CİLT 3

HAZIRLAYAN: SSCB BİLİMLER AKADEMİSİ

ULUSLARARASI İŞÇİ SINIFI HAREKETİ TARİHİ

HAZIRLAYAN:
SSCB
BİLİMLER
AKADEMİSİ

CİLT 3

ULUSLARARASI İŞÇİ SINIFI HAREKETİ TARİHİ

İNGİLİZCEDEN
ÇEVİREN:
ŞÜKRÜ ALPAGUT

Yordam Kitap

Yapıtın özgün adı:
The International Working-Class Movement-3:
Revolutionary Battles of the Early 20th Century
(Progress Publishers, Moskova, 1983)
1978 tarihli Rusça basımdan İngilizceye çevrilmiştir.

✸

Genel Yayın Komitesi

B.N. Ponomarev (Başkan), T.T. Timofeyev (Başkan Yardımcısı),
A.İ. Sobolev (Başkan Yardımcısı), O.T. Bogomolov, A.S. Çernyayev,
G.G. Diligenski, P.N. Fedoseyev, B.G. Gafurov, A.A. Galkin,
Y.M. Garuşyants, S.S. Khromov, A.L. Naroçnitski, A.P. Poryvayev,
S.S. Saliçev, A.N. Şilepakov, Y.B. Şimeral, M.İ. Sladkovski,
V.G. Solodovnikov, V.V. Volski, V.V. Zagladin, E.M. Zukov

3. Cildin Yayın Kurulu

S.S. Khromov (Baş Editör)
B.İ. Koval, İ.M. Krivoguz, P.A. Rodyonov, R.Y. Yevzerov

3. Cildin Yazarları

T.V. Anitskaya (Tarih), A.N. Baikova (Tarih), Z.V. Çernukha (Tarih),
V.V. Çubinski (Tarih), İ.V. Danileviç (Tarih), V.Z. Drobizhev (Tarih),
G.İ. Ezrin (Felsefe), T.M. İslamov (Tarih), Y.M. İvanov (Tarih),
G.V. Katsman (Tarih), S.S. Khromov (Tarih), İ.M. Krivoguz (Tarih),
V.A. Lavrin (Tarih), Y.P. Mador (Tarih), A.M. Melnikov (Tarih),
L.B. Moskvin (Tarih), O.G. Obiçkin (Tarih), Y.S. Oganisyan (Tarih),
A.S. Oganova (Tarih), M.A. Okuneva (Tarih), M.Y. Orlova (Tarih),
N.Y. Ovçarenko (Tarih), M.A. Persits (Tarih), Y.G. Plimak (Tarih),
M.İ. Pşedetski (Tarih), P.P. Şapoşniçenko (Tarih), N.M. Stepanova (Tarih),
S.V. Tyutyukin (Tarih), İ.N. Undasynov (Tarih), Y.A. Vasilçuk (Felsefe),
Z.P. Yakhimoviç (Tarih), İ.S. Yazhborovskaya (Tarih),
R.Y. Yevzerov (Tarih), M.A. Zaborov (Tarih)

İstatistiki Verileri Sağlayanlar

L.V. Makuşina, N.F. Ridvanov (İstatistik), S.İ. Vasiltsov (Tarih), L.F. Yukhnina ve
SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi Enstitüsü'nden
araştırma görevlileri

SSCB BİLİMLER AKADEMİSİ
ULUSLARARASI İŞÇİ SINIFI HAREKETİ ENSTİTÜSÜ

Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi Tarihi

3

YİRMİNCİ YÜZYIL BAŞINDA DEVRİMCİ SAVAŞLAR

İngilizceden Çeviren: Şükrü Alpagut

Yordam Kitap

Yordam Kitap: 410 • **Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi Tarihi-3**
SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi Enstitüsü
ISBN 978-605-172-518-5 • 978-605-172-515-4 (Tk) • *Çeviri:* Şükrü Alpagut
Redaksiyon: Cem Eroğul • *Düzeltme:* Cemre Cemri • *Kapak ve İç Tasarım:* Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım:* Aralık 2021
© Yordam Kitap, 2019

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

SSCB BİLİMLER AKADEMİSİ
ULUSLARARASI İŞÇİ SINIFI HAREKETİ ENSTİTÜSÜ

Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi Tarihi

3

YİRMİNCİ YÜZYIL BAŞINDA DEVRİMCİ SAVAŞLAR

İngilizceden Çeviren: Şükrü Alpagut

İÇİNDEKİLER

Giriş / *B. N. Ponomarev* 11

KISIM I
DEVRİMCİ İŞÇİ SINIFI HAREKETİNİN YÜKSELMESİ
(1905-1907)

BÖLÜM 1
1905-1907 Rus Devriminde Proletarya 25
Emperyalist Dönemde İlk Halk Devrimi 25
Devrimin Başlangıcında Bolşevik Partisi 28
Demokratik Devrimde İşçi Sınıfının Mücadelesi İçin Lenin'in Belirlediği Strateji ve Taktikler 32
Proletarya: Birinci Rus Devriminin Önder Gücü 47
1905-1907 Devriminin Başlıca Sonuçları ve Uluslararası Önemi 77

BÖLÜM 2
Avrupa'da, Kuzey Amerika'da ve Japonya'da İşçi Sınıfı Hareketinin Büyümesi 83
İşçilerin Uluslararası Dayanışmasının Güçlenmesi 83
Proletaryanın Mücadelesinin İvme Kazanması 93
Rus Devrimi Deneyimi ve Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi 114

KISIM II
PROLETER MÜCADELESİNDE YENİ AŞAMA
(1908-1914)

BÖLÜM 3
Lenin'in Marksist Teoriyi Geliştirmesi 133
Proletaryanın Çağ Açıcı Rolünü Gerçekleştirme Yollarının Tahlili 133
Tarım Sorununun Yeni Baştan Araştırılması 150
Ulusal Soruna ve Ulus-Sömürge Sorununa İlişkin Marksist Doktrinin Geliştirilmesi 156
Devrimci Teorinin Felsefi İlkelerinin Savunulması ve İlerletilmesi 166

BÖLÜM 4
PROLETARYANIN SİYASAL ÖRGÜTLENMESİYLE İLGİLİ SORUNLAR. 179
Bolşeviklerin Devrimci Proleter Partisini Koruma ve Güçlendirme Mücadelesi. 179
Başka İşçi Partilerinde Devrimci ve Oportünist Eğilimlerin Örgütlenmeyle İlgili Sorunlarda Karşı Karşıya Gelmesi 188

BÖLÜM 5
SENDİKALARDA EĞİLİMLERİN MÜCADELESİ. 201
Sendika Hareketinin Gelişmesi. Devrimci Eğilimin Güçlenmesi 201
Anarkosendikalizm. 213
Hıristiyan Sendikaları ve Sarı Sendikalar. 220
Uluslararası Sendika Örgütlenmeleri 221

BÖLÜM 6
DEMOKRASİ VE SOSYALİZM MÜCADELESİNİN SİYASAL YÖNÜ 224
Proletaryanın Devrimci Politikasına ve Taktiklerine Lenin'in ve Bolşevik Partisi'nin Yaklaşımı. 225
Sol Sosyal Demokratların Politikası 245
Oportünizmin Güçlenmesi 255

BÖLÜM 7
KAPİTALİST ÜLKELERDE KİTLESEL İŞÇİ SINIFI HAREKETİ VE SOSYALİST HAREKET 266
Proletaryanın Çalışma ve Yaşam Koşulları 267
Gericilik Döneminde ve Yeni Devrimci Yükseliş Sırasında Rus Proletaryası. 273
Almanya'da İşçi Sınıfı Hareketi ve Devrim Öncesi Durumun Gelişmesi 282
Britanya: Proletaryanın Burjuvaziye Karşı Yükselen Mücadelesi 291
ABD'de İşçi Sınıfı Hareketinin Devrimci Eğilimlerinin Güçlenmesi ve Sosyalist Fikirlerin Etkisinin Artması 303
Fransa: Proletaryanın Mücadelesi, Reformizm ve Anarkosendikalizm 310
İtalya: Siyasal Durumun Kötüleşmesi ve İşçi Sınıfı Hareketi. 316
Çokuluslu Avusturya-Macaristan'da Sosyalist Hareket ve İşçi Sınıfı Hareketi. 323
Demokrasi, Barış ve Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde Balkan Ülkelerinin Proletaryası 331
Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketinde Başlıca Eğilimler 336

BÖLÜM 8
Sömürge ve Bağımlı Ülkelerde
20. Yüzyıl Başında İşçi Sınıfı ve Hareketi 345
Latin Amerika: Proletaryanın Örgütlü Mücadelesinin Gelişip Büyümesi. 345
Emperyalist Yayılma ve İşçi Sınıfı. 345
İlk Rus Devriminin Latin Amerika'da İşçi Sınıfı Hareketi ve Antiemperyalist Hareket Üzerindeki Etkisi. 348
İşçi Sınıfı Hareketinde İdeolojik ve Siyasal Eğilimler ve Örgütler. Proletaryanın Mücadelesinin Yükselişi 351
Antiemperyalist Mücadelede İşçi Sınıfı. 361
Asya: Ulusal Kurtuluş Devrimleri ve İşçi Sınıfı. 368
Asya'nın Uyanışı. 368
Proletaryanın Büyümesi 377
İşçi Sınıfının Mücadelesi. 383
Sendikal Örgütlerin Ortaya Çıkışı 389
Sosyalist Hareketin İlk Adımları 391
Afrika: Emekçi Halkın Durumu ve Mücadelesi. 400
Kuzey Afrika'da İşçi Sınıfının Gelişiminde ve Mücadelesinde Ayırt Edici Özellikler 400
Afrika'nın Güneyinde Proletarya ve İşçi Sınıfı Hareketi 405
Tropikal Afrika'da Emekçi Halkın Protestosu 414

BÖLÜM 9
İkinci Enternasyonal'de Çatışan Devrimci ve Oportünist Eğilimler 419
Proletaryanın Uluslararası Birliğine İlişkin Sorunlara İki Yaklaşım. 419
İkinci Enternasyonal Kongrelerindeki İki Eğilim. 424
Uluslararası Sosyalist Büro'nun ve İkinci Enternasyonal'e Bağlı Diğer Uluslararası Örgütlerin Faaliyetleri.
Birinci Dünya Savaşı Arifesinde İkinci Enternasyonal'in Krizi 440

KISIM III

EMPERYALİST DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA PROLETARYA

BÖLÜM 10

Birinci Dünya Savaşı. İkinci Enternasyonal'in Çöküşü.
Lenin'in Savaştan Devrimci Çekilme Yönündeki Çizgisi 459

Uluslararası Sosyalist Harekette Bölünme 460

Lenin'in Emperyalist Savaştan
Devrimci Çekilme Mücadelesinin Başına Geçişi. 470

Lenin'in Emperyalizmi Tahlil Etmesi
ve Sosyalist Devrim Teorisini Geliştirmesi 481

Devrimci Enternasyonalist Güçlerin
Örgütsel ve Siyasal Olarak Güçlendirilmesi. 499

BÖLÜM 11

Birinci Dünya Savaşı Sırasında Kitlesel Proleter Hareket 509

Emekçi Halk Üzerinde Savaşın Etkileri. 509

Kitlesel İşçi Sınıfı Hareketinin Gelişmesi. 515

BÖLÜM 12

Rusya'da Şubat Burjuva Demokratik Devrimi
ve Uluslararası Devrimci Hareketin Yükselişi 550

Devrim Arifesinde Rusya. 550

Otokrasinin Devrilmesi 554

Petrograd'da İşçi ve Asker Vekilleri
Sovyetinin Oluşturulması. İkili İktidarın Ortaya Çıkması 559

Devrimin Tüm Ülkede Zafer Kazanması 567

Devrimi Daha Fazla İlerletmekle İlgili Sorunlar 573

Uluslararası Devrimci Hareketteki Yükseliş 580

BÖLÜM 13

Sonuç: Sosyalist Devrimin Arifesi 601

İsim Dizini 625

GİRİŞ

B. N. Ponomarev

Bu çok ciltli yapıtın üçüncü cildi, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin başlattığı kapitalizmden sosyalizme geçiş çağından önceki dönemde uluslararası işçi sınıfı hareketinin gösterdiği gelişme sürecini izliyor. Yapıtın tümünü ilgilendiren genel Giriş'te[1] belirtildiği üzere, proletaryanın sınıf mücadelesinin tarihini dönemlere ayırmada kullanılan bilimsel ilkelerin temel alındığı bu cilt, 1905-1907 Rus devrimiyle başlıyor. Bu devrim, işçi sınıfının önderliğindeki güçlü devrimci mücadelelerin 20. yüzyıl başından beri dünya tarihinde giderek açılıp gelişmesine tanıklık etti.

Vladimir İlyiç Lenin, kapitalist sistemde meydana gelen ve bu sistemin yerini sosyalizme bırakmasının yolunu döşeyen, tüm kapitalist zıtlıkları şiddetlendiren, toplumsal devrimin ana kaynaklarını geliştiren, bunu dolaysız pratikle ilgili bir mesele haline getiren niteliksel değişikliklerin özünü tanımlarken, "Emperyalizm, proletaryanın toplumsal devriminin arifesidir,"[2] diye yazıyordu.

Kapitalist üretimin muazzam büyümesi ve yüksek düzeyde yoğunlaşması nedeniyle, tekelci egemenlik şekillenmiş ve 20. yüzyıl başında toplumsal yaşamın belirleyicisi durumuna gelmişti. Bankacılık tekelleri, "tüm sermayeyi ve tüm kazançları merkezileştiren, dağınık durumdaki on binlerce iktisadi girişimi tek bir ulusal kapitalist ekonomiye, sonra da bir dünya kapitalist ekonomisine dönüştüren"[3] kanalların sıkı örülü bir ağının gelişip büyümesine aracılık etti. Emperyalist devletlerdeki mali oligarşi, egemenliğini genişletti; bunun ekonomik dayanağı ise tüm dünyaya sermaye ihracıydı. Dev uluslararası "süper tekeller" dünyayı "nüfuz alanları"na bölüp paylaşırken sömürgeci güçler de dünyanın toprak olarak paylaşımını tamamlıyordu.

Ulusal ve uluslararası boyutta toplumsal işbölümü, ayrı tekellerce ve uluslararası tekel birliklerince yapılan geniş ölçekli üretimin kaydettiği eşi benzeri görülmemiş gelişme, hammadde kaynaklarının, ulaşımın, teknolojik buluş ve iyi-

1 *Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi Tarihi-1,* Giriş yazısı, B. N. Ponomarev, Progress Publishers, Moskova, 1980 [Yordam Kitap, İstanbul, 2021].

2 V. İ. Lenin, "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", *Toplu Yapıtlar,* C. 22, Progress Publishers, Moskova, 1964, s. 194.

3 *A.y.*, s. 213.

leştirme sürecinin, hatta hünerli emeğin tekelleşmesi, üretimde uzmanlaşma, sanayiler arası işbirliği ve birleşmeler, kısacası 20. yüzyıl başında ön plana çıkan tüm bu süreçler, üretimin toplumsallaşmasında sağlanan ilerlemeyi yansıtıyordu. Lenin bu eğilime açıklık getirirken, "Emperyalist aşamasında kapitalizm, üretimin en kapsamlı toplumsallaşmasına doğrudan doğruya yol açar," diye yazıyordu. "Kapitalistleri, deyim yerindeyse, kendi iradeleri ve bilinçleri hilafına bir tür yeni toplumsal düzene, tam serbest rekabetten tam toplumsallaşmaya geçiş düzenine sürükler."[4]

Baş çelişkisi, üretim sürecinin toplumsal mahiyeti ile özel kapitalist el koyma biçimi arasında olan kapitalist üretim tarzının temel çelişkilerinin derinleşip şiddetlenmesi, sosyalizme devrimci bir geçişi dayatan faktördü.

Sanayi gelişirken, özel sermayenin hâkimiyeti korundu: Üretici güçlerin denetimi, "hayret verici teknik ilerleme"den[5] bencilce çıkar sağlayan, toplumsal ilerlemenin başlıca sonuçlarını ve çalışan sınıfların yarattıkları zenginliği gasp eden bir avuç tekelci birliğin elindeydi. Bir bütün olarak üretimin doğasında yatan kargaşa arttı. Kapitalist üretim ilişkileri, üretici güçlerin gelişmesini ve yarattığı sonuçların tüm toplumun çıkarına kullanılmasını kısıtlıyordu. Dahası, tekellerin, süper tekellerin ve devletlerin emperyalist rekabeti, bu çıkarlara çok ağır bir darbe indirdi; dünyanın ekonomik ve bölgesel olarak bölüşülmesi, yeniden paylaşım için aralıksız bir çabaya yol açmaktan, militarizmi artırmaktan ve topyekûn gerilim ortamını şiddetlendirmekten başka bir işe yaramadı.

Tekelci egemenlik, burjuva toplumunun tüm alanlarında geniş kitleler için baskıcı bir ortam yarattı. "Siyasal olarak," diye yazıyordu Lenin, "emperyalizm genelde şiddet ve gericilik yönünde bir uğraştır."[6] Kazanılmış demokratik özgürlüklerin çiğnenmesi ve kısıtlanması, dönemin bir belirteci olup çıktı. Mali oligarşinin ballı kazançlar elde etmesine olanak sağlamak için, devletin özellikle silah sektöründe verdiği muazzam siparişlerle tekellere tanınan ayrıcalıklar ve alınan vergiler yoluyla, halk, geniş çaplı talana maruz bırakıldı. Mali oligarşinin çıkarları uğruna sömürgeler elde geçirildi ve dünyayı yeniden paylaşmak için savaşlara girişildi. Oligarşinin mevzilerini sağlamlaştırmak için şiddetli baskılara başvuruldu; işçi sınıfının ve diğer emekçilerin eylemlerine karşı polis, asker ve başka cezalandırma güçlerinin kullanımı yaygınlaştı. Burjuva partilerinin verdiği desteği yeterli bulmayan tekelci çevreler, yeni örgütler kurmaya (işçi sınıfı hareketiyle mücadele için işveren ittifakları oluşturmaya) başladı. Emperyalizmin ayrılmaz bir parçası olup çıkarak çarpıcı düzeylere ulaşan militarizm, yalnızca devasa kârlar elde etmenin ve dünyayı yeniden paylaşma mücadelesinin bir aracı olmakla kalmayıp, "düzen"i koruyup sürdürmenin ve işçi sınıfı ile ulusal kurtuluş hareketinin gitgide yükselen muhalefetini bas-

4 *A.y.*, s. 204.

5 *A.y.*, s. 241.

6 *A.y.*, s. 268.

tırmanın da bir aracıydı. Şovenizm ve ırkçılık, sömürge işgallerini ve nüfuz alanlarının genişletilmesini savunan anlayış, emperyalistler için önemli bir ideolojik silah haline geldi.

Emperyalist devletlerde ulusal azınlıklara uygulanan baskılar şiddetlendi. ABD'de "özgürleştirilmiş" siyahların ve yerli Kızılderililerin hakları çiğnendi, bu topluluklar ayrımcılığa uğratıldı. Büyük Britanya'da egemen sınıflar İrlandalılara zulmetti, Almanya'da Polonyalıları ve başka ulusal azınlıkları Almanlaştırmaya hız verildi, Avusturya-Macaristan'da ulusal sorunlar aşırı derecede ağırlaştı. Rus İmparatorluğu, askerî-feodal emperyalizmin ezdiği halkların bir hapishanesiydi.

Böylelikle, 20. yüzyıl başında toplumsal kalkışmaların sıkça görüldüğü bir durum ortaya çıktı. Kapitalist gelişmenin doğasında bulunan eşitsizlik belirgin ölçüde artarak her zamankinden de fazla çatışmayı beraberinde getirdi. Sonuç olarak, emperyalistler arası çelişkiler son sınırına kadar şiddetlendi. Zincirleme "yerel" çatışmalar, tıpkı bir emniyet sigortasının atması gibi, dünya çapında patlamaya yol açtı. "Uygar" ülkelerdeki egemen sınıfların yıllardan beri hazırlığını yaptıkları Birinci Dünya Savaşı (emekçi kitleleri eşi benzeri görülmemiş zorluklara boğan bir savaş) 1914'te patlak verdi. Savaş, burjuva toplumuna musallat olan bütün o çelişkiler yumağını yansıtıyordu ve bunları daha da şiddetlendirdi; kapitalizmin genel bunalımının başlamasına yol açtı.

Dünya emperyalist sistemi, siyasal ve sosyoekonomik gelişme düzeyleri farklı olan ülkeleri kapsıyordu. Ayrı ulusal ekonomiler çerçevesinde tekelci egemenlik, geri kapitalist, hatta prekapitalist üretim biçimleriyle birleştirildi. Feodalizm, mutlakıyet ve Orta Çağ'dan kalma her türlü gericilik artıkları korunarak sıklıkla emperyalist baskı derinleştiriliyordu.

En büyük burjuva partileri, toprak kodamanları, cumhuriyetle ve yarı mutlak monarşiyle yönetilen devletlerin başları, en üst sivil ve askerî kademeler, kısacası kapitalizmin temellerini sağlamlaştırmakta yaşamsal çıkarı bulunan tüm güçler, mali oligarşiye siyasal destek verdi. Ne var ki bu, burjuvazinin çeşitli grupları arasındaki çelişkileri, onların toprak sahipleriyle çatışmalarını ve egemen sınıflar içindeki başka ayrışmaları ortadan kaldırmadı.

Kapitalizmin tekelci aşamasında güçlenen üstünlük ve cebir dışavurumları, toplumsal demagojilerle ve emekçi kitlelere verilen münferit tavizlerle takviye edildi. O dönemde, İngiltere Başbakanı David Lloyd George'un uzlaşma hüneri, ABD başkanları Theodore Roosevelt ile Woodrow Wilson'ın burjuva reformist manevraları, "liberal bir rota" izleyerek işçi sınıfının emperyalistlere destek vermesini sağlamaya uğraşan İtalyan Başbakanı Giovanni Giolitti'nin sosyal kıvırtmaları, Almanya'da Kayzer II. Wilhelm'in milliyetçi demagojileri ve Rusya'da Başbakan Stolipin'in gerici reformculuğu, egemen sınıfların hizmetine verildi. Mevcut sistemi kısmen modernleştirerek proletaryayı yatıştırmak üzere tasarlanmış burjuva reformculuğu, o dönemin bir belirteciydi. Lenin

1911'de bu eğilimi betimlerken şöyle diyordu: "Avrupa ve Amerika burjuvazisi, ideologlarınca ve siyasal liderlerince dile getirildiği üzere, toplumsal devrim fikri karşısında sözümona toplumsal reformları savunmaya gitgide daha çok eğilim gösteriyor."[7] Aslında bu, kapitalizmin dayanaklarını güçlendirmeye dönük bir politikaydı.

İşçi sınıfı hareketini burjuva reformculuk trenine bindirmek için, işçi aristokrasisinin nüfuzundan faydalanmanın yanı sıra, sendikaların ve proleter kitle örgütlerinin başlarını kapitalist kampa çekmeye giderek daha çok ağırlık verildi. Bazı Avrupa ülkelerinde ve ABD'de, egemen çevrelerin girişimleriyle, işçi bürokratlarını kapsayan bir zümre oluşturuldu; bunlar devletle ve işverenlerle işbirliği yaparak öncelikle kendi rahatlarını düşünüyor, proleter kitlesinin temel çıkarlarını savunmayı ise reddediyorlardı. Burjuvazi, var gücüyle oportünizmi, özellikle de revizyonizmi destekledi; "Marksizmin sonu"nu ilan etti, "aşırılıklar"ından vazgeçmeleri için Sosyal Demokratlara çağrı yaptı ve işçi partilerinin faaliyetlerini reformculuğa kanalize etmeye uğraştı.

Bütün o kapitalist çelişkiler yumağını son derece şiddetlendiren ve karmaşıklaştıran tekelci egemenlik, proletaryanın toplumsal devrimi için zemini hazırladı ve gelişini hızlandırdı. Aynı zamanda, gümbür gümbür akmasını önlemek için devrimci nehrin yatağı üzerine oldukça güçlü engeller dikti. Uluslararası burjuvazi, güçlerini sağlamlaştırıyordu.

Anlaşıldığı üzere, emperyalizm altında, bir proleter devrimi için nesnel siyasal, ekonomik, toplumsal ön koşulların ve işçi sınıfının mücadelesiyle bağlantılı öznel faktörlerin oluşum temposu ve biçimleri, kapitalizmin eşitsiz ekonomik ve siyasal gelişim yasasından dolayı, ülkeden ülkeye büyük değişkenlik gösteren bir süreçti.

Proletarya, yani kapitalizmden sosyalizme devrimci dönüşümde belirleyici rol üstlenmesini tarihin dayattığı sınıf, büyük devrimci savaşların çıkmak üzere olduğu bu çalkantılı tarihsel dönemde ne durumdaydı? Gücü ve potansiyeli neydi?

1910'da, Avrupa'nın ve Kuzey Amerika'nın önde gelen sekiz ülkesinde proletaryanın sayısal boyutu yaklaşık 90 milyona ulaşmıştı. Bununla birlikte, hayatını çalışarak kazanan nüfus içindeki oranı oldukça değişkendi: Rusya'da dörtte bir, Fransa'da, Avusturya-Macaristan'da ve İtalya'da üçte birden fazla, Belçika'da ve Almanya'da yarıdan fazla, Britanya'da ve ABD'de aşağı yukarı üçte iki oranındaydı.

Yukarıda değinilen ülkelerde işçi sınıfının büyük kısmı, 50 milyonu aşan gücüyle sanayi proletaryasıydı. Bunun çekirdeğini, fabrika çalışanları (en birleşik, en örgütlü ve sosyalist fikirlere en açık kesim) oluşturuyordu. Tekelci egemenliğin ivme kazandırdığı büyük ölçekli kapitalist üretimdeki gelişme, bu işçile-

7 V. İ. Lenin, "Rus Sosyal Demokrat Hareketinde Reformculuk", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, Progress Publishers, Moskova, 1968, s. 229.

rin birleşmesini kolaylaştırdı. 20. yüzyılın ilk on yılının sonunda personel sayısı 500'ü aşan girişimlerde çalışanların oranları şöyleydi: Rusya'da tüm fabrika çalışanlarının yaklaşık %54'ü, ABD'de imalat sanayisindeki tüm işçilerin %33 kadarı, Fransa'da sanayi, inşaat ve ulaştırma sektörlerindeki işçilerin %30'u. Japonya'da personel sayısı 100'ü aşan girişimler, tüm sanayi işçilerinin yaklaşık yarısını istihdam ediyordu. Ama en sanayileşmiş kapitalist ülkelerin birçoğunda bile, elle üretimin ağır bastığı küçük ölçekli girişimlerde ve ev tipi sanayide istihdam edilen işçilerin oranı oldukça yüksekti. Fransa'da toplam işçi sayısının yarısı kadarı ve Almanya'da altıda birinden fazlası, 1 ila 5 elemanı olan çok küçük girişimlerde çalıştırılıyordu. İtalya'da tüm girişimlerin yaklaşık %90'ında eleman sayısı 1 ila 10'du.

Emperyalist tahakkümün uzak bölgelerinde, Asya'da, Afrika'da ve Latin Amerika'da da sanayi proletaryası aynı büyüme sürecinden geçiyordu; tek fark hâlâ sürecin ilk aşamasında olması ve küçük yarı zanaat tipi girişimlerin ağır basmasıydı. Ne var ki, burada bile (birçok Latin Amerika ülkesinde, Asya'nın ve Avustralya'nın kimi yerlerinde, Afrika'nın bazı kısımlarında) fabrika proletaryası şekillenmekteydi.

Önde gelen kapitalist ülkelerin birçoğunda ücretli işçilerin önemlice bir kısmı tarım proletaryasından oluşuyordu: ABD'de ve Almanya'da yaklaşık dörtte biri, Rusya'da, Fransa'da ve Avusturya-Macaristan'da yaklaşık üçte biri ve fazlası, İtalya'da yarısından biraz azı. Çiftlik emekçileri normal olarak ilkel el emeğiyle iş görüyorlardı. Bunların yaşam ve çalışma koşulları, özellikle sömürge ve bağımlı ülkelerde son derecede zordu.

Sanayileşmiş ülkelerde, Friedrich Engels'e göre "yaklaşan devrimde kardeşleriyle, kol işçileriyle omuz omuza müthiş bir rol oynayacağı düşünülen"[8] "entelektüel proletarya"nın oluşum süreci 20. yüzyıla girilirken hızlandı.

Proletaryanın bir sınıf olarak gelişmesi, sermayeye karşı şiddetli bir mücadele sürecinde gerçekleşti; incelediğimiz dönemde birçok ülkedeki işçilerin çalışma koşulları bu mücadele sayesinde belirli bir iyileşme gösterdi. Sekiz saatlik iş günü, haftada bir gün izin ve ücretli tatil mücadelesi bu bakımdan önemliydi. İşçilerin yükselen sınıf savaşlarının baskısıyla, egemen seçkinler, kadınların ve çocukların iş günü süresine yasayla sınırlama getirmek, çocuk çalıştırılmasını, ücretlerin keyfî olarak geç ödenmesini, ücretlerde yapılan kesintileri vb. yasaklamak zorunda kaldı; birçok ülkede sosyal güvenlik yasaları çıkarıldı.

Proletaryanın sosyoekonomik ve başka kazanımları, gereksinimlerinin de çoğalmasına yol açtı. Bu, proletaryadan gitgide daha çok şey isteyen, beceri ve eğitim düzeyini yükseltmesini, sağlığını ve azmini güçlendirmesini gerektiren kapitalist üretim koşullarının ta kendisinin dayattığı bir şeydi. Toplumsal yaşam temposunun hızlandığı, çalışan insanların farklı değer ölçüleri edindiği, yeni

8 Friedrich Engels, "An den Internationalen Kongress sozialistischer Studenten", Marx/Engels, *Yapıtlar*, C. 22, Dietz Verlag, Berlin, 1963, s. 415.

kültürel yaşam ve insan ilişkisi biçimlerinin oluştuğu kentlerin hızla gelişmesi de işçilerin gereksinimlerinde oluşan değişimi etkiledi. Üretime ve kamusal yaşama katılan kadın sayısının sürekli artması da büyük bir etki yarattı.

Ne var ki, proletaryanın yaşamsal gereksinimleri önemli ölçüde genişlerken, aynı zamanda bu gereksinimler ile gerçek kazançların –genellikle düşen– düzeyi arasındaki uçurum hiç görülmemiş ölçüde genişledi; bu ise proletaryanın ekonomik ve toplumsal konumunun kötüleşmesine yol açtı. Ekonomik krizler bunu özellikle kötü etkiledi. Lenin'in katılımıyla hazırlanan parti programlarında belirtildiği gibi, "krizler ve sınai durgunluk dönemleri ... işçi sınıfının koşullarının göreli ve bazen mutlak olarak daha da hızla kötüleşmesine yol açtı".[9]

Tüketim ürünü fiyatlarının tekellerce yükseltilmesi, emeğin yoğunlaştırılması ve işsizlik, kapitalistlerce işçilere yöneltilen saldırının başlıca biçimleriydi. Emperyalist çelişkilerin şiddetlenmesi, silahlanma yarışı ve füze gibi yükselen askerî harcamalar sonucunda vergi yükü katlanarak arttı. Tipik olarak, önde gelen kapitalist ülkelerin askerî harcamaları, toplumsal gereksinimlere ayrılan ödeneklerden kat kat büyüktü.

Ağırlaşan zorluklar ve işçilerin artan hoşnutsuzluğu, birçok ülkeden dışarıya göçenlerin sayısındaki artışa yansıdı; öte yandan bu göç, başka ülkelerde işçi sınıfının oluşmasını büyük ölçüde etkiledi.

Burjuva toplumunun toplumsal yapısındaki kutuplaşmanın arttığı bir ortamda, uluslararası proletaryanın gelişimi devam etti. Bir yandan ekonomik ve siyasal güç devasa bir ölçüde mali oligarşinin ve büyük sermayenin elinde toplanıyor, bunlar toprak sahibi aristokrasiyle ve devlet bürokrasisiyle iç içe geçiyordu. Dünyadaki en büyük kapitalist ülkelerin sahip olduğu zenginliğin aslan payı, nüfusun küçük bir kesiminin elinde toplanmıştı. Öte yandan ücretli emek ordusu büyüyordu. Proletaryanın kendiliğinden büyümesi, köylülerin, kentli küçük burjuvazinin ve zanaatçıların hızla katmanlaşması, sonuç olarak da yeni proleter ve yarı proleter kitlelerinin oluşması, bu orduyu kabarttı.

Toplumun yapısında meydana gelen değişimler ve kapitalist çelişkilerin çok şiddetlenmesi, proletaryanın mücadelesinde kendi ülkesinin halk çoğunluğuna dayanma fırsatına kavuşmasını sağladı. Asya'nın uyanması ve emperyalizmin çevre bölgelerinde demokratik hareketlerin, ulusal kurtuluş hareketlerinin gelişmesi, devrimci hareketin yükselmesini sağlayan yeni bir faktör olup çıktı.

Sosyalist ve demokratik görevler, yoğunlaşan işçi sınıfı hareketinde giderek ön plana çıktı, gitgide daha sıkı sıkıya organik olarak iç içe örüldü. Demokrasiyi yadsıma niyeti güden tekelci egemenliğin güçlenmesine koşut olarak, proletaryanın demokratik amaçları giderek önem kazandı. Hem kapsamlı burjuva de-

9 *Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin Kongrelerinde, Konferanslarında ve Merkez Komite Genel Toplantılarında Alınan Kararlar,* C. 1, Progress, Moskova, 1970, s. 61; C. 2, Moskova, 1963, s. 38 (Rusça); V. İ. Lenin, "Parti Programının Gözden Geçirilmesiyle İlgili Belgeler", *Toplu Yapıtlar,* C. 24, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 467.

mokratik dönüşümlerin ancak gelecekte gerçekleştirilebileceği ülkelerde hem de bunların zaten başarılmış olduğu ülkelerde işçi sınıfı, tekelci egemenliğe, gericiliğe, militarizme vb. karşı mücadele görevlerine yoğunlaştı.

Kitlesel işçi sınıfı hareketi muazzam enerji biriktirmişti. Rusya'da devrimci mücadele dalgaları birbirini izliyordu. İngiltere'de Belçika'da, İsveç'te ve ABD'de grevler eşi benzeri görülmemiş boyutlar kazanıyordu; Almanya'da devrimci bir ortam şekilleniyordu; İtalya'da, İspanya'da ve Fransa'da şiddetli sınıf mücadelesi patlamaları meydana geliyordu. Her yerde sosyalist fikirlerin etkisi yayılıyor ve güçleniyordu. İşçi sınıfı hareketi, Balkan halklarının özgürlük mücadelesinde önemli bir faktör olduğunu kanıtladı. Emperyalizmin çevre bölgelerinde de kendini gittikçe daha kuvvetli hissettirdi. Geniş emekçi halk tabakalarının antimilitarist eylemleri dev boyutlar kazandı. Dünya işçi ordusu güç ve örgütlenme açısından giderek yükseliyordu.

Hem kamusal yaşamın tümüyle uluslararasılaşması hem de 1905-1907 Rus devrimi, kapitalistlerin mutlak iktidarını hedef alan dünya devrimci hareketinin birliğine yönelik eğilimin yoğunlaşmasına yol açtı. Asıl kaynağı proletarya olan 1905-1907 devrimi, işçilerin militan uluslararası birliğini teşvik etti ve Lenin'in söylediği gibi, devrimci proletaryanın uluslararası ittifakının, yani sermayenin uluslararası ittifakına karşı koyabilecek biricik gücün, "siyasal dayanışma bakımından ... halihazırda tamamen oluştuğu"nu gösterdi.[10] Proleter olmayan diğer demokratik toplumsal tabakaları işçi sınıfının birleşik antiemperyalist mücadele akımıyla bütünleştirmek ve emperyalist ülkelerdeki devrimci hareket ile sömürge ve bağımlı ülke halklarının ulusal kurtuluş hareketinin birliğini sağlamak için gerekli ön koşullar adım adım oluştu.

Ama proletaryanın devrimci potansiyelini gerçeğe çevirmek hayli karmaşık bir meseleydi. Sınıf bilinci açısından işçi sınıfı içinde oldukça büyük düzey farkları vardı. Leninist yönteme dayanarak işçi sınıfı içinde birkaç tabaka ayırt edilebilir. İleri tabaka, sosyalist fikirleri en erken benimseyen ve kitleleri eğitip örgütlemeye kendini adayan en yüksek sınıf bilinçli işçilerden oluşuyordu. Bunların kanmak bilmez bilgi susuzluğu, sürekli inceleme ve kendi kendini eğitme çabası, karakter sağlamlığı ve kararlılığı, proletaryanın bilinçli sınıf hareketinin öncüsü olmalarını sağladı. Ayrıca, sosyalizm için çabalayan, sosyalist gazeteler ve kitaplar okuyan, sosyalist propagandada görev alan geniş bir ortalama işçi tabakası (proletaryanın büyük kısmı) vardı. Son olarak, proletaryanın çok kalabalık "alt tabakalar"ı vardı; bunlar Sosyal Demokratlara oy verirken bile henüz bilinçli savaşçı düzeyine ulaşmamışlardı; bunların hoşnutsuzluğunu devrimci bir çizgiye yöneltmek için yoğun ve uzun çabalar göstermek gerekti.[11]

10 V. İ. Lenin, "Avrupa Sermayesi ve Otokrasi", *Toplu Yapıtlar*, C. 8, Progress Publishers, Moskova, 1974, s. 273.

11 V. İ. Lenin, "Rus Sosyal Demokrasisinde Geriye Dönük Bir Eğilim", *Toplu Yapıtlar*, C. 4, Progress Publishers, Moskova, 1962, s. 279-85.

Proletaryanın devrimci potansiyelinin gerçeğe dönüşmesi, çok büyük ölçüde, sınıfın siyasal örgütlülük düzeyine ve proleter partilerinin kitlelerce verilen mücadeleye önderlik etme yeteneğine bağlıydı. Ne var ki, bu bakımdan bile gidişat hayli karmaşıktı. Uluslararası Sosyal Demokrasi, özellikle de Avrupa'daki türü, 20. yüzyıl başında önemli bir güçtü. Sendikalarda, kooperatiflerde, gençlik ve kadın örgütlerinde, başka işçi örgütlerinde birleşen geniş işçi kitlelerinden genellikle kabul görüyordu.

Ne var ki, uzun süren oportünizm hastalığının belirtileri uluslararası Sosyal Demokrasiyi etkiledi; bu ise Birinci Dünya Savaşı sırasında işçi sınıfı hareketinde özel, niteliksel açıdan yeni bir durum ortaya çıkardı.

Gelişen oportünizmin toplumsal tabanını, küçük burjuvazi, işçi aristokrasisi ve işçi bürokrasisi oluşturuyordu. Kapitalistlerin işçilere ister istemez verdiği ödünler, özellikle de işçi sınıfının kaymak tabakasına emperyalistlerce verilen rüşvet ve kapitalist gelişmenin barışçıl denilen dönemindeki özgül koşullar, işçi sınıfı hareketinde oportünist eğilimleri besledi. Sosyal Demokrat partilerin birçok liderinin Marksizmden giderek kopması ve reformculuğu benimseyip burjuvaziye uyum sağlaması, proleter enternasyonalizminin yerine burjuva milliyetçiliğini ikame etmesi, son olarak da dünya emperyalist savaşı başladığında İkinci Enternasyonal liderlerinin çoğunun açıkça hükümetlerin safına geçerek "kendi" burjuvazisinin çıkarlarını alenen savunması: Tüm bunlar, İkinci Enternasyonal'i çöküşe sürükledi. Uluslararası özgürlük hareketinin gelişmesinde kritik bir dönem olan Birinci Dünya Savaşı sırasında, İkinci Enternasyonal'in oportünist liderleri, emperyalizmin tüm dehşetlerinden insanlığı bir çırpıda tamamen kurtarma olanağını proletaryaya tanımadılar ve savaşın bir devrimle sonuçlanmasını önlemek için ellerinden gelen her çabayı gösterdiler.

Yalnızca enternasyonalist devrimciler, özellikle de Bolşevik Partisi, yüksek bir ilkelilik ve siyasal sezgi gücü göstererek, olan bitenleri sınıfsal, Marksist bir bakış açısıyla değerlendirip gerçek anlamını ve özünü saptadı. Rusya'da Sosyal Demokratların ideolojik ve örgütsel bakımdan devrimci ve oportünist kanatlara ayrılması, Bolşevikler sayesinde tam zamanında gerçekleşti. Böyle bir ayrılmanın gerekli olduğu düşüncesi, uluslararası işçi sınıfı hareketinde gitgide güç kazanıyor ve pratik biçimler almaya başlıyordu. Marksizm-Leninizmin bilimsel temeli üzerinde yükselen Bolşevik Partisi, "bilimsel sosyalizm ile kitlesel işçi sınıfı hareketini" bütünleştirmeyi başardı "ve iktidarı ele geçirme yolunda proletaryaya önderlik etmeye tamamen hazırdı. Devrimci kuşakların biriktirdiği dürüst, düşünen, yürekli, özverili ne varsa hepsini özümsedi ve emekçi halkın devrimci mücadele deneyimini yaratıcı şekilde tahlil etti. Bolşevik Partisi, Rusya proletaryasına demokratik ve sosyalist bir devrim için bilimsel bir program verdi, onu siyasal olarak örgütledi, otokrasiye ve kapitalist sisteme karşı mücadelede bir araya topladı. Partinin politikası, işçi sınıfının ve tüm diğer

emekçilerin temel çıkarlarına uygundu, bu nedenle de nüfusun çoğunluğunca desteklendi."[12]

Bolşevik Partisi'nin başında, Rus ve dünya proletaryasının önderi Vladimir Lenin vardı. İşçi sınıfını ve müttefiklerini gelecekteki belirleyici devrimci savaşlara hazırlamaya yönelik kararlı çaba onun tüm çalışmalarına damga vurdu.

Bolşeviklerin ve diğer devrimci Sosyal Demokratların her türden ve her renkten oportünizme ve revizyonizme karşı verdikleri tutarlı mücadele olmasaydı, uluslararası proletaryanın çağ açıcı kazanımlarının elde edilmesi düşünülemezdi. İşçi sınıfı hareketindeki iki ana eğilimin, yani devrimci proleter ve oportünist eğilimlerin karşıtlığı, İkinci Enternasyonal üyesi partilerin tüm ideolojik ve siyasal yaşamında etkili oldu. Sağ ve "sol" eğilimli oportünistlere rağmen, işçi sınıfının sosyalist devrime hazırlanıp onu yürütebilecek olup olmaması ya da kötü ünlü "toplumsal barış"ın ve milliyetçi önyargıların bataklığına gömülecek olup olmaması yahut uğursuz sekter tutumlara savrulacak olup olmaması, bu mücadelenin akıbetine bağlıydı.

Devrimci çizginin zafer kazanmasının yaşamsal bir koşulu, dogmatizmi ve revizyonizmi çürütmek, yeni tarihsel duruma uyum sağlamak üzere devrimci teorinin yaratıcı şekilde geliştirilmesiydi. Burada da başrolü Lenin oynadı; Karl Marx'ın ve Friedrich Engels'in öğretisini pratik uygulama için yaratıcı şekilde geliştirme görevini tarih ona vermişti. Marksizmin süregiden gelişiminde, tüm bileşenleriyle zenginleşmesinde Leninizm kaçınılmaz bir aşamaydı.

1905-1917 döneminde Lenin, milyonlarca işçi kitlesinin deneyiminden yararlanarak ve işçi sınıfı hareketinin yakıcı sorunlarına o deneyimde yanıtlar bularak, bilimsel teorinin birçok temel sorununu, devrimci proletaryanın siyasetini, stratejisini ve taktiklerini kapsamlı olarak, en ince ayrıntısına kadar işledi. Lenin'in, emperyalizm altında sınıf mücadelesinin yeni koşullarının anlamını açıklayarak, bilimsel proleter ideolojisine yönelik burjuva "reddiyeler"in ve revizyonist çarpıtmaların güçsüzlüğünü ve yanlışlığını acımasızca teşhir ederek, en ince ayrıntısına kadar bir devrim teorisi geliştirerek yaptığı çalışmalar, birçok ülkede proleterlerin yaratıcı girişkenliğini ortaya çıkarmak açısından muazzam önemdeydi.

19. yüzyılda dünya proleter hareketinin deneyimini Marksizmin sentezlemesine benzer şekilde, 20. yüzyılda da bu deneyimi, Marx'ın ve Engels'in mirasından yararlanan Leninizm sentezledi. Lenin onların davasını sürdürdü. Lenin ve başka devrimciler tarafından proletaryanın teorik cephaneliğinin zenginleştirilmesi, tutarlı bir Marksist teorinin geliştirilmesini sağladı ve bu teorinin pratikte başarıyla gerçekleştirilmesi için, kapitalizmden sosyalizme devrimci geçişin yakında uygulanması için gerekli ön koşulları hazırladı.

12 *Büyük Ekim Sosyalist Devriminin Ellinci Yıldönümü*, Moskova, 1970, s. 6.

Bu başarıların kazanılmasına Rus proletaryası önderlik etti. Devrimci hareketin merkezi Rusya'ya kaydı. Bu ülkede 12 yıllık bir dönemde üç devrim meydana geldi ve işçi sınıfı 1917'de iktidarı burada eline aldı.

Rusya'nın 20. yüzyıl başında devrimci harekette ön plana çıkması, ülkeyi tüm emperyalist sistemdeki en zayıf halka ve çelişkilerin düğüm noktası haline getiren hem öznel hem de nesnel koşullardan kaynaklandı. Rus sosyalistleri bekleyen yüce görevin başarılmasını "Avrupa proletaryasının genel özgürlüğü için bir ön koşul olarak gerekli"[13] sayan, Rusya'da olacak devrimin muazzam yankılar yaratacağını ve "dünya tarihinde dönüm noktası"[14] olacağını düşünen Marx'ın ve Engels'in öngörülerini Rusya'daki olaylar doğruladı. Daha önce, Almanya'daki proletaryanın mücadelesi, Engels'in dediği gibi, İngiliz ve Fransız hareketinin "omuzları üstünde" yükselip gelişmesi sayesinde başka ülkelerdeki işçi sınıfı hareketine örnek olabilmişken, uluslararası işçi sınıfı hareketinin deneyiminden yararlanan ve Lenin'in deyişiyle, Paris Komünü'nün "omuzları üstünde" yükselen Rus proletaryasının mücadelesi de 20. yüzyıl başında böyle bir örnek oluşturdu.

Üç devrim sırasında, dünya proletaryasının deneyiminden yararlanan Rusya işçi sınıfı, enternasyonalist bir sınıf olarak hareket etti ve dünya çapında emekçi halk ordusunun diğer bileşenlerinin önünde yürüdü. Lenin'in şu sözünün ne denli uzak görüşlü olduğu anlaşıldı: "Bugün tarih bizi, herhangi bir ülkedeki proletaryanın karşı karşıya olduğu tüm *ivedi* görevlerin *en devrimcisi* olan bir ivedi görevle karşı karşıya bırakmıştır. Bu görevin başarılması, yalnızca Avrupa gericiliğinin değil, (artık denilebilir ki) Asya gericiliğinin de en güçlü kalesinin yıkılması, Rus proletaryasını uluslararası devrimci proletaryanın öncüsü yapacaktır."[15] Birçok ülkede işçi ve köylü eylemlerinin büyümesini muazzam ölçüde etkileyen ve sömürge Doğu'nun ezilmiş halklarının ulusal kurtuluş hareketinde güçlü bir kabarmaya yol açan 1905-1907 Rus devrimi, dünya tarihinde siyasal ayaklanmalar ve devrimci savaşlar döneminin başlamış olduğu gerçeğini doğruladı. Tüm bunlar dünya kapitalist sistemini sarstı ve genel krizinin başlamasını çabuklaştırdı.[16] Rusya'daki 1905-1907 devrimi, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin kostümlü provası, Şubat 1917 devrimi ise doğrudan girizgâhıydı. 20. yüzyılın en büyük olayı olan Ekim Devrimi'nin zaferi ise tüm insanlığın gelişiminin akışını temelden değiştirdi. Rusya'da proleter devriminin olgunlaştığı ve sonra açılıp geliştiği şartların tüm çeşitliliğine karşın, bu zafer, önceki sosyoekonomik gelişmenin koşullandırdığı yaklaşan yeni çağın

13 *Birinci Enternasyonal Genel Konseyi, 1868-1870, Tutanaklar,* Progress Publishers, Moskova, 1974, s. 366.

14 "Engels'ten Johann Philipp Becker'e, 19 Aralık 1879", Marx/Engels, *Yapıtlar,* C. 34, Dietz Verlag, Berlin, 1966, s. 433.

15 V. İ. Lenin, "Ne Yapmalı?", *Toplu Yapıtlar,* C. 5, Progress Publishers, Moskova, 1975, s. 373.

16 Bkz. "Rusya'da 1905-1907 Devriminin 70. Yıldönümü. SBKP Merkez Komitesi Kararı", *Kommunist,* Sayı 2, 1975, s. 5.

ana örüntülerinin yansımasıydı. "Rusya tarihinin, ülkede geçerli somut koşulların ortaya çıkardığı, öncelikle Rusya'ya özgü sorunlar"a çözüm getirdi. "Ama temelde bunlar, yerel değil, toplumsal gelişmenin tüm insanlığın önüne koyduğu genel sorunlardı."[17]

Birinci Rus devrimi ile 1917'deki Ekim Devrimi arasında geçen on iki yıl, dünya tarihinde meydana gelen muazzam değişiklikler ve uluslararası işçi sınıfı hareketinin gelişimi açısından, olağan yaşamın onlarca yılına bedeldi. Bu dönemin başlangıcında Lenin, "dünya çapında kapitalist gelişmenin muazzam ivme kazandığına, tarihin temposunun çabuklaştığına" işaret ederek, bunun, proletaryanın toplumsal devriminin hızlanmasıyla sonuçlandığını vurguladı.[18]

17 L. İ. Brejnev, *Yolumuz: Barış ve Sosyalizm*, Novosti Press Agency Publishing House, Moskova, 1978, s. 171.

18 V. İ. Lenin, "Port Arthur'un Düşüşü", *Toplu Yapıtlar*, C. *8*, s. 48.

KISIM I

DEVRİMCİ İŞÇİ SINIFI HAREKETİNİN YÜKSELMESİ (1905-1907)

BÖLÜM 1

1905-1907 Rus Devriminde Proletarya

EMPERYALİST DÖNEMDE İLK HALK DEVRİMİ

Rus İmparatorluğu'nun başkentinde 9 (22) Ocak 1905'te meydana gelen olaylar dünyayı şaşkına çevirdi. O gün, otokratik hükümdarın tiranlığa karşı kendilerine adalet ve korunma sağlayacağını safça umut eden işçilerin bir gösterisine askerler ateş açarak müdahale etti. Yaklaşık 1.000 kişi öldü, binlercesi de yaralandı. Çarlığın işlediği bu kanlı, acımasız cinayet, en sonunda halkın sabrını taşırdı. Bir devrim başladı. Lenin'in deyişiyle, "Uyuklayan Rusya, devrimci bir proletaryanın ve devrimci bir halkın Rusya'sına dönüştü."[1]

Daha önceki tüm gelişme süreci, ülkeyi bu dönüşüme hazırlamıştı. Lenin, bundan söz ederken, "Rus devrimini en derin şekilde açıklayan çelişki için, bir yanda en geri toprak sahipliği ve en cahil köylülük sistemi, öte yanda ise en ileri sanayi ve finans kapitalizmi" diye yazıyordu.[2] Ülkede büyük toprak mülklerini ve toplumda toprak sahiplerinin egemenliğini koruyan ana güç otokrasiydi. Köylü sınıfı topraksızdı ve kesinlikle hiçbir hakka sahip değildi. Çarlık, çağdışı yarı feodal toprak sahipliği biçimlerini koruyarak ve burjuvaziyi siyasal açıdan sınırlayarak, kapitalizmin derinlemesine gelişmesini engelledi; buna karşılık, izlediği saldırgan büyük devlet politikasıyla, burjuvazi için, yeni olanaklar yarattı. Otokratik devlet, Rus burjuvazisinin ücretli emeği sömürmede en kaba ve gerçekten barbarca yöntemlere başvurarak süper kârlar elde etmesine fırsat tanıdı. "İşçi sorunu" giderek aşırı keskinleşiyordu. Çarın gerici sömürgeci politikası, Rusya'da yaşayan pek çok etnik grubu öfkelendiriyor ve bunların protestolarını artırıyordu.

İmparatorluğun çevre bölgelerindeki kapitalist gelişme, ekonomik açıdan ilerici nitelikte olmasına karşın, Ukrayna'da, Beyaz Rusya'da, Polonya'da, Volga bölgesinde, Baltık bölgesinde, Kafkaslar'da ve Orta Asya'da yerli halkların otokratik gerici sistem altında acımasızca sömürülmesine yol açtı. Ulusal baskının ağırlaşması

1 V. İ. Lenin, "1905 Devrimi Üzerine Konuşma", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, Progress Publishers, Moskova, 1964, s. 238.

2 V. İ. Leni , "Siyasal Notlar", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, Progress Publishers, Moskova, 1972, s. 442.

ve ulusal sürtüşmenin şiddetlenmesi, yerel burjuvazi ile Rus burjuvazi arasındaki, yerel aristokrasi ile köylü nüfus arasındaki çelişkilerin keskinleşmesi, durumu daha da karmaşık bir hale getirdi.

Bu yüzden, emperyalizmin gelişmesinin doğurduğu en keskin çelişkiler, Rusya'da pek çok Orta Çağ kalıntısıyla birleşerek korkunç bir durum yarattı. Gerici otokratik rejimle ve egemen sınıfların tarihsel beceriksizliğiyle militan devrimci proletaryanın, devrimci potansiyele sahip milyonlarca köylü kitlesinin ve Rus olmayan mazlum halkların varlığı keskin bir zıtlık oluşturuyordu. Tüm bunlar, çeşitli toplumsal çelişkilerin ve sınıfsal zıtlıkların benzeri görülmemiş şekilde patlama ihtimalini içeriyordu.

Kurulu siyasal ve ekonomik sistemin tümden iflas ettiğini gösteren 20. yüzyıl başındaki ekonomik kriz ve çarın Rus-Japon Savaşı'nda uğradığı yenilgiler, işçi sınıfı hareketindeki güçlü kabarış, yaygın demokratik hareketlenme ve çarlık hükümetinin eski usullerle hüküm sürme yeteneğini yitirmesi, Rusya'da gergin bir devrimci durum yarattı. Ülke, çarın despotizmine ve malikâne tarzı toprak sahipliğine son verecek, halkın temel siyasal haklarını ve özgürlüklerini tanıyacak, yani başka ülkelerde burjuva devrimlerinin yüz yüze kaldığı sorunlar yelpazesinin aşağı yukarı aynısını çözecek devrimci ayaklanmalara doğru hızla gidiyordu. Ne var ki, Rusya'da 1905-1907 devrimi bütünüyle farklı tarihsel koşullarda meydana geldi: Rus kapitalizmi de dâhil olmak üzere, kapitalizm en yüksek aşamasına, emperyalist aşamaya geçmişti ve proletarya, toplumsal gelişmenin başını çeken güç haline gelmişti. Bu durum, burjuva devrimlerinin çerçevesini önemli ölçüde genişletip, nesnel olarak zaman açısından sosyalist devrimlere yaklaştırdı, işçi sınıfını dünya özgürlük hareketinin ön safına çıkardı ve bu harekete eşi benzeri görülmemiş boyutlar kazandırdı. Yeni koşullar, yeni tür bir burjuva demokratik devrimi doğurdu, emperyalizm dönemine özgü bir halk devrimi yarattı.

O döneme özgü toplumsal süreçlerin ve çelişkilerin, tüm temel ekonomik yapıların ifadesini bulduğu ve proletaryanın sınıf savaşlarında hızla deneyim biriktirerek Vladimir Lenin gibi bir önderin rehberliğinde kendi devrimci Marksist partisini kurduğu ülkenin, yani Rusya'nın, tüm emperyalist sistemdeki en zayıf halka olması ve 20. yüzyılda yeni bir antiemperyalist halkçı burjuva demokratik ve proleter devrimleri sürecini başlatması bir rastlantı değildi. Bu devrimler, uluslararası arenada devrimci güçler ile gerici güçler arasındaki dengenin kökten değişmesine yol açacak ve dünya tarihinde bir dönüm noktası olacaktı. Rusya yaşamının derin çelişkileri temelinde ortaya çıkan 1905-1907 devrimi, ulusal ve uluslararası gelişme eğilimlerini de bir şekilde birleştirdi; tüm dünya kapitalist sistemindeki temel toplumsal karşıtlıkları ve sınıf güçlerinin saflaşmasını çarpıcı bir şekilde yansıttı; 20. yüzyılın yaklaşan devrimci savaşlarının birçoğu için ilk örnek haline geldi ve dolayısıyla, emperyalizm koşullarında özgürlük hareketinin birçok özelliğini pratiğe dökmekte başı çekti.

Bu özelliklerden biri, burjuva devrimi sırasında iki toplumsal savaşın, yani otokratik rejime, toprak beylerine ve tüm serflik artıklarına karşı tüm ulusun işçi sınıfı liderliğinde yürüttüğü mücadele ile taşra ve kent burjuvazisine karşı proletaryanın ve yoksul köylülerin yürüttükleri mücadelenin iç içe örülmesiydi. Rusya'da 1905-1907 devrimi yalnızca serflik kalıntılarının koşullandırdığı çatışma yüzünden değil, kapitalist sistemin kendi doğasındaki çelişkiler yüzünden de meydana geldi. O zamanlar proletarya ve onun Bolşevik Partisi, kapitalizmi hemen ortadan kaldırma amacını henüz gütmüyordu. Bununla birlikte, serflik artıklarını ortadan kaldıracak burjuva demokratik devrim ile kapitalizmi yok edecek bir sosyalist devrim arasında artık uzunca bir boşluk olamazdı.

Rus kapitalizmi ve uluslararası kapitalizmle sıkıca iç içe geçmiş olan, dünya gericiliğinin ana kalelerinden biri olmayı da sürdüren Orta Çağ artıklarına, toprak beylerine, otokrasiye karşı ve büyük burjuvaziye karşı Rusya devrimci hareketi, belirgin antiemperyalist özellikler kazanıyordu. Başarıya ulaşması durumunda, sosyalizm mücadelesi olarak gelişebilirdi. Rusya'da proletarya önderliğindeki emekçi kitlelerin, her iki tarafın da saldırgan olduğu Rus-Japon Savaşı'na ve çarın emperyalist dış politikasına, ulus-sömürge politikasına karşı çıkıyor olması gerçeği de 1905-1907 devriminin antiemperyalist niteliğini belirledi.

Mahiyet ve içerik olarak burjuva demokratik nitelik taşıyan Rus devrimi, otokrasiyi devirme ve ülkenin tarıma dayalı sisteminin kapitalist dönüşümünü tamamlama amacındaydı (Lenin, taşrada gücünü koruyan serflik kalıntılarına karşı mücadeleyi, Rusya'da "bir bütün olarak burjuva devriminin denek taşı"[3] olarak niteledi), ama belirli bir ölçüde de proleter devrimiydi, çünkü proletarya, hareketin yol gösterici gücü, öncüsü haline gelmiş, işçi sınıfının deneyerek kanıtladığı özgül mücadele yöntemi olan grev ise tüm devrimci mücadelenin ana kaynağı, "kitleleri harekete geçirmenin başlıca yolu ve belirleyici olayların dalga dalga yükselişinde en ayırt edici olgu"[4] olup çıkmıştı.

Yeni tür burjuva demokratik devriminin başka bir özelliği, sınıf güçlerindeki saflaşmasının önceki burjuva devrimlerindekinden tamamen farklı olmasıydı. Proletarya, devrimde önderlik rolünü üstlenerek köylülerle ve kentli küçük burjuva tabakalarıyla ittifak yaptı; bağımsız proleter hareketinin ve köylü başkaldırılarının büyümesinden korkan liberal burjuvazi ise karşıdevrimci bir sınıf olduğunu ve eski rejime karşı kararlı mücadele için organik yeteneğinin bulunmadığını kanıtladı; tek istediği, çarla ve toprak sahibi sınıfla iktidarı paylaşmaktı.

Böylelikle, Rusya'nın siyasal arenasında üç cephe boy gösterdi: 1) Otokrasiyi koruma çabasındaki hükümet, onun çekirdeğini oluşturan gerici soylular ve bürokratik, askerî, saraylı unsurlar; 2) liberaller, yani burjuvalaşmış toprak beyleri, burjuvazi ve çarın gücünün parlamentoyla, anayasayla sınırlanmasını savunan

3 V. İ. Lenin, "1905-1907 İlk Rus Devriminde Sosyal Demokrasinin Tarım Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 292.

4 V. İ. Leni , "1905 Devrimi Üzerine Konuşma", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 239.

burjuva aydınlarının üst tabakası; 3) çarı devirmek, bir cumhuriyet sistemi kurmak ve demokratik bir cumhuriyet çerçevesinde geniş kapsamlı siyasal, ekonomik, toplumsal dönüşümler gerçekleştirmek için mücadele eden devrimci demokratlar (proletarya, köylülük, kentli küçük burjuva tabakaları ve demokratik aydınlar).

Çokuluslu Rus İmparatorluğu'nun proletaryası ile köylülüğü arasında kurulan, önderlik rolünü işçi sınıfının ve onun öncü partisinin üstlendiği ittifak, devrimci demokratik cephenin temelini oluşturdu. Bu hem devrimin kapsamını, hem sınıf mücadelesinin yükselişini hem de temel toplumsal sorunların bunda oynadığı rolü belirledi. Lenin, 1905-1907 devrimini, "zulmün ve sömürünün ezip geçtiği en alt toplumsal grupların bizzat bağımsız olarak ayağa kalktığı ve *kendi* taleplerinin, yıkılmakta olan eski toplum yerine yeni bir toplumu *kendi* bildikleri gibi inşa etme çabalarının mührünü devrimin tüm seyrine vurduğu"[5] gerçek bir halk devrimi olarak, Bolşeviklerce örgütlenen ve öncülük eden işçi sınıfının "tüm halkın davası için tüm halkın başına geçip"[6] dövüştüğü bir devrim olarak nitelerken çok haklıydı.

DEVRİMİN BAŞLANGICINDA BOLŞEVİK PARTİSİ

Rus toplumunda, devrimden önce bağımsız bir siyasal partiye ve stratejik bir eylem planına sahip olan biricik sınıf proletaryaydı. Bu parti, devrimci ve oportünist unsurların bir arada bulunduğu ve barışçıl parlamenter yöntemlerin birincil mücadele araçları olarak tanındığı İkinci Enternasyonal partilerinin aksine, devrimci Marksizmin ideolojik ve teorik temeline dayanan yeni tür bir proleter partisiydi. Bu parti, uluslararası ve Rus işçi sınıfı hareketinin geliştirdiği zengin çeşitlilikteki mücadele yollarından ve araçlarından yararlandı. Marksizm ile proletaryanın kitlesel mücadelesini ve geniş demokratik hareketleri birleştirme sanatı gibi karmaşık bir sanatta ustalaştı. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDİP) 1903'te toplanan İkinci Kongresinde, Lenin'in önderliğindeki devrimci Sosyal Demokratlar, gelecekteki devrimin niteliğini, demokrasi kavgasının öncüsü olarak proletaryanın rolünü ve proletaryanın bir müttefiki olarak köylülüğün rolünü tanımlayıp, sıkı sıkıya kenetlemiş bir devrimci parti oluşturdular. RSDİP programı, ülkenin siyasal ve ekonomik gelişmesinin kritik gereksinimlerini ve geniş işçi kitlelerinin çıkarlarını yansıtıyordu.

Toplumsal üretim sistemindeki konumundan ve gelişiminin özgül yönlerinden dolayı Rus proletaryası, militan siyasal öncüsü olarak Marksist-Leninist bir partinin önderliğinde zengin devrimci geleneklere ve sınıf mücadelesi deneyimine sahip olan ve çarlık karşısında kesin zafer kazanmakta derin çıkarları bu-

5 V. İ. Leni , "Devlet ve Devrim", *Toplu Yapıtlar*, C. 25, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 421.

6 V. İ. Lenin, "Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği", *Toplu Yapıtlar*, C. 9, Progress Publishers, Moskova, 1965, s. 112.

lunan sınıf, işte bu sınıf, burjuva demokratik devriminin liderliğini üstlenmek için tarihsel olarak kendini yetiştirip hazırlanmıştı. Rusya'da başka hiçbir sınıf, devrimin liderliğini üstlenecek yetenekte değildi.

Bolşevikler, burjuva demokratik devriminde proletaryanın sınıfsal bağımsızlığını gerçekleştirmesi ve son tahlilde, emekçi halkın tüm devrimci kazanımlarının başarısı açısından proletaryanın örgütlenmesinin hayati önem taşıdığı inancındaydılar. Bolşevikler, Lenin'in yeni tür proleter partisine ilişkin öğretisini apaçık örgütsel biçimlerde somutlaştırdılar.

O sırada Bolşevik Partisi'nin 8.500 kadar üyesi vardı. Bunların yarısından çoğu, büyük işyerlerinde çalışan işçilerdi. Yeraltı mücadelesinin çetin okulundan geçmiş, o mücadelenin gerektirdiği becerileri özümsemiş, proleter kitlelere nasıl önderlik edileceğini öğrenmiş insanlardı. Çarlık Rusya'sında devrimcilerin giriştikleri tehlikeli çalışma, mücadelede her şeyini, hatta canını bile vermeye hazır sağlam savaşçılar yarattı. Partinin büyük bölümünü, işçiler ve aydınlar arasından çıkmış, propagandada, ajitasyonda ve örgütlenmede ustalaşmış profesyonel devrimciler oluşturuyordu. Parti üyelerinin çoğu, yeraltı çevrelerinde Marksist eğitim almış, buralarda yapılan teorik tartışmalara katılmış ve "hapishane üniversiteleri"nde daha bilgili yoldaşların yardımıyla Marksist teoriyi inceleyip öğrenmişti. Tüm bunlar, birinci Rus devrimi sırasında kitlesel devrimci hareketin adanmış liderlerini biledi.

Devrim başladığında, RSDİP, ülkenin belli başlı tüm siyasal ve ekonomik merkezlerinde şubeleri bulunan ülke çapında bir örgüttü. Parti tüzüğü uyarınca, parti kongreleri arasındaki dönemde liderlikle ilgili görevleri Parti Konseyi, Merkez Komite ve Parti Merkez Organının yayın kurulu yürütüyordu. Bu kurulların üçü de İkinci RSDİP Kongresinde oluşturulmuştu. Konsey ve yayın kurulu yurt dışında bulunuyordu, Merkez Komite üyelerinin çoğu ise Rusya'daydı ve zaman zaman genel oturumlar için toplanıyordu. Parti yasadışı koşullarda çalıştığı için, parti faaliyetlerinin tüm düzeylerinde gizli yöntemlere özel bir ağırlık verilmesi gerekliydi. Rusya'daki ilk devrim döneminin tümü boyunca Bakü'de, Moskova çevresinde, St. Petersburg'da çalışan ve yasal konumunu devam ettiren yetenekli mühendis ve parlak örgütçü, Merkez Komite üyesi L. B. Krasin, sürekli olarak teknik ve mali konularda genel yol göstericilik yaptı.

Büyük ekonomik bölgelerde parti faaliyetlerini ya Merkez Komitenin atadığı ve yalnızca MK'ye karşı sorumlu olup yerel komiteler kuran MK bölge büroları ya da başında yerel olarak kurulmuş komitelerin bulunduğu RSDİP bölge birlikleri sevk ve idare ediyordu.[7] Yerel RSDİP komitesi, parti yapısındaki ana halkaydı. Tüzüğe göre, belli bir yöredeki ya da şehirdeki işçi sınıfı hareketinin tüm liderliği bu komiteye aitti. Partiyi kurma mücadelesi verilirken Lenin'in "Örgütsel Görevlerimiz Üzerine Bir Yoldaşa Mektup"ta belirlediği, komitelerin

7 *RSDİP'nin Üçüncü Kongresi. Nisan-Mayıs 1905. Tutanaklar*, Moskova, 1962, s. 472-74 (Rusça).

kuruluşuna ve işleyişine yol gösteren ilkelerin birliği korunarak, yerel tüzüklerde kurala bağlanan ve kayda değer bir çeşitlilik gösteren somut mücadele biçimleri de getirildi.

St. Petersburg'da, Moskova'da, Riga'da, Bakü'de, Odesa'da ve başka yerlerde kurulu en büyük komiteler, yeraltı faaliyetlerinde deneyimli olan bir ya da iki düzine parti üyesinden oluşuyordu. Komite, alt kademe örgütlerle temasları sürdürmek için, üyeleri arasından bir yetkili örgütleyici atıyordu. Partinin kitle tabanı genişledikçe, örgütleyicinin çalışması giderek önem kazandı. St. Petersburg ve Bakü komitelerinde daha 1904'te semt örgütleyicileri vardı; 1905'te ise yetkili örgütleyici giderek artan bir sıklıkla ilgili komitenin başkanlığını da yapıyordu. Semt örgütleyicilerinin oynadıkları rol, kentsel parti örgütlenmesi içinde giderek artıyordu. Sosyal Demokrat örgütlenme, yerleşim-üretim ilkesine göre yapılandırılmıştı.

Kapitalist girişimlerde birleşen ve örgütlenen işçiler, devrimci Sosyal Demokratların tabanı ve destekçisiydi. Proletaryanın ekonomik ve siyasal mücadelesinin odak noktası olan işyerleri, bu mücadelede üstlendikleri önderlik rolüne birçok bakımdan denk düşecek şekilde devrimci Sosyal Demokratların parti örgütlenmesinin de merkezi haline geldi.

Parti faaliyetlerinde böyle bir örüntünün oluşmasında, yerel olarak hiçbir demokratik hakkı bulunmayan, günde 10-12 saat çalışmaya zorlanan işçilerin yaşam ve çalışma koşulları da etkili oldu. Lenin şöyle yazıyordu: "Önemli olan yaşam koşullarıdır, toplanma koşullarıdır, insanların bir araya geldikleri koşullardır, çünkü birincil çekirdek sık sık ve düzenli olarak toplanmalı, özellikle canlı bir şekilde işlev yürütmelidir."[8]

İşçi sınıfının ağır bastığı Sosyal Demokrat örgütlerin yanı sıra, öğrencilerden oluşan parti örgütleri de vardı. Köylüler ve askerler arasında kitlesel ajitasyon çalışmalarını koordine etmek için de ilk adımlar atıldı. Birinci Rus devriminin arifesinde ve başlangıcında, RSDİP, imparatorluğun Rus olmayan bölgelerindeki proletarya arasında çalışma yapmak üzere özel örgütler kurdu. İlk kurulanlardan biri olan Hummet (Azim) 1904'te oluşturuldu ve Bakü komitesinin liderliği altında faaliyet gösterdi. Bunu, aynı komitenin Ermeni şubesi izledi. Bakü komitesi, daha sonra Dağıstan'ın dağlık yörelerinde yaşayanlar arasında çalışmak üzere Faruk (Adil) örgütünü kurdu. 1904'te RSDİP'nin Kazan Komitesine bağlı olarak bir Tatar Sosyal Demokrat çevresi faaliyete geçti ve en sonunda gelişip bir gruba dönüştü.

Ulusal gruplar, partinin semt örgütleri temelinde faaliyet gösteriyordu ve siyasal meselelerde tek tek parti merkezlerine tabiydi. Rusya proletaryasının etnik bileşenleri arasındaki çalışmalarda basın organlarına belirgin bir görev verildi. Hummet örgütü, aynı adı taşıyan Azerice bir gazete çıkardı ve Bakü komitesinin

8 "V. İ. Lenin'den Olga Vinogradova'ya, 8 Nisan 1905", *Toplu Yapıtlar*, C. 34, Progress Publishers, Moskova, 1966, s. 310.

Ermeni şubesiyle birlikte, *Koch Devet* adlı yasal gazeteyi iki dilde yayınladı, sonra bunu *Tekemyul* ve *Yeldash* izledi.

Rus işçi partisinin kurulmasında ve güçlendirilmesinde tartışmasız başarı elde edildi. Bununla birlikte, Vladimir Lenin liderliğinde oluşturulan yeni tür parti örgütünün çalışması, gelişmesi ve ilerlemesi, RSDİP'nin Menşeviklerce bölünmesi yüzünden sekteye uğradı. Bölünme, birinci Rus devriminin arifesinde ve başlangıcında daha da şiddetlendi. Parti komitelerinin ezici çoğunluğu, büyük olanlar (St. Petersburg, Moskova, Riga, Odesa, Kuzey ve Ural komiteleri, Kafkas Birliği komiteleri vb.) dâhil, İkinci RSDİP Kongresindeki çoğunluğun duruşunu kuvvetle destekledi ve kararlarına sahip çıktı. Kararların uygulanmasına engel çıkaran Menşevikler, Yurt Dışındaki Rus Sosyal Demokratlar Birliği'ni ve merkez organın yayın kurulunu adım adım ele geçirdiler, Parti Konseyinde üstünlük kazandılar, destekçilerini Merkez Komiteye soktular. Bu heyetlerin yardımıyla, bazı komitelerin, genellikle de henüz yeni kurulmuş olanların liderliğini ele geçirmeyi, Moskova'da, St. Petersburg'da, Odesa'da, Nikolayev'de ve başka merkezlerde tüzüğü çiğneyerek kendi paralel gruplarını kurmayı başardılar. Menşevikler, örgütün birliğine darbe vuruyor, merkeziyetçiliğe ve disipline karşı çıkıyorlardı. 1905 başında Lenin, Menşeviklere kıyasla Bolşeviklerin "*maddi açıdan ... çok daha zayıf*" olduklarına işaret ederek, "Manevi gücümüzü henüz maddi güce çeviremedik,"[9] diyordu.

Parti birliğine giden yolun Menşevik "generaller"e ödün vermekten geçtiğini düşünen ve bu yüzden Menşeviklerin bölücü hamlelerini cesaretlendiren oportünist uzlaşmacı bir akım da partiye büyük zarar verdi. Yükselen devrimci hareket apaçık yol gösterici ilkelere ve örgütlenmeye büyük gereksinim duyarken, tavizciler, bu gereksinimi karşılamak yerine, esas olarak yerel örgütlere sırf teknik hizmetler vererek "pozitif çalışma" yapmayı savunmakla yetindiler.

Lenin, Bolşevik safları sağlamlaştırma ve partinin sonraki kongresini, yani tüm tartışmalı sorunlara çözüm getirme yetkisine sahip en yüksek organı toplama mücadelesini işte bu koşullarda başlattı. Parti Konseyi bir kongre toplamayı reddedince Bolşevikler atağa geçti. 1904 sonunda yapılan Kuzey, Güney ve Kafkas konferanslarıyla, Bolşeviklerin yönetim merkezi olan Çoğunluk Komiteleri Bürosu oluşturuldu ve Lenin'in yönetiminde *Vperyod* [İleri] adlı gazete çıkarılmaya başlandı. Böylelikle, hem Bolşeviklerin hem de Menşeviklerin kendi yönetim organları ve sözcüleri ortaya çıktı. Mart 1905'te Rusya'da devrim başladığında Bolşeviklerin 32 komitesi ve 35 grubu varken, Menşeviklerin 23 komitesi ve 27 grubu vardı, 10 komite ve 43 grup ise uzlaşmacı bir tutum benimsedi.

Nisan ve Mayıs 1905'te Londra'da toplanan Üçüncü RSDİP Kongresi, partinin devrimdeki çizgisini belirleme ve bu çizgiyi pratiğe dökebilecek birleşik bir militan parti örgütlenmesini faaliyete geçirme görevine odaklandı.

9 V. İ. Lenin, "A. A. Bogdanov'a ve S. İ. Gusev'e Mektup", *Toplu Yapıtlar*, C. 8, s. 145.

Kongre, burjuva demokratik devriminde proletaryanın ve tüm emekçi halkın uygulayacağı strateji ve taktikleri belirledi ve Lenin'in önerdiği örgütsel ilkeler temelinde Bolşeviklerin birliğini resmileştirdi. Kongrede kabul edilen RSDİP tüzüğü, parti üyeliğine ilişkin Leninist öneriyi onayladı; buna göre, "Parti'nin programını kabul eden, Parti'yi maddi olarak destekleyen ve örgütlerinden birinin çalışmalarına katılan her kişi, Parti'nin üyesi sayılacak"tı.[10] Yerel komitelerin özerkliği genişletildi ve işçiler arasından çıkmış parti üyelerinin rolü artırıldı. Kongre, ülkedeki durum buna elverişli hale gelince ve parti örgütlerinin bileşimi daha tutarlı, daha homojen bir nitelik kazanınca, komitelerin genel oyla seçilmeye başlanması sorununu gündeme getirdi.

Kongre, iki başlı (Merkez Komite ve Merkez Organ yayın kurulu şeklindeki) merkeziyetçilikten vazgeçerek, tek bir yönetim merkezi seçti, o da Lenin'in başında bulunduğu Merkez Komiteydi. Partinin merkezî gazetesi olan *Proletari*'nin yayın kurulu, Merkez Komiteye bağlandı. Lenin, gazetenin yayıncısı ve İkinci Enternasyonal'in Uluslararası Sosyalist Bürosunda (USB) RSDİP temsilcisi oldu. Parti Konseyinin oluşturulmasına ilişkin bir hüküm, yeni tüzüğe konmadı.

Azınlık komitelerinin delegeleri katılmayınca, Üçüncü RSDİP Kongresi bir Bolşevik kongresi oldu. Yurt dışındaki Menşevik liderler, devrimde Menşeviklerin oportünist çizgisini yansıtan hizipçi bir konferans için onları Cenevre'de topladılar.

Devrim patlak verince, Menşevikler, proleter partisinin devrimde iki farklı siyasal çizgi ve taktik izleyen iki bağımsız partiye bölünmesini perçinlediler.

DEMOKRATİK DEVRİMDE İŞÇİ SINIFININ MÜCADELESİ İÇİN LENİN'İN BELİRLEDİĞİ STRATEJİ VE TAKTİKLER

Emperyalizm çağındaki ilk burjuva demokratik devriminde proleter partisinin stratejisi ve taktikleri geliştirilirken, Rusya gerçeğinin derin bir Marksist tahlili, dünyanın gelişimindeki ana eğilimlerin enine boyuna bir irdelemesi, uluslararası işçi sınıfı hareketinin ve demokratik hareketin ve ayrı olarak da Rusya'daki kurtuluş mücadelesinin teorik mirasına ve pratik deneyimine ilişkin bir genelleme ve eleştirel yorum temel alındı. Lenin, Rusya'da ve Batı'da kapitalist gelişmenin özdeşlik gösteren temel süreçlerini belirlemenin, Sosyalistler ve işçi sınıfı için aynı temel görevleri ortaya koymanın, "programımızın kendine has özelliklerinde *tam anlatımını* bulması gereken Rusya'nın *kendine has özelliklerini* unutmamıza hiçbir koşul altında yol açmaması gerektiği"ni sürekli olarak vurguladı.[11] Lenin'in önderliğindeki Bolşevikler, devrimi belirleyen olaylar başlamadan önce, zaten tutarlı bir devrimci eylem programı hazırlamış, proletaryanın ve tüm emekçi halkın mücadele stratejisini ve taktiklerini belirlemiş bulunuyor-

10 *SBKP Kararları...*, C. 1, Moskova, 1970, s. 124 (Rusça).

11 V. İ. Lenin, "Partimizin Program Taslağı", *Toplu Yapıtlar*, C. 4, s. 235.

lardı. Lenin, yeni tarihsel koşullara uygulanmak üzere Marksist teoriyi önemli ölçüde güçlendirdi ve yaratıcı şekilde geliştirdi, Rus ve uluslararası proletaryayı ideolojik olarak silahlandırdı, sağ ve "sol" oportünizmle mücadelede Marx'ın ve Engels'in yüce öğretisini savunup yükseltti.

Lenin'in Üçüncü RSDİP Kongresinde hazırladığı Bolşevik kararları ve *Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği* adlı kitabı, bunda özel bir rol oynadı. Lenin, kitabını sonuca bağlarken, demokratik devrimde işçi sınıfının görevlerine nasıl yaklaştığını en özlü anlatımla dile getirdi. Şöyle yazıyordu: "Tam özgürlük için, tutarlı bir demokratik devrim için, cumhuriyet için, tüm halkın ve özellikle köylülüğün başında! Sosyalizm için, tüm emekçilerin ve sömürülenlerin başında! Pratikte devrimci proletaryanın politikası böyle olmalıdır, devrim sırasında her taktik problemin çözümünü, işçi partisinin her pratik adımını belirlemesi gereken sınıf sloganı budur."[12]

Devrimin akışı içinde, devrimciler ile oportünistler arasındaki, en başta da Bolşevikler ile Menşevikler arasındaki temel farklılık apaçık görüldü. O farklılık, 1903'teki İkinci RSDİP Kongresinde parti oluşturulurken ortaya çıkmış ve izleyen dönemde giderek derinleşmişti.

Gerek Rusya gerçeğine, gerekse proleter mücadelesi deneyimine yönelik tutumdaki temel anlaşmazlık, 1905-1907 devriminin daha ilk aylarında Bolşevikler ile Menşevikler arasında yapılan polemiklere canlı şekilde yansıdı. Otokrasi devrildikten sonra kurulacak geçici bir devrim hükümetinde Sosyal Demokratların görev almalarının gerekip gerekmediği konusundaki tartışmayla başlayan polemikler, bizatihi burjuva demokratik devrimi sürecinin dinamiklerine, ana kaynaklarına, görevlerine ve stratejik perspektiflerine ilişkin anlayışların farklı olduğunu ortaya çıkardı.

Menşevizm, nesnel olarak, işçi sınıfını liberal burjuvazinin bir eklentisine dönüştürme yolunda ilerliyor, proletaryanın ve geniş emekçi kitlelerin karşı karşıya oldukları temel görevlerin halledilmesine köstek oluyordu. Bolşevizm, işçi sınıfının rolünü, halk hareketine öncülük etmek olarak belirledi, ülkedeki gerçekten ileri tüm güçlerin devrimci potansiyelini geniş ölçüde geliştirdi ve tam olarak kullandı.

Lenin, Avrupa'daki burjuva devrimlerinin ölçütlerine tapınan Menşeviklerin tezlerinin hiçbir iler tutar yanının bulunmadığını ve bilimsellikten tümüyle uzak olduğunu gösterdi. 1905 baharında, Rusya'daki durumu 1848 Almanya'sındaki durumla karşılaştırarak, Rus devriminin kendine has birçok özelliğine işaret etti: "(1) Rusya'daki alt sınıflar arasında kızgınlık ve devrimci duygu birikiminin 1848 Almanya'sıyla asla kıyaslanamayacak ölçüde büyük olması. Bizdeki değişiklik *daha keskindir*; bizde, otokrasi ile siyasal özgürlük arasında *hiçbir* ara aşama olmamıştır (*zemstvo*, yani yöresel özyönetim önemli değildir); bizdeki

12 V. İ. Lenin, *Toplu Yapıtlar*, C. 9, s. 114.

despotizm, su katılmamış Asya tarzıdır. (2) Bizde, yıkıcı bir savaş *çok ağır* bir çöküş olasılığını artırır, çünkü çarlık yönetimini bütünüyle içine çekmiştir. (3) Bizde, uluslararası durum daha elverişlidir, çünkü proleter Avrupa, Avrupa'nın taçlı başlarının Rus monarşisine yardım etmelerine olanak vermeyecektir. (4) Bizde, sınıf bilinçli devrimci partilerin, bunların literatürünün ve örgütlenmesinin gelişim düzeyi, 1789'da, 1848'de ya da 1871'de olduğundan çok daha yüksektir. (5) Bizde, çarlığın ezdiği Polonyalılar, Finler gibi çeşitli milliyetler, otokrasiye saldırı için büyük bir itici güç sağlıyor. (6) Bizde, köylülük özellikle içler acısı durumdadır; inanılmaz derecede yoksullaşmıştır ve kesinlikle kaybedecek hiçbir şeyi yoktur."[13] Tüm bu faktörler, Rus burjuva devriminin kendi yolundan gideceği, yani "özgür" kapitalizm çağındaki burjuva devrimlerinden farklı bir yol izleyeceği gerçeğine işaret ediyordu.

Menşevizme karşı mücadelede Lenin, Marksist teori açısından özellikle önemli olarak, devrimin sosyoekonomik içeriği ile ana kaynakları ve mücadele araçları arasındaki diyalektik karşılıklı bağlantıyı açığa çıkardı; aralarında hiçbir dolaysız ilişki bulunmadığını gösterdi. Lenin, Rusya'da yaklaşan devrimin, sosyoekonomik içeriği bakımından bir burjuva devrimi olacağını, yani burjuva sisteminin temellerine doğrudan doğruya dokunmayacağını açıkladı. Bu devrim yalnızca sistemi yıkmamakla kalmazdı, aksine, emekle sermaye arasındaki temel çelişki dâhil, kapitalist sistemin çelişkilerini daha da derinleştirip şiddetlendirirdi. Ne var ki bu durum, hiç de burjuvazinin, Menşeviklerce düşünüldüğü gibi, devrimin önder gücü olacağı anlamına gelmezdi. Emperyalizm altında, ağırlıklı olarak büyük kapitaliste, finans kralına ve "ilerici" toprak beyine yarar sağlayan biçimde bir devrim mümkün olduğu gibi, işçinin ve köylünün çıkarlarına hizmet eden bir devrim de mümkündü. Rusya'da yaşanan burjuva demokratik devriminin alacağı somut tarihsel biçim, eninde sonunda, özgürlük hareketinin liderliği için proletarya ile burjuvazi arasındaki mücadelenin sonucuna, köylü kitlelerin desteğini kazanma mücadelesinin sonucuna göre belirlenecekti.

Bolşeviklerin siyasal çizgisi, özgürlük mücadelesine proletaryanın liderlik etmesi temeline dayanıyordu. Lenin, proletaryaya yalnızca demokratik haklar ve toplumsal kazanımlar (ifade özgürlüğü, dernek kurma ve toplanma özgürlüğü, sekiz saatlik iş günü vb.) sağlamakla kalmayıp, sosyalizm mücadelesi için ön koşulları da yaratacak bir burjuva devriminin kesin zafere ulaşmasının proletaryayı en yakından ilgilendirdiğini inandırıcı biçimde gösterdi. Lenin, proletaryanın her türlü sınıfsal "bencillik"ten arınmış olduğunu, yani kendi dar sınıfsal çıkarları için değil, tüm halkın çıkarları için bir mücadele yürüttüğünü, kentteki ve kırdaki en geniş emekçi kitlelerin temsilcisi olarak, tüm demokrasinin ideolojik lideri olarak hareket ettiğini burada vurguladı.

13 V. İ. Lenin, "1789 Tipi Devrim mi, Yoksa 1848 Tipi Devrim mi?", *Toplu Yapıtlar*, C. 8, s. 257-58.

Bununla birlikte, işçi sınıfının toplumsal üretim sisteminde ve ülkenin toplumsal yapısında bulunduğu konumun yanı sıra, diğer emekçi sınıfların ve tabakaların çıkarlarına yakın çıkarlara sahip olması da özgürlük hareketinde proletaryanın liderlik olasılığını nesnel olarak yaratmıştı. Bu olasılığın gerçeğe dönüşmesi için, öncü sınıf, Rusya'nın çalışan nüfusuna mensup proleter olmayan tabakaların güvenini ve desteğini kazanmalı, onlarla (en başta köylülükle) sağlam bir ittifak kurmalı, onların otokratik sisteme karşı mücadelesinin liderliğini üstlenmeli ve liberal burjuvaziyi kitlelerden tecrit ederek, kitlelerin siyasal liderliği için gösterdiği çabayı boşa çıkarmalıydı. Bolşevik Partisi'nin, küçük burjuva demokratlığını "demokratik olmayan safralar"dan temizlemek gibi zor bir görevi vardı, liberalizmle ve anayasal kuruntularla savaşması gerekiyordu. Dolayısıyla, proletarya ve onun Marksist öncüsü, demokratik hareketin liderliği için karmaşık bir mücadele vermek durumundaydı ve o mücadele, 20. yüzyıl başındaki Rusya'nın tüm siyasal tarihini belirleyen mücadeleydi.

Lenin'in tahlilinde, proletaryanın öncü rolü, devrimci sürecin gelişmesine ve ufuklarına işçi sınıfının tutarlı, derin ve kapsamlı etki yapması olarak ortaya çıkar. Bu etki, proletaryanın Marksist partisinin, yani proletaryanın öncü rolünü uygulayabilmesi için vazgeçilmez koşul olan partinin, doğrudan liderliği altında hayata geçirilir. Lenin'in işaret ettiği gibi, öncü sınıf olmak, yalnızca otokrasiye ve kapitalist zulme karşı en güçlü ve özverili mücadeleye girişmek değil, aynı zamanda da halka devrimci bilinç kazandırmak, onu uyandırıp etkin siyasal yaşama katmak, ezilenlerin uğratıldığı her türlü eziyete ve adaletsizliğe tepki göstermek anlamına gelir. Ayrıca, öncü sınıfın ve partisinin görevleri, devrimin ereklerine ilişkin teorik bir yorumlamayı, buna uygun sloganların belirlenmesini, devrimci mücadele için en etkili yolların ve araçların seçilmesini de kapsar. Proletarya ve Marksist öncüsü, başta köylülük olmak üzere proletarya dışı kitlelerin hareketine hem ideolojik hem de örgütsel olarak önderlik eder. Bu liderlik mutlak bir zorunluluktur, çünkü köylülük bölük pörçük ve örgütsüzdür, bitmek bilmez yalpalamalara meyillidir ve son olarak, siyasal açıdan öylesine az gelişmiştir ki, otokrasi-toprak beyliği sistemine karşı mücadelede bağımsız olarak zafere ulaşması olanaksızdır.

Lenin, demokratik ve sosyalist devrimlerde işçi sınıfının müttefikleri sorununu gündeme getirerek çözdü. Tarihin mantıksal akışı, burjuva devriminde burjuva demokratların sanki böyle bir müttefik olabileceklerini düşündürüyordu. Ne var ki, emperyalizm koşullarında bunlar, birörnek bileşimli olmaktan çıkmış, proletaryanın siyasal tecrit taktikleri uygulaması gereken liberal burjuvazi ve işçi sınıfının otokrasiye mücadelesinde müttefiki olan küçük burjuva, özellikle köylü devrimci demokratlar olarak kesin şekilde bölünmüşlerdi. Buna uygun olarak, proletarya, burjuvaziyle anlaşma yapmaya değil, sol güçlerle (Lenin'in devrimci-cumhuriyetçi burjuvazi dediği köylülük başta olmak üzere küçük burjuva devrimci demokratlarla) ittifak kurmaya yönelmeliydi. Böylelikle, önceki

burjuva devrimlerinde bazı örnekleri görülen sol blok taktikleri, artık özgürlük hareketinin yaşamsal bir ortak örüntüsü haline geliyordu. Bütün olarak burjuva demokratik devriminin başarısı, büyük ölçüde, çarlığa karşı mücadelede proleterler ile küçük burjuva demokratlar arasındaki geniş bir militan ittifaka ve devrimci partiler ile örgütlerin somut siyasal anlaşmalarına bağlıydı. Lenin'in tarihî değeri, daha sonra uluslararası işçi sınıfı hareketi saflarında da ün kazanan blok taktiklerine dayalı olarak proletaryanın devrime önderlik etmesi politikasını apaçık bir biçimde kavramış olmasında yatar.

Lenin, Bolşevik taktiklerinin özüne şöyle açıklık getirdi: "Burjuva devrimi ne denli ilerlerse, proletarya da burjuva demokratlar arasında müttefikler bulmak için o denli sola açılır ve üst saflardan alt saflara doğru o denli derine iner.... Devrim bu noktayı çoktan geçmiştir. Burjuva demokratların üst safları devrimi terk etmeye başlamıştır. Alt saflar ise uyanmaya başlamıştır. Proletarya, burjuva demokratların alt saflarında (*burjuva* devrimi için) müttefik aramaya başlamıştır."[14] Lenin, ancak burjuva demokratlar otokrasiye karşı gerçekten savaştıkları zaman ve savaştıkları ölçüde proletaryanın onları desteklediğini her zaman vurguladı.

Bolşeviklerin kanısına göre, derinlemesine bir toplumsal farklılaşma süreci geçirmiş olmasına rağmen yekpare bir sınıf ya da toplumsal tabaka olarak toprak beylerine karşı çıkmayı sürdüren köylülüğün tamamı, devrimin demokratik aşamasında proletaryanın müttefikiydi. Köylülük, manoryal mülkiyet [malikâne] sisteminin tümden tasfiyesini istiyordu ve tüm toprakların millileştirilmesi sloganını desteklemeye hazırdı. Eğer halk güçleri başarıya ulaşırsa, Rusya'da burjuva devrimini, Batı'daki burjuva devrimlerinin ulaştığından çok daha ileriye taşımak mümkün olurdu ve asıl önemlisi, burjuva demokratik devrimini daha sonra sosyalist bir devrime dönüştürmek kolaylaşırdı.

Lenin, *Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği* adlı yapıtında, bir sürecin gelişip ötekine dönüşmesinin özünü şöyle belirledi: "*Proletarya, otokrasinin direnişini güç kullanarak ezmek ve burjuvazinin yalpalamasını felce uğratmak için köylü kitleleriyle ittifak kurarak, demokratik devrimi yürütüp tamamlamalıdır. Proletarya, burjuvazinin direnişini güç kullanarak ezmek ve köylülük ile küçük burjuvazinin yalpalamasını felce uğratmak için nüfusun yarı proleter unsurlarıyla ittifak kurarak, sosyalist devrimi başarmalıdır.*"[15]

Lenin, doğru bir tarım programının tüm ayrıntılarıyla geliştirilmesine, proletaryanın ve partisinin taşrada ajitasyon ve örgütlenme çalışması yürütmesine işte bu nedenle öncelikli önem verdi. Üçüncü RSDİP Kongresinde, toprak mücadelesinin yaygın bir köylü devrimine dönüştüğü ve 1861'de serfliğin kaldırılmasından sonra soyluların el koydukları tarlaların iadesi için mücadele sloganı-

14 V. İ. Lenin, "RSDİP'nin Birlik Kongresi Üzerine Rapor", *Toplu Yapıtlar*, C. 10, Progress Publishers, Moskova, 1975, s. 360-61.

15 V. İ. Lenin, *Toplu Yapıtlar*, C. 9, s. 100.

nın artık yeterli olmadığı açıkça anlaşılınca, toprak beylerine, devlete, kiliseye, manastırlara ve tahta ait tüm toprakların kamulaştırılması dâhil, köylülüğün tüm devrimci taleplerini güçlü şekilde destekleme kararı alındı. Yine kongrede, "köylüleri polisin, görevlilerin ve toprak beylerinin baskısından kurtaracak tüm devrimci demokratik dönüşümleri uygulamak üzere derhâl devrimci köylü komiteleri örgütlenmesi" için bir karar alındı. Bolşevikler, aynı zamanda da kırsal proletaryanın bağımsız sınıfsal örgütlenmesine yönelik tutarlı bir çizgi izleyerek, bu alanda aralıksız çalışmak gerektiğini kongrede bir kez daha onayladılar.[16]

Üçüncü Kongre kararları, Aralık 1905'te Tampere'de yapılan Bolşevik konferansında resmileştirilip genişletildi. Daha sonra Lenin, 1906'daki Dördüncü RSDİP Kongresinde, köylülüğün militan potansiyelinden burjuva demokratik devriminde azami ölçüde yararlanmak amacıyla hazırlanmış kapsamlı bir tarım programı ortaya koydu. Manoryal mülklere el koyulmasını ve el koyulan arazilerden fiilen yararlanmak üzere köylü komitelerinin kurulmasını isteyen önceki Bolşevik taleplerine ek olarak, toprağın millileştirilmesi, yani devletin mülkiyetine (belirli koşullarla) geçirilmesi talebi ortaya atıldı. "Tüm toplum yaşamında olduğu gibi siyasette de," diye yazıyordu Lenin, "ileriye atılmazsanız, geriye itilirsiniz. Ya (burjuvaziyi doğal olarak güçlendiren) demokratik devrimden sonra güç kazanan burjuvazi hem işçileri hem de her gelir düzeyinden köylü kitlelerini soyacaktır ya da proletarya ve köylü kitleleri kendi önlerini açıp yola devam edecektir. Bu ise bir cumhuriyet ve halkın tam egemenliği anlamına gelir. Bu, eğer cumhuriyet kurulursa, bir burjuva demokratik devriminin ulaşabileceği en ileri nokta olarak, burjuva demokrasisinin zaferinden gerçek sosyalizm mücadelesinin başlamasına atılan doğal ve gerekli adım olarak tüm toprakların millileştirilmesi anlamına gelir."[17]

Menşevikler, Lenin'in devrimci tarım programının karşısına reformcu, derme çatma bir belediyeleştirme programı çıkardılar. Bu programa göre, köylüler yalnızca kendilerine tahsis edilen tarlaları ellerinde tutacaklardı, büyük toprak mülkleri ise belediyelere devredilecekti ve köylülere bunları belediyeden kiralama olanağı verilecekti. Bu program, ülkenin temel gereksinimlerinden birini, yani Orta Çağ'dan kalma toprak mülkiyeti biçimlerine tümden son verme gerekliliğini göz ardı ediyordu. Üstelik tarım sorununun çözümü ile Rusya'nın tüm siyasal sisteminin demokratikleştirilmesi arasında bağlantı kurmuyordu. Tüm ülkeye yayılmaya başlamış olan köylü hareketini daha da yükseltmeye çalışmak yerine yerel bir çerçeveye hapsediyordu. Sonuç olarak, ne tarım sorununa ne işçi sınıfı ve köylülük arasında ittifak kurmayla ilgili görevlere ne de otokrasiyi devirmeyle ilgili görevlere çözüm getiriyordu.[18]

16 *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 117.

17 V. İ. Lenin, "İşçi Partisi Tarım Programının Gözden Geçirilmesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 10, s. 190-91.

18 V. İ. Lenin, "1905-1907 Birinci Rus Devriminde Sosyal Demokrasinin Tarım Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 333.

Bolşevikler, böyle bir programa karşı çıkmakla birlikte, tarım sorunu konusunda özdeş bir yaklaşım içinde değillerdi. Birçoğu, millileştirmeye karşı çıkıyor ve büyük toprak mülklerinin bölünerek köylülerin özel mülkiyetine geçirilmesini savunuyordu. Köylülerin toprak sahipliğinin korunmasını içeren bu ilke, başlı başına bunun bir Orta Çağ kalıntısı olduğu gerçeğini gözden kaçırıyordu. Yine de manoryal mülkiyeti tasfiye etmeyi amaçlayan "taksimciler"in programı, böylesine tutarsız olsa bile, devrimci demokratik bir mahiyetteydi ve millileştirme programını kongreden geçirmenin imkânsız olduğu açıkça anlaşılınca, Lenin, "taksimciler"le birlikte oy kullandı. Kongrede çoğunluk, belediyeleştirme programını destekledi. Yine de Bolşevikler, kiliseye, manastırlara, çar ailesine, tüm özel kişilere ait topraklara (küçük mülkler hariç) el konmasını ve malikânelerin ele geçirilmesi dâhil köylülüğün tüm devrimci eylemlerinin desteklenmesini öngören dosdoğru bir talebi kongre kararları arasına sokmayı başardılar.[19]

Bolşeviklerin kanısına göre, otokrasiye karşı mücadeleye etkin katılan, 1905-1908 arası tüm "devlet suçu işleyenler"in (yargılanan devrimciler böyle anılıyordu) %23 kadarını oluşturan küçük burjuva kentlilerin, demokratik aydınların ve öğrencilerin geniş katmanlarını proletaryanın yanına çekmek çok önemliydi.[20]

Rus İmparatorluğu'na bağlı ezilen halkların ulusal kurtuluş hareketi de otokratik sisteme karşı topyekûn mücadeleye katılıyordu. Etnik bölgelerin emekçi kitleleri, uluslararası devrimci demokratik cephenin vazgeçilmez bir parçasıydı. Bunlar, feodal beylerle mücadele etmenin yanı sıra, çarlığa ve burjuvaziye darbeler indirmekte de Rus işçilere ve köylülere katıldılar.

İşçi sınıfının öncüsünün görevi, tüm devrimci güçleri mümkün olan her yerde birleştirmek, örgütlemek ve silahlı bir ayaklanmaya hazırlamaktı. Parti, proletaryanın pratik bir militan görevi olarak ayaklanma sloganını 9 Ocak olaylarından hemen sonra ortaya attı ve Üçüncü RSDİP Kongresi buna özel bir karar alarak, ayaklanma için çeşitli ideolojik, örgütsel ve taktik hazırlıklar yapmanın, Bolşevik örgütlerin en belirleyici ve ivedi görevlerinden biri olduğunu belirtti. Lenin, proletaryanın tüm sınıf mücadelesi biçimlerini iyice öğrenmesi ve bunları, durumun gerektirdiği şekilde kullanması çağrısı yaptı. Özellikle silahlı mücadeleye ilişkin sorunları inceledi. Nadejda Krupskaya'nın anımsadığı üzere, "[Lenin] yalnızca Marx ve Engels'in devrim ve ayaklanma hakkında yazdıkları her şeyi okuyup dikkatle tahlil etmekle kalmadı, savaş sanatı üzerine birçok kitap da okuyarak, silahlı isyan tekniğini ve örgütlenmesini tüm açılardan irdeledi".[21]

Marksistler hiçbir zaman silahlı mücadele yöntemlerini mutlaklaştırmadılar. Marx, burjuva hükümetlerine seslenirken şöyle yazıyordu: "Eğer mümkün olursa,

19 V. İ. Lenin, "RSDİP'nin Birlik Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 10, s. 279-88.

20 V. İ. Leni , "Özgürlük Hareketinde Toplumsal Zümrelerin ve Sınıfların Rolü", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 329-30.

21 N. K. Krupskaya, *Lenin'den Anılar*, Moskova, 1972, s. 99 (Rusça).

size barışçıl şekilde yaklaşacağız ve ancak zorunlu olursa silah kullanacağız."[22] Lenin, sanki bu düşünceyi açmak istiyormuş gibi, 1899'da, işçi sınıfının barışçıl yoldan iktidarı almayı yeğleyeceğine işaret etti.[23] Ne var ki, 20. yüzyıl başında ülkedeki ve uluslararası arenadaki güçler öyle bir saflanmıştı ki, otokrasi ile Rus halkı arasındaki çatışmayı ancak ezilen sınıfların silahlı taarruzu çözebilirdi.

Bir halk ayaklanmasının alevi, her devrimin temel sorunu olan devlet erki sorununa çözüm getirirdi. Lenin'in dediğine göre, devrimi kabul etmek ve hakkında konuşmak yeterli değildi, asıl önemli olan, hangi sınıfın devrilmesi ve hangi sınıfın ya da sınıfların devletin başına geçmesi gerektiğini belirlemekti. Bu yapılmadıkça, devrim sloganı boş ve anlamsız olurdu. Lenin, burjuva demokratik devriminin liderliğini proletaryanın üstlenmesini gerektiren yeni sınıfsal güç saflaşmasından hareket ederek, Rusya'da zafere ulaşan burjuva demokratik devriminin, tüm önceki burjuva devrimlerinde yapıldığı gibi, iktidara burjuvaziyi değil, proletaryayı ve köylülüğü getireceği, onların devrimci demokratik diktatörlüğünün kurulmasıyla sonuçlanacağı yolundaki çok önemli sonucu çıkardı. "Proletarya ve köylülük için ivedi ve mutlak şekilde vazgeçilmez olan değişikliklerin gerçekleştirilmesi," diye yazıyordu Lenin, "toprak beylerinin, büyük burjuvazinin ve çarlığın umarsız direnişine yol açacaktır. Bir diktatörlük kurmadan o direnişi kırmak ve karşıdevrimci girişimleri püskürtmek olanaksızdır."[24]

Lenin'in işaret ettiği gibi, sınıf mücadelesine ilişkin Marksist öğreti açısından bakılınca, burjuva demokratik devrimi aşamasında böyle bir diktatörlüğün varlığı tamamen mümkündür, çünkü demokratik değişim mücadelesinde proletaryanın ve köylülüğün temel çıkarları örtüşür.

Lenin, proletaryayla köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünün en önemli özelliklerini saptadı.

Birincisi, bu sosyalist değil demokratik bir diktatörlük olurdu, burjuva sosyoekonomik dönüşümlerin çerçevesinden öteye gitmezdi ve RSDİP'nin, kapitalizmin temellerini henüz etkilemeksizin, yalnızca toprakları köylüler lehine yeniden paylaştırmayı, siyasal sistemi geniş olarak demokratikleştirmeyi, işçilerin durumunu iyileştirmeyi vb. öneren asgari programını gerçekleştirirdi. Nitekim Bolşeviklerin demokratik bir cumhuriyet, sekiz saatlik iş günü, büyük toprak mülklerine el koyulması sloganları bunu yansıtıyordu.

İkincisi, proletarya bu diktatörlükte iktidarı küçük burjuvaziyle, özellikle de köylülükle paylaşacak olmasına karşın, böyle bir diktatörlük ancak özgürlük hareketinin önderliğini proletarya üstlenirse mümkün ve uygulanabilir olurdu.

Üçüncüsü, Lenin'in birçok kez belirttiği gibi, proletarya ve köylü diktatörlüğü, artık burjuva nitelik taşımayan ama tamamen proleter de olmayan geçiş

22 "Aufzeichnung einer Rede von Karl Marx über die politische Aktion der Arbeiterklasse", Marx/Engels, *Yapıtlar*, C. 17, Dietz Verlag, Berlin, 1968, s. 652.

23 V. İ. Leni "Rus Sosyal Demokrasisinde Geriye Dönük Bir Eğilim", *Toplu Yapıtlar*, C. 4, s. 276.

24 V. İ. Lenin, "Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği", *Toplu Yapıtlar*, C. 9, s. 56.

tipinde bir iktidar olurdu; burjuva demokratik devrimi derinleştikçe ve sosyalist bir devrime dönüştükçe proletarya diktatörlüğüne doğru gelişirdi.

Geçici bir devrim hükümeti, proletaryayla köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünün siyasal organı olurdu. Görevleri arasında, egemen sınıflar üzerinde baskı kurarak halkın temel kazanımlarını hem "aşağıdan" hem de "yukarıdan" sağlamlaştırmak için Kurucu Meclisi toplamak, ulusu silahlandırmak, kentsel ve kırsal alanlarda geniş demokratik reformlar gerçekleştirmek bulunurdu.

1905-1907 dönemi, Rusya'nın birçok bölgesinde devrimci halk diktatörlüğünün devlet biçiminin embriyonları olarak Sovyetlerin (halk meclislerinin) ortaya çıkışına tanıklık etti. Bolşeviklerin o dönemde savundukları "halk egemenliği", açıktır ki, burjuva demokrasisinin ve parlamenter cumhuriyetin tarihsel açıdan dar kalan sınırları içine sığmıyordu. Devrim sırasında oluşturulan İşçi Vekilleri Sovyetleri, köylü komiteleri ve ayaklanan halkın başka benzer örgütleri zaten temelden yeni tür bir devrimci iktidarın başlangıçlarıydı. Lenin bunların önemini hemen kavrayıp takdir etti. "SBKP Merkez Komitesinin 1905-1907 Rus Devriminin 70. Yıldönümü Üzerine Kararı"nda belirtildiği gibi, Sovyetler "devrimci iktidar kurullarıydı, proletaryayla köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü kurullarıydı. Lenin, bunları Sovyet iktidarının ön örneği olarak saptayıp vurguladı".[25]

Devrimci halk diktatörlüğünün burjuva demokratik devriminden sosyalist devrime uzanan gelişim yolunu açması hakkında Lenin'in çıkardığı sonuç, Marksist teoriye yeni bir katkıydı. Bu, burjuva demokratik devriminin bir görevi olarak proletaryanın ve müttefiklerinin siyasal iktidarı ele geçirmesine karşı çıkan oportünistlere ağır bir darbe indirdi. Proletarya ve köylü diktatörlüğünün kurulması, ezilen sınıflara yalnızca "aşağıdan" değil, "yukarıdan" da eyleme geçme fırsatı verir ve kitlelerin kendiliğinden eylemlerini, çok çeşitli devrimci yöntemler uygulayan proleter öncünün amaca yönelik çalışmalarıyla birleştirmek için geniş ufuklar açardı. Böylelikle, proletaryanın yalnızca hayli gelişmiş kapitalist ülkelerde değil, orta düzeyde gelişmiş kapitalist ülkelerde de burjuva demokratik devriminin sosyalist bir devrim halinde olgunlaşmasına yardım etmek üzere iktidar mücadelesi vermesi olasılığı doğdu.

Lenin'in, emperyalizm koşullarında, demokrasi mücadelesi ile sosyalizm mücadelesi arasındaki ilişki sorununu yeni bir anlayışla tanımladığına işaret etmek gerekir. 20. yüzyılın ilk yılları, devrimin demokratik ve sosyalist aşamalarına özgü amaçların iç içe geçişiyle dikkat çekiyordu. "Her kim siyasal demokrasi yolundan başka bir yolla sosyalizme ulaşmak isterse," diye yazıyordu Lenin, "kaçınılmaz olarak gerici... sonuçlara varacaktır."[26] Demokrasi teriminin kendisi de

25 *SBKP'nin Kararları...*, C. 2, s. 475.

26 V. İ. Lenin, "Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği", *Toplu Yapıtlar*, C. 9, s. 29.

anlam yönünden oldukça derinleşmişti. Emekçi kitleler, doğrudan doğruya sosyalist bir devrimin yolunu döşeyecek gerçek bir halk demokrasisi gerçekleştirme göreviyle yüz yüzeydi. Devrimci Sosyal Demokrasinin stratejisini ve taktiklerini geliştirirken konuya her zaman proleter hareketinin sosyalist ufukları açısından yaklaşan Lenin, bu yeni durumun önemini ilk takdir eden ve emperyalizm altında proletarya ile orta tabakalar arası ittifak siyasetinin demokrasi ve sosyalizm mücadelesi açısından özel bir önem kazandığını ilk gösteren Marksistti. Rusya'da ve başka ülkelerde devrimci olayların sergilediği gelişme, Lenin'in öngörüsünü doğruladı.

Lenin, görevleri ve mücadele eden güçlerin bileşimi açısından burjuva demokratik devrimini ve sosyalist devrimi açık seçik tanımlayarak, devrimin daha en başında sosyalizm mücadelesine girişmek gibi gerçekçi olmayan, maceracı hayallere karşı partiyi uyardı. Bununla birlikte, demokratik ve sosyalist devrimler arasında aşılmaz bir duvar olmadığını daha 1905-1907 döneminde gördü. Lenin'in, Marksist toplumsal devrim doktrinini daha da geliştirerek, burjuva demokratik devriminin gelişip sosyalist devrime dönüşmesine ilişkin önerdiği teorinin temelinde, Marx'ın kesintisiz devrim hakkındaki düşüncesi yatıyordu. Lenin şöyle yazıyordu: "Hemen ve elbette gücümüz ölçüsünde, sınıf bilinçli ve örgütlü proletaryanın gücü ölçüsünde, demokratik devrimden sosyalist devrime geçmeye başlayacağız. Kesintisiz devrimden yanayız. Yarım bırakmayacağız."[27]

Lenin, burjuva demokratik devriminin gelişip sosyalist devrime dönüşmesi sorunuyla cebelleşirken, bir devrimin hem nesnel hem de öznel ön koşullarına ve gelişme olasılıklarına ilişkin kesin bilimsel bir tahlili temel aldı.

Çarlığa ve manoryal sisteme karşı, ilk aşamada demokratik cumhuriyet için ve ikinci aşamada, proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesine dönüşmek üzere ülke çapında mücadeleye kaçınılmaz olarak yol açan şey, nesnel koşullardı. Bununla birlikte, ilk aşamada bile tutarlı şekilde devrimci ve en örgütlü toplumsal sınıf, kitleleri birleştirici bir güç haline gelen proletaryaydı. Burjuva demokratik devriminin akışı içinde proletaryanın liderliği, sosyalist devrimde de doğal olarak kitlelerin liderliğine dönüşecekti.

Daha sonra sosyalizm mücadelesinin yolunu açan proletarya ve köylü diktatörlüğü, devrimin ilk aşamadan ikincisine ilerlemesini sağlayan ana siyasal silah haline gelecekti. "Dünyadaki başka her şey gibi, proletaryayla köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünün de bir geçmişi ve bir geleceği vardır. Geçmişi, otokrasi, serflik, monarşi ve ayrıcalıktır. Proletaryanın ve köylülüğün, bu geçmişle mücadelede, karşıdevrimle mücadelede bir 'tekil irade' göstermesi mümkündür, çünkü burada çıkar birliği vardır. Geleceği ise özel mülkiyete karşı mücadeledir, ücretli işçinin işverene karşı mücadelesidir, sosyalizm mücadelesidir. Burada irade tekilliği mümkün değildir. Burada, önümüzdeki yol,

27 V. İ. Lenin, "Sosyal Demokrasinin Köylü Hareketine Yönelik Tutumu", *Toplu Yapıtlar*, C. 9, s. 236-37.

otokrasiden cumhuriyete değil, küçük burjuva demokratik cumhuriyetinden sosyalizme uzanır."[28] Lenin, devrimin akıbetini, işçiler ile köylülerin Rusya'da iktidarda kalma olasılığını, büyük ölçüde ülke içindeki güç saflaşmasının ve meydana gelen demokratik devrimin niteliğinin belirleyeceğini 1905'te kuvvetle vurguladı.[29] Meseleye böyle yaklaşması, Lenin'in teorisinin sonraki gelişimi açısından büyük önem taşıyordu; böylelikle, Birinci Dünya Savaşı sırasında çıkardığı temel sonuç, yani sosyalizmin ilk başta birkaç ayrı ülkede, hatta tek ülkede zafer kazanabileceği sonucu doğdu. Lenin'in burjuva demokratik devriminin gelişip sosyalist devrime dönüşmesine ilişkin teorisi, Marksizme yapılmış çok büyük bir katkıydı. "SBKP Merkez Komitesinin 1905-1907 Rus Devriminin 70. Yıldönümü Üzerine Kararı"nda belirttiği gibi, "Yeni tarihsel döneme ve sınıfsal güçlerin saflaşmasına ilişkin bilimsel bir tahlile dayalı olarak, devrimci pratiğin biricik doğru yolunu açtı."[30]

Bolşevikler, devrimin stratejisini ve taktiklerini ince ince geliştirirken, "Rus özgürlük davasının ve Rus (ve dünya) proletaryasının sosyalizm mücadelesinin büyük ölçüde otokrasinin askerî yenilgilerine bağlı olduğu"[31] gerçeğinin pekâlâ farkındaydılar. Lenin'in liderliğindeki Bolşevikler, Menşeviklerin pasifist çizgisine taban tabana zıt olarak, barış için mücadele yönünde bir siyasal çizgi belirlediler. Otokrasinin yenilgisinin Rusya proletaryası için önemini gizleyecek şekilde, ne pahasına olursa olsun barış üzerine yavan sözler etmek yerine, Bolşevikler, somut bir savaş karşıtı eylem programı önerdiler. Lenin, burada, devrimci proletaryanın aralıksız antimilitarist mücadele ve savaş karşıtı propaganda yürütmesinin önemini vurguladı.[32] Barış sorununu çözmenin anahtarı, devrim için koşulların hazırlanmasıydı. Bolşevikler, Rus hükümetinin yenilgiye uğramasını savundular, çünkü bu yenilgi, çarlığı zayıflatır, zulme ve baskıya dayanan tüm sistemin çökmesine yol açardı. Lenin, bu savaşta Rusya halkının çıkarları ile çarın ve burjuvazinin çıkarları arasındaki farkı tutarlı şekilde açıklığa kavuşturdu. Bolşevikler, işçilere asıl düşmanın Japonya değil, otokratik çarlık hükümeti olduğunu gösterdiler. Lenin'in belirttiği gibi, devrim, bir yandan askerî maceraların ve çarlığın yenilgisinin sonucu, öte yandan ise Sosyal Demokratlarca örgütlenen ve hazırlanan proletaryanın büyük bir devrimci taarruzunun eseri olacaktı.[33] Dolayısıyla, emperyalist savaşı bir iç savaşa dönüştürme ve "bizim" hükümetin yenilgisini savunma politikasının, yani Bolşeviklerin Birinci Dünya Savaşı'nda izledikleri politikanın temelleri bu dönemde atıldı.

---

28 V. İ. Lenin, "Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği", *Toplu Yapıtlar*, C. 9, s. 84-85.

29 *A.y.*, s. 83-85.

30 *SBKP'nin Kararları...*, C. 2, s. 474.

31 V. İ. Lenin, "Port Arthur'un Düşüşü", *Toplu Yapıtlar*, C. 8, s. 53.

32 *A.y.*

33 *A.y.*, s. 55; "Üçüncü Kongre", *Toplu Yapıtlar*, C. 8, s. 447.

Lenin'in toplumsal devrime, bu devrimin stratejisine ve taktiklerine ilişkin gerçekten diyalektik anlayışına karşılık, Menşevik oportünistler soyut doktriner bir duruş aldılar. Mücadelenin ufuklarına ilişkin yaptıkları değerlendirmede, aşırı bilgiçlik ve sığlık, donuk dogmalara ve bayağılıklara bağlılık, tarihsel kadercilik sergilediler. Onların mantığı, burjuvazinin liderliğinde başarılan "klasik" burjuva devrimlerine ilişkin alışılmış anlayışlardan öteye geçemedi. Menşevikler, halk mücadelesinin meyvelerini bu sınıfa sunmaya hazırdılar.[34] Yaklaşan devrimde proletaryanın liderliğini sözle kabul ettikleri zaman bile, aslında bu kavramın devrimci özünü boşalttılar. Onların şemaları ne köylülük karşısında işçi sınıfının liderlik rolüne ne de karşıdevrimci Rus liberalizmiyle tutarlı mücadeleye yer veriyordu. Tüm Menşevik devrim felsefenin ana fikri, ister Kadet partisinin isterse o türden başka bir partinin öncülüğünde olsun, ancak burjuva demokrasisinin bu hareketin siyasal çekirdeğini oluşturması halinde otokrasiye karşı zafer kazanmanın mümkün olacağıydı.[35] Dolayısıyla, Menşeviklerin gerçekte Rus proletaryasına biçtikleri rol, yalnızca devrimin ana fiziksel gücü olması, yani kendi isteğiyle iktidarı burjuvaziye teslim eden "vasıfsız işçi" olmasıydı; pratikte bunun anlamı ise Menşeviklerin liberallere teslim olmasıydı. Menşevikler, kitleleri örgütlemeye çalışmak yerine demagoji yaparak, onları "kendi başlarına eyleme geçme"ye çağırdılar ve her zaman devrimci olayların gerisinde kaldılar. Bunun bir örneği, otokrasiye karşı mücadelede proletaryanın başlıca silahı olan silahlı ayaklanmayla ilgili aldıkları tutumdu. Devrimci halk ile çarlık arasında kararlı bir mücadelenin gerekli olduğunu inkâr etmemelerine karşın, Menşevikler yine de bu amaçla pratik askerî hazırlık yapmanın kesinlikle gerçekçi olmadığını savundular ve partinin bu alandaki görevini, salt ajitasyonla ve halkın "kendi kendine silahlanma"sı çağrılarıyla sınırlı saydılar; bu da onların silahlı ayaklanma hakkındaki tüm tartışmalarını içi boş laf ebeliğine çevirdi.[36]

İşçi sınıfının liderliğinde köylülerin katılımıyla gerçekleştirilen bir devrim fikri Menşeviklere yabancıydı. Onlar, köylü kitlelerin demokratlığını değil, önyargılarını ve geriliğini vurgulayarak, Bolşevik sol blok taktiklerini, özellikle de proletaryayla köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü fikrini şiddetle eleştirdiler.[37]

Sosyal Demokratların geçici devrim hükümetine katılma olasılığı, Menşeviklere "trajik" görünüyordu. Menşevik ideologların kanısına göre, bur-

34 Bkz. örneğin *RSDİP'nin Dördüncü (Birlik) Kongresi. Tutanaklar,* Moskova, 1959, s. 141-42, 217; *Otkliki Sovremennosti,* Sayı 1, 1906, s. 31 (ikisi de Rusça).

35 Bkz. *Rusya'da 20. Yüzyıl Başında Toplumsal Hareket,* C. III, Kitap 4, St. Petersburg, 1914, s. 610; *Otkliki Sovremennosti,* Sayı 2, 1906, s. 178; Sayı 3, s. 16, 31 (ikisi de Rusça).

36 *İskra,* 27 Ocak 1905; *RSDİP'nin Dördüncü (Birlik) Kongresi. Tutanaklar,* s. 372; *RSDİP'nin Beşinci (Londra) Kongresi. Tutanaklar,* Moskova, 1963, s. 62 (ikisi de Rusça).

37 G. V. Plehanov, *Yapıtlar,* C. XV, Moskova-Leningrad, 1926, s. 205; N. Çerevanin, *Rus Devriminde Toplumsal Güçlerin Mücadelesi,* Moskova, 1907, s. 57; *Otgoloski,* Sayı V, St. Petersburg, 1907, s. 20; *Kuryer,* 10 Haziran 1906 (hepsi Rusça).

juva devrimi, görece uzun bir "serbest burjuva gelişim" dönemi başlatacaktı; bu dönemde proletarya kendini yalnızca "aşırı sol muhalefet" rolüyle sınırlayacaktı. Bu nedenle Menşevikler, Sosyal Demokratların karşıdevrimle amansızca savaşmak ve işçi sınıfının çıkarlarını savunmak için geçici devrim hükümetinde yer almalarına yönelik Bolşevik amaçları, bir sosyalist devrim gerçekleştirmeye dönük zamansız girişimler sayarak, eskiden Narodnaya Volya'nın benimsediği amaçlarla bir tutuyorlardı. Georgi Plehanov, heves ettiğimiz demokratik cumhuriyetin bir *burjuva* cumhuriyeti olduğunu vurguluyordu.[38] "Bir seferde birkaç adım" atarak devrimi bir şekilde yükseltmek (Plehanov, işte bunu, Bolşevik taktik planındaki temel "sakatlık" olarak görüyordu), devrimin ölümü demekti, kaçınılmaz bir geri adım demekti, çünkü 18. yüzyılda Fransa'da yapıldığı gibi, devrimin bir seferde tek adım atarak yavaş ilerlemesi, onun kanısına göre, "azami ölçüde yararlı bir tarihî iş" başarılmasını sağlayabilirdi.[39]

Lenin, Plehanov'a ve diğer Menşeviklere yanıt verirken şöyle yazıyordu: "Bu olguyu 'sıçramalar' olmadan hayal etmek, yavaş yavaş ve sürekli yukarıya doğru giden düz çizgi biçiminde bir şey olarak görmek için ilkokul düzeyinde bir tarih anlayışına sahip olmak gerekir: Sırada ilk önce liberal büyük burjuvazi (otokrasiden ufak tefek ödünler); sonra devrimci küçük burjuvazi (demokratik cumhuriyet); son olarak da proletarya (sosyalist devrim) olacak. Bu tablo genel olarak doğrudur, Fransızların dediği gibi *à la longue*, yani yüz yılı aşkın bir süreye (sözgelişi, Fransa'da, 1789'dan 1905'e) yayılmış olarak doğrudur; ama devrimci bir dönemde bunu bir eylem planı şablonu olarak benimsemek için cahilliğin kitabını yazmış olmak gerekir."[40]

Menşevik ideolojisinin ayırt edici bir özelliği, Marx'ın ve Engels'in teorik mirasıyla dogmatik şekilde oynamasıydı, onu yalnızca devrimci proletaryanın stratejisine ve taktiklerine ilişkin mutlak doğru genel ilkelerden oluşan bir sistem olarak yorumlamakla kalmayıp, somut zaman ve mekân koşulları ne olursa olsun mekanik şekilde uygulanabilen reçetelerin ve yönergelerin oluşturduğu bir tür kanun olarak yorumlama arzusuydu. Menşevik teorisyenler, içlerinde en seçkini olan Plehanov dâhil, Marksizmin yaratıcı mahiyetini sözde kabul etmekle birlikte, önceki burjuva devrimlerinin deneyimini, oldukça önemli netleştirmeler ve eklemeler yapmadan 20. yüzyıl başındaki Rusya'ya uygulamanın mümkün olmadığını, Marx'ın ya da Engels'in Almanya'daki 1848 olayları hakkında dile getirdiği belirli bir önermenin, gelişen devrimci olaylarla ortaya çıkan her bir somut sorunu (elbette genel yöntemsel Marksist yaklaşımlarla) bağımsız olarak tahlil edip çözmeye çalışma görevinden Rus Marksistleri kurtarmadığını anlamayı inatla reddettiler.

38 G. V. Plehanov, *Yapıtlar*, C. XV, s. 75 (Rusça).

39 G. V. Plehanov, *Yapıtlar*, C. XIII, s. 285.

40 V. İ. Lenin, "Proletaryayla Köylülüğün Devrimci Demokratik Diktatörlüğü", *Toplu Yapıtlar*, C. 8, s. 299.

Menşevikler, Marx'ın ve Engels'in teorik mirasının, 1848-1849 devrimlerinde proleter hareketinin tarihsel olarak koşullandırılmış sınırlılıklarını saptayan yönlerini benimserlerken, Bolşevikler, aynı mirasın, proleter hareketinde henüz oluşum sürecindeki eğilimleri önceden gören temel ilkelerinden yararlandılar. 20. yüzyıl başındaki dünyanın yeni koşullarını dikkate alarak, 19. yüzyıl ortasındaki Avrupa koşullarında tam olarak geliştirilmesi imkânsız olan fikirleri ana hatlarıyla geliştirdiler. Lenin, burjuvazinin 1848-1849 devrimlerinde açıkça ortaya çıkan ve gerçekten demokratik bir burjuva devrimine liderlik edebilmesini, başka şeylerin yanı sıra, köylülerin taleplerini karşılayabilmesini olanaksız kılan karşıdevrimci mahiyetine ilişkin Marx'ın vardığı sonucu, onun en önemli ilkelerinden biri sayıyordu. Lenin, ayrıca, Marx'ın feodal ve burjuva gericiliğe karşı bir mücadele silahı olarak "halk diktatörlüğü" konusundaki fikri ile işçi sınıfının liderliği ve köylülükle ittifakı konusundaki fikrine de çok büyük değer veriyordu. Lenin, "Hiç kuşku yok ki," diye vurguluyordu, "proletarya ve köylülük, Marx'ın 1848'de direnen gericilerin ve hain burjuvazinin karşısına koyduğu 'halk'ın ana bileşenleridir." Burada Lenin, 1848 Almanya'sı ile hareketin proleter özelliklerinin ve proletaryanın köylü kitlelere liderlik yeteneğinin çok daha geniş ölçüde sergilendiği 1905 Rusya'sı arasındaki farklılıklara da işaret ediyordu. "Köylülüğe *liderlik eden* proletarya," diye yazıyordu Lenin, "Bolşevik kararları, proletaryayla köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü düşüncesini ifade eden bundan başka hiçbir formül içermez."[41]

Kesintisiz devrime ilişkin Marksist fikri benimseyen Lenin, çok geçmeden Rusya gerçekliğinde, devrimin burjuva demokratik aşamadan sosyalist aşamaya taşınmasına aracılık edebilecek (ve gerçekten eden) siyasal iktidar organını, yani Sovyetleri saptadı.

Marx'ın kesintisiz devrim fikri, açıkça maceracı bir eylem planı ortaya koyan Troçki tarafından geniş ölçüde çarpıtıldı. Bu plana göre, hemen bir "işçi demokrasisi" hükümeti oluşturma ve ülkeyi sosyalist ("çarın olmadığı, işçi hükümetinin olduğu") bir doğrultuda yeniden yapılandırmaya başlama yeteneğine sahip olan proletarya, Rusya'nın biricik devrimci gücüydü. Troçki, işçi sınıfı ile köylülük arasında bir çatışmanın kaçınılmaz olduğu ve ancak Avrupa'da olacak bir devrimin, Rus proletaryasının mevzilerini bir şekilde pekiştirebileceği, aksi halde Rus proletaryasının güya "umutsuz" durumda bulunduğu kanısındaydı.

Troçki böylelikle köylülüğün devrimci rolünü yadsıdı ve maceracı bir tutumla, henüz tamamlanmamış demokratik devrim aşamasının "atlanması" çağrısı yaptı. Bu aşamada, devrimin birincil ve geniş halk kitlelerine önderlik etme yeteneğine sahip gücü olarak proletaryanın rolünü yadsıdı. Troçki'nin tasarısının belirgin tehlikesi ve zararı, tüm o "solcu" dış görüntüsüne ve kesintisiz ("sürekli") devrime ilişkin Marksist düşünceye yaptığı biçimsel göndermelere rağmen,

41 V. İ. Lenin, "Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği", *Toplu Yapıtlar*, C. 9, s. 136; "Devrimimizde Proleter Mücadelesinin Amacı", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 362-63.

devrimci Marksizmin temel ilkelerini ve Marx'ın proletarya diktatörlüğü kavramını büyük ölçüde çarpıtmasıydı. Bu tutum, bu diktatörlüğü kitlesel bir demokratik tabandan yoksun bırakabilir, işçi sınıfını müttefiklerinden tecrit edebilir ve böylece en sonunda devrimi yenilgiye mahkûm edebilirdi. Troçki'nin kulağa etkileyici gelen ama içi boş "ultra devrimci" sözleri gerçekten maceracılığa ve güçsüz patlamalara yol açarak, proletaryayı doğru, devrimci yoldan uzaklaştırdı. Bolşevikler, Troçki'nin seçmeci anlayışına kararlılıkla karşı çıkarak, bunu tehlikeli bir oportünizm çeşidi olarak teşhir ettiler.

Bolşevikler, Sosyalist Devrimciler Partisi'nin (SR'lerin) ve anarşistlerin maceracı eğilimleriyle de mücadele ediyorlardı.

O dönemde SR Partisi, "Rus burjuva devriminde köylülüğün çıkarlarını ve bakış açısını temsil eden son derecede geniş ve kesinlikle kitlesel Narodnik ya da Trudovik eğilim"in[42] sol kanadıydı. Sosyalist Devrimcilerin doktrinindeki tüm yanılgılara karşın, işte bu yüzden Bolşevikler, sol blok taktikleri çerçevesinde onlarla ilişkiler kurarak, SR'lerle birçok pratik anlaşma yaptılar ve SR üyesi işçileri ortak devrimci eylemlere kattılar.

Yine de Bolşevikler her zaman SR'lerin işçiler ve köylüler üzerindeki zararlı etkisine karşı aralıksız ideolojik mücadele yürüttüler ve başka şeyler yanında, Sosyalist Devrimcilerin devrimci harekete yönelik liderlik iddialarının tamamen dayanaksız olduğunu ortaya koydular. Unutulmamalıdır ki, SR "işçi sendikaları" 1905-1907 arasında Rusya'nın birçok kentinde faaliyet gösterdi ve SR'lerin aşırı militanlığı, siyasal farkındalıktan yoksun, örgütsüz işçilerin sempatisini kazandı. Bu partinin önerdiği toprak toplumsallaştırma programı, sosyalizmle hiçbir ortak yanı olmamasına rağmen, manoryal mülkiyetin kaldırıldığını ve toprağın "aynı şekilde paylaşıldığı"nı görmek isteyen köylülerin bu arzusunu nesnel olarak yansıttığı için, kırsal kesimden yeni gelmiş bazı işçiler arasında olumlu yankı buldu. Ayrıca, SR'ler, RSDİP'de bölünme söylentilerini de köpürterek, bu durumdan hoşnut olmayan işçileri kendi saflarına çekiyorlardı. Tüm bunlar, Bolşeviklerin SR programını en yoğun şekilde eleştirmelerini ve nesnel durumu hesaba katmayan, ayaklanma tarihi seçileceği zaman kitlelerin açık eyleme ne derecede hazır olduklarını umursamayan SR'lerin maceracılığına karşı sürekli mücadele yürütmelerini zorunlu kıldı.

1906'da Maksimalist Sosyalist Devrimciler Birliği'nde birleşen ve derhâl hem toprağın hem de sanayi girişimlerinin toplumsallaştırılması yoluyla sosyalist amaçlara ulaşmak üzere işçilere çağrı yapan sol kanat SR'ler grubu, anarşizme çok yakındı. Ülkenin batı ve güney yörelerinde, St. Petersburg'da ve Kafkasya'nın kimi yerlerinde anarşizm de belirli bir ölçüde yaygınlaşmıştı. 1905 sonunda Rus anarkosendikalizmi de adını duyurdu.

---

42 V. İ. Lenin, "Sosyalist Devrimciler Devrimi Nasıl Toparlıyor ve Devrim Onları Nasıl Toparladı?", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 340.

Dolayısıyla, Rusya'da işçi sınıfı hareketine keskin bir ideolojik mücadele damga vurdu; bu süreçte proleter kitleler yavaş yavaş devrimci Sosyal Demokratların çevresinde toplandılar. İki devrimci çizgiyi cisimleştiren Bolşevizm ile Menşevizm arasındaki çekişme, belirleyici olandı. Bolşevikler, otokrasiye karşı cesaretle savaşa giren ve köylülükle ittifak kurarak halk ayaklanmasının kesin zaferi için dövüşen proletaryaya liderlik ettiler. Menşevikler, liberal burjuvazinin eylemleri ile işçi sınıfının "eylemlerini koordine etme"yi kendilerine iş edindiler ve proletaryayı liberal hareketin basit bir eklentisine dönüştürme çabasıyla, nesnel olarak devrimci mücadelenin gelişmesini yavaşlattılar.

Olayların gösterdiği gibi, Bolşevik Partisi, işçi sınıfı hareketinin ve tüm devrimci halkın gerçek öncüsü oldu. Lenin'in belirttiği gibi, devrim, Marksizmin tüm temel teorik ilkelerini ve Bolşevizmin ana sloganlarını doğrulayarak, partinin devrimci Rus proletaryasına duyduğu güveni haklı çıkardı.[43]

PROLETARYA: BİRİNCİ RUS DEVRİMİNİN ÖNDER GÜCÜ

Proletaryanın otokrasi-toprak beyliği sistemine karşı yürüttüğü mücadele, Rusya'da burjuva demokratik devriminin ana kaynağı oldu ve tüm özgürlük hareketinin gelişimini belirledi. Ülkeyi otokratik zulümden kurtarmak için, tek başına başka hiçbir sınıf ya da zümre, devrimci sürecin ana itici gücü olan proletarya kadar çok iş başarmadı.

Rusya'da 20. yüzyıl başında 17 milyon kadar ücretli çalışan vardı, 3 milyonu aşkın fabrika işçisi, demiryolcu ve madenci de buna dâhildi.[44] İşçi sınıfının aşırı zor yaşam ve çalışma koşulları (işçiyi koruyan hiçbir önlemin kesinlikle olmaması, 10 ila 12 saatlik iş günü, düşük ücretler, tıkış tıkış ve pis barakalarda yaşayış, kıt yemek vb.) yetmezmiş gibi, hiçbir siyasal hak da kesinlikle yoktu. Grev ve güç birliği yasaklandığı için, işçiler, ücret ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için mücadele etme fırsatından yoksundular. Kapitalist üretim tarzının, doğası gereği, yoksulluğu, zulmü, köleleşmeyi, yozlaşmayı ve sömürüyü artırmaya eğilimli olduğu yolunda Marx'ın gün ışığına çıkardığı olgu, burjuva gelişim aşamasına girmiş olan Çarlık Rusya'sında tam gaz işlerlikteydi. İşçi sınıfı, bırakın devlet otoritesini açıktan ve doğrudan etkilemeyi, sınıfsal çıkarlarını yasal yoldan ifade etme, kamuoyunu etkileme olanağına da sahip değildi.

İşçi sınıfının konumunun kendisi, onu her şeyden önce, mutlakıyete karşı mücadele etmeye, sınıf mücadelesinin proleterlere yüklediği görevleri yerine getirmeyi olanaklı kılacak siyasal yaşam koşullarını yaratmaya itti. Dayanılmaz ölçüde zor yaşam koşulları, kaçınılmaz olarak işçi sınıfında protesto duyguları doğurdu. İleri işçiler, siyaset ve sosyalizm hakkında bilgi edinmeye ilgi gösterdi. Proletaryanın

43 V.İ. Lenin, "Parti in Yeniden Örgütlenmesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 10, Progress Publishers, Moskova, 1972, s. 32.

44 E. E. Kruze, *Rusya'da 1900-1914'te İşçi Sınıfının Durumu*, Nauka, Leningrad, 1976, s. 42-45 (Rusça).

büyük girişimlerde yüksek düzeyde yoğunlaşması, birleşmesine ve örgütlenmesine olanak sağladı. İşçilerin her önemli eylemi büyük siyasal ve toplumsal yankılar yarattı. İşçi sınıfının biriktirdiği yüksek toplumsal enerji, gösterdiği mücadele iradesi ve Bolşevik Partisi'nin liderliği, tüm bunlar, pek doğal olarak çarlık despotizmini hedef alan güçlü halk hareketine mensup tüm akımlar için partiyi çekim merkezi yaptı.

İşçi sınıfı hareketinin devrim yıllarındaki seyri ne denli karmaşık ve bazen çelişkili olursa olsun, hareketin içinde hangi rakip eğilimler çekişirse çekişsin, 1905-1907 olayları, hareketin düşük mücadele biçimlerinden daha yüksek mücadele biçimlerine doğru, kendi kendine ilerleyen bir süreçten örgütlü ve bilinçli bir sürece doğru geliştiği gerçeğini hiç tartışmasız şekilde kanıtladı.

Devrimin ilerlemesi, işçi sınıfının siyasal olgunlaşma sürecini, çarlığın ve burjuvazinin işçi sınıfına aşılayıp beslediği, hamlıktan ve deneyimsizlikten kaynaklanan çeşitli yanlış anlayışları ve önyargıları aşma sürecini, başka her şeyden daha iyi yansıtıyordu. Çarlık hükümetinin işçi sınıfı hareketini denetim altına almaya ve "polis sosyalizmi"ne yönlendirmeye dönük başarısız bir girişimi olan Gapon Olayı [Kanlı Pazar] nedeniyle bu devrimin başladığı dikkate alınınca, Rus proletaryasının 1905'te yaptığı gelişim sıçraması özellikle apaçık anlaşılır.

Çarlık gizli polisiyle bağlantısı olan Georgi Gapon adlı bir papaz, Şubat 1904'te St. Petersburg Rus Fabrika İşçileri Derneği'ni örgütledi. Yetkililer, işçilerin belirli bir kesiminin saf monarşi yanlısı ve dinsel duygularından yararlanarak, işçi sınıfı hareketini barışçıl, yasal sendikalizme indirgemek ve siyasal mücadelenin gereksiz olduğunu kabul ettirmek için bu örgütü kullanmayı umuyordu. 1905'te, derneğin St. Petersburg'da faaliyet gösteren ve üye sayısı birkaç bini bulan 11 şubesi vardı. Her türlü haktan yoksun olmalarını protesto eden işçiler, sahtekâr Gapon'un gerçek emellerini hemen kavrayamadılar. Ne var ki, ülkede gelişen krizin etkisiyle, kitlesel işçi sınıfı hareketi, Gapon'un örgütünün dar çerçevesini kırarak onun sinsi planlarını boşa çıkardı.

1905'in Ocak ayının başında, St. Petersburg'un en büyük silah ve cephane tesisi olan Putilov Silah Fabrikası'nda bir grev başladı. Kentteki başka işyerleri bu grevi destekledi. Beş gün içinde, yani 4 (17) Ocak ila 8 (21) Ocak arasında, grevcilerin sayısı on katına fırlayarak 150.000'e ulaştı. Bir buçuk milyon nüfuslu kentte tüm yaşam felç oldu. Gapon, kitlesel hoşnutsuzluk atmosferini yumuşatma çabasıyla, işçilerin gereksinimlerini ve taleplerini içeren bir dilekçeyi çara sunmak üzere 9 (22) Ocak Pazar günü Kışlık Saray'a dinsel bir yürüyüş düzenlemelerini önerdi. Dilekçe, işçilerin kitlesel toplantılarında tartışılıp imzalandı. Bolşevik gazete *Vperyod,* o toplantıları tanımlarken, "Burada her şey –hem son on yılda bu verimli topraklarda ortaya çıkmış Sosyal Demokrat fikirlerin sağlıklı tohumları hem de Gapon hareketi– birbirine karıştı," diye yazıyordu. "Sosyal Demokratlar da toplantılarda sürekli konuştular. Sözleri can kulağıyla dinlendi (en azından Nevskaya Zastava'nın ötesinde; başka yerlerde bazen Gapon yandaşlarının şiddetli tepkisiyle

karşılaştılar, hatta bazen dayak yediler).... Ne var ki, bir dilekçeyle saraya gitme fikri zihinleri öylesine tutsak etti ki, buna karşı mücadele etmek olanaksızdı."[45]

Bayrama gider gibi giyinmiş 100.000'i aşkın işçi, eşleri ve çocukları, 9 Ocak Pazar sabahı, dilekçeyi vermek üzere çarın ikametgâhı olan Kışlık Saray'ın yolunu tuttu. Dilekçede, II. Nikolay'dan yerine getirilmesini diledikleri birçok ekonomik ve siyasal gereksinimleri yer alıyordu. Ne var ki, önceden hazırlık yapmış askerler, barışçıl yürüyüş kortejine saldırdılar, silahsız insanlar mermilerle ve kılıçlarla karşılaştılar. Çara duyulan safça inanç tuzla buz oldu.

St. Petersburg proletaryası, "Silahlanın!" çağrısıyla buna karşılık verdi. Aynı günün akşamı dağıtılan devrimci bildirilerde bu çağrı yankılandı. Ertesi gün, şehir greve gitti. St. Petersburg'daki 600'ü aşkın işyerinin 30'undan azı çalışıyordu. Grevler 10-12 Ocak 1905 arasında Moskova'yı ve ülkenin birçok başka sanayi merkezini de sardı.

Devrimci Sosyal Demokratların yıllardır yaptıkları çalışmalar boşa gitmedi. İşçilerin çara götürmek istedikleri dilekçenin RSDİP programından bazı talepleri de içermesi bir rastlantı değildi. Çarın sarayına doğru barışçıl bir yürüyüşle başlayan Kanlı Pazar'ın, sonuçta devrimci kızıl bayrakların dalgalandığı ilk barikatların kurulmasına yol açması da bir rastlantı değildi. Devrimci kriz ortamında, gizli polisin marifeti olan Gapon Olayı gibi bir şeyin bile sonunda nesnel olarak devrimi kamçılayıcı bir faktör olup çıkması gerçeğinin temelinde, sınıf mücadelesinin diyalektiği yatıyordu.

9 Ocak, Rus proletaryasının tarihinde bir dönüm noktası oldu. Lenin, "9 Ocak'ın verdiği ders çok zor bir dersti," diye yazıyordu, "ama bütün Rusya'da tüm proletaryanın mizacını devrimcileştirdi."[46] İşçilerin protesto eylemleri dalgası tüm ülkeye yayıldı. İhtiyatlı tahminlere göre, Ocak 1905'te 440.000'i aşkın insan, yani devrim öncesindeki koskoca on yılda katılandan daha fazla insan, grevlere katıldı. Ekonomik ve toplumsal baskının üstüne bir de ulusal baskının bindiği, bu nedenle de işçilerin çarlıktan daha çok nefret ettiği Baltık ve Polonya bölgelerinde işçi eylemleri keskin biçimlere büründü. Riga'da, Varşova'da ve Reval'de [Tallinn'de] protesto grevleriyle birlikte kitlesel gösteriler yapıldı ve güvenlik güçleriyle çatışmalar yaşandı. İşçi sınıfı hareketi, devrimin en başından beri derin bir enternasyonalist nitelik sergiledi, Rus proletaryasının farklı ulusal bileşenlerinin mücadelesini organik olarak tek bir bütün halinde kaynaştırdı.

Metal işçileri ön saflarında yürüyordu. Geçmişi bir kuşaktan uzun olan kentli vasıflı işçilerin ardılları olarak, onları ayırt eden özellikler, daha yüksek kültür düzeyi, örgütlülük, siyasal farkındalık ve amaçlarına ulaşma mücadelesinde gösterdikleri azimdi. Sosyal Demokratların, aralarında başarılı çalışmalar yürüttüğü metal işçileri, bu nitelikleriyle, proleter hareketinin öncüsü oldular.

---

45 *Vperyod*, 1 Şubat 1905.

46 V. İ. Leni , "Devrim Öğretir", *Toplu Yapıtlar*, C. 9, s. 147.

Ülkede işçi sınıfı hareketinin güçlü şekilde yükselmesiyle, öğrenciler ve demokrat aydınlar, hükümet karşıtı eylemlerine hız verdiler, liberal muhalefet hareketi de faaliyetlerini artırdı. Devrim, Şubat ve Mart aylarında kırsal kesime ulaştı.

Ocak ayındaki olaylardan bahar ve yaz aylarında işçi sınıfı hareketinin yükselişine kadar olan dönemde, proletaryanın ve öncüsü Bolşevik Partisi'nin son derece önemli bir ideolojik ve örgütsel gelişme göstermesine tanık olundu. Bazen ekonomik dürtüler (ücret artışı, iş gününün kısaltılması, yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi) ağır basıyor olsa bile, proletarya gitgide daha radikal sloganları yükseltiyordu: Sekiz saatlik iş günü, devlet sigortası, işle ilgili anlaşmazlıkları incelemek, işe alma ve işten çıkarma uygulamalarını izlemek üzere işçi ve işveren temsilcilerinin katıldığı özel heyetlerin oluşturulması vb.

Bu dönem, en çok da hareketin siyasal renginin keskin bir belirginlik kazanmasıyla önceki dönemden ayrılıyordu. Bolşevikler, temel siyasal özgürlüklere, ülke çapında bir Kurucu Meclise ve demokratik bir cumhuriyete ilişkin taleplerin kitlelerce benimsenmesini sağlamak için var güçleriyle çaba harcadılar. İşçi sınıfı arasında siyasete ilgiyi artırmak için çalıştılar. Bunun sonucu olarak siyasal grevlerin ve grevcilerin sayısı çoğaldı, Sosyal Demokrat yayınlara yönelik talep arttı. Başka bir sonuç da Bolşevik Partisi saflarının genişlemesiydi. 1905'te parti üyelerinin %60'ı işçilerden oluşuyordu.

Devrim, proleter partisinin gelişimiyle ve işleyişiyle ilgili birçok soruna yeni bir güncellik kazandırdı. Lenin'in belirttiğine göre, devrim nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın, "elde edilen tüm gerçek kazanımlar ancak proletarya örgütlü olduğu ölçüde güvenceye alınabilir ve güvenilir olabilir"di.[47] Lenin'in 1905-1907 dönemindeki tüm çalışmaları, partinin önder rolünü yükseltmeye, üye tabanını ve bağlı örgütleri genişletmeye, öncü ve kitleler arasındaki temasları güçlendirmeye ilişkin düşüncelerle yüklüydü. Lenin'in işaret ettiği gibi, devrim yol aldıkça, her yerde bağımsız eylemler gelişiyor ve kitlelerin siyasal farkındalığı artıyordu, bu ise kitlesel hareketin ve örgütlenmesinin siyasal liderliği üzerinde Sosyal Demokratların gitgide daha çok yoğunlaşmasını hem olanaklı hem de zorunlu kılıyordu. Bunu başarmak için, her şeyden önce, partinin üye tabanını ve partiyle yakından bağlantılı örgütleri genişletip sağlamlaştırmak temel önemdeydi. Şubat ve Mart 1905'te Lenin, otokrasiden koparılmakta olan tüm ödünlerden en iyi şekilde yararlanmak, devrimci duruma uyarlanmış yeni örgütlenme biçimleri ve yöntemleri araştırmak, işi yarıda bırakmamak gerektiğini belirten yazılar yazdı. Siyasal farkındalık sahibi gençleri partiye çekmenin önemini özellikle vurguladı. Lenin'in burada işaret ettiğine göre, yeni katılanların hazır olmaması çok endişe edilecek bir şey değildi, kendi programı ve tüzüğü olan, sıkı sıkıya kenetlenmiş bir örgüt olarak parti bunu kolaylıkla giderirdi, hele hele devrimci durum bunu daha da kolaylaştırırdı.

47 V. İ. Lenin, "Yeni Görevler, Yeni Güçler", *Toplu Yapıtlar*, C. 8, s. 219.

Bolşevik Partisi şubeleri, emekçi kitlelerle gitgide daha yakın ve sıkı bağlar kuruyordu. 1905'te, büyük fabrikalarda RSDİP komiteleri oluşturuldu (örneğin Moskova'da 1905 yazının sonunda 1.000'den fazla parti üyesini birleştiren 40 kadar fabrika komitesi ve 95 işçi çevresi vardı).[48]

Eş zamanlı olarak, demiryolcuları, liman işçilerini, su yolu taşımacılığı işçilerini işkolu temelinde kapsayan parti örgütleri kuruluyordu. Zanaatçılar arasında meslek ilkesine göre örgütler oluşturuluyordu.

Proleter partisinin örgütleri büyük merkezlerde güçlendikçe, etkileri de yeni oluşturulan Sosyal Demokrat çevreler aracılığıyla gitgide daha geniş alanlara yayılıyordu. Bu çevrelerin ve grupların hızla çoğalıp gelişmesi, devrimci hareketin seyrine damga vurdu; 1905 yazında bunları temel alan bağımsız bölge komiteleri şekillenmeye başladı. Bunlar, idari olarak nereye bağlı olursa olsun, büyük bir sanayi merkezi olmaya eğilimli her yere yayıldı. Nitekim Moskova bölge örgütü, yalnızca Moskova Guberniyası'na bağlı çevreleri ve grupları değil, Vladimir, Tver ve Ryazan guberniyalarına bağlı olanları da kapsıyordu. Böyle bir örgütlenme, ulaşımı ve haberleşmeyi kolaylaştıran demiryolu hatları boyunca kendi içinde alt bölümlere ayrılıyordu. Yerel örgütler, fabrikaların ve tesislerin büyük şehirler dışındaki geniş alanlara dağılmış olduğu Orta Sanayi Bölgesi'nde ve Urallar'da oldukça önemli gelişme gösterdi. RSDİP örgütleri yalnızca işçiler arasında değil, yöredeki köylüler arasında da propaganda ve örgütlenme çalışmaları yürüterek, köylülerden oluşan çevreler ve gruplar ile kırsal öğretmenleri buluşturdu.

İş durdurma eylemlerinin, gösterilerin ve mitinglerin de yapıldığı 1 Mayıs etkinlikleri, İvanovo-Voznesensk'te geniş çaplı bir grev ve Lodz'da ayaklanmaya dönüşen bir grev, 1905 baharında ve yazında görülen yükselişin büyük olayları arasındaydı. Son iki olay, Rus proletaryasının en büyük bileşeni olan tekstil işçilerinin kitlesel eylemlerinin başlangıcıydı. Tekstil işçileri, ekonomik bakımdan metal işçilerine kıyasla çok daha zor durumda olmalarına karşın, mücadele için ayağa kalkmakta çok daha yavaş davrandılar. Bunun nedeni, tekstil girişimlerinin çoğunun "köy fabrikaları"na dağılmış olması ve ayrıca, tekstil işçilerinin toprakla çok daha yakın bağlarının olmasıydı (çoğunluğu kırsal kesimden henüz yeni göçmüştü); ayrıca, zihniyetlerinin sıklıkla öne çıkan ayırt edici özellikleri de bunda etkili oldu. Bununla birlikte, tekstil işçilerinin devrimci duyguları da yavaş yavaş tutuştu.

Toplam 70.000 işçinin katıldığı İvanovo-Voznesensk grevi 12 (25) Mayıs 1905'te başladı ve 72 gün sürdü. İlk başta ekonomik nitelik taşıyordu ama sonra çarpıcı bir siyasal eğilim kazandı. Greve neredeyse tamamen Bolşevikler önderlik etti. Rusya'nın ilk kent İşçi Vekilleri Konseyi (Sovyet; yetkili vekiller meclisi) bu grev sırasında oluşturuldu. Konsey derhâl sıradan grev komitesi olmanın sınırlarını aşarak, yeni, devrimci iktidarın embriyonu olduğunu kanıtladı: İşçi

48 Bkz. *Proletari*, 18 Ekim 1905.

milislerini örgütleyip bir savaşçı birlik kurdu ve kentle ilgili işleri (kentte düzenin sürdürülmesi, fiyat denetimi) yürütmek üzere kendi bileşimine benzer özel görev komisyonları kurdu; diğer Rus kentlerinin proletaryasınca gönderilen paraların dağıtımından da bunlar sorumluydu.[49] Yetkililerin 3 Haziran'da kent dışında, Talka Nehri kıyısındaki yapılan grevci mitingini silah kullanarak dağıtma girişimlerine tepki olarak eylemler düzenlendi: Fabrika sahiplerinin evleri ateşe verildi ve caddelerden birine barikat kuruldu. Yetkililer, halk ayaklanmasından korkarak geri çekildiler. Patronlar kısmi ödünler vermeyi kabul ettiler. Grev, kentteki fabrikaların ve atölyelerin birçoğunda çalışma koşullarının düzeltilmesini sağlamakla kalmadı, işçilerin siyasal farkındalığının artmasını da muazzam ölçüde etkiledi. Yeni proleter örgütlenme biçimleri geliştirdi: İşçi Vekilleri Sovyeti, çarlık yetkililerinin hesaba katmaları gereken gerçek bir güç haline geldi. O sırada İvanovo'dan bir fabrika sahibinin, kentte "düokrasi" [ikili yönetim] olduğunu yazması boşuna değildi.[50]

Lodz'daki hareket, daha yüksek ücret ve daha kısa iş günü taleplerinin dile getirildiği grevlerle başladı. Mücadele, Haziran'da doruk noktasına ulaştı ve ayaklanmaya doğru giden bir genel greve dönüştü. Gösterilerin polis ve askerlerce dağıtılması, proletaryanın büyük tepkisine neden oldu. 22 Haziran (5 Temmuz) sabahı, şu çağrıyı içeren bir Sosyal Demokrat bildiri dağıtıldı: "Kardeşler, sokaklara çıkın!... Bir günlük genel greve gidin! Kahrolsun canilerin otokrasisi! Yaşasın devrim!" Polonya ve Litvanya Sosyal Demokrasisinin çağrısına yanıt veren işçiler, polise ve küçük asker gruplarına saldırmaya, silahlarını almaya ve barikatlar kurmaya başladılar. 23 Haziran sabahı olduğunda, kızıl bayrakların dikildiği ve devrimci sloganların yankılandığı 50'den fazla barikat kurulmuştu.[51]

Kentte üç gün boyunca fiilen sokak savaşı devam etti: Askerler, barikatları neredeyse silahsız savunanları bastırdılar. Varşova, Sosnowiec, Czestochowa ve Dobrowa işçileri, Lodz proletaryasıyla dayanışma içinde olduklarını bildirdiler; RSDİP'nin St. Petersburg, Moskova, Minsk, Yekaterinoslav, Harkov, Lugansk, Riga, Voronej ve Saratov ile başka kentlerdeki komiteleri de yayınladıkları bildirilerle tepki gösterdi. Lenin, Lodz proletaryasının eylemlerini şöyle değerlendirdi: "... İşçiler, hatta mücadeleye hazır olmayanlar bile, ilk başta savunmayla sınırlı kalanlar bile, şimdi Lodz proletaryası aracılığıyla yalnızca devrimci coşkunun ve kahramanlığın değil, üstün mücadele biçimlerinin de yeni bir örneğini sergiliyorlar."[52]

Ülkede büyüyen devrimci krizin başka bir göstergesi, *Potemkin* savaş gemisinde çıkan isyandı (çarlık silahlı kuvvetlerinde çıkan ilk büyük isyan buy-

49 Bkz. *Rusya'da İlk. 1905'te İvanovo-Voznesensk Kenti İşçi Vekilleri Sovyeti. Belgeler ve Anılar*, Sovetskaya Rossiya, Moskova, 1975, s. 28-49, 238 (Rusça).

50 Bkz. *1905-1907 Devrimi. Belgeler ve Başka Malzeme*, Politizdat, Moskova, 1975, s. 235 (Rusça).

51 Ludwik Mroczka, Wladyslaw Bortnowski, *Dwa powstania*, Wydawnictwo Lódzkie, Lódz, 1974.

52 V. İ. Lenin, "Proletaryanın Mücadelesi ve Burjuvazinin Uşaklığı", *Toplu Yapıtlar*, C. 8, s. 537.

du). Sosyal Demokratlar, 1905'in belirleyici olaylarının arifesinde, Karadeniz Filosu'na ait gemilerde propaganda çalışması yürüttüler. RSDİP'nin 1904'te oluşturduğu Merkezî Filo Komitesi ya da öteki adıyla "Sivastopol Denizciler Merkezi", Karadeniz Filosu'nda 1905 sonbaharı için devrimci bir eylem hazırlığı yapıyordu. Ama *Prens Potemkin-Tavriçeski* savaş gemisinin mürettebatı, Odesa'lı işçilerin grevine ilişkin söylentilerle heyecanlanarak ve komutanların kötü muamelelerine öfkelenerek 14 Haziran'da isyan başlattı. Astsubay Afanasiy Matyuşenko'nun başında olduğu "gemi komisyonu", geminin komutasını ele geçirdi. Gerçi isyancıların eylemleri yeterince azimli değildi – mürettebat Odesa'daki asi işçilerle irtibat kuramadı, karaya asker çıkaramadı ve filonun diğer gemilerinde isyan başlatamadı. On bir gün sonra, kömürü ve gıda stoku tükenen *Potemkin*, Romanya'nın Köstence limanına gitti. Mürettebat karaya çıkarak siyasi göçmen oldu. İsyan başarısız olmasına karşın, denizcilerin yetkililere açıkça itaatsizlik ettikleri gerçeği, son derecede önemliydi. Karadeniz'deki devrimci olayları, orduda ve donanmada başka silahlı eylemler izledi. Lenin, *Potemkin* denizcilerinin devrimci atılganlığına büyük değer veriyordu. "Yakın zamanda Odesa'da yaşanan olayların muazzam önemi," diye yazıyordu, "kesinlikle, çarlığın silahlı kuvvetlerinin önemli bir biriminin, bir savaş gemisinin, açıkça devrimin safına geçmiş olması gerçeğinde yatıyor.... Akıbeti ne olursa olsun, su götürmez gerçek ve en önemli nokta, burada *bir devrimci ordunun çekirdeğini* oluşturma girişimine tanık olmamızdır."[53]

Ülkede proleter hareketinin yükselmesi ve ordudaki ilk isyanlar, kırsal kesimde geniş yankılar uyandırdı. Köylü hareketi hızla ülkenin merkezî bölgelerini, Polonya topraklarını ve Baltık bölgesinin bir kısmını sardı. Gürcistan, köylü devrimci mücadelesinin önemli bir odağı haline geldi. 1905'in yalnızca Mayıs-Ağustos aylarını kapsayan dönemde, Rusya'nın Avrupa kesimindeki 113 bölgede, yani toplam sayının beşte birinde köylü huzursuzlukları baş gösterdi. Köylü eylemlerinin hedefinde toprak beyleri vardı. Köylü hareketinin siyasal farkındalık düzeyinde de (özellikle devrimci Sosyal Demokratların köylülerle temas kurdukları yerlerde) yükselme gözlendi. Köylü huzursuzlukları, yaklaşan devrime gerçekten ülke çapında bir nitelik kazandırdı. Bununla birlikte, mücadelenin merkezi kesinlikle büyük şehirlerdi, asıl gücü de proletaryaydı.

İşçi sınıfı hareketi geliştikçe, devrimin akışı içinde grevlerin yeni bir nitelik kazanarak kitlesel devrimci eylemler haline geldiği gitgide daha açık olarak ortaya çıktı. Grevler, fabrikaları, şehirleri ve tüm bölgeleri sararak, yetkilileri ve burjuvaziyi sürekli gergin bir ortamda tuttu. Ekonomik ve siyasal grevlerin iç içe geçtiği süreçte, proletarya, ülkedeki çalışan nüfusun en geniş tabakaları için hayati önem taşıyan birçok genel talep ileri sürdü. Bununla birlikte, asıl nokta,

53 V. İ. Lenin, "Devrimci Ordu ve Devrimci Hükümet", *Toplu Yapıtlar*, C. 8, s. 561, 562. 1905 yılının yazındaki devrimci olayların ayrıntıları için bkz. *Rusya'da 1905-1907 Devrimi*, Mysl, Moskova, 1975, s. 102-24 (Rusça).

kitlesel grevlerin artık çoğu kez siyasal gösterilerle birleşmesi ve barışçıl bir grevin doğrudan bir ayaklanmaya dönüşme noktasına gelebilmesiydi.

1905 sonbaharında, devrimci dalga doruk noktasına, yani ülke çapında grevlere ve silahlı ayaklanmalara yaklaştı. Moskova'daki Eylül grevleri, demiryolu işçilerinin 6 (19) Ekim'de burada başlattıkları ve Tüm Rusya Ekim Siyasal Grevi'nin ilk adımı olan genel grev, proletaryanın Kasım'daki güçlü eylemleri ve son olarak, Aralık'taki silahlı ayaklanma, devrimin en yüksek düzeye ulaşmasının kilometre taşlarıydı.

Tüm Rusya Ekim Siyasal Grevi, Sosyal Demokratların, özellikle de Bolşeviklerin belirleyici etkisi ve liderliği altında başladı. Bolşevikler greve hazırlanırken, bunu, daha ileri devrimci mücadelenin bir aşaması olarak gördüler. Merkez Komitenin Dumayı boykot etme ve grev başlatma kararıyla ilgili olarak Lenin, ayaklanma ve geçici bir devrim hükümeti kurma sloganının, kampanyanın odağı olacağını belirtiyordu.[54] Lenin'in bu talimatı, "Merkez Komitenin Devlet Duması Üzerine Kararı"na yansıdı. Komite bildirisinde şöyle söyleniyordu: "Devrimin yolu açıktır, bir halk ayaklanmasından geçip halk hükümetine gider."[55]

Yetkililerin coşup yükselen halk hareketi dalgasını yatıştırma planları boşa çıkarıldı.

11 Ekim'de 14 demiryolu greve gitti ve 17 Ekim'de tüm demiryolu sistemi grev nedeniyle felç oldu. Bir genel grev Moskova'yı ve St. Petersburg'u sardı. Elektrik santralleri, kent ulaşımı ve telefon sistemi durdu. Grevin tüm ülkeye yayılması yalnızca beş gün aldı. Çalışanlar hemen işletmelerinde sekiz saatlik iş günü uygulamaya başladılar. Yetkililerden izin alınmadan ifade, basın ve toplantı özgürlüğü getirildi.

İki milyon sanayi ve büro işçisinin, öğrencinin ve demokrat aydın temsilcisinin katıldığı Tüm Rusya Grevi'yle, ulusal kurtuluş hareketi eşi benzeri görülmemiş bir boyuta ulaştı. Özellikle Polonya'da, Letonya'da ve Finlandiya'da ivme kazandı. Ukrayna'da ve Kafkaslar'da silahlı mücadele gelişti. Bu, proletaryanın öncü rolünün öne çıktığı muazzam bir demokratik kabarmaydı. "Kahrolsun Otokrasi!", "Yaşasın Siyasal Özgürlük!" ve "Yaşasın Silahlı İsyan!" sloganlarıyla yürütüldü. Halkın öfkesindeki güçlü yükselme, danışma kurulu niteliğindeki Buligin Dumasının ölü doğmasına yol açtı ve çarı, ülkeye temel siyasal özgürlükler getirmeyi, seçmen tabanını genişletmeyi ve gelecekteki halk meclisine yasama erki tanımayı vaat eden 17 (30) Ekim Manifestosu'nu yayınlamak zorunda bıraktı.[56]

---

54 Bkz. V. İ. Lenin, "RSDİP Merkez Komitesine", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, Progress Publishers, Moskova, 1971, s. 149-50.

55 *Ekim 1905'teki Tüm Rusya Siyasal Grevine Önderlik Eden Bolşevikler. Toplu Belgeler ve Başka Malzeme*, Moskova, 1955, s. 139 (Rusça); ayrıntılar için bkz. N. A. İvanova, *Lenin'in Rusya'da Devrimci Kitlesel Grev Üzerine Tahlili*, Nauka, Moskova, 1976, s. 102 (Rusça).

56 Ayrıntılar için bkz. V. S. Kirillov, *Birinci Rus Devrimi Sırasında Kitlesel Siyasal Grevlere Önderlik Eden Bolşevikler (1905-1907)*, Politizdat, Moskova, 1976, s. 172-211 (Rusça).

Proleter hareketinin ve tüm devrimin yeni aşamasının önemli bir göstergesi, yeni ortaya çıkan İşçi Vekilleri Sovyetlerinin daha da gelişmesiydi. Bu meclisler, çoğunlukla grev komitelerinden, seçilmiş işçi komisyonlarından ve delege heyetlerinden oluşturuldu; devrim ilerledikçe de demokratik işlevler yürütmeye başladı, geniş işçi tabakaları arasında ün kazandı ve yeni, devrimci iktidarın embriyonu haline geldi. "Bu organlar yalnızca halkın *devrimci* kesimlerince kuruldu," diye yazıyordu Lenin. "Bunlar, tüm yasalara ve yönetmeliklere kulak asılmadan, bütünüyle devrimci bir şekilde, halkın doğal dehasının ürünü olarak, eski polis prangalarını kırıp atan ya da atmakta olan halkın bağımsız faaliyetinin bir dışavurumu olarak oluşturuldu."[57]

Sovyetler özellikle 1905'in Ekim-Aralık ayları arasında, yani devrimin en belirgin proleter özellikler sergilediği ve halkın otokrasiye karşı silahlı mücadeleyi yürüten merkezler olabilecek, eski çarlık yönetiminin yerini alabilecek organlara en şiddetle ihtiyaç duyduğu dönemde yaygınlaştı. St. Petersburg'dan ve Moskova'dan başka, 50'yi aşkın şehirde ve ülkenin her yanına yayılmış işçi yerleşim yerlerinde Sovyetler ortaya çıktı.

Sovyetler, Sosyal Demokratların, partisiz ama devrimci görüşlü işçilerin ve devrimci küçük burjuva demokratların militan ittifakını cisimleştirdi; fabrika proletaryası ağırlıktaydı. Nitekim St. Petersburg Sovyetine, başkentteki 147 fabrikadan, 34 atölyeden ve 16 sendikadan 562 vekil seçildi. Dolayısıyla, Sovyet, en az 250.000 St. Petersburg'lu işçiyi temsil ediyordu. Vekillerden 351'i metal işçisi, 57'si tekstil işçisi ve 32'si basım işçisiydi; %65'i RSDİP üyesi, %13'ü SR üyesi ve %22'si partisizdi (gerçi bunların çoğu Sosyal Demokrasiye eğilimliydi). Bolşevikler, Sovyetlerin yaklaşık %80'inde önderlik rolü oynadılar.

Araştırmacılar, 31 sovyetten 1.709 vekilin isimlerini saptadı; aralarında 1.318 sanayi işçisi (%77), 73 beyaz yakalı işçi, küçük burjuva aydın sendikalarına mensup 56 temsilci, 12 sağlıkçı, 11 öğretmen ve öğrenci vardı.[58] Sovyetlerin bazılarında köylüler, askerler ve denizciler de görev aldı. Sovyetlerin bu toplumsal genişliği ve çok partili niteliği, Lenin'in işaret ettiği gibi, sol blok politikasının temel ilkelerini gerçekten cisimleştiren bu örgütler için bir zül olmaktan çok zenginlikti. Lenin, devrimci işçi sınıfını ve diğer demokratik tabakaları devrimle ve Bolşevik fikirleriyle tanıştırmakta büyük rol oynayacak olan bu kitlesel proleter örgütlerinde Sosyal Demokratların konumlarını tam olarak güçlendirmek için çaba göstermeleri gerektiğini vurguladı.

Sovyetler 1905 güzünde çok çeşitli pratik çalışmalar yaptı. Grevler örgütledi, fabrikalarda ve atölyelerde sekiz saatlik iş gününü uygulamaya soktu, kamu düzenini sağladı, belediye hizmetlerini, perakende ticareti denetledi vb.; sovyetlerce çıkarılan kararların ve emirlerin kitleler arasında büyük geçerliliği vardı.

57 V. İ. Lenin, "Kadetlerin Zaferi ve İşçi Partisi'nin Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 10, s. 243.

58 *Üç Rus Devriminde Proletaryanın Önder Rolü*, Mysl, Moskova, 1975, s. 88, 90 (Rusça).

Moskova Sovyeti görevlileri, Aralık'taki silahlı ayaklanma sırasında işçilere seslenirken şöyle diyorlardı: "Unutmayın yoldaşlar, istediğimiz yalnızca eski sistemi yıkmak değil, her yurttaşın her türlü baskıdan ve zorlamadan bağışık olacağı yeni bir sistem yaratmayı da istiyoruz.... Bizim liderliğimiz altında, toplum yaşamının düzgün yürüyeceğini kanıtlayacağız; herkesin yaşamı, özgürlüğü ve hakları, bugün olduğundan çok daha geniş şekilde korunacak."[59]

Sovyetlerin gelişmesinde gözlenen ana eğilim, bunların devrimci demokratik iktidar organlarına, ülkede giderek yaklaşan silahlı mücadeleye hazırlık karargâhlarına dönüşmeleriydi. Sovyetleri gerçek güce kavuşturabilecek ve gerçek bir otoriteye dönüştürebilecek olan yalnızca bu roldü; Sovyetlerin devrimci rolünü en alt düzeye çekmeye çalışan Menşeviklerin muğlak, ikircikli tavrını şiddetle eleştirirken Bolşeviklerin yapmak istedikleri de tam olarak buydu.

Proletaryanın parti örgütlerinin gelişmesi ve sağlamlaşması, halk devriminin yükselmesine ve genişlemesine koşut olarak ilerledi. Siyasal özgürlüklerin *de facto* kazanıldığı Ekim 1905'te, RSDİP etkin şekilde yeraltından çıktı. Devrimci yükseliş dönemi, parti saflarının hızlı genişlemesiyle belirginleşen bir dönemdi; devrimci mücadele için ayağa kalkan binlerce işçinin akın etmesi, partinin yeniden örgütlenmesinin hayati ön koşullarından biriydi. Lenin, durumun değişmesiyle ilgili olarak şöyle yazıyordu: "Partimiz, yeraltında çalışırken durgunlaşmıştır.... Son birkaç yıldan beri yeraltında havasız kalmıştır.... Öyleyse, daha cesurca ileriye; yeni silahı kuşanın, yeni insanlara yayın, tabanınızı genişletin, tüm işçi Sosyal Demokratları etrafınızda toplayın, yüzlercesini, binlercesini Parti örgütlerinin saflarına katın."[60] Parti örgütlerinin yeniden yapılandırılması, artık demokratik merkeziyetçilik ilkesinin tutarlı şekilde uygulanması temelinde yürütülüyordu. RSDİP Merkez Komitesinin 27 Ekim 1905'te "Tüm Partili İşçilere" seslenen mektubunda ve Lenin'in yurt dışından dönünce kaleme aldığı, Kasım 1905'te yasal Bolşevik gazetesi *Novaya Jizn*'de çıkan "Partinin Yeniden Örgütlenmesi" başlıklı ilk makalesinde, partinin görevleri ana çizgileriyle belirtildi.

Bu belgelerde, siyasal özgürlük kazanılmış olsa bile henüz tam oturmadığı dikkate alınarak gizli parti aygıtını koruma ve onun yanı sıra, kitlesel bir işçi partisi örgütlenmesinin yeni, açık biçimlerini geliştirme, parti saflarını genişletme, her kademede seçim ilkesini getirme ve Sosyal Demokrat hareketteki bölünmeyi aşma görevlerine vurgu yapıldı.

Parti örgütlerinin yönetilmesinde merkeziyetçilik, artık bunların en tabandan en tepeye kadar seçim esasına göre yeniden yapılandırılmasıyla birleştiriliyordu. Bolşevikler önceleri de partinin yüksek düzeylerini oluştururken seçim ilkesini yaygın olarak kullanmış, ama yeraltı koşullarında bu ilkeyi her yerde uygulamanın sakıncalı olabileceğini düşünmüşlerdi. 1905 güzünden itibaren,

59 *Moskova İşçi Vekilleri Sovyeti Bülteni*, 9 Aralık 1905.

60 V. İ. Lenin, "Partinin Yeniden Örgütlenmesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 10, s. 32.

partinin tüm yönetsel organları yerel olarak mutlaka seçim yapmaya ve kendilerini seçen örgütlere düzenli olarak rapor vermeye başladı. Bunların kuruluşunda izlenen yöntem, yerel tüzüklerle belirleniyordu ve göreli özgürlük ortamında parti iç yaşamın en elverişli biçimlerini bulma arayışını yansıtır şekilde, bir yerden diğerine farklılık gösteriyordu. Atamalar oldukça sınırlıydı. Seçilmiş komite üyelerinin sayısı, atanmış olanlardan birkaç kat fazlaydı.

Devrimin Ekim 1905'te çardan kopardığı yasal çalışma olanakları, öncelikle başlıca sanayi bölgelerindeki fabrika parti örgütlerinin çalışmalarını güçlendirdi. Yöre ve işyeri esasına göre Sosyal Demokrat parti örgütlenmesi, bilinçli siyasal mücadele düzeyine ulaşmış proleter kitleleri bir araya topladı. Lenin, bu yeni durumda proleter Sosyal Demokrat örgütlerinin kütüphaneler, okuma salonları, yemekhaneler vb. biçiminde yasal mevzilerinin kurulması çağrısında bulundu. Buralar, fabrika sahiplerinin keyfiliğinden olabildiğince bağımsız birer üs olarak hizmet verecek ve eziyet edilen Sosyal Demokrat işçilere destek olacaktı.

İşçiler, yasal olarak kurulmuş atış poligonları sayesinde silah kullanmayı öğrenme fırsatına kavuştular; Lenin'in deyişiyle bu, onlar için "faydasız olmaktan çok uzak"tı.

Partinin daha özgür koşullarda çalışması ve demokratik merkeziyetçilik ilkesinin işlerlik alanının genişlemesi, yerel örgütlerin yapısındaki değişikliklere katkıda bulundu. Genel üye toplantısının ya da parti konferansının oynadığı rol, 1905'in bahar ve yaz mevsiminden itibaren arttı. Ama o bahar ve yaz mevsiminde bunlar, partinin en üst düzeyi olan RSDİP Komitesi için birer danışma kuruluyken ve yalnızca Komitenin parti üyelerinin görüşünü öğrenmek istediği sorunlara ilişkin kararlar alırken, sonbaharda o toplantılar ve konferanslar olağan birer yönetim organı olmaya başladı, Komite ise onlara hesap veren bir yürütme organı haline geldi.

Üyelerin devrimci çabası, açık bir kitlesel parti örgütlenmesinin yeni biçimlerini ortaya çıkardı. Bu biçimler, öncelikle, belirli bir işyerinde çalışan tüm parti üyelerinin bir araya geldiği fabrika parti meclisleriydi. Haftalık olarak, grevler sırasında ise fiilen her gün toplanan bu meclisler, siyaset konuşuyor, yerel durumu irdeliyor, işyerinde çalışanların ekonomik ve siyasal mücadelesiyle ilgili konuları, güncel parti meselelerini tartışıyordu (büyük tesislerde işyeri parti meclisleri faaliyet gösteriyordu). Fabrika RSDİP Komitesi ile bölge ve kent komitelerinin temsilcileri dönem dönem bunlara rapor veriyordu. Komite üyeleri, fabrika ya da işyeri parti toplantısında seçiliyordu.

Partinin kuruluş mücadelesi yıllarında kuzeybatı bölgesinde ortaya çıkmış olan "parti forumları", 1905'in yaz ve sonbahar mevsimlerinde öncelikle kentlerde ve güney ile kuzeybatıdaki işçi yerleşim yerlerinde yaygınlaştı. Bunlar, sürekli çalışan parti konferansları gibi bir şeydi, düzenli olarak aynı saatte aynı yerde yapılıyordu. Burada başka şehirden haber getiren birini dinleyebilir, bir komite üyesiyle buluşabilir, bir işçi toplantısı için konuşmacı ayarlayabilir, partiyle ilgili

bir görev alabilir ya da verebilirdiniz. Polisin bu geniş toplantıları dağıtmak için gösterdiği çabalar sonuçsuz kaldı, çünkü alışverişler sözlü nitelik taşıdığı için geriye somut bir kanıt bırakmıyordu. Elbette, muhbirlere karşı uyanık olmak gerekliydi.[61]

1905 sonbaharında işçi semtlerinde Sosyal Demokrat kulüpler belirdi ve siyasal sunumlar, teorik değerlendirmeler, söyleşiler, tartışmalar, seyirlikler düzenledi. Her kulübün normalde bir kitaplığı vardı. Bir kulübün en yüksek organı, üye genel kuruluydu; burada bir yönetim kurulu ve çeşitli komisyonlar seçiliyordu. Partinin örgütlenmesinde kulübün rolü çeşitli bölgelerde farklıydı: Bazı yerlerde, örneğin Nijniy Novgorod'da parti örgütlenmesinin merkezi haline geldi ve yönetim kurulu, yöre parti komitesi olarak işlev yürüttü;[62] St. Petersburg ve çevresi gibi başka yerlerde ise kulüp, bölgesel parti örgütlenmesine bağlı bir kurum olup, RSDİP bölge komitesinin liderliği ve denetimi altında çalışıyordu. Devrimin kargaşalı günlerinde polisin boy göstermeyi göze alamadığı işçi sınıfı varoşlarında, parti kulüpleri neredeyse aleni faaliyet gösteriyordu.

Parti örgütlenmesinin yeni biçimlerinin aldığı demokratik ve kitlesel nitelik, tutarlılık, parti üyelerinin çalışmalarına güç kattı, partinin siyasal yaşamı ve faaliyetleri hakkındaki tüm sorunlara ilişkin tartışmalara katılımlarını artırdı. Bu tür örgütlenme biçimlerinin açık nitelik taşıması, partiyle bağı olmayan geniş kitleleri etkilemeyi, siyasal olarak eğitmeyi ve partiye yeni üyeler kaydetmeyi mümkün kıldı. 1905-1907 devriminden sonra gericilerin dağıttığı "parti forumları" silinip gitti. Kulüpler, partinin yasal mevzileri olarak varlığını sürdürdü ve yasadışı örgütlenmesinin rehberliğinde faaliyet yürüttü. Partinin devrimci yükseliş döneminde inşa edilmesinin sağladığı en somut kazanç, fabrika meclisleri, birlikleri ve hücreleri gibi çeşitli isimlerle varlığını koruyan fabrika bölümleriydi. Lenin'in önerdiği sonuncu isim yavaş yavaş başat hale geldi.[63]

Parti üye tabanının genişlemesi, partili olmayan kitleler içinde partinin erimesine yol açmadı; partinin devrimci programı, tutarlı taktikleri, sağlam örgütlenmesi ve kitleler içinde çalışma deneyimi, buna karşı bir güvence oldu. Devrim koşullarında parti üyelerinin taşıması gereken şartlar, öncekinden daha az sıkı değildi. Üyelik için yeni koşullar getirildi, tüm parti kararlarına daha sıkı uyum ve üyelik aidatlarının düzenli ödenmesi istendi. 1905 sonbaharından itibaren, Bolşevik Partisi'ne üye olmak isteyen birinin, yerel örgütün iki ya da üç üyesinin önerisiyle, bazen bir ön sınama döneminden sonra yerel örgüt genel kurulunca onaylanması gerekliydi.

---

61 Bkz. *Proletari*, 16 Ağustos; 4 Ekim; 18 Kasım 1905; *Proletarskaya Revolutsiya*, Sayı 2 (14), 1923, s. 352-53.

62 Bkz. *Nijniy Novgorod'da ve Nijniy Novgorod Guberniyasi'nda Devrimci Hareket, 1905-1907*, Knijnoye İzdatelstvo, Gorki, 1955, s. 155-56 (Rusça).

63 Bkz. V. İ. Lenin, "Partinin Yeniden Örgütlenmesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 10, s. 33-35; V. İ. Lenin'den Olga Vinogradova'ya, *Toplu Yapıtlar*, C.34, s. 310-11.

Dolayısıyla, 1905 sonbaharının çalkantılı günleri, proletaryanın siyasal açıdan en bilinçli kesiminin sağlamlaştırıldığı bir dönem oldu; biçim olarak farklı ama öz olarak birörnek kitlesel parti örgütleri oluşturuldu. Üyelerinden beklentilerinin yüksekliği, katı disiplin ve merkeziyetçilik, geniş demokratlık ve genel işçi kitlesiyle sıkı bağlar, bunların ayırt edici özellikleriydi. Lenin, Bolşevik tarihinin bu dönemi hakkında şöyle yazıyordu: "Bölünmeye rağmen, Sosyal Demokrat Parti, geçici özgürlük ortamından yararlanarak, ideal bir demokratik yapıya, bir seçim sistemine ve kongrelerde üye sayısıyla orantılı temsil ilkesine sahip yasal bir örgütlenme inşa etmekte başka partilerin hepsinden daha erken davranmayı başardı."[64] "Demokratik merkeziyetçilik ilkesinin tartışılmazlığı"nı kabul eden Birinci (Tampere) RSDİP Konferansı kararları, "seçim merkezlerine ideolojik ve pratik liderlikte tam yetki vermenin yanı sıra, eylemleri nedeniyle katı hesap verebilirlik, tam açıklık ve işten el çektirilebilirlik de getiren geniş seçim ilkesi"ni vurguladı.[65]

İşçi sınıfı örgütlenmesinin Rusya için yeni bir biçimi olan sendikaların kurulması da 1905-1907 devrimci olaylarıyla bağlantılıydı. İşçiler, sendikaların ilk biçimleri sayılan örgütleri, ülkenin büyük sanayi merkezlerinde Ocak ve Şubat 1905'te yapılan grevlerde kendiliğinden oluşturmaya başladılar.

Metal işçilerini kapsayan sendikalar önce St. Petersburg'da, bir süre sonra da Moskova'da, Harkov'da, Nijniy Novgorod'da ve Urallar'da belirdi. Tekstil işçileri de kendi örgütlerini kurdular. Tüm Rusya Demiryolu Sendikası, Nisan 1905'te kuruldu. 1905 sonbaharı geldiğinde St. Petersburg'da, toplam 30.000'i aşkın üyeye sahip 40 kadar sendika faaliyetteydi. Sendikaların kurulması, yasal faaliyet için belirli olanaklar sağlayan Ekim 1905'teki Tüm Rusya Siyasal Grevi sırasında özellikle hız kazandı. Sendika hareketi yavaş yavaş Rusya'nın neredeyse tüm büyük kentlerine yayıldı. Seçkin Bolşevikler (A. Ye. Badayev, P. A. Japaridze, Ye. A. Dunayev, N. A. Yemelyanov, M. İ. Kalinin, P. V. Toçisski, N. M. Şvernik ve başkaları) bu harekette etkindiler. Ekim 1905'te, Bolşeviklerin önayak olmasıyla, Birinci Tüm Rusya Sendikalar Konferansı, ülke çapında bir sendikal hareket merkezi yaratmak amacıyla Aralık 1905'te Rusya'daki tüm sendikaların katılacağı bir kongre toplamaya karar verdi. Bu kongre belirlenen tarihte yapılamadıysa da birleşme eğilimi devam etti.

Kasım 1905'te, St. Petersburg Sendikaları Merkez Bürosu kuruldu. Bu örgüt, St. Petersburg Sovyetiyle etkin işbirliği yaptı (büronun temsilcileri sovyet üyesiydi). 1906'da St. Petersburg'da, Moskova'da, Kiev'de, Tula'da ve Rusya'nın başka yerlerinde belde metal işçileri sendikaları oluşturuldu. Etnik bölgelerde de sendikalar ortaya çıktı ve gelişti. Ekim 1905'te Letonya'da yaklaşık 10 sendika örgütlüydü, Ekim-Aralık 1905 arasında Litvanya'da 15 kadar sendika ortaya çık-

64 V. İ. Lenin, "*On İki Yıl* Seçkisine Önsöz", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 103.

65 *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 136.

tı ve 1906 yazında Azerbaycan'da Bakü petrol işçiler sendikasının şubeleri kuruldu; Tiflis merkezli birkaç düzine sendika, 1906 güzünde Sendika İşçi Vekilleri Şehir Konseyi çatısı altında birleşti. 1907'ye girildiğinde Rusya'da toplam üye sayısı 245.000 olan 652 sendika bulunuyordu.[66]

Ekim 1905'ten sonra, barışçıl grevin artık anlamsız kaldığı özellikle açık olarak ortaya çıktı. Ayaklanma öncelikli hale geldi. Lenin, 1905'in Kasım ve Aralık aylarını, yani genel grevin gelişerek yurt çapında silahlı bir isyana evrildiği geri dönülmez sürece ülkenin tanıklık ettiği zaman dilimini, devrimin iki büyük ayı olarak tanımladı. Partinin savaşmaya hazır olmasıyla ilgili sorunlar bu bakımdan özellikle kritik bir önem kazandı. Muzaffer bir silahlı ayaklanmanın otokrasiyi devirmek için gerekli bir araç olduğunu kavrayan Bolşevikler, devrimci silahlı kuvvetleri oluşturma mücadelesine giriştiler. Partinin muharip birimleri bunun çekirdeğini oluşturdu.

Ocak 1905'te, St. Petersburg Bolşevik Partisi sekreteri S. İ. Gusev, Savaş Teknik Grubu'nu oluşturması için N. Ye. Burenin'i görevlendirdi; Üçüncü RSDİP Kongresinden sonra, bu grup doğrudan Merkez Komiteye bağlandı, temsilcisi ise Merkez Komite üyesi L. B. Krasin'di. Grubun öncelikli görevi, silah imal etmekti. Büyük tehlikeye girilerek, çeşitli tiplerde bombalar ve mühimmat üretildi ve geliştirildi. Eğitmen yetiştirmek için birkaç okul açıldı, oyuncak fabrikası, fotoğrafçı dükkânı vb. süsü verilmiş silah ve mühimmat imalat yerleriyle birçok cephanelik kuruldu. N. A. Yemelyanov'un yönetimindeki Sestroretski silah fabrikası işçileri silah ve mühimmat temin ettiler; Belçika'dan, Almanya'dan, Fransa'dan ve İsviçre'den silah ve mühimmat satın alındı ve bunlar, M. M. Litvinov, A. M. İgnatyev gibi Bolşeviklerce nakledildi; Belçikalı, Alman ve Fin Sosyal Demokratlar, Fin Etkin Direniş Partisi üyeleri ve başkaları onlara yardımcı oldu.

Daha sonra, Savaş Teknik Grubu örnek alınarak, RSDİP Merkez Komitesine bağlı Güney Askerî Teknik Bürosu ve Moskova Askerî Teknik Bürosu oluşturuldu; birçok parti komitesine bağlı savaş teknik grupları da kuruldu.[67]

Yerel parti örgütleri 1905 yazında işçi özsavunma birlikleri ve muharebe müfrezeleri oluşturmaya başladı. Bunlar, işçi mitinglerinde ve yürüyüşlerinde koruma görevi yaptı, işçi sınıfı semtlerinde düzeni sağlayıp korudu, katliam tertipçilerini püskürttü. Bu eylemlere büyük değer veren Lenin, bunların, "kendi gücünü sınadığı, dövüşmeyi öğrendiği, zafer için kendini eğittiği bu küçük hazırlıklar yoluyla, bu ufak tefek çatışmalar yoluyla giderek olgunlaşıp güçlenen bir ayaklanma örgütlenmesi, *devrimci yönetim* örgütlenmesi oluşturduğu"nu vurguladı.[68] Lenin, makalelerinde ve yerel parti örgütleriyle yazışmalarında,

66 Bkz. *SSCB Sendikaları. Belgeler ve Başka Malzeme*, C. I, Moskova, 1963, s. 177.

67 Ayrıntılar için bkz. *İlk Muharip Bolşevik Örgütü, 1905-1907. Makaleler, Anılar ve Belgeler*, Moskova, 1934 (Rusça).

68 V. İ. Lenin, "Kara Yüzler ve Bir Ayaklanmanın Örgütlenmesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 9, s. 203.

atılganlığın geliştirilmesini, gözü pek eylemlerin desteklenmesini salık verdi ve muharebe müfrezelerinin örgütlenmesinde şekilciliğe karşı uyarıda bulundu.[69] Bunlar, büyük gizlilik içinde çalışmakla birlikte, yalnızca parti üyelerinden oluşmuyordu. Partili olmayan işçiler ve öğrenciler de Lenin'in tavsiyesiyle bunlara alındı. Bolşevik muharebe müfrezeleri, Sosyalist Devrimci ve başka muharebe müfrezeleriyle ortak eylemler için anlaşmalar yaptı.

1905'in Kasım ve Aralık ayları, işçi muharebe müfrezelerinin oluşturulması, silahlandırılması ve eğitilmesi alanında özellikle yoğun bir faaliyete tanıklık etti (1905-1907 arasında bunlar, kalabalık nüfuslu 300'den fazla yerde varlık gösterdi); orduda ve donanmada devrimci çalışmalar da yoğunlaştırıldı.[70] Böylece, kitleleri gitgide daha çok etkisi altına alan ülke çapında bir silahlı ayaklanma fikri, somut biçimler kazanmıştı. Bolşevikler, muharip örgütleri, kitlesel devrimci ordunun sadece öncüsü olarak görüyorlardı; bunlar, lider ve çekirdek rolü oynayacaktı, ama kitlesel işçi, köylü ve asker kuvvetlerince gerçekleştirilen eylemlerin yerini hiçbir şekilde almayacaktı. Yüzyıllar içinde güçlenip bilenmiş bir baskı aygıtına sahip otokrasi gibi kudretli bir rakip, yetersiz ve etkisiz silahlarla donatılmış bir avuç militanca alaşağı edilemezdi.

Orduyu devrimin safına çekmek bu bakımdan özellikle önem kazanıyordu. Lenin, devrim döneminde şöyle yazıyordu: "Silahlı kuvvetler yansız olamaz ve olmamalıdır. Silahlı kuvvetleri siyasetin içine çekmemek, aslında her zaman onları gerici siyasetin içine çekmiş olan burjuvazinin ve çarlığın ikiyüzlü uşaklarının sloganıdır...."[71] Lenin, halkın çoğunluğunca da paylaşılan askerlerin taleplerine azami dikkat gösterilmesini, bunların tek, bütünsel bir programda toplanmasını istedi. Bolşeviklerin subaylar ve erler arasındaki çalışmaları, devrimden çok önce yasadışı Sosyal Demokrat grupların kurulmasıyla başladı. Çok gizli çalışan bu gruplar, siyasal bilinci daha yüksek askerlerin, denizcilerin ve bireysel subayların oluşturduğu dar bir çevrede propagandayla sınırlı kaldı. Devrimin başlamasıyla, büyük garnizonlarda bu gruplar temel alınarak RSDİP'nin askerî örgütleri oluşturuldu. 1905'te böyle 27 örgüt vardı.[72] Bunlar, askerlerin ve denizcilerin katıldığı toplantılar, gizli buluşmalar düzenledi ve bildiriler dağıttı.

Bolşevikler, Lenin'in talimatıyla, askerler arasında propagandayı genişlettiler ve orduda siyasal bilinçli devrimci kadrolar oluşturdular. Askerlere ve denizcilere devrimde doğru yolu göstermek için yasal basından ve yasadışı yayınlardan, sözlü propagandadan ve kişisel nüfuzlarından yararlandılar. Lenin, 25 Ekim (7 Kasım) 1905'te şöyle yazıyordu: "Devrimci proletarya, orduyu genel grevin şanlı

69 V. İ. Lenin, "St. Petersburg Komitesinin Savaşçı Komitesine", *Toplu Yapıtlar*, C. 9, s. 344-45; "Maria Essen'e", *Toplu Yapıtlar*, C. 34, s. 361.

70 L. T. Sençakova, *Devrimin Muharebe Yığınağı*, Politizdat, Moskova, 1975, s. 186-94 (verilen rakamlar yazara aittir; Rusça).

71 V. İ. Lenin, "Silahlı Kuvvetler ve Devrim", *Toplu Yapıtlar*, C. 10, s. 56.

72 *Voprosy istorii KPSS*, Sayı 11, 1965, s. 24.

günlerinde felç ettikten sonra, tarafsızlaştırmayı da başarmıştır. Şimdi yapması gereken, orduyu tamamen halkın yanına çekmek için çalışmaktır."[73] Lenin, aynı zamanda, askerlerin devrim yolunu seçmelerinin yalnızca ikna çalışmasıyla olamayacağına da işaret etti. Orduyu ideolojik olarak aşılamanın yeterli olmadığını vurguladı; ayaklanma anında askerler için savaşmak da gerekliydi.[74]

1905 sonbaharı, orduda 195 kitlesel devrimci eyleme tanıklık etti ve bunların yaklaşık üçte biri, isyanlar dâhil çeşitli silahlı mücadele biçimlerine evrildi.[75] Ordudaki ayrı ayrı eylemlerde İ. F. Dubrovinski, F. A. Sergeyev (Artem) vb. gibi Bolşevikler başı çektiler. Kasım 1905'te *Oçakov* kruvazöründe çıkan isyanın lideri, "parti dışından sosyalist" Teğmen P. P. Schmidt büyük ün kazandı. 1905 sonbaharında askerler, gitgide artan bir sıklıkla grev gibi bir protesto biçimine başvurmaya ve polislere özgü cezai görevleri vb. reddetmeye, aynı zamanda da bir dizi geniş demokratik talep ortaya atmaya başladılar. Ne var ki bunlar, orduyu devrimci halkın yanına çekmenin sadece ilk adımlarıydı, çünkü o zamanlar askerlerin çoğu hâlâ körü körüne çarlık komutanlarının emirlerine itaat ediyordu.

Devrimin gelişmesinde Bolşevik Partisi'nin oynadığı önder ve örgütleyici rol, 8 (21) Kasım 1905'te yurt dışından St. Petersburg'a dönmüş olan Lenin'in doğrudan katılımıyla hayata geçirildi. Lenin, Merkez Komitenin ve St. Petersburg Bolşevik Komitesinin çalışmalarını yönetti, konferanslara katıldı, Bolşevik basın için yazılar yazdı ve St. Petersburg İşçi Vekilleri Sovyetindeki Bolşevik grubunun faaliyetlerine rehberlik etti. Lenin, silahlı ayaklanma hazırlıklarının ardındaki esin kaynağıydı. Onun tavsiyeleri, bu ayaklanmaya önderlik eden Moskova Bolşevik Komitesinin çalışmalarını etkiledi.

Silahlı bir ayaklanmaya evrilecek olan bir genel grev ilan etmesini Moskova Sovyetine önerme kararı, Bolşeviklerin Moskova şehir ve bölge toplantılarında 5 (18) Aralık 1905'te oybirliğiyle kabul edildi. Ertesi gün Moskova Sovyeti bu kararı destekledi. Öncesinde, Moskovalı işçilerce doğrudan fabrikalarda düzenlenen ve proletaryanın eyleme ayaklanmayla devam etme kararlılığını saptayan bir tür referandum yapıldı. Moskova Bolşevik toplantısında grev ve ayaklanma başlatma kararının alındığı atmosferi anımsayan bir görgü tanığı şöyle yazıyordu: "... Aralık'ta, Moskovalı işçileri hiçbir güç tutamazdı. O geceki kadar zapt edilemez bir devrimci coşkuya hayatımda hiç tanık olmadım. Coşku muazzamdı ve en dikkate değer olan şey, bir tek fabrikadan bir tek temsilcinin bile, eğer diğerleri greve giderse biz de gideriz gibi bir söz etmemesiydi. Hayır, herkes şöyle dedi: Başkalarının ne yapıp yapmadığına bakmadan, greve gideriz ve ne paha-

73 V. İ. Lenin, "Devrimin İlk Zaferi", *Toplu Yapıtlar*, C. 9, s. 432-33.

74 Bkz. V. İ. Lenin, "Ordu ve Halk", *Toplu Yapıtlar*, C. 11, Progress Publishers, Moskova, 1972, s. 87; "Moskova Ayaklanmasının Dersleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 11, s. 174.

75 V. A. Petrov, *1905'te Rus Ordusunda Devrimci Hareketin Tarihi Üzerine Denemeler*, Nauka, Moskova-Leningrad, 1964, s. 292 (Rusça).

sına olursa olsun grevi silahlı bir ayaklanmaya çevirириz."[76] Moskova'da 7 (20) Aralık'ta 100.000 kişinin katıldığı bir genel siyasal grev başladı. Kentte 8 (21) Aralık'ta 150.000'i aşkın kişi iş bıraktı. Yalnızca sanayi girişimlerinde ve taşımacılık hizmetlerinde değil, kurumlarda, bürolarda, dükkânlarda, okullarda ve tiyatrolarda da iş bırakma eylemleri yapıldı. 7 ve 8 Aralık'ta askerlerle çatışmalar meydana geldi. Mücadelenin mantığı gereği, grev bir ayaklanmaya dönüştü.

Moskova'da ilk barikatlar 9 (22) Aralık akşamı kuruldu ve ertesi gün olduğunda kentin tüm merkezi barikatlarla çembere alınarak, işçi semtleriyle bağlantısı kesilmişti. Proleter olmayan halk tabakalarının yanı sıra, geniş işçi kitleleri de mücadelenin içine çekildi. Ne var ki muharip müfrezelerin savaşçı kuvvet sayısı 8.000'i geçmiyordu, hatta birçoğu silahlı bile değildi; mücadelenin örgütlenmesi ve liderliği, hareketteki yükselişin gerisinde kaldı. Asiler, garnizonu kendi yanlarına çekemediler ve St. Petersburg'dan asker sevkine engel olamadılar.

Moskova ayaklanması, kitlesel bir halk ayaklanması niteliğindeydi. Katılanlar çarın askerleriyle kahramanca çarpıştılar. Muharip müfrezeler, mücadele sırasında gerilla savaşı taktiklerini başarıyla uyguladı. Aralık 1905'te Moskova'da sayısı 1.000'i aşan barikatlar, çarlık askerlerinin hareketini zorlaştırdı ve işçi semtlerini topçu ateşinden korudu. Muharip müfrezeler küçük seyyar takımlar halinde dövüştü, pusular kurdu, üstün düşman askerleriyle kesin savaşa girmedi. Moskova'ya oldukça büyük takviye kuvvetleri gelinceye kadar bu şekilde savaştı. Ancak asilere karşı yetkililerce 20.000 kadar asker ve polis gönderildikten sonra, mücadelenin akıbeti otokrasi lehine döndü.

Moskova proletaryası, yeni bir yaşam kurma hakkını savunmak için elde silah dokuz gün savaştı. "Moskovalı işçilerin benzersiz kahramanlığı," diye yazıyordu Lenin, "Rusya'nın emekçi kitlelerine bir mücadele örneği sundu."[77] Bolşevikler, grev ve ayaklanma sırasında kitlelerle birlikteydi. Moskovalı Bolşevikler ile liderleri V. L. Şantser (Marat) ve M. İ. Vasilyev-Yujin, işçilerin Aralık eylemine hazırlık olarak geniş çalışmalar yaptılar. Aralık silahlı ayaklanmasının Bolşevik liderleri arasında öne çıkanlardan birkaçı, muharip müfrezeler genelkurmay başkanı Z. Ya. Litvin-Sedoi, İ. F. Dubrovinski, R. S. Zemlyaçka, A. V. Şestakov, V. M. Zagorski ve M. V. Frunze'ydi. Makinist ve demiryolcular muharip müfrezesi komutanı olan Sosyalist Devrimci makinist A. V. Uhtomski kahramanca savaştı; Moskova'nın Presnya bölgesinde fabrikası bulunan N. P. Schmit, Bolşeviklere yardım etti. St. Petersburg'lu Bolşevikler, Lenin'in talimatıyla, Moskova'daki ayaklanmacılara yardım etmek için ellerinden gelen çabayı gösterdiler.

Moskovalı işçilerin mücadelesi, Rusya'nın birçok yöresinde (Donbas'ta, Rostov-na-Donu'da, Yekaterinoslav'da, Harkov'da, Sormovo'da, Motoviliha'da) proletaryanın silahlı eylemleriyle ve Sibirya'da, Letonya'da ve Güney Kafkasya'da

76 N. Rojkov, A. Sokolov, *1905*, Moskovsky Rabochy, Moskova, 1925, s. 24-25 (Rusça).

77 V. İ. Lenin, "Moskova'nın Kızıl Presnya Bölgesi İşçilerine Mektup, 25 Aralık 1920", *Toplu Yapıtlar*, C. 31, 1966, s. 535.

ayaklanmalarla desteklendi. Novorossiysk, Krasnoyarsk ve Çita gibi birçok kentte, iktidarın fiilen sovyetlerin elinde olduğu "cumhuriyet" türü yönetimler kuruldu. İşçiler her yerde kahramanlık ve özveri göstererek, Marx'ın deyişiyle "gökyüzünü fethe çıkan" Parisli Komüncülerin muazzam başarısını yiğitlikle tekrarladılar. Bolşevik Partisi proletaryanın başında yürüdü.

Aralık'taki silahlı ayaklanma, büyük şehirlerin koşullarında, gelişmiş askerî teçhizatla silahlanmış hükümet askerlerine karşı devrimci güçlerin silahlı mücadele yürütmesinin imkânsız olduğu yolundaki teslimiyetçi görüşleri çürüttü. Ana çarpışmalar, İşçi Vekilleri Sovyetinin görevli olduğu Presnya'da meydana geldi. Mücadele burada öylesine müthiş bir yoğunluğa ulaştı ki, öç peşindeki çarlık askerleri evlere teker teker baskın yapmak zorunda kaldı. Presnya muharip müfrezeleri karargâhının işçilere son çağrısının içerdiği şu sözcüklerin büyük simgesel değeri vardır: "Gelecek işçi sınıfınındır. Tüm ülkelerde kuşaklar boyunca davaya sadakatin ne olduğu Presnya deneyiminden öğrenilecek... Biz yenilmeziz! Yaşasın işçilerin mücadelesi ve zaferi!"[78]

Ama silahlı ayaklanmanın gerekliliğine ilişkin kavrayış, Lenin'e göre, "devrimci sınıflar arasında yeterince yaygın değildi ve tam özümsenmemişti"; ayaklanma "uyum içinde, kararlı, örgütlü, eş zamanlı, atılgan değildi".[79] Ayaklanma hazırlıkları, askerî ve teknik bakımlardan açıkça yetersizdi. Ayaklanmacılar, askerleri halkın yanına çekemediler; tereddütlü askerleri kazanma çabasında yeterince etkin, gözü pek ve becerikli değillerdi. Dahası, taktik hesap hataları yapıldı (ayaklanmacılar esasen savunmada kaldılar). Tüm bunlar, Aralık 1905'te işçi sınıfının yenilgisine yol açtı. Bununla birlikte, mücadelenin en başından umutsuz olduğunu ve bu nedenle, silaha sarılmamak gerektiğini Plehanov'un ağzından ilan eden Menşeviklerin aksine, Bolşevikler buna tamamen zıt bir sonuca vararak, kitlelerin yeni bir ayaklanmaya hazırlanması, tekrar tekrar silaha sarılması, destansı Aralık 1905'te yaptıklarından daha kararlı ve daha azimli savaşması için çağrıda bulundular.

Aralık ayaklanmasının yenilgisi, devrimin sonu anlamına gelmiyordu. Hatta doruk noktasına ulaşıp ulaşmadığı ya da halkın öfkesinin çok yakında daha güçlü şekilde patlayıp patlamayacağı bile açık değildi. İşte bu yüzden, Bolşevikler, silahlı ayaklanma sloganını devam ettirdiler. 1906'nın başında, daha geniş Bolşevik muharip parti örgütleri oluşturup, bunları ülke çapında ve geniş coğrafi bölgeler temelinde birleştirmeye başladılar.[80]

Kasım 1906'da, en büyük Bolşevik askerî ve muharip örgütlerinin önayak olmasıyla, RSDİP'nin Birinci Askerî ve Muharip Örgütler Konferansı toplanarak

78 *Rusya'da 1905-1907 Devrimi. Belgeler ve Başka Malzeme,* Kısım I, SSCB Bilimler Akademisi Yayınları, Moskova, 1955, s. 689 (Rusça).

79 V. İ. Lenin, "Devrimci Yükseliş", *Toplu Yapıtlar,* C. 18, 1973, s. 107.

80 Ayrıntılar için bkz. *Rus Proletaryasının Askerî Örgütleri ve Silahlı Mücadele Deneyimi, 1903-1917,* Nauka, Moskova, 1974, s. 152-157 (Rusça).

görev tanımlarını yaptı ve Rusya merkezini (RSDİP Askerî ve Muharip Örgütleri Geçici Bürosunu) belirledi.[81] Parti liderliğine askerî ve muharip çalışma verilmesi özellikle kritik bir önem kazanıyordu. RSDİP'nin genel proleter örgütleri ile askerî ve muharip örgütleri arasında "eşitlik" kurulmasını öneren bir plan konferansta reddedildi. Lenin bu kararı ısrarla destekleyerek şunu vurguladı: "Başat nitelik ve son söz, koşulsuz olarak genel proleter örgüte aittir; tüm askerî ve muharip örgütler ona *tam* itaat etmelidir...."[82] Parti komiteleri ile Bolşevik askerî ve muharip örgütler arasındaki ilişkiler işte buna göre yapılandırıldı. Komite direktifleri, onlar için bağlayıcı kabul edildi. Komite üyeleri, askerî ve muharip örgütlerin yönetim organlarında görev aldılar ve kararlarda onların oyu belirleyiciydi; buna karşılık o örgütlerin temsilcileri de komitelerde görev alıyorlardı.

Keşif, sıhhiye ve teknisyen birimlerinin bulunduğu askerî konseylerin karargâhları, silahlı ayaklanmaya hazırlık için operasyon merkezi olarak işlev görüyordu. Bolşevikler, parti üyelerine sistemli askerî eğitim veriyorlardı.

Devrimci mücadele geliştikçe, işçi sınıfının birliği sorunu daha bir keskinlik kazandı. Olayların nesnel mantığı ve emekçi kitlelerin tabandan yaptıkları baskı, Menşevik ve ulusal Sosyal Demokrat örgütlerin liderlerini, Bolşeviklerle eşgüdümlü eylemler yapmaya zorladı. 1905 sonbaharı geldiğinde, Sosyal Demokratlar arası yerel birlik hareketi, ayrı ayrı pratik anlaşmaları geride bırakıp, Bolşevik komitelerin, Menşevik grupların, Bund komitelerinin, Polonya Krallığı ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi'nin (PKLSDP) ve Letonya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin temsilcilerini eşitlik esasına göre birleştiren federatif konseylerin kurulması noktasına gelmişti. Bolşevik Merkez Komitesi ile Menşevik Örgütlenme Komisyonunun Temmuz'dan beri yürüttükleri birleşme görüşmeleri, Aralık ayı sonunda RSDİP Ortak Merkez Komitesinin ve tek merkezî organının (*Partiiniye İzvestia* gazetesinin) kurulmasıyla sonuca bağlandı. Delegelerin, parti üyesi sayısıyla orantılı olarak doğrudan oy kullanmaları esasına göre Birlik Kongresini toplama yönündeki Bolşevik planı kabul edildi.

Bolşevikler, Nisan 1906'daki Dördüncü RSDİP Kongresinde Menşeviklerle bütünleşmeyi, daha doğrusu "yarı bütünleşme"yi kabul ettiler, çünkü bu, devrim davasına zarar veren Sosyal Demokrasideki bölünmeyi ortadan kaldırmaya ve proleter kitlelerin birleşik bir işçi sınıfı cephesi isteğine hizmet ediyordu. Bolşevikler, işçilerin bu isteğini tamamen haklı gördüler ama partinin birleşmesinin ancak ilkeli, Marksist bir temelde yürütülürse mümkün olduğunu, mekanik şekilde Bolşevikler ile Menşeviklerin bir araya gelmesiyle bir alakasının olmadığını sürekli vurguladılar. Bu nedenle, RSDİP içinde bütünleşme hareketi, ancak Menşevikler devrimin ilk derslerinden etkilenerek, 1905 sonbaharında

81 *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 192-202; *RSDİP'nin Birinci Askerî ve Muharip Örgütler Konferansı. Tutanaklar*, Partizdat, Moskova, 1932 (Rusça).

82 V. İ. Lenin, "Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Kasım'daki Askerî ve Muharip Örgütler Konferansı Tutanakları Üzerine", *Toplu Yapıtlar*, C. 12, 1972, s. 416.

özellikle silahlı ayaklanma sorununa ilişkin Bolşevik taktik ilkelerinin birçoğunu kabul etme yönünde belirli adımlar attıkları zaman uygulanabilirlik kazandı.

Stockholm'de yapılan Dördüncü (Birlik) Kongresinde (Nisan ve Mayıs 1906) RSDİP'nin birleşmesi, Lenin'in önerdiği örgütlenme ilkeleri temelinde gerçekleşti. Kongrede benimsenen yeni RSDİP tüzüğü, parti üyeliğiyle ve tüm parti örgütlerinin demokratik merkeziyetçilik ilkesine göre kurulmasıyla ilgili Lenin'in hazırladığı tasarıyı resmileştirdi. Kongre, ayrıca, ulusal Sosyal Demokrat partilerin (PKLSDP'nin, Letonya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin ve Bund'un) RSDİP ile birleştirilmesi sorununu da çözüme bağladı. Bunlar, birleşik parti çatısı altında özerk birer örgüt olma hakkı elde etti. PKLSDP'nin ve Letonya Sosyal Demokratlarının kendi topraklarında tüm milliyetlerden proleterler arasında çalışma yapacakları düşünüldü. Mümkün olan en kısa sürede işçi sınıfı hareketini uluslararası ölçekte birleştirmek için, kongre, örgütlenmeye, hatta politika belirlemeye ilişkin birçok konuda ulusal örgütlerle pratik bir uzlaşmaya vararak bazı ödünler vermeyi kabul etti, çünkü ortak çalışma sırasında bu konularla ilgili anlaşmazlıkları çabucak halletme amacındaydı.[83]

Bu hamlelerin ne denli ileri görüşlü olduğunu tarihsel kayıtlar doğruladı. Kabul etmek gerekir ki, ulusal Sosyal Demokrat örgütlerin başındakiler daha sonra bile defalarca yalpalayarak, Rus Sosyal Demokrasisindeki devrimci ve oportünist eğilimler arasındaki mücadelede arabuluculuk yapmaya çalıştılar. Bununla birlikte, Polonya, Litvanya ve Letonya Sosyal Demokratlarının çoğunun yerel olarak Bolşeviklerle kaynaşması, politika belirlemeye ilişkin birçok konudaki eski özel görüşlerini ve ayrılıkçı eğilimlerini yavaş yavaş terk etmelerini sağladı. Yalnızca Bund, milliyetçi tutumunu sürdürdü.

Dördüncü RSDİP Kongresi, Leninist örgütlenme ilkelerini yerleştirme mücadelesinde bir kilometre taşı olmasına karşın, partideki kuvvetler dengesini hiç de yansıtmayan bir şekilde Menşeviklerin çok az ağır basması nedeniyle bu mücadeleyi zaferle sonuçlandıramadı. Partinin kongrede oluşturulan merkez kurullarında da Menşeviklerin ağır basması, durumu karmaşıklaştırdı. Birlik Kongresinin sonuçlarını öven Lenin, bunları, yeni tür proleter partisinin örgütlenme ilkelerini uygulamak için verilecek daha ileri mücadelenin dayanakları sayıyordu. "Örgütlenme konusundaki anlaşmazlıklar neredeyse tamamen ortadan kaldırılmıştır," diye belirtiyordu. "Geriye önemli, ciddi ve son derece sorumluluk isteyen bir görev kalıyor: Parti örgütlerinde demokratik merkeziyetçilik ilkelerini gerçekten uygulamak...."[84]

Dördüncü (Birlik) Kongresi sonrası, RSDİP'de bölgesel örgütler demokratik merkeziyetçilik temelinde yeniden yapılandırıldı. Geçmişteki çeşitliliğin yerini tek bir biçim aldı. Konferans (kongre), bölgesel RSDİP örgütlenmesinin en yük-

83 *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 158-59, 165-66, 178-82.

84 V. İ. Lenin, "RSDİP Birlik Kongresi Üzerine Rapor. St. Petersburg'lu İşçilere Mektup", *Toplu Yapıtlar*, C. 10, s. 376.

sek organıydı. Özerk yerel komitelerin liderliğini yürüten ilgili komiteyi (büroyu), kongre seçiyordu. Neredeyse tüm ülke çapında bölgesel birleşmeler meydana geldi ve ulusal Sosyal Demokrat örgütler de yetkileri çerçevesinde faaliyet gösteriyordu. Yerel parti örgütlerini oluşturmak için de tekil bir yapı geliştirildi.

Bolşevikler, işçilerin toplumu değiştirmeye yönelik ivedi temel görevlere devrimci bir çözüm getirmeyi amaçlayan mücadelesine, yalnızca proletaryanın partisinin, yani devrimci faaliyetinin tüm aşamalarında onun sağlam devrimci öncüsü ve siyasal lideri olan partinin liderlik edebileceği önermesinden hareket ediyorlardı. Parti inşasında Leninist ilkelerin uygulanmasıyla ilgili tüm kayıtların doğruladığı gibi, tutarlı Marksist, yaratıcı teori ile pratiğin birliği, bunun getirdiği ideolojik-siyasal birlik ve demokratik merkeziyetçiliğe dayalı örgütsel birlik, en katı parti disiplini, her parti üyesinin siyasal farkındalığı ve azimli faaliyeti, parti politikasının uygulanmasıyla ilgili yüksek bir sorumluluk duygusu, böyle bir öncünün mücadele yeteneğini güvenceye alabilirdi. Bolşevikler, hem devrimci yükseliş döneminde hem de devrimin yavaş yavaş gerilediği dönemde, her türlü bölünmeye, siyasal oportünizme ve teorik revizyonizme asla ödün vermeyen böyle bir devrimci öncü olarak kaldılar.

Dördüncü (Birlik) Kongresi kararları temelinde bütünleşmiş olan RSDİP örgütleri içinde, politika, taktikler ve örgütlenme sorunlarıyla ilgili kıran kırana bir mücadele sürüyordu. Menşevik Merkez Komitesinin ve RSDİP Merkez Organının oportünist çizgisi, işçi sınıfının davasına büyük zarar verdi. Bu koşullar altında, Bolşevikler, *Proletari* adını taşıyan (Lenin'in hazırladığı) kendi gazetelerini Ağustos 1906'da çıkarmaya yeniden başladılar; bu gazete, Moskova, St. Petersburg ve başka birkaç RSDİP komitesinin yayın organı olarak 1910'a kadar çıktı. *Proletari*'nin yayın kurulu, bir Bolşevik merkezi olarak işlev gördü. Bolşeviklerin Menşeviklere karşı mücadelesi, RSDİP Merkez Komitesinde, Duma grubunda ve yerel örgütlerde devam etti. Sonuçta, yerel örgütlerin çoğunluğu Bolşeviklerin safına geçti. Bolşevikler, daha 1907'de sağlam bir çoğunluk elde ettiler ve PKLSDP ile Letonyalı Sosyal Demokratların desteğini aldılar.

Menşeviklerin 1906-1907'de açıkça sağa kayması, Bolşeviklerin Beşinci Parti Kongresini (Nisan-Mayıs 1907) toplamak için kampanya başlatmalarını zorunlu kıldı. Bu forumda toplam üye sayısı 150.000 olan 145 parti örgütü temsil edildi. Devrim deneyiminden hareket eden kongre, Lenin ile diğer Bolşeviklerce geliştirilen ve Menşeviklere rağmen 1905-1907 dönemi boyunca kararlılıkla izlenen genel bir parti çizgisini onayladı. Proletaryanın parti örgütlenmesine dair sorunlarla ilgili bir mücadele, kongrede yeniden alevlendi. Menşevikler, emekçi kitlelerle bağları sağlamlaştırma demagojisinin ardına saklanarak, Sosyal Demokrasiyi partisiz ama gerçekte liberal bir işçi örgütüyle değiştirmek ya da öyle bir örgüte tabi kılmak anlamına gelecek olan bir "işçi kongresi" fikrini kabul ettirmeyi denediler. Lenin, anarkosendikalistlerce benimsenen bu tür ilkelerin, devrimden oportünist ve cahilce bir bezginliği, işçi sınıfının siyasal gö-

revlerinin reddini, "proletaryanın sınıfsal bağımsızlığını *zayıflatma* ve bu sınıfı burjuvaziye *tabi kılma*"[85] yönünde bir eğilimi yansıttığına işaret etti. Bolşevikler, sendikal örgütlerin kurulması, buralarda ve başka işçi örgütleri ile kurumlarında parti çalışmasına hız verilmesi, parti saflarının proletaryayla önemli ölçüde perçinlenmesi için kongrede onaylanan bir çizgiyle, bu çizginin karşısına çıktılar. Sosyal Demokrat Parti'yi, "proletaryanın siyasal bilinçli kesimini birleştiren biricik örgütlenme, işçi sınıfının sosyalist bir sistem kurma ve bunun gerçekleştirilmesi için gerekli siyasal ekonomik koşulları yaratma mücadelesine yön veren öncü" olarak betimleyen Bolşeviklerin bu tanımlaması kongrede kabul edildi. İşçi kongresi fikrinin, kesinlikle, "proletaryanın bir sınıf olarak gelişmesi açısından zararlı"[86] olduğu vurgulandı.

Sendikaların partiler karşısında yansızlığını ve Sosyal Demokrat Parti'nin parlamento grubunun Merkez Komitesinden bağımsızlığını sağlamak için Menşeviklerin gösterdikleri çabalar da geri çevrildi. Ayrıca, Menşeviklere rağmen, Üçüncü RSDİP Kongresinin çizgisi doğrultusunda bir kararla, artık Merkez Komite ve Merkez Organ şeklinde iki merkezin olmaması hükme bağlandı. Kabul edilen parti tüzüğü uyarınca, partinin en yüksek organı olarak kongre, Merkez Komiteyi seçecek, o da partinin tüm faaliyetlerini örgütleyecek, yönetecek, koordine edecek ve ayrıca, Merkez Organın yayın kurulunu atayacaktı.

Beşinci RSDİP Kongresinin kararları, Lenin'in yeni tür parti ilkelerini uygulamak ve RSDİP'yi bu temelde birleştirmek için Bolşeviklerin verdikleri mücadele aşamasını (devrim dönemini kapsayan aşamayı) sonuçlandırdı. Bolşevizmin zaferini onayladı.

Devrimin ilk aşaması, ilerleyişi, Aralık 1905'teki silahlı ayaklanmanın yenilgisiyle sona erdi. Devrimin ikinci aşaması, ilk anda anlaşılmamasına rağmen, gerilemeyle başlamıştı.

Grev hareketi, devrimin geri çekilme döneminde sınıf mücadelesinin temel biçimi olmayı sürdürdü. Çarlığın baskılarının şiddetlenmesine rağmen, proletarya vuruşmayı sürdürerek, yavaş yavaş geri çekildi. 1906 baharı ile yazında ve 1907 baharında olmak üzere iki kez gericiliğin saldırısını durdurmaya kalkıştı. Dahası, işçi sınıfı hareketinin bu yeni yükselişleri ve ardından köylü hareketi, ülkede devrimci duyguların sürmesini sağladı ve devrimin nihai yenilgisini büyük ölçüde engelledi. Proletaryanın daha geri kesimleri, 1905 olaylarıyla uyanarak, hareketin öncüsünden görevi devralıyormuş gibi mücadeleye girdi. 1906'da, geniş proletarya kitleleri 1 Mayıs'ı kutladı; Baltık'taki Kronstadt'ta ve Sveaborg'da denizcilerin ve askerlerin Temmuz ayında çıkardıkları ayaklanmalara destek vermeye çalıştı. 1906'nın baharında ve yazında, Donbas'ta maden ve fabrika işçilerinin grev dalgası meydana geldi; Odesa'da ticaret gemilerinde çalışan denizciler grev yaptı.

85 V. İ. Leni "Öfkeli Rahatsızlık", *Toplu Yapıtlar*, C. 12, s. 331.

86 *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 214, 215.

Kitlelerin savaşçı duyguları, St. Petersburg'da gizlice toplanan İkinci Tüm Rusya Sendikalar Konferansının (Şubat 1906) kararlarını etkiledi. Nitekim örgütlenme sorunlarıyla ilgili kararda, sendikaların hayır kurumlarına dönüşmemesi, kapitalistlere karşı mücadelede işçilerin savaşçı örgütleri olmayı amaçlaması gerektiği belirtiliyordu. Delegeler, üye aidatlarının ve tüm sendika gelirlerinin büyük bir kısmının özel bir grev fonuna aktarılmasına karar verdi.[87]

Çarlık hükümeti, devrimci hareketin daha ileri gelişimini dizginlemek için sendikaları yasallaştırmak zorunda kaldı: Mart 1906'da, "Ticari ve Sınai Girişimlerde Çalıştırılan Kişiler İçin ya da Bu Girişimlerin Sahipleri İçin Kurulan Mesleki Cemiyetlere Dair Geçici Kurallar"ı çıkardı. Bu yasa, sendikal faaliyetlerle ilgili koruyucu ve polisiye düzenlemeler getirdi: Sendikaların, grev yoluyla daha kısa iş günü ve daha yüksek ücret mücadelesi vermesi ve grev fonları kurması yasaklandı. Sendikalar yalnızca işçilerin çıkarlarını "saptama" ve "koordine etme", yardımlaşma fonlarından gelen ödenekleri dağıtma vb. hakkına sahipti. Sendikal örgütlerin birleşme biçimlerinin birçoğu da yasadışı ilan edildi.[88]

Bununla birlikte, RSDİP liderliğindeki sendikalar, Geçici Kurallar'a rağmen, kitleler arasında devrimci çalışmanın kaleleri olmaya devam etti. Bolşevikler, daha yüksek ücret ve daha iyi çalışma koşulları için yürütülen mücadeleyi sendikalar aracılığıyla örgütlediler. Sendikalar, yeni grev biçimleri geliştirdi; nitekim 1907'de, aynı firmanın farklı şehirlerdeki fabrikalarında birçok başarılı grev (Moskova'da, Odesa'da çay paketleme işçilerinin grevi vb.) örgütledi. Moskova'da ve St. Petersburg'da sendikalar 1905-1907 arası 20'den fazla toplu iş sözleşmesi bağıtlamayı başardı.[89] Sendikalar, başka şehirlerde yaşayanlar dâhil işsizlere yardım etmeye yoğunlaştı; nitekim lokavta maruz kalmış Lodz'lu işçiler için, Moskovalı tekstil işçilerinin önayak olmasıyla Ocak 1907'de bir fon oluşturuldu.[90] Sendikalar, siyasal mücadelede de yer aldı.

Burjuvazinin yoğunlaşan saldırılarına karşı proletaryanın sert muhalefetinin başka bir dışavurumu, o dönemde kapitalistlerin giderek artan bir sıklıkla başvurdukları kitlesel lokavtlara karşı işçilerin tepkisini yansıtan işsizler hareketiydi. "İş ve Ekmek!" sloganıyla yürütülen bu hareket, kamu hizmetlerine, bedava gıdaya vb. yönelik talepler de ortaya attı. Birçok kentte, devrimci partilerden ve sendikalardan temsilcilerin, çalışan girişimlerden işçilerin yer aldığı işsizlik konseyleri ortaya çıktı.

Gerilla savaşı, devrimin gerilediği dönemde devrimci hareketin yeni bir biçimiydi. İşçiler ve devrimci örgütlerin üyeleri, ceza mangalarının ve Kara Yüzler'in şiddetine karşı ellerine silah alıp dövüştüler, casusları ve kışkırtıcıları

87 *SSCB Sendikaları*, C. I, s. 103-09.

88 Ayrıntılar için bkz. V. Ya. Laveriçev, *Rusya'da Çarlık ve İşçi Sorunu (1861-1917)*, Mysl, Moskova, 1972, s. 207 (Rusça).

89 *A.y.*, s. 187.

90 *Moskova Sendikaları*, Moskova, 1975, s. 49.

etkisiz hale getirdiler. Gerçekte bu eylemler, "kitlesel hareketin fiilen bir ayaklanma noktasına ulaştığı ve iç savaşta 'büyük çatışmalar' arasında oldukça uzun sürelerin geçtiği"[91] koşullarda bir iç savaş biçimiydi.

1907'de proletarya son, artçı muharebelerini yürütmekteydi, ama o zaman bile St. Petersburg bölgesinde, Vladimir Guberniyası'nda ve Bakü'de yapılan işçi grevleri davaya bağlılıkta öne çıkarak işçi sınıfının mücadeleye ilk katılan ve savaş meydanını son terk eden güç olduğunu bir kez daha kanıtladı.

Otokrasi hâlâ ayakta olmakla birlikte, Rus proletaryasının hakları için parlamenter mücadele biçimlerinden yararlanma fırsatını elde ettiği zaman dilimi, devrimin ikinci aşamasıydı. Gerçi 17 (30) Ekim 1905 tarihli çarlık fermanıyla toplanmasına karar verilen Devlet Duması, bir burjuva parlamentosunu ancak uzaktan anımsatıyordu. Devlet yönetiminin en önemli işlevleri, Dumanın yetki alanından çıkarılmıştı, bakanlar yalnızca çara hesap veriyordu ve Dumanın bütçeyle ilgili yetkileri son derecede kısıtlıydı. Duma seçimleri ne genel ne eşit ne tek dereceli ne de gizliydi. İşçilerin seçme haklarının ne kadar sınırlı olduğu, bir toprak beyinin oyunun 45 işçinin oyuna eşit olmasından anlaşılabilir; üstelik yalnızca en az 50 işçi çalıştıran girişimlerin erkek işçileri oy verebiliyordu.

Bununla birlikte, vaat edilen özgürlükler ne kadar hayali ve budanmış olursa olsun, Dumanın toplantıya çağrılması, proletaryanın önüne, sınıfsal örgütlenme ve siyasal eğitim için, başta köylülük olmak üzere emekçi halkın başka kesimlerini çevresinde toplamak için, ayrıca çarlık hükümetinin halk karşıtı politikasını ve liberal burjuvazinin haince davranışını eleştirmek için birçok ilave fırsat çıkardı. İşçi sınıfı ve partisi, Nisan 1906'da açılan Birinci Devlet Dumasının çalışmaları sırasında bu fırsatları kısmen kullandı.

Sosyal Demokratlar, Birinci Duma seçimlerini boykot ettiler. Lenin'in daha sonra yazdığı gibi, seçimler devrimin gerilediği dönemde yapıldığı için bu adım bir taktik hataydı. Bu hata kısa sürede düzeltildi. Birinci Dumada liderliği, Rus burjuva partilerinin en "sol" olanı, yani Anayasal Demokratlar (Kadetler) kazandı. Ülkenin burjuva doğrultuda gelişmesini savunan bu parti, sürekli olarak otokrasiye muhalefet ile devrimci halka karşı otokrasiyle anlaşmaya varma arasında yalpalayıp durdu. En sonunda ise karşıdevrimci çizgi üstünlük elde etti. Büyük ticaret ve sanayi burjuvazisi Kadetlere destek vermedi: Ya 17 Ekim Birliği'ne (Oktyabrist Parti'ye) yakın durdu ya da başka parti gruplaşmaları oluşturmaya çalıştı, ama bunlar da çabucak dağıldı. Ekim 1905'ten sonra, büyük Rus sanayicileri ve bankacıları çarlık hükümetini kayıtsız şartsız desteklemeyi sürdürdüler ve devrimci güçlere kesinkes karşı çıktılar.[92]

---

91 Bkz. V. İ. Lenin, "Gerilla Savaşı", *Toplu Yapıtlar*, C. 11, s. 219; gerilla savaşı taktiklerinin uluslararası önemi konusunda bkz. Rodney Arismendi, *Lenin, la revolución y América Latina*, Ediciónes Pueblos Unidos, Montevideo, 1970, s. 429-83.

92 Ayrıntılar için bkz. Ye. D. Çermenski, *Birinci Rus Devriminde Bur juvazi ve Çarlık*, Mysl, Moskova, 1970 (Rusça).

Ne var ki, burjuva liberallerin hizmet ettikleri kişilerin otokrasiyle bağdaşmasının imkânsız olduğu ortaya çıktı ve Dumada 72 gün süren kısır tartışmalardan sonra, çarlık hükümeti, aşırı "sol" bulduğu Birinci Rus "parlamento"sunu Temmuz 1906'da feshetti. Özellikle, Dumanın 18 vekilden oluşan Sosyal Demokrat grubu, çarlık yetkililerini çileden çıkardı. Bu grupta, ilgili parti komitelerinin onayını almadan seçimlere katılmış olan 10 işçi ve Dördüncü RSDİP Kongresinin Duma boykotunu kaldırma kararından sonra seçim yapılan bölgelerde seçilmiş olan 8 Menşevik yer alıyordu. Grubun çalışmalarının Menşevik nitelik taşıması, Dumayı abartarak hükümet karşıtı hareketin merkezi sayması, ilk işçi vekillerinin siyasal deneyimsizliği, Kadetlerle ortak hareket etme olanağına ilişkin hayalleri, tüm bunlar birleşerek, işçi sınıfı temsilcilerinin parlamenter faaliyetlerin ilk günlerinde içine düştükleri bir dizi yanlışa yol açtı. Bununla birlikte, Dumadaki Sosyal Demokrat vekillerin her hamlesini yakından izleyen ve Kadetlerle değil, köylü vekillerle (Trudoviklerle) birlikte davranmaya çalışmalarını isteyen Lenin başta olmak üzere, Bolşeviklerin eleştirilerinin etkisiyle, grup daha kararlı ve daha tutarlı hareket etmeye başladı. Grup, toplanma özgürlüğü konusunda Kadetlerin acemice hazırladığı tasarıya karşı, toplanma özgürlüğüne polisin getirdiği kısıtlamaları reddeden kendi tasarısını sundu. İşçi vekillerinin seçmenleriyle temas kurma ve Duma dışı propaganda çalışması geliştirme girişimleri de olumlu bir şeydi. Yine, Dumadaki işçi vekilleri ile köylü vekillerini (Trudovikleri) bir araya getirme yönünde de oldukça ilerleme kaydedildi. Haziran 1906'da bu vekillerin bir araya gelerek hükümetten 31 istekte bulunduklarını söylemek yeter.[93] İlk Duma dağıtıldıktan sonra, Sosyal Demokratlar ve Trudovikler orduya ve donanmaya hitaben bir çağrı yayınlayarak, askerlerin ve denizcilerin halkın yanında yer almalarını, silahlarını cani hükümete doğrultmalarını istediler. Bu gruplarca oluşturulan Sol Gruplar Yürütme Komitesi, köylülere seslenerek, hükümet yetkililerini alaşağı etmelerini ve malikâne mülklerine el koymalarını önerdi. Ama aynı zamanda, Sosyal Demokratlar, tutarsızlık sergileyerek, hükümete karşı "pasif direniş" isteyen Kadet sloganını da desteklediler.

İkinci Devlet Dumasında, işçi vekilleri daha etkili ve daha kararlı faaliyet gösterdiler.[94] RSDİP grubu, 18 Bolşevik dâhil 65 vekilden oluşuyordu. Bolşevikler Rusya'nın en büyük sanayi merkezlerinden seçilmişlerdi, Menşevikler ise en çok küçük burjuva seçmenlerin oylarıyla meclise girmişlerdi.

Sosyal Demokrat grupta iki siyasal çizgi (Bolşevik ve Menşevik çizgi) arasında hemen kıran kırana bir mücadele başladı. Bolşevik parlamenterler, o sırada Finlandiya'da bulunan Lenin'in yanı sıra, St. Petersburg Parti Komitesiyle ve proleter kitleleriyle de yakın temas kurdular. Lenin'in talimatlarına uyan Bolşevik vekiller, köylülerin çıkarlarını temsil eden partilerle anlaşmaya varmak için sol

93 *Istoriya SSSR*, Sayı 4, 1973, s. 60.

94 Ayrıntılar için bkz. M. Pavlov, *1905-1907 Devrimi Sırasında Bolşeviklerin Duma Taktikleri*, Lenizdat, Leningrad, 1947; G. İ. Zaiçikov, *Bolşeviklerin Duma Taktikleri*, Vysshaya Shkola, Moskova, 1975 (ikisi de Rusça).

blok taktikleri izlemeye başladılar. Menşevikler ise Kadetlerle "eylemleri koordine etme" yönündeki oportünist çizgiyi gruba dayatmaya çalıştılar. Bolşeviklerin çabaları sayesinde, Sosyal Demokratlar, birçok durumda köylü temsilcilerini yanlarına çekmeyi başardılar; örneğin, işsizlere yardım verilmesiyle ilgili yasa teklifinde, grevcileri yardımın dışında tutmak için Kadetlerin verdiği değişiklik önergesi sol blok oylarıyla reddedildi; gıda ve tarım sorunlarıyla ilgili görüşmede de işçi ve köylü temsilcileri birleşik bir cephe oluşturdular. Sol grupların bir araya gelmelerinde özellikle etkili olan bir faktör, Sosyal Demokratların girişimiyle devlet bütçesine onay verilmemesi üzerine İkinci Dumanın dağıtılma tehlikesinin belirmesiydi.[95]

İkinci Dumanın Bolşevik vekilleri, kitleler arasında yaygın propaganda ve örgütlenme çalışmaları yürüttüler. Sık sık işçilerin önünde konuştular ve seçmenleriyle yoğun iletişim kurdular. Dumadaki vekillerle irtibatı sürdürmek için, St. Petersburg'da ve başka birkaç şehirde fabrika temsilcilerinden oluşan özel konseyler kuruldu. Buna karşılık, Menşevikler esas olarak Dumada çalışma yapmakla yetindiler.

Ama bu Sosyal Demokrat grup bile birçok yanlış ve taktik hata yaptı, bunların baş sorumlusu da Menşeviklerdi. Parlamenter çalışmalara ilişkin değerlendirme konusunda devrimci ve oportünist çizgilerin yine çatıştığı RSDİP'nin Beşinci Kongresinde bu yanlışlar şiddetle eleştirildi. Bolşeviklerin gözünde, parlamenter çalışma, Sosyal Demokratlar için önemli olan ama hiçbir şekilde birincil nitelik taşımayan bir çalışma biçimiydi. Otokrasi altında Dumanın yapıcı yasama faaliyetleri yürütme olanağıyla ilgili hiçbir hayale kapılmayan Bolşevikler, Rus "parlamento"sunu, öncelikle hükümete ve liberallere eleştiri yöneltmek için yasal bir kürsü olarak, Rusya'daki devlet sisteminin sahte anayasal niteliğinin maskesini düşürmek için bir araç olarak gördüler. Parlamento gruplarının gitgide reformcu tutumlara kaydığı ve giderek artan bir sıklıkla parti merkezlerinden bağımsız hareket ettiği İkinci Enternasyonal partilerinin aksine, Bolşevikler, işçi vekillerinin parti kararlarına kesinlikle uymalarında ısrar ettiler ve hem işçi sınıfıyla hem de tüm halkla gündelik temasları başarının garantisi olarak gördüler. Dolayısıyla, Batı Avrupa ülkelerindeki devrimci parlamentarizmin olumlu öğelerini de dikkate alan Bolşeviklerin parlamenter çalışmaya ilişkin izledikleri devrimci çizgi, dünya çapında işçi sınıfı hareketi için temel önemdeydi. Beşinci RSDİP Kongresi, Devlet Dumasına ilişkin bir Bolşevik karar tasarısını kabul ederek Menşeviklerin Dumadaki oportünist taktiklerini kınadı. "Bizim için," diyordu Lenin, "yalnızca bir tane, tek ve bölünmez işçi hareketi vardır, o da proletaryanın sınıf mücadelesidir. Bunun tüm ayrı, kısmi biçimleri, parlamenter mücadele dâhil, tamamen buna bağımlı olmalıdır. Bizim için belirleyici olan, proletaryanın Duma dışı mücadelesidir."[96]

95 *Demokratik Devrimde Proletaryanın Liderliğine İlişkin Sorunlar (1905-Şubat 1917)*, s. 225-29.

96 V. İ. Lenin, "Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisinin Beşinci Kongresi, 30 Nisan-19 Mayıs (13 Mayıs-1 Haziran) 1907", *Toplu Yapıtlar*, C. 12, s. 485.

Hükümetin hesaplarına rağmen, İkinci Duma, öncekinden bile daha solda olduğunu kanıtladı. Duma çatısı altındaki mücadele çok şiddetliydi. Rusya'nın en güncel sorunu olan toprak sorunu özellikle hararetle tartışıldı. Lenin'in tarım sorunuyla ilgili konuşma taslağını kullanarak konuşan Bolşevikler, tüm manoryal mülklere el konması talebini Duma kürsüsünden ilk kez dile getirdiler ve köylülerin ülke çapındaki bu yaşamsal sorunun çözümünü kendi ellerine almalarını istediler.

Hükümet, Sosyal Demokrat vekillerin mevcut sisteme karşı "kumpas" kurduklarına ilişkin düzmece bir polis belgesini kullanarak, 3 (16) Haziran 1907'de Dumayı dağıttı; üstelik bununla da yetinmeyip seçim yasasında hukuk dışı bir değişiklik yaptı. Ana kaynağı ve önderi proletarya olan birinci Rus devrimi, 3 Haziran 1907'deki hükümet darbesiyle sona ermiş oldu.

Tüm devrim döneminde işçi sınıfı, otokrasiye ve burjuvaziye karşı mücadeleye güçlü biçimde katıldı. Sadece fabrika denetimine tabi olan girişimler dikkate alındığında bile, 1905'te 2.863.000, 1906'da 1.108.000 ve 1907'de 720.000 grevci kaydedildi. En düşüğü olan son sayı bile, en büyük üç kapitalist ülkenin –ABD, Almanya, Fransa– herhangi birinde, 1894-1908 arasındaki tam 15 yıllık dönemde kaydedilen grevci sayısından fazlaydı.[97]

1905'te Rusya'nın Avrupa kesimindeki tüm sanayi proletaryası bileşenlerinin mücadelesini yansıtan genel tablo daha da etkileyicidir; o yıl işçilerin üçte ikisi grev eylemlerinde yer almıştır (bkz. Tablo 1).

Tablo 1

Grev Mücadelesinde Rus Proletaryası, 1905 (Rusya'nın Avrupa Kesimi)

	Metal işçileri	Tekstil işçileri	Madenciler, demir çelik işçileri	Demiryolu işçileri	Diğerleri	Toplam
Toplam fabrika işçisi sayısı (bin)	392,5	693,3	650,0	640,4	694,9	3.071,1
Grevci sayısı (tekrarlar hariç)	300,7	473,6	279,8	640,4	392,3	2.086,8
Bir koldaki toplam işçi sayısına göre yüzde	76,6	68,3	43,0	100,0	56,4	67,9
Toplam grevci sayısı (tekrarlar dâhil)	1.011,3	1.269,5	723,5	1.126,4	879,4	5.010,1

Kaynak: *Tarihsel Notlar*, C. 52, Tarih Enstitüsü, SSCB Bilimler Akademisi, 1955, s. 182.

Proletaryanın ileri kesimlerinin sergilediği belirgin kararlılık burada etkili oldu. 1905'te ekonomik ve siyasal grevlere katılanların sayısı eşit olduğu hal-

97 V. İ. Leni , "Rusya'da Grev İstatistikleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, 1977, s. 395, 413.

de, 1906'da siyasal grevcilerin sayısı, ekonomik grevlere katılanlardan çoktu (650.000'e karşı 458.000); 1907'de ise birinciler ikincilerden %150 daha fazlaydı (540.000'e karşı 200.000). 1905'te metal işçileri arasındaki siyasal grevcilerin sayısı, ekonomik grevcilerin sayısını önemli ölçüde aşarken, devrimci kabarmanın en yüksek olduğu dönemde (1905'in son üç ayında) bu oran 10'a 1'di.

Devrim sırasında, proletarya, ülkenin en devrimci sınıfı olduğunu inandırıcı biçimde kanıtladı. Ek olarak, tüm emekçilerin ve sömürülenlerin lideri konumuna gelmeyi de başardı.

Birinci Rus devrimi, özgürlük hareketinde proletaryanın önderlik rolüne ilişkin Lenin'in öğretisi için büyük bir sınav oldu. Lenin'in 1807'de yazdığına göre, "Sosyal Demokratlar, Rusya'nın ekonomik gerçeklerini tahlil ederek devrimimizde proletaryanın önderlik rolüne, hegemonyasına ilişkin çıkarımı yaptıklarında, bu sanki teorisyenlerin kitabi bir sevdası gibi görünüyordu. Devrim bizim teorimizi doğruladı, çünkü gerçekten devrimci tek teori buydu. Proletarya her zaman devrime fiilen önderlik etti. Sosyal Demokratlar, proletaryanın ideolojik öncüsü olduklarını fiilen kanıtladılar."[98]

Diğer emekçi sınıflar ve toplumsal gruplar şu ya da bu şekilde proletaryanın izinden gitti; onun sloganlarına yöneldi, onun geliştirdiği mücadele ve örgütlenme biçimlerini benimseyip uyguladı. Proletaryanın verdiği örnek, köylülere, büro işçilerine, demokrat aydınlara, öğrencilere, askerlere ve denizcilere ilham verdi; protesto duygularını biledi ve en çok ezilenlerin, en çok zulüm görenlerin başları dik ayağa kalktıkları özel bir devrim atmosferi yarattı.

Proletarya, yasal ve yasadışı parti literatürü, özellikle broşürler aracılığıyla, kırsal kesime gidip gelen işçiler aracılığıyla, toplantılar ve gösteri yürüyüşleri, askerî Sosyal Demokrat örgütler ve öğrenci grupları, kültür-eğitim dernekleri aracılığıyla ve Çarlık Duması kürsüsünü kullanarak kitleler üzerinde etkili oldu. Kentli ve köylü emekçi halkı işçi sınıfının ve partisinin çevresinde toplamak, mücadele yolunda onlara önderlik etmek için bu kanalların hepsinden yararlanıldı. Grev hareketi ve özellikle proleter mücadelesinin en yüksek biçimi olan silahlı ayaklanmalar, küçük burjuva kitlelerin harekete geçirilmesinde çok büyük rol oynadı.

Devrim yıllarında kırsal kesim şehirlerin izinden gitti. Lenin, "grevci" sözcüğünün köylüler arasında bütünüyle yeni bir anlam kazandığını yazarken haklıydı: Bu sözcük, bir asiyi, bir devrimciyi ifade ediyordu, grevcilerin kendileri de kırsal kesimde güven ve sempati uyandırdılar.[99] Çarlık görevlilerince ülkenin farklı yerlerinden gönderilen raporlarda, ziyaret için gelmiş ya da devrimci çalışmalarından dolayı sürgün edilmiş olan işçilerin etkisiyle köylülerin nasıl tanınmayacak derecede değiştiğinden, toprak beylerine karşı eyleme geçmeleri-

98 V. İ. Lenin, "Devrim ve Karşıdevrim", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 115.

99 V. İ. Lenin, "1905 Devrimi Üzerine Konuşma", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 243.

ni önlemenin gitgide ne denli zorlaştığından sık sık söz ediliyordu. İleri işçiler, tüm kırsal kesim üzerinde etkili olma gücünden ve araçlarından henüz yoksun olsa da, proletarya ile köylülük arasındaki bağlar günden güne sağlamlaşıyor ve büyüyordu.[100] RSDİP komitelerinin birçoğu, özel tarım grupları oluşturdu; bu grupların üyeleri, köyleri dolaşıyor, mitinglerde ve toplantılarda konuşuyor, köylüleri Sosyalist Devrimcilerin ve liberallerin etkisinden kurtarmak için Sosyal Demokrat programı onlara anlatıyorlardı.

İleri işçilerin kırsal kesimde yürüttükleri devrimci faaliyetler, proletarya ile köylülük arasındaki ittifakın sağlamlaşmasına büyük katkıda bulundu. RSDİP Volga bölge örgütünün Ekim 1906'daki konferansında şuna işaret edildi: "Köylüler, kentin ve taşranın (işçilerin ve köylülerin) devrimci mücadelesini birleştirmek gerektiğini anlamaya başlıyorlar. Ayaklanma işaretinin işçilerce verilmesi gerektiğine inanıyorlar. Bu işaret, köylülerin gözünde silahlı ayaklanma anlamına gelen genel siyasal grevdir (özellikle demiryolu grevi)."[101]

Köylüler, kentli işçilerden olumlu etkilendiler; onların toplantılarına katıldılar ve yardım için İşçi Vekilleri Sovyetlerine başvurdular. Kentli proletaryayı örnek alarak, manoryal mülklerde arazi kirasının düşürülmesi, mevsimlik çalışma ücretlerinin yükseltilmesi talebiyle sık sık greve gittiler ve gerilla hareketine katıldılar (Letonya, Gürcistan). Kırsal kesim, devrimci köylü komiteleri kurulması için Bolşeviklerce yapılan çağrıya da olumlu yanıt verdi; birçok yerde bu komiteler işçilerce örgütlendi. İşçi sınıfı ile köylülük arasındaki ittifakın önemli bir biçimi, işçi ve köylü vekillerinin (Trudoviklerin) Devlet Dumasında ortak hareket etmeleriydi; Bolşevikler, Trudovikleri Kadetlerin etkisinden kurtarmak için ellerinden geleni yaptılar.[102] Tüm bunları dikkate alan Lenin, devrim yıllarında proletaryanın ve partisinin önderlik rolünü üstlendiği işçi sınıfı ile köylülük arasındaki ittifakın, "muğlak ve gayriresmî anlaşmalardan tutun, kesin ve resmî olanlara kadar ... en farklı biçimlerde *sayısız kez*"[103] kurulduğu sonucunu çıkardı.

Köylü hareketinin kentli proletaryanın grev hareketindeki yükselmeleri ve gerilemeleri biraz arkadan gelerek yansıtıyor gibi görünmesi gerçeği, işçi sınıfının köylülerin devrimci mücadelesi üzerinde etkili olduğunun kanıtıydı; dahası, işçi sınıfının mücadelesinde 1905'in son dört ayında gözlenen en büyük yükseliş, köylülerin toprak beylerine karşı en yoğun eylemlere giriştikleri dönemle örtüşüyordu. "Ekim 1905'te, devrimin doruk noktasında," diye yazıyordu Lenin,

100 P. İ. Klimov, *1905-1907'de Kırsal Kesimde İşçilerin Devrimci Faaliyetleri,* Sotsekgiz, Moskova, 1960, s. 65, 92, 124, 125 (Rusça).

101 *Devrimin İkinci Dönemi, 1906-1907,* Kısım II, Kitap II, Nauka, Moskova, 1962, s. 239 (Rusça).

102 *Demokratik Devrimde Proletaryanın Liderliğine İlişkin Sorunlar (1905-Şubat 1917),* Politizdat, Moskova, 1975, s. 220-29 (Rusça).

103 V. İ. Lenin, "Devrimimizde Proleter Mücadelesinin Amacı", *Toplu Yapıtlar,* C. 15, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 371-72.

"proletarya baştaydı, burjuvazi sendeledi ve bocaladı, köylülük ise beylere ait toprakları kasıp kavurdu."[104]

Eksiksiz olmaktan uzak istatistiklere göre, 1905'te, yaklaşık yarısı devrimin doruğa çıktığı sırada olmak üzere, 3.200'den fazla köylü eylemi meydana geldi; 1906'da bu sayı 2.600'dü ve %60'ı Mayıs, Haziran, Temmuz aylarında, yani işçi sınıfı hareketinin o bahar ve yaz mevsiminde yükseldiği sırada gerçekleşti; 1907'nin ilk yarısında yaklaşık 900 eyleme tanık olundu, bunların %69'u ise, devrimin gerileyişini durdurmak için işçi sınıfının son bir hamle yaptığı Nisan ve Temmuz ayları arasında meydana geldi.[105]

Proletaryanın önderlik rolü için verilen mücadelenin önemli bir bileşeni, kentsel nüfusun küçük burjuva kesimlerini işçi sınıfının safına çekmeye yönelik çabalardı. İşçi sınıfı ile kentli küçük burjuva devrimci demokratlar arasındaki ittifak, Ekim'deki Tüm Rusya Grevi sırasında, Kasım'daki posta ve telgraf işçileri grevinde, Aralık'taki silahlı ayaklanmalarda özellikle açıkça gözlendi. 1906'da ve 1907'de proletarya ve Bolşevik Partisi, Birinci ve özellikle İkinci Devlet Duması öncesindeki seçim kampanyaları sırasında bu tabakaları etkiledi; kitlelere hitap etmek için Duma kürsüsünden yararlandı, sendikalar yoluyla da onları etkiledi.

Devrim sırasında proletaryanın yaşamsal görevlerinden biri, Rus İmparatorluğu'nda yaşayan ezilmiş etnik grupların özgürlük mücadelesine katılmasıydı. İşçi sınıfının önderliği altında ulusal kurtuluş hareketi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı sloganıyla, tüm halkın demokrasi ve ulusal eşitlik mücadelesinin vazgeçilmez bir bileşeni olabilirdi. Burjuvazinin önderliği altında ise bu hareket, kaçınılmaz olarak yozlaşıp, ulusal bölgelerdeki emekçi kitleleri Rus proletaryasıyla yaşamsal ittifaktan koparma ve dolayısıyla, onların temel ulusal çıkarlarına onarılmaz derecede zarar verme tehlikesini beraberinde getiren dar bir milliyetçi harekete dönüşürdü.

Proletarya, ulusal burjuvazinin ulusal kurtuluş hareketine önderlik etme emelini boşa çıkarmakta genel olarak başarıya ulaştı. Ukrayna, Polonya, Baltık bölgesi, Kafkasya, Beyaz Rusya, Volga bölgesi, Finlandiya ve Orta Asya gibi ulusal bölgelerdeki emekçi kitlelerin devrimci mücadelesi, Rus proletaryasınca geniş çapta desteklendi. Finlandiya'da demokratik bir anayasanın yürürlüğe sokulması, Polonya'da sıkıyönetimin kaldırılması, birçok bölgede eğitim ve adliye işlemlerinin önceden izin alınmaksızın yerel dilde yürütülmesi ve başka demokratik yöntemlerin kabul edilmesi bu sayede mümkün oldu. Buna karşılık, ulusal kurtuluş hareketi de otokrasiye karşı mücadelesinde Rus proletaryasına yardım

104 V. İ. Lenin, "Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Beşinci Kongresi, 30 Nisan-19 Mayıs (13 Mayıs-1 Haziran) 1907", *Toplu Yapıtlar*, C. 12, s. 459.

105 S. M. Dubrovski, *1905-1907 Devriminde Köylü Hareketi*, Nauka, Moskova, 1956, s. 42 (Rusça). M. S. Simonova'nın Sovyet tarih kaynaklarında bulunan istatistiklere dayanarak yaptığı daha kesin tahminlere göre, devrim sırasında yaklaşık 18.000 köylü eylemi meydana geldi (*Tarihsel Notlar*, C. 95, Tarih Enstitüsü, SSCB Bilimler Akademisi, 1975, s. 212, Rusça).

etti. 1905-1907 devrimi, çarlığa karşı yürüttükleri ortak mücadelede Rusya halklarının işbirliği yapmaları için, 1917'de meyvesini verecek olan sağlam bir temel kurdu. Bu işbirliğinin ana kaynağı ve ideolojik lideri, Bolşevik Partisi'nin yönettiği Rus proletaryasıydı.

Dolayısıyla, 1905-1907 devriminin tüm aşamalarında halk mücadelesinin lideri proletaryaydı. İşçi sınıfı ile Bolşevik Partisi, toplum yaşamının en kritik sorunlarını gündeme getirmekte ön aldı ve işçilerin, çıkarları uğruna verdikleri özverili mücadelede tüm halkın güvenini ve desteğini kazanmasını sağladı.

1905-1907 DEVRİMİNİN BAŞLICA SONUÇLARI VE ULUSLARARASI ÖNEMİ

Birinci Rus devrimi, Rusya'nın ve tüm dünya özgürlük hareketinin tarihinde önemli bir dönüm noktasıydı. Gerici otokratik rejim, devrimci güçlerin yumrukları altında ilk kez diz çöktü. Sonuç olarak, çarlık, uluslararası gericiliğin baş kalesi olmaktan çıktı. Dahası, ondan sonra otokrasinin kendisi, ülke içindeki ve uluslararası arenadaki sallantılı konumunu korumak için, dışarıdan desteğe ihtiyaç duymaya başladı. Bu, dünyada bütünüyle yeni bir siyasal atmosfer yarattı ve devrimci güçlerin ön almasının yolunu açtı.

Birinci Rus devrimi, çalışan nüfusun tüm katmanlarının yanı sıra, kısmen orduyu ve donanmayı da yörüngesine çekti; ülkenin merkezini ve uzak bölgelerini kaplayarak, birçok milliyetten on milyonlarca işçiyi ve köylüyü siyasal mücadelenin azimli birer katılımcısı yaptı. Önceki burjuva devrimlerinin hiçbirinde, halk kitlelerinin devrimci çabası böylesine bir yükselişe ve boyuta ulaşmadı, özgürlük hareketinin pratiğini de böylesine çok sayıda yeni örgütlenme ve mücadele biçimiyle zenginleştirmedi. Rusya'daki 1905-1907 devrimi, dünya özgürlük hareketinin gelişmesinde büyük bir ileri adımdı, başka ülkelerdeki işçilerin önüne parlak bir örnek koydu. Uluslararası proletaryanın öncüsü olarak hareket eden Rus proletaryası, gelecekteki devrimci mücadelenin ufuklarını gösterdi.

Rus proletaryası dolaysız, elle tutulur kazanımlar sağladı. 1905'te yapılan tüm grevlerin %70,6'sının işçilere tam ya da kısmi zafer getirdiğini belirtmek yeter; 1906'da bu oran %66,5 ve hareketin gerileme sürecine girdiği 1907'de %42,3 oldu.[106] 1907'de fabrika işçilerinin ücretleri, 1904'teki düzeye oranla ortalama %15 yükseldi.[107] Tarım işçileri dâhil, diğer emekçi kategorilerinin de gelirleri arttı. Para cezalarının miktarı ve sayısı, grev hareketinin etkisiyle keskin bir düşüş gösterdi. Burjuvazi ve çarlık yetkilileri, özel sektöre ve devlete ait birçok fabrikada iş gününü bir ölçüde kısaltmayı da kabul etmek zorunda kaldılar. İşletmelerin çoğunda iş günü artık 9-10 saat, hatta bazılarında 8 saatti. Sonuç olarak, haftalık çalışma sü-

106 V. İ. Lenin, "Rusya'da Grev İstatistikleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 418.

107 *Fabrika Müfettişlerinin 1910 Raporları*, St. Petersburg, 1911, s. XXXVII (hesaplamalar yazara ait; Rusça).

resi devrimden sonra 50-60 saate indi (19. yüzyıl sonunda 75 saatti).[108] Proletarya hâlâ (özellikle temel malların fiyatlarındaki artış düşünülünce) aşırı zor durumda olmasına karşın, 1905 yılında "işçinin yaşam standardı, normal olarak birkaç on yılda ancak ulaşılabilecek bir derecede iyileşti".[109]

Çarlık yetkilileri, "işten izinsiz ayrılma"yı ağır bir suç sayan 1897 tarihli genelgeyi yürürlükten kaldırarak, ekonomik grevlere fiilen izin vermek zorunda kaldılar. İşçi haklarına getirilen birçok ciddi sınırlamaya rağmen, 2 Aralık 1905 tarihli Geçici Kurallar, proletarya için önemli bir kazanımdı. Hükümet, sendikaları da yasallaştırmak zorunda kaldı. Daha da önemlisi, devrim sırasında işçi sınıfı, kısa süreliğine de olsa, temel siyasal haklar ve özgürlükler kazandı; ek olarak da 11 Aralık 1905 tarihli yasa uyarınca Devlet Dumasına girme olanağına kavuştu (ne var ki, tüm işçilerin seçimlere katılabilmesi söz konusu değildi).

En önemli nokta, işçilerin bilincinde, zihniyetinde ve doğrudan doğruya dünyaya bakışında meydana gelen değişikliklerdi. Proletarya bir sınıf olarak gücünü, önemini fark etmişti ve çara olan inancı sarsılmıştı. İşçiler, siyasete canlı bir ilgili duymaya başlamış ve kendi onurlarının ayırdına varmışlardı. Kıvanç duyulan "yoldaş" sözcüğünün tam da 1905'te yeraltından çıkıp sokaklara, fabrikalara girmesi ve yaygın olarak kullanılmaya başlanması bir tesadüf değildi.

Birinci Rus devrimi, proletaryanın ülke çapında büyük bir siyasal güç olarak, tüm çalışan ve sömürülen insanların önderi olarak daha da sağlam bir konuma gelmesinde önemli bir aşamaydı. Bu yıllar, daha 1890'larda başlamış bir sürecin, bilimsel sosyalizmle kitlesel işçi sınıfı hareketini birleştirme sürecinin, proletaryanın Bolşevik ideolojisini, taktiklerini ve örgütlenme ilkelerini özümleme sürecinin genişlemesine ve derinleşmesine tanıklık etti.

Bu nedenle, birinci Rus devrimi, işçi sınıfını ve partisini yeni bir düzeye yükselterek, sonraki demokrasi ve sosyalizm mücadelesine hazırladı.

Ne var ki, 1905-1907 devrimi birçok nedenden dolayı yenilgiye uğradı. Proletarya, halkın çoğunluğunu otokrasiye karşı silahlı mücadele için ayağa kaldırabilme gücüne henüz sahip değildi. Ezilen halkların ulusal kurtuluş hareketinin yanı sıra, işçilerin, köylülerin, askerlerin, denizcilerin ve demokrat aydınların eylemleri henüz tek bir akım halinde birleşip bütünleşmemişti. Kitlesel, kendiliğinden protesto koşullarında, yalnızca "köylülüğün önemsiz bir bölümü," diyordu Lenin, "gerçekten kavgaya girdi, bu amaçla bir ölçüde örgütlendi; ve gerçekten çok küçük bir kısmı, düşmanlarını yok etmek üzere silaha sarıldı".[110]

İşçilerin kendi eylemlerinde de tutarlı bütünlük ve örgütlenme yetersizdi. Lenin'in işaret ettiği üzere, işçilerin "atak ekonomik ve silahlı siyasal mücadeleye yeterince kararlı, yaygın ve hızlı şekilde girmemeleri"[111] bir rastlantı değildi. Rus

108 K. A. Pajitnov, *Rusya'da İşçi Sınıfının Durumu*, Novy Mir, St. Petersburg, 1906, s. 296 (Rusça).

109 V. İ. Lenin, "Grev Hareketi ve Ücretler", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 259.

110 V. İ. Lenin, "Rus Devriminin Aynası Olarak Lev Tolstoy", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 207.

111 V. İ. Lenin, "Rusya'da Parti İçi Mücadelenin Tarihsel Anlamı", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 385.

proletaryası, devrim sırasında gösterdiği muazzam ideolojik, siyasal ve örgütsel gelişmeye rağmen, yedek iç kaynaklarını tümüyle harekete geçirme olanağına hâlâ sahip değildi. İşçi sınıfındaki bölünme, Menşeviklerin oportünizmi ve bu boyuttaki kendiliğinden proleter harekete Sosyal Demokratların yeterli liderlik edememeleri de olumsuz etki gösterdi.

Çarın uluslararası burjuvaziden aldığı kesintisiz destek, Japonya'yla Ağustos 1905'te barış yapılması ve Rus liberallerin haince tutumu, karşıdevrimin geçici zaferine katkıda bulunan diğer faktörlerdi.

Devrimin yenilgisine rağmen, Rus ve uluslararası işçi sınıfı hareketinin sonraki tarihi açısından taşıdığı önem ne kadar vurgulansa yine de az kalır. Bu devrim, otokrasiye ve toprak beylerinin, kapitalistlerin egemenliğine ağır bir darbe indirdi, dünya proletaryasının sınıf mücadelesi tarihine şanlı bir sayfa ekledi. Lenin, 1905-1907 devrimci savaşlarının önemini değerlendirirken şöyle yazıyordu: "1905'te yaptığımız gibi bir 'kostümlü prova' yapılmasaydı, 1917 devrimleri, yani hem burjuva Şubat Devrimi hem de proleter Ekim Devrimi imkânsız olurdu."[112]

Proletarya, devrimci savaşların alevlerinde bilenip güçlendi ve Rusya'daki tüm uluslardan işçiler birleşip bütünleşti. "Emekçi kitlelerin, hain ve aciz *liberalizmin etkisinden kurtuluşunu* sağladı. Sosyalizm mücadelesinin bir ön koşulu olarak, özgürlük ve demokrasi mücadelesinde *kendi hegemonyasını* kurdu. Rusya'nın tüm ezilen ve sömürülen sınıfları için devrimci bir kitlesel mücadele yürütme *yeteneğini* kazandı...."[113]

1905-1907 olayları, halk kitlelerinin mücadelesinde işçi sınıfının devrimci Marksist partisinin üstlendiği devasa rolü inandırıcı biçimde ortaya koydu. Açık seçik, bilimsel olarak doğrulanmış bir eylem programına sahip biricik parti olan Bolşevik Partisi, devrimde proletaryanın önder rolünü gerçekten ete kemiğe büründüren bir nitelik kazandı. Devrim bayrağını yükselten Bolşevikler, Marksist öğretiyi yaratıcı biçimde geliştirerek, devrim sırasında kitlesel proleter ve demokratik hareketle birleştirdiler. Dahası, yalnızca kitlelere öğretmekle kalmayıp kendileri de kitlelerden öğrendiler; halkın uyanıp güçlü devrimci bir çabaya girişmesinin sonucu olarak ortaya çıkan tüm değerli ve tarihsel açıdan umut verici unsurları özenle seçtiler.[114]

Bolşevik Partisi'nin birçok seçkin kişisinin yeteneği, parti çalışmasının çeşitli alanlarında ellerinden gelenin en iyisini ortaya koydukları devrim sırasında öne çıktı. Devrim için canını veren ve Lenin'in tanımıyla "Parti'nin işbitirici teknisyeni, maliyecisi ve taşımacısı" olan N. E. Bauman'ı, L. B. Krasin'i ve M. A. Azizbekov, A. S. Bubnov, V. Ya. Çubar, M. V. Frunze, P. A. Japaridze, F. E. Dzerjinski, S. İ. Gusev, Kamo (S. A. Ter-Petrosyan), S. V. Kosior, A. V. Lunaçarski,

112 V. İ. Lenin, "Üçüncü Enternasyonal ve Tarihteki Yeri", *Toplu Yapıtlar*, C. 29, 1977, s. 310.

113 V. İ. Lenin, "Rusya'da Parti İçi Mücadelenin Tarihsel Anlamı", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 387.

114 Ayrıntılar için bkz. N. N. Yakovlev, *Birinci Rus Devriminde Halk ve Parti*, Mysl, Moskova, 1965 (Rusça).

G. K. Orjonikidze, V. L. Şantser, S. G. Şahumyan, P. G. Smidoviç, İ. İ. Skvortsov-Stepanov, S. S. Spandaryan, J. V. Stalin, Ya. M. Sverdlov, V. V. Vorovski, Ye. M. Yaroslavski gibi birçok seçkin parti örgütçüsünü, tarih asla unutmayacaktır. Büyük bir işçi-devrimciler grubu, proleter kitlelerince verilen mücadelenin liderliğinde önemli bir rol üstlendi. Bunların arasında, devrim davası için canlarını veren F. A. Afanasyev ile İ. V. Babuşkin; K. Ye. Voroshilov, M. İ. Kalinin, G. İ. Petrovski ve başka birçokları vardı. Bolşevik grubun başında, parlak Marksist teorisyen ve emekçi halkın lideri, Rus Komünistlerin partisinin kurucusu ve lideri Lenin bulunuyordu.

Lenin'in dünya devrimci hareketinin bir teorisyeni olarak üstlendiği rol, devrim yıllarında özellikle belirginleşti. Özgürlük hareketinde proletaryanın önderlik rolüne ve işçi sınıfı ile köylülük arasındaki ittifaka ilişkin öğretisiyle, proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünün gerekliliğine ilişkin çıkardığı sonuçla, Lenin, devrim sırasında bütün bu sorunlara temelden yeni bir yaklaşım sergileyerek burjuva demokratik devriminin gelişip sosyalist bir devrime evrilmesine ilişkin bütünsel bir teori yarattı.

Rusya proletaryasının işçi sınıfı hareketinin ortak deneyim hazinesine yaptığı katkı da gerçekten büyüktü. Devrimci kitlesel grevler ve bunların silahlı ayaklanmalarla birleştirilmesi, devrimci gerilla savaşı taktikleri, sol blok taktikleri, "dünya devrim tarihinde büyük bir şeye, yeni ve eşi görülmemiş bir şeye",[115] devrimci parlamentarizme işaret eden Sovyetlerin kurulması: Bunlar, birinci Rus devriminin dünya sosyalizminin teorisini ve pratiğini zenginleştirmesini sağlayan önemli kitlesel mücadele ve örgütlenme biçimleri listesinin *yalnızca* bir kısmıdır. Uluslararası devrimci hareketin merkezi Rusya'ya kaydı ve işin mantığı gereği Rusya, daha sonra başka ülkelerde uygulanan yeni mücadele biçimlerinin ve yöntemlerinin bir laboratuvarı haline geldi. "Dünya tarihinde ilk kez," diye yazıyordu Lenin, "devrimci mücadele öyle yüksek bir gelişme aşamasına ulaştı ve öyle büyük bir ivme kazandı ki, proletaryaya özgü o silah, yani kitle grevi, silahlı ayaklanmayla birleştirildi. Açıkçası bu deneyim, *tüm* proleter devrimleri için dünya çapında önem taşıyor."[116]

Bolşevizm, her türlü oportünizm ve dogmatizm belirtisine karşı uzlaşmaz olan yeni tür devrimci partiye model oluşturdu. Bolşevizmin, devrim yıllarında uluslararası işçi sınıfı hareketinde önemli yeni mevziler kazanması ve başka ülkelerdeki devrimci Sosyal Demokratların desteğini alması bir rastlantı değildi. Bolşevik Partisi'nin 1905-1907 devrimi sırasında edindiği deneyim, emperyalizm koşulları altında bir halk devrimi yürüten devrimci bir proleter partisinin esnek, bilimsel olarak doğrulanmış stratejisi ve taktikleri için bir model olarak

115 V. İ. Lenin, "Kurucu Meclisin Dağıtılması Üzerine Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesindeki Konuşma, 6 (19) Ocak 1918", *Toplu Yapıtlar,* 1972, C. 26, s. 437.

116 V. İ. Lenin, "Diktatörlük Sorununun Tarihine Bir Katkı", *Toplu Yapıtlar,* C. 31, s. 341.

gerçekten hayati önemdedir.[117] Devrim mücadelesinde eylem birliğinin sağlanması, antiemperyalist harekette proletaryanın önder rolü, devrimci Marksist partiyle diğer sol partiler ve örgütler arasındaki siyasal ittifakların somut biçimleri gibi uluslararası işçi sınıfı hareketinin ana sorunları devrim sırasında çözüldü. Bugün birçok ülkede Komünistler, Bolşevik sol blok taktiklerini ve Lenin'in tüm demokratik, tekelcilik karşıtı güçler arası ittifak politikasını başarıyla uyguluyor. Rusya'da Troçkistler, Sosyalist Devrimciler ve anarşistler gibi temsilcileriyle kitleleri zamansız eylemlere itmeye ve demokratik güçlerin saflarını karıştırmaya çalışan sağ oportünizme ve "solcu" devrimciliğe karşı Bolşevik Partisi'nin verdiği mücadelenin dersleri de her zaman anlamlı olmuştur. Lenin'in, tüm mücadele yöntemlerini ve örgütlenme biçimlerini özümsemesi, ustaca birleştirmesi ve bir taktik çizgiden diğerine tam zamanında ilerlemesi için Rus proletaryasına yaptığı çağrı da hiç bu kadar isabetli olmamıştır.

Devrim dönemindeki ideal proleter partisinin, köhnemiş toplumsal sistemi alaşağı etmek ve sonra halkın kazanımlarını gericilerin tecavüzlerine karşı koruyup kollamak için kararlı mücadele vermek üzere kitleleri ayağa kaldırabilen parti olduğunu vurgulayan Lenin'in bu ilkeleri son derecede önemlidir. Birçok ülkenin siyasal yaşamında silahlı kuvvetlerin rolünün arttığı günümüzde, Bolşeviklerin silahlı kuvvetleri devrimin yanına çekmede kazandıkları deneyim de günceldir. İşçi sınıfının önderlik rolü ve müttefikleriyle ilişkileri hakkında, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinde tüm emekçi halkın sarsılmaz önderi olarak yeni tür işçi partisinin yaşamsal önemi hakkında Lenin'in çıkardığı ana sonuçlar da günümüzle hayli ilintilidir. "Rusya'daki ilk halk devriminin tarihi, bitip tükenmez bir yaratıcı esin kaynağıdır, gelecek devrim savaşçısı kuşaklar için bir siyasal mücadele okuludur. Geniş ve güçlü genel demokratik, antiemperyalist harekette uluslararası işçi sınıfının giderek önderlik rolünü üstlendiği günümüzde, birinci Rus devriminin tarihsel deneyimi ve Lenin'in emekçi kitlelerin devrimci mücadelesinde proletaryanın önderlik rolüne ilişkin fikirleri özellikle güncellik kazanıyor."[118]

Rusya'daki 1905-1907 devrimi, dünya tarihinin gelişmesinde bir kilometre taşıydı. İşçi sınıfının ve ulusal kurtuluş hareketlerinin ilerlemesini hızlandırdı; birçok ülkede devrimci eylemlerin gelişmesini muazzam ölçüde etkiledi ve süreç içinde tüm dünya kapitalist sistemini sarstı. "Rus proletaryası," diye yazıyordu Lenin, "büyük ve kahramanca mücadelesiyle, tüm uygar dünyada kendinden söz ettirdi. Rusya işçi sınıfı, işçilerin Enternasyonal'inde hakkıyla yerini almıştır ve uluslararası arenada oynadığı rolün her geçen yılla birlikte gitgide daha çok önem kazanacağını güvenle söyleyebiliriz."[119]

---

117 Ayrıntılar için bkz. K. İ. Zarodov, *Rusya'da Üç Devrim ve Zamanımız*, Mysl, Moskova, 1977 (Rusça).

118 *SBKP Kararları...*, C. 2, s. 475.

119 V. İ. Lenin, "Rus İşçiler ve Enternasyonal", *Toplu Yapıtlar*, C. 41, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 303.

• • •

Konuyla ilgili ek kaynaklar: *Rusya'da İlk. Belgelerle ve Anılarla 1905 İvanovo-Voznesensk Kenti İşçi Vekilleri Sovyeti,* Moskova, 1975; *1905-1907 Devrimi. Belgeler ve Başka Malzeme,* Moskova, 1975 (ikisi de Rusça); L. Mroczka ve W. Bortnowski, *Dwa powstania,* Lodz, 1974; *Rusya'da 1905-1907 Devrimi,* Moskova, 1975; *Nijniy Novgorod'da ve Nijniy Novgorod Guberniyası'nda Devrimci Hareket, 1905-1907,* Gorki, 1955; *Moskova Sendikaları,* Tarihsel Denemeler, Moskova, 1975; *SSCB Sendikaları, Belgeler ve Başka Malzeme,* C. 1, Moskova, 1963; *Leningrad İşçileri. 1703-1975,* Kısa Bir Tarihsel Araştırma, Leningrad, 1975; *İlk Muharip Bolşevik Örgütlenmesi, 1905-1907,* Makaleler, Anılar ve Belgeler, Moskova, 1934; *Rus Proletaryasının Askerî Örgütleri ve Silahlı Mücadele Deneyimi, 1903-1917,* Moskova, 1974; V. Ya. Laveriçev, *Çarlık ve Rusya'da İşçi Sorunu (1861-1917),* Moskova, 1972; Ye. D. Çermenski, *Birinci Rus Devriminde Burjuvazi ve Çarlık,* Moskova, 1970; M. Pavlov, *1905-1907 Devriminde Bolşeviklerin Duma Taktikleri,* Leningrad, 1947; G. İ. Zayçikov, *Bolşeviklerin Duma Taktikleri,* Moskova, 1975; K. İ. Zarodov, *Rusya'da Üç Devrim ve Zamanımız,* Moskova, 1977 (tümü Rusça).

BÖLÜM 2

AVRUPA'DA, KUZEY AMERİKA'DA VE JAPONYA'DA İŞÇİ SINIFI HAREKETİNİN BÜYÜMESİ

İŞÇİLERİN ULUSLARARASI DAYANIŞMASININ GÜÇLENMESİ

1905-1907 arası yıllar, birçok ülkede işçi sınıfı hareketinin yükselişiyle ve uluslararası proleter bağlarının, en başta da devrimci Rusya'yla dayanışma bağlarının genişlemesiyle belirlenen bir dönemdi. Rusya'ya yardım, diğer ülkelerde demokratik özgürlükler için ve emekçi halkın durumunda iyileşme sağlamak için verilen mücadeleyle sıkıca iç içe örülüyken, Rus devrimi de o ülkelerde süren sınıf mücadelesini güçlü biçimde etkiledi. Böyle bir etkinin nesnel zemini ve dolayısıyla, uluslararası proleter dayanışmasının dayanakları, gerek işçi sınıfına gerekse onu izleyen proletarya dışı tabakalara mensup farklı ulusal bileşenlerin çıkarlarının bir ve görevlerinin benzer olmasıydı.

Kanlı Pazar hakkındaki daha ilk raporlar ve Rus proletaryasının genişleyen mücadelesi, yurt dışındaki işçi sınıfında büyük yankılar uyandırdı. Union des Syndicats de la Seine [Seine Sendikalar Birliği], 23 Ocak'ta, Rusya'daki devrime adanmış bir toplantı düzenlemeye karar verdi ve Rus işçilere seslenen şu bildiriyi yayınladı: "Devrim şehri Paris'in emekçi halkı tüm kalbiyle ve ruhuyla yanınızda durarak size şöyle sesleniyor: Bize güvenin! Size yardım edeceğimizden emin olun! Kahrolsun çarlık! Kahrolsun sömürücüler! Yaşasın toplumsal devrim!"[1] Viyana'da, parlamentonun yaklaşan açılışıyla bağlantılı olarak Sosyal Demokratlarca 23 Ocak'ta düzenlenen büyük bir toplantı, Rus devrimine adanmış bir mitinge dönüştü. Bir hükümet yetkilisinin, eğer "bu şekilde devrim kutlanır"sa toplantıyı bitireceği yönündeki tehditleri istenilen sonucu vermedi, ama başka bir miting, benzer "rahatsızlıklar" nedeniyle polisçe dağıtıldı.[2] O aynı gün Brno'da ve Plzeň'de yapılan mitinglerde konuşanlar Rus proletaryasıyla dayanışma ifade

1 *L'Humanité*, 24 Ocak 1905.

2 Bkz. S. V. Ovnanyan, *Avusturya'da İşçi Sınıfı Hareketinin Yükselişi (1905-1906)*, SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Moskova, 1957, s. 75-76 (Rusça).

ettiler.[3] Trieste'de, İtalyan ve Slovenyalı işçilerin 22 Ocak'ta yaptıkları kitlesel bir toplantıda konuşmacılar, Avusturya'daki durumu irdelerken, Rusya'nın çözüme giden yolu gösterdiğini dile getirdiler; yine burada, 23 ve 24 Ocak'ta Rus konsolosluğunun önünde gösteriler yapılarak şu sloganlar atıldı: "Kahrolsun Mutlakıyet!", "Yaşasın Sosyalizm!"[4] Sırp Sosyal Demokrat Partisi'nin (SSDP) Belgrad'da 16 (29) Ocak'ta yaptığı bir toplantıda alınan karar, Rus proletaryasının zaferinin aynı zamanda da Sırp işçi sınıfının zaferi ve uluslararası bir zafer olduğunu belirtiyordu. Bükreş'te 24 Ocak 1905'te 2.000 kişinin katıldığı bir miting, Romanya'da proleter hareketinin gelişmesinde bir kilometre taşı oldu; işçiler daha sonra bu günü her yıl kutlamaya karar verdiler.[5]

İşçi basını, Rusya proleterlerinin mücadelesini alkışlayıp, devrimin başlangıcı olarak niteledi. *Leipziger Folkszeitung*'da 23 Ocak 1905'te çıkan bir yazı, "Devrim Bu" başlığını taşıyordu. Aynı gün *L'Humanité*, "St. Petersburg'da Devrim" manşetiyle çıktı ve Jean Jaurès, devrimin zaferine inandığını dile getirdi. 25 Ocak'ta, Viyana gazetesi *Arbeiter-Zeitung*, Rus devrimini temsil eden proletaryayı, yani devrimin başkahramanını haber yaptı. 15 (28) Ocak'ta, Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (BSDİP) (Tesnyak'lar) yayın organı *Rabotniçeski Vestnik*, Rus proletaryasının davasının her ülkede işçilerin davası olduğunu belirtiyordu. Macar Sosyal Demokrat Partisi'nin merkez organı, Rusya'da devrimin başlamasını "Devrimi Selamlıyoruz" başlıklı başyazıyla alkışladı.

Sosyal Demokrat partiler ve sendikalar, Rus devriminin önemini açıklamak ve desteklenmesini sağlamak için geniş çaplı çabalara girişti. Bu çalışmalarda, Rus proletaryasıyla dayanışma hareketinde, özellikle sosyalistlerin devrimci kanadı övgüye *layıktır*. Revizyonizme ve oportünizme karşı yürüttüğü ödünsüz mücadeleyle Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde (SPD) ve uluslararası işçi sınıfı hareketi saflarında büyük saygınlık kazanmış olan Rosa Luxemburg, Rusya'da devrimin ilerleyişini dikkatle ve esinlenerek izledi. Ocak 1905 olaylarını, tüm uluslararası proletaryanın özgürlük mücadelesinde tarihî kilometre taşları olarak değerlendirdi.[6] Rosa Luxemburg, daha sonra, Alman işçilerin Rus devrimi hakkında daha çok şey öğrenme isteğini karşılamak için, gerek basında gerekse partilerin, sendikaların, kadın ve gençlik örgütlerinin düzenledikleri toplantılarda Rusya'daki olaylara ilişkin tahliller sundu.[7] Militarizme ve reformculuğa karşı yılmaz bir savaşçı olarak ünlenen Karl Liebknecht de bu olayları övdü.

3 Bkz. *1905-1907 Birinci Rus Devrimi ve Uluslararası Devrimci Hareket*, Kısım I, Gospolitizdat, Moskova, 1955, s. 424 (Rusça).

4 Bkz. Yu. A. Pisarev, *Avusturya-Macaristan'ın Güney Slav Halklarının Özgürlük Hareketi, 1905-1914*, SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Moskova, 1962, s. 68-69 (Rusça).

5 *Documente din istoria mişcarii muncitoreşti din România, 1900-1909* (bundan sonra DIMMR), Editura politica, Bükreş, 1975, s. 208-12.

6 Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, C. 1, Zweiter Haldband, Dietz Verlag, Berlin, 1970, s. 485-86.

7 R. Ya. Yevzerov, İ. S. Yajborovskaya, *Rosa Luxemburg. Yaşamöyküsel Bir Deneme*, Mysl, Moskova, 1974, s. 141-44 (Rusça).

12 Şubat 1905'te Leipzig'de 2.500 kişinin önünde konuşurken, Rus devrimini "Avrupa halklarının tarihindeki dönüm noktası" olarak tanımladı.[8] Franz Mehring'in yayınladığı *Leipziger Volkszeitung*, St. Petersburg'daki 9 (22) Ocak olaylarından hemen sonra, 23 Ocak'ta, "Rusların zaferinin bir Alman zaferi, bir Avrupa zaferi, uluslararası bir zafer olduğu"nu yazıyordu. Belçika İşçi Partisi'nin sol kanadından Louis de Brouckère'in tahminine göre, Rusya'da devrim, "sahip olduğumuz sınırlı özgürlüklere, yani burjuva özgürlüklerine razı olmaz"dı, "hatta irademize rağmen bizi etkiliyor...."du. "Durumun üstesinden başarıyla gelirsek, emekçi halkın kurtuluşu yönünde belirleyici bir ileri adım atarız,"[9] diyordu. Yine o dönemde, Fransa'nın en büyük sosyalist örgütleri, Tivoli Hall'daki bir toplantıda benimsedikleri manifestoda, Rus devriminin uluslararası önemini vurguladı ve coşkuyla şunu belirtti: "Rusya'nın proleterleri yalnızca kendi amaçları için dövüşmüyorlar, tüm dünyanın proletaryası için de dövüşüyorlar."[10] Hollanda Sosyal Demokrat Partisi'nin sol kanadına mensup Henriette Roland-Holst van der Schalk, otokrasiye karşı mücadeleyi, Batı Avrupa proletaryasının kapitalist sistemi yerle bir etmesi için bir işaret olarak görüyordu.[11]

İşçi sınıfı hareketinin devrimci Sosyal Demokratlarla aynı görüşte olmayan üyeleri bile, dünyadaki tüm gelişmeler açısından 1905 Rus devriminin taşıdığı muazzam önemi kabul ediyorlardı. Avusturya'da Sosyal Demokrat kitle hareketi için çok şey yapan ama bu hareketi parlamenter mücadele çerçevesinde tutmaya çalışan Victor Adler, Rusya'daki devrimin genel olarak Avrupa için doğuracağı sonuçları kestirmenin zor olduğunu, çünkü bu devrimin, dünyanın kritik bir zaman eşiğinde bulunduğu duygusunu uyandırdığını yazıyordu.[12] Avusturya Sosyal Demokrat Partisi Birleşik Kongresi, 1905'te Rus halkını selamlamak için gönderdiği iletide, çarlık karşısında kazanacakları zaferin Batı Avrupa gericiliğine de öldürücü bir yumruk indireceğini umduğunu ifade ediyordu.[13]

Rusya'daki devrimle dayanışma hareketinin boyutu gitgide genişliyordu.

Ocak sonu ila Şubat başında Berlin'de, Leipzig'de, Stuttgart'ta ve başka Alman kentlerinde Rus devrimiyle dayanışma toplantıları düzenlendi. Sadece Berlin'de binlerce işçinin katıldığı bu tür 21 toplantı yapıldı.[14]

---

8 Karl Liebknecht, *Ausgewählte Reden, Briefe und Aufsätze*, Dietz Verlag, Berlin, 1952, s. 84.

9 Louis de Brouckère, *Œuvres choisies* [Seçme Yapıtlar], C. III, Fondation Louis de Brouckère, Anvers, 1956, s. 255, 261.

10 *L'Humanité*, 27 Ocak 1905.

11 *Die Neue Zeit*, C. I, Nr. 7, 1905-1906, s. 215-16.

12 *Arbeiter-Zeitung*, 11 Haziran 1905.

13 *Protokoll über die Verhandlungen des Gesamtparteitages der Sozialdemokratischen Arbeiterpartei in Österreich. Abgehalten zu Wien vom 30. Oktober bis zum 2. November 1905*, Verlag der Wiener Volksbuchhandlung Ignaz Brand, Viyana, 1905, s. 85.

14 *Die Auswirkungen der ersten russischen Revolution von 1905-1907 auf Deutchland*, C. 2/I, Rütten und Loening, Berlin, 1964, s. 69-78.

Fransa'da, Sosyalist Güçleri Birleştirme Komisyonunun bir kararı uyarınca, 18 Şubat 1905'ten başlayarak Rus devrimini destekleyen mitingler düzenlendi. Daha ilk günden 21 kentte, sonraki günlerin birinde ise 39 kentte toplantılar ve mitingler yapıldı.[15] Fransa'nın ilerici aydınları, Rus Halkının Dostları Derneği'ni kurdular ve çarlık otokrasisine karşı devrimi destekleyen bir propaganda kampanyası başlattılar.[16]

Rusya'daki olaylar İtalya'da büyük yankı uyandırdı ve çarlığa karşı ülke çapında eşi benzeri görülmemiş boyutta bir protesto hareketi gelişti. Bu hareket, basına ve parlamentoya, sokak gösterilerine ve mitinglere yansıdı; bu eylemler yalnızca başkent ile sanayi ve üniversite merkezlerinde değil, küçük komünlerde de gerçekleştirildi.[17]

Viyana'da, Prag'da, Przemyśl'da, Çernivtsi'de, Lvov'da, Budapeşte'de, Lübliyana'da, Zagreb'de ve Avusturya-Macaristan'ın başka yerlerinde kitlesel toplantılar düzenlendi. Yaygın olarak savunulduğu üzere, bu ülkede siyasal faaliyetlerin Ocak ve Şubat 1905'te belirgin ölçüde canlanmasının en büyük nedeni, Rus devriminde yaşanan olaylardı.

Devrim bir anda İngiliz işçilerin de odak noktası oldu. Ocak sonunda ve Şubat'ta Glasgow'da, Northampton'da, Londra'da, Newcastle'da ve Liverpool'da kitlesel dayanışma toplantıları düzenlendi. Londra'nın işçi semtlerinden olan Whitechapel'da, işçi örgütleri, Rus Sosyal Demokratlarla birlikte kitlesel bir toplantı düzenledi. Birçok toplantı, Sosyal Demokrat Federasyon'un (SDF), Bağımsız İşçi Partisi'nin (BİP) ve sendikaların ortak çabalarıyla hazırlandı. İşçi Temsil Komitesi'nin (İTK) bir konferansında, Rusya işçilerini destekleme, "özgürlük uğruna verdikleri soylu mücadeleye yardım etmek ve dulların, yetimlerin ihtiyaçlarını karşılamak için para toplama" kararı verildi. Sosyal Demokrat Federasyon'un *Justice* adlı gazetesi 28 Ocak'ta şöyle yazıyordu: "En sonunda saat gelip çattı! Yüzyıllarca süren esaretten ve sefaletten sonra, Rusya halkı ayağa kalkmıştır ve çarın tahtı ta temellerinden sarsılıyor."

Birleşik Devletler'de yapılan kitlesel işçi toplantılarında Rus proletaryasıyla dayanışma kararları benimsendi. Amerikan Rus Özgürlük Dostları Derneği kuruldu. Sosyalist Parti'nin (SP) Eugene V. Debs ve Jack London gibi seçkin kişileri, Rusya işçi sınıfına ve Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne yardım edilmesi çağrısında bulundular.[18] Sosyalist Parti'nin organı, Rusya'daki olayların tarihsel anlamı ve

15 A. Z. Manfred, *18.-20. Yüzyıl Fransa Tarihi Üzerine Denemeler,* SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Moskova, 1961, s. 436-37 (Rusça).

16 Ayrıntılar için bkz. S. N. Gurviç, *Fransa'da 20. Yüzyıl Başında Radikal Sosyalistler ve İşçi Sınıfı Hareketi,* Nauka, Moskova, 1976, s. 269-74 (Rusça).

17 K. F. Miziano, "20. Yüzyıl Başında Rus-İtalyan İlişkileri", *Rusya ve İtalya* içinde, Nauka, Moskova, 1972, s. 104-05, 119-23 (Rusça); Gastone Manacorda, *Rivoluzione borghese e socializmo, Studi e saggi,* Editori Riuniti, Roma, 1975, s. 204-08.

18 Jack London, Dr. S. Ingerman ve bşk., "Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne Katkı Veren Amerikalı Sosyalistler", *The International Socialist Review,* C. V, Sayı 8, Şubat 1905, s. 495.

RSDİP'nin taktikleri hakkında Bolşevik Isador Ladoff'un kaleme aldığı bir makaleyi Nisan 1905'te yayınladı.[19]

İsveç'te Sosyal Demokrat gençlik kulüplerinin örgütlediği protesto toplantıları yapıldı. Bu toplantılara sosyalist hareketin seçkin isimleri katıldı; örneğin, İsveç Sosyal Demokrat Partisi'nin sağ kanat lideri Branting ve sol kanat lideri Carleson bunlardandı.[20] Sen Katayama'nın tanıklık ettiği gibi, "Japon işçiler, Rus devriminin gelişmesine derin bir ilgi duyuyorlardı ve Rus işçilerin devrim davası uğruna büyük özverilerle yürüttükleri kahramanca kavga, Japon yoldaşların en yüksek övgüsünü ve hayranlığını kazandı.... 1905 devriminin etkisi, Japon işçilerin zihinlerinde, düşüncelerinde büyümektedir ve Kasım devriminin pekiştirmesiyle meyve verecektir."[21] Seçkin Bulgar devrimci Dimitar Blagoev'in işaret ettiği gibi, "Tüm örgütlü proletarya, Rus proletaryasının Rus mutlakıyetine karşı başlattığı şanlı mücadeleyi tüm dikkatiyle izlemiştir." Dünya işçi sınıfının bir tek ulusal bileşeni yoktu ki, devrimci Rusya'dan gelen haberleri almamış, bu mücadeleye yabancı kalmış olsun.

Rusya'daki devrimin en başından beri tüm dünyada başlayan dayanışma kampanyası, fırtınalı 1905-1907 dönemi boyunca genişleyip gelişti. Kapsamıyla ve derinliğiyle, güçlenen proleter enternasyonalizmi duygusunu ve Rus devriminin dünya özgürlük hareketinde üstlenmeye yazgılı olduğu role ilişkin artan farkındalığı kanıtladı. Rus proleterlere destek için yapılan gösterilerde ve kitlesel toplantılarda, çarlığın zulmüne ve burjuva Avrupa hükümetlerinin ona verdiği desteğe karşı protesto kararlarında, işçi basınındaki yazılarda, parti ve sendika kongrelerinin, parlamentoların kürsülerinden yapılan konuşmalarda, grevlerde, Rusya'daki mücadele için bağış toplama çalışmalarında bu dayanışma sergilendi. Dayanışma hareketinin başını ulusal ve uluslararası örgütler çekti.

İşçi partilerinin, sendikaların ve başka örgütlerin yerel ve ulusal düzeyde aldıkları pek çok karar, Rus sınıf kardeşlerinin mücadelesine verdikleri desteği dile getiriyordu. Örneğin, Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin Jena (Eylül 1905) ve Mannheim (Eylül 1906) kongrelerinde,[22] Fransız Sosyalistlerin (1905) Chalon Kongresinde[23] bu tür kararlar kabul edildi. Bağımsız İşçi Partisi'nin, İşçi Temsil Komitesi'nin, Sosyal Demokrat Federasyon'un ve Britanya sendi-

19 Isador Ladoff, "Sosyalizm Niçin Rusya'da Bir Güçtür?", *The International Socialist Review*, C. VI, No. 2, Ağustos 1905, s. 395-99.

20 Knut Bäckström, *Arbetarrörelsen i Sverige*, Andra boken, "Arbetarkultur", Stockholm, 1963, s. 37.

21 *International Press-Correspondence*, C. 5, Sayı 76, 26 Ekim 1925, s. 1137.

22 *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Jena vom 17. bis 23. September 1905*, Berlin, 1906, s. 141-42; "Resolution zur russischen Revolution", *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Mannheim vom 23. bis 29. September 1906*, Berlin, 1906, s. 473-74.

23 *L'Humanité*, 30 Ekim 1905.

kalarının konferanslarında, Rus proletaryasıyla dayanışma kararları alındı.[24] Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (Tesnyak'lar) Ağustos 1905'teki 12. Kongresinde, Rusya'nın militan işçi sınıfına ve önderine, yani RSDİP'ye coşkulu destek verilerek, yakın gelecekte zafere ulaşmaları dileğinde bulunuldu. Rus devrimini destekleme kampanyasına büyük katkıda bulunan Fransa Genel İş Konfederasyonu'na (CGT) mensup birçok örgüt, Rusya işçilerine selamlarını gönderdi. Birleşik Devletler'deki yeni bir militan işçi örgütü olan Dünya Sanayi İşçileri (IWW) Kuruluş Kongresi, Rusya'daki mücadelenin tüm ülkelerdeki proleter mücadelesi açısından son derecede önemli olduğunu vurgulayan bir karar aldı. Şöyle diyordu: "Verdikleri mücadelede Rus işçi kardeşlerimizle dayanışma içinde olduğumuzu ifade ediyoruz, şiddet, baskı ve zulüm kurbanlarının acılarını içtenlikle paylaşıp manevi desteğimizi dile getiriyoruz ve ayrıca, uzaklardaki Rusya'da eziyet gören, mücadele eden, acı çeken yoldaşlarımıza olanaklarımız elverdiğince parasal yardım sözü de veriyoruz."[25]

Uluslararası Sosyalist Büro, devrimci Rusya'yı desteklemek için yoğun çaba gösterdi. Büro Yürütme Komitesi, Fransız Sosyalist Partisi'nin girişimiyle, 31 Ocak 1905'te tüm ülkelerin işçilerine ve sosyalistlerine yönelik bir çağrıda bulunarak, çarlık otokrasisine öfkelerini ve Rus devrimine desteklerini ifade etmelerini istedi. Yürütme Komitesi, Haziran 1905'te, Rus proletaryasıyla dayanışma göstermek için her olanağın kullanılması çağrısında bulundu. Ocak 1906'da, yani Kanlı Pazar'ın yıldönümünde, Uluslararası Sosyalist Büro'nun önerisiyle birçok ülkede çarlığa karşı kitlesel protesto gösterileri düzenlendi, Rus proletaryasıyla enternasyonalist dayanışma gösterileri de yapıldı. Ekim 1906'da Uluslararası Sosyalist Büro, çarlık hükümetine dış borç verilmesiyle ilgili önerilere engel olmaları için sosyalist partilere çağrı yaptı. Uluslararası Sosyalist Büro, Mart 1906'da, Haziran 1907'de ve yeni oluşturulan Parlamentolararası Sosyalist Komisyonunun ilk oturumunda Rus devriminin önemini görüştü.[26]

Sosyalist basın, sendika basını ve gençlik basını, Rus devrimi hakkında ve onun gündeme getirdiği, tüm işçi sınıfı hareketini ilgilendiren sorunlara ilişkin hararetli tartışmalar hakkında pek çok makale ve yazı yayınlamayı sürdürdü.

Devrimin tüm seyri boyunca, birçok ülkedeki işçi partileri ve sendikalar Rus devrimci hareketine maddi destek sağladı. Nitekim Rusya'da devrim baş-

---

24 *SDF'nin 13, 14 ve 15 Nisan'daki 26. Yıllık Konferansı Raporu*, Londra, 1906, s. 18; *Bağımsız İşçi Partisi, 13. Yıllık Konferansı Raporu... Nisan 1905*, Londra, 1905, s. 32; *İşçi Partisi'nin 15 Şubat 1906 Perşembe Günü ve Sonraki İki Gün Memorial Hall, Farringdon Street, Londra'da Toplanan 6. Yıllık Konferansı Raporu*, İşçi Partisi, Letchworth, 1906, s. 11; *Justice*, 21 Nisan, 8 Eylül 1906.

25 *The Founding Convention of the IWW. Proceedings*, New York, 1969, s. 213-14.

26 *Bureau Socialiste International. Comptes rendus des réunions. Manifestes et circulaires* [Uluslararası Sosyalist Büro. Toplantı Tutanakları. Bildiriler ve Genelgeler], C. I *(1900-1907)*, Mouton et Co., Paris-La Haye, 1969, s. 129-31, 156-57, 203-07, 222-29, 236-39, 283.

ladıktan kısa süre sonra, Alman Sosyal Demokrat Partisi Yönetim Kurulu, devrimin gereksinimleri için 10.000 mark göndermeye karar verdi; bu tutarın beşte ikisini Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi aldı.[27] Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin yerel örgütleri de para yardımı yaptı. Rus işçilerin Alman proleterlerin özgürlüğü için de mücadele ettiklerini okurlarına anımsatan *Leipziger Volkszeitung* gazetesi şöyle yazıyordu: "Bugün Avrupa'da, özellikle Almanya'da sınıf bilinçli proletaryanın sofrasında, başımızın üstünde yeri olan bir konuk, yani Rus devrimi oturuyor ve her somun ekmekten bir lokmayı Rus kardeşlerimize vereceğiz."[28] Rus devrimi yıllarında, Alman Sosyal Demokrat Partisi 339.613 mark yardım gönderdi.[29] Fransa'da da Rus devrimini desteklemek için hemen bağış toplama kampanyası başlatıldı. Genel olarak bunlar, çoğunlukla işçi gruplarınca toplanan küçük kişisel bağışlardı. Yalnızca *L'Humanité*'nin yardım listesine göre, 24 Ocak ila 15 Şubat arası toplanan toplam tutar 18.500 franka ulaştı.[30] Rus proletaryasına yardım sağlama çabasına sendika federasyonları, işçi borsaları ve üye aidatlarının bir kısmını gönderen bireysel sendikalar da katıldı. Britanya'da, Rus devrimine yardım kampanyasını sosyalist basının yanı sıra, işçi partileri ve sendikalar örgütledi. İngiliz İşçi Partisi bu amaçla özel bir "Rus fonu" ve komitesi kurdu.[31] Sosyal Demokrat Federasyon'da, Yürütme Komitesi üyesi olan ve daha sonra Büyük Britanya Komünist Partisi kurucuları arasında yer alan Theodore Rothstein başkanlığında bir kampanya düzenlendi.[32] Avusturya-Macaristan'da, İspanya'da, Belçika'da, İtalya'da, Sırbistan'da, Hollanda'da, Birleşik Devletler'de, Bulgaristan'da, Avustralya'da, Kanada'da, Finlandiya'da, Japonya'da, Arjantin'de, İskandinav ülkelerinde ve başka ülkelerde de yardım çalışmaları yürütüldü.[33] Maksim Gorki, Lenin'in talimatıyla, Birleşik Devletler'e yardım toplamaya gitti; ama hatırı sayılır bir

27 *Vorwärts*, 2 Şubat 1905; CPA IML, f. 17, op. 1, d. 375, l. 1-2.

28 *Leipziger Volkszeitung*, 15 Temmuz 1905; ayrıca bkz. örneğin Magdeburg'daki Sosyal Demokrat örgütlerin çağrısı (*Volksstimme*, 4 Mart 1905).

29 *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Essen vom 15. bis 21. September 1907*, "Vorwärts", Berlin, 1907, s. 61. Ekim 1908'e kadar 341.500 mark toplanmıştı (*Die Auswirkungen der ersten russischen Revolution...*, C. 2/II, s. LIX).

30 *L'Humanité*, 15 Şubat 1905.

31 *İşçi Partisi'nin 15 Şubat 1906 Perşembe Günü ve Sonraki İki Gün Memorial Hall, Farringdon Street, Londra'da Toplanan 6. Yıllık Konferansı Raporu*, Garden City Press Ltd., Letchworth, s. 11, 12.

32 *Sosyal Demokrat Federasyon'un 26. Yıllık Konferansı Raporu*, s. 18.

33 Nitekim örneğin İspanyol sosyalistler, 1907 yazında, Rus devrimine 6.000 peseta katkıda bulunduklarını bildirdiler (*Die sozialistische Arbeiter-Internationale. Berichte der Sozialdemokratischen Organisationen Europas, Australiens und Amerikas an den Internationalen Sozialisten-Kongress zu Stuttgart (18. bis 24. August 1907) über ihre Tätigkeit in den Jahren 1904-1907*, Buchhandlung Vorwärts (Hans Weber), Berlin, 1907, s. 43); Danimarka Ulusal Sendika Merkezi'nin çağrısı üzerine yaklaşık 30.000 kron toplandı (*Vierter internationaler Bericht über die Gewerkschaftsbewegung, 1906*, Berlin, 1908, s. 58); Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (Tesnyak'lar) istatistiklerine göre, Merkez Parti Bankası'na Mart 1905 sonuna kadar Rus devrimi için 1.175 leva yatırılmıştı (Bulgar Komünist Partisi Merkez Yönetim Kurulu Belgeleri, 1903-1905, C. 3, s. 364, 423).

miktar toplayamadı.[34] Uluslararası Sosyalist Büro da bir Rus fonu oluşturdu ve yardımın yaklaşık üçte birini RSDİP aldı.[35]

Birçok ülkede işçiler farklı yollarla Rus devrimine yardımda bulundular. Doğu Prusya'daki Sosyal Demokrat örgütler, Rus proleterlere gizlice silah gönderilmesine yardım etti.[36] Hollandalı denizciler, sendikaların girişimiyle, Rus işçilere 2 milyon mermi gönderdi. Romanya'da, *Potemkin* savaş gemisinin asi mürettebatı gözaltına alındıktan sonra, devrimciler onlara para verdi, iş bulmalarına yardım etti, başka bir yere göçmek isteyenlere yardımcı oldu, onları polis casuslarından ve çarlık ajanlarından korudu; sırası gelince *Potemkin* mürettebatı da Romanya devrimci hareketinde muazzam bir rol oynadı.[37] Norveçli Sosyal Demokratlar, Murmansk'lı Sosyal Demokratların Vardö kentinde devrimci literatür basımını başlatmalarına yardım ettiler ve basılı malzemenin bulunduğu bir depoyu kapatmak için yetkililerce girişilen yasadışı işlemi Norveç parlamentosunda (Storting) protesto ettiler. Daha sonra hükümete karşı dava açtılar ve kazandılar.[38]

Devrim, burjuva demokrasisinin ikiyüzlülüğünü ortaya serdi: Otokrasi çok zor duruma düşmeden bile, "demokrat" hükümetler yardıma koştu. Karşıdevrimci müdahale tehdidi her zaman gündemdeydi. Lenin 1905 yazında Uluslararası Sosyalist Büro'yu uyararak, "Avrupa halklarının, Rus özgürlüğüne karşı cellatlık rolünü oynamaya zorlanmaları yönünde büyük bir tehlike var," dedi. Mevcut durum görüşülerek tüm ülkelerin işçilerine, "kamuoyunu etkilemeleri ve Rus hükümetinin planlarını, yani özgürlüğü boğma planlarını boşa çıkarmaları" için çağrı yapılmasını istedi.[39] Gündemdeki sorun, hükümetin, İstanbul'a gitmek üzere demirlemiş bulunan savaş gemilerini devrimi bastırmak için kullanma yönündeki niyetiydi. Aynı zamanda, Rusya'daki olaylardan kaygı duyan İngiliz liderler de Rusya kıyılarına deniz kuvveti göndermeyi açık açık konuşmaya başlamışlardı; Rusya kıyılarına yakın Kiel'e bir kruvazör gönderme noktasına kadar gerekli hazırlıklar yapıldı.[40]

---

34 Bu geziyle bağlantılı olarak, Camille Huysmans, 9 Temmuz'da Daniel de Leon'dan Gorki'ye yardım etmesini istedi (CPA IML, f. 480, op. 1, d. 1,1.1).

35 *Bureau Socialiste International. Comptes rendus des réunions...*, C. I, s. 143, 323-24, 330-31, 357, 365-68, 412-13, 419-24, 437.

36 K. A. Vişnyakov-Vişnevetski, *V. İ. Lenin ve Rus ve Alman Proletaryası Arasındaki Devrimci Bağlar (1903-1910)*, Leningrad University Press, Leningrad, 1974, s. 94 (Rus).

37 *DIMMR, 1900-1909*, s. 267-68; ayrıntılar için bkz. Mihail Roller, Viktor Keresteşyu, "Romanya'da Devrimci Hareket, 1905-1907", *1905-1907 Birinci Rus Devrimi ve Uluslararası Devrimci Hareket*, Kısım I, s. 492-97 (Rusça).

38 *Die sozialistische Arbeiterinternationale. Berichte der Sozialdemokratischen Organisationen an den Internationalen Sozialisten-Kongress zu Stuttgart (18. bis 24. August 1907)...*, s. 83.

39 V. İ. Lenin, "Uluslararası Sosyalist Büro'ya", *Toplu Yapıtlar*, C. 8, Progress Publishers, Moskova, 1974, s. 555.

40 Bkz. Ye. B. Çernyak, "Birinci Rus Devrimi ve İngiltere ile İrlanda'da İşçi Sınıfı Hareketi", *1905-1907 Birinci Rus Devrimi ve Uluslararası Devrimci Hareket*, Kısım I, s. 145, 146, 149 (Rusça).

Sosyalist basın, uluslararası gericiliğin karşıdevrimci planlarını teşhir etti. Londra'nın Trafalgar Meydanı'nda yapılan bir mitingde, katılımcılar bir karar alarak, "Büyük Britanya'nın gericiler adına herhangi bir müdahaleye girişmesini mutlaka imkânsız kılma"yı[41] ödev bildiklerini belirttiler.

Rus devriminin doruk noktasına ulaştığı 1905 sonunda, çarlığı kurtarmak için orduyu ve donanmayı hazır etmeye girişen Prusyalı militaristlerin askerî hazırlıkları özellikle tehlikeli bir hal aldı. Bu tehlikenin teyakkuza geçirdiği Rus Sosyal Demokratlar, Alman proleterlerden destek istediler.[42] SPD'nin merkez organı *Vorwärts* gazetesi, Rusya'ya müdahaleye Alman Sosyal Demokratlarının sonuna kadar karşı çıkacaklarını yazdı. Milano Sosyalist Federasyonu, Kasım 1905'te aldığı bir kararla, Alman müdahalesi durumunda uluslararası sosyalist eylem çağrısı yaptı ve İtalyan Sosyalist Partisi'nin bütün dünyayı Rus işçilerin yardımına çağırmasını istedi. Rus devrimini uluslararası gericilikten koruma sloganıyla İtalya'da pek çok miting ve toplantı düzenlendi. Bu etkinliklere katılanlar, çarlık hükümetine borç verilmesini de protesto ettiler.[43]

Çara dış askerî yardım hazırlıkları 1906'nın ortasında yeniden hız kazandı. Almanya ve Avusturya askerleri, Polonya topraklarında devrime karşı otokrasiye askerî yardım vermeye hazırdı. İngiliz liderler, "dostluk" ziyareti için Kronstadt'a küçük bir filo göndermeye niyetlendiler. O zaman Sırp Sosyal Demokrat Partisi liderliği, uluslararası protesto eylemleri düzenlemek için Fransız Sosyalist Partisi'ne (Section Française de l'Internationale Ouvrière; SFIO) öneri götürdü. Milanolu Sosyalistler, gericiliğin entrikalarına karşı koyma çağrısını yinelediler. Uluslararası Sosyalist Büro, İkinci Enternasyonal'in tüm partilerine çağrı yaparak, gericilerin yeni müdahale planlarına karşı onları uyardı. Çağrıda belirtildiğine göre, Fransa'da radikal hükümeti, Almanya'da gerici hükümeti ve her ülkenin burjuvazisini bir araya getiren uluslararası gericilik, devrime karşı jandarmalarıyla, cellatlarıyla ve Kara Yüzler'iyle çarlığı desteklemek için tezgâh kurmuştu.[44]

Karl Liebknecht, Mannheim'da yapılan SPD Kongresinde (1906) konuşurken, "Çarlık cellatlarınca asılmak, çarlık cellatlarının yandaşı olmaktan iyidir,"[45] dedi. Rus devrimini savunmak için her türlü özveride bulunulmasını istedi.

Devrimci Rusya'yla savaşmak üzere birliklerini hazırlamakta olan Alman askeriyesinin hevesi kursağında kaldı. Prusya savaş bakanı, gericilerin tertibinin açığa çıkarılmasına kızarak, Sosyal Demokratlarca yürütülen savaş aleyhtarı propagandaya karşı en sert önlemlerin alınmasını istedi.

---

41 *Justice*, 4 Kasım 1905.

42 *Die Auswirkungen der ersten russischen Revolution von 1905-1907, auf Deutschland*, Hrgs. von Leo Stern, Rütten und Loening, Berlin, 1955; *Leipziger Volkszeitung*, 2 Aralık 1905.

43 Bkz. K. F. Miziano, *a.g.y.*, s. 130-34; *İtalya Tarihi*, C. 2, Nauka, Moskova, 1970, s. 364; *İkinci Enternasyonal Tarihi*, C. 2, Nauka, Moskova, 1966, s. 146 (hepsi Rusça).

44 *Bureau Socialiste International. Comptes rendus des réunions...*, C. I, s. 235.

45 Karl Liebknecht, *Ausgewählte Reden, Briefe und Aufsätze*, s. 100.

Britanya'da da egemen çevrelerin karşıdevrimci planları, işçi sınıfı hareketini karşısında buldu. Sosyal Demokrat gazete *Justice*, Britanya'daki liberal hükümetin, asker ve polis zulümleri yüzünden saygınlığını yitiren çara yardım etme girişiminin, İngiliz liberalizminin kaç paralık olduğunu çarpıcı şekilde kanıtladığını yazdı.[46] İşçi Partisi milletvekilleri James Keir Hardie ve Will Thome, Avam Kamarasında söz alarak, Dışişleri Bakanının, Rusya'yla ilişkilere dair her şey hakkında rapor vermesini istediler. Onların bu önergesi, kitlesel protesto toplantılarıyla desteklendi ve donanmanın gövde gösterisi planı gerçekleşmedi. Bu arada, İngiliz hükümeti, Rusya'yla bir ittifak için zemin hazırlamaya başladı. Bu tavrın dayandığı büyük hesaplardan biri, devrimin korkuttuğu otokrasiyi ve Rus burjuvazisini destekleme arzusuydu. Hükümetin dış siyaset çizgisini eleştiren Bağımsız İşçi Partisi lideri James Keir Hardie, İngiliz işçilerin yüreklerinin zalimlerle değil, zulme uğrayan reformcularla birlikte attığına işaret etti.[47]

Fransa'da, Jean Jaurès, Edouard Vaillant, Anatole France ve başkaları, ülkelerinin, 1904 antlaşmasıyla resmiyet kazandığı üzere, çarlık hükümetinin yanında yer almasını protesto ettiler. Bu ittifakın "otokrasiyi kurtarmaya hizmet ettiğini ve iki ülkenin işçi sınıfları arasında ittifak kurularak bunun boşa çıkarılması gerektiğini"[48] vurguladılar.

Çarlık hükümetinin, hararetli tartışmalara neden olan bir adım atarak Fransız burjuvazisinden borç almaya çalıştığı 1905 sonunda, SFIO liderlerinden Marcel Sembat, Rus karşıdevrimcilere yardım edilmesini Millet Meclisinde protesto etti[49] ama Sosyalistler borç verilmesine engel olamadılar.

Rus devrimiyle dayanışma hareketi her zaman anında başarıya ulaşmadı. Birçok engelle karşılaştı. Egemen çevreler, uluslararası proleter dayanışmasının gelişmesini engellemek için ellerinden gelen çabayı gösterdi. Sosyalist partilerdeki ve sendikalardaki oportünistler, devrimci Rusya'yı desteklediklerini söylemelerine karşın, tepeden bakan bir tutum alarak, bu devrim deneyiminin olumlu anlamını ve önemini görmezden geldiler. Ama buna rağmen, birçok ülkenin işçileri arasında işbirliği güçlendi. Yerkürenin her yanında işçi sınıfı, çıkarlarının aynı olduğunu daha açık seçik kavradı.

Uluslararası proletarya, gelişimini ve yerini sağlamlaştırmasını en başta devrimci Sosyal Demokratlara borçludur. Bolşeviklerin, özellikle de Lenin'in muazzam katkısı oldu. Yabancı ülkelerin işçilerinin devrim deneyimiyle, Lenin'in fikirleriyle ve Bolşevik politikasıyla yakından tanışması bunda büyük rol oynadı. İşçi sınıfı gazetelerinin birçoğu, onların faaliyetleri hakkında makaleler

46 *Justice*, 23 Haziran 1906.

47 *Keir Hardie'nin Konuşmaları ve Yazıları (1888-1915)*, "Forward" Printing and Publishing Company, Glasgow, tarihsiz, s. 135.

48 Ayrıntılar için bkz. A. Z. Manfred, *a.g.y.*, s. 440-44.

49 *Le Socialiste*, 9-16 Aralık 1905.

ve haberler yayınlamaya başladı. Bu arada, uluslararası proleter dayanışmasının artması da işçi sınıfı hareketinde devrimci akımın güç kazanmasına yaradı.

PROLETARYANIN MÜCADELESİNİN İVME KAZANMASI

1905-1907 dönemine, işçi sınıfı hareketinde genel bir yükseliş damga vurdu. Bu da, birinci Rus devrimi ile başka ülkelerde meydana gelen devrimci süreçler arasındaki organik birliği ortaya koydu. Tekellerin şiddetlenen saldırısı, siyasal ve ulusal baskılar, 1900-1903 ekonomik krizi nedeniyle işçilerin iyice kötüleşen durumu bu süreçleri ortaya çıkardı. Mücadeleyi tavsatmış olan faktörlerin etkisi artık azalırken, hükümetlerce ve partiler ile sendikaların birçoğunun liderlerince izlenen yatıştırma politikası da tutmadı. Birçok ülkede siyasal durum öyle vahimdi ki, ekonomik krizler sırasında Avusturya-Macaristan'ın Macar ve Güney Slav bölgelerinde olduğu gibi işçileri mücadeleye yöneltti ya da savaş içindeki Japonya'da veya Bulgaristan'da olduğu gibi, böyle bir yükselişin ön koşullarını yarattı. Uğradığı başarısızlıklardan dolayı işçi sınıfı hareketinde yaşanan gerileme adım adım aşıldı. Rus devrimi, bu süreçlerin katalizörüydü ve ortaya koyduğu örnekle, tüm dünyada çok geniş toplumsal çevreleri etkiledi.[50]

Tüm karmaşıklığıyla, işçi sınıfı hareketinin ayrı ayrı ülkelerde gösterdiği bu yeni yükselme, önceki dönemle karşılaştırılınca birçok önemli farklılık içeriyordu. Mücadeleye katılanlar sayıca önemli artış gösterirken, işçi sınıfının yeni tabakalarını ve başka işçi gruplarını da kapsamına aldı. Örneğin, 1905-1907 arasında dokuz ülkede greve giden işçilerin oranı, Rusya'yı saymazsak, önceki üç yıla göre %50 daha fazlaydı. İşçilerin yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi, siyasal sistemin demokratikleştirilmesi, ana ilgi odağı olmayı sürdürdü. Ama bütün olarak bakıldığında, işçi sınıfı artık daha temel değişiklikleri amaçlıyordu; taleplerinin kapsamı genişlemişti ve mücadelenin yoğunluğu artmıştı. Militarizme ve yağmacı savaşlara karşı hareket, bu mücadelenin önemli bir alanıydı. İşçiler grevler, gösteriler, kitlesel toplantılar, seçim kampanyaları gibi denenmiş ve sınanmış mücadele biçimlerine öncekinden daha sık başvuruyorlardı. Rus devriminin olaylarında etkinliği açıkça kanıtlanmış olan kitlesel siyasal grevler gibi yeni mücadele biçimlerine de başvurdular.

İşçi sınıfı hareketi ivme kazandıkça, proletaryanın sınıf bilinci ve örgütlülük düzeyi daha da yükseldi. Bu durum, işçi partilerinin, sendikaların ve diğer proleter örgütlerinin sayıca çoğalmasına, etki alanlarının genişlemesine yansıdı. Uluslararası Sosyal Demokraside devrimci akım güçlendi ve etkinliğini artırdı. Kitlesel mücadele deneyimini toparlayıp özümsemeye ve günün sorunlarıyla

50 Bkz. *Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi Tarihi-2*, Mysl, Moskova, 1976, s. 340-46; *1905-1907 Birinci Rus Devrimi ve Uluslararası Devrimci Hareket*, Kısım I, s. 383-84, 419-23, 487-88, 512-13; Kısım II, s. 46, 134, 184, 210; S. V. Ovnanyan, *a.g.y.*, s. 53-54; Yu. A. Pisarev, *a.g.y.*, s. 43-50, 66-67; *İtalya Tarihi*, C. 2, s. 353-56; D. İ. Goldberg, *Japonya'da İşçi Sınıfı Hareketi in ve Sosyalist Hareketin Tarihi (1868-1908)*, Nauka, Moskova, 1976, s. 106-07, 120-24 (hepsi Rusça).

cebelleşme yolları bulmaya çalışan devrimci Sosyal Demokratların görüşleri ve eylemleri birçok ülkede daha bir kesinlik ve tutarlılık kazandı.

Madalyonun öteki yüzü ise işçi sınıfı hareketinin eşit gelişmemesiydi: Ayırt edici özelliklerinin, farklı ülkelerde, değişik derecelerde ortaya çıkmasıydı.

Demokratik hakları genişletmeyi amaçlayan kitlesel eylemler en çok Avusturya-Macaristan'da ve Almanya'da yaygınlaştı. İşçi sınıfı bu eylemlerin öncüsü ve ana kaynağıydı.

Avusturya-Macaristan'da genel oy hakkı mücadelesi 1905 baharında hız kazandı.[51] Gerçekte, bu talep, önceki kış Macaristan'daki pek çok kitlesel toplantıda Rusya olayları tartışılırken şaşmaz şekilde gündeme getirilmişti. Avusturya'da, Macaristan'da, Bohemya'da ve Slovak, Polonya, Ukrayna ile Güney Slav bölgelerinde yapılan gösterilere ve mitinglere binlerce kişi katıldı. İkili monarşiyle yönetilen tüm yerlerde grevler sıradan bir hal aldı ve sıklaştı, genel demokratik hareketle karışıp kaynaştı. Slavonya'nın Osijek kenti, Mart'tan Mayıs'a kadar bir genel grevle çalkalandı. Yetkililerin müdahalesine karşı yapılan protesto eylemi, greve siyasal bir nitelik kazandırdı. Zagreb'den, Brod'dan ve başka kentlerden işçiler bu eyleme destek verdi. Baharla birlikte, Voyvodina ve Slavonya dâhil, Macaristan'da tarım işçilerinin grev dalgası meydana geldi. Mayıs'ta Budapeşte'de 30.000 metal işçisi altı hafta sürecek bir grev başlattı.

1905 baharında Macaristan'da şiddetli bir siyasal kriz gelişmeye başladı. Bunun dolaysız nedeni, o Şubat'ta yapılan parlamento seçimlerinin sonuçlarını umursamadan başbakan atayan imparator tarafından anayasal hakların hoyratça çiğnenmesiydi. Parlamento, yasaları onaylamayı, halk ise vergi ödemeyi reddetti. Macaristan'ı ve Hırvatistan'ı bir grev dalgası sardı. Tam da hasat mevsimine denk gelen Haziran ve Temmuz aylarında, tarım bölgeleri olan Voyvodina'da, Slavonya'da ve Hırvatistan'da yaklaşık 20.000 kişinin katıldığı çiftçi grevleri yeniden patlak verdi. Grevciler örgütlü bir mücadele başlattılar, yerel Sosyal Demokratlar da buna katıldılar. Her yerde polisle kanlı çarpışmalar meydana geliyordu. Grevlerin olduğu yerlere 5.000 asker sevk edilmesine karşın, sonuçta işçiler zafer kazandılar.

Kitlesel bir siyasal grev fikri ete kemiğe bürünmeye başladı. Genel oy hakkı için mücadele eden Budapeşteli işçiler, 15 Eylül 1905'te –Kızıl Cuma– dev bir gösterinin yanı sıra, Macar tarihinde ilk kez kitlesel bir siyasal grev yaptılar. Prag'da ve çevresinde işçiler aynı amaçla 10 Ekim'de greve gittiler. 17 Ekim'de Brno'da binlerce insanın katıldığı bir gösteri düzenlendi. Rus proletaryasının verdiği mücadelenin sonucu olarak çarın 30 Ekim'de özgürlüklere ilişkin bir manifesto açıklamak zorunda kaldığına dair haber, 1905 Ekim sonu ila Kasım başında yapılan Avusturyalı Sosyal Demokratlar Birleşik Kongresinde okundu-

51 Ayrıntılar için bkz. S. V. Ovnanyan, *a.g.y.*; T. M. İslamov, *Macaristan'da 20. Yüzyıl Başında Siyasal Mücadele*, SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Moskova, 1959; *Macar Devrimci İşçi Sınıfı Hareketi Tarihi*, C. I, Progress Publishers, Moskova, 1976; Yu. A. Pisarev, *a.g.y.*

ğu zaman şöyle haykırışlar işitildi: "Yerimiz dışarısı, yerimiz sokaklar!" Genel, eşit ve tek dereceli oy hakkı kazanmak için gerekirse "aşırı önlemler alma" kararına varıldı.[52] Kongrenin çağrısına yanıt veren on binlerce gösterici, 31 Ekim 1905'te Viyana'da şu sloganları haykırdı: "Rusya'da başarılanı biz de başarmalıyız!" ve "Siyasal özgürlük için mücadele edelim!" Avusturya Sosyal Demokrat Partisi liderleri, kitlesel bir siyasal greve gitmeyi kabul etmek zorunda kaldılar. Bununla birlikte, sadece tek günlük bir grevle ve oy hakkı reformu sloganı altında düzenlenecek bir gösteriyle yetinmeye önceden karar vermişler, zamanlamasını ise Avusturya Reichsrat [İmparatorluk Konseyi] oturumlarının başladığı gün olarak belirlemişlerdi.

Bu, eylemin neredeyse bir ay erteleneceği anlamına geliyordu. Bu arada, neredeyse her gün Avusturya'da fırtınalı gösteriler meydana geliyor, çoğu zaman da polis ve jandarma kuvvetleriyle çatışmalara dönüşüyordu. Viyana'da 2 Kasım'da yapılan bir gösteri, işçilere, kadınlara ve çocuklara karşı kanlı intikam saldırılarıyla sona erdi. Bu durum, Viyana'da, Salzburg'da, Graz'da, Brno'da, Moravska Ostrava'da, Plzeň'de, Lvov'da, Krakow'da ve başka kentlerde dalga dalga protesto gösterileriyle sonuçlandı. Lvov'da polis, bir gösteriyi dağıtmak için kuvvet kullandı. Halk Prag'da barikatlar kurdu; askerlerce kuşatılan şehir bir savaş meydanı gibi görünüyordu. Birbiri ardına kitlesel gösteriler ve toplantılar yapıldı. Avusturya Reichsrat'ının açıldığı gün, yani 28 Kasım 1905'te, binlerce insanın katıldığı gösteriler düzenlendi: Viyana'da (250.000), Prag'da (150.000), Trieste'de (40.000), Lübliyana'da (12.000) ve başka kentlerde. Demokratikleşme hareketi, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu baştan başa sardı. Olaylar birçok kentte sokak savaşına kadar vardı. Galiçya'da tarım işçileri ve köylüler etkin rol oynadılar. Eylemleri, Ekim ve Kasım 1905'teki genel demiryolu greviyle iç içe geçti. Orduda ve donanmada da huzursuzluk vardı. Devrimci Rusya'dan gelen haberler, kitlesel hareketin yükselişini kamçıladı. Ne yetkililerce alınan askerî önlemler ne kapitalistlerin baskısı ve yaygınlaşan lokavtlar ne de Sosyal Demokrat liderlerin sakinleşme çağrıları bu yükselişi durdurabildi.

Macaristan'da Ocak ve Mart 1906'da işçi sınıfı eyleminin kapsamı 1905'in aynı dönemine kıyasla iki katına çıktı. Macar parlamentosu Şubat'ta askerlerin yardımıyla dağıtıldı. Buna karşılık, işçiler Debrecen'de ve Segedin'de hükümet yetkililerini tutukladılar. Macaristan Sosyal Demokrat Partisi'nden bir temsilcinin Uluslararası Sosyalist Büro'nun bir toplantısında işaret ettiği gibi, Rusya'daki büyük olaylar, Macar halkının demokratik haklar uğruna verdiği mücadeleyi doğrudan etkiliyordu.[53]

Bütün olarak bakılınca, imparatorluğun Avusturya topraklarında 1906'da meydana gelen grev hareketinin düzeyi, 1905'teki düzeyi %50 ila %100 aştı.

52 *Protokoll über die Verhandlungen des Gesamtparteitages der Sozialdemokratischen Arbeiterpartei in Österreich ... 1905*, s. 120-25.

53 *Bureau Socialiste International. Comptes rendus des réunions...*, C. I, s. 206.

1906 yazının hasat döneminde tarım işçilerinin genel grevi, Macar topraklarını, Voyvodina'yı, Sirem'i, Slavonya'yı, Transilvanya'yı [Erdel] ve Hırvatistan'ın bir bölümünü sardı. Mayıs 1906'da Saraybosna'da bir genel grev yapıldı. 1905 deneyimini yineleyen grevciler, siyasal haklar ve özgürlükler istediler.

Büyüyen kitlesel demokratik hareket, egemen çevreleri ödün vermek zorunda bıraktı. İmparator Franz Joseph, Reichsrat seçimlerinin genel, eşit ve gizli oy ilkesine göre yapılmasına hükmeden bir yasayı 26 Ocak 1907'de imzaladı. Ama askerlere ve kadınlara oy hakkı tanınmadı. Yaşla ve oturma yeriyle ilgili katı koşullar, 24 yaşından küçük olanların ve bir yerde bir yıldan kısa kalanların oy kullanmalarını engelledi; bundan en çok işçiler etkilendi. Seçim çevrelerinin dağılımı, imparatorluğun ezilen milliyetleri karşısında Avusturyalı nüfusa avantaj sağlayacak şekilde yapıldı. Bu reform, eyalet meclislerine (landtag) ya da başka yerel iktidar organlarına seçim işlemlerini etkilemedi.

Genel oy hakkı uğruna mücadele verilirken, Avusturya-Macaristan Sosyal Demokrat örgütlerinin liderliği, gerçekten de genel ve eşit oy hakkı için ya da daha geniş kapsamlı demokratik ve toplumsal talepler ortaya atmak için kitlesel hareketin muazzam potansiyelinden yararlanamadı. Hükümet seçim ve oy hakkıyla ilgili reformlar yapmaya daha yeni söz vermişken, Avusturya ve Çek Sosyal Demokrat partilerinin liderliği, hareketi "yasal" bir çerçevede tutmak amacıyla, proletaryayı kitlesel eylemden alıkoymaya çabaladı. Macaristan'da, özellikle Ernö Garami (partinin yayın organı olan *Népszava* gazetesini 1905'ten itibaren yöneten kişi) başta olmak üzere, Sosyal Demokrat liderler, seçim ve oy hakkı alanında reformlar yapmaya söz veren hükümetle anlaşma (Kristóffy-Garami Paktı) yaptılar ama aldatıldılar.[54] Macar işçiler, 1907 başında hakları için yeni bir mücadele hamlesi başlattılar.

Almanya'da ayrı yerlerde yönetimin demokratikleştirilmesi için, Kasım ve Aralık 1905'te, Rusya'daki Ekim Genel Siyasal Grevinin ve Aralık Silahlı Ayaklanmasının etkisiyle yaygın bir hareket başladı.[55] Siyasal hakların gözetilmesi ve genişletilmesi, Prusya'da, Saksonya'da ve başka yerlerde geçerli olan üç sınıflı seçim sisteminin kaldırılması talepleri giderek artan bir kararlılıkla dile getirildi. İşçi sınıfıyla birlikte Sosyal Demokratların başını çektiği bu mücadeleye proleter olmayan tabakalar da katılmaya başladı.[56] Bu hareket, Kasım'ın ikinci yarısında düzinelerce işçi toplantısının yapıldığı Saksonya'da hummalı bir yoğunluğa ulaştı. Kitlesel toplantılar büyüyerek gösterilere dönüşmeye başladı. Leipzig'de 17 Kasım 1905'te dev bir gösteri düzenlendi. *Leipziger Volkszeitung* gazetesi, Saksonya'daki olaylar ile Rus proletaryasının mücadelesi ve Avusturya-Macaristan'daki demokratik hareket arasında bağlantı bulunduğuna haklı

54 Ayrıntılar için bkz. Ferenc Mucsi, *A Kristóffy-Garami-Paktum*, Kossuth Könyv-Kiadó, Budapeşte, 1970.

55 Ayrıntılar için bkz. B. A. Aizin, *Almanya'da 20. Yüzyıl Başında İşçi Sınıfı Hareketinin Yükselmesi*, SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Moskova, 1954, s. 282 vd. (Rusça).

56 *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, C. 2, Dietz Verlag, Berlin, 1966, s. 101.

olarak işaret etti.[57] Saksonya'da, yetkililer oy hakkıyla ilgili reformlar yapmayı reddedince, işçiler yeni kitlesel toplantılar düzenleyerek tepki gösterdiler. Dresden'de, Leipzig'de, Chemnitz'de, Plauen'de, Zwickau'da ve başka kentlerde büyük gösteriler düzenlendi. Polisle çatışma sayısı arttı. Kitle grevlerinden yana duygular işçiler arasında güçlendi.[58] Alman proletaryası, Rus devriminin öğretici deneyimini ve işçi sınıfının en etkili silahlarından biri olarak kitle grevlerine başvurulmasıyla ilgili SPD'nin Jena Kongresinde (Eylül 1905) alınan kararları gitgide daha iyi kavramaya başladı.[59]

Alman işçiler de, Ocak 1906'da, ilk siyasal kitle grevini gerçekleştirdiler. Bu, Sosyal Demokratların konumunu sağlamlaştırmasını engellemek için emekçi halkın oy hakkını kısıtlama yönünde Hamburg senatosunda başlatılan girişimin bir sonucuydu. Kitlesel protesto toplantılarıyla amacına ulaşamayınca, Hamburg'un öfkeli proletaryası, 80.000 kişinin katıldığı bir siyasal protesto grevi için ayağa kalktı. Buna, binlerce kişinin yürüdüğü, barikatların kurulduğu ve polisle kanlı çarpışmaların yaşandığı sokak gösterileri eşlik etti. Sosyal Demokrat gazeteler, 17 Ocak olaylarını Kızıl Çarşamba olarak adlandırdı. *Hamburger Echo*, 21 Ocak 1906'da, Almanya'nın hiç böyle bir şey görmediğini yazdı. Bu olaylara katılanlardan birinin belirttiği gibi, seçim sisteminin demokratikleştirilmesi mücadelesi yatağında akan Hamburg proleterlerinin eylemi, Alman işçilerin Rus devrimine duydukları derin sempatileri de yansıtıyordu.[60]

Alman gericiliği küplere bindi. Proleter eylemciler aramalara, tutuklamalara ve mahkûmiyetlere maruz bırakıldılar; polis ve jandarma, işçilerin gösterilerini dağıttı, toplantıları yasakladı, silah kullandı. Ama Alman işçiler mücadelelerini sürdürdüler. Rus devriminin başlamasının yıldönümünü 21 Ocak 1906'da tüm büyük kentlerde ve birçok küçük kentte eşi görülmemiş boyuttaki ve fırtınalı toplantılarla, mitinglerle, gösterilerle vb. andılar. Berlin'de ve çevresinde toplam 95 toplantı düzenlendi. *Vorwärts* bu olaylar hakkında şu yorumu yaptı: "Binler sadece işaret verilmesini bekliyordu. Hamburg modeli yarım günlük grev, Dresden, Chemnitz ve Leipzig modeli gösteriler, siyasal kitle grevi: Her yerde bu olasılıklar tartışılıyor ve buna göre hazırlık yapılıyordu. Tek bekledikleri bir çağrıydı ama çağrı hemen gelmedi."[61] Kötüleşen siyasal durumun korkuttuğu SPD liderleri önlerinde açık olan tüm yolları kullanmadılar; demokratik haklar hareketi, kitlelerin ekonomik durumlarını düzeltme mücadelesi ve Alman emperyalistlerin Fas'taki girişimleriyle ilgili antimilitarist eylemler arasında eşgüdüm sağlamadılar.

57 *Leipziger Volkszeitung*, 20 Kasım 1905.

58 *Sächsische Arbeiter-Zeitung*, 4 Aralık 1905.

59 Ayrıntılar için bkz. bu bölümün sonraki kesimi.

60 Dieter Fricke, *Der Ruhrbergarbeiterstreik von 1905*, Rütten und Loening, Berlin, 1955; *Die Neue Zeit*, C. I, Sayı 19, 1905/1906, s. 618.

61 *Vorwärts*, 25 Ağustos 1906.

Almanya'da proletaryanın hakları için yürüttüğü hareket, kısa bir duraklama sonrası 1906 baharında yeniden güçlendi. Polonya topraklarındaki (Wroclaw'daki ve başka bölgelerdeki) işçiler bu harekette etkindiler. Mücadele önceki boyutuna genellikle ulaşmamasına karşın, 1906'daki grev hareketlerine yaklaşık 300.000 kişi katıldı.

Fransa'da işçilerin yaptıkları grevler ve gösteriler, siyasal bir mahiyet kazanıp demokrasi mücadelesine dönüşüyordu.[62] Ekonomik nedenlerle başlatılmış grevlerde bile bazen böyle oluyordu; başka durumlarda ise ekonomik ve siyasal talepler zaten iç içe geçmiş bulunuyordu.

Metal işçilerinin Longwy'deki girişimlerde Haziran 1905'te başlatıp aralıklarla birkaç ay devam ettirdikleri grev, çok önemli bir siyasal olaydı. Bu eylem, hükümetin keyfî tutumuna karşı başka girişimlerden ve şehirlerden işçilerin desteğiyle mücadele eden Fransız, İtalyan ve Belçikalı işçileri birleştirdi.[63] Brest, Cherbourg, Toulon ve Rochefort kentlerindeki askerî imalathanelerin çalışanları, antimilitarist konuşmalar nedeniyle yapılan baskıları protesto etmek, yani konuşma ve toplantı özgürlüğünü savunmak için Kasım 1905'te greve gittiler.[64] Pas de Calais ve Nord bölgelerindeki maden ve çelik işçilerinin büyük grevi sırasında, ekonomik taleplerin yanı sıra, sekiz saatlik iş günü, siyasal ve sendikal konularda kanaat özgürlüğü ve Sosyalistlerin madencilik yörelerinde yaşayabilmesi talepleri de ileri sürüldü. Grev, heyelan nedeniyle 1.200 işçinin toprağa gömüldüğü büyük bir felaketin ardından patlak verdi ve Mart-Mayıs 1906 arasında 52 gün sürdü. Greve 60.000'i aşkın kişi katıldı; bazı kaynaklara göre ise bu rakam 65.000'e kadar çıkıyordu.[65]

Madenci grevi, son aşamasındayken, 1 Mayıs 1906'ya denk gelecek biçimde zamanlanan geniş bir sekiz saatlik iş günü hareketiyle karışıp kaynaştı. Bourges Ulusal Sendikalist Kongresinde (1904) alınan bir karar uyarınca, işçiler o günden sonra ağırlık koyarak sekiz saatten uzun çalışmayacaktı. 1 Mayıs 1906 hazırlıkları hem madencilerin hem de posta ve yayınevi çalışanlarının grevleriyle aynı zamana denk geldi. Lorient'i ve Toulon'daki girişimlerin yarısını genel grev dalgası sardı. Burjuvazi paniğe kapıldı ve Paris'in mülk sahibi zümrelerinin bir kısmı 1 Mayıs arifesinde kaçmaya başladı. Başkentte en az 200.000 işçinin katılımıyla bir genel grevin başladığı 1 Mayıs 1906, doruk noktasıydı. Hükümet, kentteki stratejik noktaları tutmak üzere asker sevk etti; kitlesel tutuklamalar başladı ve CGT liderleri de demir parmaklıkların arkasına konuldu. Sendikalar, sekiz saatlik iş gününü fiilen hayata geçirmeyi başaramadı. CGT'de anarkosendika-

62 Ayrıntılar için bkz. A. Z. Manfred, *a.g.y.*, s. 446, 465, 474-80; G. N. Yefimova, "1906'da Fransız Proletaryasının Grev Eylemleri", *Fransız Yıllığı, 1964*, Nauka, Moskova, 1965, s. 203-18.

63 *Le Socialiste*, 23-30 Temmuz 1905.

64 *Le Socialiste*, 18-25 Kasım 1905.

65 *La Revue Socialiste*, Sayı 256, 1906, s. 468, 469, 475.

lizmin ağır basması nedeniyle, gerekli hazırlıkların doğru yapılmaması, grevin akıbetini etkiledi. Yine de 1906'nın 1 Mayıs'ının önemi büyüktü. Bolşevik gazete *Volna*'nın yazdığı gibi, "Bu 1 Mayıs, sekiz saatlik iş günü lehine Fransa'nın daha önce hiç tanık olmadığı son derecede göz alıcı bir gösteriydi."[66] Sekiz saatlik iş günü hareketi her yerde devam ederek 1906'daki grev mücadelesinin belirleyicisi haline geldi.

Bulgaristan'da 12 (25) Aralık 1905'te Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (Tesnyak'ların) örgütlediği tek günlük siyasal grev ve (ülke tarihinde ilk kez) kitlesel bir siyasal gösteri, işçilerin demokratik hak mücadelesinin gelişmesinde başrolü oynadı. Rusya'daki devrimle dayanışma göstergesi de olan bu eylemler, zanaatçıların sınıf sendikalarında birleşmesini önleyen korporasyon yasasına karşı, yüksek vergilere karşı ve çalışma yasalarının çıkarılması için düzenlendi. Sofya'daki eylem başka kentlerde de desteklendi ve tüm işçileri kapsıyordu. Hükümet bazı ödünler vermek zorunda kaldı. 1906'da yapılan ve birkaç bin kişiyi (ülkedeki tüm demiryolu çalışanlarını) kapsayan grev de egemen çevrelerin politikalarına karşı işçilerin protestosunu yansıtıyordu. Bu grev 42 gün sürdü ama liderliği olmadığı için yenilgiyle sonuçlandı. Hükümet, demiryolu çalışanlarını yeniden işe dönmeye zorlamak için asker sevk etti; en faal grevciler hakkında cezai işlem uygulandı. Tesnyak'ların önderliğindeki Genel İşçi Sendikaları Birliği (GİSB) bünyesindeki sendikalar, Bulgar işçilerin kitlesel eylemlerine destek verdi. GİSB'nin 1905 yazında toplanan İkinci Kongresi, çalışma yasalarının çıkarılması ve genişletilmesi için sendikaların kararlı mücadele yürütmeleri çağrısı yaptı.

İtalya'da işçiler, grev hakkı, 1 Mayıs'ı kutlamak ve işyerlerinde işçi komisyonları oluşturmak için kavga veriyorlardı. Torino'daki makine, kimya ve motor fabrikalarında çalışan işçilerin 1905-1906'daki eylemleri sırasında ileri sürdükleri talepler bunlardı. 1905 ilkbaharında, ülkedeki tüm ana demiryolu kavşaklarını bir grev dalgası sardı: İşçiler, grev haklarını savunuyorlardı. 1907'de demiryolu işçilerince yapılan beş günlük genel grev, devlete ait demiryollarında grevi yasaklayan bir kanunun çıkarılmasına gösterilmiş bir tepkiydi. İtalyan işçiler, hakları için mücadele ederken, çoğu zaman polislerle ve askerlerle çatıştılar. Grevcilere karşı kanlı bastırma harekâtları, siyasal bir niteliğe bürünmekte olan protesto hareketinin yeni baştan şiddetlenmesine yol açtı.[67]

Amerika Birleşik Devletleri'nde, müteşebbislerle yerel ve federal yetkililerin birleşik güçlerini karşısında bulan işçiler, haklarını savunmak ve durumlarını iyileştirmek için var güçleriyle dövüşmek zorunda kaldılar. Güvenceli asgari ücret ve sekiz saatlik iş günü için Colorado madencilerinin verdikleri mücadele 1903'ten 1907'ye kadar sürdü, gerçi sendika liderlerinin ihaneti yüzünden grev

66 *Volna*, 26 Nisan (9 Mayıs) 1906.

67 Bkz. *İtalya Tarih*, C. 2, s. 358, 359, 362, 363, 371.

1904'te fiilen sona ermişti. Patronlar, sendikal örgütleri yok etmeye ve proleterleri çalışma olanağından yoksun bırakmaya uğraştılar.[68] Bu nedenle, işçilerin sendikalarda örgütlenme haklarını savunma azmi özellikle önem kazanıyordu. Sendika eylemcileri de bu mücadeleye canla başla katıldılar. St. Louis'deki Buck Stove and Range Co. fabrikasında yönetimin sendikal örgütlenmeyi kırmaya çalışması nedeniyle çıkan anlaşmazlık sırasında, Amerikan İşçi Federasyonu (AFL) yetkilileri greve etkin destek vermek zorunda kaldı.

1905'te Dünya Sanayi İşçileri (DSİ ya da IWW) örgütünün kurulmasından sonra mücadele daha da şiddetlendi, bunun başta gelen nedeniyse patronların ve yetkililerin artık en ağır darbelerini bu militan işçi örgütüne yöneltmeleriydi. Nevada'nın altın sahalarında patronların DSİ şubesini ezmeye ve üyelerini, maden sahiplerinin çıkarlarına uyan AFL'ye geçmeye zorlama girişimlerine karşı maden işçilerinin yaptıkları bir grev, bu bakımdan dikkat çekici bir olguydu. DSİ'nin ve Batı Madenciler Federasyonu'nun (BMF) önderlik ettiği işçiler, diledikleri gibi örgütlenme haklarını savunmak için yürekli bir kavgaya girdiler. Patronların hizmetindeki haydut çetelerine kararlı bir direniş gösterildi. Federal askerler sevk edildi ama grev sürdü. Örgütlerinin arkasında duran işçiler, güvenceli asgari ücret ve sekiz saatlik iş günü hakkını kazandılar. Çok geçmeden, militan işçi örgütlerini ezmek için başka bir girişimde daha bulunuldu. BMF liderleri Charles Moyer ve Bill Haywood, 1906'nın başında kurulan bir kumpasla, Idaho eski valisinin öldürülmesiyle ilgili suçlandılar. İşçi liderlerini "sakıncalı yurttaşlar" olarak tanımlayan ABD Başkanı Theodore Roosevelt bu davanın arkasındaydı. Ne var ki, Debs ile De Leon'un önderliğindeki Sosyalistler, sol sendikacılar ve DSİ el ele vererek onları savundular. Ülkenin hem içinde hem de dışında ilerici kamuoyu, sanıklara mümkün olan tüm desteği verdi. Mahkeme, 1907 yazında Haywood ile Moyer'in aklanmasıyla sonuçlandı. İkinci Enternasyonal'in Stuttgart Kongresi, bu vesileyle Haywood'a bir kutlama iletisi göndererek, her ne zaman kârını ve gücünü tehdit altında hissetse Amerikan burjuvazisinde hiç şeref duygusunun kalmadığını vurguladı. Kongre, gericilerin masum bir insanı mahkûm ettirme heveslerini kursaklarında bırakan ABD'li Sosyalistleri selamladı ve Haywood'un örgütlü emeğe yaptığı hizmetleri vurguladı.

İşçiler, başka ülkelerde de örgütlenme ve grev yapma hakları için dövüşmek zorunda kaldılar. *Danimarka*'da 1907'de doğramacılar dört buçuk ay grev yaparak, sendika faaliyetlerini kısıtlamak ve işçileri grev hakkından yoksun bırakmak için işverenlerce gösterilen çabaları engelledi. *İsveç* sendikaları, emek düşmanı bir yasa tasarısına karşı canlı bir kampanya yürüterek, bunu, 1905 Mayıs'ındaki gösterilerin odak noktası yaptılar. Hükümetin tasarısı, halkın baskısıyla en sonunda Riksdag'da reddedildi. 1905 sonbaharında, İsveç metal işçileri sendikası, sanayiciler birliğinden sendika hakkı ve toplu pazarlık dâhil

68 Bkz. L. İ. Zubok, *Birleşik Devletler'de İşçi Sınıfı Hareketinin Tarihi Üzerine Denemeler, 1865-1918*, Sotsekgiz, Moskova, 1962, s. 384 vd. (Rusça).

bazı ödünler kopardı. *Britanya*'da 1906'da emekçi halk, sendikalara ve sendika görevlilerine, bir iş anlaşmazlığı nedeniyle girişebilecekleri herhangi bir eylemde (suç oluşturan eylemler hariç) yasal dokunulmazlık getiren İş Uyuşmazlıkları Yasasının çıkarılmasını sağladı; bu yasa, grev gözcülüğü hakkını da tanıyordu.

Romanya'da, sendikaların ve sosyalist örgütlerin önderliğindeki işçiler, ekonomik talepler ileri sürmelerinin yanı sıra, yetkililerce yapılan misillemelere ve eziyetlere karşı, işveren destekli "korporasyonlar"a (işverenlerle çalışanların birlikte üye oldukları derneklere) işçilerin zorla üye yapılmasına karşı da seslerini yükselttiler. Ayrıca, daha geniş siyasal özgürlükler, genel oy hakkı ve demokratik bir çalışma mevzuatı için de harekete geçtiler. İşçiler, köylülerin eylemlerini desteklediler (bu özellikle 1907 ayaklanması sırasında açıkça görüldü), köylüler ise genel oy hakkı için uğraşan işçilerin yanında durmaya açıktan açığa hazırdılar. *Sırbistan*'da işçiler, sendikal haklar için, grev hakkı için, ilerici bir çalışma mevzuatı ve seçmenlik hakları için seferber oldular.

1905-1907 dönemine, işçi sınıfının grev mücadelesindeki yükseliş damga vurdu (Tablo 2). Grev hareketinin dinamikleri doğal olarak yerden yere farklılık gösterdi. Bu mücadele bazı ülkelerde 1905 öncesinde, bazılarında ise sonrasında ivme kazanmaya başladı.

Benzer şekilde bu yükselişin tepe noktasına da farklı yıllarda ulaşıldı. Ama bütün olarak bakılınca, incelediğimiz dönem, grev sayısında, hareketin kitlesel mahiyetinde ve kaybedilen iş günü sayısının yansıttığı grev yoğunluğunda bir artışa, hem de hatırı sayılır bir artışa tanıklık etti.

1905-1907 arasında grev hareketi, daha yüksek ücret, daha kısa iş günü ve daha iyi çalışma koşulları elde etme amacıyla gitgide atağa geçti. Sıklıkla toplam eylem sayısının yarısını aşan atak grevler, bazen eylemlerin üçte ikisini (örneğin 1905'te Macaristan'da ve 1906'da Fransa'da), hatta dörtte üçünü (1906'da İsveç'te ve Britanya'da) oluştururken, 1905'te Belçika'da bu oran onda dokuzu buldu.

Grevler, ülkeden ülkeye farklı sonuçlar doğurdu. İşçilerin zaferiyle son bulan grevlerin sayısı İsveç'te ve Macaristan'da kayda değer bir artış gösterdi. İsveç'te işçiler sıklıkla işverenlerden daha muzaffer çıktılar. Britanya'da grevler çoğu kez grevcilerin yenilgisiyle ya da uzlaşmayla sona erdi, en çok da uzlaşma ağır bastı. Yıllık olarak Almanya'da grevlerin üçte biri ila yarısı uzlaşmayla sonuçlanırken, Fransa'da ve İsveç'te üçte ikisi ila dörtte üçü böyle sonuçlandı, Avusturya'da ise bu oran tutarlı bir şekilde yaklaşık dörtte üç olarak gerçekleşti.[69] Almanya'da, Avusturya'da ve Fransa'da işçilerin grevlerdeki başarısı işverenlerden daha düşük oldu. Almanya'da, işverenlerin zaferiyle ya da uzlaşmayla sona eren grevlerin oranı artış gösterdi. Grevlerin etkinlik dinamiklerine bakılınca, Fransa'da ve

69 *Correspondenzblatt der Generalkommission der Gewerkschaften Deutschlands*, Sayı 7, 15 Şubat 1908, *Statistische Beilage*; *Fourth Abstract of Foreign Labour Statistics, 1911*, His Majesty's Stationary Office, Londra, 1911; *Report on Strikes and Lockouts and on Conciliation and Arbitration Boards in the United Kingdom in 1907*, Darling and Son, Londra, 1908.

Avusturya'da bu uzlaşmaların sıklıkla işçi sınıfı hareketine kısmen başarı getirdiğini ve işverenlerin belirli ölçüde ödün vermelerine yol açtığını, Almanya'da ise uzlaşmaların daha çok işverenler için kısmi başarı anlamına geldiğini öne sürmek mümkün görünüyor.

Tablo 2

Grev Hareketi, 1905-1907

	1905			1906			1907		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III
Avusturya-Macaristan:									
Avusturya bölümü	686	100	1.151	1.083	154	2.192	1.086	177	2.088
Macar bölümü	346	58	1.839	652	61	1.919	488	44	1.825
Belçika	133	76	—	207	25	—	221	45	—
Bulgaristan	47	—	—	119	—	—	67	—	—
Fransa	830	178	2.747	1.309	438	9.439	1.275	198	3.562
Almanya	2.403	420	14.536	3.328	297	8.176	2.266	203	6.205
Büyük Britanya*	358	94	2.470	486	218	3.029	601	147	2.162
İtalya***	715	155	913	1.649	382	2.424	2.268	575	3.352
Romanya	34	—	—	146	—	—	23	—	—
Sırbistan	37	2,2	62	37	2,3	51	26	2,5	59
İspanya**	153	20	—	145	24	—	152	13	—
İsveç*	189	33	2.390	290	19	479	312	24	514
Kanada*	96	13	246	150	23	378	188	34	520
ABD*	2.186	302	—	3.655	383	—	3.724	502	—
Japonya	19	5,0	—	13	2,0	—	57	9,9	—

Notlar

I – grev sayısı; II – grevci sayısı (bin); III – insan/gün sayısı (bin).

Sayılar, resmî istatistiklere ve bu tür veriler yoksa şu kaynaklara dayanmaktadır: ABD – John Ignatius Griffin, *Strikes. A Study in Quantitative Economics*, New York, 1939; Romanya – I. Iacos, V. Petrisor, "Crearea şi activitatea sindicatelor din Romînia în anii 1905-1906", *Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă. CC al P.M.R.*, Sayı 1, 1962, s. 76-102; A. K. Moşanu, *Romanya'da İşçi Sınıfı ve Sosyalist Hareket. 1907-1914*, Shtiintsa, Kişinev, 1974 (Rusça).

Lokavtlar dâhil.

Grevci sayısı şu grev sayılarına karşılık gelmektedir: 1905'te 130; 1906'da 122; 1907'de 118.

*** Sanayide bir günde çalıştırılan insan (insan/gün) sayısı.

1905-1907 arası grev mücadelesine, birçok ülkede işçilerin geniş çaplı eylemleri damga vurdu. Almanya'da bu eylemler, Ruhr madencilerinin genel greviyle (17 Ocak-10 Şubat 1905) başladı. Bu eyleme en az 217.000 kişi katılarak daha yüksek ücret, sekiz saatlik iş günü ve siyasal faaliyetin engellenmemesi talebini dile getirdi. Greve hem örgütlü hem de örgütsüz işçiler katıldı. Yalnızca ülke içinden değil, yurt dışından da destek geldi. Yaklaşık 1,9 milyon mark tutarındaki grev fonunun masrafları parasal katkılarla karşılandı. İşçilerin mü-

cadeleyi sürdürme iradesine karşın, sendika liderliğinin kararıyla grev durduruldu.[70] Belçika'da madencilerin giriştiği eylem de kitlesel bir eylemdi. Burada yaklaşık 80.000 kişi, Ruhr madencileriyle dayanışma için Şubat ve Mart 1905'te iş bıraktı. 1906'da Belçika işçi sınıfının tamamı, lokavtla karşılaşan Verviers'deki dokuma işçilerinin yardımına koştu. Sonuçta işverenler, ülke tarihinde ilk kez bir toplu sözleşme yapmak zorunda kaldılar. Daha önce değinildiği gibi, Avusturya-Macaristan'da geniş çaplı eylemler meydana geldi. 15 Eylül 1905'te Budapeşte'yi, 28 Kasım'daysa tüm Avusturya'yı genel grev sardı.

Kapitalizmin daha zayıf gelişme gösterdiği ülkelerde de kitle grevleri meydana geldi. Örneğin Bulgaristan'da BSDİP'nin sanayi işçileri arasında geniş nüfuz kazanmaya başladığı Pernik'teki madenci grevi (1906) belirgin bir rol oynadı.

Grev mücadelesinin biçimleri ve yöntemleri çeşit çeşitti. İtalya'da ortaya çıkan özel bir grev türü, çeşitli ülkelerin proletaryasının mücadele cephaneliğinde "İtalyan usulü" ismiyle yerini aldı.[71]

Demiryollarını millileştirmiş olan hükümet, koyduğu kurallara kesinlikle uyulmasını isteyerek, "ulaşımın normal işleyişini bozma"ya sert cezalar getirince, bu eylem türü ortaya çıktı. Gerçekte hükümet, işçilerin grev hakkını ellerinden almak istiyordu. Demiryolu işçileri, buna tepki olarak, Şubat 1905'te "kurallara göre çalışma" şeklinde bir grev yaptılar: Şeklen kurallara uyarken, demiryollarının işleyişini baltalamak ve düzenini bozmak için her şeyi yaptılar. Amerika Birleşik Devletleri'nin Schenectady kentinde 3.000 işçi, DSİ'nin (IWW) önayak olmasıyla, Aralık 1907'de bir oturma grevi gerçekleştirdi.[72]

İşçi eylemleri daha keskin bir nitelik kazandıkça, sıklıkla kundaklama ve yakıp yıkma eylemleri de ortaya çıktı. Bu hem proletaryanın bir bölümünün henüz pişmemiş olmasının hem de anarkosendikalist etkilerin sonucuydu. Nitekim 1907'de Japonya'da Ashio madenlerinde çıkan huzursuzluklar sırasında madenciler, yönetim bürolarını dinamitlediler, iletişim hatlarını kestiler, fünye üreten bir atölyeyi ve bir pirinç deposunu tahrip ettiler, yüzlerce binayı ateş verip yaktılar. Poronay'da ve başka yerlerde 1.700 madencinin katıldığı greve de bu tür eylemler eşlik etti.[73]

Uluslararası proletaryanın mücadelesinin yükselişine tanıklık eden 1905-1907 arası dönemin ayırıcı bir özelliği, grevler ile kitlesel gösterilerin ve mitinglerin birleştirilmesiydi. Yukarıda değinilen Kızıl Cuma, Avusturya-Macaristan'daki 28 Kasım eylemleri, Bulgaristan'daki 12 (25) Aralık 1905 olayları, Belçika'nın her yanından 70.000 kişinin katılımıyla Brüksel'de yapılan 15 Ağustos 1906 gös-

70 Ayrıntılar için bkz. Dieter Fricke, *Der Ruhrbergarbeiterstreik von 1905*, Rütten und Loaning, Berli 1955.

71 Bkz. *Correspondenzblatt der Generalkommlssion der Gewerkschaften Deutschlands*, Sayı 10, 11 Mart 1905, s. 146.

72 Bkz. L. İ. Zubok, *a.g.y.*, s. 395.

73 Bkz. *Japonya'da İşçi Sınıfı Hareketinin Tarihi Üzerine Denemeler*, Foreign Literature Publishing House, Moskova, 1955, s. 45 vd. (Rusça); D. İ. Goldberg, *a.g.y.*, s. 193-96.

terisi, Almanya'da 1906'da meydana gelen Kızıl Çarşamba ve başka eylemler, Fransa'da Nisan ve Mayıs 1906'da başlatılan hareket, İtalya'da ve başka ülkelerde gerçekleşen birçok eylem, bunun bazı örnekleriydi.

Britanya'da işsizlerin, kitlesel toplantılar ve gösteriler eşliğinde yaptıkları yürüyüşler yaygınlaştı. 1905'in ilkbaharında Lancaster, Glasgow, Birmingham, Leeds, Manchester ve Liverpool kentlerinde bu tür eylemler meydana geldi. Hükümetin iş bulması yönünde talepler dile getirildi; bu eylemler sonucunda, 1905 tarihli İşsizler Yasası kabul edildi. Ama 1905 sonbaharında bir kez daha çalışma hakkı sloganıyla gerçekleştirilen gösteriler dalgası ülkeyi kapladı.

1907'de Güney Fransa ile Macaristan'daki kitlesel köylü eylemleri ve Romanyalı köylülerin feodalizm kalıntılarına karşı eşi benzeri görülmemiş ayaklanması, işçi sınıfı hareketindeki yükselişi takviye etti.[74] Köylülerin ve işçilerin (tarım işçileri hariç) eylemleri hâlâ büyük ölçüde birlikten yoksun olmasına karşın, yine de yalnızca bunların birleşme olasılığını açığa çıkarmakla kalmayıp, örtülü olarak içerdiği büyük devrimci potansiyeli de açığa çıkardı.

İncelediğimiz dönemde, mücadelenin yükselmesiyle telaşa kapılan burjuva hükümetleri, geçmişe kıyasla daha sık olarak halk kitlelerine karşı silahlı kuvvet kullanmaya başladı. Fransız hükümeti defalarca işçilerin eylemlerini silahla bastırma yoluna başvurdu. Nitekim Nisan 1905'te, porselen fabrikalarındaki grevcilere karşı cezalandırma eylemlerine girişmek üzere Limoges'a asker sevk edildi; o yaz, grevdeki çelik işçileri, Longwy'de ordu birlikleriyle çatıştı.[75] 1906'da Nord ve Pas-de-Calais bölgelerindeki madenci grevi, Paris'teki 1 Mayıs grevi ve Montpellier üzüm yetiştiricilerinin 8 Haziran 1905'teki gösterisinde olduğu gibi 500.000 kişinin yer aldığı Güney Fransa'daki köylülerin kitlesel bir hareketi sırasında da bu türden sürtüşmeler meydana geldi. Bununla birlikte, grevcileri bastırmak üzere gönderilen askerler köylülerle dostluk kurmaya başladı. 17. Alay köylülerin safına geçti. En güvenilen askerî birlikler bile bocalamaya başladı. Alay, kandırılarak silahsızlandırıldı.[76] İrlanda'nın Belfast kentinde grev yapan liman işçilerinin üstüne polis gönderildi ama polisler gerçekte işçilere katıldılar. O zaman yetkililer, askerî birlikleri sevk ettiler. 11 Ağustos 1907'de, birçok kişinin öldüğü ve yaralandığı sokak çatışmaları patlak verdi. Bu olaylar, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce İrlanda'da devrimci yükselişin başlamasına işaret ediyordu.

İşçilerin demokratik haklar için, daha iyi yaşam ve çalışma koşulları için verdikleri mücadele, militarizme ve emperyalist savaşlara karşı yürütülen eylemlerle birleştirildi. 1904'te Rus-Japon savaşı patladığında başlayan savaş karşıtı

74 Ayrıntılar için bkz. V. N. Vinogradov, *Romanya'da 1907 Köylü Ayaklanması*, SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Moskova, 1958 (Rusça).

75 Bkz. *Fransa Tarihi*, C. 2, Nauka, Moskova, 1973, s. 540-41 (Rusça).

76 J. Vidal, *Le mouvement ouvrier français de la Commune à la guerre mondiale* [Komün'den Dünya Savaşına Kadar Fransız İşçi Hareketi], Bureau d'éditions, Paris, 1934, s. 98-101.

hareket daha sonra da ivme kazanarak hemen hemen tüm kapitalist ülkeleri sardı. Nitekim daha 1904'te Japonya'da Sosyalist Birlik'in örgütlediği pek çok savaş karşıtı miting yapıldı. Sosyalistler, polisleri atlatarak, tüm ülke çapında toplantılar düzenlediler, konferanslar verdiler, gezici propaganda kamyonları donatıp bunlardan konuşmalar yaptılar, durdukları yerlerde sosyalist bildiriler, broşürler dağıttılar. Japonya'da Eylül 1905'te iki haftadan uzun süren ve başta işçiler olmak üzere bir milyon kişinin katıldığı hükümet karşıtı huzursuzlukların ardında yatan neden, savaş yıllarında halk kitlelerinin durumunun gitgide kötüleşmesiydi. Militarist duygular taşıyan aşırıcılar da harekette yer aldı. Toplantılar ve gösteriler, yabancı karşıtı eylemlerle birleşti; içişleri bakanının konutu basıldı ve polis merkezleri yağmalanıp yakıldı.[77]

Rus-Japon Savaşı'na karşı mücadele ile devrim hazırlıkları arasında ustaca bağ kuran Bolşevik Partisi'nin deneyimi, uluslararası işçi sınıfı hareketinin antimilitarist çizgisinin gelişmesi açısından muazzam önem taşıyordu. Militarizm yükselme sürecinde olduğu için, bu deneyim daha da kritik nitelik kazandı; 1907'ye gelindiğinde, Avrupa'da emperyalist devletlerin oluşturduğu iki rakip askerî ve siyasal blok (Üçlü İttifak ve İtilaf Devletleri) halihazırda birbirine cephe almış durumdaydı. Halk kitleleri için yıkıcı sonuçlarla yüklü bir savaş tehlikesi giderek gerçeğe dönüşüyordu. Bu arada, büyük saygı duyulan Sosyalistler, İkinci Enternasyonal önderleri bile, antimilitarist mücadeleyi yürütmek için gerek duyulan tutarlılıktan ve kararlılıktan çoğu zaman yoksundular.

Almanya'da, Fas yüzünden Fransa'ya ve Britanya'ya karşı savaş tehlikesi, 1905'te işçilerin protestosuna neden oldu. Yalnızca SPD temsilcilerinin değil, İsveç'ten, Avusturya'dan, İtalya'dan ve İsviçre'den Sosyalistlerin de konuşma yaptığı savaş karşıtı toplantılara on binlerce emekçi katıldı. Sosyal Demokrat basın, "Fas'ta uygulanan Alman politikasının hiçbir zaman Almanya'nın ulusal çıkarlarıyla alakalı olmadığı"nı açıkladı.[78] Berlin'de 18.000 kişinin katıldığı bir kitle mitinginde, Alman işçi sınıfı hareketinin, işçi sınıfının kurtuluşunun bir ön koşulu olarak uluslararası barışı korumak için her şeyi yapacağını ilan eden bir karar benimsendi.[79] Ne var ki, parti liderliği, savaş karşıtı mücadeleyi başlatmak için bu fırsattan sonuna kadar yararlanmadı.

SPD'nin Eylül 1905'teki Jena Kongresinde oportünistlere karşı çıkan Karl Liebknecht, Sosyal Demokratların elinde bulunan ve Almanya koşullarında kullanılabilir olan tüm yollarla yoğun olarak özel antimilitarist ajitasyon ve propaganda yürütülmesini, kökü kazınıncaya kadar militarizmle mücadele edilmesini istedi.[80] Kongre, barışın korunmasını, şovenizme karşı mücadelede

77 Bkz. *Japonya'da İşçi Sınıfı Hareketinin Tarihi Üzerine Denemeler*, s. 37 vd.; D. İ. Goldberg, *a.g.y.*, s. 120-24, 132-33, 146-68.

78 *Die Neue Zeit*, C. 1, Sayı 23, 1905/1906, s. 740.

79 *Protokoll ... des Parteitages ... zu Jena ... 1905*, s. 36.

80 Bkz. Karl Liebknecht, *Ausgewählte Reden*, s. 87-89, 534-35.

Alman ve İngiliz işçilerin işbirliği yapmasını, tüm uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl yoldan çözülmesini savundu. Ama devrimci Sosyal Demokratlarca verilen önerge benimsenmedi.[81] Yarım yüzyıldan beri işçi sınıfı hareketi içinde yer alan ve Prusya militarizminin sıkı bir muhalifi olan August Bebel başkanlığındaki parti liderliğinin tutumu artık lehte değildi. Baskıların tırmandırılabileceği iddiasıyla bu önergeyi reddetti.

SPD'nin Eylül 1906'daki Mannheim Kongresinde, parti örgütlerinden birçoğunun desteklediği Liebknecht ve diğer sol Sosyal Demokratlar, antimilitarist çalışma yürütmekte başarısız olduğu ve bu alanda SPD hem Fransız hem Belçikalı Sosyalistlerin gerisinde kaldığı için Yönetim Kurulunu eleştirdiler. Antimilitarist çalışmalar yürütmek üzere özel bir komite kurulması önerildi. Bu çalışma, nüfusun en geniş katmanları arasında yürütülecekti; sistemli olarak gençlere, özellikle de yeni askerlere yönelik antimilitarist bildiriler basılacak, savaş karşıtı toplantılar düzenlenecek ve Sosyal Demokrat basında makaleler yayınlanacaktı. Bebel'in ve SPD Yönetim Kurulu üyesi Hermann Molkenbuhr'un ısrarıyla, kongre çoğunluğu eleştiriyi reddetti ve önergeyi benimsemedi. Bebel'in ısrarla belirttiğine göre, antimilitarizme ilginin yoğunlaşması, SPD'nin niteliğini değiştirir ve onu, seçtiği çizgiden sapmaya zorlardı.[82]

Bu arada, birçok Alman oportünist alenen milliyetçi bir dille konuşarak, Junker-burjuva emperyalistlerin saldırgan dünya politikasını savunuyor ve "olumlu" sömürge politikasının sözcülüğünü yapıyordu.[83] Reichstag'ın Nisan 1907'deki bir oturumunda, SPD'li vekil Gustav Noske, ülkenin askerileşmesine hız verilmesini isteyerek, Almanya'ya savaş açılması halinde Sosyal Demokratların burjuva partilerinden geri kalmayıp silaha sarılacaklarını belirtti. Noske'nin konuşması, savaş bakanınca alkışlandı ve revizyonistlerce coşkuyla onaylandı. SPD'nin proletaryanın sınıfsal çıkarlarına bağlı olduğunu bildiren *Vorwärts*, bu konuyu değerlendirirken, savaş çıkması halinde Sosyal Demokratların, "amaçlarına, yani siyasal iktidarı elde etme amacına yaklaşma"ya[84] çaba göstermeleri gerektiğini yazıyordu.

Karl Liebknecht, oportünistlerin emperyalizm yanlısı duruşunu ağır bir dille eleştirdi. SPD liderliğinin, özellikle gençler arasında yaygın antiemperyalist çalışma yapmaktan kaçınan tutumunu da kabul etmedi. Diğer devrimci Sosyal Demokratların desteğini alarak genç işçi örgütleriyle yakın bağlar kurdu.

Karl Liebknecht 1906'da genç işçi sendikalarının bir konferansında militarizm ve antimilitarizm üzerine bir rapor sundu. Bu rapor temelinde, *Uluslararası Genç İşçi Hareketinin İncelenmesiyle Bağlantılı Olarak Militarizm ve Antimilitarizm* başlıklı bir kitapçık 1907'de yayınlandı. Bu kitapçık, militariz-

81 *Protokoll ... des Parteitages ... zu Jena ... 1905*, s. 284-85.

82 *Protokoll ... des Parteitages ... zu Mannheim ... 1906*, s. 111, 112, 129, 383-87.

83 Bkz. örneğin *Sozialistische Monatshefte*, H. 2, C. I., 1906, s. 124-28.

84 *Vorwärts*, 8 Mayıs 1907.

min kaynaklarına ve çeşitli yönlerine ilişkin siyasal açıdan keskin bir Marksist incelemeydi. Liebknecht, antimilitarist propaganda ile proleter devrimine hazırlık arasında bağ kurdu. Birtakım eksikliklerine karşın kitapçık, savaş karşıtı proleter hareketin gelişmesine büyük katkı yaptı. Başsavcının talimatıyla, Liebknecht'in kitabı toplatıldı ve kendisi, kışkırtıcı nitelikte eylemlere hazırlanmakla suçlandı. Liebknecht, yargılandığı davayı, savaşa karşı devrimci propaganda kürsüsü olarak kullandı. Bir buçuk yıl hapse mahkûm edildi ama dava yalnızca devrimci, antimilitarist ajitasyonun yoğunlaşmasına hizmet etti.[85]

Fransa'da, anarşistlerin ve anarkosendikalistlerin yanı sıra Sosyalistlerin de katıldıkları güçlü bir antimilitarist hareket vardı. Antimilitarist propaganda meyvesini verdi: 1905'te Limoges'daki grev sırasında askerler, işçilere karşı eyleme geçmeyi reddettiler ve Longwy'de grev kırıcı olarak davranmadılar. Ne var ki, sosyalist harekette Jules Guesde'in başını çektiği devrimci eğilim, antimilitarist çalışmaya hak ettiği önemi vermedi. Daha önce de sıklıkla teoride dogmatizme ve pratikte sekterliğe kayan Guesde'in kanısına göre, savaşları kapitalizm doğurduğu için, savaşlara karşı değil, sırf genel olarak kapitalizme karşı mücadele edilmeliydi. Bu görüş, onun, antimilitarist mücadele ile devrim hazırlıkları arasındaki bağlantıyı anlamadığını gösteriyordu. İşçilerin militarizme ve savaş tehlikesine karşı eylemlerini fiilen Jean Jaurès ve destekçilerinin yanında, Genel İş Konfederasyonu (CGT) liderliği örgütledi. Öznel olarak kendini sosyalist ülkülere adayan ama bir o kadar tutkuyla da reformcu fikirleri savunan Jaurès, militarizme ve savaşa karşı yıllarca yorulmadan mücadele etti. Onun Fransız ve uluslararası işçi sınıfı hareketine yaptığı büyük hizmet burada yatar. Barışçı yanılsamalar taşıyan Jaurès, büyük güçler arasındaki çeşitli antlaşmalar yoluyla savaştan kaçınılabileceğine inanıyordu. Bu tür antlaşmaların ve bağlaşmaların emperyalist özünü görmüyor, bunların dünyaya barış getireceğini umut ediyordu.

Fransız Sosyalist Partisi'nin 1906'daki Limoges Kongresinde militarizm ve uluslararası çatışmalar sorunu görüşülüp tartışıldı. Kongrenin aldığı bir kararda, burjuvazinin bir silahı olarak militarizmin sınıfsal özü teşhir edilerek ulusal egemenlik ve bağımsız sınıfsal eylem için dövüşmenin işçi sınıfının ödevi olduğu vurgulandı. Kongre, burjuvazinin silahsızlandırılıp proletaryanın silahlandırılması talebini öne sürdü.[86] Ne var ki karar, büyük devletler arasındaki emperyalist savaşlar sorunundan hiç söz etmiyordu, antimilitarist çalışma için somut hedefler de koymuyordu.

---

85 Ayrıntılar için bkz. Heinz Wohlgemuth, *Karl Liebknecht. Eine Biographie*, Dietz Verlag, Berlin, 1973, s. 119-26; B. A. Aizin, *Emperyalizme ve Savaşa Karşı Devrimci Alman Sosyal Demokratlar (1907-1914)*, Nauka, Moskova, 1974, s. 56-68, 95-98, 107-09, 119-27 (Rusça).

86 *Parti Socialiste (Section Française de l'Internationale Ouvrière). 3e Congrès National tenu à Limoges les 1er, 2, 3 et 4 novembre 1906. Compte rendu analytique* [Sosyalist Parti (SFIO, İşçi Enternasyonalinin Fransa Şubesi). 1, 2, 3 ve 4 Kasım 1906'da Limoges'da Toplanan 3. Ulusal Kongre. Çözümlemeli Rapor], Au Siège du Conseil National, Paris, s.a., s. 260-62.

CGT'ye gelince, bu örgütte anarkosendikalist çizgi ağır basıyordu. Bu çizginin dayandığı temel önermeye göre, ister Avrupa çapında ister sömürgeci nitelikte isterse dünya çapında olsun, bir savaşta proletaryanın çıkarları burjuvazinin ve başka sömürücülerin çıkarlarına feda edilirken, grevlerde işçiler, mal sahiplerini savunan orduyla çarpışmak zorundaydı. Dolayısıyla, CGT kongrelerinin kararları, antimilitarist propagandanın hızlandırılması ve cesaretlendirilmesi gerektiğini vurguluyordu. Savaş olması durumunda, anarkosendikalistler, genel bir ekonomik grevle buna tepki göstermenin zorunlu olduğunu düşünüyorlardı.[87] Savaş karşıtı mücadele ile devrim hazırlıkları arasında bağ kurmuyorlardı.

Britanya'da, savaş karşıtı işçi mitingleri ve toplantıları düzenlendi. BİP, USB'yle, SPD'yle ve Fransız Sosyalistlerle bağlar kurdu, uluslararası barış mitingleri örgütlenmesine katıldı. Ne var ki BİP liderleri, uluslararası hakemlik yoluyla ve benzer önlemlerle savaşların ortadan kaldırılabileceği kanısını taşıyorlardı. İşçi Partisi'nin 1906'daki konferansında alınan karar, Anglo-Fransız ittifakını Almanya'ya ve Alman halkına karşı tehdit olarak kullanma yönündeki girişimleri kınamasına, Almanya'yla savaş çıkarma yönündeki her girişime karşı koymaya hazır olduğunu ifade etmesine karşın, bu emperyalist bloku genel olarak onayladı.[88] Britanya'daki diğer işçi sınıfı örgütleri, pratikte hiçbir antimilitarist çalışma yürütmedi, Fabianlar ise şovenizme eğilimliydi. Sosyal Demokrat Federasyon'un liderlerinden Henry Mayers Hyndman, İngilizleri Alman tehlikesiyle korkutma gayretindeydi, Alman karşıtı bir koalisyon kurulması ve Almanya'yla savaşılması için çağrı yaptı.

İtalya'da Sosyalistler, özellikle de bunların gençlik örgütleri, antimilitarist propaganda yürüttü, bildiriler dağıttı ve yedek askerlerin katıldığı gösteriler örgütledi.[89] Avusturya-Macaristan'da, Avusturyalı, Çek, Macar ve Polonyalı Sosyalistler, askerî çatışmalara ve artan silahlanmaya kendi parlamentolarında karşı çıktılar, basında savaş karşıtı propaganda yürüttüler. Bohemya'da, sosyalist gençlik örgütlerinin girişimiyle pek çok savaş karşıtı toplantı düzenlendi ve 1907 baharında 100 bin bildiri dağıtıldı.[90] Sırbistan'da Sosyalistler özel bir antimilitarist süreli yayın çıkardılar ve askerî harcamaların artmasını protesto ettiler.

87 Bkz. Paul Louis, *Histoire du Mouvement syndical en France* [Fransa'da Sendika Hareketinin Tarihi], C. I, *De 1789 à 1918* [1789'dan 1918'e], Librairie Valois, Paris, 1947, s. 264; Jean Maitron, *Le Mouvement anarchiste en France* [Fransa'da Anarşist Hareket], C. I, *Des origines à 1914* [Başından 1914'e], François Maspero, Paris, 1975, s. 370-74.

88 *Report of the Sixth Annual Conference of the Labour Party*, s. 62.

89 *L'Internationale Ouvrière et Socialiste. Rapports Soumis au Congrès Socialiste International de Stuttgart (18-24 août 1907)* [İşçi ve Sosyalist Enternasyonal. Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresine Sunulan Raporlar (18-24 Ağustos 1907)], C. II, Bureau Socialiste International, Brüksel, 1907, s. 35-36.

90 Robert Danneberg, *Die Jugendbewegung der Sozialistischen Internationale*, Wiener Volksbuchhandlung Ignaz Brand und Co., Viyana, 1910, s. 21.

Belçika'da Sosyal Demokratların savaş karşıtı çalışmaları başka ülkelere kıyasla daha örgütlüydü. Lenin, bunu örnek göstererek, bu tür faaliyetlerin "salt gerekli olmakla kalmayıp, pratikte yararlı ve verimli de olduğu"na[91] işaret etti. Belçika İşçi Partisi'ne bağlı sosyalist gençlik örgütlenmesi özellikle etkin çalıştı. Bunların askerlere ve asker adaylarına hitap eden gazeteleri on binlerce nüsha basılıp dağıtılıyordu. Sosyalistler, yeni asker celbinin yapıldığı aylarda, adaylar için toplantılar düzenleyerek, onlara militarizmin özünü açıkladılar. Sosyalist askerlerin çabalarıyla, ordu içinde yoğun propaganda yürütüldü. İskandinavya ülkelerinde işçiler, militarizme karşı mücadelede belirli bir ilerleme kaydettiler; benzer şekilde, sosyalist gençlik birlikleri de azimli bir propaganda kampanyası yürüttü. 1905'te İsveç işçi sınıfı, hükümeti grevle tehdit ederek ülke liderlerinin Norveç halkının özgürlük mücadelesine karşı silahlı müdahaleye girişmelerini önledi.

Fas'la ilgili Fransız-Alman sürtüşmesini dikkate alan Uluslararası Sosyalist Büro (USB), savaş çıkmasını engellemek için alınabilecek önlemler hakkında ulusal şubelerden gelen önerileri 1905'in Haziran-Eylül ayları arasında paylaştı. Büro'nun 4-5 Mart 1906'daki toplantısında oybirliğiyle alınan bir karara göre, "savaş olasılığının iyice belirginleşmesi" durumunda, hükümetlerce savaşa sokulabilecek ülkelerin Sosyalistleri, sosyalist ruhla ortak proleter eylemler düzenleyerek "savaşı caydırmak ve önlemek" için birbirleriyle doğrudan temas içinde olmalıydılar. Diğer ülkelerin sosyalist partilerinin de, tüm örgütlü proletarya ve uluslararası sosyalist hareketi tarafından savaşı engellemek için yapılabilecek en uygun eylemleri USB aracılığıyla koordine etmeleri bekleniyordu.[92] USB, 1 Mayıs 1906'da yayınladığı bildiride, her ülkeden işçilere çağrı yaparak, "ülkeler arasında barışı korumak ve kapitalist hükümetlerin savaş planlarını hezimete uğratmak" için "ellerindeki tüm olanaklar"ı kullanmalarını istedi.[93] USB'nin 16-19 Temmuz 1906'da Sosyalist parlamenterlerin katılımıyla yaptığı bir oturumda, savaş tehlikesi yeniden görüşüldü. Apaçık bir savaş tehdidi durumunda, USB'nin ve tüm ülkelerin parlamentolarındaki sosyalist vekillerin ortak toplantı yapmasına karar verildi.

Bütün olarak bakılınca, antimilitarist hareket, önceki döneme kıyasla eşi benzeri görülmemiş bir kapsam ve güç kazandı. Yine de burjuva ve küçük burjuva partilerinin liderlerinden ve emperyalizm yanlısı politikalarından kaynaklanan birçok engelle karşılaştı. Sosyal Demokrasi ve sendika liderliklerinin yanlışları ve hesap hataları, militarizmle ve savaş tehlikesiyle ilgili sağ oportünist ve sol anarşist duruşlar, kitlesel hareketin yeni koşullarının hafife alınması ve proleter örgütlerinin özel savaş karşıtı görevlerinin savsaklanması da pahalıya patladı. İkinci Enternasyonal'in Haziran 1907'deki Stuttgart Kongresinde militarizmle ve uluslararası çatışmalarla ilgili yapılan tartışmalarda tüm bu güçlü noktalar, zorluklar ve olumsuz öğeler kendini açığa vurdu. Lenin, militarizme

91 V. İ. Lenin, "Savaşkan Militarizm ve Sosyal Demokrasi in Antimilitarist Taktikleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 198.

92 *Bureau Socialiste International. Comptes rendus des réunions...*, C. I, s. 198.

93 *USB'nin 1906 Yılı Uluslararası 1 Mayıs Gösterisi Bildirisi*, Imprimerie Brimée, Brüksel, s. 64.

ve savaşa ilişkin Marksist ilkeleri cisimleştiren devrimci Sosyal Demokratların izledikleri çizginin en önde gelen savunucusuydu. Polonya ve Almanya işçi sınıfı hareketinde öne çıkan Rosa Luxemburg da kararın en önemli maddelerinin hazırlanmasına katıldı. Karl Liebknecht başta olmak üzere diğer devrimci Sosyal Demokratların fikirlerinden de yararlanıldı. Lenin'in belirttiğine göre, sonuç olarak, "toplumsal devrimin kaçınılmaz olduğunun apaçık kavranması, sonuna kadar dövüşmek için sağlam kararlılık, en devrimci mücadele yöntemlerini benimsemeye hazırlık"[94] vardı.

İşçi sınıfı partilerinin önemli bir faaliyet alanı, seçimler sırasında yürütülen mücadeleydi. 1905-1907 döneminde birçok ülkedeki seçim sonuçları, bir yandan işçi sınıfı hareketinin kazandığı kesin başarıları, öten yandan ise proletarya ile burjuvazi arasında şiddetlenen cepheleşmeyi yansıtıyordu. On iki ülkede Sosyalist adaylara verilen oy sayısı 1907 yazında yaklaşık 6.790.000'e ulaştı, yani önceki yıla göre 554.000 oy artışı oldu. Bu zaman diliminde Sosyalist vekil sayısı neredeyse %50 arttı.

İşçi sınıfının sert kitlesel mücadele vererek kazandığı yeni seçim yasasına göre düzenlenen 1907 Avusturya Reichsrat seçimleri, 1 milyon oy alan ve 81 vekillik kazanan Sosyal Demokratlar için büyük bir başarı oldu. Bununla birlikte, safları içindeki olumsuz eğilimler hem bu başarının önemini hem de Reichsrat'ta Sosyalistlerin rolünü zaafa uğrattı. Ulusal Sosyal Demokrat partilerin temsilcileri parlamentoda ayrı gruplar oluşturdular, Avusturya Sosyal Demokrat Partisi liderleri ise açık açık oportünist yolu, yani "işçi sınıfının Taht'la ittifakı"nı benimsediler.

1906'da Danimarka Sosyal Demokrat Partisi'ne oy verenlerin sayısı 1903'e kıyasla yaklaşık %40 arttı ve parti, 24 milletvekilliği kazandı, 1903'teki sandalye sayısı 16'ydı. Parti temsilcileri, kentsel ve kırsal yönetim organlarında 850 sandalyeye sahip oldu. 1905'te Hollanda Sosyal Demokrat Partisi'ne verilen oy sayısı, 1901'deki sayıdan %65 daha yüksekti. Norveç İşçi Partisi 1906 seçimlerinde 45.000 oy toplayarak Storting'e 10 milletvekili soktu. Fransa'da da Sosyalistlerin etkisi arttı. SFIO, 1906'daki Millet Meclisi seçimlerinde 970.000 oy, yani önceki seçimlerden %12 daha fazla oy aldı. Parti, önceki 48 vekilliğe karşılık 52 vekillik kazandı. Ek olarak, yerel iktidar organlarında da 60 il genel meclisi üyesi, 149 belediye başkanı ve 2.160 belediye meclisi üyesi tarafından temsil ediliyordu.[95]

Almanya'da 1907'de yapılan Reichstag seçimleri, dünya kamuoyunun dikkatini çekti.[96] Seçimlerden önce, parlamento ile hükümet arasında sürtüşme yaşandı. 1906 sonunda, farklı nedenlerle olsa bile, Sosyal Demokrat vekillerin yanı

94 V. İ. Lenin, "Stuttgart'taki Uluslararası Sosyalist Kongre", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, Progress Publishers, Moskova, 1972, s. 93.

95 *Die sozialistische Arbeiter-Internationale. Berichte der sozialdemokratischen Organisationen an den Internationalen Sozialisten-Kongress zu Stuttgart ...*, s. 53.

96 Ayrıntılar için bkz. Karl Obermann, "Hottentot Seçimleri, 1907", *Alman Emperyalizmi ve Militarizmi*, Nauka, Moskova, 1965, s. 32-63 (Rusça).

sıra merkezdeki burjuva partisinin temsilcileri de Almanya'nın Afrika sömürgelerinde Gerrero ve Hottentot kabilelerince çıkarılan isyanların bastırılması için ödenek ayrılması aleyhine ortak oy kullandılar. Kayzer hükümeti, Reichstag'ı dağıttı ve yeni seçimler için gün belirledi. Seçimlere hazırlık döneminde Sosyal Demokratlar, şovenistlerce ulus karşıtı, yurtseverlik karşıtı bir güç gibi gösterilerek azgın saldırılara maruz bırakıldılar. Seçim öncesi SPD mitingleri yasaklandı ve dağıtıldı, SPD eylemcileri eziyet gördü, işlerinden kovuldu vb. Buna rağmen SPD 3 milyonun üzerinde oy aldı, yani başka herhangi bir partinin aldığından daha çok ve 1903'teki kendi oylarından neredeyse 300.000 daha fazla oy aldı. Yine de hükümeti destekleyen (Hottentot bloku denilen) partiler 141 sandalye alırken, Sosyal Demokratlar yalnızca 43 sandalye kazandılar (oysaki Reichstag'ın önceki bileşiminde bu sayı 81'di). Demokratik olmayan seçim sisteminde değişiklik ihtiyacı artık iyice kritik bir nitelik kazanmıştı.

Ne var ki, sağ oportünistlerin görüşüne göre, sandalye kaybının nedeni, Sosyal Demokratların sözümona aşırı antimilitarist duruşuydu ve seçimlerde başka kayıplara uğramamak için bu duruşun değiştirilmesi gerekliydi. Alman militarizminin gerici özünü ve giderek büyüyen tehlikesini teşhir eden Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Franz Mehring ve diğer eylemciler, sağcıların şiddetli saldırılarına maruz kaldılar.

Britanya'da 1906 parlamento seçimleri, Liberallere kesin zafer getirmekle kalmadı, o tarihten sonra İşçi Partisi adını alan İşçi Temsil Komitesi (İTK) için de büyük bir başarı oldu. Bu partinin milletvekili sayısı 4'ten 29'a çıktı. Bunların 10'u İTK'ye üyeydi. Ek olarak, 24 sandalye de Liberal listeden seçilen sendika temsilcilerine gitti. Bu sonuç, büyük ölçüde, işçi sınıfı hareketinin yükselmesinin eseriydi. Tipik olarak, Muhafazakâr Parti lideri Arthur J. Balfour, seçim kampanyası sonuçlarını, St. Petersburg'da katliamlara yol açan, Viyana'da ayaklanan ve Berlin'de sosyalist yürüyüşler düzenleyen aynı hareketin yansıması olarak değerlendirdi.[97] Bağımsız İşçi Partisi ve Sosyal Demokrat Federasyon da belediye seçimlerinde bir ölçüde başarılı oldu. Bunu hesaba katmak zorunda kalan Britanya'nın egemen çevreleri, İngiliz burjuvazisine has esnekliği bir kez daha sergiledi. Bir dizi toplumsal reform yürürlüğe konuldu: 1901'deki Taff Vale davasıyla ilgili mahkeme kararı iptal edildi, bu ise yürürlükteki grev yasağının adli olarak fiilen kaldırılması anlamına geliyordu; madenciler için sekiz saatlik iş günü getirildi; yaşlılık aylığı (70 yaş üzeri işçiler için devlet fonlarından haftada 5 şilin) bağlandı; işçilere çeşitli biçimlerde sigorta olanağı sağlandı vb.

İşçi sınıfının mücadelesindeki yükseliş, sosyalist fikirlerin yayılmasına, sosyalist örgütlerin sağlamlaşmasına ve faaliyetlerinin güçlenmesine daha da ivme kazandırdı.

97 Bkz. A. L. Morton ve George Tate, *The British Labour Movement. 1770-1920. A History,* Lawrence and Wishart, Londra, 1956, s. 223.

Sosyalist partilerin artan etkisi ve gücü döneme damga vurdu. 1907'de 14 ülkedeki 18 işçi partisinin üye sayısı 2.414.000'di.[98] SPD'nin üye sayısı bir yılda (1806 yazı ile 1807 yazı arasında) 380.000'den 550.000'e çıktı; Fransız Sosyalistlerin safları genişleyerek 1905-1907 arasında 34.688'den 48.237'ye yükseldi. Belçika İşçi Partisi'nin artık 150.000 üyesi vardı. 1907 yazına gelindiğinde, SPD'nin 800.000 abonesi bulunan 77 gazetesi vardı. Fransa'da 47, Birleşik Devletler'de ise 50 sosyalist gazete çıkıyordu. Britanya'da 1906'da BİP'nin toplam 130 yeni şubesi kuruldu. 1905'te ve 1906'da SDF'nin 86 şubesi daha açıldı. Bristol ve Newcastle sosyalist dernekleri SDF'ye katıldı. *Justice* ve *The Labour Leader* gazetelerinin tirajı yükseldi. *The Clarion* gazetesi, sosyalist nitelikli birçok grubun sözcüsü oldu.

Fransa'da, *Parti socialiste de France* (Guesde'ciler) ve *Parti socialiste français* (Jaurès'çiler) Nisan 1905'te tek bir örgüt çatısı altında birleşti: *Section française de l'Internationale ouvrière* (SFIO – İşçi Enternasyonalinin Fransa Şubesi). Jaurès'çi PSF'nin ideolojik ve örgütsel ilkeleri, bu partinin temelini oluşturdu. Fransız Sosyalistlerin "bir reform partisi değil, sınıf mücadelesi ve devrim partisi"[99] olacak bir parti oluşturma arzusunu dile getiren bir birleşme bildirgesi kabul edildi. Bununla birlikte, SFIO, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce esaslı ve ayrıntılı bir program geliştirip yürürlüğe koymadı.

Japonya'da, 1906'nın başında kurulan Japonya Sosyalist Partisi (Nihon Şakaito) ile Japonya Halk Partisi (Nihon Heiminto), ortak bir siyasal program temelinde birleşerek yeni Japonya Sosyalist Partisi'ni (JSP) oluşturdu. Yaklaşık 200 üyesi olan parti, amacını, devletin yasaları çerçevesinde sosyalizmi kurmak olarak duyurdu. Çok geçmeden, partinin süreli organı *Şakai Şugi Ken-kyu* (Sosyalizm İncelemeleri) yayınlanmaya başlandı; bu, Japon Sosyalistlerin en önemli teorik dergilerinden biriydi. Dergi, kısa (bir yıldan az) süren yayın hayatında Marksizmi yaymak açısından çok şey yaptı: Başka birçok şeyin yanında, *Komünist Parti Manifestosu*'nun tam çevirisini yayınladı. JSP, halkın kitlesel hareketinin bir parçası olmaya ve taleplerini desteklemeye çaba gösterdi.[100]

Avustralya'da, yerel İşçi Partisi'nin politikalarından hoşnut olmayan sosyalist örgütler, 1907'de Melbourne'de bir konferans düzenledi ve Avustralya Sosyalistler Federasyonu çatısı altında birleşti (bu örgüt daha sonra Avustralya Sosyalist Partisi adını aldı).[101]

---

98 *De 1907 à 1910. Rapports sur le mouvement ouvrier et socialiste soumis par les partis affiliés au Congrès Socialiste International de Copenhague (28 août au 3 septembre 1910)* [1907'den 1910'a. Üye Partiler Tarafından İşçi ve Sosyalist Hareketi Hakkında Kopenhag Uluslararası Sosyalist Kongresine (28 Ağustos-3 Eylül 1910) Sunulan Raporlar], Brüksel, s. a., s. 3-4.

99 Bkz. Paul Louis, *Histoire du Parti Socialiste en France (1871-1914)* [Fransa'da Sosyalist Partinin Tarihi (1871-1914)], Librairie de l'Humanité, Paris, 1922, s. 35-38.

100 D. İ. Goldberg, *a.g.y.*, s. 173-77.

101 Robin Gollan, *Radical and Working Class Politics. A Study of Eastern Australia, 1850-1910*, Melbourne University Press, 1970, s. 211-12.

İşçi sınıfı hareketinin topyekûn büyüdüğü süreçte sendikaların konumları sağlamlaştı. 1905-1907 arası dönemde 12 kapitalist ülkede sendikaların toplam üye sayısı yaklaşık üçte bir oranında artarak 10 milyonu aştı. Yalnızca İngiltere'deki sendikalar ve Birleşik Devletler'deki AFL değil, Almanya'da özgür sendikalar da 1 milyon sınırına ulaştı; Avusturya-Macaristan'da 500.000 işçi sendikalı oldu. Norveç, İsveç ve Macaristan sendikaları büyük sıçrama yaptı (%100-150 oranında büyüdü). Yeni kurulan örgütler hızla yerini sağlamlaştırdı: Bulgaristan'da BSDİP'nin (Tesnyak'ların) önderlik ettiği Genel İşçi Sendikaları Birliği (1904); Sırbistan'da, Sırbistan Sosyal Demokrat Partisi'yle bağlantılı olan Merkezî İşçi Sendikası (1903); Romanya'da Comisia Generală a Sindicatelor din Romania (1906); Birleşik Devletler'de DSİ (1905).

Her yerde bu dönem, üç akımın, yani kapitalist sistemin temellerine dokunmayan reformları gerçekleştirmeyi amaçlayan oportünist liderlerin, kararlı bir sınıfsal proleter çizgiyi savunan devrimci Sosyal Demokratların ve siyasal faaliyetten uzak duran anarkosendikalistlerin sendikalar bünyesinde verdikleri mücadelenin şiddetlenmesine tanıklık etti.

Genç işçi hareketi 1905-1907 döneminde genişledi. Danimarka'da (1905), Finlandiya'da (1906), İsviçre'de (1906), Birleşik Devletler'de (1907), Macaristan'da (1905), Almanya'da (1906) ve İspanya'da (1906) yeni sosyalist gençlik örgütleri kuruldu ve önceden kurulmuş olanlar birleşti. Bu tür örgütlerin toplam üye sayısı 1907'de 59.000'e ulaştı.[102]

İşçi sınıfı hareketinin 1905-1907 arası yükseliş döneminde, bir devrim süreci geçirmekte olan Rusya'dan başka en kitlesel ve örgütlü eylemler hem siyasal sistemin demokratikleştirilmesi hem de emekçi halk için daha iyi ekonomik koşulların sağlanması amacıyla mücadele yürüten Almanya ve Avusturya-Macaristan proletaryasının eylemleriydi. Halihazırda birçok demokratik hak elde etmiş olan Britanya, ABD ve Fransa işçileri, daha sık olarak ekonomik ve toplumsal talepler ileri sürdüler, gerçi bunlar da sıklıkla siyasal nitelikliydi. Örneğin Britanya'da, işle ilgili anlaşmazlıklara düşenlerin üçte biri, sendikalarının haklarını savunmak için öne çıktı. İşçilerin İtalya'da, Bulgaristan'da, Romanya'da ve Sırbistan'da verdikleri mücadele kitlesel ölçekte ve zaman zaman çok keskindi, ama daha az örgütlüydü. İspanya'da sendikalar, grev eylemlerinde (örneğin, 1906'da kuzey sanayi bölgesindeki genel grevde) özellikle belirgin bir rol üstlendi. 1905'teki sınıf kavgalarından sonra İsveç'te sendika hareketi büyük başarılara imza attı. Danimarka'da, iş saatleri içinde yapılan kitlesel 1 Mayıs mitinglerine ve gösterilerine katılanların sayısı 1904-1906 arasında neredeyse iki katına çıktı.[103]

102 Bkz. *Birinci Uluslararası Sosyalist Gençlik Konferansı*, Molodaya Gvardiya, Moskova, 1928, s. 211 (Rusça); W. Münzenberg, *Die sozialistischen Jugendorganistionen vor und während des Krieges*, Verlag Junge Garde, Berlin, 1919, s. 9, 13, 35, 41, 42, 43, 98.

103 *Vierter internationaler Bericht über die Gewerkschaftsbewegung. 1906*, Berlin, 1908, s. 61, 72-73; *Justice*, 6 Ocak ve 28 Nisan 1906; *Report on Strikes ... in 1907*, s. 16.

Genel söyleyişle, proleter hareketi yükselişteydi. Rusya'daki devrim ve başka ülkelerde toplumsal-siyasal çelişkilerin, çatışmaların şiddetlenmesi, çağdaşların o dönemi, "uluslararası işçi sınıfı hareketinin yeniden doğan enerjisi"[104] bakımından benzeri görülmemiş bir dönem olarak algılamalarına yol açtı. Hareketin yükselişi, emperyalistlere kafa tutabilecek güçlerin her yerde olgunlaştığını inandırıcı biçimde kanıtladı. "Proletarya ordusu," diye yazıyordu Lenin, "tüm ülkelerde güç kazanıyor. Sınıf bilinci, birliği ve kararlılığı hoplaya zıplaya büyüyor."[105]

Ne var ki, birçok ülkede Sosyal Demokrat partiler, yeni tarihsel durumun koşullandırdığı görevlerin üstesinden gelemedi. Devrimci Sosyal Demokratlar, yeni koşullara ve proletaryanın mücadele görevlerine denk düşen bir siyasal çizgi geliştirmek için var güçleriyle çalıştılar; ne var ki Sosyal Demokrat liderlerin büyük bölümü, kitlesel bir işçi sınıfı hareketi için herhangi bir gelecek ufku göremedi. Onlar, bu hareketin gelişmesine ayak bağı oldular ya da gerekli siyasal çizgiyi geliştirmekte daima geç kaldılar. Birçok sosyalist partinin parlamenter başarıları, belirli sosyalist grupların başını döndürdü ve oportünist politikaların, oportünist teorilerin gelişmesini kolaylaştırdı.

RUS DEVRİMİ DENEYİMİ VE ULUSLARARASI İŞÇİ SINIFI HAREKETİ

İşçi sınıfı hareketindeki genel yükseliş, özellikle de Rusya'daki 1905-1907 devrimi, uluslararası Sosyal Demokrasinin önüne ivedi bir görev koydu: Proleter hareketi için yeni mücadele koşullarına uygun düşen bir siyasal çizgi ve taktikler belirleme göreviydi bu. En öncelikli iş, proleter devrimler için hazırlıklar yapmaktı. Yeni gerçekleşen devrimin potasında denenip sınavdan geçen Rus proletaryasının ve özellikle Bolşeviklerin deneyimi, dünya devrimci hareketinin daha da gelişmesi açısından özel bir önem kazandı. "Rus deneyimi"ne yönelik benimsenen tutumlar, çeşitli ideolojik ve siyasal akımların konumlarını gösteren denek taşı olup çıktı ve özellikle devrimci Sosyal Demokratlar ile oportünistler arasında keskin teorik ve siyasal çekişmelere konu oldu. Lenin daha sonra şöyle yazıyordu: "Devrimci proletaryanın ve doğru Marksizmin Rosa Luxemburg gibi seçkin temsilcileri, bu pratik deneyimin önemini hemen kavrayıp, toplantılarda ve basında bunun eleştirel bir tahlilini yaparlarken, resmî Sosyal Demokrat ve sosyalist partilerin resmî temsilcilerinin çoğunluğu (hem reformcular hem de geleceğin 'Kautsky'ciler'i ... vb. türünden kişiler dâhil), bu deneyimin önemini kavrama ve birer *devrimci* olarak görevlerini yerine getirme, yani bu deneyimin derslerini inceleyip yaymaya çalışma yeteneğinden mutlak yoksun olduğunu kanıtladı."[106]

---

104 *Justice*, 6 Ocak 1906.

105 V. İ. Lenin, "Stuttgart'taki Uluslararası Sosyalist Kongre", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 93.

106 V. İ. Lenin, "Diktatörlük Sorununun Tarihine Katkı", *Toplu Yapıtlar*, C. 31, Progress Publishers, Moskova, 1966, s. 342.

Revizyonistler ve destekçileri, Rus devrimini, Rusya'nın geri kalmışlığının kanıtı olarak, Batı Avrupa'nın 18. ve 19. yüzyıllarda geçmiş olduğu devrimci yolun sırf bir tekrarı olarak gördüler. Proletaryanın önder rolüne, devrimin açılıp geliştiği nesnel koşulların benzersizliğine, ortaya çıkan yepyeni olasılıklara gözlerini kapadılar ve "Rus deneyimi"nin uluslararası önemini yadsıdılar. Örneğin, Eduard Bernstein, Rus proletaryası arasında yaygınlaşan mücadele yollarını ve araçlarını kullanmamaları için Alman işçileri ikna etmeye uğraştı. Onun kanısına göre, Rusya'nın "geri kalmışlığı" ve Rus devrimci hareketinin güya anarşistçe mahiyeti, "Rus deneyimi"ni Almanya ve Alman proletaryası için yararsız ve kabul edilemez kılıyordu.[107] Benzer şekilde, İtalyan Sosyalist Partisi'nin organı *Avanti!*'deki birçok ifade, ilk başta Rus devriminin öneminin anlaşılmadığını ve bu devrimi geçmişteki olaylarla özdeşleştirme eğiliminin bulunduğunu gösterdi.[108] İngiliz Bağımsız İşçi Partisi (BİP) liderlerinin çoğu, Rus devrimini reformcu anlayışla yorumladı. Gazetenin yayın organı, Rus halkının toplumsal değişime hazır olmadığı fikrini savundu ve bunun sonucu olarak, "karşıdevrimin, olayları, halkın gelişiminin doğru aşamasına er ya da geç sert bir şekilde döndüreceği"ni öne sürdü.[109] BİP'nin 1905'teki konferansı, Rusya'daki olayları, "reformlar" yönünde bir hareket olarak değerlendirdi. Rus devrimine derin sempati içeren kararlar bile sıklıkla uzlaşmacı bir üslupla ifade edildi. Nitekim İngiliz Sendikalar Kongresinde (Eylül 1906), çarın, halkının taleplerine kulak vereceği ve onlara bir parlamento bahşedeceği yönünde "içten umut" dile getirildi. *Justice* gazetesinin haklı olarak işaret ettiği gibi, bu karar, "işçi sınıfını temsil eden bir kongreden değil, olsa olsa, Avrupa'nın taçlı başlarının katıldığı bir konferanstan çıkabilirdi".[110]

Batılı devrimci Marksistler temelden farklı bir duruş aldılar, gerçi onlar bile Lenin'in devrim anlayışının tarihsel önemini ve 1905-1907 deneyimine dayanarak geliştirdiği proletaryanın temel devrimci stratejisi ile taktiklerini tam olarak kavrayıp takdir edemediler. Rosa Luxemburg, Kanlı Pazar'dan hemen sonra kaleme aldığı bir makalede, Rusya'da yeni tür bir devrimin, eşi benzeri olmayan bir toplumsal-siyasal içeriğe ve tarihsel ufuklara sahip bir devrimin başladığını yazıyordu. Luxemburg, Jena'da yapılan SPD kongresinde, Rusya'daki devrim ile diğer ülkelerde işçi sınıfı hareketinin yükselişi arasında bağlantı kurdu. "Evrimin devrime dönüştüğü zaman gelmiştir," diye belirtti. Şu coşkulu çağrısı bundandı: "Rus devriminden ders alın!" Karl Liebknecht ve Clara Zetkin de aynı yaklaşımla kongreye seslendiler.[111] O zamanlar Karl Kautsky de bu devrimin, burjuva nitelikli olmasına karşın, proleter devrimleri çağını başlattığını yazdı.[112]

107 *Sozialistische Monatshefte*, H. 1, 1906, s. 12-20.

108 Bkz. Gastone Manacorda, *a.g.y.*, s. 210-19.

109 *Labour Leader*, 27 Ocak 1905, s. 514.

110 *Justice*, 8 Eylül 1906.

111 *Protokoll ... des Parteitages ... zu Jena, 1906*, Berlin, 1906, s. 320, 321, 323-25, 326-27.

112 *Die Neue Zeit*, C. 2, Sayı 50, 1904/1905, s. 758.

İşçi sınıfı hareketine yönelik bir stratejiye ilişkin temel sorunların (yani, demokratik bir devrimde, başka şeylerin yanı sıra, proletaryanın rolü, başta köylülük olmak üzere potansiyel müttefikleri, burjuvazinin duruşu, burjuva partilerinin tavırları vb. gibi sorunların) dünyanın her yanında Sosyal Demokratlarca irdelenip tartışılması son derecede önemliydi. Devrimci Sosyal Demokratlar, proletaryanın devrimdeki rolüne ilişkin Lenin'in anlayışına en yakın olanlardı. Rosa Luxemburg, Franz Mehring ve *Die Gleichheit* (Alman emekçi kadınlara yönelik Clara Zetkin'in yayınladığı Sosyal Demokrat dergi), demokratik bir devrimde proletaryanın liderliğini savunuyorlardı.[113] Paul Lafargue ve Jules Guesde, proletaryanın liderliği ve geçici bir devrimci hükümet konusunda Lenin'in yaptığı belirlemeyi onayladılar.[114]

İtalyan Sosyalist Partisi'nin sol kanadı, proletaryayı Rusya'daki devrimci mücadelenin esin verici ana gücü olarak gördü ve devrimin sosyalist eğilimine işaret etti. Rusya'da olaylar doruğa ulaşırken, "Rus proletaryası kendi devrimini yaratıyor," diye yazan *Avanti!* gazetesi, "eski rotasından ayrılıyor ve kendi bayrağını yükseltiyor,"[115] diyordu. Bununla birlikte, proletaryanın Rus devriminin "asıl yaratıcısı" ve "hareketin lideri" olduğunu kabul eden İtalyan Sosyalistler bile, kısır bir ikilemin içine düştüler: Ya devrim bir burjuva devrimiydi ve o zaman proletarya, devrimin lideri olmak şöyle dursun itici gücü bile olamazdı ya da proletarya, devrimin itici gücü ve doğrudan lideriydi, o zaman da proleter devriminden söz etmek gerekirdi.[116] Tipik olarak, Rusya'da Sosyal Demokratların önderliğindeki proletaryanın bir devrim sonucunda iktidara gelebilme olasılığı hakkında yazan Kautsky bile, proletaryanın liderliği sorunundan tamamen yan çizdi, oysaki bu sorun, Bolşevikler ile Menşevikler arasındaki temel anlaşmazlık noktalarından biriydi. Kautsky'nin kanısına göre, bu grupların geçici bir devrimci hükümet üzerindeki tartışmaları, doğmamış çocuğa don biçmek gibiydi.[117]

Bir burjuva demokratik devrimde proletaryanın liderliği sorununun tümüne ilişkin doğru anlayış, genel olarak, devrimci Marksistlerin karşısına da ciddi güçlükler çıkardı. Örneğin, Georgi Dimitrov'un daha sonra işaret ettiği gibi, Bulgar Marksistler, burjuva demokratik devrimde işçi sınıfının önderlik rolünün önemini o zamanlar tam olarak kavrayamadılar.

---

113 *Die Neue Zeit*, C. 4, Sayı 22, 1904/1905, s. 711; *Die Neue Zeit*, C. 1, Sayı 6, 1905/1906, s. 169; *Die Gleichheit*, Sayı 15, 1905; ayrıntılar için bkz. Annelies Laschitza, "Zur vergleichenden Revolutionsgeschichte in den Arbeiten von W. I. Lenin, Rosa Luxemburg und Franz Mehring während der Revolution von 1905 bis 1907 in Russland", *125 Jahre Kommunistisches Manifest und bürgerlich-demokratischen Revolution 1848/49*, Akademie-Verlag, Berlin, 1975, s. 245-56.

114 Bkz. *Proletari*, 12 (25) Kasım 1905.

115 Gastone Manacorda, *a.g.y.*, s. 218, 219.

116 *A.y.*, s. 218.

117 Bkz. *Leipziger Volkszeitung*, 15 Haziran 1905.

Uluslararası Sosyal Demokrasi saflarında proletaryanın liderliği konusu, olası bağlaşıklara ilişkin kritik sorunu gündeme getirdi. Rus devrimi sırasında köylü hareketi, bu soruna duyulan ilgiyi artırdı. Tarım sorununa ilişkin eski tutumlarına sıkıca sarılan ve devrimin deneyimini göz ardı eden revizyonistler, köylü hareketinin gücünü ve potansiyelini hesaba katmayı reddettiler. Tarım sorununu reformlar yoluyla ve egemen sınıfın vereceği kısmi ödünlerle çözmeyi önerdiler. Bu reçete ne tarım sorununun temelden çözülmesini ne de köylülüğün barındırdığı tüm olanaklardan devrim lehine yararlanılmasını sağlıyordu, yalnızca köylülüğün proletaryadan soyutlanmasına hizmet ediyordu. Bu görüşlere karşı çıkan devrimci Sosyal Demokratlar, bir devrim sırasında köylülüğün işçi sınıfıyla birlikte yürüyebileceği ve proletaryanın, toprak mücadelesinde köylülüğü desteklemesi gerektiği varsayımından hareket ettiler. Rosa Luxemburg, Lenin'in Rusya'da köylülüğün devrimci potansiyellerine ilişkin yaptığı değerlendirmeyi kararlılıkla savunuyor ve köylülüğe önderlik etmenin, proletaryanın doğal bir tarihsel görevi olduğuna inanıyordu.[118] Kautsky, *Rus Devriminin İtici Güçleri ve Perspektifleri* (Lenin'in editörlüğünü yaptığı ve önsözünü yazdığı bir çevirisi Rusya'da yayınlandı), *Rus Devriminin Ufukları* ve *Rusya'da Tarım Sorunu* başlıklı çalışmalarında, proletarya ile köylülük arasındaki ittifakın önemli unsurlarını tahlil etti. Bununla birlikte, Kautsky, işçilerin köylü hareketine dâhil olmalarına ve liderlik etmelerine karşıydı. Rus devriminin yenilgisinden kısa süre sonra, köylülüğün devrimci potansiyeline olan inancını yitirdi.

Marksistler ile revizyonistler arasındaki tartışmalar, Sosyal Demokratların burjuvaziye ve partilerine yaklaşımı konusunda da iyice şiddetlendi. Fransız Sosyalistlerin 1905'teki Chalon Kongresinde, Marcel Cachin ve destekçileri, ilkeleri feda ederek oy peşinde koşmamayı ve yine de proletaryayı siyasal olarak harekete geçirmek için seçimleri kullanmayı gerektiren Marksist taktikleri savundular.[119] Delegelerin çoğunun bu ilkeli tutumu desteklemesine karşın, kongre, reformculara taviz vererek, parlamento seçimlerinde liberallerle anlaşmalar yapılabileceğini kabul etti.[120] Belçika İşçi Partisi'nin (BİP) 1905'teki kongresi, parlamenter çalışmada liberallerle anlaşma sorununu çözmeden bırakmasına karşın, yerel parti örgütlerinin, olası seçim ittifakları sorununu bağımsız olarak ele alma hakkını onayladı. BİP lideri Emile Vandervelde, partinin, liberallerden kendi programlarını uygulamalarını istemesi gerektiğini bildirdi.[121]

Hollanda'da, Sosyal Demokrat Parti'nin sol kanadı, toplumsal alanda liberallerden birçok taviz koparmanın yolu olarak onlara koşulsuz destek veren bir çizgi izledi. İtalya'da, toplumsal reformculara taviz vermek pahasına İSP'nin

118 Bkz. R. Ya. Yevzerov, İ. S. Yajborovskaya, *a.g.y.*, s. 175-76.

119 Marcel Cachin, 1900-1904 arasında Guesde'ci şubenin sekreterliğini ve Bordeaux'da çıkan bir Guesde'ci gazetenin editörlüğünü yaptı, sonra ise Gironde'daki Guesde'ci örgütün sekreteri oldu.

120 Bkz. A. Z. Manfred, *a.g.y.*, s. 471-73.

121 *Le Mouvement Socialiste*, Sayı 156, 1905, s. 182.

birliğini sağlamaya çalışan "Bütünlükçüler", 1906'daki İSP kongresinde, burjuva partileriyle ve hükümetle işbirliğini ilke olarak sözde kınamalarına karşın, "olağandışı durumlar"da onlarla anlaşma yapmaya izin veren bir karara imza attılar.[122] Danimarka'da Sosyal Demokratlar, burjuva radikal parti Venstre'yle işbirliği yaptılar; İsveçli Sosyal Demokratlar da 1905 seçimlerinde liberallerle blok oluşturdular. Norveç'te reformcuların baskı yaptığı Sosyal Demokrat grup, ülkede monarşi ilan edilmesi için Storting'de yapılan oylamada burjuva partileriyle birlikte olumlu oy kullandı. Almanya'da, Temmuz 1907'de, Württemberg eyalet meclisinin Sosyal Demokrat grubu, burjuva vekilleriyle birlikte bütçe lehine oy kullandı, böylelikle 1901'de Lübeck'te yapılan parti kongresinin kararını çiğnedi.

Rus devriminde proletaryanın ve burjuvazinin oynadığı rol konusunda uluslararası Sosyal Demokrasinin reformcu kanadınca benimsenen duruş, genel olarak Menşeviklerin duruşuyla örtüşüyordu. Oportünistler, olayların somut akışına rağmen, proletarya ile liberaller arasında ittifakın gerekli olduğunu kanıtlamaya çaba gösterirlerken, gerçekte, proletaryanın liberal burjuvaziyi desteklediği tek tip uzlaşmacı bir çizgiyi uluslararası işçi sınıfı hareketinde hâkim kılmaya uğraşıyorlardı.[123] Revizyonistlerin sözcüsü *Sozialistische Monatshefte* dergisinde ileri sürülen sözde teorik yargılar, Lenin'e ve diğer Bolşeviklere yapılan kaba hakaretlerle takviye ediliyordu. Temel öncül, Rusya'daki devrimin Avrupa'daki devrimlerin bir tekrarı olduğu, bu nedenle de burjuvazinin önderlik rolüne ilişkin önermenin hiçbir değişikliğe uğramadığıydı. Buna uygun olarak, proletarya bir müttefiki olmadan yapamadığı için, köylülükten daha ilerici olan burjuvaziyi müttefik seçmesi gerektiğine inanılıyordu.[124]

Proletaryanın, özgürlük görevini, bunu yapabilecek yeteneğe sahip olmayan "burjuvaziyi atlayarak"[125] yerine getirmesi gerektiğini düşünen Jean Jaurès bile, iktidarı sosyalistlerin ve liberallerin alması gerektiğine inanıyordu. İşçi sınıfının, köylülük yerine burjuvaziyle ittifak yapması gerektiğini, proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik iktidarını değil, burjuvazinin ve proletarya temsilcilerinin iktidarını kurması gerektiğini savunuyordu. Jaurès'in aldığı duruşun bu çelişkili niteliği, editörlüğünü yaptığı *L'Humanité*'de de öne çıktı.[126]

Tıpkı Bolşevikler gibi, birçok ülkeden devrimci Sosyal Demokratlar da Rus demokratik devriminde burjuvazinin liderliğine çanak tutan, burjuvaziyi proletaryanın doğal ve güvenilir bir müttefiki gibi gören anlayışa karşı kararlılıkla seslerini yükselttiler. Burjuvazinin, kendisi için avantajlı koşullarda karşıdevrimci güçlerle uzlaşarak Rus devriminin gelişmesini önleme emelini açığa

122 *Il Partito Socialista Italiano nei suoi Congressi*, C. II, Edizioni *Avanti!*, Milano, 1961, s. 74.

123 *Sozialistische Monatshefte*, C. II, H. 10, 1906, s. 862-69.

124 *Sozialistische Monatshefte*, C. II, H. 10, 1906, s. 864; H. 12, 1906, s. 1003.

125 *L'Humanité*, 31 Ocak 1905.

126 *L'Humanité*, 8 Haziran 1905.

çıkardılar.[127] Burjuvaziyi korkaklığı nedeniyle küçümseyerek paylayan Rosa Luxemburg, burjuvazinin hainlik etmesinin kaçınılmaz olduğu uyarısında bulundu.[128] "Rus devrimci hareketinde Kadetler"in ve liberal burjuvazinin rolü konusunda Bolşeviklerin bakış açısını paylaşan Alman Marksistler, Dumada yasama görevine katılmak için Kadetlerle bir blok oluşturmaya çalışan Menşeviklerin bu girişimini eleştirdiler.[129] Birçok Amerikalı sosyalist de Rus burjuvazisinin devrimci görevlerin üstesinden gelebilecek yetenekte olmadığına işaret etti.[130]

Devrimci Sosyal Demokratlar, kendi ülkelerinde de işçilerin liberal burjuvaziye eklemlenmesine karşı çıktılar. Franz Mehring, Alman liberalleri çok sert eleştiren bir değerlendirme yaparak, onların Rus karşılıklarıyla benzerliğini ortaya koydu; bu karşılaştırma Lenin'in de dikkatini çekti.[131] Liberal burjuvaziyle uzlaşmaya karşı mücadele, Britanya'da özellikle zordu; çünkü burada işçiler geleneksel olarak oylarını liberal burjuvaziye veriyorlardı. *Justice* gazetesi, Liberalleri teşhir ederken, proletaryaya dost gibi göründüklerini, ama gerçekte proletaryanın en tehlikeli düşmanı olduklarını yazıyordu. Gazete, işçilerin parlamentodaki sevilen temsilcisi, BİP lideri James Keir Hardie'nin canla başla yaptığı çalışmaları destekleyerek, onlara karşı sonuna kadar tutarlı mücadele etmek, yani proletarya ile burjuvazinin çıkarlarının uzlaştırılamazlığına dayalı bir mücadele yürütmek gerektiğini vurguluyordu.[132]

Dolayısıyla, işçi sınıfı hareketinin stratejisine ilişkin temel sorunlarda devrimci Sosyal Demokratlar ile oportünistler arasındaki farklılıklar 1905'ten 1907'ye kadar oldukça derinleşti. Oportünistler, yalnızca işçi sınıfının Rus devriminde liderliğini reddetmekle kalmayıp, yurt dışındaki demokratik harekette oynadığı önderlik rolünü de reddettiler. Rusya'da köylülükle ittifakı reddederek proletaryayı burjuvaziyle ittifaka yönlendirmekle yetinmediler; aynı çizgiyi kendi ülkelerinde de izleyerek, tüm dünyada Sosyal Demokrasiye dayatmaya kalkıştılar. Buna karşılık, Batılı ülkelerdeki devrimci Sosyal Demokratların, demokratik devrimde proletaryanın ve burjuvazinin rolüne ilişkin yaptıkları değerlendirmeler ve burjuva partilerine yönelik aldıkları tutumlar, o kadar açık seçik olmasa bile, temelde Lenin'inkilerle aynı tarzda şekillendi. Devrimci Sosyal Demokratlar, kendi ülkelerinde işçi sınıfı hareketinin stratejisine ilişkin temel sorunlara Marksist bir çözüm bulmak için azimle çaba gösterdiler. Yine de Batı'daki bazı devrimci Sosyal Demokratlar, köylülüğün devrimci potansiyelini azımsayan, hatta düpedüz inkâr eden görüşler savundular.

---

127 Bkz. örneğin, *Leipziger Volkszeitung*, 27 Ekim 1905.

128 *Die Neue Zeit*, C. 1, Sayı 22, 1904/1905, s. 711-12.

129 *Vorwärts*, 20 Nisan, 31 Mayıs, 1 Haziran 1906.

130 *The International Socialist Review*, C. VI, No. 7, 1906, s. 430-31.

131 Franz Mehring, *Gesammelte Schriften*, C. 15, Dietz Verlag, Berlin, 1966, s. 236-40; ayrıca bkz. V. İ. Lenin, "Franz Mehring'in İkinci Duma Değerlendirmesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 12, s. 383-89.

132 *Justice*, 20 Ocak, 8 Eylül 1906.

1905-1907 Rus devrimi, tüm dünyadaki Sosyal Demokratlar arasında, işçi sınıfının mücadele taktiklerine ilişkin hararetli bir tartışma başlattı. Rus proletaryasınca kullanılan yeni mücadele yollarının ve araçlarının uygulanması ve silahlı ayaklanma sorunu üzerinde devrimci Marksistler ile revizyonistler arasında keskin çatışmalar patlak verdi. Lenin şöyle yazıyordu: "Proletaryanın Aralık ayında verdiği mücadele, halkın kuşaklar boyunca yapacağı çalışmalarda ideolojik ve siyasal kılavuz olarak kullanabileceği bir miras bıraktı."[133]

20. yüzyılın başında birçok Sosyal Demokrat, silahlı ayaklanmanın önceki önemini yitirdiğine inanıyordu. "Bugün askeriyeye karşı halkın silahlı bir ayaklanması delilik olur," diye yazıyordu Karl Kautsky.[134] Kautsky, işçi sınıfının elinde kala kala yalnızca bir tek belirleyici aracın kaldığı, onun da siyasal grev olduğu kanısındaydı. Burjuvazinin burjuva demokrasisini yok edip gerici bir rejim kurmaya yönelik girişimlerini proletaryanın kararlılıkla püskürtmesi gerektiğini teslim etmekle birlikte, Kautsky yine de şunu vurguluyordu: "Kitlelerin Sosyal Demokrasi açısından düşündükleri yerde, böyle bir rejim silahlı ayaklanmaya yol açamaz."[135] Rus devrimi bu sorunu yeni bir tarzda ortaya koymuştu. Dünya proletaryası ve her ülkede sosyalistler, Moskova'daki Aralık çarpışmalarını yoğun bir dikkatle izledi. Clara Zetkin'in işaret ettiği gibi, "Devrimci kitle ayaklanmasının elektrik kıvılcımı Rusya sınırlarının ötesine yayılmıştır,"[136] ve sosyalist liderlere, silahlı ayaklanma deneyimiyle ve proletaryanın gelecekte gireceği savaşlarda bunun yeriyle ilgili fikirler vermiştir.

Rus işçilerin cesaretine gereken değeri veren August Bebel, barikatlardaki çatışmalardan dünya tarihindeki en yüce olay olarak, büyük bir ülkü uğruna gösterilmiş cesaret ve özveri timsali olarak söz etti; bunları, gelecekteki devrimci savaşların tipik bir dışavurumu olarak gördü.[137] Görüşlerini kısmen yeniden irdeleyen Karl Kautsky, yeni barikat taktiklerinin zaferine dikkat çekti;[138] Aralık 1905'te devrimci Varşova'da bulunan Rosa Luxemburg ise tek başına genel grevin yetersizliğini gördü ve doğrudan kitlesel sokak savaşının gerekliliğini vurguladı.[139]

Devrimci Marksistler, Aralık ayaklanmasının yenilgisi nedeniyle cesaretlerini yitirmediler. Rusya'da başlayan fırtınanın sonunda başarıyla taçlanacağına, sınıf bilinçli proletaryanın dünya çapında verdiği mücadeleyi daha da yüksel-

133 V. İ. Lenin, "Ne İçin Savaşmalı?", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 168.

134 Karl Kautsky, *Der politische Massenstreik*, Buchhandlung Vorwärts Paul Singer G.m.b.H., Berlin, 1914, s. 82.

135 *A.y.*, s. 83.

136 Alıntı: *1905-1907 Devrimi, Belgeler ve Başka Malzeme*, Politizdat, Moskova, 1975, s. 337 (Rusça).

137 *Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Reichstags. XI. Legislaturperiode. II. Session. 1905/1906*, C. 2, Berlin, 1906, s. 996.

138 *Vorwärts*, 28 Ocak 1906.

139 Rosa Luxemburg, *Briefe an Karl und Luise Kautsky (1896-1918)*, E. Laub'sche Verlagsbuchhandlung GmbH, Berlin, 1923, s. 91.

teceğine olan güvenlerini ifade ettiler.[140] Karl Liebknecht, Alman işçilerin Rus proletaryasını örnek alıp izlemesini istedi; bu sözüyle bir ayaklanmayı kastettiği de kimse için sır değildi.[141] Franz Mehring, uluslararası proletaryanın eline silah alıp özgürlüğü için savaşmaya hazır olması gerektiğine inanıyordu.[142] Ocak 1906'da kitlesel bir toplantı için bir araya gelen Budapeşteli işçiler şuna işaret ettiler: "Ulaştığı dev boyut ve Rus devrimci Sosyal Demokratların sergiledikleri kararlı liderlik bakımından, bu mücadele, devrimler tarihinde son derecede seçkin bir yer tutuyor; dünyanın tüm ezilen işçilerine, olağandışı durumlarda haklarını koruyup kollamak için hangi mücadele yollarına başvurmaları gerektiğini gösteriyor."[143] Sol kanat Amerikalı Sosyalistler, Aralık ayaklanmasını umarsız bir patlama olarak değil, devrimin doruğa ulaşması olarak gördüler. Çeşitli mücadele biçimleri ile en yüksek biçim, yani ayaklanma arasındaki organik bağa dikkat çektiler.

Devrimci Sosyal Demokratlar, yakın geçmişte naif, çocuksu bir çağrışım içeren "barikat" sözcüğünün artık bütünüyle farklı bir anlam kazandığını belirttiler ve gerilla savaşının çok etkili olduğuna işaret ettiler.[144] Rosa Luxemburg, Rusya'dan dönünce, Moskova'daki çarpışmaların, "bir bütün olarak devrimci hareketin mantıksal gelişimini ve geleceğini, yani kaçınılmaz şekilde apaçık ayaklanmayla doruğa ulaşmasını, minyatür boyutta gösterdiği"ni[145] yazdı. Bu, ayaklanmayı devrimin bir perdesi olarak değil, belirli bir politikanın yürütülmesi olarak gören bir değerlendirmeydi.

Devrimci Sosyal Demokratlar, Aralık ayaklanmasının yenilgisine rağmen, bunu yeni devrin bir işareti olarak görürlerken, oportünistler, kapitalizmin zorla yıkılmasını öngören Marksist anlayışın, Moskova barikatlarının molozları altına sonsuza kadar "gömüldüğü"ne inanıyorlardı. Bernstein, Moskova'daki sokak çatışmalarının yalnızca otokrasinin güçlenmesine yaradığını öne sürdü ve Sosyal Demokrasinin, silahlı mücadele yerine burjuva siyasal kurumlarını kullanmasını savundu.[146]

Rus proletaryasının 1905-1907 arası verdiği mücadele, siyasal kitle grevlerinin yapılmasıyla ilgili tarihsel deneyimi zenginleştirdi ve toplumun köklü şekilde yeniden yapılandırılmasında bunun oynadığı muazzam rolü gösterdi. Devrimci Sosyal Demokratlar, Rus işçilerin, güçlü bir mücadele aracı olan genel siyasal grevi keşfetmekle, uluslararası proletaryaya paha biçilemez bir hizmette bulunduğunu vurguladılar. Birçok ülkede Marksistler, devrimci kitle grevinin

140 *Die Gleichheit*, 29 Aralık 1905.

141 *Vorwärts*, 22 Ocak 1906.

142 *Die Neue Zeit*, C. 1, Sayı 14, 1905/1906, s. 443; C. 1, Sayı 15, 1905/1906, s. 475-76.

143 *Macar Devrimci İşçi Sınıfı Hareketi Tarihi*, C. 1, s. 62.

144 *Leipziger Volkszeitung*, 4 Ocak 1906.

145 Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, C. 2, Dietz Verlag, Berlin, 1972, s. 123.

146 *Sozialistische Monatshefte*, H. 1, 1906, s. 20; H. 3, 1906, s. 211.

önemini kavramaya çalıştılar. Grev örgütlemede Rus deneyiminden yararlanmaya çabalarken hem genel grevi başka türlü yorumlayan anarkosendikalistlere hem de anarkosendikalizme atıfta bulunarak siyasal kitle grevi fikrinin ta kendisini lekelemeye kalkışan oportünistlere karşı çıktılar.[147] Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nin sol kanadı, sınıf mücadelesinde genel siyasal grev dâhil "Rus araçları"nın kullanılmasını istedi.[148] Macaristan Sosyal Demokrat Partisi organı *Népszava*'nın genç editörü Gyula Alpári ve partinin devrimci kanadının diğer liderleri, işçilerin Rus deneyiminden ders almalarını istediler.[149] Genel oy hakkı için verilen mücadelede siyasal kitle grevlerinin gerekliliğini kabul ettirmeye çalıştılar. "Rus deneyimi", Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nce (Tesnyak'lar) kararlılıkla desteklendi. Polonya Krallığı ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi (PKLSDP) liderleri, 1905-1907 devriminin öncü bileşenlerinden biri olan Polonyalı işçilerin siyasal kitle grevi yapmaları gerektiğine işaret ettiler. Rosa Luxemburg ve ayrıca Leon Jogiches (Jan Tyszka) bu alanda kapsamlı ideolojik ve siyasal çalışmalar yaptı. Rosa Luxemburg, "Sırada Ne Var?" başlıklı bir yazı dizisinde ve Lenin'in büyük değer verdiği *Kitle Grevi, Parti ve Sendikalar* adlı kitapçıkta siyasal kitle grevleri deneyimini ayrıntılı olarak ele aldı. Julian Marchlewski (Karski), basında siyasal kitle grevini savunan yazılar yazdı. Devrim sırasında Polonya proletaryasının kitlesel eylemlerine önderlik eden Feliks Dzerjinski'nin örgütsel ve siyasal faaliyetleri muazzam önemdeydi.[150]

Ama Guesde'cilerin organı *Le Socialiste*, Rusya'da genel grevin olumlu deneyiminden birçok kez söz etmesine karşın, genel olarak, Fransız sosyalist hareketindeki Marksist güçler, siyasal kitle grevine yeterince dikkatle eğilmedi. Bunun görünürdeki nedeni, Fransa'da yaygın olan genel grev yönündeki anarkosendikalist ajitasyona karşı gelişen olumsuz tutumdu. Guesde'ciler, bu sorunda revizyonistlerin ve anarkosendikalistlerin ortak bir duruş aldıklarını vurguladılar: Genel grev, diğer taktik mücadele biçimlerinin çerçevesi dışında görülüyordu. Bununla birlikte, Jules Guesde ve destekçileri, siyasal kitle grevi örgütlemeyle ilgili görevlere kayıtsız kaldılar; bu tavır zaten pratik sorunlar söz konusu olunca onların ayırt edici özelliğiydi.[151]

Oportünistler, Batı Avrupa ülkelerinde siyasal kitle grevlerinin uygunluğunu ve gerekliliğini yadsıdılar, hatta Rusya koşullarında uygulanmasına bile

147 Bkz. örneğin, Rosa Luxemburg, *Massenstreik, Partei und Gewerkschaften*, Dubber, Hamburg, 1906; Henriette Roland-Holst, *Generalstreik und Sozialdemokratie*, Karl Kautsky'nin önsözüyle, Kaden und Co., Dresden, 1905; Karl Liebknecht, "Der Massenstreik—das spezifisch proletarische Kampfmittel!", "Der politische Massenstreik—eine neue Waffe des Proletariats", *Gesammelte Reden und Schriften*, C. I, Dietz Verlag, Berlin, 1958, s. 159-60, 162-65; Clara Zetkin, "Die russische Revolution und die deutschen Sozialdemokratie", *Leipziger Volkszeitung*, 17 Ağustos 1905; *Leipziger Volkszeitung*, 15 Şubat, 25 Ekim 1905.

148 Bkz. S. V. Ovnanyan, *a.g.y.*, s. 89, 125.

149 Bkz. T. M. İslamov, *a.g.y.*, s. 263.

150 Ayrıntılar için bkz. *Feliks Edmundoviç Dzerjinski, Bir Yaşamöyküsü*, Politizdat, Moskova, 1977, s. 63-86 (Rusça).

151 Bkz. *Le Socialiste*, 24 Eylül-1 Ekim, 14-21 Ekim, 18-25 Kasım, 1905; A. Z. Manfred, *a.g.y.*, s. 470-71.

çoğu kez kuşkuyla baktılar.[152] Bu sorun, 1905'te Köln'de yapılan Alman Özgür Sendikalar Kongresinde tabandan gelen sendikal örgütlerin baskısıyla tartışma konusu yapıldığı zaman, reformcu liderler, her türlü siyasal kitle grevi propagandasını tümüyle kınayan ve işçi sınıfı örgütlerini sağlamlaştırma kaygısını bunun karşısına koyan bir kararı kabul ettirmeye çabaladılar.[153] Kongrede alınan bu ve başka kararlar, özellikle 1 Mayıs'ta iş bırakılmasına karşı alınan karar, SPD'nin organı *Die Neue Zeit*'ın işaret ettiği gibi, Sosyal Demokrat sendikalarda antisosyalist ve sendikalist eğilimlerin geliştiğini kanıtladı.[154]

Köln'de alınan kararlar birçok Sosyal Demokrat ve sendikal örgütte hoşnutsuzluk yarattı.[155] İşçilerin protesto mektupları, *Leipziger Volkszeitung, Hamburger Echo, Sächsische Arbeiter-Zeitung* ve *Bremer Bürger-Zeitung* gazetelerinde yayınlandı.

Siyasal kitle grevi, SPD'nin Eylül 1905'teki Jena Kongresinin ana gündem konusu oldu. August Bebel, Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht ve Clara Zetkin, bir genel siyasal grevin Almanya'da mümkün olduğunu ve buna hazırlanmak gerektiğini kanıtlamaya çalıştılar. "Eğer gericilik bizimle Rusça konuşmak isterse," diye belirtti Clara Zetkin, "proletarya da Rusça yanıt verecektir."[156] Bebel, örgütlü Sosyal Demokrasinin gücü hakkında iyimser konuştu ve işçi sınıfını yaklaşan devrimci savaşlara hazırlaması için çağrı yaptı.[157] Devrimci Sosyal Demokratlar, revizyonistlerin kitle hareketlerinden duydukları korkuyu açığa çıkardılar. Rosa Luxemburg, Marksistlerin "kitleleri dizginleme"yi başarıp başaramayacaklarına ilişkin korkulara yanıt verirken şöyle dedi: "Devrimci bir durum doğduğunda, kitleleri dizginlemek değil, kitlelere ve devrime ihanet etmelerini önlemek için parlamento avukatlarını dizginlemek gerekir."[158] Kongre, Bebel'in önergesi üzerine, siyasal genel grevi proletaryanın en önemli mücadele araçlarından biri olarak tanıyan ve işçiler arasında bu ruhla propaganda yürütmelerini parti ve sendika örgütlerine salık veren kararı ezici bir çoğunlukla kabul etti (gerçi bu, öncelikle gericiliği püskürtmek için bir araç olarak görülüyordu).[159] Lenin, bu bağlamda yazarken, siyasal kitle grevi sorununu, başta Rusya olmak üzere birçok ülkede yakın zamanlarda meydana gelen olayların gündeme getirdiğini belirtti. Ve Alman Sosyal Demokratların kararı da "hiç kuşku yok ki, militan

152 Bkz. örneğin, *Correspondenzblatt der Generalkommission der Gewerkschaften Deutschlands*, Sayı 6, 11 Şubat 1905, s. 93.

153 *Protokoll der Verhandlungen des fünften Kongresses der Gewerkschaften Deutschlands abgehalten zu Köln a. Rh. vom 22. bis 27. Mai 1905*, Verlag der Generalkommission der Gewerkschaften Deutschlands, Berlin, tarihsiz, s. 30.

154 *Die Neue Zeit*, C. 2, Sayı 44, 1904/1905, s. 563.

155 *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, C. 2, s. 98.

156 *Protokoll... des Parteitages ... zu Jena ... 1905*, s. 325.

157 *A.y.*, s. 297.

158 *A.y.*, s. 320.

159 *A.y.*, s. 142-43, 342.

işçilerin devrimci ruhuna destek ve güç vererek, tüm uluslararası işçi hareketi üzerinde çok büyük etki yarattı".[160]

Ama Bebel'in konuşması rahatsız edici bazı öğeler içeriyordu. Rosa Luxemburg, Clara Zetkin ve başkaları devrimci greve dikkat çektikleri zaman, Bebel, onların sözlerini "biraz acayip" diye niteledi. Kapanış konuşmasında şöyle dedi: "Kandan ve devrimden bugün olduğu kadar çok söz edilen bir tartışmaya henüz tanık olmadım. Tüm bunları dinlerken, gayriihtiyari gözlerimi indirip, sahiden kana bulanıp bulanmadığını görmek için ayakkabılarımın uçlarına baktım."[161] Birkaç ay sonra SPD Yönetim Kurulu, kitle grevi konusunda oportünistlere büyük ödünler vermeyi kabul etti.

Oportünistlerin muhalefetini alt eden devrimci Alman Sosyal Demokratlar, ülkede yaygınlaşan kitle hareketine yardım etme çabasına girdiler. Yürüttükleri kampanyanın ana izleği, Jena Kongresinde onaylanan siyasal kitle grevi fikriydi. Rosa Luxemburg, Hamburg'daki siyasal grevin ardından Karl Kautsky'ye şöyle yazıyordu: "Bravo, Hamburg! Bunu öğrendiğim zaman sevindim ve çok mutlu oldum. Umarım, burada bitmez. Kentin ağababaları, bunu 'söndürmek' için büyük olasılıkla önlemler almışlardır bile!"[162] SPD'li oportünistler, özellikle sendika yöneticileri, yükselen proleter hareketinin başını ezmek için gerçekten ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Köln kararını fiilen geçersiz kılan Jena Kongresinin kararına rağmen, siyasal kitle grevinin amansız muhalifleri olarak hareket ettiler.

Moskova'da Aralık silahlı ayaklanmasının yenilgisinden sonra, tescilli oportünistler, bazı seçkin SPD liderlerinin kafa karışıklığından yararlanarak öç aldılar. Şubat 1906'da, SPD Yönetim Kurulu ve Özgür Sendikalar Genel Komisyonu temsilcilerince yapılan kapalı bir toplantıda, proletaryanın "tehlikeli" eylemlerini önlemek, bunları "akıl ve sağlıklı gerçekçilik" yolunda götürmek için ortak bir karar alındı. Toplantıda benimsenen anlaşma, SPD Yönetim Kurulunun siyasal kitle grevi propagandası yapma niyeti gütmediğini ve gerekirse böyle bir greve karşı çıkacağını belirtiyordu. SPD'nin Eylül 1906'daki Mannheim Kongresinde, Bebel, Almanya'daki durumun Rusya'dakiyle kıyaslanamayacağını ve o nedenle, Alman proletaryasının siyasal kitle grevi yapmaması gerektiğini söyledi. Carl Legien, siyasal grevi genel olarak kötülemeye çabaladı.[163] O ve Reichstag üyesi revizyonist Eduard David, otokrasinin indirdiği ağır darbeler altında geri çekilmekte olan devrimin deneyimini tanımayı reddetti.

Devrimci Sosyal Demokratlar Mannheim'da Jena Kongresinin kararlarını savundular. Rosa Luxemburg, "proletaryanın devrimci hareketine on yıllarca ışık tutacak"[164] olan "Rus devriminin deneyiminden bir şey öğrenme" yetene-

160 V. İ. Lenin, "Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Jena Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 9, Progress Publishers, Moskova, 1965, s. 290.

161 *Protokoll... des Parteitages ... zu Jena ... 1905*, s. 336.

162 Rosa Luxemburg, *Briefe an Karl und Luise Kautsky (1896-1918)*, s. 100.

163 *Protokoll ... des Parteitages ... zu Mannheim ... 1906*, s. 232, 251.

164 Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, C. 2, s. 172.

ğine sahip olmayanları teşhir etti. Ne var ki, sonuçta kongre, Bebel'in raporuna uyarak, ikilemli, safsatalı bir karar benimsedi: Bir yandan Jena kararını doğruladı, öte yandan ise o kararın, Köln sendika kongresinin kararıyla çelişmediğini belirtti.[165] Ayrıca, bir siyasal kitle grevi örgütleme konusunun yalnızca Özgür Sendikalar Genel Komisyonunun rızasıyla SPD Yönetim Kurulunca gündeme getirilebileceği de öngörüldü. Bu arada, önceden bilindiği üzere, söz konusu komisyon, proleter mücadelesinin bu yöntemini özünde reddetmişti. Marksist ilkelere büyük ölçüde uygun olan Jena Kongresi kararları böylece iptal edilmiş oldu. Dahası, SPD içinde sağcı, açıkça oportünist eğilimin ve solcu, devrimci eğilimin yanı sıra, bir de üstü örtülü oportünist akımın, yani merkezciliğin belirdiğini Mannheim Kongresi gösterdi. Merkezciler, revizyonistlere verilen münferit tavizlerle başlayarak, daha sonra tüm temel meselelerde oportünist ideolojik ve siyasal çizgiyi izlediler. Almanya'da siyasal kitle grevi sorunları üzerinde süren mücadele ve kitlelerin oportünist çizgiden duydukları hoşnutsuzluk nedeniyle, başka ülkelerde de "Rus deneyim"inden yararlanmaya karşı çıkanlar manevra çevirmek zorunda kaldı. Nitekim Avusturyalı Sosyalistlerin lideri Victor Adler, siyasal kitle grevini bir proleter mücadele aracı olarak tanımayı reddetmese de, aynı zamanda, buna yönelik propagandanın, parti içindeki çelişkileri şiddetlendireceği ve sendikaların muhalefetini kışkırtacağı uyarısında bulundu.[166] Adler, 1906 sonbaharında, kitle greviyle ilgili SPD'de süren tartışmaların, Avusturya-Macaristan'da oy hakkı reformları için verilen mücadeleyi olumsuz etkileyeceğinden kaygılandığını dile getirdi. Ne var ki, ülkede devrimci duyguların hızla yükselmesi nedeniyle, Avusturya Sosyal Demokrat Partisi liderliği, genel grev sorununu bir sonraki parti kongresinin gündemine almak zorunda kaldı.

Birçok ülkede, oportünistlerin kitle grevini reddetmesi, ağırlıklı olarak anarkosendikalist biçimde ifade edilen bir muhalefet doğurdu. Üyeleri arasında hem reformcuların hem de anarkosendikalistlerin bulunduğu İtalyan Sosyalist Partisi'nde (İSP) bu türden sert bir mücadele patlak verdi. Tartışmalar hem Rusya'daki devrimle hem de kendi deneyimleriyle (özellikle 1904 genel greviyle[167] ve onu izleyen yıllardaki eylemlerle) bağlantılı sorunlar üzerine odaklandı. Fransa'da, İspanya'da ve başka birçok ülkede olduğu gibi, anarkosendikalistler, kitle grevi hareketini ve genel grevi reddeden reformcuların karşısına, belirleyici devrimci araç olarak genel ekonomik grev çağrısıyla çıktı. İSP'nin Ekim 1906'daki kongresinde, anarkosendikalistler, sendikal organların, doğrudan üreticilerin gücünü pekiştirmek amacıyla "partinin devrimci faaliyetlerini genel grev yoluyla yürütmesi"nin düşünülmesini önerdiler.[168] Anarkosendikalistlerin genel

165 *Protokoll ... des Parteitages ... zu Mannheim ... 1906*, s. 305.

166 *Arbeiter-Zeitung*, 11 Haziran 1905.

167 Bkz. K. F. Miziano, *Yirminci Yüzyıla Girilirken İtalyan İşçi Sınıfı Hareketi*, Nauka, Moskova, 1976, s. 222, 253 (Rusça).

168 *Il Partito Socialista Italiano nei suoi Kongressi*, C. II, s. 75.

greve tapmalarının çarpıcı bir somut belgesi, Fransa Genel İş Konfederasyonu Kongresinde o zaman kabul edilen Amiens Bildirgesi'ydi.[169]

Genellikle, anarkosendikalistler, Rus proletaryasının deneyimini kendi tutumlarının doğrulanması olarak yorumladılar. Rusya'daki grevlerin siyasal mahiyetini tamamen göz ardı ettiler ve kendi faaliyetlerinde, ekonomik mücadeleyi siyasal mücadeleden kopardılar, çünkü birincinin sendikalara ait, ikincinin ise partiye ait bir faaliyet alanı olduğu inancındaydılar. Faaliyet alanlarının böyle ayrılmasını SFIO da kabul etti. Kasım 1906'da Limoges'da yapılan SFIO kongresi, işçilerin sendikal ve siyasal faaliyetlerinin koşullara uygun olarak koordine edilmesini öneren bir karar tasarısını reddetti. Kongre, siyasal ve sendikal örgütlerin birleşik eyleminin önemine işaret etmekle birlikte, yine de "bunların tamamen özerk olması"[170] gerektiğini vurguladı.

Sağ oportünistlerin kitle grevini reddetmesine gösterilen muhalefet, Birleşik Devletler'deki işçi sınıfı hareketinde de kısmen anarkosendikalist biçimlere büründü. Dünya Sanayi İşçileri (DSİ-IWW), kuruluş kongresinde, en yüksek dayanışma ruhunun bir dışavurumu olarak genel grev sloganını ortaya attı ve uzaklardaki Rusya'da işçi sınıfının verdiği büyük mücadeleyi selamlayan sözler etti.

Sosyalistlerin parlamenter faaliyetlerini geliştirmeye ve işçi sınıfının parlamento dışı kitlesel mücadelesiyle ilişkilendirmeye dair sorunlar, Rus devrimi deneyimiyle doğrudan doğruya bağlantılıydı. Devrimci Sosyal Demokratlar ile revizyonistler arasında kısa süre önce sert çekişmelere konu olan önceki parlamenter taktiklerin yönlerine, Rusya'daki 1905-1907 olaylarının ortaya çıkardığı yeni bir yön daha (devrim sırasındaki parlamenter taktikler) eklendi.

Bu arada, işçi partilerinin parlamento gruplarında büyük ağırlığı bulunan revizyonistler, partilerin denetimi dışına çıktılar; seçmenlerle bağlarını sürdürme gibi bir kaygı taşımadılar ve parlamenter mücadele biçimlerinin dışında biçimler kullanmak için ellerinden geleni yaptılar. Bernstein ve destekçileri, Rusya'da devrimin verdiği dersleri irdeleme bahanesiyle, gerçekte bu derslerin özünü her şekilde göz ardı ederek, "ekonomik yönden gelişmiş bugünkü mevcut toplum"da, "parlamento için ve parlamentoda mücadele ... sürekli devinim içinde olan organik bir devrimdir"[171] iddiasını ortaya attılar. Parlamentarizmle ilgili yanılsamalar, Avusturya-Macaristan'da da Sosyal Demokratların tipik özelliğiydi; imparatorluğun Avusturya bölümünde işçiler genel oy hakkı aldıktan sonra bu yanılsamalar daha da güçlendi.[172] Jean Jaurès, sosyalist parlamenterlerin

169 Ayrıntılar için bkz. Bölüm 5.

170 *Parti Socialiste (Section française de l'Internationale ouvrière). 3e Congrès National...*, s. 201-02.

171 *Sozialistische Monatshefte*, H. 1, 1906, s. 20.

172 T. Erényi, "Die Frage der Revolution und der Reform in der Arbeiterbewegung Österreich—Ungarns um die Jahrhundertwende", *Études historiques hongroises 1975 publiées à l'occasion du XIVe Congrès International des Sciences Historiques par la Commission Nationale des Historiens Hongrois* [XIV. Tarih Bilimleri Uluslararası Kongresi Dolayısıyla Macar Tarihçileri Ulusal Komisyonu Tarafından Yayınlanan 1975 Macar Tarihi İncelemeleri], C. II, Akadémiai Kiadó, Budapeşte, 1975, s. 49.

hareket özgürlüğünü canla başla savundu. İngiliz reformcular bu sözlere hayli anlayış ve sempati gösterdiler.[173]

Oportünizmi eleştiren ve parlamentarizmle, işçi partilerinin parlamenter faaliyetinin mutlaklaştırılmasıyla ilgili yanılsamalara kapılma tehlikesine karşı uyarıda bulunan devrimci Sosyal Demokratlar, parlamenter faaliyetleri, önem derecesi duruma bağlı olarak değişen çeşitli taktik türlerinden sadece biri gibi gördüler. Parlamento lobilerinde varılan uzlaşmaların değil, kitle hareketinin belirleyici rolü konusunda Bolşeviklerin bakış açısını paylaşan devrimci Sosyal Demokratlar, reformculara ve anarkosendikalistlere karşı mücadele ederlerken, parlamenter ve parlamento dışı faaliyet biçimlerine devrimci içerik yüklemeye çalıştılar. Hem parlamento dışı mücadele biçimlerinin küçümsenmesini hem de işçi partilerinin parlamento gruplarının parti denetiminden kurtulma isteğini eleştirdiler. Clara Zetkin'in işaret ettiğine göre, SPD'de "parlamenter kretenizm [ahmaklık –*Türkçe çev.*] yerini sağlamlaştırarak yaygınlaşmıştır" ve liderlerin birçoğu "parlamentarizme tamamen saplanıp kalmıştır".[174] Rosa Luxemburg, "eski otoriteler [arasında] ve hatta daha yaygın olarak oportünist editörlerin, milletvekillerinin ve sendika liderlerinin üst kademeleri arasında" rastlanan, parlamenter faaliyetleri sınıf mücadelesinin kabul edilebilir biricik biçimi gibi görmeye yönelik yerleşik eğilime sert tepki gösterdi.[175] Clara Zetkin'in doğru işaret ettiği gibi, Marksistlerin görevi, "proletaryayı zafere götürecek yolun doğrudan doğruya parlamentarizmden geçtiği ve sınıf mücadelesi yürütmenin biricik, her derde deva yolunun parlamenter mücadele olduğu şeklindeki boş inancı çürütüp silmek"ti.[176] Amerikalı Sosyalistlerin dergisi *The International Socialist Review*, taktik geliştirmeyle ilgili sorunları araştırarak, "oy kullanmayı ve parlamentarizmi abartma"[177] yönünde bir eğilimin dışavurumlarına dikkat çekti.

Dünya işçi sınıfı hareketinin yükselmesiyle ve en başta da Rusya'daki devrimden dolayı, proletaryanın uygulayacağı stratejiye ve taktiklere ilişkin temel sorunlar üzerinde Marksistler ile oportünistler arasındaki mücadele iyiden iyiye şiddetlendi. Rus işçilerin ileri deneyiminden yararlanan ve Bolşeviklerin izinden giden devrimci Sosyal Demokratlar, mücadelenin yeni koşullarına ve ivedi siyasal görevlere ilişkin sosyalist politika geliştirmede önemli bir ileri adım attılar. Yine de Batı'daki Marksizm yanlıları, stratejiyle ve taktiklerle ilgili birçok güncel sorunu tanımlamada ve çözmeye çalışmada yeterli tutarlılık sergilemediler, bunun için gereken yol haritalarını çizmeyi sıklıkla beceremediler. Rus proletaryasının devrimci deneyimini ve Bolşevik çizgisini kötülemeye, işçi sınıfı

173 *Labour Leader*, 31 Ocak 1908.

174 Alıntılandığı kaynak: *Devrimci Enternasyonal Mücadelesinde Lenin*, Nauka, Moskova, 1970, s. 128 (Rusça).

175 *A.y.*

176 *A.y.*

177 *The International Socialist Review*, C. VI, Sayı 7, 1906, s. 431.

örgütlerinin bunları kullanmasını önlemeye çalışan oportünistler ise işçi sınıfı hareketinin önündeki siyasal görevlerin Marksist çözümüne var güçleriyle karşı çıktılar. Devrini tamamlamış siyasal ilkeleri savunarak, reformcu çizgiyi işçi sınıfı hareketine dayatmayı denediler ve bu amaca ulaşmak için, Rus devriminin yenilgisinden geniş ölçüde yararlandılar.

Anarkosendikalistler, sahte devrimci nitelikte "doğrudan eylem" taktiklerinin propagandasına hız vermek için, uluslararası işçi sınıfı hareketindeki yükselişten ve 1905-1907 devriminden yararlandılar. Rusya'daki örgütlü devrimci hareketin deneyimini özünde bir yana iterek, gerçekte proletaryayı, konumunun zayıflamasına yol açan maceralara "itmek" için orada bir gerekçe aradılar.

Rusya'da devrimin yenilgisi, teoride hâlâ Marksizme bağlı olan ama gerçekte devrimci politikaların istikrarsız temsilcisi, siyasette ve ideolojide revizyonizmin tutarsız muarızı olduklarını gösteren Karl Kautsky gibi birçok Sosyal Demokratın daha fazla yalpalamasıyla da sonuçlandı. Bu tehlikeli eğilim güçlenmeyi sürdürerek, yeni bir oportünist akım olan merkezciliğin oluşmasına yol açtı.

Rusya'da 1905-1907 devrimi, birçok ülkede sınıf mücadelesinin keskinleşmesi ve dünya ölçeğinde Sosyal Demokrasi saflarındaki devrimci Marksistlerin faaliyetlerinin ivme kazanması, uluslararası işçi sınıfı hareketinde bir tür yeni, daha yüksek aşamaya ve çeşitli eğilimleri arasında belirginleşmeyi sürdüren sınırlara işaret ediyordu. Bu hareket, emperyalizmle birlikte şiddetli sınıf savaşlarının ana akımına katıldı.

• • •

Konuyla ilgili ek kaynaklar: S. V. Ovnanyan, *Avusturya'da İşçi Sınıfı Hareketinin Yükselişi (1905-1906)*, Moskova, 1957; *1905-1907 Birinci Rus Devrimi ve Uluslararası Devrimci Hareket*, Moskova, 1955; S. N. Gurviç, *Fransa'da 20. Yüzyıl Başında Radikal Sosyalistler ve İşçi Sınıfı Hareketi*, Moskova, 1976; K. F. Miziano, "20. Yüzyıl Başında Rus-İtalyan İlişkileri", *Rusya ve İtalya*, Moskova, 1972 (tümü Rusça); G. Manacorda, *Rivoluzione borghese e socialismo. Studi e saggi*, Roma, Editori Riuniti, 1975; B. N. Krilov, "1905-1907 Birinci Rus Devrimi Arifesinde ve Esnasında ABD'de İşçi Hareketi", *1905-1907 Birinci Rus Devrimi ve Uluslararası Devrimci Hareket*, Kısım 2, Moskova, 1955 (Rusça); K. Bäckström, *Arbetarrörelsen i Sverige*, Stockholm, 1963; K. A. Vişnyakov-Vişnevetski, *V. İ. Lenin ve Rus Proletaryası ile Alman Proletaryası Arasındaki Devrimci Bağlar (1903-1910)*, Leningrad, 1974; *İtalya Tarihi*, C. 2, Moskova, 1970; *İkinci Enternasyonal Tarihi*, C. 2, Moskova, 1966; Yu. A. Pisarev, *Avusturya-Macaristan'ın Güney Slav Halklarının Özgürlük Hareketi, 1905-1914*, Moskova, 1962; D. İ. Goldberg, *Japonya'da İşçi Sınıfı ve Sosyalist Hareketin Tarihi Üzerine Bir Deneme (1868-1908)*, Moskova, 1976; T. M. İslamov, *Macaristan'da 20. Yüzyıl Başında Siyasal Mücadele*, Moskova, 1959; *Macar Devrimci İşçi Sınıfı Hareketinin Tarihi*, C. 1,

Moskova, 1970 (tümü Rusça); F. Mucsi, *A Kristóffy-Garami-Paktum*, Budapeşte, 1970; B. A. Aizin, *Almanya'da 20. Yüzyıl Başında İşçi Sınıfı Hareketinin Yükselişi*, Moskova, 1954; A. Z. Manfred, *18.-20. Yüzyıl Fransa Tarihi Üzerine Denemeler*, Moskova, 1961; G. N. Yefimova, "1906'da Fransız Proletaryasının Grev Eylemleri", *Fransız Yıllığı 1964*, Moskova, 1965 (tümü Rusça); L. İ. Zubok, *Amerika Birleşik Devletleri'nde İşçi Sınıfı Hareketinin Tarihi Üzerine Denemeler, 1865-1918*, Moskova, 1962; Ye. İ. Spivakovski, *Romanya'da 20. Yüzyıl Başında İşçi Hareketinin Yükselişi*, Moskova, 1958; A. K. Moşanu, *Romanya'da İşçi Sınıfı ve Sosyalist Hareket, 1907-1914*, Kişinev, 1974 (tümü Rusça); *Japonya'da İşçi Sınıfı Hareketinin Tarihi Üzerine Denemeler*, Moskova, 1955; V. N. Vinogradov, *Romanya'da 1907 Köylü Ayaklanması*, Moskova, 1958; *Fransa Tarihi*, C. 2, Moskova, 1973 (tümü Rusça); H. Wohlgemuth, *Karl Liebknecht. Eine Biographie*, Berlin, 1973; B. A. Aizin, *Devrimci Alman Sosyal Demokratlar Emperyalizme ve Savaşa Karşı (1907-1914)*, Moskova, 1974 (Rusça); P. Louis, *Histoire du mouvement syndical en France* [Fransa'da Sendika Hareketinin Tarihi], C. 1, Paris, 1947; J. Maitron, *Le Mouvement anarchiste en France* [Fransa'da Anarşist Hareket], C. 1, Paris, 1975; R. Luxemburg, *Massenstreik, Partei und Gewerkschaften*, Hamburg, 1906; K. Liebknecht, *Gesammelte Reden und Schriften*, C. 1, Berlin, 1958; İ. M. Krivoguz, *İkinci Enternasyonal, 1889-1914*, Moskova, 1964 (Rusça).

KISIM II

PROLETER MÜCADELESİNDE YENİ AŞAMA (1908-1914)

BÖLÜM 3

LENİN'İN MARKSİST TEORİYİ GELİŞTİRMESİ

1905-1907 devrimi ve dünya işçi sınıfı hareketi ile ulusal kurtuluş hareketlerinin yükselişi, kapitalist gelişmenin barışçıl dönemi denilen dönemin sona erdiğini gösterdi. Büyük toplumsal altüst oluşlar ve eski ilişkilerde keskin bir değişim çağı hızla yaklaşıyordu. İşçi sınıfı, belirleyici tarihsel eşiğe, yani siyasal iktidar mücadelesinin ve yeni bir toplum yaratmanın başlangıç noktasına ulaşmıştı. Tüm bunlar, nesnel olarak, burjuva toplumunun evrimindeki ve sınıf mücadelesindeki en son olguları teorik olarak yorumlama görevini işçi partilerinin önüne koydu ve sosyalist devrime ilişkin Marksist teorinin daha da geliştirilmesini zorunlu kıldı. Rusya'da devrimin yenilgisi nedeniyle, Marksizmin savunulması ve yalnızca ikircikli küçük burjuva unsurların değil, istikrarsız proleter unsurların da artık inkâr ettiği devrimin deneyimi temelinde yaratıcı şekilde geliştirilmesi daha da kritik bir önem kazandı. "Devrimler arası dönem"in taze deneyimleri birikmekteydi, ki "Marksist dünya görüşünün ve bu dünya görüşüne denk gelen üstyapıların çeliğini dövmek"[1] için bunların da tahlil edilmesi ve öncekilerle ilişkilendirilmesi gerekliydi.

Lenin'in yaptığı teorik çalışmalar, bu görevin yerine getirilmesi için yaşamsal önemdeydi.

PROLETARYANIN ÇAĞ AÇICI ROLÜNÜ GERÇEKLEŞTİRME YOLLARININ TAHLİLİ

Uluslararası sosyalist ve işçi sınıfı hareketinde, kapitalizmden sosyalizme geçiş yollarıyla ilgili görüş birliği yoktu. Rusya'da devrim ve uluslararası işçi sınıfı hareketi ile ulusal kurtuluş hareketlerinin yükselişi, devrimci ve oportünist anlayışların çatışmasına özel bir güncellik kazandırdı; Rus devriminin yenilgisi, uluslararası Sosyal Demokraside bu iki eğilim arasındaki mücadeleyi daha da şiddetlendirdi.

1 V. İ. Lenin, "'Çekince' Kahramanları", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 373.

İşçi sınıfı hareketindeki oportünistler ve Marx'ın çeşitli burjuva-liberal yorumcular tarafından bilimsel sosyalizmin revize edilmesiyle ortaya çıkan toplumsal reformcu gelişme anlayışının özü, "Proletarya devrimine karşı evrim!" şiarıydı. Bunları birleştiren ortak payda, açıkça reformculuğu, milliyetçiliği ve sosyal emperyalizmi yaymaktı. Bunlar, proletaryanın devrimci sınıf mücadelesindeki şiddetlenme eğilimini, toplumsal gelişmede bir "anormallik" olarak yorumladılar. Ayrıca, birinci Rus devriminin yenilgisini, sözde bu görüşü güçlendiren bir kanıt olarak gösterdiler.

Örtülü oportünizme, yani merkezciliğe kaymasına karşın, Kautsky de Rus devrimini izleyen yıllarda revizyonistlerin karşısında yer aldı. Nitekim 1909'da yayınlanan *İktidar Yolu (Devrim Yönünde Gelişme Üzerine Siyasal Denemeler)* başlıklı kitapçığında, bir "devrimler çağı"nın yakın olduğu yargısına götüren somut koşulları irdeledi. "'Reformcular'a sosyalizm yönünde barışçıl gelişme gibi görünen şey," diye belirtiyordu yazar, "uzlaşmaz bir düşmanlıkla karşı karşıya gelen zıt sınıfların her ikisinin de gücünün artmasından başka bir şey değildir.... Sosyalizm yönünde gelişme, devletin temellerini sarsacak, gitgide şiddetlenecek ve ancak kapitalist sınıf sömürüsünün yıkılmasıyla sona erebilecek büyük savaşlar yönünde gelişme anlamına gelir."[2] Ama aynı zamanda Kautsky, devrim teorisi açısından son derecede önemli olan devlet sorunundan bu kitapçığında da tamamen yan çizdi. Daha sonra ise Kautsky, merkezci teorilerinde, bir yandan yaklaşan "devrimler çağı"nı kabul ederken, aynı zamanda da proletaryanın devrime hazırlanması gerektiğini reddetti, burjuva parlamentarizmini yüceltti ve "Rus tarzı" mücadele yöntemlerini dikkate almadı.

Kurtuluş hareketindeki devrimci eğilimlerinin 1905-1907 arası en açık seçik ortaya çıktığı Rusya'da, devrimin yenilgisinden sonra hüküm süren gericilik döneminde, umutsuzluk, pişmanlık ve döneklik duyguları özellikle burjuva liberal ve küçük burjuva aydınların geniş kesimlerinin üstüne çöktü; bu duygu durumu, karşıdevrimci liberal burjuvazinin bir ideolojisi olan "*Vehi*'cilik"te ve aynı burjuva etkilerinin işçi sınıfı hareketindeki bir dışavurumu olan tasfiyecilikte somutlaştı.

Anayasal-Demokrat (Kadet) görüşte makalelerin *Vehi* [Belirteçler] (1909) başlığı altında derlendiği, Lenin'in sözleriyle, bu "*liberal döneklik ansiklopedisi*"[3] öncelikle tüm Sosyal Demokrat dünya görüşünün ideolojik temellerini hedef alıyordu. *Vehi*'nin izleyicilerinin 1905-1907 devriminin yenilgisinden çıkardıkları sonuca göre, devrimler gereksiz ve genel olarak "günahkâr"dı. Yazarların "hastalık"a koydukları tanı şöyleydi: " Rusya'nın dev bedenine bir alay iblis girmişti." Bunun dinle ve gizemcilikle tedavi edilmesi gerekliydi. *Vehi* izleyicileri, devrimcilerin "tarihsel sabırsızlık"ı yerine "itaat disiplini"nin, kahramanlık

2 Karl Kautsky, *Der Weg zur Macht. Politische Betrachtungen über das Hineinwachsen in die Revolution*, Buchhandlung Vorwärts, Berlin, 1920, s. 40, 98.

3 V. İ. Lenin, "*Vehi* Üzerine", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 124.

yerine "hayırlı tövbe"nin ve "sağlıklı Hıristiyan alçakgönüllülüğü"nün geçirilmesini önerdiler. Otokrasi polisinin zorbalığının ülkede canlı ne varsa hepsinin gırtlağına çöktüğü bir zamanda, *Vehi* izleyicileri, "kötülükleri insan toplumunun dışsal yapısıyla açıklamak"tan, "dışsal düzensizliği yine dışsal reformlar yoluyla" aşmaktan kaçınılması çağrısı yaptılar. Rusya'da milyonlarca işçinin ve köylünün insan yaşamı için en temel koşullardan bile yoksun olduğu bir zamanda, *Vehi* izleyicileri, "ayrı ayrı her bireyin içsel mükemmelliğini, kendini bilmesini ve salt kendisiyle ilgilenmesini" ilerlemenin temeli ilan ettiler. *Vehi* izleyicileri, zulmün ve idamların suçunu devrimcilerin üzerine yıktılar, "tehlikeli sonuçlarla dolu ciddi toplumsal denemelere boşu boşuna girişen ve elbette, bu faaliyetleriyle yalnızca gericiliği azdıran" gençliğin "sorumsuzluk"unu, "aşırıcılık"ını ve "nihilizm"ini suçlu ilan ettiler. *Vehi*'nin yazarları, "halk sevgisinin ve proletarya sevgisinin" baskıcı sultasına, "insana tapınma"ya son vermek gerektiğini ilan ettiler. Aynı zamanda, burjuva liberallerde bile ender rastlanan bir açıksözlülük anında şunu itiraf ettiler: "Ne olursak olalım, halkla kaynaşmayı hayal etmekten sakınmakla kalmamalı, rejimin tüm idamlarından çok, halktan korkmalı ve hâlâ bir başına süngüleriyle ve hapishaneleriyle bizi halkın gazabından koruyan bu rejime yatıp kalkıp dua etmeliyiz."[4]

Vehi'nin yansıttığı umutsuzluk ve inkârcılık duyguları, proletaryanın küçük burjuva yol arkadaşlarını ve istikrarsız kesimlerini de etkiledi. Rus Sosyal Demokratların saflarındaki parti karşıtı revizyonist bir eğilim olan tasfiyecilik, bunun tipik bir dışavurumuydu. "Tasfiyecilik," diye yazıyordu Lenin, "liberal burjuvazinin karşıdevrimci duygu durumuyla, demokrat küçük burjuvazi içindeki çözülmeyle ve parçalanmayla kopmaz şekilde bağlantılı olan, derine kök salmış bir toplumsal olgudur."[5]

Bu oportünist eğilimin liderleri, yasadışı işçi partisini tasfiye etmek isteyen Menşevik yazarlardı. Partinin yeraltı faaliyetlerine, "hiyerarşi"ye (yani merkez organlarına) ve mücadelede devrimci görevlerin belirlenmesine karşı bir kampanya başlatarak, Marksist teoriyi ve pratiği "ılımlılık" ve "derli topluluk" dedikleri bir yöne çekmeye çalıştılar. Dönekliklerini bir "teorik temel"e dayandıran Menşevik tasfiyeciler, yayıncılığını A. N. Potresov'un, L. Martov'un ve P. P. Maslov'un yaptığı *20. Yüzyıl Başında Rusya'da Toplumsal Hareket* adlı çok ciltli bir yapıt çıkardılar. Bu yapıtta, Rus Sosyal Demokrasisinin ve devrimci işçi sınıfı hareketinin tüm tarihini, *Vehi* seçkisinin liberalizmini ve dönekliğini yansıtan bir anlayışla yeni baştan yazdılar. Tasfiyeciler, işçilerin, askerlerin ve köylülerin devrim sırasında giriştikleri devrimci eylemleri kendiliğinden isyanlar olarak niteleditler; proletaryanın önder rolünü reddettiler ve proletarya ile köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünün, ekonomik gelişmenin akışına tümden

4 *Vehi. Rus Aydın Zümresi Üzerine Makaleler Seçkisi*, Moskova, 1909, s. 2, 8, 9, 36, 39, 53, 55, 68, 75, 89, 95 vd. (Rusça).

5 V. İ. Leni "Tasfiyecilerin Yöntemleri ve Bolşeviklerin Parti Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 100.

aykırı düşeceğini iddia ettiler. Yaklaşan krizin "anayasal" mahiyeti hakkında liberal burjuva fikirler yaydılar. Tasfiyeciler, "Ekonomistler"in ve Menşeviklerin eski revizyonist çizgisinin ardılı ve sürdürücüsü olarak hareket ettiler.

Devrimin yenilgisinden sonra, siyasal sistemi burjuva monarşisine doğru geliştirme ve burjuva tarım reformları gerçekleştirme yönünde Rus otokrasisinin attığı adımın, tasfiyecilerin liberal işçi platformuna nesnel zemin sağlaması gerçeği, tasfiyecilik tehlikesini iki kat artırdı.[6]

Otzovizm [geri çağırmacılık] denilen eğilim, Rus Sosyal Demokrasisinde Marksist olmayan, benzersiz bir küçük burjuva eğilimiydi. Bolşeviklerin küçük bir kesimi de onlara katıldı ve *Vperyod* grubunu oluşturdu. Bunlar, Rusya'da işçi sınıfı hareketinin gelişmekte olduğu yeni koşulları göz ardı ederek, boş ama kulağa devrimci gibi gelen laf cambazlığı yaptılar ve asıl sloganlarını, yani Devlet Dumasının boykot edilmesi sloganını vurgulamayı sürdürerek, Sosyal Demokrat vekillerin geri çağırılmasını sağlamaya uğraştılar. Lenin birçok kez otzovizmi tanımlarken, tasfiyeciliğin özel bir biçimi olarak, solda ideolojik tasfiyecilik mikrobu olarak ve "*tersyüz edilmiş Menşevizm*" olarak niteledi.[7]

Proletaryanın görevlerini, gelişme yolaklarını ve mücadelesinin ufuklarını çarpıtan Troçkist, anarşist ve Sosyalist Devrimci anlayışlar dâhil, başka solcu anlayışlar da işçi sınıfı hareketi için belirli bir tehlike oluşturdu. Bu anlayışları geliştirenler, yeni tarihsel dönemin içeriğini ve özgüllüklerini göz ardı ettiler; dünya özgürlük hareketinin ayırıcı özelliklerini ve çok biçimliliğini, içindeki çeşitli akımların birbiriyle bağlantısını örtbas ettiler. "Enerjik bir azınlığın güçlü eylemi" fikrini yayarak, en geniş halk kitleleri arasında büyük bir özenle hazırlık çalışmalarına girişmeyi reddettiler.

Uluslararası işçi sınıfı hareketinin sol kanadında yer alan birçok seçkin kişi, burjuva ve küçük burjuva teorilere karşı, sağ ve "sol" revizyonizme karşı ideolojik ve siyasal mücadeleye etkin olarak katıldı. Lenin bu alanda önderlik üstlendi. *Marksizm ve Revizyonizm* (1908) adlı yapıtında, bu ideolojik mücadele ile proletaryanın yakında, yani devrimin tüm tartışmalı sorunları şiddetlendireceği ve tüm farklılıkları, kitlelerin davranışlarında doğrudan belirleyici öneme sahip noktalarda yoğunlaştıracağı anda girişeceği büyük savaşlar arasındaki bağlantıyı ortaya koydu; revizyonizmin köklerini, sınıfsal mahiyetini ve çeşitli ülkelerdeki girift dışavurumlarının özde türdeşliğini açığa çıkardı.[8] Lenin, Marksizmi savunmaktan fazlasını yaptı; Marksizmin gelişmesine belirleyici katkıda bulundu, emperyalist dönemde sosyalist devrim teorisini daha ayrıntılı olarak geliştirdi. Lenin'in uluslararası işçi sınıfı hareketindeki en son

6 V. İ. Lenin, "Devlet Erkinin Toplumsal Yapısı, Olasılıklar ve Tasfiyecilik", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, Progress Publishers, Moskova, 1968, s. 144-45, 160-61, 163.

7 V. İ. Lenin, "'Günün Sorunları' Makalesi Üzerine", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 357; "Tasfiyeciliğin Tasfiyesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 457-60.

8 V. İ. Leni , "Marksizm ve Revizyonizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 38-39.

eğilimlerin tümü ve bu hareketin, içinde gelişmekte olduğu nesnel durumdaki tüm önemli değişiklikler üzerinde yaptığı derin ve sistemli tahlil, sürgünde yaşadığı yıllarda farklı ülkelerdeki sosyalistlerin ve işçi örgütlerinin faaliyetleriyle doğrudan haşır neşir olması, İkinci Enternasyonal kongrelerinin ve Uluslararası Sosyalist Büro'nun çalışmalarına katılması, onun bu çalışmalarını kolaylaştırdı.[9]

Başka devrimci Sosyal Demokratlar da aynı doğrultuda çalıştı. Julian Marchlewski (Karski) şöyle yazıyordu: "... Hiçbir zaman bu kadar çok sayıda kritik teorik ve taktik göreve boğulmamıştık."[10] Marchlewski, yeni beliren sorunları sık başvurulan bayat yöntemlerle değil, denenip sınanmış Marksist yöntemi sürekli uygulayarak incelemek gerektiğini vurguladı. Marksist düşünürler, Sosyal Demokrasiyi "yeni bir durumla ve yeni görevlerle" karşı karşıya bırakan "sahiden devrimci dönem"in, "emperyalist dönem"in Marksist tahlilinin iyiden iyiye önem kazandığı kanısındaydılar.[11] Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht, Felix Dzerjinski, Julian Marchlewski, Franz Mehring, Clara Zetkin, Anton Pannekoek, David Wijnkoop, Dimitar Blagoev ve başka devrimci Sosyal Demokratlar tarafından yapılan çalışmalar, emperyalizmin tahliliyle, devrimci mücadelede yeni dönemle, farklı ülkelerde, geleceğin devrimci hareketlerinde proletaryanın oynayacağı belirleyici rolle, proletaryanın demokratik ve sosyalist görevlerinin birleştirilmesiyle, militarizmin ve savaşların yanı sıra ulus-sömürge sorununun özünün değerlendirilmesiyle ilgili meseleler hakkında uluslararası işçi sınıfı hareketi için birçok yeni ve değerli fikir içeriyordu.[12]

---

9 Bkz. örneğin, R. A. Yermolayeva, A. Ya. Manuseviç, *Lenin ve Polonya İşçi Sınıfı Hareketi*, Mysl, Moskova, 1971; R. Yu. Kaganova, *Lenin Fransa'da: Aralık 1908-Haziran 1912. Devrimci, Teorisyen, Örgütçü*, Mysl, Moskova, 1977; V. *İ. Lenin ve Orta Avrupa ile Güneydoğu Avrupa Ülkelerinde Komünist Partilerin Kurulması*, Nauka, Moskova, 1973; E. Rothstein, *V. İ. Lenin ve Büyük Britanya'da Sosyalist Hareket*, Moskova, 1970; P. V. Moskovski, V. G. Semyonov, *Lenin İsveç'te*, Politizdat, Moskova, 1972; A. Jensen, "V. İ. Lenin ve Danimarka", *İskandinavya Seçkisi*, C. 16, Estgosizdat, Tallinn, 1971; *Devrimci Bir Enternasyonal Mücadelesinde Lenin*, Moskova, 1970; *İkinci Enternasyonal'in Tarihi*, C. 2, Nauka, Moskova, 1966; L. Reti, *Lenin ve Macar İşçi Sınıfı Hareketi*, Progress Publishers, Moskova, 1972; M. M. Koronen, *V. İ. Lenin ve Finlandiya*, Lenizdat, Leningrad, 1977; A. M. Şnitman, *V. İ. Lenin'in Bulgaristan'daki Devrimci İşçi Sınıfı Hareketiyle Uluslararası Bağlarının Tarihi (1896-1923)*, Murmansk Devlet Eğitim Enstitüsü, Murmansk, 1967; A. G. Çernih, G. V. Hruslov, *Lenin ve Japonya*, Far-Eastern Publishing House, Vladivostok, 1974 (hepsi Rusça); Maurice Pianzola, *Lénine en Suisse* [Lenin İsviçre'de], Éditions librairie Rousseau, Cenevre, 1965; Arnold Reisberg, *Lenins Beziehungen zur deutschen Arbeiterbewegung*, Dietz Verlag, Berlin, 1970, vb.

10 *Leipziger Volkszeitung*, 4 Ekim 1913.

11 *A.y.*; Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, C. 3, Dietz Verlag, Berlin, 1973, s. 351.

12 Ayrıntılar için bkz. *Dimitar Blagoev-Seçkin Teorisyen ve Devrimci*, Politizdat, Moskova, 1977; *Feliks Edmundoviç Dzerjinski. Bir Yaşamöyküsü*, Politizdat, Moskova, 1977; R. Ya. Yevzerov, İ. S. Yajboroyskaya, *Rosa Luxemburg. Yaşamöyküsel Bir İnceleme*, Mysl, Moskova, 1974 (tümü Rusça); Annelies Laschitza, *Deutsche Linke im Kampf für eine demokratische Republik*, Dietz Verlag, Berlin, 1969; Gunter Radczun, Önsöz: Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*'de, C. 2-3; Horst Schumacher, *Sie nannten ihn Karski. Das revolutionäre Wirken Julian Marchlewskis in der deutschen Arbeiterbewegung 1896 bis 1919*, Akademie-Verlag, Berlin, 1964; Josef Schleifstein, *Franz Mehring. Sein Marksistisches Schaffen. 1891-1919*, Rütten und Loening, Berlin, 1959; Heinz Wohlgemuth, *Karl Liebknecht. Eine Biographie*, Dietz Verlag, Berlin, 1973, vb.

İşçi sınıfı hareketinin devrimci temsilcilerince yapılan teorik çalışmaların ayırıcı bir özelliği, proletaryanın günlük mücadelesiyle organik bağlantı içinde olmasıydı. Bu çalışmalarda, katıksız "pratik sorunlar" gibi görünen meselelerin bile açıklık gerektirdiği, buna da ancak o sorunların teorik yorumu yoluyla ulaşılabildiği vurgulanıyordu.[13]

Lenin'in yapıtları, uluslararası Sosyal Demokrasi ile devrimci demokrasinin teorisindeki ve pratiğindeki, proletaryanın farklı bileşenlerince verilen sınıf mücadelesinin, burjuva demokratik devrimlerin ve ulusal demokratik hareketlerin deneyimindeki en iyi unsurları özümseyerek, bunları bütünüyle yeni bir tarzda özetledi. Lenin'in, kapitalizmden sosyalizme geçişin gerektirdiklerini tüm karmaşıklığıyla ve çelişikliğiyle yansıtacak biçimde Marksist devrim teorisinde yaptığı geliştirme çalışması, bir anda, yerel ya da bölgesel değil, evrensel, dünya çapında tarihî bir önem kazandı.[14]

Dünyanın daha ileri gelişmesine ve işçi sınıfının çağ açıcı misyonunu yerine getirmesine dönük bakış açısı, Lenin'in teorik çalışmalarına belirgin bir damga vurdu. Kapitalist gelişmenin emperyalist aşamasındaki yeni olgulara yönelik araştırma, proletaryanın devrimci görevlerini saptamanın ve bunlarla cebelleşmenin organik bir bileşeniydi.

Lenin'in bu soruna yaklaşımı, emperyalizme ilişkin anti-Marksist anlayışlara temelden ve kesinlikle karşıydı. Emperyalizm geliştikçe ve sınıf mücadelesi şiddetlendikçe, emperyalistler arası çelişkiler gitgide keskinleştikçe ve dünya savaşı yaklaştıkça, bu tür anlayışlar da giderek daha fazla yaygınlaştı ve Sosyal Demokratların belirli kesimleri arasında da geçerlilik kazandı.

Burjuva ideologlar ve siyasetçiler, kapitalist toplumun doğuşu, gelişmesi ve çöküşü konusunda Marx'ın bulduğu yasaları, bu toplumun yaşamındaki yeni olguların yalanladığını kanıtlamaya uğraştılar. Mali oligarşinin sömürücü rolü düpedüz örtbas edildi ya da bu rolü dengelemek için, tekelci egemenliğin derin köklerini etkilemeyen liberal reformcu dönüşümler gündeme getirildi.

Emperyalizme karşı çıkarken tekel öncesi geçmişe dönülmesini savunan küçük burjuva muhalefet de teorik ve siyasal açılardan esasen savunulamaz nitelikteydi, çünkü tekelci kapitalizme yol açan tarihsel gelişmenin nesnel doğasının reddine dayanıyordu.

İşçi sınıfı hareketinin saflarındaki sağcı oportünistler, gerçekte, çoğu kez emperyalizmi mazur gösterme çabası kokan burjuva reformcu anlayışları dile getirdiler. Hatta emperyalizmin ve talan politikasının "kendilerine özgü" çeşidini savunacak kadar ileri gittiler; sömürgeciliğin, "uygarlaştırıcı" bir etmen olduğu yorumunu yaptılar ve militarizmin güçlenmesini desteklediler. Birçok açıksözlü oportünist, sosyal emperyalizme kaydı. Öte yandan, Kautsky ve kendini Marksist sayan başka birçok Sosyal Demokrat, kapitalizmin yeni evresindeki

13 *Leipziger Volkszeitung*, 23 Kasım 1910.

14 Bkz. Yu. A. Krasin, *Sosyalist Devrim Teorisi: Lenin'in Mirası ve Günümüz*, Mysl, Moskova, 1977 (Rusça).

çelişkilerin derinliğini ve ciddiyetini hafife aldı. Bunlar, yeni siyasal ve toplumsal olgular ile bu olguların ekonomik temeli arasındaki organik bağı kavrayamadılar; temel kapitalist çelişkilerin şiddetlenmesi karşısında kör kalarak, tekelci egemenlik altında emperyalist olmayan bir politika yürütülebileceğine inanıyorlardı. Kapitalizmi eleştirirken, aslında küçük burjuva muhalefetle aynı safta yer aldılar. Kautsky ile izleyicilerinin yolun sonunda merkezci konuma geçmeleri, emperyalizm üzerine görüşlerinden ayrı tutulamaz.[15]

Lenin, kapitalizmin emperyalist aşaması üzerine Marx'ın yaptığı tahlili daha da genişletti. Tekeller üzerine yaptığı incelemelerin sonucu olarak 1908'de şöyle yazıyordu: "Kapitalizmin (hem tekil siyasal ve ekonomik krizler hem de tüm kapitalist sistemin tamamen çökmesi anlamında) parçalanmaya doğru gittiğini, yeni dev tröstler özellikle açık seçik ve özellikle geniş çaplı olarak göstermiştir."[16] Lenin, tüm çeşitliliğiyle kapitalizmin siyasal ve toplumsal çelişkilerindeki şiddetlenmenin, uluslararası duruma gitgide daha devrimci bir nitelik kazandırdığını da belirtti.[17]

Lenin, emperyalizmin siyasetine ve ideolojisine olduğu kadar, ekonomik ve toplumsal süreçlere de büyük bir dikkatle eğildi. Üretimin yoğunlaşmasına ve tekellerin gelişmesine ilişkin sorunları irdelerken, mali sermayeyi ve devletle kaynaşıp bütünleşmesini gitgide daha derinlemesine araştırarak, ekonomik egemenlik ile siyasal egemenlik arasındaki kopmaz bağa işaret etti.[18] Lenin, sömürge ve bağımlı ülkelerin halklarınca verilen mücadeleyi analiz ederken, emperyalizmin sömürge sistemini kapsamlı şekilde tanımlayıp onu bir "köleleştirme, talan ve şiddet sistemi"[19] olarak niteledi. Emperyalist aşamada kapitalizmin asalaklığının ve durgunluğunun şiddetlendiğini gösterdi.[20] Lenin, kapitalizmin ekonomik ve siyasal gelişmesinin giderek artan eşitsizliğini ortaya koydu; uluslararası ilişkilerde ve siyasette yaşanan birçok ani krizi analiz ederken, bunları, kapitalizmin en son aşamasının sonucu olarak ve tüm kapitalist sistemin daha da büyük bir genel krizinin habercisi olarak gördü. Lenin kapitalizmin gelişmesinde ve proletaryanın uluslararası sınıf mücadelesinde, "kapitalizmin yıkılışının arifesi denebilecek"[21] yeni dönemi, daha Birinci Dünya Savaşı'ndan önce genel hatlarıyla ortaya koydu.

---

15 Bkz. *Die Neue Zeit*, C. 2, Sayı 21, 1913-1914, s. 908-22; ayrıntılar için bkz. *Ekonomik Düşünce Tarihi*, Kısım III, Moskova Üniversitesi Basımevi, Moskova, 1970, s. 195-204 (Rusça).

16 V. İ. Leni , "Marksizm ve Revizyonizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 35-36.

17 V. İ. Lenin, "İşçi Vekillerinin Bazı Konuşmalarına Dair", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, Progress Publishers, Moskova, 1973, s. 414.

18 V. İ. Lenin, "Briand Kabinesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 491; V. İ. Lenin, "Burjuva Finans Kodamanları ve Politikacılar", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 241-42.

19 V. İ. Lenin, "Dünya Siyasetindeki Yanıcı Madde", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 182.

20 V. İ. Lenin, "Amerika'da", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, Progress Publishers, Moskova, 1971, s. 214-15; "Kim Kazanacak?", "Büyük Bir Teknik Başarı", "Burjuvazi ve Barış", "Silahlanma ve Kapitalizm", "Kapitalist Zenginliğin Artması", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 53-54, 62, 84, 106-07, 205 (sırasıyla).

21 V. İ. Lenin, "Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 401.

En şiddetli kapitalist krizi yansıtan Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla, Lenin'in emperyalizme yönelik araştırmaları belirleyici bir döneme girdi. Lenin'in emperyalizme ilişkin kapsamlı tahlili, *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* adlı yapıtında ve 1915-1917 arasında bu konuyla ilgili kaleme alınan birçok çalışmada anlatımını buldu.[22]

Lenin, bir bütün olarak dünyadaki gelişimin genel yasalarını ve ana eğilimlerini saptarken, geneli her zaman tikelle ve özgülle diyalektik birlik içinde ele aldı. Genel, belirli bir ülkedeki durumun somut tahlili için başlangıç noktası olarak işlev gördü. Bu tahlilin bulguları, dünya özgürlük hareketindeki başlıca eğilimlerin gelişmesine ilişkin bilgileri zenginleştirdi ve genele yansıtıldı.

Lenin'in, "Karl Marx'ın Öğretisinin Tarihsel Yazgısı" (1913) adlı çalışmasında ortaya koyduğu ve daha sonra "Yanlış Bir Bayrak Altında" (1915) başlıklı makalesinde daha da netleştirip doğruladığı dünya tarihinin "ana dönemler"ine ilişkin betimlemesi özellikle ilgi çekicidir.

Lenin'in dünyanın gelişme aşamalarını, "önemli tarihsel devirler"i tahlil ederken kullandığı ilke, "bu devirlerin her birinde kâh ileriye kâh geriye yönelik münferit ve kısmi hareketlerin olduğu, her zaman da olacağı; hareketin vasat tipinden ve ortalama temposundan çeşitli sapmaların olduğu, her zaman da olacağı" gerçeğine dayanır. "Belli bir devirdeki çeşitli tarihsel hareketlerin ne kadar hızlı ve ne ölçüde başarılı gelişeceğini bilemeyiz, ama şu ya da bu devrin merkezinde *hangi sınıfın* bulunduğunu, o devrin ana içeriğini, ana gelişme yönünü, o devirdeki tarihsel durumun ana ayırt edici özelliklerini vb. hangi sınıfın belirlediğini bilebiliriz ve biliyoruz."[23] Lenin'in pratikle ilgili çıkardığı sonuç, yani Marksist tutumların reddine götüren bilgiçlikleri ve yanlışları anlamanın anahtarını veren sonuç, bu ilkeden kaynaklanıyordu. Lenin şöyle yazıyordu: "Ancak o temele dayanarak, yani (ayrı ülkelerin tarihindeki tekil dönemlerin değil) çeşitli 'devirler'in temel ayırıcı özelliklerini öncelikle dikkate alarak, taktiklerimizi doğru geliştirebiliriz; ancak verili bir devrin temel özelliklerine ilişkin bilgi, şu ya da bu ülkenin özgül özelliklerini anlamanın temeli olarak işlev görebilir."[24]

Lenin'in irdelediği tarihsel devirlerden ilkinin (1789-1871 arası dönemin) merkezinde, onun kanısına göre, yükselen burjuva sınıfı yer alıyordu. Ne var ki, burjuva demokratik hareketlerin o çağında bile, çeşitli toplumsal sınıfları eylemlilik içinde gösteren 1848 devrimi, "doğası gereği *bir tek* proletaryanın sosyalist olduğunu ortaya çıkardı". Bilimsel proleter sosyalizmi bu dönemde belirdi ve güçlendi; "bağımsız *proleter* partileri kuruldu: Birinci Enternasyonal (1864-72) ve Alman Sosyal Demokrat Partisi" Paris Komünü, yani proletaryanın kahra-

22 Lenin'in ve başka Marksistlerin emperyalizm üzerine yaptıkları tahlil için bkz. Bölüm 10.

23 V. İ. Lenin, "Yanlış Bir Bayrak Altında", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, Progress Publishers, Moskova, 1974, s. 145.

24 *A.y.*

manca mücadelesi, "burjuva değişikliklerin gelişimini"ni sonuca bağladı; burjuva cumhuriyeti, güçlenip sağlamlaşmasını Paris Komünü'ne borçluydu.[25]

Lenin, pratikte 1917'ye kadar süren ikinci tarihsel devri, "burjuvazinin tam egemenlik kurduğu ve gerilediği" devir olarak, "ilerici karakterini yitirip gerici, hatta aşırı gerici mali sermaye karakterine büründüğü" dönem olarak betimledi. Aynı zamanda da proletarya güç topluyor, sosyalist kitle partileri ve başka işçi örgütleri büyüyor, proletarya farklı alanlarda gelecekteki büyük savaşlara hazırlanıyordu. Bu dönem, "sınıfsal çelişkilerin giderek keskinleştiği; işveren kuruluşlarının işçi sendikaları üzerindeki baskılarını gitgide yoğunlaştırdığı" ve "... kitle grevleri gibi daha keskin ve daha sert mücadele biçimlerinin gitgide yükseldiği" bir dönemdi. 1905-1907 birinci Rus devriminin, "büyük dünya fırtınalarının yeni bir kaynağı"nı[26] ortaya çıkardığı bir dönemdi. Lenin, proleter hareketinin karşı karşıya kaldığı "burjuva işçi politikası" biçimindeki güçlükleri ve engelleri de gözden kaçırmadı. Bir yanda yüksek kapitalist gelişme düzeyi ve burjuva demokrasisi, öte yanda ise işçi sınıfını zayıflatmak ve burjuvazinin iktidarını sürdürmek için bu sınıf arasında burjuva reformculuk fikirlerinin yayılması arasındaki kesin bağlantıya dikkat çekti.[27] Tam da ikinci tarihsel devirde "dogmalar"ıyla ve "kadrolar"ıyla inatçı "sosyalist oportünizm"in belirip geliştiğine işaret etti.

Lenin, proletaryanın tarihsel rolünü tanımlarken, işçi sınıfı hareketindeki devrimci akımın muazzam önemini vurguladı; daha sonra, uluslararası Sosyal Demokrasinin incelediğimiz devirde yaşadığı derin iç çelişkilerin ve iki muhalif akım arasındaki mücadelenin altını çizdi.[28]

Lenin'in savaş öncesi yıllarda işaret ettiği gibi, proletaryanın kuvvetlerini derleyip topladığı ve "büyük tarihî misyonunu yerine getirmeye" hazırlandığı dönemin yerini, "hazırlanmış olan kuvvetlerin bir dizi krizde amacını gerçekleştireceği" bir dönem alıyordu.[29] 1915'te Lenin, "Yeni başlamış olan üçüncü devir," diye yazıyordu "burjuvaziyi, feodal beylerin birinci devirde kendilerini buldukları 'konum'un aynısına yerleştirir.... Burjuvazi, yükselen ve ilerici bir sınıf olmaktan çıkıp gerileyen, çürüyen, gerici bir sınıfa dönüşmüştür. Geniş bir tarihsel ölçekte şimdi yükselişini sürdüren ise tümüyle başka bir sınıftır."[30]

Lenin'in kapitalizmden sosyalizme geçişin yakında başlayacağına ilişkin incelemesi, sanayileşmiş kapitalist ülkelerde sınıf mücadelesinin şiddetlenmesine gösterdiği dikkatten ayrı tutulamaz. Lenin, bir yandan, farklı ülkelerde kendini

25 V. İ. Leni , "Karl Marx'ın Öğretisinin Tarihsel Yazgısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 583.

26 *A.y.*, s. 583-84; V. İ. Lenin, "August Bebel", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 295-96; "Yanlış Bir Bayrak Altında", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 146, 151.

27 V. İ. Lenin, "Rus Sosyal Demokrat Hareketinde Reformculuk", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 229; "Amerika'da", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, s. 215.

28 V. İ. Leni , "Yanlış Bir Bayrak Altında", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 151.

29 V. İ. Leni "August Bebel", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 296.

30 V. İ. Lenin, "Yanlış Bir Bayrak Altında", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 146, 149.

özgül biçimlerde dışavuran bu genel eğilimi saptadı, öte yandan da bu eğilimin çeşitli türlerinin tarihsel koşullardaki, siyasal sistemlerdeki ve işçi sınıfı hareketinin biçimlerindeki farklılıklara bağlı olduğunu belirledi.

Ana eğilimin eş zamanlı olarak ama farklı koşullardaki dışavurumunu tahlil eden Lenin, buna dayanarak, Latin dillerinin konuşulduğu ülkelerin yanı sıra Birleşik Devletler'de, Britanya'da, Avusturya-Macaristan'da, Almanya'da ve kısmen İskandinavya ülkelerinde benzerlik sergileyen uluslararası işçi sınıfı hareketinin gelişme tipolojisine ilişkin ilkeleri belirledi. "Uluslararası sosyalizmin attığı muazzam ileri adıma, düşmanla girilen bir dizi pratik çatışmada proletaryanın milyonluk ordular toplamasına ve burjuvaziyle belirleyici bir mücadelenin, yani işçi sınıfının Komün günlerine kıyasla çok daha iyi *hazırlandığı* bir mücadelenin yaklaşmasına"[31] genel olarak işaret eden Lenin, uluslararası proleter hareketindeki genel ve özgül unsurları ortaya çıkardı. Aynı zamanda, proletaryanın uluslararası devrimci hareketinin "farklı ülkelerde eşit olarak ve özdeş biçimlerde gelişmediğine ve gelişemeyeceğine" işaret etti. Ayrı ülkelerdeki işçi sınıfı hareketinin belirli ulusal tek yanlılığına ve o ülkelerin proleterlerinin ortak mücadelesiyle bunun aşılmakta olduğuna da dikkat çekti.

"Her faaliyet alanında her fırsattan tam olarak ve her yönüyle yararlanmak, ancak çeşitli ülkelerdeki işçilerin sınıf mücadelesi sonucunda mümkün olur. Her ülke, ortak akıntıya kendi değerli ve özgül özelliklerini katar; ama her bir tikel ülkede hareket, münferit sosyalist partilerin kendi tek yanlılığından, kendi teorik ve pratik eksikliklerinden zarar görür."[32]

Lenin, proletaryanın gerçek ve olası müttefiklerince girişilen hareketlerin, dünyadaki gelişmenin dinamiğinde belirgin olarak öne çıktığı kanısındaydı. Yeni devrin yaklaştığını gösteren bir işaret, proletaryanın güçlü bir devrimci müttefikinin belirmesiydi: Asya'da "yerli köleler",[33] Orta Çağ artığı uygulamalara ve kapitalist sömürgecilere karşı mücadele için ayağa kalkmaya başlamışlardı.

Ama devrimci güçlerin eylem alanındaki muazzam genişleme ve bu güçlerin uluslararası arenada artan bütünleşmesi, karşılık olarak, gerici güçlerin de dünya çapında bütünleşmesini doğurdu, bu ise her türlü ulusal devrim için oldukça çetin koşullar yarattı. Lenin, proletaryanın yükselen mücadelesine karşı tepkinin, "tüm dünyada burjuva hükümetlerini her türlü halk hareketine karşı, hem Asya'da hem de özellikle Avrupa'da her türlü devrime karşı birleştiriyor"[34] olduğunu vurguladı. Ne var ki bu karmaşık durumlar, Lenin'i, dünya devrimci hareketinin daha da büyümesine odaklanmaktan alıkoymadı. Lenin, iç savaş okulunun insanları değiştirmesinin kaçınılmaz olduğunu yazıyordu. "Bu zor bir okuldur ve eğitim sürecinin tamamı, karşıdevrimin zaferlerini, azgın gericilerin

31 V. İ. Lenin, "Dünya Siyasetindeki Yanıcı Madde", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 187.

32 *A.y.*

33 *A.y.*, s. 183.

34 *A.y.*, s. 188.

gem vurulmamış eylemlerini, eski hükümetin asilere karşı vahşi misillemelerini vb. de *ister istemez* kapsar. Ama ulusların bu çok acılı okula başlamış olmaları, yalnızca iflah olmaz bilgiçlerin ve titreyen mumyaların sızlanmasına neden olabilir. Çünkü nasıl iç savaş yürütüleceğini ve devrimin nasıl zafere ulaştırılacağını ezilen sınıflara öğreten okul budur."[35]

Dünyanın tüm bölgelerinde ve olanca çeşitliliğiyle kurtuluş hareketinin gelişmesini dikkatle irdeleyen Lenin, toplumsal ve ulusal hareketleri bir bütün olarak tahlil etti. Aralarındaki farklılıkları ve karşılıklı bağlantıyı saptayarak, proletaryanın devrimci mücadelesinin bu hareketlerde oynadığı rolü belirledi. Dünya sosyalist devriminin uzun süreli, karışık ve çatışmalarla dolu bir süreç olduğu sonucunu çıkardı. Başlıca devrimci güçlerin karşı karşıya oldukları nesnel görevler farklı olmasına rağmen, yürüttükleri mücadele, kaçınılmaz olarak, demokrasiyi, ulusal kurtuluşu ve sosyalizmi gerçekleştirmeyi hedefleyen tek bir devrimci akım halinde birleşip bütünleşebilirdi ve öyle olmak zorundaydı.

Lenin, proletaryanın tarihsel rolüne ilişkin Marksist öğretiyi savundu ve daha da geliştirdi. İşçi sınıfının tarihsel misyonuna ilişkin Marksist anlayışa yöneltilen saldırılar, birinci Rus devriminin yenilgisini izleyen yıllarda artarak şiddetlendi. Bu dönemde, proletarya sözde küçülürken "orta sınıfın büyüdüğü" yolundaki fikrin yeniden allanıp pullanarak gündeme getirilmesi bir rastlantı değildir. Rusya'da, "Marksist" söylemleri dillerine dolayan karşıdevrimci liberaller, Brentano'nun ve Sombart'ın (hafif bir Marksist çeşni içeren toplumsal liberalizmin tipik ideologlarının) "kapitalizm okulu"nu tanıyan ama devrimci sınıf mücadelesi okulunu reddeden kürsü sosyalizmini yaymaya çok uğraştılar. Bunlar, en çok, devrimde kendilerini çok güçlü biçimde kanıtlamış olan işçilerin ve köylülerin kitlesel demokratik hareketinden korkuyorlardı. Menşevikler, proletaryanın devrimci faaliyet yürütme yeteneğinin büyütülmesine karşı uyarıda bulundular. Proletaryanın liderliğinin tasfiyecilerce reddedilmesi, proletaryanın devrimci bir sınıf olarak daha da sağlamlaşmasını güçleştiriyor ve devrim sürecinde halk kitlelerinin liderliğini liberallerden alarak ulaştığı düzeyin gerisine itiyordu.

Revizyonistler, işçi sınıfının tarihsel rolüne ilişkin Marksist öğretiyi, öylesine kaldırıp atabilecekleri tikel bir yargı olarak gördükleri halde kendilerine hâlâ Marksist demeye devam ederlerken, Lenin şöyle yazıyordu: "Marx'ın öğretisindeki ana öğe, proletaryanın tarihî rolünü, sosyalist toplumun kurucusu olarak belirlemesidir."[36] İşçi sınıfının doğasından ve gelişiminden kaynaklanan bu rol, kapitalizm en yüksek aşamasına geçerken daha da güçlendi. Lenin, sosyalizmi ancak kapitalist toplumun ana üretici gücü olan sınıfın gerçekleştirebileceğine; yoksul olmakla birlikte bir iş tutmayanların (lümpenlerin, serserilerin) sömü-

35 *A.y.*, s. 183.

36 V. İ. Lenin, "Karl Marx'ın Öğretisinin Tarihsel Yazgısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 582.

rücüleri deviremeyeceğine işaret etti. "Yalnızca toplumun tümünü ayakta tutan proleter sınıf, toplumsal devrimi gerçekleştirebilir."[37] Lenin, işçi sınıfının toplumsal doğasına ilişkin anlayışı derinleştirdi ve bu sınıfın yapısını irdeleyerek, yeni koşullara uygulanmış biçimiyle Marksist işçi sınıfı kavramını geliştirdi. Emperyalizm koşullarında hem işçi sınıfının devrimci ruhunun hem de toplumu temelden dönüştürme kararlılığının güçlendiğini belirtti.

Lenin, proletaryanın devrimci rolünü saptarken, emperyalizm döneminde sınıfsal çelişkilerin ve sınıf mücadelesinin yumuşadığına dair revizyonist teoriyi yerden yere vurdu.

Emperyalizm, üretimin yoğunlaşıp toplulaşmasını artırarak proletaryanın bütünleşmesine katkıda bulunur ve ayrıca, toplumsal gelişmenin tüm çelişkilerini şiddetlendirerek proletaryanın devrimcileşmesini de ilerletir. Bununla birlikte, burjuva ekonomik süreçlerin, siyasetin ve ideolojinin etkisiyle, işçi sınıfının bölünme eğilimi de güçlenir. İşçi sınıfının karma yapısı, özgül olarak da küçük burjuva çevrelerinden çıkmış yeni unsurları ve işçi aristokrasisi denilen zümreyi içermesi, bu eğilimin nesnel temellerini yaratır. Bu nedenle, Lenin, Marksist partilerin işçi sınıfını örgütleme çabalarına özel bir önem verdi, çünkü birtakım emperyalist ve oportünist eğilimlerine rağmen, yalnızca bu partiler, proletaryanın birlik ve devrimci eylem yeteneğini en eksiksiz şekilde pratiğe dökebilirdi. Marksist partinin teorik çalışmaları, proletaryanın, kendi ülkesindeki devrim deneyimine dayanarak, hem burjuvazinin hem de küçük burjuvazinin doğasını anlamasına yardım eder; bu olmadan, ilkeli bir proleter çizgi mümkün değildir.

İşçi sınıfının tarihsel rolünü irdeleyen Lenin, demokratik devrimde, sosyalist bir devrime hazırlanmada ve devrimin seyri içinde işçi sınıfının liderliğine ilişkin öğretiyi daha da geliştirdi. Yeni koşulların, işçi sınıfının devrimci potansiyelini ve nesnel bir durum olarak bundan en iyi şekilde yararlanma gereğini artırmakta olduğunu kanıtladı. İşçi sınıfı, toplumsal ilerlemeyi ve genel demokratik dönüşümleri gerçekleştirmek için önder güçtür; gerçek toplumsal kurtuluşu proletaryanın toplumsal devrimiyle yakından bağlantılı olan tüm demokratik güçlerin çekim merkezidir. İşçi sınıfı, kurtuluş hareketinin lideri olarak öne çıktıkça, devrimci bir sınıf olarak da daha iyi gelişir ve bu gelişme sürecinde, kaçınılmaz şekilde, yalnızca kendi sınıfsal çıkarları için değil, tüm emekçi halkın çıkarları için de dövüşerek genel toplumsal gelişmeyi ileriye taşır.

Lenin, proletaryanın liderliğine ilişkin öğretisini geliştirip derinleştirirken, 1905-1907 arası "proletaryanın her zaman devrimde önderliği fiilen üstlendiği" Rusya'nın engin deneyiminden yararlandı; bu dönemde "Sosyal Demokratlar, proletaryanın ideolojik öncüsü olduklarını fiilen kanıtladılar. Kitlelerin mücadelesi proletaryanın liderliği altında dikkat çekici bir hızla gelişti."[38] Lenin,

37 V. İ. Lenin, "Stuttgart'taki Uluslararası Sosyalist Kongre", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 77.

38 V. İ. Lenin, "Devrim ve Karşıdevrim", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 115.

kitleleri devrime hazırlama göreviyle yüz yüze olan işçilerin öncüsünü saptayıp tanımladı. Lenin, 1905 deneyimine değinirken şöyle yazıyordu: "İşçilerin öncüsünün, reformcuların çoğunlukla aşılamaya çalıştıkları bir anlayışla, sınıf mücadelesini sığ bir üst tabakanın çıkarları uğruna mücadele gibi görmemesi, ama proletaryanın, 1905'te Rusya'da olduğu gibi ve Avrupa'da yaklaşan proleter devriminde olması gerektiği, kesinlikle de olacağı gibi, sömürülen çoğunluğun gerçek öncüsü olarak öne çıkıp, o çoğunluğu mücadele içinde çekmesi gerekliydi."[39] Sınıf mücadelesine ilişkin Marksist anlayış ile liberal ve oportünist anlayışları karşılaştıran, Marx'ın yaptığı gibi devrim teorisinin ana sorunlarıyla devlet kavramı arasındaki yakın bağları saptayan Lenin şunu vurguladı: "Marksizm, *ancak* sırf siyaseti kucaklamakla kalmayıp, siyasetteki en önemli şeyi, yani devlet erkinin örgütlenmesini de dikkate alırsa, bir sınıf mücadelesini tam gelişmiş, 'ulus ölçeğinde' kabul eder."[40] Dolayısıyla, proletaryanın liderliğine ilişkin Lenin'in geliştirdiği öğreti, mantıksal olarak, proletarya diktatörlüğüne ilişkin öğretiyle tamamlandı.

Proletaryanın liderliğine ilişkin düşüncesini geliştiren Lenin, proletaryanın, "olayların genel gidişatından sorumlu ana kaynak" olduğunu belirtti. "Diğer sınıfların hareketleri, bu merkez çevresinde toplanır; onu takip eder, onun belirlediği yönde (olumlu ya da olumsuz şekilde) ilerler, ona bağımlıdır,"[41] dedi. Bu bağlamda, işçi sınıfının hem gerçek hem de potansiyel müttefiklerinin toplumsal hareketlerini ve gerek açık gerekse üstü örtülü düşmanlarını bütün olarak dikkatle tahlil etti. Lenin, Rus liberal burjuvazisinin karşıdevrimci mahiyetini sistemli olarak gözler önüne sererken, liberaller ile sağcı hükümet kampı arasındaki farklılıkların ve çelişkilerin dikkate alınmasını kararlılıkla istedi; gerek liberaller ile sağcılar arasındaki gerekse bu gruplar içindeki her türlü ayrılığın demokrasi uğruna kullanılması için çağrı yaptı. Şunu vurguladı: "Burjuva toprak sahibini burjuva köylüden, burjuva liberali burjuva demokrattan, burjuva yarı özgürlüğü burjuva tam özgürlükten 'ayırt' edebiliriz (ve etmeliyiz)."[42]

Lenin, mücadelenin uzun süreceğinin, proletarya ile diğer sınıflar, toplumsal tabakalar ve gruplar arasındaki etkileşimin karmaşık bir süreç olacağının farkındaydı; bu bağlamda, devrimci gelişmenin dalgalı mahiyetini gördü. Buna uygun olarak, "burjuva demokratik devrimin tamamına erdirilmesi" teriminin dar ve geniş kavranışı arasında ayrım yaptı. Lenin'e göre, bu terimin dar anlamda kullanımı, tek bir burjuva devrimini, yani eski rejimi devirmemekle birlikte ardışık "dalgalar" için zemini koruyan "dalgalar"dan birini ifade eder. Geniş anlamıyla ise bu terim, "burjuva devriminin nesnel tarihsel görevlerinin gerçek-

39 V. İ. Lenin, "1905 Devrimi Üzerine Konuşma", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, Progress Publishers, Moskova, 1964, s. 242.

40 V. İ. Lenin, "Sınıf Mücadelesine İlişkin Liberal ve Marksist Anlayışlar", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 122.

41 V. İ. Lenin, "Rusya'da Grev İstatistikleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 410.

42 V. İ. Leni , "Liberallerle Polemiklerimizin Mahiyeti ve Anlamı", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 125-26.

leştirilmesini, bu devrimin 'tamamına erdirilmesi'ni, yani bir burjuva devrimini doğurabilen zeminin kendisinin ortadan kaldırılmasını, burjuva devrimleri *döngüsünün tümden* tamamlanmasını"[43] ifade eder.

1905-1907 döneminden sonra Rusya'daki duruma, dar anlamda burjuva demokratik devrimin ilk dalgasının gerilemesi damga vurdu. Geniş anlamda devrim henüz tamamlanmamıştı, bu ise yeni bir devrimci "dalga"nın gelişmesine temel oluşturuyordu. Beklenen devrimde belirleyici rolü proletarya oynayacaktı çünkü proletarya kitlelere önderlik ederek onları yakın burjuva görevlerin ve amaçların yerine getirilmesinden ileriye taşıma yeteneğine sahip olacaktı.

Lenin, 3 Haziran darbesinden sonra bu süreci hedef alan çarlık politikasını özünde Bonapartist bir politika olarak, eski ataerkil ya da feodal sınıf temelini yitirmiş ve kentli ya da köylü burjuva unsurlar arasında yeni bir sınıfsal müttefik arayan monarşinin bir manevrası olarak gördü. Lenin'e göre, bir burjuva monarşisine dönüşen Rus otokrasisinin, sanayileşmiş Avrupalı ülkelerinde daha önce ortaya çıkmış olan siyasal biçimlerin gelişmesini yöneten genel yasaları kendi meşrebince belirlediği tartışmasız bir gerçekti: "Bonapartizm, Marx ve Engels'in modern Avrupa tarihindeki birçok olguya dayanarak izlediği üzere, herhangi bir burjuva ülkesinde monarşinin nesnel olarak gerekli evrimidir." Lenin, bir yanda otokratik hükümet politikasının yeni evresi, öte yanda ise ülkenin gerçekten köklü burjuva dönüşümüyle ilgili görevler ve ekonomik-siyasal gelişiminin gerekleri arasındaki uyuşmazlığı açık seçik anladı (başka Avrupa ülkelerinin deneyimi de bunu doğruluyordu).[44] Bu durum, Rusya'da yeni bir devrimin kaçınılmazlığını peşinen belirledi.

Otokratik hükümetin ve onu destekleyen karşıdevrimci burjuvazinin amacı, yaklaşan devrimi önlemekti. Rus proletaryasının ve öncüsü olan Bolşeviklerin amacı ise bu devrime hazırlanmak ve devrimin liderliğini üstlenmekti.

Çeşitli nesnel koşullardan dolayı, tarihsel gelişme ya düz bir yolda ilerler ya da dolambaçlı bir yolak izler. Lenin şöyle yazıyordu: "Eski rejimin doğrudan devrilmesi ya da en azından zayıflatılması ve altının oyulması, halkın doğrudan yeni hükümet kurumlarını kurması, tüm bunlar hiç kuşkusuz en *dolaysız* yoldur, halk açısından bakıldığında en avantajlı ama azami kuvvet gerektiren yoldur. Ezici bir kuvvet üstünlüğü olursa, tam cepheden bir saldırıyla kazanmak olanaklıdır. Ama bu olmayınca, dolambaçlı yollara başvurmak, zaman kazanmak, zikzaklar çizmek, bazen geri çekilmek vb. gerekebilir."[45]

Lenin, tarihsel gelişmenin olası yolaklarını tahlil ederken, uzlaşma sorununa da odaklandı, çünkü dolambaçlı yol, tarihsel içeriği gereği, uzlaşma yolundan başka bir şey değildir. Lenin, sorunlarla cebelleşmek için gerekirse uzlaşmaya varmayı ama işçi sınıfını zayıflatacak ve proleter partisinin bağımsızlığını teh-

43 V. İ. Lenin, "Bir Gazetecinin Günlüğü", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 202.

44 V. İ. Lenin, "Güncel Durum Değerlendirmesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 269, 278-79.

45 V. İ. Lenin, "Boykota Karşı", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 22.

likeye atacak hesapsız kitapsız uzlaşmalara da yanaşmamayı öngören Marksist geleneği benimsedi. Şöyle yazıyordu: "Zikzaklı yolu hesaba katma gereksinimi, Marksistlerin, belirleyici tarihsel anlarda doğru yolun yeğ olduğunu kitlelere açıklayabilmeleri, doğru yolun seçilmesi mücadelesinde kitlelere yardım edebilmeleri, o mücadele için sloganlar ortaya atabilmeleri vb. gerektiği gerçeğini hiçbir şekilde ortadan kaldırmaz."[46] Dolayısıyla, sorun yalnızca olası iki gelişme yolunun iç içe örülmesi değil, aynı zamanda da bu süreci etkin ve bilinçli olarak etkileme, proletaryanın sınıfsal çıkarlarını koruyup kollama gereksinimiydi. Lenin şunu vurguluyordu: "Tüm noktalarıyla programımızın *bütününü* ve devrimci görüşlerimizin *tümünü* koruyup savunurken, dolaysız çağrılarımızın, verili andaki nesnel gidişata uygun olmasını sağlamalıyız."[47]

Kurtuluş mücadelesinde reform ile devrim arasındaki bağıntı üzerinde Lenin'in yaptığı daha derinlemesine araştırma bu bağlamda özellikle önemliydi. 20. yüzyıla girilirken, Rus deneyiminden yararlanan Lenin, bu sorunu, genel demokratik harekette işçi sınıfının önderlik rolü açısından görmeye başlamıştı bile. Devrimci Sosyal Demokratların reformlar için mücadeleyi her zaman görevlerinden biri saydıkları gerçeğini anımsatarak, "parçanın bütüne [tabi kılınması] gibi, reformlar için mücadeleyi, özgürlük ve sosyalizm için devrimci mücadeleye"[48] tabi kılmak gerektiği düşüncesindeydi. Lenin'e göre, reform-devrim karşıtlığı mutlak bir şey değildi, aralarında "ölü değil, canlı, değişen ve her belirli olguda tanımlanabilmesi gereken" bir hat vardı. Lenin'in işaret ettiği üzere, somut görevleri çözmede devrimci ya da reformcu yol arasında yapılacak seçim, çıkarları uğruna dönüşümlerin yapılacağı toplumsal unsurların gücüne, bilincine ve örgütlenme düzeyine bağlıydı.[49]

Lenin'in devrimci durum sorunuyla ilgili savaş öncesi yaptığı incelemeler, devrimci bir krizin başlangıcındaki nesnel duruma yönelik tamamen bilimsel, Marksist bir yaklaşımı temsil ediyordu. Lenin, bunu karakterize eden kategorileri tüm boyutlarıyla araştırdı: "*Alt sınıfların* eskisi gibi yaşamak *istememesi* devrim için yeterli değildir. *Üst sınıfların da* eskisi gibi hükmetme ve yönetme yeteneğini *yitirmiş olması* gereklidir." Ayrıca, "fiili bir isyan ya da ayaklanma durumu" da gerekir, aksi halde "ne alt sınıfların ezilmesi ne de üst sınıfların yaşadığı bir kriz, devrime neden olabilir; bunlar yalnızca bir ülkenin çürümesine neden olabilir".[50]

"Alt sınıfların eskisi gibi yaşamak istememesi", Lenin'e göre, nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturan emekçi kitlelerin içinde bulundukları durumun azami derecede kötüleşmesi ve hem ülkedeki üretici güçlerin düzeyiyle, kitlelerin öz-

46 *A.y.*, s. 22-23.

47 *A.y.*, s. 34.

48 V. İ. Lenin, "Ne Yapmalı?", *Toplu Yapıtlar*, C. 5, Progress Publishers, Moskova, 1975, s. 406.

49 V. İ. Lenin, "Bir Yıldönümü Üzerine", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 116.

50 V. İ. Leni , "Devrimci Proletaryanın 1 Mayıs Eylemi", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 222, 223.

farkındalığıyla ve talepleriyle hem de başka ülkelerdeki durumla çok çarpıcı bir uyumsuzluk göstermesi anlamına gelir. Alt sınıfların eski yaşama tarzını reddetmesi, yalnızca halkın çoğunluğuna uygulanan baskının korkunç ölçüde şiddetlenmesiyle değil, aynı zamanda da kitlelerin büyüyen öfkesiyle ve artan bağımsız eylemleriyle de kendini açığa vurur.[51]

Üst sınıfların "eskisi gibi hükmetme ve yönetme" yeteneğini yitirmiş olmaları, yalnızca bir hükümet bunalımından ibaret olmayıp, egemen sınıfın tüm siyasetinde bir krizin doğmasını, yani önündeki tarihsel görevleri artık elinin altındaki araçlarla halledemediği bir durumun ortaya çıkmasını da içerir. Bu, devlet sisteminin ta temellerine dokunan ülke çapındaki bir siyasal krizin varlığını gösterir.[52] Lenin, anayasal kriz ile devrimci kriz arasında ayrım yaptı; ilki, verili temel yasalara ve kurallara dayanarak çözülebilirdi, ikincisi ise o aynı yasaların ve kuralların yok edilmesini gerektirirdi.[53] Ama bu, ikisinin arasında aşılmaz bir duvarın bulunduğu anlamına gelmiyordu. Anayasal kriz, devrimci bir krizin gelişmesinde bir adım olup çıkabilirdi; tüm devlet sistemi için bir krize dönüşebilirdi. Ama devrimci bir krizin ortaya çıkmasına karşı en son çare olarak başvurulan bir güvenlik supabı da olabilirdi.

Dolayısıyla, Lenin'in devrimin başlama koşullarına ilişkin yaptığı belirleme, hem devrimin gerekliliği hem de yakın başarı şansı hakkında yargılara varmayı olanaklı kılan birçok siyasal, ekonomik, toplumsal ve ruhsal faktörü kapsıyordu; devrimin uluslararası koşullarını da dikkate alıyordu. Bu devrimci durum tahlili hem bunu göz ardı eden oportünistleri hem de nesnel toplumsal-siyasal koşulların olgunlaşma düzeyini umursamadan "devrimcilik oynayan" aşırı solcuları hedef alıyordu.

Lenin, devrimin olgunlaşma sürecini tahlil ederken, bu sürecin gelişmesinde çeşitli kilometre taşlarını saptadı. Savaş öncesi Almanya'ya değinirken, proletaryanın ve küçük burjuvazi kitlesinin duygularının değiştiği, "aristokratik Prusya kılıcının 'barışçıl' egemenliğine dayanak yapılan *tüm payandaların altının oyulduğu* ilginç bir devrim öncesi durum"un varlığından söz ediyordu. "Burjuvazi beğensin ya da beğenmesin, *olaylar* bu durumu derin bir siyasal krize doğru sürüklüyor,"[54] diyordu. 1913 Şubat'ının başında Lenin, "Rusya'da ülke çapında bir siyasal krizin yavaş yavaş ama durmaksızın olgunlaşmakta olduğu"na işaret etti.[55] Haziran 1913'te, bir devrimin başlamak üzere olduğu "bugünkü

51 *A.y.*

52 *A.y.*, s. 222.

53 Bkz. V. İ. Lenin, "Devrimci Sosyal Demokrasi Platformu", *Toplu Yapıtlar*, C. 12, Progress Publishers, Moskova, 1972, s. 216.

54 V. İ. Lenin, "Zabern", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 515; "İki Dünya", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 310; "Milletvekili Frank Kitle Grevinden Yana", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, s. 257.

55 V. İ. Lenin, "RSDİP Merkez Komitesinin ve Parti Görevlilerinin Krakow Toplantısı Duyurusu ve Kararları", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 455.

Rusya'nın *özel* koşulları"na işaret ederek, "ülke çapında bir siyasal krizin açıkça görüldüğü"nü, "doğrudan devrimci bir kriz"in yakın olduğunu vurguladı.[56]

Sonuç olarak, eğer "ülke çapında bir siyasal kriz" şekillenmişse, devrimci bir durum yakındır. Bunun daha da gelişmesiyle "doğrudan devrimci bir kriz" ortaya çıkar ve devrim başlar. Lenin'in daha sonra özetleyeceği gibi, devrimlerin "öncesinde her zaman huzursuzluk, krizler, hareketler, isyanlar içeren bir süreç, yani devrim *başlangıcı* gözlenir, ama bu başlangıç *her zaman* sonuca ulaşacak kadar gelişmez (sözgelişi, eğer devrimci sınıf yeterince güçlü değilse)".[57]

Lenin, böylelikle, nesnel değişikliklerin yanı sıra öznel değişiklikleri de dikkate aldı, çünkü bunlar olmadan, devrimci bir durum gelişip fiili bir devrime dönüşemezdi.

Lenin, devrimci bir durumun gelişip bir devrime dönüşmesine katkı yapan faktörler arasında özellikle köhnemiş toplumsal sisteme karşı tutarlı bir mücadele için kitlelere önderlik eden proletarya partileri üzerine odaklandı.

"Cahil, devrim olup olmayacağını önceden söylemenin mümkün olmadığı yolundaki şüphe edilmeyen, kutsal ve *boş hakikat* ile yetinir. Marksist ise bununla yetinmez; şöyle der: Propagandamız ve tüm işçi Sosyal Demokratların propagandası, devrim olup olmayacağını *belirleyen faktörlerden biridir*..... Devrim olup olmayacağı, *bir tek* bize bağlı *değildir*. Ama *biz* çalışmamızı yapacağız ve bu çalışma hiçbir zaman boşa gitmeyecektir. Demokrasinin ve proleter bağımsızlığının tohumlarını kitlelerin arasına derinlemesine ekecektir ve bu tohumlar *kesinlikle* filizlenerek, ya yarın bir demokratik devrim ya da ertesi gün bir sosyalist devrim üretecektir."[58]

Lenin, ileride yeni bir kitlesel yükseliş olasılığını tahlil ederken, ülke çapında bir siyasal krizin eşitsiz olarak geliştiği önermesinden yola çıktı. Bunun nedeni hem ülkenin çeşitli bölgelerinde koşulların farklı olması hem de "burjuva sisteminin ara ara karşıdevrimci çırpınışlara girişmesi"yle hücum dönemlerinin kesintiye uğrayabilmesidir.[59] Bununla birlikte, gericiliğin en vahşi saldırısının tam ortasında bile, somut koşullarda azami sonuçlara ulaşmayı başarmak için devrimci bir tarzda dövüşmeyi kitlelere öğretmek temel önemdedir.

Tüm aşamalarında ve dönemeçlerinde kurtuluş hareketinin liderliğini proletaryanın üstlenmesi gerekliydi. Lenin, proletaryanın liderliği (hegemonyası) hakkındaki basitleştirici anlayışın, yani proletarya yenilgiye uğrar, proletaryanın devrimci öncüsü saf dışı edilir ve yeraltına çekilmek zorunda bırakılırsa, bu liderliği imkânsız ilan eden anlayışın iler tutar yanının olmadığını açıkladı.

---

56 V. İ. Lenin, "Devrimci Proletaryanın 1 Mayıs Eylemi", *Toplu*, C. 19, s. 221, 222.

57 V. İ. Lenin, "Oportünizm ve İkinci Enternasyonal'in Çöküşü", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 451.

58 V. İ. Lenin, "Reformcuların Platformu ve Devrimci Sosyal Demokratların Platformu", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 383, 384.

59 V. İ. Lenin, "Kautsky, Axelrod ve Martov –Gerçek Enternasyonalistler", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 399; ayrıca bkz. V. İ. Lenin, "Rusyada Grev İstatistikleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 399-400.

Koşullar ne olursa olsun, proletarya, geniş kitlelere öncülük rolünü yerine getirmelidir ve getirir. Lenin şunu vurguladı: "İşçi sınıfının hegemonyası, bu sınıfın (ve temsilcilerinin), demokrasiyi (demokrasi olan yerlerde) demokratik olmayan kusurlardan temizlemeleri için nüfusun diğer kesimlerine yardım ederek, bütün burjuva demokrasilerinin darlığını ve miyopluğunu eleştirerek, nüfusun diğer kesimleri üzerinde kullandığı siyasal nüfuzdur."[60]

Bu çizginin tutarlılıkla izlenmesi, ilk önce demokrasi mücadelesinde, sonra da proleter devrimi aşamasında proletarya ile nüfusun çeşitli diğer sınıfları ve kesimleri arasında ittifak kurulması için eldeki fırsatların özel olarak açıklığa kavuşturulmasını ister istemez gerekli kıldı.

TARIM SORUNUNUN YENİ BAŞTAN ARAŞTIRILMASI

Lenin'in, birçok ülkede nüfusun çok büyük bölümünü oluşturan milyonlarca köylünün yazgısını etkileyen tarım sorunu üzerindeki araştırmaları, devrim teorisini daha da geliştirmek için yaptığı çalışmaların önemli bir parçasıydı. 20. yüzyıl burjuva demokratik devrimlerinin boyutu, sonuçları, mahiyeti ve açtıkları sosyalist ufuklar, Lenin'e göre, mücadelenin bu aşamasında proletaryanın, geniş halk kitlelerine ve proleter olmayan sınıflar ile zümrelere önderlik etme yeteneğiyle doğrudan doğruya bağlantılıydı. Lenin, "saf" bir proleter devrimine ilişkin dogmatik anlayışları çürüttü. Sosyalist bir devrim, bir ülkenin tüm emekçi halkının çıkarlarını etkiler; çeşitli kesimlerin tavrı ve devrimi destekleyip savunmaya hazır oluşu, bir proleter partisinin devrimci politikası için temel önemdedir. Bu nedenle, siyasal ittifaklar sorunu, Lenin'in teorisinde belirgin şekilde öne çıkıyordu. Devrimci mücadelesinde proletaryanın bir müttefiki olarak emekçi köylülüğün rolünün açıklığa kavuşturulması, bu bağlamda muazzam öneme sahipti.

Revizyonistler, Marx'ın iktisadi öğretisinin tarıma uygulanamayacağını kanıtlama gayretiyle, liberal burjuva iktisatçıların izinden gittiler. Küçük ve orta ölçekli çiftliklerin görece istikrarına ilişkin olgular arasında yüzeysel ve yanlı bir bağıntı kurarak, kırsal kesimde sınıfsal farklılaşmayı ve büyüyen toplumsal çelişkileri gizlemeye çalıştılar; tarımsal gelişmedeki başlıca eğilimleri çarpıtılmış bir yorumla sundular. Eduard David'in *Sosyalizm ve Tarım* adlı kitabı bu bakımdan ibret vericidir. 1908'de Lenin, bu kitabın, "şu anda hiç kuşkusuz tarım sorununda revizyonizmin başyapıtı"[61] olduğunu yazıyordu. David, tarımda kapitalist gelişmeyi, burjuva sisteminin bütün olarak evriminden soyutladı ve tarımda kapitalist ilerlemenin özgül yanlarını göremedi. Küçük ölçekli çiftçiliğin sürdürülebilirliğine ve büyük ölçekli ekonomiden üstünlüğüne ilişkin temel önermesini kanıtlama çabasıyla, küçük çiftliklerde ücretli emek kullanımına ilişkin istatistik-

60 V. İ. Lenin, "Bizi Tasfiye Edecek Olanlar", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 79.

61 Bkz. V. İ. Lenin, "Tarım Sorunu ve 'Marx'ı Eleştirenler'", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 171.

leri, yani sıklıkla asıl meselenin, bir yanda kapitalist çiftlikler, öte yanda ise ücretli işçi haline gelen küçük ölçekli çiftçiler olduğunu gösteren istatistikleri inatla göz ardı etti. Tarımda işbirliği ve toplumsallaştırma (millileştirme), David'in tarım programındaki başlıca noktalardı, ama David bunları, devrimde siyasal iktidarın işçi sınıfının eline geçmesiyle ilişkilendirmedi.

20. yüzyıla girilirken, İkinci Enternasyonal partilerinde tarım programlarıyla ilgili tartışmalardan, hayati teorik ve siyasal sorunlara, yani bu partilerin tarımda kapitalist gelişmeye yaklaşımlarına, kırsal kesimde parti çalışmasına ve işçi sınıfının müttefiklerine ilişkin esaslı bir Marksist çözüm çıkmadı. Emekçi halkın proleter olmayan tüm kesimlerinin "gerici bir kitle" olduğu, köylülüğün ancak proleterleşerek proletaryanın müttefiki haline geleceği görüşünü yayma çabaları sürdürüldü.[62] Bu görüş, köylü kitlelere yönelik revizyonist ve sekter tutumların temeli olup çıktı.

İkinci Enternasyonal'de ve ulusal şubelerinde, tarım sorununun görüşülerek Marksist bir çözüme kavuşturulmasının ve buna yönelik Marksist bir yaklaşım geliştirilmesinin ivedi bir gereksinim olduğu hissedildi. Ne var ki bu konu, İkinci Enternasyonal kongrelerinin gündemine alınmadı. Mesele, olsa olsa, kırsal işçiler ve küçük köylüler arasında propagandadan ya da kısmi tarım reformlarına ilişkin taslaklar üzerine parlamentolarda ara sıra yapılan görüşmelerden ibaret kaldı.

Tarım sorununun özellikle yakıcı olduğu Rusya'da, buna ilişkin tartışmalar, ideolojik ve siyasal mücadeleye belirgin bir damga vurdu. Marksist tarım teorisine ilişkin çeşitli anti-Marksist kavramlarla ve çarpıtmalarla mücadele gereksinimi de önemli bir faktördü.

Menşevik ideologlar ve politikacılar, revizyonist fikirleri yinelediler. Köylülüğü işçi sınıfının müttefikine dönüştürmenin ve burjuva demokratik tarım devrimini kesin bir sonuca erdirmenin önemini hafife aldılar. Tarım sorununa köklü bir çözüm getirilmesi ile Rusya'daki siyasal sistemin genel olarak demokratikleştirilmesi arasındaki önemli bağlantıyı yadsıdılar; Lenin'in geliştirdiği proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü fikrine karşı mücadele ettiler. Troçki, köylülüğü, tutucu ve birçok durumda gerici bir kitle olarak gördü. Demokratik devrim aşamasını bir yana atarak, proletaryayı, devrimci potansiyele sahip güçlerden, sınıflardan ve toplumsal tabakalardan tecrit edecekti; en başta da işçi sınıfı ile köylülük arasında bir ittifaka karşı çıktı. Küçük burjuva partilerinin (SR'lerin, Halkçı Sosyalistlerin ve Trudoviklerin) tarım programları, büyük toprak mülklerinin tasfiyesi için devrimci ve demokratik talepler ileri sürdü; köylülerin "tüm Orta Çağ kalıntılarını *tamamen silip süpürme*" arzusunu dile getirdi.[63] Ne var ki bu programlar, bilimsel olarak doğ-

62 Bkz. örneğin, Karl Kautsky, *Der Weg Zur Macht*, s. 112.

63 V. İ. Lenin, "1905-1907 Birinci Rus Devriminde Sosyal Demokrasinin Tarım Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 396.

rulanmış değildi ve teorik olarak tutarsızdı; küçük mülk sahipliğinin dar ufuklarıyla sınırlıydı. Bu partiler, toprak beylerinin mülklerinin köylülere devrini ve köylülerin "toprak hakkı"nı, esasen burjuva nitelikli dönüşümlerin ilk adımı olarak değil, bir tür eşitlikçi sosyalizmin kurulması olarak görüyordu.

Lenin, tarımın ekonomik yapısındaki en son eğilimlerin gelişmesini tahlil etti; tarım sorununu açıklığa kavuşturdu; köylü sorunu üzerine sağlam bir bilimsel teori ve program yarattı.

Dünya pazarının yörüngesine girmiş ya da girmekte olan istisnasız tüm ülkelerin gelişmesinde kaçınılmaz olarak açığa çıktığı üzere, tarımsal yapıda kapitalizmin doğuşunun sergilediği birtakım genel, derine kök salmış örüntüler saptaması, Lenin'in emperyalizm çağında tarım sorununu ortaya koyuşunun en tipik yanıydı. Lenin, aynı zamanda, bu genel örüntülerin her bir ülkedeki somut koşullarda dikkatle yorumlanması ve belirli bir eğilimin hem özgüllüklerinin hem de olgunlaşma düzeyinin saptanması konusunda ısrar etti.

Lenin, kapitalist ilerlemeyi sıklıkla karmaşık ve çapraşık tüm biçimleriyle inceleme konusunda bir yeteneksizliği ve isteksizliği açığa vuran, tarım sorununa ilişkin anti-Marksist yorumlara sistemli olarak karşı çıkarak, şöyle yazıyordu: "Bu sorunda, revizyonistler, tek yanlı bir tutumla seçilmiş olgulara dayanan ve kapitalizm sisteminin bütününe atıfta bulunmayan yüzeysel genellemeler yaparak, bilimsel anlamda günah işlediler. Siyasal açıdan bakılınca, isteyerek olsun ya da olmasın, kaçınılmaz olarak, köylüyü, devrimci proleterin bakış açısını benimsemeye çağırmak yerine, küçük mülk sahibi tavrını (yani burjuvazinin tavrını) benimsemeye çağırmakla ya da bunda ısrar etmekle günah işlediler."[64]

ABD'de, Almanya'da, Rusya'da ve başka ülkelerde kapitalist gelişmeye ilişkin yeni verileri tahlil eden Lenin, Marx'ın kapitalist gelişmeyle ilgili keşfettiği ekonomik yasaların tarımda da işlediğini bilimsel olarak kanıtladı. Lenin, devasa kapsamdaki istatistiksel veriler üzerinde genelleme yaparak,[65] tarımda kapitalist gelişmeyi yöneten genel bir yasa, ülkeye bağlı olarak farklı şekillerde kendini dışavuran bir yasa geliştirme olanağına kavuştu: "Küçük ölçekli üretimin gerilemesi, tarımda farklı biçimlere bürünür ama bu gerilemenin kendisi tartışılmaz bir gerçektir."[66] Lenin, emperyalist gelişme bağlamında tarımda üretimin yoğunlaşmasının özgüllüklerini açığa çıkardı; başka şeylerin yanı sıra, mali sermayenin tahakkümüyle ilişkili olarak köylülüğün içine düştüğü yeni bağımlılık biçimleri hakkında araştırma yapılmadığına dikkat çekti.[67]

Lenin, köylülüğün farklılaşmasını ana çizgileriyle bilimsel olarak ortaya koydu ve hem demokrasi hem de sosyalizm mücadelesinde proletaryanın bir müt-

64 V. İ. Lenin, "Marksizm ve Revizyonizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 35.

65 Bkz. V. İ. Lenin, *Tarım Sorunu Üzerine Notlar. 1900-1916*, Moskova, 1969, s. 373-607 (Rusça).

66 V. İ. Lenin, "Marksizmin Üç Kaynağı ve Üç Bileşeni", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 26.

67 Bkz. V. İ. Lenin, "Tarımda Kapitalizmin Gelişmesini Yöneten Yasalar Üzerine Yeni Veriler", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 17, 92, 99.

tefiki olarak sahip olduğu devrimci potansiyeli gözler önüne serdi. Toprağın millileştirilmesi sorununu burjuva demokratik ve sosyalist devrim bağlamında geliştirdi, kırsal proletarya ile yarı proletaryanın bağımsız bir sınıfsal güç olarak örgütlenmesi gerektiğini kanıtladı ve köylü özerkliğinin devrimci organlarınca üstlenilen role işaret etti.

Özellikle birinci devrim sırasında Rusya'daki kitlesel, ülke çapındaki köylü hareketinin deneyimini araştıran Lenin, ayrıntılı bir tarım programı geliştirdi ve tarım sorununa ilişkin Sosyal Demokrat politikayı, yani tarıma ve kırsal nüfusun çeşitli sınıflarına, zümrelerine, gruplarına yönelik tutumu şekillendirdi. Rusya'da toprak sahipliğine ilişkin en son veriler, Lenin'in, tarım sorununda somut mücadelenin ekonomik temelini belirlemesine ve çeşitli sınıfların temsilcilerinin programlarını, sözlerini, taleplerini, teorilerini, yani bu mücadelenin ideolojik ve siyasal yansımasını bu temelle karşılaştırmasına olanak sağladı.[68] Lenin, bir tarım devrimi fikri ve sosyalist devrime dönüşecek bir burjuva demokratik halk devrimi fikri arasında bağlantı kurdu.

Lenin, kırsal kesimde ilerleyen kapitalist ilişkiler ortasında küçük köylü çiftliklerinin çoğunun hiçbir gelecek umudunun olmadığını gösterdi ve köylülerin çoğunluğuna yalnızca sosyalist bir tarımsal reform programının gerçek bir çıkış yolu sunabileceği sonucuna vardı. Ne var ki, tüm ekonomik sistemin metaya dayanması nedeniyle, kapitalist bir psikoloji, küçük köylüler de dâhil olmak üzere köylülüğün iliklerine kadar işlemekteydi; revizyonistlerce takip edilen burjuva ideologlar da bu psikolojiyi destekliyorlardı. Kendi paylarına Marksistler, tarımsal gelişmeye ilişkin yaptıkları tahlile dayanarak, ücretli emekçilere katılmaları gerektiğini küçük köylülere açıkladılar.

Lenin'in vurguladığına göre, tarım sorununu doğru koymak ve çözmek için, tarımda kapitalist gelişme düzeyini dikkate almak, farklı kapitalizm türlerinin (toprak beylerine dayalı, yarı feodal, kitleler için özellikle gerici, özellikle baskıcı bir kapitalizm çeşidi olarak feodalizm kalıntıları içeren, burjuvalaşmış toprak beylerine çeşitli ayrıcalıklar tanıyan bir kapitalizm ile eski ayrıcalıklardan neredeyse hiç iz taşımayan, daha ilerici, daha az baskıcı olan serbest çiftçi kapitalizmi türlerinin) varlığını hesaba katmak zorunluydu. Farklı ülkelerin tarım sorunundaki farklılıkları doğuran ve belirli bir ülkedeki tarımsal ilişkilerin özgüllüklerini inceleyerek proletarya ve köylülüğün cebelleşmesi gereken kırsal kapitalizm türünü tanımlama gereğine yol açan da buydu.

Rusya'da toprak beyliğine ve köylülüğe dayalı ekonomi, şaşmaz bir şekilde kapitalist yolda ilerleyip evrildi. Köylülük giderek tabakalara ayrılıyordu, küçük ama ekonomik açıdan güçlü bir kırsal burjuvazi ortaya çıkmıştı ve büyük bir kırsal proletarya gelişiyordu. Bununla birlikte, kapitalist ilişkiler hâlâ bir sürü feodal ilişki kalıntısıyla sarmalanmış durumdaydı. Bu nedenle, Lenin şöyle vurgu-

68 Bkz. V. İ. Lenin, "1905-1907 Birinci Rus Devriminde Sosyal Demokrasinin Tarım Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 219-20.

ladı: "Rusya'da ... genel kapitalist tarım sorununun *yanı sıra*, 'gerçekten Rusya'ya özgü' olan *bir başka* tarım sorunu daha bulunuyor." Lenin'e göre, başta köylülük olmak üzere kitlelerin feodal ilişkilere karşı verdikleri mücadele, "Rusya'ya özgü tarım sorununun ayırt edici özelliği"ni oluşturuyordu.[69]

Rus köylülerin latifundist toprak beylerine ve feodalizm artıklarına karşı mücadelesi ile yeni oluşan kırsal proletaryanın ve kırsal yoksulların taşra burjuvazisine karşı mücadelesinin iç içe geçmesi, oldukça benzersiz bir durum (eş zamanlı iki toplumsal savaş) ortaya çıkardı. Lenin, geniş malikâne mülklerinin giderek burjuvalaşması koşuluyla, Rusya'da kapitalist tarımın gelişmeyi sürdüreceğine inanıyordu. Ne var ki, bu gelişme başka bir şekilde de yol alabilirdi: Küçük çiftçiler, feodal latifundia urunu toplumsal organizmadan devrim yoluyla kesip atabilirler ve sonra, onlar olmaksızın, kapitalist çiftçilik yolunda serbestçe gelişmeyi sürdürebilirlerdi.[70] Lenin, "Prusya'ya özgü", landlordist-burjuva yolla değil, "Amerika'ya özgü", köylü-burjuva yoluyla kapitalist tarımsal gelişmenin Rusya için nesnel bir olasılık olduğunu vurguladı. 1905-1907 devrimi sırasında ve sonrasında, Rusya'nın ekonomik gelişimindeki bu iki eğilim, hasım sınıfların mücadelesine açıkça yansıdı.

Lenin, Rusya'da 1905-1907 devriminden sonraki gidişatın, 1848-1849 devrimi sonrası Almanya'daki durumu biraz anımsattığına ve aynı zamanda ondan epeyce farklı olduğuna dikkat çekti. Benzerlikleri ve farklılıkları şöyle tanımladı: "Bismarck, Almanya'nın karşıdevrimci toprak sahiplerini temsil ediyordu. Onları *ancak* karşıdevrimci liberal burjuvaziyle sağlam bir ittifak kurarak (birkaç on yıl) kurtarabileceğini kavradı. Bu ittifakı kurmayı başardı, çünkü proletaryanın direnişi zayıftı ve *güncel* sorunun (Almanya'nın ulusal birliğini sağlama sorununun) çözümüne şanslı savaşlar yardımcı oldu. Bizde de karşıdevrimci toprak sahipleri var. Ve bizde de karşıdevrimci liberal burjuvazi var.... ama 'evliliğin' başarılı olması için bu yeterli değil. Güncel tarihsel görev yerine getirilmeli ve bizimki, ulusal birliği sağlamak değil, ... proletaryanın direnişinin daha güçlü olduğu bir zamanda ... *tarım sorunu*...."[71] Devrim yıllarının deneyimini özetleyen Lenin, köylü kitlelerin, "genelde tüm Orta Çağ kalıntılarını, özelde ise Orta Çağ'a özgü tüm toprak mülkiyeti biçimlerini ortadan kaldırmak için devrimci mücadelenin gerekli olduğu"nu gördüklerini vurguladı. Dolayısıyla, "Sosyal Demokratların tüm propaganda ve ajitasyon faaliyetleri, kitlelere bu sonuçları açıklayıp kavratmayı, ... kitleleri devrimin ikinci seferi sırasında bu deneyimden yararlanmaya hazırlamayı temel almalıdır".[72]

---

69 V. İ. Lenin, "'Rusya'da Tarım Sorunu'nun Özü", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 73, 74.

70 Bkz. V. İ. Lenin, "1905-1907 Birinci Rus Devriminde Sosyal Demokrasinin Tarım Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 239.

71 V. İ. Lenin, "Doğru Olmayan Bir Değerlendirme (*Luç*'un [Işın] Maklakov Üzerine Yazısı)", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 133-34.

72 V. İ. Lenin, "Rus Devriminde Sosyal Demokrasinin Tarım Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 179.

Tarım sorununa devrimci yaklaşımı savunan Lenin, daha birinci Rus devrimi sırasında oportünist anlayışları eleştirdi. Toprakların belediyeleştirilmesi yönündeki Menşevik programı bunların başında geliyordu.

Lenin, Rus devriminde tarım sorunlarını tahlil ederken, ekonomik bir gereklilik olarak tüm toprakları Orta Çağ kalıntılarından temizlemek için tüm toprakların millileştirilmesinin zorunlu olduğunu gösterdi. Bu bağlamda, sözgelişi toprakların millileştirilmesine yönelik bir halk hareketinin bulunmadığı 20. yüzyıl başındaki Almanya'ya kıyasla Rusya'nın ayırıcı özelliklerini vurguladı; Marx'ın teorisinin Rusya'nın ayırt edici koşullarına uygulanması çağrısı yaptı ve insanların, "her Sosyal Demokrat partinin tarihsel gelişiminin özel dönemlerinde yerine getirmesi gereken görevleri düşünebilmeleri"[73] gerektiğini ısrarla vurguladı. Aynı zamanda, tarımda kapitalist gelişme için en elverişli koşulları yaratacak olan millileştirmeyi ve toprakların "eşit" dağıtımını sosyalist bir gelişme yolu olarak yorumlayan Narodnik partileri eleştirdi.

Bu anlayışların sözde sosyalist niteliğini teşhir eden Lenin, Engels'in genel anlamda ütopyacı sosyalizm için yaptığı şu dikkate değer belirlemeden yola çıktı: "... Biçimsel olarak ekonomik bakımdan yanlış olabilen bir şey, dünya tarihi açısından yine de doğru olabilir."[74] Lenin'e göre, Narodnik programlarda, bunların sosyalist ütopyasının biçimsel ekonomik anlamında safsatadan ibaret olan şeyi, bunların demokrat ruhunun tarihsel anlamında doğru olan, köylerdeki tüm serflik artıklarının kökünü kazımayı amaçlayan şeyden ayırt etmek gerekirdi. Lenin şöyle yazıyordu: "*Bu* demokrasi, sosyalist bir ütopya olarak safsatadan ibaretken, köylü kitlelerin kendine özgü, tarihsel olarak koşullandırılmış, burjuva dönüşümün ayrılamaz bir unsuru ve tam zaferinin bir koşulu olan demokratik mücadelesi bakımından *doğru*dur."[75] Sözde sosyalist ütopyaları eleştirirken, demokratik özlemleri ve eski, feodal sömürücülerden kurtulma kararlılığını sonuna kadar desteklemek: Lenin'in Rus devriminde küçük burjuva tarım programlarına yönelik tutumu işte böyleydi.

Lenin, bazı Asya ülkelerindeki burjuva demokratik hareketleri (örneğin Sun Yat-sen'in hareketini) tahlil ederken de benzer bir yaklaşım sergiledi. "Çin'de toplumsal ilişkilerin diyalektiği, tam olarak, Çinli demokratların Avrupa'da sosyalizme içtenlikle sempati beslerken, bunu gerici bir teoriye dönüştürmeleri ve kapitalizmi önlemeye ilişkin bu gerici teoriyi *temel alarak*, *saf kapitalist*, azami ölçüde kapitalist bir tarım programını savunuyor olmaları gerçeğinde kendini dışavuruyor!"[76]

---

73 V. İ. Lenin, "1905-1907 Birinci Rus Devriminde Sosyal Demokrasinin Tarım Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 424, 428.

74 Friedrich Engels, Almanca Birinci Basıma Önsöz, Karl Marx, *Felsefenin Sefaleti* (Progress Publishers, Moskova, 1975, s. 9).

75 V. İ. Lenin, "İki Ütopya", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 358.

76 V. İ. Leni , "Çin'de Demokrasi ve Narodnizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 167.

Lenin'in, toprakları millileştirmenin sosyalizme götürmesinin imkânsız olduğunu düşündüğü söylenemez. Aslında bu, doğrudan doğruya değil, ama bir burjuva demokratik devrimin sosyalist bir devrime evrildiği karmaşık bir süreçten geçerek sosyalizme götürebilirdi. Bunun için, kurtuluş hareketine proletaryanın liderlik etmesi, proletaryanın köylülerle birlik olması, proletaryanın ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğünün kurulması gerekirdi. Lenin'in soruna yönelik bu yaklaşımı, Narodnik, sahte sosyalist yaklaşıma karşıydı. Ama Menşevikler, bunun Narodnizme dönüş anlamına geleceğini öne sürerek proletaryanın ve köylülerin iktidarının kurulmasına karşı çıktılar.

Toprakların millileştirilmesi, radikal bir burjuva önlem olmakla birlikte, Lenin'in tezine göre aynı zamanda da "mutlaka tüm dünyada yankılar yaratacak şekilde 'özel mülkiyetin bir biçimi'ne darbe indirme"ye olanak sağlar ve eş zamanlı olarak, yalnızca kapitalist üretici güçlerin hızla gelişmesinin temelini yaratmakla kalmayıp, gelecekte sosyalist ekonomik biçimlerin gelişmesinin ön koşullarını da yaratırdı.[77] Lenin, on yıl sonra, Eylül 1917'de, *1905-1907 Birinci Rus Devriminde Sosyal Demokrasinin Tarım Programı*'na yazdığı ek yazıda, "Toprakların millileştirilmesi, yalnızca burjuva devriminin 'son söz'ü değil, aynı zamanda da *sosyalizm yönünde bir adımdır*,"[78] diyordu.

ULUSAL SORUNA VE ULUS-SÖMÜRGE SORUNUNA İLİŞKİN MARKSİST DOKTRİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Emperyalizm döneminde proletarya ile burjuvazinin tarihsel kapışmasının akıbetini şekillendiren başka bir belirleyici faktör, proletaryanın antiemperyalist ve ulusal kurtuluş hareketlerini müttefik olarak yanına çekme yeteneğidir. Lenin, yeni tarihsel koşullarda, ulusal soruna, ulusal kurtuluş hareketlerinin problemlerine ve işçi sınıfının tarihsel misyonu açısından bunların önemine ilişkin derin ve kapsamlı bir tahlil yaptı. Lenin'in ulusal sorun ve ulus-sömürge sorunları hakkındaki fikirleri, devrimci Marksist teoriyi daha da geliştirdi ve Marksist düşünce hazinesinin ayrılmaz bir parçası haline geldi.

Emperyalizm döneminde ulusal sorun, bir iç mesele ya da iki veya daha çok hükümeti ilgilendiren bir mesele olmaktan çıkıp, küresel bir probleme dönüştü. "Büyük güçler" denilen bir avuç ülke, dünyayı aralarında paylaşmış ve dünya nüfusunun çoğunu kölesi ya da uyruğu yapmıştı. Sömürgelerin ve bağımlı ülkelerin sömürülmesi, emperyalist sistemin asli bir unsuru olup çıktı. Tırmanan emperyalist rekabet, artan militarizm, yükselen işçi sınıfı hareketi ve ulusal kurtuluş hareketleri ortasında, milliyetçi, şovenist büyük güç ideolojisi ve politika-

77 V. İ. Lenin, "1905-1907 Birinci Rus Devriminde Sosyal Demokrasinin Tarım Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 325.

78 V. İ. Leni "Sonsöz", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 430.

sı, belli başlı tüm kapitalist ülkelerde (hem Almanya ve Avusturya-Macaristan gibi yarı mutlakçı hem de Britanya, Fransa ve Birleşik Devletler gibi demokrat olanlarda) emperyalist burjuvazinin ve gerici güçlerin sultasının olmazsa olmaz koşulu haline geldi. Aynı zamanda da ezilen ulusların birçoğunda burjuva milliyetçiliği güçleniyordu.

Milliyetçi sapmalar uluslararası Sosyal Demokraside de su yüzüne çıktı. İkinci Enternasyonal'in bazı teorisyenleri, ulusal soruna Marksist yaklaşımın esaslarını ve proleter enternasyonalizmi ilkelerini gözden geçirdiler.

20. yüzyıl başında Avusturya Marksistleri denilen grubun ileri sürdüğü oportünist fikirler, bazı ülkelerde sosyalist hareketin benimsediği milliyetçi kavramların ve sloganların ana kaynakları arasındaydı.

Ulusal sorunda psikolojik teoriyi öğütleyen Avusturya Marksizminin liderleri, hem ulusların kendi içindeki sınıfsal zıtlıkları hem de kapitalizmle ilgili bir tarihsel eğilim olarak karma ulusal bileşimli devletlerden tek uluslu devletlere geçiş eğilimini görmezden geldiler. Üstelik ulusal sorunu çözmek için proletarya önderliğinde bir demokratik mücadelenin gerekliliğini reddettiler. Rudolf Springer (Karl Renner), "bir ulus, benzer şekilde düşünen ve konuşan kişilerin oluşturduğu bir birliktir" tezini ortaya attı ve Avusturya İmparatorluğu'nda "bu ulusların bir arada yaşamaları *gerektiği*" için, tüm sorunu, "*bunların mümkün olan en iyi şekilde bir arada yaşamalarına hangi hukuki biçimlerin olanak sağlayacağı*"na indirgedi.[79] Avusturya Marksizminin ulusal sorunla ilgili baş teorisyeni olan Otto Bauer, bir ulusun "her zaman bir kültürel varlık da olduğu"nu ve "Avusturya uluslarının şimdi bir arada yaşadıkları devlet birliği içinde kalacakları"nı savundu. Bu yüzden de ülke içinde ulusal barışı sağlayacak önlemler sorununu ortaya attı.[80] Uluslar içindeki sınıfsal karşıtlıkları göz ardı eden ve demokratik kurtuluş hareketinin olası ufuklarını yanlış yorumlayan Bauer, "ulusun tüm mensuplarını bir ulusal-kültürel ortaklık içinde"[81] birleştirmek gerektiğini savundu. Avusturya-Macaristan egemen sınıflarının "tutucu ulusal" politikasına karşı, işçi sınıfının ve partisinin "evrimci ulusal" politikasını ortaya attı. Önlerindeki birincil siyasal görevin, tüm halkın bir ulus haline gelmesini sağlamak olduğunu öne sürdü. Bunu başarmanın yolu, "ulusal kültür"ü yaymak ve coğrafi değil, "kültürel-ulusal özerklik" oluşturmaktı; bu özerklik, yapay olarak şekillendirilmiş uluslar için ayrı parlamentolar ve bakanlıklar kurulmasını öngörmekle birlikte, gerçekte sadece ülkedeki okulları ulusal aidiyete göre bölecekti. Bu bağlamda Lenin, "tutarlı demokrasiye ulaşma ya da ulusal sürtüşmelere son verme umudunu yitirmiş olan.... Avusturya küçük burjuvazisinin ütopyası" hakkında yazarken, "Avusturya'da, kültürel-ulusal özerklik fikri, büyük ölçüde,

79 R. Springer, *Ulusal Sorun*, St. Petersburg, 1909, s. 14, 43 (Rusça).

80 O. Bauer, *Ulusal Sorun ve Sosyal Demokrasi*, St. Petersburg, 1909, s. 118, 399, 401 (Rusça).

81 *A.y.*, s. 553.

Avusturyalı Sosyal Demokratların kendilerinin de ciddiye almadıkları bir edebî hayal ürünü olarak kalmıştır,"[82] diyordu.

Bu arada, çeşitli ülkelerdeki oportünistler, Avusturya Marksizminin "ulusal kültür" tezine, proletarya ile burjuvazinin "ulusal çıkar birliği"ni öngören sınıflar üstü teze ve "kültürel-ulusal özerklik" programına dört elle sarıldılar. Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını reddederek, işçi sınıfı hareketine milliyetçilik sokmak için bu tezleri kullandılar.

Hatta İkinci Enternasyonal'de oportünistler, emperyalist sömürgeci politikayı açık açık haklı göstererek, sömürgeci egemenlik ile proletaryanın çıkarları ve refahı arasında bağ kurdular. Ezilen halkların gelecekteki kurtuluşunu, sömürge ülkelerin aşamalı kapitalist gelişmesi olarak, emperyalist tahakkümün hukuki bir sistemleştirilmesi olarak gördüler. İkinci Enternasyonal'in Stuttgart Kongresinde, Hollandalı sosyal reformcu Henri van Kol, bir karar taslağı sunarak, kongrenin, "sosyalist bir rejim altında uygarlaştırıcı etki gösterebilecek herhangi bir sömürgeci politikayı ilke olarak ve sonsuza kadar mahkûm etmemesi"ni önerdi.[83]

Sosyal Demokratlar, milliyetçi ve şovenist eğilimi hemen susturdular. İkinci Enternasyonal'in Stuttgart Kongresinde, Polonyalı Sosyal Demokrat temsilci Julian Marchlewski, "sosyalist sömürge politikası" diye bir kavrama uygarlaştırıcı misyon yükleyerek bunu yüceltme girişimlerini kınadı. "İnanıyorum ki," dedi, "bir sosyaliste göre, başka kültürler de kapitalist ve Avrupalı kültürden ayrı olarak vardır. Bizim sözde kültürümüzü abartıp yüceltmemiz ya da kendi kadim kültürü olan Asya halklarına dayatmamız için hiçbir neden yoktur."[84] Sömürgelerin kapitalist gelişmesinin kaçınılmaz olduğu tezini reddeden ve buna karşı, "çıkarsız kültürel yardım" tezini ortaya atan Marchlewski, ulusal soruna yönelik yeni bir teorik yaklaşım önerdi.

Karl Kautsky, 1908'de, Lenin'in deyişiyle Bauer'in kafa karışıklığını teşhir ettiği ve "ulusal kültür" kavramına, son derecede temkinli bir dille, "ulusal yönün aşırı abartılması, uluslararası yönün ise tamamen savsaklanması" olarak atıfta bulunduğu *Ulusallık ve Uluslararasılık* adlı kitabını yayınladı.[85] Kautsky, ulusal sorunda psikolojik teorinin karşısına tarihsel-ekonomik bir teoriyle çıktı. Kültürel-ulusal özerklik fikrini eleştirmekte kendisi de tam tutarlı olmamasına karşın, ulusal devlet yönündeki dürtünün gücünü hafife aldığı için Bauer'i eleştirdi.

---

82 V. İ. Leni , "Ulusal Sorun Üzerine Eleştirel Notlar", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 37-38.

83 *Internationaler Sozialisten-Kongress zu Stuttgart. 18. bis 24. Aug. 1907*, Vorwärts, Berlin, 1907, s. 24.

84 *A.y.*, s. 33.

85 Karl Kautsky, *Nationalität und Internationalität*, Verlag und Druck von Paul Singer, Stuttgart, 1908, s. 15, 35; V. İ. Lenin, "RSDİP'nin Ulusal Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 541; V. İ. Lenin, "Ulusal Sorun Üzerine Bir Konferans İçin Tezler", *Toplu Yapıtlar*, C. 41, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 315-16; "Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 398.

Anton Pannekoek, Avusturya Marksizminin "ulusal oportünizm"ine ilişkin bir eleştiriyi 1912'de yayınladı. Lenin, Pannekoek'in "Sınıf Mücadelesi ve Ulus" başlıklı broşürünü mükemmel diye niteledi, ama bu broşür, kültürel-ulusal özerklik sorunuyla bağlantılı kusurlar da içeriyordu. Örneğin, Pannekoek, genel demokratik taleplerin önemini anlamamıştı.[86] Lenin, Josef Strasser'in *İşçi ve Ulus* adlı çalışmasını da çok takdir etti.[87] Josef Stalin, 1912-1913'te Lenin'in desteğiyle, Avusturya Marksizminin kavramlarını ve Rus oportünistlerin "kültürel-ulusal özerklik" öğütleme girişimlerini eleştirdiği *Marksizm ve Ulusal Sorun* kitabını yazıp yayınladı.[88]

Aynı zamanda, burjuva milliyetçi eğilime karşı çıkan devrimci Sosyal Demokratlardan bazıları da, ezen ulusların proleter partilerinin programlarında bir ilke olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını hafife alma eğilimindeydi. Örneğin, Rosa Luxemburg, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının Sosyal Demokratlarca tanınmasının, ezilen uluslar arasında burjuva milliyetçiliğini desteklemekle aynı kapıya çıkacağını, proletaryanın etnik sorunlarla ilişkili gündelik politikasına dair hiçbir pratik yönerge getirmediği için programda bu hükme ihtiyaç olmadığını savundu.[89]

Tüm bunlar, devrimci işçi sınıfının faaliyetlerinde ulusal ile uluslararası arasındaki ilişki sorununu özellikle keskinleştirdi. Ayrıca, Marx ve Engels'in *Komünist Parti Manifestosu*'nda ileri sürdükleri tezlerle, yani "işçilerin vatanı yoktur" ve "proletarya önce siyasal iktidarı ele geçirmek, kendini ulusun önder sınıfı düzeyine getirmek, kendini *ulus* yapmak durumundadır"[90] tezleriyle ilgili olarak Sosyal Demokrat hareket içinde bir tartışma başladı. Milliyetçi, sağcı, reformcu yaklaşım ve ulusu yok sayan, aşırı sol yaklaşım, Marksist yaklaşımın karşısında yer aldı. İlk yaklaşımı savunanlar (revizyonistler), "işçilerin vatanı yoktur" tezinin artık eskimiş olduğunu ve yeni duruma uymadığını iddia ettiler. Eduard Bernstein'ın yazdığına göre, burjuva demokrasisinin gelişmesiyle işçi, "eşit haklardan yararlanan ve Enternasyonal'in 'Ödev Olmadan Hak Olmaz' ilkesi uyarınca, bağımsızlığını, refahını ilerletmekle yükümlü bulunduğu bir anavatana sahip olan yurttaş"a[91] dönüşmüştü. Milliyetçi duruşu benimseyen Georg Vollmar, proletaryanın "anavatan" konusunda "sahici Alman" bir tavır alması için gerekçe bulmaya çalıştı.

---

86 Anton Pannekoek, *Klassenkampf und Nation,* Reichenberg, 1912.

87 Josef Strasser, *Der Arbeiter und die Nation,* Verlag von Runge und Co., Reichenberg, 1912; "V. İ. Lenin'den Maksim Gorki'ye, 15-25 Şubat 1913 arası", *Toplu Yapıtlar,* C. 35, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 85.

88 Bkz. V. İ. Lenin, "RSDİP'nin Ulusal Programı", *Toplu Yapıtlar,* C. 19, s. 539; "V. İ. Lenin'den Maksim Gorki'ye, 15-25 Şubat 1913 arası", *Toplu Yapıtlar,* C. 35, s. 84-85.

89 Róza Luksemburg, *Wybór pism,* C. II, Ksiazka i Wiedza, Varşova, 1959, s. 114-66.

90 Karl Marx ve Frederick Engels, "Komünist Parti Manifestosu", Karl Marx, Frederick Engels, *Toplu Yapıtlar,* C. 6, Progress Publishers, Moskova, 1976, s. 502-03.

91 *La Vie socialiste,* Sayı 15, Haziran 1905, s. 898.

Fransız sosyalist ve yarı anarşist Gustave Hervé, ikinci, aşırı sol yaklaşımın en önde gelen temsilcisiydi. Yurdun ya da yurtseverliğin işçi için bir anlam taşıdığını yadsıyarak, proleter enternasyonalizminin yerine ulusu yok sayan anlayışı, yani ulusal nihilizmi ikame etti. Yurtseverlik ile enternasyonalizmin "ateş ile su" kadar geçimsiz olduğunu yazdı.[92] "İşçilerin vatanı yoktur" tezinin üzerine mutlak bir yapı kuran bu yaklaşım, proletaryayı, demokratik ve ulusal hareketlere katılmayı reddetmeye özendirdi. Sekterlikle yüklüydü ve devrimci işçileri kitlelerden tecrit edebilirdi.

Dünya kurtuluş hareketinin merkezi haline gelmiş olan Rusya için, ulusal sorun ve ulus-sömürge sorunu özellikle önemliydi. 1905-1907 devriminin yenilgisi ve 3 Haziran rejimi, büyük güç şovenizminin saldırısını beraberinde getirdi. Devrim, "Rus olmayanlar"ca yapılan bir şeymiş gibi lanetlendi. Büyük güç şovenizmi, farklı halklar arasına nefret tohumları ekme çabaları, emekçi halkı parçalamayı, kurtuluş için birlikte dövüşmekten alıkoymayı amaçlıyordu. Lenin'in yazdığına göre, "Rus olmayanlara zulmetmek ve Rus köylüler, Rus küçük burjuvalar, Rus zanaatçılar ile Yahudi, Fin, Polonyalı, Gürcü, Ukraynalı köylüler, küçük burjuvalar, zanaatçılar arasında karşılıklı güvensizlik yaratmak, bu Kara Yüzler çetesinin tümü için hayat kaynağıdır."[93]

Aynı zamanda, burjuva milliyetçileri de ansızın faaliyetlerine hız verdiler. Emekçi halkın kurtuluş hareketinin liderliğini ele geçirmek, kendi uluslarına mensup işçilere egemen olmak istiyorlardı. "Ulusal birlik"le, "toplumsal statü farklılıklarına bakılmaksızın dayanışma"yla ilgili konuların her şeyden önemli olduğunu iddia ediyorlardı. Çoğunlukla bu fikirler, şu ya da bu milliyetin ya da dinin ayrıksı rolü ya da üstünlüğü üzerine vaazlarla birleştiriliyordu. Bu, mantıken beklenebileceği gibi, aynı dinden ya da milliyetten insanlar arasında dünya çapında birlik ve egemenlik ilanlarına yol açtı. Yahudi Siyonizmi, Türk Müsavatçılığı, Orta Asya Pan-İslamcılığı vb. gibi milliyetçi teoriler, bunun belirgin örneklerini oluşturdu. Milliyetçiliğe sosyalist bir çeşni eklemeye çalışan küçük burjuva eğilimler de bunlara katıldı (örneğin, Poale Zion Partisi'nin "Siyonist sosyalizm"i ya da Ermeni Taşnaksutyun Partisi'nin hatalı anlayışları bunlardandı).[94] Rus gericiliği döneminde, küçük burjuva sosyalistlerin etkisiyle, proletaryanın uluslararası birliğini hedef alan, farklı proleterleri milliyet esasına göre soyutlamayı ve burjuvaziyle ittifaka itmeyi amaçlayan eğilimler işçi sınıfı hareketinde güç kazandı.

Daha önce Yahudi Sosyalist İşçi Partisi, Polonya Sosyalist Partisi, Beyaz Rusya Sosyalist Birliği, Letonya Sosyal Demokrat Birliği, Gürcistan Sosyal Federalistler Partisi ve Ermeni Taşnaklar da milliyetçi programlar açıklamıştı.

92 *La Vie socialiste*, Sayı 16, Haziran 1905, s. 970.

93 V. İ. Lenin, "Ulusal Eşitlik", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 237.

94 T. Yu. Burmistrova, *Rusya'da Ulusal Sorun ve İşçi Hareketi*, Mysl, Moskova, 1969, s. 43-57 (Rusça).

Etnik sosyalist partilerin katıldığı bir konferans, Rusya'da ulusal sorunu çözmenin zorunlu ön koşulu olarak "kültürel-ulusal özerklik" programının uygulanmasını benimsedi.[95]

Bund da sınıflar üstü ulusal kültür kavramını savundu. Yahudi emekçilerin nesnel olarak asimile edildiği sürece karşı direnmeye çalıştı, kültürel-ulusal özerkliği savundu ve belli bir ülkedeki tüm milliyetlerden işçileri ülke çapındaki işçi sınıfı örgütlerinde birleştirme ilkesine karşı mücadele etti.

1913'te Lenin, "ulusal sorunun artık Rus kamu yaşamının sorunları arasında iyice öne çıktığı"nı[96] belirtti. Gerek şovenist, burjuva milliyetçisi büyük güç ideolojisine ve politikasına gerekse bunların işçi sınıfı hareketindeki dışavurumlarına karşı, Rus ve uluslararası Sosyal Demokraside ulusal sorunla ve ulus-sömürge sorunuyla ilgili olarak su yüzüne çıkan bocalamalara karşı tutarlı bir mücadele yürüttü. Lenin, ulusal sorunda proleter politika ilkelerini savunup geliştirdi, emperyalizm döneminde ulusal kurtuluş hareketi ile işçi sınıfının devrimci mücadelesi arasındaki bağı ortaya çıkardı, genel kurtuluş hareketinin sosyalist ve antiemperyalist devrimler arasında birlik doğrultusunda gelişmesinin kaçınılmaz olduğunu gösterdi.

Lenin'in ulusal sorunla ilgili programı, bu sorunun çözümünün, tüm baskı ve sömürü biçimlerine karşı mücadele eden bir sınıf olarak proletaryanın öncelikli görevleri arasında olduğu ilkesinden yola çıkıyordu. Devrimci işçiler, ulusal sorunun kapitalist sistem içindeyken bile en demokratik yolla çözülmesinin en tutarlı savunucuları olabilirler ve olmalıdırlar, çünkü demokrasi mücadelesi, sosyalizm mücadelesinin bütünleyici bir parçasıdır. Toplumun sosyalist dönüşümü, ulusal soruna kesin bir çözüm getirilmesinin, tüm sömürü ve baskı biçimlerine tamamen son verilmesi temelinde, kapsayıcı demokrasi temelinde ulusların özgür gelişmesinin yolunu açar. Ulusal sorun, işçi sınıfının devrimci mücadelesinde toplumsal soruna bağımlıdır; özgül, ulusal çıkarlar, uluslararası proletaryanın tümel, küresel çıkarlarını gölgede bırakmamalıdır.

Ulusal sorunu dünya devrimci hareketinde belirleyici bir faktör olarak gören ve işçi sınıfı mücadelesinin yolunu çizerken bu konuyu asla gözden kaçırmayan Lenin, aynı zamanda da milliyetçilik ve ulusal oportünizm ideologlarının, bu sorunu dönemin toplumsal çelişkilerinden öncelikli sayarak tarihteki önemini abartma ve günün kilit sorunu gibi sunma girişimlerini şiddetle reddetti. Milliyetçi öğretilerin aksine, Leninizm, ulusal sorunu, her bir ülkenin özgül tarihsel koşullarıyla, ekonomik gelişmesiyle ve yerel ayırıcı özellikleriyle yakın bağlantılı sayar. Emekçi halkın toplumsal kurtuluş mücadelesini, en önemli görev olarak görür. "Burjuvazi her zaman ulusal taleplerini öne çıkarır," diye ya-

95 *Rusya Etnik Sosyalist Partiler Konferansının Protokolleri, 16-20 Nisan 1907*, Sejm, St. Petersburg, 1908, s. 143-44 (Rusça).

96 V. İ. Lenin, "Ulusal Sorun Üzerine Eleştirel Notlar", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 19.

zıyordu Lenin. "Ne var ki, proletarya açısından bu talepler, sınıf mücadelesinin çıkarlarına tabidir."[97]

Lenin'in ulusal sorunla ilgili programı, bir cumhuriyet kurmaya, ulusal azınlıkların haklarını koruyan yasal düzenlemeler yapmaya ve tüm ulusal ayrıcalıkları kaldırmaya yönelik özgül taleplerle tutarlı demokratikleşme amacını yansıtıyordu. Bolşevikler, ezilen ulusların kendi kaderlerini belirleme, ayrılma ve bağımsız devlet kurma haklarını savundular. Ama aynı zamanda da ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı sorunu ile şu ya da bu ulusun ayrılmasının gerekip gerekmediği sorununun karıştırılmasına karşı çıktılar. Lenin şöyle yazıyordu: "Sosyal Demokrat Parti, bu ikinci sorunu, bir bütün olarak toplumsal gelişmenin çıkarlarına ve proleter sınıfın sosyalizm mücadelesinin çıkarlarına uygun olarak her bir tikel olguda yalnızca kendi içinde değerlendirmelidir."[98]

Lenin, ulusal sorunla ilgili Bolşevik programının ve politikasının özünü tanımlarken şunu vurguladı: "... *Herhangi bir* ulusa hiçbir ayrıcalık yok, ulusların tam eşitliği ve birliği, *tüm uluslardan* işçilerin bütünleştirilmesi."[99]

Lenin'in belirttiğine göre, proletarya, metafizik bir pragmatizm tutumunu savunamaz. "Ulusal bir devletin eşitliğini ve eşit haklarını tanımakla birlikte, tüm uluslardan proleterlerin ittifakını her şeyin üstünde tutar ve en öncelikli sayar, herhangi bir ulusal talebi, herhangi bir ulusal ayrılma isteğini işçilerin sınıf mücadelesi *açısından* değerlendirir", her bir somut ayrılma olgusunu, "her türlü eşitsizliğe, her türlü ayrıcalığa, her türlü dışlayıcılığa son vermek açısından" ele alıp kararlaştırır.... Ulusal sorunda pratik olan, ilkelere dayanan, gerçekten demokrasiyi, özgürlüğü ve proleter birliğini ilerleten biricik politika budur."[100]

Lenin, bir devrim gerçekleştirmek ile ulusal sorunu çözmek arasındaki kopmaz bağı vurguladı. Bazı ülkelerde yarım kalan burjuva demokratik devrimine atıf yaparak, bunun, "ulusal bir hareket olmadan ve *ulusal* devlet kurma talebi ortaya atılmadan *imkânsız* olduğu"nu[101] belirtti. Aynı zamanda da emperyalizmin hüküm sürdüğü yeni koşullarda ve proletaryanın sosyalizm mücadelesinde, uluslararasıcı ilkeleri tutarlılıkla savunmanın özel önemine işaret etti.[102]

Lenin'in tezine göre, işçi sınıfının önderliğindeki emekçi kitlelerin, kapitalist sömürü sistemini ve beraberinde ulusal baskıyı ortadan kaldırma azmiyle sıkı birlik oluşturmalarını son tahlilde yalnızca sosyalist devrim sağlar. Lenin'in ulusal soruna yaklaşımı, proletaryanın sınıfsal taleplerini yaşamsal ulusal çıkarlarla ilişkilendirerek, etnik sorunları tam olarak çözmenin olanaklı biricik yollarını ve koşullarını belirledi.

---

97 V. İ. Lenin, "Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 410.

98 V. İ. Lenin, "RSDİP Merkez Komitesinin ve Parti Yetkililerinin 1913 Yazındaki Ortak Konferansında Alınan Kararları", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 429.

99 V. İ. Lenin, "Ulusal Politika Sorunu Üzerine", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 223.

100 V. İ. Lenin, "Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 409-10, 411-12.

101 V. İ. Lenin, "Ulusal Sorun Üzerine Bir Konferans İçin Tezler", *Toplu Yapıtlar*, C. 41, s. 317.

102 *A.y.*, s. 316.

Lenin, emperyalizm altında ulusal kurtuluş hareketinin ayırıcı özelliklerine büyük bir dikkatle eğildi; sömürge halklarının emperyalist baskıdan kurtuluşu sorununu ve ulusal bağımsızlık mücadelesinin dünya devrimci hareketindeki rolünü ve yerini inceledi. Lenin, kapitalizm altında ulusal sorunun içerdiği iki tarihsel eğilimi keşfetti. Birincisi, ulusal hareketlerin uyanışı, tüm baskılara karşı süregiden mücadele ve ulus devletlerin doğuşuydu. İkincisi ise uluslararası ilişkilerin gelişmesiyle, ulusal duvarların yıkılmasıyla, sosyoekonomik yaşamın uluslararasılaşmasıyla ilintiliydi. Lenin şöyle yazıyordu: "Her iki eğilim de kapitalizmin evrensel bir yasasıdır. İlki, kapitalizmin gelişmesinin başlangıcında ağır basarken, sonraki, sosyalist topluma dönüşmeye doğru giden olgun kapitalizmin ayırıcı özelliğidir."[103] Sosyoekonomik yaşamın uluslararasılaşması yönündeki eğilim, kapitalizmde, özellikle de onun sömürgeci sistemi olan emperyalizmde zorlamayla gelişir. Sömürge ve bağımlı ülkelerin sömürülmesini ve ezilmesini yoğunlaştıran, oralarda kapitalizmin doğuşunu hızlandıran emperyalizmin gelişimi, aynı zamanda, ulusal hareketlerin kapsamını genişletti, ulusal baskıya karşı mücadeleyi şiddetlendirdi. Bu yeni durumda, ulusal sorun, antiemperyalist mücadelenin belirleyici faktörlerinden biri olup çıktı. Bu sorunun çözümü, her şeyden önce, emperyalizmin ürettiği ve ulusları ezilenler ile ezenler, emperyal güçler ile sömürgeler olarak ikiye ayıran küresel sistemin ortadan kaldırılmasında yatıyordu.

Emperyalizmde etnik ilişkilere dair problemleri inceleyen Lenin, kapitalist sömürge sistemine karşı kitlesel mücadelenin uyanışını, İran'da (1905-1911), Türkiye'de (1908-1909), Çin'de (1911) ulusal demokratik devrimlerin gelişmesini, başka sömürge ve ezilen halkların kurtuluş hareketlerinin büyümesini yakından izledi. "Ayaklar altına alınmış ve karanlığa mahkûm edilmiş yüz milyonlarca insanın Orta Çağ miskinliğini atıp yeni bir yaşama uyandığı, en temel insan hakları ve demokrasi için mücadeleye giriştiği" sömürge dünyasındaki gelişmeleri özetleyen Lenin, bunları, "dünya tarihinde 20. yüzyıla girilirken başlayan yeni bir aşamanın simgesi"[104] olarak tanımladı.

Ulusal hareketlerin antiemperyalist atılımı, çeşitlilik gösteren toplumsal içeriği ve genel ulusal görevler ile sınıf mücadelesinin gerektirdiği görevler arasındaki karşılıklı bağlantının özgül özellikleri, sömürge ve bağımlı ülkelerdeki proletarya ile ulusal kurtuluş hareketinin başka güçleri arasında birlik oluşturmak gibi karmaşık bir sorun ortaya çıkardı. Lenin, bu sorunu tahlil ederken, köylülerin ve ulusal burjuvazinin rolüne özel bir dikkatle eğildi. "Asya'da, içten, mücadeleci, tutarlı demokrasinin savunuculuğunu yapabilecek, büyük Fransız Aydınlanmacıların ve 18. yüzyılın sonundaki büyük liderlerin yoldaşlığını hak eden bir burjuvazinin *hâlâ* var olduğu"nu[105] gözlemledi.

103 V. İ. Leni , "Ulusal Sorun Üzerine Eleştirel Notlar", *Toplu Yapıtlar,* C. 20, s. 27.

104 V. İ. Lenin, "Asya'nın Uyanışı", *Toplu Yapıtlar,* C. 19, s. 86.

105 V. İ. Lenin, "Çin'de Demokrasi ve Narodnizm", *Toplu Yapıtlar,* C. 18, s. 165.

Ama aynı zamanda da ulusal burjuvazinin bir yandan ulusal bağımsızlık için uğraş veren, öte yandan ise özellikle yükselen bir devrimci mücadele karşısında emperyalistlerle uzlaşma eğilimi sergileyen ikili mahiyetine işaret etti. Lenin, burjuvaziyle ilişkilerinde sosyalistlerin izleyeceği esnek taktikler ilkesini ortaya koydu: "Ezilen ulusun burjuvazisi, ezenlerle dövüştüğü *sürece*, her zaman, her durumda ve başka herkesten daha güçlü şekilde *ondan yana* oluruz, çünkü biz zulmün en sarsılmaz ve en tutarlı düşmanlarıyız. Ama ezilen ulusun burjuvazisi *kendi* burjuva milliyetçiliğini gözettiği sürece, ona karşı dururuz."[106]

Lenin, ulusal kurtuluş hareketine olağanüstü değer vermekle birlikte, dünyanın devrimci dönüşümünde birincil ve yol gösterici gücün, mücadelesiyle hem kapitalist ülkelerde halkın toplumsal kurtuluşunu hem de sömürge ulusların ulusal kurtuluşunu belirleyen uluslararası proletarya olduğunu vurguladı.[107]

Ulus-sömürge sorunu konusunda Lenin'in geliştirdiği strateji, ulusal kurtuluş hareketlerinin doğrudan desteklenmesini, "Sosyal Demokratların sömürgeci politikaya karşı mücadelesini, sömürgeci soyguna karşı kitleler arasında ajitasyon yürütmesini, sömürgelerdeki ezilen kitleler arasında direniş ve muhalefet ruhunun uyandırılmasını" gerektiriyordu.[108] Lenin, bazı ülkelerde "proletaryaya sömürgeci şovenizm mikrobu bulaştırılması için maddi ve ekonomik temelin bulunduğu"na işaret ederek, "tüm ülkelerin proletaryasını bu tür oportünizme karşı mücadelede birleştirebilmek için musibetin açık seçik kavranması ve nedenlerinin anlaşılması gerektiği"ni vurguladı.[109]

Lenin, burjuva politikası karşısında proletaryanın kendi politikasını ve başka ülkelerin işçileriyle dayanışmasını savunup sürdürmesinin, ulusal baskıya karşı dövüşen demokratik güçlerle ittifak kurup bunu sağlamlaştırmasının ancak ulusların bağımsızlığı sorununa sınıfsal ve enternasyonalist yaklaşımla mümkün olduğunu gösterdi.

Bu soruna yönelik benimsediği tutarlı bir sınıfsal yaklaşım ve insanlığın tüm ekonomik, siyasal, manevi yaşamının kapitalizm altında giderek uluslararasılaştığını gösteren dünyadaki gelişme eğilimleri üzerinde yaptığı derin incelemeler sayesinde, her ulusal kültürdeki iki kültür kavramını betimleyerek ve buna karşı sosyalistlerin uluslararası, demokratik, proleter kültür sloganını koyarak Marksizme önemli bir katkı yapma olanağı buldu. Sömürücü sınıfların "*başat* kültür"ünün yanı sıra, "henüz tam gelişmese bile, demokratik ve sosyalist kültür öğelerinin de *her* ulusal kültürde bulunduğu"nun altını çizdi. Devamla şöyle dedi: "'Demokrasinin ve dünya işçi sınıfı hareketinin uluslararası kültürü' sloganını atarken, *her bir* ulusal kültürden *yalnızca* demokratik ve sosyalist öğelerini alırız; bunları *yalnızca* ve *mutlaka her bir* ulusun burjuva kültürüne ve bur-

106 V. İ. Lenin, "Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 411-12.

107 Bkz. V. İ. Lenin, "Uygar Avrupalılar, Vahşi Asyalılar", C. 19, s. 57-58.

108 V. İ. Lenin, "Uluslararası Sosyalist Büro Toplantısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 244.

109 V. İ. Lenin, "Stuttgart'taki Uluslararası Sosyalist Kongre", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 77.

juva milliyetçiliğine karşı çıkarak alırız."[110] Uluslararası, demokratik ve proleter kültür sloganı, dünyanın gelişme eğilimlerine, kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin ayırıcı özelliklerine ve ulusların gönüllü birliğine, gönüllü bütünleşmesine giden yolu açacak, kapitalizme özgü şekilde ulusal farklılıkların zoraki ortadan kaldırılmasına, ulusların zorla asimilasyonuna son verecek yakın proleter devriminin ufuklarına tamamen uygundu. Lenin bu bağlamda şöyle yazıyordu: "Marksizm, tüm milliyetçilik biçimlerinin yerine enternasyonalizmi öne çıkarır, tüm ulusların daha yüksek düzeyde birleşip bütünleşmesini, döşenen her kilometre demiryolu hattıyla, oluşturulan her uluslararası kurumla ve her işçi birliğiyle gözlerimizin önünde büyümekte olan bir birliği (fikirleri ve amaçları yönünden olduğu kadar ekonomik faaliyetleri yönünden de uluslararası nitelikte olan bir birliği) savunur."[111]

Demek ki, ulusal sorunun toplumsallığa ve tutarlı enternasyonalizme tabi kılınması, ulusal nihilizmle hiç alakalı değildir. Lenin'in ulusal nihilizmin teorik sakatlığını ve siyasal saçmalığını apaçık ortaya koyarak işaret ettiğine göre, "Marx, ulusal sorunun 'emek sorunu'na göre ikincil konumda olduğundan hiçbir şekilde kuşku duymamıştır," ama yine de "... onun teorisi, ulusal hareketleri göz ardı etmekten fersah fersah uzaktır".[112] Lenin, ayrıca, "gerçekten ciddi ve derin herhangi bir siyasal sorun söz konusu olunca, uluslara göre değil, sınıflara göre taraf seçildiğine" dikkat çekti ve burjuva milliyetçiliğine karşı mücadelesinde proletaryanın, ilerici olan, ulusal duvarların kaldırılmasına yardım eden, en sonunda da ulusları bütünleşmeye yaklaştıran her şeyi desteklediğini belirtti.[113] Bolşeviklerin pratik politikasının temelini oluşturan bu ilkeler, onların, işçi sınıfının devrimci amaçlarına ulaşmalarına ve tüm antiemperyalist güçleri birleştirmelerine katkı yaptı; bu ilkeler, Bolşeviklerin yürüttüğü ideolojik mücadelede de güçlü bir silah haline geldi, çünkü milliyetçiliğin sınıfsal doğasını teşhir etti ve emekçi halk kitlelerinin çıkarlarıyla bağdaşmadığını gösterdi. "Burjuva milliyetçiliği ve proleter enternasyonalizmi," diye yazıyordu Lenin, "bunlar, tüm kapitalist dünya ölçeğinde iki büyük sınıfsal kampa denk gelen, uzlaşmaz derecede birbirine hasım iki slogandır ve ulusal sorunda *iki* politikayı (daha doğrusu, iki dünya görüşünü) anlatıma kavuşturur."[114] Lenin, proleter enternasyonalizmi ilkelerinin göz ardı edilmesinin ve burjuva milliyetçiliğine ödün verilmesinin proletaryayı zayıflatıp, kapitalist tahakkümü güçlendirdiğini belirtti.

Lenin, enternasyonalizmle ilgili sorunlara yönelik dogmatik, doktriner tutumu ve hem aşırı solcuların hem de oportünistlerin bu sorunlara dair çarpık görüşlerini her zaman reddetti. Proletaryanın uluslararası birliğini, işçilerin

110 V. İ. Lenin, "Ulusal Sorun Üzerine Eleştirel Notlar", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 24.

111 *A.y.*, s. 34.

112 V. İ. Lenin, "Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 436.

113 V. İ. Lenin, "Ulusal Sorun Üzerine Eleştirel Notlar", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 35, 36.

114 *A.y.*, s. 26.

sosyalizm için başarılı uluslararası ve ulusal mücadelesinin vazgeçilmez bir koşulu olarak gördü; sınıfsal amaçlar yerine "ortak ulusal" amaçlar koyan ulusalcı oportünistleri kınadı. "İdealist ulus teori"sinden, "ulusal (= burjuva) kültür sloganı"ndan ve "enternasyonalizmi tamamen unutması"ndan dolayı Bauer'i eleştirdi. "Bauer'in temel yanlışı," diye yazıyordu, "arıtılmış milliyetçilik, yani temiz, sömürüsüz ve kavgasız bir milliyetçiliktir."[115] Ulusal çıkarları görmezden gelen ve yurtseverliği silip atan aşırı sol da Lenin'in eleştirisinden nasibini aldı. Lenin'in işaret ettiğine göre, "Anayurt, yani verili siyasal, kültürel ve toplumsal çevre, proletaryanın sınıf mücadelesinde son derecede güçlü bir faktördür; Vollmar, proletaryanın 'anayurt' konusunda bir tür 'sahici Alman' tavır benimsemesini isterken ne kadar hatalıysa, Hervé de, proletaryanın kurtuluş mücadelesi için böylesine önemli bir faktör konusunda, eleştirellikten bağışlanmaz derecede uzak bir tavır benimserken bir o kadar hatalıdır."[116]

Ulusal sorunun hem geniş demokratik hareket hem de sosyalizm mücadelesi açısından kritik bir faktör olup çıktığı emperyalist dönemdeki belirleyici sınıf savaşlarının arifesinde Lenin'in proleter enternasyonalizmi ilkelerini tutarlılıkla savunması, uluslararası işçi hareketi ve politikası için muazzam önem taşıyordu. Lenin, proleter partilerinin, devrimci hareket içindeki tüm kesimlerin faaliyetlerinde ulusal olan ile uluslararası olan arasında doğru bağıntı kurulmasını, enternasyonalist politikanın kilit sorunu olarak görüyordu.[117]

Lenin, proletaryanın doğası gereği uluslararası olan sınıfsal amaçları ile ulusun temel çıkarlarını ifade eden tüm halkın amaçlarını kaynaştırmanın, devrimci işçi mücadelesinde ulusal olan ile uluslararası olan arasında dengeli bir ilişki kurmanın anahtarı olduğunu savundu. İşçi sınıfının ulusal sorumluluğu ve enternasyonalist ödevi, bizatihi proleter enternasyonalizminin doğası gereği birbirinden ayrılamazdı. Lenin, devrimci işçi mücadelesinde ulusal olan ile uluslararası olanı birleştirmenin temel ilkesini formüle ederek, proletaryanın gelecek on yıllarda ulusal ve uluslararası birliği için izleyeceği yol haritasını çizdi.

DEVRİMCİ TEORİNİN FELSEFİ İLKELERİNİN SAVUNULMASI VE İLERLETİLMESİ

Marksizmi ve en başta da devrimle ilgili sorunları geliştirmek için Lenin'in giriştiği çaba, devrimci Marksist teorinin kalbi olan Marksist felsefenin, yani diyalektik ve tarihsel maddeciliğin, maddeci diyalektiğin, burjuva ideologlarınca girişilen saldırılardan ve oportünistlerce yapılan çarpıtmalarından etkilenmeyen bir sağlamlığa kavuşturulmasını zorunlu kıldı. Dahası, kurtuluş hareketinin

115 V. İ. Lenin, "Ulusal Sorun Üzerine Bir Konferans İçin Tezler", *Toplu Yapıtlar*, C. 41, s. 315.

116 V. İ. Lenin, "Savaşkan Militarizm ve Sosyal Demokrasinin Antimilitarist Taktikleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 194-95.

117 *V. İ. Lenin'in Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesinin Tezleri*, Moskova, 1970, s. 48.

20. yüzyıl başında gösterdiği genel yükseliş, toplumsal gelişme yasaları üzerindeki ve genel olarak toplumsal gelişmede, özel olarak da devrimci harekette nesnel ile öznelin ilişkisi üzerindeki tartışmayı iyiden iyiye şiddetlendirmişti. Özünde bu tartışmayı, yöntemsel yaklaşım ve dünya görüşü farklılıkları doğurmuştu.

Her türden mistik öğretiyi yaymak ve toplumsal gelişme yasalarını yadsımak için, maddecilik karşıtlığını bir sis perdesi olarak kullanan burjuva yazarlar gitgide çoğaldı. Doğa bilimlerindeki yeni buluşlar, pek çok idealist spekülasyonun yapılmasına yol açtı. Marksist felsefeye karşı başlatılan haçlı seferi yetmezmiş gibi, bir de Sosyal Demokratların kendi içinde, özellikle de revizyonistler arasında felsefi kafa karışıklığı vardı. Lenin 1908'de şöyle yazıyordu: "Revizyonizm, felsefe alanında, profesörlerce vaaz edilen burjuva 'bilim'inin dümen suyuna girdi. Profesörler, 'Kant'a geri' döndüler, revizyonizm de yeni Kantçıların peşinden sürüklendi. Profesörler, felsefi maddeciliğe karşı rahiplerin binlerce kez dile getirdiği yavan sözleri tekrarladılar, revizyonistler de hoşnut bir gülümsemeyle, maddeciliğin uzun zaman önce 'çürütülmüş' olduğunu (en son çıkan *Handbuch*'tan kelimesi kelimesine) geveleldiler. Profesörler, Hegel'e 'it leşi'ymiş gibi muamele ettiler ve kendileri de idealizmi ama Hegel'inkinden bin kat daha değersiz, bin kat daha bayağı bir idealizmi vaaz ederken, hor görürcesine diyalektiğe burun kıvırıp omuz silktiler, revizyonistler de bilimin felsefi olarak bayağılaştırıldığı bataklığa onların peşinden atlayarak, 'mahir' (ve devrimci) diyalektiğin yerine 'yalın' (ve sakin) 'evrim'i koydular. Profesörler hem idealist hem de 'eleştirel' sistemlerini başat Orta Çağ 'felsefe'sine (yani teolojiye) uyarlayarak resmî maaşlarını hak ettiler, revizyonistler de onlarla yakınlaşarak, dini, modern devletle ilişkili değil, en ileri sınıfın partisiyle ilişkili bir 'hususi iş' yapmaya çalıştılar."[118]

Uluslararası proletaryanın mücadelesini yürüttüğü koşulların değişmesiyle, filozofların dikkatleri Marksizmin farklı yönleri üzerine odaklandı ve teorik tartışmaların merkezi farklı ülkelere kaydı. Franz Mehring, Dimitar Blagoev, Harry Quelch ve diğer Avrupalı Marksistler, Marksist felsefeyi yaydılar ve felsefi revizyonizme, özellikle de tarihsel maddeciliğin ilkelerini ve diyalektik maddeci biliş teorisini çarpıtmaya yönelik girişimlere karşı durdular. Bununla birlikte, İkinci Enternasyonal üyesi partilerin çoğunun teorisyenleri, dünyaya bakışla ilgili sorunların önemini hafife aldılar. Lenin, Şubat 1908'de Maksim Gorki'ye şöyle yazıyordu: "Bir felsefe olarak maddecilik, onlar tarafından *her yerde geri plana itildi.*"[119] Ama Rusya'da, teoriyle ve dünyaya bakışla ilgili sorunlar, 1905-1907 devriminden sonra hızla önem kazanmıştı. Bunun nedeni, devrime katılmış geniş halk kitlelerinin felsefeye ve genel teorik sorunlara duyduğu yoğun ilgiydi; gericilik döneminde, zengin devrim dene-

118 V. İ. Lenin, "Marksizm ve Revizyonizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 33.

119 "V. İ. Lenin'den Maxim Gorki'ye", *Toplu Yapıtlar*, C. 34, Progress Publishers, Moskova, 1966, s. 386.

yiminin tahlil edildiği ve kavrandığı dönemde, oldukça doğal bir ilgiydi bu. Lenin şöyle yazıyordu: "Devrimin başarısızlığa uğramasından sonra, toplumdaki *tüm* sınıfların, halk kitlelerinin en geniş kesimlerinin dine ve felsefeye ilişkin sorunlar dâhil, dünyaya bakışın en temel öğelerine ve *bir bütün olarak* Marksist öğretimizin *ilkelerine* taze bir ilgi göstermesi sırf tesadüf değildi; bu kaçınılmazdı. Devrim sürecinde, taktik sorunlara ilişkin keskin bir mücadele içine giren kitlelerin, daha sonra, açık mücadele koşullarının bulunmadığı dönemde, *genel teorik* bilgiye büyük istek duyması sırf tesadüf değildi; bu kaçınılmazdı. *Marksizmin temellerini* bu kitlelere yeniden açıklamalıyız; Marksist teorinin savunulması yeniden gündemdedir."[120] Marksizmin temellerini geniş kitlelere açıklamayı zorunlu kılan ve Lenin'in şöyle ifade ettiği başka bir faktör daha vardı: "Rus düşüncesinin ilerici eğilimleri, Fransa'da 18. yüzyılın Ansiklopedicileriyle ya da Almanya'da Kant'tan Hegel'e ve Feuerbach'a kadar klasik felsefe dönemiyle bağlantılı gelenek gibi büyük bir felsefi geleneğe yaslanma olanağına sahip değildir."[121]

Devrim sonrası Rusya'daki durum, burjuva ideologlarının ve onların etkisine giren küçük burjuva unsurların Marksizme karşı başlattıkları yoğun saldırıyla daha da vahimleşti. O zamanlar çok rağbet gören düşünce akımı, "bugünün bilimsel bir tahlilini yapmaktan bile aciz olan, bilimi yadsıyan, tüm genellemeleri aşağılamaya, tüm tarihsel gelişme 'yasalar'ından saklanmaya ve *ormanı* ağaçlarla perdelemeye eğilimli"[122] burjuva kuşkuculuğuydu. Bilim yasalarının yadsınması, gerçekte, din yasalarının kabulü anlamına geliyordu. P. B. Struve, N. A. Berdyayev ve bazı başka filozoflar var güçleriyle idealizm, gizemcilik ve din vaaz ediyorlardı. Daha önce değinildiği üzere, devrimi ve demokrasiyi reddetmesinin yanı sıra, maddeciliği ve bilimsel bilgiyi de yadsıyan *Vehi* adlı yayının çıkması, o dönemin bir işaretiydi.

İdeoloji alanı dâhil, toplumsal yaşamın tüm alanlarında gericiliğin başlaması, müptezelliğin ve gerici felsefi teorilerin Sosyal Demokratlar arasında bile yayılmasına yol açtı. Başat teori, görgülcü eleştiricilik veya ampiryokritisizm olarak da bilinen Mach'çılıktı. Bu felsefe okulu, Paris Komünü'nün düşüşünden sonra Avrupa'da ortaya çıktı. Batı ülkelerinde yalnızca bir avuç filozoftan kabul gören Mach'çılık, Rusya'da gericilik döneminde çok elverişli bir zemin buldu. Marksizme karşı mücadelede ana felsefi silah olarak kullanıldı ve revizyonizmin teorik temeli olarak işlev gördü. Geçmişi 19. yüzyıl sonuna kadar giden Mach'çılığın kurucularına ait birçok eser o dönemde Rusça olarak yayınlandı.

Bu idealizm türünün o dönemdeki ideolojik mücadelede üstlendiği rol açısından bakılınca, Mach'çılık, Marksizmin felsefi temelini zayıflatmaya ve ideolojik alanı gerici etkilere açık hale getirmeye yönelik bir girişimdi.

120 V. İ. Lenin, "Partideki Gidişat", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 35.

121 V. İ. Leni , "Bizi Tasfiye Edecek Olanlar", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 76.

122 V. İ. Lenin, "Sosyalizm Yeniden Tahrip Ediliyor", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 199.

Georgi Plehanov başta olmak üzere yalnızca bir grup "partili Menşevik"in Marksist felsefeye gerçekten bağlı kaldığı RSDİP'nin Menşevik hizbinde Mach'çılık hızla yayıldı. A. A. Bogdanov, V. A. Bazarov, A. V. Lunaçarski ve başka bazıları dâhil, kimi Bolşevikler de Mach'çılığı vaaz ettiler. Marksist felsefenin yadsınması, mantıken dine kapıları açtı. "Tanrı'yı arama" ve "Tanrı kurma" biçimindeki dinsel duygular, Lunaçarski ve Bazarov dâhil bazı Sosyal Demokrat aydınları pençesine aldı.

O dönemdeki felsefi anlaşmazlığın doruk noktalarından biri, Plehanov ile Mach'çılar arasındaki polemikler, özellikle de Plehanov'un *Materialismus Militans* genel başlığı altında Bogdanov'a yazdığı açık mektuplardı. Plehanov, Mach'çılığın epistemolojik köklerini ortaya serdi ama toplumsal içeriği sorununa değinmekten kaçındı. Bazı Bolşeviklerin idealist sapmalarından yararlanarak, Mach'çılığa karşı mücadeleyi Bolşevizme saldırmak için kullandı.

Lenin, gerici Mach'çılık felsefesine ve Rusya'ya özgü türlerine karşı, örneğin ampiryomonizm, ampiryosembolizm, dinsel arayışlar gibi eğilimlere karşı tutarlı bir mücadele yürüttü. Bilimsel komünizmin felsefi temellerini savunmayı ve proletaryanın devrimci partisini teorik yönden güçlendirmeyi görev bildi.

Rusya'da devrim sonrası durumun özgül koşullarından kaynaklanan felsefi anlaşmazlık, tek ülkenin sınırlarını oldukça aşan bir önem taşıyordu. Bu anlaşmazlık, bilim ve felsefe alanında başka birçok ülkede kaydedilen en son gelişmelerle doğrudan bağlantılıydı. Lenin, mevcut koşullar altında diyalektik maddeciliğin temellerini savunmak için, Marx ile Engels'in ölümünden sonra üretilen yeni teorik malzemenin derin bir tahliline gerek olduğunu kavradı. "Bu felsefi 'tasnif'," diye yazıyordu, "başka ülkelerde de uzun zamandan beri olgunlaşmış durumdaydı, çünkü sözgelişi modern fizik, diyalektik maddeciliğin 'başa çıkması' gereken birçok yeni sorun ortaya atmıştı. Bu bakımdan, 'bizim'... felsefi anlaşmazlığımız, salt belirli, yani Rusya'ya özgü bir önemden fazlasını içeriyor. Avrupa, felsefi düşünceyi 'tazelemek' için malzeme sağladı; onu geriden izleyen Rusya ise 1908-10'daki zoraki suskunluk döneminde bu malzemeye dikkat çekici bir 'açlık'la sarıldı."[123]

Marksist felsefenin gelişimindeki yeni bir aşama, Lenin'in adıyla özdeşleşti. Lenin, *Materyalizm ve Ampiryokritisizm* (1908-1909) adlı yapıtında, temel felsefi kategorileri ayrıntılı olarak işledi, burjuva felsefesinin ve felsefi revizyonizmin iyi temellendirilmiş bir eleştirel tahlilini sundu, idealistlerin görüşlerini savunurken başvurdukları yeni hileleri teşhir etti.

Burjuva felsefesine ve onun dümen suyunda giden revizyonistlere karşı mücadele, felsefe biliminin tüm ana sorunları üzerinde, en başta da Marksist felsefenin köşe taşı olan madde kavramı üzerinde yoğunlaştı. Marksizm karşıtları, maddeciliğin artık devrini tamamladığını, modern bilimin madde kavramını

123 V. İ. Lenin, "Bizi Tasfiye Edecek Olanlar", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 76.

geçersiz kıldığını ve dolayısıyla bu kavramın reddedilmesi gerektiğini kanıtlamaya uğraşırken, doğa bilimlerinin karşılaştığı zorluklardan ve henüz çözülmemiş epistemolojik problemlerden medet umdular.

Lenin, çağdaş doğa bilimlerinin en son başarılarını büyük bir bilimsel devrimin başlangıç noktası olarak gören ve bunların felsefi bir yorumunu sunan ilk kişiydi. Var olan bilimsel malzemenin genellemesini yaptı ve her yeni buluşun maddeciliği doğruladığını, idealizmin ise yalnızca insan bilgisinin çeperinde asalak bir yaşam sürebildiğini, insan bilgisinin gelişirken karşılaştığı güçlüklerden beslendiğini hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak bir kesinlikle gösterdi. Lenin'in tanımladığı felsefi madde kavramı, maddenin 20. yüzyıl bilimince keşfedilen yeni özelliklerini ve yeni biçimlerini kucaklayacak kadar genişti. Bu kavram, maddenin "inanılmaz" biçimlerine ve o zamana kadar bilinmeyen yapılara ilişkin idealist yorumları hedef aldı. Lenin, zaman, uzam, nedensellik ve yönetici yasa gibi temel felsefi kavramları da çağdaş bilimin düzeyine yükseltti.

Lenin'in Marksist madde kavramını ve biliş sürecinde tüketilemezliğini geliştirmesi, bilinemezciliğin, göreciliğin, akıldışıcılığın ve daha önce Marksist, maddeci biliş teorisini çürütmek, evrenin bilinemezliğini, dünyanın devrimci dönüşümünün imkânsızlığını kanıtlamak için kullanılmış başka burjuva öğretilerinin teşhiri açısından son derecede önemliydi.

Lenin, Marksist biliş teorisini daha da geliştirir ve epistemoloji problemleri üzerinde çalışırken, dikkatini, dış dünyanın düşüncede yansıtılması sürecine diyalektiğin uygulanması üzerine odakladı. Doğruluk kavramını yaratıcı biçimde geliştirdi; düşüncenin göreli doğrulardan mutlak doğruya ilerlediği diyalektik olarak çelişkili süreci ortaya koydu, nesnel bir doğruyu bilmenin temeli ve ölçütü olarak, biliş yönünün belirleyicisi olarak pratiğin oynadığı rolü gösterdi.

Lenin, Marksist biliş teorisi açısından irdelediği bilinemezciliğin bilimsel açıdan geçersiz ve hem bilimsel düşünceye hem de proletarya hareketine hasım olduğunu açıkça ortaya koydu. Pratik içinde sınanmış ve doğrulanmış bir teorinin sahici bilgiler ve nesnel doğrular sağladığını gösterdi. Uluslararası işçi mücadelesinin pratiğinde sınanan Marksizm tam da böyle bir teoridir. Doğrunun nesnelliği, insanın pratik ve teorik faaliyetinin genişlemesi ve gelişmesi yoluyla insan bilgisinin genişlediğini, somutlaştığını ve geliştiğini varsayar. Maddeci diyalektik, Lenin'in yazdığı gibi, "nesnel doğrunun yadsınması anlamında değil, bilgilerimizin doğruya yaklaşma sınırlarını tarihin koşullandırdığı anlamında, tüm bilgilerimizin göreli olduğunu kabul eder".[124]

Lenin, devrim sonrası gericilik dönemindeki felsefi çalışmalarını 1914-1915'te de sürdürerek, ünlü *Felsefe Defterleri* dâhil bir dizi yapıt üretti. Ana çalışma konusu, maddeci diyalektikti. Lenin, Herakleitos'un, Leibnitz'in, Hegel'in diyalektik düşüncelerini tahlil etti ve Marksist diyalektiği daha da geliştirdi.

124 V. İ. Lenin, "Materyalizm ve Ampiryokritisizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 14, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 137.

Lenin, diyalektiğin bir "örnekler toplamı"na indirgenmesine karşı uyarıda bulunur; diyalektiği, sonsuz ölçüde karmaşık ve çelişkili tüm mahiyetiyle gelişme sürecinin kavranmasını mümkün kılan, gerçekliği bilme ve devrimci şekilde dönüştürme yöntemi olarak, insanın pratik ve bilişsel faaliyetinin teorik bir temeli olarak tanımlar. Diyalektiğin, genel gelişme teorisi, mantık ve biliş teorisi olduğunu belirtir.

Diyalektikte, çelişkiler teorisini Marksist yöntemin "özü" olarak saptar: "Tek bir bütünün ayrıştırılması ve çelişkili parçalarının bilinmesi ... diyalektiğin *özü*dür ('esaslar'ından biridir, ana ayırıcı özelliği ya da niteliği değilse bile, ana ayırıcı özelliklerinden ya da niteliklerinden biridir)."[125] Lenin, bu özelliğin içeriğini gözler önüne serer; içsel ama gelip geçici bir bağlantı biçimi olarak karşıtların ve çelişkilerin birliğinin göreliliğini, olguların kendi kendini tetikleyen devinimin ve gelişmesinin kaynağı olan çatışmalarının mutlak karakterini gösterir.

Lenin, diyalektik gelişmeye ilişkin kapsamlı anlayışının temel ilkelerini, 1914'te kaleme aldığı ünlü çalışması *Karl Marx*'ta ortaya koyar: "Halihazırda geçilmiş olan aşamaları sanki yineleyen, ama farklı bir şekilde, daha yüksek bir temelde yineleyen bir gelişme ('yadsımanın yadsınması'), düz bir çizgide değil, deyim yerindeyse sarmallarla ilerleyen bir gelişme; sıçramalarla, yıkımlarla ve devrimlerle giden bir gelişme; 'süreklilikteki kopmalar'; niceliğin niteliğe dönüşümü; verili bir cisme etki eden veya verili bir olgu içindeki ya da verili bir toplum içindeki çeşitli kuvvetlerin ve eğilimlerin çelişkisinin ve çatışmasının yol açtığı, gelişmeye yönelik içsel dürtüler; herhangi bir olgunun *tüm* yönlerinin karşılıklı bağımlılığı, aralarındaki en yakın ve kopmaz bağlantı (tarihin sürekli yeni yönler ortaya çıkarması), birörnek ve evrensel bir devinim süreci sağlayan bir bağlantı, belirli yasaları izleyen bir bağlantı: Alışılmış gelişme öğretisinden daha zengin bir gelişme öğretisi olarak diyalektiğin özelliklerinden bazıları bunlardır."[126]

Lenin'in Marksist diyalektiğin ilkelerini inceden inceye geliştirmesi, emperyalizm aşamasına girmiş olan kapitalizmin çelişkileri tahlil edilirken, yeni koşullarda uluslararası işçi hareketinin siyasal eylem rotasına karar verilirken, oportünistlerin safsataları, seçmeci ve metafizik düşünceleri teşhir edilirken muazzam bir yöntemsel önem taşıyordu. Lenin'in gözünde, diyalektik yaklaşımın özellikle önemli bir yanı, durumun somut tahlilidir, soyutlamaların çıkardığı engelleri aşma, yönetici bir yasayı ya da düzenliliği özgül dışavurumlarıyla ortaya çıkarma ve güncel dönemin benzersiz mahiyetini algılama yeteneğidir.

Lenin, genel felsefi maddecilik ile tarihsel maddeciliğin birliğini belirtirken, Marx'ın maddeci tarih yorumunu ayrıntılandırdı ve somutlaştırdı. Bir zamanlar idealizmin egemen olduğu toplumsal olguların bilinmesi alanında Marksizmin yarattığı köklü değişikliğin önemini vurgularken, şöyle yazıyordu: "Marksizm,

125 V. İ. Lenin, "Diyalektik Sorunu Üzerine", *Toplu Yapıtlar*, C. 38, Progress Publishers, Moskova, 1976, s. 359.
126 V. İ. Lenin, "Karl Marx", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 54-55.

karşıt eğilimlerin *bütününü* irdeleyerek, bunları toplumdaki çeşitli *sınıfların* tam olarak tanımlanabilen yaşam ve üretim koşullarına indirgeyerek, belirli bir 'başat' fikrin seçiminde ya da yorumlanmasında öznelliği ve keyfiliği bir yana atarak, istisnasız tüm fikirlerin ve çeşitli eğilimlerin maddi üretim güçlerinin içinde bulunduğu durumdan *kökenlendiğini* ortaya çıkararak, sosyoekonomik sistemlerin doğuş, gelişim ve gerileme sürecini tüm yönleriyle ve geniş kapsamlı olarak incelemenin yolunu gösterdi."[127]

Lenin, aynı zamanda, sosyoekonomik oluşumların farklı ülkelerde farklı koşullar altında evrildiği ve bu yüzden birçok özgül özellik kazandığı gerçeğini de özellikle vurguladı. Lenin'in işaret ettiği gibi, kapitalizmin gelişiminin, işleyişinin ve gerileyişinin genel yasalarını bilmek yeterli değildir; görev, kapitalist gelişmenin her bir aşamasının özgül özelliklerini ve her bir ülkede kapitalizmin benzersiz ayırıcı niteliklerini ortaya çıkarmaktır. Lenin'in Rus kapitalizmine ve emperyalizme ilişkin tahlili, bu somut tarihsel yaklaşımın birer örneğiydi ve bilinen nesnel tarih yasalarını geniş halk kitlelerinin pratik devrimci faaliyetlerinde kullanma olanağı yarattı.

Lenin, tarihsel gelişmenin seyrini nesnel olarak yöneten yasalara ilişkin Marksist anlayışı birçok kez vurguladı ve kitlelerin, ileri sınıfların, devrimci partilerin, toplumsal süreçleri etkileyebilen aktif faktörler olduklarını belirtti. Bir tarih yasasının, insanların toplumsal-tarihsel faaliyetlerinin akışı içinde yerine getirildiği düşünülünce, belirli nesnel koşullar altında devrimci pratik, bu yerine getirmenin niteliğini, biçimini ve hızını belirleyen bir faktör haline gelebilir. Özgül olarak, işçi sınıfının ve partisinin oynadığı etkin rol, tarih yasalarıyla ilişkili olarak dışsal bir faktör değildir. Bunlar daha çok, tarih yasalarından kökenlenir ve bu yasaları yerine getiren faktörlerdir.

Tarihsel özne etkindir ama bu etkinlik keyfilikle bir tutulamaz. İnsanlar, edimlerini gerçekleştirirken içinde bulundukları koşulları ve durumları seçemezler, çünkü bu koşullar ve durumlar, önceki kuşaklarca şekillendirilmiştir. İnsanların yapabilecekleri şeyleri ve başarmaları gereken görevleri nesnel koşullar belirler. Bununla birlikte, görevlerin ne ölçüde başarılacağı, insanların kendilerine, verdikleri mücadelenin seyrine, azim ve farkındalık düzeylerine, tarih arenasında birbiriyle etkileşen güçlerin enerjisine bağlıdır.

Lenin, kitlelerin faaliyetinin bu süreçte, özellikle devrimci koşullar altında oynadığı rolü açıklığa kavuşturarak, potansiyelin gerçeğe dönüştürülmesine ilişkin Marksist tezi geliştirdi. "Halkın örgütleyici yeteneklerinin devrimci girdap dönemlerinde, sözde sakin (ağır aksak) tarihsel ilerleme dönemlerinde olduğundan milyonlarca kat daha güçlü, daha tam ve daha üretken şekilde açığa çıktığı"nı[128] öne sürdü. İşçi sınıfının devrimci partisinin rolü, kitlelerin yaratı-

127 *A.y.*, s. 57.

128 V. İ. Lenin, "Kadetlerin Zaferi ve İşçi Partisinin Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 10, Progress Publishers, Moskova, 1975, s. 259.

cı çabalarını bir araya getirip yoğunlaştırmaktan, bunlara yapıcı ve amaçlı bir nitelik kazandırmaktan, örgütlenme ve bilimsel bilgi yoluyla kitlelerin gücünü çoğaltmaktan meydana gelir.

Lenin, felsefe ile siyaset arasında kopmaz bir bağ olduğu yolundaki önemli kavramı ortaya attı ve doğruladı. Şöyle yazıyordu: "Ampiryokritisizmin epistemolojik skolastizminin arkasında, felsefe tarafları arası bir mücadelenin, yani son tahlilde modern toplumdaki karşıt sınıfların eğilimlerini ve ideolojilerini yansıtan bir mücadelenin yattığını gözden kaçırmamak gerekir."[129] Lenin, burjuva filozoflarının felsefede partizanlığın geçmişte kaldığını kanıtlama ve kendilerini, maddecilik ile idealizm arasındaki savaşın üstünde tutma girişimlerini teşhir ederken, "yakın dönemdeki felsefenin de iki bin yıl önceki felsefe kadar partizan olduğu"nu[130] vurguladı. Aynı zamanda da ideoloji alanında, sınıf mücadelesinin mantığının nasıl da Marksizmi doğrudan reddetme yerine revize etme yolunun tutulmasına yol açtığını gözler önüne serdi: "Marksizmin gitgide daha incelikli şekilde yalanlanması, maddecilik karşıtı öğretilerin gitgide daha incelikli olarak Marksizm kisvesi altında sunulması: Ekonomi politikte, taktik sorunlarında ve genel olarak felsefede, bir o kadar da epistemolojide ve sosyolojide modern revizyonizmin ayırt edici özelliği budur."[131]

Batı Avrupa'daki meslektaşlarının izinden giden Rusya'daki revizyonistler, Marksizmin bütünsel bir öğreti olmaktan çok, iki ayrı yönün meydana getirdiği bir anlayış olduğunu; ideolojik yönün, dünya görüşü yönünün, sosyopolitik programda somutlaşan pratik yönle görünürde hiçbir dolaysız ilişkisinin olmadığını inatla belirtmeyi sürdürdüler. Bu tezden yola çıkan revizyonistler, her Sosyal Demokratın kendi dünya görüşünü seçmekte özgür olduğunu, hem Kantgil hem de Mach'çı felsefi eğilimlerin Marksizmin siyasal bulgularıyla bağdaştığını ve Rusya'daki felsefi anlaşmazlığın toplumsal-siyasal düşüncedeki Marksist akımla hiçbir gerçek bağlantısının bulunmadığını savundular. Lenin, bu tür görüşleri eleştirirken, "Marksizmin siyasal çizgisinin, felsefi ilkeleriyle ayrılmaz şekilde bağlantılı olduğu"nu vurguladı; aynı zamanda da "felsefi maddeciliğin ne olduğu ve bundan sapmaların niçin yanlış, tehlikeli, gerici olduğu sorunu üzerinde çıkan anlaşmazlığın, *her zaman*, 'Marksist toplumsal ve siyasal akım' ile 'gerçek ve canlı bir bağlantı' içinde olduğu"na işaret ederek, "aksi halde bu ikincisi, Marksist olmazdı, toplumsal ve siyasal olmazdı, bir akım olmazdı. Yalnızca reformculuğu ya da anarşizmi benimsemiş dar kafalı 'gerçekçi politikacılar' bu bağlantının 'gerçekliği'ni inkâr edebilir,"[132] diye ekledi.

Lenin, üyelerinin dünya görüşüne kayıtsız kalamayacak bir parti olan proleter partisinin felsefeye soğuk yaklaşmasını savunan tüm girişimlere karşı tu-

129 V. İ. Lenin, "Materyalizm ve Ampiryokritisizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 14, s. 358.

130 *A.y.*

131 *A.y.*, s. 330.

132 V. İ. Lenin, "Bizi Tasfiye Edecek Olanlar", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 75.

tarlı bir mücadele yürüttü. İdeoloji alanında birlik olmadıkça, siyaset, strateji ve taktik sorunları üzerinde görüş birliği sağlamak olanaksızdır. Marksizmin sosyoekonomik teorisi ile Kant'ın felsefesini ve yeni Kantçılığı birleştirmek için Bernstein'cıların ve "legal Marksistler"in dile getirdikleri taleplere, Lenin ödünsüz bir tavırla karşı çıktı. A. A. Bogdanov'un binbir çabayla çarpıttığı Marksgil toplumsal ve siyasal teori ile Mach'çı epistemolojiyi sentezleme girişimlerine de aynı kararlılıkla karşı durdu.

Oportünizmin ve revizyonizmin felsefedeki çeşitli biçimlerine karşı Lenin'in verdiği mücadele, militan Bolşevik partizanlığına ve Marksizmin yaratıcı şekilde geliştirilmesine örnek olması bakımından tüm uluslararası işçi sınıfı hareketi için kritik önemdeydi; toplumsal varoluşun nesnel yasaları hakkında edindiği bilgilerle hareket ederek dünyayı dönüştüren devrimci proletaryanın parti programının ve politikasının teorik olarak doğrulanması açısından yaşamsal önemdeydi.

Marksizmin bütünlüğünü gözeten, ideolojik temeli ile siyasal önermeleri arasında doğrudan bir bağın varlığını savunan Lenin, her türlü biçimiyle felsefi idealizme ve bir dine inanma hakkının, bir Marksist partiyle ilişkisinde bireyin özel, kişisel meselesi olduğu yolundaki oportünist fikri de eleştirdi.

Batı Avrupa'da Bernstein'vari revizyonistlerce dile getirilen ve işçi sınıfını ideolojik açıdan silahsızlandırma tehlikesi içeren bu anlayış, 1905-1907 devriminin yenilgisiyle Rusya'da oluşan koşullarda, "Rus burjuvazisinin karşıdevrimci amaçları için dini gözden geçirmeye, din isteğini artırmaya, din icat etmeye, halka din aşılamaya ya da dinin halk üzerindeki sultasını yeni biçimlerde güçlendirmeye ihtiyaç duyduğu"[133] bir zamanda, özellikle sakıncalıydı.

Tüm bunlar, işçi sınıfı partisinin dine ve kiliseye yönelik tutumu sorununu doğrudan etkiledi. Bu nedenle, Lenin'in düşüncesine göre, "din konusunda benimsedikleri tutumla ilgili olarak kamuoyuna bir açıklama yapmak, Sosyal Demokratların mutlak ödevi"ydi.[134]

Lenin, toplumsal bilincin özgül bir biçimi olarak dinle ilgili Marksist öğretiyi geliştirirken, öncelikle ve en çok, işçi sınıfı partisinin zıtlıklarla dolu toplumun devrimci dönüşümündeki önder rolünü yerine getirme yeteneği üzerinde durdu. Dine karşı mücadelenin tarihsel olarak burjuvazinin misyonu olduğuna işaret etti. Birçok Avrupa ülkesinde burjuvazi, feodalizm karşıtı devrimler çağında bu misyonu yerine getirdi ya da en azından bununla şöyle ya da böyle uğraştı. Batı Avrupa'da din karşıtı burjuva gelenekleri, Tanrı'ya karşı ne pahasına olursa olsun "devrimci" savaşı savunan anarşizmde, çarpık bir biçimde de olsa ete kemiğe büründü. Aynı zamanda, din karşıtı kampanyaların önemini inkâr eden oportünist bir eğilim de ortaya çıktı.

133 V. İ. Lenin, "Otzovizm ve Tanrı Kurma Destekçileri Fraksiyonu", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 44.

134 V. İ. Lenin, "İşçi Partisinin Dine Yönelik Tutumu", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 402.

Burjuvazinin hiçbir zaman din karşıtı olmadığı Rusya'da, bu misyon, burjuva demokratik devriminin lideri olarak hareket eden "işçi sınıfının omuzlarına neredeyse tamamen" bindi.[135] Lenin, işte bu yüzden, bu sınıfın partisinin, "eski resmî din ve onu yeniden parlatmaya ya da yeni veya farklı bir gerekçeyle savunmaya dönük her girişim vb. dâhil, Orta Çağ zihniyetinin tüm niteliklerine karşı mücadeleye ideolojik liderlik etmesi gerektiği"[136] kanısındaydı.

Marksizm, siyasal duruşunu, kapitalist toplumda dinin ve dinsel örgütlerin, burjuva gericiliğinin birer aracı olması gerçeğine dayandırır ama yine de bunlara savaş ilan etmekten uzak durur. Bu bağlamda Lenin, Blankistleri eleştiren Engels'in, dine siyasal savaş ilan eden sert politikaya karşı Sosyal Demokratları uyararak sergilediği örneği anımsattı. Engels, Eugen Dühring'e ve sosyalizmde dinin yasaklanması isteğine de karşı çıkarak, Sosyal Demokratların, dini, devlet karşısında bireyin kişisel meselesi olarak gördüklerini vurguladı.

Lenin'in gözlemlediği üzere, Marksizmin din konusundaki tutarlı duruşu, var olan gidişattan ya da Marksizmin cahilleri ürkütmemek için amaçlarını gizleme isteğinden kaynaklanmadı. Lenin şöyle yazıyordu: "Tam aksine, bu konuda da Marksizmin siyasal çizgisi, koyduğu felsefi ilkelerle ayrılmaz biçimde bağlantılıdır."[137]

Lenin, sınıflı toplumda dinin, öncelikle toplumsal faktörlerden kökenlendiğini vurguladı. Kapitalist sistemde emekçi kitlelere uygulanan toplumsal baskı ve görünüşte kendiliğinden işleyen kapitalizm güçleri karşısında bu kitlelerin kendilerini çaresiz hissetmeleri, söz konusu faktörler arasındadır. "Sermayenin kör (halk kitlelerince öngörülemediği için kör) gücünden, yani yaşamının her adımında proleteri ve küçük mülk sahibini 'ani', 'beklenmedik', 'kazara' yıkımla, felaketle, yoksullukla, fuhuşla, açlıktan ölümle tehdit eden ve bu tehdidini gerçekleştiren bir güçten duyulan korku: Maddecinin, anaokulu düzeyinde kalmak istemiyorsa, her şeyden önce aklında tutması gereken modern dinin *kökeni* budur."[138]

Gerçekliği yansıtmanın yanlış biçimleri, dinsel biçim de dâhil, kapitalizmde hüküm süren toplumsal koşullarca üretildiği için, bu biçimleri aşmanın tek yolu, kapitalizmin tasfiye edilmesi ve yerine, sömürüden arınmış bir toplumsal sistem kurulmasıdır.

Sonuç olarak, dini aşmak için, devrimci bir sosyalizm mücadelesi başlatmak gerekir. Eğitim, dini üreten ve devam ettiren toplumsal koşulları kendi başına ortadan kaldıramaz. Bu nedenle, dine karşı mücadele, işçi sınıfının bir tür özel görevi gibi görülmemelidir. Bu, işçi sınıfının asıl amacına, yani proleter devrimini gerçekleştirme amacına tabidir ve onunla eşgüdümlü olarak yürütülür. İşçi

135 *A.y.*, s. 410.

136 *A.y.*, s. 411.

137 *A.y.*, s. 405.

138 *A.y.*, s. 406.

partisinin politikası, dinsel inancına bakmadan tüm emekçi halkı birleştirme amacını gütmelidir; emekçi halkı dinsel temelde bölmek yalnızca işçi sınıfının düşmanlarına yarayabilir. Devrimci mücadeleye katılan güçleri tanımlamanın ana ölçütü sınıf aidiyetidir ve Lenin'in dediği gibi, bunun yerine "Tanrı inancına göre bölünme" koyulmamalıdır. Sınıfsal, devrimci mücadelenin kendisi, kitlelerin tanrıtanımaz eğitimini ilerletir; bunların sosyalizmin inşasına katılması ise toplumsal koşulların "yeniden yaratılması"nı, insanlığın "yeniden yaratılması"yla taçlandırır.

Lenin, dinin devlet karşısında bireyin kişisel meselesi olması gerektiğinde ısrar etmekle birlikte, bilimsel olmayan her türlü görüşü ideolojik ilkelerinden hareketle reddeden işçi sınıfının partisi karşısında, hiçbir şekilde kişisel bir mesele olarak görülmemesi gerektiğini belirtti. Aynı zamanda, inanan birinin parti üyesi olup olamayacağı sorusuna her münferit durumda münferit olarak yanıt verilmesi gerektiğini savundu. Bir yandan, dinin son etkilerini henüz üstünden atamamış işçilerin bilimsel sosyalizme bağlanmalarını kolaylaştırmak için onları saflarımıza çekmek gerektiğini vurguladı. Öte yandan, sosyalist bir duruştan dinsel bir duruşa gerileme söz konusuysa, parti kesinlikle bunu onaylamamalıydı. "Tanrı kurucular" olgusunda Lenin'in benimsediği yaklaşım buydu. Burada, ideolojik olarak Marksizmden geri çekilme, kaçınılmaz şekilde parti taktiklerinden sapmayı içeriyordu.

Şiddetlenen ideolojik mücadele nedeniyle, Marksizmin gelişmesine, teorik kaynaklarına, devrimci hareketin sürekliliğine ve Marksizm ile çeşitli reformculuk belirtileri arasındaki mücadelenin tarihine ilişkin sorunların enine boyuna irdelenmesi özel bir ivedilik kazandı.

Lenin, Şubat 1913'ün sonunda hazırladığı "Karl Marx'ın Ölümünün Otuzuncu Yıldönümü Üzerine Makalelerin Taslak Planı"ndan anlaşıldığı gibi, Marksizm teorisiyle ilgili en ivedi sorunlara ilişkin bir dizi yazı yayınlamayı tasarlıyordu.

1913-1914 yıllarındaki çalışmalarında bu planı hayata geçirdi: "Marksizmin Üç Kaynağı ve Üç Bileşeni", "Joseph Dietzgen'in Ölümünün Yirmi Beşinci Yıldönümü", "Sınıf Mücadelesine İlişkin Liberal ve Marksist Anlayışlar", "Marksizm İçin Mücadele", "Marksizm ve Reformculuk", "Karl Marx'ın Öğretisinin Tarihsel Yazgısı" ve "Karl Marx". Bunların tümü, Lenin'in "Marksizm ve Revizyonizm" (1908) adlı çalışmasıyla organik olarak bağlantılı olduğu gibi, 1910-1912 arası yazdığı makalelerle de ilintilidir: "Marksizmin Tarihsel Gelişmesinin Belirli Özellikleri" ve "Herzen'in Anısına".

Burjuva ideologlarının, Marksizmi, felsefi ve toplumsal-siyasal düşüncenin gelişmesinde tesadüfen ortaya çıkmış, dünya kültüründe temeli bulunmayan bir olgu gibi tanıtma girişimlerinin aksine, Lenin, Marksizmin zorunlu ve tarihsel yasayla uyumlu şekilde dünya kültürünün sentezi olduğunu kanıtladı. Marksizmin teorik kaynaklarının izini sürerek, insanlığın zihinsel ve kültürel gelişmesinden kökenlendiğini ve felsefede, siyasal ekonomide, sosyalist öğreti-

lerde en yüksek başarılara imza attığını gösterdi. Marksizmin, en iyi bilimin yasal varisi olduğunu saptadı. Lenin, Marksizmin, bilimin gelişmesinde niteliksel açıdan yeni bir aşama olduğuna da işaret etti. Aynı şekilde, Marksizm, sözcüğün eski anlamında bir felsefe değil, daha çok, insan bilgisinin bu alanındaki devrimci yükselişin sonucudur, tarihteki düşünürlerin tüm başardıklarının toplamıdır, devrimci sınıfın dünyayı dönüştürmekte kullanması için bir araç sunmak üzere hem maddeci hem de idealist sistemlerin yeni dünya görüşü açısından eleştirel olarak yeni baştan yoğrulmasının eseridir. Lenin, "Tüm ezilen sınıfları şimdiye kadar zayıflatıp bitkin düşüren manevi kölelikten çıkış yolunu proletaryaya yalnızca Marx'ın felsefi maddeciliği göstermiştir,"[139] diye yazıyordu. Marksist felsefe, dünya felsefe tarihinde yeni bir aşamanın, gerçekliği ve toplumsal pratiği kavramanın başka biçimlerindeki yabancılaşmaya son veren bir aşamanın başladığını haber verdi. Marksist siyasal ekonomi ve sosyalizm için de aynısı geçerlidir.

Lenin'in kendisi, dünya kurtuluş hareketinin 20. yüzyıl başında kazandığı deneyim temelinde Marksist teorinin tüm bileşenlerini yaratıcı biçimde geliştirirken, proletaryaya, içinde bulunduğu yeni bağlamda mücadele yolunu gösterdi. Marksizm teorisinin geliştirilmesi, her zaman olduğu gibi, sosyalist partiler için doğru devrimci siyasal stratejinin belirlenmesinde, uluslararası işçi sınıfı hareketine mensup devrimci güçlerin konumunun sağlamlaştırılmasında ve bu güçlerin gelecekteki savaşlara hazırlanmasında kritik önem taşıyordu.

• • •

Konuyla ilgili ek kaynaklar: R. A. Yermolayeva ve A. Ya. Manuseviç, *Lenin ve Polonya İşçi Hareketi*, Moskova, 1971; R. Yu. Kaganova, *Lenin Fransa'da: Aralık 1908-Haziran 1912*, Moskova, 1977; *V. İ. Lenin ve Orta ile Güney Doğu Avrupa Ülkelerinde Komünist Partilerin Oluşturulması*, Moskova, 1973; P. V. Moskovski ve V. G. Semyonov, *Lenin İsveç'te*, Moskova, 1972; A. Jensen, "Lenin ve Danimarka", *İskandinavya Seçkisi*, C. 16, Tallinn, 1971; *Lenin'in Devrimci Bir Enternasyonal Mücadelesi*, Moskova, 1970; *İkinci Enternasyonal'in Tarihi*, C. 2, Moskova, 1966; A. M. Şnitman, *V. İ. Lenin'in Bulgaristan Devrimci İşçi Sınıfı Hareketiyle Bağlarının Tarihi (1896-1923)*, Murmansk, 1967; A. G. Çernih ve G. V. Hruslov, *Lenin ve Japonya*, Vladivostok, 1974 (tümü Rusça); A. Reisberg, *Lenins Beziehungen zur deutschen Arbeiterbewegung*, Berlin, 1970; *D. Blagoev, Seçkin Teorisyen ve Devrimci*, Moskova, 1977; *Feliks Edmundoviç Dzerjinski: Bir Yaşamöyküsü*, Moskova, 1977; R. Ya. Yevzerov ve İ. S. Yajborovskaya, *Rosa Luxemburg: Yaşamöyküsel Bir Deneme*, Moskova, 1974 (tümü Rusça); A. Laschitza, *Deutsche Linke im Kampf für eine demokratische Republik*, Berlin, 1969; H. Schumacher, *Sie nannten ihn Karski*, Berlin, 1964; J. Schleifstein, *Franz*

139 V. İ. Leni , "Marksizmin Üç Kaynağı ve Üç Bileşeni", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 28.

Mehring: Sein Marxistisches Schaffen, 1891-1919, Berlin, 1959; H. Wohlgemuth, *Karl Liebknecht: Eine Biographie,* Berlin, 1973; J. Marchlewski, "Tarım Sorunu ve Dünya Devrimi", *The Communist International,* Sayı 12, 1920; N. Ye. Ovçarenko, *Yüzyıla Girilirken Alman Sosyal Demokrasisi*, Moskova, 1975 (Rusça); H. G. Lehmann, *Die Agrarfrage in der Theorie und Praxis der deutschen und internationalen Sozialdemokratie,* Tübingen, 1970; S. P. Trapeznikov, *Leninizm ve Tarım-Köylü Sorunu*, C. 1, Moskova, 1976; Ye. G. Vasilevski, *Lenin'in Yapıtlarında Tarım Sorunu (1893-1915)*, Moskova, 1964 (ikisi de Rusça); R. Luksemburg, *Wybór pism*, C. 2, Varşova, 1959; İ. S. Yajborovskaya, *Polonya Devrimci İşçi Hareketinin İdeolojik Gelişimi (19. Yüzyıl Sonu-20. Yüzyılın İlk Çeyreği),* Moskova, 1973; T. Yu. Burmistrova, *Rusya'da Ulusal Sorun ve İşçi Hareketi*, Moskova, 1969; *Lenin, Bir Filozof,* Moskova, 1969; G. D. Baliçeva, *V. İ. Lenin'in "Etik Sosyalizm" Eleştirisi ve Bugünkü Önemi*, Moskova, 1971; B. M. Kedrov, *Lenin'in Felsefi Defterleri Üzerine Denemeler*, Moskova, 1972 (tümü Rusça).

BÖLÜM 4

Proletaryanın Siyasal Örgütlenmesiyle İlgili Sorunlar

Uluslararası devrimci işçi sınıfı hareketinin gelişimindeki yeni aşama, proletaryanın toplumsal bir devrim için zemini hazırlama yeteneğine sahip siyasal örgütlerini sağlamlaştırma ve iyileştirme görevine özel bir ivedilik kazandırdı. İdeolojik ve siyasal meselelerin yanı sıra, parti örgütlenmesi de uluslararası işçi sınıfı hareketinde devrimci ve oportünist eğilimler arasındaki mücadelede önemli bir mesele olarak öne çıktı.

BOLŞEVİKLERİN DEVRİMCİ PROLETER PARTİSİNİ KORUMA VE GÜÇLENDİRME MÜCADELESİ

1905-1907 devriminin yenilgisi, Rus işçi sınıfı ve partisi için ağır bir sınavdı. Başbakan Stolipin liderliğindeki gerici rejim, topyekûn terör yönetimini başlattı. Binlerce özgürlük savaşçısı tasfiye edildi. Sendikaların birçoğu ve işçi sınıfı hareketinin başka yasal kuruluşları (gazeteler, dergiler vb. dâhil) ezildi ve yasaklandı. Haziran 1907'den 1910'a kadar St. Petersburg'da RSDİP eylemcilerine yönelik 15 kitlesel tutuklama yapıldı; başkentte parti üyelerinin sayısı 7.300'den 600'e düştü. Moskova kent örgütü 7.500'den 270 üyeye indi.[1] Parti saflarının seyrelmesine yol açan tek faktör, uygulanan bu zulüm değildi; başka bir faktör de *Vehi*'cilerin dönek yaklaşımına teslim olan ya da gericiliğin saldırısı karşısında çözülen bocalama içindeki RSDİP üyelerinin ayrılmasıydı.

Çarlık rejimi, devrimci yeraltıyla mücadelesinde kışkırtıcı ajanları yaygın olarak kullandı. Casusluk, parti birliğini zayıflattı ve yeraltı eylemcileri arasına güvensizlik tohumları ekti. Tutuklamalar ve polis kumpasları, partinin örgütleri arasındaki bağları koparıyor, bu örgütleri merkezî kurullardan ve birbirlerinden uzun süre tecrit ediyordu.

Böyle koşullarda paniğe kapılmadan ya da fütursuz maceracılığa saplanmadan, sabırlı, kararlı bir çabayla parti örgütlerini ve kitleleri devrime hazırlamak

1 Bkz. İ. Ye. Gorelov, *Gericilik Döneminde Bolşevikler (1907-1910)*, Vysshaya Shkola, Moskova, 1975, s. 36-37 (Rusça).

özellikle önemliydi. Bolşevikler bunun üstesinden gelebilecek güçteydi. Lenin'in işaret ettiği gibi, "Yenilgiye uğrayan tüm muhalif ve devrimci partiler içinde yalnızca Bolşevikler, 'ordu'sundan en az kayıp vererek, çekirdeğini en iyi koruyarak, (derinlik ve onulmazlık bakımından) en az bölünmeye uğrayarak, en az moral bozukluğu yaşayarak ve yeniden en geniş ölçekte, en doğru, en enerjik şekilde çalışmalara başlamak için en iyi durumda kalarak, en düzenli geri çekilmeyi gerçekleştirdiler."[2]

Tutuklamalar yüzünden oluşan kopukluklara rağmen, Merkez Komite ve Rusya'daki bürosu, gericilik dönemi boyunca faaliyetlerini sürdürdü; partinin merkez organı *Sotsial-Demokrat* ve Bolşevik gazetesi *Proletari* yurt dışında yeniden yayınlanmaya başladı; Orta Sanayi Bölgesi Bölge Bürosu varlığını sürdürdü, ülkenin diğer kilit sanayi bölgelerindeki parti komiteleri ve gruplar da öyle.

İşçiler arasından devrimci kadrolar kazanmak için Bolşeviklerin uzun süre gösterdikleri çabalar meyvesini verdi: Gericilik döneminde parti örgütlerinin çoğuna bu güçler önderlik etti. Parti çalışmalarının çoğunu işçilerin kendileri yaptı: Gizli yöntemlerde deneyimsiz olsalar bile, işçilerin en büyük avantajı, proleter kitleleriyle organik bağlarının olmasıydı. Lenin 1910'da şu gözlemini aktarıyordu: "Sosyal Demokrat Parti'de yeni bir işçi üye tipi ortaya çıkıyor, öyle ki Parti'nin *tüm* faaliyetlerini bağımsız olarak yerine getiriyor ve önceki tiple karşılaştırılınca, proletarya kitlelerini toparlamada, birleştirmede, örgütlemede öncekinden on kat, hatta yüz kat daha güçlü bir yetenek sergiliyor."[3] Yeni bir burjuva demokratik devrimin kaçınılmaz olduğunun kesinlikle farkında olan Bolşevikler, denenip sınanmış yeraltı parti örgütünü korumak ve daha da güçlendirmek, aynı zamanda da bu örgütü genişletmek ve kollamak için tüm yasal fırsatlardan yararlanmak istediler.

İlk devrimci taarruzu püskürtmüş olan otokratik rejim, yine de elde edilen kazanımları tamamen yok etmeyi başaramadı; işçilerin gazete ve dergi yayınlama hakkı, bir kentte ya da bölgede sendikalar, kulüpler, kooperatifler, kültür ve eğitim dernekleri örgütleme hakkı, Rusya'nın kilit sanayi bölgelerinden Dumaya milletvekili gönderme hakkı bu kazanımlar arasındaydı. Bu, parti çalışmasının gizli ve yasal biçimlerini birleştirmeyi kolaylaştırdı; bu birleştirme ise partiyi ve kitlelerle olan temaslarını korumak için zorunluydu. Özellikle basından geniş olarak yararlanıldı. RSDİP, Haziran 1907'den 1910'un sonuna kadar farklı zamanlarda yaklaşık 40 ayrı yasal ve gizli dergi yayınladı. Sadece 1910-1914 arasında 790 farklı broşür çıkarıldı. Yasal örgütlerin bünyesinde, bunlara liderlik etmek üzere gizli parti grupları oluşturuldu; sendika merkez bürolarının ve kulüplerarası komisyonların çalışmalarına parti komiteleri rehberlik etti. 1910'da

2 V. İ. Lenin, "'Sol' Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı", *Toplu Yapıtlar*, C. 31, Progress Publishers, Moskova, 1966, s. 28.

3 V. İ. Lenin, "*Raboçaya Gazeta*'nın Yayınlanmasıyla İlgili Duyuru", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 290-91.

St. Petersburg Gizli Siyasal Polis Şubesi şöyle bir itirafta bulundu: "Yerel RSDİP örgütünün tüm günlük parti çalışmaları kulüplerde ve eğitim derneklerinde yoğunlaşıyor.... Alt bölge ve bölge komitelerinin üyelerinin çoğu şimdi kulüplerin ve eğitim derneklerinin kurullarında da görev yapıyor; bu nedenle, yukarıda değinilen komitelerin tüm konferansları, kurul toplantısı süsü verilerek yapılıyor ve bunların suç oluşturan faaliyetlerini açığa çıkarmak zor oluyor."[4]

Bolşevikler, parti örgütünü koruma, geliştirme ve mükemmelleştirme uğraşı verirlerken iki cephede dövüştüler: "Tasfiyeciler"e karşı ve "otzovistler"e karşı.

Menşevik tasfiyeciler, 3 Haziran rejiminin burjuva nitelikte olduğunu, bu yüzden de yeni bir burjuva devrimini gereksiz kıldığını savundular. Dolayısıyla, program, taktikler ve örgütlenme için devrimci Sosyal Demokrat fikirlerin gerekliliğini, dahası, devrim öncesi yıllarda ve devrim yıllarında şekillendiği haliyle bir işçi sınıfı partisine ihtiyaç olduğunu yadsıdılar. Menşevikler, çarlığın kerhen verdiği güdük siyasal haklara tam anlamıyla güvenerek, bunları, gizli faaliyetlerin ve örgütlenmenin alternatifi gibi gördüler. Gizli RSDİP'nin yerine, Stolipin rejimi neye izin veriyorsa ona uyacak yasal bir "geniş işçi partisi" kurulması çağrısı yaptılar. Tasfiyecilik, RSDİP'nin ihanete uğraması ve terk edilmesi anlamına geliyordu; bu anlayış, reformcu bir tutumla devrimci partiye karşı mücadele etti.

Buna karşılık, otzovistler ise gericilik döneminde var olan meşru yollardan yararlanmayı reddettiler: Özgül olarak, işçi vekillerinin Dumadan geri çağrılmasını istediler ve yalnızca gizli çalışma yöntemlerini kabul ettiler. Otzovistler, kilit önemdeki parti görevlerine küçük burjuva maceracılığıyla yaklaştılar, somut durumu göz ardı ettiler, yasal işçi örgütlerinin "havaya uçurulması" çağrısı yaptılar ve bunların yerine dövüş eğitimi "okullar"ı, müfrezeler kurmayı denediler. "Militan" otzovist çizgi çoğu kez Sosyalist Devrimcilerin terörizmiyle birleşti ve yozlaşıp bayağı eşkıyalığa dönüşme tehlikesi yarattı.

RSDİP'nin Beşinci Tüm Rusya Konferansı (Paris, Aralık 1908), tasfiyeciliği, partili aydınların belirli bir kesimince "RSDİP'nin var olan örgütünü ortadan kaldırmak ve yerine, her ne pahasına olursa olsun, hatta parti programından, taktiklerinden ve geleneklerinden vazgeçme pahasına bile, meşru çerçeve içinde şekilsiz bir birlik oluşturmak..."[5] için kalkışılmış bir girişim sayarak reddetti. Konferans, kitleler arasında çalışmaya verilen ağırlığın, gizli örgütlenmeyi güçlendirmeye kaydırılmasına karar verdi ve yasal biçimleri de dâhil, kitleler arasındaki tüm çalışmanın ancak bu örgüt tarafından yönlendirilirse doğru yürütülebileceğini vurguladı.[6] Bundan da önce, daha Ağustos 1908'de, RSDİP Merkez Komitesinin genel kurulunda, Menşevik tasfiyecilerin, RSDİP Merkez

4 SSCB Ekim Devrimi Merkez Devlet Arşivi (bundan böyle TsGAOR olarak anılacaktır), Moskova, Kutu 102, 00, 1910, dosya 5, kesim 57, yaprak 16.

5 *SBKP Kararları..*, C. 1, Moskova, 1970, s. 249 (Rusça).

6 *A.y.*, s. 255-56.

Komitesini bir tür "danışma komisyonu"yla değiştirme girişimi reddedilmişti. O toplantıda, Merkez Komitenin yapısı onaylandı ve bu yapı, partinin gizli çalışma dönemi boyunca büyük ölçüde korundu. Merkez Komitenin tüm yetkileri, Rusya'da ve dış ülkelerde günlük çalışmaları yönetmek için Merkez Komite bürolarını, merkez organın yazı kurulunu ve çalışma komisyonlarını seçen genel kurula aitti.[7] RSDİP, otzovizm karşındaki tutumunu Beşinci Konferansta tanımladı. *Proletari*'nin genişletilmiş yazı kurulunca Haziran 1909'da düzenlenen ve St. Petersburg'dan, Orta Sanayi Bölgesi'nden ve Urallar'dan Bolşevik örgütlerin temsilcilerini içeren Bolşevik Merkez'in katıldığı bir konferans, otzovizmi mahkûm etti ve Bolşeviklerin bununla hiçbir alakasının olmadığını duyurdu. Bununla birlikte, Bolşevikler, soyutlanmacı zihniyetteki işçileri dışlamayıp, ortak mücadelenin akışı içinde onları yeniden eğitme amacı güttüler.

Bolşevikler, tasfiyeciliğe ve otzovizme karşı verdikleri mücadelede, partinin tüm güçlerini birleştirmeye uğraştılar. Menşeviklerden bazıları, Georgi Plehanov dâhil Parti Menşevikleri denilenler, partiyi yıkmaya yönelik tasfiyeci girişimlere karşı çıktığında, Bolşevikler onlarla siyasal ittifaka girdiler.

Parti Menşeviklerinin, bir yandan, Menşevizmin kendisi ile bunun evrilerek geldiği tasfiyeci aşama arasında ayrım yapmaya, öte yandan ise, otzovizm ve Mach'çılık eleştirisini Bolşeviklere karşı kullanmaya çalışarak sergiledikleri çelişkili tutuma rağmen, birlik anlayışlarının farklı olmasına rağmen, Bolşevikler ile Parti Menşeviklerinin ittifakı, tasfiyecilerin ve otzovistlerin etkisizleştirilmesine katkıda bulundu. Sonuç olarak, Menşevizmin tabandaki işçiler arasında bulunan destekçileri giderek Bolşeviklere eğilim gösterdiler ve sonradan bunların birçoğu Bolşevizmi kabul etti. Lenin'in daha sonra anımsadığı üzere, Bolşevikler ile Menşevikler arasındaki ayrılıklar, "yalnızca mücadelenin değişen koşulları nedeniyle değil, tabanın kendi deneyimleri temelinde parti eyleminin sağlamasının yapılmasını isteyerek baskı yapmasıyla da, 1906-1907'deki yarı birliğe ve birliğe yerini bıraktı, ardından ise 1910 geldi".[8]

Bolşevikler, birlik konusuna her şeyden önce "Parti'nin tüm programı, tüm taktikleri ve topyekûn karakteri..."[9] açısından bakarak ve uzlaşmacı merkezci politikaya direnerek, partiyi ilke temelinde birleştirmeye uğraşıyorlardı. Uzlaşmacılar, sahte devrimci nutuklar atarak ve ne pahasına olursa olsun birlik için ikiyüzlü çağrılar yaparak, sağcı oportünistlere teslim olduklarını gizliyorlardı. Troçki'nin izlediği çizgi, Rusya'da merkezciliğin tipik örneğiydi. Troçki, tüm temel sorunlara tasfiyecilik yanlısı bir tutumla yaklaştığı halde, kendisini her türlü hizipçiliğin üstünde bir adam gibi tanıtıyordu. Lenin bununla ilgili

7 *A.y.*, s. 242-44, 246.

8 V. İ. Lenin, "Birleşik Cephe Tezleri Üzerine Notlar", *Toplu Yapıtlar*, C. 42, Progress Publishers, Moskova, 1969, s. 368.

9 V. İ. Lenin, "Yeni Uzlaşmacılar ya da Erdemliler Hizbi", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, Progress Publishers, Moskova, 1963, s. 260.

şöyle diyordu: "Troçki, alçak bir kariyer heveslisi ve hizipçi gibi hareket ediyor.... Parti'ye sahte bir bağlılık gösteriyor ve diğer hizipçilerin hepsinden daha kötü davranıyor."[10] Troçki'nin en çok ilgilendiği konu, tasfiyecileri ve otzovistleri Bolşeviklere karşı bir ittifakta bir araya getirmekti. Bu çabalarının sonucu olarak, Ağustos 1912'de Bolşeviklere hasım tüm grupların katıldığı bir konferansta Ağustos Bloku denilen blok kuruldu. Yurt dışındaki Menşeviklerden bazıları, Kafkasyalı tasfiyeciler, Bund, Leton Sosyal Demokrat liderler ve Troçkistler bu bloğu oluşturdular. Tüm kilit meselelerde partiye muhalefet eden tasfiyeciler, otzovistler ve Troçkistler, kendileriyle Bolşevikler arasındaki görüş ayrılıklarının yalnızca özgül örgütsel sorunlarla sınırlı olduğunu öne sürerek parti tabanını kandırmaya çabaladılar.

Bolşevikler arasında da uzlaşmacı bir eğilim ortaya çıktığı için, bu çizgiye karşı mücadelede zorluklarla karşılaşıldı. Bazı Merkez Komite üyeleri ve yerel parti örgütlerinin liderleri dâhil bu eğilimi savunanlar, oportünistlerle bağların kesin olarak koparılmasına karşıydılar. RSDİP Merkez Komitesinin Ocak 1910'daki genel kurulunda, tasfiyecilik ve otzovizm "proletarya üzerinde burjuva etkisinin dışavurumları" olarak nitelenip mahkûm edilmekle birlikte, uzlaşmacılar, Bolşevik Merkez'in kapatılmasını ve Bolşevik gazetesi *Proletari*'nin yayınının durdurulmasını sağlamayı başardılar. Bolşeviklerin elindeki fonlar ve basımevi, üzerinde görüş birliği sağlanan kararlara Menşeviklerin uyması koşuluyla, Merkez Komiteye devredildi.

Bolşevikler, Ocak'taki genel kurulun kararlarına titizlikle uysa da, Menşevik tasfiyeciler ve Troçkistler, partiyi bölme çabalarına hız verdiler, işbirliğine yanaşmadılar ve genel kurul kararına meydan okuyarak, hizipçi *Golos Sotsial-Demokrata*'yı yayınlamayı sürdürdüler. Rusya'da bir tasfiyeci merkez kuruldu.

Partide bu durum hoş görülemezdi, hele de ülkede devrimci hareketin canlanmaya başladığı bir zamanda. Bu nedenle, tüm Rusya'yı kapsayan Bolşevik temelde bir parti örgütlenmesini yeniden kurmak için, tasfiyecilere ve otzovistlere karşı Bolşevikleri bir araya toplamaya yönelik bir girişim başlatıldı. 1910 sonunda Bolşevikler, yurt dışında yeraltı *Raboçaya Gazeta*'yı, St. Petersburg'da yasal gazete *Zvezda*'yı ve Moskova'da yasal dergi *Mısl*'ı çıkarmaya başladılar. 1911 yazında, Paris yakınındaki Longjumeau köyünde ilk gizli parti okulu faaliyete geçirildi. Okul öğrencileri (işçiler ve profesyonel devrimciler), Rusya'daki parti örgütlerince gönderiliyordu. Yurt dışındaki Bolşevik grupların katılımıyla Aralık 1911'de yapılan bir konferansta, RSDİP'nin Yurt Dışı Şubesi kuruldu. Parti içi mücadele, olağan bir parti konferansı toplanması üzerine odaklandı. RSDİP Merkez Komitesi üyelerinin Haziran 1911'de Paris'te yaptıkları bir toplantıda, konferansı toplamak üzere Yurt Dışı Düzenleme Komitesi kuruldu ve bir Teknik Komite de günlük çalışmaları yürütmekle görevlendirildi. Parti oku-

10 "V. İ. Lenin'den G. Y. Zinovyev'e, 24 Ağustos 1909", *Toplu Yapıtlar*, C. 34, Progress Publishers, Moskova, 1966, s. 399-400.

lunun Bolşevik mezunları Rusya'ya gönderildiler ve Sergo Orconikije başkanlığında, belli başlı proleter bölgelerini gezdiler, oralarda yeniden parti komiteleri kurulmasına yardım ettiler. Bunların temsilcileri, Eylül 1911'de Rus Düzenleme Komitesini (konferansa hazırlık yapmanın yanı sıra, Rusya'daki tüm parti çalışmalarını yönlendiren geçici bir parti merkezi) kurdular. Konferans hazırlıklarına yardım etmek üzere farklı zamanlarda ülkeye gönderilen 10 kişiden yalnızca 2'sinin tutuklanmaktan kurtulduğu ve çalışmalara katılabildiği dikkate alınınca, bu çabanın nasıl zorluklar içerdiği anlaşılabilir.

RSDİP'nin etnik örgütlerinde de durum karışıktı. Bunların çoğu, partinin genelinde tartışılmakta olan aynı sorunlar üzerinde yoğun bir mücadeleye sahne oldu ama sonuçlar aynı olmaktan çok uzaktı. Menşevizmin aşırı sağ kanadı Bund, tasfiyecilerin görüşlerini paylaşıyordu. Bund üyeleri, karşıt tarafları uzlaştırmaya çaba gösterdiklerini resmî olarak iddia etmekle birlikte, parti karşıtı gruplarca kurulan Ağustos Bloku'nun en faal unsurları onlardı. Letonyalı Sosyal Demokratlara gelince, 1910 tutuklamaları sonrasında tasfiyecilerin üstünlük sağlamasından beri gitgide tasfiyeciliğe eğilim gösteren Merkez Komiteleri ile taban örgütlerinin birçoğu (en büyükleri olan ve Bolşevikleri destekleyen Riga örgütleri dâhil) arasındaki uçurum genişliyordu. Polonya Krallığı ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi (PKLSDP) liderlerinin tutumları karmaşık ve çelişkiliydi. PKLSDP Yürütme Kurulu, RSDİP'ye katıldığından beri, tüm kilit sorunlarda Bolşevik yaklaşımını paylaşmıştı ama 1911'in ikinci yarısından sonra giderek uzlaşmacı olup çıktı. RSDİP Merkez Komitesi üyelerinin Haziran 1911'de yaptığı ve parti konferansı hazırlıklarına başlama kararının alındığı toplantıda, PKLSDP Yürütme Kurulu sözcüsü Feliks Dzerjinski, partinin tasfiyecilerden temizlenmesi konusunda Lenin'den yana tavır aldı. Ama diğer PKLSDP temsilcileri, Yurt Dışı Şubesi ve Teknik Komite üyeleri, Bolşeviklere karşı uzlaşmacıların yanında yer aldılar. 1911 sonbaharında çıkan bazı anlaşmazlıklardan sonra, PKLSDP temsilcisi, Lenin'in yönetimindeki RSDİP Merkez Organının yayın kurulundan çekildi; aynı zamanda, Yürütme Kurulu da parti karşıtı Ağustos Bloku ile ilişkisine kesin olarak son verdi. Bu üç örgütün liderleri, Prag'daki parti konferansına delege göndermeyi reddettiler.

RSDİP'nin Altıncı (Prag) Tüm Rusya Konferansı, Ocak 1912'de toplandı ve en yüksek parti organı olarak hareket etti. Konferansta St. Petersburg, Moskova, Orta Sanayi Bölgesi, Volga Bölgesi, Güney Bölgesi ve Kafkasya parti örgütleri temsil edildi.

Konferans, yeni bir burjuva demokratik devrimin kaçınılmaz olduğu görüşüne dayanan partinin stratejik çizgisini onayladı, ülkede siyasal faaliyetlerin yeniden canlandığını belirtti, gizli ve yasal siyasal çalışmaları birleştiren taktikleri uygun buldu. Gizli RSDİP komitelerinin tüm kentlerde güçlendirilmesi, sınanmış yöntemler olan kitlesel yeraltı parti örgütlerinin, parti toplantılarının ve fabrikalarda "parti forumları"nın yaygınlaştırılması, cesaretle yeni örgütsel

biçimlerin aranması konusunda bir karar kabul edildi. Yasal faaliyet gösteren örgütlerde parti çalışması yapılması, buralarda gizli parti bölümleri oluşturulması, proletaryanın grev hareketine önderlik edilmesi ve yakında yapılacak dördüncü Duma seçimlerine etkin katılım gösterilmesi, özel bir dikkatle ele alındı. Yaygın olarak dağıtılacak yasal bir gazetenin seçim dönemine kadar çıkarılmasına karar verildi.

Prag Konferansının en büyük başarısı, partiyi küçük burjuva oportünist gruplardan temizleyerek RSDİP'nin ideolojik ve örgütsel birliğini yeniden kurmasıydı. Konferansta, tasfiyecilerin, faaliyetleri nedeniyle kendilerini partiden dışladıkları belirtildi. Yurt dışında faaliyet gösteren tüm grupların RSDİP Merkez Komitesinin liderliğine boyun eğmesine ve Komitenin izni olmadan Rusya'da çalışmaya kalkışanların RSDİP'nin adını kullanma haklarının olmadığına karar verildi. Böylelikle, konferansta alınan kararları ve seçilen Merkez Komitesinin liderliğini tanımayan tasfiyeci, Troçkist, *Vperyod*'cu ve uzlaşmacı gruplar kendilerini partinin dışında buldu. Rusya milliyetlerinin tümüne mensup işçilerin hem merkezî hem de yerel birliğini güçlendirmenin olağanüstü önemini kabul eden ve etnik yürütme kurullarının RSDİP'nin çalışmalarına engel çıkarmasının kabul edilemez olduğunu belirten Lenin'in hazırladığı bir karar tasarısı kabul edildi.[11]

Konferans, Lenin'in önderliğinde yeni bir Merkez Komite seçti. Merkez Komite, Rusya içinde çalışmak üzere bir Rusya Bürosu kurdu ve merkez organın yazı kurulunu belirledi. Uluslararası Sosyalist Büro'da partinin temsilciliğine yine Lenin'i atadı.

RSDİP'nin Altıncı (Prag) Konferansı, tarihsel açıdan bir kongre işlevi üstlendi. Leninist ilkeler temel alınarak tüm Rusya çapında tek parti örgütünün yeniden kurulmasını sağlam bir zemine oturttu. Konferansın aldığı kararlar, ülkenin kilit proleter bölgelerindeki çalışmaları önemli ölçüde yoğunlaştırdı. Merkez Komitesinin Lenin başkanlığındaki Yurt Dışı Bürosu, Rusya'yla düzenli bağlarını güçlendirmek için Haziran 1912'de Paris'ten Krakow'a taşındı, çünkü burası Rus sınırına daha yakındı. RSDİP Merkez Komitesi, parti eylemcileriyle toplantılarını burada düzenledi. 26 Aralık 1912 ile 1 Ocak 1913 arasında yapılan Krakow Konferansı ve 23 Eylül ile 1 Ekim 1913 arasında yapılan Poronin Konferansı özellikle önemliydi.

Altıncı (Prag) Konferansından sonra, devrimci hareketin yeniden yükselişine tanıklık eden bir yıl içinde Bolşevikler, fabrikalardaki parti bölümlerinin oluşturduğu sıkı bir ağa dayanan gizli parti örgütlenmesini büyük ölçüde yeniden kurmuşlardı. Merkez Komite, ülke çapındaki yaklaşık 100 yerde bulunan parti şubeleriyle doğrudan irtibattaydı. Merkez Komitenin Rus Bürosu yanında, resmî olarak seçilmiş olmamasına karşın birer komite gibi işlev gören

11 Bkz. *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 327-45.

28 parti komitesi ve önde gelen 27 grup ile komisyon da ülke içinde faaliyet gösteriyordu. RSDİP komiteleri, seçim ve atama yöntemlerini esnek biçimde birleştirdi. 1912 sonundan itibaren, gizli örgütlerin çalışmalarını sevk ve idare etmenin yeni bir yolu olarak parti ajanlarından yararlanma sistemi ortaya çıktı. Bu ajanlar, yerel örgütlerle Merkez Komite arasında ve yerel örgütlerin kendileri arasında irtibat sağlama işlevi üstlendiler. Partinin sayısal gücü, en başta ülkedeki durumdan dolayı nispeten mütevazıydı. Tasfiyecilere karşı mücadele, üyelik kurallarında değişiklik yapılmasını gerektirmişti: Yalnızca gizli bir parti örgütünün çalışmalarına katılan kişiler parti üyeliğine kabul ediliyordu. Parti oldukça temkinli davranıyordu: Üye aday ancak ilgili gizli örgütün toplantısında oybirliğiyle onaylanırsa ya da belli bir deneme döneminden sonra üyeliğe kabul ediliyordu; yeni üyeler ilk başta "sempatizan" ya da "denemede" sayılıyordu.

1912 sonuna doğru Lenin, Rusya'daki güncel siyasal durumda kulağa paradoksal gibi gelse bile, "*Eğer* bir örgütün kitleler üzerindeki nüfuzu geniş *ve istikrarlı* olacaksa, üye sayısı belirli bir asgariyi aşmamalıdır,"[12] şeklindeki gözlemini dile getirdi. Yine de Lenin, farklı bir durumda (örneğin 1905 yazındaki Rusya'da ya da genel olarak Avrupa'da) partinin gerek kitleler üzerindeki nüfuzunun yayılımını gerekse sayısal büyümesini hafife almanın yanlış olacağını vurguladı. Lenin 1914 başında şöyle yazıyordu: "Görevimiz, en değerli olan *tüm* şeyleri (kitle gazetelerini, geniş parti üyeliğini, kitlesel sendika üyeliğini, gazetelere sistemli aboneliği, parlamenterler üzerinde sıkı denetimi vb.) Almanlardan alıp benimsemek, ancak tüm bunları, oportünistlere prim *vermeden* yapmaktır."[13]

Yasal izinli faaliyetleri sevk ve idare etmek, Merkez Komitenin çalışmalarının çok önemli bir yönüydü. Yasal bir günlük gazete olan *Pravda* 5 Mayıs 1912'de yayınlanmaya başladı ve yayınını (Temmuz 1914'ün sonundan Mart 1917'nin başına kadar verilen ara hariç) günümüze kadar sürdürdü. Lenin neredeyse her gün Krakow'dan yazılarıyla *Pravda*'ya katkı yaptı; iki yılı biraz aşkın bir dönemde bu gazeteye yaklaşık 300 makale yazdı. Yasal gazete ve kitlesel propaganda, gizli partinin kararları hakkında işçileri bilgilendirmeyi ve geniş kapsamlı kamuoyu yoklamaları düzenlemeyi olanaklı kıldı. *Pravda*'nın yayın kurulu, gizli ve yasal örgütler arasında bağlantı kuran bir merkez haline geldi; *Prosveşçeniye* adlı teorik dergi, *Voprosi Strahovaniya* dergisi, sendikal süreli yayınlar, kadın işçilere yönelik bir dergi, yerel yayınlanan birçok süreli yayın, Estonca, Litvanca, Lehçe ve başka dillerde çıkan gazeteler dâhil, partiye ait yasal süreli yayınlardan oluşan bir ağ kurulmasını yönetti. Birçok kentte, işçi basınına yardım eden gruplar ve gazetelerle kitleler arasında bağ kuran yayın komiteleri oluşturuldu.

12 V. İ. Lenin, "Demokrat Görüşlü Öğrenciler Arasında Parti Bağı Sorunu", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, Progress Publishers, Moskova, 1971, s. 209.

13 "V. İ. Lenin'den Inessa Armand'a, Nisan 1914", *Toplu Yapıtlar*, C. 43, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 397.

Yasal *Pravda*'yla bağlantılı basın, gizli parti örgütlerinin kadrolarını ve yasal işçi derneklerinin eylemcilerini oluşturan on binlerce işçiyi eğitti.

Bolşevikler 1912'de dördüncü Duma için etkili bir seçim kampanyası yürüttüler. Seçim yasalarına göre, işçilerce aday gösterilen bir kişinin Duma üyesi seçilebildiği altı eyaletin her biri, Dumaya ilk kez birer Bolşevik vekil gönderdi. Bu eyaletlerde, yerel parti örgütleri fiilen bir tür yasal statü kazandı: Bunların liderleri hem en büyük işyerlerinden seçmenleri seçmekle görevli kişiler hem de seçmenler olarak seçildiler. Böylece, Merkez Komite ile sanayi bölgelerindeki kilit fabrikalar arasında (Duma üyeleri, seçmenler ve seçmenleri seçmekle görevli kişiler aracılığıyla MK'den büyük parti şubelerine ulaşan) yasal temaslar kuruldu. Bolşevik Duma üyeleri, Merkez Komite ajanları olarak görev üstlendiler; Merkez Komite direktiflerini yerel örgütlere iletmek ve ülkenin önemli proleter bölgelerini dönem dönem dolaşmak için, seçim çevreleriyle temaslarda bulunma gerekçesini kullandılar. Dumada ilk önceleri tek Sosyal Demokrat grup vardı (7 Menşevik, 6 Bolşevik) ama sonra, Kasım 1913'te, Bolşevik Duma üyeleri kendi gruplarını oluşturdu. Dumadaki Bolşevik grubu, en önemli yasal parti organlarından biri haline geldi. Grup üyeleri, Merkez Komitenin Rusya Bürosunun tutuklanan üyelerinin yerine geçtiler.

Sendikaları güçlendirmek isteyen Bolşevikler, 1913 yazında, tasfiyecileri koltuklarından etmek için bir kampanya başlattılar. Sonuçta, St. Petersburg ve Moskova sendikalarında tasfiyecilerin nüfuzu 1914'te neredeyse tamamen kırıldı.

Sendikaların birleşmesini yasaklayan çarlık mevzuatına rağmen, parti komitelerine bağlı merkezî sendika büroları ve dergilerin yazı kurulları aracılığıyla sendikalar arasında gizli bağlar kuruldu. Örneğin, yasal Bolşevik dergisi *Voprosi Strahovaniya* ve gizli parti bölümleri, 1912-1913'te Bolşevik nüfuzunun başat duruma geldiği sigorta ve hastane fonu örgütlerinde kitlesel çalışmalar yapılmasına yardımcı oldu.

Gizli ve yasal parti çalışmalarının bir arada yürütülmesi, yeni bir proleter devrimci kuşağın yetiştirilmesine, gizli örgütlerin korunmasına, polis ajanlarının sızma riskinin azaltılmasına ve işçi kitleleri üzerinde sistemli etki kurulmasına olanak verdi. Lenin'in 1913'te belirttiğine göre, 30 ila 50 bin kişilik parti, kendisini izleyen, oy veren ve milyonlarca işçiyle arasında bağ kuran 300 ila 500 bin proleterlerin oluşturduğu "geniş bir katman"a dayanıyordu.

Dolayısıyla, Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, tüm Rusya'yı kucaklayan birleşik bir yeraltı parti örgütüne yalnızca Bolşevikler sahipti. Bolşevikler güç kazanıyor ve parti kongresi için hazırlanıyordu. Partinin sağlamlaştırılması, tasfiyecilerin, otzovistlerin ve Troçkistlerin etkisiz kılınmasına yardımcı oldu. Ağustos Bloku, resmî olarak kurulduğu konferans daha bitmeden çözülmeye başladı. Uluslararası Sosyalist Büro'nun, Temmuz 1914'teki Brüksel Konferansında, oportünistlerle uzlaşarak birleşmeleri için Bolşeviklere baskı yapma girişimleri de sonuçsuz kaldı. "Birlik harika bir şey ve harika bir slogan," diye yazıyordu

Lenin, "ama işçi davasının ihtiyaç duyduğu şey, Marksistler ile Marksizmin karşıtları ve çarpıtıcıları arasında birlik değil, *Marksistlerin birliği*dir."[14]

İşçi sınıfı hareketi büyüdükçe, Rus olmayan bölgesel örgütlerde Bolşeviklerin nüfuzu da arttı. Polonya Krallığı ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi'nin "hizipçiler" denilen sol kanat üyeleri, RSDİP Merkez Komitesiyle etkin işbirliği içinde çalıştılar; 1913'te, Merkez Komitenin parti eylemcileriyle düzenlediği Krakow ve Poronin Konferanslarına katıldılar. Ocak 1914'te Leton Bolşevikler, Lenin'i, Letonya Sosyal Demokrat Partisi'nin 4. Kongre hazırlıklarına ve kongrenin kendisine katılmaya davet ettiler. Lenin, orada kapsamlı bir rapor sunarak, önceki Merkez Komitenin tasfiyecilik yanlısı çizgisini sert bir dille eleştirdi. Kongrede, Letonya Sosyal Demokrat Partisi'ne Bolşevik bir Merkez Komite seçildi ve bu komite, Ağustos Bloku'ndan çekildiğini ilan etti. Ülkenin Rus olmayan uzak bölgelerindeki işçilerin birleşmesinde Bolşevik basın önemli bir rol oynadı. Emperyalist dünya savaşı başladığında, Bolşevikler, farklı milliyetlerden işçileri pratik eylem ve ortak mücadele sürecinde tabanda birleştirmeyi başarmışlardı.

• • •

Bolşevikler, Lenin'in yeni tür proleter partisine ilişkin öğretisini hayata geçirirken durumun karışıklığını hesaba katmak zorundaydılar. Kitlesel devrimci mücadelede parti örgütlenmesinin yeni biçimleri evrildi ve gelişti.

Militan proleter partisi, Marksist bir teorik, siyasal ve örgütsel temelde birleşen devrimci proletaryanın öncü gücü olarak ortaya çıktı; sağcı ve "solcu" oportünizme, merkezciliğe ve yatıştırıcılığa karşı mücadelede gelişip güçlendi. Bolşevikleri zafere götüren çizgi, tabandan yükselen birlik ve kitlelerin kendi siyasal deneyimine duyulan güvendi. Ama Bolşevikler, devrimci proletaryanın çıkarlarını savunmaya hazır olan herhangi biriyle ittifakı ve uzlaşmayı reddetmediler.

Başka ülkelerdeki devrimci proleterlerin örgütsel deneyimini özümleyerek yeni tür bir parti inşa etmede kazanılan Rus deneyimi, tüm dünyada işçi sınıfı hareketi için son derece büyük önem taşıyordu.

BAŞKA İŞÇİ PARTİLERİNDE DEVRİMCİ VE OPORTÜNİST EĞİLİMLERİN ÖRGÜTLENMEYLE İLGİLİ SORUNLARDA KARŞI KARŞIYA GELMESİ

Şiddetlenen sınıf mücadelesinin seyri içinde açıkça anlaşıldığı üzere, proletaryanın siyasal örgütlenmesini daha etkili, daha militan kılma gereksinimi ve Rusya'da yeni tür devrimci partinin deneyimi, proleter partilerinin rolüne, niteliğine ve yapısına ilişkin sorunlara daha bir güncellik kazandırdı.

14 V. İ. Leni , "Birlik", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 232.

Devrimci Sosyal Demokratlar, işçi partilerinin önderlik rolünü yükseltmek gerektiğinin farkındaydılar. Örneğin, Rosa Luxemburg, *Kitle Grevi, Parti ve Sendikalar*'da şöyle yazıyordu: "Sosyal Demokratlar, proletaryanın en eğitimli, en sınıf bilinçli öncüsüdür. Kaderci bir tutumla kollarını kavuşturup, 'devrimci durum'un gelmesini, bu kendiliğinden halk hareketinin gökten zembille inmesini beklemez ve beklememelidir. Tam aksine, her zaman olduğu gibi, gelişmeleri *önceden kestirmeli* ve *çabuklaştırmak* için çaba göstermelidir."[15] Luxemburg, proleter kitlelerini Sosyal Demokratların siyasal eylemlerine katmak ve kitle hareketine etkili siyasal liderlik etmek gerektiğini savunuyordu.

Daha sonra, bu yaklaşımı geliştirerek, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPD) değişime dirençli olan, üyelerin ön almasını engelleyen yapısını şiddetle eleştirdi; parti örgütlerinin, egemen sisteme saldırmak üzere kitlelerin devrimci seferberliğini sağlamak için çalışmasını istedi.

İkinci Enternasyonal üyesi bazı partilerin sol kanat unsurları, proletaryanın siyasal örgütlenmesini yeniden yapılandırmaya dair sorunlar ortaya attılar ve bazen bunlara çözüm getirdiler. Ne var ki bunlar, Bolşeviklerin aksine, devrimci bir işçi partisi konusunda Lenin'in geliştirmiş olduğu gibi bütünsel, tutarlı bir anlayıştan yoksundular. Bunlardan bazıları, örneğin Bulgar Tesnyak'lar, partilerini Marksist bir temelde sapasağlam birleştirmeye çalışıyorlardı ama işçi sınıfı ile köylüler arasında birliğin örgütleyicisi olarak işçi partisinin rolünü doğru tanımlayabilmekten henüz uzaktılar. Diğerleri, örneğin Fransa'da, Britanya'da ve İtalya'da devrimci Sosyalistler, işçilerin ekonomik mücadelesini sevk ve idare etmekten vazgeçtiler. Almanya'da ve başka ülkelerde sol Sosyal Demokratların çoğu, partinin tescilli oportünistlerden bile temizlenmesi isteğinde bulunmadılar; güçlü parti örgütünün önemini genellikle hafife aldılar. Rosa Luxemburg dâhil, bazı devrimci Sosyal Demokratlar, parti yapısına ilişkin sorunlarda Lenin'le tartıştılar, hatta onu aşırı merkeziyetçilikle suçladılar. Bununla birlikte, genellikle tüm ülkelerdeki devrimci Sosyal Demokratlar, işçi partilerini Marksist bir temelde kapsamlı olarak güçlendirme ihtiyacını gitgide daha iyi gördüler ve yeni tür bir devrimci işçi partisine ilişkin Leninist anlayışa adım adım yaklaştılar. Eski partilerin yeniden yapılandırılması için önerdikleri tezler, birçok devrimci Sosyal Demokratın tutarsız yaklaşımından, aralarındaki anlaşmazlıklardan ve bir işçi partisi inşa etmede Bolşeviklerin deneyimini hafife almalarından sonuna kadar faydalanan oportünistlerin artan direnişiyle karşılaştı.

Tüm sağcı oportünistler, proleter partisini bir toplumsal reform aracı olarak, mevcut siyasal sistem ve bu sistemin kurumları çerçevesinde faaliyet gösteren, Bernstein'ın dediği gibi, devlet aygıtıyla "bütünleşecek" bir örgüt olarak gördüler. Mesele partinin iç işleriyle alakalı olduğu için, bu insanlar temelde eğilimlerin özerkliğini ve özgürlüğünü savundular, merkeziyetçiliğe ve disipline karşı

15 R. Luxemburg, "Massenstreik, Partei und Gewerkschaften", *Gesammelte Werke*, C. 2, Berlin, 1972, s. 146.

çıktılar. Ya partinin örgütsel yeniden yapılandırılmasına direndiler ya da bu yeniden yapılandırmadan kaçınmak mümkün olmadığında, bunu kendi avantajlarına kullanmayı denediler.

Proleter partisinin rolüne yönelik tipik oportünist sağcı yaklaşım, en başta *İşçi Hareketi* (1910) ve *Hizipten Partiye* (1911) adlı kitaplar olmak üzere, Bernstein'ın 1905-1907 devriminden sonra yazdığı kitaplarda tamamen açık bir dille ortaya konuldu. Altta yatan anlayışa göre, bir siyasal parti, parlamenter sistemin çocuğuydu ve yalnızca temsilî kurumların olduğu yerlerde var olabilirdi.[16] Dolayısıyla, Bernstein, Sosyal Demokrat partiyi "işçi sınıfının parlamento aracılığıyla faaliyet gösteren siyasal partisi"[17] olarak tanımlıyordu. Partinin iç işleri söz konusu olunca, Bernstein, oportünistlere hareket özgürlüğü sağlayan her şeye onay verdi. Özgül olarak, SPD için katı merkeziyetçilik günlerinin artık sona erdiğini savundu; partinin, federal ve serbest özyönetim ilkelerine dayalı birimlerden oluşan bir topluluğu temsil etmesi gerektiğini öne sürdü. Partinin reformcu, radikal ve orta yolcu eğilimleri barındırmasının tamamen normal olduğu düşüncesindeydi, parti ilkelerini ve disiplinini çiğneyenlere karşı hoşgörü telkin etmek için her fırsatı kullandı. Bu yaklaşımda yeni hiçbir şey yoktu. SPD'nin 1904'teki Bremen Kongresi, tanınmış oportünist Schippel'i defalarca parti politikasına karşı çıktığı için kınamakla yetindiği zaman, Bernstein, partinin ona "siyasal ölüm cezası" vermemesinden derin memnuniyet duyduğunu dile getirdi.[18] Partinin 1905'teki Jena Kongresinde, revizyonist Vollmar, üyelerin parti çalışmalarına katılmaları hükmüne SPD tüzüğünde yer verilmemesi gerektiğini söyledi. Dediğine göre bu, devlet memurları, özel girişimlerin çalışanları vb. gibi kategorilere Sosyal Demokrat üyelik kapısını kapatırdı. Vollmar, kongrenin ya da parti örgütünün kararlarını çiğneyenlerin partiden atılması önerisine karşı çıktı.

Başka ülkeler, işçi partilerinin örgütsel sorunlarına getirdikleri reformcu yorumlarda kendilerine özgü ayırt edici özellikler sergiledi. Örneğin, Belçika İşçi Partisi'nin liderleri, kooperatif hareketinde gösterdikleri faaliyetlere özel bir ağırlık vererek, partiyi kooperatiflerle ve sendikalarla birleştirecek bir yapıyı savundular. Soruna bu yaklaşım, doğal olarak, siyasal iktidarı ele geçirme ve devrim yoluyla kapitalizmi sosyalizme dönüştürme mücadelesinde proletaryanın siyasal öncüsü olarak partinin rolünü ve örgütlenmesini pratikte göz ardı etti.

Merkezci eğilim, var olan örgütsel sorunlara Marksist bir çözüm bulunmasını da zorlaştırdı. Merkezciler, ortodoks nutukların ardına saklanarak örgütlenme meselelerinde oportünist bir yol izlediler. Örneğin, Karl Kautsky, bir

16 Eduard Bernstein, *Die Arbeiterbewegung*, Literarische Anstalt Rütten und Loening, Frankfurt am Mai 1910, s. 69.

17 Eduard Bernstein, *Von der Sekte zur Partei*, Eugen Diederichs, Jena, 1911, s. 10.

18 Dieter Fricke, *Zur Organisation und Tätigkeit der deutschen Arbeiterbewegung (1890-1914). Dokumente und Materialen*, VEB Verlag Enzyklopädie, Leipzig, 1962, s. 60.

yandan "proletaryanın sömürüye karşı tüm farklı eylemlerini, siyasal iktidarı ele geçirmek için verilen son büyük savaşlarda doruğa ulaşacak olan amaçlı ve eşgüdümlü bir eylem halinde birleştirme"yi Sosyal Demokratların görevi olarak görüyordu.[19] Ama öte yandan, parti örgütlenmesinde köklü bir yeniden yapılanmaya ihtiyaç olduğunu kabule yanaşmadı. Parti programını ve kongre kararlarını çiğneyen eğilimleri uzlaştırmanın parti için kabul edilebilir bir şey olduğunu kanıtlamaya çalıştı. Kautsky ve destekçileri, Almanya'da "model" Sosyal Demokrat örgütlenmeyi sağlamlaştırma gerekçesine sığınıp parti birliği konusunda çarpık bir anlayışı savunarak oportünistlerin elini güçlendirdiler.

Bazı ülkelerde (İtalya'da, Fransa'da, İspanya'da vb.) kitlesel işçi hareketine sosyalist partilerin önderlik etmesine karşı direniş anarşistlerden, özellikle de anarkosendikalistlerden geldi. Gerçi bu saldırılar genellikle partilerin dışından, sendikalardan geldi, ama örneğin İtalya'da anarkosendikalistler yıllarca Sosyalist Parti çatısı altında kaldılar. Anarkosendikalistler, Sosyal Demokrat liderlerin gerçek ya da hayali oportünist hatalarını eleştirirken, çoğunlukla "ilkesiz pazarlık"a[20] indirgendiğini öne sürdükleri günlük siyasal mücadeleye, parlamenter faaliyetlere ve siyasal parti olgusunun kendisine saldırdılar. Bunların iddiasına göre, toplumsal devrim kitlelerin kendilerince başarılacağı için, kitleler bir siyasal partinin hizmetlerine ihtiyaç duymazdı.[21] Sendikaların, proletaryanın siyasal ve başka her türlü faaliyetlerinin merkezi yapılması yönünde istekler de vardı.[22] Sendikalistler, sözde ultra devrimci yaklaşımlarıyla caka satarak, proletaryanın gereksinim duyduğu siyasal örgütlerin güçlenmesine gerçekte ayak bağı oldular.

İşçi partilerini yeniden yapılandırmak isteyen devrimci Sosyal Demokratlar, bu yüzden sağcı oportünistlerle ve merkezcilerle, bazen de anarkosendikalistlerle, "sol" kanat oportünistlerle mücadele etmek zorunda kaldılar.

Bu arada, uluslararası sosyalist hareket geliştikçe, parti örgütlenmesinde, Lenin'in parti kavramının temellerini attığı ve Bolşeviklerin hayata geçirdiği türden değişikliklere yol açan nesnel eğilimler giderek belirginleşti. Lenin'in gözlemlediği üzere, "genelde bu, Sosyal Demokrat hareketin ve devrimci ruhunun güçlenmesi sonucunda zorunlu ve kaçınılmaz olarak merkeziyetçiliğin daha tutarlı şekilde yerleştiğini .... daha güçlü bir *örgütün* kurulduğunu açıkça gösteriyor"du.[23]

Bu durum, İkinci Enternasyonal'in en nüfuzlu partisi olan ve tüzüğünü üç kez (1905, 1909, 1912 yıllarında) gözden geçiren SPD'de, çelişkili olsa bile en açık

19 Karl Kautsky, *Der Weg zur Macht*, s. 24.

20 Giorgio Sorel, *Degenerazione capitalista e degenerazione socialista*, Remo Sandron-Editore, Milano-Palermo-Napoli, 1907, s. 341.

21 Hubert Lagardelle, *La grève générale et le Socialisme*, Edouard Cornéely et Cie, Paris, 1905, s. 419.

22 Arturo Labriola, *Riforme e Rivoluzione Sociale, Egisto Cagnoni e C°*, Società Editrice "Avanguardia", Lugano, 1906, s. 15-16, 194, 195, 210, 211, 217.

23 V. İ. Lenin, "Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Jena Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 9, Progress Publishers, Moskova, 1965, s. 291.

ifadesini buldu. 1905'te Jena'da düzenlenen SPD kongresi, partinin örgütsel yapısında önemli değişiklikler yaptı. Ondan sonra, her seçim çevresinde bir Sosyal Demokrat örgüt kuruldu ve tüm parti üyelerinin o örgüte bağlı olması öngörüldü. Üyeler yalnızca çok ciddi nedenlerle o yükümlülükten bağışık tutulabilirlerdi. Sosyal Demokratların olduğu herhangi bir kasabada daha küçük örgütlerin kurulmasına izin verildi. Bölge ve eyalet düzeyinde (yani belirli bir Alman devletindeki parti üyelerinden oluşan), kendi günlük işlerini çekip çevirme ve kendi tüzüklerini yapma hakkına sahip örgütlerin kurulmasına ilişkin hükümler de vardı; ama bunlar, genel parti tüzüğüne uymak zorundaydı. Böylece, olağandışı Sosyalistlere Karşı Yasa döneminden kalma vekalet sistemi, yalnızca parti örgütlerinin kanunla yasaklandığı yerlerde korundu. Bu nedenle, toplu örgütsel irtibat ilkesi partide sağlam şekilde yerleşti. Yerel parti organları, partinin Yürütme Kuruluna rapor verecekti. O günden sonra tüm örgütler, gelirlerinin dörtte birini parti kasasına aktaracaklardı.[24] Tüm tutarsızlıklarına ve kusurlarına rağmen, yeni tüzük, partinin örgütsel açıdan güçlendirilmesine ve demokratik merkeziyetçiliğin daha eksiksiz gerçekleştirilmesine yönelik eğilimi yansıtıyordu.

SPD, 1909'daki Leipzig Kongresinde parti üyeliği maddesini şöyle değiştirerek Jena Kongresinden ileri gitti: "Parti programının ilkelerini tanıyan ve bir parti örgütüne üye olan her kişi partiye mensuptur."[25] SPD'nin 1912 Chemnitz Kongresince onaylanan savaş öncesi son tüzüğü, Yürütme Kurulunun yanı sıra, bölge ve eyalet örgütlerinin temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurulmasını da hükme bağladı. Bu komisyon, Yürütme Kuruluyla birlikte, partinin siyasal ve örgütsel sorunlarını ele alacaktı. Yerel görüşlere daha iyi yanıt verilmesini sağlayacağı düşünülen bu yenilik, merkezileşme eğilimine aykırıydı, parti işlerinin yürütülmesine bir tür federalizm öğesi kattı ve sol kanadın ağır bastığı İzleme Komitesinin yetkilerini kısıtı. Sonuçta, solun konumu zayıflarken oportünistlerin konumu güçlendi. Ama genel olarak bakılınca, art arda yapılan bir dizi değişiklik SPD tüzüğünü iyileştirdi. Lenin, partinin inşasında SPD deneyimini çok takdir etti ve SPD'nin, yaklaşık 50 yıldan beri burjuva yasallığını doğru kullanarak, "en iyi proleter örgütleri"ni[26] yaratmış olduğunu vurguladı.

Aynı zamanda da SPD deneyimi, yapıyı iyileştirmenin ancak parti liderleri gerçek Marksistse ve tutarlı bir devrimci proleter politika izlerse olumlu bir etki yaratabildiğini açıkça gösterdi. Ne var ki, kurdukları yapının ve izledikleri politikaların örtüşmesini sağlamayı yalnızca Bolşevikler başardı. Örgütsel olarak oportünistlerden kopma sorunu dâhil, bu sorunları yalnızca Lenin'in önderliğindeki Bolşevikler tutarlı olarak çözüyorlardı.

---

24 *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Jena vom 17. bis 23. September 1905*, Berlin, 1905, s. 6-10.

25 *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Leipzig vom 21. bis 18. September 1909*, Buchhandlung Vorwärts, Berlin, 1909, s. 6.

26 V. İ. Leni , "İki Dünya", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 310-11.

SPD çatısı altındaki devrimci Sosyal Demokratlar, sağcı liderlerce sergilenen bir tür "örgüt fetişizmi"yle mücadele etmek zorunda kaldılar. Bu liderler, ilk önce parti örgütlerinin genişletilmesi ve güçlendirilmesi gerektiğini öne sürerek parlamento dışı kitlesel proleter eylemine onay vermeyi reddettiler. SPD'nin 1905'teki ve 1913'teki Jena kongreleri bunun iyi birer örneğiydi. Mayıs 1913'te Leipzig'deki bir toplantıda konuşan Luxemburg, söz konusu mantık çizgisiyle ilgili şunları söyledi: "Ellerinde mali tabloları ve üye listelerini sallayarak bize sık sık diyorlar ki üye sayımız hâlâ yetersiz, kasamız hâlâ büyük çaplı bir eylemi kaldıramayacak kadar zayıf. Ey, küçük muhasebeciler! Örgütlerin önemini hafife almıyorum; onlara hak ettikleri değeri biçebilecek bir ölçü yoktur. Ama kapitalizme karşı büyük yürüyüşü başlatmadan önce, istisnasız tüm emekçi erkek ve kadınların ilkin partiye kayıt yaptırarak üye olmaları gerektiğini savunmak kesinlikle yanlış olur."[27] Luxemburg'un yapıtlarının birçoğu, parti örgütlerinin, kitle hareketine ayak bağı olacak birer prangaya dönüşmesini önlemeyi amaçlıyordu. Luxemburg, defalarca SPD Yürütme Kurulunu edilgin ve üşengeç olmakla, parti aygıtını ise kırtasiyecilik ederek güçlü siyasal faaliyete ayak bağı olmakla suçladı. Aynı zamanda da yerel parti örgütlerinin atılganlığını teşvik etmeye çalıştı; bunun, partinin merkez organlarını olumlu etkileyeceği kanısındaydı. "Yine Kitleler ve Liderler" (1911) başlıklı makalesinde görüşlerini ortaya koyarak, körü körüne itaatkârlığın ve yukarıdan direktif bekleme huyunun yalnızca oportünistlere fayda sağladığını vurguladı.[28]

Luxemburg, oportünist "örgüt fetişizmi"ni doğru ve Marksist bir tutumla hedef almasına karşın, incelediğimiz dönemde, parti örgütlenmesine ilişkin olumlu bir kapsamlı programdan hâlâ yoksundu. Luxemburg, geniş ve güçlü proleter eylemlerinin örgütlenmesine yeterince önem verilmemesine, Alman ve Polonya işçi hareketlerinde karşılaştığı yaklaşıma kararlılıkla karşı çıkmakla birlikte, öne sürdüğü tezler bazen önyargılıydı. Luxemburg, partinin önder rolü ile kitlelerin çabaları arasındaki ilişkiyi değerlendirirken, kitlelerin bağımsız eyleme geçme yeteneğini büyüttü.

Alman devrimci Sosyal Demokratların örgütsel meselelere ilişkin tartışması, oportünist teoriye ve pratiğe karşı verdikleri mücadeleyle, devrimci kitle hareketinin gerekleriyle bağlantılıydı. SPD'nin sol kanadı bazen önemli çabalar başlattı ve yaygınlaştırdı. Bunun iyi bir örneği, SPD'nin merkez organı olan parti gazetesi *Vorwärts*'ta ödünsüz bir siyasal çizgiyi yerleşme çabalarıydı. Franz Mehring, daha 1905'te, "ilke ve teori meselelerinde birliğin olmayışı"[29] nedeniyle gazetenin işleyiş tarzına ezici bir eleştirel darbe indirdi. Partinin kendi basınını doğru dürüst denetlemesini sağlamak, yayın kurulu üyeleri arasında ideolojik birlik oluş-

27 Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, C. 3, Berlin, 1973, s. 218.

28 *A.y.*, s. 37-42.

29 *Dokumente der deutschen Arbeiterbewegung zur Journalistik*, Bölüm 1, Karl-Marx-Universität Leipzig, Berlin, 1961, s. 223-43.

turmak ve geleceğin Sosyal Demokrat gazetecilerini düzenli eğitmek gibi önemli sorunları da gündeme getirdi. Mehring daha sonra da bu sorunlara birçok kez dönerek SPD basınının etkili bir ideolojik ve siyasal silaha dönüştürülmesi gerektiğini ısrarla savundu.

Karl Liebknecht, sistemli antimilitarist propaganda örgütlemek için tutarlı bir şekilde çalıştı. SPD'nin 1906'da Mannheim'da yapılan kongresinde, bu amaçla özel bir komite kurulması önerisini destekleyenler arasındaydı. Liebknecht, "Militarizm ve Antimilitarizm" adlı ünlü broşüründe, sonra da SPD'nin Essen Kongresindeki (1907) konuşmasında yine benzer bir öneri ortaya attı ama bunun hayata geçirilmesi için yeterli destek bulamadı.

İşçi partisinin temel ilkelerine ve kararlarına uyulmasını sağlamaya çaba gösteren devrimci Sosyal Demokratlar, 1910'da SPD'nin Magdeburg Kongresinde Baden oportünistlerine kararlılıkla karşı çıktılar. Baden oportünistleri, burjuva devletinin bütçesine destek vermeme yönündeki Sosyal Demokrat ilkeye meydan okuyarak, parti disiplinini ve pek çok parti kararını apaçık çiğneyerek, Landtag'da [eyalet meclisinde] bütçeye olumlu oy verdiler. Liebknecht bu davranışı sert bir dille kınadı ve "herhangi bir partide disiplinin mutlak vazgeçilemez unsurları"nın böyle pervasızca çiğnenmesinin parti açısından içerdiği ölümcül tehdidin hafife alınmaması konusunda kongre delegelerini uyardı. Liebknecht'in kanısına göre, bu disiplin tam da gönüllülüğe dayandığı için özellikle katı olmalıydı. Sol kanat Sosyal Demokratlar, kongrenin, Baden grubunu sırf kınamakla yetinmek yerine, doğacak sonuçların tamamen farkında olarak temel parti kararlarını kasten çiğneyen herhangi bir yeni davranışın, "parti üyeliğine son verilmesini gerektiren çizgi"yi[30] aşmak anlamına geleceğini ilan etmesini istediler. Kongreye sunduğu raporda August Bebel de yeniden bütçeye onay verirlerse oportünistlerin partiden kovulacakları tehdidini savurdu.

Alman devrimci Sosyal Demokratlar, SPD liderlerinin adım adım oportünizme kaymalarının parti örgütünü olumsuz etkileyeceğine işaret etmekte haklıydılar. Savaştan önceki son kongre olan 1913 Jena Kongresindeki konuşmasında Luxemburg, Sosyal Demokrat Parti'nin sayıca büyümesindeki yavaşlamanın ve gazetelerinin tirajındaki düşmenin, SPD Yürütme Kurulunca iddia edildiği gibi, yalnızca ekonomik krizden değil, parti politikalarının niteliğinden de ileri geldiğini çok isabetli olarak söyledi.[31]

Ama Alman devrimci Sosyal Demokratlar, proletaryanın yeni tarihsel koşullara yanıt verebilmek için ihtiyaç duyduğu yeni tür parti konusunda bütünsel, dengeli ve tutarlı bir anlayışa ulaşmayı yine de başaramadılar. Sağ kanatla, sonra da merkezcilerle mücadele ederken, partinin o zamanki siyasal çizgisini

30 Karl Liebknecht, *Ausgewählte Reden, Briefe und Aufsätze*, s. 173-74.

31 Rosa Luxemburg, *GesammelteWerke*, C. 3, s. 330-31.

düzeltmeye çalışıyorlardı ve birçok özgül durumda oportünistleri partiden kovmak gerektiğinden söz etmelerine karşın hiçbir zaman mücadeleyi sonuna kadar götürmediler, yani örgütsel olarak oportünistlerden kopma sorununu gündeme getirmediler.

Başka ülkelerin devrimci Sosyalistleri de benzer görevlerle yüz yüze geldiler ve parti yapısına ilişkin çabaları benzer doğrultularda ilerledi.

Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi (BSDİP) (Tesnyak'lar) başarıyla yeni tür bir parti geliştirdiler. Lenin'in fikirlerinin Tesnyak liderleri üzerindeki doğrudan etkisi bu süreçte önemli bir rol oynadı. Ama partinin Marksist çekirdeği, demokratik merkeziyetçilik ilkesine şiddetle saldıran, bu ilkenin "zorbaca" ve "otokratik" olduğunu öne süren liberal anarşistlerden oluşan bir grupla mücadele etmek zorunda kaldı. Gerçekte bu grup, merkeziyetçiliğe son verilmesini, yerel örgütlere özerklik tanınmasını, partide disiplinin olmamasını, Merkez Komitenin yetkilerinin kısıtlanmasını ve parti basını üzerinde Merkez Komite denetiminin bulunmamasını istiyordu. Tesnyak liderleri, *Novo Vreme* ve *Rabotniçeski Vestnik* adlı dergilerdeki yazılarında, parti örgütlenmesinin Marksist ilkelerini savundular. Dimitar Blagoev'in bunda özellikle önemli payı vardı. Blagoev şöyle yazıyordu: "Bir Sosyal Demokrat partide *merkeziyetçilik*, partinin varlığı ve gelişmesi için zorunlu koşuldur."

1905'te yapılan 12. BSDİP(T) Kongresi, liberal anarşistlerin küçük burjuva bireyci görüşlerini reddederek partide disiplinin gerekliliğini vurguladı. Liberal anarşistler, hizipçi faaliyetlerini sürdürdükleri için, kısa süre sonra partiden kovuldular. Partinin 1906'da yapılan 13. Kongresi, merkezî parti yapısı ilkesinin dokunulmazlığını bir kez daha onayladı.

Aynı zamanda da Tesnyak'lar, İkinci Enternasyonal'in 1904 Amsterdam ve 1910 Kopenhag kongrelerinde Sosyal Demokrat partilerin birliğiyle ilgili alınan kararlara dayanarak, devrimci Sosyal Demokratlar ile oportünistleri ilkesiz bir şekilde birleştirmeyi deneyen sosyal reformcuları birçok kez püskürtmek zorunda kaldılar. Amsterdam Kongresinin birlik kararını kabul ederek, "ortak davacılar" ile birleşmenin düşünülemeyeceğini, çünkü bunların, uluslararası kongrelerce saptanmış ilkeleri reddeden ve burjuvaziyle sınıfsal işbirliği politikası izleyen revizyonistler olduğunu Eylül 1904'te oybirliğiyle belirten Merkez Komitenin tutumu, BSDİP(T)'nin 13. Kongresinde bir kez daha onaylandı. Tesnyak'lar, İkinci Enternasyonal liderlerinin baskılarına rağmen bu politikalarına sadık kaldılar.

1907'den sonra BSDİP(T) içinde ortaya çıkan İlericiler adlı grup da "geniş sosyalistler"le birleşmede ısrar etti. Partinin liderleri, proleter öncüsünün birliğinin yalnızca devrimci sosyalist teori ve politika temelinde mümkün olduğunu, "ortak davacılar"la ittifakın sosyalizm davasına ihanet anlamına geleceğini, bu grupla girdikleri polemiklerin akışı içinde kanıtladılar. 1908'deki 15. Kongrede,

İlericilerin görüşleri ve faaliyetleri mahkûm edildi, çok geçmeden kendileri de hizipçilik nedeniyle partiden kovuldu.

Bu amaçla Bulgaristan'a gelen, hatta *Napred* gazetesini çıkaran Hristian Rakovski ve Lev Troçki, 1909-1911'de, Tesnyak'ları "ortak davacılar"la birleşmeye ikna etmek için uğraştı. Dimitar Blagoev en başta olmak üzere, Tesnyak'lar, onların Bulgar işçi hareketinin işlerine burunlarını sokmalarını kesinlikle reddettiler ve "ortak dava" oportünizmi karşısında Tesnyak duruşunu açıkladılar. Çeşitli örgütleri hiç ayrım gözetmeden kabul ettikleri ve oportünistlere kapıyı açmaya teşne oldukları için İkinci Enternasyonal ve Uluslararası Sosyalist Büro liderlerini de eleştirdiler.

1906'da, sağcı milliyetçi unsurlar Polonya Sosyalist Partisi'nden ayrıldılar ve PSP-devrimci fraksiyon denilen örgütü kurdular. Partinin çoğunluğu, PSP-Sol'u oluşturdu ve bu parti, gelişim süreci içinde, temel sorunlara yaklaşımıyla enternasyonalist, Marksist bir parti olan Polonya Krallığı ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi'ne (PKLSDP) yaklaştı. Daha PKLSDP kurulurken başlayan devrimci ve sağ kanat Sosyalistler arasındaki ayrışma işte böyle sürdü.[32] Ama tüm devrimci güçlerin bütünleşmesi bir türlü başarılamadı.

Uzun ertelemelerden ve tereddütlerden sonra olsa bile, Hollandalı Sosyal Demokratlar arasında da devrimci ve oportünist unsurların örgütsel ayrılığına tanık olundu. Hollanda'da devrimci Sosyal Demokratların oportünizme karşı mücadelesinde örgütlenmeyle ilgili sorunlar öne çıktı, çünkü Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Yürütme Kurulu ile sağ kanadın ağır bastığı parlamento grubu arasındaki çekişme 1905'te şiddetlendi. 1906'daki Utrecht Kongresinde, Yürütme Kurulu çoğunluğunu sağ kanadın ele geçirmesinden sonra, Marksist güçler haftalık *De Tribune* gazetesi çevresinde toplanıp mücadeleyi sürdürdü. *De Tribune* editörleri 1909'da partiden atılınca, haftalık gazetenin Marksist destekçileri, Hollanda Sosyal Demokrat Partisi'ni (ülkenin işçi sınıfı hareketindeki gerçek devrimci güçlerin örgütsel merkezini) kurdu. Bir yıl sonra, Roland-Holst'un grubu Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni terk ederek Devrimci Sosyalist Birlik'i oluşturdu.

İtalyan Sosyalist Partisi'nin (İSP) devrimci güçleri hem sağ ve "sol" reformculara hem de anarkosendikalistlere karşı amansız bir mücadele yürütmek zorunda kaldı. Floransa'da yapılan 10. İSP Kongresi (1908) anarkosendikalist teorinin ve pratiğin Sosyalist Parti'nin ilkeleriyle ve taktikleriyle uyuşmadığını ilan etmesine karşın, bu akımın etkisi tam olarak alt edilemedi. Özgül olarak, partinin sendikalarla birleştirilmesi yönünde İSP içinde birçok kez gündeme getirilen önerilerde bu etki hissedildi. Ama en önemli olarak, sosyal reformcu gruplar, anarkosendikalistlere karşı kazanılan zaferi kendileri için avantaja çe-

32 Daha geniş ayrıntı için bkz. Teodor Ladyka, *Polska Partia Socjalistyczna (Frakcja Rewolucyina) w latach 1906-1914*, Ksiazka i Wiedza, Varşova, 1972; Janina Kasprzakowa, *Ideologia i Polityka PPS-Lewicy w latach 1907-1914*, Ksiazka i Wiedza, Varşova, 1965.

virdi. Örgütsel sorunlarda sınırsız özerkliği ve hizipçiliği vaaz etti, parlamento grubuna öncelik tanıdı.[33]

İSP'deki sol unsurlar devrimci bir grup kurdu ve 1912'deki Reggio-Emilia Kongresinde, birçok tanınmış sosyal reformcunun (Leonida Bissolati'nin, Ivanoe Bonomi'nin ve başkalarının) partiden atılmasını sağlamayı başardı. Kovulan sağcılar, yeni bir örgüt (reformcu sosyalist parti) kurdular. İSP'deki bu bölünme, sağcı sosyal reformcu gruplardan örgütsel kopma anlamına geliyordu. Partiyi ideolojik ve siyasal olarak sağlamlaştırdı, parti içindeki devrimci grubun konumunu önemli ölçüde güçlendirdi. Lenin, "İtalyan sosyalist proletaryasının partisi, sendikalistleri ve sağ reformcuları saflarından uzaklaştırarak doğru yolu tutmuştur,"[34] diye yazdı.

Yine de "solcu reformcular"dan ve anarkosendikalizm yanlısı bazı kişilerden oluşan oportünist grup İSP'de kaldı. Üstelik, devrimci grubun liderleri de birlikten ve tutarlılıktan yoksundu. Örneğin, partinin merkez organı *Avanti!*'nin editörlüğünü bir süre yürüten Benito Mussolini bunlardan biriydi. Mussolini, İtilaf'ın emperyalist politikasını desteklediği için 1914'te partiden kovuldu ve daha sonra İtalyan faşist hareketinin başına geçti. Son tahlilde, İSP'nin Marksist bir temelde yeniden yapılandırılması başarılamadı.

Belçika İşçi Partisi'nde, Sol Sosyalist liderler Hendrik de Man ve Louis de Brouckère, parti saflarında oportünizme güç veren faktörlerden biri olarak, parti liderliğinin savunduğu oportünist politikayı ve örgütsel yapıyı sert bir dille eleştirdiler. 1911'de *Neue Zeit*'ta yayınladıkları makalelerde gösterdikleri üzere, parti, "kooperatiflerin, yardımlaşma derneklerinin, sendikaların hâkimiyetindeki işçi gruplarının bir federasyonu" olduğu ve "katıksız siyasal birliklere nispeten seyrek rastlandığı" için, parti, kooperatif çalışmalarına ve ekonomik mücadeleye gereğinden çok ağırlık veriyordu, bu da işçi sınıfının siyasal bilincinin yükselmesini güçleştiriyordu.[35] Man ve de Brouckère, bu gidişatın mutlak değişmesi gerektiği kanısındaydılar. Ama oportünistlerle bağları koparma kararlılığından yoksundular.

1905'te kurulan İşçi Enternasyonalinin Fransa Şubesinin (SFIO) tüzüğü, FSP'nin yapısını ve yönetim sistemini büyük ölçüde koruyordu. Hatta parlamento grubunu ve partinin basın üzerinde denetimini güçlendirdi. Parlamentodaki her üyenin yerine getirmesi gereken yükümlülükler belirlendi; grubun ulusal parti kongresine rapor vermesiyle ilgili, Ulusal Konseyin (kongreler arasında partinin en yüksek kurulunun) bireysel olarak vekiller ve tüm grup üzerinde uygulayacağı denetimle ilgili, hatta Ulusal Konseyin tavsiyesiyle kongrenin ve-

33 Ayrıntılar için bkz. Luigi Cortesi, *Il socialismo italiano tra riforme e rivoluzione. 1892-1921*, Editori Laterza, Bari, 1969.

34 V. İ. Lenin, "İtalyan Sosyalist Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, Progress Publishers, Moskova, 1973, s. 172.

35 Hendrik de Man ve Louis de Brouckère, *Die Arbeiterbewegung in Belgien*, Verlag und Druck von Paul Singer, Stuttgart, s. 31.

killere vereceği cezalarla ilgili tüzük hükümleri vardı. Ulusal Konsey hem partinin kendine ait süreli yayınları hem de özel kişilere ait parti organlarını denetlemekle görevliydi. Parti basını, SFIO'nun ve uluslararası kongrenin kararlarına uymakla ödevliydi. Tüzüğün bir kusuru, Ulusal Konsey üyelerinin atanmasıyla ilgili sistemin karışık olmasıydı; bu durum, konseyin bileşimini belirlemekte kongrenin elini zayıflattı. Yine de bu tüzük, partinin yapısını iyileştirme yönünde oldukça önemli bir ileri adımdı. Bu, federalizmi ve geniş özerkliği savunan Jaurès'çilere karşı, işçi sınıfının merkezî kitle partisi görüşünü savunan Guesde'cilerin bir zaferiydi. Ne var ki, Guesde'ciler daha sonra SFIO'da giderek zemin yitirdikçe ve parti içinde bir tür hizip haline geldikçe, 1905'te kaydedilen ilerlemelerin bir etkisi kalmadı. Tüzük böylece kadük oldu; otonomist ve federalist eğilimler güçlenerek partinin birliğini ve militan niteliğini kemirdi. Seçim kampanyalarına aşırı ağırlık verilmesi, kitleler arasında gündelik çalışmaları olumsuz etkiledi ve parlamento grubunun elini güçlendirdi. SFIO, "söyledikleriyle yaptıkları arasındaki uçurumun giderek genişlediği, işçi sınıfının mücadelesini doğru ve tutarlı şekilde yönetme yeteneğinden yoksun, tipik bir İkinci Enternasyonal partisi"ne[36] dönüştü.

Avusturyalı Sosyal Demokratlar arasında milliyetçi ve ayrılıkçı eğilimler güç kazanıyordu. Ulusal partiler 1905'ten sonra artık ortak kongreler toplamaz oldu. 1907'den beri Reichsrat'ta tam bağımsız beş etnik Sosyalist grup faaliyetteydi. Bunlar bir birlik oluşturdu ama 1911'de bu bile dağıldı. Aynı yıl, Çek Sosyal Demokratlar arasında bölünme oldu. Sendikal hareketi ulusal aidiyete göre bölme işini o zamana kadar tamamlamış olan ayrılıkçı Çekoslav Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin yanı sıra, bir de Merkezci Çek Sosyal Demokrat İşçi Partisi ortaya çıktı ve birleşik sendikaların korunmasını istedi. Slovak örgütlerin liderleri de örgütlerini Macaristan Sosyal Demokrat Partisi'nden (MSDP) soyutlamaya çalıştı ama bunlar 1906'da partiye yeniden katıldı. Macar devrimci Sosyal Demokratlar (Ervin Szabó, Gyula Alpári, Jeno Lászlo, Béla Vágó ve başkaları) örgütsel sorunlara büyük dikkatle eğildiler. Partinin sendikalarla birleşmesine son verilmesini ve bağımsız parti örgütlerinin kurulmasını talep ettiler.

1905'te, Szabó önderliğinde bir grup solcu, yeni bir tüzük taslağını kongreye sundu. Bu taslak, tüm anarkosendikalist kusurlarına rağmen, reformcu liderliğin konumunu zayıflattı. Lenin'in sol güçlerle toplantı yaptığı İkinci Enternasyonal'in Kopenhag Kongresinden sonra, Alpári, oportünizmden örgütsel olarak kopma ve "yeni, sahici bir Sosyal Demokrat parti için" şiarıyla proleter devrimci bir parti yaratma fikrini ilk dile getiren kişi oldu. MSDP liderliği, Alpári'yi partiden attı ve USB, oportünistlerin baskısıyla, bu atma işlemini

36 *Histoire du Parti communiste français (manuel)* [Fransız Komünist Partisinin Tarihi (elkitabı)], Editions sociales, Paris, 1964, s. 42.

onayladı. Alpári'nin yeni, gerçekten devrimci bir parti yaratma girişimi, o sırada gerekli desteği görmedi.[37]

Amerika Birleşik Devletleri Sosyalist Partisi'nin sol unsurları (Eugene Debs, Charles Ruthenberg, William Haywood ve başkaları), partide küçük burjuva hegemonyasına karşı çıktılar ve partinin işçi sınıfının öncüsü olmasını, etkili devrimci çalışmaya ayak direyen oportünistlerden ve salt sempatizanlardan temizlenmesini talep ettiler. Parti üyelerinin sosyalist hareketin gerçek liderleri haline gelmesini istiyorlardı. Birçok yerel örgütte denetim geçici olarak solun eline geçti. Ruthenberg ile destekçileri, partinin yapısını iyileştirmek ve parti içi demokrasiyi güvenceye almak istiyorlardı.[38]

Büyük Britanya'da farklı örgütsel problemler vardı. Orada güncel sorun, çeşitli sosyalist örgütlerin tek bir partide birleştirilmesiydi. 1911'de Britanya Sosyalist Partisi'nin kurulması bu yönde atılmış önemli bir adımdı ama henüz tüm Sosyalistlerin birliği anlamına gelmiyordu. Britanya Sosyalist Partisi'nin Bağımsız İşçi Partisi'yle ve Britanya İşçi Partisi'yle birleşmesi, Birinci Dünya Savaşı'na kadar işçi sınıfı hareketinin güncel bir konusu olarak kaldı. Britanya'da bu birleşme, devrimci unsurların nüfuzunu güçlendirecekti. Ne var ki, ilgili işçi örgütleri arasındaki anlaşmazlık nedeniyle soruna bir çözüm bulunamadı.

1914'e gelindiğinde, İkinci Enternasyonal'de birleşmiş 41 işçi partisi içinde yalnızca Bolşevik Partisi, yeni tarihsel aşamanın gereklerine tam uygun yapıdaydı. Bulgar Tesnyak'lar da bu konuma yakındı. Devrimci Sosyal Demokratların çabalarına rağmen, birçok partinin örgütsel biçimleri ve ilkeleri açıkça yeni görevler için elverişli nitelikte değildi. Lenin'in yazdığına göre, "İkinci Enternasyonal devrindeki sosyalist partilerin tipik özelliği, on yıllarca süren 'barışçıl' dönemde birikmiş bir oportünizme, kendini gizleyen, devrimci işçilere göre uyarlayan, onların Marksist söylemini *ödünç alan* ve ilkeleri herhangi bir şekilde açıkça çiğnemekten kaçınan bir oportünizme hoşgörüyle yer vermesiydi. Bu oportünizm, sonra da görüldü."[39]

• • •

Konuyla ilgili ek kaynaklar: S. M. Falkoviç, *Ortak Devrimci Mücadelede Rusya ve Polonya Proletaryası (1907-1912)*, Moskova, 1975; N. V. Telegin, *Devrimci Mücadeleye Önderlik. 1910-1914'teki Yeni Devrimci Yükseliş Sürecinde Yerel Parti Örgütlerinin Çalışmaları*, Leningrad, 1965; V. T. Loginov, *1912-1914'te Leninist* Pravda, Moskova, 1972; M. A. Neimark, *Belçika Sosyalist Partisi'nin İdeolojisi ve Politikaları*, Moskova, 1976 (hepsi Rusça); *1905-1920, Sofya*, 1969; T. Ladyka,

37 Ayrıntılar için bkz. T. M. İslamov, *Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Macaristan'da Siyasal Mücadele*, Moskova, 1972 (Rusça); Ferene Mucsi, *Die Kämpfe für die organisatorische Reform der Sozialdemokratischen Partei Ungarns (1900-1918)*, Akadémiai Kiadó, Budapeşte, 1975, s. 15-22.

38 Oakley C. Johnson, *The Day Is Coming. Life and Work of Charles E. Ruthenberg. 1882-1927*, International Publishers, New York, 1957, s. 65-67, 73.

39 V. İ. Lenin, "Sonraki Ne?", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, Progress Publishers, Moskova, 1974, s. 110.

Polska Partia Socjalistyczna (Frakcja Rewolucyina) w latach 1906-1914, Varşova, 1972; J. Kasprzakowa, *Ideologia i Polityka PPS-lewicy w latach 1907-1914*, Varşova, 1965; L. Cortesi, *Il socialismo italiano tra riforme e rivoluzione. 1892-1921*, Bari, 1969; T. M. İslamov, *Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Macaristan'da Siyasal Mücadele*, Moskova, 1972 (Rusça); F. Musci, *Die Kämpfe für die organisatorische Reform der Sozialdemokratischen Partei Ungarns (1900-1918)*, Budapeşte, 1975; O. C. Johnson, *The Day Is Coming. Life and Work of Charles E. Ruthenberg. 1882-1927*, New York, 1957.

BÖLÜM 5

SENDİKALARDA EĞİLİMLERİN MÜCADELESİ

SENDİKA HAREKETİNİN GELİŞMESİ. DEVRİMCİ EĞİLİMİN GÜÇLENMESİ

Sendikalar 20. yüzyılın ilk on yıllarında hızla büyümeyi sürdürdü ve bu, uluslararası işçi sınıfı hareketindeki genel yükselişin ayrılmaz bir parçasıydı. Yeni sendikalar kuruldu, var olanlar ise büyüdü. Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki sadece 7 yıllık sürede sendikaların üye sayısı 5 ila 7 milyon arttı ve 1914'te 14 ila 16 milyona ulaştı. Ek olarak, sendikaların toplumsal bileşimi, yeni emekçi halk gruplarını (tarım emekçileri dâhil, vasıflı ve yarı vasıflı işçileri, devlette ve özel kuruluşlarda çalışanları, hizmet sektörü elemanlarını) kapsayacak şekilde genişledi. Kadın işçiler sendikalarda örgütleniyordu. Dolayısıyla, bu hareket, öncekinden çok daha büyük çeşitlilikte işçi kesimlerinin çıkarlarını temsil ediyordu. Yine de toplam ücretli işçi sayısıyla karşılaştırılınca, sendika üyelerinin oranı oldukça küçüktü ve belli bir ülkenin tüm proletaryasının %20'sini pek aşmıyordu.

El sanatı benzeri kol emeğinin ve vasıfsız işçileri örgütsüz bırakan yaygın geleneksel meslek sendikacılığının hâlâ ağır bastığı ekonomi sektörlerinde üretimin yoğunlaşma düzeyinin düşük olması, sendikaların büyümesine ket vurdu. Ayrıca, örgütlenmek gerektiğine ilişkin farkındalık, işçiler arasında genelgeçer olmaktan uzaktı. Bundan başka, sendikalar çeşitli engellerle karşılaştı, bunların en başında da işverenlerin ve burjuva devletin emek karşıtı politikası geliyordu: yasal yasaklar, kısıtlamalar ve sıklıkla da düpedüz baskı.[1] Birçok ülkede sendikalar resmen yasal statü kazanmamıştı ve keyfî mahkeme kararlarına tabiydi. Örneğin, Birleşik Devletler'de Sherman Antitröst Yasasında, sendika faaliyeti, suç oluşturan "tertip" olarak tanımlandı. 1914 tarihli Clayton Yasası, sendikaları bu tanımdan resmen çıkardı ama yeni yasal kaçamaklar getirerek, "mülkün [yani kapitalist mülkün] telafisi imkânsız zarar görmesini önleme" gerekçesiyle mahkemelerin grevleri ve boykotları yasaklamasına izin verdi. Almanya'da, birçok işçi kategorisi (demiryolu çalışanları, tarım işçileri vb.) ve devlet memurları, sendika kurma hakkından yoksun bırakıldı. Japonya'da, 1900'de çıkarılan bir asayiş yasası

1 Allen Hutt, *British Trade Unionism. A Short History*, Lawrence and Wishart, Londra, 1975, s. 52, 53.

sendikal faaliyeti köstekledi; 1912'de hükümet, iş camiasının desteğiyle, reformcu bir dostluk cemiyeti (Yu-ai Kai) kurdu.

Sendikaların büyümesine ket vuran başka faktörler de vardı: Bazı sendika liderleri, vasıfsız işçilerin üye yapılmasına ve genel olarak kitle sendikası fikrine karşı çıkıyordu; kimi ülkelerde oportünist işçi liderleri, siyasal bilinç düzeyi en düşük işçi gruplarını kullanarak, burjuvazinin etnik sürtüşmeyi körükleme çabasını ve ırk ayrımı politikasını destekledi; bazen de sendikalar, kadın ve genç işçilerin üyeliğe kabulü konusuna kayıtsız kalıyor, hatta buna karşı çıkıyordu.

Sendikalar büyüdükçe, yapılanmalarını iyileştirme yönünde bir eğilim belirdi. Önceden sendikaların çoğu meslek ilkesi temelinde örgütleniyordu ve emekçi güçler dağınık durumdaydı. Sendika lokalleri işyerlerinde değil, işçilerin oturdukları yerlerde kuruluyor ve bölgesel örgütler (yerel şubeler vb.) olarak birleşiyordu; fabrikalarda sendika organları (komiteler) enderdi. Üretimin gitgide yoğunlaşması, iş uyuşmazlıklarının büyümesi ve keskinleşmesi, emekçi halka karşı güçlü baskı aygıtını kullanan hükümetin bu uyuşmazlıklara gitgide daha çok karışması: Tüm bunlar, sendikaların eylemlerini koordine etmelerine ve işkolu temelinde yeniden örgütlenmelerine duyulan ihtiyacı artırdı. Bunu en başta sıradan işçiler ile yerel eylemciler savundular ve üst düzey işçi yetkilileri bu atılımı hesaba katmak zorunda kaldı. Sonuç olarak, bir işkolunda faaliyet gösteren sendikalar yöre ve ülke çapında federatif bir temelde birleşmeye başladı. Böylelikle, yapı olarak gitgide kitlesel işkolu sendikalarına benzeyen birlikler ortaya çıktı. Örneğin, 1910-1914 arasında Britanya'da, birbiriyle ilişkili mesleklerden işçilerin oluşturduğu küçük sendikaların erkenden "birleşme"siyle, inşaat işçileri, belediye taşıma işçileri, tekstil ve giyim işçileri birlikleri, Ulusal Demiryolu İşçileri Sendikası vb. kuruldu. 1905'te sadece 4 sendikanın 100.000'den fazla üyeye sahip olduğu Almanya'da 1913'te 7 büyük sendika vardı ve metal işçileri sendikasının üye sayısı 500.000'i aşıyordu.[2]

İşkolu ilkesine göre kurulmuş ve birleşmiş yeni sendikalar da vardı. Örneğin, 1905-1910 arasında Fransa'da, inşaat işçileri, metal işçileri, bahçe işçileri vb. dâhil, 24 işçi federasyonu kuruldu. Ülke çapında birlikler olarak hizmet vermek üzere kurulmuş yeni sendika merkezleri de (sözgelişi, ABD'de Dünya Sanayi İşçileri) sıklıkla bu ilke temelinde oluşturuldu. Rusya'da sendikaların kurulması bu bakımdan önemli bir rol oynadı: Kurulmalarına proletaryanın devrimci partisi yön verdiği için, bunlar çoğunlukla işkolu örgütleriydi. Bulgaristan'da yeni kurulan ama yine de hızla büyüyen sendikalar genellikle bu yolu izledi. Avusturya-Macaristan'da 1907'de düzenlenen sendika kongresi, işkolu ilkesini resmen en yüksek sendika biçimi olarak tanıdı. Almanya'nın özgür sendikalarında, hatta sendikaların yeniden yapılandırılmasına etkin kitlesel katılım sayesinde işkolu ilkesinin üstünlük kazandığı (örneğin Madenciler Federasyonu

2 D. Fricke, *Zur Organisation und Tätigkeit der deutschen Arbeiterbewegung (1891-1914)*, s. 225-28.

1912'de tüm kömür madencilerinin %90'ını kapsıyordu) Britanya'da da aynı eğilim güçlendi.[3]

Yeni ulusal sendika merkezlerinin kurulması, hareketin giderek sağlamlaşıp güçlendiğini gösteriyordu. Bu merkezler, sendikalaşmanın görece yeni bir gelişme olduğu ülkelerde, özellikle de bazı Doğu ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinde ortaya çıktı: 1904'te Bulgaristan'da Genel İşçi Sendikaları Birliği (GİSB); 1906'da Romanya'da Romanya Sendikaları Genel Komisyonu (RSGK) kuruldu. Yeni ulusal işçi merkezleri, bazı Batı Avrupa ülkelerinde ve ABD'de de ortaya çıkmayı sürdürdü. 1906'da İtalya'da Genel İşçi Konfederasyonu (CGdL) örgütlendi; üye sayısı 250.000'di, yani tüm örgütlü emeğin yaklaşık üçte biri kadardı.[4] İspanya'da, önceden kurulmuş olan Genel İşçi Birliği'nin (UGT) yanı sıra, 1910'da anarkosendikalist sendikaların merkezi olarak Ulusal İşçi Konfederasyonu (CNTE) doğdu.[5] Birleşik Devletler'de, ulusal sanayi sendikalarının merkezi olarak 1905'te Dünya Sanayi İşçileri (DSİ-IWW) kuruldu.

Kapitalistlere karşı yoğun mücadele yılları süresince hareketin üye sayısında, bileşiminde ve sendikal yapısında meydana gelen değişiklikler, sendikal faaliyetin niteliğini ve etkenliğini etkiledi. Hareket, işçi sınıfının sosyoekonomik çıkarlarının yeni alanlarına yayılarak gitgide çeşitlendi. İşçilerin maddi durumunun iyileştirilmesi, hareketin kilit hedefi olmayı sürdürdü. Yardımlaşma da önemli bir unsurdu: Çeşitli biçimlere bürünen bu olgu, giriş ödentilerinden, düzenli üye aidatlarından ve acil durum katkılarından oluşan sendika fonlarına dayanıyordu. Kural olarak sendikalar, iş kazası geçiren, işten atılan, işsiz kalan, yetkililerden eziyet gören ya da tutuklanan işçilerin ailelerine yardım etti; çeşitli ek katkılar sağladı, grevdeki işçileri (çoğunlukla toplu ya da haftalık yardımlar vererek) finanse etti ve yurt dışındaki meslektaşlarına mali destek gönderdi.

Birçok sendika, emekçi halkın toplumsal haklarını elde etmeye ve genişletmeye, yasal olarak tanınmaya büyük çaba gösterdi. Sonuç olarak, devlet, azami çalışma saatleri, iş güvenliği, düzenli tatiller, asgari ücret, emeklilik, işgöremezlik ve işsizlik sigortası vb. gibi konularla ilgili yasaları öncekinden daha sık çıkarmak zorunda kaldı. Sendikalar, çalışma mevzuatına uygunluğun denetlenmesine katılmak için uğraş verdi.

İşçilerin sınıf bilincinin geliştirilmesi, kültür düzeylerinin yükseltilmesi ve dinlence etkinliklerinin düzenlenmesi, sendikal faaliyetlerin önemli yönleri olarak belirdi. Basımevleri sayıca çoğaldı ve bazen oldukça etkileyici sonuçlar elde etti, her yerde sendika dergileri yayınlanıyordu; sendika kitaplıkları, işçi okulları, konserler ve konferanslar düzenlendi.

---

3 Allen Hutt, *a.g.y.*, s. 62-63.

4 Adolfo Pepe, *Storia della CGdL dalla fondazione alla guerra di Libia, 1905-1911*, Editori Laterza, Bari, 1972, s. 16.

5 Jaime Castiñeiras Muñoz, Javier Dominguez Martin-Sánchez, *Un siglo de lucha obrera en España*, Ed. Mensajero, Bilbao, 1971, s. 136.

Bazı ülkelerde sendikalar iş yaşamına atıldı ve ellerinin altındaki hatırı sayılır fonları kullanarak, işçi kooperatifleriyle ortaklaşa, çeşitli girişimler (basımevleri, sendika kulüpleri, oteller vb.) kurdu.

Emeğin sermayeye karşı gündelik mücadelesi, son derecede önemli bir sendikal faaliyet alanıydı. Daha yüksek ücret, daha kısa iş günü gibi geleneksel talepler önceden olduğu gibi gündemin üst sıralarını kaplamakla birlikte, her bir ülkede farklı özellikler gösterdi. Örneğin, Birleşik Devletler'deki mücadele, emeğin yoğunlaştırılmasını, Taylor sistemini vb. hedef alıyordu. Sendikalar, başka şeyler yanında, işçilerin örgütlenme haklarını savundu ve bazen toplu pazarlık yoluyla bu hakların (ve işverenlerin yükümlerinin) bir dereceye kadar tanınmasını sağladı. Sendikalar, bütün bir işkolunu, hatta aynı anda birkaç işkolunu kapsayan grevlerin ve dayanışma eylemlerinin sayıca çoğalmasına katkıda bulundu; boykot ve grev gözcülüğü eylemleri daha sık düzenlendi.

Tüm bunlar, tekelci sermayenin artan baskısına karşı mücadelede emekçi halkın elini güçlendirdi. Birçok ülkede sendikalar, iç siyasal iklim üzerinde az ya da çok sezilebilen bir etki yarattı.

Rusya'da 1905-1907 arası fırtınalı yıllarda sendikalar, ülkenin siyasal sahnesinde devrimci bir güç olarak boy gösterdi. Rus sendikalarının belirgin bir özelliği, en başından sosyalizm ile kitlesel işçi sınıfı hareketinin birliği temelinde ortaya çıkmalarıydı. Devrimci Sosyal Demokratlar çoktan işe koyulmuşlardı ve sendikaları sağlamlaştırıp yönetme yeteneğine sahiptiler. Çoğu Bolşevikleri izledi ve emekçi halkın çıkarlarını tutarlılıkla savundu. Yine de sendikaların bir kısmı, işçilerin proleter sınıf siyasetine katılmasını engellemeye uğraşan Menşeviklerden etkilendi.

Gericiliğin ve amansız çarlık baskılarının hüküm sürdüğü dönemde, 1910'a kadar 81 işçi derneği yok edilmiş, 161 dernek ise "zararlı faaliyetler"den[6] dolayı yasaklanmış ve sendikaların üye sayısı sadece 13.000'e düşmüştü. Ama o zaman bile sendikalar, gizli ve yasal yöntemleri birleştirerek işçilerin haklarını inatla savunmayı sürdürdü. Bunun sayesinde, yeni devrimci yükseliş döneminde sendikaların çoğu, devrimci proleter partisinin kitlelerle asıl irtibat kanalı olarak işlev gördü, önemli tüm siyasal gelişmelere yanıt verdi, basın, toplantı ve dernekleşme özgürlüğü istedi, siyasal tutuklulara maddi yardımda bulundu. Rus sendikaları, işçilerin gündelik gereksinimlerinin karşılanması için verdikleri mücadelede, örgütlü emeği, gelecekteki devrim ufuklarına denk gelen militan siyasal eylemlere de yönlendirdi.

Açıkça uzlaşmacı eğilimlerin ağır basmasına karşın, Büyük Britanya'da sendika hareketi, kesinlikle siyasete yöneliyordu. Sendikalar, İşçi Partisi'nin kitle tabanıydı. ABD'de sendika üyeleri, çoğunlukla örgütlü işçi oylarının önemli bir faktör haline geldiği seçim kampanyaları sırasında olsa bile, siyasete daha faal olarak katılmaya başladı.

6 Bkz. V. Ya. Laveriçev, *Rusya'da Çarlık ve İşçi Sorunu (1861-1917)*, Mysl, Moskova, 1972, s. 220 (Rusça).

Sınıfın proleter eğilimi, 1905-1907 Rus devrimi sırasındaki yaygın dayanışma kampanyalarında çarpıcı şekilde anlatımını buldu. Birçok ülkede sendikaların, bu ülkelerden birindeki geniş çaplı grevleri desteklemek için düzenledikleri yardımlaşma eylemlerinde sıklıkla uluslararası dayanışmaya tanık olundu, böylelikle bu grevler siyasal bir anlam kazandı. 1909'da İsveç'te yapılan ve Danimarka, Norveç, Büyük Britanya, Almanya sendikaları ile bazı başka ülkelerin sendikalarının parasal olarak desteklediği genel grev bunun iyi bir örneğiydi.

Birçok ülkede sendikalar giderek artan bir yoğunlukla antimilitarist eyleme yöneldi ve bazıları, emperyalist güçlerin sömürgeci politikalarına karşı mücadele etti.

İki büyük eğilim, yani devrimci ve oportünist eğilimler, harekette karşı karşıya geldi. Hem program maddeleri hem de pratik eylem konusunda çatışan görüşler vardı. Oportünistlerden etkilenmiş işçiler bile, zaman zaman, katıksız ekonomik ve toplumsal taleplerin yeterli olmadığını kavradılar. Bu bakımdan tipik bir örnek, 1908'deki Britanya İşçi Partisi Konferansı'nda yapılan tartışmadır. Matbaa işçileri sendikasının sunduğu bir karar tasarısı, "şimdiki rekabetçi kapitalizm sistemi yıkılarak, kamu mülkiyetine ve tüm geçim araçlarının denetimine dayalı bir sistemin kurulması"nı nihai hedef olarak koyuyordu. Bu belge, sendikaların "nihai hedefler peşinde ... koşmadıkları; Yaşlılık Aylığı bağlanması; çalışmayla ilgili derhâl yasal düzenlemeler yapılması; işsizlik konusunda etkili ve yararlı mevzuatın şöyle ya da böyle çıkarılması peşinde oldukları"[7] şeklindeki geleneksel görüşe aykırıydı.

Mücadele perspektifleri konusundaki bu tür yorum farklılıkları, örgütlerde sıklıkla açık bölünmelere yol açtı. Bazen mevcut konfederasyonların yanında yenileri ortaya çıktı ve kapitalistlerden kısmi tavizler koparma kavgası verirken, kapitalist sistemi devirmeyi nihai amacı olarak ilan etti. Örneğin, ABD'de solcu sosyalistlerin (Eugene Debs'in, Daniel de Leon'un ve William Haywood'un) girişimiyle reformcu AFL'ye muhalif olarak kurulan Dünya Sanayi İşçileri (DSİ-IWW), Haziran 1905'teki kuruluş kongresinde, bu yeni merkezin sınıf mücadelesi ilkeleri üzerine inşa edildiğini ve genel idaresinin, "kapitalist sınıf ile işçi sınıfı arasındaki bastırılamaz çatışmanın kabulüyle uyumlu olarak yürütülmesi gerektiği"ni belirten bir manifestoyu onayladı. Manifestonun devamında, DSİ'nin yalnızca "daha kısa iş saatleri, daha yüksek ücret ve daha iyi koşullar için verdiği mücadelede bugünkü emekçi halkın çıkarlarını korumak"la kalmayacağı, "... emek sorununa nihai bir çözüm getirmesi gerektiği"[8] vurgulanıyordu.

Savaştan önceki on yılda, sendika üyelerinin kapitalist sistemden ve emekçi halka reva görülen konumdan duydukları hoşnutsuzluk giderek büyüdü. Çoğunlukla birbirine sıkıca bağlı proleter toplulukları oluşturan sanayi işçileri

7 A. L. Morton ve George Tate, *The British Labour Movement, 1770-1920. A History,* Lawrence and Wishart, Londra, 1956, s. 229.

8 *Bill Haywood's Book. The Autobiography of William D. Haywood,* International Publishers, New York, 1958, s. 177, 178.

ve bazı taşımacılık işçileri arasında olduğu kadar, düşük kazançlara ve sömürüye karşı büyük hınç duyan zanaat ve yarı zanaat işçilerinin oluşturduğu belirli gruplar arasında da bu tür görüşler derinlemesine kökleşti.

Ağır kol emeği harcayan, yani hem hünerli (örneğin, aileden madenciler yüksek düzeyde donanımlıydı ve eşgüdümlü eyleme öteden beri alışkındı) hem de vasıfsız (limanlarda yükleme-boşaltma vb. işleri yapan) işçilerin yanı sıra, son derece düşük ücret alan mevsimlik işçiler de (yol ameleleri, oduncular vb.) çoğu kez sendikalara militan bir ruh getirdi.

Devrimci eğilimin şekillenmesi, sınıf mücadelesinde sendikaları her zaman doğru yola götürmeyen ve bazen çarpık biçimler alan karmaşık ve çelişik bir süreçte gerçekleşti. Kendilerini bir an önce kapitalist sömürüden kurtarmaya uğraşan radikal sendika üyeleri sıklıkla yanlış devrimci bir yola saptılar. Militan olmalarına karşın, gerekli eğitimden ve örgütlenmeden yoksundular, çoğu kez de yalnızca kendi sınırlı deneyimlerinin ürettiği safça, olgunlaşmamış anlayışlardan yola çıktılar.

Devrimci eğilimin karşısına uzlaşmacı eğilim çıktı. Sendikal oportünizm, karma bir toplumsal tabana dayanıyordu. En başta, işçi aristokrasisi (büyük sanayi ve taşımacılık girişimlerinde çalışan nispeten hali vakti yerinde hünerli işçilerin bir kısmı) ile üst ve bazen orta düzeylerdeki sendika bürokratlarından oluşuyordu.

Uzlaşmacı eğilimin toplumsal çevresi, çoğunlukla yarı zanaat türü işyerlerinde, kentlerdeki küçük ölçekli girişimlerde (örneğin bazı giyim işçileri), hizmet sektöründe, bazı tarım işletmelerinde, ticaret ve büro işlerinde çalışan belirli yarı vasıflı ve vasıfsız işçi kategorilerini de kapsıyordu. Bu kategoriler henüz yeni örgütlenmeye başlıyordu ve küçük burjuva geleneklerle yoğruldukları, işverene doğrudan bağımlı oldukları için çok temkinli adım atma eğilimindeydi; sosyopsikolojik bir huy olan işverene "güven" ve açık çatışmadan kaçınma huyu bunların içlerine oldukça işlemişti.

Devrimci ve oportünist eğilimler arasındaki rekabet, hareketin tüm alanlarına derinlemesine yayıldı ve hem münferit (yerel ve ulusal) örgütlerin hem de sendikal birliklerin (sendika merkezlerinin) gündelik faaliyetlerine yansıdı.

Bu zıtlaşma, işçi taleplerinin taban düzeyinde ve sendika kongrelerinde dile getiriliş tarzında da açıkça gözleniyordu. Güncel konulara yönelik kararlı ve mücadeleci yaklaşımın, sermayeyle mücadelede kitleleri seferber etme, pekiştirme ve güçlendirme çabalarının karşısına, ılımlılık ve ilkesiz uzlaşma öğütleyen, işverenlerin ve yetkililerin iyi niyetine güvenen unsurların muhalefeti çıkıyordu. Pas-de-Calais ve Nord eyaletlerinde örgütlenen, sosyal reformcu Emile Basly önderliğindeki Fransız madenciler sendikası, "Azı başarmak greve çıkmaktan iyidir," şiarını benimsemişti.

Bununla birlikte, grevler daha önce hiç görülmemiş bir boyut ve yoğunluk kazanıyordu; burjuvaziye ve cezalandırıcı aygıtına karşı aylarca süren kavgalara

dönüşüyordu. Militan sendikal güçlerin bunda katkısı büyüktü. Aynı zamanda, sermayeye karşı belirleyici bir kavgaya girmekten kaçınma yönünde apaçık bir eğilim de vardı. Uzlaşmacı zihniyetli liderler, koşulların zorlamasıyla bir grevde rol aldıklarında bile, çoğu zaman en kritik anda grevi sürdürmeyi reddettiler, böylece de gerçekte işverenlerin kazanmasına ya da kendi yararlarına bir uzlaşma koparmalarına yardımcı oldular.

Genellikle, oportünistlerin gözünde grev, demode, hatta "barbarca" bir yöntemdi. Kitlelerin militan atılımını baskılayan reformcu sendika liderleri, emek ile sermaye arasındaki çatışmaları arabulucu organlarda (uzlaşma kurullarında, hakemlik mahkemelerinde vb.) çözmeyi yeğlediler. Oportünist liderler, çoğu zaman, grevlerin özellikle düzenli ve eşgüdümlü birer eylem olmasını (sendika ana sözleşmelerine böyle kuralların konmasının nedeni tam da buydu)[9] istedikleri için değil, tam aksine, grevlere engel çıkarmak için, grev prosedürlerine ilişkin ana sözleşme kurallarına titizlikle uyulmasını istediler.

Sonuç olarak, oportünist liderliğin arzusunun aksine grevler başlatıldı; "izinsiz" denilen böyle grevlere sendika merkezlerinden maddi destek verilmedi. Bu arada, örneğin Alman özgür sendikalarında üye aidatlarının %80'i sendikanın merkez kasasına giriyordu ve yerel şubeler, grevleri finanse etmek için kendilerine ait bir fona sahip değildi.

Tipik olarak, birçok sendika oldukça büyük mali kaynaklara sahip olmasına karşın, grevleri desteklemek için nispeten küçük miktarlar ayırıyordu. Örneğin, 1913'te İngiliz sendikaları, bütçelerinin çoğunu, %57'sini, yardımlaşma programları için ve yalnızca %12'sini grevler için harcadı. (Bu rakamlar, ülkedeki tüm sendikaların %50'sinden biraz azını temsil eden tescilli sendikalarla ilgilidir. O zamanlar, "ticaret dünyasının en zenginleri" sayılan İngiliz sendikaları, 6,5 milyon sterlini bulan bir yedek fona sahipti. Alman özgür sendikalarının geliri 82 milyon marktı. Kaynak: İ. Maiski, *Batı'da Sendika Hareketi ve Başlıca Türleri*, Leningrad, 1926, s. 83-84, 91, 193, Rusça.) Almanya'nın özgür sendikalarında, reformcuların elindeki Fransız Ulusal Demiryolu İşçileri Sendikası'nda vb. de fonlar benzer şekilde tahsis ediliyordu.[10]

Öyle durumlar oldu ki, sendikal birliklerin oportünist liderleri, ülke çapında önem taşıyan grevlere maddi yardımda bulunmayı reddettiler. Örneğin, Ağustos 1909'da toplu lokavt nedeniyle çileden çıkan işçiler, İsveç Sendikaları Merkez Konfederasyonu'nu (İSMK) genel grev çağrısı yapmak zorunda bıraktılar. Ama aynı anda da grevcilere artık grev yardımı ödenmeyeceği duyuruldu.[11]

9 Örneğin, Büyük Britanya'da, sendika üyelerinin üçte ikisinin greve evet demesi gerekliydi; Almanya'da sendika merkez kurulunca grevin yazılı olarak onaylanması ve işçilerin greve çıkma kararına ilk önce yerel, sonra da bölgesel sendika kurulunca onay verilmesi gerekiyordu vb.

10 Bkz. V. M. Dalin, *Savaş Öncesi Fransa'da Grevler ve Anarkosendikalizmin Krizi*, Moskova-Leningrad, 1935, s. 140 (Rusça).

11 Knut Bäckström, *Arbetarrörelsen i Sverige*, Arbetarkultur, Stockholm, 1963, s. 131-38.

İşçi liderlerinin, sendika fonlarını çoğaltmak için, sıklıkla bu fonların bir kısmını kapitalistlerin işyerlerine yatırarak, işçileri kapitalistlerle işbirliğine teşvik etmeleri de önemlidir. Sonuç olarak, iki taraf da "kendi işleri"nin tıkır tıkır yürümesiyle ilgileniyordu. Ayrıca, bu uygulama, grevleri finanse etmek için gerekli fonlardan sendikayı yoksun bırakıyordu, çünkü bu yatırım bir anda paraya çevrilemezdi. Britanya'da kazan işçilerinin 1910'daki genel grevi buna örnektir.

Büyük yoğunluğa ulaşan toplumsal-siyasal çelişkiler, işçi sınıfı hareketini, sınıf mücadelesinin etkili bir aracı olarak siyasal kitle grevi sorunuyla karşı karşıya bıraktığı için, devrimci ve oportünist eğilimler arasındaki rekabet özellikle belirginleşti. Rusya proletaryası, başka ülkelerdeki sendikaların unutmadıkları böyle bir grev örneğini Ekim 1905'te verdi.

1906-1909'da, genel siyasal grev düşüncesi İsveçli işçiler arasında büyük rağbet gördü, çünkü işçiler bunu, işverenlerin saldırısına son vermenin emin bir aracı sayıyorlardı. Ülkede grev hareketinin büyümesi, İSMK'nin sıradan üyeleri ile reformcu liderleri arasındaki sürtüşmeyi aniden keskinleştirdi. Kitleler büyük bir şevkle eylem isterken, sendika liderleri, siyasal bir genel grevi savuşturmak için ellerinden geleni yaptılar ve bunun "intihar" olacağını söylediler.

İşçi sınıfı hareketine karşı artan devlet baskısı, sendika üyelerinin en kararlı eylemle egemen sınıfı püskürtmesini gerekli kıldı. İrlandalı 80.000 taşıma ve genel hizmet işçisinin Dublin'deki kahramanca grevini yetkililerin acımasızca bastırmasından çok kısa süre sonra, 1913'te, Büyük Britanya Madenciler Federasyonu başkanının Manchester Sendika Kongresinde yaptığı konuşma bu bakımdan tipikti: "Eğer Dublin'de ve başka yerlerde girişilen türden bir eylemle, halkıma devrim dayatılacaksa, kendilerini savunmaları için insanlarımızı eğitmek yasal ya da yasadışı olarak ödevimizdir, derim."[12]

Bununla birlikte, birçok sendika lideri doğrudan doğruya kapitalistlerle ve yetkililerle işbirliğine gittiği zaman, zıt yönde gelişmeler de oldu. Örneğin, ABD'de AFL liderlerinin Ulusal İmalatçılar Birliği'nden ve Cumhuriyetçi Parti'den yüz binlerce dolar aldıkları 1913'te belirlendi.[13] Bu tür "temaslar" tesadüfi değildi ve bireysel işçi liderlerinin yolsuzluğuyla ya da böyle başka özürlerle açıklanamazdı. Yaklaşık 1,5 milyon üyesi bulunan AFL sendikalarında, Gompers'ın savunduğu "saf ve yalın" sendikalist yaklaşım hâkimdi. Gompers, temel ilke olarak, emekle sermaye arasında sınıfsal işbirliği ilkesinden yola çıktı. AFL sendikaları yalnızca az sayıdaki hünerli işçinin çıkarlarını savundu ve örgütsüz proleter kitlesinin gereksinimlerini göz ardı etti. İşverenlerle varılan anlaşmalar ve kaçınılmaz avantalar, AFL liderleri için sıradan olaylardı. Federasyon'un yapısı bile (120 üye sendika, meslek ilkesine dayanıyordu), proletaryanın kuvvetlerini böldü: AFL liderleri, donanımsız işçilerin sendikalaşmasını önlemek için sık sık

12 Allen Hutt, *a.g.y.*, s. 65.

13 William Z. Foster, *Outline History of the World Trade Union Movement*, International Publishers, New York, 1956, s. 208.

işverenlerle anlaşmalar yaptılar. AFL'nin burjuvaziyle uzlaşma politikası, sendikalarda uzlaşmacılık modeli olup çıktı. Birleşik Devletler'de bu yaklaşıma karşı durarak militan DSİ'yi kuran devrimci işçiler hem farklı bir sendikal faaliyet çizgisini hem de sendikal örgütlenmede vasıfsız işçi kitlelerine de üyelik olanağı veren işkolu ilkesini savundular.

Sendikal harekette iki eğilim arasındaki rekabet, geleneksel işçi günü olan 1 Mayıs'a yaklaşımlarında da açıkça görüldü. Sendikalardaki devrimci unsurlar, 1 Mayıs'ı, proletaryanın mücadele ruhunun gösterisine dönüştürmek isterken, oportünistler, bu günü tüm dışavurumlarından yoksun bırakmaya uğraştılar.

İşçi sınıfı hareketinin o zamanlar hem teorik olarak hem de pratik siyasette yüz yüze olduğu önemli bir konu, sendikalar ile siyasal partiler arasındaki ilişkiydi. Verili bir ülkede ya da ülkeler grubunda sendikal ve sosyalist hareketi şekillendiren birçok özgül tarihsel neden, bu ilişkiyi belirliyordu. İncelediğimiz dönemde ortaya çıkan bu tür ilişkilerin dört önemli türü saptanabilir (gerçi bunların her birinin de kendine özgü çeşitleri vardı).

İlk olarak, devrimci bir proleter partisinin önderlik ettiği ve dolayısıyla, proletaryanın yakın çıkarları uğruna mücadele ile sosyalizm mücadelesini doğru birleştiren sendikalar vardı. Bu tür ilişkiler, sendikaların devrimci Sosyal Demokratlarca örgütlendiği ve yönetildiği ülkelerde, örneğin Rusya'da ve Bulgaristan gibi bazı Güneydoğu Avrupa ülkelerinde ortaya çıktı. Rusya'da Bolşevikler, devrimci sendikalar geliştirmek ve bunları proletaryanın devrimci partisinin liderliği altında birleştirmek için çalıştılar. Lenin, "Rus Sosyal Demokratların sendikalarla ilgili olarak en başından itibaren doğru tutum almaları ve bu konuda hemen bir Sosyal Demokrat öncülük, Sosyal Demokrat katılım, Sosyal Demokrat liderlik geleneği yaratmaları önemlidir,"[14] diye belirtiyordu. Rus sendika hareketi üzerinde Bolşevik liderliği, bu hareketin devrimci gelişmesi için kilit nitelikte ön koşullardan biri haline geldi.

Sendikayı, işçilerle parti arasında bağ kuran, partinin devrimci bir mücadelede emekçi halka önderlik edip onu nihai hedeflerine ulaştırmasına yardımcı olan bir örgütlenme olarak gören Lenin şöyle diyordu: "Sendikalarda çalışma, sendikal yansızlık anlayışıyla değil, sendikalar ve Sosyal Demokrat Parti arasında mümkün olan en yakın ilişki anlayışıyla yürütülmelidir."[15]

Bolşevikler, sendikal faaliyetlere, burjuvazinin çıkarlarına hizmet etmeyecek ödünsüz bir sınıfsal nitelik kazandırmaya çalıştılar. Lenin'in belirttiğine göre, burjuva çıkarları, "kaçınılmaz olarak sendikaları, mevcut toplumsal düzenin çerçevesi içinde önemsiz ve dar faaliyetlere hapsetmeye, sosyalizmle herhangi bir şekilde temas kurmasını önlemeye dönük bir çaba doğurur"du.[16]

14 "V. İ. Lenin'den S. İ. Gusev'e, 13 Ekim 1905", *Toplu Yapıtlar*, C. 34, Progress Publishers, Moskova, 1966, s. 359.

15 V. İ. Lenin, "Sendikal Yansızlık", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, Progress Publishers, Moskova, 1972, s. 460.

16 *A.y.*, s. 466.

Lenin, Menşeviklerin sendikal yansızlık teorisinin gerçekte burjuvazinin işçi sınıfı hareketini zapturapt altına alma girişimlerini perdelemeye hizmet ettiğini gösterdi. Burjuvazinin "sendikalar üzerindeki sistemli nüfuz"unun pek az olduğu ya da hiç olmadığı hallerde, "proleter mücadelesinin özgün alanını genişletmenin bir aracı olarak sendikal yansızlığı savunma"nın mümkün olduğunu vurguladı. Ama sınıfsal çelişkilerin yükseldiği bir ortamda, işçilerin maddi durumunu "çağdaş toplum çerçevesi içinde" iyileştirme yöntemleri üzerinde bile temel farklılıklar ortaya çıktı.[17]

Menşevikler, somut olarak, kapitalizmde daha iyi çalışma koşulları elde etme güdüsünü, sistemin yıkılışına hazırlık yapmaktan ayrı tutmaya uğraşıyorlardı. "Koalisyonlara özgürlük" şeklindeki tasfiyeci slogan, işçi sınıfı hareketini Rusya'nın Stolipin usulü burjuva gelişmesine eklemlemeyi amaçlıyordu.

Bolşevikler, sermayeyle mücadeleden vazgeçerek işçilerin durumunu düzeltmenin mümkün olmadığı ve işçilerce kazanılan ödünlerin, proletaryanın toptan kurtuluşunu sağlamak için kullanılması gerektiği inancındaydılar. Bolşevikler, sendikal faaliyete yönelik Menşevik yaklaşımını eleştirdiler, çünkü bu yaklaşım, proletaryanın sınıf mücadelesini kaçınılmaz olarak köreltiyor ve sendikaların rolünü azaltıyordu. Lenin'in deyişiyle, "Sosyal Demokratlar hiçbir zaman sendikal örgütlenmenin birliğini gözden kaçırmamalı"ydı.[18]

1908'de RSDİP Merkez Komitesi, sendikalar konusunda önemli Bolşevik ilkelere dayanan bir karar aldı. Bu karar, parti üyelerinin sendikal örgütler bünyesinde parti grupları kurmalarını ve bu grupların yerel parti merkezlerince yönetilmesini salık veriyordu. Merkez Komite, açık örgütlenmenin yasak olduğu yerlerde gizli sendika şubeleri oluşturulmasını öğütlüyordu. Kararda, sendikaların yasal statüsünün, herhangi bir şekilde daha az militan hedefler gütmelerine yol açmaması gerektiği vurgulanıyordu.[19]

Sendikal hareketin Bolşevik liderliği, hem gericilik döneminde hem de ardından gelen ve Rusya'da ikinci burjuva demokratik devrimi haber veren yeni devrimci yükseliş sırasında kendini tam olarak kanıtladı.

Rusya'daki sendikalar gibi, Bulgaristan'da Genel İşçi Sendikaları Birliği (GİSB) çatısı altındaki sendikalar da temel sendika politikası Bolşeviklerinkine yakın olan Tesnyak devrimci partisiyle yakın güç birliği içinde büyüdü ve güçlendi. GİSB'nin kuruluş kongresinde benimsenen bir kararla, BSDİP(T)'nin önderlik rolü tanındı.

İkinci tür, Sosyal Demokratlardan ideolojik olarak etkilenen, hatta onlarla örgütsel bağı bulunan ama yine de faaliyetlerini en fazla ekonomik mücadeleyle sınırlayan ve gerçekte siyasal bakımdan yansız olan sendikalardı. Avusturya-Macaristan'daki ve Almanya'daki özgür sendikalar ile Hollanda'da, Romanya'da,

17 *A.y.*, s. 467.

18 *A.y.*, s. 464.

19 *A.y.*, s. 532.

Sırbistan'da, İskandinav ülkelerinde ve bazı başka ülkelerde bulunan birçok sendika bunlar arasındaydı.

Bu tür Sosyal Demokrat sendikaların liderleri, giderek bu örgütleri, sermayenin işçi sınıfı üzerindeki baskısının şokunu hafifleten birer tampona dönüştürdüler; sonuç olarak, bu sendikaların görevi yalnızca işçilerin ivedi çıkarlarını savunmakla sınırlandı. Şiar şuydu: Bir marka eklenen bir fenik, her türlü siyasetten daha yakın ve daha değerlidir. Gerçeğe bakılırsa, bu siyasal yansızlığın anlamı, kurulu sistemin temelden dönüştürülmesi mücadelesine sendikaların katılmasına Sosyal Demokrat liderlerce izin verilmemesiydi.

Bu çizgi ve beraberinde getirdiği anlayış, yani en başta işverenlerle anlaşıp uzlaşarak tavizler koparmaya dayalı anlayış, hareket bünyesindeki militan güçlerin ve ilişkili oldukları devrimci Sosyal Demokratların kararlı direnişiyle karşılaştı. Macaristan'da sendika liderliği, genel oy hakkı sloganıyla hükümet aleyhine eylemler düzenlerken bile Viyana'daki İmparatorluk Sarayı'yla uzlaşma umudu besliyordu; buna karşılık, sendikaların ve müttefiklerinin, yani devrimci Sosyal Demokratların güçlü faaliyetleri, 1906-1909 arası baskı döneminde açılıp gelişen genel oy hakkı mücadelesini kitlesel bir harekete dönüştürdü.

1910-1911'de İskandinav ülkeleri, işçi sınıfı hareketini militan ve etkili bir güce dönüştürmeyi savunan "sendikal muhalefet" örgütlerinin ortaya çıkışına tanıklık etti; sendikal muhalefete çoğu kez genç Sosyal Demokratlar önderlik etti.[20] Sendikal çalışmaya doğrudan katılan Alman devrimci Sosyal Demokratlar (örneğin Hamburg nakliye işçilerinin lideri Ernst Thälmann, 1912'den beri Chemnitz kentinde inşaat işçileri sendikasının sekreteri olan Fritz Heckert ve başka birçokları) işçilere siyasal eğitim verdiler ve sınıf mücadelesinde sendikaların gerçek rolünü anlamalarına yardım ettiler. Devrimci Sosyal Demokratlar, sendikalı kitlelere hitap eden konuşmalarında ve yazılarında, Alman sendika liderlerinin liberal emek politikasını sertçe eleştirdiler. Rus deneyimini yaratıcı şekilde özümleyen Rosa Luxemburg, sendikal faaliyetin gerçek içeriğini ve anlamını kavramalarında birçok işçiye yardımcı oldu. Grevlerin, reformcu işçi liderlerinin iddialarının tersine, sendikaların varlığını tehdit etmek şöyle dursun, proletaryanın sınıfsal örgütlenmesini güçlendirdiğini ortaya koydu. Bolşeviklerin önderliğindeki Rusya sendikalarının kazandığı devrimci deneyimin uluslararası önemini kamuoyuna mal ederek, devrimci bir sendika politikasının işçilere kazandırabileceği şeylerin, ılımlı, "makul" ve siyasal açıdan "yansız" faaliyetin kazandırabileceğinden çok daha fazla olduğunu gösterdi.[21]

Devrimci Sosyal Demokratlar, Alman Sendikaları Genel Komisyonu liderlerince izlenen uzlaşmacı politikayı teşhir ettiler ve kitle hareketinin başarısının yalnızca sendika kasalarının ne kadar dolu olduğuna değil, en başta ve sonuçta,

20 *Fagforeningskundskab*, Kopenhag, 1936, s. 69; *Norges kommunistiske partis historie*, C. 1, *Norges kommunistike parti*, Oslo, 1963, s. 48.

21 Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, C. 2, Dietz Verlag, Berlin, 1972, s. 141-44, 182-87.

sendika kitlelerinin ve liderlerinin devrimci eylemine bağlı olduğunu açıkladılar. Luxemburg'un 1 Ekim 1910'da Hagen metal işçilerinin bir sendika toplantısında yaptığı konuşma buna iyi bir örnektir.[22]

Ama devrimci Sosyal Demokratlar, işçilerin büyük sevgisini kazanmalarına karşın, sendikal harekette konumlarını örgütsel olarak güçlendirmeye çoğu zaman yeterli dikkat göstermediler. Sonuçta, reformcu liderler üstün geldi.

Bundan başka, Sosyal Demokrat sendika hareketi sıklıkla güçlü milliyetçi eğilimler sergiledi. Örneğin, ASDP'ye iyice işlemiş olan sosyal reformcu "kültürel ve ulusal özerklik" teorisi ve pratiği, Avusturya sendikalarını olumsuz etkiledi. Bu yanılgılı ilkeler, sendikaların ulusal aidiyete göre tarihsel parçalanmışlığını daha da kötüleştirdi. Aynı fabrikadaki işçiler farklı etnik sendikalara üyeydiler, bazen grevleri arasında eşgüdüm sağlayamadılar, hatta Avusturyalı işçilerce başlatılan grevler Çek işçilerce baltalandı ve bunun tersi de oldu. Ulusal ayrılıkçılık ve federatif eğilimler, hareketi aşındırdı ve böldü; bu ise işçi sınıfının çabalarına ve örgütlenmesine karşı mücadele eden kapitalistlerin ekmeğine yağ sürdü.

Üçüncüsü, sendikalarla siyasal partiler arasında sendikalist türde ilişkiler yaygındı. Çoğunlukla Anglosakson ülkelerinde ve Batı Avrupa'nın başka bazı ülkelerinde bunun çeşitli biçimleri ortaya çıktı.

İngiliz sendikaları, kendi kurdukları İşçi Partisi'ne topluca üyeydi. Bununla birlikte, İşçi Partisi, sendikaları yalnızca parlamentoda temsil etti ve liberallerden gerçek anlamda bağımsız değildi. Aslında sendika hareketinde sosyalist liderlik söz konusu değildi. Sendika hareketi sahiden siyasal faaliyete yönelse bile, İşçi Partisi'nin ve İngiliz İşçi Sendikaları Kongresinin (İSK) oportünist liderleri, bu yönelişi, proletaryanın sömürüden kurtuluşuna katkı yapmayıp yalnızca işçilerin koşullarını azıcık düzeltmek üzere tasarlanmış dar pratik hedeflere kanalize ettiler. Gerçi özellikle 1910-1914'teki "Büyük İşçi Huzursuzluğu" sırasında İngiliz sendikalarında daha etkin siyasal mücadele yönünde bir eğilim ortaya çıktı. 1912'de İSK, siyasal eylemden yana olduğunu duyurdu. 1913'te, İSK Parlamento Komitesinden bir heyet, toprakların, demiryollarının ve madenlerin millileştirilmesini, genel oy hakkı verilmesini vb. içeren taleplerini bir liste olarak başbakana iletti.

Belçika'da da partiyle sendikalar arasındaki ilişki buna benziyordu. BİP'nin tüzüğüne göre, siyasal olmayan diğer emekçi halk örgütleri (kooperatifler, yardımlaşma sandıkları vb.) gibi, sendikalar da partiye topluca üyeydiler. Sendikaların faaliyetleri, BİP liderlerince şekillendirilen parti politikasının reformcu çizgisini izledi. Özellikle 1911-1914 arası etkin olan bir sol grup, bunlara karşı çıktı; daha sonra Belçika Komünist Partisi'nin kurucuları arasında yer alan Joseph Jacquemotte ile Charles Massart, Emile Chapelier ve başkaları bu gruptandı.

22 *A.y.*, C. 2, s. 463-83.

Birleşik Devletler'de, tıpkı önceden olduğu gibi, Samuel Gompers'ın koyduğu ilkeleri temel alan AFL teorisi ve pratiği, bağımsız bir emek siyaseti izlemeyi reddetmenin en eksiksiz ve en su katılmamış örneğini verdi. Sendikaların kapitalistlerden ekonomik tavizler koparmak umuduyla siyasal mücadeleden uzak durmaları gerektiğine hükmeden işçi liderleri, seçim kampanyalarında sendika oylarını burjuva partilerinden birine yönlendirerek bu hedefe ulaşmaya uğraştılar. Öte yandan, 1905'te New Jersey'de yapılan sosyalist partiler konferansı, sendikaların yansız kalmasını kınadı ama tutarsız bir davranışla, DSİ dâhil münferit sendikalara siyasal destek verilmesi hakkında bir karar tasarısını kabul etmeye yanaşmadı. Sol kanat Sosyalistler (Eugene Debs ve diğerleri), sendikaların yansızlığına kararlılıkla karşı çıkmayı sürdürdüler ve bu durumun değişmesi için belirli çabalara giriştiler.

İşçi sınıfının sendikalarıyla siyasal partileri arasındaki ilişkilerin dördüncü farklı türü, Latin ülkelerinde ortaya çıktı. Sosyalist hareketin reformculuğu ve sekterliği karşısında, sendikalardan çok rağbet gören ve kitle hareketinin siyasal mücadeleden, siyasal partilerden ayrılmasını savunan anarkosendikalizmin muhalefeti yer aldı.

Dolayısıyla, Birinci Dünya Savaşından önceki on yılda, sendika-parti sorununa devrimci sınıfsal bir temelde çözüm getirilmesi, birkaç istisna dışında mümkün olmadı.

Sendika hareketinde devrimci eğilimin çektiği büyüme sancılarının başta gelen nedeni, bazı ülkelerde (Doğu Avrupa'da) hâlâ yeni olması, başka ülkelerde ise gerçek devrimci proleter siyasal partilerin henüz var olmadığı bir aşamada bulunması gerçeğiydi. Öznel güdüleri ne olursa olsun, sendikalara katılan proleterlerin devrimci ruhunun, çoğu zaman, işçi sınıfının temel çıkarlarıyla hiçbir ortak yanı bulunmayan çarpık bir biçim almasına şaşmamak gerekir. Apayrı bir sendikal eğilim olan anarkosendikalizmin daha bir sağlamlaşması, bunun tipik bir örneğiydi.

ANARKOSENDİKALİZM

Devrimci sendikalizm ya da sıklıkla sadece sendikalizm olarak da bilinen anarkosendikalizm, özellikle Fransa'da, İspanya'da ve İtalya'da sağlamca kök saldı. Latin Amerika ülkelerinde de oldukça büyük nüfuz kazandı ve Avusturya-Macaristan, Romanya, İsveç, ABD, Britanya ile bazı başka ülkelerde varlığını hissettirdi. Latin ülkelerindeki işçi örgütlerinde anarkosendikalizm, 19. yüzyıl sonundan beri oralarda varlığını sürdüren anarşizmin büyük etkisiyle ortaya çıktı. Sanayi açısından gelişmiş kapitalist uluslarda anarşizmin etkisi, belirli işçi kategorilerinin toplumsal protestosunu ve uzlaşmacı (örneğin ABD'deki, Britanya'daki) sendikalizme karşı muhalefetini yansıtan devrimci sendikalist eğilimlerde kendini gösterdi.

Anarkosendikalist doktrin, kökeni ve mahiyeti çok farklı olan görüşlerin, yani Prudonculuğun, Bakunin'in teorilerinin, Kropotkin'in görüşlerinin, "saf" sendikalizmin ve anarkosendikalist ideologlarca yanlış anlaşılıp çarpıtılmış Marksizm unsurlarının bir karışımıydı. Bunların bazıları, örneğin Victor Griffuelhes ya da Emile Pouget, kendi kendini yetiştirerek işçi seçkinleri arasına katılmış proleter ve yarı proleter teorisyenlerdi; Georges Sorel,[23] Hubert Lagardelle vb. gibi diğerleri ise işçi sınıfının küçük burjuva yol arkadaşlarıydı.

Anarkosendikalist kavramların tipik genel özelliği olan seçmecilik, farklı biçimlere büründü ve sendika hareketinin ayırıcı koşullarına, gelişimine bağlı olarak ülkeden ülkeye oldukça büyük farklılıklar gösterdi. Örneğin, Fransa'da CGT'nin (Genel İş Konfederasyonu'nun) anarkosendikalist liderleri, proletaryanın ancak küçük bir bölümünü birleştirmiş olmakla kıvanç duyarken,[24] İngiliz sendikalistler, sendikaların tüm işçileri kapsamasını sağlamaya çabalıyordu. Tüm farklılıklarına karşın, anarkosendikalizm, tüm biçimlerinde ortak olan belirli özellikler taşıyordu. Bunlar, en belirgin olarak, Fransız CGT'sinin 1906'da kabul ettiği program belgesi olan Amiens Bildirgesi'ne yansıdı.[25]

Sendikalistler, işçi sınıfının herhangi bir biçimde siyasal mücadeleye katılması gerektiğini kesinlikle reddettiler ve siyasal eylemi proletarya için yalnızca yararsız değil zararlı bile saydılar. Siyasal eylemin bu reddi, büyük ölçüde, sosyal reformcu parti ve sendika liderlerince sergilenen uzlaşmacılığı, makam düşkünlüğünü, parlamenter ahmaklığı ve oportünist uyumculuğu reddeden militan işçilerin tavrından kaynaklandı. Her türlü siyasal faaliyet, "siyasetçilik"le, çürümüşlükle, perde arkasında parlamenter dalavere çevirmekle bir tutuldu. Sendikaların böyle alçalmaması, aksine, sosyalist partiler dâhil siyasal partilerden bağımsız hareket etmesi gerektiği yargısının kaynağı buydu.

Anarkosendikalist görüşe göre, sendikalar gerçek proleter örgütleriydi, çünkü aydınların önemli rol oynadığı siyasal partilerin aksine, işçileri, siyasal görüşlerine göre değil, sınıfsal aidiyetlerine göre birleştiriyordu. Aydınlar karşısındaki bu hasmane tutum ve "*ouvriérisme*" (Fransızca *ouvrier* = işçi sözcüğünden; işçicilik), büyük ölçüde de reformcu Sosyalistlerin parlamenter aşırılıklarına verilmiş bir yanıttı.[26] İşçileri kurtuluşa yalnızca sömürü sistemini yıkmanın en önemli aracı olan ve yeni toplumda üretimi çekip çevirerek emeğin meyvelerini bölüştürecek ana unsur olan sendikaların götürebileceği ilan edildi.

23 Sorel, en önemli kitabını 1906-1908 arasında yazdı (Georges Sorel, *Réflexions sur la violence* [Şiddet Üzerine Düşünceler], Paris, 1921). Sorel'e ilişkin kaynakça ve sendikalizme yönelik tutumu için bkz. P. Delesalle, "La bibliographie sorellienne [Sorel Kaynakçası]" *International Review of Social History*, C. IV, 1939.

24 Bkz. T. Militsina, *Fransız Sendika Hareketinde İç Çekişmeler*, Sotsekgiz, Moskova, 1937, s. 215 (Rusça).

25 "La Charte d'Amiens. Texte de la résolution adoptée au Congrès de la C.G.T. en 1906 [Amiens Bildirgesi. 1906'da CGT Kongresinde Kabul Edilen Kararın Metni]", *Cahiers de l'Institut Maurice Thorez*, Sayı 16, 1969, s. 79-80.

26 Bkz. F. F. Ridley, *Revolutionary Syndicalism in France. The Direct Action of Its Time*, Cambridge University Press, Cambridge, 1970, s. 267-68.

Anarkosendikalizm, işçi sınıfının mücadelesinin nihai hedefini, ücretli çalışma sisteminin ortadan kaldırılması, özel kapitalist girişimden, sömürüden bağışık bir toplumsal sistem kurulması ve Amiens Bildirgesi'ndeki sözlerle, "ancak kapitalistleri mülksüzleştirme yoluyla başarılabilecek tam kurtuluş" olarak tanımladı. Toplumsal devrim fikri, kapitalist sistemle uzlaşmayı reddeden işçilerin görüşlerini yansıtan anarkosendikalist doktrinin organik bir bileşeniydi. Bu açıdan bakıldığında, esaslı bir toplumsal devrimin gerekliliğinin kabulü, Lenin'in deyişiyle, anarkosendikalizmde yaşamsal bir unsurdu.[27]

Anarkosendikalistler, sınıf mücadelesini, halkı ezen sisteme son vermenin yolu olarak gördüler. DSİ'nin, yani "... oportünizme ve reformizme duydukları tamamen haklı nefret"[28] nedeniyle anarkosendikalizme sürüklenmiş ABD'li proleter unsurların yöneldikleri örgütün (DSİ'nin) manifestosunun başlangıç bölümünde söylendiği üzere, "milyonlarca emekçi halk arasında açlık ve yoksunluk devam ettiği ve işveren sınıfını oluşturan küçük azınlık hayatın tüm nimetlerine sahip olduğu sürece, barış diye bir şey olamaz"dı[29].

Ama anarkosendikalistler, sınıf mücadelesine ilişkin ilerici fikirleri öyle çarpık bir anlayışla yorumladılar ki, kavramlarının ve faaliyetlerinin içerdiği yaşamsal öğe tamamen etkisizleşti; dahası, anarkosendikalizm çok geçmeden işçi hareketini bir çıkmaza sürükledi. Çarpıtmalar en başta sınıf mücadelesinin amaçlarıyla ilgiliydi. Gerçi kendini tüm yüreğiyle devrimci ülkülere adamış bir adam ve 1904-1914 arası Fransız sendika hareketinin kilit liderlerinden biri olan Arthur Merrheim'a göre, "hepimizin ulaşmaya çabaladığı" amaç, "toplumu köklü şekilde yeniden yapılandırmak"tı. Ama anarşist görüşe göre devlet en büyük musibet sayıldığı için, bundan çıkan sonuç, işçi sınıfının siyasal iktidarı elde etmeye çabalamaması gerektiğiydi, çünkü böyle bir çaba yalnızca "musibet"i sürekli kılardı. Herhangi bir siyasal mücadele olmadan, devrimci bir siyasal partinin liderliği olmadan sosyalist hedefin başarılabileceği sanılıyordu; sosyalist sistem, herhangi bir hükümet olmadan, işçi örgütlerinin bir federasyonu olarak hayal ediliyordu. Bu nedenle, dillere pelesenk olmuş "toplumu köklü şekilde yeniden yapılandırma" sözü bir hayalden ibaretti.

Anarkosendikalizmin siyaseti ve devleti reddetmesinin, kapitalizme karşı olan belirli işçi sınıfı kesimlerine çekici gelmesinin başka bir nedeni, bu kesimlerin (ilkin ve öncelikle kırsal alanlardan yeni gelmiş kişilerin, kentli küçük burjuvazi arasından çıkmış olanların ve toplumsal statü bakımından onlarla ilişkili proleterlerin) öteden beri devlete güven duymamalarıydı; çünkü küçük burjuva bilinci, devleti her zaman yalnızca bir adaletsizlik ve dert kaynağı olarak görmüştü. 20.

27 "V. İ. Lenin'den A. V. Lunaçarski'ye, Kasım 1907", *Toplu Yapıtlar*, C. 34, Progress Publishers, Moskova, 1966, s. 371.

28 V. İ. Lenin, "Komünist Enternasyonal İkinci Kongresinin Temel Görevleri Üzerine Tezler", *Toplu Yapıtlar*, C. 31, Progress Publishers, Moskova, 1966, s. 201.

29 *Bill Haywood's Book*, s. 185.

yüzyıl başında siyaset, burjuva devletini zayıf düşüren rezilce ifşaatla doluydu ve bu yüzden bazı işçilerin devlet kurumlarıyla alakalı her şeye, herkese karşı hasmane tavrı hepten bilendi. Küçük burjuvaziye özgü şekilde devlete bu güvensizlik, anarkosendikalistleri sosyalist partilerle her türlü temasa karşı çıkmaya yönelten ek bir ideolojik ve sosyopsikolojik dürtü sağladı.

Sınıf mücadelesinin araçları konusuna gelince, bunların tüm çeşitliliğine rağmen, yalnızca doğrudan eylem denilen yol, yani doğrudan ve münhasıran işçilerin yalnızca kendi güçlerine dayanarak giriştikleri eylem türü kabul gördü.[30] Daha kesin bir ifadeyle, doğrudan eylemin anlamı, ekonomik grev, engelleme ve boykottu. Örneğin, Fransız CGT'sinin katıksız sınıfsal programını duyuran Amiens Bildirgesi, sınıf mücadelesinin, "kapitalist sınıfın işçi sınıfına karşı uyguladığı maddi manevi her türlü sömürü ve baskı biçimine, emekçi halkın ekonomik zeminde karşı çıkmasına yol açtığı"nı savunuyordu.

Sermayeyle mücadele etmenin proletaryaya özgü yolu olarak grev, özellikle önemli sayıldı: Gerçek mücadeleden kaçınma olarak tanımlanan siyasal eylemin karşısına kondu. "Bir seçim mitinginde nutuk atmak, işverene karşı grev yapmaktan çok daha kolaydır," diye yazıyordu Sorel. Bunun karşısında, "herhangi bir politikacı karışmadan, işçilerce ortak yürütülen grevin büyük avantajı" ise, "işçinin kendi kişisel gücüne ve çabasına dayanmayı, kendi sorumluluğuna ve şimdiki özverilerinin gelecek üzerindeki etkisine değer vermeyi öğrenmesi"dir.[31]

Grevlere yönelik anarkosendikalist yaklaşımın yanılgısı, yalnızca "siyaset"e karşı çıkmasından (dolayısıyla siyasal grevleri reddetmesinden) ibaret değildi. Ekonomik grevleri savunan anarkosendikalistler, işçilerin ekonomik taleplerini desteklemek için günbegün yoğun şekilde çalışmaya ya da grevlere örgütsel olarak hazırlanmaya gerek görmediler. Kural olarak, kitle eyleminin eşgüdümlü olmasını sağlamak için grev öncesinde hiçbir önlem almadılar; taleplerle ilgili ne bir plan ne de açıkça belirlenmiş, üzerinde anlaşmaya varılmış bir program vardı. Sendikaların kıt kaynaklarından grevcilere nadiren düzenli yardım verildi. 1911'de Fransa'da toplam 1471 olayın 61'inde, federasyon ve sendika kasalarından grevcilere düzenli ödeme yapıldı; bu rakam 1912'de 1116 olayda 43, 1914'te ise 672 olayda 19'du.[32] Fransız CGT'si liderleri, sendikalarca grev fonu oluşturulması gerektiğini düşünmeyi bile reddettiler. Sözde devrimci gerekçeler öne sürdüler: Grev fonundan yardım alarak iyi beslenen işçilere kıyasla, aç işçilerin işverene karşı daha kararlı mücadele edeceğini savundular. Anarkosendikalizm, ekonomik mücadelede sendikaların örgütleyici misyonunu esasen göz ardı etti.

30 Ayrıntılar için bkz. Christian de Goustine, *Pouget. Les matins noirs du syndicalisme* [Pouget. Sendikacılığın Karanlık Sabahları], Editions de la Tête de Feuilles, Paris, 1972, s. 102.

31 Victor Griffuelhes ve Louis Niel, *Les Objectifs de nos luttes de classes* [Sınıf Mücadelelerimizin Hedefleri], Préface de Georges Sorel, La Publication Sociale, Paris, tarihsiz, s. 7-8.

32 B. L. Vulfson, "Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Fransa'da Grev Hareketi", *Fransız Yıllığı, 1961*, Moskova, 1962, s. 283 (Rusça).

Dolayısıyla, iç savaşa hazırlık eğitimi olarak grevlerin gerçek rolünü hafife almakla kalmadı, grev hareketinin etkinliğini de çoğu zaman baltaladı. Lenin'in yazdığına göre, "doğrudan eylem" üzerinde yoğunlaşma çağrıları, "kitlelerden kopuk olduğu için, her alanda mümkün olan en geniş çalışmaları yürütmek yerine, örgütsüzleşmeye ve bağıra çağıra yararsız 'slogan'ların atılmasına"[33] yol açtı.

Grevlere yönelik anarkosendikalist yaklaşım, bu eylemleri her şeyden önce devrimci idman olarak gördüğü için yanlıştı. Bu anlayışa göre, nesnel durum ne olursa olsun, olabildiğince sık greve gidilmeliydi, çünkü grevler işçileri kavgaya hazır halde tutardı. Grevler, devrimci proleter "isyan" ruhunun aralıksız "eğitilme"si olarak ilan edildi.[34] Durum ne olursa olsun saldırgan eylem ilkesi, kesinlikle yersiz olduğu zaman bile dayanışma grevine gitme ilkesi bundan dolayıydı. Örneğin, bazen Fransa'da sendikalar, işçilere önceden herhangi bir açıklama yapmadan grev başlattı. Victor Griffuelhes (1901-1908 arası CGT Genel Sekreteri) şu anısını aktarıyordu: "Marsilya çevresindeki her tersanede sendikanın atadığı birer delege vardı Sık sık o delege, hiçbir neden yokken, çalışma sırasında aniden ıslık çalardı. Bu ... her işçinin işi durdurması için bir işaretti ... Bir grev ... Niçin? Kimse bilmezdi: Ne işveren ne de işçiler."[35]

Anarkosendikalistlerin tipik özelliği olan grev hevesi, belli bir dereceye kadar, kitlelerin militan ruhunun bir yansımasıydı ve pratik eyleme büyük istek duyduklarına, reformculuğa karşı çıktıklarına işaret ediyordu. Ama grevleri başlı başına bir amaca çevirmekle, işçileri hiç ayrım gözetmeden greve teşvik etmekle, anarkosendikalistler, proletaryanın gerçek devrimci mücadele için gerekli olan enerjisini tükettiler. Bu "devrimci idmanlar" kaçınılmaz olarak proletaryayı bitkin bıraktı ve sendikaları işçilerin gözünden düşürdü. Arthur Merrheim, ağzı kalabalıkların sonu gelmez genel grev çağrılarının insanları bezdirdiğini, umursamaz kıldığını, genel grev kavramının klişe ve değersiz bir hal almasının onların suçu olduğunu acı bir dille yazıyordu.

Genel ekonomik grevin kapitalist sistemi kendiliğinden yıkacağı yolundaki anarkosendikalist anlayış, en başta grev olmak üzere "doğrudan eylem"e yapılan tek yanlı vurguyla yakından bağlantılıydı. Anarkosendikalizmin genel greve getirdiği yorum oldukça genişti. Victor Griffuelhes'nin yazdığına göre, "nihai biçimiyle genel grev" salt bir iş durdurma eylemi değildi, "sendika türü işçi kurumlarınca herkesin yararına kullanılacak toplumsal zenginlikler"e işçilerin el koyacağı anlamına geliyordu. "Bu genel grev veya devrim, alt etmek zorunda kalacağı direnişe bağlı olarak ya şiddet yoluyla ya da barışçıl yolla olacak"tı.[36]

---

33 V. İ. Lenin, "Bolşevizmin Bir Karikatürü", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 393.

34 Christian de Goustine, *a.g.y.*, s. 85, 216.

35 Victor Griffuelhes, *Voyage révolutionnaire* [Devrimci Yolculuk], Librairie Marcel Rivière et Cie, Paris, tarihsiz, s. 24-25.

36 *Le Mouvement Socialiste*, Sayı 6, 1904, s. 160.

Dolayısıyla bu genel grev anlayışı hem "kolları kavuşturarak" yani işçilerin çalışmayı edilgince reddetmesiyle yapılacak barışçıl grevi hem de kapitalistlerin mülklerinin ellerinden alınacağı şiddetli devrimci genel grevi kapsıyordu.[37] Ama önemli olan nokta, genel grevin her derde deva olarak görülmesiydi.

Dahası, anarkosendikalistlerin genel grev için örgütlenme gibi bir niyeti de yoktu: Onlar, yorulmak nedir bilmeden sürdürdükleri "devrimci idman"ın sonucu olarak kendiliğinden ortak bir iş durdurma eyleminin meydana geleceği "büyük gün"ü bekliyorlardı. Herhangi bir grevin, hatta hiç öngörülmeyen bir grevin bile bir devrimi tetikleyebileceğini savunuyorlardı. "Her şey genel grev için ve genel grev yoluyla, ama siyaset için ya da münferit grev için hiçbir şey!"[38] Anarkosendikalist sendika liderlerinin neredeyse her yerde attıkları slogan buydu.

Gerçekte, anarkosendikalist liderlerin hiç aralıksız yaptıkları genel grev çağrıları, ultra sol gevezelikten başka bir şey değildi. Lenin, "büyük olaylar yaratan kuvvetleri derleyip toplamadaki yeteneksizlik bir yana, 'büyük günler' beklemek"le aynı kapıya çıktığı için ve "sendikalistler anarşizme eğilimli oldukları, devrimci laf ebeliğine kaydıkları, işçi sınıfı mücadelesinin disiplinini yıktıkları"[39] için, bu tür taktikleri şiddetle eleştirdi.

Genel olarak sendikal mücadelenin gerçek potansiyelini abartan ve genel grevi, kapitalizmi devirecek mucizevi bir silah sayan anarkosendikalistler, burjuva devletinin gücünü hafife aldılar ve işçi sınıfı hareketinin tarihsel deneyimini göz ardı ettiler. Oysaki bu deneyim, başlı başına ekonomik grevin hiçbir zaman kapitalist sistemin yazgısı hakkında hüküm veremeyeceğini göstermeye zaten yeterliydi. Bu tür grevler ancak burjuvaziyi ödün vermek zoruna bırakabilirdi ve daha önemlisi, kuvvetlerin bir araya toplanıp örgütlenmesinde önemli bir rol oynayabilirdi. Ama ekonomik grevin, daha önemli bir şeyler başarmak şöyle dursun, bu rolü etkili şekilde yerine getirebilmesi için, siyasal mücadeleyle birleştirilmesi ve devrimci bir işçi sınıfı partisince yönetilmesi gerekliydi.

Teoride ve pratikte, anarkosendikalistler, grevlerle yan yana ve bağlantılı olarak sabotaj ve boykot önerdiler. Sabotaj, yavaş ve özensiz çalışmak, donanıma zarar vermek ve ürünleri bozmak anlamına geliyordu. Anarkosendikalistlere özgü bir engellemecilik türü, asgari kurallara uygun çalışma yöntemiydi. "Boykot ve Sabotaj" (1906) başlıklı özel bir propaganda broşürü yazan Emile Pouget'ye göre, sabotaj, proletaryanın burjuvaziye karşı gerilla savaşıydı: Küçük bir madeni para bir makineyi, bir avuç kum ise bir lokomotifi bozabilir, diyordu. Ama sabotaj için atılan bu sevinç nidaları, genellikle, kitlesel proleter eylem örgütleme yeteneğinden yoksunluğu gözlerden gizliyordu.

37 Daha geniş ayrıntı için bkz. T. Militsina, *a.g.y.*, s. 217.

38 Victor Griffuelhes, "Romantisme et révolutionnaire [Romantizm ve Devrimci]", *L'Action Directe*, 23 Nisan 1908.

39 V. İ. Lenin, "Avrupa İşçi Hareketindeki Farklılıklar", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 349; V. İ. Lenin, "İtalyan Sosyalist Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, Progress Publishers, Moskova, 1973, s. 170.

Grev ve sabotaj ile birlikte, sendikal mücadele çoğu kez boykot ve "etiketleme" biçimine büründü. Boykot yöntemi, işçilere özel bir düşmanlıkla davranan şirketlere karşı kullanıldı. "Etiketleme" ise bunun tersiydi: Sendikanın taleplerini karşılayan bir şirketin ürettiği mallar etiketleniyordu ve bu etiket, işçilerin o şirketi onayladıklarını gösteren bir işaretti.

Anarkosendikalistler, kaba şiddete dayanan toplumsal protesto yollarına başvurdular. Siyasal mücadeleyi reddetmeleri yanında, sendika üyelerinin belirli bir kesiminin "asi" ruhuna seslendiler. Anarkosendikalizmin bir tür devrimci programı kisvesi altına gizlenen bu tutum, işverenlerinden nefret eden belirli işçi kesimlerinin özünde küçük burjuva sabırsızlığının bir ifadesinden ibaretti.

Proleter kitlelerinin yaratıcı potansiyeline küçük burjuvaca inançsızlık da dillere pelesenk olmuş anarkosendikalist "etkin azınlık" teorisinin tipik bir öğesiydi. Bu teoriye göre işçiler, "ancak bilinçli varlık haline getirilirse bir değer taşıyan sıfır insanlardır; uykudaki güçleri ancak dışarıdan bir itmeyle, güçlü ve yürekli olanların dürtmesiyle harekete geçirilebilen edilgin yaratıklardır".[40] Bu devrimci azınlık, kitlelerin geriye kalanını uyandırıp eyleme geçirecekti, genel grev de azınlığın göreviydi.[41] Bu teori, merkezî bir otoritenin önderliğinde kitle örgütleri kurmanın reddedilmesiyle ve örgütlenme çalışmasının küçümsenmesiyle organik olarak bağlantılıydı.

Bu nedenle anarkosendikalizm, tüm devrimci nutuklarına rağmen, kitlesel işçi sınıfı hareketine hiçbir ciddi fırsat sunmadı, sendikalara mücadelelerinde yol gösteremedi ve işçi sınıfını yerinde saymaya mahkûm etti. İşte bu yüzden Lenin, anarkosendikalizmi "soldan revizyonizm"[42] olarak niteledi.

Anarkosendikalistlerin etkilediği ve önderlik ettiği proleter kitleler, onların sahte devrimci laf ebeliğinin iç yüzünü çoğunlukla göremedi, hatta militanlık gösterisinin cazibesine kapıldı. Birçok ülkede işçi sınıfı hareketindeki devrimci sosyalist eğilim yeterince gelişmediği için, anarkosendikalistler, kurtuluş mücadelesinin kilit sorunlarını, yani oportünist işçi liderlerinin cebelleşmeyi reddettiği sorunları kendilerinin çözmeye çalıştıklarına proletaryayı sıklıkla inandırdılar.

Bu nedenle, hatalarına rağmen anarkosendikalizm, sendikal hareketin, hatta kısmen sosyalist hareketin sağ kanadına neredeyse şaşmaz şekilde karşı çıktı. Japon sosyalist hareketinde Denjiro Kotoku'nun çabaları bu açıdan yerinde bir örnekti. Portekiz'de, proletaryanın militan kuvvetleri sendika hareketi içinde birleşip sağlamlaştı. Anarkosendikalist görüşlere bağlılık, sıklıkla, geniş devrimci proleter kitlelerin siyasal deneyiminin yetersizliğine bağlandı. Uluslararası işçi sınıfı hareketine önemli bir damga vuran DSİ, bunun çarpıcı bir örneğiydi. Ayrıca,

40 E. Pouget, *Les bases du syndicalisme* [Sendikalizmin Temelleri], Paris, 1910, s. 20.

41 E. Pouget, *Grève générale reformiste et grève générale révolutionnaire* [Reformcu Genel Grevle Devrimci Genel Grev], Paris, 1903, s. 4; Christian de Goustine, *Pouget. Les matins noirs du syndicalisme*, Paris, 1972, s. 101.

42 V.İ. Lenin, "Marksizm ve Revizyonizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 38.

anarkosendikalist politikaların tutarsızlığını da dikkate almak gerekir: Bunları savunanlar, siyasal mücadeleyi reddettiklerini duyurmuş olmalarına karşın, sıklıkla (örneğin savaş öncesi yıllarda İspanya'da, İtalya'da ve Fransa'da) kitlesel antimilitarist kampanyalar yürüttüler, 1 Mayıs gösterileri düzenlediler ve devlet zulmünün tüm biçimlerine karşı dövüştüler.

HIRİSTİYAN SENDİKALARI VE SARI SENDİKALAR

Hıristiyan sendikacılığı, apayrı nitelikleri olan, dinle ilintili bir uzlaşmacı sendikacılık türüydü; ideolojik ve ahlaki olarak kilisenin yönetimindeydi, hatta bazen piskoposlarca sendikalara dinsel danışmanlar atanıyordu. Önceden de yapıldığı gibi, Hıristiyan sendikaları, işçiler arasındaki inançlıları "Kızıllar"a katılmaktan ve örgütlü emeğin sermayeye karşı ortak mücadelesinde yer almaktan alıkoymaya uğraştı; onları sosyalizmin "yıkıcı fikir"lerinden uzak tutmaya çalıştı. Hıristiyan sendikaları, çoğunlukla büyük sanayilerin dışında çalışanlar olmak üzere, proletaryanın en düşük siyasal bilinçli unsurları arasından üye devşirmeyi sürdürdü.[43]

Dinci sendikalar, hem kapitalizmin yanlışlarını eleştirdi hem de ılımlılık vaaz etti; işçilerin sakin, temkinli ve nazik olmaları, yetkililere itaat etmeleri ve kurulu sisteme karşı hiçbir girişimde bulunmamaları çağrısı yaptı.

Dolayısıyla, bu sendikaların faaliyetleri de "Hıristiyan dayanışması"yla, yani kooperatifler, yardımlaşma sandıkları, kredi birlikleri, sendika yurtları kurmakla, işsizlere ve engellilere hukuki danışmanlık ve yardım sağlamakla vb. sınırlıydı. Örneğin, Avusturya Hıristiyan Sendikaları Birliği'nin programı, işverenler ve işçiler birbirlerine çıkar birliğiyle bağlı oldukları için, Hıristiyan sendikalarının hem teoride hem de pratikte sınıf mücadelesini reddettiğini söylüyordu.[44] Ne var ki, hayat onları tevekkül ilkelerinden uzaklaştırdı; Hıristiyan sendikaları protesto seslerini gittikçe yükseltti; hatta bazen kendilerini grevlerin içinde buldu.

Açıkça apolitik bir yaklaşım, Hıristiyan sendikalarının belirgin bir özelliğiydi. Tüzüklerinde, üyelerinin siyasal mücadeleden kaçınmaları hükmü yer alıyordu: Sendikalar partizan olmamalıydı, yani siyasal partilere katılmamalıydı. Gerçi bazen Hıristiyan sendikaları (örneğin Belçika'da, Almanya'da) seçimlere girdi ve delegelerini parlamentoya göndermeye çalıştı. Ama bu yaklaşım, Birinci Dünya Savaşı'na kadar genel olarak bu hareketin tipik özelliği değildi.

Hıristiyan sendikaları, örgütlenmede meslek esasına bağlılığını sürdürdü. Yine de savaş öncesi yıllarda, bu sendikalardan bazıları gitgide birleşmeye eğilim gösterdi: 1907'de İsviçre'de Hıristiyan Sendikaları Federasyonu kuruldu

43 Bkz. M. Y. Domniç, *Hıristiyan Sendikalizminin Tarihi Üzerine Denemeler*, Nauka, Moskova, 1976, s. 21-22 (Rusça).

44 *150 ans de Mouvement Ouvrier Chrétien en Europe de l'Ouest (1789-1939)* [Batı Avrupa'da Hıristiyan İşçi Hareketinin 150 Yılı (1789-1939)], haz. S. H. Scholl, Editions Nauwelaerts, Louvain, 1966, s. 118.

ve Avusturya'da Hıristiyan Sendikaları Merkez Komitesi oluşturuldu; 1908'de Belçika'da Hıristiyan Sendikaları Konfederasyonu'nun kuruluşu gerçekleşti.

1914'e gelindiğinde Hıristiyan sendikaları çok azdı, toplam üye sayısı 500 binin azıcık üstündeydi. Ne var ki bunlar, "işçi sınıfının örgütlenmesine ve ideolojisine sokulmuş düşman güçlerden oluşan bir takoz"du ve daha sonra "birçok ülkede işçi sınıfının ilerleyişinin önüne ek bir engel" olarak dikilecekti.[45]

Başka bir takoz da daha 19. yüzyıl sonunda ortaya çıkan ve sarı sendika olarak bilinen örgütlerdi. Daha doğru bir tanımla, işverenlerin parasıyla yetkililerin himayesi altında kurulan bu grev kırıcı örgütler, sendikaların karşıtıydı. İşçi sınıfının daha geri kesimlerinden ve yoksul düştükten sonra işverenlerle işbirliği yaparak yeniden toparlanmak isteyen küçük burjuva unsurlardan oluşuyordu. Bu sendikaların başında çoğu kez karanlık tipler, ispiyoncular vb. vardı. İşverenler, işçi sınıfı hareketinin gelişmesini önlemek için bu örgütlere güvendiklerinden, bunlara (sıklıkla borç görüntüsü altında) büyük miktarlarda para bağışladılar ve bunların geniş bürokrasisini finanse ettiler. Sarı sendika üyelerine daha iyi ücret ödeniyordu; toplu işten çıkarmalar sırasında ayrıcalık tanınıyordu ve mücadelenin değil, yalnızca çalışkan, sadık ve tutumlu olmanın işçiyi özgür ve mutlu kılabileceği anlatılıyordu. İşçilerin mücadelesine sürekli ihanet eden bu sendikalar, işçileri arkadan hançerledi.

Savaştan önceki on yılda bu sendikalar yerel, hatta ulusal ölçekte birleşti (örneğin, 1910'da Magdeburg'da kurulan Alman Sendikalar Birliği, ülkedeki sarı sendikaların çoğunu çatısı altında topladı). Daha önce sarı sendikal örgütlerin uluslararası bir kongresini toplamak için çaba gösterildi ama sonuç alınamadı.

ULUSLARARASI SENDİKA ÖRGÜTLENMELERİ

Sendikal faaliyetlerin uluslararası eşgüdümü savaş öncesi on yılda artarak devam etti. 1914 ortasında uluslararası 32 sanayi sekretaryası vardı (basım, metal, nakliye ve başka işçiler). İsmini Uluslararası İşçi Sendikaları Federasyonu olarak değiştiren Uluslararası İşçi Sendikaları Sekretaryası (UİSS), 1913'te toplam üye sayısı yaklaşık 7 milyon olan 19 ulusal işçi merkezini bünyesinde toplamıştı.

UİSS'nin aldığı belirli pratik önlemler uluslararası sendika hareketini olumlu etkiledi. İşsizlik, emek aleyhine yasal düzenlemeler ve göçmen işçiler hakkında ulusal sendikalara sunulan bilgiler, ayrıca sendikal faaliyetlere doğru yolu göstermek için gerekli emek istatistikleri, yardımlaşma faaliyetleri düzenlenmesi vb. bu önlemlerin başta gelenleriydi. Beşinci UİSS Konferansı, grev kırıcılığı mahkûm eden önemli bir kararı benimsedi. Konferans, işçi sağlığının korunmasıyla ilgili uluslararası bir antlaşma imzalanması için tüm işçi örgütlerinin

45 William Z. Foster, *Outline History of the World Trade Union Movement*, International Publishers, New York, 1956, s. 225.

hükümetlerine baskı yapmaları çağrısında da bulundu. UİSS, grevler sırasında uluslararası karşılıklı destek etkinliklerini koordine etti. Örneğin, 1912-1913'te Sırbistan ve Bulgaristan sendikalarına 80.000 mark gönderildi; yine 1913'te, oy hakkı yasalarının değiştirilmesi için genel grev yapan Belçikalı işçilere 10.400 mark gitti.[46]

Uluslararası sendika birlikleri, işçi sınıfının sosyoekonomik mücadelesinde uluslararası eşgüdüm biçimlerinin geliştirilmesine yardımcı oldu. Ne var ki, UİSS liderlerinin oportünizmi ciddi kusurlara yol açtı.

UİSS'nin sağ kanadı, Carl Legien'in önderliğindeki reformcu liderlerden oluşuyordu; bunlar, Sekretaryanın devrimci Sosyal Demokratlardan tamamen soyutlanmış, salt bir danışma, bilgilendirme ve istatistik bürosu olmasını istediler. Legien, UİSS'nin "genel sorunlar"ı dikkate almayacağını, bu sorunların tamamen Sosyalist Enternasyonal'in yetki alanına girdiğini, daha Birinci Uluslararası Sendika Konferansında vurguladı. 1907'de Christiania'da düzenlenen UİSS Konferansı, "savaşa karşı uluslararası sendikal eylem" konusunu görüşmeyi reddetti. 1909'da Paris'te düzenlenen UİSS Konferansı, Fransız delegelerin genel grev sorununun görüşülmesi yönündeki talebini, Legien'in ısrarıyla geri çevirdi.[47]

Gerçi Sekretaryada ilk başlarda etkili olan anarkosendikalistler, örgütü sıklıkla eyleme teşvik ettiler. Dile getirdikleri talepler, liderlerin uzlaşmacı politikasından hoşnut olmayan proleter kitlelerin ivedi gereksinimlerini ve çıkarlarını yansıtıyordu. Özgül olarak, Fransız sendikalistler, militarizme karşı güçlü eylem ve bu amaçla bir genel grev çağrısı yaptılar. Çeşitli ulusal merkezlerin başka birçok temsilcisi de böyle sorunların tartışılmasını savundu. Ne var ki, UİSS'de ağır basan sosyal reformcular ayak dirediler: Legien, Gompers ve destekçileri, sendikaların siyasette "ehliyetsiz" olduğuna işaret ederek, "genel sorunlar"ı ele almayı reddettiler.

Dünya sendika hareketinde anarkosendikalizmin güçlenmesi sayesinde, Fransız sendika liderleri, UİSS'ye rakip olacak yeni bir uluslararası örgüt kurma üzerinde yoğunlaşma olanağı buldular. Bu amaçla, 1909'da UİSS'den geçici olarak çekildiler. Temsil gücü daha yüksek ve daha faal bir uluslararası sendika merkezi oluşturma sorunu, Almanya'dan, Hollanda'dan, Fransa'dan, Belçika'dan, İspanya'dan, İtalya'dan, Norveç'ten, İsveç'ten ve başka bazı ülkelerden sendikaların 1913'te düzenlediği Londra Konferansında ele alındı. Ama su yüzüne çıkan görüş ayrılıkları ve sonra patlak veren dünya savaşı, bu planın gerçekleştirilmesini engelledi.

1900'lerin başından itibaren Hıristiyan sendikaları da kendi uluslararası birliklerini oluşturmaya çalıştı. Bunun başta gelen nedeni Sosyal Demokrat sendikalarla girdikleri rekabetti; ideolojik gerekçe ise "Hıristiyanlığın evrensel karakteri"ydi. Münferit Hıristiyan sendikalarının uluslararası birlikleri daha 1900'de ortaya çık-

46 W. Schevenels, *Forty-Five Years. International Federation of Trade Unions*, Brüksel, 1956, s. 54.

47 Daha geniş ayrıntı için bkz. W. Foster, *a.g.y.*, s. 171-73.

maya başladı. Avusturya, Belçika, Almanya, İtalya, Hollanda, Polonya, İsveç ve İsviçre kökenli Hıristiyan sendikaların 1908'de topladıkları bir konferansta, bir uluslararası sendika sekretaryası kurulmasına karar verildi ve bu örgüt 1909'da Köln'de faaliyete geçti. Alman Hıristiyan sendikalarının lideri Adam Stegerwald, genel sekreterliğe seçildi. Uluslararası Hıristiyan sendikaları merkezinin yaklaşık 500 bin üyesi vardı. Örgütün faaliyetleri yazışmalarla sınırlıydı ve savaş başlayınca varlığı son buldu.

• • •

İncelediğimiz dönemde, genel sendika hareketi gözle görülür bir ilerleme kaydetti, hareketin üye tabanı genişledi ve yapısı iyileşti, proletaryanın ve tüm emekçi halkın mücadelesi üzerindeki etkisi gitgide büyüdü.

Militan, devrimci eğilim, sendikalarda zemin kazanıyordu, hatta en başta Rusya olmak üzere bazı ülkelerde sendikalara hâkim oldu. Aynı zamanda da savaş öncesi emperyalizm döneminde işçi örgütlerinde reformcu pratik gelişti. Bazı ülkelerde militan sendikal çabalar, anarkosendikalist sahte devrimciliğe kanalize edildi. Egemen sınıflar ve onların hükümetleri, sömürü sistemini güçlendirmek için, sendika hareketinin parçalanmışlığından ustaca yararlandılar ve bunu beslediler.

• • •

Konuyla ilgili ek kaynaklar: A. Hutt, *British Trade Unionism. A Short History*, Londra, 1975; A. Pepe, *Storia della CGdL dalla fondazione alla guerra di Libia, 1905-1911*, Bari, 1972; J. Castiñeiras-Muñoz, J. Dominguez Martín-Sánchez, *Un siglo de lucha obrera en España*, Bilbao, 1971; G. A. Arutyunov, *Rusya'da 1910-1914 Arası Yeni Devrimci Dalga Yükselirken İşçi Hareketi*, Moskova, 1975 (Rusça); V. M. Dalin, *İnsanlar ve Fikirler*, Moskova, 1970; V. M. Dalin, *Savaş Öncesi Fransa'da Grevler ve Anarkosendikalizmin Bunalımı*, Moskova-Leningrad, 1935 (ikisi de Rusça); Knut Bäckström, *Arbetarrörelsen i Sverige*, Stockholm, 1963; *Fagforeningskundskab*, Kopenhag, 1936; *Norges kommunistiske partis historie*, C. 1, Oslo, 1963; P. Delesalle, "La bibliographie sorellienne", *International Review of Social History*, 1939, C. IV; T. Militsina, *Fransız Sendika Hareketinde İç Rekabetler*, Moskova, 1937 (Rusça); Chr. de Goustine, *Pouget. Les matins noirs du syndicalisme*, Paris, 1972; M. Domniç, *Hıristiyan Sendikalizminin Tarihi Üzerine Makaleler*, Moskova, 1976 (Rusça).

BÖLÜM 6

Demokrasi ve Sosyalizm Mücadelesinin Siyasal Yönü

Rus devrimi sırasında ve 1905-1907 arasında dünya işçi sınıfı hareketi ile demokratik hareketin yükseldiği dönemde, en başta Bolşevikler olmak üzere tüm dünyadaki sol kanat Sosyal Demokratların yürüttükleri teorik ve pratik çalışmalar, Marksist taktikleri önemli ölçüde zenginleştirdi. Bu devrimci taktikler artık farklı ülkelerdeki özgül koşullarda önerilecek, geliştirilecek ve uygulanacaktı.

Bu arada, 1905-1907 Rus devriminin yenilgisi sonucunda oluşan durum, kitlesel devrimci mücadelenin görkemli deneyimini çarpıtmaya ve çürütmeye yönelik girişimlerin yolunu açtı. Uluslararası işçi sınıfı hareketinin özellikle 1910-1914 arası güçlenen yeni yükselişine, kitleler üzerinde burjuva ideolojisinin artan etkisi ve şiddetlenen tekelci baskı eşlik etti. Büyük ülkelerin egemen çevreleri, milliyetçiliği ve şovenizmi körüklemek, bu yolla da halk kitlelerini hızla yaklaşmakta olan emperyalist savaşa sokmak için büyük çaba harcadı.

Ayrıca, revizyonistler ve diğer sosyal reformcular, uzlaşma girişimlerini giderek daha açıktan yürütüyorlardı. Emekçileri kitle eyleminden vazgeçmeye çağırıyor, işçi partilerinin politikalarını parlamenter mücadeleyle ve ılımlı reformlarla sınırlamaya çabalıyorlardı.

Sosyal reformcu pratik, "bakanlık düşkünlüğü"nün, yani ilkesiz şekilde burjuva hükümetlerine katılarak işçi sınıfının çıkarlarını siyasal ikbale feda eden zihniyetin daha da gelişmesinde yansımasını buldu. Alexandre Millerand'ı, Fransa'da Aristide Briand ve René Raphael Viviani, İtalya'da ise Leonida Bissolati izledi. Almanya'da, 1907-1908'de Württemberg, Baden ve Bavyera eyalet meclislerinin (landtag) Sosyal Demokrat üyeleri, partilerinin kararını çiğneyerek hükümet bütçesine kabul oyu verdiler. Daha sonra, yalnızca Almanya'da değil, başka yerlerdeki parlamentoların Sosyal Demokrat üyeleri de onları örnek aldı. Henry Mayers Hyndman, Büyük Britanya'nın kendini savunmak için silahlanması gerektiğini iddia eden hükümetin emperyalist politikasını destekledi. 1913'te, en büyük Sosyal Demokrat parlamento grubu (Almanya'daki grup), orduyu güçlendirmeye yönelik ödenekleri onayladı. Sosyal reformcular, işçi örgütlerini sermayenin "sadık muhalefet"ine, yani yalnızca aşırılıkları eleştirmesi

ama emperyalizmin temelini ve politikasını genel olarak desteklemesi beklenen bir muhalefete dönüştürmeye çabaladılar.

Ne var ki, oportünist çizgi, proleter hareketinin gelişimindeki derin nesnel eğilimlerin duvarına tosladı. Lenin'in Ekim 1911'de aktardığı gözlemine göre, bir yandan, reformculuk "birçok ülkede ... kafasını kaldırıyor ... öte yandan, en ileri ülkelerde sözümona 'barışçıl parlamentarizm' dönemi sona yaklaşıyor ve yerini, kitleler arasında bir devrimci huzursuzluk dönemi alıyor"du.[1] Kitlesel proleter hareket, bazen kendiliğinden yeni mücadele yolları ve yöntemleri buldu. Bu mücadeleye Marksistler rehberlik edecek, yaşanmakta olan değişiklikleri işçi sınıfının anlamasına yardımcı olacak, işçi sınıfı hareketine yaratıcı şekilde siyasal bir yol haritası çizerek yeni koşullara uyarlayacak, en etkili mücadele yollarını ve araçlarını bulacak, böylelikle proletaryayı devrime hazırlayacaktı.

PROLETARYANIN DEVRİMCİ POLİTİKASINA VE TAKTİKLERİNE LENİN'İN VE BOLŞEVİK PARTİSİ'NİN YAKLAŞIMI

Marx gibi Lenin de –işçi sınıfı hareketinin yönü ve yöntemleri olarak betimlediği– Marksist taktikleri, diyalektik maddecilik ilkelerine kesinkes uygun olarak belirledi. Marksist yaklaşımın özünü şöyle tanımladı: "Yalnızca verili bir toplumda kesinlikle tüm sınıflar arasındaki ilişkilerin genel toplamının nesnel şekilde dikkate alınması, sonuç olarak da o toplumun ulaştığı nesnel gelişim aşamasının ve onunla başka toplumlar arasındaki ilişkilerin dikkate alınması, ileri bir sınıfın doğru taktiklerine temel oluşturabilir. Aynı zamanda, tüm sınıflar ve tüm ülkeler, durağan değil dinamik olarak, yani hareketsiz durumda değil, hareket içinde ele alınır (bu hareketin yasalarını, her bir sınıfın ekonomik varoluş koşulları belirler)."[2]

Birçok ülkede burjuva siyasetinin ve ideolojisinin yozlaştırıcı etkisiyle ortaya çıkan oportünizmden işçi sınıfı hareketinin özellikle büyük zarar gördüğü bir zamanda, Lenin, temel Marksist ilkeyi gözetmek gerektiğini özellikle üzerine basa basa belirtti: İşçi sınıfı hareketinin yakın hedefleri ve çıkarları uğruna mücadele ederken, bu hareketin geleceğini de koruyup kollamak gerekir. Lenin, Marx ile Engels'in 1913'te yayınlanan yazışmalarını incelerken, onların, 1900'lerin başındaki birçok işçi liderinin aksine, "proletaryanın değişim yaratmaya yönelik *temel* amaçları konusunda son derecede derin bir kavrayış" sergilediklerini ve "oportünizme ya da devrimci laf ebeliğine en ufak taviz bile vermeden, yaşanılan anın taktikleriyle ilgili görevlerin bu devrimci amaçlar açısından alışılmamış ölçüde esnek bir tanımı"nı[3] sunduklarını vurguladı.

1 V. İ. Lenin, "Seçim Kampanyası ve Seçim Platformu", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, Progress Publishers, Moskova, 1968, s. 285.

2 V. İ. Leni , "Karl Marx", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, Progress Publishers, Moskova, 1974, s. 75.

3 V. İ. Leni "Marx-Engels Yazışmaları", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, Progress Publishers, Moskova, 1963, s. 553-54.

Rus devriminin yenilgisi sonucunda, kitle deneyimini ve tüm uluslararası işçi sınıfı hareketinin derslerini özümseyecek proleter mücadele biçimlerine, yöntemlerine ve araçlarına ilişkin, bu biçimleri ve araçları tam zamanında değiştirmeye ve koordine etmeye ilişkin sorunlar özellikle ivedilik kazandı ve güçleşti. 1909'da Lenin, devrim sırasında, "'Fransızca konuşma'yı öğrendik Şimdi, bu duraklama, gericilik ve çözülme döneminde, 'Almanca konuşma'yı, yani yavaş yavaş, sistemli, aralıksız çalışmayı, adım adım ilerlemeyi, santim santim kazanmayı öğrenmeliyiz (işler canlanıncaya kadar başka bir yol yok)," diye yazıyordu.[4] Devrimin geri çekildiği ve gericiliğin üstünlük sağladığı bir zamanda kaçınılmaz olarak mücadele biçimlerinde yapılan bu değişikliği, oportünistler reformculuk ve legalizm anlayışıyla yorumlamaya, kitleleri devrime hazırlamayı reddetmeye ve genel olarak devrimci mücadele yöntemlerine karşı çıkmaya çalıştılar. Bolşevikler ise tam aksine, devrimin düşük bir noktasında, kitlesel devrimci mücadele deneyimini korumayı en büyük görev bildiler. Marx gibi Lenin de "siyasal duraklama ya da 'barışçıl' denilen yavaşlama dönemlerinden yararlanarak, ileri sınıfın sınıf bilincini, gücünü, militanlığını geliştirmek ve 'yirmi yıla bedel olan' büyük günlerdeki büyük görevler için pratik çözümler bulmak gerektiği"ne inanıyordu.[5]

Dolayısıyla, işçi sınıfının devrimci taktiklerini geliştirmek ve gerek Rusya'da gerekse başka ülkelerde doğru uygulamak için Lenin'in yaptığı çalışmalar, nesnel durumun ve içerdiği eğilimlerin derin bir bilimsel incelemesini, sonuç olarak da işçi sınıfı hareketinin görevlerinin belirlenmesini temel alıyordu. Bu uğurda çaba gösterirken Lenin, sınıfların temel saflaşmasında değişiklik olmazsa tarihin dönemeçlerinde değişmeden kalan genel görevler ile özgül toplumsal-siyasal durumdaki değişikliklere bağlı olan görevler arasında ayrım yaptı.

Lenin, dünya işçi sınıfı hareketine ilişkin incelemesinde, işçi sınıfı güçlerini derleyip toparlamanın ve örgütlemenin ilk aşamasının tamamlanmak üzere olduğu sonucuna vardı. Başta Rusya olmak üzere bazı ülkeler, zaman açısından sosyalist devrimlere yaklaşmakta olan burjuva demokratik devrimlerine özgü görevlerle yüz yüzeydi; diğer gelişmiş kapitalist ülkelerde ise Sosyal Demokratların görevi, burjuvaziye karşı iktidar mücadelesi için, kapitalist sistemin ortadan kaldırılması için proletaryayı fiilen hazırlamaktı.

Ama farklı ülkelerde Sosyal Demokratların nesnel görevleri farklı olmasına karşın, kitleleri devrime hazırlama gerekliliği, uluslararası işçi sınıfı hareketinin tüm kesimlerini birbirine yaklaştırdı ve tüm dünyadaki Sosyal Demokratların sol kanadına yolu gösterdi. Lenin, bu bağlamda, Rus işçi sınıfının deneyiminin Batı Avrupa ülkeleri için önemini belirtti, "çünkü sosyalist devrimler dönemin-

4 V. İ. Lenin, "Tasfiyeciliğin Tasfiyesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, Progress Publishers, Moskova, 1963, s. 458-59.

5 V. İ. Lenin, "Karl Marx", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 75.

de oralardaki olayların, Rusya'da meydana gelmiş olaylara benzeyeceğine hiç kuşku yoktu".[6]

Lenin, Rusya'da yeni bir devrimin olgunlaşmakta olduğu sonucunu çıkarırken, gericilik döneminde Rusya'nın geçirmekte olduğu karmaşık ve çelişik süreçlerin tahlilini temel aldı; çarlığa karşı mücadelede yeni bir aşamanın ufuklarını, genel uluslararası durumun gittikçe devrime elverişli hale gelmesini sağlayan faktörlerle organik bağlantılı olarak irdeledi. Beşinci Tüm Rusya RSDİP Konferansında (1908) alınan bir kararın ve sonraki parti kararlarının da dayanağı buydu.[7] Lenin, 1912-1913'te Rusya'da yoğunlaşmakta olan devrimci krizin akıbetinin hem bir sürü iç faktöre hem de Avrupa'daki ve Asya'daki duruma bağlı olduğunu, Rusya'daki krizi şiddetlendiren faktörlerden birinin, Rusya'daki durum ile "tüm komşu ülkelerin (yalnızca Avrupa'dakilerin değil Asya'dakilerin de) içinde bulundukları durum"[8] arasındaki belirgin uyuşmazlık olduğunu gözlemledi. Bu nedenle, sınıfsal güçlerden ve aralarındaki ilişkilerden oluşan tüm sistemi dikkate almak ve hem münferit ülkelerde hem de dünya çapında devrimci, demokratik mücadele deneyimine ve karşıdevrim deneyimine gereken dikkati göstermek gerekliydi.

Rusya'da devrimci proletaryanın Lenin tarafından belirlenen ve 1905-1907'de Bolşevikler tarafından uygulanan stratejik yol haritası hem gericilik yıllarında hem de onu izleyen yeni devrimci yükseliş sırasında değişmeden kaldı; "kalkışma sırasında ve kalkışma yokken *aynı* olan sınıflar arasındaki siyasal ayrım çizgisi"[9] doğrulandı. Rus işçi sınıfını reformcu yolu seçmeye zorlama, 1905 devriminin tüm taleplerinden, yani demokratik bir cumhuriyet, sekiz saatlik iş günü, büyük toprak mülklerine el konması taleplerinden vazgeçme yönündeki tüm girişimlere karşı, Lenin, burjuva demokratik devrimde proletaryanın hegemonyası için tutarlılıkla kavga verdi. Tasfiyecilikte apaçık anlatımını bulan liberal burjuvazinin ve revizyonistlerin planlarını, yani proletaryayı devrimci sosyalist yoldan saptırıp önemsiz reformlar yoluna sokma ve her yanı dökülen çarlığı ayağa kaldırma planlarını teşhir etti. Yaklaşan devrimlerde proletaryanın liderliğini gerçekleştirme sorunu, dünya ölçeğinde Sosyal Demokratların Marksist politikasında özellikle önemli bir unsur haline gelirken, Bolşevik Partisi'nin izlediği bu çizgi muazzam bir uluslararası anlam ve önem kazandı.

İşçi sınıfı hareketinin biriktirdiği deneyimden yola çıkan Lenin, proletaryanın liderliğini sağlamak için, ilk olarak ücretli işçi sınıfının birleşip bütünleşmesi, kendi partisini örgütlemesi ve büyük tarihsel hedeflerinin farkına varacak ölçüde bilincini geliştirmesi, ikinci olarak da kitlesel bir hareket temelinde tüm Orta Çağ kalıntılarına son vermek isteyen ve buna yeteneği olan demokratik

6 V. İ. Lenin, "Çağdaş Rusya ve İşçi Sınıfı Hareketi", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 47.

7 Bkz. *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 250, 329, 374-75.

8 V. İ. Lenin, "Devrimci Proletaryanın 1 Mayıs Eylemi", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 221.

9 V. İ. Lenin, "Liberal Bir İşçi Partisi Manifestosu", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 319-20.

güçlerin örgütlenmesi gerektiğini vurguladı.[10] Her türlü liberal işçi politikasına karşı Bolşeviklerin mücadelesi bu bakımdan çok önemliydi. Lenin'in belirttiği üzere, bu liberal politikalar, işçilerin kendi sınıf partisini kurma, bağımsız bir örgütlü güç olarak siyasete katılma ve mücadele etme ihtiyacını ve hakkını kabul ediyor ama bunu, kendilerini ezilmeye mahkûm eden sistemi devirmek için değil, yalnızca ezilen bir sınıf olarak konumunu iyileştirmek için yapmasını istiyordu. Toplumu köklü şekilde yeniden yapılandırma hakkını değil, yalnızca mülk sahibi sınıflardan birtakım tavizler koparma hakkını kabul ediyordu. Bunun aksine, Marksist proleter politika ise eski toplum bünyesinde gerçek reformlar ve kısmi iyileşme elde etmek için her fırsatı kullanmakla birlikte, kitleleri reformculuğun aldatıcılığı hakkında aydınlatıyor ve mücadelenin birinci aşamasında serflikten, ikinci aşamasında ise sermayenin baskısından kurtulmayı sağlayacak devrimci temel toplumsal değişim yolunda onlara önderlik ediyordu.

Lenin ve Bolşevikler, Marksist proleter politikayı izleyerek ve işçi sınıfını burjuvaziye boyun eğmeye yönelten oportünizmi teşhir ederek, proletaryayı devrimci mücadelesinde destekleyebilecek demokratik güçleri birleştirmeye öncelik verdiler.

RSDİP Merkez Komitesinin partili eylemcilerle birlikte 1913'te Krakow'da düzenlediği konferansın duyurusunda şöyle deniyordu: "Yeni demokratik güçler Rusya'nın köylüleri ve kentli burjuvazisi arasında hızla genişliyor ve güç kazanıyor."[11] Bolşevikler bir sol blok kurma çabalarını sürdürdüler; 1912'de yapılan Beşinci RSDİP Konferansı ile Altıncı (Prag) Tüm Rusya RSDİP Konferansının ve 1913'te RSDİP Merkez Komitesinin partili eylemcilerle düzenlediği Krakow ile Poronin konferanslarının kararlarına bu çabalar yansıdı. Lenin, herhangi bir burjuva demokratik harekette tüm işçi partileri için sol blokların zorunlu olduğunu vurgulayarak tasfiyeci yaklaşıma karşı çıktı. Ücretli işçi sınıfı ile küçük köylü toprak sahipleri arasındaki statü ayrımından dolayı işçi demokrasisi ile köylü demokrasisi arasında ortaya çıkan temel farklılığa işaret ederek şöyle yazıyordu: "Bugün Rusya'da, işçilerin ve köylülerin ortak görevleri, işçi sınıfı demokrasisi ile köylü demokrasisini birbirine yaklaştırıyor. Bu iki demokrasi, ister istemez farklı yollar izlese de, demokrasiye aykırı ne varsa hepsine karşı ortak hareket edebilir ve başarıya ulaşmak amacıyla öyle de yapmalıdır."[12]

Proletaryanın ve partisinin köylülere yönelik tutumu konusunda Lenin'in koyduğu yol gösterici ilkeler işte bu amacı güdüyordu. Bu ilkeler, durumun ayırıcı özelliklerini ve Stolipin'in tarım politikasına nesnel bir alternatif sunan geniş

10 V. İ. Lenin, "Dördüncü Duma Seçimleri İçin Kampanya", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 373-79; V. İ. Leni "Rusya'da Siyasal Partiler", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, Progress Publishers, Moskova, 1973, s. 50-51.

11 *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 357.

12 V. İ. Lenin, "Trudovik'ler ve İşçi Demokratlar", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 37.

köylü kitlelerinin taleplerini gereğince dikkate alarak, proletaryanın ve köylülerin proletarya önderliğindeki ortak devrimci demokratik mücadelesinin esaslarını belirledi. Lenin, bu çabaların akışı içinde, proletarya ve emekçi kitleler için en uygun gelişim yolunu savunarak, geleneksel önyargılarla, durağan dar görüşlülükle ve küçük burjuva sosyalizmiyle mücadele ederek, proletaryanın ve partisinin sınıfsal bir politika izlemesini ve hareketi sağlamlaştırmasını gerekli saydı. Bolşevikler, köylü kitlelerinin desteklediği küçük burjuva partileriyle ilişkilerinde, bu partilerin dışarıdan sosyalist gibi görünen ama aslında bilim dışı ve gerici doktrinlerinin, "Rusya'daki gerçekten devrimci (ve ödün vermeyen) bir burjuvazinin ve küçük burjuvazinin ideolojik gömlekleri"[13] olduğunu kavradılar. Sonuç olarak, örneğin Poronin Konferansında alınan karar, Narodnik partilerin küçük burjuva sosyalizmine, yalpalamalarına ve tutarlı demokrasiyi terk etmelerine karşı mücadele yürütülmesini istemekle birlikte, "monarşiye ve büyük toprak sahipliği sistemine karşı verdikleri mücadelede yoksul köylü kitlelerine yalnızca tutarlı demokratik sosyalist proletaryanın güvenilir şekilde önderlik edebileceği sürekli vurgulanarak, köylü kitlelerindeki cumhuriyetçi-demokratik eğilimlerin desteklenmesi"[14] görevine vurgu yapıyordu.

Bolşevikler, proleter partisinin köylü kitlelerini etkilemek için mümkün olan tüm yolları, tüm araçları kullanmasını, proletarya önderliğindeki köylü devriminin ideolojik ve örgütsel hazırlığının bütünleştirilmesini sağlamaya çalıştılar. Devrimin yenilgisinden sonra farklı biçimlerde olsa da devam eden köylü kitlelerinin devrimci mücadele deneyimini koruyup geliştirmek için çok şey yaptılar. Taşrada Sosyal Demokrat propagandayı genişletmeye uğraştılar ve demokratik bir tarım devrimini savundular. Lenin, Menşeviklerin tarımsal belediyeleştirme programını eleştirirken, Sosyal Demokrat bir tarım programının köylü eylemini örgütlemekle ilgili direktifler içermesi gerektiğini vurguladı. Bu programın uygulanması, tabanda yapılacak çalışmaya, kitlesel mücadeleye ve köylü komitesi tarzı organların oluşturulmasına bağlıydı. Lenin, bu "savaşan halk örgütlerinin ... halkın tam iktidarının aracı olarak ve bunu elde etmenin yolu olarak hizmet vermesi gerektiği"ni[15] savundu.

Lenin, köylülerle bağı bulunan proletarya kesimleri arasında daha fazla Sosyal Demokrat propagandanın gerekli olduğuna da işaret etti. Yeni devrimci yükseliş döneminde Bolşevikler, tarım proletaryasının ve köylülerin duyarsızlığını, umutsuzluğunu ve bölünmüşlüğünü aşmanın en etkili yollarından birinin, proletarya tarafından gerçekleştirilecek kitlesel bir devrimci grev olduğunu savundular. 1913 başında Lenin şöyle yazıyordu: "Kışladaki kırgınlığın yanı sıra,

13 V. İ. Lenin, "Sosyalist Devrimciler Devrimi Nasıl Toparlıyorlar ve Devrim Onları Nasıl Toparladı?", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 341.

14 *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 390.

15 V. İ. Lenin, "1905-1907 Birinci Rus Devriminde Sosyal Demokrasinin Tarım Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, Progress Publishers, Moskova, 1972, s. 357-58.

kırsal kesimde için için kızışan öfkenin ve bastırılmış homurtuların, işçilerin devrimci grevlerinde bir çekim merkezi bulması temel önemdedir."[16]

Bolşeviklerin soldaki demokratik güçleri toplayıp örgütleme ve genel demokratik hareketin başat gücü olarak proletaryanın rolünü güçlendirme çabaları, hem kırsal hem de kentli küçük burjuva kitleleri arasında militan bir demokratik ruh geliştirme çalışmalarına paralel gidiyordu. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar, özellikle gericilik döneminde, kentli küçük burjuvazinin ve aydın zümresinin ansızın artan ve katmerleşen oportünizmiyle aşırı baltalandı. Lenin, devrimlerin yenilgiye uğradığı tüm ülkelerdeki deneyimleri anımsatarak şöyle yazıyordu: "... Hem oportünistin yılgınlığında hem de teröristin çaresizliğinde bir ve aynı psikoloji, bir ve aynı sınıfsal (örneğin küçük burjuvaziye has) özellik sergilenir."[17]

Lenin, bu aşırıcılığı mahkûm ederken, ilkel biçimleriyle olsa bile hoşnutsuzluğu dışavuran her türlü belirtiye, otokrasiyle her türlü kitlesel çatışmaya dikkat gösterilmesini de salık verdi.

Bu bağlamda Lenin, genellikle siyasal nitelik taşımasa, eğitim kurumlarının özerkliği gibi akademik taleplerle sınırlı kalsa ve proletaryanın siyasal hareketiyle eşgüdümlü olmasa bile öğrenci patlamalarını göz ardı etmenin sekter bir hata olduğu kanısındaydı. Öğrenci eylemlerinin meydana geldiği koşulların ve siyasal hareketle ilişkilerinin enine boyuna irdelenmesi çağrısında bulundu. Eğer bu eylemler hareketin amaçlarını köreltiyorsa, hareketi bölüyorsa ve katılımcılarını yanlış yönlendiriyorsa, Sosyal Demokratlar bunlara karşı seferber olmalıydılar. Ama öğrenciler, genel sükûnet ortamında protesto seslerini yükseltiyorlarsa, Sosyal Demokratlar bunu her yolla desteklemeli ve genişlemesine yardım etmeliydiler. Lenin'in yazdığı gibi, "ilkel hareket biçimlerine Sosyal Demokrasinin verdiği başka her destek" gibi bu destek de "... en başta, çatışmanın ayağa kaldırdığı ve genel bir kural olarak, *ilk* siyasal çatışma deneyimini bu çatışma biçimiyle yaşayan daha geniş kesimler üzerinde ideolojik ve örgütsel etkiyi içermelidir".[18]

Proletaryanın önderlik ettiği demokratik hareketi destekleme, sağlamlaştırma ve genişletme politikası, özellikle Rusya'da gerekli olmasına karşın, başka ülkeler için de önemliydi. Her gerçek işçi partisi, hem katıksız proleter hem de genel demokratik hedefleri ilerletme göreviyle, bunları uygulamak için canını dişine takarak çalışma göreviyle ve egemen sınıfların liberal işçi politikası ilkelerini proletaryaya dayatma girişimlerine karşı direnme göreviyle karşı karşıyaydı. Lenin'in vurguladığı gibi, "İngiliz işçileri derinden yozlaştırmış olan İngiliz liberallerin tüm politikası, işçilerin, 'mülk sahibi sınıflar üzerinde üstünlük kurma'ya çalışmalarına izin vermek, ama tüm halkı kapsayan bir hareketin liderliğini *işçilerin* kendi adlarına ele almalarına *izin vermemek*tir."[19]

16 V. İ. Lenin, "Devrimci Grevlerin ve Sokak Gösterilerinin Gelişmesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 477.

17 V. İ. Lenin, "Bugünkü Çöküşün Bazı Özellikleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 152.

18 V. İ. Lenin, "Öğrenci Hareketi ve Bugünkü Siyasal Durum", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 216.

19 V. İ. Lenin, "Stolipin 'İşçi' Partisi Kampından", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 290.

Küçük ölçekli toprak sahiplerinin büyük manoryal toprak mülkiyetine karşı hatırı sayılır herhangi bir demokratik hareketinin bulunmadığı ve küçük burjuva partilerinin liberal burjuvaziyi desteklediği kapitalist ülkelerde proletaryanın liderliğini garantilemenin yollarını belirleyen Lenin, başta küçük ölçekli köylüler ile şehirlerdeki ticaret ve sanayi küçük burjuvazisi olmak üzere, proleter olmayan kitleleri hem burjuva demokratik hedefler uğruna hem de kapitalizme karşı dövüşebilmeleri için proletaryanın çevresinde derleyip toplamak gerektiğini vurguladı. Bir yandan, küçük ölçekli üreticileri yıkıma uğratarak mülksüzleştiren kapitalizmin gelişmesi, öte yandan Sosyal Demokrat propaganda, bu ittifakı kolaylaştırdı. Örneğin, 1913'te Lenin Alman siyasal yaşamını tahlil ederek, küçük burjuvazi kitlelerinde ağır basan duygu durumunun değişmiş olduğu ve hem köylülerin hem de kentli orta tabakaların artık Sosyal Demokratlara sempati beslediği sonucuna ulaştı. Lenin, kırsal alanlarda siyasal eğitim açısından bakılınca hâlâ yapılması gereken pek çok şeyin olduğunu da vurguladı.[20]

Lenin, Almanya'da kurtuluş mücadelesinin ufuklarını tanımlarken, bu ülkede yükselişte olan devrimin, "başka ülkelerdeki devrim öncesi dönemlere benzemeyen özel, ayrıksı bir siyasal durumla karşı karşıya olduğu"nu vurguladı. "... Bu ayrıksı devrim öncesi durumun başta gelen özelliği, gelecek devrimin kaçınılmaz olarak kıyas kabul etmez derecede daha derin, daha köklü olması, çok daha geniş kitleleri tüm önceki devrimlerden daha zor, çetin ve uzun süreli bir mücadelenin içine çekmesi gerektiği gerçeğinde yatıyor"du.[21] Proleter partisi, geniş kitleleri o mücadeleye katmalı, onlara yakın gelen ve anlayabilecekleri, yaşamsal çıkarlarını etkileyen talepler ortaya koymalıydı. 1910'da Lenin, SPD'nin Magdeburg Kongresinde August Bebel'in yaptığı konuşmayı yorumlayarak şöyle yazıyordu: "Çelişkilerin şiddetlenmesine, Prusya'da reform yapmanın zorluğuna, hükümet ile egemen sınıfların birbirinden ayrılmaz konumuna, kitleler arasında giderek büyüyen kızgınlığa, Avrupa'da bir savaş tehlikesine, hayat pahalılığının artmasıyla ekonomik boyunduruğun ağırlaşmasına, kapitalistlerin tröstlerde ve kartellerde birleşmelerine vb. yaptığı bütün o atıflar, hepsi, açıkça devrimci bir mücadelenin kaçınılmazlığı konusunda Partinin ve kitlelerin gözlerini açmayı amaçlıyordu."[22] Tüm burjuva sistemine karşı devrimci mücadeleye hazırlanmak ve emekçi kitleleri o mücadeleye katmak için, genel demokratik hedeflerin koyulması giderek zorunlu oluyordu. Örneğin, Lenin'in gösterdiği üzere, yaklaşan sosyalist devrim cumhuriyetçi propagandanın ertelenmesine meydan vermemeliydi çünkü daha zayıf bir cumhuriyetçi gelenek, genel olarak devrimci hedefle-

20 Bkz. V. İ. Leni , "Alman Siyasal Partileri Üzerine Yeni Veriler", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 269-71; V. İ. Lenin, "Sizin İçin Bir Trudovik Var!", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 434-35; V. İ. Lenin, "Zabern", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 514-15.

21 V. İ. Lenin, "İki Dünya", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 310.

22 *A.y.*

rin daha zayıf kavranması anlamına gelirdi.[23] Bu bağlamda Lenin, proletaryanın büyüyen gücü karşısında egemen sınıfların, burjuva egemenliğini korumak uğruna burjuva anayasal hukuk düzenini terk edebileceği ve çiğneyebileceği yolunda Engels'in ettiği sözleri anımsatıyordu. Almanya'da devrim öncesi durumun ayrıksı özelliğine işaret eden Lenin şöyle yazıyordu: "Burjuvaziye *karşı* burjuva yasallığından yarım yüzyıl boyunca mükemmel yararlanmış bir partinin, mücadelede o kolaylıklardan, *düşmanın* kendi yasallığının *tuzağına düşmesi* gerçeğinin, düşmanın kendi yasallığını yıkmak ... zorunda kalması gerçeğinin savaşta sağladığı avantajdan vazgeçmek için en ufak bir nedeni yoktur."[24]

Milliyetler sorununa ilişkin tutarlı genel demokratik talepler ortaya koymak, demokratik güçleri proletaryanın çevresinde toplamada önemli bir unsurdu. Milliyetlerin hakları için genel bir demokratik mücadele yürütme sorunu, yalnızca Rusya'da değil, burjuva demokratik dönüşümler açısından onun çok ilerisinde bulunan ülkelerde de güncel bir sorundu. Lenin, burjuva demokratik toplumun ortaya çıkışıyla bağlantılı kitlesel ulusal hareketler ile kitlesel burjuva demokratik hareketlerin tipik olarak bulunmadığı dönem arasında ayrım yaptı ama hiçbir zaman bu ayrımı mutlak gibi ele almadı. "İki dönem duvarla ayrılmış değildir, pek çok geçişsel bağla birbirine bağlıdır,"[25] diye belirtti. Tarihsel deneyim de bu yaklaşımı doğruladı. Burjuva devriminin çoktan tamamlanmış olduğu 19. yüzyıl Britanya'sında bile, Marx ve Engels, İngiliz işçilerin İrlanda'daki burjuva demokratik hareketi desteklemeleri, bir kez başladıktan sonra ona devrimci itici güç katmaları ve tamamına erdirmeleri gerektiğini, çünkü bunun, İngiliz proletaryasının kendi özgürlüğünün de yararına olacağı kanısındaydılar. Lenin de İrlanda'nın ulusal özgürlük mücadelesiyle bağlantılı olarak 1913'te Dublin'de meydana gelen olayları yakından izledi ve bu gelişmeleri, "barışsever, kültürlü, uygar [bir] özgür devlet"te sınıf mücadelesinin "şiddetlenerek sınıf savaşı noktasına ulaştığı"nın kanıtı olarak yorumladı; oportünist direnişe rağmen, bu olayların, İngiliz işçiler üzerinde devrimci etki yarattığını belirtti.[26] Lenin, İrlanda'daki gelişmelere ve İngiliz egemen çevrelerinin kendi yasalarıyla çatışmaya girmesine bağlı olarak, "Britanya'nın soylu toprak sahipleri İngiliz anayasasını ve İngiliz hukukunu yırtıp atarak mükemmel bir sınıf mücadelesi dersi verdikleri zaman" çıkan anayasal krize işaret etti.[27]

Lenin, proletaryayı ve proleter olmayan tabakaları sosyalist devrime götüren yolların haritasını çizerken, daha gelişmiş kapitalist ülkelerde bile hem buralarda burjuva gelişimin henüz tamamlanmadığı gerçeğine hem de bizatihi bu burjuva

23 Bkz. V. İ. Lenin, "Portekiz Kralının Başına Gelenler", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 472-73.

24 V. İ. Lenin, "İki Dünya", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 311.

25 V. İ. Lenin, "Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 401.

26 Bkz. V. İ. Lenin, "Dublin'de Sınıf Savaşı", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 332, 336.

27 V. İ. Leni , "Britanya'da Anayasal Kriz", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 227-28.

gelişimin sonuçlarına dayanarak, Sosyal Demokrat partilerin burjuva demokratik talepler ortaya atmaları gerektiği sonucunu çıkardı. Örneğin, "Britanya'da burjuva *öncesi*, Orta Çağ kalıntısı kurumların ve topraklı soylulara ait ayrıcalıkların birçoğunun korunduğu"nu belirtti.[28] Gerçi bunlar, Rusya'dakine benzer türden kitlesel demokratik protesto hareketine yol açmadı ama önemli olarak, reform planlarını açıklayıp kitlelerin desteğini kazanmaya çalışan politikacıların dikkatini çekti. Lloyd George'un 1913'teki "tarım kampanyası" bunun bir örneğiydi.

Öte yandan, emperyalizm, tekelci baskıya karşı ve burjuva demokratik özgürlüklerin çiğnenmesine karşı protestoları yansıtan yeni demokratik taleplerin kitleler arasında yayılmasına yol açtı. Lenin'in ABD siyasetindeki değişiklikler konusunda yaptığı değerlendirme bu bakımdan örnek niteliğindedir. Lenin'in gözlemine göre, Birleşik Devletler'de savaş öncesi yıllarda güçlenen burjuva reformculuğu, "toplumsal ve endüstriyel adalet"i tesis edebileceği ve hükümetin yardımıyla toplumda işçilere hakça bir yer verebileceği öne sürülen türden bir kapitalizmin ilan edildiği yeni bir program ortaya attı. Bu vaatler, işçi sınıfı hareketinin ve sosyalist eğilimin güçlenmesine verilmiş bir yanıttı; küçük ödünlerle tatmin olmayan ve toplumsal konumunu değiştirmek isteyen kitlelerin ruh halini dikkate alıyordu. Lenin, sırf seçmenlerin "eskisi gibi yaşamaya devam etmenin *imkânsız* olduğu"nu[29] hissetmelerinden dolayı ABD'de burjuva reformcuların 4 milyon oy toplamayı başardıklarını gözlemledi.

Sosyal Demokratlar, burjuva demokratik ülkelerde güçlenen bu duygular temelinde, iktidara gelme, sosyalizme ulaşma dürtüsünü harekete geçirebilirlerdi.

Bu mücadele kaçınılmaz olarak birçok aşamadan geçecekti; kapitalist gelişim düzeyi, burjuva tahakküm biçimleri, işçi sınıfı hareketinin olgunlaşma derecesi ve ayırt edici özellikleri vb. bakımından farklı olan ülkelerde oldukça farklı ara talepler ortaya çıkacaktı.

1912'de Lenin, Avrupa'da ve Amerika'da sosyalizm için büyük kavgaların başladığına işaret etti. Bununla birlikte, 1913'te, İngiliz işçilerin kısmi bir talep olarak anayasal temelde oldukça kolay uygulanabilecek siyasal reform sloganını ortaya atmakta haklı olduklarını yazdı.[30] 1914'te Lenin, ABD'li işçilerin, kapitalistlere, şakşakçılarına ve dalkavuklarına özgü sömürgen tüketime son vermeyi, tüm işçi ailelerine insanca bir kazanç ve normal bir iş günü sağlamayı amaçlayan "sade, açık ve dolaysız talepler"ini övdü.[31] Proletarya arasında güçlü bir devrimci ve sosyalist geleneğin bulunmadığı, ülke çapında demokratik hedeflerin zaten başarılmış olduğu, proletaryanın burjuvaziyi takip ettiği ve oldukça yüksek siyasal özgürlükten bağımsız olarak yararlanmadığı, Sosyal Demokrat hareketin nispeten zayıf olduğu Birleşik Devletler gibi ülkelerde Sosyalistlerin, bizzat iş-

28 *A.y.*, s. 226.

29 Bkz. V. İ. Leni , "ABD Başkanlık Seçiminin Sonuçları ve Anlamı", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 402-04.

30 Bkz. V. İ. Leni , "Dublin Katliamından Bir Hafta Sonra", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 349.

31 Bkz. V. İ. Lenin, "Yılda Dört Bin Ruble ve Günde Altı Saat", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 68-70.

çilerce dile getirilen talepleri sekter bir tutumla küçük görmelerinin özellikle tehlikeli olduğu kanısındaydı. Marx ve Engels gibi, Lenin de böyle koşullarda Sosyalistlerin "teorik olarak umarsız durumda bulunan ama kendilerinin yanı sıra yürüyen canlı ve güçlü işçi sınıfı hareketi"ne uyum sağlamaları, "proletaryayı *siyasal olarak sarsıp uyandırmak* için işçi sınıfı hareketine *katılmaları*" gerektiğini vurguladı.[32]

Burjuva demokratik devrimin henüz tamamlanmamış olması veya henüz başlamaması nedeniyle işçi sınıfının hâlâ çözülmemiş önemli genel demokratik görevlerle karşı karşıya bulunduğu, proletaryanın bağımsız bir politika izlediği ve Sosyal Demokratların faal olduğu ülkelerde, işçi sınıfı hareketinin görevlerini ve kapsamını değersizleştirmek, Lenin'in düşüncesine göre özellikle tehlikeliydi. Genel olarak ana görev, işçi sınıfı hareketinin şu ya da bu ülkedeki tarihsel ayırıcı özelliklerine gereken dikkati göstererek işçileri gündelik kaygılarının üzerine çıkarmak ve devrimci mücadele yolunda onlara rehberlik etmekti.[33]

İncelediğimiz dönemde, proletaryayı sağlamlaştırıp örgütleme, proleter ve proleter olmayan emekçi kitleleri emperyalist politikaya karşı mücadeleye katma uğraşında militarizmle ve sömürgeci egemenlikle ilgili sorunlar özellikle önemliydi. Lenin, savaş aleyhtarı hareket ile proletaryanın devrime hazırlanması arasındaki kopmaz bağdan hareket etti.

1908'deki Beşinci RSDİP Konferansında kabul edilen Lenin'e ait karar tasarısı, 1905-1907 deneyimi temelinde devrim hazırlıklarıyla ilgili başka görevleri tanımlamaktan başka, ordu içinde parti çalışması yapılması gerektiğini özellikle vurguluyordu.[34] Konferans, askerî ödenekler lehine oy kullanılmasına kesinlikle izin verilmeyeceğini kararlaştırarak, hükümetin ve destekçisi partilerin izlediği karşıdevrimci dış politikanın yanı sıra, Rus burjuvazisine mensup çeşitli grupların emperyalist ve milliyetçi planlarına karşı da güçlü bir seferberlik çağrısı yaptı. Daha sonra, 1912'deki Altıncı (Prag) RSDİP Konferansında bu çizgi yeniden onaylandı.[35] Lenin, savaş sorununa yaklaşırken, sadece savaşın savunma ya da saldırı amaçlı olup olmadığının değil, sınıf mücadelesinin ve uluslararası proleter hareketinin çıkarlarını nasıl etkilediğinin belirleyici faktör olduğunu savundu.[36]

İkinci Enternasyonal'in 1910'daki Kopenhag Kongresinde Lenin, burjuva ordusunun dağıtılıp yerine halkın silahlandırılması konusunda Sosyal

32 V. İ. Lenin, "*Johannes Becker, Joseph Dietzgen, Frederick Engels, Karl Marx ve Başkaları Tarafından Friedrich Sorge'ye ve Başkalarına Yazılan Mektuplar*'ın Rusça Çevirisine Önsöz", *Toplu Yapıtlar*, C. 12, Progress Publishers, Moskova. 1972, s. 363, 373.

33 *A.y.*, s. 373, 377-78.

34 Bkz. V. İ. Leni , "RSDİP'nin Beşinci (Tüm Rusya) Konferansı, 21-27 Aralık 1908", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 324.

35 Bkz. *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 253, 254, 333.

36 Bkz. V. İ. Lenin, "Savaşkan Militarizm ve Sosyal Demokrasinin Antimilitarist Taktikleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 199.

Demokratlarca dile getirilen önemli temel talebin kullanılarak militarizme karşı çıkılmasını savundu. Kapitalizm altında gerçekleşme şansı bulunmamasına karşın, bu slogan, kitleleri devrime götüren taleplerin bütünsel bir parçası olarak gerekliydi. Lenin, İkinci Enternasyonal'in Basel Kongresinin (1912) hazırlıkları sırasında, proletaryanın savaş aleyhtarı devrimci kitlesel mücadelesinden vazgeçen Alman ve Avusturyalı Sosyal Demokrat liderlerin ve benzerlerinin sağ merkezci görüşlerini, manifesto taslağını hazırlayan komitenin reddetmesini sağlamaya çalıştı.[37] Lenin, aynı zamanda, ultra sol anarkosendikalistlerin doğrudan eylemle, savaş karşıtı grevle savaşın şiddetle reddedilmesi için yaptıkları çağrılara da karşıydı. Savaşın ilk aşamasındaki elverişsiz koşullarda savaş karşıtı bir grev başlatmak yerine proletaryanın gizli örgütlerini güçlendirmek ve devrime hazırlamak gerektiği inancındaydı. 1910'da Lenin, İkinci Enternasyonal'in Stuttgart Kongresinde benimsenen savaş aleyhtarı kararın uygulanması için USB'nin aldığı önlemlere değinerek, "Söz konusu olan şey, 'savaşı önleme' (savuşturma) yönünde yalıtık bir eylem değil, genelde proletarya *kitlelerinin* devrimci baskısıdır," diye yazıyor, bu bağlamda da 1905 grevlerinin seyrine ve koşullarına ilişkin eksiksiz bir tahlilin gerekli olduğuna işaret ediyordu.[38] 1914 Temmuz'unda, "Devrim ve Savaş" makalesi için tuttuğu notlarda, savaş karşıtı mücadeleyle ilgili şöyle diyordu: "... Rusya'da işçilerin deneyimi. Savaşa karşı en iyi savaş: devrim."[39]

Lenin'in proletaryanın sömürgecilik karşıtı politikasını ele alış tarzı da kitleleri devrime yönlendirdi, emperyalist ülkelerdeki proleter mücadelesi ile sömürge ve bağımlı topraklardaki ulusal kurtuluş hareketini buluşturma olanağı yarattı. Lenin, "sömürge politikasına karşı Sosyal Demokratların mücadele etmelerini, sömürgeci haydutluğa karşı kitleler arasında ajitasyon yapmalarını, sömürgelerin ezilen kitleleri arasında direniş ve muhalefet ruhu uyandırılmasını"[40] zorunlu saydı.

Lenin'in önderliğindeki Bolşevikler, uluslararası işçi sınıfı hareketinin tarihinde ilk kez, ezilen sömürge halklarının ulusal kurtuluş mücadelesine etkin proleter desteğinin birçok güzel örneğini verdiler. Leninist yaklaşım hem kendi hükümetinin hem de diğer emperyalist hükümetlerin sömürgeci politikalarının teşhir edilmesini, ulusal kurtuluş hareketlerini bastırmak üzere gönderilmiş askerler arasında devrimci fikirlerin yayılmasını ve o hareketlere silahlarla, gönüllülerle doğrudan yardımın örgütlenmesini içeriyordu.[41]

37 Bkz. "V. İ. Lenin'den Karl Radek'e", *Toplu Yapıtlar,* C. 36, Progress Publishers, Moskova, 1971, s. 172; "V. İ. Lenin'den Camille Huysmans'a", *Toplu Yapıtlar,* C. 43, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 306-07.

38 V. İ. Lenin, "*Sotsial-Demokrat*'ın Yazı Kuruluna", *Toplu Yapıtlar,* C. 43, s. 262.

39 V. İ. Lenin, "'Devrim ve Savaş' Makalesi İçin Taslaklar", *Toplu Yapıtlar,* C. 41, Progress Publishers, Moskova, 1969, s. 335.

40 V. İ. Lenin, "Uluslararası Sosyalist Büro Toplantısı", *Toplu Yapıtlar,* C. 15, s. 244.

41 Ayrıntılar için bkz. *Devrimci Bir Enternasyonal Mücadelesinde Lenin,* Nauka, Moskova, 1970, s. 276, 279 (Rusça).

• • •

1908-1914'te, işçi sınıfı hareketinin çeşitli devrimci görevlerinin, karmaşık, çelişkili ve sürekli değişen bir toplumsal-siyasal ortamda ele alınması gerekliydi. Hem gericilik döneminin yerini işçi sınıfı hareketinde yeni bir yükselişe bıraktığı Rusya'da hem de başka ülkelerde siyasal krizler tırmanıştaydı. Lenin, Avrupa'nın farklı yerlerinde farklı şekillerde açığa çıktığı üzere, alt sınıfların eskiden olduğu gibi yaşamayı istemediklerini gösteren belirtileri yakından izledi. 1913'te, Alman proletaryası arasında güçlü bir protestonun adım adım büyüdüğüne ve Britanya'da, rakamlarla ifade edilmese de herkesin hissettiği üzere, toplumsal güçlerin yeniden saf tuttuğuna işaret etti.[42] Lenin'in bitmez tükenmez devrimci iyimserliğinin kaynaklarından biri, durumla ilgili, durumun gitgide patlamaya hazır hale gelişiyle ilgili yaptığı derin tahlildi. Bununla birlikte, Lenin, "Rus devrimindeki 9 Ocak gibi dönüm noktalarından birinin şimdi gelip çattığını *ya da henüz gelmediğini*, tam şu dakikada mı, yoksa *bir sonraki* dakikada mı olduğunu" önceden söylemenin zorluğuna değindi.[43] Yine de Lenin, yalnızca değişen durumdaki kilit eğilimi aramıyordu, devrimin ne hızla yaklaştığını saptamaya çalışıyordu; "ilk başta doludizgin bir siyasal krize ve sonra, kriz keskinleşince iç savaşa yol açan nesnel koşullar"ı[44] dikkate almak gerektiğini vurguladı. Proleter mücadelesinin biçimleri, yöntemleri ve araçları sorununu çözmenin ivediliğini ve güçlüğünü bu açıklıyordu.

Bir diyalektik maddeci olarak, Lenin, işçi sınıfının mücadele biçimlerine değiştirilemez bir şey olarak, soyut formülleri ve doktriner reçeteleri temel alan bir şey olarak yaklaşmadı. Yeni mücadele yollarının ve yöntemlerinin, proleter liderlerince masa başında sergilenen bilgelikten değil, kitle hareketinin kendinden kaynaklandığını savundu. Lenin'in vurguladığı gibi, Marksizm, "verili toplumsal durum değiştikçe verili dönemin katılımcılarınca bilinmeyen yeni mücadele biçimlerinin *kaçınılmaz olarak* ortaya çıktığı"nı kabul eder. "... Marksizm, mücadele biçimleri sorununun mutlaka *tarihsel* bir irdelemesinin yapılmasını gerektirir. Bu sorunu somut tarihsel durumdan ayrı ele almak, diyalektik maddeciliğin en temel öğelerinin anlaşılmadığını açığa vurur."[45]

Lenin'in belirttiği gibi, mücadele yollarında ve yöntemlerinde meydana gelen değişikliklerin nedeni, ekonomik, siyasal, ulusal-kültürel koşullar ile yaşam ve başka koşullardaki farklılıklardır, işçi sınıfının tüm ruhsal yapısında oluşan derin ve kapsamlı değişikliklerdir, işçi sınıfının giderek daha geniş kesimlerinin uyanarak bilinçli ve güçlü eyleme yönelmesidir, mücadelenin bizatihi içeriği ve

42 Bkz. V. İ. Lenin, "1912'de İngiliz İşçi Hareketi", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 467-68; V. İ. Lenin, "Milletvekili Frank, Kitle Grevinden Yana", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, s. 256-57.

43 V. İ. Leni , "İki Dünya", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 312.

44 V. İ. Leni , "Bugünkü Çöküşün Bazı Özellikleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 153.

45 V. İ. Leni , "Gerilla Savaşı", *Toplu Yapıtlar*, C. 11, Progress Publishers, Moskova, 1972, s. 213, 214.

hem devrimci hem de karşıdevrimci kuvvetlerce daha önce kullanılan mücadele teknikleridir, eski ve yeni mücadele biçimlerini tahlil eden, örgütleyen ve açıklayan devrimci partilerin faaliyetleridir.[46] Ayrıca, Lenin'in gözlemine göre, bu biçimler birbiriyle bileşimler oluşturur, birbirini tamamlar; örneğin, sıklıkla kitle hareketinin daha geniş boyuta ulaşmasını, daha etkili olmasını sağlayan ve emekçi halk temsilcilerinin parlamenter faaliyetlerini kolaylaştıran faktör, işte tam da grevler ile parlamenter faaliyetlerin bu bileşimiydi.

Rusya'daki gericilik döneminde, Lenin ve RSDİP liderleri arasındaki destekçileri, "yasadışı Partinin az çok geniş kitleleri etkilemesine olanak veren [nesnel olarak belirlenmiş] biçimler"den[47] yana, gizli parti çalışmasını yasal izinli uğraşlarla, yani gerek Dumadaki gerekse yasal ve yarı yasal proleter örgütlerindeki faaliyetlerle uygun şekilde birleştirme taktiklerinden yana tavır aldılar. Bolşevikler, özellikle tasfiyeciliğin ve otzovizmin çarpıcı şekilde yansıttığı yanlış taktiklere karşı yürüttükleri ödünsüz mücadelede bu çizgiyi savundular. Bolşeviklerin 1909'da düzenledikleri *Proletari*'nin genişletilmiş yayın kurulu toplantısında alınan bir kararla, başka şeylerin yanı sıra şu hususlar vurgulandı: "Sağ tasfiyeciler, gizli bir RSDİP'ye gerek olmadığını, Sosyal Demokratların münhasıran ya da hemen hemen münhasıran yasaların izin verdiği fırsatlara odaklanmaları gerektiğini iddia ediyorlar. Sol tasfiyeciler ise bunu tepetaklak ediyorlar: Bunlara göre, parti çalışmasında yasaların izin verdiği fırsatlar söz konusu değildir, tüm istedikleri, ne pahasına olursa olsun gizli faaliyetlerdir."[48]

Lenin'in seçimle ve Sosyal Demokratların parlamenter faaliyetleriyle ilgili sorunları ele alış tarzı, yasal ve gizli mücadele biçimlerini birleştiren doğru proleter çizgi için özellikle önemliydi. Lenin, ulusal gelişimin açtığı devrimci ufuklardan ve yurt dışı deneyim ile Rusya'daki durumun derin tahlilinden[49] hareket ederek, Duma faaliyetlerine ilişkin bir program önerdi ve partinin benimsediği bu program, "Menşevik oportünizmine, tasfiyeciliğe ve parlamenter ahmaklığa karşı"[50] mücadele sürecinde uygulandı. Rusya'da parlamenter faaliyetlerin karşılaştığı belirli zorluklar nedeniyle Rus Sosyal Demokratları için özellikle önemli olmasına karşın, programın önemi, yalnızca Rus Sosyal Demokratlarıyla sınırlı değildi.

Lenin, parlamentarizme ilişkin sorunları, proletaryanın burjuva toplumu bünyesindeki genel devrimci mücadelesi sorununun ayrılmaz bir parçası olarak

46 Bkz. V. İ. Lenin, "Yeni Görevler ve Yeni Güçler", *Toplu Yapıtlar,* C. 8, Progress Publishers, Moskova, 1974, s. 211; V. İ. Lenin, "Dumanın Dağıtılması ve Proletaryanın Görevleri", *Toplu Yapıtlar,* C. 11, s. 118; V. İ. Lenin, "Gerilla Savaşı", *Toplu Yapıtlar,* C. 11, s. 213-14.

47 V. İ. Lenin, "Genişletilmiş *Proletari* Yayın Kurulu Toplantısı Kararları", *Toplu Yapıtlar,* C. 15, s. 447.

48 *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 251, 270-71.

49 Bkz. V. İ. Lenin, "RSDİP'nin Altıncı (Prag) Tüm Rusya Konferansı", *Toplu Yapıtlar,* C. 17, s. 468-71; V. İ. Lenin, "Liberal İşçi Politikasının Bir Organı", *Toplu Yapıtlar,* C. 17, s. 487-90; V. İ. Lenin, "Liberal İşçi Politikasının Zavallı Bir Savunusu", *Toplu Yapıtlar,* C. 17, s. 556-61; V. İ. Leni , "Rusya'da İkinci Oylama ve İşçi Sınıfının Görevleri", *Toplu Yapıtlar,* C. 17, s. 562-68.

50 *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 278; ayrıca bkz. s. 251-55, 277-80, 333-34, 384-86.

gördü. Hem sağ oportünistlerin burjuva parlamentarizmine taparcasına bağlılığında hem de parlamentarizme karşı anarşist saldırılarda yansımasını bulduğu üzere, bu sorunların haksız yere birbirinden soyutlanmasına kararlılıkla karşı çıktı; parlamento grubunun çalışmalarının bir bütün olarak işçi sınıfı hareketinin çıkarlarına hizmet etmesi gerektiği inancındaydı.

Lenin, işçilerin sıkıca kenetlenip güçlenmesinde ve siyasal açıdan eğitilmesinde seçimlerin büyük önem taşıdığını; seçim sonuçlarının, proletaryanın iradesini ve Sosyal Demokratların kitleleri kendi yanlarına çekme mücadelesinde elde ettikleri başarıları yansıttığını, Sosyal Demokratların parlamento kürsüsünü kullanmalarına olanak sağladığını vurguladı. Ama aynı zamanda da partinin seçimsel ve teknik çalışmalarının ikincil mahiyet taşıdığını, önceki uzun devrimci propagandaya, proletaryanın güncel ideolojik ve siyasal görevlerine bağımlı olduğunu belirtti. Bir seçim kampanyası sürecinde, partinin ortaya koyduğu siyasal sorunların çözüme kavuşturulması ve bunların karmaşık propaganda ve örgütlenme çalışmalarına uygulanması işçi adaylarının başarısında belirleyiciydi. Lenin, burjuva parlamentolarının en ideal olanında bile "çeşitli sınıfların gerçek gücü ile bu gücün yansıması arasındaki [kaçınılmaz] uyuşmazlığa" da dikkat çekti.[51] Proletarya ile küçük burjuvazinin geniş demokratik tabakaları oralarda yalnızca sınırlı düzeyde temsil ediliyordu.

Sosyal Demokrat parlamento çalışmaları için doğru hedeflere gelince, bu hedefler, başka partilerin hedeflerinden köklü şekilde ayrılmalı, proletaryanın ve diğer demokratik toplum kesimlerinin kitlesel hareketinin gelişimine ve ufuklarına uygun olmalı, tüm dikkatini yasamayla sınırlamak yerine, parlamento dışı kitlesel eylemi güçlendirmeliydi.[52] Özellikle, Rusya'da devrimci gelişimi önlemek amacıyla kurulmuş çağdışı, gerici Dumanın Sosyal Demokrat üyelerinin "yasama" çalışması yapmaları yönündeki Menşevik çağrıları bu bağlamda çok zararlıydı.

Lenin, Sosyal Demokratların Duma kürsüsünü kullanışlarının, hem hükümete hem de burjuva partilerine yönelik proleter sınıfsal bir yaklaşımı yansıtması gerektiğini, kitleleri yeni bir devrimci taarruz için eğitme ve hazırlama çabasının bütünsel bir parçası olması gerektiğini vurguladı. Sosyalistlere Karşı Yasa döneminde Alman Sosyal Demokratların yaşadıkları deneyime gönderme yaparak, gizli bir partinin Dumada yasal temsil olanağını kullanabilmesi ve bunu, görevine uygun bir parti aracına dönüştürebilmesi gerektiğini yazıyordu; parlamento grubunun partiyle sürekli temas halinde olması, parti kongrelerinde

51 Bkz. V. İ. Lenin, "Bugünkü Duruma İlişkin Değerlendirme", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 275; V. İ. Lenin, "Dördüncü Duma Seçimleri İçin Kampanya", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 378-79; V. İ. Lenin, "Seçim Kampanyasının Temel Sorunları", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 399-400; V. İ. Lenin, "Sosyal Demokrat Duma Grubu İçindeki Çatışmaya İlişkin Veriler", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 459-61; V. İ. Lenin, "Altı Aylık Çalışmanın Sonuçları", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 196-97.

52 Bkz. V. İ. Lenin, "Duma Faaliyetleriyle İlgili Bolşeviklerin Görevleri Üzerine Konuşma ve Karar Taslağı", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 439-41.

ve merkez organlarında alınan kararları uygulaması gerektiğini düşünüyordu.[53] Lenin, Sosyal Demokrat parlamento gruplarının rolünün abartılmasına da hafife alınmasına da karşıydı. "Parlamento grubu bir genelkurmay değildir ... daha çok, kimi durumda bir borazancı birimi, kimi durumda bir keşif birimi, kimi durumda da başka bir yardımcı 'kol' örgütlenmesidir,"[54] diyordu. Parlamentoda yasa önerileri, soru önergeleri, değişiklik teklifleri vb. verirken grubun böyle bir rol üstlendiğini savunuyordu. Bu bağlamda, Batı Avrupalı Sosyal Demokratların zengin parlamenter deneyiminden yararlanmak gerektiğine inanıyor ama oportünist sapmalara karşı da uyarıyordu. 1908'deki Beşinci RSDİP Konferansında alınan karar, Dumadaki Sosyal Demokrat grubun, partiye ve Merkez Komitesine bağlı hareket eden bir organ olduğunu vurgulayarak şöyle diyordu: "Karşıdevrimci Üçüncü Dumada, parti organlarından biri olarak grubun kilit ödevi, pozitif yasama denilen yola girmeksizin ya da ufak tefek sahte reformlar peşinde koşmaksızın ve kendini salt Duma çoğunluğunun gündeme getirdiği sorunlarla uğraşmaya hapsetmeksizin Sosyal Demokrat propaganda, ajitasyon ve örgütlenme davasına hizmet etmek, işçi kitlelerini ve partimizi ilgilendiren sorunları Duma gündemine getirmede elinden gelen çabayı göstermektir."[55] "Sekiz Saatlik İş Günü Yasasının Temel Gerekçelerine İlişkin Taslak Üzerine Açıklayıcı Notlar", bu bakımdan iyi bir örnektir.[56] Lenin, Sosyal Demokrat propagandanın akılalmaz zorluklarla karşılaştığı gericilik zamanında, sekiz saatlik iş günü ilkesini Fransız Sosyalistlerin ve Alman Sosyal Demokratların yaptıkları şekilde kısaca dile getirmekle kalmayıp, ihtiyaç duyulan özgül propaganda malzemesini de sağlamak, yasa önerisini ve dayanağını proletaryanın en geniş kesimlerince anlaşılabilir hale getirmek de gerektiğini vurguladı. Görev, örgütsüz ve geri işçilerin yasa önerisine ilgi göstermelerini sağlamaktı; bu, onların bir bütün olarak Sosyal Demokrat ideolojiye geçmeleri için yeni bir adım olacaktı. Lenin, toplumsal reform ve genel demokratik siyasal değişiklikler arasındaki bağ konusunda işçi sınıfını en kesin anlayışla donatmanın önemini vurguladı. Bolşevikler, örgütlenme ve grev özgürlüğüne, işçi sigortasına vb. ilişkin Sosyal Demokrat yasa önerileri sunarken de aynı yaklaşımı benimsediler. Her ayrı reform, uygun demokratik ve özellikle proleter demokratik kurumlara dönük taleplerle birlikte önerilecekti; başka bir görev de köklü siyasal dönüşümler yapılmadıkça bu reformların mümkün olmadığını açıklamaktı. RSDİP Merkez Komitesinin Poronin Konferansı (1913), Sosyal Demokratların parlamento faaliyetleri sorununa gönderme yaparak, Dumada emekçi halkın koşullarını kısmen de olsa iyileştirecek bir yasa önerisi görüşülüyorsa, grubun "böyle iyileştirmeler içeren

53 Bkz. V. İ. Lenin, "Yolda", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 351-52; V. İ. Lenin, "Duma Faaliyetleriyle İlgili Bolşeviklerin Görevleri Üzerine Konuşma ve Karar Taslağı", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 439-41.

54 V. İ. Lenin, "İki Mektup", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 294.

55 *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 253.

56 Bkz. V. İ. Lenin, *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 110.

hükümler lehine oy kullanması" gerektiğini belirtti. "Ama Dördüncü Dumanın dayattığı koşullar böyle bir iyileştirmeyi kuşkulu hale getirirse grup çekimser kalacak ve *zorunlu olarak* meseleyi ilk önce işçi örgütlerinin temsilcileriyle görüşerek, bu çekimser tutumuna özgül bir açıklama getirecek"ti.[57]

Bolşeviklerin Duma faaliyetleri için Lenin'in çizdiği yol haritası, uluslararası proletaryanın devrimci parlamenter taktiklerini tutarlılıkla korudu ve yaratıcı şekilde geliştirdi.[58] Bu görev özellikle günceldi, çünkü birçok işçi partisinin parlamento grubuna ciddi şekilde oportünizm bulaşmıştı. Lenin, başka ülkelerde parlamento kürsüsünün kullanımını destekler ve tanıtırken, parlamenter miyopluğu ve burjuva partilerle ilkesiz uzlaşmayı teşhir etti. Sosyal Demokrat parlamento üyelerinin düştükleri hatalara karşı girişilen anarşist ve diğer amansız saldırıları kararlılıkla geri püskürttü; parlamento grubu üzerinde partinin olumlu ve yaratıcı etkisini, grubun işçilerle yakın temasını garantilemeye çalıştı. Grubun faaliyetleri hakkında işçilere ayrıntılı bilgi verilmesi, işçilerin grup üzerinde etkili olabilmeleri gerektiğini savundu.[59] Sosyal Demokrat parlamenter faaliyetler, parlamento dışı mücadele biçimleriyle yakından ilişkili olmalıydı. Dolayısıyla, Bolşevik Duma üyeleri hem Dumada hem de Duma dışında çalışırken, yasal parti merkezini oluşturan ve gizli çalışma için parlamenter dokunulmazlığından yararlanan parti propagandacıları ve örgütçüleri olarak hareket edeceklerdi.

Lenin, işçi sınıfı hareketinin çeşitli biçimlerine ilişkin tahlilinde, emekçi halkın koşullarında kısmi iyileşme sağlayacak olan biçimler dâhil, bu biçimlerin her birinin devrimci önemini gördü. Amaç, işçilerin koşullarında çok ufak bile olsa iyileşme sağlama mücadelesi ile proletaryanın asıl devrimci hedefleri arasındaki bağı her zaman korumaktı: İşte o zaman, reform mücadelesi, "reformculuktan çok uzak bir içerikle doldurulmuş" olurdu.[60] Emekçi halkın durumunun asgari düzeyde bile olsa iyileşmesini sağlama arzusu, halkın eğitimiyle, örgütlenmesiyle ve daha ileri sınıfsal eylem yeteneğiyle bağlantılı olabilirdi ve olmalıydı. Dolayısıyla, "bu iyileşmeyi elde ederken proleter sınıf mücadelesinin körelmesine yol açan yöntemler"in[61] tercih edilmesine izin verilemezdi. Ayrıca,

57 *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 385.

58 Örneğin, bkz. V. İ. Lenin, "Troçki'nin Diplomasisi ve Belirli Bir Parti Platformu", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 360-64; V. İ. Lenin, "Dördüncü Duma Seçim Kampanyası ve Devrimci Sosyal Demokratların Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 17-21; V. İ. Lenin, "Dumanın İşçi Vekillerine ve Açıkladıkları Bildiriye Dair", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 420-23; V. İ. Lenin, "15 Kasım Olayına Dair", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 424-26; V. İ. Lenin, "Birlik Yaygaraları Ardına Gizlenerek Birliğin Bozulması", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 327-47.

59 Örneğin, bkz. Lenin'in şu makaleleri: "Genişletilmiş *Proletari* Yayın Kurulu Toplantısı Raporu", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 430-31; "Britanya Sosyal Demokrat Partisi Konferansı", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 173-78; "Britanya'da Liberal İşçi Politikası Üzerine Tartışmalar", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 360-65; "Britanya'da (Oportünizmin Hazin Sonuçları)", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 55-56; "Alman Sosyal Demokratlar ve Silahlanma", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, s. 242-43; "August Bebel", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 295-301; "V. İ. Lenin'den Inessa Armand'a", *Toplu Yapıtlar*, C. 43, s. 396-97.

60 V. İ. Lenin, "Bir Yazarın Notları", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 384.

61 V. İ. Lenin, "Sendikal Tarafsızlık", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 467.

Lenin'in işaret ettiği üzere, işçi sınıfının mücadelesinin önemi, yalnızca elde ettiği tavizlerin boyutuyla sınırlı değildi. Lenin, Belçika'daki 1913 genel grevinin sonuçlarını özetlerken şöyle yazıyordu: "Grevin başarısı, hükümet karşısında kazanılan bu kısmi zaferden çok, Belçika işçi sınıfı kitlesinin sergilediği örgütlülük, disiplin, kavga ruhu ve mücadele coşkusudur."[62]

Lenin, uluslararası işçi sınıfı hareketinin geliştirdiği tüm biçimlere ve araçlara ilişkin ayrıntılı tahlilinde, sosyal reformcuların ve anarşistlerin bunlara yönelik önyargılı yaklaşımlarını teşhir etti; herhangi bir mücadele biçiminin göreli önemini vurguladı ve bu biçimleri, nesnel durumun bilimsel bir tahliline dayanarak devrimin çıkarları uğruna etkili şekilde kullanmanın tartışmasız gerekli olduğunu belirtti.

Lenin ve diğer Bolşevikler, özgül olarak, apaçık dezavantajlı kavgalardan kaçınmaya yardımcı olan uzlaşmanın, her türlü sınıfsal gücün çabalarını devrimin çıkarları uğruna kullanmanın önemini sürekli vurguladılar. Lenin, 1911 sonunda, yeni devrimci yükselişin yeni bir yola gireceğini belirterek şöyle yazıyordu: "Bu 'yeni'ye doğru dürüst yaklaşabilmek, onu etkileyebilmek ve başarıyla gelişmesine yardım edebilmek için, kendimizi eski yöntemlerle sınırlı tutmamalı, yeni yöntemler de aramalıyız: Kalabalıklara karışmalı, gerçek yaşamın nabzını tutmalı ve bazen, yalnızca yoğun kalabalıklara değil, liberal salonlara da girmeliyiz."[63]

Burjuva liberal lider Pyotr Struve'yle 1901-1902'de kurulan ve gerek burjuva liberalizmine karşı, gerekse işçi sınıfı hareketi içinde nüfuz kazandığını gösteren en ufak belirtiye karşı tavizsiz bir ideolojik ve siyasal mücadeleyle birlikte yürütülen resmî siyasal ittifak epeyce yararlı oldu ve Bolşevikler bu taktiğe başvurmayı sürdürdüler. Mart 1914'te Lenin, hükümetle mücadelede hangi yöntemlerin liberaller için kabul edilebilir olduğunu, mali destek verip veremeyeceklerini, gizli bir gazete çıkarıp çıkaramayacaklarını vb. saptamak gerektiğini düşündü. İvan Skvortsov-Stepanov, burjuva temsilcilerince kurulan bilgilendirme komitesinde görevliydi ve Lenin ona şöyle yazdı: "Amacımız, kendimizi bilgilendirmek ve onları, devrime mümkün olan her türlü etkin yardımı vermeleri için teşvik etmektir."[64]

Ama uzlaşma, proleter partisinin, proletarya bünyesindeki çeşitli grupları ve proletaryayı çevreleyen birçok ara, yarı proleter, küçük burjuva tabakayı etkilemesini sağlayan bir yol olarak özellikle önemliydi. Küçük burjuva partileriyle böyle ilişkiler, onları devrimin yanına çekmek için, geniş emekçi halk kitlelerinin pratik deneyiminden yararlanmayı olanaklı kıldı. Lenin, bu bağlamdaki Bolşevik deneyimini daha sonra şöyle özetledi: "Bütün mesele, proleter sınıf

62 V. İ. Lenin, "Belçika Grevinin Dersleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, s. 234.

63 V. İ. Lenin, "Duma İçinde ve Dışında Sosyal Demokrat Çalışmanın Sloganları ve Örgütlenmesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, s. 335.

64 "V. İ. Lenin'den İ. İ. Skvortsov-Stepanov'a, 24 Mart 1914", *Toplu Yapıtlar*, C. 43, s. 396.

bilincinin, devrimci ruhun ve dövüşüp kazanma yeteneğinin *genel* düzeyini (alçaltmak *değil*) *yükseltmek* için bu taktiklerin *nasıl uygulanacağını bilmekten* ibarettir."[65]

Ama Lenin, genel demokratik hareketin lideri olarak proletaryanın üstlendiği rolün, onu proleter olmayan tabakalara yaklaştırdığını, proleter mücadele biçimlerinin ve yöntemlerinin proleter olmayanlarla etkileştiğini kavradı. Bir yandan bu etkileşim siyasal bilinçli proletaryayı proleter olmayan unsurlara yaklaştırdı çünkü "proletaryayı azıcık üstünde ya da azıcık altında bulunan tabakalardan bir Çin Seddi'yle ayıracak türden"[66] bir mücadele taktiği yoktur. Öte yandan, proletarya, tüm özgürlük hareketinin öncü gücü olarak hareket ettiği için, proleter mücadele biçimleri ve yöntemleri de başat durumdadır; proleter olmayan demokratik kitlelere yayılıp işler, proleter olmayan mücadele biçimlerini ve yöntemlerini şöyle ya da böyle etkileyen özel bir atmosfer yaratır. Örneğin, grevlerde olan biten buydu. Lenin, Ekim 1905'teki Tüm Rusya Siyasal Grevi'ni "ülke çapında ilk büyük grev"[67] diye tanımladı. Aynı zamanda, başta köylüler olmak üzere küçük burjuva tabakaları temsil eden parlamenter muhalefetin önemi, tam da Rus proletaryasının grev hareketindeki güçlü büyüme nedeniyle arttı.

Lenin, devrimin yenilgisinden sonra ve yeniden yükseleceği beklentisiyle, kitlelerin devrimci deneyimini koruma ve genişletme yönünde çaba gösterirken, devrimci kitle greviyle ilgili sorunları kapsamlı şekilde tahlil etti. Bu yeni mücadele biçiminin o zamanki devrimler açısından taşıdığı önemi özellikle belirtti.[68]

Lenin'in tahlilinin gösterdiği gibi, bu tür grev, ekonomik ve siyasal grevin, protesto grevinin bir senteziydi. Ekonomik ve siyasal taleplerin birliğini, grev mücadelesi için bir zayıflık olarak gören reformcuların aksine, Lenin, bunların daha sıkıca bütünleştirilmesini savundu. Lenin'in kanısına göre bu, en geniş kitlelerin harekete dâhil edilmesini, daha bilinçli ve örgütlü hale getirilmesini, proletaryanın geliştirilmesini olanaklı kıldı. Bu kitlelerin durumunu iyileştirecek olan ivedi gereksinimlerini karşılama dürtüsü, ülkenin genel ilerlemesiyle ilgili görevlerin farkına varmalarına yardımcı oldu. "İşçi sınıfı, yaşam koşullarını iyileştirme uğraşı verirken," diye yazıyordu Lenin, "ahlaki, zihinsel ve siyasal olarak da ilerler, kurtuluşa götüren büyük amaçlarını gerçekleştirme yeteneğini güçlendirir."[69] Dahası, Lenin'in gözlemlediği gibi, grevlerin kitlesel karakterini, gücünü ve başarısını garantileyen, hareketi ülke çapında bir dava haline getiren

65 V. İ. Lenin, "'Sol' Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı", *Toplu Yapıtlar*, C. 31, Progress Publishers, Moskova, 1966, s. 74.

66 V. İ. Lenin, "Gerilla Savaşı", *Toplu Yapıtlar*, C. 11, s. 221.

67 V. İ. Lenin, "Olağanüstü Tüm Rusya Demiryolcular Kongresi, 5-30 Ocak (18 Ocak-12 Şubat) 1918", *Toplu Yapıtlar*, C. 26, Progress Publishers, Moskova, 1972, s. 493.

68 Bkz. V. İ. Lenin, "'Rus Proletaryasının Devrimci Yükselişi' Konulu Konferans İçin Plan", *Toplu Yapıtlar*, C. 41, s. 254.

69 V. İ. Lenin, "Ekonomik ve Siyasal Grevler", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 85.

de kesinlikle ekonomik ve siyasal taleplerin bütünleştirilmesiydi. Bu bütünleştirmenin yardımıyla, hareket, katıksız ekonomik çıkarlara dönük sendikalist, lonca benzeri dürtüyü ve emekçi halkın anladığı dolaysız ekonomik görevlerle alakasız siyasal taleplere verilen doktriner ağırlığı silkip attı.

Lenin'in Rusya'daki grev mücadelesine ilişkin tahlili, ekonomik ve siyasal mücadele arasındaki özgül bağlantıyı, bunun proletarya açısından önemini ve proleter olmayan geniş tabakalar üzerindeki etkisini saptamayı olanaklı kıldı.

Rus proletaryasının devrimci grevleri bütün halkı ilgilendiriyordu. Bu grevler, demokratik dönüşümlerle ilgili ivedi görevleri başarmayı amaçlıyordu. Proletaryanın etkin mücadelesinde izlediği bu çizgi, demokratik kamuoyunun temel çıkarlarıyla örtüşüyor, yarı proletaryanın ve köylülerin "yoğunlaşmış kızgınlık duygusu"nu yansıtıyor, "nüfusun büyük çoğunluğunun sempatisi"ni topluyordu.[70] Bu nedenle, devrimci kitle grevi, proletaryanın liderliğini hayata geçirmesinin ideolojik, siyasal, örgütsel ve pratik bir biçimiydi.[71] Ne var ki Lenin, siyasal kitle grevine herhangi bir mutlak önem atfetmedi; bunun, belirli koşullarda gerek duyulan mücadele yöntemlerinden biri olduğunu vurguladı ve devrimci grevler ile devrimci mitinglerin ve gösterilerin, gazete ve broşür dağıtımının vb. birleştirilmesinden yana tavır aldı. Lenin, Rus proletaryasının deneyimini toparlayıp özetlerken, devrimci grevi, kilit halka olarak, belirli bir aşamada ana mücadele biçimi olarak gördü. Ülke çapındaki siyasal kriz tırmanırken bu mücadele biçiminin kitleleri en yüksek hareket biçimine, yani silahlı ayaklanmaya taşıyacağını savundu. Lenin, devrimci dönemlerde grevlerin kendine özgü bir nesnel gelişim mantığı kazandığını kanıtladı. Çeşitli devrimci ve karşıdevrimci eylem biçimleri arasında gelişerek bir grevi ayaklanmaya dönüştüren etkileşimi açığa çıkardı. Bu sürecin, ayrı ayrı ayaklanmaların iyi gelişmiş bir harekete zemin hazırladığı eşitsiz ve çelişkili niteliğine de işaret etti.[72]

Proletarya, hareketin bir biçimi yerine başka bir biçimin ikame edilmesine etkin olarak katılır ve öncüsü olan parti, bu nesnel süreçte yol göstericilik yapar. Bununla birlikte, devrime götüren durum olgunlaşmadıkça ve kitlelerin bilinçli mücadelesi silahlı ayaklanmayı hem gerekli hem de mümkün kılmadıkça, ayaklanmayı hazırlayacak ve yönetecek olan partinin ayaklanma "örgütleme"si mümkün değildir. Lenin, aşırı sol devrimci maceracılığın bir panzehri olarak, daha sonra şunu anımsattı: "Biz Marksistler, herhangi bir mücadele biçiminin uygunluğuna karar verirken, bunu, kitlesel güçleri ve sınıfsal ilişkileri kesin şe-

70 V. İ. Lenin, "Devrimci Grevlerin ve Sokak Gösterilerinin Gelişmesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 472.

71 Bkz. V. İ. Lenin, "Devrimci Ayaklanma", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 105; V. İ. Lenin, "RSDİP MK'sinin Brüksel Konferansı İçin Raporu ve MK Delegasyonuna Talimatlar", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 516.

72 Bkz. V. İ. Lenin, "Moskova'da Katliam Günleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 9, Progress Publishers, Moskova, 1965, s. 339-41; V. İ. Lenin, "Moskova'da Siyasal Grev ve Sokak Savaşı", *Toplu Yapıtlar*, C. 9, s. 348; V. İ. Lenin, "Moskova Ayaklanmasının Dersleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 11, s. 171; V. İ. Lenin, "Devrimci Yükseliş Eğilimi", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 106-09.

kilde hesaplayarak yapmaktan her zaman kıvanç duymuşuzdur. İsyanın her zaman uygun olmayacağını söyleyegeldik, gerekli ön koşullar kitleler arasında var olmadıkça bu bir kumardır."[73]

Silahlı ayaklanmayla ilgili sorunları irdeleyen Lenin, daha 1905-1907 Rus devrimi sırasında bu olgunun yeni özelliklerine değindi: "Ülke çapında siyasal grevlerin olduğu bir dönemde bir *ayaklanma*, eskiden olduğu gibi çok kısa bir süreyle ve çok küçük bir alanla sınırlı münferit eylemler biçimini alamaz." Ayaklanmanın "tüm ülkeyi saran uzun süreli bir iç savaş, yani halkın iki kesimi arasında silahlı bir mücadele şeklinde, daha yüksek ve daha karmaşık biçim"e büründüğüne işaret etti. "Böyle bir savaş, nispeten uzun aralıklarla girilen birkaç büyük çatışma ve bu aralarda meydana gelen çok sayıda küçük karşılaşma dizisi olarak anlaşılmaktan başka türlü kavranamaz."[74]

Lenin, Rusya'da 1905 Aralık ayaklanması yenilgiye uğradıktan sonra yaygınlaşan gerilla savaşının, iç savaşın "büyük çatışmalar"ı arasındaki sürede meydana gelen başka bir çarpışma biçimi olduğunu savundu. Bu savaş bireylerce ya da küçük gruplarca yürütüldü, doruğa ulaştığı zaman gerçekten devrimci güç sağladı. Dolayısıyla, ayaklanma ve gerilla savaşı, iktidarı ele geçirmeye yönelik silahlı mücadelenin temel ve çoğu zaman birbiriyle bağlantılı iki yöntemiydi. Bununla birlikte, belirleyici biçim genel ayaklanmaydı.

Lenin'in devrimci kitle mücadelesi üzerine yaptığı tahlil, devrimci durumun gelişimine ilişkin irdelemeden ayrı tutulamaz. Bir yandan, Rus devrimine hazırlık döneminde proletaryanın mücadelesinin en yaygın aracı olarak grevler, devrimci durumun şekillenmesini doğrudan etkileyen bir kitle hareketi biçimiydi. Öte yandan, Lenin, devrimci kitle grevi ile doğrudan devrimci krizin tırmanışı arasındaki bağlantıya özel olarak işaret etti; Rusya'daki grevler ile proleter kitlelerinin bağımsız olarak katılacakları büyük ulusal krizlerin henüz meydana gelmediği Batı Avrupa'daki grevler arasında gözlenen farklılığı vurguladı.[75] Lenin, böylelikle hem Rus deneyiminin Batı Avrupa'ya mekanik olarak uygulanmasına karşı uyarıda bulundu hem de Rusya'daki devrimci durumu Batı Avrupa'daki "anayasal dönemler"le aynı kefeye koyma yönündeki oportünist girişimlerle mücadele etti.

Dolayısıyla, Lenin'in önderliğindeki Bolşeviklerce geliştirilen ve uygulanan devrimci taktikler, proletaryanın mücadelesinin çeşitli biçimlerini, araçlarını ve yöntemlerini içeriyordu. Bunlar, kitleleri fiilen etkilemek ve devrime yardım etmek üzere, nesnel devrimci durumdaki değişikliklere bağlı olarak esnek şekilde ve gerekirse birleştirilerek uygulanacaktı. Lenin'in Nisan 1914'te yazdığı gibi,

---

73 V. İ. Lenin, "Devrimci Evre", *Toplu Yapıtlar*, C. 27, Progress Publishers, Moskova, 1965, s. 24.

74 V. İ. Lenin, "Gerilla Savaşı", *Toplu Yapıtlar*, C. 11, s. 222-23.

75 Bkz. V. İ. Lenin, "Ekonomik ve Siyasal Grevler", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 83-84; V. İ. Lenin, "Grevler Hakkında", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 541; V. İ. Lenin, "Devrimci Proletaryanın 1 Mayıs Eylemi", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 220-21.

"Marksist taktikler, *farklı* mücadele biçimlerini birleştirmekten, bu biçimler arasında ustaca geçiş yapmaktan, kitlelerin bilincini durmaksızın bilemekten, toplu eylemlerinin alanını genişletmekten oluşur ve ayrı ayrı ele alındıklarında bunların her biri saldırıya ya da savunmaya dönük olabilir, hep birlikte ele alındıklarında ise daha şiddetli ve belirleyici bir çatışmaya yol açarlar."[76] Doğal olarak, Bolşevik taktikleri, kitlelerin mücadele içinde siyasal deneyim kazanmalarına yardım etme ve eldeki tüm propaganda araçlarıyla onları etkileme çabalarını birleştirdi. Bu Marksist taktikler hem propagandayı pratik devrimci eylemden ve örgütlenmeden ayıran oportünist tutuma hem de kitleleri "doğrudan eylem"e itme dışındaki tüm kitle çalışması biçimlerini reddeden anarkosendikalist tutuma karşıydı. Ayrıca Bolşevikler hem açık kitlesel eyleme uygun koşullar olmadan faydasız patlamaları savunan kaba devrimciliğe karşı hem de uygun koşullar olduğunda tüm propaganda araçlarının kullanılmasını köstekleyecek şekilde olayların gerisinde kalınmasına karşı mücadele ettiler. İşçi sınıfı hareketindeki nesnel ve öznel faktörlerin tahliline dayanan Bolşevik taktikleri, proletaryanın devrimci öncüsünün siyasal eylemlerini bilimsel temellere oturtan bir sistemdi. Yine belirtmek gerekir ki, bu sistemin etkenliği, ustaca kullanılmasına ve devrimci mücadele deneyiminin zenginleştirdiği devrimci sezgiye bağlıydı.

SOL SOSYAL DEMOKRATLARIN POLİTİKASI

Bolşevikler, İkinci Enternasyonal bünyesinde, proletaryanın yeni tarihsel koşullarda ve farklı ülkelerin özgül durumlarında izleyeceği politikayı tanımlamaya çalışan güçlere öncülük ettiler.

Alman Sosyal Demokratların sol kanadı bu amaçla çok çalıştı; Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Clara Zetkin, Franz Mehring, Julian Marchlewski, Wilhelm Pieck ve başkaları bu kanada önderlik ettiler. Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin sol kanadının çalışmalarına katılan Hollandalı Marksist Anton Pannekoek, bu sorunları bilimsel olarak tahlil etmek amacıyla, 1909'da *İşçi Sınıfı Hareketinde Taktik Farklılıklar* başlıklı bir kitap yayınladı.

Almanya'daki nesnel koşulları ve bunların gelişim eğilimlerini, Alman ve uluslararası işçi sınıfı hareketinin deneyimlerini, 1905-1907 Rus devriminin derslerini karşılaştırarak tahlil eden Alman devrimci Sosyal Demokratlar, "eski, denenmiş ve sınavdan geçmiş devrimci taktikler"i[77] daha da geliştirmeye çalıştılar. İşçi sınıfının mücadele programının, salt partinin örgütlenmesini genişletmekle ve parlamentoda temsilini artırmakla sınırlanmaması gerektiği kanısındaydılar. Rosa Luxemburg şöyle yazıyordu: "Kilit siyasal meselelerin ancak geniş kitlelerin fiili müdahalesinden etkilenebileceği bir dönemde yaşıyoruz: Uluslararası durumdaki ani değişiklikler, savaş tehlikesi, genel oy hakkıy-

76 V. İ. Lenin, "İşçi Sınıfı Hareketinin Biçimleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, s. 210.

77 Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, C. 3, s. 352.

la ilgili sorunlar ve işçi sınıfının onuruyla ilgili sorunlar, kararlı kitlesel eylem gerektiriyor."[78] Pannekoek, işçi sınıfının, özellikle Almanya'da, devlet aygıtını barışçıl yollarla ele geçiremeyeceğini açıkladı: Gelecekteki iktidar mücadelesinde hem burjuvazi hem de proletarya kaçınılmaz olarak en ölümcül silahlarını kullanacaktı.[79] Liebknecht, halktan gelen baskının "Prusya'nın tüm kurulu düzeni için... gitgide daha tehlikeli"[80] bir hal aldığını vurguladı.

Devrime yaklaşımın nesnel koşullarını irdeleyen Almanya'daki sol Sosyal Demokratlar, kitle hareketinin gelişim düzeyini de kapsayan ekonomik ve siyasal faktörler kompleksini dikkate aldılar. Devrimci duruma ilişkin Leninist bir tanıma ulaşamasalar bile, devrimci durum tahlilinin doğru yollarını çizdiler.

Devrimci Sosyal Demokratlar, SPD'nin siyasal çizgisini, proletaryanın yakın hedefleri için verdiği ve daha sonra durum olgunlaşınca sosyalist devrime dönüşecek olan mücadelede gördüler. Bu mücadele, proletarya ordusunu oluşturacak, eğitip örgütleyecek ve proletaryayı burjuva etkisinden kurtaracaktı. Clara Zetkin, yalnızca kararlı, atak, proleter bir devrimci politikanın ve taktiklerin, geniş halk kitlelerini Sosyal Demokratların safına çekeceğini vurguladı.[81]

Sonuç olarak, devrimci Sosyal Demokratlar, parlamentarizmin ve parlamento dışı faaliyetlerin, duruma ve o anki görevlere bağlı olarak birbirini tamamladığını, "hep birlikte partinin taktiklerini oluşturduğu"nu[82] savundular. Bu nedenle, Reichstag'daki Sosyal Demokrat grup, proletaryanın sınıfsal hedeflerinin belirlenmesine ve kitlelerin kapitalizme karşı mücadeleye katılmasına yardımcı olmak durumundaydı.[83]

Devrimci Sosyal Demokratlar, SPD liderliğinin, özellikle 1912 seçimlerinde partinin zafer kazanmasından sonra canla başla yaymaya çalıştığı parlamenter reformculuğu teşhir ettiler; burjuva partileriyle ittifaka yönelik ilkesiz "pratik politika"ya kararlılıkla muhalefet ettiler. Aynı zamanda da parlamentarizmin göz ardı edilmesine ve proletaryanın yalnızca reformla sınırlı olmayan mücadelesinin aracı olarak parlamento kürsüsünün hafife alınmasına karşı ısrarla uyarıda bulundular. Partinin en iyi devrimci parlamenter geleneklerini yaşattılar. Liebknecht, savaş öncesi yıllarda, Reichstag kürsüsünün nasıl kullanılacağının güzel örneklerini verdi.

---

78 Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, C. 3, s. 248.

79 A. Pannekoek, *Die Machtmittel des Proletariats*, Verlag: Sekretariat des Sozialdemokratischen Vereins, Stuttgart, o. J., s. 8.

80 Karl Liebknecht, *Ausgewählte Reden, Briefe und Aufsätze*, s. 167.

81 *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten in Jena vom 14. bis 20. September 1913*, Berlin, 1913, s. 315.

82 A. Pannekoek, *a.g.y.*, s. 14.

83 R[osa] L[uxemburg], "Die alte Programmforderung", *Sozialdemokratische Korrespondenz*, Sayı 11, 27 Ocak 1914; J. K[arski], "Lasset die Toten die Toten begraben", *Sozialdemokratische Korrespondenz*, Sayı 25, 28 Şubat 1914; F. M[ehring], "Parlamentarismus und Proletariat", *Sozialdemokratische Korreespondenz*, 25 Nisan 1914; R[osa] L[uxemburg], "Nichtzuständig", *Sozialdemokratische Korrespondenz*, 5 Mayıs 1914; F. M[ehring], "Regierung und Reichstag", *Sozialdemokratische Korrespondenz*, 12 Mayıs 1914.

Devrimci Sosyal Demokratlar, Almanya'nın Junker-burjuva sisteminde genel demokratik hedeflerin ilerletilmesi ile proleter sınıf politikası arasında bağ kurdular. Örneğin "cumhuriyet" sloganını, halkın anladığı pratik bir talep olarak, kurulu sisteme karşı, militarizme ve denizlerde rekabete karşı, sömürgeci politikaya ve dünyaya egemen olma mücadelesine karşı, Junker'lerin sultasına ve Almanya'nın Prusyalaştırılmasına karşı, "gericiliğin hâkimiyetinin tüm bu özgül ifadelerine karşı"[84] halkı kavgaya çağıran bir talep olarak gördüler. Bu, ivedi bir sorun olan demokrasi mücadelesini proletaryanın sosyalizm mücadelesiyle, siyasal iktidar mücadelesiyle birleştirme sorununu çözme yönünde doğru bir yaklaşımdı; işçi sınıfının genel demokratik hedefleri, proletaryanın ayırt edici hedefleriyle organik bütünlük içinde ele alındı. Prusya'da hükümet reformuyla ilgili olarak, Liebknecht'in 1910'daki Prusya Sosyal Demokrat kongresine demokratik bir antiemperyalist mücadele programı olarak sunduğu öneriler, bu politikanın özgül uygulaması açısından büyük önem taşıyordu.[85]

Sol, halk kitlelerinin militarizme karşı mücadele için seferber edilmesine yönelik de sınıfsal bir yaklaşım sergiledi. Franz Mehring'in sözleriyle, "militarizme karşı Sosyal Demokrat eleştirinin etkili olması için, duygusal saldırılarla değil apaçık ilkeli bir duruşla yapılması gerekir"di.[86] Julian Marchlewski'nin vurguladığı üzere, devrimci propaganda, militarizm sisteminin içerdiği tehlikenin ve rezaletin ancak "var olan kapitalist devletin tüm diğer iğrençlikleriyle birlikte ortadan kaldırılmasıyla"[87] ortadan kaldırılabileceğini açıklamalıydı.

Ne var ki, Almanya'daki devrimci Sosyal Demokratlar, geniş demokratik ve sosyalist mücadeleye yaklaşırken, nüfusun proleter olmayan, özellikle köylü olan belirli kesimleriyle ilişkili hiçbir özgül hedef koymadılar. Rus devriminin, dolayısıyla da Bolşevik deneyiminin derslerinden yararlanamadılar; oysaki Lenin, o yıllarda Rusya'da ve Almanya'da köylülerin durumunun ve mücadelesinin ortak ve özgül özelliklerini saptarken, Alman Sosyal Demokratların köylüler arasında çalışmaları gerektiğini belirtti. Alman devrimci Sosyal Demokratlar, proletaryanın müttefikleri sorununa pek az dikkat gösterdiler.

Alman devrimci Sosyal Demokratlar, kitle grevini, Marksist politikanın ve taktiklerin merkezî unsuru olarak gördüler. Savaş öncesi dönemde bunu, somut olarak iki şekilde yorumladılar: sınıf mücadelesinin belirli bir biçimi olarak ve geniş anlamıyla, genel taktikler olarak. SPD'deki devrimci güçler, kitle grevinin

84 Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, C. 2, s. 302, 303.

85 Bkz. Karl Liebknecht, *Gesammelte Reden und Schriften*, C. II, Dietz Verlag, Berlin, 1960, s. 342-424; *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, C. 2, s. 147-49, 151-52; Annelies Laschitza, *a.g.y.*, s. 204-35.

86 *Sozialdemokratische Korrespondenz*, Sayı 53, 12 Mayıs 1914.

87 *Sozialdemokratische Korrespondenz*, Sayı 5, 10 Ocak 1914.

olabilirliğinin ve gerekliliğinin, ülkedeki nesnel durumda oluşan değişikliklere ve proletaryanın saldırıya geçme arzusuna bağlı olduğunu savundular. Ama bunu söylerken, gelişmelerin dümen suyunda gitme niyeti gütmediler, aksine partinin, "mücadelede ağırlığı kitle eylemine verecek atak, kararlı ve tutarlı taktikler"[88] izlemesini sağlamaya çalıştılar.

Alman Sosyal Demokratların sol kanadı, "kitle grevinin, bugün bazı çevrelerde iddia edildiği gibi sendikanın ve parti liderlerinin emirleriyle başlatılamayacağı"nı[89] vurguladılar, proletaryanın devrimci ideolojik ve siyasal seferberliği konusunda ısrar ettiler ve bu noktayı açıklamak için çok çalıştılar. Sol kanat, kitle mücadelesinin kendisini de emekçi halkı eğitmek için güçlü bir araç olarak gördü. SPD'deki sol güçler, parti yapısında siyasal bir atılıma uygun değişikliklerin gerçekleşmesini sağlamada, en fazla "Sosyal Demokratların böyle bir atılım için eğitilmesi"ne güvendiler.

Devrimci Sosyal Demokratlar, kitle grevini yalnızca reformcu bir politikanın yardımcısı olarak kabul etmeye hazır olan tescilli oportünistleri ve merkezcileri eleştirirken parlamenter yanılsamalara ve burjuvaziyle gizli kapaklı anlaşmalara dayanan böyle "deneyler"in tehlikesini vurguladılar. Onların kanısına göre önemli olan, salt kitle grevine başvurmak değil, tüm parti çizgisine militan bir nitelik kazandırmak ve mücadelenin akışı içinde tüm alanlarda en faal çabaları olanaklı kılacak, tüm düşman saldırılarını püskürtecek, proletaryanın enerjisini ve mücadele ruhunu azami ölçüde güçlendirecek taktikleri izlemekti.[90] Onlar, kitle grevinin, o taktik çizginin ete kemiğe bürünmesi olduğunu savundular. Kitle grevini, proletaryanın en yüksek ve en etkili mücadele biçimi sayan yanlış tezi öne sürmelerine rağmen, bu teze getirdikleri yorum, devrime hazırlanma sorununu ön plana çıkardı.

Polonya Krallığı ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi (PKLSDP) temsilcileri başta olmak üzere, Polonyalı proleter devrimciler, partinin liderlerinden biri olan Adolf Warszawski'nin (Warski) sözleriyle, devrimci taktikleri zafere ulaştırmayı hedefleyen çizgiyi izlemeyi amaç edindiler.[91] Rosa Luxemburg, Julian Marchlewski, Feliks Dzerjinski, Jakub Hanecki, Henryk Walecki, Marian Bielecki ve başkaları bu amaç doğrultusunda çok çaba gösterdiler. Başka ülkelerdeki proleter hareketinde yer alan birçok seçkin Polonyalı Sosyal Demokratın zengin deneyimi, bunda olumlu bir rol oynadı. Polonyalı devrimci Sosyal Demokratlar, devrimci politika ve taktikler uğruna mücadelenin ana meselelerinde Bolşeviklere destek verdiler. Ne var ki, tasfiyeciliğe ve otzovizme

88 *Protokoll ... des Parteitages ... in Jena ... 1913*, s. 194.

89 *A.y.*, s. 293.

90 Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, C. 3, s. 248-49.

91 CPA IML, f. 163, op. 1, d. 266, l. 2-2 ob.

karşı çıkmakta her zaman tutarlı olmadıkları, örgütlenmeyle ilgili birçok soruna Bolşevik yaklaşımını tartışma konusu yaptıkları için, PKLSDP liderliğinin izlediği devrimci siyasal çizgi bazen bundan olumsuz etkilendi.[92]

Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi (Tesnyak'lar), işçi sınıfı hareketinin bağımsızlığı kavramından yola çıkan sınıf mücadelesi taktikleri geliştiriyor ve uyguluyordu. Seçim kampanyalarına ve parlamentarizme ilişkin sorunlar, partinin çalışmalarında önemli bir unsurdu. Merkez Komitenin 1908 tarihli genelgesi, görevin sadece seçimlerde koltuk kazanmak değil, öncelikle kitleleri kazanmak olduğunu vurguluyordu.[93] Dimitar Blagoev, 1911 seçim kampanyası bağlamında, nihai amacı, yani siyasal iktidarın denetimini ele alma amacını hiç gözden kaçırmaksızın yakın hedeflere ulaşmak için partinin işçilere önderlik etmesi gerektiğini yazıyordu; seçimleri, sınıf mücadelesinin bir biçimi olarak görüyordu. Partinin 1911'deki 18. Kongresinde, Vasil Kolarov, seçim kampanyası hedeflerini, proletaryanın daha yüksek sınıf bilinci, sosyalist devrim uğruna kenetlenmesi ve örgütlenmesi açısından tahlil etti; kırsal alanlarda propagandaya özel bir dikkatle eğildi. Parti, Bulgaristan'ın bağımsızlığından yana tavır aldı, burjuva milliyetçiliğini teşhir etti, büyük güçlerin emperyalist politikasına karşı çıktı ve Rusya devrimcileriyle ittifakı savundu. Tesnyak'lar ve Sırp sol Sosyal Demokratlar, federal bir Balkan cumhuriyeti kurularak Balkanlar'da ulusal sorunun tutarlı şekilde çözüme kavuşturulması sloganını ilk kez ortaya attılar. Ne var ki, proletaryanın liderliğinin bu bakımdan oynayabileceği olası rolü hafife aldılar. Tesnyak'lar, işçilerin, köylülerin ve diğer emekçi halk kesimlerinin demokratik devrimine değil, ödünsüz sınıf mücadelesi yürüterek burjuvaziyi Balkan birliğine yöneltmeye öncelik verdiler.[94]

Hollanda işçi sınıfı hareketinde devrimci Sosyal Demokratlar, kararlı sınıf mücadelesi taktikleri ile parti liderliğinin uyguladığı revizyonist taktikler arasındaki farkı işçilere açıklamaya çalıştılar.[95] Özellikle şu sorular güncellik kazandı: Parti, parlamentoda oportünist bir politika mı izlemeli, yoksa ilkeye bağlı mı kalmalı? Taleplerini mümkün olduğunca ufak tefek kazanımlar koparmayla mı sınırlı tutmalı, yoksa grup olarak apaçık mücadeleye mi girişmeli? Parti, liberallerle şu ya da bu ölçüde sürekli bir ittifaka mı girmeli, yoksa bağımsız bir politika mı izlemeli? Sosyal Demokratların sendikal harekete yak-

92 Bkz. R. A. Yermolayeva ve A. Ya. Manuseviç, *Lenin ve Polonya İşçi Hareketi*, Mysl, Moskova, 1971, s. 190, 194, 207-15, 240-53, 278-79, 288, 292; S.M. Falkoviç, *Ortak Devrimci Mücadelede Rusya ve Polonya Proletaryası (1907-1912)*, Nauka, Moskova, 1975, s. 273, 286, 306-07, 315-17, 366-67 (ikisi de Rusça); Aleksander Kochanski, *Socjaldemokracja Królewstwa Polskiego i Litwy w latach 1907-1910 (problemy polityczne i ideologiczne)*, Ksiazka i Wiedza, Varşova, 1971.

93 Bkz. *Bulgar Komünist Partisi Tarihi*, Moskova, 1971, s. 126 (Rusça).

94 Bkz. *Bulgar Komünist Partisi Tarihi*, Moskova, 1971, s. 140.

95 *Die Neue Zeit*, C. 1, Sayı 26, 1908/1909, s. 965-66.

laşımı nasıl olmalı?[96] Hollanda'daki ve yurt dışındaki siyasal durumdan yola çıkan *De Tribune* dergisi çevresinde toplanan devrimci Sosyal Demokratlar (*Tribune*'cüler), iktidara gelmiş olan liberallerin vaat ettikleri seçim reformuna güvenmemek gerektiğini açıkladılar. Bir kitle grevine yönelik propagandayı köstekleyen sendika liderleriyle uzlaşmaya karşı çıktılar.[97] *Tribune*'cüler, 1909'da oluşturdukları partinin kuruluş kongresi kararlarında hem parlamenter hem de parlamento dışı eyleme, sendikalara katılmaya, ekonomik ve siyasal mücadeleyi birlikte yürütmeye dayanan bir programı savundular. Hollanda Sosyal Demokrat Partisi, üye sayısının azlığına rağmen, reformculuğa ve anarkosendikalizme karşı mücadelenin odağı haline geldi. Ne var ki, kırsal nüfus arasında çalışmayla ve kitlesel kampanyaya katılmayla ilgili bazı sekter yanlışlara düştü.

Tribune'cüler, sömürge sorunu konusunda devrimci taktikler, "sömürgelerdeki ezilen kitleler arasında bir direniş ve muhalefet ruhu"[98] uyandırmayı amaçlayan taktikler geliştirme onurunu kazandılar. Sosyal Demokrat Parti Başkanı David Wijnkoop, 1909'da, "ezilen sömürge halklarının direnişini uyandırmak Avrupa'nın kapitalist sınıflarını ve hükümetlerini zayıflatmak" gerektiğini yazdı.[99] Partinin 1913'teki kongresinde şunu vurguladı: "Sömürgeci egemenlik, kapitalizme payanda oluyor. Dolayısıyla, buna karşı her türlü yerel direnişi desteklemeli ve sömürgeci politikaya karşı mücadele etmeliyiz."[100] Hollandalı *Tribune*'cüler, Endonezya'nın (ama yalnızca Endonezya'nın) Hollanda'dan ayrılması gerektiğini savundular. Bu bakımdan ne yeterince tutarlı ne de yeterince esnek olmalarına karşın, işin özüne bakıldığında, ezilen sömürge halklarının mücadelesine Batı Avrupa'da devrimci Marksist anlayışla destek veren ilk sosyalistler onlardı.[101]

İsveç'te, sosyalist gençlik örgütünce desteklenen sol Sosyal Demokratlar da dikkatlerini, parlamenter rehavete karşı, partinin politikasının sendikaların politikasına tabi kılınmasına karşı mücadele üzerinde yoğunlaştırdılar. Sosyalist gençlik hareketi lideri olan sol Sosyal Demokrat Zeth Hoeglund, Temmuz 1910'da, başyazarlığını yaptığı *Stormklockan* gazetesinde "Bu Uyuşukluk Daha Ne Kadar Sürecek?" başlıklı bir makale yayınladı. Makale, "kollarını kavuşturup oturan, yararsız ve amaçsız bir şekilde Riksdag'ın birinci kamarasına seçilip vekil olma düşleri kuran" parti liderlerini teşhir ediyordu. Hoeglund, Aralık 1911'de çıkan "Parçalanma Üzerine" başlıklı

96 *Die Neue Zeit*, C. 2, Sayı 48, 1909/1910, s. 799.

97 *A.y.*, s. 804.

98 V. İ. Leni , "Uluslararası Sosyalist Büro Toplantısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 244.

99 *De Tribune*, Sayı 12, 2 Ocak 1909.

100 *De Tribune*, Sayı 29, 19 Nisan 1913.

101 Alındığı kaynak: G. G. Bauman, "Endonezya'da *Tribune*'cüler (1907-1914)", *Narody Asii i Afriki*, Sayı 1, 1972, s. 66-67, 69.

makalesinde, "partinin lider kadrosu kesinlikle sağa kayma yoluna girdiği" için, "geniş partili kitleler buna karşı öyle güçlü bir direniş göstermelidir ki liderliğin bu çizgisi, partiyi yozlaşmaya, parçalanmaya ve iç kargaşaya sürüklemesin"[102] diye yazıyordu.

İngiliz işçi sınıfı hareketinde oportünizme karşı kararlı protesto, savaş öncesi dönemde sevindirici bir faktördü. 1908-1909'da, işçilerden bazıları, çıkarlarının savunulmasını Albert Victor Grayson'a emanet ettiler; Grayson, tutumlarını şiddetle eleştirdiği İşçi Partisi liderliğince istenmemesine karşın parlamentoya seçildi. Partinin kurucularından biri olan Leonard Hall ve parlamento üyesi olan George Lansbury, 1911'deki Bağımsız İşçi Partisi Kongresinde, partinin liberalizmin sol kanadına dönüşmesini şiddetle eleştirdiler. Parlamenter taktiklerle ilgili tartışma 1912'deki kongrede yeniden alevlendi; aslına bakılırsa konu, Sosyal Demokrat ve Liberal işçi politikalarıydı. Görüşülmekte olan meselenin özüne bağlı olarak ve Liberallerin tavrına bakılmaksızın, parlamentoda daha sağlam bir duruş sergilenmesini öneren bir karar taslağı sunuldu. Devrimci Sosyalistler, Britanya'daki kitlesel işçi sınıfı hareketini tanımlarken, mücadele hedefleri değişmeden kalırken bile, yöntemlerin ve kitlelerin konumunun değişmekte olduğuna, parlamentarizm tapımına ağır bir darbe indirildiğine ve ekonomik mücadelenin siyasal mücadeleye dönüşmesi olasılıkları belirdiğine işaret ettiler.[103]

John Askew, Theodore Rothstein, William Gallacher, Zelda Kahan (Coates) başta olmak üzere sosyalist hareketin sol kanadı, bazı hareket liderlerinin, özellikle Henry Mayers Hyndman'ın izlediği şovenist çizgiye karşı çıktı. Sosyal Demokrat Parti'nin 1911'deki kongresinde, her türlü silahlanma yarışına karşı, ister sömürgeci isterse mali olsun her türlü saldırgan köleleştirme politikasına karşı güçlü protesto çağrısı yapan bir karar tasarısı önerildi. İngiliz Sosyalist Partisi'nin 1913'teki kongresinde, parti liderliğini hedef alan ve İkinci Enternasyonal'in hem Stuttgart'ta (1907) hem de Basel'de (1912) aldığı savaşla ilgili kararlara parti üyelerince uyulmasını zorunlu tutan bir karar benimsendi.

1910'da, İtalyan Sosyalist Partisi'nde (İSP) bir sol kanat ortaya çıktı; Devrimci Fraksiyon denilen bu grubun kendi Merkez Komitesi ve 1911'den sonra *La Soffitta* (Tavan Arası) adlı kendi merkez organı vardı. Gazetenin adı, "Sosyalist Parti'nin programını önemli ölçüde budadığını, Karl Marx'ı da tavan arasına kaldırdığını"[104] söyleyen Başbakan Giovanni Giolitti'nin sözüne tepki olarak seçilmişti. Gazete, "tehlike altındaki partinin yüksek çıkarlarını

102 Knut Bäckström, *a.g.y.*, s. 186, 203.

103 Th. Rothstein, "Der grosse Streik und seine Lehren", *Die Neue Zeit*, 1911/1912, C. 2, s. 163, 165.

104 Giuseppe Mammarella, *Riformisti e rivoluzionari nel Partita socialista Italiano. 1900-1912*, Marsilio Editori, Padova, 1968, s. 283.

ve yüce ülkülerini savunan bir sözcü" olacaktı.[105] Devrimci Fraksiyon, reformculuğa karşı durmayı ve partiyi yeniden sınıf mücadelesi ilkelerine döndürmeyi amaç edindi. Önemli bir nokta olarak, yayın hayatına başladıktan iki hafta sonra *La Soffitta*'da Rosa Luxemburg'un bir yazısı çıktı; yayın kurulunun isteği üzerine kaleme alınan bu yazı, partinin gitgide parlamento grubunun bir eklentisine dönüşmesine dur denilmesi ve daha yoğun devrimci propaganda yürütülmesi çağrısı yapıyordu.[106] Devrimci Fraksiyon, partinin parlamento grubunun uzlaşmacı yaklaşımını, parlamenter faaliyetin her şeye kadir olduğu yanılsamasını ve makam düşkünlüğünü eleştirdi. Bu fraksiyon, sağ reformcuların partiden atılmasını sağlamayı başardı ve 1912'den sonra parti liderliğini üstlendi. 1911-1912 Libya Savaşı sürerken, Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, Devrimci Fraksiyon, partinin, savaş aleyhtarı propagandayı güçlendirmeyi, yayılmacı dış politikayla mücadele etmeyi ve silahlı kuvvetlerin daha demokratik bir temelde yeniden örgütlenmesini amaçlayan kararlar almasını sağladı. Ama bütün olarak bakılınca, bileşimi ve liderlerinin (Constantino Lazzari, Giovanni Lerda, Giacinto Menotti Serrati, Angelica Balabanoff ve başkaları) temel görüşleri bakımından hayli karma yapılı olan İSP'nin sol kanadı, yeni tarihsel koşullarda İtalyan işçi sınıfı hareketinin politikasına ve taktiklerine ilişkin kilit meselelerin açık bir tahlilini yapamadı. Bu durum, Mussolinicilikte çarpıcı anlatımını bulan sahte devrimci söylemlerin ve devrimci sürece keyfî, aşırı sol yaklaşımın yayılmasını kolaylaştırdı. Antonio Gramsci'nin daha sonra anımsadığı üzere, "Sosyalist grubun ana proleter çekirdeğiyle sıkı sıkıya bağlantılı devrimci liderlerden oluşan güçlü ve homojen bir grubun"[107] eksikliği apaçık görülüyordu.

1909-1911'de Belçika İşçi Partisi'nde (BİP), parlamento dışı mücadele yöntemlerini reddeden ve yalnızca partinin dincilere karşı burjuva liberallerle ittifakına güvenen parti liderliğinin izlediği politikaya yönelik eleştiriler yükseldi. Sol kanat, burjuvaziyle varılan ilkesiz anlaşmaları reddetti. 1911'de, *Belçika'da İşçi Sınıfı Hareketi* ortak başlığını taşıyan iki eser yayınlandı, bunlardan birini Hendrik de Man, diğerini ise Louis de Brouckère kaleme almıştı. Yazarlar, BİP'yi, partinin liderlerini ve dar kafalı pragmatizmini, ilkesizliğini, "başat taktikler"ini ve "pratik revizyonizm"ini eleştirdiler.[108] Ne var ki, de Man ve de Brouckère, savundukları çizgiyi, sınıf mücadelesinin pratik yanına uygulamayı başaramadılar. "Etkili sloganlar değil, sırf daha radikal parlamenter taktikler"[109] ileri sürdüler.

---

105 *La Soffitta*, 1 Mayıs 1911.

106 *La Soffitta*, 15 Mayıs 1911.

107 *2000 pagine di Gramsci*, C. 1, il Saggiatore, Milano, 1964, s. 768.

108 Bkz. Hendrik de Man, Louis de Brouckère, *Belçika'da İşçi Sınıfı Hareketi*, s. 31.

109 Bkz. Claude Renard, *Octobre 1917 et le mouvement ouvrier belge* [Ekim 1917 ve Belçika İşçi Hareketi], Éditions de la Fondation Joseph Jacquemotte, Brüksel, 1967, s. 34.

Finlandiya Sosyal Demokrat Partisi'nde (FSDP), Edoard Walpas, Yrjö Syrola ve Otto Kuusinen önderliğindeki sol kanat, partinin faaliyetlerini burjuvaziyle uzlaşmaya ve seçim kampanyalarına indirgemek isteyen, Fin ve Rus halklarının ortak mücadelesinin gerekliliğini reddeden sağ kanada ve ılımlılara (merkezcilere) karşı uzun zamandan beri etkili mücadele yürütüyordu. Sol, Oulu Kongresinde kazandığı zaferden sonra, parti liderliğinde elini güçlendirdi. Ayrıca, partinin hem teorik dergisini hem de merkez organını kontrol ediyordu; bu organları 1907-1916 arasında Kuusinen yönetti. Parlamentoda burjuva partileriyle ilkesiz anlaşmalara girme yönünde sağ kanadın ve ılımlıların izlediği çizgi yüzünden partide baş gösteren sürtüşme, 1910-1913 arası özellikle keskinleşti. Sol kanat, bu kişilerin revizyonizmini teşhir etti.[110] FSDP'nin 1911'deki kongresinde konuşan Kuusinen, Finlandiya burjuvazisinin, işçi sınıfı hareketini Rus otokrasisinden daha büyük bir düşman olarak gördüğünü, yalnızca Rus proletaryasının Fin işçi sınıfının müttefiki olduğunu söyledi. Syrola, Väinö Alfred Tanner'in revizyonizminin doğurduğu tehlikeye daha 1909'da işaret etti. Yine de revizyonizm adım adım parti liderliğinde üstünlük sağladı.

Sırp Sosyal Demokratların Dimiter Tutzowicz önderliğindeki sol kanadı, oportünizme karşı başarıyla mücadele etti ve partiyi devrimci yolda ilerletti. Sırp solunun tutumu, özellikle Balkanlar'da kötüleşen durumun ışığı altında, açıkça savaş aleyhtarı ve enternasyonalistti.

Amerikan Sosyalist Partisi'nde Eugene Debs, William Haywood ve Charles Ruthenberg, parti liderlerinin reformculuğuna ve şovenizmine kuvvetle karşı çıktılar, devrimci çizgiyi savundular ve bunu uygulamanın yeni yollarını aradılar.[111] Üretimin, dağıtımın, mübadelenin sosyalleştirilmesini amaç edinen ve tüm militarizm biçimlerine karşı mücadele sözü veren Avustralya Sosyalist Partisi, Avustralya İşçi Partisi'nin burjuva-liberal politikalarına meydan okudu. İspanyol Sosyalist Partisi'nin Facundo Perezagua, García Quejido ve Virginia González önderliğindeki sol kanadı, liderlerin uzlaşmacı politikasına karşı sesini yükseltti.

Sosyalist harekette oportünizme gösterilen tepki bazen sendikalist bir niteliğe büründü. Genellikle bunun nedeni, proletaryanın devrimci mücadelesini içtenlikle destekleyenlerin teorik eğitimde yetersiz kalmaları ya da belirli ülkelerde sosyalist hareketin henüz olgunlaşmamasıydı. Çoğu kez lafta kalsa bile anarkosendikalizmden epeyce etkilenen ve hem Sosyalistlerin liberal-reformcu politikasına tepkiyi hem de o zamanlar Japonya'da sosyalist teorinin zayıflığını yan-

110 *Suomen sosialidemokratisen puolueen kuudennen edustajakokouksen. Pöytäkirja*, Kyminlaakson työväen kirjapaino, Kotkassa, 1909, s. 150, 236.

111 Ayrıntılar için bkz. V. M. Bikov, *Eugene Debs, ABD Proletaryasının Lideri*, Mysl, Moskova, 1971, s. 63-68, 77; M. İ. Lapitski, *William Haywood*, Mysl, Moskova, 1974, s. 110-16, 123-24 (ikisi de Rusça); Oakley C. Johnson, *The Day Is Coming*, s. 29-65, 86-88.

sıtan görüşleriyle Denjiro Kotoku'nun önderlik ettiği Japon "sıkı" Sosyalistlerin duruşu bunun iyi bir örneğiydi. Hareket yenilgiye uğradıktan ve lideri Kotoku idam edildikten sonra, işçi sınıfını sosyalizmin etkisinden arındırma girişimleri yoğunlaştı. Sen Katayama bu girişimlere şiddetle karşı çıktı.[112]

SFIO'da, Jules Guesde, partinin sınıfsal, proleter politikasını savunmaya çaba göstererek hem uzlaşmacı reformculuğu hem de anarkosendikalizmi eleştirdi. SFIO'nun 1908'deki Beşinci Kongresinde partinin taktiklerine ilişkin tartışmada Guesde'cileri temsil eden Paul Lafargue ve Charles Rappoport, Marksizmin diğer savunucularıydı. 1906-1911 arasında partinin propaganda işlerini yöneten Marcel Cachin, antimilitarist çalışmalarda belirgin bir rol oynadı.

Bununla birlikte, Guesde ve destekçileri, görünüşte ortodoks Marksist bir yaklaşımla sosyal reformculuğu ve anarkosendikalizmi eleştirirken, sıklıkla gerçeklerden kaçtılar ve gerçeklikle yüzleşmek zorunda kalınca oldukça tutarsız davrandılar. Guesde, "oy vererek toplumsal dönüşüm sağlama" olanağına ilişkin kuşkularını dile getirmesine ve kural olarak ayaklanmanın "tarihsel kaçınılmazlığı"nı vurgulamasına[113] karşın, Guesde'ciler ne ciddi olarak nesnel durumu analiz ettiler ne de kitleleri belirleyici devrimci eyleme hazırladılar. İçlerinden yalnızca bazıları, örneğin Paul Lafargue, "parti propagandasını salt mülkiyet konusuyla kısıtlama"nın mümkün olmadığını kavradı. "Kanımca," diye yazıyordu Lafargue, "parti tüm sorunlara ve her harekete ilgi göstermeli, bunları sosyalist fikirlerle ve sosyalist kararlarla buluşturmalıdır."[114] Charles Rappoport, antimilitarist çaba konusunda Guesde'le ters düştü ve bu konuya katkı sunmak için 1912'de *Contre la guerre* [Savaşa Karşı] gazetesini çıkardı.[115] Yine de Lafargue dâhil, Guesde'cilerin sol kanadı, Guesde'le görüş ayrılıklarını kamuoyuna yansıtmadı.

Bu arada, Guesde'in destekçileri, anarkosendikalizmi teşhir etme çabası gösterirken, Rus devriminden sonra genel grevin kazandığı yeni, devrimci anlamı ve önemi göz ardı ettiler. Bazen emekçi kitlelerin eylemlerini, herhangi bir haklı gerekçe olmadan, anarşist "devrimci talim" sayarak küçümsediler. 1912'de sağ Guesde'ciler Henri Ghesquière ve Compère Morel, işçilerin grevden kaçınmaları, onun yerine, işverenlerle anlaşma yolları aramaları için çağrı yaptılar. Guesde, savaş aleyhtarı mücadelede anarşist yöntemleri reddetmesine rağmen, bunların karşısına Marksist, devrimci yöntemler koyamadı. Savaş zamanı ayaklanmanın kesinlikle imkânsız olduğunu, çünkü "o zaman tüm ülkenin bölünmez bir bütün olarak kenetlendiğini" düşünüyor ve "ülkenin saldırıya uğraması halinde

112 Bkz. E. Jukov, "Denjiro Kotoku'nun Son Mektubu", *Toplumsal-Siyasal Fikirler Tarihi Üzerine*, Moskova, 1955, s. 690-701 (Rusça); D. İ. Goldberg, "Japonya'da İşçi Sınıfı Hareketinin ve Sosyalist Hareketin Üçüncü Aşaması", *Oriental Studies*, Sayı 6, 1959 (Rusça).

113 *L'Humanité*, 15 Nisan 1909.

114 Alındığı kaynak V. M. Dalin, *İnsanlar ve Fikirler*, Moskova, 1970, s. 182 (Rusça).

115 Ayrıntılar için bkz. Ya. Yemnits, "Fransız Sosyalist Partisi Savaş Tehdidine Karşı, 1907-1914", *Fransız Yıllığı, 1968*, Nauka, Moskova, 1970, s. 142-43, 153 (Rusça).

tüm Fransızların, özellikle de proleterler"in ülkeyi savunmakla yükümlü olduklarına inanıyordu.[116]

Guesde'ciler, reformlar için verilen mücadeleden, işçi sınıfını sosyalist devrime hazırlamak amacıyla yararlanamadılar. Devrimin gerekli olduğunu açıkça söylemekle birlikte, devrime yaklaşmak ya da devrimi gerçekleştirmek için özgül yollar bulamadılar. Lenin'in daha sonra anımsadığı üzere, Guesde'ci eğilim, "herhangi bir önemli soruna yönelik bağımsız bir duruş alamayan o tipik şekilde cansız ve yavan Guesde'ci dergi *Le Socialisme*"de[117] alenen son nefesini veriyordu. Sonuç olarak, aslında Guesde, SFIO'nun savunduğu oyları garantiye almaya dönük sosyal reformcu taktiklere eğilim gösteriyordu. Guesde'cilerin sağ kanadı, partinin oportünist çoğunluğuna gitgide yaklaşıyordu. Dünya emperyalist savaşının arifesinde Guesde, "proletaryanın en iyi örgütlenmiş olduğu ülkenin yenilgiye uğrayabileceği"[118] korkusuyla burjuva-milliyetçi bir duruş benimsedi.

İşçi sınıfı hareketinin Marksist siyasal çizgisini savunup sürdürmek için devrimci Sosyal Demokratların gösterdikleri çabalara her ülkede ve İkinci Enternasyonal'in şubelerinde açıkça tanık olundu. Ne var ki, farklı Sosyal Demokrat partilerde bu çabaların kapsamı, gücü ve olgunluk düzeyi farklıydı. Oportünizme karşı uzlaşmaz tepkiler, zaman zaman sekter ve solcu yanlışları beraberinde getirdi. Devrimci Sosyal Demokratlar, oportünist uzlaşmacılığı ve anarşist "sabırsızlığı" reddederken, doğru taktik çözümleri çoğu kez ancak el yordamıyla buldular. O zor zamanlarda, işçi sınıfı hareketinin Marksist politikasına ve taktiklerine ilişkin teorik bir tahlil düzeyine ulaşmayı bunların çok azı başardı. Bu da, Bolşeviklerin katkısını iyiden iyiye etkileyici kılıyor: Başta Lenin olmak üzere Bolşevikler, proletaryanın temel politika ve taktik sorunlarıyla cebelleşerek bunları emperyalizmin yeni koşullarına uyguladılar. Lenin'in devrimci çizgisi gerçekten uluslararası önemdeydi; bu çizgi, Bolşeviklerin, Sosyal Demokratlar arasındaki sosyal reformculuğa, anarşizme ve merkezciliğe karşı mücadeleye uluslararası düzeyde önderlik etmelerine olanak sağladı.

OPORTÜNİZMİN GÜÇLENMESİ

Dünyanın her yanında Sosyal Demokratların sol kanadı, siyasal olarak, oportünizmle karşı karşıya geldi. Proleter kitlelerinin yükselen militanlığına direnen ve 1905-1907 Rus devriminin yenilgisine oynayan oportünist liderler, reformculuğu öğütleme ve devrimci çizgiyi reddetme çabalarına hız verdiler. 1912'de Lenin, "oportünizmin genel olarak güçlendiğine ve işçi hareketinin büyük ülkelerinde devrimci Sosyal Demokrasi güçleriyle kendi güçlerini 'dengelediği'ne" dikkat çekti.[119]

116 *Le Socialisme*, 4 Şubat 1911.

117 V. İ. Lenin, "İkinci Enternasyonal'in Çöküşü", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 239.

118 *L'Humanité*, 17 Temmuz 1914.

119 "V. İ. Lenin'den V. A. Karpinski'ye", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, s. 193.

Bu, öncelikle ve en çok Almanya için geçerliydi; orada, Sosyal Demokrat Parti'nin ve sendikaların liderleri arasındaki "pratik" oportünistler ve Bernstein'cı revizyonistler, Alman işçi sınıfı hareketindeki yükselişi dikkate almak zorunda kalmalarına karşın, bu yükselişin gerçek içeriğini göz ardı ettiler; kitle eyleminin, özellikle de siyasal grevin yalnızca genel oy hakkı mücadelesinde önemli olduğunu iddia etmeyi sürdürdüler.

Proletaryanın durmadan büyüyen mücadelesine getirilen yapay kısıtlamalar, "aşırı ölçüde" kararlı eylemi önleme çabaları yüzünden daha bir vahimleşti. Revizyonistler, Rus işçilerin deneyimini yanlış yansıttılar, bunun Almanya'da geçerli olabileceğini reddettiler ve kitle grevini, nüfusun diğer tabakalarını proletaryanın yanına çekmenin bir aracı gibi değil, bu proleter olmayan tabakaların ruh haline bağlı olarak uygulanacak bir araç gibi gördüler.[120]

SPD'nin ve özgür sendikaların liderleri arasındaki oportünistler, Alman proletaryasının mücadelesine etkin olarak katılmaları nedeniyle devrimci Sosyal Demokratları küçüksemek için ellerinden geleni yaptılar. Aynı zamanda da partide solun "aşırı popüler" olmasından yakınıp durdular.[121]

Revizyonistler, kitlesel işçi sınıfı hareketinin hedeflerini kötülediler, çünkü Lenin'in deyişiyle, burjuva "meşruiyet"ine, burjuva "hak eşitliği"ne tüm kalpleriyle inanıyorlardı; bu burjuva meşruiyetini sonsuz bir şey sayanların, "sosyalizmin bu meşruiyet çerçevesine uyarlanabileceğini düşünenler"in[122] tutumunu benimsediler. Revizyonistler, halk özgürlüğünün "demokratik bir monarşi altında" da tıpkı cumhuriyette olduğu kadar kolaylıkla "serpilip gelişebileceği"ni öne sürmek için safsataya başvurdular; cumhuriyetçi propagandayı sözümona geçersiz kılan "İngiliz" usulü monarşist gelişim yolunu övücü konuşmalar yaptılar.[123]

Hem Junker-burjuva Alman devletine hem de ülkedeki kitlesel işçi sınıfı hareketinin ufuklarına ve hedeflerine yönelik bu gerçekçi olmayan yaklaşım, Almanya'nın dış politikasına ilişkin oportünist görüşü de etkiledi. Oportünistler, Alman emperyalizminin pek tehlikeli olmadığını ve buna karşı mücadelenin o kadar da önem taşımadığını öne sürdüler. Proleter enternasyonalizmi ilkelerini iğdiş eden revizyonistler, emperyalizme ve savaşa karşı mücadele için ortak çaba göstermek gerektiğini reddettiler.[124] Bernstein, emperyalizmin gerçeklerini göz ardı etti, "kültürlü dünya" ülkeleri arasında anlaşmalarla kurulacak bir sistemi savundu ve belirli büyük güçlerin sömürgelerdeki ticarette (yani sömürgeci egemenlik mücadelesinde vb.) sahip oldukları, "dünya siyaset"ini düzenleyen

120 *Sozialistische Monatshefte*, H. 26, III. C., 1909, s. 1665; H. 18-20, III. C., 1913, s. 1059, 1135.

121 *Protokoll ... des Parteitages ... in Jena ... 1913*, s. 234-35, 293-98; *Sozialistische Monatshefte*, H. 15, 1914, s. 951.

122 V. İ. Leni , "İki Dünya", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 306.

123 *Sozialistische Monatshefte*, H. 19-20, 1909, s. 1255, 1262.

124 *Sozialistische Monatshefte*, H. 9, 1909, s. 567-69; H. 10, s. 624-29; H. 16-18, 1910, s. 1017-20.

ayrıcalıkların sınırlandırılması ya da kaldırılması gerektiğini ilan etti.[125] Aynı zamanda, revizyonist Calwer, Alman işçilerin ve kapitalistlerin yazgılarının "iç içe geçmiş" olduğunu ve Almanya'nın artan nüfusuna, dış rekabet karşısında yaşam alanı sağlamak gerektiğini öne sürerek, "kendi hükümetinin" sömürgeci ve genel dış politikasına verdiği desteği haklı göstermeye çalıştı.[126] Revizyonistler, hükümetin talep ettiği askerî el koymaların "Afrika'da ve Asya'da emperyalist ilhaklara katılma"yı[127] sağlayacağını kabul ettiler; Sosyal Demokratlarca benimsenen militarizme ve savaşa karşı mücadele ilkelerine uymak niyetinde olmadıklarını hiç utanmadan ilan ettiler.[128]

Oportünistler var güçleriyle görüşlerini yaydılar. İkinci Enternasyonal'in en büyük partisi olan SPD'nin lider kadrosunda ve parlamento grubunda sahip oldukları sayısal güç ve etki, özellikle 1913'te August Bebel'in ölümünden sonra, Friedrich Ebert ve Philipp Scheidemann parti lideri olduğu zaman arttı. Merkezciliğin yayılması, oportünizmin güçlenmesini kolaylaştırdı.

Merkezciler, proletaryanın mücadelesinin devrimci hedeflerine, yollarına, biçimlerine ve yöntemlerine sözde bağlılık gösterirken, aslında kitleleri etkin devrimci mücadele için hazırlamayı reddettiler. Parlamentarizmi idealleştirdiler, emekle sermaye arasındaki belirleyici kavgaların habercisi olan nesnel değişiklikleri görmezden geldiler ve işçi sınıfı hareketinin bu yeni durumda izleyeceği siyasal çizgiyi geliştirme çabalarına ayak dirediler. Devrimci Sosyal Demokratlara karşı sağ oportünistlerle ittifak yapan merkezciler, sırf kitlelerin değişen ruh haline daha esnek yanıt veren bir politika izleme kaygısıyla, savaştan önceki yıllarda revizyonizmi eleştirdiler. Demokrasi ve sosyalizm için Marksist mücadele politikasından proletaryayı saptıran sağ reformcular ile merkezciler arasındaki ittifakın temeli buydu.

İncelediğimiz dönemde, genellikle İkinci Enternasyonal'in baş teorisyeni sayılan Karl Kautsky gitgide tipik bir merkezci haline geliyordu. 1909'da yayınlanan *İktidar Yolu* adlı kitabında, hâlâ, devrimden vazgeçilip proletaryaya yakın burjuva partileriyle ortak çalışma taktiklerinin benimsenmesi ve o partilerle koalisyon hükümeti kurulması yönündeki revizyonist taleplere karşı çıkıyordu; çok yakın gelecekte proletaryayı oldukça güçlendireceğine ve Batı Avrupa'da proletarya diktatörlüğü kurulmasını sağlayacağına inandığı bir mücadele dönemi öngörüyordu. Partinin politikasına yalnızca bu öngörünün temel olabileceğine işaret ediyordu.[129] Ama daha sonra Kautsky gitgide oportünizme yöneldi.

---

125 *Sozialistische Monatshefte*, H. 18-20, 1911, s. 1168.

126 *Sozialistische Monatshefte*, H. 2, 1907, s. 105.

127 *Sozialistische Monatshefte*, H. 13, C. 2., 1913, s. 793-97.

128 *Protokoll ... des Parteitages ... in Jena ... 1913*, s. 469.

129 Karl Kautsky, *Der Weg zur Macht. Politische Betrachtungen fiber das Hineinwachsen in die Revolution*, s. 11, 12, 52, 53, 104.

Savaştan önceki yıllarda Almanya'da durum giderek keskinleşmeye başlayınca, kitle mücadelesi yayılıyorken ve devrimci Sosyal Demokratlar, bunun desteklenip geliştirilmesi için her şeyin yapılmasını isterlerken, Kautsky onlara karşı çıktı. Kitle grevinin rolünü teorik olarak hâlâ kabul etmesine karşın, kitleleri devrime hazırlayan bu mücadele biçimi lehine propagandayı önlemek için elinden gelen her şeyi yaptı.[130] Kitle eylemine dayanmanın eskimiş bir "devirme stratejisi" olduğunu öne sürdü ve bunu, "rakibi yıpratma stratejisi"yle karşı karşıya koydu.

1910'da Kautsky, "Marksist merkez"in bir temsilcisi olarak, "Baden ile Luxemburg Arasında" başlığını taşıyan bir makale yazdı ve hem Baden'de burjuvaziyle işbirliği yapan sosyal reformcuların taktiklerinden hem de Rosa Luxemburg'un "aşırıcılığı"ndan, parlamento dışı mücadele yöntemlerini savunan devrimci Sosyal Demokratlardan koptuğunu açıkladı.[131] 1912'de Kautsky, gerçekte çoğu zaman revizyonist taktiklere yaklaştığı için merkezcilerin "hiçbir şey yapmadan bekleme teorisi"ne karşı çıkan Anton Pannekoek'le girdiği tartışmada reformcu bir tutum benimsedi.[132] Ondan sonra da Kautsky, devrimci Sosyal Demokratların önerdikleri kitle grevi taktiklerine gitgide daha güçlü biçimde karşı çıktı.

Rus devrimiyle, bu devrimin açtığı ufuklarla ve uluslararası sahnedeki etkisiyle ilgili önceki görüşlerini, "yanlışlığı kanıtlandı" diyerek terk eden Kautsky, Rus işçilerin mücadele biçimlerinin ve yöntemlerinin ne Batı Avrupa'daki proleter hareketi için ne de Rusya'daki gelecek devrimci savaşlar için önemli olduğunu öne sürdü. Yalnızca parlamenter mücadele yöntemlerini temel aldı.[133] Tüm kalbiyle Almanya'da devrimden yana olduğunu ve bunun yalnızca "yıkıcı" biçimine karşı çıktığını söyledi; bundan kaçınmak için devrimi birkaç yıl ertelemek daha iyi olurdu. O zaman, devrim olması halinde, egemen sınıflar gönüllü olarak iktidarı bırakır ve halkın gazabından kurtulmak için kendilerini Sosyal Demokratlara emanet ederdi.[134]

Kautsky, önceki duruşunu gözden geçirdi, sosyal reformcuları destekledi ve o dönemin bir başka kilit siyasal sorunu olan militarizmle ve savaşla mücadele konusunda devrimci Sosyal Demokratlara karşı çıktı. *İktidar Yolu* adlı kitabında revizyonistleri eleştirirken "dünya siyaseti"ne ve militarizme karşı mücadeleyi Alman proletaryasının ivedi bir uluslararası görevi sayıyor ve sosyalist devrimle ilişkilendiriyordu.[135] O zamanlar, "dünya savaşının tehlikeli şekilde

130 *Die Neue Zeit*, C. 2, Sayı 28, 1909/1910, s. 33, 40; Sayı 29, s. 78, 80.

131 *Die Neue Zeit*, C. 2, Sayı 45, 1909/1910, s. 667.

132 *Die Neue Zeit*, C. 2, Sayı 42, 1911/1912, s. 591, 592.

133 Karl Kautsky, *Der politische Massenstreik. Ein Beitrag zur Geschichte der Massenstreikdiskussionen innerhalb der deutschen Sozialdemokratie*, Verlag Buchhandlung Vorwärts Paul Singer G.m.b.H., Berlin, 1914, s. 14, 194-95, 208, 209, 210, 300.

134 *A.y.*, s. 203, 213.

135 Karl Kautsky, *Der Weg zur Macht*, s. 84, 102.

yaklaştığı"nı ve önceki on yıllara ait kayıtların kanıtladığı gibi, "savaşın aynı zamanda devrim anlamına geldiğini ve radikal siyasal değişiklikleri beraberinde getirdiğini"[136] yazıyordu. Ama daha 1911 baharında, savaş patlak verince "herkesin yurtsever kesileceği"ni ve akıntıya karşı kürek çekmeye kalkışan birileri olursa öfkeli ayaktakımınca paramparça edileceğini iddia etti. Barışla ilgili umutlarını, "Avrupa uygarlığını temsil eden ülkeler"in bir Avrupa Birleşik Devletleri oluşturmasına bağladı.[137] Kautsky 1912'de, yani savaş aleyhtarı mücadeleyi görüşecek olan İkinci Enternasyonal'in Basel Kongresinin arifesinde, savaşın, sınıfsal çelişkileri arka plana iteceğini ve proletaryanın savaş aleyhtarı kitlesel eylemini başarısızlığa mahkûm edeceğini savundu.[138] Lenin, bu ifadeyi, "Almanların, Avusturyalıların ve diğerlerinin apaçık resmî görüşü"[139] olarak yorumladı ve "Kautsky'nin su katılmamış oportünist tezler ortaya attığı"nı,[140] "bunun, *devrimci* kitle grevine karşı Kautsky'nin verdiği bir *taahhüt* olduğu"nu belirtti. "Bu hem Rusya açısından (*şimdi* St. Petersburg'da 100.000 siyasal grevci var, devrimci toplantılar yapılıyor ve *'isyan'* eden denizcilere sempati gösterileri düzenleniyor) hem de Avrupa'nın geneli açısından kabul edilemez bir şeydir,"[141] dedi. Daha sonra Kautsky, apaçık gerçeklerin tam aksini söyleyerek ve Fransa'da, İtalya'da, Avusturya'da, Rusya'da emekçi kitlelerin savaş tehlikesini protesto etmeyi reddettiklerini öne sürerek, Almanya'da da savaş aleyhtarı eylemin uygunluğunu sorguladı.[142] Proletaryanın temel çıkarlarına ihanete giden yolun taşları adım adım işte böyle döşendi.[143] Lenin'in daha sonra gözlemlediğine göre, İkinci Enternasyonal liderleri arasındaki Kautsky gibi bilgili Marksistler ve adanmış sosyalistler, esnek taktiklerin gerekli olduğunun tamamen farkında olmalarına rağmen, Marksgil diyalektiği öğrenmelerine ve başkalarına öğretmelerine rağmen, kendileri pratik birer diyalektikçi olmayı başaramadılar. Bunların, hızla değişen biçimlere ve eski biçimlerin yeni içerikle yüklenme temposuna ayak uyduramadıkları ortaya çıktı. Siyaseten batağa saplandılar, çünkü "işçi sınıfı hareketinin ve sosyalizmin gelişiminde belirli bir biçimle hipnotize oldular; o biçimin tek yanlılığını tamamen unuttular ve nesnel koşulların kaçınılmaz kıldığı kırılmayı görmekten korktular".[144]

Jaurès'çilik, sosyal reformcu siyasal çizginin özel bir türüydü. Jean Jaurès, Marksist olmak şöyle dursun, sosyalizm teorisyeni olduğunu bile hiçbir za-

136 *A.y.*, s. 105.

137 *Die Neue Zeit*, C. 2, Sayı 30, 1910/1911, s. 104, 105.

138 *Die Neue Zeit*, C. 1, Sayı 6, 1912/1913, s. 191-92.

139 "V. İ. Lenin'den G. V. Plehanov'a", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, s. 202.

140 "V. İ. Lenin'den L. B. Kamenev'e", *Toplu Yapıtlar*, C. 43, s. 306.

141 "V. İ. Lenin'den G. V. Plehanov'a", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, s. 202.

142 *Die Neue Zeit*, C. 2, 1912/1913, Sayı 40, s. 513-23.

143 Kautsky'nin geçirdiği evrimlere ilişkin ayrıntılar için bkz. Marek Waldenberg, *Wzlot i upadek Karola Kautsky'ego*, C. II, Wyd-wo lit., Krakow, 1972.

144 V. İ. Lenin, "'Sol' Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı", *Toplu Yapıtlar*, C. 31, s. 102.

man iddia etmedi. Her şeyden önce, reformlar gerçekleştirmeye yönelik pratik çabalarla ilgileniyordu. Jaurès, adım adım, "evrimsel yöntemler"le "toplumu tam olarak dönüştürmek, kapitalizmi ve ücretli emek kurumunu ortadan kaldırmak" için çağrıda bulundu. Bunun, "esasta devrimci bir girişim" olduğunu, "demokrasi koşullarının düzenli ilerlemesi biçiminde kaçınılmaz bir toplumsal devrim" olduğunu açıkladı. Jaurès, kendini reforma adamış biriydi, "Çalışmalarımızda her zaman yüce sosyalizm fikrini rehber edinirsek, proletarya her zaman örgütlü bir güç olarak hareket ederse, tüm çabalarımız, kısmi olanlar bile, başarılı olacaktır; tüm kazanımlarımız, aşamalı ve sınırlı olanlar bile, etkili olacaktır,"[145] diyordu. Mücadeleyi, her bir reformun daha uzun erimli talepler ve daha kapsamlı reformlar için bir başlangıç noktası olduğu kesintisiz bir süreç olarak gördü.[146]

Jaurès, kapitalistleri de bu çizgiyi benimsemeye ikna edeceğini umuyor, "Hiçbir devrimci doktrin, sonunda mülksüzleştirmeye varacak bir doktrin bile, sanayinin [bu] hakiki kaptanlarını caydıramaz ya da karşısına alamaz," tezini savunuyordu.[147] Öznel niyetleri ne olursa olsun, uyanıp mücadeleye katılan emekçilere sınıf mücadelesinin ufuklarını göstermek yerine aldatıcı bir reformcu ilerleme tablosu sundu.

Jaurès, belirli grevleri desteklemiş olsa bile, genel olarak bakılınca, işçilerin kapitalistlerle anlaşmasını teşvik ederek, grev hareketinin gelişimini önleme amacı güttü. Ne var ki, toplu pazarlıkla varılan sözleşmelerin, işçilere, grev yapmalarını güçleştiren "ödevler ve ahlaki sorumluluk" yüklediğini savunmasına karşın, genelde işçi sınıfının genel grev yoluyla "meşru özsavunma" hakkını tanıdı.[148] Jaurès, inatçı egemen çevreleri kitle eylemiyle ve sarsıcı devrimle tehdit etti ama hâlâ onların, böyle aşırı bir gelişmeden kaçınacak kadar duyarlı olduklarını umuyordu. SFIO'da, Jaurès'çiler hem makam düşkünlerinin hem de Bernstein yandaşlarının desteğini aldılar ve savaş öncesi yıllarda oldukça güçlü bir konuma ulaştılar.

Büyük ölçüde sosyal reformcuların politikasına bir tepki olarak, anarşizm ve anarkosendikalizm de proletaryanın yeni hedeflerine yanıt verecek bir politika benimseme başarısı gösteremedi; işçi sınıfı hareketinin gelişimine köstek oldu ve kendisi de krize düştü. "Doğrudan eylem"in uğradığı başarısızlıklar nedeniyle, anarşistler ve anarkosendikalistler, aşırı devrimci duruşlarından uzaklaşıp sosyal reformculuğa yaklaştılar. Daha sonra Lenin, "aşırı 'Sol' anarşistlerin, sendikalistlerin ve başkalarının parlamentarizme ateş püskürdükleri, burjuvamüptezel parlamenter sosyalistleri aşağıladıkları, kariyer düşkünlüğünü şiddetle kınadıkları vb. ama kendilerinin de gazetecilik *yoluyla* ve işçi birliklerinde

145 *L'Humanité*, 26 Mayıs 1912.

146 *L'Humanité*, 7 Aralık 1911.

147 *L'Humanité*, 11 Eylül 1913.

148 *Annuaire d'études françaises 1975* [1975 Fransız İncelemeleri Yıllığı], La Science, Moskova, 1977, s. 250.

(sendikalarda) çalışma *yoluyla aynı tür* burjuva kariyer peşinde koştukları sayısız örnek"[149] anımsattı.

Anarşistler, anarkosendikalistler ve sosyal reformcular, yalnızca Marksizme muhalefette değil, bir dünya emperyalist savaşı tehlikesine karşı aldıkları tutumda da birleştiler. Bazı sosyal reformcular, böyle bir savaşın mümkün olduğuna inanmadılar ve bunu önlemek için hiçbir şey yapmadılar. Bazıları da, savaş tehlikesine, biçare burjuva barış yanlıları olarak karşı çıktılar.

Militarizmin, sömürgeci egemenliğin ve yağmacı savaşların kararlı bir muhalifi olan Jaurès, savaş çıkması durumunda egemen çevreleri genel grevle, hatta devrimle tehdit etti. Uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl yolla çözümünü sağlamak için bu tehditlerin yeterli olacağını umuyordu. Savaşa karşı bir genel grevin, barışı korumak için hükümetleri zorlayabileceği kanısındaydı. Temmuz 1914'teki SFIO kongresinde birçok sosyal reformcu ve anarkosendikalist bu bakış açısını paylaştı.

Aslına bakılırsa, savaş ilanına her koşulda bir genel grevle karşılık verilmesi yönündeki anarkosendikalist talep, bağlayıcı bir eylem şablonunu işçi örgütlerine dayattı, eylem özgürlüğünü kısıtladı ve militaristlere karşı mücadelede onları dezavantajlı duruma düşürdü. Sosyal reformcular, mücadeleye katılmayı pratikte reddettiler: Sadece, savaşan tüm ülkelerde eş zamanlı olarak başlatılacak bir genel greve destek vereceklerini ilan ettiler.

İtalyan işçi sınıfı hareketinde, Ivanoe Bonomi'nin *Sosyalizmin Yeni Yolları* kitabında ortaya attığı Bernstein'cı sağcı reformculuk akımı, 1912'de kurulan bağımsız sağ reformcu partinin resmî doktrini haline geldi. Filippo Turati önderliğindeki "sol reformcular", sınıf mücadelesi ilkelerine bağlılık bildirmelerine karşın, "evrimci sosyalizmin ideolojik ilkeleri"ne[150] uygun politika ve yöntemler öğütlüyor, aslında sınıf işbirlikçiliği politikası izliyorlardı. Turati, nispeten yüksek bir toplumsal evrim düzeyinde, arabuluculuğun greve yeğlenebileceği fikrini savunuyordu; genel grevi, yalnızca gericiliğin saldırısına karşı bir özsavunma aracı sayıyordu.[151] Anarşistler ve anarkosendikalistler, sosyal reformculuğun gelişmesine direndiler ama bunun karşısına, tıpkı başka ülkelerde yaptıkları gibi, emekçi halkın mücadelesine ilişkin yanlış bir anlayışla çıktılar.

Kitle grevleri sayesinde genel oy hakkı mücadelesinin zafere ulaştığı ve sonra 1907 seçimlerinde Sosyal Demokratların başarı kazandığı Avusturya'da, Victor Adler önderliğindeki Avusturya Sosyal Demokrat Partisi liderliği, daha ileri dönüşümleri güvence altına almak için kitlesel bir hareketi özendirme olanaklarını değil, işçi sınıfı ile imparator arasında bir ittifak kurulması olanaklarını esas aldı.

---

149 V. İ. Lenin, "'Sol' Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı", *Toplu Yapıtlar*, C. 31, s. 114.

150 Giuseppe Mammarella, *a.g.y.*, s. 217.

151 Giovanni Zibordi, *Storia del Partito Socialista Italiano attraverso i suoi congressi*, Editrice "La Giustizia", Reggio Emilia, 1958, s. 71.

Karl Renner ve izleyicileri de emperyal hükümetle işbirliğini savundular. *Die Arbeiter-Zeitung* gazetesinin başyazarı Karl Leuthner ve diğer sağcılar açıkça şovenist bir politika savundular.[152] Ernö Garami'nin başında bulunduğu Macaristan Sosyal Demokrat Partisi liderliği, kitle grevi ihtiyacının, burjuvazinin partiyi desteklemesine bağlı olduğunu duyurdu. Kendilerini izleyenlerle birlikte Otto Bauer ve Friedrich Adler, daha radikal mücadele yöntemlerinin gerekliliğini kabul ettiler, revizyonizmi ve reformculuğu eleştirdiler, işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin siyasal faaliyetine büyük umut bağladılar. Ne var ki, söz konusu Sosyal Demokratlar, parti içinde bağımsız bir güç oluşturmadılar; Victor Adler'in peşinden gittiler.[153]

İspanya'da, Sosyalist İşçi Partisi (SİP) liderliği 1909'da burjuva cumhuriyetçilerle ittifaka girdi ve Cumhuriyetçi-Sosyalist blokun küçük ortağı rolünü üstlendi. Bu ittifak monarşi karşıtı mücadeleye katkıda bulunmasına ve 1910 seçimlerinde Cortes'te ilk Sosyalist sandalyeyi kazanmasına rağmen, partinin genel evrimini olumsuz etkiledi. Ayrıca, anarşistlerin elini güçlendirdi.[154] Portekiz'de de Sosyalist liderler benzer şekilde hareket ettiler.

Eş zamanlı olarak, Danimarka Sosyal Demokrat Partisi'nin Folketing [meclis] grubu, "hükümetin parlamenter dayanağı"[155] olup çıktı ve askerî müsadereler içeren bir bütçeye olumlu oy verdi. İktidardaki Avustralya İşçi Partisi, burjuva-liberal milliyetçi bir politika izledi ve silahlanmaya hız verdi. İsveç Sosyal Demokrat Partisi'nin 1911'deki kongresinde, oportünistlerce önerilen ve radikal liberalizm anlayışıyla hazırlanan program ilkeleri benimsendi. Amerikan Sosyalist Partisi'nin 1912'deki Ulusal Genel Kurulu, Morris Hillquit'in başını çektiği sosyal reformcuların baskısına boyun eğerek parti üyelerinin siyasal faaliyetlerini, yasama ve yürütme görevleri için seçimlere katılmakla sınırlama kararı verdi.[156]

Hem sağcı hem "solcu" oportünist eğilimler başka ülkelerde de su yüzüne çıktı.

Oportünizmin ve revizyonizmin Rusya'ya özgü türü olan tasfiyecilik, proletaryanın devrimci politikasını ortaya koyma ve uygulama çabalarına var gücüyle direndi. Birinci Rus devriminin ve yeni devrimci mücadeleye hazırlığın reddi, bu eğilimin belirgin bir özelliğiydi. Tüm tasfiyeciler, burjuvazinin barışçıl yolla iktidara gelmesi olasılığını şu ya da bu biçimde savundular. "Yaklaşan 'ülke çapındaki yükseliş' umuduna bel bağlayarak taktikler belirlemenin isabetsiz ola-

152 Jacques Hannak, *Karl Renner und seine Zeit. Versuch einer Biographie*, Viyana, 1965, s. 104.

153 Tibor Erényi, "Die Frage der Revolution und der Reform in der Arbeiterbewegung Österreich-Ungarns um die Jahrhundertwende", *Études historiques hongroises 1975 publiées à l'occasion du XIVe Congrès International des Sciences Historiques...*, s. 52-53.

154 Bkz. J. García, *Yirminci Yüzyılda İspanya*, Moskova, 1967, s. 60 (Rusça).

155 Oluf Bertolt, Ernst Christiansen ve Poul Hansen, *En Bygning Vi Rejser*, C. I, Forlaget Fremad, Kopenhag, 1954, s. 354.

156 Sosyalist Parti, *Ulusal Genel Kurul Tutanakları, 1912*, s. 134.

cağı", "işçi sınıfının 'devrim için' ya da 'devrim beklentisiyle' değil, sadece tüm alanlarda özel çıkarlarını sıkı sıkıya ve usulünce savunmak için örgütlenmesi gerektiği"[157] sonucunun çıkarılması bu yüzdendi.

Devrimci harekette proletaryanın burjuvaziye karşı liderlik mücadelesinin çıkarlarına hizmet eden sol bloklar oluşturma yönündeki Bolşevik taktiklerine direnen tasfiyeciler, daha demokratik yasalar yapılması ve anayasal güvencelerin genişletilmesi yönünde adımlar atmak üzere mülk sahibi sınıfları zorlamak için burjuvaziyle anlaşma taktiklerini savundular.

Başka ülkelerin oportünistlerine övgüler düzen tasfiyeciler, "Rus Sosyal Demokratların", "genel Avrupalı" bir dil kullanmak yerine, "aşırı Rusça konuşmaları"ndan, Kautsky'nin "rakibi yıpratma stratejisi"ne ulaşmayı Rusya'da hiç kimsenin başaramamasından şikâyet ediyorlardı.[158]

Tasfiyeciler, yasal izin verilen yöntemlere bağlılık dürtüsüyle, tüm yasal ve gizli mücadele biçimlerini ve yöntemlerini kullanarak devrime hazırlanma yönündeki Bolşevik çabalarına karşı koydular. Bolşeviklerin grev hareketini örgütlemeye ve geliştirmeye yönelik yoğun çabalarını reddettiler, bunları sırf grevlerle oynamak olarak niteleyip küçümsediler ve farklı bir yol aramak gerektiğini söylediler.[159] Rus proletaryasının yeni devrimci yükselişine tepki göstererek, ekonomik grevle siyasal eylemi birleştirmenin tehlikeli olduğu şeklinde uyarılar yaptılar.[160] Tasfiyeciler, Sosyal Demokratların yakın hedeflerine ulaşma mücadelesinden ayrılamayacak Bolşevik devrimci parlamentarizm taktiklerine karşı çıktılar, birlik kurma serbestliği elde etmeye yönelik kısmi talepler ve uzlaşma içeren bir politika ortaya attılar. Milliyetçi eğilimlerin güçlendiği bir zamanda, tasfiyeciler, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkıyla ilgili program talebine de saldırdılar.

Troçki devrim vaaz etmesine ve tıpkı bir merkezci gibi "orta yol" arayışında olmasına rağmen, benimsediği siyasal duruş pratikte Menşevik tasfiyeciliğiyle örtüşüyordu. Troçki ve Menşevikler hem bir burjuva demokratik devrim olasılığını hem de köylülerin devrimci rolünü reddetmekte ve birlik kurma serbestliği vb. taleplerle Bolşevik taktiklerine karşı çıkmakta da görüş birliği içindeydiler.

Menşeviklerin en önde gelen teorisyeni Georgi Plehanov, o dönemde partinin tasfiyecilerle mücadele için aldığı kararlara çoğunlukla uydu. Bununla birlikte, benimsediği duruş önceki bocalamasını yansıtıyordu. Eski Marksist taktiklere bağlı olmasına karşın, bunları yeni koşullara uygulamak için hiçbir şey yapmadı. Bolşeviklerin daha devrimci taktiklerinden dolayı avantajlı olduklarını kabul etti ama aynı zamanda onları dar görüşlü olmakla suçladı.[161] 1913'te Plehanov, Rusya'nın "hızla devrimcileştiği ve Rus devrimi davasına hizmet etmek isteyen

157 *Vozrojdeniye*, Sayı 11, 1910, sütun 11; *Delo Jizni*, Sayı 2, 1911, sütun 18.

158 *Die Neue Zeit*, C. 2, Sayı 51, 1909/1910, s. 913, 919.

159 Bkz. *Luch*, 17 ve 21 Kasım 1912.

160 Bkz. *Nevski Golos*, 20 Mayıs 1912.

161 Bkz. G. V. Plehanov, *Yapıtlar*, C. 19, Gosizdat, Moskova-Leningrad, 1927, s. 358 (Rusça).

herkese büyük fırsatlar sunduğu"[162] inancındaydı. Yine de yeni devrimci yükseliş sırasında proletaryanın kitlesel mücadelesinin pratik akışına, biçimlerine, yöntemlerine ya da araçlarına yönelmeyi başaramadı; oysaki yaklaşan devrimci krize hazırlanmak için bu zorunluydu. 1914'te Plehanov şöyle yazıyordu: "Yalnızca siyasal bilinçli proletaryanın önderlik ettiği emekçi kitlesi, hükümete karşı belirleyici savaşa girebilir... Köylüler, o kitlenin büyük bir bölümünü oluşturuyor."[163] Ne var ki, Plehanov, devrimde liderlik için burjuvaziyle kapışma gerekliliğini açıkça hafife aldı; proletaryanın önderliğinin hayata geçirilmesine yardım etmemekle kalmadı, buna köstek de oldu. Rus revizyonizmine karşı mücadelelerinde Bolşevikleri desteklerken bile, kendi yandaşlarının, işçi sınıfının devrimci politikasına ve taktiklerine Lenin'in yaklaşımına destek vermelerine karşı çıktı. Daha da kötüsü, Plehanov 1914'te tasfiyecilere yaklaştı ve bunların Bolşeviklerle ittifak yapması lehine konuşmaya başladı.

Plehanov, o dönemin en güncel sorunları olan militarizme ve savaş tehdidine karşı mücadeleyle ilgili sorunlar konusunda da yaratıcı bir Marksist tutum almayı başaramadı. 1907 tarihli Stuttgart kararını savunarak, İkinci Enternasyonal'in devrimci güçleri sayesinde, bu kararın, "savaş dönemine ait pratik hedef ile Sosyal Demokratların nihai amacını" birbirine bağladığını özellikle vurguladı.[164] Revizyonizmi ve anarşizmi teşhir etti ama proletaryanın yükselen kitlesel mücadelesi temelinde doğru bir çözüm önermedi.

Tasfiyecilerden başka, "solcu tasfiyeciler", yani otzovistler ve ültimatomcular da Lenin'in daha da geliştirdiği proletaryanın devrimci siyasal çizgisine karşı çıktılar. Bunlar, vekillerin Dumadan çekilmesini isteyerek, parlamento sorununu proleter hareketin genel sorunlarından tecrit ettiler. Aslında bunların politikası, tersyüz edilmiş Menşevizmdi: Proletaryanın mücadelesinin farklı aşamalarında temsilî kurumlara yaklaşımın farklı olması gerektiğini Menşevizm de aynı ölçüde reddetti. *Proletari* yazı kurulunun 1909'daki genişletilmiş toplantısında alınan bir kararda vurgulandığı gibi, otzovistlerin ve ültimatomcuların taktikleri, "kaçınılmaz olarak, uluslararası Sosyal Demokrasinin Sol kanadının güncel duruma uygulanmış taktiklerinden tamamen kopmaya ve anarşist sapmalara yol açar"dı.[165] Uluslararası Sosyal Demokrasinin tüm tarihi, bu tür sapmalarla mücadelenin gerekliliğini kanıtlıyordu, en has devrimci Sosyal Demokratlar Bolşeviklerin yanındaydı. Bu arada, uluslararası Sosyalist hareketteki oportünistler de Rus oportünistleri desteklemek, Bolşeviklerle uzlaştırmak ve tek bir parti çatısı altında birleştirmek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar.

• • •

162 *A.y.*, s. 557.

163 *A.y.*, s. 447, 448.

164 *A.y.*, s. 327.

165 *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 276.

Lenin'in önderliğindeki devrimci Sosyal Demokratlar 1908-1914 arası çok önemli bir iş başararak proleter örgütlerinin politikasını ve taktiklerini ortaya koydular, sosyalizmi kitlesel işçi sınıfı hareketiyle birleştirdiler.

Sosyal reformcular, devrimci Marksistlerin siyasal çizgisine karşı genel saldırılarına hız vermelerine karşın, birtakım tavizler vermek zorunda kaldılar. Ayrıca, oportünistler, İkinci Enternasyonal partilerinin ezici çoğunluğunda kilit mevkileri ellerinde tutuyorlardı. Bu durum, savaş öncesi yıllarda işçi sınıfı hareketinin yeni yükseliş dalgasıyla uyumlu devrimci politikanın uygulanmasına büyük ölçüde engel oldu; dünya Sosyal Demokrat hareketinin gelişimini de olumsuz etkiledi.

• • •

Konuyla ilgili ek kaynaklar: *Devrimci Bir Enternasyonal Mücadelesinde Lenin*, Moskova, 1970 (Rusça); *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, C. 2, Berlin, 1966; A. Laschitzar, *Deutsche Linke im Kampf für eine demokratische Republik*, Berlin, 1969; *Suomen sosialidemokraattisen puolueen kuudennen edustajakokouksen. Pöytäkirja*, Kotkassa, 1909; V. M. Bikov, *Eugene Debs, ABD Proletaryasının Lideri*, Moskova, 1971; M. I. Lapitski, *William Haywood*, Moskova, 1974 (ikisi de Rusça); O. C. Johnson, *The Day Is Coming. Life and Work of Charles E. Ruthenberg 1882-1927*, New York, 1957; Ya. Yemnits, "Fransız Sosyalist Partisi Savaş Tehdidine Karşı, 1907-1914", *Fransız Yıllığı, 1968*, Moskova, 1970 (Rusça); K. Kautsky, *Der politische Massenstreik. Ein Beitrag zur Geschichte der Massenstreikdiskussionen innerhalb der deutschen Sozialdemokratie*, Berlin, 1914; M. Waldenberg, *Wzlot i upadek Karola Kautsky'ego*, Krakow, 1972; G. Zibordi, *Storia del PSI attraverso i suoi congressi*, Reggio Emilia, 1958; J. Hannak, *Karl Renner und seine Zeit. Versuch einer Biographie*, Viyana, 1965; *İkinci Enternasyonal'in Tarihi*, C. 2, Moskova, 1966 (Rusça); T. Erényi, "Sozialistische Revolution und burgerlich-demokratische Reform in der Arbeiterbewegung der zerfallenden Österreich-Ungarischen Monarchie", *XIV International Congress of Historical Sciences*, San Francisco, 1975; J. Garcia, *Yirminci Yüzyılda İspanya*, Moskova, 1967 (Rusça).

BÖLÜM 7

Kapitalist Ülkelerde Kitlesel İşçi Sınıfı Hareketi ve Sosyalist Hareket

İncelediğimiz dönemde işçi sınıfı hareketi, emperyalist çelişkilerin tırmandığı bir ortamda gelişti. Lenin 1913'te şöyle yazıyordu: "Hayat pahalılığı ve tröstlerin zorbalığı, ekonomik mücadelenin daha önce görülmemiş ölçüde keskinleşmesine, hatta liberalizmin en fazla yozlaştırdığı İngiliz işçilerin bile harekete geçmesine yol açıyor. En 'iflah olmaz' burjuva-Junker ülkesi Almanya'da bile bir siyasal krizin alttan alta olgunlaştığını görüyoruz. Çılgınca silahlanma ve emperyalizm siyaseti, modern Avrupa'yı, daha çok barut fıçısını andıran bir 'toplumsal barış'a götürüyor."[1]

Gitgide güçlenen işçi sınıfı hareketi emperyalizme karşı durdu. Yalnızca işverenlerden ve yetkililerden tavizler koparma amacını gütmekle kalmadı, işçi sınıfının toplumsal statüsünü değiştirme çabasını da sürdürdü. Proleter kitleleri ile tüm kapitalist tahakküm ya da kapitalist-toprak beyi tahakkümü sisteminin kafa kafaya çarpışacağı günler yaklaşıyordu. Bağımlı ve sömürge ülke halklarının uyanıp devrimci mücadeleye omuz vermesi, antiemperyalist, demokratik eğilimin gitgide güçlenip yaygınlaşmasını kolaylaştırdı.

Bu genel eğilimlerin dışavurumları, ilgili ülkelerin özgül tarihlerine, siyasal sistemlerine, geleneklerine ve işçi sınıfı hareketinin aldığı biçimlere bağlı olarak ülkeden ülkeye farklılık gösterdi. Dünya emek gücünün farklı bileşenleri, ortak devrimci uğraşa kendine özgü değerli özelliklerini kattı. Ama aynı zamanda da bunların ortaya koydukları eylemler, her birinin tek yanlılığını, teorik ve pratik eksikliklerini yansıtıyordu.[2] Bazı ülkelerde, ayırt edici ulusal özellikler işçi sınıfı hareketinde özellikle çarpıcı bir nitelik kazandı.

1 V. İ. Lenin, "Karl Marx'ın Öğretisinin Tarihsel Yazgısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, Progress Publishers, Moskova, 1973, s. 585.

2 V. İ. Lenin, "Dünya Siyasetindeki Yanıcı Madde", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 186-88.

PROLETARYANIN ÇALIŞMA VE YAŞAM KOŞULLARI

1900'lerin başında belirginleşen tekellerin ve mali oligarşinin tahakkümü, işçi sınıfının durumunu önemli ölçüde değiştirdi.

Daha gelişmiş ülkelerde, en yeni araç gereçleri kullanan büyük ölçekli girişimlerin hızla büyümesi, yaygın üretimden uzaklaşılarak daha ileri uzmanlaşmaya ve işbirliğine, yeni teknolojilere ve örgütlenme ilkelerine, yeni sömürü ve yoğun çalıştırma yöntemlerine dayanan yoğun üretime geçilmesine yol açtı. En "ileri" kapitalist ülke olan Birleşik Devletler, işverenlerin çalışma temposunu büyük ölçüde hızlandırmalarına, bu yolla da emek üretkenliği ve sömürü düzeyini epeyce yükseltmelerine olanak veren seri üretimi, montaj hatlarını ve en yeni iş örgütlenmesi sistemlerini (Taylor terhanelerini vb.) kullanıma sokmakta başı çekerek yavaş yavaş başka ülkelere de örnek oldu. Lenin, kapitalist toplumda "bilimsel ve teknolojik ilerlemenin, terletme sanatında ilerleme anlamına geldiğini", bunun ise kapitalistlere muazzam kârlar kazandırdığını vurguladı.[3] Yeni kapitalist üretim biçimleri eskileriyle "üst üste bindi", onlarla yan yana varlığını sürdürdü ve onlarla birleşti. Bazı ülkelerde (Fransa'da, Rusya'da, Avusturya-Macaristan'da, İtalya'da, Bulgaristan'da vb.) işçilerin büyük bir bölümü evlerde ve küçük atölyelerde el sanatı tarzı üretim yapıyordu. Bunların çalışma koşulları, sıklıkla yetişkinlerin yanı sıra çocukların da çalıştığı 1840'ların İngiliz proletaryasını örnek veren Engels'in anlattıklarından çok az farklıydı.

Emek yoğunluğunun keskin şekilde artması ve güvenlik önlemlerinden tasarruf edilmesi, kazaların sıklaşmasına yol açtı. Örneğin, Britanya'da 1904'te iş kazalarında 4.000 kişi öldü, 115.500 kişi sakat kaldı; 1910'da bu rakamlar, sırasıyla 4.500 ve 154.400 olarak gerçekleşti.[4] Birleşik Devletler'de 1914'te yaklaşık iki milyon kaza meydana geldi. Her 16 dakikada bir kişi çalışırken öldü.[5] Rusya'da 1913'teki iş kazalarının sayısı, 1905'tekinin neredeyse iki katıydı.[6] Sömürünün artması, işçi devir oranının artması anlamına geliyordu. 1914'te ABD imalat sanayisinde ortalama yıllık oran %100'dü.[7]

Proletaryanın daha kısa iş günü çabası, burjuvaziyi ödün vermek zorunda bıraktı. Yine de 1910'da sanayide ortalama haftalık çalışma süresi Birleşik Devletler'de hâlâ 54 saat, Avrupa'da ise 60 saatti; iş günü ilk kez maden işko-

3 Bkz. V. İ. Lenin, "'Bilimsel' Bir Terletme Sanatı", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 595; V. İ. Lenin, "Taylor Sistemi: Makinenin İnsanı Köleleştirmesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 153.

4 *The Socalist Annual for 1912*, Londra, 1912, s. 21.

5 Bkz. L. İ. Zubok, *Birleşik Devletler'de İşçi Sınıfı Hareketi Tarihi Üzerine Denemeler, 1865-1918*, Sotsekgiz, Moskova, 1962, s. 284 (Rusça).

6 Bkz. *1913 Fabrika Müfettişleri Raporu*, Sanayi Dairesi, Maliye Bakanlığı, St. Petersburg, 1914, s. XVII (Rusça).

7 Bkz. W. Ashworth, *A Short History of the International Economy, 1850-1950*, Longmans, Green and Co., Londra, 1952.

lunda kısaltıldı, tekstil sanayisinde ise bu çok daha sonra oldu.[8] Evde çalışan, yarı el sanatıyla uğraşan işçilerin durumu özellikle zordu: Bunlar, günde 14 ila 18 saat çalışmak zorundaydılar. Farklı ülkelerin kendilerine has özellikleri vardı. Örneğin, feodalizm kalıntılarının ağır bastığı bir ülke olan Japonya'da, hükümete ait silah ve cephane fabrikalarının işçileri günde 10 saat çalışırken, tekstil ve maden işkollarındaki büyük özel işletmelerde günde 16 ila 18 saat çalışıyorlardı. 1914'te Rusya'da iş günü, fazla mesai sayılmazsa, ortalama 9,5 ila 10 saatti; gerçekteyse 13 ila 15 saat, hatta bazen daha uzundu.[9] Sırbistan'da 1911'de ortalama süre yaklaşık 12,5 saatti. Fransa'da hükümet bir karar alarak, iş gününü işletmelerin %37'sinde 10,5 saat, %27'sinde ise 12 saat olarak belirledi. Bolşevik gazete *Zvezda*'nın 1 (14) Nisan 1912'de yazdığı gibi, cumhuriyetçi Fransa, "iş gününün yasayla kısaltılması bakımından hâlâ en geri ülkeler arasında"ydı. Bunun da gösterdiği gibi, iş gününü kısaltma çabası, güncelliğini koruyordu.

Uluslararası önem kazanan 8 saatlik iş günü uğraşı, yalnızca hayatta kalma hakkına yönelik talebi değil, dinlence ve kültür hakkına yönelik talebi de ifade ediyordu. Bu, kadınların ve gençlerin günlük çalışma süresi, çocuk emeğinin yasaklanması vb. bakımından bazı başka kazanımlar için de geçerliydi. Fransa'da (1905), Almanya'da (1911), Britanya'da (1908 ve 1911) ve Rusya'da (1912) yeni sosyal güvenlik yasalarının yürürlüğe sokulması emekçi halka tanınan kısmi tavizler arasındaydı.

İş gününün bir ölçüde kısalması, Avrupa'da, Kuzey Amerika'da ve Japonya'da işçilerin eğitim düzeylerinin yükselmesine katkıda bulundu. Orta Avrupa'da, Britanya'da ve Birleşik Devletler'de o zamanlar kentli proleterlerin aldığı okul eğitimi ortalama 4 ila 6 yıldı. Doğu ve Güney Avrupa'da ise bu süre 1 ila 3 yıldı. Japon işçilerin neredeyse üçte biri ilkokul eğitimini tamamlamıştı. Bununla birlikte, eğitim sistemleri ülkeden ülkeye büyük farklılıklar gösteriyordu. Lenin, kitlesel okuryazarlık açısından en ileri ülkeler arasında yer almayan Birleşik Devletler'de eğitim ödeneklerinin, Batı Avrupa'da bu amaçla ayrılan paralardan 2,7 ila 4,6 kat yüksek, ülke çapında okullaşma oranının ise Rusya'dakinden dört kat yüksek olduğunu kaydediyordu.[10]

Başka bir önemli nokta da şudur ki, mücadelenin seyri içinde proletaryanın yaşam koşullarında elde ettiği olumlu değişikliklerin değeri, büyüyen gereksinimler yasası uyarınca proletaryanın geçirdiği değişikliklere bağlıdır. İncelediğimiz dönem, bu bakımdan, 19. yüzyıl sonuyla karşılaştırılınca köklü

8 Bkz. W. S. Woytinsky ve E. S. Woytinsky, *World Population and Production*, The Twentieth Century Fund, New York, 1953, s. 367; Jürgen Kuczynski, *Eine Weltübersicht über die Geschichte der Lage der Arbeiter*, Akademie-Verlag, Berlin, 1967, s. 97.

9 Bkz. G. A. Arutyunov, *Rusya'da 1910-1914 Arası Yeni Devrimci Yükseliş Döneminde İşçi Sınıfı Hareketi*, Nauka, Moskova, 1975, s. 45-49 (Rusça).

10 V. İ. Lenin, "Eğitim Bakanlığı Politikası Sorunu", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, Progress Publishers, Moskova, 1963, s. 140.

değişikliklere tanıklık etti. Bir yandan, emeğin üretkenliğinin ve yoğunluğunun hızla artması, işletmelerin ve şehirlerin büyümesi, işçi ailelerinin gereksinimlerini önemli ölçüde genişletti. Öte yandan, 20. yüzyıla giriş, gerçek ücretlerin dinamiklerinde bir dönüm noktası oluşturdu: Ücretlerdeki artış, emeğin üretkenliğindeki artışın gerisinde kaldı. Bu, proletaryayı yoksullaştırdı ve ulusal gelir içindeki payını azalttı, uğradığı sömürüyü ise artırdı.[11] Bunun ana nedeni, tekellerin, tüketim mallarının fiyatlarını şişirmesiydi. Lenin 1912'de şöyle yazıyordu: "Hayat pahalılığı artıyor. En inatçı ve *en* başarılı grev hareketiyle *bile*, ücretler, gerekli emek gücü harcamasından çok daha yavaş artıyor."[12]

Ortalama itibari sınai ücret, hemen hemen tüm ülkelerde duraklamalarla bile olsa yavaş yavaş yükseliyordu. Savaştan önceki yedi yıl boyunca Almanya'da %14, Birleşik Devletler'de %11, Fransa'da %8 yükselirken, Japonya'da 1900-1912 arasında %58 yükseldi. Ama emek yoğunlaşmasının gerisinde kalan bu artış, gıda ve temel tüketim malları fiyatlarının füze gibi fırlamasıyla neredeyse tamamen etkisiz kaldı. Gerçeklerin gerisinde kalan resmî istatistiklere göre, 1896-1899'dan 1910'a kadar, fiyatlar Britanya'da ve Fransa'da %18, Almanya'da %28, Birleşik Devletler'deyse %32 yükseldi. Japonya'da fiyatlar 1912'ye kadar %68 yükselmişti (pirinç fiyatlarının %100 artması dâhil). Sonuç olarak, dünyada ortalama gerçek sınai ücret, 1903-1908 arasına oranla 1909-1914 arasında neredeyse %1 daha düşüktü. 1905-1914 arasında Alman ve Fransız işçilerin gerçek ücreti ancak 1900'deki düzey civarında dalgalanıyordu; Britanya'da o düzeyden hep %4 ila %6 daha düşüktü, Birleşik Devletler'deyse bazen o düzeyin %3 ila %6 üstüne çıkıyor ama yeniden 1900'deki düzeye geriliyordu.[13] Önemli bir nokta olarak, proletaryanın kahramanca mücadelesiyle itibari ücretin 1904-1914 arasında %31 arttığı Rusya'da, gerçek ücret, 1900-1904 düzeyine kıyasla 1905-1909 arasında %8 düştü, 1910-1914 arasında ise, ek olarak %1'lik bir düşüş daha oldu.[14]

Ücret düzeyleri, kapitalist eşitsiz gelişimin tipik bir örneği olarak, ülkeden ülkeye büyük farklılıklar gösterdi. Sözgelişi, 1905-1909 arasında Birleşik Devletler'de gerçek saat ücreti Britanya'dakinden %70 daha yüksekken, yine Britanya'ya kıyasla Almanya'da %32 ve Fransa'da %38 daha düşüktü.[15] Lenin'in belirttiği gibi, Rusya'da ve Birleşik Devletler'de bir sanayi işçisinin yıllık üretim miktarı arasındaki fark %250'nin üzerinde olduğu halde, Amerikalı sanayi işçisi-

11 Bkz. Jürgen Kuczynski, *a.g.y.*, s. 111-12, 118-19; Simon Kuznets, *National Income. A Summary of Fi dings*, National Bureau of Economic Research, New York, 1946, s. 50.

12 V. İ. Lenin, "Kapitalist Toplumda Yoksullaşma", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 435.

13 SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi Enstitüsü, Proletaryanın Sosyoekonomik Durumu ve Grev Hareketi Bölümünce, ulusal istatistikler temel alınarak yapılan hesaplamalar.

14 S. Strumilin'e ait verilerden hesaplanmıştır. Bkz. E. E. Kruze, *1900-1914'te Rusya'da İşçi Sınıfının Durumu*, Nauka (Leningrad Şubesi), Leningrad, 1976, s. 215 (Rusça).

15 Bkz. Carl von Tyszka, *Die Lebenshaltung der arbeitenden Klassen in den bedeutenderen Industriestaaten: England, Deutschland, Frankreich, Belgien und Vereinigte Staaten von Amerika*, Verlag von Gustav Fischer, Jena, 1912, s. 13, 66.

nin 1910'daki ortalama ücreti, Rus işçinin 1911'deki ücretinden dört kat yüksekti. Lenin, 1911'de Rusya'daki durum ile 1860'ta Birleşik Devletler'deki durumu karşılaştırarak durumu şöyle özetliyordu: "Yirminci yüzyıl Rusya'sı, 3 Haziran 'Anayasa'sının Rusya'sı, *köleci Amerika'dan daha aşağı konumda*dır."[16] Balkan ülkelerinde benzersiz bir durum ortaya çıktı. Bulgaristan'da burjuvazi, üretimin teknolojik temelini genişletmek için gerekli fazlalık sermayeye sahip değildi; bu nedenle, vasıflı işçi çalıştırmaktan kaçındı ve yarı zamanlı yarı köylü işçilerin ve gündelikçilerin ucuz emeğini kullanarak ücretlerden tasarruf etti. Bulgaristan'da kiralarını ödemek zorunda olan sanayi işçilerinin ücretleri, aile bütçelerinin yalnızca %54'ünü karşılıyordu.[17] Romanya'da, büyük sanayi işletmelerindeki işçilerin gerçek ücretleri 1909-1915 arasında yaklaşık üçte bir oranında geriledi.[18]

Farklı ülkelerde proletaryanın çeşitli tabakalarının yaşam standartlarında da çarpıcı zıtlıklar vardı. Örneğin, Britanya'da vasıflı işçi haftada 35 ila 40 şilin kazanıyordu; bu meblağ, aile reisinin günde bir öğün et yemesine olanak verirken, ailenin diğer üyeleri, ancak haftada bir kez et yiyebilen, ama en çok un, ekmek, margarin, patates ve kıt miktarlarda jambon, çay, şeker, yoğunlaştırılmış süt ile yetinmek zorunda kalan yarı vasıflı işçiler gibi besleniyordu. Vasıfsız işçiler daha da kötü durumdaydı.

Bu arada, vasıflı işçilerin durumu da bozuluyordu; bunların ücretleri ile vasıfsız işçilerin ücretleri arasındaki makas giderek kapanıyordu. ABD makine ve çelik sanayilerinde bu fark 1914'e gelindiğinde %42'ye inmişti. 1914'te İngiliz makine sanayisinde de fark yaklaşık aynıydı; Fransız sanayisinde %33'ün biraz üstündeydi; 1907-1909'da Avusturya makine ve çelik sanayileri ile genel olarak Alman sanayisinde ise yaklaşık %25'ti.[19]

Kırsal proletaryanın yaşam ve çalışma koşulları özellikle zordu. Avusturya-Macaristan'da, bel büken iş gününün süresi yazın 13 ila 17 saatti, kışın bile 13 saati buluyordu. Emekçiler, işverenlerinin kaprisli merhametine kalmıştı. Cılız ücretler, başta patates olmak üzere gıda maddelerine ve çoğu kez bir sığınak ya da ahır için kira ödemesine harcanıyordu. Rusya'da ve Japonya'da tarım proletaryasının durumu Avusturya-Macaristan'dakinden bile daha kötüydü; Almanya'da ve Fransa'da durum bir parça daha iyiydi. Birleşik Devletler'de tarım işçileri, sanayi işçilerinden çok daha zor koşullarda yaşıyorlardı ama halihazırda makine kullanmaya başlamışlardı ve Rusya'nın Kara Toprak [Çernezyom] Kuşağı'ndaki bir tarım işçisinin ücretinden yaklaşık altı kat yüksek ücret alıyorlardı.

16 V. İ. Lenin, "'Kazanımlar'ımız", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 597.

17 Bkz. M. A. Birman, "Bulgar Proletaryasının Doğuşuna Dair (1900'lerin Başında Sayılar ve Yapı)", *Dünya Devrimci Sürecinde İşçi Sınıfı*, Moskova, 1977, s. 152-53 (Rusça).

18 Bkz. A. K. Moşanu, *Romanya'da İşçi Sınıfı Hareketi ve Sosyalist Hareket, 1907-1914*, Shtiintsa, Kişinev, 1974, s. 171 (Rusça).

19 Bkz. Jürgen Kuczynski, *a.g.y.*, s. 122-23; *Oxford Bulletin of Statistics*, Nisan 1951, s. 111; *International Labour Office. Wage Changes in Various Countries, 1914 to 1925*, Cenevre, 1926, s. 14.

İşçi sınıfının belirli kesimlerine karşı şiddetli ayrımcılık sürdürüldü. Örneğin, Birleşik Devletler'de Amerikalı bir işçiye ödenen ücret, aynı hünere sahip bir Japon işçiye aynı iş için ödenenden %50 ila %100 daha yüksekti; siyah işçiler özellikle sert ayrımcılığa maruz kalıyordu. Çarlık Rusya'sında, Rus olmayan mazlum işçiler ayrımcılığa uğruyordu. Avusturya-Macaristan'da, Lübliyana'lı ya da Zagreb'li bir işçi, aynı işi yapan aynı hünere sahip Viyanalı bir işçinin üçte ikisinden daha az ücret alıyordu. Erkek ve kadın işçilerin ücretleri arasındaki uçurum da tüm kapitalist dünyada hayli büyüktü.

Önemli olarak, incelediğimiz dönemde gerçek ücretler marjinal ölçüde arttığı zaman bile, işçilerin ve ailelerinin yaşam standartları çoğu kez yine de kötüleşti, çünkü ücretler, temel insani ihtiyaçları karşılamaya kıtı kıtına bile yetmiyordu; eğitim, dinlence ve benzer şeyler söz konusu bile değildi. 1909-1914 arasında Birleşik Devletler'de işçi ücretleri, resmî "Asgari Sağlık ve İnsanca Yaşam Bütçesi"nin üçte ikisinden azını karşılıyordu; durum, 1904'tekinden daha kötüydü.[20] Başka bir önemli nokta, Birleşik Devletler'de ve Fransa'da ilköğretime devam eden çocuk oranının bazı yıllarda düşmesiydi. Lenin, Almanya'ya ait istatistikleri tahlil ederken, incelenen dönemde kapitalist toplumdaki yoksullaşmaya işaret ederek şöyle diyordu: "İşçi, *mutlak olarak* yoksullaşıyor, yani somut olarak öncekinden daha yoksul hale düşüyor; daha kötü yaşamaya, daha kötü yemeye, daha fazla açlık çekmeye, bodrumlarda ve tavan aralarında oturmaya zorlanıyor."[21]

Konut sorunu iyice ağırlaştı. Kiralar tavan yaptı. Fransa kentlerinin proleter semtlerinde 1900-1911 arasında kiralar %30 ila %45 yükseldi.[22] Başka ülkelerde de benzer bir durum vardı. Barınma alanları yoksul mahallelerde özellikle pahalıydı; daireler aşırı kalabalıktı ve temel konfor donatılarından yoksundu. Rusya'nın kömür çıkarılan, metal ve petrol üretilen bölgelerinde yüklenici işverenler, işçileri nemli, tıkış tıkış, karanlık sığınaklarda ya da alçak tavanlı barakalarda derme çatma ranzalarda yatırıyorlardı. Buralar öyle kalabalık, kirli ve sağlığa aykırıydı ki ölümlerin %50'sinin nedeni mide-bağırsak hastalıklarıydı. İşçi sınıfının yaşam standartlarındaki kötüleşme, Britanya'dan, İtalya'dan, Avusturya-Macaristan'dan, Rusya'dan ve başka ülkelerden kitlesel göçlere de yol açtı.

Art arda gelen ekonomik krizler, proletaryanın durumunu çok vahimleştirdi. Bunun çarpıcı bir örneği olan 1907-1908 krizi tekellerin doğrudan doğruya işçi sınıfına saldırmasına yol açtı. Örneğin, 1908'de Birleşik Devletler Çelik Şirketi, işgücünü 45.000 kişi azalttı ve ücretleri %22 düşürdü. Başka birçok şirket de onu izledi. 1908'de Birleşik Devletler'de işsizlik hiç görülmemiş bir düzeye çı-

20 Bkz. *Trends in American Capitalism. Profits and Living Standards*, International Publishers, New York, 1948, s. 91; Jürgen Kuczynski ve Marguerite Steinfeld, *Wages in Manufacturing Industries, 1899 to 1927*, AFL, Washington, 1928, s. 25-26.

21 V. İ. Lenin, "Kapitalist Toplumda Yoksullaşma", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 435.

22 *Statistique générale de la France. Salaires et coûts de l'existence à diverses époques* [Fransa'nın Genel İstatistik Verileri. Farklı Dönemlerde Ücretler ve Geçim Maliyetleri], Paris, 1911, s. 412-50.

karak yaklaşık 3.000.000'a ulaştı. Çaresiz kalan 700.000 kişi Avrupa'ya döndü.[23] İşsizlikle bağlantılı kayıplar, gerçek ücretleri 1908'de 1906'ya kıyasla %16 aşağıya çekti. 1908-1909'da İngiltere'nin belli başlı sanayi kollarının bazılarında (örneğin gemi yapımı ve çelik sanayilerinde) işçilerin %20 ila %30 kadarı işsiz kaldı.[24] Vasıfsız ve örgütsüz işçiler en ağır darbeyi aldılar. Bazı tahminlere göre, 1908'de Büyük Britanya'da vasıflı 750.000 ve vasıfsız 1.500.000 işçi açıkta kaldı; aileleri de hesaba katılırsa, işsizlikten etkilenenlerin sayısı 6.750.000'i buluyordu. Kapitalistler 1908'de hemen hemen 500.000 işçinin, 1909'da ise yaklaşık 1.100.000 işçinin ücretlerini düşürdü.[25] 1910-1911'de ortalama itibari ücretin daha da düşürülmesini ancak sendikaların kararlı direnişi önledi.

Almanya'da da tekeller, işçilerin tepesine binmek için krizden yararlandı. Kömür topluluğu, madencilerin ücretlerini hem 1908'de hem de 1909'da düşürdü. 1913'te ve 1914'te, gerçek ücretler hâlâ kriz öncesi düzeyin gerisindeydi. Bu arada, yeni bir ekonomik kriz başlıyordu.

Rusya'da kriz nedeniyle işsizlik meydana geldi, neredeyse her yerde çalışma saatleri fazla mesai kisvesi altında uzatıldı, ücretler düşürüldü ve ödemeler bazen aylarca geciktirildi. 1908-1909'da Rus sanayi işçilerinin ortalama yıllık ücretleri, işsizliğin yol açtığı kayıplar da hesaba katılırsa, yaklaşık %10 azaldı. Ama ortalama %10'luk azalma, pek çok işçinin çaresiz durumda kalması demekti. Zorla topraklarından atılan köylülerin şehirlere göç etmesi, işsizliğin etkilerini şiddetlendirdi.

"Uygar" ülkelerde 1908-1914 arasında 4 ila 6 milyon insan işsiz kaldı; demek ki, aileleri de dikkate alınırsa, 15 ila 20 milyon kişi aşırı yoksulluk çekiyordu. 1908-1914 ekonomik devresinde işsizlik düzeyi Britanya'da %4, Birleşik Devletler'de %10,5'ti, Almanya'da ise 1902-1914 dönemi boyunca %2,6'ydı.[26] Bazı sanayilerde bu oran daha da yüksekti.

Emperyalist devlet, kapitalist sömürünün katmerlenmesinde özel bir rol oynadı. İşçi sınıfının mücadelesi sonucunda belirli ödünler vermek zorunda kalmalarına karşın, yetkililer, proleter hareketini bastırmak için polisi ve orduyu göndererek gitgide daha çok şiddete başvuruyordu. Artan vergilerin ağır yükünü emekçi halk çekiyordu. 1900-1913 arasında kişi başına vergi, Birleşik Devletler'de %250, Almanya'da %100, Britanya'da %80, İtalya'da %60, Fransa'da %30 ve Rusya'da %20 arttı.[27]

23 Bkz. L. A. Mendelson, *İktisadi Krizlerin ve Devrelerin Teorisi ve Tarihi*, C. 3, Social and Political Literature Publishing House, Moskova, 1969, s. 92 (Rusça); *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1957*, U.S. Government Printing Office, Washington, 1960, s. 73.

24 *Fourteenth Abstract of Labour Statistics of the United Kingdom*, Londra, 1911, s. 3-6.

25 *A.y.*, s. 69.

26 Bkz. Jürgen Kuczynski, *a.g.y.*, s. 101.

27 *The British Economy. Key Statistics 1900-1966*, Times, Londra, s.d.; *Dünya Ekonomisi. Bir İstatistik Derlemesi*, Maliye Bakanlığı, Halk Maliye Komiserliği Yayınevi, Moskova, 1926 (Rusça).

Bir dizi uluslararası krizde (1908 Bosna krizinde, 1911 Fas krizinde, 1911-1912 İtalyan-Osmanlı Savaşı'nda ve 1912-1913 Balkan savaşlarında) açığa çıktığı üzere, emperyalistler arası çelişkilerin şiddetlenmesi de işçi sınıfının durumunu kötü etkiledi. Militarizm ve artan askerî harcamalar, emekçi halkın soyulmasında en önemli faktörlerden biriydi. 1908-1913 arası bu harcamalar, en büyük sekiz ülkede %25'ten çok artış gösterdi. Kişi başına düşen askerî harcama bile, eğitim için ayrılan ödeneklere kıyasla İtalya'da ve Almanya'da 4 kat, Fransa'da 5,5 kat, Britanya'da 6 kat ve Rusya'da 68 kat daha yüksekti.[28] Askerî ödenekler, üretici güçlerden ya da itibari ücretten çok daha hızlı büyüdü. Sırbistan'da, Bulgaristan'da ve Romanya'da işçi sınıfının koşulları, 1912-1913 Balkan savaşlarında çarpıcı ölçüde kötüleşti.

Tüm bu faktörler, "uluslararası proleter mücadelesinde yeni ve kıyas kabul etmez ölçüde daha yüksek bir aşama"nın 1908-1914 arasında ortaya çıkışıyla yakından bağlantılıydı.[29]

GERİCİLİK DÖNEMİNDE VE YENİ DEVRİMCİ YÜKSELİŞ SIRASINDA RUS PROLETARYASI

1905-1907 devriminin yenilgisini izleyen gericilik döneminde Rus proletaryası, misillemelerin ve zulümlerin yapıldığı, kitlesel işçi örgütlerinin yasaklandığı (sendika üye sayısı 250.000'den 13.000'e düştü) ve işçilerin kazanımlarını geri almaya çalışan kapitalistlerin baskılarını artırdıkları aşırı zor koşullar altında mücadelesini yürütmek zorunda kaldı. Çarlık yönetiminin ve kapitalistlerin giriştiği bu saldırı işçi sınıfını oldukça zayıf düşürdü.

Ayrıca, proleter eyleminde yer almak isteyenlerin sayısını da aşırı azalttı. Sanayi Teftiş Dairesi'nin denetimine tabi işletmelere ilişkin rakamlara göre, 1907'de tüm işçilerin yaklaşık %42'si grevlere katılırken, 1908'de %10'dan azı, 1909'da %3,5'i ve 1910'da %2,4'ü katıldı.[30] Bununla birlikte, 1908-1910 arasında ortalama yıllık grevci sayısı, devrimden önceki on yıldakinin 2,2 katıydı. 1908'de grevler hâlâ esasen siyasal nitelikliydi. Bakü Guberniyası işçileri en çok 1908'de grev yaptılar (47.000 katılımcı); Lenin onlara, "siyasal kitle grevinin son Mohikanları"[31] adını verdi. Rusya'nın büyük sanayi merkezlerindeki proletarya, 1908 yılı 1 Mayıs'ını 268 fabrikada yaklaşık 63.000 işçinin katıldığı bir grevle kutladı.[32] Böyle eylemler 1909'da da meydana geldi. Ne var ki, bunlar artık çoğunlukla ekonomik grevlerdi: 1909'da %85'inden çoğu ve 1910'da %96'sı böy-

28 F. B. Brandt, *Advanced Thinking in American Education*, Camden, 1935, s. 117.

29 V. İ. Lenin, "Dünya Siyasetindeki Yanıcı Madde", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 182.

30 Bkz. V. İ. Lenin, "Rusya'da Grevler", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 534-35.

31 V. İ. Lenin, "Rusya'da Grev İstatistikleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 401.

32 Bkz. İ. Ye. Gorelov, *Gericilik Döneminde Bolşevikler (1907-1910)*, Vysshaya Shkola, Moskova, 1975, s. 211 (Rusça).

leydi. İşçi sınıfının vuruşarak çekilme eylemi, proleter dayanışmasının güzel örneklerini verdi. Sözgelişi, Beyaz Rusya'da ve kuzeybatı bölgesinde beş ay süreli uzun grevlere katılan işçiler, yalnızca Rusya'nın başka yerlerindeki proletaryadan değil, Almanya, Fransa, Belçika ve Birleşik Devletler proletaryasından da destek aldı.[33]

Bolşevikler, işçi sınıfı hareketine önderlik etmeyi gericilik döneminde de sürdürdüler. Karşıdevrimin saldırısının yarattığı aşırı olumsuz bir durumla boğuşmak zorunda kalan Bolşevikler, tasfiyecilerin uzlaşmacı yaklaşımını, otzovistlerin küçük burjuva sahte devrimciliğini ve proleter olmayan başka eğilimlerin işçi sınıfı üzerindeki nüfuzunu alt etmeyi başardılar. Bolşevikler, işçi örgütlerini korumayı amaç edindiler ve zamansız eylemlere karşı uyarıda bulundular. Ama Leninistler, gericiliğe karşı direnişi örgütlemek ve yeni devrimci kavgalara hazırlanmak üzere güç toplamak için gerek yasal gerekse yasadışı her fırsattan yararlandılar; gerici parlamentoyu, yani Üçüncü Dumayı da kullandılar.

Duma seçimlerinde, köylülerin bir kısmıyla ve kentli nüfusun demokratik kesimleriyle birlikte, proletarya yalnızca Sosyal Demokratlara oy verdi. Gerici Dumada çalışmak çok zordu. Yine de Sosyal Demokrat gruptaki Menşeviklerin direnişine rağmen ve gerekli deneyime sahip olmasalar bile, Bolşevikler, grubu doğru yolda yürütmeyi başardılar. Duma, emekçi halkın yaşamsal çıkarlarını savunmak ve yeni bir devrime zemin hazırlamaya yönelik propaganda yapmak için bir kürsü olarak kullanıldı. Burada, demokratik muhalefet unsurlarıyla irtibat kuruldu. Ayrıca, Bolşevikler, devrimci faaliyetin ana merkezini (yeraltı partiyi) güçlendirmek için de gerici Dumayı kullandılar.

İşçi sınıfının sendikaları, kooperatifleri, kültür ve eğitim örgütleri, devrimci Bolşevik çabalarının önemli üsleri haline geldi; yasal toplanan kongrelerden ve bunlar için yapılan hazırlıklardan da yararlanıldı.[34] RSDİP Merkez Komitesinin "Kooperatifler Üzerine" (1908) aldığı karar, Sosyal Demokratların mevcut işçi kooperatiflerine katılmalarını ve bunların demokratik ilkelerini güçlendirerek gelişmelerine yardım etmelerini salık veriyordu; ne var ki, bu kurumların işçi sınıfı hareketindeki yerinin abartılmasına karşı uyarıda da bulunuyordu.

Bolşevikler, proletaryanın liderliği hakkında Lenin'in fikrini uygulamaya çaba gösterirken, yalnızca proleter kitleleri arasında çalışmakla kalmayıp, emekçi köylülere özel bir ağırlık vererek başka demokratik toplumsal tabakalar arasında da çalıştılar. Emekçi köylüler, gericilik döneminde mücadeleden vazgeçmediler: Toprak sahiplerinin malikâneleri ateşe verilmeye devam etti, silahlı

33 Bkz. *Beyaz Rusya Komünist Partisi Tarihi Üzerine Denemeler*, Kısım I, Belarus, Minsk, 1968, s. 172-73 (Rusça).

34 Ayrıntılar için bkz. P. V. Barçugov, *Yasal İşçi Örgütlerinde Bolşeviklerin Devrimci Çalışmaları*, Rostov University Press, Rostov-na-Donu, 1963; G. V. Knyazeva, *Gericilik Yıllarında Bolşeviklerin Gizli ve Yasal Çalışmaları Birleştirme Mücadelesi, 1907-1910*, Leningrad University Press, Leningrad, 1964; N. İ. Letunovski, *Lenin'in 1908-1911'de Kitleler İçin Mücadelede Yasal Tüm Rusya Kongrelerini Kullanma Taktikleri*, Moskova University Press, Moskova, 1971 (hepsi Rusça).

isyanlar oldu ve hükümetçe teşvik edilen zengin köylü çiftlikleri tahrip edildi. Bolşevikler, 1908-1909'daki öğrenci eylemlerini çeşitli yollardan desteklediler, kentli nüfusun başka demokratik kesimlerini de görmezden gelmediler.

Gericilik dönemindeki çalışmalarında Bolşevikler, Rusya'nın gelişme tarzından, "devrimci bir krizin gitgide daha çok sayıda ... yeni unsurları"nın[35] belirmesinden hareket ettiler. Proletaryanın devrimci partisinin doğrudan beslediği Bolşevik birikimi, işçi sınıfı hareketinde ve demokratik harekette yepyeni bir yükselişe yol açtı. Altta yatan neden, Rusya'da devrimci hedeflerin henüz gerçekleştirilmemiş olması ve gitgide ivedilik kazanmasıydı. Stolipin'in yön verdiği gericilik döneminde, seçkin feodal toprak sahipleri zümresi, ülkeyi burjuva dönüşümler yolunda ilerletiyordu. Aşırı baskıcı yöntemlerle bir arada yürütülen burjuva reformları, Rusya'da var olan çok belirgin çelişkileri ortadan kaldırmadı. Mutlakıyeti sahte anayasal bir kisveyle örtmeye çalışan çarlık sultasının çürüyüp dağılan çerçevesi içinde emperyalizmin gelişmesi, söz konusu çelişkileri şiddetlendirip büyüttü.

İşçi sınıfı hareketindeki yeni yükseliş daha 1910 yazında kendini hissettirdi; 1911'de grev ve grevci sayısı 1910'dakinin iki katıydı. Niteliksel değişiklikler de beliriyordu: Mücadele giderek daha örgütlü, daha inatçı bir hal alıyor, siyasal ve genel demokratik sorunlara gitgide daha çok yöneliyordu. Kasım 1910'da St. Petersburg, Moskova, Nikolayev, Kiev, Yekaterinoslav, Yuriev ve başka kentlerin proletaryası Bolşeviklerin çağrısına yanıt vererek idam cezasının kaldırılması talebiyle, Lev Tolstoy'un ölümünü anmak üzere dalga dalga siyasal grevler, mitingler ve gösteriler yaptı. 1911'de grevlerin %51'inde işçiler kazandı.

Lena altın sahalarındaki olaylar, devrimci yükselişin gelişiminde önemli bir dönüm noktası oldu. Altın sahalarının sahibi olan Lena Altın Madencileri Birliği'nin ortakları arasında kraliyet ailesi mensupları ve üst düzey devlet görevlileri de vardı. Oralarda işçilere keyfî muamele edilmesi, Mart 1912'de genel greve neden oldu. Grevi bastırmak için asker sevk edildi ve tutuklamalar başladı. Nisan'ın 4'ünde 3.000 işçinin yoldaşlarına özgürlük isteğiyle düzenlediği bir gösteriye ateş açıldı; 270 kişi öldürüldü, 250 kişi yaralandı.

Lena katliamı ve ardından İçişleri Bakanı'nın yaptığı, "Hep böyleydi ve böyle olacak," şeklindeki açıklama, ülkenin her yanında öfke dolu bir protesto fırtınası başlattı. Nisan 1912'de yaklaşık 700 siyasal grev yapıldı. 1 Mayıs dolayısıyla 50 vilayette 1.000'i aşkın grev yapıldı; eylem, 1905'teki en büyük 1 Mayıs grevleri dalgasından daha büyüktü. Eksikli tahminler bile 1912 grevcilerinin sayısını 1.000.000'un üzerinde gösteriyordu. Grevcilerin %80'inden fazlası siyasal grevlerde yer aldı.[36] Bu hem Rusya'da hem de başka herhangi bir ülkede

35 V. İ. Lenin, "Bugünkü Durum Üzerine Değerlendirme", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 279.

36 Bkz. V. İ. Lenin, "Fabrika Sahiplerinin İşçi Grevlerine Bakışı", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 126. Lenin'in kullandığı veriler (*Moskova Sanayi Bölgesi Sanayicileri ve Fabrika Sahipleri Derneği Yönetim Kurulunun Bir Raporu*, Moskova, 1913), Sanayi İzleme Komisyonunun verdiği rakamları aşan rakamlar içeriyor.

daha önce hiç görülmemiş bir şeydi. Grevcilerin yaklaşık %42'si zafere ulaştı. Siyasal grevler 1912 sonbaharında sokak gösterileriyle birleşti. St. Petersburg, Moskova, Riga, Revel, Nikolayev, Berdyansk ve Nijniy Novgorod kentlerinde göstericiler, Karadeniz Filosu'ndaki asi denizcilere uygulanan vahşi baskıları protesto ettiler.[37]

1913'te grevci sayısı 2 milyonu aşıyordu; bunların %60'ından fazlası siyasal grevlerde yer aldı. RSDİP Merkez Komitesinin 1913 güzündeki Poronin Konferansında, "hareketin tüm Rusya çapında bir siyasal greve yaklaştığı", bunun için sistematik hazırlıkların her yerde ve gecikmeksizin başlatılacağı belirtildi.[38] Bolşevikler, 1913 sonu ila 1914 başında, proletaryanın grev hareketini tüm ülke çapında birleştirmeye çaba gösteriyorlardı. Yeni bir halk devrimi için, yani demokratik bir cumhuriyet, sekiz saatlik iş günü ve büyük toprak mülklerine el koyulması için attıkları sloganlar, giderek daha çok işçiyi bir araya getirdi; köylülerin yanı sıra yarı proleter ve proleter olmayan kentli nüfusun da devrimci ruhunu etkin şekilde canlandırmayı olanaklı kıldı.

1914'ün ilk yarısında greve giden işçi sayısı, 1913'ün tümündekinden daha fazlaydı; grevlerin %80'i siyasaldı.[39] St. Petersburg'lu işçiler öncü oldu: 9 Ocak 1905'in yıldönümü vesilesiyle ülke çapında yapılan grevlere yaklaşık 300.000 kişi katıldı ve St. Petersburg'da 140.000 işçi, Bolşeviklerin çağrısına uyarak greve gitti. 1914'ün Mart'ında, işçi basınına uygulanan baskıyı protesto etmek için 30.000'i aşkın insan grev yaptı. Aynı ay, Dumadaki Sosyal Demokrat grubun Lena olaylarının araştırılması hakkında verdiği önergeyi desteklemek için 53.000 insan St. Petersburg grevlerinde yer aldı.[40] Öğrenciler de mücadeleye katılarak St. Petersburg'un ve Moskova'nın en büyük üniversiteleriyle yüksekokullarının bazılarında bir günlük ve iki günlük boykotlar yaptılar. Lastik fabrikalarındaki zehirlenme olaylarını protesto etmek için kitlesel eylem düzenlendi. 1914'ün Nisan ile Mayıs aylarında yeni bir eylem dalgası meydana geldi ve Rusya'nın başka yerlerinde de yankı buldu. 1 Mayıs için Kiev'de çıkarılan bir bildiri şöyle diyordu: "St. Petersburg proletaryası, seçilmiş temsilcilerine gerici Dumanın reva gördüğü acımasız muameleyi ve kana susamış otokrasiyi öfkeyle lanetliyor. Bu büyük proleter gününde, Rusya'nın tüm proletaryası, protestosunu ve öfkesini, St. Petersburg işçilerinin güçlü sesine katsın."[41] Beş yüz bini aşkın kişinin katıldığı 1 Mayıs grevleri tüm ülkeye yayıldı.[42]

37 Bkz. *Pravda,* 1 Kasım 1912; *1912-1917'de Petrograd'da İşçi Sınıfı Hareketi. Belgeler ve Başka Malzeme,* Lenizdat, Leningrad, 1958, s. 71-74 (Rusça).

38 Bkz. *SBKP Kararları...,* C. 1, s. 383.

39 Bkz. *Kızıl Arşiv* (Moskova Tarih Arşivi Enstitüsü), C. 3 (82), Politizdat, Moskova, 1937, s. 139 (Rusça).

40 Bkz. *Dördüncü Dumada Bolşevik Grubu,* Sotsekgiz (Leningrad Şubesi), Leningrad, 1938, s. 617 (Rusça); *Petrograd'da İşçi Sınıfı Hareketi...,* s. 142-51, 153-62, 615-16.

41 *Ukrayna'da Yeni Devrimci Yükseliş Döneminde İşçi Sınıfı Hareketi, 1910-1914. Belgeler ve Başka Malzeme Derlemesi,* Gospolitizdat (Ukrayna SSCB), Kiev, 1959, s. 559 (Rusça).

42 Bkz. G. A. Arutyunov, *a.g.y.*, s. 339-41.

1914 yazında Bolşevikler, Mayıs ayında yaptıkları grev ve gösteri nedeniyle işverenlerin ve polisin kitlesel misillemelerine maruz kalan Bakü işçileriyle güçlü bir dayanışma kampanyası düzenlenmesine öncülük ettiler. Bakü'ye destek olmak için yardım toplama kampanyası başlattılar. St. Petersburg'da, Moskova'da, Harkov'da, Kolomna'da, Kiev'de, Rostov'da ve başka kentlerde dayanışma grevleri yapıldı. Polisin silahlı misilleme ve işverenlerin lokavt girişimlerine rağmen hareket ivme kazandı. St. Petersburg, 150.000 ila 190.000 işçinin kitlesel grevleriyle sarsıldı. Mücadele beş gün sürdü ve sokak barikatları noktasına kadar vardı. Birçok şehirde grevler ve protesto gösterileri düzenlendi.[43] Temmuz 1914'te, gizli polis, Bolşeviklerce yazılmış süsü verilen ve cephanelik ele geçirilip silahlı bir ayaklanma başlatılması çağrısı yapan sahte bir bildiri yayınladı. St. Petersburg'daki belirli solcu unsurlar da silahlı ayaklanma çağrısı yaptı. Ama St. Petersburg işçileri, Bolşeviklerin girişimiyle, 14 (27) Temmuz 1914'teki grevi iptal ettiler.[44] Silahlı ayaklanma için durum henüz olgun değildi, böyle bir girişim başarısızlığa mahkûmdu.

Bunun nedeni, kitlesel devrimci hareketin son derecede eşitsiz olmasıydı. 1914'te grevcilerin sayısı 2 milyondan fazla olmasına ve o yılın yazında 1905'teki düzeyi aşmasına karşın, hareket esas olarak birkaç proleter merkezde gelişti. 1914'te St. Petersburg işçileri, tüm grevcilerin %50'sinden fazlasını oluşturuyordu. Orta Sanayi Bölgesi dâhil, başka birçok bölgede işçiler mücadeleye ancak yeni yeni katılmaya başlıyordu. 1912-1914'te kırsal alanlarda ve orduda devrimci hareket geriden geliyordu, 1905-1907'de olduğu gibi kitlesel bir köylü ya da asker eylemi yoktu.

19 Temmuz (1 Ağustos) 1914'te dünya emperyalist savaşı patladı ve kitlesel devrimci mücadelenin daha ileri gelişimini geçici olarak önledi.

1912-1914 arası grev hareketi boyut bakımından devasa, yarattığı kamuoyu bakımından büyük ve özünde devrimciydi. Haziran 1913'te Lenin şöyle yazıyordu: "... Rusya'da son on sekiz aylık dönemdeki grevler dizisi, yalnızca alışılmış ekonomik grevlerden değil, protesto grevlerinden ve örneğin son Belçika grevi gibi anayasal reformlar talep eden siyasal grevlerden de farklı bir özellik taşıyordu, devrimci nitelikteydi."[45] Rusya'da tüm ülkeyi saran bir kriz gelişmekteydi. Proletarya bunda başı çeken bir rol üstlendi ve katıksız proleter bir mücadele aracı olan grev, belirgin bir evrensel karaktere büründü. Grev, yaklaşan devrimde proletaryanın liderliğini hayata geçirmenin en etkili yoluydu. Grevler, işçi sınıfının devrimci sloganlarını sokaklara taşıdı, doğrudan doğruya halka yöneltti ve yaygın bir yanıt aldı.

---

43 Bkz. *Petrograd'da İşçi Sınıfı Hareketi...*, s. 209-31, 232-39; G. A. Arutyunov, *a.y.*, s. 364-77.

44 Bkz. *Proleter Devrimi*, C. 7 (30), Partizdat, SBKP(B) MK, 1924, s. 47-48; C. 8-9 (31-32), 1924, s. 314-15 (Rusça); *Petrograd'da İşçi Sınıfı Hareketi...*, s. 231-32, 240-42.

45 V. İ. Lenin, "Devrimci Proletaryanın 1 Mayıs Eylemi", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 221.

Kendiliğinden kitle hareketi, grevlerde anlatımını buldu ve gerekli örgütsel itici gücü, Bolşeviklerin azimli, sürekli, kapsamlı ve kahramanca çalışmasından aldı. Bolşevik sloganları ("Kahrolsun Çarlık Hükümeti", "Yaşasın Cumhuriyet", "Yaşasın Sosyalizm"), Rus işçilerin Lena katliamı nedeniyle duydukları derin öfkeyi açığa çıkarmaya ve örgütlemeye yardımcı oldu, uzun zamandan beri içlerinde taşıdıkları hoşnutsuzluğu ve protestoyu güçlendirdi. Bu sloganlar, işçi sınıfı hareketinin tüm halka yayılmasına yardımcı oldu, demokrat öğrencilerden olumlu karşılık gördü ve orduyu etkiledi. Bolşevikler, grevlerin akışı içinde Rusya'nın "belalı sorun"larını gündeme getirirken proleter kitleleri etkileme mücadelesi veriyor ve tasfiyecilerin, "Ağustos Bloku"nun ve burjuvazinin, hareketi "birlik kurma serbestliği" sloganıyla zayıf düşürerek reformcu yanılsamalar bataklığına sokmak için gösterdiği çabalara kararlılıkla karşı çıkıyorlardı. Bolşevikler, pek çok grev örgütleyip bunlara önderlik ederek, grev hareketinin gelişimini inceleyip tahlil ederek hem saldırıya hem de savunmaya dönük çeşitli mücadele biçimlerini ve yöntemlerini geniş ve esnek şekilde birleştirmeyi, almaşık olarak kullanmayı hedeflediler. Amaç, işçilerin gücünü mümkün olduğunca esirgemek ve hareketin büyümeyi sürdürmesini sağlamaktı. "Bir devrimin olup olmayacağı, *tek başına* bize bağlı *değil*dir," diye yazıyordu Lenin. "Ama biz *kendi* çalışmamızı yapacağız ve bu çalışma hiçbir zaman boşa gitmeyecek."[46]

RSDİP Merkez Komitesinin Krakow Konferansında, 1912'deki işçi sınıfı mücadelesinin sonuçları özetlendi; grevlerin başladığı koşullara yakın bir dikkatle eğilmek ve yeni mücadele biçimleri aramak gerektiği belirtildi. Konferans partiye, gerek siyasal grevlerle birlikte, gerekse bağımsız eylem olarak devrimci sokak gösterileri düzenleme görevini verdi.[47]

Bolşevikler işçi kitlelerini devrimci mücadele için örgütleme aracı olarak da grevlerden yararlandılar. Rusya'da öyle bir durum vardı ki, partinin yasadışı statüde olması ve sendikalara, kooperatiflere, başka yasal örgütlere kısıtlamalar getirilmesi yüzünden bu yaklaşım özellikle önemliydi.

Çarlık yetkilileri, mevcut sendikaları çok sık yasakladılar ve yenilerinin kurulmasına izin vermediler. Toplantı yapma, gezi düzenleme, kütüphane ya da kafeterya kurma, işsizlere yardım etme gibi en temel sendikal faaliyetlere yasak getirilmişti. Yine de Bolşevikler, tüm bu zorluklara karşın, 1914'te toplam üye sayısı 100.000'e ulaşan (1910'da 60.000'den fazla değildi) sendikalarda çalışmayı sürdürdüler. Birçok gizli sendika vardı, hatta resmî kayıtlı sendikalar bile yeraltı faaliyetleri yürütüyordu. 1912-1914 arasında birçok kentteki (St. Petersburg, Moskova, Lodz, Riga, Kiev, Rostov-na-Donu gibi kentlerdeki) sendikalar öyle güçlüydü ki yasaklansalar bile varlıklarını korudular.[48] Bolşevikler grevlerde li-

46 V. İ. Lenin, "Reformcuların Platformu ve Devrimci Sosyal Demokratların Platformu", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 384.

47 Bkz. *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 359.

48 Ayrıntılar için bkz. G. A. Arutyunov, *a.g.y.*, s. 249 vd.

derliği güvenceye almak için yeraltı parti gruplarının, sendikalarla, sendikaların içindeki parti gruplarıyla ve bireysel sendika eylemcileriyle işbirliği yapmalarını zorunlu gördüler. Sendikalar, tüm önemli siyasal gelişmelere yanıt verdi, siyasal özgürlükler ve sekiz saatlik iş günü için talepler öne sürdü, devrimcilere para yardımında bulundu ve grev hareketini desteklemek için gitgide daha çok ödenek ayırdı. Sendikalar, proletaryanın toplumsal bir kazanımı olan yeni sigorta yasaları için 1912'de girişilen çabalara da katıldı. Her ne kadar üye sayıları sınırlı (1914'te tüm sanayi işçilerinin %3,5'inden az) olsa da sendikalar, kitlelerin gözünde büyük ağırlığa sahipti ve devrimci proleter örgütleri olarak hareket ediyordu.

Bolşevikler, 1913'te en az 50.000 üyesi olan bağımsız işçi kooperatiflerinin faaliyetlerine de benzer şekilde yol göstermeyi hedeflediler. Bunların en büyüklerinden birinin (Birlikten Kuvvet Doğar adındaki İvanovo-Voznesensk tüketici derneğinin) genel merkezi, gizli bir Bolşevik matbaasına ev sahipliği yapıyordu ve parti komitesi toplantıları orada düzenleniyordu. Başka yerlerde de kooperatifler, gizli parti çalışmalarının paravanı olarak kullanıldı. 1913'teki Tüm Rusya Kooperatif Kongresinde, Bolşevik Grigori Petrovski, kooperatif hareketinde etkin olan işçilere yaptığı açıklamada, işçi sınıfının kitlesel siyasi mücadelesi açısından ellerinin altında nasıl bir aracın bulunduğunu onlara anlattı.[49]

Bolşevikler, gençler arasında çalışmaya büyük önem verdiler.

O yıllarda, Rus işçi sınıfının genç kuşağı, grevlere ve gösterilere etkin olarak katıldı, bazen de bağımsız hareket ederek, kendi özgül taleplerini ortaya attı; ordu ve donanma içindeki devrimci harekette de önemli rol üstlendi.[50] Bolşevikler, öğrenciler arasında çalışmaya da büyük önem verdiler ve öğrenci hareketini genç işçilerin mücadelesiyle birleştirme amacı güttüler.

Bolşevik basını, özellikle *Pravda*, yeni devrimci yükselişin örgütlenmesine ve proletaryanın geri kalmış kesimlerini elde etmek için gerek burjuvazinin gerek tasfiyecilerin giriştikleri çabalara karşı konmasına büyük katkı yaptı. Çarlık yetkililerinin baskılarına rağmen, Rus proletarya hareketinin ideolojik, siyasal ve örgütsel olarak gelişmesine yardım etti. İşçilerin yaşam ve çalışma koşulları hakkında yayınladığı yazılar, işçi sınıfının yeni kesimlerini siyasetle tanıştırdı ve etkin olarak mücadeleye katılmaya yöneltti. *Pravda*, grevlerin önemini açıkladı, grev hareketinin kaydettiği ilerlemeye ilişkin bilgiler vererek bu harekete yardım etti, greve gitme kararlarına ilişkin haberler verdi, işletmelere uygulanan boykotlar hakkında duyurular yayınladı, grev kırıcıları içeren listeler açıkladı, grevcilere destek vermek için yardım topladı. Gazete, okurları ve muhabirleri için, Bolşeviklerin yolundan giden çok sayıda işçi için bir buluşma noktası oldu. *Pravda*, diğer Bolşevik yayınlarla birlikte, işçi sınıfının yarı

49 Bkz. L. F. Morozov, *Burjuva İşbirliğinden Sosyalist İşbirliğine*, Mysl, Moskova, 1969, s. 28-29 (Rusça); P. V. Barçugov, *a.g.y.*, s. 217-18.

50 *Devrimci Gençlik Hareketi, 1896-1915. Belgeler Seçkisi*, Leningrad, 1932, s. 62-67, 70-76, 126, 133 (Rusça).

proleter ve proletarya dışı emekçi halk kesimleriyle ittifak kurmasına ve onlara önderlik etmesine yardımcı oldu; o kesimler, gazeteyi kendileri için bir sözcü olarak gördüler.

Bolşevikler, keyfî yönetimin ve acımasızlığın hüküm sürdüğü, kitlelerin gerçek iradesini ifade etmek için pek az fırsata sahip olduğu bir zamanda, 1912'de, Dördüncü Duma için yapılan seçim kampanyasını emekçi kitlelere siyasal eğitim vermek ve onları örgütlemek için kullandılar. Bolşevik seçim platformunun temel ilkeleri, devrimci grev hareketinin yükselmesine ve her türden gerici baskıya karşı mücadeleye katkıda bulundu. St. Petersburg seçim komitesi, en büyük işyerlerinden 30 delegenin seçimlere katılmasına izin vermeyince, başkentte 100.000 işçinin katıldığı bir protesto grevi karşısında bu kararından caymak zorunda kaldı.[51]

Gerici çoğunluğun sultasına ve Menşevik vekillerin direnişine rağmen, Bolşevikler Dumada devrimci eğitim çalışmalarını yürüttüler, aynı zamanda da birer örgütleyici ve propagandacı olarak partinin gizli bölümleriyle bağlarını devam ettirdiler.[52]

Dumadaki Sosyal Demokrat grubun Lenin tarafından hazırlanan bildiri taslağı, ülkenin başta gelen siyasal sorunlarını ve işçi sınıfı hareketinin pratik sorunlarını ele alırken devrimci bir yaklaşım sergiliyordu.[53] Dumanın Bolşevik üyeleri, reformlara ve proletaryanın durumunun düzeltilmesine ilişkin sorunları gündeme getirirken bu yaklaşımdan yola çıktılar. St. Petersburg'daki işletmelerde toplu zehirlenme olayları üzerine Dumada konuşan Badayev, işçi sınıfının, "yüzlerce yoldaşının zehirlenmesini ya da tüm o göçüklerin ve patlamaların molozlarına gömülmesini sineye çekmeyeceği"ni[54] belirtti. İşçi temsilcileriyle birlikte, Bolşevik vekiller hem emekçi kitlelerin çıkarlarını savunan hem de devrimci propaganda ve proletaryanın sınıfsal eğitimi davasını ilerleten birçok yasa önerisi (sekiz saatlik iş günü, işçi sigortası vb.) hazırladılar.

İşçiler, Dumadaki temsilcilerini var güçleriyle desteklediler. Bolşeviklerin girişimiyle, Dördüncü Dumanın 15 (28) Kasım 1912'de açılışı, St. Petersburg'da yaklaşık 50.000 işçinin katıldığı bir grevle kutlandı. Dumadaki Bolşevik grubunun İşçi Komisyonu da Duma faaliyetlerinin akışı içinde ortaya çıkan sorunların tartışılmasına katılarak ve grubun kitlelerle temaslarını güçlendirerek önemli bir rol oynadı. İşçiler defalarca vekillerinin desteğine koştular ve Dumada onlara karşı yapılan ayrımcılığı protesto ettiler.[55]

---

51 Bkz. *Petrograd'da İşçi Sınıfı Hareketi...*, s. 64-71, 610.

52 Polis raporlarına göre Bolşevik grubunun Dördüncü Dumada yürüttüğü gizli çalışmalar hakkında bkz. *Kızıl Arşiv* (Moskova Tarih Arşivi Enstitüsü), C. 4 (77), Politizdat, Moskova, 1936, s. 64-84 (Rusça).

53 Bkz. V. İ. Lenin, "İşçi Vekillerinin Bazı Konuşmaları Hakkında", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 413-19; "Dumadaki İşçi Vekilleri ve Sundukları Bildiri Hakkında", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 420-23.

54 *Dördüncü Dumada Bolşevik Grubu*, s. 264.

55 Bkz. *Tarih Arşivi*, Sayı 5, 1955, s. 84-85 (Rusça); *Petrograd'da İşçi Sınıfı Hareketi...*, s. 74-79, 82-85, 86-93, 173-75; *Kızıl Arşiv*, s. 62.

Lenin, Bolşevik vekillerin faaliyetlerine doğrudan doğruya rehberlik etti. Birçok önemli soruna dair konuşmalarının taslağını hazırladı. Bolşeviklerin seçim kampanyalarına katılımı ve Dumanın hem içinde hem de dışında yürüttükleri faaliyetler, tasfiyeciliği ve otzovizmi alt etmelerine, Rus devrimini hazırlarken gizli ve açık mücadele biçimlerini ve araçlarını esnek şekilde birleştirmelerine olanak sağladı. Lenin, Bolşevik deneyimi hakkında başka komünist partilere bilgi verirken, Bolşeviklerin 1908-1914 arasında gizli ve açık mücadele biçimlerini mutlaka birleştirme, en gerici parlamentoda ve gerici yasalarla yönetilen birçok başka kurumda bile çalışmalara katılma gerekliliği üzerinde verilen çetin savaşı kazanmış olmalarının taşıdığı muazzam öneme değindi.[56]

Bolşevik Partisi, militarizme ve savaş tehlikesine karşı kitle hareketini teşvik etti ve örgütledi. Amansız gericilik döneminde Bolşevikler, çarlığın dış politikasını, İran'da devrimin bastırılmasına hükümetin karışmasını ve orduyu güçlendirmek için alınan kredilerin ülkeye vurduğu prangayı korkusuzca teşhir ettiler. O dönem yayınlanan bir Bolşevik bildirisinde, çarlık hükümeti, "proletaryayı kölelik altında tutmak, savaş denilen talanı ve şiddeti gerçekleştirmek için bu milyonlarca kişilik orduya ihtiyaç duyuyor"[57] deniliyordu. Bolşevikler, orduda ezilmiş olan örgütlerini yeniden kurdular. RSDİP Merkez Komitesinin Ordu Örgütleri Bürosu, askerler arasında propaganda için savaş aleyhtarı yazılar yayınladı; ordu içinde çalışmak üzere devrimcilere özel eğitim veriliyordu.

Dumadaki Bolşevikler, çarlık hükümetinin savaş hazırlıklarını yerden yere vurdular ve askerî bütçeye evet oyu vermeyi reddettiler. Lenin, Sosyal Demokrat Duma grubunun Kasım 1912'deki duyurusuna dâhil ettiği tezlerinde Balkan Savaşı'na gönderme yaparak şöyle yazıyordu: "Diğer Güçlerin Balkan Savaşı'na burunlarını sokmalarına karşı... Savaşa karşı savaş! Tüm müdahalelere karşı! Barış için! İşçilerin sloganları bunlardır."[58] Lenin, büyük güçlerin emperyalist politikasına karşı mücadele hedefleri ile Rusya'da ve Balkan ülkelerinde monarşilerin devrilmesi ve demokratik cumhuriyetlerin kurulması arasında bağ kuran "Rusya'nın Tüm Yurttaşlarına" başlıklı çağrıyı kaleme aldı. Dumadaki işçi temsilcileri, orduda askerlere yapılan keyfî baskıları kınadılar ve düzenli ordunun dağıtılmasını, onun yerine tüm halkın silahlandırılmasını istediler. *Pravda* ve *Raboçaya Gazeta*, çarlık yönetiminin ve emperyalist müttefiklerinin silahlanma yarışını ve saldırgan dış politikalarını teşhir etti. Bolşevikler, Rusya'da milliyetçiliğe ve şovenizme karşı, savaş tehlikesine karşı mücadele ile işçi sınıfının ve tüm emekçi halkın antiemperyalist hareketinin devrimci ilkelerini uluslararası düzeyde savunma çabalarını organik olarak ilişkilendirdiler, savaştan doğabilecek her türlü krizi devrimci amaçlarla kullanmak üzere kitleleri hazırladılar.

---

56 Bkz. V. İ. Lenin, "'Sol' Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı", *Toplu Yapıtlar*, C. 31, Progress Publishers, Moskova, 1966, s. 36.

57 Bkz. *Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketinde Savaş Aleyhtarı Gelenekler*, Mysl, Moskova, 1972, s. 106 (Rusça).

58 V. İ. Lenin, "İşçi Vekilleri in Bazı Konuşmaları Hakkında", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 414.

Savaş aleyhtarı sloganlarıyla Bolşevikler, 1912-1913'te Rus işçilerin 1 Mayıs gösterilerine önderlik ettiler. Bu eylemlere 400 bin ila 1 milyon insan katıldı.[59] "Kahrolsun Savaş", 1912'nin Ekim ve Kasım aylarında yaklaşık 250 bin işçinin katıldığı grevlerin kilit taleplerinden biriydi. Yurt dışındaki devrimci Sosyal Demokratlar, St. Petersburg proletaryasının Temmuz 1914'teki eylemini, savaş aleyhtarı mücadelenin bir timsali olarak gördüler: Eylem, savaş hazırlıklarıyla ilgili görüşmelerde bulunmak üzere Rusya'ya gelen Fransa Cumhurbaşkanı Raymond Poincaré'nin ziyareti sırasında düzenlendi.

İncelenen dönemde dünya proleter mücadelesinin gelişimi açısından Rus işçi sınıfının üstlendiği öncü rol, öncelikle, Rusya'da yükselmekte olan yeni halk devrimi dalgasının eseriydi.

Rusya'daki ve dünyadaki durum, bu yükselen yeni devrimi, uluslararası işçi sınıfı ve dünya kurtuluş hareketinin merkezine dönüştürdü. Bundan başka, Rus proletaryası hem kitle eyleminin en yüksek aşamasında hem de azgın misilleme koşullarında kurtuluş hareketinin liderliğini eline alırken eşsiz bir deneyim biriktirmişti. Lenin'in yönettiği Bolşevik Partisi, Rus proletaryasına önderlik etti. Bu parti, yeni tür güçlü bir siyasal örgütlenmeydi ve Rusya işçilerini devrimci bir teoriyle silahlandırdı. Bolşevikler, Rusya'daki ve tüm dünyadaki yeni gelişmeleri tahlil ederken, devrimci sınıfların gelecekteki gelişim ufuklarına ve bunu gerçekleştirme yollarına ışık tutarken, Marksist strateji ve taktikler geliştirip uyguladılar. Proletaryanın tarihî misyonuna erişilmesini hem zorunlu hem de olanaklı kılan kilit nitelikteki nesnel ve öznel faktörler Rusya'da bir araya geldi.

ALMANYA'DA İŞÇİ SINIFI HAREKETİ VE DEVRİM ÖNCESİ DURUMUN GELİŞMESİ

Almanya'da parlamentarizm, uzun zamandan beri proletaryanın mücadelesinde başka ülkelere göre daha önemli ve öne çıkan bir araç olduğundan, savaş öncesi yıllarda Almanya'da işçi sınıfı hareketinin gelişim tarzını etkilemeyi sürdürdü. Seçim sorunları özellikle günceldi çünkü kapitalist toplumda işçi sınıfına karşı olan unsurların güçlenip sağlamlaşmasını etkiliyordu.

Oy hakkıyla ilgili reformlar için 1905-1907 arasında yürütülen güçlü eylemin açığa vurduğu üzere, ülkeyi daha da demokratikleştirme uğraşı giderek öne çıkıyordu, sınıfsal çelişkilerin daha da şiddetleneceğini gösteren işaretler vardı.

Özellikle Junker-Alman emperyalizminin kalesi Prusya'da, gerici seçim sistemi, işçi sınıfının ve partisinin kazandığı mevzileri güçlendirmesini engelleme amacıyla kullanılmaya devam etti. Gerçi Sosyal Demokratlar, Prusya'da bile 1908'deki Landtag seçimlerinde mütevazı bir başarı elde ettiler. Ama yak-

59 Bkz. G. İ. Zayçikov, *1907-1914'te Militarizme ve Emperyalist Savaşa Karşı Bolşevik Mücadelesi*, Vysshaya Shkola, Moskova, 1964, s. 66 (Rusça).

laşık 599 bin oyla yalnızca 6 sandalye kazandılar.[60] 1908'de getirilen seçim sisteminin içerdiği tüm kısıtlamalara ve eşitsizliklere karşın Sosyal Demokratların Saksonya'da elde ettikleri başarı, oy hakkı reformu için mücadele etmek gerektiğini açıkça gösterdi.

Yoğunlaşan polis zulmü, militarist sulta ve egemen çevrelerin mevcut yasa düzenini çiğneme, hatta tamamen rafa kaldırma girişimleri nedeniyle, demokrasi mücadelesi özel bir önem ve anlam kazandı. Almanya'da 1908'de sendikalara ve meclislere dair bir yasa çıkarıldı; bu yasa, Almancadan başka dillerde toplantı düzenleme hakkını kısıtlıyor, Sosyal Demokrat propagandayı bastırmakta polise serbestlik getiriyor ve 18 yaş altındaki kişilerin siyasal örgütlere üye olmalarını, siyasal toplantılara katılmalarını yasaklıyordu. Çok geçmeden, bu yasayı özgür sendikalara karşı kullanma girişimlerine tanık olundu. Sosyal Demokratların belirli işlere (örneğin demiryolu işlerine) girmeleri engellendi. İşçilerin örgüt kurma ve grev yapma hakları çiğnendi, grevciler mahkemeye verildi. Gerici güçler, Sosyalistlere karşı bir "olağanüstü yasa" çıkarılması için bastırmaya devam ediyor ve parlamentosuz bir diktatörlük kurma planları yapıyordu. İmparator, parlamentonun ya da halk meclislerinin görüşleri karşısında, "Tanrı buyruğu olan" kendi bağımsızlığı hakkında atıp tutuyordu. Şovenizm ve çığırtkan yurtseverlik iyice gemi azıya aldı. Askerî ve başka militarist ve milliyetçi örgütlerin yüz binlerce üyesi, Sosyalistlere karşı zehirli bir kampanyanın arkasındaydı.[61]

Aynı zamanda, "oy sandığını, devrimi önlemek için etkili bir güvenlik supabı"[62] sayan burjuvazi, reformlarla Sosyal Demokratları "yola getirme" amacındaydı.

Lenin'in belirttiğine göre, Almanya'daki durum, "kendi elleriyle uygulamaya koyanların önünde bir engel haline gelen *yasallığın* daha fazla (bundan önceki herhangi bir şeye kıyasla) tahakkümü"nü[63] yansıtıyordu. Önemli olan şey, mevcut hukuki sistemin sunduğu fırsatları daha da genişletmeye uğraşarak kullanmak için elden gelen her şeyi yapmak ve kendi yasalarını çiğneyen yetkililerin keyfî, antidemokratik politikasının kitlelerde yarattığı hoşnutsuzluktan yararlanmaktı. Ne var ki, savaş öncesi yıllardaki nesnel koşullar, SPD'nin burjuva yasallığından yararlanarak proletarya örgütlerini ve basınını kurmada, kendi saflarını eğitip sıkılaştırmada örnek alınacak bir başarı gösterdiği Alman tarihinin bu aşamasını kapatıp yeni bir aşamayı açıyordu. Büyük proleter savaşları

60 *Statistisches Jahrbuch für den Preussischen Staat. 1914. Zwölfter Jahrgang*, Verlag des Königlichen statistischen Landesamts, Berlin, 1915, s. 632.

61 Ayrıntılar için bkz. Kurt Stenkewitz, *Gegen Bajonett und Dividende*, Rütten und Loening, Berlin, 1960, s. 74-96, 162-80, 281-99; *Geschichte der deutschen Arbeiterjugendbewegung. 1904-1945*, Verlag Neues Leben, Berlin, 1973, s. 62-64; K. Saul, *Staat, Industrie, Arbeiterbewegung im Kaiserreich*, Düsseldorf, 1974; Jürgen Kuczynski, *Studien zur Geschichte des deutschen Imperialismus*, C. II, Dietz Verlag, Berlin, 1950.

62 Friedrich Naumann, *Demokratie und Kaisertum. Ein Handbuch für innere Politik*, Buehverlag der "Hilfe", Berlin-Schöneberg, 1905, s. 11.

63 V. İ. Lenin, "İki Dünya", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 310.

çağı yaklaşıyordu.[64] Burjuva yasallığını ve buna karşı mücadeleyi devrimin çıkarı uğruna esnek olarak birleştirmek üzere partiyi ve kitleleri hazırlama görevi bunun sonucuydu. Proletaryanın bu sorunu çözüp çözemeyeceği, büyük ölçüde, sosyalist hareketteki gidişata bağlıydı.

Alman Sosyal Demokratlar, savaş öncesi yıllarda mevzilerini güçlendirdiler. Alman işçilerin birçoğu umutlarını SPD'nin siyasal bir zafer kazanmasına bağladı. Metal işçilerinin yaklaşık %40'ının, tekstil işçilerinin yaklaşık %45'inin ve maden işçilerinin %20'sinden çoğunun[65] partiyi desteklediğini gösteren bir kamuoyu araştırması bunu kanıtladı. Partinin üye sayısı 1910'da 720 bin iken, 1914'te 1.086.000'e çıktı. Parti, 1912 seçimlerinde 4.250.000 oy alarak Reichstag'da 110 üyeyle en büyük grubu kurdu.[66] Sosyal Demokratlar büyük kentlerde oyların %50'sini ve Berlin'de yaklaşık %75'ini (Almanya genelinde ise üçte birinden biraz fazlasını) aldı. Emekçi halkın geniş kesimlerinin oy hakkından yoksun olduğu gerçeği dikkate alındığı zaman bile, partinin geniş destekçi tabanı, incelediğimiz dönemde partinin sayısal gücünün aşağı yukarı dört ila beş katıydı ve ülke proletaryasının yaklaşık üçte birini oluşturuyordu.[67] SPD'nin müttefikleri arasında 2.500.000 üyeli özgür sendikaların yanı sıra, gençlik örgütleri, kooperatifler, spor dernekleri ve başka birlikler de vardı.

Parti basınının etkisi arttı. İncelediğimiz dönemde, tirajı 1.500.000 olan 90'dan fazla günlük gazete vardı; başka süreli yayınlar da çıkıyordu ve bunların bazıları (tirajı 150.000 olan 20 kadar yayın) en başta kırsal halka sesleniyordu.[68] Sosyal Demokrat basının toplam tirajı neredeyse 2 milyona ulaştı. Yaklaşık 60 sendika gazetesinin de neredeyse 2 milyon tirajı vardı. Partiyle bağlantılı spor, şarkıcı, turist örgütleri ve başka örgütler, yaklaşık 100.000 ila 150.000 tirajı olan kendi süreli yayınlarını çıkarıyordu. Partinin yayınevi olan *Vorwärts* her yıl yaklaşık 500.000 nüsha eğitici kitap ve broşür yayınlıyordu. Sosyologlarca yürütülen kamuoyu araştırmalarına göre, partinin ve sendikaların ürettikleri sosyalist literatür, işçiler arasında etkileyici boyutta bir okur kitlesine sahipti: Metal ve tekstil işçilerinin en az %43-44'ü, madencilerin ise yaklaşık %20'si bunları okuyordu. Berlin Anakentindeki parti üyelerinin %88'inden çoğu parti yayınlarını okuyordu.[69] Başka eğitim ve propaganda ça-

---

64 *A.y.*

65 Rakamların alındığı kaynak: Adolf Levenstein, *Die Arbeiterjrage. Mit besonderer Berücksichtigung der sozialpsychologischen Seite des modernen Grossbetriebes und der psycho-physischen Einmirkungen auf die Arbeiter*, Verlag Ernst Reinhardt, Münih, 1912, s. 222-23, 232, 241-42.

66 *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, C. 2, s. 173, 176, 185.

67 Bkz. V. İ. Lenin, "Alman Siyasal Partilerine İlişkin Yeni Veriler", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 270-71; V. İ. Lenin, "Vera Zasuliç Nasıl Tasfiyeciliği Yerle Bir Ediyor?", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 405, 407.

68 Bkz. *Handbuch des Vereins Arbeiterpresse. Dritter Jahrgang 1914*, Verlag des Vereins Arbeiterpresse, Berlin, 1914.

69 Adolf Levenstein, *a.g.y.*, s. 392, 398, 403; *Statistische Erhebungen über die Partei-Organisation Gross-Berlins, 1906*, "Vorwärts", Berlin, 1907, s. 135.

lışmaları da yürütüldü. 1913'te, partiye bağlı 364 eğitim komitesi, 188.000 kişilik bir kitleye hitap eden konferanslar ve raporlar düzenledi; 420 eğitim kursuna 44.000 kişi devam etti. SPD sadece 1910-1911'de halka açık 13.000'den fazla toplantı ve miting düzenledi.

Ne var ki, SPD ve özgür sendikalar giderek parlamentarizmi ve seçim kampanyalarını idealleştirdi. Dünya savaşı arifesinde parti ve sendika liderliğinde ortaya çıkan tescilli oportünistler ve merkezciler bloku, ana amacın seçimlerde ve parlamentoda başarı kazanmak olduğunu ilan etti; bu nedenle, parlamento dışı tüm mücadele biçimleri bu amaca bağımlı sayıldı. Parti ve sendika çalışmalarına karşı da aynı yaklaşım benimsendi. Bu noktada hatırlamak gerekir ki, 1908 tarihli yasa, gençlik örgütlerini dağıtmak ve genç kuşağı siyasetten uzaklaştırmak için kullanıldı.[70] Parti propagandası gitgide uzlaşmacı bir nitelik kazanıyordu. Clara Zetkin, 1913'te Franz Mehring'e yazdığı bir mektupta, Berlin örgütlerinin birçok üyesinin yıllar geçtikçe "o acınası *Vorwärts*"tan[71] kötü etkilendiğini belirtiyordu.

Bu duruma karşı koymak için, sol Sosyal Demokratlar, en başta da liderleri Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Franz Mehring, Clara Zetkin, Julian Marchlewski (Karski), Wilhelm Pieck ve başkaları olmak üzere, devrimci hareketin çıkarları için hem parlamenter hem de parlamento dışı mücadele araçlarını kullanmaya çalıştılar. Erişebildikleri yayınlardan, toplantılardan, kongrelerden, mitinglerden ve gösterilerden, ödünsüz sosyalist propaganda için yararlandılar. Karl Liebknecht, gericiliğe ve militarizme karşı, Alman proletaryasının zaferi için verdiği mücadeleyle örnek bir sosyalist parlamenterdi. Gençliğin eğitimine yönelik doğru bir devrimci, antimilitarist çizgi geliştirmek için çok çaba gösterdi. Clara Zetkin de özellikle kadın hareketine buna benzer bir katkıda bulundu.[72]

Başka bir önemli faktör, sol Sosyal Demokratların bazı yerel parti örgütlerinin liderleri arasında yer almalarıydı. Örneğin, Clara Zetkin, Württemberg örgütünde sınıfsal parti yaklaşımının güçlenmesine yardımcı oldu. Wilhelm Pieck, Teltow-Beskow-Charlottenburg'da (Berlin Anakenti) başarılı çalışmalar yürüttü. Clara Zetkin, Berlin Sosyal Demokrat örgütünde karşılaştığı zorluklara değinerek 1913'te şöyle yazıyordu: "Yoldaş Pieck'in hemen 'veni, vidi, vici' [geldim, gördüm, yendim] diyememesine şaşmamak gerek. Ama her şeye rağmen, onun boşuna uğraş vermediğini görüyorum. Daha iyi bir yöne doğru ilk adımlar Berlin'de de atılıyor... Umudumuzu yitirmeden mücadelemizi sürdürmeye sa-

70 Walter Sieger, *Das erste Jahrzehnt der deutschen Arbeiterjugendbewegung. 1904-1914*, Rütten und Loening, Berlin, 1958, s. 111-89.

71 CPA IML, f. 201, op. 1, d. 1062, l. 3.

72 Ayrıntılar için bkz. Walter Bartel, *Die Linken in der deutschen Sozialdemokratie im Kampf gegen Militarizmus und Krieg*, Dietz Verlag, Berlin, 1958; Heinz Wohlgemuth, *Karl Liebknecht. Eine Biographie*, Dietz Verlag, Berlin, 1973; Luise Dornemann, *Leben und Wirken*, Dietz Verlag, Berlin, 1973; Annelies Laschitza, Günter Radczun, *Rosa Luxemburg. Ihr Wirken in der deutschen Arbeiterbewegung*, Dietz Verlag, Berlin, 1971.

hiden hakkımız var."[73] Moabit ve Wedding proleter semtlerini kapsayan Berlin Altıncı Seçim Çevresinin Stuttgart örgütü ve Berlin'in proleter varoşu Nieder-Barnim'deki örgüt gibi büyük parti örgütleri sol kanada destek verdi.

Yine de devrimci Sosyal Demokratlar oldukça küçük ve hayli karma bir gruptu, üstelik kendi örgütüne sahip değildi. Bu grup açıkça, partinin parlamenter ve parlamento dışı faaliyetlerine ya da partiyi izleyen kitlelere sınıfsal, proleter bir karakter kazandıracak kadar güçlü değildi; Almanya'da yaklaşan genel siyasal kriz koşullarında o kitleleri mücadeleye hazırlama olanağına sahip değildi. SPD'de üstünlük sol muhalefetin değil, gitgide sağa eğilim gösteren parti patronlarının elindeydi. 1913 sonbaharından başlayarak devrimci Sosyal Demokratların eylem alanı daha da daraldı. *Die Leipziger Volkszeitung*'a ve *Die Neue Zeit*'a erişim olanakları pratikte ellerinden alındı. Rosa Luxemburg, Mehring ve Marchlewski tarafından çıkarılan özel bir bülten olan *Sozialdemokratische Korrespondenz*'de yayınlanan makaleler, geniş okur kitlesine ulaşamadı. Merkezî ve yerel parti basınının sesi, güçlü bir antimilitarist kampanya ve kitlesel proleter eylem isteyen solun sesini boğdu. Yine de proletaryanın hayati gereksinimlerini yansıtan partinin devrimci kanadının propagandası işçilere ulaştı. İşçileri, kurulu sisteme karşı güçlü eyleme girişmeye hayatın kendisi yöneltti.

1908-1909'da grevler azalmasına karşın, hâlâ devam ediyordu. Ekim 1909'da Mansfeld'de 10 bin madenci greve gitti. Grev hızla tüm bölgeye yayıldı. Tüm Almanya'da proletaryanın desteklediği Mansfeld'li grevciler, 6 hafta boyunca, silahlı müdahaleyle tehdit edildikleri zaman bile yılmadılar. Kazanmış olmasalar bile, ekonomik taleplerle sınırlı kalmayıp proletaryanın siyasal haklarını da savunan bu eylem önemli bir kilometre taşıydı, Almanya'daki kitlesel işçi sınıfı hareketinde yeni bir dalganın habercisiydi.

1910'da dönüm noktasına ulaşıldı. Birçok farklı biçime bürünen ekonomik ve siyasal mücadelenin yükselmesinde bu açıkça görülüyordu. 1910-1913 arasında yıllık ortalama grev sayısı 1908-1909'a kıyasla %60, grevcilerin sayısı %200 ve iş günü kaybı %180 arttı.[74] Grevler yoğun ve uzun süreliydi. Grevlerin neredeyse üçte biri, üç hafta ya da daha uzun sürdü; 1913'te tüm katılımcıların %25'inden fazlası 50 günden uzun süre grevdeydi.[75] 1908'den sonra grevler daha etkili hale geldi. 1911-1913 arasında grevlerin neredeyse üçte ikisi işçilerin zaferiyle sona erdi. Yenilgiyle sonuçlanan grevlerin oranı %19'a düştü (1908'de %34'tü). Kısmen başarıya ulaşan grevler, toplamın yaklaşık %16'sını oluşturuyordu.

"İş bırakmanın olmadığı anlaşmazlık"lar, emek ile sermaye arasındaki mücadelenin bütünleyici bir unsuruydu. Çalışma koşulları, ücretler ve tarife anlaşmaları ile ilgili bu tür işçi eylemleri grev aşamasına ulaşmadı, ama çoğu zaman doğrudan ya da arabuluculu görüşmeler yapılarak ve işverenlerle uzlaşmaya va-

73 CPA IML, f. 201, op. 1, d. 1062, l. 3-4.

74 *Statistik der Deutschen Reichs*, C. 278, Berlin, 1914, s. 11, 17.

75 *A.y.*, s. 17.

rılarak sonuçlandırıldı. İşçiler bazen, greve başvurmadan birtakım tavizler koparmayı başardılar. Ama bir kural olarak, grev çağrısı yapmanın reddedilmesi kitlelerin isteklerine aykırıydı ve sendika liderleri ile işverenler arasında varılan anlaşmaların sonucuydu. Örneğin, sendika liderleri, savaş öncesi yıllardaki en büyük grev olan 1912 madenci grevine ve 1913 gemi yapım işçileri grevine engel oldular. 1913'te inşaat sanayisinde yeni tarife anlaşmaları üzerine çıkan en büyük "iş bırakmanın olmadığı anlaşmazlık", sendika liderleri ile işverenlerin uzlaşması üzerine sona erdi.[76] 1910-1913 arasında bu tür çatışma sayısı 1905-1906'ya kıyasla %50, katılan işçilerin sayısı ise %250 ila %300 arttı.[77]

Alman proletaryasının savaş öncesi grevleri, tipik olarak, yalnızca ekonomik talepleri değil, işletmelerde daha demokratik koşullar isteyen talepleri de kararlılıkla öne sürdü. Bu talepler işçi sınıfının ve örgütlerinin haklarını savunma arzusuyla yüklüydü. Grev hareketi giderek siyasallaşıyordu da.

Almanya'da grev hareketine, genellikle, açıkça siyasal, demokratik ve anti-emperyalist nitelik taşıyan büyük çaplı gösteriler ve protesto mitingleri eşlik etti. Prusya'da oy hakkı reformuna yönelik çaba, özellikle önemli olmayı sürdürdü ve en büyük yükselişini 1910'da gösterdi.

O yılın başında, hükümetin Prusya seçim sisteminde çok kısıtlı bir reform yapma planını protesto eden binlerce insanın katıldığı gösteriler, proletaryanın hoşnutsuzluğunu dışavurdu. 13 Şubat 1910'da Berlin'de 200 bin, Dortmund'da 12 bin, Düsseldorf'ta 10 bin, Essen'de 15 bin, Frankfurt am Main'da 20 bin, Halle'de 15 bin, Hannover'de 25 bin ve Kiel'de, Köln'de, Magdeburg'da yaklaşık 10 biner kişi sokaklara döküldü. Polis bazı yerlerde göstericilere saldırdı ve kan döküldü. Bu ise ülke çapında protestoları tetikledi. 23 Şubat 1910'da Frankfurt am Main'da 25 bin işçi bir siyasal protesto grevi gerçekleştirdi. Mart'ta Hanau'da ve Kiel'de de benzer eylemler yapıldı. Mart'ın 6'sında 150 bin kişi polis yasağını delerek Berlin'de Tiergarten'de miting yapmak üzere toplandı. Nisan'ın 10'unda sadece Berlin'de 250 bin kişi mitinglere katıldı. Almanya, böyle büyük çaplı ve güçlü mitinglere daha önce hiç tanık olmamıştı.[78] "Genel olarak sokak gösterilerinin çok yakında yetersiz kalacağı"[79] gitgide açıklık kazanıyordu. Ne var ki, SPD liderliği, hareketi zapturapt altına almak ve daha uslu hale getirmek için elinden gelen her şeyi yaptı. Böylece, 1910 yazına gelindiğinde kitlesel kabarma söndü ama hoşnutsuzluk duygusu sürdü ve daha da keskinleşti.

1910 baharında proletarya büyük çaplı grevler başlattı. İşveren örgütünün lokavtlarla işçi örgütlerine diz çöktürme girişimlerine karşı, 160 binden fazla inşaat

76 Ayrıntılar için bkz. *Almanya'nın Modern Tarihinden*, SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Moskova, 1958, s. 108-61; *Alman Tarih Yıllığı, 1972*, Nauka, Moskova, 1973, s. 127-35 (ikisi de Rusça).

77 Verilerin kaynağı: *Correspondenzblatt der Generalkommission der gewerkschaften Deutschlands*, Sayı 9, 1914; *Statistische Beilage*, s. 250-52.

78 *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, C. 2, s. 150, 382.

79 Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, C. 2, s. 292-93.

işçisi grev yaparak direniş gösterdi. Nisan'dan Haziran'a kadar süren seferberlik ülke geneline yayıldı ve başarılı oldu. Gemi inşa işçileri Ağustos'tan Ekim'e kadar grev yaptılar ve kısmen başarılı oldular. Eylül'de, fiyat artışlarına ve gericiliğin saldırısına karşı toplantılar ve mitingler ülkeye dalga dalga yayıldı. Gerilim 1910 Eylül'ünde doruğa çıktı: Berlin'in proleter semti Moabit'te, polisin desteklediği grev kırıcılar bir grevi sona erdirmeye kalkıştı, bu olay on binlerce işçi ile polis arasında silahlı çarpışmalara yol açtı. Ekim başında Köln'de, Ekim'in ikinci yarısında Bremen'de ve Ekim sonunda Berlin'in proleter semti Wedding'de benzer çarpışmalar meydana geldi.[80] August Bebel, Eylül 1910'da SPD'nin Magdeburg Kongresinde şöyle dedi: "Sınıfsal çelişkiler hafiflemiyor, aksine daha da keskinleşiyor. Çok ama çok ciddi günlere yaklaşıyoruz."[81] Almanya'da devrim öncesi bir durum şekilleniyordu. Devrimci bir fırtına giderek yaklaşıyordu.

Bu esnada, Sosyal Demokrat çevrelerde ve özgür sendikalarda sınıfsal, proleter çizgi ile reformcu yaklaşım arasında giderek büyüyen bir kutuplaşma vardı. Bir yanda solun devrimci politikası, öte yanda ise açıkça oportünist "olumlu çalışma"cıların, merkezcilerin "rakibi yıpratma stratejisi" arasındaki sürtüşme giderek belirginleşti. Kurulu sistemle mücadelede kullanılan yöntemlerin işçiler arasında doğurduğu hoşnutsuzluk arttı. Devrimci Sosyal Demokratların siyasal bir kitle grevi örgütleme talepleri ve cumhuriyetçi sloganları coşkuyla karşılandı.[82]

1911'de, gerici sigorta yasasına karşı proletaryanın giriştiği hareket özellikle yaygınlaştı. 1 Mayıs eylemlerine eşi benzeri görülmemiş sayıda insan katıldı, oy hakkı reformuyla ilgili kampanya genişlemeyi sürdürdü. Bir dünya savaşına dönüşme tehlikesi taşıyan Fas krizi sırasında Alman işçilerin sergiledikleri öfkeli protesto özel bir önem taşıyordu. Ama SPD liderleri, Alman emperyalistlerin savaş çığırtkanlığına karşı bir propaganda kampanyası başlatmayı reddettiler. SPD Yönetim Kurulu üyelerinden Hermann Molkenbuhr, bunu mazur göstermek için, hükümetin pervasız girişimine direnmenin partinin "hayati çıkarlar"ına zarar vereceğini ve gelecek Reichstag seçimlerinde başarı şansını azaltacağını iddia etti.[83]

Bununla birlikte, yerel parti örgütleri, Fas olaylarının en başından itibaren, partinin devrimci güçlerinin etkin olarak çalıştığı kitlesel bir protesto hareketi başlattı. Parti liderliğini sert bir dille eleştirdi, kitleler içinde propaganda yürüttü, militarizme ve savaş tehdidine karşı mücadelede uluslararası proleter birliği için çağrı yaptı. En sonunda, SPD Yönetim Kurulu, protesto toplantıları yapılmasını isteyen bir çağrı yayınlamak zorunda kaldı. Ülke çapındaki mitinglere

80 *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, C. 2, s. 157.

81 *Protokoll ... des Parteitages ... in Magdeburg ... 1910*, s. 258.

82 Bkz. Rosa Luxemburg, *Briefe an Karl und Luise Kautsky*, s. 139-40; Annelies Laschitza, *Deutsche Linke im Kampf für eine demokratische Republik*, Dietz Verlag, Berlin, 1969.

83 *Protokoll ... des Parteitages ... in Jena ... 1911*, s. 467.

ve gösterilere binlerce insan katıldı. Berlin'in Treptow Parkı'nda 3 Eylül 1911'de düzenlenen bir protesto mitingine 200 bini aşkın insan katıldı.[84]

Balkan Savaşı'nın uluslararası gerginlikleri iyice şiddetlendirdiği 1912'de, Alman proletaryası birçok kentteki kitlesel mitinglerde protestosunu yeniden dile getirdi. Berlin'deki mitinge 250 binden fazla insan katıldı. Ülke çapında çeşitli yerlerde savaş aleyhtarı gösteriler düzenlendi.[85] Aynı yıl Ruhr bölgesinde 250 bin madenci, daha kısa iş günü, daha yüksek ücret ve işletmelerde daha demokratik bir sistem talebiyle greve gitti. Madencilerin kaybetmesine karşın, bu grev, proletaryanın kitle grevine başvurmaya hazır olduğunu gösterdi.

İncelenen dönem boyunca Alman Sosyal Demokratlar, kitle eylemi örgütlemenin getirdiği sorunları tartışıp durdular. Gerçi parti ve sendika liderleri kitle grevine karşı kararlar aldırmayı başardılar ama benimsedikleri tutumun sallantılı olduğu kanısı yaygındı. SPD'nin 1913'teki kongresinde, kitle grevi konusunda liderliğin benimsediği oportünist yaklaşımı hedef alan sol karar tasarısı, parti yönetim kurulunca ve sendika liderlerince çevrilen dolaplara ve uygulanan baskılara rağmen oyların yaklaşık üçte birini topladı. Yerel parti örgütlerinin birçoğu, kongreden sonra açılan tartışmada solu destekledi. Mücadele iradesi giderek yaygınlaşıyor ve derinleşiyordu, üstelik bu irade yalnızca savunma amaçlı değildi. Kongrede konuşan Düsseldorf delegesi şöyle dedi: "Böyle bir davranışın en son beklenebileceği yoldaşların bile kitle grevini savunmalarına hayret ettim.... Örgütlü işçiler, kararlı eylem istiyor ... işe yaramaz kararlarla onları durdurmak olanaksızdır. Dahası, işçiler kendilerini sırf Prusya'da oy hakkıyla sınırlı tutmuyorlar; siyasal eşitlik hakkında, siyasal iktidar hakkında ve genel olarak kapitalizmi alaşağı etme hakkında konuşuyorlar."[86] Haziran 1914'te Berlin'de yapılan bir parti konferansı, kitlesel proleter eylemi hazırlıklarını yalnızca onaylamakla kalmadı, bu amaçla özel bir mali fonun kurulmasına da karar verdi; tüm diğer parti örgütlerinin de aynı yolu izlemesi salık verildi. Bu bağlamda, oportünistler, Berlin parti örgütünün genel konferansında alınan kararların "tüm parti içinde yayılıyor ve eyaletlerdeki partili yoldaşlarca olağanüstü coşkuyla karşılanıyor"[87] olmasından şikâyet ettiler.

Almanya'da gerilimler birikmeyi sürdürdü. 1913'teki Zabern olayı çarpıcı bir örnekti. Prusyalı bir subay, Almanya'nın ilhak ettiği Alsas'taki küçük bir kasabada acemi erlere hakaret etti. Halk tepki vererek zorla Prusyalılaştırmaya karşı gösteriler yaptı. Askerî idarenin en temel burjuva hukuku ilkelerini bile çiğneyerek başlattığı cezalandırma eylemleri hem ordu yüksek komuta he-

84 Bkz. *Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketinin Savaş Aleyhtarı Gelenekleri*, s. 139-40; *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. Chronik*, Bl. I, Dietz Verlag, Berlin, 1965, s. 265-66.

85 Bkz. B. A. Aizin, *Devrimci Alman Sosyal Demokratlar Emperyalizme ve Savaşa Karşı (1907-1914)*, Nauka, Moskova, 1974, s. 252-54 (Rusça).

86 *Protokoll ... des Parteitages ... in Jena ... 1913*, s. 321.

87 *Sozialistische Monatshefte*, H. 15, 1914, s. 951.

yetince hem de Alman şansölyesine varıncaya kadar hükümet yetkililerince onaylandı. Bu, yalnızca kitlesel protestoları tetiklemekle kalmadı, şansölyenin Reichstag'da ezici bir çoğunlukla kınanmasına da yol açtı.[88] Bu, Prusyalı Junker'lerin gözetimi altında Almanya'nın "düzen içinde" gelişim döneminin sona yaklaştığının ve derin bir siyasal krizin yaklaşmakta olduğunun başka bir göstergesiydi. Konumlarını güçlendirme girişimlerini sürdüren egemen çevreler, işçi sınıfı hareketinin devrimci kanadının daha faal üyelerine eziyet etmeye iyice hız verdi. Dahası, şovenist propaganda ülkeyi baştan başa sardı, savaş hazırlıkları hız kazandı.

Bu koşullar altında, en seçkin Alman Sosyal Demokratlar yaygın bir antimilitarist kampanya yürüttüler. Parti liderliğinin ve 1913'te askerî bütçeye onay veren Reichstag grubunun çizgisine apaçık aykırı olarak düzenlenen kitlesel işçi toplantıları, Alman militarizmini teşhir eden Karl Liebknecht'e ve Rosa Luxemburg'a coşkuyla kucak açtı. Yaptığı konuşmaların birinde Rosa Luxemburg, eğer Almanya'nın egemen çevreleri bir savaş başlatmaya kalkışırlarsa, Alman işçilerin yabancı kardeşlerine karşı savaşmayı reddetmeleri gerektiğini en açık dille ifade etti. Luxemburg bu yüzden yargılandı ama sanık sandalyesini bir devrimci propaganda kürsüsüne dönüştürdü.[89]

Polisin çıkardığı engellere rağmen düzenlenen pek çok toplantıya ve gösteriye katılanlar, en seçkin Sosyal Demokratları örnek alarak, savaşa ve ülkedeki militaristlerin keyfî sultasına karşı seslerini güçlü şekilde yükselttiler. SPD'nin sol kanadı, kitleleri devrimci bir anlayışla eğitirken o sözlerden yararlanmaya çalıştı. Ne var ki, parti liderliği buna engel olmak için elinden geleni ardına koymadı. Yerel örgütlerin girişimleri ve Wilhelm Pieck'in birçok kez yinelediği çağrılara rağmen, parti liderleri, Luxemburg'un yargılanmasına karşı savaş aleyhtarı bir protesto kampanyası örgütlemeyi reddettiler.[90]

Aynı zamanda da işçi kitleleri, çalışma koşullarıyla ve kurallarıyla ilgili gitgide büyüyen bir hoşnutsuzluk sergiliyordu. 1913-1914'te Almanya'yı vuran krizin doğurduğu tüm zorluklara ve sendika liderlerinin politikasına rağmen, mücadele yoğunluğunda önemli bir azalma olmadı. "İş bırakmanın olmadığı anlaşmazlık"lar hesaba katılınca, 1913 yılında, incelenen dönem itibarıyla emekle sermaye arasında en fazla çatışmaya tanık olundu. Bu tür çatışmaların toplam sayısı yaklaşık 10.000'di, katılımcı sayısının 1.700.000'den fazla olduğu bu eylemler neredeyse 92.500 işletmeyi etkiledi. Tersane işçilerinin grevi, en önemlilerinden biriydi, yaklaşık 60.000 kişi sendika liderliğinin yasağını dinlemeyip greve katıldı.

88 Ayrıntılar için bkz. Kurt Stenkewitz, *a.g.y.*, s. 125-40.

89 Bkz. *Rosa Luxemburg im Kampf gegen den deutschen Militarizmus. Prozessberichte und Materialen aus den Jahren 1913 bis 1915*, Dietz Verlag, Berlin, 1960, s. 45-59; Heinz Wohlgemuth, *a.g.y.*

90 CPA IML, f. 209, op. 1, d. 1342, l. 1-19.

Lenin 1913'te şöyle yazıyordu: "İşçilerin daha kararlı, daha etkin kitlesel mücadele vermeleri gerektiğine ilişkin farkındalık Alman Sosyal Demokratlar arasında yavaş yavaş ama durmaksızın artıyor. Parlamento grubunda ve işçi hareketi bürokratları arasında sayıca hayli çok olan oportünistler böyle bir mücadeleye karşı olsalar bile, işçi kitleleri bu mücadeleyi gitgide artan bir sempatiyle kabul ediyor."[91] Proletaryanın büyüyen hoşnutsuzluğu ve kitlesel eylemi, Almanya'nın savaş öncesi yıllardaki toplumsal gelişiminde önemli faktörlerdi; bunlar, şekillenmekte olan devrim öncesi durumun kilit unsuruydu. Doğrudan doğruya reformlara ve savaş karşıtı hedeflere yönelik bu eylem, halk kitleleri için hayati önemdeydi. Güçlü işçi sınıfı örgütlerinin (partinin ve sendikaların) varlığı sayesinde, bu eylem, proletaryanın yaklaşan devrimci savaşlara hazırlanmasına, saflarını güçlendirip sıklaştırmasına ve genel demokratik mücadelede müttefikleriyle bağlar kurmasına olanak sağladı. Proletaryanın kitlesel mücadele silahı olan grev, giderek, siyasal amaçlara ulaşmanın bir aracı olarak da tanınır oldu. Ne var ki, emekçi halkın kitlesel mücadelesinde gittikçe yükselen önemli eğilimler, savaş öncesi yıllarda SPD ve sendika liderliğinde ortaya çıkan tescilli oportünistler ve merkezciler blokunun faaliyetleri nedeniyle sağlamlaşamadı ya da gelişemedi. Birinci Dünya Savaşı arifesinde Almanya'da devrim öncesi durum olgunlaşırken siyasal krizin gelişiminin büyük ölçüde Sosyal Demokratların devrimci ve oportünist eğilimleri arasındaki rekabetin sonucuna, her bir eğilimin gücüne ve kitlesel işçi sınıfı hareketi üzerindeki nüfuzuna bağlı olacağı da giderek açıklık kazanıyordu.

BRİTANYA: PROLETARYANIN BURJUVAZİYE KARŞI YÜKSELEN MÜCADELESİ

Revizyonistler, grevlerin yalnızca kapitalist gelişimin geri kaldığı ülkelerde işçi sınıfı hareketinin tipik özelliği olduğunu iddia ederken Rus deneyimini karalamak için genellikle hayli gelişmiş Britanya'yı örnek gösterdiler. Ne var ki, tarih onların iddialarını çürüttü. Lenin'in belirttiği gibi, savaş öncesi dönemde "ekonomik grevler bakımından grev hareketine büyük bir yeni ivme kazandıran İngiliz işçiler"[92] Rus işçileri izlediler.

1908-1909'daki İngiliz grev hareketi, sonraki patlamayı hazırlamak için çok şey yaptı. Hem grev sayısı hem de grevci sayısı artıyordu. Savaş öncesi dönemde, 1908'de oluşan işgücü kayıpları (neredeyse 11.000.000) yalnızca 1912-1913'te aşıldı. 1908 yılı, grevcilerin sergiledikleri kararlılık bakımından da dikkat çekiciydi: Her biri ortalama 36,5 gün grev yaptı, oysaki 1905'te bu rakam 26 gündü.[93]

91 V. İ. Lenin, "Alman Sosyal Demokratlar ve Silahlanma", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, Progress Publishers, Moskova, 1971, s. 243.

92 V. İ. Lenin, "Ekonomik ve Siyasal Grevler", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 83.

93 Bkz. Tablo 2, s. 102; Tablo 3, s. 339-40.

1908'deki en büyük grevler, Lancashire'daki pamuk eğirmecileri grevi, madenci hareketi ve kuzeydoğu kıyısındaki tersane işçileri ile makine işçilerinin greviydi. Bu anlaşmazlıkların ilki, ücret sorununun "halledilme"sinden birkaç ay sonra doruğa çıktı, dolayısıyla da uzlaşmacı sistemin yetersizliğini kanıtladı. Madenci hareketi, 600.000 üyeli Büyük Britanya Madenciler Federasyonu'nun kurulmasıyla doruğa ulaştı. O aynı yıl, federasyon, parlamentoda madenciler için sekiz saatlik iş günüyle ilgili bir yasanın çıkarılmasını sağlamayı başardı, böylelikle başka sanayilerdeki işçiler için emsal oluşturdu.

İzleyen yıllarda, grev hareketi büyüyüp güçlenmeyi sürdürdü. Britanya'da grevler nedeniyle yıllık iş günü kayıplarının 2 ila 3 milyon arasında değiştiği 1900-1909 dönemine kıyasla, 1910 ve 1911 yıllarının rakamları yaklaşık 10'ar milyondu; bu kayıp 1912'de hemen hemen 41 milyon, 1913'te ise 11,6 milyondu. Taşıma, metal ve dokuma işçileri ile maden işçilerinin grevleri özellikle önemliydi (sadece 1912'de madencilik dalındaki kayıp 31,6 milyon iş günü oldu). Mücadele, inşaat ve giyim sanayilerinde de benzeri görülmemiş boyutlara ulaştı.

1910'da Newcastle'da demiryolu işçileri, Clyde ve Tyne tersanelerinde kazancılar, Birmingham'da metal işçileri, Güney Galler'de madenciler grevler yaptılar.[94] Mücadele, işçiler ile sendika liderleri arasındaki ayrılıkları gitgide daha açık biçimde ortaya çıkardı. Güney Galler'deki grev özellikle önemliydi. Cambrian Combine'da ücretlerin düşürülmesi nedeniyle başlayan greve 12.000 kişi katıldı. Grevcilere karşı polis ve ordu birlikleri sevk edildi, çok sayıda kayıp verildi ve geniş tutuklamalar yapıldı. Yine de ne misillemeler ne sendika liderliğinin yaltakçılığı grevi durdurabildi: İngiliz kömür sanayisinde bir benzeri bulunmayan bu grev 10 ay sürdü. Galli madencilerin bu eylemi, genel olarak bakılınca yenilgiye uğramasına karşın, grev hareketinin sonraki yükselişinde önemli bir rol oynadı.

Güney Galler'deki madenci grevinin 1911 yazında bitmesi, yeni bir grev dalgasının yükselmesiyle örtüştü. İki ay boyunca, 900.000 kişinin katıldığı ülke çapında grevler ara vermeksizin birbirini izledi. Denizcilerin, liman işçilerinin ve taşımacıların grevleri, Britanya'nın limanlarını iki kez felç etti. Demiryolcular 3 Ağustos 1911'de ülke çapında greve gittiler. Bu grevi "Liverpool katliamı" tetikledi: Liverpool'daki bir grev sırasında polis ve ordu, on binlerce demiryolcunun katıldığı bir mitingi dağıtmaya çalıştı. Sıcak çatışmalar gecenin geç saatlerine kadar sürdü, hatta barikatlar bile kuruldu; yaralanan yüzlerce kişi kentteki hastanelere götürüldü. Bu kanlı olay, taşıma işçilerinin ve demiryolcuların kent çapında greve gitmelerine yol açtı, ayrıca başka birkaç kentte de grevler yapıldı. Ondan sonra, 148.000 üyesi bulunan (Britanya'daki demiryolcuların yaklaşık %25'inin üye olduğu) sendikalar resmen genel grev ilan etti. İlk iki gün 230.000 kişi katıldı. Teslimatların durdurulması, birçok fabrikanın çalışamaz hale gel-

94 Ayrıntılar için bkz. Yu. P. Mador, *İngiliz İşçi Sınıfı Hareketinin 1910-1913'te Yükselişi*, Nauka, Moskova, 1966 (Rusça).

mesine yol açtı. Grevcilere karşı polis ve asker sevk edildi, "uzlaşma"yı kabul etmeleri için grevin uluslararası siyasette ülkenin konumunu olumsuz etkilediği bahane edilerek ve başka şeyler ileri sürülerek grevin liderleri ağır baskı altına alındı. Grevin yüzde yüz başarı şansı olmasına karşın sendika liderleri, işçilerin protestolarını hiçe sayarak grevi sonlandırmaya karar verdiler; hareketin ulaştığı tüm güce rağmen alınan sonuçlar cılızdı. Yine de gerek örgütlü gerekse örgütsüz yüz binlerce işçinin kararlılığı, yaltaklanarak "uzlaşma" arayışına karşı artan güvensizlik, işçi sınıfı hareketinde devam eden yeni süreçlere tanıklık ediyordu.

Bu süreçler 1912'deki madenci genel grevinde özellikle açıkça ortaya çıktı. Bu grevi, işçilerin garantili bir asgari ücret talebi tetikledi. Hükümet ve sağcı sendika liderleri, kitlesel hoşnutsuzluğu dizginlemek için ellerinden gelen her şeyi yaptı. Bu çabalara karşı mücadele, yeni liderler yarattı ve bunların ülke çapında kitle eylemi lehine getirdikleri öneriler geniş kabul gördü. Ocak 1912'de, ülke çapında greve gitmenin gerekli olup olmadığı oylanırken 446.000 madenci grevi destekledi ve yalnızca 114.000'i greve karşı oy verdi. Grev, liderlerin onayı alınmadan başladı ve Mart başına gelindiğinde, katılanların sayısı yaklaşık 1 milyonu buldu, oysaki ilgili sendikaların üye sayısı yalnızca yaklaşık 800 bindi. Madenlerde iş bırakma eylemleri, çok geçmeden pik demir üretimini tümden, yassı çelik üretimini ise büyük ölçüde durdurdu. Kömür teslimatına bağımlı olan sanayiler, bir ay sonra neredeyse durma noktasına geldi. Hükümet, hiç görülmemiş bir aceleyle kısmi reformlar getirerek buna çare bulmaya çalıştı. Asgari ücret yasasını (sıklıkla işçileri aldatan yarım yamalak bir yasayı) kullanarak ve sağcı sendika liderlerinden etkin destek alarak, ufak tefek tavizler pahasına grevi sona erdirmeyi başardı. Bununla birlikte, grev, ülkedeki toplumsal güçlerin saflaşmasında açıkça algılanabilen bir değişikliğe yol açtı. Lenin'in gözlemine göre, "1911'deki demiryolu grevi İngiliz işçilerin 'yeni ruh'unu gösterirken, madenci grevi kesinlikle bir çığır açtı".[95]

İngiliz proletaryasının en önemli kesimlerinden biri için asgari ücret yasası, yalnızca kömür madenciliği dalında değil, başka sanayilerde de daha ileri mücadele için başlangıç noktası olarak işlev gördü. Grev, işçilerin dayanışmasını büyük ölçüde güçlendirdi ve onları, ekonomik taleplerin yeterli olmadığına ikna etti; işçiler, güçlerinin farkına vardılar ve sendika liderlerinin elinde pasif birer araç olmaktan çıktılar.

İngiltere'deki madenci genel grevinden sonra, İrlanda mücadele merkezi haline geldi. Ağustos 1913-Ocak 1914 arası süren Dublin grevi, yalnızca İrlanda proletaryasının savaş öncesi yıllardaki en güçlü eylemi olmakla kalmadı, Britanya'daki siyasal krizde de önemli bir faktör oldu.[96]

95 V. İ. Lenin, "1912'de İngiliz İşçi Hareketi", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 467.

96 Ayrıntılar için bkz. Ye. B. Çernyak, "1913 Dublin Grevi", *Academic Papers on Modern History*, Sayı 3, SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Moskova, 1957, s. 215-87 (Rusça).

Grev, İrlanda Taşımacılık ve Genel İşçi Sendikası üyesi olan yoldaşlarından bazılarının lokavtla atılmasına tepki olarak, Dublinli tramvay işçilerince 26 Ağustos'ta başlatıldı. Grevcilerin ana talebi işten atılanların geri alınmasıydı. Grevin akışı içinde, rıhtım, demiryolu, teslimat ve inşaat işçileri ile Dublin çevresindeki tarım bölgesinin tarım emekçileri de (Dublin ilinde tüm tarım emekçilerinin %90'ı İrlanda Taşımacılık ve Genel İşçi Sendikası üyesiydi) eyleme katıldı. Grev Kasım ayında neredeyse genel nitelik kazandı, Dublin felç oldu. En başından itibaren greve koşut olarak gösteriler düzenlendi, işçilerle polisler ve askerler arasında çatışmalar yaşandı. "Kanlı Pazar" olarak anılan 31 Ağustos'ta, 50.000 grevcinin katıldığı bir miting sırasında düzinelerce işçi yaralandı ve ikisi öldürüldü. Grev liderleri James Larkin ve James Connolly tutuklandı ama halkın baskısıyla daha sonra salıverildi.

İrlandalı Sosyalistlerin önderi olarak tanınan James Connolly'nin girişimiyle, grevciler, İrlanda Yurttaş Ordusu adı verilen silahlı bir örgüt oluşturdular. Örgütün hedefleri, bir İrlanda Cumhuriyeti kurulması ve emeğin kurtuluşuydu.[97] 1913'ün sonuna gelindiğinde safları seyrelmiş olmasına karşın, bu örgüt, İrlanda halkının ulusal kurtuluş mücadelesine önemli katkı yaptı.

İrlandalı işçilerin mücadelesi, İngiltere'de geniş yankı uyandırdı. Dayanışma ve destek grevleri başladı: Manchester'da rıhtım işçileri, Londra'da sürücüler ve Güney Galler'de madenciler greve gitti. İşçiler kendi aralarında para topladılar ve Dublin'e birkaç gemi dolusu yiyecek gönderdiler. Ne var ki, en büyük korkuları çatışmanın tüm ülkeye yayılması olan ve bu nedenle dayanışma kampanyasını sabote eden TUC [İngiliz Sendikalar Kongresi] liderleri arasındaki reformcuların direnişi yüzünden destek yetersiz kaldı. Ayrıca, İrlanda'da ulusal ve dinsel çelişkileri kaşımaya yönelik gerici girişimler de durumu kötüleştirdi. Üstelik, aylarca süren mücadele grevcilerin parasal kaynaklarını tüketti. TUC'nin baskısı altında, işverenlerle bir uzlaşmaya varıldı. Lokavtla atılan işçiler geri alındı ve kısa süre sonra grev bitti.

İngiliz proletaryasının savaş öncesindeki grev hareketi, dar ekonomik hedeflerle sınırlı değildi. Ücretlerle ilgili eylemler bile asgari ücret saptanması üzerinde yoğunlaştı, dolayısıyla da böyle grevlere ülke çapında önem kazandırdı. Yalnızca sıradan üyelerce değil, sendika liderliği düzeyinde de öne sürülen toplumsal ve siyasal talepler, demiryollarının, toprakların, mineral kaynaklarının, madenlerin ve kanalların millileştirilmesini; genel oy hakkı verilmesini; seçim harcamalarının hükümetçe karşılanmasını; işçilere daha iyi yaşam koşulları ve ücretli tatil hakkı sağlanmasını kapsıyordu. Dolayısıyla, bu eylemleri yalnızca işçi aristokrasisinin ayrıcalıklarını korumaya indirgeme kaygısı taşıyan sendika hareketindeki uzlaşmacı eğilim, işçi sınıfının kahramanca kitlesel mücadelesiyle adım adım alt ediliyordu. Bu mücadele, proletaryanın birliğine katkıda bulun-

97 Bkz. "İşçi Cumhuriyeti", *Royal Commission on the Rebellion in Ireland. Report of Commission*, Londra, 1916, s. 7.

du. 1910-1913 arasında yapılan grevler hem çok sayıda madenciyi, nispeten iyi ücret alan metal, tekstil ve inşaat işçisi kategorilerini hem de ekonomik durumu oldukça kötü işçi sınıfı kesimlerini kapsıyordu. Grevlere özellikle çok sayıda vasıfsız işçi katıldı. Mücadele, belli bir şirkette, bölgede ve sanayide işçilerin birleşip kenetlenmesini sağladı. Madencilerin 1910'da Güney Galler'deki 10 ay süren grevi sırasında tipik bir özellik belirdi: Şirketlere karşı mücadelede tüm güçleri birleştirme çabası.[98] Grevler, meslek sendikacılığının duvarlarını yıkıyordu. Britanya, Çartist hareketten beri ilk kez 1911-1912'de, demiryolu ve maden işçilerinin ülke çapında eylemiyle karşı karşıya kaldı.

Dayanışma, grev hareketinin tüm düzeylerinde gözlendi. Belli bir girişimde ya da belli bir sanayide çalışan kardeş işçileri desteklemek için "sempati grevleri"; aynı işkolundaki farklı sendikaların grev vesilesiyle birleşmeleri (örneğin Ulusal Demiryolcular Sendikası'nın kurulması); ilgili bir sanayideki grevcileri destekleme çabası (maden, demiryolu ve taşıma işçilerinin ortak mücadele etmelerine yönelik fikirler tam da o zaman ortaya atıldı, bu üç işkolundaki örgütlü işçileri birleştiren Üçlü İttifak 1914'te oluşturuldu); 1913 Dublin grevi sırasında İrlandalılara destek için İngiltere'de sergilenen dikkate değer ilgi: Tüm bunlar, proletaryanın sınıf mücadelesindeki yükselmenin dışavurumlarıydı. Proleter dayanışması Britanya'yla sınırlı kalmadı. Rusya'da, Almanya'da, Fransa'da, Belçika'da ve başka ülkelerde işçiler İngiliz madencilerin 1912'deki grevini yakından ve duygudaşlıkla izlediler, İngiliz madenciler de dış ülkelerdeki yoldaşlarından destek umdular. Rusya'da yetkililer madenci grevlerinden büyük kaygı duyuyorlardı ve böyle bir eylemi önlemek için adımlar attılar.[99] Bolşevik gazetesi *Zvezda*'nın 1 (14) Mart 1912 tarihli sayısı, İngiltere'deki grevin başarısı için uluslararası madenci eyleminin taşıdığı belirleyici önemi vurguladı.

İşverenlerin, hükümetin ve oportünist sendika liderlerinin zapturapt altına alma çabalarına rağmen, İngiliz proletaryasının kitlesel mücadelesi yükseliştedi. Emekle sermaye arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için kurulan arabuluculuk ve uzlaştırma heyetlerinin ve komitelerinin oynadığı rol bu bakımdan tipikti. Bu kurulların 1912'de ele alıp görüştüğü anlaşmazlık sayısı 1900-1902'deki sayının üç ila dört katıydı ve 1910'daki grev sayısını %450, 1911'dekini %400, 1912'dekini ise %200'den fazla aşıyordu.[100] Savaş öncesi yıllarda toplam grev sayısı arttı, çözümlenen anlaşmazlık oranı ve aracılıkla/uzlaştırmayla sona erdirilen grev oranı da arttı.[101] Uzlaştırma ve arabuluculuk heyetlerinin faaliyetlerine ilişkin veriler grev hareketinin büyük yükselişiyle karşılaştırılınca, uzlaştırma ve arabuluculuk kurullarının faaliyetlerine ilişkin veriler hem bu harekete kös-

98 Bkz. *The Times*, 16 Mayıs 1911, s. 8.

99 Ayrıntılar için bkz. *Modern İşçi Sınıfı Hareketi*, Nauka, Moskova, 1964, s. 459-64; M. K. Korbut, *Avrupa'daki Kömür Madencileri Grevinin Rusya'daki Yankıları*, Kazan, 1927 (ikisi de Rusça).

100 *Sixteenth Abstract of Labour Statistics of the United Kingdom*, Stationery Office, Londra, 1913, s. 167-68.

101 Yüzyılın başında toplamın %45 ila %55'i iken, 1911'de toplamın %78'i; 1910'da %68'i (*a.y.*, s. 163).

tek olma girişimlerinin arttığını hem de bu girişimlerin çok başarılı olmadığını gösteriyor. Bu, birikerek devasa boyuta ulaşan yanıcı maddeden, yani İngiliz proletaryasının hoşnutsuzluğundan kaynaklanıyordu.

Hoşnutsuzluğun böyle katre katre birikmesi, işverenleri ve sendika liderlerini şaşkınlığa uğratırcasına, görünüşte önemsiz gerekçelerle binlerce işçinin katıldığı dayanışma eylemini açıklıyor. 1910'da Newcastle'da yapılan ve sadece dört günde zafere ulaşan demiryolcuların grevi, bunun iyi bir örneğiydi. Grevciler, yönetimin keyfî bir şekilde demiryolunun başka bir bölümüne gönderdiği ama bu emre uymayı reddeden makasçı bir yoldaşlarına destek verdiler. Taşımacılık İşçileri Sendikası lideri Ben Tillett, daha önce anlatılan 1911'deki taşıma işçileri grevine değinerek şöyle dedi: "Bunun olması bizim için çok harika bir şey ama işverenler için de neredeyse bir o kadar büyük bir sürpriz."[102] Başka bir tipik örnek, Ulusal Denizciler ve Ateşçiler Sendikası liderlerinin, 1911 grevleriyle bağlantılı olarak, artık adamlarını zapt edemediklerini söyleyerek, Taşımacılık İşçileri Sendikası liderlerinin ise, uzlaşmacı bir tutum aldıklarını ve sendika üyelerini, kendi başlarına greve gidinceye kadar beş haftadan uzun süre dizginlediklerini kabul ederek vb. yaptıkları itiraftır. 1912 madenci grevinin arifesinde, Büyük Britanya Madenciler Federasyonu'nun sağcı liderleri, grevin yersiz olduğunu, "büyük bir utanç" olacağını ve "makul bir hal çaresiyle önlenebileceğini ve önlenmesi gerektiğini" ilan ettiler.[103]

Oportünist liderlik, grevlerin başarısız olacağına söz vermesine ve işçilerin mücadelesini yenilgiye ya da işverenler lehine uzlaşmaya götürmek için yaltakçı politikasını sürdürmesine rağmen, kitle hareketi öylesine güçlüydü ki, çoğu kez resmî liderlerinin planlarını suya düşürdü, çıkardıkları engelleri yıkıp geçti ve gitgide daha etkili oldu. 1910-1913 arasındaki grevlerde kapitalistler, üstünlük sağlamada önceye göre çok daha sık başarısız oldular. 1901-1905 arasında tüm grevlerin üçte biri ila yarısı başarılı olamazken, bu oran 1906-1909 arasında yaklaşık dörtte bire, 1910 ile 1912'de yaklaşık yedide bire ve 1911'de yaklaşık onda bire düştü, 1913'te ise yaklaşık beşte bir oldu.[104]

Tekellerin ve tekelleri desteklemek için elinden geleni yapan hükümetin işçi eylemlerine karşı çıktıkları unutulmamalıdır. Örneğin, 1911'deki gemi adamları grevinde Gemicilik Federasyonu, grevcilerin haklı taleplerini sistemli olarak geri çevirdi ve hükümetin onayıyla, sahtekârlık yaparak yurt dışından grev kırıcılar getirdi. 1912'de genel bir madenci grevi patlamak üzereyken, tekelci David Alfred Thomas'ın başını çektiği bir grup maden sahibi, asgari bir ücret belirlemeyi kabul etmiş olan hükümete ve maden sahiplerinin %60'ına destek vermeyi reddetti. Grev doruğa ulaştığında, Thomas, hükümetin kanseri iyileştirmek için

102 *Justice*, 19 Ağustos 1911.

103 Yu. P. Mador, *a.g.y.*, s. 89, 112, 125.

104 Bkz. *Seventeenth Abstract of Labour Statistics of the United Kingdom*, Stationery Office, Londra, 1915, s. 191.

yara bandı değil, neşter kullanmasını istedi. 1911'de demiryolcuların grev tehdidinin farkına varan hükümet, demiryolu baronlarına, faaliyetlerini sürdürebilmeleri için geniş kapsamlı koruma sağlayacağı sözünü verdi.[105]

Emek ile sermaye arasındaki çelişkiler büyüdükçe egemen çevreler şiddeti toplumsal hileler ile birleştirdi. 1908'de Hazine ve Maliye Bakanlığı'na atanan David Lloyd George, toplumsal demagojide tam bir üstattı. Nisan 1909'da, liberal hükümetin toplumsal reformlarını, en başta da işgöremezlik ve işsizlik sigortasıyla ilgili reformları finanse etmek için mütevazı kaynaklar tahsis eden 1909/1910 bütçe tasarısını parlamentoya sundu. Bu kaynakların, kısmen, büyük toprak sahiplerinden alınacak vergilerle karşılanması öngörülüyordu. Bu vergiyi koyma uğraşı birkaç yıl boyunca İngiliz siyaset sahnesini işgal etti. Liberallerin, toprak sahiplerini büyük ayrıcalıklarının birinden (toprak, vergiden bağışıktı) yoksun bırakma girişimi, bütün önemsizliğine rağmen, siyasette çalkantıya neden oldu. Lloyd George, kurduğu planı, toprak sahiplerinin temel dayanağı olan Lordlar Kamarasına karşı halkın (dolayısıyla en başta işçilerin) davası gibi sunmak ve böylece işçileri yaşamsal gereksinimleri için mücadeleden uzak tutmak için, bu durumu büyük bir ustalıkla kullandı.[106] Aynı zamanda, Britanya'nın aşırılık yanlısı sağcıları, kitle hareketinin yükselişini dizginlemeyi başaramazlarsa burjuva hukukunu açıkça çiğnemeye hazırdı. Ulster [Kuzey İrlanda] sorununda bu yön özellikle belirgindi. Sorun, İrlanda'nın özerkliğine karşı çıkmakla bağlantılı olmasına karşın, yalnızca saf şekilde İrlanda meseleleriyle ilgili olmaktan çok, Britanya'da eli kulağında olan genel siyasal krizle ilgiliydi.[107] Winston Churchill'in duruşu, egemen çevrelerin o zamanki politikasının tipik bir örneğiydi: Churchill, grevcilere karşı askerlerin kullanılmasına izin verdi. Ama proletaryayı şiddete boyun eğmek zorunda bırakmayı umarken, yine de "bir sınıf savaşı başlatmış" olan işçileri dizginlemek ve Almanya'yla rekabetinde Britanya'nın elini güçlendirmek için daha etkili bir toplumsal güvenlik sisteminin gerekli olduğunu düşünüyordu.[108] Lakin ne hükümetin manevraları ne de giriştiği misillemeler, toplumsal bir "barış" sağlayabildi.

İngiliz işçi kitlelerinin mücadelesindeki büyük yükseliş, sınıfsal farkındalıklarında oluşan bir değişime de işaret ediyordu. Hem işçiler ile yetkililer arasındaki kapışmanın seyrinde hem de sendikaların politikasında ve öne sürdükleri taleplerin türünde, proleter hareketinin daha da siyasallaşmasına yönelik belirli

105 Bkz. *The Parliamentary Debates (Official Report), House of Commons*, Beşinci Seri, C. XXVIII, Londra, 1911, st. 1512; *Emperyalizm ve İşçi Sınıfı Mücadelesi. F. A. Rothstein Anısına Makaleler Seçkisi*, SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Moskova, 1960, s. 289 (Rusça).

106 Ayrıntılar için bkz. K. B. Vinogradov, *David Lloyd George*, Mysl, Moskova, 1970, s. 106-15, 137-41, 147-52 (Rusça).

107 Bkz. Ye. B. Çernyak, "Ulster Hareketi (1912-1914)", *Emperyalizm ve İşçi Sınıfının Mücadelesi*, s. 314-18, 333-36.

108 Bkz. *The American Historical Review*, C. 71, Sayı 3, Nisan 1966, s. 853; V. G. Truhanovski, *Winston Churchill*, Mysl, Moskova, 1977, s. 119-20 (Rusça).

bir eğilim ortaya çıktı; sendikalist hareketten sosyalist harekete doğru yönelen bir eğilim beliriyordu. Lenin'in gözlemlediği gibi, işçi kitleleri, sosyalizmi ilk elden öğreniyordu.[109]

Britanya'nın egemen sınıfları, sendikaların siyasal faaliyetlerini yasaklatmayı pratikte başaramadı. Ödediği üyelik aidatlarının siyasal amaçlarla kullanıldığını öne sürerek bu aidatların iade edilmesi talebiyle 1909'da sendikasını mahkemeye veren davacının adıyla "Osborne davası" olarak anılan dava bağlamında, böyle bir yasak getirme girişiminde bulunuldu. En yüksek adli merci olarak Lordlar Kamarası, Osborne lehine karar verdi. Bu karar, sendikaların siyasal amaçlarla fon ayırmasını engelleyebilecek bir emsal oluşturdu. İşçi Partisi'nin finansal konumunu ve birçok sendikal faaliyet türünü tehlikeye attı,[110] sendikalar yıllarca uğraşarak kazandıkları mevziyi kaybetme tehlikesi içindeydi. İşçilerin büyük çoğunluğu, Osborne'la ilgili hükmü bir meydan okuma olarak gördü ve dayanışmayı güçlendirerek, grev hareketlerine hız vererek tepkisini koydu. Ama ancak 1913'te çıkarılan yeni bir yasa, işçi örgütlerinin haklarını kısmen geri getirdi: Ondan sonra sendikalar siyasal amaçlarla para toplayabildiler ama üyelerin bu parayı ödemekten bağışık tutulma hakkı vardı. Siyasal eylemi desteklemek için İşçi Partisi'nin düzenlediği bir konferansta, delegelerin neredeyse üçte ikisi, partinin parlamento grubunun bağımsız kalması lehine oy kullandı.[111]

Sosyalist proleter politikasına desteğin giderek büyümesinin bir nedeni de işçi sınıfının önderiymiş gibi davranmaya çalışan Liberallerin izledikleri sınırlı toplumsal reform politikasına işçilerin giderek daha eleştirel bir tutumla yaklaşmasıydı. Liberallerin işçileri etkilemekte kullandıkları dinsel ve milliyetçi araçlar etkisini giderek yitiriyordu; işçiler, kapitalist sistemin kendileri için baş düşman olduğunu gitgide daha iyi fark ettiler.[112] Sosyalist fikirlerin yayılması, Liberallerin mevzilerini zayıflattı ve İşçi Partisi'nin büyümesini güçlendirdi.[113] Partiye mensup sendika sayısının artması, sendikalar ile İşçi Partisi arasındaki uzlaşma zemininin genişlemekte olduğu anlamına geliyordu. İşçi Partisi'ne de üye olan sendika üyelerinin sayısı 1906'da 904.000'den 1914'te 1.572.000'e yükseldi; yerel İşçi Partisi örgütlerinin ve partiye katılan işçi konseylerinin sayısı iki kat arttı. Konseyler, farklı mesleklerden kentli işçileri birleştiriyor ve yerel dü-

109 Bkz. V. İ. Lenin, "Amerika'da", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, s. 215.

110 Bkz. Sidney ve Beatrice Webb, *The History of Trade Unionism, 1666-1920*, The Authors for the Trade Unionists of the United Kingdom, Londra, 1920, s. 620-22.

111 *Report of the Special and Annual Conferences of the Labour Party, Held in the City Hall, Glasgow, on Tuesday, January 27th, 1914 and Three Following Days*, The Labour Party, Londra, 1914, Ek V.

112 Bkz. Kenneth O. Morgan, *The Age of Lloyd George*, George Allen and Unwin, Londra, 1971, s. 76; *What the Workers Want*, yazan: *Forward*'dan "Mark Tyme", Reformers' Bookstall, Glasgow, s.d., s. 10, 12.

113 Bkz. Walter Kendall, *The Revolutionary Movement in Britain. 1900-21. The Origins of British Communism*, Weidenfeld and Nicholson, Londra, 1969, s. 22; Henry Pelling, *Popular Politics and Society in Late Victorian Britain*, Macmillan and Co., Londra, 1968, s. 119-20.

zeyde seçim kampanyaları yürütüyordu.[114] İşçi Partisi, 1910 seçimlerinden sonra parlamentoda 42 sandalye kazandı, bu sayı 1906'da 29'du.

Yine de İşçi Partisi'nin etkisi nispeten yavaş arttı: İşçi Partisi'ne oy verenlerin oranı, 1906'dan 1910'a kadar %1,5'ten az artış gösterdi; bu, toplam seçmen sayısının %7,3'üne denk geliyordu.[115] Bunun görünen nedeni, partinin parlamentodaki performansının zayıf olmasıydı. James Ramsay MacDonald'ın İşçi Partisi parlamento grubunun başına geçtiği 1907'den itibaren, parti gitgide Liberallere daha çok bağımlı hale geldi. Manidar olarak, grup, tüm yetişkin işçiler için asgari haftalık ücretin 30 şilin olması yönünde üyelerinden birinin Nisan 1911'de verdiği bir yasa önerisini bile desteklemedi. Sendikalar genel kongresinde, İşçi Partisi, Liberallerle yakın bağlarından dolayı eleştirildi.[116] Partinin kendi içinde de işçilerin çıkarı için ve Liberallerden bağımsız olarak militan sosyalist eğilimli eylemden yana olanlar ile reformcu liderlik arasındaki çekişme şiddetlendi. İşçi Partisi'ne üye olan çeşitli örgütler bu çekişmeden etkilendi.[117]

1908'deki İşçi Partisi konferansında, parti liderleri (örneğin John Robert Clynes) ile sosyalist görüşleri savunanlar (W. Atkinson, J. J. Stephenson) arasında zaten bir sürtüşme vardı. Sonuç olarak, bağlayıcı olmamasına karşın, partinin amaçlarından birini, "üretim, dağıtım ve mübadele araçlarının, tüm toplumun çıkarına demokratik bir Devletin denetiminde sosyalleştirilmesi, kapitalizmin ve toprak beyliği düzeninin tahakkümünden Emeğin tam kurtuluşu"[118] olarak ilan eden bir karar alındı. Parti kurulduğu zaman belirlenen hedefler (seçimlerde işçi adaylarının gösterilmesi ve desteklenmesi) ile karşılaştırılınca, bu, ileriye atılmış bir adımdı. Çekişme devam etti ve özellikle Bağımsız İşçi Partisi'nde keskin şekilde hissedildi. Anlamlı bir biçimde, 1914'teki Bağımsız İşçi Partisi Konferansı'nda, Liberallerin etkisinden bağışık bir politikayı savunan bir karar ezici çoğunlukça kabul edildi.[119] Bundan iki yıl önce ise benzer bir karar tasarısı ezici çoğunlukça reddedilmişti.

Sosyalist eğilimler, İşçi Partisi üyesi olan İngiliz emekçi halk arasında belirli bir ölçüde yayılmasına rağmen, partinin yönetimi reformcuların elindeydi. Lenin, bu partiyi, "en oportünist ve liberal işçi politikası ruhuyla en fazla yoğrulmuş işçi örgütü"[120] olarak tanımladı. Bağımsız İşçi Partisi de oportünistti,

114 Henry Pelling, *a.y.*, s. 117.

115 Bkz. *Modern British Politics*, Faber and Faber, Londra, 1965, s. 145-46.

116 Bkz. *Report of Proceedings at the Forty-Fifth Annual Trades Union Congress, Held ... on September 2nd to 7th, 1912*, Co-operative Printing Society, Londra, 1912, s. 231-32.

117 Bkz. L. Ye. Kertman, *Britanya'da İşçi Sınıfı Hareketi ve İşçi Partisi'nde İki Eğilimin Çekişmesi (1900-1914)*, Book Publishing House, Perm, 1957, s. 282-322 (Rusça).

118 *Report of the Eighth Annual Conference of the Labour Party, Held on Monday, January 20th, 1908, and the Two Following Days*, The Labour Party, Londra, 1909, s. 76.

119 *Independent Labour Party. Report of the Coming-of-Age Conference Held at Bradford, April, 1914*, Londra, 1914, s. 118.

120 V. İ. Leni , "Britanya'da (Oportünizmin Hazin Sonuçları)", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 55.

hatta sekterdi. Tüm o devrimci nutuklarına rağmen liderlerinin benimsedikleri sosyalizm türü esas olarak, Marksizme uzak, hatta düşman pek çok İngiliz'in kabul edebileceği ahlaki reformlara ilişkin fikirlerin ve dileklerin bir özetiydi.[121] Fabian Derneği'nin temel önermeleri yalnızca sözde sosyalistti, küçük burjuvazinin daha varlıklı kesimlerinin çıkarlarını yansıtan bu önermeler "adım adım" reformculuktan ibaretti. Fabianlar, tekrarlayıp durdukları iddiaların aksine, işçi sınıfı hareketi üzerinde fark edilebilir bir etki yaratmadılar. Proletaryanın dolaysız, günlük kitlesel mücadelesine gerek sözle gerekse davranışla katılmaktan neredeyse tamamen uzaktılar, kendilerini işçilerden tecrit ettiler. Bileşimi bakımından, Fabian Derneği dar, proleter olmayan bir hizip olarak kaldı.[122]

Tüm sosyalist örgütler ve işçi örgütleri içinde yalnızca Sosyal Demokratlar (Nisan 1908'de İngiliz Sosyal Demokrat Federasyonu, adını Sosyal Demokrat Parti olarak değiştirdi) Marksizme az çok yakın bir sosyalizm türünü savunuyordu. SDP, işçi sınıfı hareketinin Tom Mann gibi liderlerine teorik eğitim verdi; diğerleri (John Burns, Will Thorne, James Lansbury) hareketten ayrılarak liberal çizgiye döndü. Gerçi, Lenin'in dediği gibi, partinin lideri Henry Mayers Hyndman, bir burjuva filozofun nasıl "en sonunda sosyalizme vardığını ama hiçbir zaman burjuva gelenekleri, burjuva görüşleri ve önyargıları tamamen kırıp atmadığını"[123] gösteren bir örnekti. Onun görüşleri, seyrek rastlanan Marksist kavramlar ile emperyalist, hatta ırkçı anlayışların acayip bir karışımıydı. Hyndman, Sosyal Demokrat Parti'yi işçi sınıfı hareketinin seçkin zümresi olarak gördü ve işçi kitleleriyle daha yakın temasları önlemeye çaba gösterdi. Ama parti üyeleri, ayrılıkçılığa karşı, sendikalarla daha yakın ilişkiler için ve işçi sınıfı hareketine etkin yardım için seslerini gitgide yükselttiler. Yerel parti şubeleri oldukça bağımsızdı ve Hyndman'ın yönergelerine uymayı sıklıkla reddetti. Partideki sağlıklı proleter ruh çoğu kez (özellikle sosyalist güçlerin birliği sorununda) zafere ulaştı. Sosyal Demokrat Parti'nin şube ve üye sayısı özellikle Londra'da ve İskoçya'da artış gösterdi. Partinin, İşçi Partisi'yle bağ kurması yönünde talepler yükseliyordu. 1908'deki Sosyal Demokrat Parti konferansında, bu talepleri savunan hatırı sayılır bir azınlık, hedeflerine ulaşma girişiminde bulundu ama çoğunluğun kanısına göre, İşçi Partisi sınıf mücadelesini ve sosyalist ilkeleri tanıyıncaya kadar Sosyal Demokrat Parti onunla ittifak kurmamalıydı.

Sosyal Demokratlar, genç işçilere ve çocuklara verilen eğitimin içeriğine de büyük dikkatle eğildiler. İşçiler ve çocukları için sosyalist eğilimli Pazar okul-

121 Bkz. *The International Review of Social History*, C. 18, 1973, Kısım I, s. 4; *The English Historical Review*, C. 87, Sayı 345, 1972, s. 717.

122 Hatta seçkin İngiliz tarihçi E. J. Hobsbawm'ın kanısına göre, Fabian akımı, İngiliz sosyalist hareketinin bir parçası sayılmamalı, aksine, Britanya'nın emperyalizme geçişiyle birlikte, serbest girişim dönemine özgü siyasal ve ideolojik gerçekliklerin çöküşüne karşı bir tür burjuva tepkisi olarak görülmelidir (Bkz. E. J. Hobsbawm, *Labouring Men, Studies in the History of Labour*, Weidenfeld and Nicholson, Londra, 1964, s. 266).

123 V. İ. Leni , "Hyndman'ın Marx'a Bakışı", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, Progress Publishers, Moskova, 1963, s. 309.

ları açılmasına yönelik ülke çapında yürütülen hareket, 1910'da 6.000 öğrencinin eğitim aldığı 100 okulu kapsayan Sosyalist Pazar Okulları Ulusal Birliği'nin kurulmasıyla taçlandırıldı.[124] 1909'da, yerel şubeleri olan Merkezî İşçi Koleji kuruldu. Okulun amacı, tüm işçi sınıfını, kapitalizme karşı kavgasına yardımcı olacak ve sosyalizme giden yolu aydınlatacak bilgiyle donatmaktı. Çünkü "öncelikle, kapitalist ekonominin kökünün kazınmasına yol açacak ekonomik değişiklikler"[125] gerekliydi. Merkezî İşçi Koleji sistemine katılan işçilerin, kitlesel proleter hareketin yükseldiği dönemde sendikaların kurulmasında önemli rol oynamaları bir rastlantı değildi.

Sosyal Demokrat Parti'nin 1910'daki yıllık konferansı, partinin ve sosyalist grupların tek bir örgüt çatısı altında birleştirilmesine yardım etmeye karar verdi; güçlü bir grev dalgası bunu kolaylaştırdı. Sosyal Demokrat Parti liderlerinden Harry Quelch, birleşme için şu ilkeyi ortaya koydu: "... Demokratik bir toplum içinde, tüm üretim, dağıtım ve mübadele araçlarının toplumsal mülkiyetine ve denetimine ve üründen ortak yararlanmaya inanan her erkek ve kadın Sosyalisttir."[126] İngiliz Sosyal Demokratların dergisi, işçilere gidilmesi ve onların sosyalist bilincinin ilerletilmesi yönünde çağrılar yayınladı. Yeni partinin kuruluş kongresi, 30 Eylül-1 Ekim 1911'de Manchester'da yapıldı; kongreye, *Clarion* gazetesi, yerel Bağımsız İşçi Partisi örgütleri ve çeşitli küçük sosyalist gruplar dâhil 35.000 sosyalisti temsil eden 219 delege katıldı. Quelch'in sunduğu program taslağında şöyle deniyordu: "... Sosyalist Parti, işçi sınıfının talep ettiği ivedi toplumsal reformların gerçekleştirilmesi için uğraş vermesine rağmen, reformcu bir parti değil, toplumsal özgürlüğün ve eşitliğin ancak sonuna kadar sınıf savaşı verilerek ve böylece tüm sınıf ayrımları tamamen yok edilerek kazanılabileceğini kabul eden devrimci bir partidir."[127] Kongre yeni partinin resmî adını (Britanya Sosyalist Partisi) onayladı, partinin kuruluşu Kasım 1911'de tüzüğün kabul edilmesiyle tamamlandı.

Britanya Sosyalist Partisi'nin kurulması, Britanya'da sosyalist hareketin gelişimde kesinlikle ileriye atılmış bir adımdı. Bununla birlikte, Sosyalistler, işçi sınıfı hareketinin kitlesel yükselişine önderlik edemediler ya da ciddi etkide bulunamadılar. Giderek şovenizme daha çok saplanan Hyndman'ın destekçileri ile muhalifleri arasındaki çekişme sürüp gitti.

Ama ilerici işçiler, toplumu sosyalist yönde yeniden yapılandırmak gerektiğini giderek daha iyi kavradılar.[128] Eş zamanlı olarak, işçi sınıfının toplumsal statüsünü ve yaşam koşullarını değiştirecek, haklarını ve çıkarlarını savunabilme-

124 Brian Simon, *Education and the Labour Movement. 1870-1920*, Lawrence & Wishart, Londra, 1965, s. 50.

125 *A.y.*, s. 330.

126 *The Social Democrat*, 15 Mart 1911, s. 99-100.

127 *Official Report of the Socialist Unity Conference Held at Caxton Hall (Manchester), on September 30th and October 1st, 1911*, The Twentieth Century Press, Ltd., Londra, 1911, s. 5.

128 Bkz. *Report of the First Annual Conference of the British Socialist Party*, Londra, 1912, s. 10-11.

sini sağlayacak reformları elde etmek için liderin entrikalarına değil, işçilerin kendi kaynaklarına güvenmeye yönelik bir istek işçi kitleleri arasında gittikçe büyüyordu. İngiliz proletaryasının grev hareketinin 1910-1913'te güçlü biçimde yükselmesi ve siyasal entrikacılığa karşı çıkan sendikalizmin gelişmesi, tüm bunları açıkça dışavuruyordu. Anlayışlarının bütün hamlığına rağmen, İngiliz sendikacılar proletaryanın devrimci özlemlerini yansıttılar; ayrıca, Fransız ya da İtalyan sendikacıların aksine, siyasal mücadelenin ve parlamentarizmin önemini çoğu kez yadsımadılar. Seçkin sendikacı Tom Mann, "ekonomik kavga gücü"nden yardım alırsa siyasal faaliyetin çok daha etkili olacağı inancındaydı ve parlamentonun devrimci bir kürsü haline gelmesini istedi.[129] İngiliz sendikacılar, ayrıca, eski sendikaları da kapsayan bir temelde, sendikalardaki dar kafalı lonca ruhuyla mücadele etmeyi de amaçladılar.

Emperyalizm, militarizm ve savaş sorunlarıyla ilgili tartışmalar da İngiliz işçi sınıfı hareketinde yeni eğilimlerin ortaya çıktığını kanıtlıyordu. Bu bakımdan, İşçi Partisi'nin parlamento grubu "oportünizmin nasıl da sosyalizme *ihanete*, işçi davasına *ihanete* yol açtığının bir örneği"ni[130] oluşturmasına rağmen partinin sıra neferleri farklı hissediyorlardı. 1912'deki İşçi Partisi konferansı, Britanya'nın dış politikasında değişiklik için parlamento grubunun çaba göstermesini isteyen bir kararı benimsedi. Britanya Sosyalist Partisi'nin sol unsurları ülke savunmasıyla, militarizmle ilgili anlayışları ve Hyndman ile destekçilerinin sosyal şovenizmini kararlı şekilde eleştirdiler.[131] Sendikacılar, işçi sınıfı hareketine karşı ordunun kullanılması aleyhine özveriyle mücadele ettiler. 1912'de kışlalarda "Askerlere Açık Mektup" dağıtıldı. Sendikacı bir derginin yayıncısı olan Guy Bowman'ın kaleme aldığı bu broşür askerlere seslenerek onlardan grevcilere ateş açılması yönündeki emirlere uymamalarını istiyordu. Yetkililer buna tepki olarak, yalnızca mektubu yazanı ve dağıtanları değil, onlarla dayanışma içinde olduğunu bildiren Tom Mann'ı da mahkûm edip hapse attılar.[132]

Kitlesel işçi sınıfı hareketinin benzeri görülmemiş yükselişi, sosyalist eğilimlerin güçlenmesi ve anlamlı reformlar yapılmasını sağlamak için işçilerin gösterdikleri çabalar, Britanya için özel bir anlam ve önem taşıyordu. Lenin 1913'te şöyle yazıyordu: "Genel olarak söylenirse, Britanya, siyasal özgürlüğün temellerine *sahip*tir, anayasal bir rejime *sahip*tir. İşçilerin istediği örgütlenme özgürlüğü, mutlak gerekli reformlardan biridir ve şimdiki anayasal rejimde bu pekâlâ gerçekleştirilebilir...."[133] Rusya'nın aksine, böyle reformlar bir devrim olmadan yapılabilirdi ve bunlar devrimin bir ön koşulu gibi görünüyordu. İngiliz işçi sınıfının ivedi gereksinim duyulan ekonomik, toplumsal ve siyasal reformlar için

129 *Tom Mann's Memoirs*, The Labour Publishing Company, Londra, 1923, s. 255.

130 V. İ. Leni , "Britanya'da (Oportünizmin Hazin Sonuçları)", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 56.

131 Bkz. *İkinci Enternasyonal'in Tarihi*, C. II, Nauka, Moskova, 1966, s. 255-56 (Rusça).

132 Bkz. V. Ye. Kelner, "Tom Mann: İnsan ve Devrimci", *Modern History*, Sayı 2, 1976, s. 98 (Rusça).

133 V. İ. Lenin, "Dublin Katliamından Bir Hafta Sonra", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 349.

verdiği mücadele potansiyel olarak antikapitalistti; proletaryayı iktidar ve sosyalizm mücadelesine hazırlamanın bütünsel bir unsuru haline gelebilirdi. Ne var ki, mücadeledeki bu eğilim ve kitlelerin bu etkin katılımı, İngiliz işçi hareketi içinde, işverenlerle ve yetkililerle uzlaşmadan yana olan oportünist seçkin zümrenin güçlü muhalefetiyle karşılaştı. Britanya, kitlelerin mücadelesini örgütleme ve yönetme yeteneğine sahip devrimci güçlerden yoksundu.

ABD'DE İŞÇİ SINIFI HAREKETİNİN DEVRİMCİ EĞİLİMLERİNİN GÜÇLENMESİ VE SOSYALİST FİKİRLERİN ETKİSİNİN ARTMASI

Ele alınan dönemde, ABD'deki işçi hareketi de benzer şekilde gelişti. Grevler giderek yaygınlaşıyordu. Gerçi 1908'de grevlere katılan ve lokavtlardan etkilenen işçilerin toplamı 1907'ye oranla %60 azaldı ve 1904-1907 ortalama rakamından %54,6 daha düşüktü. Ama daha 1909'da bir dönüm noktasına varıldı. 1910-1913 arasında grevlere katılan ve lokavtlardan etkilenen işçilerin yıllık sayısı, 800 bin ila 1 milyona ulaştı.[134] Buna, proletaryanın karşı karşıya olduğu ciddi engelleri dikkate alarak bakmak gerekir. Birleşik Devletler'de burjuva hukuku, her türlü toplu iş bırakma eylemini pratikte yasadışı sayıyor ve işverenin mülküne zarar verilmesi olarak değerlendiriyordu. Mahkeme emirleriyle grevler ve boykotlar yasaklandı, bunlara katılanların ya mücadeleden vazgeçmeleri ya da başka yerde iş aramaları istendi. Bu tür emirler özellikle 1908 tarihli Yüksek Mahkeme kararından sonra sıklıkla çıkarıldı. Burjuva mahkemeleri, iş için başvuran herkesi, sendikaya girmeyi "gönüllü olarak" reddedeceğine ilişkin bir hüküm içeren bireysel bir sözleşme imzalamaya zorlamayı da "işverenin hakkı" sayıp koruma altına aldı; ayrıca, işçilerinin sendikalarda örgütlenmesini engelleyen işverenleri boykot etmek de yasaya aykırıydı.[135] Arabuluculuk komiteleri ve işveren örgütleri, işçi sınıfı hareketine karşı kullanıldı. Devlet kurumları, "uzlaştırma" işlevlerini yoğunlaştırdı. 1912'de kurulan Sanayi İlişkileri Komisyonu, iş anlaşmazlıklarını inceliyor ve çözüm yolları öneriyordu. 1913'te oluşturulan Çalışma Bakanlığı'nın aracılık ve uzlaştırma görevleri vardı.

Aynı zamanda hükümet, kitle hareketinin yayılmasını dizginleme çabasıyla toplumsal alanda çeşitli yasal düzenlemeler yaptı. Birçok eyalet, çocuklar ile kadınların çalıştırılmasını ve sağlığa zararlı işlerde mesai saatlerini kısıtlayan yasalar, hükümet çalışanları için sekiz saatlik iş gününe ve ücretlere dair vb. yasalar yürürlüğe koydu. 1912 seçimlerinde 4 milyonu aşkın oy alan yeni İlerici Parti'nin desteğiyle Theodore Roosevelt'in yürüttüğü seçim kampanyası, kitlelerin değişen ruh haline gösterilen burjuva-reformcu uyumun çarpıcı bir örneğiy-

134 Bkz. Tablo 3, s. 339-40.

135 Benjamin J. Taylor, Fred Witney, *Labor Relations Law*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1971, s. 37-39, 43-48, 136-37; Carolyn Sims, *Labor Unions in the United States*, Franklin Watts Inc., New York, 1971, s. 47.

di. Lenin'in belirttiğine göre, "Roosevelt'in ve İlericilerin tüm programı ve tüm ajitasyonu, *burjuva reformları* yoluyla *kapitalizmin* nasıl *kurtarılacağı* üzerine kurulmuş"tu ve 1912 seçimleri, "sosyalizmle savaşma aracı olarak *burjuva reformculuğu*nun alışılmamış ölçüde açık ve çarpıcı bir ifşası"ydı.[136] Bu aynı burjuva reformculuğu, 1912'de iktidara gelen Demokrat Partili Başkan Woodrow Wilson'ın politikasına ve özellikle toplumsal yasal düzenlemelerine de damga vurdu. Aynı zamanda, Birleşik Devletler'de savaş öncesi yıllar, işçi sınıfına karşı yasa ve düzenin en temel kuralları çiğnenerek girişilen acımasız misilleme eylemlerine tanıklık etti. Başkan Wilson'ın desteğiyle, federal askerler ve eyaletlerin Ulusal Muhafız güçleri, grevleri kırmak ve grevci kamplarını yerle bir etmek için kullanıldı, sonuçta kadınları ve çocukları da kapsayan ölüm olayları meydana geldi.[137] Birçok kentte hapishaneler, Dünya Sanayi İşçileri (DSİ) önderliğindeki mücadeleye katılanlarla tıka basa doluydu.

İşverenler de işçi örgütlerinin haklarına karşı saldırılarını, "sendikasız işyeri" ya da "Amerikan Planı" biçiminde sürdürdüler. Bu önlemler aslında sendikalarla herhangi bir şekilde anlaşmayı reddetme, konumlarını zayıflatma amacı güdüyordu. John D. Rockefeller Jr.'ın başında olduğu Colorado Coal Company ya da US Steel Corporation gibi en büyük ABD tekelleri özellikle etkindi. Örneğin 1908'de, US Steel Corporation'da çalışan 118.000 kişinin yalnızca 8.000'i Demir ve Çelik İşçileri Sendikası'na üyeydi (1901'de üye sayısı 60.000'di).

Birleşik Devletler'de 1909-1914 arasında meydana gelen ve "derin toplumsal isyanlar"[138] adıyla anılan grevler, proletarya ile burjuvazi arasındaki mücadelenin şiddetlenmesini, özellikle de Lenin'in 1908'de Britanya ve Birleşik Devletler için öngördüğü "tröstlere karşı tırmanan hareket"i[139] yansıtıyordu. 1909'da, US Steel'in sendikalara karşı ve ücretleri düşürmek için başlattığı saldırı, 14 ay süren ama başarısızlığa uğrayan bir greve yol açtı; sonuç olarak şirket, 25 yılı aşkın süre işçileri sendikalaşma haklarından yoksun bırakmayı başardı. Başka çelik tesislerindeki grevler de başarısız oldu. Giyim işçileri de "sendikasız işyeri"ne ve zor çalışma koşullarına güçlü biçimde karşı çıktılar. 1910'da New York'ta, terhane sistemine karşı kitlesel bir isyan olarak tanımlanan bir grev gerçekleştirdiler. İşçiler, işverenlerden önemli tavizler kopardılar. Yetkililerin kışkırtmalarına karşın, Birleşik Devletler'de inşaat işçileri ve başka işçiler de çetin bir mücadele yürüttüler. 1911'de, Şikago'da ve Illinois'un güneyi ile batısında demiryolu çalışanlarının grevleri oldu. 1912-1913'te Batı Virginia'lı madenciler, üye oldukları sendikanın tanınması için ve Birleşik Devletler'in orta bölgesinde Birleşik

136 V. İ. Lenin, "ABD Başkanlık Seçimlerinin Sonuçları ve Anlamı", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 403, 402.

137 Bkz. L. İ. Zubok, *a.g.y.*, s. 467-68: İ. A. Belyavskaya, *Birleşik Devletler'de Burjuva Reformculuğu (1900-1914)*, Nauka, Moskova, 1968, s. 209-302, 312-20, 336-37, 358-59, 362-63 (Rusça).

138 Bkz. Lewis L. Lorwin, Jean Atherton Flexner, *The American Federation of Labor. History, Policies, and Prospects*, The Brookings Institution, Washington, 1933, s. 106.

139 V. İ. Leni , "Dünya Siyasetindeki Yanıcı Madde", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 186.

Maden İşçileri Sendikası'nın elde ettiğine benzer çalışma koşullarına kavuşmak için uzun süreli grevler yaptılar.[140]

ABD proletaryasının hakları uğruna verdiği azimli mücadele, AFL (Amerikan İşçi Federasyonu) liderliğini tekelcilik karşıtı eyleme itti. AFL'nin üye sayısı 1910-1914 arasında 1.500.000 ila 2.000.000'du. Federasyon, işçilerin US Steel'e karşı mücadelesinde etkin olarak yer aldı ve polisin sendika aleyhine düzenlediği bir kumpasa kurban giden Metal İşçileri Sendikası liderlerini savunma çabalarına destek verdi. Federasyon, üyeleri adına belirli maddi tavizler elde etti ama vasıfsız işçilerin üyeliğini reddetmeyi ve göçmenlere karşı, özellikle de siyah halka karşı şovenist bir tutum sergilemeyi yine sürdürdü.[141] Federasyonun liderleri, ABD işçi sınıfı hareketinin birliğini bozdular, örgütlenmesine köstek oldular ve sınıfsal işbirliği yönünde "iş bilir politika" izlediler. Siyasette ve seçim kampanyalarında, federasyon üyelerini, belli bir anda, daha büyük umut bağladıkları burjuva partisine yönlendirdiler, böylelikle iki partili oyunu "kurallarına tam uyarak" oynadılar.

Tüm bunlar, ABD proletaryasının militan bir enternasyonalist örgütü olan, AFL'nin oportünizmine karşı çıkan ve sömürülenler ile sömürenlerin uzlaştırılamayacağı önermesini temel alan DSİ'nin faaliyetlerine özellikle önem kazandırdı. Gerçi 1908'deki Dördüncü DSİ Kongresi, siyasal mücadelenin ve proletaryaya ait bir siyasal partinin gerekliliğini reddeden anarkosendikalist eğilimleri örgütte güçlendirdi. Düşük ücretli kereste ve tarım işçileri arasında, Batı'daki madenciler ve Doğu'daki tekstil işçileri arasında DSİ'nin önderlik ettiği grevler yapıldı. Bunlar, bazen bir tür iç savaşa dönüşen kararlı mücadele örnekleriydi. Her bir savaşın taktikleri, ayrı ayrı işletmelerdeki koşullar dikkate alınarak belirlendi.[142] DSİ'nin önderlik ettiği örgütsüz, düşük ücretli işçiler, özellikle çelik ve otomotiv sanayilerinde en büyük tröstlere karşı grevler gerçekleştirme gücü buldular. Yerel DSİ şubeleri, işverenlerce ya da yetkililerce kiralanan silahlı çeteleri püskürtmek için sıklıkla kuvvet kullanmak zorunda kaldı. McKees Rocks'ta vasıfsız 5.000 metal işçisinin, Pensilvanya yetkililerince desteklenen yerel US Steel şubesine karşı 1909'da başlattığı grev bu bakımdan tipikti. Farklı 16 milliyetten işçilerin yekvücut olup dövüştüğü bu greve DSİ önderlik etti. Grev şiddet dolu 45 gün boyunca sürdü, 13 insan öldü ve 50'den fazla insan yaralandı ama grevciler kazandı. Taleplerinin neredeyse tamamı

140 Bkz. L. F. Zubok, *a.g.y.*, s. 447-48; Jack Hardy, *The Clothing Workers*, International Publishers, New York, 1935, s. 28-29.

141 Bkz. A. N. Şlepakov, *Emperyalist Dönemde Göç ve ABD İşçi Sınıfı*, Mysl, Moskova, 1966, s. 97-110 (Rusça); *The Negro and the American Labor Movement*, haz. Julius Jacobson, The Anchor Books Edition, New York, 1968, s. 158.

142 Ayrıntılar için bkz. Philip S. Foner, *History of the Labor Movement in the United States*, C. IV, *The Industrial Workers of the World. 1905-1917*, International Publishers, New York, 1965, s. 88-98; Melvyn Dubofsky, *We Shall Be All. A History of the Industrial Workers of the World*, Quadrangle Books, Şikago, 1969, s. 120-70.

karşılandı ve grev sırasında kurulan yeni DSİ şubesine (Araba İmalat İşçileri Sendikası'na) 3.000 kişi üye oldu.[143]

DSİ 1912-1913'te birkaç büyük grev gerçekleştirdi: ABD ipek sanayisinin merkezi Paterson'da (N.J.), Akron'daki (Ohio) kauçuk fabrikalarında vb. Ama ülkeyi sarsan eylem, 1912'de Lawrence'ta tekstil işçilerince yapılan ve 20 milliyetten örgütsüz işçilerin daha yüksek ücret talep ettikleri devasa grevdi. Sayıları 25.000'i bulan işçilerin iki aydan uzun süre devam ettirdiği grev genelleşti. DSİ liderleri, grevcilerin eylemini eşgüdüm içinde yürütmeyi başardılar. Lawrence'taki ve başka şehirlerdeki çeşitli işletmelerin hem DSİ üyesi hem de AFL üyesi işçileri ve sosyalist örgütler, grevi parasal olarak desteklediler. Misillemelere, her türden kışkırtmaya ve engellemeye karşın, grevciler büyük azim ve birlik sergileyerek American Woolen Company'yi yenilgiye uğrattılar.[144] Lawrence'ta 30.000 işçinin grev sayesinde elde ettiği ücret artışları, New England'daki 250.000 tekstil işçisine de uygulandı: İşverenler, yeni grevlerin olmasını ve işçi örgütlerinin güçlenmesini önlemek için tavize razı olmaya karar verdiler. Mücadelenin işçi dayanışmasını ve örgütlenmesini nasıl da pekiştirdiğini bu grev gösterdi. Böyle işçi zaferleri, başka işletmelerde tekelci baskılara karşı eylemleri de özendirdi.

DSİ'nin önderlik ettiği eylemlerin ABD'li pek çok işçide uyandırdığı duygudaşlık, sınıf mücadelesinin hızlanmasına ve keskinleşmesine hizmet etti.

DSİ, eğitime çok büyük önem verdi. Eğitim dernekleri ve işçi kulüpleri kurdu, kitapçıklar çıkardı, yerel katılımcılar için konferanslar, mitingler, tartışmalar vb. düzenledi. DSİ'nin kurduğu kütüphaneler, pek çok işçiyi Marx'ın ve Engels'in, Darwin'in ve Spencer'ın, Voltaire'in ve Jack London'ın kitaplarıyla tanıştırdı. Yine de DSİ, siyasal mücadelenin ve örgütlenmenin önemini sıklıkla hafife aldı, bu da yürüttüğü eğitim çalışmalarını olumsuz etkiledi.

DSİ önderliğindeki yoğun mücadele hem başarılar hem de yenilgiler getirdi. 1913'te 22 hafta süren Paterson grevinde verilen kayıplar, en ağır olanlar arasındaydı.[145] Kentteki tüm işçiler (yaklaşık 25.000 kişi) greve katıldı. Lawrence'ta olduğu gibi, 250 ila 300 üyeden ve 15 ila 20 kişilik bir yürütme heyetinden oluşan bir genel grev komitesi kuruldu. Grev, işçiler ile John Reed dâhil ilerici kentli aydınlar arasında ittifak oluşmasını sağladı. Ne var ki, liderler bazı taktik hatalar yaptılar ve eşi benzeri görülmemiş bir tutuklama dalgasının ardından, grevciler yoksulluğa ve açlığa teslim oldular. İşçilerin yenilgisi, DSİ'nin saygınlığını zedeledi.

1914'te Colorado madencilerince girişilen ve savaş öncesi dönemin en tanınmış grevlerinden biri olan eylem, ABD proletaryasının mücadelesinde bir dönüm noktasıydı.[146] Yaklaşık 9.000 işçi 15 ay grev yaptı. Grevciler ile silahlı şirket koru-

143 Philip S. Foner, *a.y.*, C. IV, s. 281-305.

144 *A.y.*, s. 329-50.

145 Ayrıntılar için bkz. M. I. Lapitski, *William Haywood*, Mysl, Moskova, 1974, s. 127-36 (Rusça).

146 Ayrıntılar için bkz. George S. McGovern ve Leonard F. Guttridge, *The Great Coalfield War*, Houghton Mifflin Company, Boston, 1972.

cuları ve eyalet milisleri arasında çatışma bile çıktı. Şirkete ait evlerinden çıkarılan grevciler, dağlardaki çadır kamplarında yaşadılar. Milisler, bu yerleşimlerden biri olan Ludlow Camp'i 20 Nisan 1914'te ateşe verdi. Yangınla ve milislerin kurşunlarıyla insanlar öldü. İşçiler silahlandılar. Birkaç köyü ele geçirdiler, maden tesislerini ateşe verdiler ve en sonunda büyükçe bir araziyi tuttular. Ludlow Katliamı olarak bilinen, madencilerin askerî birliklere karşı silahlı mücadelesi 10 gün sürdü. Başkan Wilson, grev sırasında kâh askerî birlikleri kullandı kâh işçilerle işverenleri uzlaştırmak için arabuluculuk yaptı. Ne var ki, Rockefeller'ın başını çektiği işveren tarafı, başkanın uzlaşma önerisini reddetti. Eşitsiz mücadelenin tükettiği işçiler teslim olmak zorunda kaldılar. Ama ondan sonra bile, Birleşik Devletler'de ülke içi gerilimler hep yüksek kaldı. Yetkililer, Ludlow olaylarının ülkeyi iç savaşın ve devrimin eşiğine getirdiğini itiraf ettiler.[147]

Colorado'daki gelişmelerden dolayı, işverenler politika değişikliği yapmak zorunda kaldılar ve Rockefeller, sanayicilerin paternalizmine dayalı "munis" sendikanın embriyosunu içeren bir "Endüstriyel Temsil Planı" tasarlama ihtiyacı hissetti.

DSİ'nin örgütlediği siyasal kampanyalar ("ifade özgürlüğü ve örgütlenme hakkı için sokakları kullanma mücadelesi")[148] savaş öncesi yıllarda özellikle önem kazandı. 1908'de DSİ, sosyalist partilerin üyeleriyle birlikte, önce Los Angeles'ta, sonra da Montana'nın Missoula kentinde ifade özgürlüğü için mücadeleye başlamıştı bile. "Sokak hakkı" ve ifade özgürlüğü için ilk geniş çaplı kampanya, belediye meclisinin sokak mitinglerini yasaklamasına tepki olarak, 1909'da Washington'ın Spokane kentinde yapıldı. DSİ, ifade özgürlüğünü savunmak için mitingler düzenleyerek yasağı çiğnedi, yetkililer ise misillemelerle karşılık verdi. Ama ne yüzlerce DSİ eylemcisinin (daha sonra ABD işçi sınıfı hareketinde seçkin bir yer edinecek olan 19 yaşındaki Elizabeth Gurley Flynn[149] dâhil) gözaltına alınması ne de gardiyanların zalimliği, özgürlük savaşçılarına diz çöktürebildi. En sonunda işçiler kazandı. DSİ 1909-1913 arasında Montana'da, Pensilvanya'da, California'da, Washington'da ve Güney Dakota'da benzer kampanyalar düzenledi. "Sokak hakkı" için, ifade özgürlüğü için yürütülen bu kampanyalar, yetkililerin ağır baskılarına rağmen, büyük özveri ve kararlılık sergiledi. Çoğu zaman zaferle sonuçlanarak, doğrudan doğruya sokaklarda propaganda yürütme hakkını bir kez daha doğruladı. DSİ'nin faaliyetlerinin siyasal yönelimli olması gerçeği çok önemliydi. Ne var ki, DSİ'nin yetkililere karşı mücadelesi belirli bir ultra solcu aşırılıktan zarar gördü. Lenin, DSİ'yi, "derinlemesine proleter ve kitlesel bir hareket" olarak tanımlayarak,

147 *American Violence. A Documentary History*, haz. Richard Hofstadter ve Michael Wallace, Alfred A. Knopf, New York, 1970, s. 162.

148 Philip S. Foner, *a.g.y.*, C. IV, s. 172-73.

149 Bkz. Elizabeth Gurley Flynn, *I Speak My Own Piece. Autobiography of "The Rebel Girl"*, Masses and Mainstream, New York, 1955.

yanlışlarının ve tutarsızlıklarının, küçük burjuva anarşist görüşlere bulaşmış olmaktan çok, "tamamen devrimci ve kitlelerle bağlantılı proleterlerin siyasal deneyimsizliği"nden[150] kaynaklandığını söyledi. Kitle hareketi, AFL'nin dayatmaya çalıştığı sendikalist kalıba uymadı. DSİ'nin örgütlediği kampanyaların ve grevlerin akışı içinde burjuvazinin sınıfsal tahakküm organlarıyla girilen çatışma hem DSİ üyeleri arasında hem de AFL üyeleri dâhil diğer işçiler arasında sınıf bilincinin gelişimini hızlandırdı.

AFL liderlerinin tüm çabalarına rağmen kendiliğinden gelişen sosyalizme yöneliş federasyon içinde de gitgide daha çok hissedilir oldu. Gerçi AFL'deki sağcı sosyalistler o yönelişin üstüne reformcu bir yapı inşa ettiler ama sol sosyalist unsurlar da mevzilerini sağlamlaştırdılar. Madenci, boyacı, mekanikçi sendikaları ve bazı başka sendikalar, sosyalistlerin yönetimindeydi. 1912'deki federasyon kongresinde, AFL başkanlığı için gösterilen sosyalist aday 5 bin oy aldı ama kazanamadı.[151] Bu eğilimlerdeki yükselmenin bir diğer kanıtı, sosyalist fikirlerin ve ABD Sosyalist Partisi'nin güçlenmesiydi. Partinin 1909'da 41 bin olan üye sayısı Mayıs 1912'de 150 bine çıktı. Sosyalistler 1904'te yaklaşık 40 süreli yayın çıkarırken, 1912'de İngilizce ve başka dillerde en az 323 yayın çıkarıyorlardı. *Appeal to Reason* [Akla Çağrı] gazetesinin tirajı 1912 sonunda 984.000'e ulaştı; mahkemelerce uygulanan baskılara rağmen, sosyalist basın gitgide büyüdü ve güçlendi. Sosyalist fikirler, ülkenin siyasetinde kendine belli bir yer edindi. ABD Kongresinde eleştirilere uğradı. Birleşik Devletler Posta Servisi, bu görüşleri savunan süreli yayınların dağıtımına engel çıkardı. Yine de sosyalist fikirleri görmezden gelmek artık mümkün değildi. Sosyalist Parti, özellikle kitle hareketinin yükselmesine katkıda bulunduğu bölgelerde seçmen desteğini gitgide artırdı. 1911'in güzünde, Sosyalist Parti'nin 1.000'i aşkın adayı 337 şehirde ve köyde yerel organlara seçildi. 1912'deki başkanlık seçiminde, 900.000'i aşkın insan Sosyalist aday Eugene Debs'e oy verdi; 1908'de ise bu sayı 420.000'in biraz üstüydü. Anlamlı olarak, AFL üyelerinin üçte biri, liderlerince desteklenen adaya değil, Debs'e oy verdi.[152]

Ama Sosyalist Parti'nin öne sürdüğü fikirlerin Marksizmden hayli uzak olduğunu unutmamak gerekir; sosyalizme oldukça kuşkuyla bakanlar bile bazen bu fikirleri paylaşıyorlardı.[153] Sağcı ve merkezci parti liderleri devrimci mücadeleyi

150 V. İ. Lenin, "Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresinin Temel Görevleri Üzerine Tezler", *Toplu Yapıtlar*, C. 31, s. 200.

151 Bkz. William Z. Foster, *Outline Political History of the Americas*, International Publishers, New York, 1951, s. 338; John H. M. Laslett, *Labor and the Left. A Study of Socialist and Radical Influences in the American Labor Movement. 1881-1924*, Basic Books, New York, 1970, s. 161-62, 205.

152 I. Kipnis, *The American Socialist Movement, 1897-1912*, Greenwood Press Publishers, New York, 1968, s. 247, 367; İ. A. Belyavskaya, *a.g.y.*, s. 202; L. İ. Zubok, *a.g.y.*, s. 503; *Historical Statistics of the United States. Colonial Times to 1957*, US Government Printing Office, Wash., 1960, s. 682; Albert Fried, *Socialism in America. From the Shakers to the Third International. A Documentary History*, Doubleday and Company, New York, 1970, s. 453-54.

153 Bkz. Albert Fried, *a.g.y.*, s. 386, 387; I. Kipnis, *a.g.y.*, s. 250-51.

reddettiler ve şovenist bir duruş aldılar. 1910'daki parti kongresi, yurt dışından göçü yasaklamaya dönük önlemleri gönülden destekleyen bir kararı kabul etti. Parti liderleri, o dönemde Esmer Tenli İnsanların İlerletilmesi İçin Ulusal Birlik adlı örgütü kuran siyahların hareketini görmezden geldiler.

Sosyalist Parti'nin sol kanadı, savaş öncesi yıllarda kitlesel işçi sınıfı hareketinin gelişiminde etkin görev aldı. Charles Ruthenberg, işçi sınıfının mücadelesini yürütebileceği yeni yollar arıyordu. Eugene Debs, bu mücadelede devrimci bir çizgiyi kararlılıkla savundu. William Haywood, devasa grevlere önderlik etmekte hünerliydi. Sosyalist Parti'nin sağcı liderleri, Haywood'a saldırıp iftira ederek onu salt şiddet ve "doğrudan eylem" lehine siyasal faaliyetten vazgeçmekle suçladılar ve böylece, parti üyeliğini sürdürmesini imkânsız hale getirdiler. Haywood istifa etti ve 40.000 üye de onu izledi; 1913 yazı geldiğinde Sosyalist Parti'nin üye sayısı neredeyse iki kat azalmıştı. Haywood'un destekçileri daha sonra sanayi sendikalarının faaliyetlerine katıldılar. Resmen Sosyalist Parti'ye mensup olmadıkları halde sosyalist fikirleri kitleler arasında yaydılar.

Yine de örgütlü işçilerin çoğu, sosyalizmi reddeden ve üstelik, "emeğin saygınlığını bir bütün olarak Amerikan toplumundan kabul görmesinde arayan"[154] Gompers'vari ilkelere sadık kaldı. Ama "çalışma demokrasisi" bayrağı altında işçi ile işveren arası işbirliğini savunan federasyon liderliğinin politikası bile, Birleşik Devletler'deki nesnel gelişmelere verilmiş bir tür tepkiydi. Dar olarak vasıflı işçilerin ekonomik çıkarlarıyla sınırlı tutulan bu politika, "Amerikan yaşam tarzı"nda köklü değişikliklere duyulan nesnel gereksinimin de çarpık bir yansımasıydı. İşçi sınıfı hareketinin 1910-1914 yıllarında gelişimi ve burjuvazinin politikası, bu sorunun ivediliğini kanıtladı. Theodore Roosevelt'in programının burjuva reformcu özünü teşhir eden Lenin, çalışma alanında en ileri yasal düzenlemeler yapılması ve herkese "insana yaraşır" ücret güvencesi verecek şekilde tüm sanayinin hükümetçe denetlenmesi konusunda verilen sözlerin, "toplumsal ve endüstriyel adalet"i tesis etmeye yönelik "antitröst" vaatlerin, "bizatihi kapitalizmin varlığı" sorununu gündeme getirdiğini ve bu sorun çevresinde döndüğünü keskin bir sezgi gücüyle gözlemledi.[155] Bu, esas olarak, sosyalist eğilim ile tekelci devletçi eğilim –ülkenin ulusal servetinin yaklaşık üçte birine sahip olan Rockefeller ve Morgan gibi para babalarının sultasında "hükümetçe denetim" eğilimi– arasındaki çekişmeydi. Ne yazık ki, iyi örgütlenmiş ve çok geniş maddi kaynaklara, manevi baskı olanaklarına sahip olan sermayenin karşısında, yeterli siyasal deneyimden ve sınıf örgütlenmesinden yoksun bir işçi sınıfı bulunuyordu.

154 William M. Dick, *Labor and Socialism in America. The Gompers Era*, Kennikat Press, New York, Londra, 1972, s. 113.

155 Bkz. V. İ. Lenin, "ABD Başkanlık Seçimlerinin Sonuçları ve Anlamı", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 403, 404.

FRANSA: PROLETARYANIN MÜCADELESİ, REFORMİZM VE ANARKOSENDİKALİZM

Fransa'da 20. yüzyılın ikinci on yılının başlarındaki sınıf mücadelesi, "proletaryanın kendisini ezenlere karşı için için biriktirdiği nefret"in[156] artmayı sürdürdüğünü ve dönem dönem patladığını kanıtladı. Ne var ki, Britanya'nın ve Birleşik Devletler'in aksine, Fransa'da işçi sınıfının devrimci ve sosyalist gelenekleri hâlâ canlı olsa da, çoğu kez, temelde Fransız sosyalist ve sendikal hareketlerindeki genel durumla bağlantılı olan büyük engellerin aşılması gerekiyordu. İşçi örgütlerinin parti ve sendika olarak "ayrı dünyalara bölünme"si, bunların birbiriyle yarışması, reformizmin ve anarkosendikalizmin olumsuz sonuçları, Fransa'da çok şiddetli hissedildi.

1914'e gelindiğinde, Fransız Sosyalist Partisi (SFIO, Section Française de l'Internationale Ouvrière [İşçi Enternasyonalinin Fransa Şubesi]) yaklaşık 77.000 üyeye sahipti ve bu rakam 1906'dakinin iki katıydı. Söz konusu dönemde partinin aldığı oy sayısı 878.000'den 1.400.000'e çıktı, parlamentodaki sandalye sayısı ise 1906'da 51 iken, 1910'da 74'e ve 1914'te 103'e yükseldi.[157] Ne var ki, SFIO tutarlı bir proleter politika izlemedi. Bakanlık hevesine karşı olduklarını yüksek sesle söylemelerine rağmen, parlamentodaki Sosyalist üyelerin birçoğu, gerçekte partiyi, hükümette yer almanın bedelinin sosyalist devrimci politikayı terk etmek olduğu bir sol blok çizgisine gitgide daha çok taşıdı. Birdenbire sağa yönelen Albert Thomas'ın ve Gustave Hervé'nin çabaları, 1913-1914'te bu çizginin açık açık ilan edilmesine yol açtı. SFIO içindeki iki rakip grubun, yani Guesde'cilerin ve Jaurès'çilerin aldıkları tutumlar da uzlaşmacı parlamentarizmi güçlendirdi. Guesde, parlamentarizmin oportünist çarpıtılmasına karşı tutkuyla mücadele etti ama benimsediği Marksist duruş tutarlı değildi ve proletaryanın karşı karşıya olduğu görevleri tüm karmaşıklığıyla dikkate alacak olumlu bir pratik devrimci faaliyet programı içermiyordu. Kişisel olarak makam düşkünü ya da bakanlık heveslisi olmamakla birlikte, Jaurès, Fransız işçi sınıfı hareketinin bazı pratik sorunlarını çözmek için parlamentodan yararlanma girişimlerinde reformcu bir çizgi izledi. SFIO, siyaseti biricik faaliyet alanı saymakla ve bunu parlamenter reformculuğa indirgemekle, pratikte işçilerin ekonomik gereksinimleri için mücadeleden çekildi.

Savaşın arifesinde sendikaların 1 milyon dolayındaki üyesinin[158] 550.000'ini birleştiren Fransa Genel İş Konfederasyonu'nun (CGT) yönetimi içindeki reformcular, uzlaşmacı bir politika savunup uyguladılar. İşçi örgütleri geliştikçe, grevlerden uzak durmaları gerektiğini, çünkü anlaşmazlıklar barışçıl yolla çözü-

156 V. İ. Lenin, "Dünya Siyasetindeki Yanıcı Madde", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 187.

157 Bkz. J. Parel, *Le Mouvement ouvrier français. Syndicalisme et socialisme* [Fransız İşçi Hareketi. Sendikacılık ve Sosyalizm] *(1872-1914)*, C. 1, Villemomble, Bréal, 1971, s. 79.

158 Bkz. Marcel Gonin, *Histoire du mouvement ouvrier et des centrales syndicates en France* [Fransa'da İşçi Hareketinin ve Sendika Birliklerinin Tarihi], édité par la C.F.D.P. (C.F.T.C.), Paris, 1969, s. 34.

lünce daha etkileyici zaferler kazanıldığını iddia ettiler. Reformcular, politikalarını haklı çıkarmak için, Fransız işçi sınıfı hareketinde, özellikle de sendikalarda oldukça büyük etkiye sahip olan anarşizm ve anarkosendikalizm tehlikesine de işaret ettiler. Gerçekteyse, oportünizm ve ilkesiz entrikacılık, Sosyalistlerin grev hareketini örgütlemeyi reddetmeleri ve ekonomik talepleri küçümsemeleri, tam tersi bir sonuç doğurdu: İşçi sınıfı hareketindeki devrimci eğilimler, anarşist, sendikalist bir doğrultuda gelişti. Proletaryanın siyasal örgütlenmesi, işçi temsilcilerinin parlamenter faaliyetleri ve genel olarak her türlü siyasal eylem gitgide daha çok reddedildi.

Emekçi kitlelerin giderek büyüyen hoşnutsuzluğuna ne reformcu ne de anarkosendikalist çizgi doğru dürüst yön verebildi. Zaman zaman, kitlelerin hem anarkosendikalist "devrimci talimler"den hem de reformcu liderlerin mücadeleyi köstekleme çabalarını aşma gerekliliğinden bıkıp usandıklarını gösteren işaretler gözlendi. Yine de yaşamın kendisi, ekonomik, toplumsal ve siyasal baskılar, defalarca işçileri mücadeleye yöneltti. Savaş öncesi yıllarda mücadele, bazen kesintiye uğramasına karşın, genel olarak yükselişteydi.

Proleter hareketi, işverenlerin ve onları destekleyen hükümetin artan direnişini alt etmek zorundaydı. Kapitalistler, işçilere karşı mücadelede güçlerini koordine etmek için, "yardımlaşma fonları" (1914'te üye sayısı 400.000'i bulan işveren birlikleri) kurdular. Örneğin, 18.000 sanayici, İşveren Sendikaları Ulusal Federasyonu'na üyeydi; hatta bu örgütün liderleri, grev hareketine karşı ortak çaba için yurt dışında (Almanya'da) bile destek aradılar. Grevcilerle savaşmak üzere silahlı müfrezeler oluşturuldu. Sayısız grevci yargılandı.[159] Raymond Poincaré'nin cumhurbaşkanı olduğu 1913'teki seçimde çarpıcı şekilde gözlendiği üzere, radikallerden gericilere kadar tüm burjuvazinin proletaryaya karşı birleşmesi de sınıfsal çelişkilerin şiddetlendiğini kanıtlıyordu.

1908-1909'da grevci sayısı düşüktü ama daha 1909'da grevci sayısı 1908'e kıyasla %70 artmıştı ve grevlerdeki iş günü kaybı %100'den fazla artarak neredeyse 1907'deki düzeye ulaşmıştı. Grev hareketinin gerileme gösterdiği dönemlerde bile, bazı grevler oldukça fırtınalıydı ve barikatların kurulması aşamasına ulaştı. Örneğin, Paris'in varoşlarından Draveil'de bu durum yaşandı. İnşaat ve hafriyat işçilerinin grevi 1908'in Mayıs'ından Ağustos'una kadar sürdü ve sonunda hükümet birlikleriyle kanlı çatışmalar çıktı. Hükümetin misilleme eylemlerini protesto etmek için Villeneuve-Saint George'da düzenlenen gösteriye de ateş açıldı.

1909 baharında posta ve telgraf işçileri greve başladılar ve bu olgu, grev hareketinin toplumsal tabanının, Fransa nüfusunun oldukça kalabalık bir kesimini oluşturan hükümet çalışanlarını da kapsamına alarak genişlediğini gösteriyor-

159 Bkz. B. L. Vulfson, "Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Fransa'da Grev Hareketi Tarihinden Sayfalar", *Fransız Yıllığı, 1961*, SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Moskova, 1961, s. 271-78 (Rusça).

du.[160] Grevin önderliğini, orta gelir düzeyindeki vasıflı maaşlılar yaptı. Hareket, Paris'ten taşra illerine yayıldı. Lyon'da 1.300 posta işçisinin 1.100'ü greve gitti. Ama grevciler gerek CGT'den, gerekse SFIO'dan yeterli destek görmediler, bu nedenle de kaybettiler. Sosyalist Parti liderleri "sendikaların alanı"na karışmamaya özen göstererek, parlamentoda etkisiz bir araştırma önergesiyle yetindiler. 1909'daki grev hareketine inşaat, dokuma, metal ve deri işçileri ile başka işçiler de katıldı. Eylül 1909'da Paris'te inşaat işçilerinin yaptığı büyük bir grevin başarısı, posta ve telgraf işçilerinin moral bozucu yenilgisini kısmen dengeledi.

1910-1911'de Fransız grev hareketi, 1908-1909'daki düzeye kıyasla grev sayısı bakımından %40, grevci sayısı bakımından %90, iş günü kayıpları bakımından ise %70 daha yüksek oldu. Ama bunların çoğu, katılımcı sayısı 50'yi aşmayan küçük çaplı grevlerdi ve ülke çapında çok eşitsiz bir sıklık oranı gösterdi. Fiyat artışlarına karşı kitlesel bir hareket vardı; ülkenin kuzey ve kuzeydoğu bölgelerindeki önemli sayılabilecek tüm sanayi merkezlerine yayıldı. Grevlerle birlikte gösteriler yapıldı, pazar yerlerine yürüyüşler düzenlendi, "izleme komiteleri" kuruldu ve fiyatlara istikrar getirme çabalarına girişildi.[161]

1910 sonbaharında, sendika ve SFIO liderlikleri içindeki reformcuların büyüyen mücadeleyi dizginlemeye yönelik tüm çabalarına rağmen, Fransız proletaryasının en büyük ve en örgütlü kesimlerinden biri olan demiryolu işçileri greve gitti. Artan fiyatlar karşısında ücretlere genel zam yapılmasını, çalışma kuralları getirilmesini, daha yüksek emekli aylıkları bağlanmasını ve düşük ücretli işçiler için yıllık asgari ücret belirlenmesini talep ettiler. Grevi başlatanlar, yani Kuzey Demiryolu işçileri, eğer sendikanın merkez grev komitesi grevin başka demiryollarına yayılmasını önleme çabasına girecek olursa, kazanıncaya kadar mücadele etmeye kararlıydılar. Sonuç olarak, Demiryolu İşçileri Ulusal Sendikası Ekim 1910'da genel grev çağrısı yapmak zorunda kaldı.[162] Grev, yüksek ücretli işçileri kapsayan Mühendisler ve Mekanikçiler Federasyonu'nca da desteklendi. Resmî rakamlara göre, Kuzey ve Batı demiryollarının personelinin neredeyse yarısı, Güney Demiryolu çalışanlarının üçte biri ve diğer demiryollarındaki işçilerin büyük bölümü greve katıldı. Bununla birlikte, hükümet kararlı önlemler aldı: Demiryolu elemanlarının seferber edileceğini duyurdu, asker birliklerini demiryollarının hizmetine verdi vb. İstemeyerek grev çağrısı yapan sendikanın reformcu liderleri bocalamaya başladı. Grev bir hafta sürdü ve yenilgiye uğradı.[163]

İnşaat işçileri, 1910-1911'deki grevlerde özellikle etkin oldular. Tüm grevlerin ve grevcilerin dörtte birini, 1911'de ise grevcilerin üçte birini onlar oluşturdu. Ne var ki, inşaat işçileri, bağlı oldukları sendikanın anarkosendikalist liderliğin-

160 Ayrıntılar için bkz. V. M. Dalin, *Savaş Öncesi Fransa'da Grevler ve Anarkosendikalizmin Bunalımı*, Sotsekgiz, Moskova-Leningrad, 1935, s. 103-26 (Rusça).

161 *A.y.*, s. 16.

162 *L'Humanité*, 11 ve 12 Ekim 1910.

163 Ayrıntılar için bkz. V. M. Dalin, *a.g.y.*, s. 154-64.

ce yapılan hatalardan ciddi şekilde etkilendiler. Parisli inşaat işçilerinin, sekiz saatlik iş günü ve yürürlükteki işe alma sisteminin kaldırılması talebiyle 1911 yazında yaptıkları en büyük grev, bunun bir örneğiydi. Elli bin işçinin katıldığı grev iyi örgütlenemedi ve bu nedenle yenilgiye uğradı. Bu, anarkosendikalist "doğrudan eylem" taktiklerini ciddi ölçüde gözden düşürdü.

Sonraki yıllarda, grev hareketinin genel kapsamı daraldı. 1912-1914 arasında grev hareketine madenciler önderlik etti. Tüm grevcilerin yaklaşık %50'si onlardan oluştu; 1912'de, ülkedeki madencilerin üçte ikisi grevlere katıldı. Sekiz saatlik iş günü, güvenceli asgari ücret ve daha orantılı bir emeklilik sistemi talep eden madenciler, genel greve gitmeye, Britanya'da grev yapan madencilerle dayanışma göstermeye hazırdılar. Sendika liderleri, eylemi 24 saatlik bir dayanışma greviyle sınırlama kararını dayatmayı güç bela başardı. Ama madencilerin tümü bundan memnun olmadı. On beş yıldır savunulan hedeflere ulaşmak için Fransa, Britanya ve Almanya madencileriyle ortak genel greve gidilmesi yönünde talepler vardı. Sendikanın liderleri buna karşı çıktılar. Yeni bir madenci grevinin gündeme geldiği 1913'te, liderlerin kendileri grev çağrısı yaptılar ve sonra, işverenlerden koparılan önemsiz bir tavizi bahane ederek işçilere danışmadan grevi bitirdiler. Protestolarına kulak asılmayan grevciler, yeniden işbaşı yapmak zorunda kaldı.[164]

Başka işkollarında da büyük çaplı grevler oldu. 1911'den 1912'ye girilirken, Parisli taksi sürücüleri neredeyse beş aydan beri grevdeydiler. Haziran ve Temmuz 1912'de 18.500 gemi adamının ve rıhtım işçisinin katıldığı bir grev ülkenin limanlarını felç etti; Marsilya'da rıhtım işçileri Eylül'e kadar grevi sürdürdüler. 1913'te Renault otomotiv tesislerindeki 4.000 işçi, Taylor terhane sisteminin getirilmesine karşı altı hafta boyunca kahramanca mücadele etti. Marsilya'da metal işçileri 1914 baharında genel greve gittiler. Tarım işçileri savaş öncesi dönem boyunca grev yapmayı sürdürdüler.

1905-1907 arasındaki grevler gibi, 1908-1914 arasındaki grevler de ekonomik taleplerle yapıldı ve sıklıkla ya giderek siyasallaştı ya da siyasal eylemle birleştirildi; ekonomik mücadele, şiddetli siyasal çatışmalara evriliyordu. Ama genel olarak, o dönemdeki grevler, öncekilerden daha az etkili oldu. Kural olarak, yaklaşık yarısı yenilgiyle son buldu. İşçilerce kazanılan grevler, çoğunlukla, toplam sayının %17'sini (1909-1910'da yaklaşık %21'ini) oluştururken, %30 ila %40'ı uzlaşmayla sonuçlandı. Yalnızca 1913 yılı, önemli sayıda grevciye (neredeyse %40'ına) zafer getirdi; 1910'da bu rakam yalnızca %11, 1911'de %9, 1912'de yaklaşık %7, 1914'te ise yaklaşık %8 oldu.[165]

---

164 *A.y.*, s. 52-60.

165 *Statistique des grèves et des recours à la conciliation et à l'arbitrage survenus pendant l'année 1908* [1908 Yılında Grevlere, Uzlaşma ve Hakemlik Başvurularına İlişkin İstatistik], Paris, 1909, s. 366-67; *Statistique ... 1909*, Paris, 1911, s. 348-49; *Statistique ... 1910*, Paris, 1912, s. 468-69; *Statistique ... 1911*, Paris, 1913, s. 446-47; *Statistique ... 1912*, Paris, 1913, s. 402-03; *Statistique ... 1914*, Paris, 1919, s. 230-31.

Bütün olarak bakılınca, CGT beceriksiz bir grev önderliği sergiledi. 1912'deki Le Havre Kongresi, anarkosendikalizmin bunalımını gün yüzüne çıkardı. Léon Jouhaux'nun başını çektiği bazı sendikalist liderler reformculuğa iyice yaklaştı.[166] Ne sosyalistler ne de anarkosendikalistler, Fransız emekçi kitlelerin mücadelesine önderlik edebilecek yeteneğe sahipti. Üzüm yetiştiricilerinin 1910-1911'deki güçlü eylemine kaynaklık eden köylü hareketi de lidersizlik yüzünden başarısız oldu.

SFIO ile CGT arasındaki rekabet ve işçi sınıfının ekonomik mücadelesini sendikal faaliyet alanı olarak, siyasal mücadelesini ise parti faaliyeti alanı olarak gören yapay ayrım, birlik yönündeki nesnel eğilimlere köstek oldu. Ayrıca tüm bunlar, incelenen dönemde Fransa geneline oldukça yayılmış bulunan antimilitarist hareket bağlamında öne çıktı.

SFIO içinde etkin bir antimilitarist duruşa ve geniş bir savaş aleyhtarı kampanyaya herkesten önce Jaurès ve Vaillant önayak oldular. Genel grev ve silahlı ayaklanma dâhil her yolu kullanarak yağma savaşına karşı çıkmak gerektiğini ve Sosyalistler henüz parlamento çoğunluğunu elde etmeden önce bile militarizmin tırmanışını durdurabilecek geniş bir savaş karşıtı hareketle böyle bir savaş tehlikesine engel olunabileceğini düşünerek hareket ettiler. Jaurès ve destekçileri, İkinci Enternasyonal'in 1907'deki Stuttgart Kongresinde alınan savaş aleyhtarı ünlü karara da gönderme yaptılar. Her zaman mücadeleci olan ve halk kitlelerinin gereksinimlerini anlamaya içtenlikle çaba gösteren Jaurès, savaş aleyhtarı hareketin can damarıydı. Reformcu ve barışçı yanılsamalarının engeline takılmasına karşın, militarizme ve savaşa karşı hiç durmaksızın kavga verdi. Gök gürültüsünü andıran sesi tüm Fransa'da ve yurt dışında yankılandı; parlak antimilitarist konuşmaları, savaş aleyhtarı duyguların ateşlenmesine yardımcı oldu. Guesde'ci olan Marcel Gachin ve Charles Rappoport da şovenizmin, milliyetçiliğin ve emperyalist emellerin gerici dalgasına kuvvetle karşı koydular.

CGT de antimilitarist faaliyetlere başladı. 1911'deki olağanüstü kongresinde, savaş aleyhtarı anarkosendikalist taktiği yeniden onayladı: savaş ilanı halinde, 1908'deki Marsilya Kongresinin kararı uyarınca devrimci bir genel grevle tepki göstermek.[167] Aynı zamanda, CGT'nin anarkosendikalist çizgisi, sendikaların antimilitarist faaliyetlerini Sosyalistlerce yürütülen mücadeleden soyutladı. CGT liderleri, "bir *proleter bloku* kurma, yani sosyalist işçiler ile sendikalist işçilerin ittifakını sağlama" amacı güden Sosyalist çizgiye karşı çıkmak için sıklıkla çeşitli bahaneler uydurdular.[168]

166 Jacques Julliard, "La C.G.T. devant la guerre [Savaş Öncesinde CGT] (1910-1914)", *Le Mouvement social*, Sayı 49, 1964, s. 47-62.

167 Bkz. Jean Bruhat, Marc Piolot, *Esquisse d'une histoire de la C.G.T.* [CGT Tarihi Taslağı], Confédération Général du Travail, 1958, s. 60.

168 V. İ. Leni , "Fransa'dan", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, s. 254.

1911'de, Fas krizinin tetiklemesiyle, savaş tehlikesine karşı bir protesto dalgası Fransa'yı kapladı. Protestocular, Stuttgart kararına uymaya ve her yolu kullanarak savaşa karşı çıkmaya hazır olduklarını söylediler. Sosyalistler ve sendikalistler bu kampanyada ortak hareket ettiler. 1912'de, Sosyalistlerin önayak olmasıyla, Balkan Savaşı'yla bağlantılı olarak savaş tehlikesine karşı gösterilerden ve dayanışma grevlerinden oluşan bir dalga yükseldi. Paris işçileri, başka ülkelerden işçilerle birlik içinde, Uluslararası Sosyalist Büro'nun çağrısına uyarak, yabancı Sosyalist temsilciler de dâhil 100.000 kişinin katıldığı bir gösteri yaptılar. Bolşevik gazetesi *Pravda*'da şöyle bir haber çıktı: "Fransız proletaryasının birçok protestosuna tanık olmuş eski tüfekler bu kızıl günün olağanüstü olduğunu söylüyorlar. Başka ülkelerin proletaryasıyla birlikte, Fransız proletaryası iradesini ortaya koydu ve uluslararası diplomasinin kimi hesaba katmak zorunda kalacağını gösterdi."[169] Başka kentlerde de gösteriler düzenlendi.

CGT, ülke çapında militarizmi ve askerî aygıtı hedef alan bir "Asker Meteliği" kampanyası düzenledi. Lenin'in gözlemi şöyleydi: "Fransızlar arasında 'Asker Meteliği' olarak bilinen ilginç bir uygulama var. İşçi her hafta sendikasının sekreterine bir metelik ödüyor. Bu yolla toplanan para, 'asker giysileri giyiyor olsalar bile, sömürülen sınıfa mensup olduklarını ve bunu hiçbir koşulda altında unutmamaları gerektiğini anımsatan bir yadigâr olarak' askerlere gönderiliyor."[170]

1912'nin başında, Fransa'nın her yanında yüz binlerce insan, grevler örgütledikleri ve antimilitarist propaganda yaptıkları için işçi sınıfı eylemcilerine karşı hain yasaları uygulayan gericiliği protesto eylemine katıldı. Hem sendikaların hem de SFIO'nun katıldığı protesto hareketi, inşaat işçileri federasyonunun tutuklu eylemcilerini yargılamak için o yasaların uygulandığı Ocak 1912'de doruk noktasına ulaştı. Sadece Paris'te dokuz büyük miting yapıldı; Seine ilçesinde 40.000 işçi gösteriler düzenledi. Protestolar çoğu kez polisle çatışmayla sonuçlandı.[171]

Eş zamanlı olarak, askeriyenin keyfî sultasını ve bunu teşhir edenlere karşı girişilen misillemeleri protesto etmek için kitle eylemleri düzenlendi. Paris emekçilerinin 11 Şubat 1912'deki 200.000 kişilik gösterisine hem Sosyalistler hem de sendikalistler katıldı; bu eylem, tüm Fransız işçilerin ortak mücadeleden yana olduğunu gösterdi. İzleyen aylardaki mitinglere ve gösterilere ülke çapında binlerce insan katıldı.

Proletarya önderliğinde nüfusun geniş kesimleri, askerlik hizmeti süresini uzatan yasa tasarısına karşı SFIO'nun 1913'te yürüttüğü mücadelede de yer aldı. Fransa'nın her yanında binlerce protesto mitingi ve gösteri yürüyüşü yapıldı.

169 *Pravda*, 13 (26) Kasım 1912.

170 V. İ. Lenin, "Savaşkan Militarizm ve Sosyal Demokrasinin Antimilitarist Taktikleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 198 (Notlar).

171 Bkz. A. A. Trembitskaya, "1899-1917'de Fransa'da Sosyalist Hareket", *Academic Papers of the Lenin Institute of Education*, Sayı 220; Moskova, 1964, s. 296-300 (Rusça).

Köylüler de yasa tasarısına açıkça karşı çıktılar. Yeni militarist saldırıya karşı koymak için SFIO'nun verdiği dilekçelere destek kampanyaları ve protestolar hakkında pek çok haber çıktı. Dilekçelere imza koyanların sayısı Nisan ortasından Mayıs sonuna kadar 100.000'den 600.000'e, Temmuz başında ise yaklaşık 750.000'e ulaştı.[172] Mayıs sonunda Paris'te 150.000 kişinin katıldığı bir protesto gösterisi düzenlendi. Sosyalist olmayan işçiler ve demokratik örgütler de harekete katıldı.[173] Proletaryanın, askerlerin ve köylülerin birliği belirginleşiyordu. Mayıs 1913'te, birçok Fransız garnizonunda huzursuzluklar çıktı. Ama gerek SFIO gerekse CGT, askerlerin hareketine önderlik etmedi ve bununla ilgili bir şeyler yapmayı pratikte reddetti.

Ordudan firarların artmasının da kanıtladığı üzere, kabaran savaş aleyhtarı duygular ve yükselen antimilitarist hareket, CGT liderliğini ayrılıkçı çizgisini gözden geçirmek zorunda bıraktı. Örneğin, CGT, askerlik hizmeti yasa tasarısına karşı mücadele için ülke çapında düzenlenen bir kampanyada Sosyalist Parti'yle işbirliği yaptı. Ama CGT liderleri, ülke içindeki militarizm ile dış savaş tehlikesi arasında yapay bir ayrım yaptılar. İlkine karşı mücadele etmeyi, askeriyenin keyfî davranışlarına karşı grevcileri savunmayı zorunlu gördükleri halde, ikincisi konusunda çoğu kez müdahale etmemeyi seçen bir tutum aldılar. CGT liderleri, Fransız emperyalizminin "barışçıl niyetler"ini açıkça gözlerinde büyüttüler. 1912'de, Léon Jouhaux'nun başını çektiği CGT liderleri, farklı ülkelerin proletaryasının savaş tehlikesine karşı ortak eylem düzenlemesini engellediler. Uluslararası Sosyalist Büro'nun aldığı önlemlerin karşısına bağımsız sendika girişimiyle çıkmaya çalıştılar ve SFIO ile ortak eyleme yanaşmamalarını haklı göstermek için sendika bağımsızlığını korumak gerektiğinden söz ettiler.[174] Sosyalist Parti ile sendikalar arasında birliğin olmayışı, reformculuğun ve anarkosendikalizmin egemen olması, Fransız işçi sınıfı hareketinin gelişimini olumsuz etkiledi.

İTALYA: SİYASAL DURUMUN KÖTÜLEŞMESİ VE İŞÇİ SINIFI HAREKETİ

Savaş öncesi yıllarda İtalyan proletaryasının kitlesel eylemi oldukça düzensiz şekilde gelişti. 1908-1909'daki gerilemenin ardından, 1910-1911'de bir canlanma başladı. "Güney sorunu", çok yakıcı tarım meselesi, İtalyan emperyalizminin kendine has özellikleri, Giolitti'nin izlediği çizgi ve 1911-1912'de Osmanlı'yla girilen savaş dâhil, birçok ayırt edici faktör, emekçi halkın mücadelesini etkiledi. Fransa'da olduğu gibi, İtalya'da da işçi sınıfı hareketi, reformculuğun ve anarkosendikalizmin nüfuzundan ve çekişmesinden olumsuz etkilendi. Sendika

172 Bkz. *L'Humanité*, 31 Mart, 19 Nisan, 26 Mayıs ve 14 Temmuz 1913.

173 Ayrıntılar için bkz. A. A. Trembitskaya, *a.g.y.*, s. 363-68; B. L. Vulfson, *a.g.y.*, s. 111-15.

174 Bkz. *L'Humanité*, 15 Kasım 1912.

liderliği dâhil, reformcular, kitlesel mücadeleyi dizginlemek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Anarkosendikalist taktikler halkın hoşnutsuzluğu için aslında bir tür çıkış yolu sağladı ama emekçi halkın çizgisini doğru belirlemesini engelledi. 1908'deki Parma grevinden sonra harekette gerileme olması hiç de rastlantı değildi.

Parma eyaletindeki ırgat kitlelerinin desteğine güvenen anarkosendikalistler, bölgeyi, sendikalist grevler için bir tür deneme alanına çevirdiler. Eyalette on ay içinde tarım işçilerinin 34 grevine tanık olundu ve bunların çoğu düş kırıklığıyla son buldu. 1908 ilkbaharında, Tarımcıların kışkırtmalarına yanıt olarak 30.000 tarım işçisinin başlattığı iki ay süren genel grev doruk noktası oldu. Başka bölgelerden emekçilerin de desteklediği grevciler, hakları için kahramanca dövüştüler. Hareketin eylemcilerine karşı sayısız terörist saldırı düzenlendi; grevi bastırmak üzere asker ve polis sevk edildi, bastırdılar da. Aynı zamanda bu grev hem bu yolla bir "belirleyici savaş"a girişmeye dönük anarkosendikalist hayallerin yanlışlığını hem de İtalyan Sosyalist Partisi (İSP) ve Genel İşçi Konfederasyonu (CGdL) liderliklerindeki reformcuların kararlı kitle mücadelesinden kaçınma niyetini açığa çıkardı. Parma grevinin yenilgisi, grev hareketinde genel bir gerilemeye yol açtı. İzleyen yıllarda, Parma grevinin hemen ardından anarkosendikalistleri Sosyalist Parti'den kovdurmayı başaran reformcular, parti liderliğindeki ve sendikalardaki konumlarını sağlamlaştırdılar. Kısa vadeli programda, en temel demokratik talepler (cumhuriyet, köylülere toprak dağıtımı ve sekiz saatlik iş günü talepleri) bile yoktu. İşçi sınıfı hareketinde başa geçme çabasındaki CGdL liderleri genellikle uzlaşmacı parlamentarizmi temel aldılar ve sendikaları etkin kitlesel mücadeleden saptırdılar. İSP'nin ve genel olarak işçi sınıfının mevzileri ciddi ölçüde zayıfladı.[175]

Ama 1910-1911'den itibaren grev hareketinde bir canlanma başladı. Sanayide grev ve grevci sayısı 1906'daki düzeye ulaştı, iş günü kaybı ise epeyce daha yüksek oldu. 1908-1910 arası düşüşe geçen tarım işçilerinin grevleri, 1911'de 133.000 katılımcıya ulaştı ve ülkedeki işçi sınıfı hareketinin genel yükselişinde önemli bir tamamlayıcı unsur olarak belirdi.[176] Grev ve grevci sayılarındaki artış, büyük işletmelerde işçilerin faaliyetlerini artırdıklarını kanıtlıyor, iş günü kaybının daha büyük olması ise mücadelenin giderek daha uzun süreli ve ısrarcı bir nitelik kazandığı anlamına geliyordu. Grevlerin yürütülüş tarzı bunun kanıtıydı. Örneğin, Ilva çelik tröstünün denetimindeki Elba madenlerinde ve Piombino işletmelerinde çalışan işçiler altı ay, Torino'daki FIAT tesislerinde çalışan işçiler ise 65 gün grev yaptılar. Yine de tüm grevlerin yarısından çoğu (1910'da neredeyse üçte ikisi) nispeten küçük girişimlerde gerçekleştirildi; tüm grevcilerin yalnızca üçte birinden biraz fazlasını (1911'de %47'sini) kapsıyordu. İşverenler,

175 Bkz. *İtalya Tarihi*, C. 2, Nauka, Moskova, 1970, s. 376-78 (Rusça); *La Confederazione Generale del Lavoro negli atti, nei documenti, nei congressi 1906-1926*, Edizioni "Avanti!", Milano, 1962, s. 78-79.

176 *Annuario statistico italiano*, İkinci Seri, C. V, 1915, Tipografia Nazionale Bertero, Roma, 1916, s. 269.

grevlere karşı, özellikle de büyük olanlara karşı, arabuluculuk ve hakemlik yoluyla mücadele ettiler; gerçi bu ikincisinin payı %1'den azdı.[177]

Grev hareketindeki güçlenme, karışık bir ortamda meydana geldiği için daha bir dikkat çekiciydi. 1911 yılı, hükümete geniş toplumsal destek kazandırma amacıyla, emekçi kitleler arasında gösterilen özellikle yoğun çabaların damga vurduğu "Giolitti tarzı liberal dönem"in son aşamasını başlattı. Aynı zamanda da İtalyan emperyalistler, 1910-1911'de milliyetçi, şovenist bir kampanya başlatarak ve bunu sınıfsal birlik çağrısı için kullanarak, Afrika'daki Osmanlı topraklarını ilhak etmek için Libya [Trablusgarp] Savaşı'nı çıkardılar. İSP'nin parlamento grubu, yeniden iktidara gelen ve oy hakkı reformu yapılmasını, toplumsal yasaları iyileştirecek bir çizgi izlenmesini öneren Giolitti'yi etkin şekilde destekledi. Ne var ki, Giolitti, kraliyet sarayında bakanlar kurulunun bileşimiyle ilgili görüşmelere katılan sağcı reformcu Leonida Bissolati'ye bakanlık makamı önerdi. "Bissolati vakası", partinin taban örgütlerini öfkelendirdi ve hem parti liderliği içinde hem de parlamento grubunda hararetli bir tartışmanın fitilini ateşledi. Bissolati, kendisine önerilen bakanlık makamını reddetmek ve Giolitti'nin çizgisini desteklemeye söz vermekle yetinmek zorunda kaldı. Bununla birlikte, İSP ve CGdL yönetimi içinde, özellikle de Sosyalist parlamento grubunda yer alan birçok kişi, Bissolati'nin duruşunu onaylamaya ya da hiç olmazsa Giolitti'nin çizgisini desteklemeye eğilimliydi.[178] Filippo Turati yönetimdeki parti liderliği, kitlesel mücadele yoluyla bir seçim reformu yapılmasını sağlamak gerektiğini dile getirmekle birlikte, bakancılığı kesin dille kınayan bir açıklama yayınlayamadı. Devrimci Fraksiyon üyeleri, yeni oy hakkı düzenlemesiyle ilgili koparılan yaygaranın, savaş hazırlıklarını kamuoyunun dikkatinden kaçırma amacı güttüğünü vurguladı; partinin, giderek büyüyen milliyetçi hareket tehlikesini ciddiye almasını istedi.

Savaş hazırlıkları hız kazanırken, hatta savaş tehlikesinin somut bir gerçek haline geldiği bir zamanda, partiyi yöneten "solcu reformcular" karar verme işini parlamento grubuna havale ederek pasif kalmaya çalıştılar. Ama ordunun yakında Libya seferine çıkacağına ilişkin söylentiler tüm İtalya'da huzursuzluğa yol açtı. Bu koşullar altında, Sosyalist Parti liderliği ve parlamento grubu ile CGdL liderliği hem partinin taban örgütlerinin ve Devrimci Fraksiyon'un baskısıyla hem de büyüyen savaş aleyhtarı hareketin kontrolünü kaybetme korkusuyla, savaşı lanetlemeye ve 24 saatlik bir protesto grevi yapmaya karar verdi. 27 Eylül 1911'deki savaş karşıtı grev, hükümetin aldığı tüm engelleyici önlemlere rağmen İtalya'nın geniş bölgelerine yayıldı. Bazı yerlerde polisle ve "yurtsever" geçit törenleri düzenleyen milliyetçi gruplarla çatışmalar çıktı. Grevler özellikle

177 Adolfo Pepe, *Storia della CGdL dalla fondazione alla guerra di Libia, 1905-1911*, Bari, 1972, s. 538-39; aynı yazara ait, *Storia della CGdL della guerra di Libia all'intervento. 1911-1915*, Editori Laterza, Bari, 1971, s. 344-45, 358-59, 374-75.

178 Gaetano Arfè, *Storia del socialismo italiano (1892-1926)*, Giulio Einaudi, Torino, 1965, s. 94, 107-08, 127-28.

Cenova'da, Milano'da ve Reggio Emilia'da etkili oldu. Ne var ki, Güney İtalya hiç etkilenmedi; hareket, Roma, Floransa, Bolonya ve Torino'da sınırlı kaldı. Bunun başta gelen nedeni İSP liderlerinin reformcu çizgisiydi.[179]

Savaş 29 Eylül 1911'de gerçeğe dönüştükten sonra, sağcı reformcular bunu haklı gösterme çabasına girdiler. "Solcu reformcular" bu kez sağcı yoldaşlarını suçlamakla birlikte, onlarla birliği sürdürmeyi savundular ve sonuç olarak, güçlü savaş aleyhtarı faaliyete köstek oldular. Devrimci Fraksiyon, reformcu liderliği sert bir dille eleştirdi. 1911'deki İSP kongresinde, "Sosyalist Parti'nin ve örgütlü proletaryanın savaşa karşı uzlaşmaz düşmanlığı"nı[180] ifade eden bir karar benimsendi. Anarşistler ve anarkosendikalistler iki gruba bölündü. Bu gruplardan biri, hükümete her türlü desteğin kesilmesini isteyen ve askerleri ordudan kaçmaya çağıran antimilitarist çizgiyi savunuyordu. Bu gruptakiler, orduya katılmayı reddettikleri için baskı görenleri korumak için bir kampanya başlattı. Diğer grupta ise kitlelere devrimci ruh aşılamak için savaşı ve şiddeti gerekli gören anarkosendikalistler vardı. Arturo Labriola dâhil, "emperyalist sendikalizm" ideologlarınca öne sürülen görüşler aslında emperyalizm yandaşlığıydı.[181]

Burjuva propaganda aygıtının çocuk oyuncağı diye tanıttığı Libya Savaşı ağır kayıplara neden oldu. Ulusal bütçenin yarısını çarçur etti ve 70.000 cana mal oldu. Savaş, İtalyan tekellerine kâr, halka ise yeni külfetler getirdi: Ekmek fiyatları ve vergiler yükseldi. Hükümetin işsizliğe, tarımsal nüfus fazlalığına ve dış göçe son verme vaatleri gerçekleşmeden kaldı. Ülkeden 1912'de 711.000 kişi, 1913'te ise 873.000 kişi göç etti. Giolitti'nin politikası giderek daha çok otoriterleşme işaretleri gösteriyordu. Hükümetin zamanında toplayamadığı parlamentodan yetki bile alınmadan savaş ilan edildi. Sansür gemi azıya aldı, sosyalist basına ağır baskı uygulandı. Savaş karşıtı protestocular gözaltına alındı (220'den fazlası hüküm giydi).

İtalyan emekçi halkın savaş aleyhtarı hareketi, Afrika'daki ilhakçı girişimler süresince devam etti.[182] Mitingler ve gösteriler, askerî kargo sevkiyatlarına karşı protestolar, askerler arasında bile savaş aleyhtarı propaganda, orduya katılmaya karşı itirazlar, firarlar vb. meydana geldi. Torino ve Milano, savaş aleyhtarı eylemlerin önemli merkezleri olup çıktı; daha sonra İtalyan Komünist Partisi'nin seçkin birer eylemcisi olan Torino'lu genç işçiler (Antonio Oberti, Mario ve Rita Montagnana, Battista Santhià, Giovanni Parodi ve başkaları) tarafından gösterilen çabaların bunda payı büyüktü. Ligurya'da ve Ankona'da, Livorno'da ve Puglia'da düzenlenen mitinglere pek çok kişi katıldı. 1912 ilkbaharında

179 Maurizio degl'Innocenti, *Il socialismo italiano e la guerra di Libia*, Editori Riuniti, Roma, 1976, s. 29-46.

180 *Resoconto stenografico del XII Congresso Nazionale del Partita Socialista Italiano (Modena, 15-18 ottobre 1911)*, Società Anonima Editrice "Avanti!", Milano, 1912, s. 9-10.

181 Ayrıntılar için bkz. Z. P. Yahimoviç, *İtalyan İşçi Sınıfı Hareketi ve Sosyalist Hareket, 1901-1914*, Kursk Institute of Education, Kursk, 1976, s. 65-67, 86-87 (Rusça).

182 *A.y.*, s. 93-97; Z. P. Yahimoviç, *1911-1912 İtalyan-Türk Savaşı*, Nauka, Moskova, 1967, s. 176-79 vd. (Rusça).

Puglia'da ve Napoli'de, yetkililerce yasaklanmasına rağmen, "Afrika'dan Çıkın!" haykırışlarıyla dev protestolar yapıldı. Savaş karşıtı sloganlar, 1912'deki 1 Mayıs etkinliklerine de damga vurdu. İSP, savaş aleyhtarı propagandayı yaymak için var gücüyle çalışıyordu. Özel olarak yazılmış broşürler yüz binlerce nüsha basılıp dağıtıldı. Devrimci Fraksiyon'un ve Constantino Lazzari, Giovanni Lerda, Giacinto Menotti Serrati gibi üyelerinin bunda çok büyük payı vardı. Devrimci Fraksiyon eylemcileri, İtalya'da gericiliğin saldırısını teşhir ettiler ve Afrika'daki savaşla bağlantısını açığa çıkardılar. Sosyalist Gençlik Federasyonu da çok faaldi. Askere çağrılanlar ve askerler arasında antimilitarist propaganda için para toplamak, ailelerine yardım etmek vb. amacıyla "Askere Para" hareketini başlattı. Federasyon, Libya'daki İtalyan askerlere savaş aleyhtarı yayınlar ve bildiriler gönderdi, emirleri dinlememeleri ve Afrika'ya asker sevkiyatını protesto etmeleri için çağrıda bulundu. Anarşist dernekler ve sendikalist örgütler de savaş aleyhtarı faaliyetlerine hız verdi, gerçi bu faaliyetler olumsuz öğeler de içeriyordu (özellikle, bireylere karşı terörizmi yüceltiyordu).

Bu arada, sağcı reformcular hükümete verdikleri desteği gitgide artırdılar. Parlamentodaki Sosyalist vekillerin ezici çoğunluğu Afrika'da toprak ilhaklarına ilişkin kararnameyi onayladı. Bu vekiller, anarşistlerce düzenlenen bir suikast girişiminden kurtulan krala geçmiş olsun demek üzere parlamentonun burjuva üyeleriyle birlikte kraliyet sarayına gittiler. "Bissolati vakasının ikinci baskısı" denilen bu olay, İSP'de bir protesto fırtınası kopardı. Devrimci Fraksiyon, sağcıların partiden atılmasını istedi. İtalyan Sosyalist Gençlik Federasyonu da sağ kanada yönelik eleştirisini artırdı ve İSP liderlerinin tutarsız politikasına çattı.[183]

1912'deki 13. İSP kongresinde, sağcı reformcular, İtalya'nın yurt dışındaki "uygarlaştırıcı" ve "demokratik" misyonundan söz ederek, Libya Savaşı'nı haklı göstermeye çalıştılar. "Solcu reformcular"ın sürtüşmeleri yumuşatma çabaları sonuç vermedi. Kongre sağcı reformcuları partiden kovarak sınıfsal bir politikadan ve hükümete kesin muhalefetten yana tavır aldı, parti liderliği Devrimci Fraksiyon'un eline geçti.

Sonuç olarak İSP güçlendi. 1912'de 28.000 olan üye sayısı 1914'te 45.000'e çıktı.[184] İSP 1913 seçimlerinde 900.000'den fazla oy aldı, en büyük dokuz sanayi merkezinde seçmenlerin neredeyse üçte biri İSP adaylarını destekledi. Dolayısıyla, İSP'nin parlamentodaki sandalye sayısı 41'den 52'ye yükseldi. 1914'teki belediye seçimleri de partiye büyük kazanımlar getirdi.[185] Zaten 1913 seçim kampanyası Sosyalist Parti'ye muhalif olan güçleri birleştirmiş olduğu için tüm bunlar daha bir önemliydi. Seçim sonuçları, İtalyan işçi ve sosyalist hareketini hizaya getir-

183 Gaetano Arfè, *Il movimento giovanile socialista, Appunti sul primo periodo (1903-1912),* Edizioni del Gallo, Milano, 1973, s. 75-76.

184 A. Riosa, *Il Partita Socialista Italiano dal 1892 al 1918*, Roma, 1969, s. 177.

185 Giulio Trevisani, *Lineamenti di una Storia del movimento operaio italiano. Dalla svolta liberale allo scioglimento della C.G.L.*, C. 3, Edizioni del Callo (önceden Edizioni "Avanti!"), Milano, 1965. Seçmenler arasında belirli bir desteği olan sağcı reformcular 1913 seçimlerine ilk kez bağımsız olarak katıldılar.

meyi amaçlayan siyasetin çöktüğü anlamına geliyordu; Giolitti'nin istifası da bunu bir kez daha doğruladı.

Emekçi halkın haklarını ve örgütlerini hiç umursamadan kendi iradesini onlara dayatmaya çalışan tekellerin baskısının arttığı, özellikle Güney ve Orta İtalya'da köylü hareketine karşı polis misillemelerinin şiddetlendiği ve gericiliğin iyiden iyiye azgınlaştığı bir ortamda, işçi sınıfının mücadelesi gelişiyor, genişliyor ve daha azimli bir hal alıyordu. Proletarya yalnızca ekonomik talepler öne sürmekle kalmadı, işçi örgütlerinin haklarına yapılan saldırıları, yetkililerin zalimliğini ve militarizmi de telin etti.

Savaş öncesi yıllardaki grev hareketinde Torino'lu işçiler önemli rol oynadı. 1900'lerin başında, sanayi üretimi gitgide Torino'da yoğunlaştı ve kent, 1912-1914 arasında mücadele odağının büyük ölçekli sanayiye kaymasıyla bağlantılı yeni gelişmelerin filizlenip boy vermesine, sanayi proletaryasının önderlik rolü üstlenmesine elverişli zemini sağladı.[186] İSP'nin Torino örgütünde sol eğilimler güçlüydü.

Torino motor işçilerinin 1913'teki 95 günlük grevi, işçi sınıfı hareketinin gelişimi açısından çok önemliydi. Grevciler, bağlı oldukları sendikanın solcu liderliğince hazırlanan ve hem işçiler için daha iyi koşullar hem de sendikal haklarının genişletilmesini isteyen bir programın uygulanması için dövüştüler. Grev, 1910'da Confindustria adlı işveren örgütünde birleşen tekelci burjuvaziyi hedef aldığı için özellikle önemliydi. Grev sürerken, Torino'nun ve diğer sanayi merkezlerinin emekçi halkı yoldaşlarını destekledi ve parasal yardım verdi. Toplu lokavt tehdidi işçilerin maneviyatını kıramadı ve yetkililer, açıkçası anlaşmazlığın daha da keskinleşmesinden ve tüm ülkeyi etkilemesinden korkarak işverenlere destek vermedi. Grevciler kazandı. Yeni, tekelci burjuvaziyle mücadelede kazanılan bu zafer, işçi sınıfı hareketindeki reformcu-korporasyoncu ve anarkosendikalist kusurları gidermeyi amaçlayan bir sürecin başlangıcı oldu.[187]

Torino grevini, Milano'lu işçilerin sendikalistler önderliğindeki genel grevi izledi. Binlerce askerin sevk edilmesi ve pek çok kişinin gözaltına alınması bu grevi durduramadı. Hareket, art arda (Mayıs'ta, Haziran'da ve Ağustos'ta) dalgalar halinde ilerledi. Barikat aşamasına ulaşan mücadele, ülkenin birçok bölgesinde dayanışma eylemleri yarattı. Maden ve demiryolu işçileri de greve gittiler. Ferrara eyaletinde ortakçılar ve tarım emekçileri altı ay grev yaptılar; ne açlık ne de polis şiddeti onları yıldırabildi.[188] Savaş sırasında antimilitarist eylemlere karışmaktan vazgeçen ve sonrasında işverenlerle işbirliğine yönelen CGdL liderleri, işçilerin çıkarlarını savunmak için bir mücadele örgütleyemediler. Sonuç olarak, 1913'te 330.000 üyesi bulunan konfederasyon gitgide kitlelerin gözünden düştü.

186 Bkz. *İtalya Tarihi*, C. 2, s. 403-04.

187 Bkz. Paolo Spriano, *Storia di Torino operaia e socialista*, Giulio Einaudi editore, Torino, 1972, s. 223-35.

188 Giulio Trevisani, *a.g.y.*, s. 111.

1912-1913 grevleri, işçilerin bağımsız eyleme hazır olduklarını gösterdi. 1912'deki grevlerin yaklaşık üçte biri, işçi örgütlerini devre dışı bıraktı. Grevciler, anlaşmazlıkları çözmeyi amaçlayan her türlü arabuluculuk ya da hakemlik çabasından kaçınmaya çalıştılar.[189] 1912'de kurulan ve üye sayısı yaklaşık 100.000 olan İtalyan Sendikalar Birliği, devrimci sendikacılık politikası izledi ama CGdL'nin ve İSP'nin reformculuğuna karşı mücadelesinde, bunun karşısına gerçekçi bir eylem programıyla çıkaramadı. İSP'de hâlâ güçlü olan ve parlamento grubu ile belediye meclisleri üzerinde nüfuzunu koruyan reformcular, oportünist politikalarını sürdürdüler; bakancılığı hedef alan kararlara ve hükümetin gerici politikasına yöneltilen eleştirilere tepki olarak, partiyi yöneten Devrimci Fraksiyon'u, kan dökülmesini teşvik etmekle suçladılar.[190]

Bu arada, kitle hareketi büyüyor ve ücretlerle, işsizlikle, İtalya için daha demokratik bir sistemle, işyerlerindeki durumla, sendikal haklarla vb. ilgili talepler dile getiriliyordu. 1913'te daha az grev olmasına rağmen, grevci sayısı belirgin şekilde arttı ve iş günü kayıpları 1900'den beri en yüksek sayıya ulaştı. Büyük işyerlerindeki işçiler gitgide harekete katıldılar. Aynı zamanda da tarım proletaryasının payı azaldı. Mücadele sıklıkla inatçı ve uzun süreliydi.

Toplumsal kutuplaşma arttıkça ve tekelci saldırıyı, hükümetin zulmünü, militaristlerin keyfî eylemlerini püskürtme arzusu büyüdükçe, kitlesel hoşnutsuzluğu yansıtan genel grev sloganı giderek önem ve anlam kazandı. Bu slogan, militarizme ve gericiliğe karşı dövüşen demokratik hareket ve işçi sınıfı hareketi içindeki farklı eğilimlerin bir araya gelmesini kolaylaştırdı. Libya Savaşı'yla bağlantılı olarak düzenlenen antimilitarist kampanyalar zaten İtalyan proletaryasının demokrasi için eylem birliği yönünde atılmış ileri bir adımdı. Kitlesel hareketin kendisi genel grevi gündemine aldı. Lombardiya ve Bergamo çelik işçilerinin, Siena duvarcılarının, Terni ve Carrara, Fossara ve Sestri emekçilerinin mücadeleyi yükselttikleri 1914 başında genel grev için durum olgunlaştı; ülkenin demiryollarındaki durum da genel grev olanağını doğruladı.

Tüm bunlar, Haziran 1914'teki Kızıl Hafta sırasında su yüzüne çıktı. Ankona'lı sendikalistler, gericiliğe ve militarizme karşı 7 Haziran'da gösteri düzenlemeyi planladılar. Gösteri, hükümetin koyduğu yasak çiğnenerek gerçekleştirilince jandarma ateş açtı. İki işçi öldürüldü. Bu, ülke çapında hükümet aleyhtarı eylemleri tetikledi. İSP ve CGdL, sendikalistler ve anarşistler, bir de Cumhuriyetçi Parti, militarizme karşı mücadele ve genel grev çağrısı yaparak birlik komitesine temsilcilerini gönderdi. Grev, dev mitinglerle, gösterilerle ve gerilla eylemleriyle birlikte yürütüldü; atılan sloganlar, cumhuriyetçi ve savaş aleyhtarı duyguların bir harmanıydı; bu grev, köylülerin ve kentli orta tabakaların kendiliğinden eylemleriyle desteklendi. Grev, birçok şehrin ve kırsal yörenin ekonomilerini felç

189 Adolfo Pepe, *Storia della CGdL dalla guerra di Libia all'intervento 1911-1915*, s. 156.

190 A. Riosa, *a.g.y.*, s. 152-54; Luigi Lotti, *La settimana rossa*, Felice Le Monnier, Floransa, 1972.

etti. Dükkânlar kapandı, belediye ulaşım araçları çalışmadı, hatta bazı yerlerde demiryolu hizmetleri durdu. Roma, Milano, Floransa ve Ankona sokaklarında barikatlar kuruldu. Polisle ve askerle çatışmalar başladı. Grevciler silahları ele geçirdi. Devlet binaları kuşatıldı. Kırsal yörelerde aç insanlar ekmek ve tahıl depolarına el koydu. Romagna'da ve Marche'de grevler büyüyerek ayaklanmaya dönüştü ve cumhuriyetler ilan edildi. Ravenna'da ve Ankona'da kızıl bayraklar dalgalandı. Harekete 1 milyonu aşkın insan katıldı. Yine de mücadele, devrimci liderlikten yoksun olduğu için bir hafta sonra bitti.[191]

Birinci Dünya Savaşı arifesinde en büyük antimilitarist eylemlerden biri olan Kızıl Hafta, büyük bir "yanıcı madde" stokunun birikmiş olduğunu ortaya çıkardı. Siyasal bir krizin içten içe kızıştığını gösterdi ve işçi sınıfı hareketinin birleşik devrimci liderliğe gereksinim duyduğunu bir kez daha doğruladı. Ne var ki, mücadeleye önderlik etmesi beklenen güçler, açık seçik bir devrimci plandan yoksundu ve sıklıkla farklı hedefler peşindeydi. CGdL liderleri arasındaki reformcular sadece kısa bir protesto gösterisi istiyorlardı; anarşistler ve diğer aşırılar ise bir hamlede devrim gerçekleştirmeyi umuyorlardı.

İtalya'ya özgü durumun tüm ayırt edici özelliklerine rağmen, İtalyan işçi sınıfı hareketi birçok bakımdan Fransız kardeşlerine benziyordu. Aralarındaki benzerlik, proletaryanın kendini ezenlere duyduğu nefretin doruk noktasına ulaşması ve "barışçıl" parlamenter mücadele ile "gerçek iç savaş olayları"nın ardışık olarak birbirini izlemesiydi.[192] Bu tür geçişlerin, kazanılan zaferlerin ve uğranılan yenilgilerin oluşturduğu deneyim, tüm dünya işçi sınıfı hareketi için önemliydi. Bu olaylar, sosyalist eğilimler dâhil birçok eğilimin, işçi sınıfı hareketine sosyalist bilinç kazandırma, proletaryanın önderliğindeki genel demokratik mücadelede devrimci bir çizgiyi güvenceye alma yeteneğini gösteremediğini apaçık ortaya koyarak değerli bir olumsuz deneyim de sağladı.

ÇOKULUSLU AVUSTURYA-MACARİSTAN'DA SOSYALİST HAREKET VE İŞÇİ SINIFI HAREKETİ

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Avusturya bölümünde işçi sınıfı hareketi, 1905-1907'deki yükselişten sonra yaygın şekilde gelişmeyi sürdürerek emekçi halkın gitgide daha çok kesimini kapsar duruma geldi. Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nin (ASDP) aralıksız çabaları, işçiler arasındaki üye sayısının önemli ölçüde artmasını sağladı. 1913'te ASDP'nin üye sayısı 326.000'di (Alman Avusturyası bölümünde 142.000 ve Çek bölümünde 184.000). Partiyle ittifak içindeki sendikaların üye sayısı ise 500.000'di. Partinin Almanca yayınlanan 6 günlük gazetesi, birkaç da haftalık gazetesi vardı; sendikalar ise 50'den fazla ga-

191 Gaetano Arfè, *Storia del socialismo Italiano...*, s. 180-82; Luigi Lotti, *a.g.y.*, s. 68-69, 194-95, 209-10; Enzo Santarelli, *Il socialismo anarchico in Italia,* Feltrinelli Editore, Milano, 1959, s. 29, 34, 156, 168, 173 vd.

192 V. İ. Lenin, "Dünya Siyasetindeki Yanıcı Madde", *Toplu Yapıtlar,* C. 15, s. 187.

zeteye sahipti. Sosyal Demokrat broşürler 100.000 nüshadan fazla basılıyordu. 1907'de genel oy hakkı verilmesinden hemen sonraki ilk seçimlerde, parti bir milyondan fazla oy aldı ve parlamentoda 87 sandalye (1908'deki ara seçimde iki sandalye daha) kazandı, böylece Reichsrat'taki [parlamentodaki] en büyük siyasal parti oldu.[193]

Ama hem dönem hem de ülkenin büyüklüğü dikkate alınınca olağanüstü sayılabilecek bu maddi ve manevi güç, işçi sınıfı hareketinin ivedi sorunlarını çözmek için ne yazık ki beceriksizce ve tek yanlı kullanıldı. Genel oy hakkının verildiği, yani çok büyük umutlar bağlanan ve uğruna on yıl boyunca yüzlerce toplantı, miting, gösteri, yürüyüş, birkaç kez de genel siyasal grev düzenlenen amacın geçekleştiği yıl olan 1907'den sonra, bu gerçek özellikle açık seçik olarak gözlendi. Sosyalist üyelerin artık etkili bir güç haline geldiği Reichsrat hâlâ ya Çek ya da Alman milliyetçilerin engellemeleriyle felç olmuş durumdaydı ve yapıcı faaliyetlerde bulunamıyordu. Üstelik ne bu gidişat ne de oy hakkı reformunun sonuçlarıyla ilgili olarak kitlelerde giderek büyüyen düş kırıklığı, ASDP'yi parlamenter yanılsamalarından kurtarmaya yetti. Habsburglarla flört ederek ve Franz Joseph'e yaltaklanarak Avusturya-Macaristan monarşisini korumak gerektiğine olan sağlam inanç, durumu daha da kötüleştirdi. Avusturya işçi sınıfı hareketinde bir zamanlar etkin olan Karl Kautsky'nin, izlenen bu taktiği, "uluslararası Sosyal Demokrasiye ve cumhuriyetçi ilkelerimize karşı bir gösteri" olarak tanımlaması dikkate değer bir saptamadır. August Bebel, Avusturya Sosyal Demokrasisinin politikasını "omurgasız ve ilkesiz"[194] diye niteledi.

Avusturya Sosyal Demokratlarının bu duruşu, devrimci Marksizmin yerine Avusturya Marksizmi denilen akımın ikame edilmesinin kaçınılmaz sonucu oldu. Söz konusu akımın felsefi temeli, Mach'çılığın ve yeni Kantçılığın Marksist söylemlerle gizlenmiş seçmeci bir harmanıydı. Ortodoks Marksizme göstermelik bağlılıkla, pratik reformculuk maskelendi. Kültürel-ulusal özerklik teorisi, ASDP liderlerinin ikili monarşiyi koruma kaygısını ifade ediyordu. Dolayısıyla bu liderler, proleter harekette milliyetçi ayrılıkçı duyguları beslediler ve Avusturyalı-Alman, Çek, Güney Slav, Ukraynalı, Polonyalı işçiler arasında ulusal çelişkilerin şiddetlenmesine katkıda bulundular. Sonuç olarak, bir zamanlar çok milliyetli ve birleşik olan siyasal ve endüstriyel proleter örgütlerinin birçoğu, ayrı ulusal örgütlere bölündü. Dolayısıyla, çok milliyetli Avusturya'nın işçi sınıfı, Birinci Dünya Savaşı'ndan birkaç yıl önce, Sosyal Demokrat liderliğin reformcu politikası nedeniyle yolunu şaşırdı ve örgütsel açıdan paramparça oldu.

193 Ludwig Brügel, *Geschichte der österreichischen Sozialdemokratie*, Fünfter Band, Verlag der Wiener Volksbuchhandlung, Viyana, 1925, s. 140-41.

194 Victor Adler, *Briefwechsel mit August Bebel und Karl Kautsky*, Verlag der Wiener Volksbuchhandlung, Viyana, 1954, s. 479, 482; Julius Braunthal, *Victor und Friedrich Adler. Zwei Generationen Arbeiterbewegung*, Verlag der Wiener Volksbuchhandlung, Viyana, 1965, s. 168-70.

Avusturya-Macaristan proletaryasının 1908-1914 arasında giriştiği kitlesel eylemler, tekellerin, militarizmin ve gericiliğin artan zulmüne karşı, emperyalist bir dünya savaşı, yani Habsburgların hazırlığını yapmak ve başlatmak için büyük çaba harcadıkları bir savaş tehlikesinin büyümesine karşı protestosunu ifade ediyordu. Militarizme ve savaş tehlikesine karşı mücadele, 20. yüzyılın ikinci on yılında ülkedeki işçi sınıfı hareketinin ve sosyalist hareketin belirgin ve temeldeki ayırt edici özelliğiydi.

1908'de Avusturya-Macaristan yöneticileri, 1878'de işgal edilen Bosna Hersek'i topraklarına kattıklarını, yani "hukuken" imparatorluğun bütünsel bir parçası yaptıklarını duyurdular. Bu ilhak, Avrupa'yı neredeyse savaşa iten Bosna krizini tetikledi. O dönemde kitleler zaten savaş aleyhtarı duygularını apaçık dile getirmekteydi. Prag'da 2 Aralık 1908'de yaşanan gelişmeler, Habsburg karşıtı gösterilerle öyle şiddetli bir aşamaya ulaştı ki, hükümet hemen olağanüstü hal ilan etti, ardından tüm imparatorluk çapında özgürlük hareketi eylemcilerine karşı polis ve mahkeme misillemeleri, düzmece Zagreb davaları ve başka benzer yargılamalar geldi. 1911-1912'de, sınıfsal ve ulusal çelişkilerin aniden gerildiği, işçi sınıfı mücadelesinin yükseldiği bir ortamda, savaş aleyhtarı eylemler giderek yaygınlaştı.

Kitle hareketindeki yeni yükselme, ağırlaşan tekelci baskıya, fiyat artışlarına, işsizliğe ve emekçilerin yaşam standartlarındaki düşüşe karşı grevlerin ve gösterilerin sayıca artmasında yansımasını buldu. Drogobyč işçilerinin kötüleşen çalışma ve koşullarına karşı Temmuz 1911'de yaptıkları, bir yürüyüşte ve polisle girilen kanlı çatışmada doruğa ulaşan grev; Çek madencilerin Mart 1912'de yaptıkları grevler; fiyat artışlarına karşı Viyana'da, Prag'da, Lvov'da, Krakow'da ve başka sanayi merkezlerinde düzenlenen kitlesel protesto gösterileri, o dönemdeki yaygın eylemlerin en önemlileri arasındaydı. "Yaşasın Toplumsal Devrim" sloganıyla ilk yürüyüş, 1 Mayıs 1911'de Saraybosna'da düzenlendi.[195] Aşırı fiyat artışlarına ve savaş tehlikesine yol açan hükümet politikasına duydukları kızgınlığı dile getirmek için 17 Eylül 1911'de Viyana'da sokaklara dökülen 100.000 emekçinin üzerine polis ve ordu gönderildi. İşçiler bu çatışmalar sırasında Viyana'nın bazı varoşlarında barikatlar kurdular, birçok kişi öldü ve yaklaşık 100 gösterici yaralandı. Ekim'in 29'unda Viyana'da yaklaşık 100.000 işçi sokaklarda yürüyerek hükümetin "savaş ve açlık" politikasını protesto etti. Ertesi gün, Viyana'nın proleter semtlerinde savaş karşıtı 14 miting ve toplantı düzenlendi. 1912'de grevci sayısı 186.000'di, yani 1910'dakinden %250, 1911'dekinden ise %50 daha fazlaydı. Aynı zamanda belirtilmesi gerekir ki, Eylül 1911'deki gelişmeler sırasında Sosyal Demokratlar hem kitle mücadelesine sempati duyduklarını ifade ettiler hem de gösterilere son verilmesini ve "gerekli her şeyi yapacak

195 Bkz. Yu. A. Pisarev, *Avusturya-Macaristan'da Güney Slav Halklarının Özgürlük Hareketi, 1905-1914*, SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Moskova, 1962, s. 242 (Rusça).

olan" partiye güvenilmesini istediler. ASDP liderleri daha sonra da bu çizgiyi izlemeyi sürdürdüler.[196]

İkili monarşide 1911-1912'de kitlesel antimilitarist hareketin yükselmesi, uluslararası proletaryanın, sosyalist hareketin eylemlerinin bütünleyici bir parçasıydı. Yeni silahlanma yarışı ve Avusturya-Macaristan emperyalizminin Balkanlar'da gitgide saldırganlaşan tavrı, Avusturya-Macaristan'daki durumu kötüleştirdi. İkinci Enternasyonal'in Kasım 1912'deki Basel Kongresinde, Avusturya, Macaristan, Hırvatistan, Slavonya, Bosna Hersek Sosyal Demokrat partilerinin, Sırbistan'a yönelik saldırılara karşı etkili eylemlerini sürdürmek için ellerinden geleni yapmalarını zorunlu tutan bir karar alındı. Kongre bildirisi, Avusturya-Macaristan'daki Sosyal Demokrat partilerin, Güney Slav halklarının "demokratik özyönetim hakkı"nı kazanmalarına yardım etme mücadelesini sürdüreceklerine olan güveni dile getirdi.[197] Ne var ki, Avusturyalı Sosyalistlerin liderleri, tutarlı bir savaş aleyhtarı politika izlemediler. Birinci Balkan Savaşı'nın çıkmasından dört gün önce Viyana'da düzenlenen bir Sosyal Demokrat mitingde, Victor Adler, hükümetin saldırgan Balkan politikasını kınadı ve oldukça popüler hale gelen "Balkanlar Balkan Halklarına" sloganını ortaya attı. Bununla birlikte, egemen çevrelere seslenerek, savaşın kolayca devrime dönüşebileceğini belirten uyarısını, sakin kalınması çağrısıyla birleştirdi, çünkü iddia ettiğine göre, zamanı geldiğinde, neyin yapılabilir ve neyin yapılamaz olduğunu parti liderliği bilirdi.[198] Savaş sorununun birinci gündem maddesi olduğu Ekim 1912'deki ASDP kongresinde, Adler'in sunduğu karar tasarısı, Avusturya-Macaristan'ın Balkan Savaşı'na müdahale etme niyetine proletaryanın duyduğu kızgınlığı dile getiriyordu. Kongre, İkinci Enternasyonal kararlarına uygun olarak 10 Kasım'da ülke çapında savaş aleyhtarı mitingler düzenlenmesine karar verdi. Ne var ki parti liderleri savaş tehlikesini hafife aldılar. Adler, yerel bir savaşın tüm Avrupa'ya yayılabileceği kanısında değildi.

Kongre kararına uygun olarak 10 ve 17 Kasım'da neredeyse tüm Avusturya kentlerinde binlerce insanın katılımıyla yapılan mitingler ve gösteriler ile Çekya'da düzenlenen savaş ve hükümet aleyhtarı eylem, işçi sınıfının enerjisini ve emperyalist katliama direnmek için mümkün olan her şeyi yapma kararlılığını ortaya koyan çarpıcı bir gösterge oldu. Sosyal Demokrat Parti'nin örgütlediği bu eylem, parti liderleri arasındaki tescilli oportünistlerin ve merkezcilerin, militarizme ve egemen sınıfların savaş politikasına gerçekten proleter, militan bir sınıf politikasıyla karşı koyamayacaklarını ve buna istekli olmadıklarını da tüm

196 Herbert Steiner, "Über die Massenkämpfe in Österreich 1907-1912", *Geschichte der Arbeiterbewegung*, Hrsg. von der ITH (Internationaler Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung), Tagungsberichte, C. 6, Europaverlag, Viyana, 1974, s. 71-72.

197 *Ausserordentlicher Internationaler Sozialisten-Kongress zu Basel am 24. und 25. November 1912*, Vorwärts, Berlin, 1912, s. 24.

198 *Victor Adler, der Parteimann. Reden und Aufsätze*, C. IX, Verlag der Wiener Volksbuchhandlung, Viyana, 1929, s. 49-53.

çıplaklığıyla ortaya çıkardı. Söz konusu kişiler, devrimci bir mücadeleye, devrimci bir siyasal kitle grevine hazırlanmayı reddederken İkinci Enternasyonal'in diğer partilerindeki sağ ve merkezci eğilimleri yansıttılar.[199]

Gerçi Ekim 1913'teki ASDP kongresinde, partinin toplumsal yasalar için ve silahlanma yarışına karşı yürüttüğü mücadelenin yeterince etkin olmaması eleştirildi. Delegeler, partinin izlediği politikanın kitlelerde yarattığı düş kırıklığına değindiler ve kitlesel eylemi daha ilerletmeye elverişli olan büyük fırsatlara işaret ettiler. Ne var ki, sağ kanadın şiddetle reddettiği eleştirilerde, yalnızca parlamentoda olası engelleme taktikleri sorununun gündeme getirilmesi anlamlıydı. Leopold Winarsky, K. Krejbich ve Bohumir Šmeral dâhil Avusturya solu, kitlelerin militan ruhunu yansıtmasına karşın, siyasal bir kitle grevi talep edemedi.

Avusturya'da işçi sınıfı hareketindeki devrimci eğilim ile reformcu eğilim arasında keskin bir zıtlaşma ve Sosyal Demokratlar içindeki solcu radikaller ile sağcı oportünistler arasında kutuplaşma olmaması gerçeğini büyük ölçüde belirleyen faktör, en etkili İkinci Enternasyonal liderlerinden biri olan, partisi ve kitleler nezdinde büyük nüfuzu ve saygınlığı bulunan Victor Adler'in duruşuydu. Adler, ne pahasına olursa olsun sosyalist hareketin birliğini koruma uğruna, Avusturya Sosyal Demokratlarının güçlü sağ reformcu kanadı (Karl Leuthner, Friedrich Austerlitz, Wilhelm Ellenbogen ve başkaları) ile uzlaşmayı, onlara ödünler vermeyi sıklıkla kabul etti; proletaryanın devrimci ve savaş aleyhtarı potansiyelini ise küçümsedi. Bu arada, imparatorluğun her iki bölümündeki hükümetlerin savaş öncesi yıllarda en başta işçileri hedef alan olağanüstü yasal düzenlemeler hazırlamakta gösterdiği çılgınca telaş son derece anlamlıydı; hükümetleri o önlemleri almaya yönelten faktör, kesinlikle, 1912 sonbaharında başlayan savaş ve hükümet aleyhtarı kitlesel hareketti.[200]

İmparatorluğun diğer yarısı, yani Macaristan, 1905-1906'daki güçlü siyasal eylemlerin ve doludizgin ekonomik mücadelelerin ardından kitle hareketinde bir gerileme yaşıyordu. Gerilemeye katkıda bulunan faktörler arasında, 1906'da Macaristan siyasal krizinin çözülmesi ve 1907'de Avusturya ile Macaristan hükümetlerinin arasındaki anlaşmazlığın giderilmesi vardı. İşçi sınıfına ve örgütlerine karşı, öncelikle en büyük ve en militan sendikaları (metal, demiryolu vb. işçilerinin sendikalarını) hedef alan sert cezalandırma eylemlerine girişildi. Bu misillemeler ve bazen belirli sendikaların açıkça yasaklanması, 1907'de 130.000 olan örgütlü işçi sayısını 1909'da 85.000'e düşürdü. Sendika hareketi ancak 1910'da yeniden güçlenmeye başladı ve 1912'de örgütlü işçi sayısı 100.000'i aştı.[201] Ama işçi sınıfı, bu gerileme sürecinde bile mücadelesinden vazgeçmedi.

199 Bkz. "V. İ. Lenin'den G. V. Plehanov'a, 17 Kasım 1912", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, s. 202.

200 Ludwig Brügel, *a.g.y.*, Fünfter Band, s. 136.

201 T. M. İslamov, *Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Macaristan'da Siyasal Mücadele*, Nauka, Moskova, 1972, s. 339 (Rusça); Tibor Erényi, *A magyar szakszervezeti mozgalom története. 1848-1917*, Nepszava, Budapeşte, 1956.

1908 sonbaharında, oy hakkına ilişkin gerici bir reform tasarısına karşı siyasal gösteriler patladı. On binlerce Budapeşteli işçi, Eylül'den Kasım'a kadar, polisle ve orduyla silahlı çatışmaların da olduğu gösterilere katıldı. Hareket, Güney Slav bölgelerine yayıldı ve Kasım ortasında buralarda siyasal bir genel grev başlamak üzereydi. Hükümet, bunu önlemek için, özellikle ezilen milliyetler bakımından hayli dengesiz olan bir oy hakkı reformu önerdi. Aralık 1908'de yapılan Macaristan Sosyal Demokrat Partisi Olağanüstü Kongresi, siyasal grevlerin, mitinglerin ve gösterilerin örgütlenmesine karar verdi. Hırvatistan Sosyal Demokrat Partisi de bu kararı destekledi.[202]

Terör ve zulüm düzenini protesto etmek için 29 Aralık 1908'de Budapeşte'de 60.000'den fazla işçinin katıldığı tek günlük bir genel greve gidildi.

Militarizme ve savaş tehlikesine karşı hareket 1908'den itibaren giderek artan bir önem kazanmaya başladı. Bosna kriziyle bağlantılı olarak, Macaristan'da işçi sınıfı ve Sosyal Demokratlar, ikili monarşinin Balkan politikasını sömürgeci ve emperyalist olarak damgaladı. Aralık 1909'da, Macaristan Sosyal Demokrat Partisi'nin olağanüstü toplanan kongresi, Türk bölgelerinin ilhakını protesto eden ve oy hakkına ilişkin antidemokratik reforma karşı en etkili silahla, yani siyasal kitle greviyle mücadele çağrısı yapan bir kararı kabul etti.

Uzun bir aradan sonra, 1911'de kitle hareketlerinde yeni bir yükseliş başladı. O yılın ikinci yarısında, öncelikle kötüleşen çalışma ve yaşam koşullarını, özellikle de fiyat artışlarını hedef alan grevler gitgide çoğaldı. Güney Slav bölgelerinde yüzlerce grev ve "açlık yürüyüşü" yapıldı. Zagreb'li işçiler sadece 1911'de iki kez genel grev yaptılar ve bunlardan biri 42 gün sürdü.[203] Mücadelenin merkezinde yine siyasal sorunlar vardı. Kasım 1911'de ve 1912 ilkbaharında, Macaristan Sosyal Demokrat Partisi hem genel oy hakkı için hem de militarizme ve savaşa karşı birkaç kez büyük çaplı gösteriler örgütledi.

Macar gericiler ile proletaryanın önderlik ettiği demokrasi güçleri arasındaki belirleyici savaş Mayıs 1912'de meydana geldi. Buna, Macar oligarşisinin "kudretli adam"ı Jozeph Tiso'nun, Millet Meclisi (parlamento) Vekiller Kamarası Başkanlığına seçilmesi neden oldu. Bu seçim, savaş hazırlıklarının hızlandırılmasına ani bir yönelmenin, demokratik haklara ve özgürlüklere karşı bir saldırının, parlamento içinde ve dışında muhalefeti bastırmak için kaba kuvvet kullanılmasının habercisiydi. 23 Mayıs'ta, Sosyal Demokrat liderlerin çağrısına yanıt veren işçiler, düzenli kollar oluşturarak, büyük polis ve ordu birliklerinin koruduğu parlamento binasına doğru yürüyüşe geçtiler. Yürüyüşçüler, "Yaşasın Halk Parlamentosu!", "Kahrolsun Sınıfsal Zulüm!", "Kahrolsun Aristokratlar Çetesi!" ve "Yaşasın Devrim!" şeklinde sloganlar attılar. Parlamento binasına gidilirken dirençli çatışmalar meydana geldi ve çevredeki sanayi semtlerinde

202 Bkz. Yu. A. Pisarev, *a.g.y.*, s. 191-92.

203 *A.y.*, s. 243-44.

barikatlar kuruldu. Olayların böyle bir yön alması karşısında korkuya kapılan reformcu liderler hemen işçilere çağrı yaparak eylemden vazgeçmelerini ve ertesi gün işbaşı yapmalarını istediler. Yine de grev ve bazı yerlerde barikat çatışmaları 24 Mayıs'a kadar sürdü. O günlerde siyasal kitle grevleri ve gösteriler tüm Macaristan'ı kaplayarak, Bratislava (Pozsony), Kosice (Kacza), Aral, Timişoara (Temeşvar), Miskolc, Györ, Péç vb. gibi büyükçe kentlerin neredeyse tümünü sardı. 23 Mayıs 1912 ya da "Kızıl Perşembe" Macar proletaryasının savaş öncesi dönemdeki en büyük devrimci eylemiydi.

23 Mayıs'taki kıyım, proletaryanın maneviyatını kırmayı başaramadı. Avusturya-Macaristan emperyalistlerinin askerî serüvenlerinden dolayı hızla yaklaşan tehlike, proletaryayı, bunların saldırgan tasarılarını yeniden püskürtmek üzere harekete geçirdi. Avusturya-Macaristan diplomasisinin Balkanlar'da çevirdiği entrikaları teşhir eden Sosyal Demokratlar, 1912 sonbaharında "Savaşa Karşı Savaş" sloganını ortaya attılar ve monarşinin yetkililerini uyararak, seferberlik ilan edilmesi ya da bir askerî çatışmanın meydana gelmesi halinde, işçi sınıfının, egemen sınıflarca yürütülen savaş yanlısı politikanın karşısına "iç devrim"le çıkacağını vurguladılar. 1912'nin Ekim ayı başında, Sosyal Demokrat Parti'nin örgütlediği büyük çaplı bir savaş aleyhtarı eylem dalgası ülkeyi sardı. İkinci Enternasyonal'in çağrısı üzerine, Ekim'in 30'unda, Balkan ülkelerinin halklarıyla ve sosyalistleriyle dayanışma ifadesi olarak yüzlerce savaş karşıtı miting ve toplantı düzenlendi. Güney Slav bölgelerinde durum gergindi. Askerlik celbine yanıt vermeyen yükümlü adaylarının oranı %30'a ulaştı.

Savaş tehdidine ve militarizme karşı hareket, Kasım ayının ortası ile ikinci yarısında doruğa ulaştı. En büyük gösteriler, 17 Kasım 1912'de Budapeşte'de ve başka birçok kentte düzenlendi. O gün, Budapeşteli işçilerin mitinginde İkinci Enternasyonal'in temsilcisi olarak Karl Liebknecht de hazır bulundu. Mitinglerde ve gösterilerde benimsenen kararlar, savaşa karşı tüm güçleri seferber etme andını içeriyordu. Kitlelerin monarşi karşıtı ve cumhuriyet yanlısı duyguları gittikçe belirginlik kazanıyordu. 1912'deki, özellikle de 23 Mayıs'tan sonraki mitinglerde ve gösterilerde "Yaşasın Cumhuriyet!" sözü hep yinelendi. İmparator Franz Jozeph 4 Kasım'da Budapeşte'ye geldiğinde bu haykırışla karşılandı. 24 Kasım'da yapılan bir gösteride buna yeni bir slogan eklendi: "Kahrolsun Hanedan!" "Cumhuriyet fikrinin kanla yıkanıp kutsandığı" o gün, göstericiler yine polisin ve ordunun saldırısına uğradı; yüzlercesi yaralandı. O sırada Basel'de toplantı halinde olan İkinci Enternasyonal Kongresi, Macar başkentinde işçilere karşı vahşi misillemeleri tüm uluslararası proletaryanın öfkeyle telin ettiğini duyurdu ve Macaristan işçi sınıfının mücadelesiyle dayanışmasını ifade etti.

Bu arada, Sosyal Demokrat liderlik, savaş aleyhtarı hareketin kendi başına bir önem taşıdığını reddederek, bunu ve proletaryanın başka güncel sorunlarını, biricik görev olarak genel oy hakkını kazanmaya tabi kıldı. Gyla Alpári,

Jenö László, Béla Vágó, László Rudas ve başkaları dâhil sol muhalefet, partideki seçkin zümrenin reformcu çizgisine karşı, partinin örgütsel olarak yeniden yapılandırılması için ve daha etkili mücadele biçimleri uğruna azimle kavga verdi. Ne var ki, bazı sendikaların ve yerel Sosyal Demokrat örgütlerin desteğini fiilen almasına rağmen, sol kanat hâlâ zayıftı ve oportünistleri yenilgiye uğratamadı.

Oportünistler, parlamentodaki burjuva muhalefetin, oy hakkı reformu için verilen mücadeleyi desteklemesini beklediler. Ama hem toplumsal hem de siyasal bakımdan karma yapıda olan muhalefet, Sosyal Demokrat liderlikle ittifak kurmayı ve proletaryanın genel oy hakkı mücadelesini desteklemeyi kabul etse bile, çok sınırlı amaçlar peşindeydi. Hükümdar üzerinde baskı kurmak ve böylece, Tiso kliğini iktidardan uzaklaştırmak istiyordu. Ama halk kitlelerinin siyasete etkin katılımı, muhalefetin istediği en son şeydi.

Ne var ki, kitlesel bir hareketten korkan Tiso, elini çabuk tutarak muhalefeti gafil avladı. Daha faal muhalifleri parlamentodan uzaklaştırmak için polisi kullandı ve "olağanüstü yasalar"a kabul oyu verilmesi için baskı yaptı. Savaşın "yakın bir tehlike" olması halinde hükümete tam yetki verildi. Hükümet, eş zamanlı olarak da muhalefet saflarını bölmek için oldukça ılımlı bir oy hakkı reformunu parlamentoya sundu.

Macaristan Sosyal Demokrat Partisi, durumu görüşmek üzere Ocak 1913'te olağanüstü bir kongre topladı. Bunun için hazırlıklar yapılırken, parti liderliğinin izlediği çizgi eleştirildi ve proletaryanın siyasal genel grev silahıyla bu gerici saldırıya karşı koymasına yönelik pek çok öneride bulunuldu. Kongre, kitlelerin mücadeleci ruhunu dikkate alarak, parti liderliğini, doğru anda tüm Macaristan'ı kapsayan siyasal bir kitle grevi örgütlemekle görevlendirdi ama önceki yılların aksine bu grev, sadece bir gün değil, zafer kazanılıncaya kadar sürdürülmeliydi.

Belirleyici savaş için hazırlıklar tüm ülkeye yayıldı ama gericiler de buna hazırlanıyordu. Budapeşte polis müdürlüğü 1 Mart'ta tüm gösterileri ve sokak toplantılarını yasakladı. Hükümetçe önerilen oy hakkı reform tasarısının Vekiller Kamarasında oylanacağı 5 Mart günü geldiğinde, en büyük şehirlerde büyük polis ve ordu birlikleri konuşlandırıldı. Muhalefet, "sinir savaşı"nı kaybetti ve hükümetin niyetini resmen protesto ederek meclis salonundan ayrıldı. Macaristan Sosyal Demokrat Partisi'nin ve sendikaların reformcu liderleri de aynı yolu tuttu. Sosyal Demokrat liderler, beklenen eylem çağrısı yerine, parlamentoda bir devrimle desteklenmeyen bir sokak devriminin boşuna kan dökülmesine yol açacağını savunarak mücadeleden vazgeçilmesini isteyen bir manifesto yayınladılar. Genel greve gidilmemesi, hiç dövüşmeden böyle geri çekilme, partide ve işçi sınıfında derin düş kırıklığı yarattı. Esas olarak, Macar proletaryası, savaşa karşı mücadelesini Mart 1913'te telafi edilemez şekilde kaybetti. Kitle hareketi ansızın söndü ve Macar işçi sınıfı, çok geçmeden, Birinci Dünya Savaşı'nın toplu katliamına sürüklendi.

DEMOKRASİ, BARIŞ VE ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİNDE BALKAN ÜLKELERİNİN PROLETARYASI

Her ülkenin ayırt edici özelliklerine karşın, Balkanlar'da işçi sınıfı hareketinin birtakım ortak özellikleri vardı. Yarımadanın halkları, demokrasi mücadelesini, Osmanlı ve Avusturya-Macaristan ulusal baskısından kurtulmayı, feodal boyunduruğu kırmayı kapsayan karmaşık görevlerle karşı karşıyaydı. Üstelik bu görevler proletaryanın, özellikle de sanayi proletaryasının hiç de kalabalık olmadığı ülkelerde başarılmak durumundaydı.

Balkan ülkelerinin işçi sınıfı, etkin ekonomik ve siyasal mücadele içindeydi. O mücadeleye Marksist proleter örgütleri önderlik ediyordu: Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi (Tesnyak'lar; BSDİP[T]) ve Dimiter Tutzowicz'in 1908'de yeniden Sekreterlik koltuğuna oturduğu Sırp Sosyal Demokrat Partisi. Bulgaristan'da, üye sayısı 1912'de 8.500 olan Genel İşçi Sendikaları Birliği (GİSB), Tesnyak'larla yakın işbirliği içinde hareket etti. BSDİP(T) Merkez Komitesi Sekreteri Georgi Kirkov, tıpkı Tesnyak Merkez Komite üyesi olup Birlik Sekreteri seçilen Georgi Dimitrov gibi, birliğin yönetiminde önemli rol oynadı. GİSB'ye bağlı sendikalar, yardımlaşma faaliyetleri düzenledi, yaygın eğitim çalışmaları yürüttü ve grev örgütlenmesinde başı çekti. GİSB mevzilerinin güçlenmesiyle, reformcuların ("Geniş Sosyalistler"in) etkisi altındaki Serbest Genel İşçi Sendikaları Birliği'nden (SGİSB) üyeler kazanıldı. Sırbistan'da, ülkedeki sendikaları birleştiren Genel İşçi Birliği (GİB) de Sosyal Demokratlarca yönlendiriliyordu, gerçi örneğin Hırvatistan'da ve Slovenya'da olduğu gibi, onlara katılmış değildi. 1911-1912'de GİB'nin üye sayısı 8.000'in üzerindeydi. GİSB ve Sırp sendikaları, 1909-1911 arasında grev mücadelesi için, grev kırıcılara karşı vb. yardımlaşma ve işbirliği anlaşmaları imzaladı.

Bulgaristan'da 1908'den itibaren grev hareketinde yeni bir yükseliş başladı. Pernik'te 3.600 madenci, sekiz saatlik iş günü ve örgütlenme hakkı talep ederek Şubat'ta greve gitti. Sliven'de işçiler, tekstil kartelinin ilan ettiği lokavta karşı iki aydan uzun süre direndiler. 1909-1910'da, ülkedeki sanayi merkezlerinin neredeyse tamamında grevler patlak verdi. 1910'da grev sayısı, 1906'daki en yüksek düzeyin neredeyse iki katı, 1908'deki düzeyin ise neredeyse üç katıydı. Belçika merkezli bir şirkete ait kibrit fabrikasında işçiler, 1909'un Temmuz'undan Aralık'ına kadar 133 gün grevde kaldılar. BSDİP(T) ve GİSB o dönemde işçiler arasında 145 toplantı yaptı. Aynı zamanda, daha demokratik iş yasaları isteyen ve proletaryanın sınıfsal hedeflerini ortaya koyan kitlesel siyasi kampanyalar ve gösteriler düzenlendi; 1 Mayıs ve başka özel günler için büyük çaplı eylemler planlandı. 1910 yılı boyunca BSDİP(T)'nin yürüttüğü bu tür beş kampanyada 100.000'i aşkın insan yer aldı. Sırf Aralık'taki eyleme bile 40.000 kişi katıldı.[204]

204 Bkz. *Bulgar Komünist Partisi Tarihi*, Politizdat, Moskova, 1971, s. 123-24 (Rusça)

Sırbistan'da proletaryanın karşısına, atölye sahiplerince oluşturulan kartel-ler dikildi; madencilik işkolunda sendikalar ve grevler yasaklandı. 1908'den sonra grev sayısı keskin bir artış gösterdi ve 1911'de iki katına çıktı. Bununla birlikte, Belgrad metal işçilerinin grevi gibi büyük çaplı grevler az sayıdaydı; çoğunlukla el zanaatı tarzı işletmelerde küçük çaplı grevler yapıldı ve oralar-daki işçiler, kendi örgütlerini kurma haklarını da savundular. Grevciler gitgide atağa geçtiler ve çoğunlukla kazandılar. Sendikalar güçleniyor ve sayıca çoğa-lıyordu.

Örgütlenme ve grev hakkı için, yeni çalışma yasaları için verilen mücadele giderek siyasallaştı ve başarıya ulaştı. On saatlik iş günü, gençler ve kadınlar için daha kısa iş günü, işçilerin ekonomik çıkarlarını korumak için birleşme ve grev yapma hakkı ile ilgili düzenlemeler 1910-1912 arasında yasalaştırılıp yü-rürlüğe sokuldu. Bu mücadeleye koşut olarak, Sırp Sosyal Demokrat Partisi'nin sloganlarıyla yürütülen genel oy hakkı hareketi gitgide büyüyüp genişledi. Yine de 1910-1912 arası kitlesel hareket, GİB ulusal liderliğinin çizdiği şablona uymuyordu.

Romanya'da, 1907 köylü ayaklanması bastırıldıktan sonra şiddetlenen ege-men çevrelerin gerici politikası, proletaryanın kitlesel mücadele fırsatlarını ciddi derecede kısıtladı. 1909 sonunda hükümet, işçi sınıfının militan öncüsü olan demiryolu işçileri dâhil, resmî işletmelerde çalışan 60.000 işçiyi sendi-kalarda örgütlenme ve grev yapma hakkından yoksun bırakan yasayı yürür-lüğe koydu. Yine de 1908-1909'da Romanyalı grevciler sıklıkla atağa geçtiler ve hem yakın ekonomik gereksinimlerini hem de yasa ihlallerine, işverenlerin keyfî eylemlerine direnme isteklerini yansıtan talepler ileri sürdüler; işçiler-le işverenleri korporasyon denilen kuruluşlarda birleştirme çabalarına karşı mücadele sürdü. 1909 sonbaharında, işçi sınıfı eylemcilerini yetkililerin ya-sadışı eziyetlerine karşı savunmak için büyük ölçekli siyasal kitle eylemleri meydana geldi.[205]

Grev hareketi 1910-1912 arası yükselmeye devam etti. O dönemde yapılan grev sayısı 126'yı buldu ve grevci sayısı (1912'nin ortasına kadar) 35.000'i aştı.[206] Grev eyleminin boyutu büyüdü. 1910-1912 arasında, Brăila'da ve Ploieşti'de ge-nel grevler yapıldı ve tüm ülkede karşılık buldu. Grevler, başka eylem türleriyle birleştirildi. Sanayi merkezlerindeki işçiler, köylülere ve tarım işçilerine destek vermek için protesto kampanyaları düzenlediler. 1911 sonunda, sosyal sigorta ve daha demokratik çalışma yasaları için giderek büyüyen bir siyasal hareket baş-latıldı. 20. yüzyıla girildikten sonra ilk kez 1912'de 1 Mayıs sokak gösterileriyle kutlandı. Sol eğilimdeki güçlenmeye koşut olarak reformcu politika belirtileri

205 Bkz. A. K. Moşanu, *a.g.y.*, s. 153-58, 168-72.

206 *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1910-1915,* Editura politica, Bükreş, 1968, s. 346, 575, 576, 577.

de görülmesine rağmen, 1910'da yeniden kurulan Romanya Sosyal Demokrat Partisi ve ona katılan sendikalar (incelenen dönemin farklı yıllarında üyesi sayısı 4.000-10.000 arasında değişen Romanya Sendikaları Genel Birliği) mevzilerini sağlamlaştırdı.[207]

Yunanistan'da 1910-1911'de Pire'de, Mora'da ve Lavrion madenlerinde bir grev dalgası meydana geldi. Sosyalist bir örgüt olan Federasion önderliğinde kitlesel 1 Mayıs etkinlikleri düzenlendi.[208]

Balkanlar'da ulusal kurtuluş görevlerinin tamamına erdirilmemiş olması gerçeği, buradaki işçi sınıfı hareketinin gelişimi açısından özel bir öneme sahipti. Büyük güçlerin emperyalist politikası, Balkan halklarına yeni baskı biçimleri getirdi, şovenizmi besledi, ulusal sürtüşmeleri körükledi ve savaş tehlikesini artırdı. Bunun yanı sıra, Balkan ülkelerinin egemen çevreleri ve burjuvazisi, ulusal kurtuluş kisvesi altında ilhaktan yana tavır aldı.

Avusturya-Macaristan'ın 1908'de Bosna Hersek'i ilhak etmesi tüm bu sorunları iyice şiddetlendirdi. Dimiter Tutzowicz önderliğindeki Sırp SDP ve Dimitar Blagoev önderliğindeki BSDİP(T), bir Balkan Federal Cumhuriyeti kurularak Balkan ulusal sorununa demokratik bir çözüm getirilmesini savundu.[209] Aralık 1909'da (Ocak 1910'da), Sırp SDP'nin ve Bulgar Tesnyak'ların girişimiyle, Belgrad'da ilk Balkan Sosyal Demokrat Konferansı toplandı. Sırp SDP'den, BSDİP(T)'den, Hırvatistan-Slavonya, Slovenya ve Bosna Hersek Sosyal Demokrat partilerinden, Güney Slav Sosyal Demokrat Partisi'nden, Karadağ, Yunanistan, Makedonya ve Türkiye Sosyal Demokrat örgütlerinden temsilciler katıldı. Konferansa katılamayan Romanya Sosyal Demokratlarını, bir Sırp Sosyalist temsil etti. On ülkeden toplam 32 delege hazır bulundu. Konferans kararında, emperyalist güçlerin entrikaları ve Balkan kraliyet hanedanlarının gerici politikaları kınandı, Balkan halklarının zulme, ulusal parçalanmışlığa ve yabancı boyunduruğuna karşı mücadelesinin haklılığı vurgulandı. Balkan halklarını birleştirmenin ve her bir ülkede kapsamlı özyönetim ilkesinin uygulandığı, Balkan halklarının eşitliğine dayalı tek bir birlik, yani bir Balkan Federal Cumhuriyeti kurmanın tarihsel bir gereklilik olduğuna da işaret edildi. Konferansta, Balkan halklarının barışı ve birliği için, ulusal ve toplumsal kurtuluşa ulaşmaları için mücadelede proletaryanın ve Sosyal Demokratların sınıfsal hedefleri özellikle vurgulandı. Balkan Sosyalistleri arasındaki bağların güçlendirilmesine, ortak bir eylem programı hazırlanmasına ve bir Balkan Sosyal Demokrat Federasyonu'nun kurulmasına karar verildi.

---

207 Ayrıntılar için bkz. A. K. Moşanu, *a.g.y.*, s. 206, 228, 245, 263.

208 Bkz. *Lenin ve Orta ile Güneydoğu Avrupa Ülkelerinde Komünist Partilerin Ortaya Çıkışı*, Nauka, Moskova, 1973, s. 436-37 (Rusça).

209 Bkz. *Bulgar Komünist Partisi Tarihi*, s. 136-38; T. Y. Zyuzyukina, "Bosna Hersek'in İlhakı Sırasında Sırp Sosyal Demokrat Partisi'nin Ulusal Soruna Bakışı", *Balkan Slavonic Studies. Historiography and Sources*, Nauka, Moskova, 1972, s. 161-87 (Rusça).

Ondan sonra, "Balkan Federal Cumhuriyeti" sloganı hem Balkanlar'da hem de başka yerlerde yaygın olarak tanıtıldı. Bu slogan, ulusal sorunun enternasyonalist çözümü için proletaryanın verdiği mücadeleyi, egemen sınıfların şovenizminin karşısına koydu, Balkan ülkeleri proletaryasının birliğini ve dayanışmasını güçlendirmeye yardım etti, feodalizme, monarşiye ve savaş karşıtlığına ilişkin sorunların çözümü için ufuklar açtı. Lenin şöyle yazıyordu: "Balkanlar'da ulusal sorunun tutarlı bir demokratik çözümü sloganını ilk ortaya atanlar, Balkan ülkelerinin sınıf bilinçli işçileri oldu. Bu slogan, bir Balkan federal cumhuriyeti için çağrıda bulunuyor."[210]

Ne var ki hem BSDİP(T)'nin hem de Sırbistan ve Romanya Sosyal Demokrat partilerindeki devrimci güçlerin bir Balkan Federal Cumhuriyeti kurulması sorununa yaklaşımları yeterince net ve tutarlı değildi; bu slogana dayalı mücadele, en başta köylüler olmak üzere geniş halk kitlelerini proletaryanın safına çekmek, monarşiyi devirmek ve köylülerin kurtuluşunu sağlamak için kullanılmadı. Bu arada Lenin, Balkan halklarının özgürlüğünün "*ancak her* ülke içinde tam hürriyetle ve tam, eksiksiz demokratik devletlerin bir federasyonuyla sağlanabileceği"ni[211] vurguladı. "Toprak ağalarının ve Balkan monarşilerinin halklar üzerindeki tiranlığı olduğu gibi kalırsa, ulusal baskı da şu ya da bu ölçüde devam edecektir,"[212] dedi. Genel olarak, Sosyal Demokratların enternasyonalist tutumu, Balkan ülkeleri emekçilerinin 1909-1912 arasındaki kitlesel eylemleriyle, emperyalist politikaya ve ulusal baskıya karşı protestolarıyla desteklendi.

Balkan halklarının kurtuluşu, demokratik bir devrimle değil, hanedanların, burjuvazinin ve toprak sahiplerinin önderliğinde Osmanlı'ya karşı Birinci Balkan Savaşı'nın (Ekim 1912-Mart 1913) akışı içinde başladığı için, Balkan ülkelerinde işçi sınıfı hareketi özellikle kösteklendi. 1913 yazında Balkan devletlerinin kendi aralarında çıkan İkinci Balkan Savaşı'nda bu güçlükler daha bir ağırlaştı.

Ama o zor yıllarda, Balkan ülkelerinin devrimci Sosyal Demokratları, yaygın milliyetçi ve şovenist duygulara yüreklilikle karşı çıktılar; enternasyonalist bir savaş aleyhtarı politika izlediler. Birinci Balkan Savaşı'nın başlamasından bir ay önce yapılan 19. BSDİP(T) Kongresi, "Balkan ülkelerindeki egemen sınıfların ve hanedanların hain politikası"nı lanetleyerek, "daha geri işçiler ve halk kitleleri arasında şovenist histeriyi körükleyen, onları savaşa sürükleyen" burjuva ve küçük burjuva partilerinin izledikleri çizgiyi teşhir etti. Parti, işçi sınıfının Sosyal Demokrat bayrak etrafında toplanması için ve Balkan halklarının bağım-

210 V. İ. Lenin, "Dünya Tarihinde Yeni Bir Fasıl", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 368.

211 V. İ. Lenin, "Utanç Verici Bir Karar", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 353.

212 V. İ. Lenin, "Sırp-Bulgar Zaferlerinin Toplumsal Önemi", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 398.

sızlığını garantileyecek, toplumsal ilerleme göstermelerinin yolunu açacak, sınıf mücadelesine yeni bir ivme kazandıracak, sosyalizmin zaferini yakınlaştıracak bir Balkan Federal Cumhuriyeti uğruna bağımsız sınıf mücadelesi yürütmesi için çağrı yaptı. BSDİP(T) Merkez Komitesi, 25 Ağustos (7 Eylül) 1912'de, burjuvazinin politikasını teşhir eden "Bulgaristan İşçi Sınıfına Manifesto"yu yayınladı. 27 Ağustos'ta (9 Eylül'de) ülke çapında kitlesel savaş aleyhtarı eylem başlatıldı. Sırp Sosyal Demokratlar da güçlü bir antimilitarist kampanya yürüttüler. 26 Ağustos'ta (8 Eylül'de) Belgrad'da binlerce insanın katıldığı bir mitingde Tutzowicz, militarizmi ve şovenizmi şiddetle eleştirerek bir Balkan cumhuriyetleri federasyonu kurulması çağrısı yaptı. Sırp SDP'nin liderleri, Sırbistan'ın savaşa girmesini kınadılar; Millet Meclisindeki Sosyal Demokrat üyeler savaşı protesto ederek demokratik devrim ve Balkan Federasyonu çağrısı yaptılar.[213] F. Filipović, Bolşevik *Pravda* gazetesinde, Balkanlar'daki gelişmelerin Marksist bir yorumunu sundu.

Romanya Sosyal Demokrat Partisi İcra Komitesi, Ekim ve Aralık 1912'de savaşa karşı, bir Balkan Federasyonu için, demokrasi ve genel oy hakkı için kampanya başlattı ama izlediği çizgi yeterince tutarlı değildi. Sol kanattan Stefan Gheorghiu'nun "Savaşa Karşı Savaş"ta daha kararlı savaş aleyhtarı eylem, itaatsizlik ve askerliğin reddi yönünde yaptığı girişim, anarkosendikalizmden izler taşıyordu. Gheorghiu'nun grubu, parti liderliğince şiddetle eleştirildi ve hükümetten baskı gördü.[214] Eylül 1912'de Romanya'da kitlesel bir savaş aleyhtarı kampanya başlatıldı; özellikle Ekim'de ve Kasım'da bu yaygınlaştı.

Balkanlar 1913 ilkbaharında yeni bir savaş tehlikesiyle yüz yüze gelince, BSDİP(T) Merkez Komitesi, 17 (30) Nisan 1913'te, Dimitar Blagoev, Kabakchiev ile Georgi Dimitrov'un imzasını taşıyan ve kardeşi kardeşe kırdırmak için hazırlıkları sürmekte olan savaşı lanetleyen "Bulgaristan İşçi Sınıfına Manifesto"yu yayınladı. İşçiler, 1 Mayıs'taki mitinglerde ve gösterilerde savaş aleyhtarı duygularını dile getirdiler. Savaş aleyhtarı harekete, savaşçı birliklerden askerler de katıldı. Tesnyak'lar orduda faaliyette bulunurken propagandayla ve hükümet politikasının teşhiriyle sınırlı kalmadılar; askerlerin savaş aleyhtarı eylemine de doğrudan katıldılar. Binlerce asker, fiilen savaş aleyhtarı mücadeleye katıldıkları, askerî disiplini çiğnedikleri için askerî mahkemeye verildi. Daha sonra, Lenin, askerlerin Balkan Savaşı sırasındaki eylemlerine ilişkin bir rapora ve Bulgarların orduda devrimci çalışma deneyimine yakın bir dikkatle eğildi.

Sırbistan'daki 1 Mayıs kutlamalarına savaş aleyhtarı sloganlar damga vurdu. İkinci Balkan Savaşı arifesinde, Sosyal Demokratlar, milliyetçi histeriye

213 Ayrıntılar için bkz. M. A. Birman, "1912-1913 Balkan Savaşları Döneminde Sırbistan", *USSR Academy of Sciences Slavonic Studies Institute. Brief Reports*, Sayı 32, Moskova, 1961 (Rusça).

214 *DIMMR, 1910-1915*, s. 422-24; A. K. Moşanu, *a.g.y.*, s. 281-82.

karşı seslerini yükselttiler ve ordunun terhis edilmesini istediler. Yunan sosyalist örgütü Federasion, savaş politikasını, "Balkan burjuvazisinin çılgınlığı"nı[215] kınadı. Romanyalı Sosyalistler, ülkelerinin savaşta elde ettiği "kazanımlar"ı eleştirdiler.

Özetlersek, savaşan Balkan ülkelerindeki işçi sınıfının en iyi liderleri, proletaryayı, savaş aleyhtarı mücadele için ayağa kaldırmakta ve güvenini kazanmakta başarılı oldular. Balkanlar'da devrimci Sosyal Demokratların izledikleri politika, emekçilerin saygısını kazandı ve Balkan savaşlarından sonra yapılan seçimlerde başarı sağladı. İşçi sınıfı hareketi yeniden yükselişteydi.

ULUSLARARASI İŞÇİ SINIFI HAREKETİNDE BAŞLICA EĞİLİMLER

Savaş öncesi yıllarda işçi sınıfı hareketi her yerde yükselişteydi. Bu ise grev hareketinde, emekçi halkın kitlesel eyleminde bazen olağanüstü yoğunlaşan, benzeri görülmemiş bir genel yükselişe ve güçlü bir uluslararası antimilitarist harekete yol açtı. Rusya'da 1912-1914 arasında yapılan kitlesel devrimci siyasal grevler, Britanya'da ve Almanya'da madencilerin düzenlediği dev boyutlu eylem, İtalya'da "Kızıl Hafta", Macaristan'da "Kızıl Perşembe", Belçika'da 1913'te 425.000 işçiyi kapsayan genel grev,[216] İspanya'da 1909'da güçlü savaş aleyhtarı hareketin Katalonya'da ayaklanmaya dönüştüğü ve birkaç şehirde fiilen ilan edilmiş olan cumhuriyet sloganlarıyla barikatlarda çarpışmaların olduğu "Trajik Hafta"[217] bunun örnekleri arasındaydı. İspanya 1911'de geniş çaplı bir savaş aleyhtarı grevle yeniden sarsıldı. Reformcuların, genel oy hakkı verilmesiyle ve 1907 seçimlerinde Sosyal Demokratların başarı kazanmasıyla barışçıl evrimin mümkün olacağını ve işçi sınıfının buna uyum göstereceğini bekledikleri Avusturya, 1911'de Viyana'da işçiler ile polis ve askerler arasında sert çatışmalara sahne oldu. İsveç'te 1909'daki olaylar tüm dünyada yankılandı; işverenlerce ilan edilen lokavt, 300.000 işçinin katılımıyla 1 ay süren bir grevi tetikledi. Sonuç olarak, büyük bölümü grev süresince olmak üzere, 11 milyonu aşkın iş günü kaybı oldu. Lenin, İsveç'teki grevi, "yakın dönemin en büyük genel grevlerinden biri" olarak betimledi.[218] Avustralya'da, işçilerin Broken Hill'de işverenlere karşı 1909'da birkaç ay yürüttükleri mücadele, 1912'deki Brisbane genel greviyle doruğa ulaşan ve demiryolcuların,

215 Bkz. *Lenin ve Orta ile Güneydoğu Avrupa Ülkelerinde Komünist Partilerin Ortaya Çıkışı*, s. 439.

216 Claude Renard, *La conquête du suffrage universel en Belgique* [Belçika'da Genel Oy Hakkının Kazanılması], Éditions de la fondation Jacques Jacquemotte, Brüksel, 1966, s. 273-74.

217 Jaime Castiñeiras Muñoz, Javier Domínguez Martín-Sánchez, *Un siglo de lucha obrera en España*, s. 165-67.

218 V. İ. Lenin, "Uluslararası Sosyalist Büro'nun 11. Toplantısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 141; ayrıntılar için bkz. *İsveç Tarihi*, Nauka, Moskova, 1974, s. 414-15 (Rusça).

madencilerin, denizcilerin desteklediği geniş kapsamlı bir grevler zincirini tetikledi; bu beş haftalık grev sırasında grevciler, sokaklarda devriye gezdiler ve hiç kimse, hatta hükümet çalışanları bile, grev komitesinden izin almadıkça çalışamadı.[219]

İşçi sınıfı hareketi gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde birörnek ya da türdeş değildi, olamazdı da. Bu hareket, farklı ülkelerde farklı zamanlarda doruğa ulaştı, aynı ülkede kabarmalar ve gerilemeler birbirini izledi, farklı patlamaların farklı hedefleri ve sloganları vardı. İşçi sınıfının grev mücadelesinde, birkaç gün, hatta birkaç saat süren patlamaların yanı sıra, halkın gazabının volkana dönüştüğü şahlanışların yanı sıra, aylarca, hatta Kanada'da 1912-1914 arasında yaşanan madenci grevi[220] gibi yıllarca devam eden uzun süreli ve yıpratıcı grevler de oldu. Grev hareketinde birbiri ardına gelen kabarmalar ve gerilemeler bazen küçük adımlarla bazen de ani olarak gerçekleşti. Danimarka'da 1911'de iş anlaşmazlıkları nedeniyle oluşan iş günü kayıpları 1910'daki düzeyin on katına ulaştı, sonra düşerek 1912'de o düzeyin yaklaşık on üçte birine indi ve 1913'te yeniden neredeyse sekiz katına çıktı.[221] Yine de hiçbir ülke yoktu ki, sınıf mücadelesi, durmuş gibi görünmesine rağmen, sonra yeniden başlamasın. Japonya'da, hükümetin giriştiği misillemelere ve Sosyalistler ile reformcu sendikalar arasında yukarıdan dayatılan bölünmeye rağmen, işçi sınıfı hareketi büyüyerek, 1909'da 310 kişinin katıldığı 11 grevden 1914'te neredeyse 8.000 kişinin katıldığı 50 greve ulaştı.[222] Portekiz'de, 1910'un ilk yarısında 85 grev oldu ve bu rakam, geçen 60 yıldaki toplam grev sayısına neredeyse eşitti. Halkın beklentilerini boşa çıkaran 1910 devriminden sonra, 1911 yılının sadece Ekim ayında 100 grev yapıldı. İşçi sınıfı, ekonomik ve siyasal taleplerini ortaya koymaya başladı. Hükümet aleyhtarı eylemler 1913'te daha da tırmandı.[223] Savaş öncesi yıllarda grev hareketinin genel bir manzarası Tablo 3'te görülmektedir.

İncelenen dönemde işçi sınıfı hareketi, gösterdiği tüm o eşitsiz ve karma yapılı niteliğe rağmen, içerdiği birtakım ortak özellikleri ve eğilimleri açığa vurdu. Bir yanda işçi sınıfı ve diğer halk katmanları ile öte yanda hâkimiyetini sağlamlaştırmak için yeni yollar arayan tekelci burjuvazi ve diğer egemen sınıflar arasında şiddetlenen zıtlaşma; proletarya ve proleter olmayan tabakalar içinde sosyalist fikirlerin artan etkisi; işçi sınıfının "çalışan ve sömürülen tüm

219 Joe Harris, *The Bitter Fight. A Pictorial History of the Australian Labor Movement*, University of Queensland Press, Brisbane, 1970, s. 185-212.

220 Charles Lipton, *The Trade Union Movement of Canada. 1827-1959*, Canadian Social Publications, Montreal, 1966, s. 107-08.

221 Erling Olsen, *Danmarks økonomiske historie siden 1750*, G.E.C. Gads Forlag, Kopenhag, 1962.

222 Bkz. *Rodo kumiai shobi rodo sogi tokei* (Sendikalara ve İş Anlaşmazlıklarına İlişkin İstatistikler), Tokyo, 1933, s. 32-40 (Japonca).

223 Bkz. Yu. M. Kukuşkin, "Portekiz'de İşçi Sınıfı Hareketinin ve Demokratik Hareketin Ana Aşamaları", *Modern History*, Sayı 6, 1974, s. 46 (Rusça); N. V. Yefimov, "Portekiz'de 1910 Devrimi", *Modern History*, Sayı 4, 1976, s. 58-59 (Rusça).

halk kitlesine genel olarak sermayenin devrimle alaşağı edilmesi için önderlik etme"[224] yönünde giderek güçlenen eğilimi, bu ortak özellikler arasındadır.

Lenin'in 1908'de işaret ettiği üzere, "proletarya ile burjuvazi arasındaki mücadelenin keskinleşmesi", ileri kapitalist ülkelerin tümünde ortak bir özellikti.[225] Sonraki yıllarda yükselmeyi sürdüren bu özellik, yalnızca proletarya ile burjuvazi arasındaki karşıtlık nedeniyle durumun olgunlaşarak bir sosyalist devrime doğru gittiği ülkelerde değil, burjuva demokratik devriminin henüz gerçekleşmediği ülkelerde, özellikle işçi sınıfının devrimci demokratik dönüşümler için, burjuva demokratik devrimin sosyalist bir devrime evrilmesi için mücadele ettiği Rusya'da su yüzüne çıktı.

Genel demokratik talepler her yerde giderek önem kazanıyordu. Hâlâ çözüm getirilmemiş kapitalist gelişim sorunlarının ürettiği eski çelişkiler, yeni, emperyalist çelişkilerle birleşip katmerleşerek durumu iyice ağırlaştırdı. Bu, burjuva demokratik devrimlerin büyük ölçüde tamamlanmış olduğu ülkeler için de geçerliydi; buralarda, emperyalist burjuvazinin budadığı, bazen de vahim şekilde çiğnediği demokratik haklar için mücadele şiddetlendi. "Ulusal güçler"i sağlamlaştırmak için burjuva reformculuğunu kullanmaya girişen egemen çevrelerin politikası, var olan burjuva hukuku standartlarını umursamadan aşırı önlemlere başvurmaya her an hazır oluşunu engellemedi, aksine daha da güçlendirdi.[226]

Militarizm ve savaş sorunları, tüm ülkelerdeki siyasal mücadelede öncelik kazandı. Bazı işçi partilerinin ve örgütlerinin liderlerince girişilen aksine çabalara rağmen, savaş aleyhtarı hareket, işçi sınıfının geniş kesimlerini parti ve sendika aidiyetlerine bakmaksızın birleştirdi. Bu, örneğin Fransa'da 1912-1913'te yapılan savaş aleyhtarı eylemlerin tipik özelliğiydi. İtalya'da 1911-1912'de militarizme ve savaşa karşı mücadele, nüfusun proleter olmayan kesimlerine yayıldı. Yetkililerin ağır baskısına rağmen, Karl Liebknecht'in ve Rosa Luxemburg'un antimilitarist konuşmaları, kamuoyunda, hatta Alman askerler arasında geniş karşılık buldu.[227]

224 V. İ. Lenin, "'Sovyet Hükümetinin İvedi Görevleri' Başlıklı Makalenin Özgün Sürümü", *Toplu Yapıtlar*, C. 27, Progress Publishers, Moskova, 1965, s. 216.

225 V. İ. Lenin, "Dünya Siyasetindeki Yanıcı Madde", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 186.

226 Bkz. İ. A. Belyavskaya, "Lenin'in ABD'de ve Batı Avrupa'da Burjuva Reformculuğuna Bakışı", *Amerikan Yıllığı 1971*, Nauka, Moskova, 1971, s. 5-28 (Rusça).

227 *Rosa Luxemburg im Kampf gegen deb deutschen Militarismus. Prozessberichte und Materialen aus den Jahren 1913 bis 1915*, s. 183-94; Heinz Wohlgemuth, *Karl Liebknecht. Eine Biographie*, s. 211-34.

Tablo 3
1908-1914 Arasında Grev Hareketi*

Ülkeler	1908			1909			1910		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III
Avusturya-Macaristan									
Avusturya	721	79	1.011	580	62	729	657	55	1.129
Macaristan	251	19	410	181	13	419	162	21	368
Belçika	101	14	—	119	11	—	108	26	—
Bulgaristan	80	—	—	146	—	—	218	—	—
Kanada[1]	76	26	704	90	18	881	101	22	731
Fransa	1.073	99	1.721	1.025	167	3.560	1.502	281	4.830
Almanya	1.347	76	2.259	1.537	107	2.813	2.113	168	4.582
Büyük Britanya[2]	399	296	10.834	436	301	2.774	531	515	9.895
İtalya[3]	1.703	371	2.202	1.063	188	1.674	1.118	199	3.019
Japonya[1]	13	0,8	—	11	0,3	—	10	2,9	—
Romanya[4]	42	—	—	34	—	—	168	35	530
Rusya[5]	892	176	865	340	64	418	222	47	256
Sırbistan	19	1,5	60	47	1,2	45	47	1	53
İspanya[1]	182	13	—	147	7	—	246	36	1.409
İsveç[1]	302	40	1.842	138	302	11.800	76	4	40
ABD[1]	1.957	209	—	2.425	452	—	3.334	824	—

1911			1912			1913			1914		
I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
706	122	1.710	761	186	1.862	438	40	409	260	33	264
232	28	488	244	18	248	177	34	437	—	—	—
156	55	—	202	61	—	162	16	—	—	—	—
165	—	—	80	—	—	13	—	—	70	—	—
100	29	1.821	181	43	1.136	152	41	1.036	63	10	491
1.471	231	4.096	1.116	268	2.318	1.073	220	2.224	672	161	2.192
2.566	238	7.731	2.510	417	7.712	2.127	266	8.819	1.115	61	1.715
903	962	10.320	857	1.463	40.915	1.497	689	11.631	972	447	9.878
1.255	385	2.631	1.090	240	2.078	907	465	3.978	907	221	2.176
23	2,1	—	49	5,7	—	47	5,2	—	50	7,9	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
466	105	791	2.032	725	2.376	2.404	887	3.863	3.534	1.337	5.755
78	2,8	107	53	2,5	60	7	0,9	6	—	—	—
311	22	364	279	36	1.156	284	84	2.258	212	49	1.018
98	21	570	116	10	290	119	10	303	115	14	620
2.565	373	—	3.053	972	—	3.574	997	—	2.736	627	—

Notlar:

I grev sayısını; II grevci sayısını (bin); III kişi-gün sayısını (bin) ifade etmektedir. Belçika'nın, Japonya'nın ve ABD'nin o döneme ait resmî istatistiklerinde kişi-gün sayısına ilişkin bilgi yok.

Resmî grev istatistikleri esas alınarak hesaplanmıştır.

1 = Belirtilen grevci ve kişi-gün rakamları, şu grev sayılarına denk düşmektedir: 1908/127; 1909/78; 1910/151; 1911/118; 1912/171; 1913/201; 1914/140.
2 = Grevler ve lokavtlar.
3 = Sanayide kişi-gün sayısı.
4 = 1910 yılı sütunu, 1910-1912 yıllarındaki grev sayısını ve 1910'dan 1912'nin ilk yarısına kadar olan dönemdeki grevci sayısı ile kişi-gün sayısını vermektedir.
5 = Endüstriyel İzleme Komitesi rakamları.

Savaş öncesi dönemde proletaryanın ekonomik mücadelesi gitgide daha sıkı şekilde siyasal mücadeleyle iç içe geçti; siyasal mücadelenin parlamento dışı biçimlerinin boyutu ve önemi giderek büyüyordu, devrimci parlamentarizm gelişmeye başlıyordu ve kitle hareketi eski çerçevesini kırıyordu. Rus proletaryasının siyasal eylemleri, Prusya'daki daha demokratik oy hakkı hareketi, anayasanın gözden geçirilmesini isteyen Belçikalı işçilerin 1913'teki genel grevi ve Macar işçilerin genel oy hakkı mücadelesi için de bu geçerliydi.

İşçi sınıfı hareketinin kapsamı hem ulusal hem de uluslararası düzeyde önemli genişleme gösterdi, proleter dayanışması güçlendi, aslında işçilerin dar çıkarlarını ifade etmekle birlikte, onları, burjuva toplumunda işçi sınıfının konumuyla bağlantılı bütün o sorunlar sistemini anlamaya götüren duygular ve talepler dile getirilmeye başlandı. Bu, işçi sınıfına mensup farklı kesimlerin birliğini kolaylaştırdı ve büyük çaplı ortak eylemler düzenlemelerine yardımcı oldu. Britanya'daki gelişmeler bunun iyi bir örneğiydi; İngiliz madencilerin savaş öncesi yıllarda yaptıkları en büyük genel grevin dolaysız nedeni, asgari ücret talebiydi. İşçi sınıfı, işkollarının bütününe yayılan, hatta ötesine geçen kitlesel eylemlere girişti. Ayrıca, bir asgari ücret belirlenmesi ya da ilerici bir sosyal sigorta sistemi getirilmesi gibi talepler, sıklıkla, tüm işçilerce tüm kapitalistlere (en azından verili bir işkolunda) yöneltildi ve devletin koyacağı yasama önlemleriyle uygulanması beklendi.

Bir ya da birkaç işkolundaki işçilerin anlaşarak uluslararası grevler gerçekleştirme yönündeki ilk girişimleri, savaş öncesi dönemin belirgin bir özelliğiydi. Örneğin, Haziran 1911'de Britanyalı, Belçikalı ve Hollandalı gemi işçileri uluslararası bir ticari denizcilik grevi gerçekleştirdi (Alman, Danimarkalı ve Norveçli gemi işçilerinin de katılacağı sanılıyordu). İki yıl sonraki Dublin grevi ve 1913'teki lokavt, Britanya'da geniş dayanışma hareketine (para yardımı, gıda sevkiyatları gibi) ve dayanışma grevlerine yol açtı; İrlandalıları desteklemek için genel grev talepleri dile getirildi.

Proletarya daha iyi örgütlendi. 1914'te işçi partilerinin 4.200.000'den fazla üyesi vardı. Sosyal Demokratların 14 ülkedeki seçimlerde 10.500.000 oy alarak parlamentolarda 646 sandalye kazanmaları ve 12 ülkedeki yerel temsil organlarında 22.000'den fazla üyelik elde etmeleri, ulaştıkları nüfuzun kanıtıydı. Sosyal Demokrat harekette 200.000'i aşkın kadın yer aldı; sosyalist gençlik örgütleri, üye sayısını 180.000'in üzerine çıkardı. 1914'e gelindiğinde, sendika üye sayısı

14 ila 16 milyona çıkmıştı. Yirmi üç ülkede neredeyse 20 milyon kişi tüketici kooperatiflerine üyeydi.

Ama uluslararası ve ulusal düzeylerde birtakım ortak zorluklar da vardı. Burjuvazinin ideolojik baskısını artırdığı ve açıkça emperyalist, şovenist ya da burjuva-reformcu bir anlayışı işçi sınıfına dayatma girişimlerini sürdürdüğü bir ortamda, işçi sınıfı partilerinin burjuva ideolojisine karşı verdikleri mücadeleyi yoğunlaştırmaları gerekliydi. Ayrıca, devrimci güçler hem sağ kanat oportünistlere ve onların merkezci müttefiklerine karşı hem de anarşizme ve anarkosendikalizme karşı mücadele etmek zorundaydı.

Yeni proleter kitlelerinin mücadeleye katılması, işçi sınıfı hareketinde kendiliğindenlik öğesini kaçınılmaz olarak güçlendirdi, bu ise hareketin daha ileri gelişimi için belirli bir tehlike oluşturdu. Yine de Lenin'in işaret ettiği gibi, "hareketteki kendiliğindenlik, bunun kitlelere derinlemesine kök saldığını, köklerinin sağlam olduğunu ve kaçınılmaz olduğunu kanıtlıyor"du.[228] Ayrıca, Birinci Dünya Savaşı öncesi oluşan özgül koşullarda, kendiliğindenlik çoğu zaman, Sosyal Demokrat partilerin ve sendikaların ta özüne işlemiş olan, işçi sınıfı hareketini ilerletme aracı olmaktan çıkıp, aksine ona köstek olan örgütlenme türüne kitlelerin gösterdikleri tepkiyi ifade ediyordu. Resmî Sosyal Demokrat ve sendikal "örgütlenme" ile önceden belirlenmiş kalıplara sığmayan, yükseliş içindeki kitle hareketi arasında bir çatışma ortaya çıktı.

Lenin'in önderliğindeki Bolşevik Partisi, tutarlılıkla proleter devrimci bir politika izledi. Rus işçi sınıfı hareketinin deneyimi özellikle değerliydi, çünkü bu hareketi, dünya proleter mücadelesinin öncülüğüne tarihin kendisi yerleştirdi ve çünkü bu harekete, işçi sınıfı mücadelesinin biçimlerini ve yöntemlerini olanca çeşitliliğiyle kullanan Bolşevik Partisi önderlik ediyordu. Bunun yanı sıra, Bolşevikler, farklı ülkelerin işçi sınıflarınca edinilen deneyimlere de büyük özenle eğildiler. Lenin, Alman Sosyal Demokrat deneyiminde değerli olan ne varsa hepsinden yararlanma görevini belirledi.[229] Talihsiz deneyimlerden, başka partilerin hatalarından ve kusurlarından ders çıkarmak gerektiğini vurguladı, yabancı bir ülkedeki proleter hareketinin öykünülmemesi gereken yönlerini açıkça saptadı.[230]

Birinci Dünya Savaşı arifesinde uluslararası işçi sınıfı hareketi hem parlamento içi hem de parlamento dışı başka mücadele biçimleriyle ve yöntemleriyle birleştirilmiş devrimci kitle grevi konusundaki Rus deneyimini, yani aşırı zorluklara rağmen halka doğru yolu göstermeyi başaran Bolşevik Partisi'nin deneyimini özümledi. İngiliz ve ABD'li işçilerin eski sendikalist çerçeveyi kıran

228 V. İ. Lenin, "Rus Devrimi ve İç Savaş. Bizi İç Savaşla Korkutmaya Çalışıyorlar", *Toplu Yapıtlar*, C. 26, Progress Publishers, Moskova, 1972, s. 31.

229 Bkz. "V. İ. Lenin'den Inessa Armand'a, Nisan 1914", *Toplu Yapıtlar*, C. 43, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 397.

230 Bkz. V. İ. Lenin, "Alman İşçi Hareketinden Kopya Çekilmemesi Gerekenler", *Toplu Yapıtlar*, C. 20, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 256-58.

kitlesel mücadelesindeki eşi görülmemiş yükselişin verdiği ders, uluslararası işçi sınıfının biriktirdiği deneyimin önemli bir öğesiydi. Kitlesel örgütlenmede değerli deneyimler kazanan Alman işçi sınıfı hareketinin de katkısı oldu. Daha sonra, SPD'nin devrimci kanadı, yaklaşan savaş sırasında özellikle önem kazanan Marksist tutumlara sıkıca sarıldı. Paris Komünü'nün ve Garibaldi hareketinin güzel gelenekleri, Fransa ve İtalya işçi sınıfının demokratik mücadelesinde yaşamayı sürdürdü. Balkan ülkelerinin Sosyalistleri, ulusal kurtuluş görevlerini başarmaya çalışırken uluslararası proleter dayanışması sergilediler. Tüm ülkelerin proleterleri, o dönemde özel bir önem kazanan savaş aleyhtarı hareketin geleneklerini daha da geliştirdiler.

Her yerde proletaryanın devrimci rolünü daha da güçlendiren nesnel bir temel ortaya çıktı; antiemperyalist ve diğer genel demokratik taleplerin doğru dürüst tanımlanması ve etkin şekilde izlenmesi koşuluyla, proletaryanın sosyalizm mücadelesini ilerletmesi için fırsatlar çoğaldı.

Aynı zamanda da savaş öncesi yıllar, işçi hareketinin ve sosyalist hareketin kusurlarını ve zaaflarını gitgide daha açık seçik ortaya serdi: Reformculuğun ve merkezciliğin güçlenmesi, anarşist ve sendikalist eğilimlerin inatla varlığını sürdürmesi, ülkelerin çoğunda devrimci Sosyal Demokrasinin görece zayıf olması. Olgunlaşan devrimci durumun ve gelişip devrime dönüşmesinin belirleyici öğesi olarak kitle mücadelesinin gelişim biçiminin tüm bunlardan etkilenmemesi mümkün değildi. Devrimci Sosyal Demokratların uluslararası işçi sınıfı hareketindeki tescilli oportünist ve merkezci güçlerden kopması, tarihsel açıdan giderek kaçınılmaz hale geliyordu. Emperyalistlerce başlatılan Birinci Dünya Savaşı, yeni süreçleri belirgin bir açıklıkla ortaya çıkardı.

• • •

Konuyla ilgili ek kaynaklar: S. Kuznets, *National Income. A Summary of Findings*, New York, 1946; M. A. Birman, "Bulgar Proletaryasının Ortaya Çıkışı Üzerine (1900'lerin Başında Sayılar ve Yapı)", *Dünya Devrimci Sürecinde İşçi Sınıfı, Moskova*, 1977 (Rusça); P. V. Barçugov, *Bolşeviklerin Yasal İşçi Örgütlerindeki Devrimci Çalışmaları*, Rostov, 1963; G. V. Knyazeva, *Gericilik Yıllarında Bolşeviklerin Gizli ve Yasal Çalışmaları Birleştirme Mücadelesi, 1907-1910*, Leningrad, 1964; N. İ. Letunovski, *Lenin'in Yasal Tüm-Rusya Kongrelerini Kitle Mücadelesinde Kullanma Taktikleri, 1908-1911*, Moskova, 1971; *Petrograd'da İşçi Sınıfı Hareketi, 1912-1917. Belgeler ve Başka Malzeme*, Leningrad, 1958; *Devrimci Gençlik Hareketi, 1896-1915, Belgeler Seçkisi*, Leningrad, 1932 (hepsi Rusça); K. Stenkewitz, *Gegen Bajonett und Dividende*, Berlin, 1960; *Geschichte der deutschen Arbeiterjugendbewegung, 1904-1945*, Berlin, 1973; K. Saul, *Staat, Industrie, Arbeiterbewegung im Kaiserreich*, Düsseldorf, 1974; J. Kuczynski, *Studien zur Geschichte des deutschen Imperialismus*, C. II, Berlin, 1950; W. Bartel, *Die Linken in der deutschen Sozialdemokratie im Kampf gegen Militarizmus und*

Krieg, Berlin, 1958; H. Wohlgemuth, *Karl Liebknecht. Eine Biographie*, Berlin, 1973; L. Dornemann, *Clara Zetkin*, Berlin, 1974; A. Laschitza ve G. Radczun, *Rosa Luxemburg*, Berlin, 1971; A. Laschitza, *Deutsche Linke im Kampf für eine demokratische Republik*, Berlin, 1969; *Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketinin Savaş Aleyhtarı Gelenekleri*, Moskova, 1972 (Rusça); *Rosa Luxemburg im Kampf gegen den deutschen Militarizmus*, Berlin, 1960; Yu. P. Mador, *İngiliz İşçi Sınıfı Hareketinin Yükselişi, 1910-1913*, Moskova, 1966; *Modern İşçi Sınıfı Hareketi*, Moskova, 1964; M. K. Korbut, *Avrupa'da Kömür Madencileri Grevinin Rusya'daki Yankıları*, Kazan, 1927; *Emperyalizm ve İşçi Sınıfı Mücadelesi*, Moskova, 1960; S. ve B. Webb, *The History of Trade Unionism*, Londra, 1920; K. O. Morgan, *The Age of Lloyd George. The Liberal Party and British Politics, 1890-1929*, Londra, 1971; *What the Workers Want*, Londra, 1912; W. Kendall, *The Revolutionary Movement in Britain, 1900-21. The Origin of British Communism*, Londra, 1969; H. Pelling, *Popular Politics and Society in Late Victorian Britain*, Londra, 1968; L. Ye. Kertman, *Britanya'da İşçi Sınıfı Hareketi ve İşçi Partisi'nde İki Eğilimin Çekişmesi (1900-1914)*, Perm, 1957 (Rusça); *International Review of Social History*, 1973, C.1. K. 1; *English Historical Review*, C. 87, Sayı 345, 1972; *İkinci Enternasyonal'in Tarih*, C. II, Moskova, 1966 (Rusça); B. J. Taylor ve F. Witney, *Labour Relations Law*, Englewood Cliffs, 1971; C. Sims, *Labor Unions in the United States*, New York, 1971; İ. A. Belyavskaya, *ABD'de Burjuva Reformculuğu (1900-1914)*, Moskova, 1968 (Rusça); F. Peterson, *Strikes in the United States, 1881-1936*, Washington, 1938; A. N. Şlepakov, *Emperyalist Çağda Göç ve ABD İşçi Sınıfı*, Moskova, 1966 (Rusça); *The Negro and the American Labor Movement*, haz. J. Jackson, New York, 1968; Philip S. Foner, *History of the Labor Movement in the United States*, C. IV: *The Industrial Workers of the World, 1905-1917*, New York, 1965; Melvin Dubofsky, *We Shall Be All. A History of the Industrial Workers of the World*, Şikago, 1969; M. İ. Lapitski, *William Haywood*, Moskova, 1974 (Rusça); George S. McGovern ve Leonard F. Guttridge, *The Great Coalfield War*, Boston, 1972; Elizabeth Gurley Flynn, *I Speak My Own Piece. Autobiography of the Rebel Girl*, New York, 1955; J. H. Laslett, *Labor and the Left. A Study of Socialist and Radical Influences in the American Labor Movement, 1881-1924*, New York, Londra, 1970; B. L. Vulfson, "Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Fransa'da Grev Hareketinin Tarihinden Sayfalar", *Fransız Yıllığı, 1961*, Moskova, 1962 (Rusça); J. Julliard, "La CGT devant la guerre (1910-1914)", *Le Mouvement social*, Sayı 49, 1964; *İtalya Tarihi*, C. 2, Moskova, 1970 (Rusça); F. Catalano, *La Confederazione Generale del Lavoro*, Milan, 1972; G. Arfè, *Storia del socialismo italiano*, Torino, 1965; M. degl'Innocenti, *Il socialismo italiano e la guerra di Libia*, Roma, 1976; Z. P. Yahimoviç, *İtalyan İşçi Sınıfı Hareketi ve Sosyalist Hareket, 1904-1914*, Kursk, 1976, *İtalyan-Türk Savaşı, 1911-1912*, Moskova, 1967 (ikisi de Rusça); P. Spriano, *Storia di Torino operaia e socialista*, Torino, 1972; L. Lotti, *La Settimana rossa*, Floransa, 1965; V. Adler, *Briefwechsel mit August Bebel und Karl Kautsky*, Viyana,

1954; J. Braunthal, *Victor Adler und Friedrich Adler*, Viyana, 1965; Yu. A. Pisarev, *Avusturya-Macaristan'da Güney Slav Halklarının Kurtuluş Hareketi, 1905-1914*, Moskova, 1962 (Rusça); H. Steiner, "Über die Massenkämpfe in Österreich, 1907-1912", *Internationaler Tagung der Historiker der Arbeiterbeivegung*, Viyana, 1974; *Yugoslavya Tarihi*, C. I, Moskova, 1963; *V. İ. Lenin ve Orta ile Güneydoğu Avrupa Ülkelerinde Komünist Partilerin Ortaya Çıkışı*, Moskova, 1973 (ikisi de Rusça); J. García, *Yirminci Yüzyılda İspanya*, Moskova, 1967 (Rusça); J. Harris, *The Bitter Fight. A Pictorial History of the Australian Labor Movement*, Brisbane, 1970; Ch. Lipton, *The Trade Union Movement of Canada, 1827-1959*, Montreal, 1966; E. Olsen, *Danmarks økonomiske historie siden 1750*, Kopenhag, 1962; Yu. M. Kukuşkin, "Portekiz'de İşçi Sınıfı Hareketinin ve Demokratik Hareketin Ana Aşamaları", *Modern History*, Sayı 6, 1974; İ. V. Yefimov, "Portekiz'de 1910 Devrimi", *Modern History*, Sayı 4, 1976; İ. A. Belyavskaya, "Lenin'in Birleşik Devletler'deki ve Batı Avrupa'daki Burjuva Reformculuğuna Bakışı", *Amerikan Yıllığı 1971*, Moskova, 1971 (hepsi Rusça).

BÖLÜM 8

Sömürge ve Bağımlı Ülkelerde 20. Yüzyıl Başında İşçi Sınıfı ve Hareketi

Gelişmiş kapitalist ülkelerde kitlesel işçi sınıfı hareketi, önü alınamaz bir şekilde sosyalizm için belirleyici savaşa giderek yaklaşırken, sömürge ve bağımlı ülkelerde proletarya büyümeyi sürdürerek birleşme ve daha iyi örgütlenme yönünde yeni ve giderek dikkat çeken adımlar attı.

Latin Amerika, Asya ve Afrika proletaryasının şekillenmesi ve mücadelesi, yerel gericilerce ve feodal-monarşist rejimlerce desteklenen emperyalist tahakkümün şiddetlendiği, aynı zamanda da 1905-1907 Rus devriminden güçlü bir ivme alan ulusal kurtuluş hareketinin kabarıp yükseldiği karmaşık ortamda meydana geldi. Latin Amerika'da, Asya'da ve Afrika'da büyüyen antiemperyalist hareket, dünya tarihinde yeni bir çağı, yani Lenin'in öngördüğü gibi, "ileri ülkelerde proletaryanın burjuvaziye karşı iç savaşını, azgelişmiş, geri kalmış ve ezilen ülkelerde ulusal kurtuluş hareketi dâhil *bütün bir dizi* demokratik ve devrimci hareketle"[1] birleştiren bir çağın habercisi olan etmenler arasındaydı.

Proleter hareketinin gelişimi, sömürge ve bağımlı ülkelerde tüm ulusun verdiği kurtuluş mücadelesiyle de bağlantılıydı. Proletaryanın şekillenme tarzı ve ulaştığı olgunluk derecesi, bölgeden bölgeye ve ülkeden ülkeye farklılık gösteriyordu.

LATİN AMERİKA: PROLETARYANIN ÖRGÜTLÜ MÜCADELESİNİN GELİŞİP BÜYÜMESİ

Emperyalist Yayılma ve İşçi Sınıfı

20. yüzyılın ilk on yılında, İngiliz, Fransız ve Alman rakiplerini saf dışı etmekte olan ABD tekelleri başta olmak üzere yabancı sermaye, Latin Amerika'da mevzilerini sağlamlaştırmayı sürdürdü. Bu, yerli ulusal kapitalizmin gelişimini oldukça yavaşlattı. Geri kalmış ekonomiler, dünya pazarındaki dalgalanmalardan kötü etkilendi ve yabancı sermaye tahakkümü nedeniyle halk kitlelerinin yaşam standartları iyice düştü.

1 V. İ. Lenin, "Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, Progress Publishers, Moskova, 1964, s. 60.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce, en gelişmiş Latin Amerika ülkelerinde bile, sanayinin maddi ve teknik temeli son derecede yetersizdi; küçük işletmeler ağırlıktaydı ve büyük ölçekli üretimde bile genellikle ucuz kol emeği kullanılıyordu. Brezilya'da işçi sınıfı, katıksız el zanaatı tarzı üretim yapan binlerce küçük atölyeye dağılmış durumdaydı. 1910'da 5.722 sanayi girişiminde 74.618 işçinin çalıştığı Şili'de de benzer bir durum vardı. Arjantin'de küçük ölçekli 3.000 demir çelik ve makine atölyesinde 29.000 işçi çalışıyordu.[2] Meksika'da da en büyük tütün fabrikalarında kol emeği kullanılıyordu, bunların üçünde 3.000 kişi çalışıyordu.[3]

20. yüzyılın ikinci on yılına girilirken ve özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında, Latin Amerika'da hızla yeni fabrikalar, limanlar, yollar ve belediye hizmet tesisleri inşa ediliyordu. Büyük ölçekli modern sanayiler ortaya çıktı. Örneğin, en yeni makinelerle donatılmış Buenos Aires ayakkabı fabrikasında 850 işçi çalışıyordu.[4] Manifaktür ve el zanaatı atölyeleri, küçük fabrikalara ve mekanize atölyelere dönüştürülüyordu. İlk fabrikalar Venezuela'da, Peru'da, Kolombiya'da ve başka ülkelerde görüldü. Örneğin, Kolombiya'da 500 işçi çalıştıran ilk tekstil fabrikası 1909'da kuruldu. Birinci Dünya Savaşı sırasında, emperyalist güçlerin savaşla ilgili gereksinimlerini karşılamak üzere, yabancı tekellerce birçok ülkede motorlu taşıt, lokomotif ve tren vagonu montaj atölyeleri kuruldu.

Kapitalizm, Latin Amerika tarımında da gitgide gelişti. Ne var ki, büyük toprak mülklerine ya da başat prekapitalist sömürü biçimlerine son vermedi. Aksine, bunlarla yan yana çalışarak ücretli emek kullanımını artırdı; yoksul köylü kitleleri, kırsal proletarya ve yarı proletarya haline geldi.

Sanayinin gelişmesi ve tarımın kapitalistleşmesi işçi sınıfını büyüttü. Yüzyılın başında Latin Amerika'da ücretli işçi sayısı yaklaşık 1.500.000 ila 2.000.000 iken, 1917'ye gelindiğinde 3 ila 4 milyona çıkmıştı.[5] Arjantin'de ücretli işçi sayısı 19. yüzyıl sonuna kıyasla 1914'te iki katına çıkmıştı. 600.000 tarım işçisi ve 410.000 sanayi işçisi dâhil, proletarya ve yarı proletarya 1.780.000 kişiydi (bedence sağlam toplam nüfusun yarısından çoğu). Brezilya'da da sanayi işçilerinin sayısı hızla arttı. 1900'den 1920'ye kadar birkaç misli büyüyerek 410.000'e ulaştı; imalat sanayisinde işçi sayısı 1907 ile 1920 arasında 151.800'den 275.500'e çıktı. Anlamlı olarak, 20. yüzyılın ikinci on yılı sona erdiğinde, ülkedeki fabrika işçilerinin sayısı, zanaat tarzı atölyelerde çalışan işçi sayısının iki katıydı.[6] Bunların 1.500.000'i kentli işçiler ve tarım emekçileriydi. Küba'da bu dönemde ücretli işçi sayısı 950.000'e ulaştı; bunların 300.000'i tarımda, 126.000'i ise belediye hizmetlerinde ve taşımacılıkta çalışıyordu. Meksika'da 1910'da sanayi proletaryası yak-

2 Jaime Fuchs, *Argentina: su desarrollo capitalista*, Editorial Cartage, Buenos Aires, 1969, s. 121.

3 Bkz. Yu. İ. Vizgunova, *Çağdaş Meksika İşçi Sınıfı*, Nauka, Moskova, 1973, s. 18 (Rusça).

4 *La Nación* (Buenos Aires), 25 Mayıs 1910, s. 262.

5 *Latin Amerika Proletaryası*, Mysl, Moskova, 1968, s. 16-17 (Rusça).

6 Bkz. B. İ. Koval, *Brezilya Proletaryasının Tarihi*, Nauka, Moskova, 1968, s. 52, 98; *Brezilya*, Moskova, 1963, s. 92, 96 (ikisi de Rusça).

laşık 300.000 kişi, toplam çalışan sayısı ise 5.581.000 kişiydi. Madenlerde 90.000 kadar, inşaat sektöründe 74.000, demiryollarında 50.000'den fazla ve tekstil işletmelerinde 32.000 işçi çalışıyordu. Tüm kentsel proletaryanın üçte ikisi, el zanaatı tarzı girişimlerde istihdam ediliyordu.[7] Şili'de 1907'de toplam 1.250.000 çalışanın yaklaşık 1.000.000'u ücretli işçiydi. Bu rakam, 300.000 sanayi işçisini,[8] 220.000 tarım işçisini ve çeşitli işkollarında kısa süreli sözleşmeli olarak çalışan 240.000 işçiyi kapsıyordu. 20. yüzyıl başında, Peru'da imalat sanayisi 10.000 ücretli işçi çalıştırıyordu; bu rakam 1919'da 76.000'e çıktı.[9]

Özetle, en gelişmiş Latin Amerika ülkelerinde proletarya büyüyordu ve fabrika işçilerinden oluşan hatırı sayılır bir grubu da kapsıyordu.

Bu büyümeye katkıda bulunan faktörlerden biri, Avrupa'dan göçmen akınıydı. Arjantin, Uruguay, Brezilya ve daha küçük ölçüde de Küba, Şili, Meksika gibi ülkelerde bu, Latin Amerika proletaryasının mücadelesinin daha güçlü ve sınıf bilinçli bir nitelik kazanmasına katkıda bulundu; işverenlerin, farklı etnik gruplara mensup işçiler arasında anlaşmazlık ve sürtüşme tohumları ekmeye çalışmaları bir tesadüf değildi.

Kolombiya'da, Paraguay'da, Venezuela'da ve Ekvador'da oluşum sürecindeki proletarya, taşıma, liman ve inşaat işçileri ile zanaat tarzı atölyelerde ve belediye tesislerinde çalışan işçileri kapsayan nispeten küçük gruplarca temsil ediliyordu. Orta Amerika'da ise yeni beliren proletaryanın çekirdeğini plantasyon işçileri oluşturdu.

Latin Amerika'da yerli kapitalizmin yetersiz gelişimi, latifundiya sahiplerinin sultası ve özellikle yabancı sermayenin tahakkümü, proletaryanın durumunu aşırı zorlaştırdı. Örneğin Meksika'da, sanayi işçilerinin ortalama itibari ücreti 1910'a kıyasla %17 artarken, aynı dönemde fiyatlar %70 arttı.[10] Arjantin'de, resmî istatistiklere göre, 1910-1919 arasında işçi ücretleri %35 ila %40 artarken, hayat pahalılığı %86 yükseldi. Küçük bir grup olan vasıflı işçilerin ücretleri bile, resmî olarak belirlenen asgari geçim düzeyinin altındaydı.[11] Kalabalık bir siyah ve Kızılderili nüfus barındıran, kapitalizm öncesi ilişkilerin hâlâ güçlü olduğu geri kalmış ülkelerde ve bölgelerde, yabancı tekeller, özellikle tarım sektöründe çeşitli angarya türlerine yaygın olarak başvuruyordu. Plantasyonlarda çoğunlukla özgür ücretli işçiler istihdam ediliyordu. Ama ücret ödemeleri ayni olarak ya da yalnızca verili plantasyonda geçerli kuponlarla yapılıyordu, bu ise işçiyi oraya bağlıyordu. Bundan başka, işçiler, gülünç ücretleri nedeniyle gıda maddelerini veresiye almak zorunda kaldıkları için işverenin kölesi olup çıkıyorlardı.[12]

---

7 Yu. İ. Vizgunova, *a.g.y.*, s. 17, 18.

8 Bkz. *Şili Tarihi Üzerine Denemeler*, Nauka, Moskova, 1967, s. 214-15 (Rusça).

9 Jorge del Prado, *40 años de lucha*, Lima, 1968, s. 5-6.

10 N. M. Lavrov, *1910-1917 Meksika Devrimi*, Nauka, Moskova, 1972, s. 48 (Rusça).

11 Bkz. *Arjantin Tarihi Üzerine Denemeler*, Sotsekgiz, Moskova, 1961, s. 254 (Rusça).

12 Bkz. Federico Brito Figueroa, *Venezuela siglo XX*, Casa de las Américas, Havana, 1967, s. 86.

Yabancı tekellerin zulmü, yerel sermayenin ürettiği malları daha rekabetçi hale getirebilmek umuduyla gitgide artırdığı baskıyla birleşti. Bu nedenle, küçük zanaat tarzı atölyelerde istihdam edilen işçilerin durumu son derecede zordu. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Latin Amerika'da, çalışmayla ilgili bir yasal düzenleme neredeyse hiç yoktu, çalışma saatleri sınırlanmış değildi, ücretler işverenlerce keyfî olarak belirleniyordu, sosyal güvence bulunmuyordu, sendikalar güçsüzdü vb.

İşçi sınıfı siyasal haklardan yoksundu; baskıcı ve emek düşmanı iç toplumsal politikadan, ekonominin askerileşmesinden, egemen sınıfa mensup çeşitli klikler arasındaki sonu gelmez rekabetten dolayı eziliyordu.

İlk Rus Devriminin Latin Amerika'da İşçi Sınıfı Hareketi ve Antiemperyalist Hareket Üzerindeki Etkisi

1905-1907 Rus devrimi, "dünyada büyük fırtınalar"ın[13] koptuğu bir dönem açtı ve yalnızca Asya'da değil, Latin Amerika'da da kitlelerin tamamen uyanmasına yardımcı oldu. Rus devrimi, Latin Amerika özgürlük hareketinde değişiklikler meydana getirdi ve proleter dayanışmasının yükselmesini sağladı. 20. yüzyıl başında ulusal kurtuluş ve demokrasi hareketlerinin gelişmeyi sürdürdüğü Latin Amerika'da ilerici güçlere esin veren bir örnek oluşturdu. ABD emperyalizminin saldırgan maceraları ve Latin Amerika ülkelerinin yabancı tekellerce gitgide köleleştirilmesi halk kitleleri arasında öfkeye neden oldu ve halkın otokrasiyle, despotizmle savaşmak için ayağa kalktığı Rusya'ya giderek daha çok dikkat göstermelerine yol açtı.

İlerici Latin Amerika kamuoyu, St. Petersburg'daki barışçıl bir gösteride katliam yapıldığını, yüzlerce insanın öldürüldüğünü ve binlercesinin yaralandığını öğrenince büyük öfkeye kapıldı.[14] Basın her gün Rusya'dan gelen ayrıntılı haberler yayınladı[15] ve kamuoyunda geniş tepki uyanmasını sağladı. Brezilya'daki Rusya temsilcisinin Mart 1905'te St. Petersburg'a gönderdiği raporda bildirdiğine göre, Latin Amerika'da "basın organlarının çoğu, Rus Hükümetini hedef alan sayısız saldırı yayınlıyordu" ve "en düşmanca olanlar ... Sosyalist Parti organları"ydı.[16]

Latin Amerika'daki ilerici güçler, 1905 devriminin başından beri dikkatini Rus işçi sınıfı üzerinde yoğunlaştırdı. Latin Amerika basınındaki daha ilk yazılarda pek çok grevle ilgili haberler veriliyordu. Seçkin Marksizm propagandacısı Carlos Baliño, Küba'da yayınlanan işçi gazetesi *La Voz Obrera*'da çıkan "Rusya'daki Grevler" başlıklı yazısında şöyle diyordu: "Siyasal bilince sahip işçiler, Rus otokratın tacını ve yaşamını tehdit eden gelişmeleri büyük sempatiyle ve

13 V. İ. Lenin, "Karl Marx'ın Öğretisinin Tarihsel Yazgısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, 1973, s. 584.

14 "Archivo Nacional de Cuba", *La Lucha*, 24 Ocak 1905.

15 Bkz. örneğin N. M. Lavrov, *a.g.y.*, s. 46-48.

16 Rusya Dış Politika Arşivleri (bundan sonra RDPA), f. Kançılarya 1905, f. 103, s. 39-40 (Rusça).

umutla izlemekten vazgeçmeyeceklerdir. Sömürenler kahrolsun, sömürülenler zafere ulaşsın."[17] 1905'teki Kanlı Pazar'ı anmak için Havana'da yapılan hareketli bir mitinge, ağaç işleme, ayakkabıcılık, fırıncılık ve dericilik işkollarından işçiler ile birçok gazetenin, kafenin, restoranın ve otelin çalışanları katıldı. Hem başkentten hem de taşradan işçi örgütlerinin temsilcileri hazır bulundu. Basında belirtildiğine göre, Kübalı işçiler, "Rus despotizminin kurbanlarının kanlarıyla bedelini ödedikleri kurtuluş hedefleri için büyük coşku" sergilediler. Bu miting büyük başarı kazandığı için, "Küba proletaryasının sınıf bilincine yansıyan görüş birliği Küba dışından görülebilsin diye",[18] cumhuriyetin çeşitli bölgelerini temsil eden işçilerin katılımıyla Havana tiyatrolarının birinde bir meclis toplanmasına karar verildi.

Küba gazetesi *La Lucha*'da çıkan haberler bu bakımdan dikkat çekicidir. Bu yazılar, Rus işçi sınıfının mücadelesine ağırlık veriyor, köylü ayaklanmaları ve Rusya halklarının, özellikle de Kafkasya'dakilerin ulusal kurtuluş hareketi dâhil, halk devriminin gelişim seyri üzerinde yoğunlaşıyordu.[19]

Yükselen Rus devrimiyle dayanışma ifade etmek için, sosyalistler Uruguay'ın başkenti Montevideo'da Ocak ayının sonunda bir miting düzenledi. Bir Rus diplomatın gözlemine göre, birkaç bin göstericinin katılmış olması, Rus devrimine duyulan sempatinin, Sosyalist Parti'yi aşan bir yayılma gösterdiğinin kanıtıydı. "Üstelik," diye ekliyordu diplomat, "yetkililerin herhangi bir engellemesiyle karşılaşmadan göstericilerin kentte dolaştırdıkları haddini bilmez ifadeler taşıyan pankartlar vardı."[20]

Rus Dışişleri Bakanlığı, Latin Amerika'dan gelen ilk diplomatik raporları özetlerken şunu belirtiyordu: "St. Petersburg'daki grevlere ve 9 Ocak olaylarına ilişkin haberler, Güney Amerika cumhuriyetlerinde Emperyal Hükümete düşman bir hareket yarattı."[21]

Bu doğru bir değerlendirmeydi. Rus devrimi, birçok Latin Amerika ülkesinde, özellikle de Şili'de, Brezilya'da, Arjantin'de, Uruguay'da, Meksika'da ve Küba'da devrimci bir coşku dalgası yarattı. Meksika devrimci hareketinin emektarlarından Jesús Romero Flores şunu anımsıyordu: "1905'te Rusya'da oluşan devrimci fırtına bize ilham verdi. Rusya'da gelişen mücadele bize yol gösteren yıldızdı."[22] Rus devrimine ve Batı Avrupa'da, Kuzey Amerika'da gelişen dayanışma hareketine ilişkin haberler, Meksika'da diktatörlüğe karşı mücadeleye hız verilmesine yardımcı oldu. Arjantin'deki Rusya maslahatgüzarının 31 Mayıs 1905'te bildirdiğine göre, Rusya'daki devrimci mücadeleye ilişkin haberler, Buenos Aires'te

17 *La Voz Obrera*, 17 Şubat 1905.

18 "Archive Nacional de Cuba", *La Lucha*, 7 Şubat 1905.

19 Bkz. "Archive Nacional de Cuba", *La Lucha*, 23-26 Ocak, 5, 8, 19, 20 Şubat, 15 Eylül, 2, 11, 13, 15, 16, 26, 30 Ekim, 23 Kasım 1905.

20 RDPA, f. Kançılarya, 1905, f. 103, s. 39-40.

21 *A.y.*, s. 52.

22 *La Voz de México*, 14 Kasım 1955.

ve Montevideo'da "huzursuzluklar"a neden oldu; "gösteri hazırlığına başlandı" ve grevler patlak verdi. Hatta Arjantin Bakanlar Kurulu, olağanüstü durum ilan etti ve "Emperyal Hükümete karşı planlanan gösteri"yi engellemek için "mümkün olan her şeyi yapma" niyetinde olduğunu bildirdi. Olağanüstü durum ilanına karşın, Sosyalist Parti yine de Mayıs 1905'te Buenos Aires'te bir miting düzenledi; hükümet karşıtı gösteriler yapıldı ve "sopaların ucuna, direklere kızıl bayraklar çekildiği için" polisle çatışmalar meydana geldi.[23] Şili'de işçi gazeteleri (*El Proletario*, *La Reforma* vb.), Şili proletaryasının Rus devrimine temel oluşturan fikirleri paylaştığını bildirdi; *El Proletario*'nun dediği gibi, çarın tahtını saran alevleri daha da gürleştirmek üzere, devrimi desteklemek için para toplandı.[24]

Bir Rus diplomat, Mart 1905'te Brezilya'nın başkenti Rio de Janeiro'da "yaklaşık 500 sosyalist işçi"nin katıldığı kitlesel bir toplantı düzenlendiğini bildirdi. Toplantıda, "Rus proletaryasının çağrısı", "tüm dünyadaki kardeşlerinden manevi destek" isteği ele alındı ve "bir yanıt metni" kabul edildi.[25] Brezilya'da Saõ Paulo'da anarşistlerin yayınladığı *Novo Rumo* ve *Terra Levre* gazeteleri, işçilerin Rus sosyalistlere destek olmak için bir günlük ücretlerini bağışlamaları çağrısı yaptı.[26] Aynı kentte sosyalistler ve anarşistler kitlesel bir toplantı yaparak, "Rus devrimcilerin özgürlük ve insan onuru mücadelesinin tüm insanlığın davası olduğunu" bildiren özel bir karar aldılar. Çarlığın giriştiği acımasız misillemeleri de protesto ettiler.[27] Brezilyalı devrimci demokrat Euclides da Cunha, devrimci Rusya'nın, tüm Avrupa uygarlığının yenilmez bekçisi olacağını yazdı.

Küba devrimci mücadelesinin emektarlarından seçkin akademisyen José L. Franco'nun anımsadığına göre, "çok uzaklardaki Rusya'da proletaryanın verdiği kahramanca mücadeleyle herhangi bir şekilde bağlantılı olan her şey Küba'da büyük ilgiyle karşılandı. Küba halkı, daha önce insanlığın hiçbir toplumsal savaşına, 1904-1905'teki mücadeleye gösterdiği kadar ilgi göstermemişti".[28]

Anlamlı olarak, ABD yanlısı Küba hükümetine karşı 1906'daki ayaklanmaya katılanlar, Küba İçişleri Bakanı'na "Rus çarı" ya da Trepov adını taktılar, hükümet askerlerini Kazaklar[29] diye isimlendirdiler, köy korucularının eylemlerini ise "çarlık askerleri"nin cezalandırma operasyonlarına benzettiler.[30]

---

23 RDPA, f. Kançılarya, 1905, f. 103, s. 39-40, 87-89.

24 *El Partido Comunista de Chile y el movimiento comunista international. Documentos e informes emanados de plenos y congresos del Partido Comunista de Chile*, Santiago, s.a., s. 98.

25 RDPA, f. Kançılarya, 1905, f. 103, s. 68.

26 *Revista brasiliense* (Rio de Janeiro), No. 1, 1955, s. 73.

27 *A.y.*

28 José L. Franco, "Birinci Rus Devriminin Küba'daki Yankısı", *Novaya i Noveishaya istoriya*, No. 5, 1965, s. 89 (Rusça).

29 D. A. Lockmiller, *Magoon in Cuba*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1938, s. 28-30; Rafael Martínez Ortiz, *Cuba. Los primeros años de independencia*, C. II, Paris, 1921.

30 Archivo histórico provincial de Oriente, Fondo Gobierno provincial, legajo 1905, número 119. Partido Socialista. Manifesto *A las clases productoras, obreros, artesanos y agricultures de Oriente*.

1905-1907 Rus devriminin etkisi öyle büyük oldu ki, yetkililerin, Latin Amerika'da 1905'ten birkaç yıl sonra meydana gelen devrimci patlamaları bile Rusya'daki ayaklanmanın doğrudan bir yansıması saymaları için her neden vardı. Örneğin, 1908'de yapılan Brezilya İşçileri Birinci Kongresi, Rus devrimiyle dayanışma kararı aldı, oysaki o zamana kadar devrimin yerini aşırı gericilik almıştı. 1910'da Arjantin'in Orta Pampa eyaletinde, verimsiz hasat ve kıtlık nedeniyle durumu kötüleşen göçmen yerleşimciler arasında huzursuzluk çıktı. Rusya maslahatgüzarı, tam da "Rus tarzı bir tarımsal yıkım heyulası" yetkililerin "aklından bir türlü çıkmadığı" için, yerleşimcilerin taleplerinin karşılandığı kanısındaydı.[31]

Rus devrimi, Latin Amerika ülkelerinde kitlesel işçi sınıfı hareketinin yükselmesine katkıda bulundu ve proletaryanın sınıf bilincinin şekillenmesini, bilimsel sosyalizme ilgisinin artışını fark edilir ölçüde etkiledi.

İşçi Sınıfı Hareketinde İdeolojik ve Siyasal Eğilimler ve Örgütler. Proletaryanın Mücadelesinin Yükselişi

20. yüzyıl başında Latin Amerika proletaryası, ekonomik ve siyasal konumunu iyileştirme mücadelesine hız verdi, sendikalar ağı genişledi ve sosyalist hareket güçlendi. Partilerini daha 19. yüzyılda kurmuş olan Arjantinli Sosyalistlerin parlamentoda küçük (8 ila 10 sandalyeli) bir grubu bile vardı. 1907'de Arjantin Sosyalist Partisi, başkentteki çeşitli örgütlerin (siyasal, kooperatif, eğitimsel vb.) 14'ünde ve taşradaki 20 örgütte faaliyet gösteriyordu ve büyük nüfuz sahibiydi.

Uruguay'da 1910'da, Şili'de ise 1912'de Sosyalist Parti kuruldu. Sayıca büyük olmamalarına karşın, ikisi de ülkelerinin işçi sınıfı hareketinde önemli rol oynadı. Brezilya'da ve Meksika'da pek az nüfuza sahip küçük ve kısa ömürlü sosyalist gruplar oluştu. Yine de sosyalist hareket büyüyor ve birçok Latin Amerika ülkesinin siyasetinde giderek dikkate değer bir faktör haline geliyordu.

Avrupa'dan gelen göçmenler önemli rol oynadı. Latin Amerikalı Sosyalistler, Avrupa işçi sınıfı hareketiyle ve önderleriyle, en başta da İspanyol sosyalist önderler Pablo Iglesias ve Largo Caballero'yla kapsamlı bağlar kurdular; sosyalist gazetelere (Fransa'da *L'Humanité*'ye, İspanya'da *El Socialista*'ya) abone oldular.[32]

Sosyalistler, işçi üniversiteleri ve eğitim dernekleri kurdular, emekçi halkın kurtuluşunun kendi sınıfsal görevi olduğu fikrini yaydılar, sanayi işçilerinin, zanaatçıların, köylülerin ve "ağır bedensel işlerde çalışan" tüm kişilerin çıkarlarını savundular, tüketim ve üretim kooperatifleri kurdular, ruhban sınıfının sultasına şiddetle karşı çıktılar, demokratik reformlar talep ettiler, seçimlere katıldılar ve kütüphaneler kurdular.

Sosyalist partiler ve örgütler, belirli Marksist fikirlerin yayılmasına katkıda bulundu. Küba'nın ücra bir bölgesi olan Oriente eyaletinde bile yerel Sosyalist

31 RDPA, f. Kançılarya, 1911, f. 15, s. 48-54.

32 Bkz. Ernesto Palacio, *Historia de la Argentina, 1515-1957*, C. II, A. Peña Lillo, Buenos Aires, 1957, s. 312-13.

Parti 1908'de bir seçim bildirgesi yayınlayarak, işçi sınıfının kurtuluşunun yine işçi sınıfına düşen bir görev olduğunu ve "işçinin sermayeye boyun eğdirilmesinin, tüm siyasal, ahlaki ve maddi köleleştirmeye kaynaklık ettiği"ni kanıtlayan "seçkin toplumbilimci Karl Marx"ın fikirlerini desteklediğini duyurdu.[33]

Yine de Latin Amerikalı Sosyalistlerin sosyalizm anlayışları genelde oldukça muğlaktı. Marx'ın artık değer teorisine büyük önem vermelerine karşın, "Marx'ın iktisat teorisine temel oluşturan her şeyin ... John Stuart Mill'in *Siyasal İktisadın İlkeleri* kitabında zaten ortaya konulmuş olduğu"nu ileri sürdüler.[34] Reformcu ve ütopyacı fikirler de Sosyalistler arasında oldukça yaygındı. Eğitimi, ılımlılığı ve ekonomiyi emekçi halkın "kurtuluş yolu" olarak gören "büyük Spencer"ın öğütleri de işçi basınında göklere çıkarıldı.[35] Küba Sosyalist Partisi, "ülke yönetimine katılma" hakkı elde etmenin, "görece refah sağlama"nın, "eşitlik, kardeşlik ve adalet getirecek yeni, sosyalist bir devlet" yaratma amacıyla toplumu yavaş ve aşamalı olarak dönüştürmenin ve belde özerkliğinin, en önemli ülküleri arasında yer aldığını duyurdu.[36]

Sosyalist partilerdeki sol unsurlar, emekçi halkın çıkarlarını etkili şekilde savunma uğraşı verirken, liberal partilerle ve eğilimlerle birlik olmamak gerektiğini, çünkü "liberal burjuvazinin öğretileri ve eğilimleri ile Sosyalist Parti ilkeleri arasında oldukça büyük farklılıkların olduğu"nu[37] vurguladılar. Bu arada, Sosyalistler arasında sekter eğilimler de yaygındı. Göçmenlerce kurulan sosyalist şubeler, çoğunlukla küçük burjuva aydın örgütleri olarak ayrı baş çekiyordu ve faaliyetlerine reformculuk damga vuruyordu. Gerçi seçkin Arjantinli sosyalist Juan B. Justo, sosyalizmin Arjantin'de hiçbir geleceğinin olmadığını, sınıf mücadelesinin Latin Amerika'ya Avrupa'dan ithal edildiğini ve Avrupalı göçmen işçiler sınır dışı edilir edilmez son bulacağını kanıtlamaya uğraşan egemen sınıfların bu girişimlerini kararlılıkla reddetse de[38] Arjantin ve Uruguay sosyalist partilerinin liderleri, İkinci Enternasyonal'in sağ kanadının dolaysız etkisi altında kaldılar. Justo'nun kendisi ve diğer Arjantinli sosyalist liderler parlamentarizmi idealleştirdiler. Parlamenter ve eğitimsel çalışmalara öncelik veren Arjantinli ve Uruguaylı sosyalist liderler, işçi sınıfı kitlesel mücadelesini verirken sadece oyalandılar ve pasifçe seyrettiler. Örneğin, grev örgütleme faaliyetlerinden uzak durmaya çalıştılar ve ancak grev kaçınılmaz olunca yardım ettiler. Devleti sınıflar üstü bir kurum olarak görmek de çok yaygındı. Örneğin Justo,

33 Archivo histórico provincial de Oriente, Fondo Gobierno provincial, legajo 1905, número 119. Partido Socialista. Manifesto *A las clases productoras y a los obreros en general de la ciudad de Santiago de Cuba.*

34 *El municipio y las clases obreras. Estudio de filosofía social,* Havana, 1904, s. 12.

35 *La prensa obrera en Chile,* Universidad de Chile, 1970, s. 97.

36 Archivo histórico provincial de Oriente, Fondo Gobierno provincial, legajo 1905, número 119. Manifesto *Al Pueblo Socialista.*

37 Archivo histórico provincial de Oriente, Fondo Gobierno provincial, legajo 1905, número 119. El Comite de propaganda del Partido Socialista.

38 Bkz. Rodolfo Ghioldi, *Lenin y el pensamiento contemporáneo*, Editorial Anteo, Buenos Aires, 1972, s. 38.

işçi sınıfının, "devleti, üretimle uğraşan kişilerin ilişkilerini koordine eden ve düzenleyen bir erk olarak gördüğü"nü ve proletarya genel seçimler yoluyla başat bir rol elde ettiği zaman "devletin, polislik ve yöneticilik işlevini yitireceği"ni ileri sürdü.[39]

Bu tür anlayışlar, parti üyelerinin çoğunluğundan kabul görmedi. Örneğin, "Birleşik Devletler'in bir özgürlük ve demokrasi okulu" olduğunu iddia eden Justo'nun bu görüşü sürekli eleştirildi.[40] De Leon, İkinci Enternasyonal'de Justo'nun bir reformcu olarak tanındığını belirtti.[41] Justo'nun 1913'teki Uluslararası Sosyalist Büro Oturumu için hazırladığı rapor, "hayal kırıcı" olarak nitelendi.[42] Arjantin Sosyalist Partisi içinde muhalif gruplar ortaya çıktı. Victorio Codovilla, Rodolfo Ghioldi vd. önderliğindeki Arjantinli genç sol Sosyalistler 1912'de Marx'ın yapıtlarını incelemek için bir merkez kurdular. Bu grup iki yıl süresince *Palabra Socialista* gazetesini çıkardı; bu gazete, Justo'yu ve destekçilerini, partiyi oportünizm bataklığına çekmekle suçladı. Sol Sosyalistler "pratik revizyonizm"in etkisine karşı mücadelede "Karl Marx'ın bütünlüklü, arı ve muhteşem mantıklı sosyalist kavramları"nın savunulması gerektiğini belirttiler.[43] Kitlesel işçi sınıfı ve sendika hareketini küçümseyen parti liderlerinin izlediği politikayı alt etmek için bir Sendikal Propaganda Komitesi oluşturdular. Bu komite, sendikacılarla ortak mücadele çizgisi izlemekte belirli olumlu sonuçlar almayı başardı. Ama daha sonra parti liderliği, "salt siyasal amaçlar uğruna mücadele eden" bir partinin, "bununla herhangi bir doğrudan ya da yakın bağının olmaması gerektiği" bahanesiyle komiteyi dağıttı.[44]

Şili'de Sosyalist Parti, reformcu bir eğilimi de içinde barındırmasına rağmen, bileşimi bakımından daha proleter ve daha devrimciydi. Parti kurulmadan önce bile, işçi sınıfı hareketinin liderleri, işçilerin sınıfsal eğitimini örgütlemekte faal olarak çalışıyor, grevlere ve siyasal gösterilere yön veriyor, parlamentoyu proletaryanın çıkarına kullanıyorlardı. Seçkin devrimci Luis Emilio Recabárren'in çalışmaları muazzam önemdeydi, üstelik yalnızca Şili için de değil. Matbaa işçisi, proleter basınının örgütleyicisi ve Marksizm propagandacısı olan Recabárren, 1906'da Kongreye seçildi. Böylece Latin Amerika'da ilk kez bir işçi, parlamento üyesi oldu. Recabárren, parlamentoda gerçek bir devrimci olarak hareket etti, işçi sınıfının haklarını savundu, devletin ve uyguladığı politikanın sınıfsal mahiyetini teşhir etti. Bu nedenle kısa süre sonra gerici çoğunluğun oylarıy-

39 Juan B. Justo, *Discursos y escritos politicos*, Buenos Aires, 1933, s. 129-30.

40 *Izquierdas y derechas en América Latina. Documentos*, Selección y comentarios por Carlos Machado, Patria Grande, Montevideo, 1968, s. 51.

41 Daniel de Leon, *Flashlights of the Amsterdam Congress*, New York Labor News Co., New York, 1929, s. 91.

42 Georges Haupt, *Socialism and the Great War. The Collapse of the Second International*, Clarendon Press, Oxford, 1972, s. 143.

43 Leonardo Paso, *Historia del origen de los partidos políticos en la Argentina (1810-1918)*, Ediciones Centro de estudios, Buenos Aires, 1972, s. 491.

44 *Esbozo de historia del Partido Comunista de la Argentina*, Editorial Anteo, Buenos Aires, 1948, s. 17.

la Kongreden atıldı. Recabárren, gerçek bir işçi partisi kurmak için 1906-1912 arasında çok çalıştı. 1906'da, esasen Sosyal Demokrat olan Demokratik Parti'yi örgütledi; bu parti 1908'de İkinci Enternasyonal'e kabul edildi.

Recabárren önderliğindeki devrimci sosyalistler grubu 1912'de Sosyalist İşçi Partisi'ni kurdu. Recabárren, partinin çalışmalarını yönlendirirken, var olan sendikal örgütleri güçlendirmeye, proletaryanın ivedi ekonomik talepleri için mücadelesini genişletmeye ve işçi sınıfını, tarihsel misyonunu yerine getirme yeteneğine sahip bir güç olarak eğitmeye çaba gösterdi. Ulusal bir sosyalist işçi gazetesi olan *El Despertar de los Trabajadores*, o yıl yayın hayatına başladı ve Şili proletaryasını yıllarca eğitip örgütledi. Ülkenin farklı yörelerinde yayınlanan sosyalist gazeteler, sınıf mücadelesi propagandası yürüttü; grevler, gösteriler ve seçimler için yapılan hazırlıkları yakından denetledi.

Carlos Baliño'nun etkin katılımıyla 1905'te kurulan Küba İşçi Partisi, öğreti olarak Marksizmi benimsediğini ilan etti ve İkinci Enternasyonal'in programını kabul ettiğini duyurdu. Parti, sosyalist fikirleri ve Avrupa işçi sınıfı hareketinin deneyimlerini yaydı; anarşizme karşı çıktı. Küçük ve katıksız propagandacı bir örgütlenme olmasına karşın, bu partinin yaratılması, sınıfsal bir proleter partisi kurma yönünde atılmış kesin bir adımdı.

Başka yerlerdeki işçi sınıfı hareketlerinde olduğu gibi, Latin Amerika'daki sosyalist partiler içinde de revizyonistler ve merkezciler ile devrimci kanat arasında bir mücadele aralıksız sürüyordu. Sosyalist partiler birbiriyle yakın bağlar kurdu ve etkin olarak deneyim alışverişinde bulundu. Dayanışma gelenekleri, benzer toplumsal ve siyasal koşullar, baskılar yüzünden bazı sosyalist liderlerin (Justo, Recabárren, Emilio Frugoni) Latin Amerika'da daha demokratik rejimlere sahip başka ülkelere göçmesi, bunu kolaylaştırdı. İlk kurulan Uruguay ve Arjantin sosyalist partileri, Bolivya'da, Venezuela'da, Paraguay'da ve kıtanın başka ülkelerinde işçi sınıfı hareketinin ve sosyalist hareketin gelişimini etkiledi. Bolivya'da sosyalist birlikler kurmaya yönelik ilk girişimler (1914), Şilili Sosyalist Recabárren'in çabalarıyla doğrudan bağlantılıydı.

Hiçbir sosyalist örgütün olmadığı ülkelerde işçi sınıfı, burjuva radikal ve devrimci demokratik partilerden ve fikirlerden derinlemesine etkilendi. Kapitalizmin yavaş geliştiği ve işçiler arasında büyük sayılabilecek Avrupalı göçmen gruplarının olmadığı, nüfusunun çoğunluğu yerli halktan olan ülkelerde devrimci demokratik hareketin etkisi özellikle belirgindi. Burjuva toplumunun ilkelerini reddeden, devrim (proleter devrimi dâhil) çağrısı yapan devrimci demokratlar, örneğin Perulu Gonzalez Práda, böyle bir devrim ile işçi sınıfının mücadelesi ve partisi arasında bağ kurmadılar. Devrimi, güya eğitim yoluyla halkta devrimci huzursuzluk yaratabileceğini öne sürdükleri bireysel aydınların misyonu saydılar. Yerli kitlelerin devrime katılmasını sağlamayı birinci görevleri olarak gördüler. Fikirlerinin birçoğu ütopyacı olmasına ve pratik faaliyetleri anarşizmi andırmasına karşın, işçi sınıfının ve diğer ilerici toplum kesimlerinin

dikkatini etnik soruna, Latin Amerika toplumunun en geri kalmış ve en çok ezilen grubuna, yani yerli köylülere çekmeleri, devrimci demokratların en dikkate değer başarısıydı.

Bazı devrimci demokratlar Marksizmle tanışmıştı. Örneğin, Brezilya'da Euclides da Cunha, Silvio Romero, Tavares Bastos ve başkaları, emperyalizme karşı çıkarken ve insancıllığı, toplumsal adaleti savunurken, bilimsel sosyalizmin belirli kavramlarını yaydılar. Yazar Cunha, Karl Marx'ın yapıtları çıkıncaya kadar bilimsel sosyalizmin sağlam, anlaşılır ve olumlu bir dil konuşmadığına işaret etti. Marksizm, toplumun ekonomik örgütlenmesinin sömürüye dayalı niteliğini teşhir edişiyle, nesnel gerçekliği derli toplu tahlil edişiyle ve çürütülemez mantığıyla Cunha'yı kendine çekti. Cunha, devrim savunuculuğu yaptı ve proletaryanın siyasal bilinci yükseltilerek, emekçi halkın siyasal ve ekonomik birleşmesi sağlanarak devrimin başarılabileceği inancındaydı.[45]

Bazı proleter liderlerin anarşizme inancı çoktan yitip gitmiş olmasına karşın, bu akım, Latin Amerika işçi sınıfı hareketini ciddi şekilde etkilemeyi sürdürdü. Örneğin Recabárren, *Marítimo* gazetesinde şöyle yazıyordu: "Bize hakaret yağdıran ve darbe vuran artık yalnızca burjuvazi değil, bizimle aynı amaçları güdüyor olsalar bizim yanımızda durmaları, kardeşlerimiz olmaları gereken anarşistler de aynısını yapıyor."

Ama Latin Amerika'nın genç işçi sınıfı, genellikle siyasal deneyimsizliğinden dolayı anarşist ilkelere bağlandı. Şilili Komünistlerin eski kuşak liderlerinden biri olan Juan Corona şunu anımsıyordu: "Uzun süre, belki de anarşistlerin etkisiyle, devrimci mücadeleyi her insanın bireysel görevi olarak gördüm. ... Toplumsal olguların anlamını kavramadım, bildiklerim sadece kendi deneyimlediğim ya da çevremde gördüğüm şeylerden ibaretti.... Belirli herhangi bir ilkeyi izlemeden, düşünmeden, bir bilimcinin ifade edebileceği gibi, sezgisel olarak dövüştüm. Okuyabilirdim ama çok az okudum. Her nasılsa, beni etkileyen bir kitabı okumuştum. Anarşistlerin İncil'i sayılan bu kitap, Kropotkin'in *Ekmeğin Fethi* adlı kitabıydı." Genel olarak, Pyotr Kropotkin'in "otoritesiz komünizm"le ilgili fikirleri Latin Amerika'da oldukça tutuluyordu. Kropotkin'in kendisi Arjantin'deki, Brezilya'daki ve başka yerlerdeki destekçileriyle etkin olarak yazıştı.

Latin Amerika'da anarkosendikalizm de yaygındı. Birçok sosyalistin aksine, sendikacılar güçlü bir mücadele yürüttüler ve militan işçilerin anladığı somut sloganlar ortaya attılar. İşçi sınıfının temel gücünün küçük bir siyasal parti değil sendika olduğu, militan bir kitlesel sendikal örgüt olduğu şeklindeki fikir, geniş proleter kitlelerden destek gördü. İşçilerin çoğunun siyasal mücadeleye olumsuz yaklaşmasının kökeninde, o zamanki sosyalist partilerin zayıf, kararsız ve oportünist olması gerçeği vardı. Ama reformculuğun ve işbirlikçiliğin, siyasal parti faaliyetine kaçınılmaz olarak eşlik ettiği şeklindeki görüş bir safsataydı ve zararlıydı.

45 Euclides da Cunha, *Contrastes e confrontos*, Lello e Irmão Editores, Lizbon, 1907, s. 237.

Sendikalarda anarkosendikalistler ile Sosyalistler arasındaki hararetli tartışmalar çoğunlukla birincilerin lehine sonuçlandı. Her türlü siyasal sloganın, seçimlere katılmanın vb. reddini isteyen ve proletaryanın sermayeye karşı "doğrudan eylem"le ekonomik mücadele yürütmesini savunan kararlar alındı.

Aşırı solcu görüşler, Latin Amerika'da anarkosendikalizmin ve anarşizmin tipik bir yanıydı. Anarşistler ve anarkosendikalistler, siyaset doğrudan doğruya sermayenin egemenliğini, "devletin yıkılması"nı ve "otoritesiz komünizm"in kurulmasını amaçlamadığı sürece, işçi sınıfının siyasetle "ilgilenmediği" fikrini savundular. Ne var ki, sendikacıların katıldığı ekonomik grevler sıklıkla gösterilere ve polisle çatışmalara dönüşerek, nesnel şekilde siyasal anlam kazandı. Sendikacılar da 1 Mayıs mitinglerinde yer aldılar ve savaş karşıtı kampanyalara katıldılar. Dolayısıyla, pratikteki faaliyetleri, benimsedikleri doktrinle çelişikti.

Sendikalizm, teorik açıdan temelsiz ve anarşist olmasına karşın, Latin Amerika'da o zamanki işçi sınıfı hareketinde genel olarak olumlu, hatta devrimci bir rol oynadı, çünkü sağcı reformculuğa karşı çıktı ve proletaryanın grev hareketinin ilerletilmesine yardımcı oldu. Bu nedenle denilebilir ki işçi sınıfı hareketinde belirli bir ölçüde salt Latin Amerika'ya özgü bir eğilim ortaya çıktı: devrimci sendikacılık. Bu eğilimin temsilcileri militan, antikapitalist bir duruş aldılar. Bununla birlikte, anarşizme yatkın olmaları nedeniyle, gelişen durumdan olumlu ya da anlamlı bir çıkış yolu bulamadılar. Sendikalistlerin ilkeleri, özgül olarak da devrimci proleter harekete önderlik edecek siyasal partilerin gerekliliğini reddetmeleri, kaçınılmaz olarak onları bir açmaza sürükledi.

Siyasal faaliyet ve siyasal örgütlenme sorunu üzerinde süren mücadele, tüm Latin Amerika'da işçi sınıfı hareketi açısından yaşamsal önemdeydi çünkü proletaryanın ideolojik ve siyasal gelişimi bu mücadelenin sonucuna bağlıydı. Bu mücadele özellikle sendikal harekette belirgindi.

20. yüzyıl başında sendikal örgütlerin üye sayısı artmayı sürdürdü ve etki alanları genişledi. Kolombiya, Bolivya, Paraguay, Venezuela gibi ülkelerde ve Orta Amerika'da sendikalar kurulmaya başladı. Kolombiya'da 1913'te birçok sendikayı kapsayan İşçi Birliği kuruldu, gerçi aralarında zanaatçılar ve atölye sahipleri[46] ile sanayi işçileri de vardı. Paraguay'da 1906'da küçük atölyelerde çalışan küçük işçi gruplarını birleştiren Bölgesel İşçi Federasyonu oluşturuldu. Aynı yıl Bolivya'nın el zanaatçıları La Paz'da bir Toplumsal Emek Merkezi örgütlediler.[47] Venezuela'da, Dominik Cumhuriyeti'nde ve bazı başka Latin Amerika ülkelerinde kurulan benzer birçok emekçi örgütü salt yardımlaşma derneklerinden ibaretti. Ama bütün olarak bakılınca, Latin Amerika'da sendikal hareket zayıf durumda kaldı. Gelişmiş ülkelerde bile sendikalar, işçilerin ancak önemsiz bir kısmını kapsıyordu. Örgütlenme ilkeleri birörnek değildi: Bazı sendikalar

46 Edgar Caicedo, *Historia de las luchas sindicales en Colombia*, Ediciones Suramérica, Bogota, 1974, s. 14, 49.

47 R. Iscaro, *Historia del movimiento sindical*, C. 2, Buenos Aires, 1974, s. 78, 64.

tek tek işletmelerde kurulurken, bazıları bütün bir işkolunu kapsayacak biçimde yayıldı, bazıları ise belli bir bölgedeki işçileri birleştirdi; ulusal merkezlerin karma bir bileşim göstermesi bundandı. Bünyelerinde kooperatif birlikleri, eğitim dernekleri, yardımlaşma sandıkları vb. bulunuyordu. Avrupalı göçmenler, Latin Amerika sendikal hareketini, ileri kapitalist ülkelerdeki işçi örgütlerinin deneyimleriyle tanıştırdılar; bu ise sendikal birlikler kurulurken temel alınan biçimlerin ve ilkelerin çeşitliliğine katkı yaptı. Ulusal sendika merkezleri çoğunlukla büyük kentlerdeki sendikal birliklerden oluşuyordu. Bırakın kırsal bölgeleri, eyaletlerde bile bunların kökleri yoktu.

Hükümetler, sendikal örgütleri acımasızca baskı altına aldı. İşçi sınıfı hareketinde anarkosendikalist ve sosyalist eğilimler arasında tırmanan rekabet de zorluklara yol açtı. Bazı sendikalar daha küçük örgütlere bölündü, bazıları kendi kendine dağıldı, bazıları ise yetkililerce yasaklandı. Örneğin, Uruguay'daki en büyük sendika olan demiryolu işçileri sendikası, 1908 genel grevini bastırmak için girişilen misillemeler sürecinde yok edildi; işçiler arasında birlik olmaması, başka işkollarındaki işçilerin demiryolu işçilerine destek vermelerini önledi.[48]

Arjantin'de 1904'te iki sendika merkezi faaliyetteydi: sosyalistlerin yönettiği 7.400 üyeli Genel İşçi Birliği ve anarkosendikalistlerin hâkim olduğu 15.200 üyeli Arjantin Bölgesel İşçi Federasyonu. İki örgüt arasında ciddi farklılıklar vardı. Anarkosendikalist ilkelerle[49] hareket eden federasyonun liderleri, parlamenter mücadeleye, hatta ilerici iş yasaları için mücadeleye bile karşı oldukları gibi, Sosyalistlerin tüketim ve üretim kooperatifleri kurma girişimlerine de karşıydılar. Sendikal hareketin sosyalist ve anarkosendikalist liderleri aynı eylemde yer aldıkları zaman bile görüş birliğine varamadılar. "Barışçıl" sosyalist çizgi, sıklıkla silahsız grevcileri polisle çatışmaya sürükleyen anarkosendikalistlerin "asi ruh"uyla bağdaşmıyordu. Arjantin'deki 1909 genel grevi bunun bir örneğiydi.

1909'da Arjantin'de, uzun süren görüşmelerden ve yoğun çabalardan sonra, tek bir sendikal merkez kuruldu: Arjantin Bölgesel İşçi Konfederasyonu. Anarkosendikalistler, bu merkez çatısı altında özerk konumda kalmayı başardılar ve çok geçmeden ülke çapında tüm sendikal harekete egemen oldular. Anarkosendikalist Arjantin İşçi Federasyonu 1917'de 199 sendikayı kapsıyordu ve toplam üye sayısı 143.928'di.

Uruguay'da da sendikal hareketteki iki eğilim arasında rekabet vardı. 1905'te kurulan Uruguay Bölgesel İşçi Federasyonu'nun bazı üyeleri kısa süre sonra örgütten ayrılıp sosyalistlerin önderliğinde Genel Emekçi Halk Örgütü'nü oluşturdu. Ama işçilerin çoğu yine de anarkosendikalistlerin peşinden gitti; 1911'de anarkosendikalist federasyonun üye sayısı 7.000'di.

48 Francisco R. Pintos, *Historia del movimiento obrero del Uruguay*, Montevideo, 1960, s. 85.

49 Diego Abad de Santillán, *La F.O.R.A. Ideología y trayectoria del movimiento obrero revolucionario en la Arjantin*, Edicione Nervio, Buenos Aires, 1933, s. 103.

Brezilya'da anarkosendikalistler, fiilen çalışmaya ancak 1908'de başlamasına karşın, 1906'da bir İşçi Konfederasyonu'nun kurulduğunu duyurdular. 1910'da ülkede 433 ayrı sendikal örgüt vardı ve toplam üye sayısı 55.136'ydı.

Şili'de devrimci Sosyalistler 1909'da İşçi Federasyonu'nu kurdular ve daha sonra bu örgüt tüm Şili proletaryası için güçlü bir sendikal merkez haline geldi.[50]

Meksika'da ilk işçi birliği, 1912'de anarkosendikalistlerin yönetiminde kurulan Dünya İşçi Evi'ydi. Bunun dışında, sınai ve yöresel sendikalar da vardı. Meksika Devrimi'nin yaşandığı 1910-1917 arasındaki zor dönemde, sendikalar yetkililerce dağıtıldı, parçalandı ve yasaklandı. İlk ulusal işçi kongresi 1916'da toplandı. Kongrede, esasen anarkosendikalistlerin siyaset dışı doğrudan eylem çizgisini izleyen tek bir merkez kuruldu.[51] Yetkililer 1916'da Dünya İşçi Evi'ni kapattı. Aynı yıl, Meksika Bölgesi İşçi Konfederasyonu kuruldu. Sınıf mücadelesi örgütü olduğunu ilan etmesine ve üretim araçlarının toplumsallaştırılmasını desteklemesine karşın, esasen işçi sınıfı hareketinde burjuva reformculuğunun kaynağı oldu.

Büyüyen proleter hareketine egemen olma girişimlerini sürdüren hükümetler, kendi denetimleri altında işçi merkezleri kurmaya çalıştı. Örneğin, 1908'de Küba hükümeti, proletaryanın farklı kesimlerini birbirine karşı kışkırtmaya, grevleri bozmaya vb. uğraşan Küba İşçi Federasyonu adında kısa ömürlü bir örgüt kurdu.

Birleşik Devletler'de Amerikan İşçi Federasyonu adındaki reformcu sendikal birlik, 20. yüzyılın ikinci on yılında elçileri aracılığıyla Latin Amerika sendikalarını etkilemeye başladı. Latin Amerika'daki ulusal sendika birlikleri, Amerikan İşçi Federasyonu'nun baskısıyla, 1915'te Panamerikan İşçi Federasyonu'nu kurmaya karar verdi. Ne var ki, Panamerikan İşçi Federasyonu'nun ilk kongresi iki yıl sonra Birleşik Devletler'de toplandığında, Latin Amerika sendikalarının temsilcileri kongreye katılmadılar.[52]

Latin Amerika işçi sınıfı hareketinde çekişen eğilimler, en başta da Sosyalistler ile anarkosendikalistler arasındaki sürtüşme, gelişim süreci boyunca işçi sınıfının kitlesel mücadelesini etkiledi.

20. yüzyılın ilk on yılı sonunda ve ikinci on yılı süresince, işçi sınıfının liman işçileri, demiryolcular ve denizciler gibi bileşenleri, özellikle Arjantin, Şili, Brezilya, Meksika gibi daha gelişmiş ülkelerdeki grev hareketinde ön plana çıktı.

Maden işkolunda çalışan ve çoğunlukla yerli olan yerel halkın oluşturduğu kalabalık işçi kitlesi, işçi sınıfının daha düşük sınıfsal bilince sahip kesimindendi. Bu işçiler, sermayeye karşı geçmişte kalmış mücadele yöntemleri kulla-

50 Bkz. R. Iscaro, *a.g.y.*, C. 1, s. 233, 268.

51 Bkz. Severo Iglesias, *Sindicalismo y socialismo en México*, Editorial Grijalbo, S. A., Mexico, 1970, s. 37-39.

52 M. V. Danileviç, *Latin Amerika Ülkelerinde İşçi Sınıfının Durumu ve Mücadelesi*, SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Mokova, 1953, s. 193 (Rusça).

nıyorlardı. Madenci toplulukları, kültür merkezlerinden uzakta yaşıyordu. Bu durum ve yönetimin dayattığı acımasız düzenlemeler, kural olarak, madencilerin kendi örgütlerinin bulunmaması demekti. 20. yüzyılın ilk iki on yılı süresince, özellikle Peru'da, Bolivya'da, Kolombiya'da, ayrıca Şili'de ve Meksika'da bu madencilerin eylemleri, bazen başıbozuk isyanlara benziyor, hatta kimi zaman Luddistlerin [makine kırıcıların] eylemlerini andıran özellikler sergiliyordu.[53]

Dünya çapında bir ekonomik kriz belirtilerinin görülmesi nedeniyle, 1906-1907'de grev hareketi güç kazandı. Arjantin'de iki yılda 460 grev meydana geldi.[54] Şili'de taşımacılık işçilerinin hareketi 1907'de yükselişteydi. Uruguay'da, Paraguay'da, Bolivya'da ve Küba'da liman işçileri grevler yaptılar. O yıllarda Meksika'da büyük çaplı işçi eylemleri oldu: 1906'da Cananea'da maden işçileri ve 1907'de Rio Blanca'da tekstil işçileri greve gittiler; bu ikincisi, işverenlerin işletmelerde toplantıları ve gazeteleri yasaklama niyetini kınamak için yapıldı.

Genel olarak, grevcilerin kararlılığı ve direngenliği giderek artıyordu. Bazen grevlerle birlikte, temelde siyasal nitelikli olan kitlesel gösteriler yapıldı, kimi zaman da bu eylemler, polisle ve orduyla gerçek çarpışmalara dönüştü. Grevcilerin talepleri arttı. Sıklıkla, belirli bir kentte ya da birçok kentteki veya bölgedeki belirli bir sanayide girişilen bireysel eylemler genel grevlerde doruğa tırmanıyordu. Latin Amerika işçi sınıfı iyi örgütlenmemiş olmasına ve sendika üyeliği emekçi halkın oldukça küçük kesimleriyle sınırlı kalmasına karşın, sınıfsal dayanışmaya ve birliğe ilişkin farkındalık, işçi sınıfının çeşitli bileşenleri içinde giderek yükseliyordu.

Kural olarak, genel grevler, bazı işkollarındaki işçiler ansızın mücadelelerine hız verdikleri zaman ya da grevcilerin talepleri proletaryanın geniş kesimlerinin çıkarlarını yansıttığı zaman kendiliğinden bir şekilde meydana geldi. Grevcileri desteklemek için dayanışma hareketleri ortaya çıktı ve grevler, sendikal merkezlerin yardımıyla genel bir nitelik kazandı. Latin Amerika'da tüm şehri kapsayan ilk genel grev, Ekim 1905'te *Şili*'de meydana geldi. Santiago'da 30.000 kadar işçi, fiyat artışlarını protesto etti ve daha iyi yaşam koşulları talebiyle başkanlık sarayına yürüdü ama polis tarafından geri püskürtüldü. Ertesi gün kentteki işçiler genel greve gittiler. Grevciler birçok mağazayı, kamu binasını ve karakolu bastılar. Polisle girilen çatışmalarda 70 kişi öldü, 300 kişi yaralandı. Örgütlenmenin ve herhangi bir eylem planının olmaması, bu grevi başarısızlığa mahkûm etti. Eylem, ordu ve polis birliklerince bastırıldı.[55]

1907'de Iquique (Şili) işçileri genel greve gitti. Toplam 15.000 liman, taşıma, maden, inşaat ve belediye işçisi, çoğunlukla daha yüksek ücret talebiyle bu genel greve katıldı. Burjuvazi, kentin "kızıla dönmesi"ne katlanamadı ve misilleme

53 Bkz. V. İ. Yermolayev ve Yu. N. Korolev, *Recabárren, Şili'nin Büyük Bir Evladı*, Mysl, Moskova, 1973, s. 65-67 (Rusça).

54 *Historia del sindicalismo: los obreros, la economía, la política*, Buenos Aires, 1967, s. 66.

55 *Historia del movimiento obrero*, C. 34, Centre editor de América Latina, Buenos Aires, 1974, s. 586.

yaygaraları kopardı. Polisle girilen çatışmalarda 2.000 kadar insan öldü, birçokları tutuklandı ve sonra kurşuna dizildi.[56] Mayıs 1907'de Küba'nın Santiago de Cuba kentinde işçiler genel greve gittiler.[57] Dönemsel işçiler, taşıma işçileri ve makine atölyesi işçileri, en başta sekiz saatlik iş günü talebiyle bir hafta grev yaptılar. Grevciler uyum içinde davranamadılar ve mücadele, ayrı işletmelerdeki işçiler ile işyeri sahipleri ve yönetimleri arasında anlaşmalarla sona erdi.

İşçi sınıfının özellikle iyi örgütlendiği ve siyasal bilince sahip olduğu *Arjantin*'de önemli sayıda genel grev meydana geldi.

Eylül 1905'te Buenos Aires'te liman işçileri greve gitti. Grev sendikal merkezlerden gelen destek sayesinde yayılarak kentteki tüm işçileri kucakladı. İşçilerin daha yüksek ücret ve daha iyi çalışma koşulları ile ilgili talepleri, ülkenin her yanındaki liman işçilerince desteklendi; çok geçmeden demiryolu taşımacılığı, metal ve matbaa işçileri de onlara katıldı. Arjantin Sosyalist Partisi Yürütme Kurulu, Avrupa limanlarında dayanışma grevleri ilan edilerek liman işçilerine destek verilmesi için İkinci Enternasyonal liderlerine başvurdu ama bu talep karşılanmadı.[58] Arjantin'de 1907-1909 yıllarında yapılan birçok genel grev, doğrudan doğruya hükümetin emek düşmanı politikasını hedef aldı. Bahía Blanca'daki bir işçi mitingine polisin ateş açmasını protesto etmek için 23 Temmuz 1907'de iki günlük bir greve gidildi. 1909'da, güvenlik güçlerinin 1 Mayıs göstericilerine ateş açmasını protesto etmek için Buenos Aires'te genel grev yapıldı. Yaklaşık 200.000 işçinin katıldığı grev, Kanlı Hafta adıyla anıldı ve grevcilerin zaferiyle sonuçlandı. Gözaltına alınanlar salıverildi, el konulan sendika binaları iade edildi ve greve katılmanın cezalandırılmasını öngören bazı yasalar yürürlükten kaldırıldı.[59] Arjantin'de 1911'de ve 1914'te yine genel grevler yapıldı.

Aynı dönemde, *Uruguay*'da iki genel grev gerçekleştirildi. *Meksika*'da, birçok kentin işçilerince yapılan ilk genel grev, demokratik devrimin gelişmekte olduğu 1916 yazında patlak verdi. Grevciler, kıtlıkla ve hızla yükselen fiyatlarla mücadele için etkili önlemler alınmasını, iş gününün sekiz saat olmasını talep ettiler. Hükümet, buna yanıt olarak, Ağustos 1916'da, özel mülkiyete saldırıyla suçlananların ya da işyerlerini yıkma çağrısı yapanların, grev kırıcılarla mücadele edenlerin, dilekçelerle imza toplayanların vb. idamla cezalandırılacağını belirten bir başkanlık kararnamesi yayınladı. 1908-1912 arasında *Paraguay*'da köylüler ile fabrika ve büro işçileri ortak eylem yaparak Latin Amerika'da bir ilke imza attılar; kentli işçiler, topraklarından sürülen köylüleri desteklemek için dayanışma grevleri yaptılar. Sırası gelince köylüler de grevdeki işçilere yardım ettiler.[60]

---

56 *A.y.*

57 *La Independencia* (Santiago de Cuba), 21-29 Mayıs 1907.

58 Bkz. *Arjantin Tarihi Üzerine Denemeler*, s. 257 (Rusça).

59 *Esbozo de historia del Partido Comunista de la Arjgentina*, s. 12, 15.

60 R. Francisco Gaona, *Introducción a la historia gremial y social del Paraguay*, haz. Arandu, Buenos Aires, 1967, s. 132.

Grev hareketinde dikkate değer bir eğilim, işçilerin kısmi talepler öne süren eylemlerden, görece geniş bir sosyoekonomik program için mücadeleye geçmeleriydi. Örneğin, grevcilerin yalnızca daha yüksek ücret istemekle kalmayıp, güvenceli asgari ücret de istedikleri, yalnızca iş kazası mağdurlarına yardım istemekle kalmayıp, devletin, işverenlerin ve bizzat işçilerin katkı yapacağı zorunlu sosyal sigorta ve sosyal güvenlik de istedikleri durumlar vardı.

Latin Amerika'da grev hareketi, gitgide önemli bir toplumsal olgu haline geliyordu. Basında grevlerle ilgili pek çok haber vardı. Birçok hükümet, emekçi halkın durumunu biraz olsun düzeltmekle birlikte, esas olarak hoşnutsuzluğu yatıştırma niyeti güden önlemler almaya başladı. Bu amaçla çeşitli kurumlar (kapitalistler ile işçiler arasındaki ilişkilerde arabuluculuk yapan daireler, bakanlıklar ve komisyonlar) oluşturuldu. Örneğin, Ağustos 1914'te Küba hükümeti, olası anlaşmazlıkları önlemeye dönük ivedi adımlar atılabilmesi için, eyalet yetkililerini tüm eyaletlerde ve beldelerde emekçi halkın durumuyla ilgili bir araştırma yapmakla görevlendiren acil bir genelde yayınladı.[61]

Antiemperyalist Mücadelede İşçi Sınıfı

İşçi sınıfı, Latin Amerika'nın toplumsal gelişiminde önemli bir faktör olarak belirginleşen antiemperyalist mücadelede gitgide önem kazanan bir rol oynadı.

ABD'nin emperyalist "aba altından sopa gösterme" politikasına ve "dolar diplomasisi"ne karşı, Birleşik Devletler'i "Batı yarımkürenin jandarması" ilan eden Theodore Roosevelt'in doktrinini uygulama çabalarına karşı, Kuzey Amerika ve Avrupa tekelci sermayesinin Latin Amerika ülkelerini gitgide köleleştirmesine karşı, tekrarlanan (1905 ve 1916'da Dominik Cumhuriyeti'nde, 1906, 1909, 1912 ve 1917'de Küba'da, 1905 ve 1915'te Haiti'de, 1914 ve 1916'da Meksika'da, Orta Amerika ülkelerinde) silahlı müdahalelere karşı, başka Latin Amerika ülkelerinin işlerine karışılmasına karşı duyulan öfke ve protestolar, Latin Amerika'da antiemperyalist mücadeleyi kamçıladı.

Kübalı büyük devrimci José Martí, Kübalı seçkin halk adamları Enrique José Varona ve Cisneros Betancourt, Uruguaylı edebiyat eleştirmeni ve düşünür José Enrique Rodo, Arjantinli yazar ve halk adamı Manuel Ugarte, Nikaragualı şair Rubén Dario, Brezilyalı yazar ve düşünür Euclides da Cunha, Latin Amerika antiemperyalist hareketinin kurucuları arasındaydı. Bu kişiler, Birleşik Devletler'in ve başka güçlerin saldırganlığını teşhir ettiler, Latin Amerika'nın ABD himayesine girmeye mahkûm olduğu görüşünü reddettiler, Latin Amerika'nın kültürel kurtuluşunu ve demokratik ulusal kültürünü savundular. Emperyalizmi salt insancıl bir bakışla eleştirmelerine karşın, Latin Amerika'da antiemperyalist mücadelenin güçlenmesine ve antikapitalist eğilimlerin ortaya çıkmasına nesnel olarak katkı yaptılar. Özellikle, bir "Latin ya da İberoamerikan birliği" kurma

61 Archivo histórico provincial de Oriente, Fondo Gobierno provincial, legajo 743, número 130.

çağrısında bulunarak Panamerikancılığa karşı çıkma çabası önemli bir faktördü. Meksika'da yayınlanan *El País* gazetesi, Latin Amerika'da çok yaygın olan ve kısmen Latin Amerikalı yurtseverliği yansıtan "Latin Amerika birliği ülküsü, halk arasında geniş şekilde benimsenen Yanki aleyhtarlığı fikrini içinde barındırır" diye yazıyordu.[62]

İngiliz sermayesinin sultasına, Alman sermayesinin kıtaya gitgide daha çok girmesine, Fransız, İtalyan, Belçikalı ve Japon yayılmacılığına karşı protestolar da yükseliyordu.

Kendiliğinden gelişen antiemperyalist hareket içinde farklı toplumsal tabakaların temsilcileri yer alıyordu: ilerici aydınlar, orta tabakalar, ulusal burjuvazinin bir kısmı, işçiler ve köylüler.[63]

Özgürlük hareketinde işçi sınıfının rolü gitgide belirginleşiyordu. Ne var ki, işçiler henüz kitlesel, örgütlü eylem yeteneğine sahip değildi. Emperyalist zulme karşı mücadelenin büyük önemini henüz kavramamışlardı ve tüm çabalarını, ekonomik çıkarlarını dolaysız düşmanın, yani işverenin, "kendi kapitalistleri"nin saldırılarından koruma üzerinde yoğunlaştırdılar.

Şili'de işçi basını, emperyalist yayılmacılığı protesto etmesine karşın, anarşist etkiye teslim oldu ve Latin Amerika halklarının yurtsever geleneklerini göz ardı etti.[64] İşçi liderlerinin birçoğu, Latin Amerika kapitalizminin bağımlı konumunu ve Latin Amerika ülkelerinin sosyoekonomik yapısında hâlâ güçlü olan kapitalizm öncesi ilişkilerin önemini anlayamadı. Recabárren bile, Brezilyalı ve Kübalı Sosyalistler bile, toplumun sadece kapitalistler (toprak sahipleri de bu kategoriye dâhil ediliyordu) ve emekçi halk (işçilerle köylüler) olmak üzere iki "sınıf"a bölünmüş olduğu inancındalardı.[65] İşçi sınıfı, ulusal kurtuluşa yönelik genel demokratik harekette yer almasına karşın, antiemperyalist mücadelenin önemini hâlâ kavramış değildi ve bu mücadeleyi arka plana itti. Buna karşılık, küçük burjuva devrimci demokratlar ve ilerici aydınlar, proletaryanın sınıf mücadelesinin rolünü hafife aldılar ve her şeyi ulusal bağımsızlık sorununa indirgediler. Örneğin, antiemperyalist hareketin en önemli ideologlarından biri olan Arjantinli Sosyalist Manuel Ugarte, proleter eleminin tümüyle antiemperyalist mücadele ve burjuva milliyetçiliği hedeflerine tabi kılınabileceği inancındaydı.[66]

---

62 *El País* (Meksika), 30 Ocak 1912.

63 Manuel Ugarte, *The Destiny of a Continent,* Alfred A. Knopf, New York, 1929; *La Información,* 30 Nisan 1912, 3 Mayıs 1912; *El Republicano,* 30 Nisan 1912; *La Prensa libre,* 30 Nisan 1912; *La República,* 16 Mayıs 1912.

64 *La prensa obrera en Chile,* s. 25, 28, 190.

65 Kübalı Sosyalistlerin kanısına göre, işçi kategorisi, "toprağı süren, tütün eken, tarım ürünleri yetiştiren, çelik ergiten, kerestecilik yapan tuğla duvarlar ören, taşları işleyen, ayakkabı üreten ve yeraltının derinlerinden maden çıkaran" herkesi kapsıyordu. (Archivo histórico provincial de Oriente. Fondo Gobierno provincial, legajo 1905, número 119, 1908. Partido Socialista. Directorio Provincial).

66 Manuel Ugarte, *La Patria Grande,* Santiago (Şili), 1939.

Özellikle Justo başta olmak üzere, sosyalist partilerin reformcu liderleri ise Avrupalı sömürgecilerin "uygarlaştırıcı seferler"ini savundular. Ugarte, Arjantinli sosyalist liderleri antiemperyalist mücadelenin önemini kabul etmedikleri için eleştirirken şöyle yazıyordu: "Sosyalizm, emperyalizmin karşısına dikilmekle ve işgalci oligarşilerin faaliyetlerini dizginlemekle hiçbir ilkeyi feda etmedi."[67] Ugarte, Latin Amerika ülkelerinin hükümranlığını savunurken, Panamerikancılığın karşısına Latin Amerika halklarının birliğini koyan ilk kişilerden biriydi. Ugarte, İkinci Enternasyonal'in 1907'deki Stuttgart Kongresinde partisi adına oy verirken, sömürgeciliğe karşı Lenin'in ve diğer sol Sosyal Demokratların yanında yer aldı.[68] Ne var ki, partideki yoldaşları, onun bu duruşunu takdir etmediler. 1912'de parti gazetesi *La Vanguardia*, Ugarte'nin antiemperyalist programını, dikkatleri sosyalizm mücadelesinden saptırma girişimi olarak tanımladı.[69] Uruguay'da çıkan sosyalist gazete *El Socialista*, 1911'deki bir yazıda, tüm sosyalist partilerin söz birliği etmişçesine, Meksika'da 1910'da başlayan antiemperyalist ve antifeodal devrim konusunda sessiz kalmasından memnuniyetini dile getirdi.[70]

Ne var ki, gündelik yaşamın kendisi, işçilerin ulusal kurtuluş mücadelesi içinde yer almasına neden oldu. Proletaryanın ekonomik eylemleri bile nesnel olarak antiemperyalist nitelikteydi çünkü proletaryanın en sağlam güçlerinin yoğun olarak bulunduğu belli başlı sanayiler yabancı sermayenin elindeydi. Emperyalist çevrelerle bağlantılı gerici diktatörlüklere karşı eylemler için de aynı şey geçerliydi.

Cananea'da ABD'lilere ait bakır madenlerinde 10.000 Meksikalı madencinin Haziran 1906'da yaptığı grev, antiemperyalist mücadelede bir dönüm noktası oldu. Grevin ana nedenleri, yabancı işçilerin ayrıcalıklı konumundan ve Meksikalı işçilerin ücretlerinde ayrımcılık yapılmasından duyulan hoşnutsuzluğa dayanıyordu. Grev pratikte antiemperyalist eyleme dönüştü. Grevciler bir örgütlenme komitesi seçtiler ve bir bildirge yayınladılar. İşe almada ve ücret sisteminde ayrımcılığa son verilmesini, madenlerde %25 yabancı işçiye karşılık %75 Meksikalı işçi oranının kaldırılmasını istediler. Madenciler şöyle seslendiler: "Meksikalıların başında, akılcı bir şekilde seçilmiş ve geleceğimizi garantileme yeteneğine sahip kendi memleketlilerinin bulunması adalet adına daha iyi

67 Manuel Ugarte, *The Destiny of a Continent*, s. 217.

68 J. Abelardo Ramos, *El Marxismo de Indias*, Barselona, 1973, s. 222.

69 *Izquierdas y derechos en América Latina. Documentos...*, s. 52.

70 *Las clases sociales en América Latina*, Documentos, selección y comentarios por Carlos Machado, Montevideo, 1969, s. 115.
Çağdaş gerici tarihçiler, antiemperyalist hareketin hafife alınmasını "katıksız proleter bir antiemperyalizm anlayışı" olarak görüyor ve Arjantin Sosyalist Partisi'nin reformcu liderliğinin işçilerin ulusal kurtuluş hareketine katılımına ilişkin benimsediği yaklaşımı onaylıyor (Bkz. Victor Alba, *The Politics and the Labor Movement in Latin America*, Stanford University Press, Stanford, Cal., 1968, s. 76).

olur."[71] Sekiz saatlik iş günü, çocuk çalıştırmanın yasaklanması, daha iyi çalışma koşulları, para cezası sistemine son verilmesi, bir asgari ücret belirlenmesi gibi talepler de vardı. İşçiler grev sürecinde bir sendika kurma çabasına giriştiler.

Grevi bastırmak için Birleşik Devletler'den askerler geldi. ABD'nin cezalandırma harekâtı düzenleyerek grevcileri tutuklaması ve idam etmesi, Meksika kamuoyunu çileden çıkardı. Cananea'lı madencilerin eylemi, işçi sınıfı hareketinin dönüşüm geçirerek Meksika'daki diktatörlük rejimine karşı ülke çapında yürütülen mücadelenin bütünsel bir parçası haline gelmesinin başlangıcı oldu; yaklaşan devrimin de ilk göstergesiydi. Grev, işçi sınıfının antiemperyalist mücadelesinin yalnızca yabancı sermaye sultasına darbe vurmakla kalmayıp işçi sınıfı hareketinin siyasal yönünü de güçlendirdiğini gösterdi.

Kübalı işçiler, ABD yanlısı tutucu hükümeti iktidardan indirmeyi amaçlayan ve Liberal Parti tarafından örgütlenip yönetilen 1906'daki kitlesel ayaklanmaya katıldılar. Liberaller antiemperyalist olmamasına karşın, ayaklanma nesnel olarak yabancı sermayenin tahakkümünü hedef aldı. Birleşik Devletler bir kez daha Küba'yı 1906-1909 arasında istila ve işgal ederek karşılık verdi. Yine de ülkede grev hareketi büyüyordu. Puro fabrikası ve postane işçilerinin, demiryolu işçilerinin ve duvarcıların grevlerine tanık olundu. Bir Anglo-Amerikan tröstüne bağlı tütün işçilerinin 1907'de Şubat-Temmuz arası yaptıkları 145 günlük grev özel bir önem taşıyordu. Santa Clara'da, Cienfuegos'ta ve Matanzas'ta ABD'lilere ait plantasyonlarda çalışan tarım işçileri arasında huzursuzluklar vardı.[72] Halk, ABD'li işgal kuvvetlerinin zorbalıklarına öfkeyle tepki gösterdi. İşgal kuvvetlerinin çekilmesini, Küba'ya "derhâl tam bağımsızlık" tanınmasını, ABD'nin emperyalist saldırganlığına son verilmesini isteyen halkın talepleri gitgide daha sık ve daha açıkça dile getiriliyordu.[73] Bu patlamalar, ABD'nin ilhakçı planlarının suya düşmesine büyük katkıda bulundu ve sosyalist hareketin gözle görülür ölçüde daha etkin hale gelmesine yardımcı oldu. ABD'de çıkan bir burjuva gazetesi bile sosyalist fikirlerin Kübalı işçilerce hızla benimsendiğini kabul etti.[74] Agustín Martín Véloz önderliğindeki Oriente Eyaleti Sosyalist Partisi, 1906'da Manzanillo'da gizli olarak kuruldu ve işçilerin büyük sevgisini kazandı. 1907'de hem Sosyalist Partililerin hem de anarkosendikalistlerin yer aldığı Manzanillo İşçi Federasyonu oluşturuldu. Manzanillo'lu Sosyalistler 1908'de Küba Sosyalist Partisi'ne katıldılar.

Antiemperyalist mücadele, farklı Latin Amerika ülkelerinde işçileri, ilerici aydınları, orta tabakaları ve köylüleri bir araya topladı. 1912'de Şili'de ve

71 Bkz. *América Latina. Anuario. Estudios latinoamericanos*, Universidad Nacional Autonómo de México, Meksika, 1972, s. 157-58; *Historia del movimiento obrero*, C. 29, s. 438.

72 *The New York Herald*, 30 Mart 1907.

73 *The New York Herald*, 4 Nisan 1907; Archive Nacional de Cuba. Fondo de la Academia de Historia, caja 498, signatura 560. Manifesto *A Los Cubanos* (octubre 1908); *La ciudadanía adoptiva*, Havana, 1916.

74 *The New York Herald*, 4 Ekim 1907.

Arjantin'de işçiler ve öğrenci örgütleri ABD aleyhtarı bir ortak eylem yaptılar. Şilililer, ilk kez Santiago sokaklarında Arjantin ulusal marşını söylediler.[75]

20. yüzyıl başında Latin Amerika'da antiemperyalist hareketin doruk noktası, 1910-1917 arasında gerçekleşen Meksika Devrimi'ydi. Bu eylem, başta ABD emperyalizmi olmak üzere emperyalizme bağımlı en büyük toprak sahipleri ile büyük bankacılık, ticaret ve sanayi burjuvazisinin oligarşik diktatörlüğüne karşı köklü bir halk devrimiydi.

İşçi sınıfının eylemi kendiliğindenlik niteliği taşımasına karşın, köylülerin ve küçük burjuvazinin mücadelesiyle birleşince, devrimci durumun ve devrimci demokratik duygunun doruğa çıkmasına, 1910-1917 arası devrimci patlamanın gerçekleşmesine katkıda bulundu. Mexico'daki Rus diplomat, devrimin başlamasından birkaç gün önce, başkentte ve başka kentlerde gösteriler olduğunu bildirerek şunları ekledi: "Meksika halkı, güçlü komşusunun yurttaşlarına karşı öyle büyük nefret besliyor ki!"[76]

Devrim ivme kazandıkça silahlı işçi bölükleri emperyalistlerce desteklenen diktatörlüğe karşı askerî harekâtlarda fiilen görev aldı. Devrimin ilk aşamasında bu mücadeleye, burjuva ve toprak sahibi muhalefetin lideri Francisco Indalecio Madero önderlik etti.[77] Mayıs 1911'de diktatörlüğün yıkılması, işçi sınıfı hareketine ivme kattı. Özellikle tekstil sanayisinde grevler sıklaştı, yeni sendikalar kuruldu.

Birleşik Devletler, Meksika'daki egemenliğine indirilen yumruğu etkisiz kılmak için, Victoriano Huerta liderliğindeki yerel gericilerin karşıdevrimci darbesini (1913'te) destekledi, sonra da iki kez (1914'te ve 1916'da) Meksika'ya asker gönderdi. Ama Birleşik Devletler'in bu müdahalesi, işçi sınıfının önemli bir rol üstlendiği kitlesel antiemperyalist mücadeleyi şiddetlendirmekten başka bir sonuç doğurmadı.

1914'te, Veracruz'lu liman işçileri, kentin ABD tarafından istilasına karşı direnen ilk Meksikalılar arasındaydı ve Amerikalılar geri çekilmek zorunda kaldı. İkinci ABD saldırısı da püskürtüldü. Huerta'nın karşıdevrimci rejimine karşı kitlesel eyleme işçiler etkin olarak katıldı. 1913'ün 1 Mayıs'ında yapılan 20.000 kişilik proleter gösterisi özel bir önem taşıyordu.

Ne var ki, o dönemde işçi sınıfı hareketine anarkosendikalistlerin ve kurdukları Dünya İşçi Evi'nin yön veriyor olması gerçeği, hareketin gelişim seyrinde kendini hissettirdi: Proletarya, devrimin ana lokomotifi olan köylülere önderlik edemedi. Sevilen köylü liderleri Emiliano Zapata'nın ve Francisco Villa'nın ordularına destek veremedi.

---

75 Bkz. Manuel Ugarte, *The Destiny of a Continent*, s. 204.

76 RDPA, f. Kançılarya 1910, f. 96, s. 25-26 (Rusça).

77 Mexico'daki Rus diplomatın bildirdiğine göre, Madero'nun komplosu, işçilerce sevinçle karşılandı (Bkz. *a.g.y.*, s. 28-29).

Ağustos 1914'te iktidara gelen burjuva ve toprak sahibi sınıfların hükümeti, proletaryanın bir bölümünü köylülerle karşı karşıya getirmeyi başardı. İlan ettiği antiemperyalist çizgiyi kendi avantajına çeviren hükümet, anarkosendikalist liderlerle anlaşmaya vardı. Hükümetin işçilere daha iyi koşullar sağlamaya söz vermesi karşılığında, Dünya İşçi Evi'nin liderleri, hükümetçe Villa ve Zapata kuvvetlerine karşı gönderilmek üzere proleter "kızıl taburlar"ın oluşturulmasına onay verdi. Sendikaların bir kısmı bu tutumu desteklemeyi reddetmesine, hatta bazı devrimci işçiler köylü birlikleriyle irtibat kurmasına karşın, devrimci köylü orduları yenildi. Anarkosendikalistler bunu, işçi sınıfının zaferi gibi sunmaya çalıştılar ama bu somut olarak burjuva ve toprak sahibi blokunun zaferiydi.

İşçilere daha iyi koşullar sağlamakla ilgili sözlerini tutmayan hükümet, "kızıl taburlar"ı dağıttı ve grev yapanlara ölüm cezası getirdi. Devrimin son aşamasında, ulusal burjuvazi ve liberal toprak sahipleri bloku, devrimci köylülerin ve proletaryanın mücadelesini bastırmayı başardı. Yine de işçi sınıfının önemli taleplerinden birçoğu 1917 anayasasında yansımasını buldu. Sekiz saatlik iş günü, asgari ücret, grev yapma ve sendika kurma hakkı vb. hakkında yasaları kapsayan çalışma hayatıyla ilgili düzenlemeler kabul edildi. Ama çoğu kez bu haklar kâğıt üstünde kaldı. Özgül olarak, özel mülkiyetin dokunulmazlığını temel alan anayasa, yalnızca "emek ile sermaye arasında uyum" sağlamayı amaçlayan grevlere izin verdi.

Köylülerin ve kentli küçük burjuvazi ile ulusal burjuvazinin yanı sıra, devrimin itici güçlerinden biri olarak hareket eden işçi sınıfı, devrimin gelişim seyrini ve başardığı sonuçları belirgin ölçüde etkiledi. Bununla birlikte, ulusal burjuvazi başat güç olup çıktı; devrim, proletaryanın bir sınıf olarak gelişim düzeyinin düşüklüğünü, işçi sınıfı hareketinin ideolojik zayıflığını ve hamlığını tüm çıplaklığıyla ortaya serdi. Anarkosendikalizm, sekter felsefesiyle ve genel demokratik, antiemperyalist hedefleri anlayamayan karakteriyle, hareketi tutsak almıştı; bu ise hükümete doğrudan yardım edilmesine ve Dünya İşçi Evi dâhil anarkosendikalist örgütlerin kendilerinin de yıkılmasına yol açtı.

İşçi sınıfından bazı eylemciler, örneğin Ricardo Flores Magón, teori ve taktik meselelerinde anarşist olarak kalmalarına karşın, Meksika devriminde pratik olarak devrimci demokratik bir çizgi izlediler; emekçi sınıfların çıkarlarını, burjuvaziye husumetini ve güvensizliğini dile getirdiler. Bu eylemciler, devrimi, ulusal burjuvaziyle işbirliğine değil, açık sınıf mücadelesine yöneltmeyi içtenlikle arzuladılar. Anarkosendikalistlerin başka toplumsal güçlerle, devrime katılan köylülerle birleşik bir cephe oluşturmayı reddetmesi, yalnızca proletaryayı tecrit etmekle kalmayıp devrimci köylü kuvvetlerinin yenilgisine de yol açarken, devrimin devrimci demokratik kanadının gücü, gerçekte, emekçi halkın çıkarlarını savunmasında ve burjuvazinin politikasını aşırı bencil, halk karşıtı bir politika

olarak görmesinde yatıyordu.[78] Ne var ki, devrimde oynadıkları tüm o dikkat çekici derecede etkin role rağmen, bu insanların çabaları, dalgayı halk kitlelerinin lehine çevirmeye yetmedi.

20. yüzyılda Latin Amerika'da antiemperyalist hareketin gelişiminde militarizm karşıtlığı önemli bir rol oynadı. Militarizm, zorbalıkla ve istibdatla eş anlamlı sayılıyordu.[79] "Emperyalist kapitalizmin yayılmacılığından doğan" ve hazırlıkları sürmekte olan savaş, işçi basınında protesto edildi.[80] Enternasyonalist sol güçlerin artan savaş tehlikesine karşı, sonra da dünya savaşına karşı mücadelesinde Brezilyalı sendikalistler büyük rol oynadı. 1906'da toplanan ilk işçi kongresi, antimilitarist bir tutum aldı ve emperyalist savaşlara şiddetle karşı çıktı. 1914'te, Recabárren önderliğindeki Şili Sosyalist İşçi Partisi, dünya savaşını emperyalist olarak niteleyip mahkûm etti. Parti, emekçi halka çağrıda bulunarak, evrensel silahsızlanma sağlayacak ve dünyaya barış getirecek olan "yeni, sosyalist bir uygarlık" için savaşmasını istedi. Recabárren ve sosyalist partilerin diğer bazı sol kanat üyeleri, sosyalist devrim yoluyla savaştan çekilmek isteyenleri destekliediler, Karl Liebknecht'in askerî kredilere karşı konuşmalarını hayranlıkla izlediler, İkinci Enternasyonal'in ihanetini teşhir ettiler, şovenizmi lanetlediler ve proleter enternasyonalizmi ilkelerini savundular. 1914'te Küba İşçi Kongresine katılan delegelerden Esteban Peña şöyle dedi: "Küba emekçi sınıfları, uygarlığın düşmanı olan savaşı lanetliyor, emperyalizmin toplumsal bir hastalık olduğuna inanıyor, kültürümüzün ve cumhuriyeti güçlendirmenin temeli olarak başta Küba olmak üzere tüm dünyada barış lehine sesini yükseltiyor."[81]

Brezilyalı sendikalistlerin savaş aleyhtarı mücadelesi, ülke çapında örgütlü bir harekete evrildi. Ağustos 1914'teki savaş aleyhtarı kitlesel gösteriler; işçi sendikalarının, federasyonlarının ve gazetelerinin temsilcilerince Mart 1915'te düzenlenen savaş aleyhtarı konferans; 1915'te kurulan Uluslararası Savaş Aleyhtarı Komisyonun faaliyetleri ve farklı ülkelerden emekçi halka yönelik dayanışma ve kitlesel savaş aleyhtarı eylem çağrısı; Arjantin'den, Portekiz'den, İspanya'dan delegelerin katılımıyla Ocak 1915'te Rio de Janeiro'da yapılan Savaşa Karşı Tüm Brezilya Kongresi; Nisan 1917'de, yani Birleşik Devletler'in de savaşa girdiği tarihte düzenlenen ve Brezilya'nın savaşa karışmaması için çağrı yapılan konferans:

78 Proletaryanın ve halk kitlelerinin antiemperyalist mücadelede üstlendikleri etkin rolü azımsama gayreti içindeki burjuva ve küçük burjuva tarihçiler, Meksika devriminin karmaşık gelişmelerini çarpıtıyorlar (Bkz. Emilio Fortes Gil, *Autobiografía de la Revolución Mexicana,* Editado por el Instituto mexicano de cultura, México, 1964). Öte yandan, bugünkü ultra solcu Meksikalı sosyologlar, devrimin herhangi bir olumlu toplumsal sonuç ürettiğini tümden inkâr ediyorlar; böylelikle, proletaryanın antiemperyalist mücadelesindeki son derecede önemli bir aşamayı bir kalemde siliyorlar (Bkz. José Revueltas, *México: una democracia bárbara,* Ediciones Anteo México, D.F., 1958; José Revueltas, *Ensayo sobre un proletariado sin cabeza,* México, D.F., 1962; Juan Ortega Arenas, *México a la luz del pensamiento obrero. 1910,* México, D.F., 1959).

79 Archive Nacional de Cuba. Fondo de la Academia de Historia, caja 497, signatura 531. Salvador Cisneros Betancourt, *A mis compañeros los Veteranos, a la Prensa y a los Cubanos en general,* Havana, 1912.

80 *La prensa obrera en Chile,* s. 96.

81 Evelio Tellería Toca, *Congresos obreros en Cuba,* Editorial de Arte y Literatura, Havana, 1973, s. 68.

Tüm bunların kanıtladığı gibi, tam da kitlesel antiemperyalist, savaş aleyhtarı hareketin yükselmesi ve proletaryanın bu harekette üstlendiği etkin rol, Brezilya'nın savaşa katılmasının Ekim 1917'ye kadar engellenmesine katkıda bulundu.[82]

Arjantin Sosyalist Partisi liderlerinin çoğu Birinci Dünya Savaşı'nda burjuvazinin militarist çizgisini desteklese de, partide enternasyonalist bir çizgi izleyen ve revizyonist liderliğin şovenizmine karşı duran sol gruplar da ortaya çıktı. Solun önderliğini Victorio Codovilla, Rodolfo Ghioldi, August Kühn ve başkaları yapıyordu. Proleter enternasyonalizmi ilkelerine bağlı kalan Arjantin Sosyalist Partisi'nin sol kanadı, Zimmerwald ve Kienthal konferanslarında Bolşevikleri destekledi. Sol Sosyalistler, işçi basınında savaş aleyhtarı propaganda yürüttüler. Sol grupların çabaları sayesinde Nisan 1917'de toplanan olağanüstü parti kongresi, savaş aleyhtarı bir karar benimsedi. Sol, Nisan 1917'de *La Internacional* adıyla kendi gazetesini çıkarmaya başladı. Arjantin Sosyalist Partisi'nin sol kanadı, savaş, barış, devrim konularında Bolşeviklerin görüşlerini paylaşıyordu ve Ekim Devrimi'nin arifesinde, Rusya'nın devrimci dönüşümünü amaçlayan Lenin'in çizgisini destekledi.

Ekim Devrimi'nden kısa süre önce, Arjantin parlamentosundaki sosyalist vekillerin emperyalist savaşa açıkça şovenist bir tavırla yaklaştıkları bir zamanda, Recabárren, Codovilla, Ghioldi ve diğer muhalif üyeler şöyle dediler: "Hainlerin sosyalizmini bırakın ve savaşa karşı proleter devrimci bir parti oluşturun."[83]

Latin Amerika'da işçi sınıfı hareketinin 1905-1917 arasında gösterdiği yükseliş, Latin Amerika proletaryasının ve sınıf bilincinin şekillenmesinde, sendikalarının ve siyasal partilerinin ortaya çıkışında önemli bir aşama oluşturdu. Oportünist sosyalist kanada aykırı düşen sol sosyalist bir hareket beliriyor ve anarşistlerin etkisini kırıyordu. Bu dönemde, işçi sınıfını antiemperyalist demokratik harekete katmak için yeni bir önemli adım atıldı. Proletaryanın enternasyonalist dayanışması büyüyüp güçleniyordu. 1905-1917 arasında siyasal ve ekonomik mücadele deneyimi, Latin Amerika işçi sınıfı hareketinin gelişiminde sonraki aşamanın hazırlanmasına büyük katkı yaptı.

ASYA: ULUSAL KURTULUŞ DEVRİMLERİ VE İŞÇİ SINIFI

Asya'nın Uyanışı

"Dünya kapitalizmi ve Rusya'daki 1905 hareketi," diye yazıyordu Lenin, "en sonunda Asya'yı ayağa kaldırmıştır. Ezilmiş ve cahil bırakılmış yüz milyonlar, Orta Çağ uyuşukluğundan uyanarak yeni bir yaşama gözlerini açmıştır ve temel insan hakları için, demokrasi için mücadeleye atılmaktadır."[84]

82 Bkz. B. İ. Koval, *a.g.y.*, s. 91-93.

83 Orlando Millas, "Şili Komünist Partisi: Mücadeleyle Geçen Elli Yıl", *World Maxsist Review*, No. 1, 1972, s. 9.

84 V. İ. Lenin, "Asya'nın Uyanışı", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, Progress Publishers, Moskova, 1963, s. 86.

Asya ülkelerini boyunduruğuna almış ve uluslararası kapitalist ekonominin yörüngesine çekmiş olan dünya kapitalizmi, böylelikle o ülkelerde protestoların artmasını teşvik etti. Görece küçük boyutlu olmakla birlikte, yeni toplumsal sınıflar ve tabakalar (ulusal burjuvazi ve proletarya, kentli küçük burjuvazi ve küçük burjuva aydınlar) emperyalizme ve onu destekleyen feodal hükümdarlık rejimlerine karşı verilen kurtuluş mücadelesinde en güçlü unsurlar olarak belirdi. Genç ulusal burjuvazi her yerde bu harekete önderlik etti.

Asya'yı en sonunda uyandıran başka bir faktör de 1905 Rus devrimiydi. Ta 19. yüzyılda başlayan ve Rusya'yla sınırdaş ülkelerde (yarı sömürgelerde) yabancı emperyalist tahakkümün dayandığı yerel feodal hükümdarlık rejimlerine karşı devrimlere dönüşen, başka ülkelerde (sömürgelerde) ise ulusal bağımsızlık için ülke çapında mücadelenin güçlü şekilde yükselmesine yol açan ulusal kurtuluş hareketi, bu devrimden güçlü şekilde etkilendi. Lenin'in gözlemlediği gibi, "Rusya coğrafi, ekonomik ve tarihsel olarak yalnızca Avrupa'ya değil Asya'ya da ait"[85] olduğu için bu faktörün etkisi özellikle belirginleşti.

1905-1907 devriminin Asya'daki kurtuluş hareketine yaptığı etkiyi birçok faktör belirledi. Birincisi, Rus devrimi, sömürgeci yağmaya fiilen katılan çarlığa güçlü bir darbe indirdi, böylece de Doğu halklarının sömürgeci egemenliğe karşı mücadelesini teşvik etti ve kolaylaştırdı. İkincisi, 20. yüzyılın başından itibaren Rusya'da devrimci mücadelenin hızla gelişmesini izlemiş olan Doğu'daki ulusal hareketlerin ideologları, liderleri ve birçok eylemcisi, sömürge ülkelerin ve Rusya'daki ezilen halkların benzer görevlerle yüz yüze olduklarını hissettiler. 1905-1907'deki gelişmeler, zulme karşı mücadelenin iki tarafın da ortak görevi olduğunu, bu nedenle de ulusal kurtuluş hareketinin güvenilir bir müttefik olarak uluslararası proletaryadan destek alabileceğini ve alması gerektiğini onlara gösterdi. Üçüncüsü, Rus İmparatorluğu öyle bir coğrafyada yer alıyordu ki, İran, Türkiye, Çin, hatta Hindistan uyruklu birçok insan, genellikle göçmen işçi olarak iş aramak üzere buraya gelmişti. Bu insanlar, Rus proletaryasının mücadelesine (Kafkaslar'da, Orta Asya'da, Rusya'nın uzak doğusunda) tanık oldular, bazen de katıldılar ve ülkelerine döndükten sonra, istibdatla ve zulümle mücadele fikirlerini yaydılar. Dördüncüsü, Rusya'nın uzak bölgelerindeki insanlar arasında çalışma yürüten Bolşevikler, devrimcileştirici etkilerini diğer Asya ülkelerinin uyruklarına yaydılar ve göçmen işçilerin sınıf bilincini geliştirdiler.

Ama o zamanlar Asya proletaryasının hareketi kendi siyasal örgütlerinden hâlâ yoksundu, bu nedenle de Rus işçilerin mücadele deneyimini bilinçli olarak özümleyemedi. İşte bu yüzden, Rusya'daki gelişmelerin devrimcileştirici etkisini, içinde doğup geliştiği ve ayrılmaz bir parçası olduğu ulusal kurtuluş hareketi yoluyla hissettiği kadar dolaysız şekilde hissetmedi.

85 V. İ. Lenin, "1905 Devrimi Üzerine Konferans", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 251.

Bazı Doğu ülkelerinde halihazırda var olan ulusal burjuvazinin siyasal partileri, özellikle de bunların demokratik fraksiyonları, Rus devrimini yakından izledi. Örneğin, Çin'de büyük devrimci Sun Yat-sen'in çıkardığı *Minbao* adlı devrimci demokratik süreli yayın, Rusya'daki 1905 devrimiyle ilgili şöyle yazıyordu: "Kendisini yönetenleri etkilemek için Rus halkının önünde yalnızca iki yol var: devrim ve dilekçeler. Dilekçelerin ne ölçüde kabul edileceği, devrimin ne ölçüde ilerlediğine bağlı...."[86]

Mançu hanedanının vaatlerine güvenilemeyeceğine devrimcileri ikna etmeye çabalayan *Minbao*, çarın Ekim 1905'te "lütfedip yayınladığı" manifestoya rağmen devrimci mücadelesini sürdüren ve şiddetlendiren Rus proletaryasını örnek gösterdi. Çinli demokratlar, Rusların devrimci mücadelesinden ders çıkarılmasını istediler. "Rus yöntemi Çin toprağına uygulanırsa," diye yazıyordu *Minbao*, "sonuç emsalsiz ve başarı muhteşem olacaktır."[87]

Rus devrimi, Türkiye'de büyük yankı uyandırdı.

Genç Türkler [Jön Türkler] adıyla anılan Türk burjuva devrimcileri, sultanlık rejimine karşı ve ülkenin bağımsızlığı için verdikleri mücadelede bu devrimi, başarı vaat eden bir olgu olarak gördüler. Bir grup Türk subayı, 1905'teki Sivastopol deniz isyanını yöneten ve çarlık hükümetince idam edilen Teğmen Schmidt'in kız kardeşine ve oğluna gönderdikleri mesajda şöyle diyordu: "Teğmen, büyük bir insan hakları savaşçısı ve şehidi olarak sonsuza kadar yüreklerimizde yaşayacak. Nesillerimiz ondan öğrenecek.... Büyük yurttaş Schmidt'e söz veririz ki, en halis yurttaşlarımızdan birçoğunun uğruna canını verdiği o kutsal insan özgürlüğü için kanımızın son damlasına kadar dövüşeceğiz. Yine söz veririz ki, insana yaraşır şekilde yaşama hakkını ortak çabayla elde etmek için Türk halkını Rusya'daki gelişmeler konusunda bilgilendirmeye var gücümüzle çaba göstereceğiz."[88]

Mısır'da siyasi göçmen olarak bulunan Türk burjuva devrimcilerinin çıkardığı *Türk* adlı gazete, "Rus devriminin güzel fikirlerinin örnek alınması gerektiği"ni belirtiyor ve yeni bir Rusya'nın, "özgürlüğün koruyucusu ve özgürlüklerinden kaba kuvvetle yoksun bırakılmış halkların savunucusu olacağı"[89] yolundaki umudunu dile getiriyordu.

1905-1907 Rus devrimi, İran'da da kamuoyunu çok etkiledi. Bir görgü tanığı şöyle diyordu: "Rus devrimi burada son derecede hayret verici bir etki yarattı. Rusya'daki gelişmeler yakından izleniyor ve yeni bir ruh, halkı tamamen etkisi altına alacak gibi görünüyor. Halk, kendini yönetenlerin zulmü altında inliyor

86 Alındığı kaynak: Li Şu, "Birinci Rus Devrimi ve Çin", *1905-1907 Birinci Rus Devrimi ve Uluslararası Devrimci Hareket*, Kısım II, Gospolitizdat, Moskova, 1956, s. 360 (Rusça).

87 Alındığı kaynak: A. G. Krimov, *Çin'de Toplumsal Düşünce ve İdeolojik Mücadele (1900-1917)*, Nauka, Moskova, 1972, s. 78 (Rusça).

88 Alındığı kaynak: A. F. Miller, "Jöntürk Devrimi", *1905-1907 Birinci Rus Devrimi ve Uluslararası Devrimci Hareket*, Kısım II, s. 329.

89 *A.y.*

ve Rusları örnek alarak, farklı, daha iyi bir yönetim biçimine kavuşabileceği sonucuna varmış bulunuyor."[90] İzleyen İran devrimi, bu gözlemi doğruladı.

Hindistan'a gelince, ulusal hareketin en uzak görüşlü liderleri, Rusya olaylarıyla ilgili yaptıkları tahlilde, kurtuluş mücadelesinin gelişimi açısından işçi sınıfının deneyiminin taşıdığı önemi kavradılar. Örneğin, 1905'te Mohandas Karamçand Gandi, Ekim ayında yapılan Tüm Rusya Siyasal Grevi'nin özel önemini vurguladı, "bizim için büyük bir ders" olarak niteledi ve "Biz de zorbalığa karşı Rusların başvurduğu çareye başvurabiliriz," diye yazdı. "Eğer Rus halkı başarılı olursa, Rusya'daki bu devrim, en büyük zafer, bu yüzyılın en büyük olayı sayılacaktır,"[91] öngörüsünde bulundu.

Bir diğer radikal Hintli ulusal lider Bal Gangadhar Tilak, 1906'daki toplantılarda "Rus ajitasyon yöntemlerini ayrıntılı olarak ele aldı" ve hükümet, tıpkı Rusya'daki çarlık rejimi gibi misillemelere başvurduğu için, İngiliz uyruğundaki Hintliler için "ne yapılacağını Rusya'dan öğrenmekten daha iyi bir yolun olmadığı"nı[92] söyledi. Bombay Valisi, Tilak'ın, "Rus yöntemlerinden biri olan 'genel grev'i teşvik etmekte başarılı olabileceği"ni[93] bildirdi. 1907'de Bengal'de ilerici ulusal liderler, işçilerin genel grev ilan etmesi çağrısında bulundular.[94]

İran'da, Türkiye'de, Çin'de burjuva devrimleri; Hindistan'da, Endonezya'da, Filipinler'de, Vietnam'da ve başka ülkelerde ise ulusal antiemperyalist hareketin yükselmesi, Asya'nın uyanışını belirginleştiren gelişmelerdi.

İran'da, birinci Rus devriminin etkisi, diğer Asya ülkelerindekinden daha erken ve daha belirgin olarak hissedildi. Bunun nedeni, İran'daki ve devrimci Rusya'daki demokratik hareketler arasında yakın bağların olması, her iki ülkenin ilerici aydınları arasında yaygın temasların bulunması, özellikle de iş arayan İranlıların kitlesel olarak Güney Kafkasya'ya ve Orta Asya'ya göç etmeleriydi. Bolşevikler, fikirlerini bu işçiler arasında yaymak için yılmadan çaba gösterdiler. İranlılar kendi ülkelerine dönerken, otokrasiyle savaşmaya dair ilerici fikirleri ve sınıf mücadelesi deneyimini beraberlerinde götürdüler. Bakü'de yetkililer, Rus devrimine katılabileceklerinden korkarak göçmen işçileri 1905 güzünde sınır dışı etmeye başladı. Ama bu yalnızca İran'da kurtuluş mücadelesinin hızlanmasına katkıda bulundu. İranlı ilericiler, demokratik bir siyasal sistem kurulmasını (bir anayasa yapılmasını ve bir parlamento toplanmasını) isteyen sloganlar attılar. Özellikle Tahran'da, Kirman'da, Tebriz'de ve Şiraz'da kitlesel eylemler baş gösterdi (pazar yerleri kapandı, ruhban zümresi dokunulmazlık hakkını

90 Alındığı kaynak: R. A. Seidov, *19. Yüzyıl Sonu ila 20. Yüzyıl Başında İran Burjuvazisi*, Nauka, Moskova, 1974, s. 196 (Rusça).

91 *The Collected Works of Mahatma Gandhi*, C. V, Navagivan Trust, Ahmedabad, 1961, s. 131, 132, 413.

92 *Source Material for a History of the Freedom Movement in India (Collected from Bombay Government Records)*, C. II, 1958, Government Printing, Publications and Stationery, Bombay, s. 219-20.

93 D. V. Tabmankar, *Lokamanya Tilak. Father of Indian Unrest and Maker of Modern India*, John Murray, Londra, 1956, s. 184-85.

94 *Times of India* (Bombay), 28 Temmuz 1906; 30 Eylül 1907.

kullandı, İngilizlere ait Şehinşah Bankası boykot edildi vb.). Şah, bir anayasanın yürürlüğe konmasına ve bir parlamento (Meclis) kurulmasına hükmeden kararnameyi 5 Ağustos 1906'da kabul etmek zorunda kaldı. Hareketin seyri içinde, mücadeleye büyük yardımı dokunan devrimci yerel özyönetim organları (encümenler) kuruldu. Bu organlar, burjuvazinin yönetiminde olmasına karşın, çok kez işçilerin, zanaatçıların ve diğer demokratik halk tabakalarının temsilcilerini de içeriyordu. Bu demokratik güçler, İran devrimine büyük katkı yaptı.

Ülkenin en kalabalık ve en gelişmiş bölgesi olan İran Azerbaycanı'nda Mart 1906'da baş gösteren tarımsal huzursuzluk sonrasında, kurtuluş hareketinin toplumsal güçleri bölündü. Büyük tüccarlar ve komprador burjuvazi, liberal toprak sahipleri ve din adamları, Şah'tan tavizler koparıldıktan sonra devrimin görevini tamamladığı kanısındaydı. Buna karşılık, 1905'te Mücahitler Cemiyeti[95] adıyla kendi siyasal örgütünü kuran devrimci demokratik küçük burjuva güçler, devrimin sürmesini istiyordu. Cemiyet, büyük ölçüde, kitlesel destek gördüğü ücretli işçilerden oluşuyordu. Mücahitlerin karargâhı Güney Kafkasya'daydı ve Bolşeviklerin güçlü etkisi altındaydı. Cemiyetin programında, demokratik haklar, yurttaş özgürlükleri ve tarım reformu ile ilgili talepler vardı. Mücahitler, devrimin en etkin unsurlarıydı. Gönüllü fedai birlikleri oluşturdular ve bunlar, devrimin silahlı gücüne dönüştü.

Haziran 1908'de, İngiliz emperyalizmince desteklenen Şah ve İranlı gericiler, karşıdevrimci bir darbe yapmak için İran Kazak Tugayı'nı kullandı (anayasa kaldırıldı ve Meclis dağıtıldı). Bu olay, silahlı ayaklanmalarla doruk noktasına ulaşan yeni bir devrimci patlamayı tetikledi. Bu ayaklanmalarda, demokratik tabakalar etkin rol oynadı ve bazen önderlik yaptı (1908-1909'daki Tebriz ayaklanması). Sonuç olarak, Şah Muhammed Ali, Temmuz 1909'da tahttan indirilerek yerine oğlu geçirildi ve anayasa yeniden yürürlüğe kondu. Ne var ki, liberal toprak sahipleri ve büyük ticari komprador burjuvazi iktidarı ele geçirerek demokratik mücadelenin başarısını kendi lehine çevirdi. Bunların izlediği emperyalistlerle işbirliği politikası ve feodal beylere verdikleri tavizler, eski gidişatı geri getirmeye uğraşan ama halk kitlelerince püskürtülen gericileri harekete geçirdi. Bu, silahlı müdahalenin ansızın şiddetlenmesine neden oldu: Güneyden İngilizler, kuzeyden ise Çarlık Rusya'sı İran'ı istila etti. Bu müdahale, yurt içindeki gericilerin çabalarıyla da birleşerek devrimi bastırdı. Aralık 1911'de, Meclis ve encümenler feshedildi, fedai birlikleri dağıtıldı. Anayasa fiilen askıya alındı.

Devrim, İran'da toplumsal yapıyı ve rejimin sınıfsal niteliğini ciddi boyutta değiştirmeyi, emperyalistlerin ülkedeki mevzilerini zayıflatmayı başaramadı. Yine de halkın antiemperyalist ve antifeodal potansiyelini açığa çıkardı, egemen hanedanı zayıflattı, anayasanın ve Meclisin daha sonra geri getirilmesini sağladı.

95 "Mücahit", kutsal bir dava (bu durumda devrim) uğruna dövüşen savaşçı anlamına gelir.

Türkiye'de yaklaşan devrimin nesnel hedefleri şunlardı: Ülkenin emperyalizme olan yarı sömürge bağımlılığına son vermek, II. Abdülhamid'in feodal-mutlakçı istibdadını yıkmak, Türkiye'nin kapitalist gelişimini sağlamak, Osmanlı İmparatorluğu'nun ezilen halklarını özgürlüğe kavuşturmak. Ne var ki, ideolojik ve siyasal olarak örgütlü küçük burjuva devrimci demokratların tüm diğer hareketlerin önünde yer aldığı İran'ın aksine, Türkiye'de Birlik ve İlerleme Partisi'nin [İttihat ve Terakki Fırkası'nın] yani Jön Türklerin temsil ettiği oldukça ılımlı ulusal burjuva güçler ön plana çıktı. Taleplerini "eşitlik, kardeşlik ve özgürlük" olarak dile getiren bu parti, ezilen halkların bağımsızlık mücadelesi dâhil, tüm ülkede kurtuluş hareketinin önderliğini üstlendi. Ne var ki, gerçekte Jön Türkler, kendilerini anayasal bir monarşi için mücadeleyle sınırlı tuttular. Partinin öncelikli talebi, 1876 anayasasının yeniden yürürlüğe konmasıydı. Parti, köylülerin ve işçilerin çıkarlarını tümüyle görmezden geldi; ulusal bağımsızlığın iç reformlarla sağlanabileceğini savunarak büyük güçlerin sultasına neredeyse hiç karşı çıkmadı. Ezilen halklara gelince, Jön Türkler tüm Osmanlı uyruklarının eşit haklara sahip olduğunu ilan ettiler ve imparatorluğun toprak bütünlüğünü korumaya çaba gösterdiler.

1907'de Jön Türkler, sultana karşı 1909 yazında silahlı bir ayaklanma düzenlemeyi planladılar. Ama bu planı öne almak zorunda kaldılar. Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk olmayan bölgelerinde (Balkan ve Arap topraklarında) Türk baskısına karşı mücadele hızla tırmanıyordu. Suriye'de, Lübnan'da ve Irak'ta, Osmanlı yönetiminden özerkliği, hatta ayrılmayı ve Arap bağımsızlığını amaçlayan bir burjuva milliyetçi hareket gelişiyordu. İslam ülkelerini Osmanlı İmparatorluğu'nun Arap eyaletleri çevresinde birleştirerek Arap Halifeliği'nin yeniden kurulabileceğine ilişkin fikirler yayılıyordu. Burjuva aydınlanmasının seçkin savunucuları, bu fikrin kararlı destekçileri ve propagandacıları, üçü de Suriye doğumlu olan Sabunji, el-Kevakibi ve el-Azm'dı.[96] Kurtuluş hareketi, gerillaların silahlı eyleme geçtikleri Makedonya'da ve Arnavutluk'ta özellikle yaygındı. Eyaletlerde hükümet aleyhtarı isyanlar kendiliğinden çıkmaya başladı, orduda ve donanmada da isyanlar meydana geldi. Halk kitlelerinden korkan Jön Türkler, orduyu kendilerine temel dayanak yaptılar ve ordu, Türk devriminin önde gelen siyasal gücü olup çıktı.

Küçük Makedonya kasabası Resne'de 28 Temmuz 1908'de bir askerî birliğin isyanı, devrimin fitilini ateşledi. Birçok ordu biriminin katılmasıyla asilerin safları hızla genişledi. Bu gelişmelerden korkan II. Abdülhamid, 24 Temmuz'da parlamentonun toplanacağını duyurdu. "Türkiye'de," diye yazıyordu Lenin, "orduda Jön Türklerin önderlik ettiği devrimci hareket zafere ulaşmıştır. Gerçi bu yalnızca yarım zafer, hatta daha azı sayılır, çünkü Türkiye'nin II. Nikolay'ı, ünlü

96 Bkz. Z. İ. Levin, *Suriye'nin ve Mısır'ın Sosyopolitik Düşüncesinde Başlıca Akımların Gelişimi*, Nauka, Moskova, 1972, s. 121-25; *Modern Asya ve Afrika Tarihi*, Moscow University Press, Moskova, 1971, s. 528, 535 vd. (ikisi de Rusça).

Türk anayasasını yeniden getirme vaadiyle paçayı kurtarmayı şimdiye kadar başarmıştır."[97] Üye çoğunluğunu Jön Türklerin kazandığı parlamento 1908 sonunda toplandı. 1909'da, partisinin gönülsüz emirlerini tereddütsüz uygulayan bir burjuva hükümeti kuruldu. Jön Türk hükümetinin politikası, emperyalistlerin övgüsünü kazandı. Lenin bu bağlamda şu gözlemi yapıyordu: "Jön Türkler ılımlı ve ölçülü davrandıkları için övülüyor, yani Türk devrimi zayıf olduğu için, halk kitlelerini ayağa kaldırıp gerçekten bağımsız eyleme yöneltmediği için, Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan proleter mücadelesine düşman olduğu için övülüyor; aynı zamanda da Türkiye'nin talan edilmesi sürüyor."[98]

Devrim, feodal aristokrasinin mutlak saltanatını zayıflattı ve burjuva gelişime doğru belirli bir yönelme gerçekleştirdi. Ama ulusal kapitalizmin gelişim ufukları sınırlı kaldı, Türkiye'nin uluslararası sahnedeki durumu sallantılıydı ve emperyalist tahakküm yoğunlaşıyordu. Jön Türkler, milliyetler sorununa aşırı şovenist bir tutumla yaklaştılar; Arapları ve Türk olmayan diğer halkları asimile etmeye çalıştılar. Sonuç olarak, Jön Türklerin özgürlük, eşitlik ve kardeşlik sloganlarının ilk başta ulusal burjuvazi ve toprak sahipleri tarafından coşkuyla desteklendiği Osmanlı İmparatorluğu'nun Asya'daki Arap eyaletlerinde, bu aynı çevreler, Jön Türklerin iktidara gelmesinden sonra, giderek daha kararlı bir ulusal kurtuluş mücadelesinin yolunu tuttu. Pek çok Arap örgütü ortaya çıktı: Bunların gizli ve daha radikal olanları Arap ülkelerinin tamamen ayrılmasını talep ederken, yasal ve ılımlı olanlar özerklik amacı güdüyordu.[99]

1900'lerin başında *Çin*'de gergin bir durum gelişti. Ülke, iktidardaki Çing [Mançu] hanedanı aracılığıyla at oynatan emperyalist güçlerin tamamen yarı sömürgesi haline gelmişti. Aynı zamanda ulusal kapitalizm de gelişiyordu. Çin burjuvazisi içinde liberal ve devrimci olmak üzere iki eğilim ortaya çıktı. Liberal burjuvazi, reformların ve anayasal monarşinin zorunlu olduğu konusunda hükümeti ikna etmek için büyük çaba harcarken, Çin ulusal burjuva hareketinin Sun Yat-sen önderliğindeki Kenetlenmiş Birlik'te örgütlenen devrimci kanadı, radikal bir ulusal ve toplumsal program önerdi; bu programda, ulusal bağımsızlık, cumhuriyet ve belirli bir bedelle topraklar alınıp daha sonra hükümete devredilerek tarım sorununun çözümü öngörülüyordu. Hükümeti ve emperyalizmi hedef alan halk hareketi yükselip güçleniyordu.

Çin'de 1905'te yabancı malları boykot etme kampanyası düzenlendi; 1905-1908'de ise vergilere ve kıtlığa karşı isyanlar ülkeyi baştan başa sardı. Köylüler, askerler, işçiler ve kentli yoksullar, Çing hanedanına karşı ayaklandı.

Sürekli halk ayaklanmaları nedeniyle, emperyal hükümet, anayasa sözü vermek zorunda kaldı ama ülkedeki durumu anlamlı sayılabilecek bir düzeyde etkileyemedi. Hükümete güvensizlik tüm ülkeyi kaplıyordu.

97 V. İ. Leni , "Dünya Siyasetindeki Yanıcı Madde", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, 1977, s. 183.

98 V. İ. Lenin, "Balkanlar'daki ve İran'daki Olaylar", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 222.

99 Bkz. Z. İ. Levin, *a.g.y.*, s. 131-40; *Modern Asya ve Afrika Tarihi*, s. 534-36.

Demiryolları ilk başta tamamen ulusal bir proje olarak planlanmışken hükümetin 9 Mayıs 1911'de aldığı ve Huguang Demiryolları'nın yapımını yabancı güçlere devreden yurtseverliğe aykırı karar, yeni ayaklanmaları tetikledi. Bu karara tepki olarak "Demiryollarını Savun" hareketi başlatıldı ve Eylül 1911'de Siçuan'da ayaklanmaya dönüştü. Bu, devrimin ilk perdesiydi.[100] Devrimci askerlerin Wuçang'da isyan ettiği ve garnizonun geriye kalanının desteğiyle şehri ele geçirdiği 10 Ekim 1911 tarihi, devrimin başlangıç noktası kabul edilir. Ayaklanmalar, bir ay içinde Çin'in tüm orta ve güney bölgelerini sardı. Kasım'da, 15 eyalet Çing hanedanına boyun eğmeyi reddetti. Kenetlenmiş Birlik'in ve başka devrimci örgütlerin üyelerince sevk ve idare edilen Yeni Ordu[101] devrimin ana savaşçı ve örgütlü gücüydü.

Bununla birlikte, liberaller daha örgütlü ve daha hazırlıklıydı. Birçok eyalette kendi kurumları (danışma komisyonları) bulunan liberaller iktidarı ele geçirdiler. Çin Cumhuriyeti 1 Ocak 1912'de ilan edildiği ve Sun Yat-sen ilk başkan yapıldığı zaman, gerçek iktidar, emperyalist güçlerin desteğine dayanan liberal burjuvazinin elindeydi. Dolayısıyla, imparatorun tahtı bırakmasından kısa süre sonra, Sun Yat-sen 13 Şubat 1912'de istifasını sundu. Emperyalist güçlerin buyruklarını yerine getirmeye her daim hazır olan Yuan Shikai'nin diktatörlüğü, Çin üzerindeki hâkimiyetini pekiştirdi.

Asya uyandıkça ulusal hareketteki yükseliş sömürge ülkelere de yayıldı.

Hindistan'da ulusal kurtuluş hareketi 1905-1908 arasında doruk noktasına ulaştı. 1905'te, sömürge yetkilileri, Bengal'de özellikle etkin olan ulusal hareketi baltalamak için Bengal'i (çoğunlukla dinsel aidiyete göre) iki eyalete bölmeye karar verdiler. Ama gerçekte bu taksim, sömürgecilik karşıtı mücadelenin ülke çapında yükselmesini tetikledi.[102]

Yabancı mallara uygulanan boykot ve Svadeşi Hareketi (yalnızca yerli mallar üretip tüketme hareketi) antiemperyalist mücadelenin başlıca biçimleri olarak belirdi. İlerici ulusal aydınlarca yürütülen yaygın propaganda, Hindistan'ın ulusal özfarkındalığının şekillenmesine yardımcı oldu. Bu propaganda, kentlerden kasabalara, Bengal'de ve Pencap'ta ise kırsal alanlara yayıldı. Her yerde doğrudan doğruya sömürgeci yetkilileri hedef alan kitlesel eylemlere girişildi. Halkın tüm kesimleri mücadeleye katıldı; işçiler ile köylüler etkindi, sık sık da askerlerin ve polislerin saldırısına uğradılar.

---

100 Bkz. *1911-1913 Xinhai Devrimi*, Nauka, Moskova, 1968 (Rusça).

101 Modern silahlarla donatılan ve çoğunlukla orta tabaka köylüler arasından devşirilen yeni düzenli ordu, 1901'de imparatorluk kararnamesiyle oluşturuldu. Orta Çağ'dan kalma sekiz sancaklı ordunun yerini alacaktı. Çinli devrimciler, Yeni Ordu'yu kendilerine temel dayanak yapmak amacıyla bu orduya etkin şekilde sızdılar (Bkz. *Eski Çağdan Günümüze Çin*, Nauka, Moskova, 1974, s. 241, Rusça).

102 Bkz. E. N. Komarov, "Bengal'de 19. Yüzyıl Sonu ila 20. Yüzyıl Başında Ulusal Kurtuluş Hareketi Tarihi Üzerine", *Hint Ulusal Kurtuluş Hareketi ve B. G. Tilak'ın Faaliyetleri*, SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Moskova, 1958 (Rusça); S. Sarkar, *The Swadeshi Movement in Bengal, 1903-1908*, People's Publishing House, Yeni Delhi, 1973.

1905-1908 arasında, Hindistan'daki ulusal hareket, ılımlı ve radikal olmak üzere iki eğilime bölündü; bunların çekişmesi çoğunlukla Hindistan Ulusal Kongresi içinde sürüp gitti. Ilımlılar, İngiliz sömürge yönetimine dokunulmadan özerk statü ya da *swaraj* (Britanya İmparatorluğu bünyesinde özyönetim) istiyorlardı. Bu hedefe yalnızca barışçıl ve yasal yollarla ulaşılabileceği düşünülüyordu. Ilımlılar, halk kitlelerini de kapsam içine alarak ulusal hareketi genişletmeyi reddettiler. Bal Gangadhar Tilak önderliğindeki radikaller ise bağımsız olmayı ve Britanya İmparatorluğu'ndan ayrılmayı istiyorlardı. *Swaraj*'ı böyle yorumluyorlardı. Halk kitlelerinin katılımı olmadan ulusal hedefe ulaşmanın imkânsız olduğunu savunarak fikirlerini özellikle işçiler arasında yaymaya var güçleriyle çalıştılar, bazen de kitlesel eylemlere önderlik ettiler. Radikallerden bazıları, devrimci mücadele yöntemlerini ilke olarak reddetmiyordu.[103]

Radikaller, Hindistan Ulusal Kongresinde sayıca az olmalarına karşın parti kararlarını fiilen etkilediler. Hindistan Ulusal Kongresi, 1906'da Kalküta'daki toplantısında ilk kez Britanya'dan *swaraj* talep eden bir kararı benimsedi ama bunu özyönetim olarak yorumluyordu. 1907'de radikaller, sloganlarından ve mücadele yöntemlerinden vazgeçmelerini isteyen çoğunluk kararına uymayı reddederek Hindistan Ulusal Kongresinden ayrıldılar.

Hindistan'daki sömürge yetkilileri, ulusal hareketin yükselmesinden paniğe kapılacak ölçüde tedirgin oldular. Hareketi bastırmaya çalıştılar; bunun için en başta Hindular ile Müslümanlar arasında dinsel sürtüşmeleri kışkırttılar ve misillemelere giriştiler, ek olarak da burjuvaziye önemsiz tavizler verdiler.

Asya'nın uyanışı, ulusal kurtuluş hareketinin Endonezya, Vietnam, Seylan ve Filipinler gibi bölgedeki diğer sömürge ülkelere yayılmaya başlaması anlamına da geliyordu. Çin'de, Türkiye'de ve Hindistan'da olduğu gibi, burada da ulusal burjuvazi, antiemperyalist mücadeleye önderlik eden kendi siyasal örgütlerini oluşturdu.

Endonezya'da ilk ulusal örgüt olan Budi Utomo (Muhteşem Hayal)[104] 1908'de kuruldu; bunu 1911'de Sarekat Dagang Islam (Müslüman Tüccarlar Birliği) izledi ve örgütün adı 1912'de Sarekat Islam (Müslüman Birliği) olarak değiştirildi. 1904-1912 arasında Vietnam'da ulusal siyasi örgütler (Vietnam Yenilenme Cemiyeti, Vietnam Diriliş Cemiyeti vb.) ortaya çıktı.[105] 1905'te Seylan Sosyal Reform Cemiyeti kuruldu; orada başka burjuva örgütleri de faaliyet gösterdi.[106]

---

103 Ayrıntılar için bkz. *B. G. Tilak, His Writings and Speeches*, Ganesh and Co., Madras, 1919; N. M. Goldberg, "Bal Gangadhar Tilak, Maharaştra'da Ulusal Kurtuluş Hareketinin Demokratik Kanadının Lideri", *Hint Ulusal Kurtuluş Hareketi ve B. G. Tilak'ın Faaliyetleri; Modern Hint Tarihi*, Oriental Literature Publishing House, Moskova, 1961, s. 546-53 (Rusça).

104 Ayrıntılar için bkz. A. B. Belenki, *Endonezya'nın Ulusal Uyanışı*, Nauka, Moskova, 1965, s. 135-235 (Rusça).

105 Ayrıntılar için bkz. S. A. Mhitaryan, *Vietnam'da İşçi Sınıfı ve Ulusal Kurtuluş Hareketi*, Nauka, Moskova, 1967 (Rusça).

106 Bkz. E. D. Talmud, *Seylan Tarihi, 1795-1965*, Nauka, Moskova, 1973, s. 103-14 (Rusça).

1902'den sonra Filipinler'de ulusal bağımsızlık mücadelesi, daha sonra kitlesel ulusal harekete önderlik edecek olan siyasal partileri ortaya çıkardı.

Özetle, yarı sömürgelerdeki nesnel olarak antiemperyalist ve antifeodal devrimler, yalnızca feodalizme ve egemen hanedanlara açıkça karşı durdu. Emperyalizme ise dolaylı darbe vurdu çünkü emperyalizmin o ülkeler üzerindeki sultasının feodal-monarşist temelini zayıflattı. Emperyalist sömürgeci egemenliğe karşı mücadele yalnızca sömürgelerde dolaysız olarak verildi. Asya'nın uyanış döneminde gerek devrimler gerekse ulusal hareketler, ülkelerini feodal ve sömürgeci zulümden kurtarmayı başaramamış olmasına karşın son derecede önemliydi: O andan sonra ulusal kurtuluş hareketi, Asya'daki tüm sömürge ve bağımlı ülkelerin gelişiminde en büyük faktör haline geldi. Lenin 1913'te şöyle yazıyordu: "Asya'nın her yerinde, güçlü bir demokratik hareket büyüyor, yayılıyor ve kuvvet topluyor. Orada burjuvazi *şimdilik* gericiliğe karşı halkın yanında yer alıyor. *Yüz milyonlarca* insan yaşama, ışığa ve özgürlüğe uyanıyor."[107]

Proletaryanın Büyümesi

20. yüzyılın ilk yirmi yılında, Asya'daki sömürge ve bağımlı ülkelerin işçi sınıfı, büyük ölçüde söz konusu ülkelerin, sömürgeci güçlerce giderek daha çok sermaye yatırılan birer hedef, onlar için birer hammadde tedarikçisi ve ürünleri için birer pazar haline geldikleri bir ortamda doğup gelişiyordu. 1915'e gelindiğinde, İngiliz sermayesi Hindistan'da jüt sanayisini ve tüm liman tesislerini tamamen denetimine almıştı; kömür madenciliği ve kâğıt sanayilerinde, plantasyon tarımında ve ekonominin bazı başka sektörlerinde başat durumdaydı.[108] Çin'de çelik, kömür madenciliği, dokumacılık, elektrik enerjisi ve bazı başka sanayilere yabancı sermaye egemendi.[109] Endonezya'da, 20. yüzyıla girilirken tüm sanayi üretimi neredeyse tam olarak yabancı burjuvazinin denetimindeydi.[110] Türkiye'de de birkaç düzine küçük ölçekli işletmeden oluşan sanayi ve ülkenin demiryolları (hem yapımı hem işletilmesi) yabancı sermayenin elindeydi.[111] Yabancı sermaye, Osmanlı İmparatorluğu'nun Asya'daki Arap eyaletlerinde de hâkim durumdaydı. Suriye'de, Lübnan'da ve Irak'ta zanaat atölyelerini ve ulusal burjuvaziye ait dağınık manifaktür tesislerini kapsayan ulusal sanayiler çoğunlukla tarımsal hammaddeleri işliyordu. 1900'lerin başında Suriye'de ve Lübnan'da görece büyük (her biri 100'ün biraz üzerinde işçi çalıştıran) giri-

107 V. İ. Lenin, "Geri Avrupa ve İleri Asya", *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 99-100.

108 Bkz. A. İ. Levkovski, *Hindistan'da Kapitalist Gelişimin Özgül Yönleri*, Oriental Literature Publishing House, Moskova, 1963, s. 58 (Rusça).

109 Bkz. *Çin'in Ekonomik Gelişim Tarihi (1840-1948)*, Foreign Literature Publishing House, Moskova, 1958, s. 101, 134 (Rusça).

110 Bkz. Ye. P. Zakaznikova, *Endonezya'da İşçi Sınıfı ve Ulusal Kurtuluş Hareketi*, Nauka, Moskova, 1971, s. 8, 11 (Rusça).

111 Bkz. G. Z. Aliyev, *Jön Türklerin Yönetiminde Türkiye (1908-1918)*, Nauka, Moskova, 1972, s. 24 (Rusça).

şim sayısı yalnızca 10 ya da 12'ydi ama sahipleri yabancıydı. Emperyalist güçler Irak'ta hızla egemenlik kuruyordu. İngiliz ve Alman kapitalistler, ülkenin deniz ve nehir taşımacılığını, demiryolu yapımını, bankalarını, dış ticaretini ve yerel sanayilerini denetim altına aldılar.[112]

1913'te Kore'nin sanayi hasılasının %80'i Japon sermayesine aitti.[113] Burma'nın en modern sanayisi olan petrol sanayisi, neredeyse tümüyle İngiliz sermayesine aitti; kalay ve tungsten madenciliğinde de İngiliz sermayesi ağır basıyordu.[114]

Yabancılara ait girişimler çok daha büyüktü, kıyaslanamaz ölçüde daha iyi donanımlıydı ve ulusal sanayiyi baskıladı. Ulusal sermayenin kendi fabrikalarını kurma çabaları çoğunlukla başarısızlığa uğradı. Sonuç olarak, 20. yüzyılın ilk on yıllarında ulusal üretim, sözgelişi İran'da hâlâ manifaktür ve el sanatı düzeyindeydi. Ulusal sermayeye ait tüm fabrikalar içinde, yalnızca Gilan'daki 150 işçi çalıştıran ipek tesisleri ekonomik açıdan nispeten istikrarlıydı. Yabancı sermaye yalnızca petrol çıkarma ve işleme sanayileri (Anglo-İran Petrol Şirketi) ile Hazar Denizi'ndeki Lianozov imtiyazlı balıkçılık sahasında sanayi üretimini geliştirdi.

Bununla birlikte, bütün olarak bakılınca, Asya ülkelerinde ulusal girişim bir hayli genişliyordu. İran'da bile ulusal sanayi üretimi, 1905-1911 devrimi sırasında belirli ölçüde gelişmeye başladı.[115] Hindistan'da ve Çin'de ulusal sermaye ağırlıklı olarak pamuk sanayisinde yoğunlaştı. Hindistan'da bu sektördeki girişimlerin sayısı 1905'ten 1913'e kadar neredeyse %50 arttı.[116] Gerçekten de Hintli pamuklu imalatçıları, "kendi" pazarları için İngiliz dokuma sanayisiyle kıran kırana yarışabilecek kadar güçlendi. Hindistan ulusal sermayesi, çoğunlukla geleneksel nitelik taşıyan birçok sanayi kolunda, özellikle gıda sanayisinde ve nüfusun günlük gereksinimlerine hizmet eden başka sanayilerde başat duruma geldi ve gelişti.[117] Ulusal sermaye, 1907-1911'de işletmeye açılan Tata çelik fabrikalarının sahibiydi. Çin'de, 20. yüzyılın ilk on yılında, tamamen ya da kısmen ulusal sermayenin denetiminde olan 386 fabrika ve maden açıldı. Çinlilere ait pamuklu tesislerinde iğ sayısı 1904 ila 1918 arasında neredeyse iki katına çıktı.[118]

Birinci Dünya Savaşı sırasında, savaşan taraflar, bu savaşın külfetinin önemlice bir kısmını Asya'nın ezilen halklarına yükledi. Savaş aynı zamanda yabancı tekellerin rekabetini önledi. Bu durum ve savaş dönemindeki siparişler, ulusal

112 Bkz. *Modern Asya ve Afrika Tarihi*, s. 534-37; *Asya ve Afrika Ülkelerinde İşçi Sınıfının Ortaya Çıkışı*, Makaleler Seçkisi, Nauka, Moskova, 1971, s. 38-39 (Rusça).

113 Bkz. G. F. Kim, *Kore Proletaryasının Ortaya Çıkışının İlk Aşaması Üzerine*, Nauka, Moskova, 1963, s. 6 (Rusça).

114 Bkz. S. M. Makarova, *Burma: Sanayide Kapitalist Gelişim*, Nauka, Moskova, 1968, s. 60 (Rusça).

115 Bkz. Z. Z. Abdullayev, *19. Yüzyıl Sonu ila 20. Yüzyıl Başında Sanayi ve İran İşçi Sınıfının Doğuşu*, Azerbaycan SSC Bilimler Akademisi Basımevi, Bakü, 1963, s. 138-39 (Rusça).

116 Bkz. A. İ. Levkovski, *a.g.y.*, s. 71-72.

117 Bkz. *a.y.*, s. 58.

118 Bkz. *Çin'in Ekonomik Gelişim Tarihi (1840-1948)*, s. 142-43, 104; *Eski Çağdan Günümüze Çin*, s. 232.

sermayenin gelişiminin hızlanmasına yardımcı oldu. Çin'de ulusal sanayi girişimlerinin sayısı 1913 ila 1920 arasında %150 çoğaldı.[119] Hindistan'da yerel imalatçıların tekstil üretimi, savaş yıllarında üçte bir oranında arttı.[120] Burma'da ve Tayland'da pirinç tesislerinin, bıçkı atölyelerinin ve petrol tesislerinin sayısı neredeyse iki katına çıktı. Savaş sona erdiğinde, Burma, dünya tungsten cevheri üretiminin üçte birini karşılıyor ve yıllık 13.500 ton ham petrol çıkarıyordu.[121]

Asya ülkelerinde sanayinin adım adım gelişmesi, ücretli işçi kitlesinin ve proletaryanın büyümesine yol açtı. Ezilen Asya ülkelerinde 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan proletaryanın şekillenme süreci, 20. yüzyılın ikinci on yılının sonuna gelindiğinde tamamlanmış olmaktan hâlâ uzaktı. Bu durum hem Hindistan, Çin, Türkiye ve Filipinler gibi daha gelişmiş ülkeler için hem de İran, Endonezya, Kore, Burma, Suriye, Lübnan ve Irak gibi hâlâ daha düşük gelişim düzeyinde bulunan ülkeler için geçerliydi. Nepal, Afganistan, Suudi Arabistan gibi feodal ve kabile ilişkilerinin ağır bastığı üçüncü gruptaki ülkelere bakıldığında ise ücretli emek ya yeni yeni belirmeye başlıyordu ya da henüz hiç yoktu.

Birinci Dünya Savaşı başladığında, Asya'nın daha gelişmiş ülkelerinde, hatta daha az gelişmiş ülkelerinden bazılarında bile ulusal burjuvazi bir sınıf olarak zaten büyük ölçüde şekillenmiş durumdaydı. Ama buralarda burjuvaziden önce ortaya çıkmış olmasına rağmen, proletarya için aynısı geçerli değildi.

Sömürge yönetimi, feodal ilişkilerin egemenliği ve Doğu toplumunun sayısız tutucu geleneğinin sürüp gitmesi, Asya proletaryasının uzun, karmaşık gelişim sürecini köstekledi. Asya proletaryasının söz konusu faktörlerden kaynaklanan ve ilk gelişim aşamasına özgü olan belirgin özelliklerin tümü, 20. yüzyılın ilk yirmi yılında varlığını korudu. Ezilen Asya ülkelerinin çoğunda proletarya hâlâ etnik köken ve dil engelleri nedeniyle parçalanmış durumdaydı. Bu, proletaryanın örgütlenmesine ve birleşmesine köstek oldu. İşçilerin çoğu hâlâ köylerine sıkı sıkıya bağlıydı; işçi değişim oranının yüksek olması, proletaryada küçük burjuva zihniyetinin, geleneklerin ve göreneklerin, önyargıların ve dine bağlılığın inatla sürmesi de büyük ölçüde bundan ileri geliyordu.[122]

Asya uyandıkça ve ardından Birinci Dünya Savaşı sürerken, bazı ülkelerde proletaryanın gücü ve nüfus içindeki oranı büyüdü. Çin'deki fabrikalarda, demiryollarında ve ekonominin başka sektörlerinde çalışan işçi sayısı 1904'te 250.000 iken, 1919'da yaklaşık 1.500.000'e (farklı bir kaynağa göre ise 2.500.000 ila 3.000.000'a) yükseldi.[123] Hindistan'da sanayi işçilerinin sayısı (madencilik ve

119 Bkz. *Çin'de Modern Sanayinin Tarihine İlişkin Veriler*, C. I, Pekin, 1957, s. 55-56 (Çince).

120 Bkz. A. İ. Levkovski, *a.g.y.*, s. 98, 99, 104.

121 Bkz. E. O. Berzin, *Tayland Tarihi*, Nauka, Moskova, 1973, s. 211-12 (Rusça); S. M. Makarova, *a.g.y.*, s. 71; İ. V. Mojeiko, A. N. Uzyanov, *Burma Tarihi*, Nauka, Moskova, 1973, s. 184 (tümü Rusça).

122 Ayrıntılar için bu yapıtın 2. cildinin 9. bölümüne bakın.

123 Bkz. *Çin'de Modern Sanayinin Tarihine İlişkin Veriler*, C. I, s. 55-56; *Çin'de 4 Mayıs 1919*, Moskova, 1968, s. 102 (Rusça); *Modern Çin Tarihi*, Oriental Literature Publishing House, Moskova, 1972, s. 569 (Rusça).

taşımacılık sektörlerinde çalışanlar hariç) 1904-1919 arasında iki katından fazla artarak 1.367.000'e yükseldi. 1921'e gelindiğinde Hindistan'daki toplam sanayi işçisi sayısı 2.681.000'den fazlaydı.[124]

Orta düzeyde gelişmiş Asya ülkelerinde, manifaktür ve zanaat işçilerinin sayıca artmasına, fabrika proletaryasının daha hızlı oluşumu eşlik etti. İran'da, Anglo-İran Petrol Şirketi 1918'de 7.000 ila 8.000 işçi istihdam ediyordu (1908-1909'da ise bu sayı yalnızca 200'dü) ve Hazar Denizi'ndeki Lianozov imtiyazlı balıkçılık sahasında yaklaşık 4.000 İranlı işçi çalışıyordu.[125]

Rusya, İran proletaryasının şekillenmesinde özel bir rol oynadı: Bakü petrol sahaları dâhil, Rusya'nın güneyindeki sanayi girişimlerinde yaklaşık 200.000 İranlı göçmen işçi çalışıyordu.[126] Bunlar, orada, proleter düşünce biçimlerini özümlediler ve sosyalist fikirlerle tanıştılar. Gerçi İran'a döndükten sonra bunların çoğu proleter konumunu yitirdi, çünkü sanayi girişimlerinde iş bulmak çok zordu. Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde, İran'da 120.000'in üzerinde işçi vardı.[127]

Endonezya'da sanayi proletaryası çarpıcı bir büyüme gösterdi. Yüzyılın başında henüz hiç proletarya yokken 1916'da 126.000 fabrika işçisi, ek olarak da 100.000 demiryolu ve maden işçisi vardı.[128] Suriye ve Lübnan farklıydı: Oralarda ücretli işçi sayısı pek azdı. Birinci Dünya Savaşı öncesi sanayi üretiminde, zanaatçılar ve hatta onlara bağımlı olanlar dâhil 30.000 kişi istihdam ediliyordu.[129] Anlaşılan, Irak'ta da işçi sayısı bundan çok değildi.[130]

Vietnam'da ve Malay'da 20. yüzyıl başından itibaren proletarya oluşmaya başladı. Vietnam'da sanayi işçilerinin sayısı 1905 ila 1914 arası artarak 55.000'e ulaştı. Birinci Dünya Savaşı'nda demiryolu, liman vb. inşaatları, 300.000 kadar işçiye istihdam sağladı.[131] Feodalizmin ve doğal ekonominin yerli işgücü oluşumunu engellediği Malay'da işçi sınıfını, Çin'den, Hindistan'dan ve Endonezya'dan gelen göçmenler oluşturuyordu. Yerli proletarya çoğunlukla plantasyonlarda istihdam ediliyordu. Geniş kauçuk plantasyonu alanlarında 1908'de 57.000 olan işçi sayısı 1918'de 202.000'e çıktı. 1913'te kalay madenciliği sektöründe 225.000 işçi istihdam ediliyordu.[132]

124 Bkz. İ. Haşimov, L. Şapoşnikova, *Hindistan'da İşçi Sınıfının Tarihi Üzerine*, Özbek SSC Bilimler Akademisi Basımevi, Taşkent, 1961, s. 23, 24 (Rusça); A. İ. Levkovski, *a.g.y.*, s. 100.

125 Z. Z. Abdullayev, *a.g.y.*, s. 199, 212.

126 Bkz. *a.y.*, s. 189.

127 Bkz. *a.y.*, s. 211.

128 Bkz. A. B. Belenki, *a.g.y.*, s. 31; Ye. P. Zakaznikova, *a.g.y.*, s. 11; *Endonezya'da Ulusal Kurtuluş Hareketi (1942-1965)*, Nauka, Moskova, 1970, s. 12 (Rusça).

129 Bkz. V. F. Kiselev, "Doğu Arap Ülkelerinde Proletaryanın Ortaya Çıkış Tarihi Üzerine", *Arap Ülkelerinin Tarihi*, Nauka, Moskova, 1963, s. 11 (Rusça).

130 Bkz. *a.y.*, s. 14; *Asya ve Afrika Ülkelerinde İşçi Sınıfının Ortaya Çıkışı*, s. 38.

131 Bkz. S. A. Mhitaryan, *a.g.y.*, s. 41.

132 Bkz. V. A. Jerebilov, *Malay İşçi Sınıfı*, Oriental Literature Publishing House, Moskova, 1962, s. 75, 80 vd. (Rusça).

Özetle, Asya proletaryasının toplam sayısı, Asya'nın uyanış yıllarında ve Birinci Dünya Savaşı sırasında büyük artış gösterdi. Sadece fabrikalar 5.000.000 ila 6.000.000 işçi çalıştırıyordu.

Ezilen Asya ülkelerinde proletaryanın sayıca büyümesine, coğrafi ve sınai olarak daha da yoğunlaşması eşlik etti. Pratikte, Çin proletaryasının tamamı, sadece altı bölgede ve birkaç büyük kentte, özellikle de Şangay'da yoğunlaşmıştı; 1914'te 300.000 kadar işçi, yani ülkenin sanayi proletaryasının yaklaşık %20'si Şangay'da yaşıyordu. Bu işçilerin hemen hemen sekizde biri, en büyük 67 girişimde istihdam ediliyordu; bunların her biri 1.000'den fazla, hatta 2.000 ila 3.000 kişiye iş veriyordu. 1916'da, Hanyeping demir çelik fabrikalarında 20.000 işçi çalışıyordu. Hindistan'da sanayi tesislerinin çoğu ve proletaryanın yaklaşık %80'i Bombay, Kalküta ve Madras çevresindeki üç ila dört bölgede yoğunlaşmıştı. Bombay'da 1905 ila 1915 arası işletmeye açılan sekiz yeni fabrika 19.000 işçi çalıştırıyordu ve İngilizlere ait 72 jüt fabrikası 1915'te yaklaşık 251.000 işçi istihdam ediyordu.[133] Daha az gelişmiş Asya ülkelerinde proletarya henüz yalnızca coğrafi yoğunlaşma gösteriyordu ve çok daha yavaş büyüyordu.

Proleter merkezleri hâlâ birbirinden kopuk durumdaydı, bu da işçilerin irtibat kurmalarını ve birleşmelerini güçleştirdi. Üstelik fabrikalarda ve benzer girişimlerde çalışan işçi sayısı, küçük zanaat ve manifaktür atölyelerinde çalışan ücretli işçilerin sayısıyla karşılaştırılınca oldukça azdı. Bir tahmine göre, 1920'lerin başında fabrikalarda çalışan Hint proletaryasının sayısı neredeyse 2.600.000'di ve anlaşılan, tüm ücretli işçilerin ancak %25'ini oluşturuyordu.[134] Çin'de, Tarım ve Ticaret Bakanlığı'nın rakamlarına göre, 1918'de 12 milyon ücretli işçiden yalnızca 2 milyon kadarı fabrikalarda istihdam ediliyordu.[135] İran'da, 1918'de fabrika proletaryası tüm işçilerin ancak %10 kadarını oluşturuyordu.[136] Burma'da 1920'lerin başında 484.000 sanayi işçisinden yalnızca 87.000'i fabrikalarda istihdam ediliyordu.[137] Orta gruptaki diğer ülkelerde de benzer bir durum vardı.

Ezilen Asya'nın proletaryası, tıpkı 19. yüzyıl sonunda olduğu gibi, öncelikle hafif sanayide, en çok da tekstil kolunda ve madencilik ile demiryollarında şekillenmeyi sürdürdü. Bununla birlikte, 20. yüzyılın ikinci on yılına girilince, daha gelişmiş Asya ülkelerinde ulusal demir çelik sanayileri hızla büyümeye başladı. Örneğin Çin'de ve Hindistan'da binlerce metalürji işçisi ortaya çıktı.

Hindistan'ın, Çin'in, Endonezya'nın ve Filipinler'in büyük şehirlerinde, 20. yüzyılın ilk yirmi yılı boyunca, daimi işçilerden oluşan bir kadro adım adım şekilleniyordu. Bu işçilerin köylerle olan bağları hâlâ sürüyordu ama artık önceki kadar önemli değildi. Asyalı işçiler yeni bir niteliksel özellik kazanıyordu:

---

133 Bkz. İ. Haşimov, L. Şapoşnikova, *a.g.y.*, s. 23, 25; A. İ. Levkovski, *a.g.y.*, s. 58, 70.

134 Bkz. P. A. Wadia ve K. T. Merchant, *Our Economic Problem*, New Book Company, Bombay, 1954, s. 454.

135 Bkz. *Modern Çin Tarihi*, s. 589.

136 Bkz. Z. Z. Abdullayev, *a.g.y.*, s. 212.

137 S. M. Makarova, *a.g.y.*, s. 84-85.

Yalnızca kurtuluş mücadelesine etkin olarak katılma yeteneğine değil, kendi sınıf bilinçli hareketini oluşturma yönünde ilk adımları atma yeteneğine de sahip olan bir toplumsal güce dönüşüyordu. İşçilerin aşırı kötü yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirmek için verdikleri mücadele sürecinde bu nitelik apaçık ortaya çıktı.

Kapitalizm, sömürgeci egemenliğinin ağır bastığı, feodal ve çeşitli başka köhne kurumların varlığını sürdürdüğü yerlerde, ücretli emek sömürüsünün en berbat biçimlerini korudu. İşçiler ile işverenler arasında hâlâ aracılar vardı. Bu aracılar çoğu zaman dayıbaşı, kâhya, hatta tefeci olarak hareket ediyorlardı. İşçi tamamen aracıya bağımlıydı, "hizmetleri" karşılığında ona düzenli para ödüyor ve sürekli borçlu kalıyordu.

Çalışma saatleri dayanılır gibi değildi. 1906'da ve 1911'de iş gününü fabrikalar için 12 saatle sınırlayan yasaların kabul edildiği Hindistan'da bile en az 13,5 saat ve sıklıkla çok daha uzundu.[138] Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nda çalışma saatleri daha da uzadı. Kural olarak, haftalık ücretli izin günü yoktu, hatta öğle yemeği molası bile belirli değildi. Güvenlik önlemi ve tıbbi hizmet yoktu, iş kazası oranı son derecede yüksekti. Ücretler, işçinin çalışma yeteneğini yenileyip sürdürmesine ya da aile geçindirmesine olanak vermeyecek kadar düşüktü. Asya'daki sömürgelerin ve bağımlı ülkelerin her yanında işçiler, derme çatma kulübelerde, barakalarda, hatta çukurlarda barınıyordu.[139] Meslek hastalıkları dâhil çeşitli hastalıklar kol geziyordu ve ölüm oranı yüksekti. Düşük ücretli kadın ve çocuk emeği, özellikle dokuma tesislerinde sıklıkla ağır basıyordu. Çin'de, çırak sayılarak, üç ya da dört yıl boyunca sırf yemek ve yatak karşılığı çalıştırılan çocuklar, tüm işçilerin %75 kadarını oluşturuyordu.

Asya'nın bağımlı ve sömürge ülkelerinde, çok büyük ve sürekli bir yedek emek ordusunun varlığı, işçilerin yaşam güçlerini emen ağır kapitalist sömürüyü daha da azdırdı.

Asya proletaryasının durumu, Birinci Dünya Savaşı'nda daha da kötüleşti. Sömürge halkları, emperyalist güçlerin genişleyen ordularının maliyetini ödemek zorunda kaldı. Sömürgeci güçler, savaşta gerekli stratejik hammaddeleri ve başka ürünleri, keyfî olarak düşürülen fiyatlarla elde etmek için sömürgeleri özellikle acımasızca soyup soğana çevirdiler. Aynı zamanda, tüketim mallarında oluşan kıtlıklar ve yaygın vurgunculuk nedeniyle perakende fiyatlar her yerde yükseldi. Mülksüzleşen köylülerin şehirlere akını arttı. İşsizlerden oluşan yedek emek ordusu önemli ölçüde büyüdü. İşletmelerde çalışmanın yoğunluğu savaş sırasında daha da arttı. Tüm bu faktörler, bazı Asya ülkelerinde savaş zamanı itibari ücretlerde gözlenen mütevazı artışı silip süpürdü.

138 Bkz. İ. Haşimov, L. Şapoşnikova, *a.g.y.*, s. 42-43; A. İ. Levkovski, *a.g.y.*, s. 88.

139 Bkz. Z. Z. Abdullayev, *a.g.y.*, s. 233.

İşçi Sınıfının Mücadelesi

Asya'da ulusal kurtuluş hareketinin yükseldiği ve burjuva devrimlerinin olduğu dönemde, grev eylemleri önemli ölçüde güçlendi. Hindistan'da grevler, 1905-1908 arasında neredeyse her yerde sürekli görülüyordu; 1905-1911 arasında Çin'de ve 1908'de Türkiye'de grevler fark edilir ölçüde sıklaştı; İran (1905-1911 arası) ve Endonezya (1909-1913 arası) gibi, daha az gelişmiş Asya ülkelerinin bazılarında da görülmeye başladı.

Bugün erişilebilen bölük pörçük ve eksik bilgiler bile bunu doğruluyor. Örneğin, 1895-1911 arasında Çin'de 91 grev oldu; bunların 55'i, 1905-1911 arasında devrim öncesi yükseliş sürecinde, 24'ü ise bunu izleyen Xinhai devriminin iki yılında (1911-1912) meydana geldi.[140] Hindistan'da grev hareketi, 1905'ten sonra hem grev sayısı hem de şiddeti bakımından büyük atılım yaptı. 1905 sonunda ve 1906'da grev hareketi Bengal'de daha bir güçlendi. Fabrika, demiryolu, matbaa, telgraf ve posta işçileri, taşıyıcılar, çöpçüler vb. greve gitti. Proleter grevleri 1908'de Hindistan'ın başlıca sanayilerinin tümüne yayıldı.[141] Filipinler'de grev seyrek görülen bir şey olmaktan çıktı; 1909-1913 arasında 55 grev, yani her yıl yaklaşık 11 grev meydana geldi,[142] daha sonra bu sayı neredeyse iki katına çıktı. Kore'de 1912-1914 yıllarında işverenlerle ve taşeronlarla çıkan 11 anlaşmazlıkta 2.000'i aşkın işçi taraf oldu.[143] Seylan'da ve Vietnam'da yabancılara ait girişimlerde çalışan işçilerin yaptıkları grevlerin sayısı önemli ölçüde arttı. Ne var ki, Burma'da, Malay'da, Nepal'de ve Asya'daki Arap topraklarının çoğunda grev hareketi görece pek az gelişti.

Önceki dönemde olduğu gibi, genelde esasen ekonomik taleplerle sınırlı olan grevler bile, nesnel olarak, feodal monarşist rejimlere ve emperyalizme karşı genel mücadelenin bütünsel bir unsuru haline geldi; ulusal burjuvaziye ait girişimlerde yapılan grevler de bunları güçlendirdi. Bu grevler, ulusal burjuvaziyi, yabancı rakiplerin sultasına karşı öne çıkmaya itti. İşçi sınıfı hareketinin yeni ve hayli önemli bir özelliği, sömürgeci boyunduruğunu ve monarşist rejimleri hedef alan, devrimci burjuva demokratik örgütlerin önderlik ettiği kitlesel siyasal eylemlere proletaryanın doğrudan doğruya katılmaya başlamasıydı. İran'da, daha ilerici eğilimi temsil eden ve ülke geneline, hatta birçok köye yayılmış encümenlerde üyeleri bulunan Mücahitler Partisi'ne ücretli işçilerin kitlesel destek verdiği İran devrimi sırasında bu faktör özellikle belirgin olarak ortaya çıktı. İran proletaryasının eylemi, 1905-1911 devriminde antiemperyalist eğilimin önemli bir unsurunu oluşturdu.

---

140 Bkz. Zhao Qin, "Xinhai Devrimi Öncesinde ve Sonrasında İşçi Sınıfı Hareketi", *Li shi yanjiu*, No. 2, 1959, s. 2-4 (Çince).

141 Bkz. İ. Haşimov, L. Şapoşnikova, *a.g.y.*, s. 83-88.

142 Bkz. G. İ. Levinson, *Bağımsızlık Yolunda Filipinler (1901-1946)*, Nauka, Moskova, 1972, s. 77 (Rusça).

143 Bkz. *Kore Tarihi*, C. I, Oriental Literature Publishing House, Moskova, 1974, s. 428 (Rusça).

İlk grevler Ocak ve Ekim 1906'da gerçekleştirildi. Bender Enzeli'deki Lianozov tesislerinde taşeronların keyfî davranışlarını protesto etmek için Rus işçiler greve gidince, İranlı işçiler de onları izleyerek daha yüksek ücret talebinde bulundular. Mayıs 1907'de Bender Enzeli'de grevler tekrar patlak verdi, bu kez grev yapanlar İranlı balıkçılar ve liman işçileriydi. İki gün boyunca ellerinde kırmızı flamalar taşıyarak ve dükkân sahiplerine kepenk kapattırarak şehirde yürüyüş yaptılar. Grevler 1907 baharında Tahran'a da sıçradı (Mart'ta telgraf işçileri, Nisan'da matbaa işçileri greve gitti). Aralık 1907'de, başkentteki atlı tramvayın işçileri ve çalışanları, 12 günlük başarılı bir grev gerçekleştirdiler. Grev eylemleri sonraki yıllarda da yükselmeyi sürdürdü. İşçiler, Mücahitler Partisi'nin ve başka devrimci örgütlerin önderliğinde kitlesel eylemlere ve silahlı ayaklanmalara katıldılar.

Anayasanın yeniden yürürlüğe konması ve parlamentonun toplanması sloganlarıyla 1908-1909'da Tebriz'de çıkan silahlı ayaklanma, İran devrimindeki en dikkate değer olaydı. Ayaklanma, işçiler dâhil demokratik halk tabakalarının katılımıyla ve önderliğiyle gerçekleşti. Settarhan adlı bir köylü, devrimden önce Güney Kafkasya'daki demiryolu inşaatlarında, sonra tuğla fabrikalarında, beş yıl süreyle de Bakü petrol sahalarında çalışmıştı. Bu kişi, bir işçi olarak Güney Kafkasya'da proletaryanın mücadelesine katıldı, hatta Bakülü Bolşeviklerin etkisi altındaki Hümmet örgütüne üye oldu. İran'a döndükten sonra, Şah'ın yetkililerine karşı gerilla savaşı veren fedai bölüklerine komuta etti. Tebrizli asilerin seçkin liderlerinden bir diğeri olan Bahirhan, bir taş işçisiydi. Yine Tebrizli liderlerden biri olan Ali Kerbelai Mos'yu, yerel Sosyal Demokrat grubun başındaydı.

İran'ın kuzeyinde, inşaat ve liman işçilerinin, denizcilerin ve başka grupların mücadelesi ise Rus emperyalistleri hedef alıyordu. Bender Enzeli limanında sandalcılar ve liman işçileri 6 Aralık 1911'de genel greve gittiler. Şehrin esnafı da onlara katıldı. Esnaf, dükkânları kapattı, Rus tüccarlara pirinç satmayı reddetti ve onların ürünlerini boykot etti. Bir haftadan uzun süren grev, çarlık askerlerince bastırıldı. Sekiz grevci öldürüldü ve on sekizi yaralandı.[144] Orta ve Güney İran'da mücadelenin hedefi ise İngilizlerdi.

Jön Türk devrimi, İran'daki kadar yaygın bir hareket doğurmadı. Yine de devrimin zafere ulaşması ve anayasanın yeniden yürürlüğe konması halkta coşku yarattı; işçilerin çoğunlukla daha kısa iş günü ve daha yüksek ücret içeren talepleri için verdikleri mücadeleye ivme kattı. Lenin, Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan proleter mücadelesi hakkında yazdı.[145] Ülkede sadece Ağustos ve Eylül 1908'de, İstanbullu işçiler, İzmirli liman işçileri, İngilizlere ait Balya-Karaaydın kurşun madeni işçileri ve demiryolu işçileri tarafından 30 grev gerçekleştirildi; İzmir'de, Eskişehir'de ve Makedonya'nın sanayi merkezlerinde grevler oldu.

144 Bkz. M. S. İvanov, *1905-1911 İran Devrimi*, Institute of International Relations Press, Moskova, 1957, s. 82-84, 289, 293, 312 vd. (Rusça); Z. Z. Abdullayev, *a.g.y.*, s. 242, 253-54.

145 Bkz. V. İ. Lenin, "Balkanlar'da ve İran'da Yaşanan Olaylar", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 222.

Fransız *L'Illustration* dergisinin İstanbul muhabiri Ekim 1908'de şu haberi geçti: "Türkiye'nin özgürlük dönemine ta en başından grevler damga vurmuştur: liman işçilerinin grevi, tramvay çalışanlarının grevi, İstanbullu fırıncıların grevi, Anadolu Demiryolu grevi.... Neredeyse biri bitmeden diğeri başlıyor."[146] İşçiler, Jön Türklere kitlesel destek verdiler ve kendilerini o hareketin bir parçası olarak gördüler, hatta kendilerine Jön Türk diyerek İttihat ve Terakki Fırkası'nı kendi partileri saydılar.[147] Ne var ki, Jön Türkler, halk kitlelerinden korktular. İşte bu nedenle, hükümette yer almadan önce, grevlere kısmen yasak getirilmesinde ısrar ettiler. Benimsedikleri emek karşıtı politika daha sonra iyice belirginleşti.

Çinli işçiler, devrimci dalganın yükseliş sürecinde, Kenetlenmiş Birlik'in ve çeşitli bileşen örgütlerinin yürüttüğü ulusal antiemperyalist mücadeleye de etkin olarak katıldılar. Çin proletaryasının bazı grupları ve kesimleri, Mançu monarşisine ve emperyalistlere karşı cumhuriyet, özgürlük ve eşitlik sloganlarıyla dövüştü. İşçilerin duydukları rahatsızlıklar, Nisan 1905'te Şangay'da yabancılara ait iki tekstil fabrikasında patladı. Kısa süre sonra, Birleşik Devletler'de Çinli işçilere uygulanan aşağılayıcı baskıları ve başka şeyleri protesto etmek için Şangay'da ve Guangzhou'da Amerikan mallarını boykot kampanyası başlatıldı. Nanking'li ve Wuhan'lı işçiler de boykot kampanyasına katıldılar. Kasım 1906'dan Ocak 1907'ye kadar Pingxiang, Liuyang ve Liling bölgelerinden 3.000 maden işçisi, Jiangxi ve Hunan eyaletlerinde Kenetlenmiş Birlik'in egemen hanedana karşı örgütlediği bir ayaklanmada köylülere, zanaatçılara ve askerlere katıldı.[148] Shantou'lu gemi adamları ve liman işçileri, Hanyang Silah Fabrikası işçileri ve Orta Çin demiryolu işçileri 1911 devriminde yer aldılar.

Hindistan'da da sömürgeci hâkimiyetine ve ırk ayrımına karşı geçmişte neredeyse hiç görülmemiş şekilde işçi sınıfının ortaya koyduğu kayda değer siyasal eylemler, 1905-1908 yıllarında ulusal hareketin yükselişine damga vurdu. Üstelik bu eylemler, kitlesel siyasal mücadele biçimlerine işçilerin katılmasına karşı çıkan Hindistan Ulusal Kongresinin ılımlı liderliğinin arzusuna aykırı olarak gerçekleştirildi.

1905'te Kalkütalı matbaa işçileri, svadeşi talebini desteklemek için birkaç kez greve gittiler ve katılımcıların milli marşı söylediği siyasal gösteriler yaptılar. 1906'da, Doğu Hindistan Demiryolu'nun Bengal bölümünde bir haftadan uzun süren ve ulusal kurtuluş hareketiyle doğrudan bağlantılı olan büyük bir grev gerçekleştirildi. Grev kırıcılara karşı grev gözcüleri görevlendirildi ve gösteriler düzenlendi. Radikal yurtsever güçleri temsil eden propagandacılar demiryolu istasyonlarını dolaşarak, Hinduların ve Müslümanların genel grev yapmasını istediler. İşçiler, yalnızca daha yüksek ücretler ve daha iyi yaşam koşulları talep etmekle

146 *L'Illustration*, 17 Ekim 1908, s. 264.

147 Bkz. G. Z. Aliyev, *a.g.y.*, s. 168.

148 Bkz. S. L. Tihvinski, *Sun Yat-sen. Dış Siyasete İlişkin Görüşleri ve Önerileri*, Nauka, Moskova, 1964, s. 106 (Rusça); *Modern Çin Tarihi*, s. 410-12; *Çağdaş Çin Tarihi. 1917-1970*, Moskova, 1972, s. 19-20 (Rusça).

kalmayıp, kendilerine İngiliz personelle eşit statü tanınmasını ve aşağılayıcı bir ifade olan "yerli" terimi yerine "Hintli" denmesini de talep ettiler. Bastırılmasına karşın grev, işçilerin ulusal harekete bilinçli katılımının çarpıcı bir örneğiydi ve proletaryanın kuvvetlerini örgütleme arzusunu ortaya koydu. Aynı yıl, Kalküta yakınındaki jüt fabrikasında da 1.000 işçi, yöneticilerin Hintlilere uyguladığı aşağılayıcı muameleyi protesto etti. İngilizlere ait iki jüt fabrikasında daha şiddetli ve inatçı grevler oldu. Bunların birinde 4.000 işçi greve gitti.[149] Pencap'lı işçiler 1907'de İngilizlere karşı dikkate değer bir eylem yaptılar: Demiryolcular, Ravalpindi'yi ele geçiren asi köylüleri cezalandırmaya gönderilen kuvvetleri taşımayı reddettiler. Ama Asya proletaryasının emperyalizme karşı ulusal mücadeleye katılımının en çarpıcı örneği ve Hindistan'da kabaran devrimci dalganın tepe noktası, o zamanlar Hindistan'ın ikinci en büyük kenti olan Bombay'da 1908'de yapılan siyasal grevdi (toplam 1 milyon kadar olan Bombay nüfusunun yaklaşık 300 bini işçiydi, bunun 180 bin ila 200 bini ise fabrika işçisiydi).[150] Greve gidilmesinin nedeni, ulusal hareketin radikal kanadının seçkin bir lideri olan ve proletarya arasında çalışma yürüten Bal Gangadhar Tilak'a sömürge mahkemesinin hapis cezası vermesine duyulan tepkiydi. Komünist Hint gazetesi *New Age*'in dediği gibi, "İşçi sınıfının muazzam grev gücü, yalnızca bir tek seçkin lider tarafından gerçekleştirildi ... o da Lokmanya Tilak'tı."[151]

Tilak'ın tutuklanması ve sonra yargılanması için yapılan hazırlıklar tüm ülkede tam bir çalkantı yarattı ve işçilerin protestolarına yol açtı. Bombaylı işçiler, radikallerin etkin yardımıyla, bir siyasal kitle grevi için hazırlıklara giriştiler. Grev, duruşmayla eş zamanlı olarak 13 Temmuz'da başladı. Bazı fabrikalarda grev yapıldı ve gitgide daha çok işletme onlara katıldı. Gösteriler ve işçi toplantıları düzenlendi. Hükmün verilmesinden sonraki gün, 23 Temmuz'da, grev genel bir hal aldı. Yüz bini aşkın işçi altı gün boyunca grev yaptı; her bir gün, Tilak'ın mahkûm edildiği ağır cezanın bir yılını simgeliyordu. Ama aslında grev iki haftadan uzun sürdü ve bu arada polisle, hatta askerle ciddi çatışmalar meydana geldi. Ölenler ve yaralananlar oldu. İşçiler azimli, etkili ve uyum içinde hareket ettiler; grev kırıcılara aman vermediler ve becerikli liderler çıkardılar.[152] 1908 Bombay grevi, yalnızca Hindistan'da değil, tüm Asya'da proletaryanın giriştiği ilk ve en büyük siyasal eylemdi: Hindistan ulusal hareketinin 1905-1908 yıllarındaki devrimci yükselişinin doruğu ve taşma noktasıydı. Lenin, bu bağlamda şöyle yazıyordu: "Hindistan'da da proletarya, bilinçli siyasal kitle mücadelesi verecek düzeyde gelişmiş bulunuyor."[153]

149 Bkz. İ. Haşimov, L. Şapoşnikova, *a.g.y.*, s. 83-88.

150 Ayrıntılar için bkz. L. A. Gordon, "1908 Grevi Arifesinde Bombay İşçi Sınıfının Ekonomik Durumu", *Hindistan Ulusal Kurtuluş Hareketi ve B. G. Tilak'ın Faaliyetleri*, s. 431-35 (Rusça).

151 Bkz. *New Age*, Yeni Delhi, 13 Ağustos 1972.

152 Bkz. A. İ. Çiçerov, "Tilak'ın Temmuz 1908'de Yargılanması ve Bombay Grevi", *Hindistan Ulusal Kurtuluş Hareketi ve B. G. Tilak'ın Faaliyetleri*, s. 496-561.

153 V. İ. Lenin, "Dünya Siyasetindeki Yanıcı Madde", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 184.

Endonezya'da ilk grevlerden biri 1912'de Krapjak plantasyonunda meydana geldi; orada işçilerin çoğu Sarekat İslam ulusal örgütüne üyeydi. Sarekat İslam, Endonezya sanayi proletaryasının 1913'teki ilk eyleminin örgütlenmesinde özellikle önemli rol oynadı. Hollandalılara ait Junge makine tesislerinin işçileri, yönetimin kendilerine Cuma günleri dinî tatil vermemesini protesto etmek için greve gitti. Grevcilerin birliğini rüşvetle zayıflatma çabaları sonuçsuz kaldı. Grev ancak tutuklamalar yapılarak kırıldı.[154]

Seylan'da, çoğunlukla Hintli göçmenlerden oluşan ilk proleter gruplarının eylemine de ulusal uyanış ruhu damga vurdu. Kolombo'da 1906'da arabacıların yaptıkları grev dikkat çekiciydi. İngiliz polisine para cezası ve başka cezalar kesme yetkisi veren yeni arabacılık kuralları hakkında belediye meclisinin aldığı karara tepki olarak, yaklaşık 5000 arabacı greve gitti. Başka işkollarından işçiler, daha sonra da kent halkı ve ulusal kamuoyu arabacılara destek verdi. Grevciler kazandı. 1912'de demiryolcuların yaptıkları başarılı bir grev özellikle büyük çaplı ve dikkate değerdi. Grev, adanın tüm ulaşım şebekesini felç etti ve ülke çapında önemli bir olay haline geldi. Ulusal hareketin ılımlı unsurları, grevcilerin taleplerinin haklılığını kabul etmekle birlikte, İngiliz egemenliğini zayıflatmanın zararlı olduğu kanısındaydı ve işçilerin işbaşı yapmalarını istedi. Radikaller ise ulusal özfarkındalığın doğuşunun bir işareti olarak grevi sevinçle karşıladı.[155]

Yarı sömürge ülkelerde burjuva devrimlerinin sona ermekte olduğu ve sömürgelerde ulusal kurtuluş hareketlerinin sönmeye yüz tuttuğu 1909-1912'de, ivedi ekonomik taleplerle yapılan işçi grevleri yüksek düzeyini korudu, hatta bazı ülkelerde arttı. Örneğin Çin'de, 1911 devriminden sonra grev hareketi tökezlemek şöyle dursun, Birinci Dünya Savaşı nedeniyle yaşam ve çalışma koşulları kötüleştiği için şiddetlendi bile. Çin'de 1912'de 14 grev; 1913'te 11 grev; 1914'te yine 11 grev; 1915'te 8 grev; 1916'da 17 grev; 1917'de ise 23 grev oldu.[156]

1909 yılı boyunca Hint işçi sınıfının ekonomik mücadelesi, devrimci yükseliş dönemindeki yüksek düzeyini sürdürdü. 1910'da büyük çaplı grev sayısı azaldı. 1911'de grev dalgası fark edilir ölçüde çekildi ama 1912'de yeniden yükseldi. Mücadele özgül olarak madenciler arasında yayıldı. Birinci Dünya Savaşı'nda Hint proletaryasının grevleri yoğunluk ve kapsam açısından önemli ölçüde büyüdü.[157]

Kore proletaryası da o dönemde mücadelesine hız verdi. 1912-1914 arasıyla karşılaştırıldığında, anlaşmazlıkların ve bunlara katılanların yıllık ortalama sayısı neredeyse beş kat arttı.[158]

---

154 Bkz. A. B. Belenki, *a.g.y.*, s. 181-82, 199-200.

155 V. K. Jayawardena, *The Rise of the Labour Movement in Ceylon*, Duke University Press, Durham, North Carolina, 1972, s. 151-62.

156 Bkz. *Çin'de Yeni Demokratik Devrimin Genel Tarihi*, C. 1, Pekin, 1959, s. 30 (Çince).

157 Bkz. İ. Haşimov, L. Şaposnikova, *a.g.y.*, s. 91-92.

158 Bkz. *Kore Tarihi*, s. 428.

Grev hareketi Filipinler'de de yükselişteydi. 1914-1917 yıllarında yıllık ortalama grev sayısı yaklaşık 22'ydi, yani 1909-1913 dönemindeki rakamın iki katıydı.[159] Türkiye'de işçilerin mücadelesi, 1908 devriminden sonra uzun süre yatışmadı ama 1912-1913 Balkan savaşları ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Jön Türklerce bastırıldı. İran'da savaş yıllarında grev hareketi küçüldü ama yine de sürdü: 1914'te Anglo-İran Petrol Şirketi işçileri grev hareketine katıldılar. Ekonomik taleplerinin yönetimce reddedilmesine tepki olarak yaptıkları genel grev, ancak sömürgecilerin silahlı güç kullanmasıyla bastırılabildi.[160]

Genel olarak Asyalı grevciler, önceden olduğu gibi, daha yüksek ücretler ve daha kısa çalışma saatleri istediler: İş günü insafsızca uzundu. 1905-1917 grevleri, sergilenen mücadeleci, atak ruh bakımından, proletaryanın önemli ölçüde güçlenen birliği ve dayanışması bakımından, daha iyi koşullar için verilen ekonomik mücadele bakımından eşi benzeri görülmemiş nitelikteydi. Daha önce hiç grev eyleminde yer almamış en geri proletarya kesimlerinin (plantasyon işçilerinin, arabacıların, amelelerin, çöpçülerin vb.) bile eylem yapmaları, bunun kanıtıydı. İşçilerin birlikten ve ortak eylemden yana oldukları gerçeği, yalnızca tek tek işletmelerde değil, bazen bütün bir sanayi, bölge, şehir, demiryolu vb. çapında da gözleniyordu. Türkiye'nin, Hindistan'ın ve başka ülkelerin proletaryası bunun örneklerini ortaya koydu.

Ne var ki Asyalı işçiler yenilgiye uğradılar. Örneğin, Çin'de 1895-1913 arasında yapılan 72 grevin yalnızca 9'u kısmen başarıya ulaştı; 38'i ise tamamen ya da neredeyse tamamen başarısızlıkla sonuçlandı (25 grevin akıbeti hakkında bilgi bulunamadı). Proletaryanın bölük pörçüklüğü (işçilerin yoğun olarak toplandıkları yerler hem az sayıda hem de birbirinden kopuktu) ve etnik köken, kabile, kast, din bakımından karma yapısı, mücadele yürütmesini güçleştirdi. Yetkililer ve işverenler, çeşitli işçi gruplarını birbirine düşürmek için ellerinden geleni yaptılar ve sıklıkla grevleri başarısızlığa uğrattılar. Proleter birliğini engelleyen bir başka faktör, işçi değişikliği oranının yüksek olmasıydı. Genellikle proletaryaya yeni katılmış olan Asyalı işçiler, okuryazarlığı olmayan, dinsel, kastla ilgili ve başka geleneksel önyargılara tutsak düşmüş cahil insanlardı. Bunların eylemlerinin sıklıkla kendiliğinden gelişen, patladığı kadar çabuk sönen isyanlar biçimini alması hiç de rastlantı değildi. Çin'de, Luddist eylemleri andıran "Dashang" hareketi 1905-1918 arasında da devam etti.

Grevleri bastırmak için kuvvet kullanan sömürgeci yetkililerin ve yerel hükümetlerin uyguladıkları zalimce önlemler de Asyalı işçilerin mücadelesinin ilerlemesini kösteklemedi. Örneğin, 1913'te Hanyang Silah Fabrikası'nda grev başlatanlar ve Pekin posta işçileri grevinin önderleri idam edildi. Endonezya'da, Kore'de, Hindistan'da ve başka ülkelerde de benzer önlemler uygulandı. Jön Türk

159 Bkz. G. İ. Levinson, *a.g.y.*, s. 77.

160 Bkz. Z. Z. Abdullayev, *a.g.y.*, s. 260.

hükümeti de emek karşıtı bir politika izlemeye büyük önem verdi. 1908'den beri fiilen yürürlükte olan 1909 tarihli bir yasa, yalnızca grevleri yasaklamakla kalmadı, gösterileri, mitingleri ve grev kırıcıların çalışmasını önlemeye dönük her türlü çabayı da yasakladı, grevcilere karşı silah kullanılmasına izin verdi vb.[161]

Asyalı işçilerin başarılı grevleri yavaş yavaş seyrek görülür olmaktan çıktı, sayıca çoğaldı. Özgül olarak, Hindistan'da İngiliz yetkililerin, işçi sınıfı hareketinin baskısıyla, 1911'de fabrikalarda iş gününü 12 saatle sınırlayan çalışma yasaları çıkarmak zorunda kaldığını belirtmiştik. Bu, o yıllarda önemli bir başarıydı. 1917'de, Hintli işçilerce gidilen grevlerinin zorlamasıyla, yıllık ulusal ücret %10 ila %30 yükseltildi.[162] Filipinler'de, Türkiye'de, İran'da, Endonezya'da, Seylan'da ve başka ülkelerde elde edilen benzer kazanımlar, o kadar göz alıcı olmasa bile, proleter mücadelesinin artan etkenliğini yansıtıyordu.

Özetle, Asya'nın uyanış dönemindeki ulusal kurtuluş hareketinin akışı içinde işçiler, ülkelerinin kurtuluşu için, insan onuru için, ırksal ve ulusal ayrıma karşı siyasal eylem aşamasına ulaşmış bulunuyorlardı. Kullanılan yöntem, tamamen proletaryaya özgü bir mücadele biçimi olan grevdi. İran, Türkiye ve Hindistan gibi bazı ülkelerde, proleter olmayan kesimler de bu yöntemi kullandı.

Sendikal Örgütlerin Ortaya Çıkışı

Asya'nın uyanış döneminde ve izleyen yıllarda proleter eylemleri çoğunlukla kendiliğindenlik niteliğini sürdürmesine karşın, işçilerin örgütlü eyleme artan ilgisi giderek önem kazandı. Burjuva demokratik ulusal partiler, sık sık grevlerin ve başka proleter eylemlerinin liderliğini üstlenerek bu eğilimden yararlandı.

Grevler sayesinde sendika benzeri örgütler belirirken, çoğunlukla bunlar, kitle desteği arayan radikal ulusal hareket eylemcilerinin girişimiyle kuruldu. Bu kişiler, grev hareketinin sınıfsal içeriğini etkisizleştirmeye ve yeni yeni oluşan proleter bilincinin yerine dar bir milliyetçi felsefe koymaya çalıştılar. Ne var ki, bazı ülkelerde ta 19. yüzyıl sonunda belirmiş olan ilk proleter örgütleri, işçi sınıfı hareketinin var olduğu ya da yeni yeni oluştuğu tüm Asya ülkelerinde artık ortaya çıkmaya başladı. Örneğin, Çin'de geleneksel meslek ve lonca birlikleri ile kardeşlik dernekleri adım adım daha modern örgütlere evriliyordu. Söz konusu kuruluşlar, yerli Çin sanayisini geliştirme yolunda işçilerle birlik olmak için ulusal burjuvazi tarafından kurulmuştu.

Aynı zamanda da sendika tarzı bağımsız proleter örgütleri beliriyordu. Sendikalar ve onların konumuna yaklaşan yardımlaşma dernekleri, gerçekte, karma burjuva-proleter oluşumlar temelinde ortaya çıktı. Örneğin Çin'de, daha sonra Guangdong eyaletindeki makine işçileri sendikasının çekirdeğini oluştu-

161 Bkz. A. D. Noviçev, "Türkiye'de İşçi Sınıfı Hareketinin ve Sosyalist Hareketin Kökeni", *Academic Papers of Leningrad State University*, No. 304, Sayı 14, Leningrad University Press, 1962, s. 10 (Rusça).

162 A. F. Levkovski, *a.g.y.*, s. 104.

ran Guangdong Derneği böyleydi. Sendikalar ve yardımlaşma dernekleri bağımsız olarak da ortaya çıktı. 1906'da Guangzhou'da posta işçileri kulübü faaliyete geçti; 1913'te Hanyang Çelik Tesisleri'nde izabeciler federasyonu ve Changsha'da matbaa işçileri derneği kuruldu. 1918'de bu sonuncusu, yeni kurulan Hunan matbaacılar sendikasına katıldı. Bu ve başka bazı sendikalar, eyalet çapındaki ilk işçi birlikleriydi. 1912'de ve 1914'te denizcileri kapsayan birkaç yardımlaşma derneği ortaya çıktı; bunlar daha sonra militan sendika örgütleri haline geldi.

Hindistan'da işçi sendikaları çoğunlukla grevler sırasında, Hindistan Ulusal Kongresine mensup radikallerin girişimiyle ortaya çıktı. Bombaylı işçilerin uzun çalışma saatlerini reddederek 1905'te giriştikleri mücadele, Maratha Tek İstek Birliği'ni doğurdu. Kurucularınca işçileri eğitecek bir dernek olarak tasarlanmış olmasına karşın, bu örgüt fiilen işverenlere karşı proleter eyleminin örgütleyicisi haline geldi. Demiryollarında da işçi sendikaları kuruldu. Örneğin, 1906'da Doğu Hindistan Demiryolu'nda yapılan bir grev sırasında demiryolcular sendikası kuruldu ve Jamalpur atölyelerindeki grevi gerçekleştirdi. Kalküta matbaa işçileri sendikası da 1906'da kuruldu. İşçilerin Bengal jüt fabrikalarında yürüttükleri mücadeleyle bağlantılı olarak birkaç sendika kuruldu. Kalküta'da 1908 başında Gemi Adamları Sendikası kuruldu.

Tahran'daki Kuçeki matbaası işçilerince 1907'de kurulan Matbaa İşçileri Sendikası, İran'ın ilk sendikasıydı. Özel emekçi halk encümenleri, örneğin tramvay işçileri encümeni, işsiz hizmetliler encümeni vb. İranlı işçilerin ve zanaatçıların çıkarlarını savunmada sıklıkla sendikalara özgü işlevler görüyordu.[163] Sendika benzeri örgütler (Matbaacılar Birliği ve Arabacılar Birliği) Seylan'da da görüldü. Bu ikincisi, Kolombo'lu arabacıların 1906'daki grevi sırasında kuruldu.[164]

Türkiye'de grev hareketinin 1908'de yükselmesi birçok sendikanın doğmasını sağladı. Osmanlı Dizgiciler Sendikası [Mürettibin-i Osmaniye Cemiyeti] ilkler arasındaydı; bunu, İstanbul liman ve tramvay işçileri ile Doğu Demiryolu ve Anadolu Demiryolu işçilerini kapsayan sendikalar izledi. Yetkililerin yasakladığı Osmanlı İşçi Derneği [Amele-i Osmani Cemiyeti], Osmanlı Terakki-i Sanayi Cemiyeti adıyla yeniden kuruldu.[165] Göründüğü kadarıyla, Türkiye'nin burjuva aydınları, bu dernekte ve başka işçi örgütlerinde önemli rol oynadılar. 1912'de İstanbul'daki terzileri, mobilyacıları, ciltçileri, değirmencileri ve içki fabrikası işçilerini kapsayan örgütler kuruldu.

Endonezya'da sendikal hareket, devlet demiryolu çalışanlarının Semarang'da (Cava) yalnızca vasıflı Hollandalı işçilerin üye olduğu bir sendika kurmalarıyla başladı. Bunu, çalışanlarca kurulan birçok benzer örgüt izledi: 1905'te posta işçileri sendikası, 1907'de Cava şeker işçileri sendikası, 1909'da ticaret çalışan-

163 Bkz. Z. Z. Abdullayev, *a.g.y.*, s. 244-46.

164 V. K. Jayawardena, *a.g.y.*, s. 127.

165 Bkz. A. D. Noviçev, *a.g.y.*, s. 8-9, 28.

ları sendikası vb. Endonezyalı işçileri de kapsayan sendikal hareket ise 1908'de Semarang'da hem Hollandalı hem de Endonezyalı fabrika ve büro işçilerini kapsayan Demiryolu ve Tramvay İşçileri Sendikası'nın kurulmasıyla başladı.[166] Bu sendika adım adım Endonezya proletaryasının kitlesel bir örgütü haline geldi. 1908'de Avrupalı ve Hint-Avrupalı üyelerinin sayısı 200, Endonezyalı üyelerinin sayısı yalnızca 10'du; 1917'de ise üye kitlesi, 3.000 Endonezyalı fabrika ve büro işçisi ile yalnızca 700 Avrupalı işçiyi kapsıyordu.[167]

Filipinler İşçi Sendikası adını taşıyan bir Filipin ulusal sendikal merkez 20. yüzyıl başında faaliyete geçti. Ne var ki, Amerikan İşçi Federasyonu'nun uzlaşmacı politikasından etkilenen bu örgüt, emek ile sermaye arasında "dostça işbirliği" sağlamayı amaç edindi. Sonuç olarak, işçilerin desteğini kaybetti ve 1907'de dağıldı. Ama Milliyetçi Parti'yle yakın teması bulunan Filipinli sendika liderleri, 1 Mayıs 1913'te Filipinler İşçi Kongresi adıyla yeni bir sendikal merkez kurdular; çok geçmeden de 36 proleter örgütü bu çatı altında birleşti. Aynı zamanda, eski sendikalardan bazıları varlığını sürdürdü ve giderek güçlendi (örneğin, meslek sendikacılığı yaklaşımını reddeden ve 1906-1909 arasında sanayi ilkeleri temelinde kendini yeniden yapılandıran matbaa ve tütün işçilerinin sendikaları böyleydi). Milliyetçi Parti'den derinlemesine etkilenen Filipinli sendika liderleri, Marksist öğelerle Prudoncu anlayışları birleştiren görüşlere sahiptiler.[168]

İşçi sendikaları çoğunlukla, görece istikrarlı gruplar oluşturan vasıflı işçiler arasında kuruldu. Bunlar genellikle bir veya benzer nitelikteki birkaç komşu işletmedeki, bazen bir tek demiryolundaki, hatta demiryolunun bir bölümündeki işçilerin bir kısmını birleştiren dar mesleki ve yerel kuruluşlardı. Bu örgütler hâlâ istikrarsızdı, hatırı sayılır bir etkiye sahip değildi ve bazen oldukça kısa sürede dağılıp gidiyordu. Sendikalar, ulusal yalıtılmışlıktan ve etnik, dinsel, bölgesel kimliğe göre bölünmeden (Çin'de, Hindistan'da ve başka ülkelerde) etkilendi. Avrupalı işçiler çoğunlukla ayrı olarak kendi sendikalarını kurdular. Asyalı göçmen işçiler (örneğin Endonezya'daki Çinliler) de sıklıkla öyle yaptılar.

Asya'da örgütlü işçi sınıfı hareketinin başlangıcında sendikaların dikkat çeken özellikleri işte böyleydi.

Sosyalist Hareketin İlk Adımları

İleri burjuva ülkelerinin proletaryasıyla kurulan temaslar, Asya'da işçi sınıfı hareketinin gelişip büyümesini kamçıladı. Başka şeylerin yanı sıra, bu temaslar, Asyalı işçilerin iş aramak üzere yaygın şekilde kapitalist ülkelere göçmelerinden ileri geldi. Örneğin, yüz binlerce İranlı, Çinli ve Koreli işçinin Rusya'ya göçmesi

166 A. B. Belenki, *a.g.y.*, s. 38-39.

167 Bkz. *Uzak Doğu Devrimci Örgütleri Birinci Kongresi*, Komintern Yürütme Kurulu Yayınevi, Petrograd, 1922, s. 285 (Rusça).

168 Bkz. G. İ. Levinson, *a.g.y.*, s. 76.

son derecede önemliydi; Çinlilerin Fransa'ya, Almanya'ya, Birleşik Devletler'e ve başka ülkelere göçü de öyleydi. Sözgelişi, 1910'da Rusya'nın uzak doğusunda çoğu işçi olmak üzere 111.000'den fazla Çinli yaşıyordu.[169] Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'da 200.000 Çinli çalışıyordu; binlercesi de Avrupa'da konuşlanmış İngiliz ve ABD ordularına hizmet ediyordu. 1911'de 193.000 kişi İran'dan ayrılıp Rusya'ya gitti ve önceden göç etmiş aşağı yukarı aynı sayıda insan İran'a döndü.[170]

"Fazlalık" işçilerin kapitalist ülkelerden Asya'ya göçmesi de Doğu'daki işçi sınıfı hareketi üzerinde devrimcileştirici bir etki yarattı. Örneğin, çoğunluğu Çin Doğu Demiryolu'nda olmak üzere, Mançurya'daki çarlık imtiyazlarında binlerce Rus işçi istihdam ediliyordu. 1903'te sadece Harbin'de yaklaşık 30.000 Rus yaşıyordu. Bu sayı daha sonra artmaya devam etti.[171] Birinci Dünya Savaşı arifesinde İran'da Lianozov'un imtiyazlı balıkçılık sahalarında ve diğer Rus kapitalist girişimlerinde 5.000'den fazla Rus işçi çalışıyordu.[172] Endonezya'da yabancılara ait girişimlerde birçok Hollandalı işçi çalışıyordu. Hindistan'daki ve başka Asya ülkelerindeki İngiliz işçiler için de aynısı doğruydu.

Sonuç olarak, Asyalı işçiler bazen Fransız, Rus, Hollandalı ya da İngiliz işçilerle ortak eylem yaptılar. 1907'de Doğu Bengal Demiryolu'nda Hintli ve İngiliz makinistlerin ortak eylemiyle başlayan 10 günlük genel grev bunun iyi bilinen bir örneğiydi.[173] Rus proletaryasının Bakü'de ve başka birçok yerde yaptığı grevlere İranlı işçiler de katıldılar. Rus işçiler, Mançurya'daki imtiyazlı kereste ve maden işletmelerinde Çinli ve Koreli işçilerle çoğu kez birlikte hareket ettiler. 1905-1907 Rus devrimi sırasında Bolşevikler, Doğu Demiryolu'nda çalışan Rus ve Çinli işçilerin, özellikle de Harbin atölyelerinde ve depolarında istihdam edilenlerin önemli ortak grevlerine, mitinglerine ve gösterilerine önderlik ettiler.[174] Ortak mücadele, yeni gelişen Asya işçi sınıfının enternasyonalist ruhunu güçlendirdi.

Dünyanın her yanında Sosyal Demokratların, özellikle de devrimci kanadının etkisi ve faal katılımı, Asya işçi sınıfı hareketinin bağımsız bir sınıfsal tutum geliştirmesine büyük ölçüde yardımcı oldu.

Lenin'in önderliğindeki devrimci Sosyal Demokratların oportünizme karşı verdikleri mücadele, bu amaca kayda değer bir katkı yaptı: 1907'de yapılan İkinci Enternasyonal Stuttgart Kongresi, sömürgecilik karşıtı bir karar aldı. İkinci Enternasyonal'in sömürgeciliği reddetmesi ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını savunması, Asya ulusal kurtuluş hareketinin daha radikal men-

169 Bkz. M. Tutayev, *Rus-Çinli Devrimci Bağlarının Kaynakları*, Tatar Book Publishing House, Kazan, 1961, s. 46, 47 (Rusça).

170 Bkz. Z. Z. Abdullayev, *a.g.y.*, s. 189.

171 Bkz. M. Tutayev, *a.g.y.*, s. 61.

172 Bkz. Z. Z. Abdullayev, *a.g.y.*, s. 210-11.

173 Bkz. E. N. Komarov, *Bengal'de Ulusal Kurtuluş Hareketinin ve Toplumsal Düşüncenin Tarihi Üzerine*, s. 257-58.

174 Bkz. M. Tutayev, *a.g.y.*, s. 65-79.

suplarının dikkatini çekti. Asya'da bağımsızlık mücadelesinin ilerletilmesi ve sosyalist fikirlere ilginin ortaya çıkması açısından bunun büyük önemi vardı.

İkinci Enternasyonal'e mensup kimi Sosyal Demokrat partiler ve bazen bunların bireysel üyeleri, Asya ulusal kurtuluş hareketiyle irtibat kurulmasına katkıda bulundu. Nitekim Endonezya'da yaşayan Hollandalı Sosyal Demokratlar yalnızca ülkenin kurtuluş hareketinde faaliyet göstermekle kalmayıp, Endonezya işçi sınıfını bir partiye kavuşturmanın yolunu döşemek için de çok şey yaptılar. 1908-1911 arasında, Balkan ülkelerinin Sosyalistleri, o zamanlar ilk sosyalist örgütlerin belirmeye başladığı Türkiye'de faaliyet gösterdiler.

Doğu'daki ulusal kurtuluşçu ve sosyalist hareketlere yardım ederek destek olmak için Bolşevik Partisi'nin izlediği tutarlı ve güçlü politika özel bir anlam ve önem taşıyordu. İran bunun çarpıcı bir örneğiydi. N. Narimanov, M. Azizbekov ve Güney Kafkasyalı başka Bolşevikler, daha 1905'te, Bakü petrol sahalarında çalışan İranlı göçmen işçiler arasında ilk Sosyal Demokrat hücrenin kurulmasına yardımcı oldular. Bolşeviklerle yakın temas, birçok İranlı devrimci demokratı Marksizme yöneltti. Örneğin, Tiflisli Bolşeviklerden etkilenerek Marksizmi incelemeye başlayan Muhammed oğlu Haydarhan Amu, Ekim Devrimi sonrasında komünist oldu ve İran Komünist Partisi liderleri arasında yer aldı. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Tiflis ve Bakü komiteleri, 1905-1911 arasında, İran devrimine yardım etmek için devrime pratik destek veren komiteler kurdu. Bu büyük enternasyonalist çabaya Bolşevikler (Sergo Orjonikidze, Narimanov, Azizbekov ve başkaları) önayak oldu.[175]

İran'a Rusya'dan para yardımları, silah ve cephane, matbaa donanımı, tıbbi malzeme ve çeşitli yayınlar gönderildi. Çoğunluğu Sosyal Demokrat olmak üzere yüzlerce gönüllü, devrime yardım için gitti. Bunların birçoğu silahlı mücadelede yer aldı ve 50'den çoğu bu uğurda canını verdi.[176] İran'da gönüllü birliklerinden birine Sergo Orjonikidze komuta etti.

Lenin, Bolşevik faaliyetlerinin bu alanına büyük önem verdi ve yabancı Sosyal Demokratlar arasında bunu yaygın olarak tanıttı.[177] Rus çarlığının ve uluslararası emperyalizmin Çin'de, Kore'de, İran'da ve Türkiye'de izlediği ilhakçı, karşıdevrimci politikaya karşı Bolşeviklerce yürütülen mücadele, Asya'daki devrimlere büyük destek verdi. Lenin ve Bolşevikler, büyük güçlerin İran ve Türk devrimlerine karşı kurdukları komployu teşhir ettiler; Rusya'nın ve Britanya'nın İran'a silahlı müdahalesini kararlılıkla kınadılar. İran devrimini bastırmak üzere gönderilen askerler arasında bu amaca yönelik propaganda yürütüldü. Bolşevik sloganlarında, Rus işçiler ve köylüler, ilhakçı politikaya karşı, çarlığın yıkılması için ve başka ülkelerin proletaryasıyla, Doğu'nun ezilen halk-

175 Bkz. F. B. Belelyubski, N. K. Belova, "Ulusal Kurtuluş Hareketiyle İlk Sosyalist Temaslar", *Narody Azii i Afriki*, No. 4, 1970, s. 51-54 (Rusça).

176 Bkz. *Devrimci Enternasyonal Mücadelesinde Lenin*, Nauka, Moskova, 1970, s. 279 (Rusça).

177 Bkz. *a.y.*, s. 283; V. İ. Lenin, *Toplu Yapıtlar*, C. 19, s. 428, 432 (Rusça).

larıyla birleşme için mücadele etmeye çağrılıyordu. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin 1912'de yapılan Altıncı (Prag) Konferansı, Lenin'in hazırladığı "Rus Hükümetinin İran'a Saldırısı" başlıklı özel bir kararı kabul etti; kararda, "İran halkının yürüttüğü mücadeleyle koşulsuz dayanışma" dile getiriliyor ve İran halkının kurtuluş mücadelesine karşı İngiliz hükümetiyle birlikte kumpas kuran çarlık kliğinin yağmacı politikası protesto ediliyordu. Konferans, Çin devrimi üzerine yine Lenin'in hazırladığı özel bir kararda, bu devrimin dünya çapındaki önemini kabul etti, Rus proletaryasının devrime duyduğu büyük sempatiyi dile getirdi ve çarlığın Çin'de izlediği ilhakçı politikayı kınadı.[178]

Kendi paylarına, Asyalı ulusal kurtuluş savaşçıları da uluslararası proletaryayı kendilerinin güvenilir savunucusu ve müttefiki olarak gördüler. Devrimci İran'a karşı yeni bir emperyalist istila eyleminin hazırlıklarıyla ilgili olarak, İranlı devrimcilerin, RSDİP'nin merkez organı *Sotsial-Demokrat*'ın 1911 Eylül sayısında yayınlanan çağrısı şöyleydi: "Bu sınav günlerinde, duygudaşlık umuduyla ve destek istemek için yüzümüzü kime dönebiliriz? Elbette Avrupa'nın sosyalist proletaryasına. Dünyanın her yanındaki işçilere ve yalnızca onlara: ezilenlerin gerçek ve içten dostlarına tüm ulusların özgürlüğü ve kardeşliği için dövüşenlere...."[179]

Ulusal kurtuluş eylemcileri, sömürgeciliğe karşı mücadelede destek aramak için İkinci Enternasyonal liderlerine ve partilerine gitgide daha çok yöneldiler. Sun Yat-sen, İkinci Enternasyonal'in Uluslararası Sosyalist Bürosuyla temaslarını yıllarca sürdürdü. Başında bulunduğu ilk Çin cumhuriyet hükümetinin uluslararası düzeyde tanınmasını sağlamaya uğraşırken Büro'nun etkili desteğine bel bağladı.[180] Sosyalist öğretiye ilgi duyan ulusal devrimcilerin sayısı gitgide arttı. Tebrizli devrimcilerin, henüz modern bir proletaryanın bulunmadığı İran'da Sosyal Demokrat bir parti yaratmanın mümkün olup olmadığı hakkında bilgi edinmek için 1908'de önce Karl Kautsky'ye ve sonra Georgi Plehanov'a soru yöneltmeleri ilginç bir örnekti. Daha sonra komünist fikirleri paylaşan ulusal devrimcilerin birçoğu, İkinci Enternasyonal'le ve bağlı partilerle temas kurarak bu yola çıktı. Hintli devrimci Bhikaiji Kama ve daha sonra komünist olan seçkin ulusal devrimci demokrat Virendranath Chattopadhaya 1910'da Fransız Sosyalist Partisi'ne katıldılar. Türk Komünistlerin gelecekteki önderi Mustafa Suphi, sosyalist öğretiyle ilk kez, Fransız sosyalistlerle ve Uluslararası Sosyalist Büro üyeleriyle temas kurduğu Paris'te tanıştı.[181]

Sun Yat-sen, Avrupa sosyalist basınında yazdı. Özgül olarak, makalelerinden biri 15 Temmuz 1912'de Bolşevik gazetesi *Nevskaya Zvezda*'da çıktı. Lenin bu

178 Bkz. *SBKP Kararları...*, C. 1, s. 344; V. İ. Leni , "RSDİP'nin Altıncı (Prag) Tüm Rusya Konferansı", *Toplu Yapıtlar*, C. 17, 1968, s. 466, 484, 485.

179 *Sotsial-Demokrat*, 1 (14) Eylül 1911.

180 Bkz. F. B. Belelyubski, N. K. Belova, *a.g.y.*, s. 46.

181 Bkz. *Mücadeleyle Geçen Bir Hayat*, Nauka, Moskova, 1966, s. 493 (Rusça).

yazıya yorum yaparak, Sun Yat-sen'in görüşlerinin, militan ve içten bir demokratik ruh içerdiği, "sosyalist düşlerle, Çin'in kapitalist yoldan kaçınmasına yönelik umutlarla..."[182] yüklü olduğu gözlemini dile getirdi. Kapitalizm öncesi Çin toprağında sosyalist fikirlerin yeşermesini araştıran Lenin'in belirttiğine göre, Çinli demokratların sosyalizme yakınlığı ve "*öznel* sosyalizm"i kaçınılmazdı, çünkü ülkelerinde eski sistemin yıkılması, ancak, demokratlarca da desteklenen ezilen kitlelerin devrimci şahlanışı sayesinde mümkün oldu. Lenin, Çinlilerin kurtuluşa dair fikirlerini, burjuvaziden kurtuluşun, yani sosyalizmin gündemde olduğu Avrupa'dan ve Amerika'dan aldıklarını söyledi.[183] Lenin'in yorumu, Asya'nın her yerinde, Rusya'daki 1905 olaylarının etkisiyle ulusal kurtuluş devrimleri yolunu benimseyen ve sosyalist fikirlere yönelen devrimci demokratlardan bazıları için de geçerlidir.

Halk kitlelerinin ulusal kurtuluş için giriştikleri uğraş ve işçilerin kendilerine özgü talepleri için verdikleri mücadele, Asya'da sosyalist hareketin filizlenip büyüdüğü verimli topraktı. İran'da, Türkiye'de, Çin'de, Endonezya'da Marksizmin yayılması ve bazen Sosyal Demokrat örgütlerin kurulması mantıksal olarak tam da Asya'nın uyanış döneminde başladı. İranlı devrimciler, Bolşeviklerin yardımıyla, 1906'da Bakü'de Sosyal Demokrat bir örgüt kurdular; bu örgüt fikirlerini İranlı göçmen işçiler arasında yaydı. Eş zamanlı olarak, İran şehirlerinde münferit Sosyal Demokrat gruplar ortaya çıkmaya başladı. Muhammed oğlu Haydarhan Amu, Tahran'da böyle bir grup oluşturdu.

Rusya'da okuyan bir grup aydın da Bakü'deki İranlı Sosyal Demokratların Farsçaya çevirdiği RSDİP programını temel alan, bunu kendi eylem programı sayan ve "Marksist fikirleri yayma" amacı güden bir Sosyal Demokrat örgütü 1908 Tebriz ayaklanması sırasında kurdu. Tebrizli eylemciler, işçiler arasında üç grup kurmayı ve Sosyal Demokrat propagandayı zanaat işçilerinden bazılarına yaymayı başardılar. Kentteki işçilerin mücadelesine önderlik etmeye çalıştılar. Sosyal Demokratlar, üç tabakhanenin işçilerince yapılan bir grev sırasında, işçilerin taleplerini saptamalarına yardım ettiler: daha yüksek ücret, işe alma ve işten çıkarmaların yalnızca işçi temsilcileriyle anlaşmaya varılarak yapılması, daha iyi çalışma koşulları, fazla mesainin azaltılması ve çift ücret ödenmesi, hastalıkta yarım ücretli izin verilmesi ve grev sırasında zorunlu olarak çalışılmayan süre için ücret ödenmesi. İşçiler, grevcilerin işten atılmaması ya da işe grev kırıcı alınmaması için yönetimi uyardılar.[184] Tebrizli işçiler, Asya'da belki de ilk kez, işçilerin toplu hakları sorununu dile getirdiler ve işverenlerle görüşme için bir komisyon kurdular. Sosyal Demokrat liderlik, grevi mümkün kıldı ve başarısını garantiledi.

182 V. İ. Lenin, "Çin'de Demokrasi ve Narodnizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 165.

183 Bkz. *a.y.*, s. 166.

184 Bkz. M. S. İvanov, "1908'de Tebrizli Sosyal Demokrat Grubuna İlişkin Yeni Veriler", *Problemy vostokovedeniya*, No. 5, 1959, s. 180-82 (Rusça).

1909-1910'da Reşt'te Sergo Orjonikidze önderliğinde bir Sosyal Demokrat grup oluşturuldu. Grup üyeleri *Komünist Manifesto*'nun bir bölümünü çevirdi ve İranlı işçiler ile diğer demokratik halk kesimlerine dağıtılmak üzere yurt dışından gelen Bolşevik yayınların teslimatını örgütledi.

İranlı Sosyal Demokrat grupların toplumsal bileşimi oldukça karmaydı. Bakü'den gelen göçmen işçilerle birlikte, zanaatkârlar, küçük esnaf ve alt düzey din adamları gibi küçük burjuva unsurları kapsıyordu. İlk Sosyal Demokrat örgütler etkisiz ve istikrarsızdı; sıklıkla bireylere karşı terörist eylemler dâhil küçük burjuva taktiklerine başvurdu ve sekter görüşlerin pençesine düştü. Etkisi zayıf kalan bu örgütler uzun ömürlü olmadı. Ama bunların ortaya çıkmış olması, ondan sonra giderek güçlenen sosyalist bir eğilimin varlığına işaret ediyordu. 1916'da, Bakü'deki İranlı petrol işçileri arasında Esedullah Caferzade'nin önderlik ettiği başka bir Sosyal Demokrat grup ortaya çıktı. Mayıs 1917'de, Adalet adlı yeni bir partinin çekirdeğini oluşturdu. Parti şubeleri, çoğunlukla Bakü ile diğer Azerbaycan şehirlerindeki, Orta Asya'daki ve Astrahan'daki İranlı göçmen işçiler arasında faaliyet göstermenin yanı sıra, Kuzey İran şehirlerinde de faaliyet gösterdi.[185] Adalet Partisi 1920'de adını İran Komünist Partisi olarak değiştirdi.

Türk devrimi sırasında, Selanik'te, her biri ayrı milliyetten işçileri birleştiren bağımsız sosyalist gruplar zaten vardı. Yunan işçi sınıfı hareketinde de dikkate değer bir rol oynayacak olan Sosyalist Federasyon 1909'da kuruldu. Programında, proletaryanın siyasal egemenliğinin ve üretim araçları üzerinde ortak mülkiyetin kurulması hedefleniyordu. Sosyalistler, bulundukları vilayette sendikal harekete önderlik etmeye çalıştılar, İstanbullu işçiler arasında propaganda yürüttüler, işçilerin örgütlenmesine ve militan eylemler koymasına yardım ettiler. İkinci Enternasyonal'e de üye olan federasyon, Türkçe, Yunanca, Bulgarca ve İbranice olarak *Amele Gazetesi*'ni çıkardı.

Eylül 1910'da İstanbul'da, Yunanistan ve Kafkasya kökenli Türk gazetecilerin ve Sosyalistlerin önderliğinde Osmanlı Sosyalist Fırkası kuruldu. Mustafa Suphi, partinin eylemcileri arasında öne çıktı. Parti, *İştirak* gazetesini ve birkaç başka süreli yayın çıkardı. Parti liderliği, İkinci Enternasyonal liderleriyle yakın bağlar kurup sürdürdü. İşçilerin ve onlara yakın halk gruplarının refahını ve siyasal haklarını partinin hedefleri olarak açıklayan parti programı Kasım 1910'da yayınlandı. Sonuç olarak, program, tek dereceli seçime, basın ve dernek kurma özgürlüğüne, tüm imparatorluk uyrukları için eşit haklara vb. ilişkin talepler ileri sürdü. Emek sorunlarına özellikle vurgu yaptı. Programda, emek karşıtı yasal düzenlemelerin iptali, sekiz saatlik iş günü, işçiler için izinler ve tatiller talep edildi. Yabancıların kontrolündeki girişimler, demiryolları, bankalar ve sigorta şirketleri millileştirilerek yabancı sermaye sultasına son verilmesi, ekonomik hedefler arasındaydı. Genel olarak bakılınca, program, toplumun sosyalist dö-

185 Bkz. M. S. İvanov, *Çağdaş İran İşçi Sınıfı*, Nauka, Moskova, 1969, s. 194-97 (Rusça).

nüşümünü değil, burjuva demokratik reformları amaçlayan nitelikteydi. Parti, en başından toplumsal reformcu bir örgüt olarak ortaya çıktı ve işçi sınıfının sahici bir lideri olamadı. Yine de Türkiye'de Sosyalist bir partinin kurulmuş olması gerçeği ve işçilerin yararına yürüttüğü faaliyetler büyük bir ilerici anlam ve önem taşıyordu. Başkan Hüseyin Hilmi Bey dâhil partinin liderleri ve eylemcileri, Jön Türk hükümetinden ağır baskı gördü. *İştirak* kapatıldı.

Ama bu çabalar, Türkiye Sosyalistlerinin çalışmalarını sürdürmelerine engel olamadı. Sonraki çalışmalar çoğunlukla parlamentoda [Meclis-i Mebusan'da] yürütüldü. Sosyalistler, Jön Türklerin gerici siyasetini, özellikle emek sorunu açısından sık sık eleştirdiler. On dört yaşından küçük çocuklar ile 70 yaşından büyük yurttaşların çalıştırılmasını yasaklayan bir yasa önerisi verdiler, iş gününün sekiz saat olmasını önerdiler vb. Verdikleri yasa önerisini işçiler arasında da tanıttılar ama Meclis-i Mebusan'da görüşülmesini sağlayamadılar.

Türk-İtalyan [Trablusgarp] Savaşı sırasında Sosyalistler, savaş aleyhtarı işçi toplantıları düzenleyerek Türk ve İtalyan hükümetlerinin militarist politikalarını kınadılar, İtalyan işçilerin savaş aleyhtarı eylemleriyle dayanışma bildirdiler. Birinci Dünya Savaşı başlarken, Jön Türk üçlüsünün [Enver/Talat/Cemal paşaların] terör estiren diktatörlüğünün kurulmasıyla, Osmanlı Sosyalist Fırkası faaliyetlerine son verdi.[186]

20. yüzyılın ilk on yılında, Türkiye'nin Arap vilayetlerindeki ilerici aydınlar arasında da sosyalizme gönül verenler görüldü: Lübnanlı Farah Antun ve Şibli Şumayyil. Bunların görüşleri, baskının olmadığı bir topluma ilişkin eşitlikçi ve insancıl anlayışları yansıtmakla sınırlı kalmasına karşın, geri Arap ülkelerinde bile sosyalist fikirlere ilginin yaygınlaştığını kanıtlıyordu.[187]

Endonezya'da Sosyal Demokrat hareketi, Hollandalı Sosyal Demokratlar başlattı; bunların başta geleni ise ticari girişimlerin birinde mühendis olan Hendricus Sneevliet'ti. Demiryolcular ve Tramvay İşçileri Sendikası'nda faaliyet gösteren Sneevliet, üyeler arasında sosyalist fikirleri yaydı ve düşük ücretli Endonezyalı çalışanların hakları için mücadeleyi örgütledi. Sneevliet'in ve diğer Sosyal Demokratların çalışmaları, sendikanın hızla radikalleşmesine ve Endonezyalı işçileri saflarına çekmesine katkıda bulundu.

Mayıs 1914'te, 100'den az Sosyalistin bulunduğu bir grup, Sneevliet'in önayak olmasıyla Surabaya'da Doğu Hint Sosyal Demokrat Federasyonu'nu (DHSDF) kurdu.[188] Örgüt, bir program hazırladı ve kendi yayın organını faaliyete geçirdi. DHSDF çatısı altında hemen Marksist ve revizyonist olmak üzere ideolojik açıdan rakip iki eğilim ortaya çıktı.

---

186 Bkz. A. D. Noviçev, "Türkiye'de İşçi Sınıfı Hareketinin ve Sosyalist Hareketin Doğuşu", *Uchyonye zapiski LGU*, Sayı 14, No. 304, s. 9-10, s. 15-28; G. Z. Aliyev, *a.g.y.*, s. 171-78.

187 Bkz. Z. İ. Levin, *a.g.y.*, s. 235-40.

188 Bkz. A. B. Belenki, *a.g.y.*, s. 245-46 vd.; Ye. P. Zakaznikova, *a.g.y.*, s. 32; *Endonezya'da Sendikal Hareket*, Profizdat, Moskova, 1961, s. 28 (Rusça).

Sağ kanat, bu örgütü, sırf Endonezya'nın ekonomik ve siyasal durumunu araştıracak bir akademik kulüp olarak görüyordu. Bunlar, Endonezyalı işçinin sosyalist fikirleri kavrayacak kadar, hele de sosyalist eyleme girişecek kadar olgunlaşmadığını iddia ederek, DHSDF'nin kitlesel işçi sınıfı ya da ulusal kurtuluş hareketleriyle bağlar kurmasına inatla karşı çıktılar. Endonezyalıların özyönetime henüz hazır olmadığını öne süren sağ kanat, Hollanda'nın sömürgeci egemenliğini neredeyse haklı çıkardı ve ulusal kurtuluş hareketini esasen burjuva nitelikli sayıp sekter bir yaklaşımla reddederek, yerli halkı Batı uygarlığıyla tanıştırma niyeti güttü. Sol liderler (Sneevliet ve Adolf Baars), örgütü militan bir sosyalist partiye dönüştürmeye, Endonezyalılar arasında sosyalizme ilgi uyandırmaya ve partiye bizzat Endonezyalıların önderlik etmesini sağlamaya çalıştılar. Sol, sömürgeci politikaları, özellikle de Hollanda'nın politikasını sürekli teşhir etti; emperyalizme karşı ve ülkenin yabancı tahakkümünden kurtulması için Endonezyalılarla ortak mücadeleyi savundu. Sol, bu yarıştan zaferle çıktı. DHSDF, sömürgeci politikaları teşhir edip sosyalist fikirleri yaymak için, 1915'ten itibaren *Het vrije woord* gazetesini ve 1916'dan itibaren Malayca *Soeara Merdika* gazetesini çıkardı.

DHSDF çevresinde yavaş yavaş bir grup genç Endonezyalı yurtsever toplandı. Sol, onlardan destek alarak Endonezyalı kitleler arasında faaliyetlerini genişletti. 1916'da örgütün lider kadrosunda, birkaç genç Endonezyalı (daha sonra seçkin birer komünist olan Semaoen, Marko, Kartodikromo ve başkaları) yer alıyordu; 1917'nin başında ise Sosyal Demokratlar, Surabaya'da Sama-Rata (Eşitlik) adını taşıyan ve kısa sürede üye sayısı 120'yi bulan bir Endonezya şubesi açtılar.

Sol, sendikalar üzerinde çok etkiliydi, onları güçlendirmeye ve proletaryanın çıkarlarını savunabilir hale getirmeye çalıştı, Endonezyalı ve Avrupalı işçilerin ortak örgütleri için mücadele verdi. Solun önayak olmasıyla, DHSDF, halkla daha yakın temasa geçebilmek için ülkedeki ulusal örgütlerle ilişkiler kurdu. DHSDF'nin 1916'da 360.000 üyesi bulunan Sarekat İslam'la kurduğu işbirliği çok başarılı oldu. DHSDF, Sarekat İslam'ı, ulusal bağımsızlık için kararlı devrimci mücadeleye yöneltmeye çalıştı ve "meşru" yollardan özyönetime kavuşma umutlarının, hele de ülkenin işlerinde söz hakkı için sömürgeci egemenlerden fiilen ricada bulunmalarının hiçbir sonuç vermeyeceğine örgütün eylemcilerini ikna etmeye uğraştı. Sosyal Demokratlar, Sarekat İslam'ı, emekçi halkın toplumsal taleplerini desteklemeye, sendikal hareketle işbirliğine yönlendirdi. DHSDF'den Semaoen ve Muhammed Yusuf, Sarekat İslam'ın 1916'daki birinci kongresinde bu ruhla konuşmalar yaptılar. DHSDF yalnızca Endonezya'da değil, gerçekte tüm ezilen Asya'da ilk Marksist örgüttü.

1911'in son günlerinde Çin Sosyalist Partisi kuruldu. Partinin kurucusu Jiang Kanghu mühendislik eğitimi almıştı ve anlaşıldığı kadarıyla, soyalist fikirleri yaymaktan çok, Ulusal Meclise seçilmesini garantileyecek desteği bulmayı amaçlıyordu. Yine de bu parti, Çin'de sosyalizme ilgi duyan insanların olduğu-

nu gösterdi. Parti hızla büyüdü. Daha sonra Çin Komünist Partisi'nin kurucuları arasında yer alan Li Dazhao da parti üyesiydi. Çin Sosyalist Partisi'nin programı, cumhuriyetin kurulmasını, ulusal azınlıkların özümsenmesini, miras sistemine son verilmesini, eğitimin kitleler arasında yayılmasını, kazanç getiren meslekle-rin ve sanayi üretiminin geliştirilmesini, arazi vergisi dışındaki tüm vergilerin kaldırılmasını vb. savunuyordu. Lenin'in dediği gibi, "sosyalizmle *hiçbir alakası olmayan*"[189] bu program yalnızca ılımlı burjuva demokratik taleplerden ibaretti. Çok geçmeden Çin Sosyalist Partisi içinde güçlü bir anarşist grup türedi; bu grup partiden ayrılarak Saf Sosyalist Parti denilen partiyi kurdu. Ne var ki, bu örgütlerin ikisi de Ağustos 1913'te dağıtıldı ve yasaklandı. Bazı liderleri, "iç huzursuzluk çıkardıkları" ve "bir dünya devrimi gerçekleştirmek için Rus Nihilistlerle işbirliği yaptıkları"[190] yönündeki suçlamalarla idam edildi.

Hindistan'da da sosyalizme ve Marksizme belli bir ilgi gözlendi. Karl Marx'ın yaşam öyküsünün Malayalam dilinde yayınlanması bunun kanıtıydı. Radikal bir gazeteci ve kararlı bir sömürgecilik düşmanı olan yazar Krişna Pillai, Marx'ın fikirlerini açıklamaya ve yaymaya çalıştı. Farklı ülkelerde sosyalizmin tarihi hakkında, Owen, Saint-Simon, Fourier, Louis Blanc, Proudhon ve Lassalle hakkında bir makale dizisi de yazıp yayınladı; Batı'nın toplumsal gelişimi üzerinde sosyalist fikirlerin etkisini değerlendirmeye çalıştı.[191] 1916'da Gucerat dilinde sosyalizm üzerine makaleler yayınlandı.

İspanya'da uzun yıllar siyasal göçmen olarak kalmış ve İspanyol anarkosendikalistlerle yakın bağlar kurmuş olan Isabelo de los Reyes, sosyalizm propagandası yapan ilk Filipinlilerden biriydi. Filipinler'e döndükten sonra, işçi örgütlerinin liderlerini Marx ile Engels'in ve Proudhon'un, Bakunin'in, Danton'un, Marat'nın eserleriyle tanıştırmaya girişti. Sosyalist fikirlerin propagandasını yapan bir diğer seçkin kişi ise Lope C. Santos'tu. Tagalog dilinde yazdığı ve 1906'da kitap olarak yayınlanan *Yükselen Güneş Işığı* adlı romanında, biraz safça ve her zaman doğru olmayan bir anlatımla olsa bile, bir adalet öğretisi olarak sosyalizmin özünü açıklamaya çalıştı. Roman büyük başarı kazanarak, o dönemde hiç görülmemiş bir rakamla, 3.000 nüsha satıldı.[192]

Özet olarak, gerek 1905-1907 Rus devriminin gerekse Bolşeviklerce ve farklı ülkelerde devrimci sol kanattan Sosyal Demokratlarca yürütülen faaliyetlerin etkisiyle, Asyalı ülkelerdeki ulusal kurtuluş hareketi (işçi sınıfı hareketi dâhil) ile uluslararası proletarya arasında doğrudan temaslar kurulmaya başladı. Oldukça etkisiz kalsalar bile, ilk sosyalist örgütler ortaya çıktı. Gelecekteki devrimci kuşaklara, bağımsız bir işçi sınıfı hareketi davasına bunların oldukça büyük yardımı dokundu.

189 V. İ. Lenin, "Yenilenen Çin", *Toplu Yapıtlar*, C. 18, s. 401.

190 Bkz. A. G. Krimov, *a.g.y.*, s. 261-62; K. V. Şevelev, *Çin Komünist Partisinin Doğuşu (1917-1921)* (Bilim Adaylık Tezi), Moskova, 1975, s. 40-42 (Rusça).

191 Bkz. *New Age*, 17 Haziran 1975.

192 Bkz. G. I. Levinson, *a.g.y.*, s. 74-77.

AFRİKA: EMEKÇİ HALKIN DURUMU VE MÜCADELESİ

Afrika'da ücretli emek ordusu 20. yüzyılın ilk on yıllarında şekillenmeyi sürdürdü. Ulusal kurtuluş hareketi güçlenirken, proletaryanın ve yarı proleter kitlelerinin mücadelesinin ilk biçimleri ortaya çıkıyordu. Bu süreçler Kuzey, Güney ve Tropikal Afrika'da kendine özgü ayırt edici özellikler gösteriyor, aralarında daha önce belirmeye başlamış olan bölgesel farklılıklar derinleşiyordu.

Kuzey Afrika'da İşçi Sınıfının Gelişiminde ve Mücadelesinde Ayırt Edici Özellikler

Emperyalist ülkelerce yoğun olarak yapılan sermaye yatırımı, Kuzey Afrika ülkelerinin ekonomik gelişimini etkiledi. Dolayısıyla, ücretli işçi talebi hızla büyüdü. Toprakların zorla alınıp Avrupalılara devredilmesi, ortak toprak mülkiyetine son verilmesi, vergi yükünün artırılması vb. yoluyla ücretli emek havuzu oluşturuldu. Ürünleri Avrupa'nın sanayi mallarıyla yarışamadığı için iflas eden zanaatçılar da yeni oluşan proletaryaya katıldı. Nitekim 1910'da Asyut'ta (Mısır) en fazla 70 el dokuma tezgâhı kalmıştı, oysaki sadece birkaç yıl önce bu sayı 300'ü buluyordu.[193] Diğer geleneksel zanaat merkezlerinde de durum böyleydi.

Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, doğrudan üretimle uğraşanların yoksullaşma süreci özellikle Kuzey Afrika'da yaygındı. Ayrıca bu süreç, biçare emekçi halkın proletaryaya dönüşmesinden çok daha hızlı ilerledi. Kırsal bölgelerde üretim araçlarından yoksun kalanlar, kente göç ettikleri zaman bile genellikle ücretli işçi olamadılar; aksine, belirli bir uğraşısı bulunmayan kişiler haline geldiler. Bunlar, marjinal tabakalar denilen ve işportacılık yaparak, küçük hizmetler vererek, ufak tefek işler görerek elde ettikleri cılız ve düzensiz gelirlerle geçinen tabakaları oluşturdular. Ürün işleyen sanayi girişimlerinin çoğu tarımsal hammaddelere bağımlı olduğu ve yalnızca mevsimlik iş olanakları sunduğu için, işçilerin büyük bölümü, köyüyle sıkı bağları bulunan gündelikçi ve mevsimlik emekçiydi.

1911-1918 yıllarında Kuzey Afrika ülkelerinde toplam işçi sayısı yaklaşık 1,5 milyon kadardı ve bunların en az yarısı tarımda çalışıyordu.[194] Yeni oluşan pro-

193 Gabriel Baer, *Studies in the Social History of Modern Egypt*, The University of Chicago Press, Chicago, 1969, s. 153.

194 Şu yapıtlarda verilen rakamlardan hesaplanmıştır: L. A. Friedman, *1882-1952 Arası Mısır. Kırsal Sosyo-ekonomik Yapı*, Nauka, Moskova, 1973, s. 232 (Rusça); F. M. Atsamba, *Mısır'da İşçi Sınıfının Oluşumu ve Ekonomik Durumu*, Moscow University Press, Moskova, 1960, s. 88 (Rusça); N. A. İvanov, "Tunus'ta Ulusal İşçi Sınıfı Hareketinin Ortaya Çıkışı (1924-1925)", *Narody Azii i Afriki*, No. 2, 1966, s. 45 (Rusça); Charles-Robert Ageron, *Les Algériens musulmans et la France* [Müslüman Cezayirliler ve Fransa] *(1871-1919)*, C. 2, Presses universitaires de France, Paris, 1968, s. 826; Tayeb Belloula, *Les Algériens en France* [Fransa'da Cezayirliler], Éditions Nationales Algériennes, Cezayir, 1965; Augustin Bernard, *L'Afrique du Nord pendant la guerre* [Savaş Sırasında Kuzey Afrika], Presses universitaires de France, Paris, 1926, s. 11; N. S. Lutskaya, *Çağdaş Fas Tarihi Üzerine Denemeler*, Nauka, Moskova, 1973, s. 73 (Rusça); A. Yash, *Fas. Bir Sömürge Yönetimi Vakası ve Sonucu*, Foreign Literature Publishing House, Moskova, 1958, s. 339 (Rusça); Mark I. Cohen ve Loran Hahn, *Morocco. Old Land, New Nation*, Frederick A. Praeger Publishers, New York, 1966, s. 25; Charles F. Stewart, *The Economy of Morocco 1912-1962*, Harvard University Press, Cambridge (Mass.), 1964, s. 65.

letarya, Avrupa'dan gelen göçmen akınıyla çabucak güçlendi. 20. yüzyılın ikinci on yılı sona erdiğinde, sadece Cezayir'de ve Tunus'ta 116.000 Avrupalı işçi çalışıyordu. Aralarında, Fransızlardan başka, birçok İtalyan, İspanyol, Maltalı ve başka işçi de vardı.

Kuzey Afrika'da, beceri gerektiren işleri salt Avrupalılara ayırmak için bir "renk engeli" yoktu: Onlar da kısmen hem vasıflı hem de vasıfsız işçi gruplarından oluşuyordu.[195] Avrupalıların çalışma koşulları, Araplarınkinden pek farklı değildi. Avrupalıların ücretleri, Arap işçilerinkinden bir hayli yüksek olmasına karşın, kural olarak, resmî asgari geçim düzeyinin bile altındaydı. Vasıfsız Avrupalı işçilerin çoğu, esnafa ve meyhanecilere gırtlağına kadar borçluydu. Yeterli para biriktirip eve dönme, kendi işini kurma ya da bir tarla satın alma umutları suya düştü. Yine de Avrupalı işçilerden bazılarının sosyoekonomik konumu, işçi aristokrasisine dönüşmekte olduklarına işaret ediyordu. Daha o sırada gözle görülebilen bu eğilim yıllar geçtikçe güçleniyordu.

Arap işçilerin durumu çok daha kötüydü. Üç kuruş için gündoğumundan günbatımına kadar çalıştıkları Avrupalılara ait çiftliklerde, çoğunlukla günde bir kilo ekmek ve ayda iki litre zeytinyağı, birkaç kilo incir, birkaç kilo da tahıl ile idare ediyorlardı.[196] Çoğunlukla barınacak yer verilmeyen mevsimlik işçiler açıkta uyumak zorunda kalıyordu. Böyle ağır çalışma ve yaşam koşullarına uzun süre dayanamayan Arap işçiler köylerine dönüyorlardı. Köylüler ancak çaresiz oldukları ve aç kalıp ölmekten korktukları için, yerleşimcilerin çiftliklerinde, taşıma işlerinde ve madenlerde zoraki çalışıyorlardı.

İşçilerin çoğu gırtlağına kadar borçluydu. İşverenlerin kendileri sıklıkla tefecilik yaparak, işçilere avans veriyorlardı. Kapitalistler, para cezalarından ve çeşitli kesintilerden oluşan bir sistemi yaygın olarak kullandılar. Örneğin Mısır'da, sadece "yasal" kesintiler bile ücretin %7'si ila %13'ünü oluşturuyordu. Bundan başka, aracılar ve sıklıkla kâhyalık yapan çavuşlar da çoğu zaman işçilerin ücretinin bir kısmını cebe indiriyordu.

Kuzey Afrika'da ancak 20. yüzyıl başında görülen çalışma mevzuatının ilk örnekleri, işverenlerin keyfî davranışlarını neredeyse hiç kısıtlamadı.

İşçi sınıfı hareketinin zayıflığının en önemli nedeni, Arap proletaryasının sosyoekonomik açıdan olgunlaşmış olmaması ve bünyesinde neredeyse hiç fabrika işçisi barındırmamasıydı. Aynı zamanda, işçi aristokrasisine katılmayıp ileri antikapitalist mücadele geleneklerini sürdüren nispeten geniş bir Avrupalı işçi kitlesinin varlığı ve uluslararası işçi sınıfı hareketi merkezlerine coğrafi yakınlık, yeni ortaya çıkan Arap proletaryasının ileri antikapitalist mücadele biçimle-

195 Bkz. örneğin, M. F. Vidyasova, *Tunus'un Toplumsal Yapısında İşçi Sınıfı*, Nauka, Moskova, 1975, s. 148 (Rusça); R. Bernard, C. Aymard, *L'oeuvre française au Maroc* [Fas'ta Fransa'nın Yaptıkları], Paris, 1914, s. 93.

196 *Traité pratique d'agriculture pour le Nord de l'Afrique* [Afrika'nın Kuzeyi İçin Uygulamalı Tarım Kitabı], C. 2, Paris, 1929, s. 344.

rini ve yöntemlerini öğrenmesine katkıda bulundu. Grev hareketini ve sendikal örgütlenmeyi başlatanlar, sosyalist fikirlerin propagandasını yapanlar kesinlikle Avrupalı işçilerdi.

Kendi ülkelerindeki proleter ve sosyalist örgütlerle siyasal ve örgütsel bağlarını koruyan Avrupalı işçilerin Kuzey Afrika'daki eylemleri, birinci Rus devriminin ve Batı Avrupa'da yükselen kitlesel emekçi halk hareketinin etkisiyle daha bir yoğunlaştı. Avrupalı işçilerin Cezayir'de, Tunus'ta ve Mısır'da önceleri genellikle tek tük yaptıkları grevler, 1905'ten sonra, Arap işçilerin giderek daha çok katıldıkları alışılmış bir olgu halini aldı. Örneğin, Tunus'ta 1904-1913 yıllarında 83 grev meydana geldi.[197]

Grevcilerin talepleri çoğunlukla ekonomikti; daha iyi çalışma koşulları, daha yüksek ücretler, daha kısa çalışma saatleri vb. Ama ara sıra siyasal eylem örneklerine de tanık olundu: 1905'te ve 1906'da Cezayir kentinde yapılan 1 Mayıs gösterileri, Rus devrimcilerin sınır dışı edilmesini kınamak için 1907'de İskenderiye'de ve Kahire'de yapılan gösteriler, Libya'ya yönelik İtalyan saldırganlığını protesto etmek için 1911'de İskenderiye'de liman işçilerinin ve başka işçilerin düzenledikleri antiemperyalist gösteri ile 1912'de tramvay işçilerinin Tunus kentinde yaptıkları grev.

Sömürge yetkilileri, yeni gelişen proletaryanın yükselen hareketiyle mücadele ederken, yasaklara ve misillemelere yaygın olarak başvurdular. 1905'te Tunus'ta sendikaları ve gösterileri yasaklayan bir kararname yayınlandı. Toplantı yapmak için özel izin alınması gerekliydi. 1906'da Cezayir kentinde düzenlenen 1 Mayıs gösterisi sırasında, göstericilere gözdağı vermek için kentin sokaklarında askerler devriye gezdi. Birinci Dünya Savaşı başlayıncaya kadar, devrimci eğilime sahip birçok işçi işinden atılmıştı. İşçi liderlerine türlü türlü eziyetler yapıldı ya da rüşvet olarak devlet işlerinde çalışmaları teklif edildi.[198]

Yetkililerin cezalandırma eylemlerine rağmen, hareket yavaş yavaş güç topladı. Sendikaların gelişip büyümesi, bunun işaretlerinden biriydi. Mısır'da 1905'te liman işçileri sendikası, 1906'da ise tütün işçileri sendikası ile bankacılık ve ticaret çalışanları sendikası kuruldu. İlk sendikalar neredeyse yalnızca Avrupalı işçileri kapsıyordu.[199] Tunus'ta işçilerin mücadelesi, resmî yasağa rağmen sendikaları ayakta tuttu. 1911'de burada, Fransa Genel İş Konfederasyonu'nun bir şubesi kuruldu. Sendikal örgütler, grev eylemleri yaptı, taleplerini dile getirdi, kısa ömürlü ve düşük tirajlı olsa bile birçok gazete çıkardı. Tunus'ta 1905'te *La Voix de l'ouvrier* [İşçinin Sesi] adlı devrimci sendikalist bir gazete çıkarmaya başladı. 1905-1906'da yayınlanan *Le Syndicalisme* dergisi, siyasal olarak birincisine

197 *Annuaire de l'Afrique du Nord* [Kuzey Afrika Yıllığı], *IX, 1970,* Éditions du Centre National de la recherche scientifique, Paris, 1971, s. 946.

198 Bkz. Sh. A. Al-Shafy, *Mısır'da Ulusal Kurtuluş Hareketinin Gelişimi, 1882-1956,* Foreign Literature Publishing House, Moskova, 1961, s. 47 (Rusça).

199 Bkz. Ye. Veit, *Mısır,* Moskovsky Rabochy, Moskova, Leningrad, 1928, s. 80 (Rusça).

yakındı. *Le Prolétaire* (1808) ve *La Voix des cheminots* [Demiryolcuların Sesi] (Mayıs 1910) gazeteleri vardı; bu ikincisini, Kuzey Afrikalı demiryolu çalışanları çıkardı.[200] Avrupalı göçmenlerce kurulan sendikalar genellikle yerli işçileri üyeliğe kabul etti ve sermayeye karşı ortak mücadele için onları uyarmaya çalıştı. Ne var ki bu durum, Avrupalı işçilerin bazı kesimlerinin, yeni oluşan Arap proletaryasının gereksinimlerine kayıtsız kaldıkları gerçeğini ortadan kaldırmadı, hatta bazıları ırkçı görüşler taşıyordu. Yine de ortak kitle örgütleri kurma ve ortak eylem yapma yönünde apaçık bir eğilim gözleniyordu.

Gözlenen başka bir eğilim de yerli işçilere ait sendikaların ortaya çıkmasıydı. Örneğin, 1909'da Mısır'da kol işçilerini kapsayan bir sendika kuruldu; anlaşıldığı kadarıyla Kuzey Afrika'da sadece Arapların yer aldığı ilk sendika olan bu örgütün İskenderiye'de, İsmailiye'de ve Port Said'de şubeleri vardı. Birinci Dünya Savaşı sırasında, Arap demiryolcular Tunus'ta kendi yardımlaşma sandıklarını kurdu. Tütün işçileri de onları izleyerek Fransızlarınkinden ayrı bir örgüt kurdular. Arap sendikalarının gelişmesi, ulusal açıdan ezilen halk kitlelerinin sınıf mücadelesine katılmasına yardımcı oldu, böylece de daha sonra Avrupa ve Arap proletaryası arasında antiemperyalist ulusal kurtuluş mücadelesi temelinde niteliksel açıdan yeni bir birliğin ortaya çıkması için gerekli ön koşulları yarattı.

İncelenen dönemde, Kuzey Afrika'daki sosyalist hareket neredeyse yalnızca Avrupalı işçiler arasında etkiliydi. Cezayir'de ve Tunus'ta, SFIO'ya bağlı sosyalist işçi federasyonları vardı. 1918'de, sadece Tunus'taki federasyonun üye sayısı bile 34.000'di. Bu örgütlerin amaçları, Cezayir Sosyalist İşçi Federasyonu'na ait programdaki bazı maddelerden anlaşılabilir: 1) Cezayirli tüm işçilerle bağ kurmak, eldeki her olanağı kullanarak onların taleplerini sahiplenmek ve ortak çıkarları savunmaya dönük protestolarını desteklemek...; 3) tüm seçim kampanyalarına ... katılmak; 4) işçilerin çıkarlarını koruyup kollamak, yürürlükteki yasalara ve kararlara kesin olarak uyulmasını sağlamak, mevzuatın iyileştirilmesi için etkili propaganda yürütmek; 5) hiçbir ırk ya da cinsiyet ayrımı gözetmeksizin işçilerin tam kurtuluşu için gerekli tüm önlemleri almak; 6) sosyalist ya da komünist bir temelde işçilere ait üretim ve tüketim kooperatiflerinin kurulmasını ve geliştirilmesini mümkün olan her yolla teşvik etmek.[201]

1908'de Mısır'da bir Sosyalist Parti kurmak için başarısız bir girişimde bulunan Arap küçük burjuva Sosyalistleri Şumeyli, Selam Musa, Mustafa el-Mansuri ve başkaları, farklı bir sosyalist eğilimi temsil ediyordu. Şumeyli'nin yayınladığı programda birçok burjuva demokratik reform yer alıyordu.[202]

İlk Arap Sosyalistlerin bakış açısı, İkinci Enternasyonal'deki oportünist unsurlardan büyük ölçüde etkilendi; bunlar, idari reformlar yoluyla barışçıl ve

200 *Annuaire de l'Afrique du Nord*, IX, 1970, s. 937-41.

201 *La Deuxième Internationale et l'Orient* [İkinci Enternasyonal ve Doğu]. Sous la direction de Georges Haupt et Madeleine Reberioux, Éditions Cujas, Paris, 1967, s. 444-45.

202 Bkz. Z. İ. Levin, *a.g.y.*, s. 239.

aşamalı "sosyalist" dönüşümleri savundular. O dönemdeki Arap sosyalistlerin tarihsel katkısı, yalnızca ulusal bağımsızlık isteyerek ulusal özfarkındalığın güçlenmesine yardım etmekle kalmayıp, aynı zamanda da Arap kamuoyunun dikkatini Marksizme çekmeleridir. Özgül olarak, el-Mansuri'nin çoğunlukla Engels'in *Ütopyacı ve Bilimsel Sosyalizm*'ini temel alarak yazdığı *Tarikh al-mathahib al-Ishtirakiya* (Sosyalist Öğretiler Tarihi) adlı kitap, Marksizmin temel ilkelerini ve tarihçesini Arap dilinde sistematik olarak açımlayan ilk yapıttı.

Kuzey Afrika'daki işçi sınıfı hareketinin önemli, ayrıksı bir özelliği, ulusal kurtuluş mücadelesinin genel olarak kabardığı ve birinci Rus devriminin etkisiyle daha da yoğunlaştığı bir ortamda gelişmiş olmasıydı. Mısır'da ulusal bağımsızlığı amaç edinen burjuva demokratik Vatan Partisi'nin kurulması işte o dönemde gerçekleşti. Tunus'ta ve Cezayir'de burjuva milliyetçi Genç Tunuslular ve Genç Cezayirliler hareketi ortaya çıktı. Hareketin mensupları, Arap ve Fransız nüfusa eşit haklar verilmesi, yerli halkın eğitiminin yükseltilmesi, hükümet desteğiyle modern tarım tekniklerinin uygulamaya geçirilmesi vb. amacını güttüler. Ama ülkelerinin ulusal bağımsızlığı sorununu gündeme getirmediler.[203]

Tunus'taki ve Cezayir'deki burjuva ulusal muhalefet, işçi sınıfı hareketi üzerinde pek az etkili oldu. Yalnızca 1912'de, Genç Tunuslular, tramvay işçilerinin antiemperyalist bir grevine destek verdiler. Vatan Partisi'nin işçi sorununa yakın ilgi gösterdiği Mısır'da durum farklıydı. Mustafa Kamil'in ölümünden sonra parti liderliğini üstlenen Muhammed Farid şöyle diyordu: "İşçileri eğitin, karanlıktan aydınlığa çıkarın, Avrupa'daki kardeşlerinin durumu hakkında, bilgiyle, birlikle ve dayanışmayla ulaştıkları göreli mutluluk hakkında bilgilendirin."[204]

Vatancıların girişimiyle, işçiler için akşam kursları açıldı ve kol işçileri sendikası kuruldu. Tüzüğe göre, sendikanın amaçları arasında, üyelerin daha iyi maddi koşullara kavuşturulması ve kültürel gelişimlerinin teşvik edilmesi yanında şunlar da vardı: Bedelsiz hukuki ve tıbbi yardım, işsizlere maddi yardım, teknik eğitime destek, üretim ve tüketim kooperatiflerinin kurulması.[205] Ama sendikanın faaliyetleri yalnızca bunlarla sınırlı değildi. Özgül olarak, sendika, 1910'da greve gittikleri zaman Kahireli demiryolculara yardım etti. Vatancıların işçiler üzerinde, özellikle de sömürgecilik karşıtı mücadeleye etkin olarak katılanlar üzerinde belirli bir etkisi vardı. İşçiler, partinin kentlerde düzenlediği tüm büyük kitlesel eylemlere katıldılar.

Vatan Partisi, İkinci Enternasyonal'le irtibat kurdu. Muhammed Farid, tüm uluslararası sosyalist kongrelerde hazır bulundu ve Mısır'ın bağımsızlık taleplerini destekleyen belgelerin bu platformlarda kabul edilmesini sağlamaya çalıştı. Vatan Partisi, Mısır proletaryasının siyasal uyanışına yardım etti, emperyalizm

203 W. Knapp, *Tunisia*, Londra, 1970, s. 121-22.

204 Alındığı kaynak: Sh. A. Al-Shafy, *a.g.y.*, s. 43.

205 Bkz. R. Al-Barawi ve M. Uleish, *Mısır'ın Modern Dönemde Ekonomik Gelişimi*, Moskova, 1954, s. 239 (Rusça).

karşıtı duygularının bilenmesini özendirdi ve gelişmiş kapitalist ülkelerdeki proleter mücadelesi ile ulusal kurtuluş hareketi arasında temasların kurulmasına yardımcı oldu.

Birinci Dünya Savaşı arifesinde, Kuzey Afrika'daki işçi sınıfı ve ulusal kurtuluş hareketi gitgide şiddetlenen baskılara maruz kaldı. Mısır'da ve Tunus'ta, işçiler ve ulusal kurtuluş hareketi liderleri arasından toplu tutuklamalar yapıldı; birçoğu sınır dışı edildi ya da ülkeden göçmeye zorlandı. Fransız ve İtalyan zalimlerin korkunç kıyımlar eşliğinde düşmanlık tohumları ektikleri Fas'ta ve Libya'da, Arap halkı hedef alan her türlü şiddet eylemine sonuna kadar kapılar açıldı. Ama o dönemde ulusal kurtuluş hareketinin gerilemesi, sömürgeci rejimlere yalnızca geçici bir rahatlama getirdi. Birinci Dünya Savaşı, Kuzey Afrika'daki sömürgelerde tüm toplumsal çelişkileri ciddi ölçüde şiddetlendirdi. Önceki mücadelelerde kazanılan deneyim de boşa gitmedi. Daha sonra, tüm bu faktörler, Rusya'daki Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin zafere ulaşmasının büyük güç kazandırdığı yeni bir devrimci dalganın altında yatan unsurlar haline geldi.

Afrika'nın Güneyinde Proletarya ve İşçi Sınıfı Hareketi

Yabancılara ait girişimler, Afrika'nın güneyinde proletaryanın gelişmesine temel oluşturmaya devam etti. Bu bölgenin Güney Afrika Birliği'ni oluşturan kısmındaki sömürgeci girişimlerde 1918'de 1.060.000 kişi çalıştırılıyordu. Yaklaşık 350.000 Afrikalı, Hintli ve siyah işçi sanayide ve 450.000 işçi tarımda çalışıyordu,[206] bunların çoğu göçmendi. Altın ve elmas madenciliğinin ve ilgili sanayilerin hızla genişlemesinin etkisiyle işçi sayısı hızla arttı. Afrikalıları iş aramak için doğdukları toprakları terk etmek zorunda bırakmak amacıyla ekonomi dışı baskı yöntemlerine yaygın olarak başvuruldu. Geçiş izni sistemi, Afrikalıların hareket özgürlüğünü kısıtladı, insan akınını düzenleme ve çalışmak üzere sözleşme imzalamış olanları elde tutma olanağı sağladı.[207] İnsan gücü değişim oranının aşırı yüksek olduğu, öyle ki bazen tüm personelin yılda birkaç kez değiştiği ve işçiyi tamamen tüketip bitiren aşırı şiddetli sömürünün uygulandığı koşullarda, komşu sömürgelerden (Basutoland, Swaziland, Bechuanaland, Mozambik gibi yerlerden) gelen göçmen Afrikalı emek gücü yaygın olarak kullanıldı.[208] Bir işveren derneği olan ve insan gücü tedarikçisi olarak işlev gören Madenciler Odası, her daim birörnek bir çalışma ve ücret sistemi kurdu. Bu sistem, ücretleri çok düşük düzeyde tutmaya, hatta daha da düşürme-

206 Bkz. N. Petrov, "Güney Afrika'da Ulusal Sorun ve İşçi Sınıfı Hareketi", *The Communist International*, No. 11,1925, s. 150 (Rusça).

207 S. Van der Horst, *Native Labour in South Africa*, Londra, 1971, s. 205.

208 İngiliz Güney Afrikası (Basutoland, Swaziland ve Bechuanaland Protektorası) kökenli göçmen işçiler 1903-1905'te Afrikalı toplam ücretli işçilerin %25'ini oluşturuyordu. (D. Robert Houghton ve Jennifer Dagut, *Source Material on the South African Economy: 1860-1970*, C. 2, 1899-1919, Oxford University Press, Cape Town, 1972, s. 92).

ye olanak sağladı. Aracı tüccarların devşirdiği Afrikalılar, sonunda genellikle borçlu düşüp işine bağımlı duruma geldi.

Güney Afrika Birliği'nin sömürgeci ekonomisinin temelini, vasıfsız Afrikalı emeği oluşturuyordu. Aynı zamanda, 20. yüzyıl başında pek çok yerli işçi, önceleri yalnızca Avrupalılara özgü sayılan birçok işin üstesinden gelmeyi uzun süre yapa yapa öğrenmişti. Ücretler aşırı düşüktü. İş günü 10 ila 12 saatti, çoğu kez Pazar izni yoktu ya da fazla mesai için para verilmiyordu. Belirlenen kota tutturulmazsa hiç ödeme yapılmıyordu.[209] Kentlerde aileleriyle birlikte yaşayan Afrikalılar bile kötü besleniyor ve umutsuzca kötü koşullarda sürünüyordu.[210] Afrikalı madenciler, dikenli tellerin ardında ve silahlı korucuların gözetiminde tıklım tıklım dolu barakalarda barınıyorlardı. Transvaal madenlerinde her yıl hastalık ve iş kazaları nedeniyle 5.000 Afrikalı ölüyordu. İskorbüt hastalığı ve kötü beslenme kurbanlarının sayısı öyle yükseldi ki, 1906'da yetkililer, Afrikalı madenciler için çok yetersiz bile olsa bir asgari kumanya düzeyi belirlemek zorunda kaldılar.

Afrikalı tarım işçilerinin durumu özellikle zordu. Ücretler çoğunlukla ayni olarak ödeniyordu. 1913 tarihli Yerli Arazileri Yasasıyla, ülke topraklarının yalnızca %7'si Afrikalılara ayrıldı ve daha önce yaygın bir uygulama olan Afrikalıların Avrupalılardan ayni ödemeyle ve para vererek arazi kiralamalarına pek çok kısıtlama getirildi; bu uygulama Afrikalıların gitgide topraksız kalmalarına ve ücretli emekçi olmalarına yol açtı. Avrupa tarım sektörüne özgü kapitalist sömürü yöntemlerine nihai geçiş gitgide hızlanarak gerçekleşiyordu.

Güney Afrika Birliği'nde, Afrikalıların yanı sıra, yaklaşık 260.000 de Avrupalı işçi istihdam ediliyordu; sanayide demiryollarında çalışan bu işçilerin çoğu göçmendi. Genellikle vasıflı işlerde çalışıyorlardı.[211]

Afrikaner denilen Boer çiftçilerden iflas edenler de Avrupalı proletaryanın saflarına katıldı. Bunların bazıları ustabaşı olarak yüksek ücretli işler buldu. Avrupalılar ile Afrikalıların oranı madencilik sektöründe yaklaşık bire on,[212] imalat sektöründe ise bire ikiydi. 20. yüzyılın ilk on yılları gibi erken bir zamanda, Avrupalı işçilerin çoğu, işverenlerin Afrikalıları sömürerek elde ettikleri muazzam kârlar sayesinde besledikleri bir işçi aristokrasisi oluşturdu. Vasıflı Avrupalı işçilerin yaşam standardı görece yüksekti ve ücretleri, Güney Afrika'da emek üretkenliği daha düşük olmasına rağmen, ABD'li işçilerin gerçek ücretiyle aşağı yukarı aynı düzeydeydi.[213] Avrupalılar ile Afrikalıların ücretleri arasındaki

209 E. S. Sachs, *The Anatomy of Apartheid*, Collet's, Londra, 1965, s. 141.

210 L. Oliver, *The Anatomy of African Misery*, New York, 1969, s. 162.

211 *The Oxford History of South Africa*, haz. Monica Wilson ve Leonard Thompson, C. II, *South Africa, 1870-1966*. The Clarendon Press, Oxford, 1971, s. 21.

212 C. W. De Kiewiet, *A History of South Africa, Social and Economic*, The Clarendon Press, Oxford, 1942, s. 164.

213 S. Van der Horst, *a.g.y.*, s. 256.

makas açılmaya devam etti ve 11,7:1 oranına ulaştı.[214] Yine de Avrupalı işçilerin toplumsal-siyasal ayrıcalıkları yasayla resmileştirilmiş değildi. Tekeller, o işçilerin de ücretlerini düşürdü ve yerlerine Afrikalıları koydu. Bu durum, Avrupalı işçileri kapitalistlere karşı eyleme geçmeye yöneltti.

Güney Afrika'da 20. yüzyılın ilk on yılları, işçi sınıfı hareketinde, yalnızca grev hareketinin biçimlerini ve yöntemlerini değil, öne sürülen taleplerin niteliğini de daha bir geliştiren eşi benzeri görülmemiş bir yükselmeye tanıklık etti. Güney Afrika'da siyasal yaşamı büyük ölçüde etkileyen 1905-1907 Rus devrimi de bunu kolaylaştırdı. 1905'te işçiler ve demokrat aydınlar, Kanlı Pazar'ı protesto etmek ve Rus devrimcileri desteklemek için şehirlerde toplantılar ve mitingler düzenlediler; hatta bir de Rusya'nın Dostları Derneği kurdular. Devrimci demokratik duygular yüksekti. Seçkin Güney Afrikalı yazar W. P. Schreiner'in oğlu O. D. Schreiner'ce yazılan mektup bunun tipik bir örneğiydi. *The South African News*'da 6 Şubat 1905'te yayınlanan mektup, Rus grev hareketiyle dayanışma duygularını dile getiriyor ve Rus devrimini, insanlık tarihinin son yüzyıllardaki en büyük olayı olarak betimliyordu.[215]

O dönemde ilk kitlesel eylem, maden sahiplerine karşı Avrupalı işçilerce yapıldı. Mayıs 1907'de, Rand madeni yeraltı ocaklarında çalışan Avrupalıların yaklaşık yarısı, patlatıcılar meslek sendikasının çağrısına uyarak greve gitti. Grevin nedeni, ücretlerin %15 düşürülmesi ve Afrikalıların çalıştırdığı matkapları denetleyen Avrupalı ustabaşıların görevlerinin artırılmasıydı.

Grev kırıcılara karşı grev gözcüleri görevlendirildi. Grevcilerin taleplerini yetkililere iletmek üzere 300 işçinin Pretoria'ya yürüyüşü örgütlendi. Hükümet ise madenlere iki İngiliz alayı konuşlandırarak karşılık verdi. İşverenler, grevcileri işten çıkardılar ve onların yerine, daha düşük ücretle çalışmayı kabul eden Boerleri almaya başladılar. Grev neredeyse üç ay sürdü ve yenilgiyle sonuçlandı. Sendika merkez komitesi ve grev liderleri tasfiye edildi, Avrupalı maden işçilerinin sayısı %10 oranında azaltıldı.[216] Grevin yenilgiye uğramasının temel nedeni ne Avrupalı matkap operatörlerince ne de Afrikalı işçilerce desteklenmesiydi.

Grevden çıkarılan dersler, bir işçi partisi kurma hazırlıklarına ivme kattı. Ülkenin bazı bölgelerinde, örneğin Mayıs 1905'ten beri Cape kolonisinde ve Mayıs 1906'dan beri Transvaal'da İşçi Partisi'nin yerel örgütleri zaten vardı. Ocak 1910'da bu örgütler birleşerek Güney Afrika İşçi Partisi'ni oluşturdu; 1914'te partinin aidat ödeyen üye sayısı 16.000'di.

Parti manifestosu, beyaz işçiler için daha iyi yaşam ve çalışma koşulları talep etmesinin yanı sıra, "her alana sızan Asyalı rekabetine karşı Batı standart-

214 Francis Wilson, *Labour in the South African Gold Mines. 1911-1969*, Cambridge University Press, Cambridge, 1972, s. 45.

215 P. Walshe, *The Rise of African Nationalism in South Africa. African National Congress, 1912-1952*, C. Hurst and Co., Londra, 1970, s. 98.

216 H. J. ve R. E. Simons, *Class and Colour in South Africa, 1850-1950*, Penguin Books, Harmondsworth, 1969, s. 166-68.

larının korunması ve Asyalıların ülkeden göç etmesini özendirmek için cömert parasal destek verilmesi", "Yerlilerin Avrupalılara ait merkezlere taşınmasının caydırılması ve Yerlilerin kendilerine ayrılmış uygun bölgelerde gelişiminin özendirilmesi"[217] gerektiği öne sürülüyordu. Parti, ırksal dışlayıcılık ve dar meslek sendikacılığı politikası izledi. Irklar arası sınıfsal dayanışmanın yararlarını düşük olasılıklı ve kuşkulu bir şey olarak gördü; beyaz işçilerin dayanışması sayesinde somut ve dolaysız avantajlar elde etme fırsatı çok daha çekiciydi.[218] Avrupalı işçiler, bulundukları ayrıcalıklı ekonomik konum nedeniyle, kendilerini sendikalist ve esasen burjuva nitelikli dar bir politika çerçevesine hapsettiler.

Madencilik kodamanlarına karşı verdikleri mücadelede Avrupalı işçilerin ayrıcalıklarını koruyup gözeten İşçi Partililer, Boer Tarımcılarla ittifak kurdular. İşçi Partisi'nin desteklediği Tarımcılar, Avrupalı olmayan ücretli işçilere karşı aşağılık bir yasal düzenlemenin kabul edilmesini sağladılar. Güney Afrika tarihinde ilk kez maden işçilerine "renk engeli" koyan Madenler ve Tesisler Yasası 1911'de çıkarıldı. Bu yasayla, 32 çeşit iş alanı yalnızca beyazlara ayrıldı. Aynı yıl, Afrikalı işçilere karşı mevcut ırk ayrımı sistemine yasal onay veren Yerlilerin Çalışmasını Düzenleyen Yasa kabul edildi. Özgül olarak, işverenlerini terk eden ya da sözleşme hükümlerine uymayan işçilere para cezaları getirildi. Afrikalıların sözleşmelerini feshetmeleri ya da grevlere katılmaları yasaklandı.[219]

Irksal önyargı sendikal faaliyette de kendini hissettirdi ve 1907'deki grevin yenilgisinden sonra Boerlerin sendikalara akın etmesi bunu güçlendirdi. Siyahlar sendikalara yalnızca, Afrikalı ücretli işçilerin az sayıda olduğu Cape eyaletinde üye olabiliyordu.

Sendikalar hiçbir zaman Avrupalı işçilerin tümünü kucaklamadı. 1910'da sendikaların üye sayısı yalnızca 10.000'di.[220] Merkezileşme yönünde güçlenen eğilim, sendika birliklerinin kurulmasına yol açtı. 1911'de Transvaal Sendikalar Federasyonu, 1913'te ise Cape İşçi Sendikaları Federasyonu oluşturuldu.

Sendikaları resmen ne Güney Afrika hükümeti ne Madenciler Odası ne de işverenlerin birçoğu tanıdı. Yine de sendikaların faaliyetleri genişledi ve grev hareketini önemli ölçüde etkiledi. Grevler öyle düzenli bir nitelik kazandı ki, Johannesburg'da yaşayanlar grevlere karşı güvence olarak çoğunlukla mum ve su depolar oldular. Savaş öncesi dönemde en dikkate değer grev, basım işçilerinin 1911'deki sekiz haftalık greviydi. Sendikaların tanınmasını sağlama çabalarının başladığı 1913 ve 1914 yıllarında grevler yükseliş gösterdi.

Mayıs 1913'te dört Avrupalı madenci, New Kleinfontein madeninde fazla mesai yapmayı istemedikleri için işten çıkarıldı. Maden işçileri sendikası, bu işçile-

217 *South African Parties and Policies, 1910-1960*, haz. D. W. Krüger, Bowes and Bowes, Londra, 1960, s. 73.

218 H. J. ve R. E. Simons, *a.g.y.*, s. 96.

219 Muriel Horrell, *Racialism and the Trade Unions*, South African Institute of Race Relations, Johannesburg, 1959, s. 1.

220 S. Van der Horst, *a.g.y.*, s. 181.

rin geri alınmasını istedi ama işverenler bir işçi örgütünü muhatap almayı reddettiler. Sendika, Avrupalı işçileri genel greve çağırdı.[221] Hayli mücadeleci olan greve 18.000 işçi katıldı. Grev komitesi, işçilerin genel toplantıya silahlı gelmeleri çağrısı yaptı. Grevde hem ekonomik hem de siyasal talepler dile getirildi; ifade ve toplantı özgürlüğünü savunmak için mitingler düzenlendi. Grev komitesi, Johannesburg'da gayriresmî bir yönetim organı haline geldi. Kentte mal mülk sahibi olanlar, korunmak için komiteye başvurdular. Kente su, enerji ve sağlık hizmetlerinin sağlanması için komitenin izni gerekiyordu.[222]

Hükümet, kendisinden yardım isteyen İşçi Partisi üyelerine karşı kararlılıkla maden sahiplerinin yanında yer aldı. Grevi bastırmak için polis ve ordu birlikleri sevk edildi. 100'den fazla grevci öldürüldü ya da yaralandı. Cenaze töreni, 70.000 kişinin hazır bulunduğu siyasal bir hükümet aleyhtarı gösteriye dönüştü.[223]

Hükümet, grevcilerin temsilcileriyle müzakerelere başlamak zorunda kaldı. Görüşmelerin yapıldığı Carlton Hotel'in çevresini kuşatan öfkeli işçiler, taleplerinin yetkililerce karşılanmasını istediler. Hükümet pes etti, işten çıkarılanları geri almaya, yaralandığı ya da sakat kaldığı için görevine dönemeyenlere tazminat ödemeye, grevciler hakkında dava açmamaya, şikâyetlerini araştırmaya ve ölenlerin ailelerine bakmaya söz verdi. En sonunda, hükümet ve Madenciler Odası, Maden İşçileri Sendikası'nı tanımayı kabul etti.[224]

O zamanlar bu, Güney Afrika'da emeğin sermaye karşısında kazandığı en büyük zaferdi. 1913 sonunda, Natal'daki Avrupalı madenciler bu başarıdan ilham alarak greve gittiler. Daha yüksek ücret, 60 saatlik çalışma haftasının kısaltılması, fazla mesai için %150 oranında ödeme yapılması ve işten çıkarılanların geri alınması taleplerini dile getirdiler.[225] Yönetimin kendilerinden kısarak tasarrufa gitme girişimlerine öfkelenen demiryolcular da madencilere katıldı. Transvaal Sendikalar Federasyonu, grevcilerle dayanışma ifadesi olarak maden işçilerini genel greve çağırdı. 1914 başında, 20.000 Avrupalı işçi ülke çapında eş zamanlı iş bırakma eylemi yaptı.

Hükümet, olağanüstü durum ilan etti. İşçilerin üzerine toplam 70.000 asker (Boer çiftçiler arasından devşirilen ordu ve komando birlikleri) gönderildi. Askerler, Johannesburg'da grev liderlerinin toplandığı sendika binasını kuşattı ve binayı topa tutmakla tehdit ederek liderleri teslim olmaya zorladı. Liderlerden bazıları gözaltına alındı ve dokuzu gizlice sınır dışı edildi. Liderlerinden yoksun kalan ve bazı yerlerde grevin iptal edildiğine ilişkin basında çıkan haberlerle ka-

221 Bkz. E. Katz, *A Trade Union Aristocracy,* Johannesburg, 1976.

222 L. C. A. Knowles ve C. M. Knowles, *The Economic Development of the British Overseas Empire,* C. 3, *The Union of South Africa,* George Routledge and Sons, Londra, 1936, s. 244.

223 Bkz. A. B. Davidson, *Güney Afrika. Protestonun Doğuşu,* Nauka, Moskova, 1972, s. 286 (Rusça).

224 Ne var ki anlaşma maddelerinin birçoğu yerine getirilmedi. Özgül olarak, Madenciler Odası sendikayı tanımadı (D. W. Krüger, *The Making of a Nation. A History of the Union of South Africa, 1910-1961,* Macmillan, Londra, 1969, s. 73-74).

225 H. J. ve R. E. Simons, *a.g.y.*, s. 167.

fası karışan, üstelik işten çıkarılmakla tehdit edilen grevciler işlerine dönmeye başladılar.

Sonra, 1914'te, sendikaların yeni üye almalarını önleyen ve hükümet girişimlerinde grev yapılmasını yasaklayan bir yasa yürürlüğe girdi. Polise, "olağanüstü durumda" halka açık toplantıları "kamu huzuru" adına yasaklama, bunlara katılanları (özellikle konuşmacıları) gözaltına alma, hatta ateş açma yetkisi verildi.[226] Ama bu bile Avrupalı işçilerin iradesini kıramadı. İşçiler 1914'te Milliyetçi Parti adaylarına karşı oy kullandılar. Sonuç olarak "kapitalizmle ve müttefiki olan siyah nüfusla mücadele ettiği"ni söyleyen İşçi Partisi, Transvaal seçimlerini ve Cape ara seçimlerini kazandı. İki eyalette iktidarı kazanan parti, hiç zaman yitirmeden ırkçı ilkelerini uygulamaya başladı.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması, Avrupalı işçilerin grevlerine son verdi. Madenciler Odası 1915'te sendikaları resmen tanıdı. O yıllar, Avrupalı işçi sendikalarının gerçekten kitlesel örgütler haline geldiği yıllardı. Bunların 1915'te 10.500 olan üye sayısı 1918'de 78.000'e çıktı.[227] İşkolu sendikaları, meslek sendikalarına göre daha çok öne çıkma eğilimi gösterdi; yeni kurulan örgütlerden bazıları Avrupalı olmayanları da üye almaya başladı.[228] Aynı zamanda, Madenciler Odası, beceri gerektiren işleri Afrikalılara verme uygulamasının genişletilmemesi yönünde Avrupalı işçi sendikalarınca dile getirilen talepleri kabul etti.[229]

Avrupalı işçiler başka ırklardan işçilere düşman gibi bakmalarına karşın, işverenlerle girdikleri kavgalar, Afrika proletaryasının sermayeye karşı etkin, ortak ve örgütlü mücadelesine örnek oluşturdu. Bu, pasif direniş biçimlerinden (vergi karşıtı başkaldırılardan ve işverenlerden kaçma olaylarından) çabucak grevlere geçilmesine ve işçilerin kendi örgütlerini kurmalarına yardımcı oldu. Afrika'nın güneyinde, 20. yüzyılın ikinci on yılından itibaren, grevler yerli işçilerin işverenlere karşı mücadelesinin önemli bir biçimi haline geldi. Örneğin, Dutoitspan, Voorspoed ve Village Deep madenlerinin Afrikalı işçileri Ocak 1911'de grev ilan ettiler. Grevciler ancak polisin ve beyaz ustabaşıların acımasız misillemeleriyle yeniden işbaşı yapmak zorunda kaldılar. Yerlilerin Çalışmasını Düzenleyen Yasa uyarınca işçilerin birçoğu hapse atıldı.

Avrupalı işçilerin Mayıs 1913'teki genel grevi sırasında Afrikalı madencilerin de iş bırakmaları çağrısı yapıldı. Temmuz'da Afrikalılar, daha yüksek ücret ve "renk engeli"nin kaldırılması talebiyle birkaç madende greve gittiler. 1913 yazında Afrikalı ve Avrupalı işçiler eş zamanlı hareket etmeyi başaramadılar ama Aralık 1913'te Afrikalılar, Avrupalı madencilerle aynı anda greve gittiler. Güney Afrikalı Komünistlerin daha sonra gözlemledikleri gibi, 1913 grevleri, Afrikalıların büyük devrimci potansiyelini ortaya koydu. Ivon Jones'ın söyle-

226 Eric A. Walker, *A History of Southern Africa*, Longman, Green and Co., Londra, 1957, s. 555.

227 I. Davies, *African Trade Unions*, Harmondsworth, 1966, s. 56.

228 Muriel Horrell, *South African Trade Unionism*, Institute of Race Relations, Johannesburg, 1961, s. 5.

229 F. Wilson, *a.g.y.*, s. 9.

diğine göre, "O andan başlayarak, beyazların kurtuluşunun ancak yerli emekçi kitlelerle dayanışma içinde başarılabileceğini kavrayan azınlıktaki beyaz işçilerin sayısı gitgide arttı."[230]

Afrikalı işçilerin hareketi, bağımsız kalmakla birlikte, Avrupalı işçi hareketine giderek yakınlaştı. Afrikalılarca yapılan grevlerin nedenlerini araştırmak için 1914'te kurulan bir ekonomik komisyon, Johannesburg'lu bir yargıcın şu tanıklığını aktardı: Yerliler, "beyazların silah zoruyla taleplerini elde ettiklerine inandılar ve kendi kendilerine, 'niçin biz de aynısını yapmayalım' dediler.... Kabile kaynaklı tüm bölünmeleri bir kenara ittiler ve polisle çatışmaya tamamen hazır hale geldiler; yalnızca süngü takmış askerlerden korkuyorlardı". Yargıç şöyle devam ediyordu: "Geçen Temmuz'da bir haftada öğrendiklerini, olağan yoldan ancak on beş yılda öğrenebilirlerdi."[231] Afrikalıların grevleri Birinci Dünya Savaşı sırasında da sürdü.

1905'i izleyen dönemde, Avrupalı işçiler ve aydınlar, Güney Afrika'yı Marksizm hakkında ilk bilgilerle tanıştırdılar.

Güney Afrika'da ilk sosyalizm propagandacıları, proleter devrimciler değil, esasen küçük burjuva radikallerdi. Bunların birçoğu, 1902'de Cape Town'da kurulan Sosyal Demokrat Federasyon'un üyeleriydi. Federasyon, halkın çıkarları uğruna üretim araçlarının toplumsallaştırılmasını amaçladığını ilan etti. Üyeleri, belirli Marksist kavramları yaymakta oldukça etkin çalıştı, gerçi aralarından bazıları evanjelik [dinî] sosyalizmi, başkaları ekonomik belirlenimciliği, daha başkaları ise İngiliz demokrat William Morris'in fikirlerini vb. savunuyordu.

Devrimci demokratik duygular yükseldikçe, Sosyal Demokrat Federasyon gitgide güçlendi. 1907'de altı ay içinde halka açık 100'den fazla toplantı düzenledi. Irkçılığı öven İşçi Partisi gazetesi *Worker*'a karşı, 1908'de *Voice of Labour* gazetesi çıkarıldı; Marx'a, Engels'e, Plehanov'a, ABD'li sosyalist liderler De Leon'a, Debs'e ve başkalarına ait yazılar bu gazetede düzenli olarak yayınlandı.

Federasyon, ırksal önyargıya karşıydı ama ulusal baskıyla mücadele çağrısı yapmadı. Üyeleri, üretim araçlarının toplumsallaştırılması hedeflerini, yerli halkın sömürgeci zulümden kurtarılması hedefinden soyutlayarak ele aldılar.[232]

1910-1912 arası Cape Town'daki Sosyal Demokrat Federasyon'dan başka, Pietermaritzburg'da, Pretoria'da, Johannesburg'da ve Durban'da da sosyalist örgütler vardı. 1912'de bunları tek bir sosyalist parti çatısı altında birleştirme girişiminde bulunuldu. Ne var ki, kurucu konferanstan sonra, her grup kendi yolundan gitmeyi sürdürdü. Sosyalistlerin birçoğu İşçi Partisi üyesiydi.

Savaş, işçi sınıfı hareketinde kutuplaşmaya yol açtı. İşçi Partisi, hükümetin savaş politikasını desteklerken, 1915'te Uluslararası Sosyalist Birlik bünyesinde

230 H. J. ve R. E. Simons, *a.g.y.*, s. 159.

231 D. Hobart Houghton ve Jennifer Dagut, *a.g.y.*, s. 180.

232 H. J. ve R. E. Simons, *a.g.y.*, s. 141, 155.

birleşen Sosyalistler, savaşa karşı savaş açtılar. Gerçi birlik üyeleri, izledikleri savaş aleyhtarı politikada pek de tutarlı değillerdi. Emperyalist savaşı bir iç savaşa dönüştürme amacı gütmediler. Birlik ilk başta sırf kamuoyunu savaşa karşı seferber etmeye uğraştı ve bu amaçla, oy hakkı bulunan Avrupalı nüfusa seslendi. Bu çaba olumlu bir sonuç vermedi ama birliğin devrimci çekirdeğinin görüşlerinde ve faaliyetlerinde keskin bir dönüşüme yol açtı. Bunlar, yerli proleter kitlelerini sürece katmaksızın ne emperyalist savaşa karşı mücadelenin ne de başka proleter görevleri çözmenin mümkün olmadığını kavramaya başladılar.

Birliğin liderleri, Zimmerwald hareketiyle temas kurdular ve devrimci proletaryanın yeni bir uluslararası örgütlenmesini savundular.[233]

Kural olarak, Güney Afrika'da işçi eylemleri, ulusal kurtuluş hareketiyle doğrudan bağlantılı değildi ama yine de, daha o aşamada, bu harekette proletaryanın bazı kesimlerinin mücadelesiyle birleşme eğilimi vardı.

Ulusal kurtuluş hareketi, Güney Afrika'nın toplumsal gelişiminde belirgin bir yere sahipti: Irkçı ve sömürgeci zulüm, dört milyonu aşkın Afrikalıyı, yüz binlerce esmer (melez) Güney Afrikalıyı, Hindistan'dan gelmiş yaklaşık 100.000 göçmeni ve başkalarını doğrudan hedef alıyordu. Şef Bambatha önderliğindeki kahramanca Zulu ayaklanmasının yenilgisinden sonra, 1906'dan başlayarak, kurtuluş hareketinin odak noktası tümüyle kırsal alanlardan kentsel alanlara kaydı ve Afrikalı nüfusa mensup burjuva grupların (din adamlarının, öğretmenlerin, küçük tüccarların ve iş adamlarının) önderliğinde yürütüldü. Afrikalı demokratlar, ilk önce Natal, Transvaal, Cape ve Oranj Nehri eyaletlerinin yerli kongrelerinde örgütlendi. Kongreler, çoğunlukla, Afrikalıların eğitimiyle, sanayiye ve ticarete katılmasıyla, ücretlerle ilgili sorunları, ırksal kısıtlamaları vb. ele aldı. Güney Afrikalı ırkçıların, o zamanlar oluşum sürecinde bulunan Güney Afrika Birliği'nin anayasası olarak kendilerince hazırlanan taslağı kabul ettirme çabaları, bu hareketin birleştirilmesi uğraşına ivme kazandırdı. Afrikalıların isteklerini tümüyle göz ardı eden bir yasa temelinde Güney Afrika Birliği'nin 1910'da oluşturulması, Afrikalı demokratların daha eşgüdümlü hareket etmelerine katkı yaptı. Büyük Sahra güneyindeki yerli Afrikalı nüfusun ilk siyasal partisi olan Güney Afrika Yerli Ulusal Kongresi, Ocak 1912'de Bloemfontein'da kuruldu. Parti, "sinsi emeller taşımayan" ve hükümetin yardımıyla olumlu eylem amaçlayan "açık bir cemiyet" olacaktı. Liderler, Britanya'nın desteğini almayı ve "yerli sorunu"nu Birlik hükümetiyle işbirliği yaparak çözmeyi umuyorlardı. Parti kendini madencilerin sınıf mücadelesinden ayrı tuttu ve şiddet içermeyen, anayasal yollarla ıslahat amacı güdeceğine söz verdi.[234] Düzenlediği halka açık toplantılar ve verdiği dilekçeler, kamuoyunu harekete geçirmekte belirli bir

233 Ayrıntılar için bkz. A. B. Davidson, *a.g.y.*, s. 338-45.

234 Peter Walshe, *a.g.y.*, s. 37, 49.

olumlu etki yaratmakla birlikte, Kongre'nin faaliyetleri, kitlesel bir hareketin desteğini almadığı için başarısızlığa mahkûmdu.

1902'de kurulan, melezlerin ağırlıklı olduğu Afrika Halk Örgütü, faaliyet biçimleri ve yöntemleri bakımından Güney Afrika Yerli Ulusal Kongresine oldukça yakındı. Hindistan Ulusal Kongresi, 1894'ten beri Güney Afrika'da faaliyetteydi. Burjuva demokratik talepler ortaya attı ve diğer iki örgütün aksine, kitlesel eylemi esas aldı. Kongre'nin önderi, 1893'ten 1914'e kadar Güney Afrika'da yaşayan ve gelecekte Hindistan'da ulusal kurtuluş hareketinin liderliğini üstlenecek olan Mohandas K. Gandi'ydi.

Güney Afrika'daki Hintlilerin mücadelesi, 1905-1907 Rus devriminden etkilendi; Lev Tolstoy'un görüşlerine yansıdığı üzere, bu devrimin fikirleri ve demokratik köylü ruhu, Gandi'nin felsefesinin şekillenmesinde önemli rol oynadı.

Yabancı boyunduruğunu kapitalizm öncesi silahlı mücadele yöntemleriyle devirmeye yönelik tüm girişimlerin kaçınılmaz olarak başarısızlığa uğradığı ve sömürgeci egemenlerin kullandıkları silahlara denk silahlarla onlara karşı dövüşmenin henüz mümkün olmadığı 20. yüzyıl başında Güney Afrika'da, Gandi, Satyagraha (şiddetsiz mücadele) taktiklerini geliştirdi ve kararlılıkla uyguladı. Satyagraha, ilerici bir olguydu, çünkü kitleleri uyandırıp siyasal eyleme yöneltti ve ulusal baskıya karşı mücadelede bir araya getirdi.

1907-1914 arası yürütülen Satyagraha kampanyaları sürecinde, Güney Afrikalı Hintliler, zorunlu kayıt işlemini boykot ederek, izin belgelerini halk önünde yakarak, çeşitli kuralları ve düzenlemeleri çiğneyerek, son olarak Kasım 1913'te Hintli işçilerin katıldığı bir genel grev yaparak tepkilerini dile getirdiler. Natal kömür madenlerinde, plantasyonlarda, demiryollarında, fabrikalarda, atölyelerde ve ofislerde çalışan Hintli işçiler bu genel greve katıldı. 1913'ten 1914'e girilirken, Güney Afrika'da 50.000 Hintli işçi eş zamanlı greve gitti.[235] Bu eylem, Büyük Sahra güneyindeki Afrika'da ulusal kurtuluş hareketi önderliğinde yapılan ilk grevdi. Ama diğer ırksal gruplardan kopuk hareket eden Hindistan Ulusal Kongresi, hükümetin ırk ayrımından vazgeçmek zorunda kalmasını sağlayamadı. Sonuç olarak, uzlaşmaya varmaktan başka bir çıkış yolu kalmadı. Güney Afrika parlamentosu, Gandi'yle görüşmeler yaptıktan sonra, Hintlilere karşı ayrımcılık yapan eski mevzuatı korumakla birlikte, onların durumunu biraz rahatlatan bir yasayı Temmuz 1914'te kabul etti.

Afrika'nın bu bölümündeki ulusal kurtuluş hareketinde, işçilerin etkin olarak sömürgeci yetkililerden taviz kopardıkları ilk olay buydu. Afrika'nın birçok bölümündeki ulusal kurtuluş faaliyetlerinde şiddetsiz direniş yöntemi yaygın olarak kullanıldı. Aynı zamanda, Gandi'nin milliyetçiliği ve şiddet içermeyen sınırların aşılmasından duyduğu korku, Hindistan Ulusal Kongresince düzenlenen siyasal kitle kampanyalarının etkenliğine büyük darbe vurdu. Durban'lı

235 D. M. Muhamedova, *Güney Afrika'da Hintlilere Karşı Irk Ayrımının Tarihi Üzerine*, Nauka, Taşkent, 1965, s. 102 (Rusça).

sosyalistler Hintlilerin mücadelesini desteklediklerı ve 1914 başında greve giden demiryolcular ortak hareket etmeyi önerdikleri zaman bile, Gandi bunu kesinlikle reddetti ve Hintlilerin Satyagraha'sı ile beyaz işçilerin mücadelesinin hiçbir ilişkisinin olmadığını duyurdu. Afrikalılara gelince, Gandi onları, uygarlığın yozlaştırdığı ilkel köylüler gibi görüyordu ve onlarla temasın iyi bir sonuç vermeyeceği inancındaydı.

Bu tür görüşler ve uygulamalar, Güney Afrika ulusal kurtuluş hareketini ve işçi sınıfı hareketini ırk temelinde böldü. Sömürgeci egemenler, ülke üzerindeki denetimlerini pekiştirmek için bu faktörü büyük bir hünerle kullandılar.

Tropikal Afrika'da Emekçi Halkın Protestosu

20. yüzyılın başında, yabancı sermaye akışının giderek artması nedeniyle, Tropikal Afrika'nın ekonomisi geniş ve derin niteliksel değişiklikler geçirdi. 1913'teki toplam yabancı yatırım miktarı, 1909'daki rakamın dokuz katıydı.[236] Sermaye, 1900'lerin başında çoğunlukla kereste ve fildişi talanına giriştiği halde, Birinci Dünya Savaşı başlayınca olanca gücünü emperyalist devletler için hammadde üretimine yöneltti. Güney Rodezya'da, Nyasaland'da, Tanganika'da ve savaş öncesi Kenya ile Kongo'da plantasyon ekonomilerinin, Altın Sahili'nde [Gana'da], Nijerya'da, Kongo'da ve Güney Rodezya'da madencilik faaliyetlerinin temel dayanağı buydu. Birinci Dünya Savaşı başladığında neredeyse her yere yayılmış olan bir parasal vergilendirme sistemi, bu ekonomilere sürekli işçi akışı sağlamak için kullanıldı. İhraç ürünlerinin çoğunu küçük köylü çiftliklerinin ürettiği sömürgelerde, sömürgeci girişimlere insan gücü sağlamak için çeşitli işçi devşirme yöntemleri uygulandı. Örneğin Uganda'da, üç aydır bir işte çalışıyor olmadıkça, her Afrikalı, yol yapımı ya da onarımı vb. gibi toplum yararına işlerde bir ay ücretsiz ve ek olarak 60 gün de ücretli çalışmak zorundaydı.[237] Geniş toprak parçalarına Avrupalılarca zorla el konması, on binlerce Afrikalı köylünün giderek hızlanan bir tempoyla göçmen işçi haline gelmesi demekti. Sonuç olarak, bu çiftliklerin verimi düştü[238] ve işçinin geçim kaynaklarından biri olarak beliren ücretli çalışmanın yolu açıldı.

Yalnızca ücretle geçinmek zorunda olan ilk işçiler, çoğunlukla yarı vasıflı ve vasıflı işlerde çalışanlardı. Ama yerli nüfus içinde böyle işçilerin sayısı çok azdı.

Göçmen Afrikalı emeği, meslek sahibi işçinin emeğinden daha ucuzdu: Afrikalının köyü, yaralanma ya da hastalık durumunda onun ailesine ya da kendisine bakma görevini neredeyse tümüyle üstleniyordu. İşgücü dalgalanması

236 Şu kaynaktaki rakamlardan hesaplanmıştır: S. Herbert Frankel, *Capital Investment in Africa. Its Course and Effects*, Oxford University Press, Londra, 1938, s. 150-51.

237 Raymond Leslie Buell, *The Native Problem in Africa*, C. I, the Macmillan Company, New York, 1928, s. 567.

238 William Allan, *Studies in African Land Usage in Northern Rhodesia*, Oxford University Press, Cape Town, 1949, s. 36.

aşırı yüksekti; işçi gereksinimi, sömürge yönetiminin yardımıyla kurulmuş eleman bulma ajanslarınca ve eleman bulan özel aracılarca karşılanıyordu.

1910-1917 yıllarında Tropikal Afrika'da kapitalizmin zoruyla emeğini satmak durumunda kalan Afrikalıların toplam sayısı yaklaşık 1.300.000'di (Güney Afrika Birliği'ndeki Mozambikli göçmen işçiler hariç).[239]

Büyük Sahra'nın güneyinde yeni yeni oluşan Afrikalı proleterler, bedenen sağlıklı erkek nüfusun yalnızca %8'ini oluşturuyordu. Kıtanın tümünde bununla ilgili ortalama %14, Mısır'da, Cezayir'de, Tunus'ta ve Fransız Fas'ında ise yaklaşık %30'du.[240]

Aslında neredeyse zorla çalıştırılan plantasyon işçileri, gelişen proletaryanın çoğunluğunu oluşturuyordu. Bunların ücretleri aşırı düşüktü, bazen pamuklu kumaşla ödeniyor, bazen bir yıla bile varan sürelerle geciktiriliyor, bazen de hiç ödenmiyordu.[241] Tropikal Afrika'nın madencilik işkolunda çalıştırılan Afrikalıların sayısı, 20. yüzyılın ikinci on yılında yaklaşık 100.000'e (yeni oluşan tüm işçi sınıfının %8'ine) ulaştı. Kural olarak, madenciler de göçmen köylülerdi ama plantasyon işçilerinin aksine bunlar çoğunlukla bir arada çalışıyor ve madenlere yakın yerleşim yerlerinde yaşıyorlardı. Bunların daha iyi örgütlenmiş olmalarını ve çok geçmeden proleter farkındalığı geliştirmelerini bu durum açıklıyordu. Bunlar, plantasyon işçilerinden önce grev eylemleri gerçekleştirmeye başladılar.

Afrikalı madencilerin çalışma ve yaşam koşulları son derecede kötüydü. Sık baş gösteren hastalıklar, salgınlar ve bel büken iş nedeniyle ölüm oranı çok yüksekti. Özgül olarak, 1906'da Kongo'daki Union Minière inşaat sahalarında her 1.000 işçiden 150'si öldü; 1910'da Güney Rodezya madenlerinde bununla ilgili rakam yaklaşık 50'ydi.[242] Cılız ücretler çoğunlukla barınak ve gıda şeklinde ayni olarak ödeniyordu; madencilerin aldıkları para, vergileri ödemeye ve ara sıra alışveriş yapmaya ancak kıtı kıtına yetiyordu.

Vasıflı Afrikalılar (duvarcılar, marangozlar, tornacılar, makineciler), vasıfsız kentli işçilerden 10 ila 12 kat daha yüksek ücret alıyordu.[243] Ama vasıflı işçilerin bile konumu, sömürgeci egemenlik altındaki nüfusun geri kalanından pek

239 Şu kaynaklarda verilen rakamlardan hesaplanmıştır: H. Deutschland, *Trailblazers. Struggles and Organisations of African Workers Before 1945*, Berlin, 1970, s. 8, 177; Raymond Leslie Buell, *a.g.y.*, C. 1, s. 224, 496, 675, 825; L. H. Gann, *The Birth of a Plural Society. The Development of Northern Rhodesia under the British South Africa Company*, The University Press, Manchester, 1958, s. 86; Yu. İ. Komar, *Zaire Cumhuriyeti'nde İşçi Sınıfı*, Nauka, Moskova, 1974, s. 33 (Rusça); *19. Yüzyılda ve 20. Yüzyıl Başında Afrika*, Nauka, Moskova, 1967 (Rusça).

240 Ücretli işçi sayısına ilişkin verilerden (bkz. bu ciltte s. 400, 194. dipnot; s. 405, 206. dipnot) ve şu kaynaklardaki rakamlardan hesaplanmıştır: *Annuaire statistique de la Société des Nations* [Milletler Cemiyeti İstatistik Yıllığı], Série de publications de la Société des Nations, Paris, 1926; Raymond Leslie Buell, *a.g.y.*, C. 1, s. 346.

241 George Simeon Mwase, *Strike a Blow and Die. A Narrative of Race Relations in Colonial Africa*, Harvard University Press, Cambridge (Mass.), 1967, s. 29-30.

242 Yu. İ. Komar, *a.g.y.*, s. 27; Raymond Leslie Buell, *a.g.y.*, C. 2, s. 561.

243 V. A. Subbotin, *1870-1918 Arası Fransız Sömürgeleri*, Nauka, Moskova, 1973, s. 275 (Rusça).

farklı değildi. Sömürgeciler tüm Afrikalılara insanlık dışı muamele uyguladılar. Afrikalılar her an aşağılanabiliyor, hakarete uğrayabiliyor ya da dövülebiliyordu. Çalışma mevzuatı işçinin hiçbir hakkının olmadığına hükmediyordu.

Sömürgeci sömürü, 20. yüzyılın ilk on yıllarında fark edilir ölçüde değişen ulusal kurtuluş mücadelesine güç kattı. Hıristiyanlıktan doğan mesihçi duygular güçlenerek sömürgecilik karşıtı kitlesel hareketlerden burjuva milliyetçiliğine geçişin yolunu döşedi. Eş zamanlı olarak, Batı Afrika kentlerinde kurtuluş mücadelesinin burjuva-milliyetçi ideolojisi doğup gelişti. Afrikalı din adamı ve eğitimci Edward Wilmot Blyden, bu ideolojinin ilk yandaşları arasındaydı. Blyden, sonradan Panafrikanizme evrilecek olan Afrika "kültürel milliyetçiliği"nin temel ilkelerini belirledi.

Toplumun sınıfsal farklılaşması henüz belirginleşmediği ve köylülükle bağını hâlâ koparmamış proletarya henüz olgunlaşmadığı için, Tropikal Afrika'da işçi sınıfı hareketi, gelişiminin en erken aşamasındaydı. Proletarya öncesi mücadele yöntemleri (işten kaçma, işe alım görevlilerine suikast, vergi ödememe vb.) yaygındı.

Bununla birlikte, daha yüksek ücret ve daha iyi çalışma koşulları talep eden yeni, proleter protesto biçimleri, yani grevler sergilenmeye başlıyordu. Örneğin, Güney Rodezya'da madenciler 1906'da ve tekrar 1912'de grev yaptılar; 1912'de Nijerya'da demiryolcular, 1914'te Fransız Batı Afrikası'nda posta işçileri ve 1915'te Altın Sahili'nde sürücüler greve gittiler.

Farklı etnik gruplar farklı mesleklerde uzmanlaştığı için, genellikle grevcilerin büyük kısmını belirli bir kabileye mensup işçiler oluşturuyordu. Örneğin, 1912'de Güney Rodezya'da Wankie madenindeki grev sırasında, Lozi kabilesi mensupları, acımasızlığıyla bilinen polislerin kovulmasını istediler. Yine de başka kabilelerden işçiler bazen grevcilere katıldılar. Demek ki, kabileler üstü çıkarların kavranması temelinde, yeni toplumsal ilişkilere yönelik bir eğilim beliriyordu.

İlk Afrikalı grevcilerin talepleri ve mücadele yöntemleri, onların sınıf bilincinin ilk aşamasını yansıtıyordu. İşçiler, sömürgeci sömürü sistemini bir bütün olarak reddetmekten çok, yalnızca özellikle zorlayıcı ve kabul edilemez nitelikteki bazı biçimlerini ve yöntemlerini reddediyorlardı.[244] Batı Afrika şehirlerinin birçoğunda var olan kabile temelli yardımlaşma, kültür, eğitim ve din örgütleri, Afrika proletaryasının ulaştığı farkındalık derecesinin kabile düzeyini aşmadığı gelişim evresine belirli bir ölçüde uyuyordu.

Tropikal Afrika'daki ilk Afrikalı sendikaları, İngilizlere ait Batı Afrika sömürgelerinde ortaya çıktı. 20. yüzyıl başında Sierra Leone'nin, Altın Sahili'nin ve Nijerya'nın başkentlerinde yaşanan genel toplumsal-siyasal yükseliş, bu sendikaların faaliyetlerini açıkça etkiledi. Sendikaların bazıları başarılı grevlerden

244 Bkz. Charles van Onselen, *Chibaro, African Mine Labour in Southern Rhodesia, 1900-1933*, Pluto Press, Londra, 1976.

sonra kuruldu. 1912'de Güney Nijerya'da demiryolcuların sendikası böyle hayat buldu. Akra'da sürücülerin ücret kesintilerine karşı yaptığı bir grev, Altın Sahili sürücüler birliğinin doğuşuna yol açtı. Ne var ki, Tropikal Afrika'da sosyoekonomik gelişim düzeyinin hâlâ genelde düşük kalması ve bölgenin o zamanki ilerici fikirlerden görece soyutlanmış olması nedeniyle, yeni oluşan proletaryanın ilk eylemleri ve örgütleri basit ve olgunlaşmamış durumdaydı.

Proletarya, greve giderken, kural olarak yalnız başına hareket etti; eylemleri, yükselen ulusal kurtuluş hareketiyle henüz birleşmiş değildi. Ne var ki, yeni gelişen proletarya, çoğunlukla ekonomik talepler öne sürerken bile, nesnel olarak emperyalist sömürgeci sömürü sistemine karşı çıkmış oluyordu. Daha sonra bu gerçek, bağımsızlık mücadelesinde devrimci demokratların güttükleri amaçlar ile işçilerin hedeflerinin buluştuğu ulusal kurtuluş hareketiyle proleter hareketinin birleşmesine temel oluşturdu.

• • •

Latin Amerika'nın, Asya'nın ve Afrika'nın sömürge ve bağımlı ülkelerinde işçi sınıfı hareketi, toplumsal ve siyasal gelişimin farklı aşamalarında bulunuyordu.

Latin Amerika'da proleter hareketi, siyasal açıdan bağımsız bir güç olarak belirmeye başladı. İşçi eylemleri giderek daha örgütlü bir hal alıyordu, proletaryanın farklı bileşenleri arasında sınıfsal dayanışma büyüyordu. Genel grevler sıktı. Sendikal ve sosyalist hareketler yaygındı.

Ezilen Asya ülkelerinde işçilerin mücadelesi, ulusal kurtuluş hareketinin bir parçası olarak kaldı ve genellikle kendiliğindendi. Ama proleter eylemleri giderek direngenleşti, münferit grevler çok kez genel grevlere dönüşerek gitgide artan bir sıklıkla daha güçlü bir proleter birliği sergileyen gösteriler, mitingler eşliğinde gerçekleştirildi ve bazen, ulusal kurtuluş için siyasal mücadele düzeyine yükseldi. Sosyalist örgütler ortaya çıktı.

Afrika'da henüz yeni doğan yerli proletarya, adım adım, kendiliğinden başkaldırılardan, sömürgeci girişimleri vb. topluca terk etmekten uzaklaşmaya, sonra da grevlere yönelmeye başladı. Avrupalı işçilerin sergiledikleri mücadele örneği bu süreci büyük ölçüde güçlendirdi.

Farklı kıtalarda proletaryanın mücadelesi, düzey ve yöntem açısından büyük çeşitlilik göstermesine karşın, her yerde ezilen ulusların kurtuluş hareketinde önemi gitgide büyüyen bir faktör haline geldi. Latin Amerika'nın, Asya'nın ve Afrika'nın genç işçi sınıfı, uluslararası işçi sınıfı hareketinde gitgide daha etkin hale geliyor ve o kıtalarda antiemperyalist mücadeleyi gitgide daha çok etkiliyordu. Bu üç kıtanın her birindeki gelişmeler, kalkınmış ülkelerde proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesi ile emperyalistlerce ezilen halkların ve ülkelerin ulusal kurtuluş hareketlerinin birleştiği çağı yaklaştırdı.

• • •

Konuyla ilgili ek kaynaklar: E. Caicedo, *Historia de las luchas sindicales en Colombia*, Bogota, 1974; R. Iscaro, *Historia del movimiento sindical*, Buenos Aires, 1974; F. Pintos, *Historia del movimiento obrero del Uruguay*, Montevideo, 1960; M. V. Danileviç, *Latin Amerika Ülkelerinde İşçi Sınıfının Durumu ve Mücadelesi*, Moskova, 1953; V. İ. Yermolayev ve Yu. N. Korolyov, *Recabárren, Şili'nin Büyük Bir Evladı*, Moskova, 1970 (ikisi de Rusça); M. Ugarte, *The Destiny of a Continent*, New York, 1925; J. Abelardo Ramos, *El marxismo de Indias*, Barselona, 1973; B. İ. Koval, *Brezilya Proletaryasının Tarihi*, Moskova, 1968; Z. İ. Levin, *Suriye'nin ve Mısır'ın Sosyopolitik Düşüncesinde Başlıca Akımların Gelişimi*, Moskova, 1972; *1911-1913 Xinhai Devrimi*, Moskova, 1968; *Eski Çağdan Günümüze Çin*, Moskova, 1974; *Hint Ulusal Kurtuluş Hareketi ve B. G. Tilak'ın Faaliyetleri*, Moskova, 1958 (hepsi Rusça); S. Sarkar, *The Swadeshi Movement in Bengal, 1903-1908*, Yeni Delhi, 1973; *B. G. Tilak'ın Yazıları ve Konuşmaları*, Madras, 1919; *Modern Hint Tarihi*, Moskova, 1961; A. B. Belenki, *Endonezya'nın Ulusal Uyanışı*, Moskova, 1965; S. A. Mhitaryan, *Vietnam'da İşçi Sınıfı ve Ulusal Kurtuluş Hareketi*, Moskova, 1967; E. D. Talmud, *Seylan Tarihi. 1795-1965*, Moskova, 1973; A. İ. Levkovski, *Hindistan'da Kapitalist Gelişimin Özgül Nitelikleri*, Moskova, 1963; *Çin'in Ekonomik Gelişim Tarihi (1840-1948)*, Moskova, 1958; Ye. P. Zakaznikova, *Endonezya'da İşçi Sınıfı ve Ulusal Kurtuluş Hareketi*, Moskova, 1971; G. Z. Aliyev, *Jön Türklerin Yönetiminde Türkiye (1908-1918)*, Moskova, 1972; *Modern Asya ve Afrika Tarihi*, Moskova, 1971; *Asya ve Afrika Ülkelerinde İşçi Sınıfının Doğuşu*, Makale Seçkisi, Moskova, 1971; *Küçük Asya ve Ortadoğu Halkları*, Moskova, 1957; G. F. Kim, *Kore Proletaryasının Doğuşunun İlk Aşaması Üzerine*, Moskova, 1963; S. M. Makarova, *Burma: Sanayide Kapitalist Gelişim*, Moskova, 1968; Z. Z. Abdullayev, *19. Yüzyıl Sonu ila 20. Yüzyıl Başında Sanayi ve İran İşçi Sınıfının Doğuşu*, Bakü, 1963; E. O. Berzin, *Tayland Tarihi*, Moskova, 1973; İ. V. Mojeiko ve A. N. Uzyanov, *Burma Tarihi*, Moskova, 1973; S. L. Tihvinski, *Sun Yat-sen. Dış Siyasete İlişkin Görüşleri ve Önerileri*, Moskova, 1964; *Çağdaş Çin Tarihi. 1917-1970*, Moskova, 1972 (hepsi Rusça); V. K. Jayawardena, *The Rise of the Labour Movement in Ceylon*, Durham, North Carolina, 1972; M. Tutayev, *Rus-Çin Devrimci Bağlarının Kaynakları*, Kazan, 1961; M. S. İvanov, *Çağdaş İran İşçi Sınıfı*, Moskova, 1969; M. F. Vidyasova, *Tunus'un Toplumsal Yapısında İşçi Sınıfı*, Moskova, 1975 (hepsi Rusça); R. Bernard ve C. Aymard, *L'oeuvre française au Maroc*, Paris, 1914; Sh. A. Al-Shafy, *Mısır'da Ulusal Kurtuluş Hareketinin Gelişimi, 1882-1956*, Moskova, 1961 (Rusça); W. Knapp, *Tunisia*, Londra, 1970; S. Van der Horst, *Native Labour in South Africa*, Londra, 1971; M. Natham, *South Africa From Within*, Londra, 1926; M. Horrell, *South African Trade Unionism*, Johannesburg, 1961; W. Allan, *Studies in African Land Usage in Northern Rhodesia*, Cape Town, 1949.

BÖLÜM 9

İKİNCİ ENTERNASYONAL'DE ÇATIŞAN DEVRİMCİ VE OPORTÜNİST EĞİLİMLER

PROLETARYANIN ULUSLARARASI BİRLİĞİNE İLİŞKİN SORUNLARA İKİ YAKLAŞIM

20. yüzyıl başında, kapitalist ülkelerin giderek belirginleşen eşitsiz ekonomik ve siyasal gelişimine rağmen, tarih, bu ülkelerin hepsinde ortak olan hayli önemli faktörler ortaya çıkarıyordu ve bu gerçekten dolayı, işçi sınıfı hareketinin daha güçlü uluslararası birliğine duyulan gereksinim artıyordu. Proletaryanın doğrudan devrimlere hazırlanması, Sosyal Demokratların önündeki öncelikli görev haline geldi. "Farklı ülkelerde muntazam, ilkeli kararlar"[1] gerektiren sorunlar gitgide daha çok ortaya çıkıyordu.

Proletaryanın uluslararası görevlerinin kapsamı genişledi çünkü uluslararası sermayeye (tekelci gizli anlaşmalara, emperyalist askerî ve siyasal ittifaklara, artan militarizme, ilhak savaşlarına, tırmanan sömürgeci yağmaya, milliyetçiliğe ve şovenizme) karşı direnmek gerekliydi. Burjuvazi, emekçi halkı bölmek ve hâkimiyeti altına almak için milliyetçiliği ve şovenizmi kullandı.

Ayrıca, uluslararası işçi sınıfı hareketinin daha güçlü birliğine duyulan gereksinim, işçi örgütlerinin faaliyetlerinin kayda değer genişlemesinden kaynaklandı. 1914'e gelindiğinde, Sosyal Demokrat partilerin, sendikaların, kooperatiflerin, gençlik ve başka proleter örgütlerinin üye sayısı ve örgütlenmemiş destekçilerinin sayısı, 19. yüzyıl sonundaki durumun aksine, milyonları buluyordu.

Emekçi halk arasında enternasyonalist yardımlaşmanın giderek büyümesi ve farklı ülkelerdeki yüksek eşgüdümlü eylemleri, uluslararası işçi sınıfı hareketinin gelişmesini sağladı ve başarısı için önemli bir faktör oldu. Yeni tarihsel durum ve proletaryanın önündeki yeni görevler, enternasyonalist proleter birliğinin daha yüksek bir düzeye çıkarılmasını, 19. yüzyıldan beri Enternasyonal "kongrelerinde desteklenen gevşek bağların, gönüllü temasların"[2] genişletilme-

1 V. İ. Lenin, "Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, Progress Publishers, Moskova, 1972, s. 75.

2 Friedrich Engels, "Schlußrede auf dem Internationalen Sozialistischen Arbeiterkongreß in Zurich", Marx/Engels, *Yapıtlar*, C. 22, Dietz Verlag, Berlin, 1963, s. 409.

sini, güçlendirilmesini ve ilerletilmesini zorunlu kıldı. Bu ancak işçi sınıfını devrim için doğrudan hazırlama sürecinde Marksizmin yaratıcı bir anlayışla geliştirilmesi temelinde başarılabilirdi. Bu arada, emperyalist baskının artması, en büyük Sosyal Demokrat partiler dâhil neredeyse tüm partilerde oportünistlerin faaliyetlerine hız vermeleri ve milliyetçi eğilimlerin yükselmesi, farklı ülkelerde proletaryanın dayanışmasını güçlendirmeye ve işbirliğini genişletmeye yönelik çabalara giderek daha çok köstek oldu. Enternasyonal'in kararlarının gereği olarak uluslararası proleter dayanışmasını pekiştirme niyetinin karşısına, bu örgütte güçlenen milliyetçi eğilimler dikildi. Devrimci enternasyonalist kararlar ile oportünist uygulamalar arasında büyüyen kopukluk, özellikle Birinci Dünya Savaşı arifesinde tipik bir özellik olup çıktı.

Lenin, nesnel bir gereksinim olarak işçi sınıfı hareketinin uluslararası birliğini güçlendirme ve geliştirme gereksinimi hakkında en derin Marksist tahlili sundu.[3] Bu birliği zayıflatma girişimlerine karşı Bolşeviklerin tutarlı mücadelesine önderlik etti ve proletaryanın dünya çapında yardımlaşmasını daha etken kılma çabalarına yön verdi.

Lenin, söz konusu görevleri yaratıcı Marksizm temelinde çözmeyi amaç edindi. Buna, işçi sınıfı hareketindeki devrimci eğilimin öncüsü olarak beliren yeni tür proleter partisinin ilkeleri kaynaklık etti. Lenin'in devrime, yeni tür işçi sınıfı partisine, proletaryanın müttefiklerine ilişkin Marksist öğretiyi; emekçi halkın dünya çapında demokratik ve sosyalist, ulusal ve uluslararası görevlerini çözme yollarına yönelik arayışı; reformculuğa ve solcu aşırılıklara karşı, mevcut sistemi devirmeye yönelik mücadeleyi; Bolşeviklerin tüm uluslararası faaliyetlerini geliştirmesi, dünya proletaryasının çekirdeğini sağlamlaştırmaya yapılmış en önemli katkıydı.

Farklı ülkelerdeki devrimci Sosyal Demokratlar, işçi sınıfı hareketinin uluslararası birliğini pekiştirmek için çalıştılar. Uluslararası dayanışmanın yılmaz savunucusu August Bebel, bu dayanışmanın Marksist ilkelerini vurguladı, özellikle de militarizme ve savaş tehlikesine karşı daha dünya çapında ve daha eşgüdümlü proleter eyleminin gerekliliğini savundu. Karl Liebknecht'in gözünde, işçi sınıfının dayanışması, tüm ulusların antiemperyalist güçleri arasında işbirliğinin temeliydi.[4] Özellikle Polonya'da, Rusya'da ve Almanya'da devrimci güçlerin dayanışmasına büyük katkı yapan Rosa Luxemburg, proletaryanın enternasyonalist görevlerinin genişletilmesi ve uluslararası işçi sınıfı hareketinde birliğin artırılması gerektiğini defalarca vurguladı.[5] Paul Lafargue ve Jules Guesde tüm uluslardan Sosyalistlerin ortak bir politika izlemelerini sürekli savundular. Dimitar Blagoev önderliğindeki Bulgar Tesnyak'lar ile Sırp ve Romen

3 Ayrıntılar için bkz. N. F. Şeetov, *Lenin'in Proleter Enternasyonalizm İdeolojisini ve Siyasetini Geliştirmesi*, Mysl, Moskova, 1966 (Rusça).

4 Karl Liebknecht, *Gesammelte Reden und Schriften*, C. V, Dietz Verlag, Berlin, 1963, s. 405-06.

5 Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, C. 2, Dietz Verlag, Berlin, 1972, s. 203-04.

devrimci Sosyal Demokratlar, özellikle Balkan ülkelerinde emekçi halkın dayanışmasını genişletmeye ve emperyalist güçler ile yerel gericilerin politikasına karşı mücadele etmeye ısrarla çaba gösterdiler. Macar, Çek ve Avusturyalı sol Sosyal Demokratlar işçi sınıfı hareketinin uluslararası dayanışmasını güçlendirme uğraşı ile yeni taktikler geliştirme ve kitlesel eylem örgütleme çabası arasında bağ kurdular. Britanya, Hollanda, İtalya, Belçika ve Japonya devrimci Sosyal Demokratları, özellikle sömürgeci boyunduruğuna ve yağma savaşlarına karşı işçi sınıfı mücadelesinin birliğini savundular.

Bolşevikler ile diğer devrimci Sosyal Demokratlar arasında belirli sorunlarla ilgili görüş farklılıkları olmasına karşın, hepsi, birleşik bir cephe oluşturarak proletaryanın karşı karşıya olduğu yeni görevlere Marksist çözümler getirme temelinde proleter hareketinin uluslararası birliğini savundu. Hepsi de işçi partileri için ortak bir devrimci siyasal çizgi geliştirmeye ve dünya çapında proletaryanın ortak eylemiyle bu çizginin uygulanmasını sağlamaya çalıştı.

Oportünistler bu politikaya direndiler. İşçi sınıfı hareketi üzerinde ağırlaşan emperyalist baskı, bunların faaliyetlerine can suyu oldu. Anti-Marksist eğilimler, proleter enternasyonalizmine düşmandı. Revizyonistler ve diğer sağcı Sosyal Demokratlar, sahte bir emekçi halk yurtseverliği dayatmayı, tüm sınıfların "evrensel kardeşliği"ne ve dayanışmasına ilişkin anlayışları kabul ettirmeyi denediler; işçi örgütlerini, kendi ülkelerinin emperyalistlerince izlenen dış politikayla uzlaştırmaya, sömürgeci tahakkümünü, militarizmi ve dünyayı emperyalistler arasında paylaştıran antlaşmaları haklı çıkarıp desteklemeye kalkıştılar. Sağcı Sosyal Demokratlar, Enternasyonal'de milliyetçi duygudan beslenen ayrılıkçı eğilimleri destekledi; bunları, farklı ülkelerin işçi sınıfı hareketlerindeki ulusal özelliklere bağlayarak haklı gösterdiler. Bu kişiler, ivedi sorunlara Marksist çözüm getirilmesine ve Sosyal Demokratların dünya çapında ortak bir Marksist politika belirlemesine engel oldular. Sağcı Sosyal Demokratlar, "sosyalist taktiklerin uluslararası kuralları"na[6] ve proleter partilerinin Marksist politika ilkelerine inatla karşı çıktılar. Almanya'da Eduard Bernstein, Philipp Scheidemann ve destekçileri, Fransa'da Alexandre Millerand, Alexandre Varenne ve benzerleri, Rusya'da Menşevikler, İtalya'da Ivanoe Bonomi, Leonida Bissolati ve Filippo Turati ve diğer toplumsal reformcular, Avusturya-Macaristan'da Wilhelm Ellenbogen, Anton Nemec, Ernö Garami ve diğer sağcı Sosyal Demokratlar, Belçika'da Louis Bertrand, Emile Vandervelde ve diğer kafadarları, Britanya'da Henry Hyndman, Birleşik Devletler'de Victor Berger vb. böyle yaptılar.

Yeni bir oportünizm sürümü olarak 20. yüzyılın ilk on yılı sona ererken ortaya çıkan merkezcilik de uluslararası işçi sınıfı hareketinin daha da sağlamlaşmasına köstek oldu. Önde gelen merkezci liderler (Kautsky, Bauer, Huysmans,

6 *International Sozialisten-Kongress zu Amsterdam. 14. bis 20. August 1904,* Expedition der Buchhandlung Vorwärts, Berlin, 1904, s. 31.

Hillquit, Troçki vb.) esasen Marksist enternasyonalizm anlayışını terk etmeye başlıyorlardı.

Anarkosendikalistler de uluslararası işçi sınıfı hareketinin gerçek birliğini pekiştirme çabalarını köstekliediler. 1904'te kurdukları Uluslararası Antimilitarist Birlik'ten ve 1910'a kadar faaliyet yürüten sözde Anarşist Enternasyonal'den yararlanarak proletaryanın bir kesiminde kafa karışıklığı yarattılar ve böylece proleter dayanışmasını baltaladılar. Anarkosendikalistler, gerçekte proletaryanın uluslararası birliğinin dibini oyacak olan bir platformu işçi sınıfı hareketine dayatmayı denediler. Anarkosendikalistler, birçok önemli meselede sık sık revizyonistlerle ittifak yaptılar ve elbirliğiyle Marksistlere karşı çıktılar.

İşçi sınıfı hareketinin uluslararası birliğine yönelik kökten farklı iki yaklaşım arasındaki çekişme, özellikle İkinci Enternasyonal'in ve çeşitli organlarının kongrelerinde belirginleşti. *Proletarskaya Pravda* 1913'te haklı olarak şu gözlemde bulunuyordu: "Enternasyonal, proletaryanın yalnızca Marksist öncüsünü değil, sosyalist hareketin bütününü birleştirir; yalnızca özü sözü bir Marksistleri değil, bocalayanları, tescilli oportünistleri ve uluslararası işçi sınıfı hareketinin liberal yöne sapan bazı daha geri unsurlarını da kapsar."[7]

Ulusal şubelerde ve çeşitli çalışma kurullarında devrimci ve oportünist eğilimler arasındaki güç saflaşmasında oluşan her değişim, Enternasyonal'in faaliyetlerine de yansıdı. 20. yüzyıl öncesinde devrimci eğilimin temel direği olan Alman Sosyal Demokratlar, 1900'lerin başından itibaren "istikrarsız bir tavır sergilediler ya da oportünist bir duruş aldılar".[8] Lenin'in 1910'da belirttiğine göre, "Almanlar, Enternasyonal Kongrelerinde tutarlı bir ilkesel çizgi izleyemiyorlar ve sıklıkla Enternasyonal'de hegemonyayı ellerinden kaçırıyorlar"dı.[9]

Oportünistlerle uzun süre bir arada bulunmak, Fransız Marksistleri de 20. yüzyıl başında Guesde'in eylemleriyle müjdeler göründüğü ruhu Enternasyonal'de savunmaktan alıkoydu. Hayli büyük saygınlığı olan Jaurès, tutarsız ve genel olarak toplumsal reformcu bir politika izledi. Ne Victor Adler'in Avusturyalı izleyicileri ne de çoğunlukla toplumsal reformcu olan İngiliz temsilciler, devrimci bir öncü haline gelmeyi başarabilecek durumda değildi.

Bu arada, görece küçük işçi partilerinin (Sırp Sosyal Demokratların, Bulgar Tesnyak'ların, Polonya Krallığı ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi'nin) ideolojik ve siyasal rolü, pek çok engele rağmen giderek artıyordu. Bu partiler, revizyonizme karşı çıktı ve proletaryanın yüz yüze olduğu yeni görevlere Marksist çözümler buldu.

---

7 *Proletarskaya Pravda*, 7 Aralık 1913.

8 V. İ. Lenin, "Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 85.

9 V. İ. Lenin, "Kopenhag Uluslararası Sosyalist Kongresinde Kooperatif Birlikleri Sorunu", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 281.

Bolşevikler, Enternasyonal'in faaliyetlerinde başı çeker olmuşlardı. Lenin'in önderliğinde, Marksizmi tutarlılıkla geliştiren ve tüm oportünizm çeşitlerine karşı mücadele eden yeni tür devrimci işçi partisinin ilk örneğini oluşturdular. Bolşevik Partisi öncüydü, tüm devrimci Sosyal Demokratlar için çekim merkeziydi.

Enternasyonal'in 1907'deki Stuttgart Kongresinde, Rus şubesine tanınan 20 oy hakkının 10'u, Bolşeviklerin %4,5'lik oyu dâhil, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne (RSDİP) aitti. Lenin'in gözlemlediğine göre, büyük ölçüde Bolşeviklerin ataklığı ve etkisi sayesinde, "Rusya sosyalistlerinin *tümü*, devrimci bir ruhla *tüm* sorunlarda oybirliğiyle karar verdiler".[10] Bolşevikler, Almanya, Polonya, Hollanda, Sırbistan ve Bulgaristan işçi sınıfı hareketinin sol kanadıyla yakın temaslar kurdular. Lenin, devrimci Sosyal Demokratların oportünistlerle anlaşmazlığa düştükleri sorunları görüşmek üzere kongre sırasında düzenledikleri bir konferansa katıldı. Tuttuğu notları, Rusya ve Polonya heyetlerinin militarizme ve savaş tehlikesine karşı mücadeleye ilişkin ortak önerilerini destekleyen Rosa Luxemburg'a iletti.[11]

Enternasyonal'in 1910'daki Kopenhag Kongresine katılan Rus heyetindeki Bolşevik üyelerin tutumları Stuttgart'takinden daha kararlıydı. Lenin'in önderlik ettiği delegeler, kitleleri devrim için, militarizmle ve savaş tehlikesiyle mücadele için hazırlamaktan yana olan Enternasyonal'deki tüm güçlerin öncüsü ve dayanışma merkezi olarak hareket etti. RSDİP'nin faaliyetlerine ilişkin rapor, Rusya'da devrimci mücadele deneyimini özetliyor ve Menşeviklerin yanlış bilgilendirme girişimlerini çürütüyordu.[12] Lenin'in girişimiyle, devrimci Sosyal Demokratların ve delegeler arasındaki sempatizanlarının katıldığı bir konferans düzenlendi. Katılımcılar arasında Lenin, Rosa Luxemburg, Marchlewski, Braun, Wurm, de Brouckère, Blagoev, Guesde, Rappoport, Iglesias, Plehanov, Ryazanov ve muhtemelen Kolarov, Kirkov, Kabakchiev, David Wijnkoop, W. van Ravestejn ve başkaları vardı. Katılanların çoğu, Lenin'in görüşlerini destekledi ve oportünistlerin püskürtülmesi gerektiğini dile getirdi. Hiçbir karar alınmamasına ve konferansa katılanlardan bazılarının çok geçmeden revizyonistlerle yakınlaşıp oportünist olarak hareket etmesine rağmen, bütün olarak bakılınca bu konferans, devrimci kanadın sağlamlaşmasına ve daha etkin olmasına katkıda bulundu.[13]

10 V. İ. Lenin, "Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 86.

11 *V. İ. Lenin'in Devrimci Bir Enternasyonal Mücadelesi*, Nauka, Moskova, 1970, s. 135-44; *Lenin ve Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi*, Mysl, Moskova, 1969, s. 117-31; *İkinci Enternasyonal'in Tarihi*, C. 2, Nauka, Moskova, 1966, s. 204-17; İ. M. Krivoguz, *İkinci Enternasyonal, 1889-1914*, Mysl, Moskova, 1964, s. 299-301, 315-23 (hepsi Rusça).

12 *Kopenhag Sekizinci Uluslararası Sosyalist Kongresine Sunulan RSDİP Raporu*, Gosizdat, Moskova-Petrograd, 1923 (Rusça).

13 *V. İ. Lenin'in Devrimci Bir Enternasyonal Mücadelesi*, s. 170-86; *Lenin ve Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi*, s. 149-51; *Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi*, C. 2, Politizdat, Moskova, 1966, s. 309-11; İ. M. Krivoguz, *a.g.y.*, s. 404-28 (hepsi Rusça).

Lenin, Enternasyonal'in çok önemli saydığı 1912 Basel Kongresine şahsen katılamamasına rağmen, RSDİP delegelerinin faaliyetlerine yön verdi. RSDİP heyeti, savaş tehlikesine ve savaşın kendisine karşı işçi sınıfının barışçı değil devrimci bir ruhla mücadele etmesine dair kongre manifestosunun yazılmasına yardımcı oldu.[14]

Bolşevikler, proletaryanın yeni görevlerine Marksist çözümler bulmaya ve uluslararası sosyalist kongrelerde oportünizmi yenilgiye uğratmaya çabalayan devrimci Sosyal Demokratların öncülüğünü yaptılar. Sırp işçi delegeleri, Bulgar Tesnyak'lar, Polonyalı Sosyal Demokratlar ile Almanya, Hollanda, Macaristan, Fransa, İtalya, Britanya, Japonya, Norveç ve İsveç Sosyal Demokrat delegelerinin bir kısmı da bu duruşu benimsedi. Onların çabaları, işçi sınıfı hareketinin uluslararası birliğinin daha da gelişip güçlenmesini ve proletaryanın yüz yüze olduğu yeni görevlere Enternasyonal tarafından doğru ve ilkeli çözümler getirilmesini sağladı ya da hiç değilse buna katkıda bulundu.

İKİNCİ ENTERNASYONAL KONGRELERİNDEKİ İKİ EĞİLİM

İşçi sınıfı hareketinin uluslararası birliğinin ilerletilmesi, büyük ölçüde, proletaryanın sınıf mücadelesi deneyimini toparlayıp özetlemek ve dünya çapında işçi sınıfının öncüsünü sağlamlaştırmak açısından büyük önem taşıyan ivedi sorunlara ilişkin olağan görüşmeler sırasında keskin ideolojik tartışmaların yaşandığı uluslararası sosyalist kongreler bağlamında gerçekleşti.

Uluslararası işçi sınıfı dayanışmasını daha da geliştirme biçimlerinden biri olarak Enternasyonal'i örgütsel açıdan güçlendirmeye ilişkin sorunlar, bu kongrelerde ele alınan önemli bir konuydu.

Stuttgart Kongresi, Enternasyonal'in yapısını güçlendiren ve en sonunda resmileştiren tüzüğü onayladı. Bu, Enternasyonal'in ideolojik ve siyasal düzeyinin belirli bir ölçüde yükselmesi demekti. Lenin'in söylediği gibi, kongre, "İkinci Enternasyonal'in kesin olarak sağlamlaşmasına ve uluslararası kongrelerin, dünya çapında sosyalist faaliyetlerin niteliğini, yönünü çok büyük ölçüde etkileyen işbitirici toplantılara dönüşmesine damga vurdu".[15]

Tüzüğe göre, "temel sosyalist ilkelere, üretim ve mübadele araçlarının toplumsallaştırılmasına, emekçi halkın uluslararası birliğine ve eylemine, sınıf partisi olarak örgütlenmiş proletaryanın kamu gücünü sosyalist bir anlayışla ele geçirmesine gönül vermiş" tüm örgütler, Enternasyonal'e kabul edilebilirdi.[16] Sınıf mücadelesi ilkesine bağlı olan ve doğrudan doğruya içinde yer almasa bile siyasal eylemin gerekliliğini tanıyan sendikalar da Enternasyonal'e kabul edilebilirdi. Bazı delegeler, üyeliğe kabul için herhangi bir koşul koyulmasını önlemeye

14 Ayrıntılar için bkz. İ. M. Krivoguz, *a.y.*, s. 303, 306, 313-14 vd.

15 V. İ. Lenin, "Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 82.

16 *Bureau Socialiste International. Comptes rendus..*, C. 1, s. 199.

çalıştılar ve Enternasyonal'e katılmak isteyen tüm örgütlere bu iznin verilmesini istediler. Bu tür girişimler başarısız oldu.[17]

Tüzükte işçi partileriyle ilgili olarak getirilen koşullar, proletaryanın yeni görevleriyle tam uyumlu değildi ama yine de uluslararası birliğin güçlendirilmesine yardımcı oldu. İşçi örgütlerinin ideolojik ve siyasal düzeyini yükseltme mücadelesi için ek fırsatlar yarattı.

İşçi sınıfının uluslararası dayanışmasının ve örgütlenmesinin daha da güçlenmesi, uluslararası sosyalist kongrelerin rolünün artmasına yardımcı oldu; Lenin'in 1907'deki gözlemine göre, bu kongrelerin kararları, "tek tek uluslar için bağlayıcı olmamasına karşın, manevi ağırlıkları öyle büyüktür ki, kararlara uyulmaması, gerçekte, tek tek partilerin kendi kongrelerinde alınan kararlara uymamalarından daha seyrek görülen bir istisnadır".[18]

İşçi sınıfı hareketi büyüdükçe ve Enternasyonal genişledikçe, kongrelerin temsil gücü de arttı. 1907 Stuttgart Kongresine Amerika'dan üç, Asya'dan iki ve Avustralya'dan bir delege dâhil, 25 ülkeden delegeler katıldı. Temsil edilen örgütlerin sayısı da çoğaldı.

1907'de benimsenen Enternasyonal tüzüğü, kongrelere katılan şubeler arasında oy dağılım şablonunu değiştirdi. Ülkenin nüfusuna ve önemine, Sosyalist Parti'nin büyüklüğüne ve siyasal nüfuzuna, diğer işçi örgütlerinin gücüne bağlı olarak her şubeye 2 ila 20 arasında değişen oy hakkı verildi.[19] Almanya, Avusturya (Çekler dâhil), Fransa, Rusya ve İngiltere şubelerine 20'şer oy tanındı; İtalya'ya 15; Birleşik Devletler'e 14; Belçika'ya 12, Danimarka'ya, Polonya'ya (tüm Polonya toprakları) ve İsviçre'ye 8'er oy; İspanya'ya, Macaristan'a ve Norveç'e 6'şar oy; kalanlara 4'er oy; Lüksemburg'a ise 2 oy verildi. Bu şablon, Enternasyonal var olduğu sürece, ufak tefek değişikliklerle yürürlükte kaldı. Ulusal şubeler içindeki farklı eğilimlere sınır çizilmesini kolaylaştırdı, her bir eğilime destek verenlerin uluslararası sosyalist kongrelerde yakınlaşmasına yardımcı oldu, devrimci eğilim ile oportünist eğilim arasındaki farklılıkların ortaya çıkmasına ve Enternasyonal'de güçler dengesinin belirlenmesine katkıda bulundu. Yeni oylama şablonu, aynı zamanda, Enternasyonal'de oportünistlere güçlenme olanağı verdi, çünkü büyük şubelere mensup kitle örgütlerinin tümü sağlam Marksist olmaktan ve işçilerin temel çıkarlarını tutarlılıkla savunmaktan çok uzaktı.

Enternasyonal'de eğilimler arasındaki kavgaların şiddetlenmesi, kongrelerde önemli sorunlara ilişkin karar tasarıları hazırlamak üzere kurulan komisyonların önemini artırdı. Her şube tüm komisyonlara temsilci gönderebiliyordu; 1907'den itibaren her şubeye her bir komisyonda dört oy hakkı tanındı. Komisyonlar, sıklıkla, farklı eğilimlerin en etkin ve yetkin sözcülerinden oluşan

17 *Internationaler Sozialisten-Kongress zu Stuttgart. 18. bis 24. August 1907,* Buchhandlung Vorwärts Verlag, Berlin, 1907, s. 22.

18 V. İ. Lenin, "Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi", *Toplu Yapıtlar,* C. 13, s. 82-83.

19 *Bureau Socialiste International. Comptes rendus....* C. 1, s. 122-24, 200.

alt komisyonlar oluşturdu. Bu alt komisyonlar, her bir sorunun daha geniş ve daha kapsamlı olarak görüşülmesini kolaylaştırdı, farklılıkların gün ışığına çıkarılmasına ve ortak çözüm aranmasına yardımcı oldu. Kongreler sırasında tek tek şubelerce düzenlenen konferanslar ve tek tek örgütlerden delegelerce yapılan toplantılar giderek önem kazandı.

Revizyonistler ve diğer sağcı Sosyal Demokratlar, Enternasyonal'in Marksist çizgide örgütsel sağlamlaşmasına ve gelişmesine karşı çıktılar. İşçilerin birlik çabasını ve Enternasyonal'in genişlemesini, orada kendi konumlarını korumak ve güçlendirmek için kullanmayı denediler. Dahası, tüm sağcı Sosyal Demokratlar, toplumsal reformculuk öğütleyerek, uluslararası işçi sınıfı hareketinin birliğinin dayandığı ideolojik ve siyasal temeli dinamitlediler ve proleter enternasyonalizmini zayıflattılar.

Merkezciler giderek sağa kaydılar. 1910'da bunların birçoğu, "Uluslararası dayanışmanın örgütlenmesini ütopyacı bir öneri olarak görüyoruz,"[20] diyerek revizyonistlere katıldı. Merkezciler, Enternasyonal'i, proletaryanın sınıf mücadelesini koordine eden bir organ olarak değil, sırf "bir ahlaki protesto ve insancıl ilkeleri savunma aracı"[21] olarak görmeye gitgide daha çok yöneldiler.

Tüm ülkelerdeki devrimci Sosyal Demokratlar, en başta da Bolşevikler, Enternasyonal'i, uluslararası proleter birliğinin etkili bir örgütsel biçimi haline getirmekte ısrar ettiler. Kongrelerde kabul edilen ve işçi sınıfı hareketinin biriktirdiği zengin deneyimlerin özeti olan Marksist kararlara tutarlılıkla uyulması için mücadele verdiler; birçok önemli soruna, doğru çözümler önerdiler. Ama sağcı Sosyal Demokratların, merkezcilerin ve anarkosendikalistlerin artan direnişi nedeniyle, bu tür kararları uygulamak gitgide zorlaştı. 20. yüzyılın ikinci on yılının başlangıcında, sağcıların ve merkezcilerin liderliğindeki bazı en büyük işçi partilerinde, Enternasyonal'in Marksist kararlarını çiğnemek giderek bir kural halini aldı.

Uluslararası işçi sınıfı dayanışmasının yorumlanmasına ve uygulanmasına ilişkin meseleler de, İkinci Enternasyonal kongrelerinde göçmenlikle ilgili tartışmalar sırasında ön plana çıktı. Birleşik Devletler'den, Avustralya'dan ve Hollanda'dan bazı Sosyalistler, daha gelişmiş ülkelere dışarıdan göçün sınırlanması çabalarına destek vererek, "bazı 'uygar' ülkelerde sahip oldukları ayrıcalıklı konumdan belirli yararlar elde eden, bu nedenle de uluslararası sınıfsal dayanışma gereksinimini unutmaya eğilimli olan işçiler"in[22] bencil çıkarlarını savundular. 1907 Stuttgart Kongresinde, Fransa'dan Rappoport ve Ury, Birleşik Devletler'den Hammer, Britanya'dan Kahan, Macaristan'dan Dier ve Japonya'dan Kato ise ırksal yaklaşıma ve enternasyonalizm ilkelerinin çiğnen-

20 *Periodical Bulletin of the International Socialist Bureau*, No. 5, s. 172.

21 Carl E. Schorske, *German Social Democracy, 1905-1917*, Harvard University Press, Cambridge, (Mass.), 1955, s. 209.

22 V. İ. Lenin, "Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 79.

mesine karşı çıkarak, Sosyalistlerin "bu yoksul kardeşlerini kucaklamaları, onlara yardım etmeleri ve onlarla birlikte kapitalizme karşı savaşmaları"[23] için çağrı yaptılar. Dışarıdan göçün kısıtlanmasına karşı mücadele etmeyi, grev kırıcısı getirilmesine karşı çıkmayı, göçmenleri işçi sınıfı hareketine katmayı ve onların konumunu iyileştirmeye çalışmayı Sosyalistlere görev olarak veren bir karar, ezici bir çoğunlukla kabul edildi. Lenin'in gözlemine göre, bu belge, "devrimci Sosyal Demokrasinin taleplerini tam olarak karşılıyor"du.[24]

Kopenhag Kongresinde kabul edilen uluslararası dayanışmayla ilgili karar, proleter enternasyonalizmi ilkelerini yineledi ve somutlaştırdı. Kararda, dünya çapında sendikalar arası sürekli işbirliğinin, yabancı işçilerce girişilen eylemlere hızlı ve etkili yardımın, sosyalist basının özellikle proleter kitle mücadelesine ilişkin bilgi sağlamak üzere uluslararası bağlarını genişletmenin gerekliliği vurgulandı. Bu konudaki tartışmaların akışı içinde, birçok delege, İsveçli işçiler 1909'da genel greve gidince onlara yardım için neredeyse kılını bile kıpırdatmayan İngiliz ve Fransız sendika liderlerini şiddetle eleştirdi. AFL liderleri, proleter dayanışmasından pratikte vazgeçtikleri için kararlılıkla mahkûm edildi.

Devrimci hareketteki yükselmenin etkisiyle, Enternasyonal'in kongreleri, bazı ülkelerde proletaryanın giriştiği kitle eylemleriyle dayanışmanın, önceki on yıla göre daha sık dile getirilişine tanıklık etti. Örneğin Stuttgart Kongresi, "Rusya şehirlerinin ve köylerinin kahraman savaşçılarına ve devrimci proletaryasına kardeşçe selamları"nı[25] ifade eden bir kararı benimsedi. Kopenhag Kongresi, Finlandiya halkını demokratik özgürlüklerinden yoksun bırakmaya kalkışan çarlığın bu girişimlerini mahkûm ederek Fin ve Rus proletaryasının ortak mücadele etmesi gerektiğini vurguladı. Kongre, ayrıca, büyük güçlerin Balkanlar'da izlediği sömürgeci politikayı ve Jön Türklerin emek düşmanı politikasını kınadı. Kongrede, Bulgar ve Sırp devrimci Sosyal Demokratlar adına Kolarov'un ısrarla dile getirdiği "tüm Balkan cumhuriyetlerinin özgür federasyonu"[26] sloganına destek verilmemesine karşın, Balkan ülkelerinin bağımsızlığı talebi ile bu ülkeleri demokratikleştirme mücadelesi arasında bağ kuruldu. Kopenhag Kongresi, ayrıca, İspanyol egemen çevrelerinin Fas'taki sömürgeci girişimine karşı İspanya emekçi halkının düzenlediği kitlesel eylemi de alkışladı.

Dolayısıyla kongreler, işçi sınıfı hareketinin uluslararası birliğini güçlendirme çabalarına önemli katkıda bulundu. Ancak, revizyonizmi ve büyüyen milliyetçiliği alt etmek için, yine bu kongrelerde benimsenen Marksist kararları uygulamak için mümkün ve gerekli olan her şeyi yapamadı. Devrimcilerin giri-

23 *Internationaler Sozialisten-Kongress zu Stuttgart...*, s. 117.

24 V. İ. Lenin, "Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 79.

25 *Internationaler Sozialisten-Kongress zu Stuttgart...*, s. 71.

26 *Internationaler Sozialisten-Kongress zu Kopenhagen. 28. August bis 3. September 1910*, Vorwärts, Berlin, 1910, s. 27.

şimiyle, Kopenhag Kongresi, uluslararası sosyalist kongrelerin tüm kararlarının titizlikle uygulanması gerektiğini vurguladı. Ama Kopenhag'da revizyonistlerce sunulan bir önerinin kabul edilmesiyle, bu kararların ne zaman ve nasıl uygulanacağını, kendi "hükümranlığı" adına her işçi partisinin kendisinin belirlemesine izin verildi. Bu, Enternasyonal'in kararlarının genellikle göz ardı edilmesine olanak sağladı.

Kongrelerde, işçi partileri ile diğer proleter örgütlerinin güçlendirilmesine ve aralarındaki ilişkilerin geliştirilmesine büyük önem verildi.

İşçi partilerinde bölünmelerin artması nedeniyle, Kopenhag Kongresi, ulusal şubelerin birliği sorununu yeniden ele almak zorunda kaldı. Ne var ki, bu görev için kurulan komisyon ve raportörü Avusturyalı Wilhelm Ellenbogen, karşıt eğilimleri değerlendirmeyi reddederek, bu bölünmelerin ideolojik ve siyasal anlamını görmezden geldi. Karar taslağı, Enternasyonal'in 1904 Amsterdam Kongresinde alınan kararı anımsatarak, Enternasyonal'in her bir şubesinin, olabildiğince hızlı davranıp, "her ülkede ve dünya çapında işçi sınıfının çıkarları uyarınca iç uyuşmazlıkları aşması"[27] gerektiğini söylüyor ve Uluslararası Sosyalist Büro'nun şubelere yardımcı olmasını istiyordu. "Uluslararası sosyalizm teorisinin ve pratiği"nin[28] birliğe temel oluşturduğunu belirtiyordu. Bu muğlak formül, devrimci Sosyal Demokratların elini kolunu bağlamak, oportünistlerden kopmalarını engellemek, işçi sınıfının birleşmesine köstek olmak, Marksizmin ve devrimci pratiğin yaratıcı gelişimini engellemek için birlik çabalarını kullanan sağ kanada ve merkeze tam olarak uyuyordu. Oportünizmle mücadele etmeyi sürdüreceklerini ilan eden Bulgar, Sırp ve Romen sol Sosyal Demokratların protestolarına rağmen, işçileri devrimci bir temelde bütünleştirmek için bu kararı kullanmayı uman birçok sol Sosyal Demokrat dâhil kongre delegelerinin çoğu, bu karar tasarısı lehine oy kullandı.

20. yüzyıl başında yapılan kongreler, işçi partilerinin güçlendirilmesi söz konusu olunca, yeni tarihsel gereklere yanıt veremedi. Bu kongreler, zamanın gereklerine yanıt verecek yeni tür devrimci işçi partileri yaratmayı amaç edinen Lenin'in çizgisinden çok uzaktı. Şubelerin birliği konusunda alınan kongre kararları, salt o birliğin kapsamıyla ilgiliydi, ama birliğin ideolojik ve siyasal temelini, oportünistlerden kopmak gerektiğini gözden kaçırdı.

Sendikalar ve kooperatifler hakkındaki kararlar, devrimci eğilim açısından farklı ve açıkça olumlu bir önem taşıyordu. Bu kararlar, anılan kitle örgütlerinin büyümesinden ve durumun değişmesi nedeniyle bunların sınıf mücadelesindeki yerini, işçi partileriyle ilişkilerini saptama gereksiniminden dolayı hazırlanıp onaylandı. Stuttgart Kongresinde, "Sendikaların tarafsızlığı mı, yoksa Parti'yle daha yakın saf tutması mı?"[29] üzerinde yapılan tartışmalar özellikle önemliydi.

27 *A.y.*, s. 16.

28 *A.y.*, s. 26.

29 V. İ. Lenin, "Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 87.

Sendikaların tarafsızlığını kabul edenlerin çoğu, siyasal mücadele ile sendikal mücadelenin tamamen birbirinden yalıtık iki süreç olduğu görüşünden yola çıkan Jaurès'in ve Vaillant'nın sunduğu karar tasarısını destekledi.

Belçika İşçi Partisi heyetinin sunduğu karar tasarısı, yukarıdakine kesin ve kararlı bir şekilde karşı çıkıyordu. Belçikalıların tasarısı, siyasal ve ekonomik mücadeleye partiler ile sendikaların ortak katılımının gerekli olduğunu, ortak hareket etmelerinin arzulanan bir durum olduğunu vurguluyordu. De Brouckère, tasarıyı açıklarken, "sosyalizmin hem sendikalarda hem de siyasal örgütlerde belirleyici güç olması gerektiğini..."[30] söyledi. Bolşevikler, Belçikalıların tasarısını desteklediler. Lenin, sendika sorununun ayrıntılı olarak işlenmesine büyük katkı yaptı. Anatoli Lunaçarski'nin bu sorunu görüşen komisyondaki çalışmalarına yön verdi. Komisyonun kararları, Bolşeviklerin ve sol Sosyal Demokratların tutumunu yansıtıyordu.

Delegelerin çoğu sendika tarafsızlığına karşı çıktı ama bazıları, işçi partileri ile sendikaların örgütsel birliğini de kabul etmedi. Bu nedenle, komisyon, Avusturya'dan Heinrich Beer'in sunduğu karar tasarısının benimsenmesini önerdi. Söz konusu tasarı, böyle bir örgütsel birlik öngörmüyor ama parti ile sendikalar arasında yakın bağların gerekliliğini açıkça ifade ediyordu, çünkü sendikalar, proletaryanın kurtuluş mücadelesindeki görevlerini ancak "tüm eylemlerinde sosyalist bir ruhla hareket ederse"[31] yerine getirebilir, diyordu. Anarkosendikalistlerin ve kimi sağcı Sosyal Demokratların muhalefetine rağmen, kongre, Beer'in tasarısını temel alan bir kararı kabul etti. Bu karar, proletaryanın devrimler için hazırlanmasında devrimci Sosyal Demokratlara epey yardımcı oldu ve Lenin'in gözlemlediği üzere, partinin sendikalara yönelik tutumu sorununa doğru çözüm getirdi.[32]

Sendika sorununun başka bir yönü, Kopenhag Kongresinde görüşüldü. Bu tartışma, Avusturya'da sendikal hareketin bölünmesi nedeniyle çıktı. Nemec ve diğer milliyetçi liderler, küçük ulusların haklarının savunulmasını bahane ederek, Çek sendikalarının içe kapanmasını ve "ulusal ayrılıkçılık"ını haklı göstermeye uğraştılar. Komisyonda ve kongrede söz alanların çoğu, milliyetçi eğilimleri esefle kınadı. Benimsenen karar, her ülkede sendikal birliğin gerekliliğini vurguladı ve sendikaların milliyet temelinde bölünmesini, Stuttgart Kongresi kararlarıyla çeliştiği gibi, işçi sınıfı hareketini de zayıflatan bir girişim sayarak mahkûm etti. Uluslararası Sosyalist Büro'ya ve Enternasyonal Sendika Sekretaryasına, Avusturya sendika hareketindeki anlaşmazlığı "sosyalist kardeşlik" ruhuyla çözme görevi verildi. Dolayısıyla bu karar, sendikal hareketi, işçi partilerinin liderliğiyle proleter enternasyonalizmi temelinde geliştirmek gerek-

30 *Internationaler Sozialisten-Kongress zu Stuttgart...*, s. 105.

31 *A.y.*, s. 106.

32 V. İ. Leni , "Voinov'un (A. V. Lunaçarski'nin) Partinin Sendikalara Yönelik Tutumuna Dair Broşürüne Önsöz", "Sendika Tarafsızlığı", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 163, 460-62.

tiğini yeniden vurguladı. Ne var ki, bizatihi Avusturya sosyalist hareketi içindeki "milliyetçi ayrılıkçılık"ı alt etme sorunu gündeme getirilmedi.

Devrimci ve oportünist eğilimler, Kopenhag Kongresinde kooperatifler üzerine karar tasarısını ele almak üzere kurulan komisyonda da karşı karşıya geldi. Jaurès ve Thomas tarafından sunulan tasarıda, kooperatifler, küçük burjuva "kooperatif sosyalizmi" anlayışıyla "toplumsal dönüşüm"ün bir unsuru olarak tanımlanıyor ve sosyalist partiler karşısında kooperatiflerin tarafsızlığı ilan ediliyordu. Kooperatifleri, toplumun demokratikleşmesi ve sosyalleşmesi için bir araç olarak tanımlayan, işçi partileri karşısında bu kurumların tarafsızlığını vurgulayan Almanya'dan Adolf von Elm'in görüşlerinde bu yaklaşım daha da belirgindi. Proleter niteliği ağır basan tüketim kooperatifleri ile pazarlama ve üretim kooperatiflerinin birleşmesini isteyen von Elm'in bu talebi, kooperatif hareketinde burjuva etkisini artırabilirdi.

Lenin önderliğindeki Bolşevikler, bu küçük burjuva yaklaşımına kararlılıkla karşı çıktılar. Lenin, komisyondaki oportünistleri eleştirdi. Bolşevikler, proleter mücadelesinde tüketim kooperatiflerinin oynadığı rolü kesin olarak tanımlayan bir karar tasarısı sundular: Bu kurumlar, emekçi halkın durumunda iyileşme sağlıyordu ama o durumu kökten değiştirmesi olanaksızdı. Tasarı, reformcu yanılsamaları reddediyor, burjuvaziyi mülksüzleştirmek gerektiğinin altını çiziyor ve Sosyalistlerin tüketim kooperatiflerindeki çalışmalarına hız vermeleri, buralarda sosyalist propaganda yürütmeleri, "emek hareketinin tüm biçimleri arasında mümkün olan en eksiksiz işbirliği"ni[33] sağlamaları için çağrıda bulunuyordu. Bolşevik tasarısı, kooperatif sorunu konusunda Belçika delegasyonunun ve Guesde'cilerin daha az kararlılıkla ve belirli hatalarla dile getirdikleri proleter yaklaşımını güçlendirdi. Komisyon oturumları, proleter çizgisini destekleyenlerin çoğunun, Avusturyalı Benno Karpeles'in bazı değişiklikler yaparak sunduğu Belçika tasarısını desteklemeye hazır olduğunu gösterdi. Küçük burjuva eğilimini alt etme uğraşı veren Lenin de Belçika-Avusturya tasarısını destekledi ve von Elm ile Jaurès'in önerdiği oportünist değişikliklerin engellenmesine yardımcı oldu. Devrimci Sosyal Demokratlar, Belçika-Avusturya tasarısının değişikliklerle zayıflatılmasını önleyemediler ya da tasarıyı iyileştiremediler ama oportünistler de önerdikleri karar tasarısını kabul ettirmeyi başaramadılar.

Komisyonun önerileri kongre oturumunda görüşülürken, devrimci Sosyal Demokratlar, Belçika-Avusturya tasarısının sakat noktalarını düzeltmeye, "kooperatif sosyalizmi"ne yapılan revizyonist göndermeyi sildirmeye çalıştılar. Bunda başarısız oldular ama kongrede sol kanat "temel noktalarda proleter kooperatif birliklerinin görevlerini doğru tanımlayan"[34] tasarının bütününe tek bir ifade nedeniyle karşı oy vermemeyi kararlaştırdı. Lenin önderliğindeki devrimci

33 V. İ. Lenin, "Kopenhag Uluslararası Sosyalist Kongresinde Kooperatif Birlikleri Sorunu", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 279.

34 *A.y.*, s. 283.

Sosyal Demokratlar, kooperatiflere ilişkin küçük burjuva yaklaşımını kabul ettirmek için kongreyi zorlamaya yönelik oportünist girişimleri boşa çıkardılar ve bu önemli meseleye temelde Marksist bir çözüm getirilmesini sağladılar.

Kongreler, emekçi halkın siyasal ve ekonomik konumunu iyileştirmeyi amaçlayan ivedi talepleri belirlemeye çok büyük dikkat gösterdi. Siyasal haklar talebi, özellikle genel oy hakkı talebi, en önemli olanlar arasındaydı. Stuttgart Kongresinde, kadınlara oy hakkıyla ilgili görüş ayrılıkları su yüzüne çıktı. Oportünistler (Avusturyalı Adelheid Popp, bazı İngiliz delegeler ve başkaları), kadınlar için ancak kısmi oy hakkı istenebileceği düşüncesindeydiler; genel oy hakkı mücadelesinden bütün bütüne vazgeçmeye bile hazırdılar. Victor Adler de onları destekledi. Ama Clara Zetkin ve diğer devrimci Sosyal Demokratlar buna kararlılıkla karşı çıktılar. Sonuç olarak, komisyon, oportünist önerileri reddetti.

Clara Zetkin, kongrenin genel oturumunda raportörlük yaptı. Kadınlara oy hakkı mücadelesini, işçi sınıfı hareketinin yüz yüze olduğu yeni koşullarla ve görevlerle bağlantılı bir şey olarak görüyordu. Yaklaşan proleter mücadelesini bir kitlesel devrimci eylem dönemi olarak tanımlayan Zetkin, "proleter kadınların etkin yardımı olmaksızın"[35] işçilerin başarı kazanmasının mümkün olmadığını kanıtlamak için Rus devriminin deneyiminden hareket etti. Kadın işçilerin sınıf mücadelesine katılmasını isteyerek, kadınların oy hakkının, "nihai amacımıza ulaşma mücadelesinde hayati bir aşama"[36] olarak görülmesi gerektiğini açıkladı. Kongre, tüm ülkelerin sosyalist partilerine, kadınların genel oy hakkı için var güçleriyle çalışma görevini veren bir kararı ezici bir çoğunlukla kabul etti; sosyalist kadın örgütleri, bu mücadelede "ellerinden gelen her şeyi yapacak"tı.[37] Hem parlamenter eylem hem de parlamento dışı eylem öngörüldü. Karar açıkça oportünizmi hedef aldı.

Kopenhag Kongresinin Finlandiya'da demokratik özgürlüklerin korunması ve İspanya'da, Türkiye'de, İran'da, Fas'ta işçilerin haklarına saygı gösterilmesi yönünde aldığı kararlar da emekçi halkın siyasal haklarını güçlendirme ve genişletme amacı güdüyordu. Kongre, devrimcilerin siyasal sığınma hakkına uyulmasını ve "Orta Çağ'dan kalma barbarca bir ceza"[38] olan idamın kaldırılmasını talep etti. Enternasyonal, dünyanın her yanındaki işçilerin güçlü kitlesel eylemlerle bu talepleri desteklemeleri çağrısı yaptı.

Emekçi halkın daha önce kazanmış olduğu siyasal haklardan, özgül olarak da parlamentoda ve yerel yönetim organlarında temsil edilme hakkından Sosyal Demokratların nasıl yararlanabilecekleri kongrelerde tartışıldı ve bunun için yollar önerildi. Stuttgart Kongresi, Sosyal Demokrat parlamento üyeleri-

35 *Internationaler Sozialisten-Kongress zu Kopenhagen...*, s. 43.

36 *A.y.*, s. 41.

37 *A.y.*, s. 40.

38 *Internationaler Sozialisten-Kongress zu Kopenhagen...*, s. 16.

nin emekçi halkı korumaya yönelik çalışmalarını daha etkili kılmayı amaçlayan Parlamentolararası Sosyalist Komisyonun tüzüğünü onayladı. Kongreler, yalnızca parlamenter faaliyet yoluyla sosyalizme ulaşma yönündeki oportünist pratiğin ve toplumsal reformcu fikirlerin karşısına devrimci parlamentarizm ilkelerini koydu.

Emekçi halkın siyasal haklarını savunmak ve genişletmek, sosyoekonomik konumunu iyileştirme mücadelesiyle organik olarak bağlantılıydı.

Bu mücadelenin önemi ve şiddeti artıyordu; Kopenhag Kongresi de işsizlere yardımla ve emeğin korunmasıyla ilgili sorunları araştırmak için özel bir çaba gösterdi. Bir karar tasarısı hazırlamak üzere kurulan komisyon, işsizliğin, "kapitalist üretim tarzından ayrı düşünülemeyeceği"ni[39] vurguladı ve işsizlikteki artışa dikkat çekerek, işsizlere yardım için somut bir program önerdi. Delegelerin çoğunun desteklediği karar, maliyetini hükümetin ve işverenlerin karşılayacağı bu yardımla ilgili yaptırım gücü olan yasaların çıkarılmasını ve sendikalarca denetlenip düzenlenecek özel yardım örgütleri kurulmasını istedi. Karar, işsizlerin yararına olacak şekilde, iş gününü kısaltmak, kamusal çalışmalar örgütlemek, işsizlerin yurttaşlık haklarını korumak vb. için önlem alınmasını önerdi. Belge, işsizlerin örgütlenmesinden ya da devrime yönelik bir süreçten hiç söz etmemesine karşın, işsizliğin ancak kapitalizmle birlikte ortadan kaldırılabileceği görüşünü temel alıyordu. Karar, kitlesel faaliyetleri çoğaltmanın ve sendikaların rolünü artırmanın somut yollarına ve yöntemlerine işaret ederek proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesinin genişletilmesine katkıda bulundu.

Emeğin korunmasına ilişkin karar tasarısı görüşülürken iki eğilim açık seçik ortaya çıktı: Devrimci Sosyal Demokratlar, görüşülmekte olan sorunlar ile devrim hazırlıkları arasında bağlantı kurmaya çalıştılar; oportünistler ise sorunların işçiler ile işverenler arasında işbirliği yoluyla halledilmesini savundular. Bu nedenle, devrimci Sosyal Demokratlar, proleter partilerince ve sendikalarınca güçlü bir ekonomik ve siyasal mücadele verilmesinin önemini vurguladılar; oportünistler, özellikle de SPD'den H. Molkenbuhr ise emeğin korunmasına yatırılan paranın çabucak kâr getireceğini öne sürerek burjuvaziye hitap etti. Kongrede alınan karar, Enternasyonal'in önceki kongrelerinde ileri sürülen (sekiz saatlik iş günü, çocuk emeğinin yasaklanması, işçilerin sendika kurma hakkının tanınması, emeği koruma önlemlerinin işçilerle ortaklaşa denetlenmesi vb. konusundaki) taleplere burjuvazinin gösterdiği direnişi kınadı. Kongre, işçilere uygulanan sömürü ağırlaştıkça emeğin korunmasına ilişkin yasal düzenleme için mücadelenin daha da önem kazanacağını vurguladı. Kararda, böyle bir yasal düzenlemenin ancak işçilerin egemen sınıflara daha çok baskı yapmasıyla mümkün olacağı belirtildi. Kongre, "kararlı propagandayla emeğin korunması

39 *A.y.*, s. 107.

ve hem siyasal hem de ekonomik alanlarda sınıf bilinçli örgütlerin kurulması için"[40] çaba gösterilmesini istedi.

Antiemperyalist politika ve taktik sorunları, Enternasyonal kongrelerinin gündem maddeleri arasında yer aldı. Devrimci Sosyal Demokratlar, oportünist direnişin üstesinden gelmeyi başarmanın yanı sıra, sömürgeci egemenlik, militarizm ve yağma savaşları yönünde giderek güçlenen eğilimin ortaya koyduğu tehlikeli tekelci tahakküm biçimleriyle mücadele etmenin yolunu işçi sınıfına gösteren kararların alınmasını sağlamayı da başardılar.

Stuttgart Kongresinde, devrimci Sosyal Demokratlar ve revizyonistler, sömürge sorunu üzerine çatışmaya girdiler.

Genel oturumun raportörü olan Hollandalı van Kol ve diğer sağcı Sosyal Demokratlar, kapitalist bir aşamanın tüm uluslar için kaçınılmaz olduğunu ve bunun sömürgelere yarar sağlayacağını öne sürdüler. Bu kişiler, tüm ulusları, uygarlık yeteneği bulunanlar ile bulunmayanlar diye ikiye böldüler ve sömürge halklarının, sömürgeci egemenlik olmadan varlıklarını sürdüremeyecekleri yargısına ulaştılar; metropol ülkelerin kendi sömürgeleri üzerindeki etkisini övdüler, hatta yerlilerin "uygarlık" karşısında direnişinin bastırılması ve "oralara silahlı gidilmesi"[41] çağrısında bulundular. Daha uzak gelecek için kafalarında bir "sosyalist sömürgeci politika" kurdular. Sömürge halklarının içinde bulundukları durumu belirli ölçüde iyileştirmek gerektiğini yapmacık bir dille ifade etmeleri, gerçekte emperyalizmle dayanışma anlamına geliyordu.

Devrimci Sosyal Demokratlar ve Enternasyonal'in diğer bazı seçkin eylemcileri (Marchlewski, Quelch, Georg Ledebour, Kautsky), bu şovenist duruşun karşısında dimdik durdular. Kapitalist aşamanın tüm halklar için mutlaka kaçınılmaz olmadığını savundular, halkların "üstün" ve "aşağı" diye bölünmesine karşı çıktılar, revizyonistlerin konuşmalarının ırkçı emperyalist özünü teşhir ettiler. "Sosyalist sömürgeci politika" diye bir anlayışı reddettiler, demokrasinin, hele hele sosyalizmin sömürgecilikle bağdaşmasının mümkün olmadığını vurguladılar, sömürgecilerin işgal ettikleri sömürgelerden çekilmesiyle halkların geniş kapsamlı gelişme olanağına kavuşacağını savundular. Revizyonizm karşıtları, "Sosyalist sistemi, ulusların ve ırkların kardeşliği olarak görüyoruz..."[42] açıklamasını yaptılar. Marksistler, sömürgelerde Sosyal Demokratların görevinin, "halk kitlelerini kapitalist sömürüden, bürokrasinin ve militarizmin zulmünden korumak, yani toplumcul ve demokratik bir politika izlemek"[43] olduğunu belirttiler. Hindistan Ulusal Kongresi temsilcilerinden Kama, onları destekledi. Hatta daha ileri giderek, Hindistan halkları için kendi kaderini tayin hakkı istedi.

---

40 *A.y.*, s. 57.

41 *Internationaler Sozialisten-Kongress zu Stuttgart...*, s. 37.

42 *A.y.*, s. 35.

43 *A.y.*, s. 34.

Devrimci Sosyal Demokratlar, azınlıkta olmalarına karşın, kongreden çoğunluk kararı (10 çekimser oy ve 108 hayır oyuna karşı 127 evet oyuyla) çıkartmayı, böylece de hayli ılımlı olan eylem programına, sömürgecilik karşıtı Marksist ilkeler içeren belirli hükümler ekletmeyi başardılar. Büyükçe bir şovenist delege grubu, kongrenin daha ileri adım atarak sömürgeci egemenliğe karşı proletarya ile sömürge halklarının ortak eylemine ilişkin geniş bir program, yani yeni tarihsel koşullara yanıt verecek bir program geliştirmesini önledi.

Kongrelerde, devrimci Sosyal Demokratlar, proletaryanın militarizme ve yağma savaşlarına karşı, eli kulağındaki dünya emperyalist savaşına karşı mücadelesi için uluslararası bir program geliştirmekte daha başarılı oldular.

Gitgide gerginleşen uluslararası durum, militarizme ve savaşlara karşı belirleyici güç olan işçi sınıfı için daha eksiksiz ve daha özgül bir antimilitarist politika belirlenmesini gerektiriyordu. Stuttgart Kongresi bu göreve odaklandı. En büyük komisyon, militarizm ve uluslararası çatışmalar üzerine bir karar tasarısı hazırlamakla görevlendirildi. Katılımcılar arasında Lenin, Bebel, Luxemburg, Guesde, Marchlewski, Adler, Jaurès ve Enternasyonal'in başka birçok seçkin kişisi vardı. Dört karar tasarısı görüşüldü ve 28 konuşmacı söz aldı. Bebel'in sunduğu tasarı, savaşın, kapitalizmden doğan bir sonuç olduğunu ve sosyalizmin zaferiyle son bulacağını belirtiyordu. Bebel, işçi sınıfını ana antiemperyalist güç olarak görüyor ve savaşı önlemek için elindeki her olanağı kullanması çağrısı yapıyordu. Ne var ki, bu tasarı, "proletaryanın etkin görevlerini ortaya koyamadı".[44] Bebel, önerilerini gerekçelendirmeye çalışırken, Almanya'nın egemen çevrelerinin saldırgan olduğunu reddeden sağcı Sosyal Demokratlardan kopmayı başaramadı. Yeni koşullarda bile, savaşların hâlâ saldırı ve savunma savaşları olarak ayrılması gerektiğini savundu.

Guesde'in tasarısı da militarizm ve savaş konusundaki genel Marksist yaklaşımı yineliyordu ama hiçbir yeni mücadele yolu önermiyor ve özel antimilitarist faaliyetlerin gerekliliğini göz ardı ediyordu.

Vaillant'nın ve Jaurès'in desteklediklerı tasarı, militarizm ve savaşlar ile kapitalizm arasındaki, militarizm aleyhtarlığı ile sosyalizm mücadelesi arasındaki bağları ortaya koymayı ya da emperyalist savaşların ayırıcı özelliklerini dikkate almaktan uzaktı. Vaillant'nın ve Jaurès'in önerileri, saldırıya uğrayan ülkeyi her durumda savunmalarını işçilerden istediği için, onları yanlış yönlendirebilirdi. Yine de tasarıda 1905-1907 Rus devriminin savaş aleyhtarı yönüne değinilmesi, proletaryanın silahlandırılması sloganının ortaya atılması ve kitlesel savaş aleyhtarı eylemlerin örgütlenmesinden söz edilmesi olumlu bir faktördü.

Hervé, burjuva yurtseverliğini ve şovenizmini mahkûm eden, ama savaşların nedenlerini açıkça ortaya seremeyen bir tasarı önerdi. Savaş aleyhtarı kitlesel eylemlerin ve daha fazla proleter dayanışmasının gerekliliğini savunmakta hak-

44 V. İ. Lenin, "Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 80.

lıydı ama işçilerin içinde mücadele etmeleri gereken özgül koşulların çeşitliliğini göz ardı ederek, "hangi devletten gelirse gelsin, her savaş ilanına savaş greviyle ve ayaklanmayla karşılık verilmesi"ni[45] istedi. Hervé, tasarısını savunurken, "savrukluğunu, sığlığını ve süslü sözlere bayıldığını"[46] apaçık gösterdi.

Neredeyse tüm delegeler Hervé'nin tehlikeli aşırıcılığını kınadı. Ancak, sağcı Sosyal Demokratların çoğu, Sosyalistlerin özel antimilitarist faaliyetlerine, orduda savaş karşıtı propagandaya, proletaryanın savaş aleyhtarı kitlesel eylemine kesinlikle karşıydı. Sağcılar, barış uğraşı ile sosyalizm mücadelesinin bağlantılı olduğunu yadsıdılar, halkın silahlandırılması sloganının reddini istediler ve burjuva yurtseverliğini savunmaya kalkıştılar. Bu sağcıların aksine, Jaurès, Vaillant, hatta Vandervelde, özel antimilitarist faaliyetler yürütülmesi ve en etkili kitlesel savaş aleyhtarı eyleme geçilmesi gerektiğini savundular.

Bu son derecede önemli soruna Marksist çözüm getirmenin onuru yalnızca devrimci Sosyal Demokratlara aitti. RSDİP ve PKLSDP delegasyonları, Troçki'nin ve Plehanov'un direnişine rağmen, Lenin'in girişimiyle Bebel'in tasarısında dört değişiklik önerdi. Birincisi, önceki kongrelerde benimsenen antimilitarist eylem kararlarının yinelenmesi ve militarizmin, burjuvazinin sınıfsal tahakkümünü ve proletarya üzerindeki baskısını sürdürmek için kullandığı bir silah olduğuna işaret edilmesiydi. İkinci değişiklik önerisi, proletaryanın sınıfsal hedefleri ve uluslararası dayanışması açısından şovenizmi mahkûm ediyordu; üçüncüsü, egemen sınıfların genç kuşağı proletaryaya karşı kullanmasını önlemek için gençleri sosyalizm ve enternasyonalizm ruhuyla eğitmeye hız verilmesini istiyordu; dördüncüsü ise Sosyalistleri, duruma bağlı olarak mümkün olan her yola başvurup savaşı önlemeye çalışmakla ve savaşın doğuracağı krizi, halk kitlelerini siyasal mücadeleye katarak "burjuvazinin devrilmesini hızlandırmak"[47] için kullanmakla görevlendiriyordu.

Devrimci Sosyal Demokratların düzenlediği konferans adına konuşan Rosa Luxemburg, militarizme ve savaşa karşı tüm Sosyalistlerin ortak olarak benimsedikleri mücadele ilkelerinin gerekliliğini yadsımak için milliyetçi tavırlarla hareket eden Vollmar'ın ve başka revizyonistlerin görüşlerini işçi sınıfının çıkarlarına aykırı bularak reddetmek için, Lenin'in ortaya attığı birçok tezden yararlandı. Bebel'i ve Guesde'i, yeni uluslararası durumun gereklerine uygun Marksist politika geliştirmekte isteksiz davrandıkları ve "Marksist dünya görüşünü bir tür yavan ve kaderci biçime soktukları"[48] için eleştirdi. Rus devriminde denenip sınanmış yeni mücadele yöntemlerinden yararlanılmasını isteyen Rosa Luxemburg, Jaurès'in ve Vaillant'nın tasarısından daha ileri gidilip, burjuvazinin yıkılmasını hızlandırmak için savaşın kullanılmasına ilişkin bir hüküm eklenerek "Bebel'in tasarısına daha

45 *Internationaler Sozialisten-Kongress zu Stuttgart...*, s. 87.

46 V. İ. Lenin, "Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 91.

47 *A.y.*, s. 80.

48 *Internationaler Sozialisten-Kongress zu Stuttgart...*, s. 97.

fazla güç kazandırılması"nı önerdi. Liebknecht ve Roland-Holst onu destekledi. Bebel'le yapılan ve Jaurès'in yardımıyla kabul edilebilir bir formüle ulaşılan görüşmelere Lenin de katıldı: Karar taslağında, "Avrupa'daki gösterilerden Rusya'daki devrime kadar, savaşa karşı proleter eylemlerinin tarihsel örnekleri"[49] dile getirildi. Bebel'in tasarısı, bu eklemelerle, "büsbütün farklı bir karar"[50] haline geldi. Önce komisyon, sonra da kongre oybirliğiyle bu taslağı onayladı.

Böylelikle, Lenin ve diğer devrimci Sosyal Demokratlar, kongrenin önemli bir ileri adım atmasını, yani yeni tarihsel gerekleri karşılayan tutarlı bir antimilitarist politika belirlemesini sağladılar. Karar, revizyonistlerin ve anarkosendikalistlerin görüşlerine apaçık karşıydı. Lenin'in yorumuyla, "Toplumsal devrimin kaçınılmazlığının açıkça kavranması, sonuna kadar mücadeleye kesin kararlılık, en devrimci mücadele yöntemlerini benimsemeye hazırlık: Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresinin militarizm sorunu konusundaki kararının anlamı budur."[51]

Artan uluslararası gerginlikler, proletaryanın militarizme ve savaşa karşı mücadelesi sorununu sonraki kongrelerin de gündeminden düşürmedi. Ama Stuttgart kararından kaçınmayı, militarizme ve savaşa karşı mücadeleyi, parlamentoda barış konuşmalarına ve emperyalist güçlerin anlaşması dileklerine indirgemeyi amaç edinen sağcı Sosyal Demokratlar, Kopenhag Kongresinde antimilitarizm sorununun salt hakemlik mahkemeleri ve silahsızlanma sorunu olarak görüşülmesini sağlamayı başardılar. Emperyalist güçler arasında barışçıl diplomatik anlaşmaların çatışmayı önlemek için yeterli olduğu şeklinde boş bir umuda kapılan merkezciler de sağ kanadı destekledi. Kopenhag'daki komisyon oturumlarında, sağ kanat, kongreye barışçı bir program dayatmaya çabalarken, merkezciler, devrimci militarizm karşıtlığının barışçılıkla birleştirilmesini istediler; anarkosendikalistler, savaşın önüne geçmek için genel grev isteyerek buna karşı çıktılar. Devrimci Sosyal Demokratlar ise Stuttgart kararına sahip çıktılar. Şovenistlere ödün verilmesini ve sloganların "kısıtlanması"nı protesto ederek, kitlesel antimilitarist eylemin önemini vurguladılar, silahlı kuvvetler içinde savaş aleyhtarı devrimci propagandayı hızlandırma, siyasal kitle grevleri vb. örgütleme yolları ve araçları önerdiler. Sol kanat, hakemlik mahkemelerinin ve başka antlaşmaların, "gerçek savaş tehlikesi yaratan çatışmaların ortadan kaldırılmasını hiçbir şekilde sağlamayacağı"nı[52] savundu.

Görüşmeler, Stuttgart kararının temel hükümlerini yineleyip yeniden özetleyen bir kararın kabul edilmesiyle sona erdi; savaşın doğurduğu krizin devrimi hızlandırmak için kullanılması görevi de kararda yer alıyordu. Savaş tehlikesinin büyümekte olduğuna işaret eden karar, savaş ödeneklerini protesto etmeyi;

49 V. İ. Lenin, "Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 13, s. 81.

50 *A.y.*, s. 92.

51 *A.y.*, s. 93.

52 *Internationaler Sozialisten-Kongress zu Kopenhagen...*, s. 30.

genel silahsızlanma, uluslararası anlaşmazlıkların hakemlik mahkemeleri eliyle çözülmesi, gizli diplomasiye son verilmesi, tüm halkların kendi kaderlerini tayin etmesi, denizlerde silahlanmanın sınırlanması ve deniz ganimeti yasasının kaldırılması talebinde bulunmayı Sosyal Demokratların ödevi olarak belirliyordu. Bu talepleri yalnızca parlamentoda değil, aynı zamanda da kitlesel eylemler örgütleyerek elde etmek gerekliydi.

Yine de karar, tüm halkın silahlandırılması (milis kuvvetleri) hakkında, siyasal kitle grevleri hakkında ya da silahlı kuvvetler içinde savaş aleyhtarı devrimci propaganda hakkında bir şey demiyordu. Hakemlik mahkemelerine, silahsızlanmaya vb. ilişkin taleplerin devrimci propaganda yararına nasıl kullanılacağını belirtmiyordu. Karar, Stuttgart Kongresinde çizilen yol haritasını tutarlılıkla izlemek için mümkün ya da gerekli olan her şeyi yapmadı. Nitekim merkezcilerin ısrarla istediği taviz, sağcı Sosyal Demokratlara verildi. Sağ kanat yine de en önemli kazanımı elde etmeyi başaramadı: Kopenhag'da oybirliğiyle onaylanan karar, Stuttgart'ta benimsenen antimilitarist hükümleri yineledi, hatta biraz daha ileri taşıdı.

İki yıl sonra, Balkanlar'daki silahlı çatışmayla ve yaklaşan dünya savaşı tehdidiyle bağlantılı olarak Olağanüstü Uluslararası Sosyalist Kongresi toplandı. Bu kongre, 20. yüzyıla girildikten sonraki en güçlü kitlesel savaş aleyhtarı eylem dalgasının doruğa ulaştığı Kasım 1912'de Basel'de yapıldı. Bu durum, kongrenin havasını ve sonuçlarını etkiledi.

Tüm Enternasyonal'in birliğini ve kararlılığını yansıtan etkileyici bir gösteri örgütleme ve savaş çığırtkanlarına karşı durma niyeti kongreye egemendi. Ne var ki, bu görüş birliği, bir dünya savaşını önleme dileğiyle sınırlı kaldı, ama bunun için ne yapılması gerektiğiyle ilgili görüşler farklı farklıydı. Toplantılarda açık açık sert tartışmalar olmamasına rağmen, karşıt eğilimlerin temsilcilerinin her biri kendi anlayışına göre konuştu. Clara Zetkin ve Bebel, kitlesel barış uğraşı ve burjuvaziyi devirme mücadelesi arasında bağ kurdular. Vaillant da kararlı kitlesel eylemin gerekli olduğunu savundu. Jaurès, hatta Victor Adler, emperyalistleri korkutacak o eylemden söz ettiler ve aynı zamanda, işçi sınıfı hareketindeki tüm eğilimlere, farklılıklarını bağdaştırma çağrısı yaptılar. James Keir Hardie, anarkosendikalist anlayışla konuşarak, savaş çıktığı anda küresel bir grevin başlatılmasını önerdi. Salt barışçı konuşmalar da oldu ve savaş aleyhtarı mücadelede bir tür orta yol bulma çabalarına da girişildi. Devrimci Sosyal Demokratlar, kitlelerin duygularının ve eylemlerinin, işçi sınıfı hareketini Stuttgart'ta geliştirilen çizgiden saptırmaya yönelik çabaları boşa çıkaracağını gördüler. İşte bu yüzden, oportünizmi eleştirmekten kaçındılar ve manifestoyu hazırlamak için kurulan komisyonda somut kararların alınmasını savundular.

Komisyon, on üç tasarıya dayanarak, Stuttgart kararının ruhunu savunan ve SFIO dâhil bazı işçi partilerinin yeni önerilerini dikkate alan bir manifesto hazırladı.

Kongre, yaklaşan dünya savaşının yağmacı ve proletaryanın çıkarlarına düşman olduğunu belirten manifestoyu oybirliğiyle onayladı. Belge, emperyalistleri savaş tacirleri olarak teşhir etti, silahlanma yarışının ve bizatihi savaşın emekçi halk için vahim sonuçlarını vurguladı. Kongre, işçilerin her ne şekilde olursa olsun birbirlerini vurmayı suç sayacaklarını ilan etti. Manifestoda söylendiği gibi, Sosyalistler, "kapitalistlerin sömürü ve kitlesel yıkım dünyası"nın karşısına, "proleterlerin halklar arası anlaşma ve birlik dünyası"nı[53] koydular.

Savaş aleyhtarı harekette proletaryanın önder rolünü vurgulayan kongre, dünya savaşının önüne geçilebileceğini duyurarak, Sosyalistlerin bu amacı başarmak için tüm güçlerini seferber etmeleri, mümkün olan her yolu denemeleri, işçi sınıfının uluslararası birliğini güçlendirmek için ellerinden geleni yapmaları çağrısında bulundu. Uluslararası Sosyalist Büro, farklı ülkelerdeki savaş aleyhtarı eylemleri koordine edecekti. Almanya, Fransa, Britanya, Avusturya-Macaristan, Rusya ve Balkan ülkeleri işçi partilerinin savaş aleyhtarı yakın hedefleri, bu manifestoda belirlendi. Her parti, bu amaca ulaşmak için hangi araçları ne zaman kullanacağını kendisi seçecekti. Savaş çıkması halinde Sosyalistlerin, doğacak krizi kapitalizmin yıkılışını hızlandırmak için kullanmakla yükümlü oldukları yolundaki çok önemli Stuttgart Kongresi direktifi de manifestoya dâhil edildi.[54]

Manifesto, kongredeki durumdan etkilendi: Eksiklikler ve pek doğru olmayan tanımlar içeriyordu. Ama genel olarak, Basel Manifestosu, Stuttgart Kongresinin antimilitarist kararındaki fikirleri geliştirdi ve devrimci eğilim için önemli bir kazanım oldu.

Lenin, İkinci Enternasyonal'in deneyiminin bir özeti olarak, en başta da "işçilerin uluslararası bir ölçekte hükümetlerine karşı verdikleri devrimci mücadelenin taktiklerini, proleter devriminin taktiklerini" ortaya koyan bir belge olarak bu manifestoya değer verdi. Tam da hızla şiddetlenerek emperyalist bir savaşa yol açan çelişkileri açık seçik ve doğru değerlendirdiği için övdü.[55] Lenin, Basel Manifestosu'nun bir nüshasını alınca şöyle dedi: "Bize bir açık çek verildi: Nasıl ödeneceğini göreceğiz!"

Basel Manifestosu, işçi sınıfının militarizme ve yaklaşan dünya savaşına karşı mücadelesine güç kattı. "Basel Kongresi," diye yazıyordu Bolşevik *Pravda*, "tüm ülkelerde işçilerin barışı korumak için nasıl bir enerji, dayanışma ve kararlılık sergilediklerini tüm dünyaya bir kez daha göstermiştir."[56] Militarizme ve yağma savaşlarına karşı mücadeleyle ilgili sorunlara, yani 20. yüzyıl başında gitgide ivedilik kazanan sorunlara İkinci Enternasyonal kongrelerinin sunduğu Marksist çözümler, uluslararası işçi sınıfı hareketinin önemli bir başarısıydı,

53 *Außerordentlicher Internationaler Sozialisten-Kongress zu Basel am 24. und 25. November 1912.* Vorwärts, Berlin, 1912, s. 2.

54 *A.y.*, s. 23.

55 V. İ. Lenin, "Sosyalizm ve Savaş", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, 1974, s. 307.

56 *Pravda*, 18 Kasım (1 Aralık) 1912.

Lenin'in ve Bolşeviklerin önderliğindeki devrimci Sosyal Demokratların büyük bir kazanımıydı.

İşçi sınıfının iktidarını ve kurtuluşunu amaçlayan mücadelede işçi partilerinin ortak politikasının temellerini belirlemek, bu mücadeleyi yürütmenin yeni yolları konusunda proletaryaya öneriler hazırlamak, Enternasyonal'in yeni tarihsel durumda yerine getirmesi gereken en önemli görevler arasındaydı.

İncelediğimiz dönemde yapılan Enternasyonal kongreleri, oportünist direnişi alt ederek, devrimci Sosyal Demokratların girişimiyle, işçi sınıfının yüz yüze olduğu yeni gerekliliklerden bazılarını karşılayan birçok önemli karar aldı. İşçi sınıfı hareketinin uluslararası birliğini pekiştirmek, emekçi halkın kitle örgütlerini ve işçi partileriyle olan bağlarını sıkılaştırıp güçlendirmek, proletaryanın ivedi çıkarlarını savunmak, sömürgeciliğe, militarizme ve yağma savaşlarına karşı mücadele etmek için yeni bir yaklaşım geliştirildi. İşçi sınıfı eyleminin yeni biçimleri salık verildi. Revizyonistlerin engelleme girişimlerine rağmen, proleter enternasyonalizmi fikirleri ve işçi partilerinin genel Marksist politika ilkeleri kongrelerde yinelenip onaylandı.

Bununla birlikte, sağcı Sosyal Demokratlar ile merkezcilerin direnişinden ve bazı devrimci Sosyal Demokratların derin teorik bilgiye sahip olmamasından dolayı, kongreler, yeni tarihsel durumun ön plana çıkarmış olduğu bazı kritik sorunlara kapsamlı ve tutarlı Marksist çözümler üretmeyi başaramadı. İşçi sınıfını doğrudan devrime hazırlama biçimleriyle ve yöntemleriyle ilgili yol gösterici ilkeler ortaya konulmadı; işçi partilerini yeniden yapılandırmak ya da ideolojik ve siyasal mücadele yeteneklerini pekiştirmek için yeni yollar belirlenmedi; proletaryanın müttefiklerinin desteğini kazanma, iktidarı elde etme ve proletarya diktatörlüğünü kurma yöntemleri de önerilmedi.

Yine de bu kongreler, uluslararası işçi sınıfı hareketinin büyümesine ve güçlenmesine katkıda bulundu. İşte bu yüzden sağcı Sosyal Demokratlar, Marksist ilkelere dayalı kongre kararlarına uymayı açıkça ya da örtülü şekilde çoğunlukla reddetme yoluna gittiler. 20. yüzyılın ilk on yılının sonunda, merkezciler ya bu duruma göz yumdular ya da sağcılarla ittifak yaptılar. Sonuç olarak, sözler (konuşmalar ve kararlar) ile davranışlar (bunların gereğini yapmama) arasındaki uyumsuzluk gitgide büyüdü. Oportünistler, işçi sınıfı hareketinin teorisi ve pratiği söz konusu olunca, sosyalist partileri Marksizmi terk etmeye ittiler. Bu durum, İkinci Enternasyonal'in çöküşünden önce derinleşen krizini iyice belirginleştirdi.

ULUSLARARASI SOSYALİST BÜRO'NUN VE İKİNCİ ENTERNASYONAL'E BAĞLI DİĞER ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN FAALİYETLERİ. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ARİFESİNDE İKİNCİ ENTERNASYONAL'İN KRİZİ

İncelediğimiz dönemde, işçi sınıfının uluslararası bağlantılarının ve ortak eylemlerinin güçlendirilmesi açısından Uluslararası Sosyalist Büro'nun (USB) çalışmaları da özellikle önemliydi. Parlamentolararası Sosyalist Komisyon (PSK) için, uluslararası sosyalist kadın, gençlik ve gazeteci konferansları için, bunların daimi uluslararası merkezleri için de aynısı doğruydu. İşçi örgütlerinin bölgesel konferansları, çeşitli ülkelerden işçilerin ortak eylemleri, uluslararası toplantılar ve dayanışma hareketleri, özellikle Rus devrimcileri destekleme hareketleri de bu amaçlara hizmet etti.

Uluslararası Sosyalist Büro, Enternasyonal kongreleri arası dönemlerde uluslararası işçi sınıfı hareketinde belirgin bir rol oynadı. 1907'de onaylanan tüzük, Uluslararası Sosyalist Büro'nun ilk baştan beri yürüttüğü işlevleri (kongreler arasında Enternasyonal'i temsil etme görevi dâhil) resmileştirdi. Uluslararası Sosyalist Büro, İkinci Enternasyonal'e bağlı diğer uluslararası örgütlerin çalışmalarını izlemekten de belirli ölçüde sorumluydu. Düzenlediği oturumlar, yaptığı çağrılar ve duyurular hakkında düzenli raporlar yayınladı, işçi partilerine ve örgütlerine genelgeler gönderdi, 1909'da süreli bir bülten çıkarmaya başladı.[57] Ne var ki, Uluslararası Sosyalist Büro, Robert Grimm'in ve başka kimilerinin nitelemesiyle, sırf bir "posta kutusu"ndan ibaret olmasa bile, Enternasyonal'i güçlendirmekte kendisinden beklenen rolü layığıyla beceremedi.

Tüzük uyarınca, Uluslararası Sosyalist Büro, ikişer oy hakkı bulunan tüm ulusal şubelere mensup delegelerden oluşuyordu. Örgütün bütçesini de şubeler karşılıyordu. İşçi partileri, her şubenin vereceği para miktarıyla ilgili 1907'de anlaşmaya vardı (yıllık ödenti 100 frank ile 2.500 frank arasındaydı). En yüksek ödentiyi Alman şubesi veriyor, Rus şubesi ise (1.500 frankla) ikinci sırada geliyordu.[58]

Şubelerin tümü, Uluslararası Sosyalist Büro toplantılarına (ya bu örgütün rolünü küçümsediği için ya da çeşitli zorluklar nedeniyle) delege göndermese de, Uluslararası Sosyalist Büro'nun temsil gücü büyüdü. Büro çalışmalarına 10 şubeden temsilcilerin katıldığı 1903 yazıyla karşılaştırılınca,[59] 1907'den sonra, Enternasyonal'in 25 ila 27 şubesinden 14 ila 18'ini temsil eden delegeler vardı.[60] İşçi sınıfı hareketinin seçkin eylemcileri, çoğu kez, Uluslararası Sosyalist

57 Bkz. *Bulletin périodique du Bureau Socialiste International* (bundan böyle *Bulletin du BSI* olarak anılacak).

58 *Bureau Socialiste International, Comptes rendus...*, C. 1, s. 205.

59 *A.y.*, s. 77.

60 *Bulletin du BSI*, No. 2, s. 33, 34; *Supplement du Bulletin*, No. 11, s. 3; *L'Humanité*, 29 Ekim 1912.

Büro'da ulusal şubelerin sözcülüğünü yaptılar. Alman şubesinden Bebel, Paul Singer ve Kautsky, Britanya'dan Quelch ve Hyndman, Fransa'dan Vaillant ve Jaurès, İspanya'dan Iglesias, Avusturya şubesinden Victor Adler, Polonya şubesinden Rosa Luxemburg ve başkaları farklı zamanlarda bunlar arasında yer aldı. Rus şubesinin iki oyu, Sosyalist Devrimciler ile Sosyal Demokratlar arasında paylaşıldı. Lenin 1905'ten beri Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni temsil ediyordu. 1912'den sonra Bolşevik Partisi, Uluslararası Sosyalist Büro'yla ilişkisini, Maksim Litvinov ve İvan Popov aracılığıyla da sürdürdü. Bebel'in Büro'da büyük saygınlığı vardı. Onun ölümünden sonra Victor Adler, Kautsky ve Jaurès, USB'nin gayriresmî lideri olmaya soyundular. Ama hiçbiri, Bebel'in yerini dolduramadı; bunun başta gelen nedeni ise hiçbirinin Bebel gibi devrimci olmaması ve ne devrimci Sosyal Demokratların ne de işçilerin güvenini kolayca kazanamamasıydı.

İşçi partilerinin yönetim organlarınca üyeleri atanan Uluslararası Sosyalist Büro, en başından oldukça karma yapılıydı. Bu kişiler çoğunlukla revizyonizmi ya da Sosyal Demokratlar içindeki diğer sağcı akımları destekliyorlardı; örneğin, Haziran 1907'deki Uluslararası Sosyalist Büro oturumuna katılan delegelerin neredeyse %50'si bunlardan oluşuyordu.[61] Revizyonistlere karşı çıkmakta isteksiz davranan Marksistler merkezci olup çıktıktan sonra, Uluslararası Sosyalist Büro'da oportünistler sağlam bir çoğunluk elde ettiler.

Uluslararası Sosyalist Büro'daki sağcı Sosyal Demokratlar, Enternasyonal'e üyeliğe kabul edilmek isteyen işçi örgütlerinden istenen ideolojik ve siyasal koşulları hafifletmeyi amaç edindiler, kökten oportünist (özgül olarak, sömürgeci egemenliği haklı çıkaran) fikirler vaaz ettiler, Büro'nun kritik sorunlara ilişkin bildirilerini, gerekli somut yaklaşımdan ve ruhtan yoksun kılmaya uğraştılar.

Genel olarak Uluslararası Sosyalist Büro'nun faaliyetlerini genişletmeye ve işçi sınıfı hareketini sağlamlaştırmak için Büro'dan yararlanmaya çalışan üyeler, sıklıkla Marksizmden saptılar, sağ kanatla uzlaşmaya teşneydiler ve devrimci Sosyal Demokratlara karşı çıktılar. Bu ise Uluslararası Sosyalist Büro eylemlerinin isabetini ve etkenliğini azalttı. 1913-1914'e gelindiğinde, sağ kanat ile merkezden oluşan blok, Büro'yu felç etti.

Uluslararası Sosyalist Büro'da azınlık olan devrimci Sosyal Demokratlar, Enternasyonal'in duruşunu Marksist bir temelde güçlendirmeye çalıştılar. Revizyonistlerin oyunlarını ve merkezcilerin teslimiyetçiliğini boşa çıkararak, Uluslararası Sosyalist Büro'yu dünya çapında işçi dayanışmasının ve birliğinin örgütleyicisi, uluslararası işçi eylemlerinin önderi yapmaya uğraştılar. RSDİP'nin devrimci temsilcileri, yani Lenin önderliğindeki Bolşevikler, bu hedefe ulaşma yönünde özellikle önemli katkı sundular. Uluslararası Sosyalist Büro'nun 1908-1911 arası yapılan oturumlarına şahsen ve partili yoldaşları aracılığıyla katılan

61 *Bureau Socialiste International, Comptes rendus...*, C. I, s. 272.

Lenin, proletaryanın enternasyonalist dayanışması için, Rus devrimci hareketine daha çok uluslararası destek sağlamak için hiç ödün vermeden mücadele etti. Enternasyonal'de temsilin daha da genişletilmesinin yanı sıra, üye işçi örgütlerine daha katı giriş koşulları getirilmesini savundu. Marksizm aleyhtarı grupların Enternasyonal'e kabul edilmesine karşı çıktı; Almanya'dan, Hollanda'dan, Polonya'dan ve başka ülkelerden devrimci Sosyal Demokratlara yöneltilen oportünist saldırılarla mücadele etti. Rusya'da devrimci mücadelenin gelişimi hakkında, özellikle Bolşevik faaliyetleri hakkında Uluslararası Sosyalist Büro'ya ve dolayısıyla uluslararası işçi sınıfı hareketine güvenilir bilgiler verilmesine de çok özen gösterdi. Oportünistlerin yanlış bilgilendirme çabalarını ve saldırılarını kararlılıkla püskürttü.[62]

Bebel, Lafargue, Luxemburg, de Brouckère, Avramoff, Ledebour, Herman Gorter ve başkaları, Marksist bir temelde uluslararası proleter eylem birliğinin örgütleyicisi olarak Uluslararası Sosyalist Büro'nun rolünü güçlendirmeyi amaç edindiler. Vaillant da çoğu kez onları destekledi. Ama bu devrimci Sosyal Demokratlar her zaman tutarlı davranmadılar. Bebel ve sonra Ledebour ile de Brouckère, oportünistlere ödün verme eğilimi sergilediler. Avramoff, Balkan halklarının ulusal kurtuluş mücadelesini yanlış değerlendirdi ve kolayca sekterliğe kaydı. Tüm bunlar, Uluslararası Sosyalist Büro üzerinde devrimci Sosyal Demokratların nüfuzunu zayıflattı ve oportünistlerin elini güçlendirdi.

Uluslararası Sosyalist Büro, en başından Marksistlerin revizyonistlere karşı mücadele ettiği, daha sonra ise devrimci Sosyal Demokratların her türden oportünistle çatıştığı bir savaş alanı oldu. Oportünistler, üstünlük sağlayınca, devrimci Sosyal Demokratların haklarını çiğnediler (özellikle onların temsilcileri pek tanınmış değilse öyle yaptılar). Maxim Litvinov, Uluslararası Sosyalist Büro'daki durumu araştırdıktan sonra, 1913'te Lenin'e şöyle yazıyordu: "B[üro] üyeleri arasında eşitlik yok. Birinin yapmasına izin verilen şey, diğerine yasaklanıyor, kişisel hoşlanmalar ve soğukluklar etkili oluyor. Tüm Bolşevikler içinde yalnızca siz, Büro üzerinde etkili olabilirsiniz."[63]

Büro'nun faaliyetlerine yön vermek için Yürütme Komitesi ve Sekretarya çok çabaladı. Yürütme Komitesi Başkanı koltuğunda, revizyonizm hayranı Emile Vandervelde oturuyordu. Büyük bir ustalıkla manevralar çeviren ve çoğunluğun ruh halini yakından izleyen Vandervelde, devrimci Sosyal Demokratları uzaklaştırmayı değil oportünistlere boyun eğdirmeyi amaç edindi. 1905'ten itibaren Sekretaryanın başına Camille Huysmans geçti. Mümkün olan en ge-

62 V. İ. Lenin, "Uluslararası Sosyalist Büro Toplantısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, 1977, s. 233-38, 246; V. İ. Lenin, "Uluslararası Sosyalist Büro'nun 11. Toplantısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 142; V. İ. Lenin, "Uluslararası Sosyalist Büro'ya 'Dördüncü Duma Seçimleri' Konulu Rapor", *Toplu Yapıtlar*, C. 41, s. 267-71; *V. İ. Lenin'in Devrimci Bir Enternasyonal Mücadelesi*, s. 155-60 vd.; *Lenin ve Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi*, s. 138-44 vd.; G. Kuranov, "V. İ. Lenin'in Uluslararası Sosyalist Büro'daki Reformcularla Kavgası (1905-1914)", *Novaya i noveishaya istoriya*, No. 4, 1963 (Rusça).

63 Alındığı kaynak: İ. M. Krivoguz, *a.g.y.*, s. 455.

niş temelde uluslararası işçi sınıfı hareketinin birliğini savundu, daha sonra da merkezcilere katıldı.

Yürütme Komitesi, Enternasyonal'in en büyük şubelerinden onay aldıktan sonra, Uluslararası Sosyalist Büro adına birçok uluslararası sorunla ilgili olarak (ayrı ülkelerde devrimci hareketlerin desteklenmesi için, gerici ve sömürgeci suçlara karşı, 1 Mayıs hakkında, militarizme ve yağma savaşlarına karşı vb.) bildiriler yayınlıyor ve çağrılar yapıyordu. Sekretarya ise bilgi paylaşımında bulunuyor, Enternasyonal'in belgelerini yayınlama ve uluslararası işçi sınıfı hareketine ilişkin arşivler oluşturma işlerine bakıyor, mali sorunlarla ilgileniyor ve benzer başka görevleri yerine getiriyordu.

Büro'nun çoğunlukla yılda bir kez yapılan genel kurul toplantıları (bu tür toplantılar 1906'da ve 1907'de ikişer kez yapıldı; 1905-1914 arasında toplam toplantı sayısı on bir oldu), örneğin Enternasyonal'e yeni üye kabulüyle, tüzükle, gelecek kongrenin gündemiyle, işçi partilerinin ortak eylemiyle, şubelerin temsiliyle, aralarındaki anlaşmazlıklarla vb. ilgili daha önemli meseleleri görüşüp tartışıyordu. Rus devrimi, başka ülkelerde kabaran işçi mücadelesi, sömürge halklarının antiemperyalist eylemleri, savaş aleyhtarı kitlesel hareketin yükselişi nedeniyle, Uluslararası Sosyalist Büro, ivedi sorunları öncesine göre çok daha sık ele almak durumunda kaldı. Avusturya'da yayınlanan *Arbeiter-Zeitung* gazetesi, Stuttgart Kongresinden sonra Büro'yu "tüm ülkelerde giderek daha kuvvetli atan sosyalist yaşam nabzının merkezi"[64] olarak tanımladı. Yine de o zaman bile Büro'nun birçok kararı "envai çeşit oportünistin desteği sayesinde"[65] kabul edildi ve bazı kararlar "gerçekten önemli olduğu düşünülmeyen ama pek de aleyhinde söz edemeyeceğiniz o iyi dileklerden birine"[66] benziyordu.

Büro, İkinci Enternasyonal'in üye tabanını genişletmeye ve Mart 1906'da onaylanan tüzük taslağını hazırlamaya büyük dikkat gösterdi. Bu vesileyle, devrimci Sosyal Demokratlar, belirli bir şubenin parlamentoda elde ettiği sandalye sayısının, o şubenin gücünü gösteren birincil ölçüt sayılmasını isteyen sağ kanadın bu talebini boşa çıkardılar. Devrimci Sosyal Demokratlar, sınıf mücadelesi ilkelerine bağlı olmayan sendikalara kongrelerin kapılarının açılması yönünde İngiliz Bağımsız İşçi Partisi'nin (BİP) getirdiği önerinin reddedilmesi için direttiler.

Uluslararası Sosyalist Büro'da sağ kanat ve başka bazı delegeler, uluslararası işçi sınıfı hareketinin birliği ilkesini sıklıkla çarpıttılar ve üyelik için başvuran örgütlerin gerekli ideolojik ve siyasal koşullara, hatta tüzükte yazılanlara bile uygun olmalarını istemekten kaçındılar. Sosyalist Devrimci Parti ve daha sonra milliyetçi Ermeni partisi Taşnaksutyun, Rus Sosyal Demokratların protestolarına rağmen, Enternasyonal'e işte böyle üye yapıldı. 1908'de Büro'nun

64 *Arbeiter-Zeitung*, 25 Ağustos 1907.

65 V. İ. Lenin, "Uluslararası Sosyalist Büro'nun 11. Toplantısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, s. 144.

66 *İskra*, No. 31, 1 Ocak 1903.

çoğunluğu, İngiliz İşçi Partisi'ni, sınıf mücadelesini tanımasını şart koşmadan Enternasyonal'e almayı kabul etti. Sekter görüşleri mahkûm ederek Lenin de İşçi Partisi'nin üyeliğe alınması için oy kullandı, ama bu sorunla ilgili kararın, onları "bilinçli sınıfsal politikaya" yöneltme amacı güttüğünü savundu. Lenin ve diğer bazı devrimci Sosyal Demokratlar, "hiç kuşku yok ki Enternasyonal'in kararlarına saygı duyan ama henüz tamamen Sosyalist olmamış yüz binlerce İngiliz işçinin, niçin ancak *ilk* adımı atmış sayıldıkları ve bu yolda *sonraki* adımların neler olması gerektiği sorunu üzerinde bir kez daha düşünüp taşınmasını"[67] sağlayacak o koşulu boşu boşuna savundular. Büro'nun o toplantısında, Lenin'in güçlü protestoları nedeniyle, burjuva-milliyetçi Siyonist Sosyalist Parti üyeliğe kabul edilmedi.[68]

Uluslararası Sosyalist Büro'nun çoğunluğu, işçi sınıfı hareketinin birliğinden yanaydı ama o birliğin Marksist temele oturtulmasını hiç umursamıyordu. Örneğin, Uluslararası Sosyalist Büro, Amsterdam Kongresi kararının ruhuna uygun hareket ederek, Fransız Sosyalist partilerinin birleşmesine yardım etti ama birleşik partinin Marksist ilkeleri izlemesini şart koşmadı. Birleşik Devletler'de Sosyalist Parti ile Sosyalist İşçi Partisi'nin birleşmesine ilişkin görüşmeleri onaylayan Büro, bunu yaparken, birleşme platformunun açıkça Marksist bir temele oturtulmasını sağlamak için hiç uğraşmadı. 1913'te Büro, İngiliz işçi örgütlerini birleştirmeye çabalarken, İngiliz Sosyalist Partisi'nin İngiliz İşçi Partisi'ne katılmasını, ardından da BİP ve Fabianlar ile beraber bir Birleşik Sosyalist Konsey kurmalarını salık verdi. Bu, belirli koşullar altında Marksizmin yayılmasına yardımcı olabilirdi ama böyle koşullar hiç saptanmadı. Uluslararası Sosyalist Büro, Hırvat Sosyal Demokratların çekilmesi üzerine Macar Sosyal Demokratların birliğini korumaya çalıştı, ama herhangi bir ülkedeki işçi partisini milliyet esasına göre bölme ilkesini mahkûm etmekte isteksiz davrandı. Hollanda işçi sınıfı hareketindeki farklılıkların özünü ilkeli şekilde değerlendirmekten kaçınan Büro çoğunluğu, Lenin ile diğer devrimci Sosyal Demokratların protestolarını hiç dinlemedi ve işçi sınıfı hareketinin daha çok birliğe ihtiyaç duyduğunu belirterek, Sosyal Demokrat Parti'nin (*De Tribune*'cülerin) Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne katılmasını, yani Marksistlerin revizyonistlere boyun eğmesini istedi.[69] Büro çoğunluğu, Amsterdam Kongresi kararını bu şekilde kullanmaya yönelik benzer girişimlerini, "Geniş Sosyalistler"le birleşmelerini sağlamak için Bulgar Tesnyak'lara karşı ve tasfiyecilerle ilkesiz olarak birleşmelerini sağlamak için Bolşevik Parti'ye karşı da uyguladı.

67 V. İ. Leni , "Uluslararası Sosyalist Büro Toplantısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 236.

68 *Compte-rendu Officiel de la 10-me séance du Bureau Socialiste International (11 octobre 1908)*, Gand, Société coopérative "Volksdrukkerij", 1909, s. 59-66; ayrıca bkz. V. İ. Leni , "Uluslararası Sosyalist Büro Toplantısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 242-43.

69 *Bulletin du BSI*, No. 2, s. 33-42.

Bolşevik Partisi'nin kurulmasının uluslararası tarihsel anlamını ve önemini anlayamayan Uluslararası Sosyalist Büro Yürütme Komitesi, merkezcilerin ve SPD liderliğinin Bolşevikleri tasfiyecilere ödün vermeye zorlama girişimlerine yardım etti. Büro'nun 1912 sonbaharındaki bir genel toplantısında, Rusya'daki tüm Sosyal Demokratların birliği görüşüldü ama Bolşeviklere bu konuda bilgi bile verilmedi. Büro'nun bazı üyeleri, Rus işçi sınıfı hareketindeki bölünmenin suçunu Bolşeviklere atmaya kalkıştı. Uluslararası Sosyalist Büro Sekretaryası, tasfiyecilerle yapılacak görüşmeler için Bolşeviklerin kabul edemeyecekleri bir aracıyı dayatmayı denedi. Lenin, Rusya'da Sosyal Demokrat hareketin genel durumu ve Bolşevik faaliyetleri hakkında Büro'yu ayrıntılı olarak bilgilendirdi. Uluslararası Sosyalist Büro'nun Rus Sosyal Demokratların meselelerini ele almasına itiraz etmeksizin, bu tür çabaların Sosyal Demokratları oportünistlerle ilkesiz bir uzlaşmaya götürmek yerine Marksist bir temelde bir araya toplamaya yardımcı olmasını sağlamaya çalıştı. Ne var ki, hem sağ kanat hem de merkez, tasfiyecilerden yanaydı. Büro'nun 1913'teki bir oturumunda Kautsky, RSDİP'nin parçalanmış olduğunu savundu. Yürütme Komitesinin yardımıyla toplanacak bir birleşme konferansında bu durumun giderilmesini salık verdi ama ortaya açık seçik bir birlik zemini koyamadı. Bolşevikler, Kautsky'nin saldırılarını kınadılar ve RSDİP'nin Rusya'da ne denli etkili olduğunu kendi gözleriyle görmesi için Vandervelde'yi davet ettiler. Ülkedeki örgütlü işgücünün %80'ince desteklenen Bolşeviklerin önderliğindeki kitlesel proleter eylemlerinin doruğa çıktığı bir zamanda St. Petersburg'a varan Vandervelde, Martov'a şöyle dedi: "Sizin eğiliminize sempati besliyorum ama bunu açık açık söyleyemem."[70] Büro Yürütme Komitesinin, Rusya'daki on bir farklı Sosyal Demokrat örgütün katılımıyla Temmuz 1914'te Brüksel'de düzenlediği sözde birleşme konferansında, oportünistler yeniden azınlığın görüşlerini Bolşeviklere dayatmayı denediler. Bu girişimler karşısında düş kırıklığına uğrayan Bolşevikler, Lenin'in Marksist bir programa ve taktiklere dayalı birlik planıyla onların karşısına çıktılar. Marksist çizgiyi savunan Lenin önderliğindeki Bolşevikler, Enternasyonal'in sonraki kongresinde oportünistlerle kapışmaya hazırlandılar.

Oportünistlerden kopmayı önlemek için, bazı ülkelerde Sosyal Demokrat birliği güçlendirme uğruna devrimci güçlerin oportünistlere teslim olmasını sağlamak için Büro çoğunluğunca gösterilen inatçı çabalar, uluslararası işçi sınıfı hareketinin gelişimini ve proletaryanın Marksist bir temelde bütünleşmesini ciddi ölçüde baltaladı.

Uluslararası Sosyalist Büro, uluslararası sosyalist kongreler için hazırlık yapılmasına yardım etti. Gündem taslakları, Büro'nun genel oturumlarında ayrıntılı olarak görüşüldü; sağcı Sosyal Demokratlar bu toplantılarda açıkça iki hedefe ulaşmayı amaçlıyorlardı: Birincisi, kongrelerde karara bağlanacak her

70 *Rus Devrimci Hareketinin Tarihine İlişkin Belgeler*, C. 1, Berlin, 1924, s. 290.

şeyle ilgili Büro'da önceden ayrıntılı kararlar alarak üstünlüklerini pekiştirmek; ikincisi, belirli önemli sorunları söz konusu kongrelerin gündeminden çıkararak kongrelerin yetkisini tırpanlamak. Örneğin, 1909'da sağcılar, yüzyılın başından beri kongrelerde hiç görüşülmeyen tarım sorununu Kopenhag Kongresi gündeminden çıkarmayı başardılar. Kooperatifler konusunun görüşülmesini ve Marksist bir kararın benimsenmesini önlemek için bu konuya ilişkin maddeyi de gündemden çıkarmayı denediler. Sağcılar, görüşülecek sorunları daraltmaya ve önemli ama tartışmalı konulara ilişkin görüşmeleri ertelemeye çabalarken sıklıkla merkezcilerin desteğini aldılar. Nitekim 1914 için planlanan kongrede görüşülecek son derecede önemli sorunlar arasından yalnızca emperyalizm, yüksek fiyatlar ve işsizlik gündeme alındı. Uluslararası Sosyalist Büro çoğunluğu, grevlerin, 1 Mayıs eylemlerinin, koltuk sevdasının [bakancılığın], militarizmin, ulusal kurtuluş hareketinin ve tarım sorununun görüşülmesiyle ilgili önergeleri desteklemeyi reddetti. İşçi sınıfı hareketinin en önemli ve en ivedi sorunları (sosyalist taktikler, genel grev, sömürgeci boyunduruğuna karşı mücadele, militarizm ve savaşlar, sendikalar ve kooperatifler ile ilgili sorunlar) devrimci Sosyal Demokratların ısrarıyla kongrelerin gündemine alındı.

Rusya'daki devrimci hareketin desteklenmesi, Büro'nun faaliyetlerinin önemli bir yönü olup çıktı. Büro, 1905-1906'da Rus devrimini destekleyen 14 bildiri yayınladı ve yardım toplama kampanyaları düzenledi. Uluslararası Sosyalist Büro "kahraman Rus dava arkadaşları"nı[71] selamlayarak, "Proletarya ... Devrim'in yüce umududur,"[72] diyordu. Daha sonra Büro, çarlığın devrimcilere karşı giriştiği misillemeleri defalarca kınadı, çarın Batı Avrupa'yı ziyareti sırasında protesto gösterileri düzenlenmesi ve Rus proletaryasıyla dayanışma gösterilmesi için çağrı yaptı. Ne var ki, sağcı Sosyal Demokratlar, bu tür eylemleri sırf formalite olarak gördüler ve etkili önlemlere karşı çıktılar.

Büro, Marksistlerin girişimiyle, Filipinler'de, Çin'de, Finlandiya'da, Güney Afrika'da, Amerika'da, Makedonya'da, Romanya'da, Meksika'da, Arjantin'de, İspanya'da ve başka ülkelerde işçi sınıfı ve ulusal kurtuluş hareketlerinin yükselişini destekledi. Toplumsal, siyasal ve ekonomik taleplerle verilen proleter mücadelesinin kayıtlarını tuttu. Her yıl yayınladığı 1 Mayıs bildirilerinde, emekçi halkın daha iyi maddi koşullara kavuşması için verilen mücadelenin, sekiz saatlik iş günü ve daha geniş siyasal haklar için, militarizme ve savaşlara karşı, uluslararası barış ve toplumsal adalet için verilen mücadeleyle birleştirilmesi gerektiğini vurguladı. Farklı ülkelerde eş zamanlı kitlesel eylem düzenlemesi için, etkili dayanışmayı güçlendirmesi için işçi sınıfına çağrılar yaptı.

Yine de Uluslararası Sosyalist Büro, kitlesel proleter hareketine yardım etmek için mümkün ve gerekli olan her şeyi yapmaktan çok uzaktı. İspanyol

71 *Bureau Socialiste International. Comptes rendus...*, C. 1, s. 298.

72 *A.g.y.*, s. 208.

emekçi halkın eylemi ve İsveç'teki genel grev, hak ettiği desteği göremedi; İran halkının İngiliz-Rus müdahalesine karşı verdiği mücadeleye yardım etmek için neredeyse hiçbir şey yapılmadı; Balkan halklarının ulusal kurtuluş mücadelesi yanlış değerlendirildi ve destek verilmedi vb. Bunlar, kitle eylemini küçümseyen revizyonistlerin ve merkezcilerin etkisinin arttığına işaret ediyordu.

Büro'nun başka bir önemli işlevi, uluslar arasında barış için, artan silahlanmaya, sömürgeci ilhaklara, uluslararası çatışmalara, yağma savaşlarına karşı protesto eylemlerinin örgütlenmesiydi. 1905'te Uluslararası Sosyalist Büro, tüm dünyadaki Sosyalistlerin, yağmacı Rus-Japon Savaşı'nın durdurulması için etkili eylemlere girişmeleri çağrısı yaptı ve birleşik devrimci güçlerin bu savaşı sona erdirmeyi başaracağı umudunu dile getirdi. 1906'da, savaş tehlikesinin doğması halinde, düşmanlıklara taraf olabilecek ülkelerin işçi partileri arasında doğrudan temasların kurulmasına, bu partilerce ortak eylemler yapılmasına ve tüm örgütlü proletaryanın izleyeceği bir yol haritası çizmek üzere Büro'nun bir toplantı düzenlemesine karar verildi.

1908-1909'da Büro, devrimci Sosyal Demokratların girişimiyle, Balkanlar'da barışı koruma ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun saldırganlığına karşı direnme yolları konusunda farklı ülkelerden Sosyalistlerin görüş alışverişinde bulunmaları için bir toplantı düzenledi. Büro'nun 1908'deki bir oturumunda, Victor Adler'in desteklediği sağ kanat, ilhak olgusunun kendisinin değil, yalnızca Avusturya-Macaristan'ın Bosna Hersek'i ilhak etme biçiminin kınanabileceğini belirtti. Bulgaristan'ın tam bağımsızlığının barış için bir tehdit sayılmasını önerdi. Bu öneriler, eğer kabul edilseydi, ulusal kurtuluş hareketine esastan köstek vururdu ve işçi partilerini, emperyalist saldırganlığa karşı etkin mücadeleden uzaklaştırırdı. Devrimci Sosyal Demokratlar, Vaillant'nın desteğiyle revizyonistleri bozguna uğrattılar. Gerçi Uluslararası Sosyalist Büro, Bulgarların bağımsızlığını kınadı (Tesnyak'lar bile yanlış olarak bunu "zararlı bir serüven" olarak niteleddiler) ama Büro, sosyalistlerin bir kat daha uyanık olmaları, savaşı önlemek için "ulusal ve uluslararası" gerekli yolları bulmaları ve önlemler geliştirmeleri çağrısı yaptı. 1909'da Büro, savaş çığırtkanlarının saldırılarını protesto etmek için toplantılar ve gösteriler düzenlenmesini salık verdi. Sosyalistler bazı ülkelerde bu tür kitlesel eylemler örgütlediler.

1910 sonbaharında ve 1911 başında, militarizmi, Avrupalı güçler arasında patlak verebilecek çatışmaları, Fas'a yönelik saldırganlığı protesto etmek için Büro'nun başlattığı emekçi halk toplantıları ve gösterileri dalgası tüm Avrupa'yı sardı. 1911 ortasından sonra Büro, Fas krizi ve İtalyan-Türk Savaşı'nın başlaması nedeniyle, Paris'te, Toulouse'da, Madrid'de, Londra'da, Berlin'de ve başka şehirlerde birçok uluslararası savaş aleyhtarı miting düzenledi. Bu mitinglerde Sosyalistler, "savaşa savaş" açtılar ve "ellerindeki her olanağı kullanarak"[73] sava-

73 *L'Humanité*, 5 Ağustos 1911.

şa direneceklerini söylediler. Savaş tehlikesi büyürken, sağ kanat, Büro'nun genel kurul olarak toplanmasını engelleyerek, kongre ve Büro kararlarını çiğnemeye kalkıştı. Yine de Uluslararası Sosyalist Büro'daki devrimci Sosyal Demokratlar, bu toplantının Eylül 1911'de yapılmasını sağlamayı başardılar. Uzayıp giden sert bir tartışma çıktı; Lenin, SPD'deki revizyonistleri ve uzlaşmacıları eleştiren Rosa Luxemburg'a destek verdi. Savaş çığırtkanlarına karşı mücadelede proletaryanın önder rolünü vurgulayan bir karar alındı. Sosyalistlerin her yerde savaş aleyhtarı kitlesel eylemler örgütlemeleri ve sömürgeci savaşları protesto etmeleri salık verildi. Uluslararası Sosyalist Büro, İtalya'nın Türkiye'ye saldırısını "haydutluk politikası" olarak niteledi. Büro'nun bildirisi, "Uluslararası proletarya, mutlak olarak toplayabildiği tüm güçlerle bu vahşet ve şiddet politikasına karşı koymakla yükümlüdür,"[74] diyordu.

Bu çağrıya yanıt olarak, Kasım 1911 başında hemen hemen tüm Avrupa ülkelerini dalga dalga saran savaş aleyhtarı kitlesel gösteriler ve grevler düzenlendi. Büro Sekretaryası, "tüm Enternasyonal'in, halk önünde kararların alındığı pek çok gösteri ve etkileyici mitingler örgütleyerek militarizme karşı mücadelede gözle görülür bir ilerleme kaydettiği"ni[75] belirtti.

Büro, Ekim 1912'de, Birinci Balkan Savaşı'nın başlamasıyla bağlantılı olarak, farklı duruşların çatıştığı bir genel kurul toplantısı düzenledi. Victor Adler ve Jaurès, Balkan halklarının ulusal kurtuluş çıkarlarını görmezden gelerek, statükonun korunması çağrısı yapıp yine salt barışçı bir tutum aldı. Rosa Luxemburg ve Vaillant, saldırganlara karşı daha etkili kitlesel eylem istediler. Rosa Luxemburg, "Sırf protestolar ve gösteriler çok etkili olamaz," diyerek barış mücadelesi ile proletaryanın devrimci görevleri arasında bağ kuran özgül bir program önerdi. Büro, Balkan halklarının bağımsızlık uğraşının meşruluğunu tanıdı ve tüm emperyalist tasarıları mahkûm etti. Büro'nun manifestosu, adil ve kalıcı bir barışın olabilirliği ile sosyalist ilkeler arasında bağ kurdu. Yine de Uluslararası Sosyalist Büro, Birinci Balkan Savaşı'nı doğru değerlendiremedi, katıksız barışçı bir bakış açısıyla buna karşı çıktı ve ulusların kendi kaderini tayin hakkını savunmadı. Milliyetçiliğin etkisiyle, Enternasyonal şubeleri arasında Balkan halklarının kurtuluş mücadelesine yaklaşımları bakımından ayrılıklar baş gösterdi. Oybirliği sağlanan tek talep, emperyalist güçlerin Balkan sorununa karışmamaları talebiydi. Yalnızca Bolşevikler tutarlı bir Marksist duruş aldılar. Büro, Rosa Luxemburg'un önerdiği somut siyasal programı dikkate almadı. Bununla birlikte, büyük güçlerin Balkanlar'a müdahale etmesine karşı proletarya "örgütlerinin tüm gücü"nü kullanması ve "ses getirici gösteriler yapması"[76] için çağrıda bulundu. Tüm dünyada Sosyalistler bu çağrıya yanıt verdiler.

74 *Vorwärts*, 2 Kasım 1911.

75 Bkz. *Archives of Plekhanov House*, s. 13, 87 (Rusça).

76 *Vorwärts*, 31 Ekim 1912.

Yeniden dalga dalga mitingler ve gösteriler Avrupa'yı kapladı. Avrupalı işçilerin savaş aleyhtarı eylemleri Kasım 1912'de doruğa ulaştı. Büro'nun yardımıyla, tüm Avrupa ülkelerinin başkentlerinde ve büyük kentlerinde, saldırgan emperyalist politikaya karşı 17 Kasım'da eş zamanlı eylemlere gidildi. O Barış Günü, proletaryanın gücünü ve kararlılığını sergilediği bir gösteriydi, egemen çevrelere bir uyarıydı. Enternasyonal'in Basel Kongresinde devrimci Sosyal Demokratların başarı kazanmalarını kolaylaştıran bir atmosfer yarattı.

Büro'nun desteklediği savaş aleyhtarı uluslararası kitlesel eylemler 1913 yazına kadar sürdü. Bulgaristan ve Sırbistan Sosyalistlerine yardım için bir "Balkan Fonu" oluşturuldu. Georgi Dimitrov, etkili dayanışma için şükranlarını sunarak şöyle yazdı: "Bu sıkıntılı zamanlarda bir tek avuntumuz ve umudumuz var, o da uluslararası proletaryanın desteğine güvenebiliyor olmamızdır."[77]

Ne var ki, Büro, 1913'ün ikinci yarısından sonra savaş aleyhtarı kitlesel harekete daha az dikkat gösterir oldu. Büro'nun revizyonist ve merkezci çoğunluğu, emperyalist güçleri yöneten egemen çevrelerin duyarlı oldukları ve barış istedikleri yolundaki iddialarla Sosyalistlerin rehavete kapılmalarına yol açtı. Sonuç olarak, Uluslararası Sosyalist Büro, savaş öncesi Temmuz 1914 krizi sırasında hiçbir şey yapmadı. Bunun nedeni hiçbir şekilde Büro'nun güçlerinin yetersiz olması değil, oportünistlerin hem Büro'ya hem de bir bütün olarak Enternasyonal'e hâkim olmalarıydı. Tüm bunlar, oportünistlerin kendi ülkelerindeki emperyalistlerle kurdukları açık ittifakın ve İkinci Enternasyonal'in çöküşünün ön işaretleriydi.

1904'te kurulan Parlamentolararası Sosyalist Komisyon (PSK), Büro'nun organlarından biriydi. Görevi, parlamentoların sosyalist üyelerini birleştirmek, militarizme ve savaşa karşı, emekçi halkın hakları ve çıkarları için yapacakları eş zamanlı eylemleri örgütlemekti. Bu organın Büro'nunkine eşit yetkilere sahip bağımsız bir merkez olmasını isteyen sağcı Sosyal Demokratların bu talebine rağmen, Stuttgart Kongresi, Komisyon'un statüsünü Büro'nun rehberliğinde çalışan bir organ olarak onayladı. Bu belge, sosyalistlerce yürütülecek parlamenter faaliyetlerin hedefleri ve niteliği hakkında İkinci Enternasyonal'in temel kararlarını da ortaya koydu, bir haberleşme bürosunun kurulmasını, deneyim alışverişi yapılmasını ve sosyalist parlamento üyelerinin katılımıyla konferanslar düzenlenmesini hükme bağladı.

Komisyonda ve sosyalist parlamento üyeleri arasında sağın ve daha sonra merkezcilerin oranı, Büro'dakinden bile yüksekti. Yine de Parlamentolararası Sosyalist Komisyonun Temmuz 1906'daki ilk konferansında, "devrimci Rusya'yla, sosyalist işçiler ve köylülerle tam ve mutlak ideolojik birlik"[78] ifade edildi, parlamentolardaki Sosyalistlerin Rus devrimci hareketini kuvvetle des-

77 *The International Socialist Review*, Mart 1913, Sayı 9, s. 694.

78 *Die Neue Zeit*, C. 2, 1905/1906, Sayı 52, s. 876.

teklemeleri, emperyalist savaşlara ve silahlanma yarışına karşı çıkmaları, sekiz saatlik iş günü yasası için mücadeleye hız vermeleri çağrısı yapıldı.

1907 yazında yapılan sonraki konferansa 11 parlamentodan sosyalist üyeler katıldı. Sağcı Sosyal Demokratlar burada tam egemenlik kurdular. Konferansta, Rus Dumasının sosyalist üyeleriyle dayanışma ifade edilmesine karşın, esas olarak emeği koruyucu yasal düzenlemelerin bir özetinin çıkarılmasına ve kapitalizmin sendikalar aracılığıyla barışçıl evrim geçirerek sosyalizme varmasını sağlamak üzere tasarlanan bir "siyasal sistem"in tartışılmasına ağırlık verildi.[79]

Parlamentolararası Sosyalist Komisyonun 1908'de altı ülkeden Sosyalistlerin ve Lenin dâhil konukların katılımıyla yaptığı bir konferansta, sağ kanat, kongrelerde sömürge sorunuyla ilgili uğradığı yenilginin hıncını çıkarmayı denedi. Van Kol, "vahşiler"in henüz demokratik özgürlüklere hazır olmadığını öne sürdü ve "Sosyal Demokrasi için 'olumlu' bir sömürge programı"[80] konusundaki fikrini vaaz etti. Molkenbuhr açıktan açığa sömürgeciliği savundu. O zaman Kautsky ve Ledebour, bu revizyonist hamleyi boşa çıkardı. Van Kol, önerilerini geri çekti ama yine de bunların Uluslararası Sosyalist Büro'ya aktarılmasına karar verildi.

Komisyon, daha sonra dikkatini, işçi emekli aylıklarını iyileştirmeyle sınırlı tuttu ama o sorun bile devrimci propagandayla ilişkilendirilmedi.[81] Ancak 1914'te, antimilitarist mücadeleyi Komisyon'un bir sonraki toplantısında görüşmek için planlar yapıldı. Ama Birinci Dünya Savaşı başlayınca ve İkinci Enternasyonal çökünce Komisyon da dağıldı.

Sosyalist gazetecilerin uluslararası konferansları da uluslararası proleter eylemlerinin daha iyi koordinasyonuna ve daha güçlü bağların kurulmasına katkıda bulundu. 1907'de, Stuttgart Kongresinden sonra, farklı ülkelerde çıkan sosyalist gazeteler ve dergiler arasındaki temasların iyileştirilmesini görüşmek üzere İkinci Sosyalist Gazeteciler Konferansı düzenlendi. Lenin bu konferansta hazır bulundu.

1908'de ve 1909'da, Büro'nun yardımıyla buna benzer iki konferans daha toplandı. 1909'daki konferansta Lenin, Rusya'da sosyalist gazeteciler örgütünün kurulması konusunda bir bildiri sundu. Konferanslarda, bilgi alışverişine, yabancı ülkelerdeki proleter mücadelesinin basında ele alınıp işlenmesine, uluslararası bir bülten yayınlanmasına vb. ilişkin sorunlar da görüşüldü. Maddi kaynak yokluğu ve revizyonistlerin direnişi yüzünden, ne bir uluslararası sosyalist basın ajansı ne de bir sosyalist haberleşme ajansı kurulması mümkün oldu.[82] Büro'nun üç dilde bülten çıkarmaya başlaması bu boşluğu belirli bir ölçüde doldurdu; söz

79 *Arbeiter-Zeitung*, 18 Ağustos 1907; *Bureau Socialiste International. Comptes rendus...*, C. 1, s. 296-318.

80 V. İ. Lenin, "Uluslararası Sosyalist Büro Toplantısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 244.

81 *Periodical Bulletin of the I.S.B.*, Sayı 2, s. 45-55.

82 V. İ. Lenin, "Uluslararası Sosyalist Büro Toplantısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 15, s. 232; *Compte-rendu officiel de la 2-me réunion des Journalistes Socialistes* [Sosyalist Gazetecilerin İkinci Toplantısının Resmî Raporu] *(10 Octobre 1908)*, Gand, Société coopérative "Volksdrukkerij", 1909, s. 9-10; *Bulletin du BSI*, Sayı 2, s. 29-33.

konusu bülten, farklı ülkelerdeki işçi partilerinin faaliyetleri hakkında Sosyal Demokratların bilgi sahibi olmalarına hayli katkıda bulundu.

Uluslararası sosyalist gençlik konferansları da işçi sınıfı hareketinin uluslararası birliğini sağlama uğraşının organik bir unsuruydu. Bu tür ilk konferans, 1907'de 13 ülkeden 20 delegenin katılımıyla Stuttgart'ta düzenlendi. Konferans, İkinci Enternasyonal'in Stuttgart Kongresinde alınan kararları Liebknecht'in önerisiyle destekledi ve bu kararlara uygun hareket ederek, üyelerine, antimilitarist mücadele yürütme ve gençlerin örgütlenmesini sağlama yükümlülüğü getirdi.[83]

Konferans, Roland-Holst'un bir raporda formüle ettiği, genç işçileri sosyalist ruhla eğitme hedeflerini, biçimlerini ve yöntemlerini ele alan Gençliğin Sosyalist Eğitimi üzerine tezleri kabul etti. Söz konusu belge, bu eğitimin, genç işçileri sınıf mücadelesine hazırlamaya odaklanacağını ve gençlerin eğitiminin pratik eylemden ayrı tutulamayacağını (her ne kadar bu fikri yeterli tutarlılıkla ifade etmese bile) duyurdu. Konferans, bağımsız gençlik örgütleri kurulmasının önemini ve bunların, sınıf bilinçli işçi hareketiyle yakın temas içinde olması gerektiğini vurguladı.[84]

Alpári'nin bir raporuna dayanılarak kabul edilen ekonomik mücadeleyle ilgili karar, genç işçiler üzerindeki sömürünün ancak kapitalist toplumsal sistem ortadan kaldırıldığı zaman son bulacağını belirtiyor ve genç işçilerin sosyalist bayrak altında toplanmaları için çağrı yapıyordu. Hem erkek hem de kadın genç işçilerin çalışma ve dinlence koşullarını önemli ölçüde iyileştirmeyi amaçlayan ivedi talepler de dile getirildi.[85]

Konferansta, uluslararası bir büronun yönettiği Sosyalist Gençlik Enternasyonali oluşturuldu. Devrimci, antimilitarist gençlik eğitiminin özverili savunucusu Karl Liebknecht bu örgüte üye oldu.[86] Gençlik merkezi, İkinci Enternasyonal'deki devrimci kanadın temel dayanaklarından biri haline geldi.

Liebknecht'in öncülüğüyle Eylül 1910'da Kopenhag'da toplanan Sosyalist Gençlik Enternasyonali İkinci Konferansına 11 ülkeden delegeler katıldı. Konferansta, sekretarya raporunun görüşülmesinden başka, gençlerin eğitimi, emeğin korunması, militarizme karşı mücadele, sosyalist partilere ve sendikalara yönelik tutum vb. gibi meseleler de görüşüldü. Gençlik örgütlerinin hedeflerinin daraltılmasına, antimilitarist harekette üstlendikleri rolün azaltılmasına ve gençlerin siyasette "tarafsızlık"a itilmesine yönelik oportünist girişimlere delegeler destek vermediler. Konferansta, "uluslararası proletaryanın sınıf müca-

83 *Compte-rendu de la Première Conférence Internationale de la Jeunesse socialiste tenue à Stuttgart les 24, 25 et 26 août 1907* [24, 25 ve 26 Ağustos 1907'de Stuttgart'ta Toplanan Sosyalist Gençliğin Birinci Uluslararası Konferansının Raporu], Librairie du Parti socialiste, Paris, 1907, s. 53.

84 *A.y.*, s. 56-58.

85 *A.y.*, s. 59-61.

86 Karl Liebknecht, *Gesammelte Reden und Schriften*, C. II, Berlin, 1960, s. 43-63, 74-76, 226-58.

delesinin gitgide keskinleşen biçimlere büründüğü" belirtildi. Gençlerin sınıf mücadelesi ruhuyla eğitilmesi, gençlik örgütleri ile sosyalist partiler ve sendikalar arasında temasların mümkün olan en sıkı şekilde sürdürülmesi gerektiği vurgulandı; militarizme ve savaşa karşı mücadelede gençlerin "tüm devrimci enerjisini salıvermesi"[87] çağrısı yapıldı. Konferansta alınan kararlar, işçi sınıfının devrimci güçleri arasında uluslararası birliğin güçlendirilmesine yardımcı oldu. Sosyalist gençlik örgütlerinin uluslararası birliği liderlerince seçilen çizgi, oportünistleri çok tedirgin etti. Uluslararası Sosyalist Büro, Danneberg'in, Sosyalist Gençlik Enternasyonali Sekreterliği makamına gelmesine yardım etti; Danneberg, konferansta oportünist eğilimi etkin olarak temsil etti. Ne var ki, 17 ülkeden delegelerin katıldığı ve Enternasyonal'in 1912'deki Basel Kongresiyle eş zamanlı olarak toplanan Üçüncü Konferans, gençleri sosyalizm için devrimci mücadeleye yönlendiren savaş aleyhtarı bir kararı kabul etti.

Uluslararası kadın işçi konferansları da önemliydi. 1907'de Stuttgart'ta toplanan Birinci Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı, kadınlara oy hakkı için ortak uluslararası eylemin temellerini atmaya başladı. Dünyanın her yanındaki kadın örgütleri arasında kalıcı temasların kurulması da görüşüldü ama konferansta bir görüş birliğine varılamadı. Bununla birlikte, hem erkekler hem de kadınlar için genel oy hakkı istemenin gerekliliğini vurgulayan bir karar, oportünist direnişe rağmen, çoğunluğun oylarıyla kabul edildi.

Konferansta, bir Uluslararası Sosyalist Kadınlar Bürosu kuruldu; daha sonra bu organ, Uluslararası Sosyalist Kadınlar ve Kadın Örgütleri Sekretaryası olarak yeniden yapılandırıldı. Söz konusu organ, Sosyal Demokrat kadın örgütlerinin faaliyetleri arasında eşgüdüm sağlamakla görevlendirildi. Clara Zetkin'in yönettiği bu uluslararası merkez de Enternasyonal'deki devrimci eğilimin temel dayanaklarından biriydi.[88]

1910'da Kopenhag'da düzenlenen Uluslararası Sosyalist Kadınlar İkinci Konferansına 17 ülkeden yaklaşık 100 delege katıldı. Delegeler, sosyalist partilerin, sendikaların, çeşitli kulüplerin, derneklerin ve sınıf ilkesine bağlı kadın işçi sendikalarının temsilcileriydi. Açılış konuşmasında Clara Zetkin, "Amacımız," diyordu, "yalnızca özgür bir kadın değil, daha fazlasıdır, özgür bir insanlıktır."[89] Konferans, kadınlar içinde çalışmayı hızlandırmanın bir yolu olarak tüm dünyanın sosyalist kadın örgütleri arasındaki bağların güçlendirilmesi konusunu görüştü ve annelerin korunması konusunu ele aldı. Oportünist direnişe rağmen, kadınlar için genel ve eşit oy hakkı mücadelesiyle ilgili bir karar alındı. Bu amaçla, 19 Mart 1911'de tüm ülkelerde gösteriler düzenlenmesi için program yapıldı.

87 *Bulletin der Internationalen Vereinigung der sozialistischen Jugendorganisationen*, 15 Eylül 1910.

88 Ayrıntılar için bkz. Luise Dornemann, *Clara Zetkin. Leben und Wirken*, Dietz Verlag, Berlin, 1973, s. 210-14.

89 *Arbeiter-Zeitung*, 29 Ağustos 1910.

Bu günün Uluslararası Kadınlar Günü olarak kutlanması kararı, tüm dünyanın emekçileri arasında geniş destek buldu. 1911, 1912, 1913 ve 1914 Mart'ında o gün kitlesel gösteriler ve mitingler düzenlendi. Daha sonra, Uluslararası Kadınlar Günü bir gelenek olarak iyice yerleşti. Clara Zetkin'in başında bulunduğu Uluslararası Kadınlar Sekretaryası, militarizmle ve savaş çığırtkanlığıyla mücadeleye özel bir dikkat gösterdi. Sekretarya, 1914 baharında, savaşı önleme yollarını görüştü, emekçi halkın seferberlik emirlerine uymamasını ve savaş aleyhtarı kitle grevleri yapılmasını salık verdi.

İskandinavya'da ve Balkanlar'da işçi örgütlerinin bölgesel konferansları da uluslararası işçi sınıfı hareketinin birliğini güçlendirmeye bir ölçüde katkı yaptı. 19. yüzyıl sonundan beri düzenli olarak yapılan İskandinavya işçi konferanslarına, İsveç, Danimarka ve Norveç, 1911'den itibaren de Finlandiya işçi partilerinin ve sendikalarının temsilcileri katılıyordu. Bu konferanslar, önemli sorunlar söz konusu olunca çoğunlukla uluslararası sosyalist kongrelerde belirlenen çizgiyi izledi. 20. yüzyılın ikinci on yılı başladığında, İskandinavya konferansları, önemli bir sorun olan militarizm ve savaş sorununu, o ülkelerdeki işçi örgütlerinin uzun süredir toplumsal reformculuğa eğilim gösteren çoğu liderinin savunduğu salt barışçılık açısından görmeye başladı.

Balkan konferansları, bölgedeki tüm ülkelerin Sosyalistleri arasında bağların sıkılaşmasına katkı yaptı ve Balkanlar'daki devrimci Sosyal Demokratların, Balkan savaşları sırasında, daha sonra ise Birinci Dünya Savaşı sırasında genellikle doğru çizgiyi izlemelerine yardımcı oldu.

Bu tür konferanslardan başka, farklı ülkelerdeki işçi partilerinin liderlerince 20. yüzyıl başında ara sıra yapılan ikili toplantılar, çeşitli Sosyal Demokrat partilerin ortak açıklamaları, işçi partilerinin yönetim organları arasındaki mektuplaşmalar ve işçi sınıfı hareketinin seçkin liderlerinin katıldığı uluslararası toplantılar da uluslararası bağların sıkılaşmasına ve ortak proleter eylemlerine hizmet etti. 1905-1907 Rus devrimini desteklemek, militarizmle ve savaşla mücadele etmek için bu uluslararası toplantılardan yararlanıldı.

Eş zamanlı olarak eşgüdümlü grevlerin, 1 Mayıs eylemlerinin, Rus devrimcileri desteklemek için çarlık karşıtı gösterilerin ve savaş çığırtkanlığına karşı uluslararası eylemlerin örgütlenmesi özellikle önem taşıyordu. Binlerce emekçinin katılımı, böyle eylemlere siyasal açıdan özellikle etkileyici bir nitelik kazandırdı. İşte tam da bu yüzden, dünyanın her yanında devrimci Sosyal Demokratlar böyle eylemlerin örgütlenmesini isterlerken, her yerde oportünistler buna karşı çıktılar.

20. yüzyıl başında işçi sınıfı hareketinin uluslararası birliğinin genişleyip güçlenmesinin onuru, devrimci Sosyal Demokratlara ve onların öncüsü Bolşeviklere aitti. Onlar, Lenin'in önderliğinde, proletaryanın uluslararası ve ulusal görevlerini yeni gereksinimlere uyacak şekilde birleştirmenin teorisini ve pratiğini zaten geliştirmişlerdi. Sınıf mücadelesinin yoğunlaşması ve işçi sınıfı

hareketinin büyüyüp uluslararası görevlerinin artması, bu birleştirmeyi zorunlu kıldı. Bu ancak Marksizm geliştirilerek başarılabilirdi ve proletaryanın devrime doğrudan hazırlanmasının bütünleyici bir parçasıydı. Ama 20. yüzyıl başında işçi sınıfı hareketinin uluslararası birliğinin güçlenmesi, proleter sınıf mücadelesinin gereklerinin gerisinde kaldı. Sağcı Sosyal Demokratların direniş göstermeleri ve merkezciler ile anarkosendikalistlerin proleter enternasyonalizminin özünü çarpıtmaları buna neden oldu. Sağcılar ya proleter enternasyonalizminin karşısına milliyetçiliği koydular ya da diğer oportünistlerle el ele verip, "Tüm Ülkelerin İşçileri, Birleşin!" şeklindeki büyük Marksist sloganı sınıfsal, devrimci içeriğinden yoksun bırakarak, onun yerine apolitik bir evrensel kardeşlik çağrısı koymaya çalıştılar.

Sonuç olarak, 20. yüzyılın ilk on yılı sona ererken, İkinci Enternasyonal, Engels'in rehberliğinde Marksistlerce belirlenen ve Lenin ile diğer devrimci Sosyal Demokratlarca savunulan çizgiden gitgide sapmıştı. İkinci Enternasyonal'in ve işçi sınıfı hareketi bünyesindeki tüm uluslararası örgütlerin, tüm ilişkiler sisteminin içine düştüğü kriz derinleşiyordu. Bu krizin kökeninde, uluslararası bağların zayıflığı ya da olgunlaşmamışlığı yatmıyordu (bunlar 20. yüzyıl başında ciddi ölçüde genişlemiş ve güçlenmişti), oportünizmin sultası yatıyordu. 20. yüzyılın ikinci on yılı başlarken, Enternasyonal'in birçok şubesinde, daha da önemlisi, en büyük partilerinde oportünistler ağır basıyordu.

Lenin'in belirttiğine göre, İkinci Enternasyonal, "*enine* büyümesini, geçici olarak ... oportünizmin güçlenmesi pahasına sürdüren uluslararası bir proleter hareket örgütüydü".[90] 19. yüzyıl sonunda nesnel koşullar buna özellikle elverişliydi: Bir yandan işçi aristokrasisi ve bürokrasi genişliyor, pek çok küçük burjuva yol arkadaşı sosyalist harekete katılıyordu; öte yandan ise "barışçıl" kapitalist gelişim döneminde burjuva yasallığından yararlanmak, o yasallığın sorgusuz sualsiz kabul edilmesi anlamına geliyordu. 20. yüzyıl başında, özellikle de 1905-1907'den sonra, proletaryanın uluslararası ölçekteki tarihsel işlevini yerine getirirken içinde bulunacağı yeni duruma uyacak şekilde Marksist teoriyi, politikayı ve taktikleri geliştirmede gösterilen isteksizlik ve yeteneksizlik, bu eğilimleri gitgide azdırdı. Revizyonistlerin ve diğer sağ Sosyal Demokratların merkezcilerle birlikte oluşturdukları blok, işte buna dayanarak, bazı partilerin ve İkinci Enternasyonal'in liderliğinde kendine yer edindi.

Devrimci Sosyal Demokratlar bunlara karşı çıktılar. Lenin'in vurguladığı gibi, "İkinci Enternasyonal'in var olduğu dönem boyunca, tüm Sosyal Demokrat partiler içinde, bunların devrimci ve oportünist kanatları arasında olanca şiddetiyle bir mücadele veriliyordu".[91] 20. yüzyıl başındaki gelişmeler, devrimci kanadın, İkinci Enternasyonal'de alınan birçok kararın ardındaki güç haline geldi-

90 V. İ. Lenin, "Üçüncü Enternasyonal ve Tarihteki Yeri", *Toplu Yapıtlar*, C. 29, 1980, s. 306.

91 V. İ. Leni , "Sosyalizm ve Savaş", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, 1980, s. 309.

ğini gösterdi. Oportünistler, sosyalist konferanslarda ve uluslararası kongrelerde kendi karar tasarılarını kabul ettirmeyi seyrek olarak başardılar. Buna karşılık, devrimci hedeflerin gerçekleştirilmesini engellemek ve baltalamak için ellerinden geleni yaptılar. Sonuç olarak, Sosyal Demokrat partilerin çoğu, kongrelerde kabul edilen kararları, özgül olarak da savaş tehlikesiyle mücadeleye ilişkin olanları uygulamadı. Oportünistler, Uluslararası Sosyalist Büro'yu felç ettiler ve Parlamentolararası Sosyalist Komisyonu denetimleri altına aldılar. Birinci Dünya Savaşı arifesinde, özellikle 1913'te, İkinci Enternasyonal derin bir bunalımdaydı. 20. yüzyılın ikinci on yılı başlarken uluslararası işçi sınıfı hareketinde şekillenmiş olan revizyonist-merkezci blok, habis bir ur gibi, yaşayan ve büyüyen bir bedeni (işçi sınıfı hareketinin uluslararası örgütlenme ve ilişkiler sistemini) felç etti, sonra da İkinci Enternasyonal'i öldürdü.

• • •

Konuyla ilgili ek kaynaklar: *Correspondence entre Lénine et Camille Huysmans* [Lenin ile Camille Huysmans Arasında Yazışmalar]. *1905-1914,* Paris-La Hague, 1963; G. Kuranov, "V. İ. Lenin'in Uluslararası Sosyalist Büro'daki Reformcularla Kavgası", *Novaya i noveishaya istoriya,* Sayı 4, 1963 (Rusça); K. Liebknecht, *Gesammelte Reden und Schriften,* C. II, Berlin, 1960; C. V, 1963: L. Dornemann, *Clara Zetkin. Leben und Wirken,* Berlin, 1973.

KISIM III

EMPERYALİST DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA PROLETARYA

BÖLÜM 10

Birinci Dünya Savaşı. İkinci Enternasyonal'in Çöküşü. Lenin'in Savaştan Devrimci Çekilme Yönündeki Çizgisi

Rakip ülkelerin askeriye ve hükümet yetkilileri ile tekelci burjuvazinin on yıllardan beri hazırlandıkları emperyalist Birinci Dünya Savaşı Ağustos 1914'te patlak verdi. Lenin, 1914 sonbaharında şöyle yazıyordu: "Toprak ele geçirme ve başka uluslara boyun eğdirme, rakip ulusları mahvetme ve zenginliklerini yağmalama, Rusya'da, Almanya'da, Britanya'da ve başka ülkelerde emekçi kitlelerin dikkatini iç siyasal krizlerden saptırma, işçilerin birliğini bozma ve milliyetçilikle aptallaştırma, proletaryanın devrimci hareketini zayıflatmak için öncüsünü yok etme: Bugünkü savaşın gerçek içeriğini, önemini ve anlamını bunlar oluşturuyor."[1]

Seferber edilen milyonlar için savaşın anlamı, siperlerde çürümek, yaralanmak ve ölmek, yurt içindeki emekçi halk için ise fabrikalarda ve tarlalarda bel büken çalışma, daha ağır yoksunluklar ve açlık demekti. Savaşan ülkelerin egemen çevreleri, işçi sınıfının burjuva demokrasisi içinde elde etmiş olduğu kazanımları yok etti; Çarlık Rusya'sında, Kayzer Almanya'sında, cumhuriyet Fransa'sında siyasal durumu büyük ölçüde eşitledi: Her yerde savaş hali yasaları yürürlüğe sokuldu, basına katı sansür getirildi, savaşa ya da kurulu sisteme yönelik her türlü eylem misilleme tehdidiyle karşılaştı. Bu önlemler, savaşan uluslardaki egemen çevrelerin istikrarsız konumda olduklarını kanıtlıyordu. Emperyalistler kendi çıkarları için milyonlarca insanı ve koskoca ulusları kurban etmeye hazırken, egemen sınıfların kendilerini kaygan bir zeminde bulmaları kaçınılmazdı. Dünya emperyalist savaşı, kapitalizmin çelişkilerini iyiden iyiye şiddetlendirdi, bu ise kapitalizmi genel bir bunalıma sürükledi.

Uluslararası işçi sınıfı hareketinin gelişiminde yeni bir aşama başladı. Halk kitleleri, olayların gerçek anlamını, savaşın niteliğini ve hedeflerini hemen kavrayamadı. Savaşın ilk haftalarında, savaşan ülkelerin hepsindeki devlet ku-

1 V. İ. Lenin, "Savaş ve Rus Sosyal Demokrasisi", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, Progress Publishers, Moskova, 1974, s. 27.

rumları, burjuva partileri ve şovenist cemiyetler, "devlete bağlılık", "düşmanı yenilgiye uğratma" vb. sloganlarıyla çeşitli gösteriler ve ayinler düzenledi. Bu histeri dalgası birçok ülkede işçi sınıfının geniş kesimlerini de geçici olarak etkisi altına aldı. Ama sonraki gelişmeler, savaşan ülkelerin çoğunda genel siyasal krizlere yol açtı ve kitlelerin yavaş yavaş kendine gelmesini sağladı. İşçi sınıfı hareketindeki yeni aşama, proletaryanın ve diğer emekçi halk tabakalarının emperyalist savaşa ve doğurduğu sonuçlara karşı, demokratik özgürlükler ve ulusal bağımsızlık için verdiği mücadelenin yükseldiği bir aşamaydı; o mücadele, kurulu sisteme karşı devrimci eyleme evrildi. Dünya savaşının patlak vermesi, aynı zamanda İkinci Enternasyonal'in çökmesine ve uluslararası işçi sınıfı hareketinin bölünmesine yol açtı. Devrimci kanat, oportünist eğilimden koptu. Devrimci güçler konumunu sağlamlaştırdı, bu ise çağdaş komünist hareketin doğuşuna zemin hazırladı.

Ağustos 1914, İkinci Enternasyonal'e üye partiler için bir sürpriz olmadı. Militarizm sorunu, büyüyen emperyalist savaş tehlikesi sorunu, savaş öncesi Sosyal Demokrat siyasetin ana gündem maddeleri arasında yer almıştı. İkinci Enternasyonal'in kongrelerinde sol güçler, sağcıların ve merkezcilerin direnişini kırarak, böyle bir savaşın patlak vermesi durumunda izlenecek devrimci proleter taktiklerin temel biçimlerini belirlemeyi başarmışlardı. Ama savaş fiilen başladığında, pek az parti ve Sosyal Demokrat lider bu zorlu sınavı geçebildi. "Savaş, uluslararası sosyalizmin bütününde vahim bir krize yol açmıştır," diye yorumluyordu Lenin. "Başka her kriz gibi, sosyalizmin bugünkü krizi de derininde yatan çelişkileri çok daha açık biçimde ortaya çıkarmıştır; pek çok sahte ve geleneksel maskeyi yırtıp atmış, sosyalizmde ömrünü tamamlayıp çürüyen ne varsa ve sosyalizmin zafere doğru daha da gelişip ilerlemesinin bağlı olacağı ne varsa en parlak şekilde gün ışığına çıkarmıştır."[2]

ULUSLARARASI SOSYALİST HAREKETTE BÖLÜNME

Emperyalist bir katliam tehlikesinin dünya üzerine kara bulut gibi çöktüğü Temmuz 1914'te, proletaryanın emperyalist savaşa yönelik tutumu sorunuyla ilgili olarak uluslararası işçi sınıfı hareketinin devrimci ve oportünist eğilimleri arasındaki farklılıklar açık seçik biçimde su yüzüne çıktı.

Rusya'da Bolşevik Parti başta olmak üzere, yalnızca devrimci Sosyal Demokratlar, proletaryanın davasına, Marksizmin ülkülerine ve savaş aleyhtarı enternasyonalist geleneklere sadık kaldılar. Bolşevik komiteler, çarlığın saldırgan emellerini kınamak için daha 1914 Temmuz'unun ortasında Rusya'nın çeşitli kentlerinde toplantılar ve mitingler düzenledi. Bolşevikler emekçilere çağrı yaparak, bileklerinin tüm gücünü, kendileri gibi proleterlerden oluşan düşman ordularına karşı değil, "iç düşmana, yani imparatorluğun hükümet ve devlet

2 V. İ. Lenin, "Enternasyonalistlerin Birliği Sorunu", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 188.

sistemine"[3] karşı kullanmalarını istediler. Seferberlik ilan edilen 16-19 Temmuz arasında St. Petersburg'da, Yekaterinoslav'da, Riga'da ve başka kentlerde 64.000 nüshayı aşkın savaş aleyhtarı broşür dağıtıldı; "Kahrolsun Savaş!", "Kahrolsun Çarlık Yönetimi!" ve "Yaşasın Rus Devrimi!" sloganları dile getirildi. Şovenist propagandaya karşı Bolşevikler, dünya emperyalist savaşıyla ilgili gerçekleri emekçi halka anlattılar. Gerici çarlık rejimini ve ilhakçı emellerini teşhir ettiler, emekçiler arasında uluslararası dayanışma için, çarlığa ve yağma savaşına karşı kararlı mücadele için çağrı yaptılar. Yedek askerler arasında da savaş aleyhtarı propaganda yürütüldü.

Savaşın başlamasından önce grev hareketi yükselişteydi; St. Petersburg'da barikatlar kuruldu. Savaşın ilan edildiği 18 (31) Temmuz'da, 27.000 kişi (eksik verilere göre) başkentte greve gitti. Moskova'da da grevler başladı. "Vatansever" gösterilere karşı, savaş aleyhtarı kitlesel gösteriler düzenlendi. Riga'da, büyük ölçekli denilebilecek girişimlerin tümü, savaşın ilk günlerinde çalışmayı durdurdu. Temmuz'da ve Ağustos'ta işçilerin, köylülerin ve yeni kura erlerinin eylemleri, Baltık eyaletlerinin, Beyaz Rusya'nın, Ukrayna'nın, Kafkaslar'ın ve Urallar'ın birçok bölgesi ile sanayi merkezlerine yayıldı. Yeni kura erleri ile polis ya da Kazaklar arasında bazen gerçek çatışmalar çıktı. Resmî verilere göre bile, 17 ilde (guberniya) ve 31 ilçede (uyezd) huzursuzluklar çıktı, savaş aleyhtarı protestolar yapıldı; savaşın ilanını izleyen iki haftada 27 ilde 505 yeni kura eri ve 106 resmî görevli yaralandı ya da öldü.[4] Proletaryanın örgütlü devrimci mücadelesini ve emekçi halkın kendiliğinden protestolarını kapsayan böyle bir savaş aleyhtarı eylem dalgasına başka hiçbir ülkede tanık olunmadı. Savaşın başlamasından kısa süre sonra, Başkomutanlık, her türlü huzursuzluğu "daha başlamadan ezmeleri" için ordu birliklerinin bilgilendirilmesi emrini vermek zorunda kaldı. Protestolar ülkenin çeşitli yerlerinde genellikle iki hafta kadar daha sürdü. Bunlar, misillemeler ve devrimci işçilerin topluca askere alınması nedeniyle sona erdi.

Dumanın Bolşevik üyeleri var güçleriyle savaşa karşı çıktılar. Bolşevik grubu, savaş karşıtı bir bildiriye öncülük etti ve askerî ödeneklere ret oyu vermekte başı çekti. Sonra da savaş aleyhtarı gizli faaliyetlere koyuldu. Hükümet, Bolşevik Duma üyelerinin yargılanmasını ve sürgün edilmesini sağladı. Ama savaş aleyhtarı Bolşevik ifadeleri kapsayan halka açık tutanaklarıyla, yargılamanın kendisi ve yol açtığı protesto kampanyası, savaşa karşı proleter mücadelesinin hız kazanmasına yardımcı oldu.

Polonya işçi sınıfı hareketinin sol kanadı, daha en başından bu savaşı emperyalist, ilhakçı ve halk düşmanı olarak niteledi. Enternasyonal'in Stuttgart ve Basel kongrelerinde alınan kararların resmileştirdiği çizgiyi savunarak, prole-

3 *Emperyalist Savaş Sırasında Bolşevikler. 1914-Şubat 1917. Yerel Bolşevik Örgütlerinin Belgelerinden Seçki*, Gospolitizdat, Leningrad, 1939, s. 185 (Rusça).

4 *SBKP Tarihi*, C. 2, Moskova, 1966, s. 486 (Rusça).

taryanın "hükümete, sermayeye, milliyetçiliğe karşı mücadelede bağımsız bir güç olarak kalması" ve taleplerini savaştaki taraflardan herhangi birinin zaferine bağlamaksızın "devrimci mücadele yolunu izlemesi" çağrısı yaptı.[5]

Yaklaşan çatışmanın emperyalist değil ulusal kurtuluşçu bir nitelik taşıdığı tek ülke olan Sırbistan'ın Sosyal Demokratları, savaştan önceki Temmuz krizinde kararlı bir savaş aleyhtarı duruş sergilediler. Sırbistan ile Avusturya-Macaristan arasında silahlı bir çatışmanın bir dünya savaşına yol açacağının ayırdında oldukları için, Sosyal Demokrat liderler, 12 (25) Temmuz 1914'te, yani seferberlik ilan edildiği gün, savaşa karşı mücadele etmeye ve savaş aleyhtarı kitlesel propagandayı mümkün olan her yolla yaymaya karar verdiler. Haklı ulusal-yurtsever protesto duygularının halk kitleleri arasında coşmuş olması ve egemen çevrelerin bu duygulardan alabildiğine yararlanması gerçeği, partinin konumunu daha karışık bir hale soktu. Sosyal Demokratlar, hükümetin şovenist politikası karşısında enternasyonalist bir çizgi izlediler. 18 (31) Temmuz'da, parlamentonun Sosyal Demokrat üyeleri, hükümetin tuttuğu yola karşı çıkarak, partilerinin savaşa karşı olduğunu duyurdular ve bir Balkan federasyonu kurulması sloganını ortaya attılar. Askerî ödeneklere karşı oy kullandılar.[6]

Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi (BSDİP; Tesnyak'lar) da antiemperyalist ve savaş aleyhtarı bir politika izledi. Parti, Temmuz 1914'teki kongresinde, Bulgar burjuvazisinin ilhakçı emellerini lanetledi ve bir Balkan Federal Cumhuriyeti kurulması talebiyle bunların karşısına dikildi. Georgi Dimitrov, Millet Meclisinde Bulgar şovenizmini şiddetle eleştirdi. Temmuz ayı başında BSDİP(T), egemen çevrelerin Bulgaristan'ı Üçlü İttifak'ın yanında savaşa sokma niyetine karşı kitlesel bir kampanya düzenledi; parti emekçilere çağrı yaparak ülkelerinin bağımsızlığı ve özgürlüğü için, sosyalizmin zaferi için dövüşmeye hazır olmalarını istedi. Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a saldırmasından sonra, Tesnyak Merkez Komitesi, savaşı ilhakçı ve emperyalist olarak tanımlayan bir manifesto yayınladı.[7]

Romanya Sosyal Demokrat Partisi, 22 Haziran 1914'te, Romanya'nın tarafsız kalmasını isteyen bir manifesto yayınladı. Partinin Ağustos'ta olağanüstü toplanan kongresi, ülkenin savaşa girmesine karşı çıkan bir bildiriyi kabul etti ve "Kahrolsun Savaş!", "Balkan Federal Cumhuriyeti İçin!", "Toplumsal Devrim İçin!" sloganlarını dile getirdi.[8] Ne var ki, partinin sol kanadı tutarlı davranmazken, C. Dobrogeanu-Gherea liderliğindeki oportünistler toplumsal yurtse-

5 Maria Koszutska (Wera-Kostrzewa), *Pisma i przemẽwienia*, T. I. Ksiazka i wiedza, Varşova, 1961, s. 275.

6 "Birinci Dünya Savaşı'nda Sırp Sosyal Demokrat Partisi", *Novaya i noveishaya istoriya*, 1962, No. 5, s. 116-17 (Rusça).

7 *Bulgaristan Komünist Partisi Tarihi*, Moskova, 1971, s. 165-72 (Rusça).

8 *Documente din istoria mişcarii muncitoreşti din România. 1910-1915* (bundan böyle DIMMR), Editura politică, Bükreş, 1968, s. 797-801, 810-15.

verlere destek verdi, Christian Racovski liderliğindeki merkezciler ise oportünizmi akladı.

Sosyal Demokrat liderlerin çoğu ödünsüz bir duruş sergileyemedi. İkinci Enternasyonal'in en büyük ve en etkili partisi olan SPD'nin liderleri açıkça hükümetle anlaşma yaptılar. Aşırı sağcı bir oportünist olan Albert Südekum, parti liderliğinin onayıyla, savaş çıkması halinde SPD'nin grev, sabotaj ya da benzer herhangi bir eylem yapmayacağı, başka bir deyişle, hükümeti destekleyeceği konusunda Şansölye Bethmann-Hollweg'e güvence verdi. Bunun karşılığında hükümet ise savaş ilan edilirse Sosyal Demokrat eylemcileri tutuklama planlarını değiştirdi.[9] SPD liderleri, aynı zamanda da Almanya egemen çevrelerinin barışı korumakla ilgilendikleri konusunda işçilere güven verdi. Bu çizgi, emperyalist savaşın baş suçlularından ve başlatıcılarından birini temize çıkardığı gibi, kitlelerin zihnini de bulandırdı ve uyuşturdu. Bununla birlikte, daha sonra durumun kötüye gitmesi ve yerel parti örgütlerince düzenlenen savaş aleyhtarı eylemler, SPD liderliğini bile savaşı protesto etmek için kitlesel toplantılar düzenlenmesi çağrısı yapmak zorunda bıraktı. Temmuz sonuna gelindiğinde, yüz binlerce işçinin katıldığı bu tür toplantılar ve gösteriler ülke geneline yayılmıştı. Berlin'de ve bazı başka şehirlerde "Kahrolsun Savaş!" sloganıyla gösteriler yapıldı.

Sol Sosyal Demokratlar, savaş aleyhtarı kampanyada öncü bir rol oynadılar ve hükümet, onları cezalandırma eylemlerine hız verdi. Sol, savaş tellallarını teşhir etti ve barış için, uluslararası işçi dayanışması için mücadele edilmesini istedi. Sosyal Demokratların 25 ve 26 Temmuz'da Württemberg'de yaptıkları kongre, Clara Zetkin'in bir önergesine kulak vererek, dünya savaşı tehlikesine işaret eden ve "sahip oldukları tüm siyasal, ekonomik gücü barışı korumak için özveriyle kullanmaya hazır olacak şekilde kitlelerin devrimci sınıf mücadelesi ruhuyla bütünleştirilip eğitilmesini"[10] isteyen bir kararı oybirliğiyle onayladı. Rosa Luxemburg, 28 Temmuz'da bir makale yayınlayarak, "herhangi bir bahaneyle ve halk kitlelerinin iradesine aykırı olarak bir dünya savaşı çıkarmaya karar verenlerin kendilerini büyük bir tehlikeye atacakları"nın[11] hükümetlere ve egemen sınıflara gösterilmesini istedi. Berlin'de, Bremen'de, Kiel'de ve başka kentlerde yapılan bazı kitlesel mitinglerde de aynı doğrultuda kararlar benimsendi.

Bu arada, hâlâ "Enternasyonal'in sosyalist ilkeleri"ne bağlı olduğunu iddia eden SPD'nin oportünist liderliği, savaş karşıtı eylemlerin kapsamını ve mücadele azmini sınırlamaya uğraştı. Yine parti basınında ve toplantılarında, gerici çarlığın saldırılarına karşı, Sibirya ayılarına, vahşi Kazaklara vb. karşı Almanya'nın uygarlığını ve demokrasisini savunması gerektiği görüşü dile getiriliyordu.[12]

---

9 *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, C. 2, Dietz Verlag, Berlin, 1966, s. 430-31.

10 *Vorwärts*, 28 Temmuz 1914.

11 *Sozialdemokratische Korrespondenz*, 28 Ağustos 1914.

12 *Fränkische Tagespost*, 15, 25, 27 Temmuz 1914; *Vorwärts*, 31 Temmuz 1914; ayrıntılar için bkz. *Almanya'da Modern İşçi Sınıfı Hareketi*, Nauka, Moskova, 1962, s. 293-96 (Rusça).

Avusturyalı ve Macar Sosyal Demokratların liderleri, Sırbistan'a verilen kışkırtıcı Avusturya-Macaristan ültimatomunu bile kınamadılar; yalnızca kaba ifade şeklini eleştirmekte yetindiler. Savaş başlamadan önce bile, Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nin merkez kurulu, mallarını ya da canlarını esirgememeleri için tüm yurttaşlara çağrı yaptı.[13] Her iki partinin de liderliği, savaş aleyhtarı kitlesel eylemler örgütlemedi. Habsburg İmparatorluğu Sırbistan'a savaş ilan ettikten sonra monarşinin saldırgan politikasını protesto etmelerine rağmen, eylemsizliklerini haklı çıkarmak için bin türlü bahane gösterdiler. Örneğin, Victor Adler, savaşın daha fazla yayılacağına inanmadığını söyledi.[14]

Fransa'nın önde gelen sosyalist liderlerinden Jules Guesde de çok geçmeden, hükümetin Almanya'ya karşı Çarlık Rusya'sıyla kurduğu ittifakı haklı gösteren ve destekleyen şovenistlere katıldı. Aynı zamanda, 14-16 Temmuz 1914'te toplanan SFIO kongresi, seferberlik ilan edilmesi ve emperyalist bir savaşın çıkarılması halinde genel greve gidilmesi çağrısı yapan Vaillant'nın ve Jaurès'in önergesini kabul etti. Tüm eksiklerine rağmen, bu yaklaşım, kararlı savaş aleyhtarı eyleme duyulan kitlesel özlemleri yansıtıyordu. Sendikaların isteklerine yanıt olarak, 27 Temmuz'dan itibaren Paris'te, Lyon'da, Dijon'da, Nancy'de ve başka kentlerde böyle bir kampanya başlatıldı. Binlerce insanın katılımıyla gösteriler, mitingler ve işyerlerinde toplantılar yapıldı; bu etkinliklere polis saldırdı ve yüzlerce katılımcı gözaltına alındı. SFIO liderliği, hareketi genişletmeyi ve derinleştirmeyi reddetti; hükümetin sözde barışçıl niyetlerine güvendi. O günlerde Jaurès, "tüm Avrupa'yı alevlerin sarabileceği, tüm dünyayı alevlerin sarabileceği"[15] anın gelip çattığı uyarısında bulundu. Bizatihi "ayaklarının altındaki zemin sarsılan" hükümetlerin savaştan korkacağı umudunu hâlâ koruyarak şu çağrıyı yaptı: "En önemli şey, kararlı hareket etmek, işçi kitlesinin farkındalığını uyarmaktır.... Geleceğin biricik güvencesi yalnızca budur."[16] Bu arada, egemen çevreler inatla savaşa doğru yol alıyordu. Adanmış antimilitarist Jean Jaurès, onların canice saldırganlığına kurban gitti. Savaşın arifesinde, 31 Temmuz günü suikasta uğradı. O gece öfkeli kalabalıklar, azgın şovenist histeri dalgasına aldırmadan Paris'in merkezini doldurdu. Savaş aleyhtarı sloganlar atıldı ve polisle çatışmalar oldu. Polis şefi, İçişleri Bakanı'na şöyle diyordu: "Devrim tehlikesiyle karşı karşıyayız."[17] Ama kitleler devrimci liderlikten yoksundu ve hareket söndü. Savaşın başlaması ve Alman birliklerinin istilası, milliyetçiliği körükledi.

Britanya'da emekçi halk, "Savaşa Son!" sloganının atıldığı pek çok mitinge ve kitlesel gösteriye katıldı. Ama Londra'da, Manchester'da ve Glasgow'da dü-

13 *Arbeiter-Zeitung*, 25 Temmuz 1914.

14 G. Haupt, *Socialism and the Great War. The Collapse of the Second International*, Clarendon Press, Oxford, 1972, s. 252.

15 Jean Jaurès, *Textes choisis*, C. 1, Editions sociales, Paris, 1959, s. 53, 229.

16 *A.y.*, s. 236.

17 Louis-Jean Malvy, *Mon crime* [İşlediğim Suç], Ernest Flammarion Editeur, Paris, 1921, s. 41.

zenlenen en büyük savaş aleyhtarı mitinglerde benimsenen kararlar, salt barışçı protestonun ötesine geçmedi ve işçi sınıfı için devrimci görevler ortaya koyamadı. Parlamentonun İşçi Partili üyeleri, İngiliz hükümetinin barış istediği konusunda kitlelere güven verdiler ve hükümetin ikiyüzlü diplomatik hamlelerini övdüler.

Durum, İkinci Enternasyonal'in harekete geçmesini gerektiriyordu. 29-30 Temmuz 1914'te Brüksel'de, İkinci Enternasyonal'in seçkin kişilerinin ve en büyük Avrupa ülkeleri ile bazı başka ülkelerden temsilcilerin katılımıyla, USB'nin genel oturumu toplandı; Emile Vandervelde, Camille Huysmans, Karl Kautsky, Jean Jaurès, Jules Guesde, Victor ve Friedrich Adler, Rosa Luxemburg, Hugo Haase, Edouard Vaillant, James Keir Hardie, P. B. Axelrod, Pieter Troelstra ve başkaları hazır bulundu. Ne Lenin ne de Litvinov gelebildi. RSDİP, oy kullanma hakkı bulunmayan İvan Popov tarafından temsil edildi.

ASDP liderliğinin, ülkeyi Avusturya-Sırbistan çatışmasına sürükleyen Habsburg İmparatorluğu'nun egemen çevrelerine çoktan teslim olduğu konferansta açıkça anlaşıldı. Victor Adler katılanlara seslenirken partisinin savaşa karşı mücadele edemediğini ya da şovenizme direnemediğini, böyle durumlarda öncelikli görevin partiyi korumak olduğunu söyledi. Birçok delege bu konudaki kuşkularını dile getirdi ama dünya savaşı tehlikesi gitgide yaklaşıp büyüyen bir kara bulut gibi çökerken proletaryanın uluslararası taktiklerini kararlılıkla ve kapsamlı olarak hayata geçirme sorunu gündeme getirilmedi. Konferansa katılanlar, böyle bir savaşın her an patlayabileceğine inanmıyorlardı. Almanya, Fransa ve Britanya delegeleri hâlâ hükümetlerinin barışçıl niyetlerine güveniyorlardı. Gerçi Rosa Luxemburg bu ruh halini değiştirmeye çalıştı. Hızlı ve kararlı eylem üzerinde ısrarla durdu. USB, "Rus proletaryasının devrimci tutumu"nu alkışlayan ve "dünya savaşı tehlikesine karşı en etkili garantiyi sağlayan çarlık karşıtı kahramanca çabalarını azimle sürdürmesi" için çağrıda bulunan Luxemburg'un önerdiği karar tasarısını benimsedi. USB, ayrıca, "savaşa karşı ve barış için, Avusturya-Sırbistan çatışmasının arabuluculuk yoluyla çözülmesi için" proleter gösterilerinin sırf sürdürülmekle kalmayıp daha da yoğunlaştırılması gerektiğine ilişkin bir kararı da onayladı.[18] Ne var ki, bu karar, hızla büyüyen çatışmanın nedenlerini gözler önüne sermedi. USB, savaşa karşı herhangi bir geniş eylem programı önermeyi, tüm ülkelerin proletaryasının ortak hareket etmesini sağlamayı, savaş aleyhtarı hareket ile sosyalizm mücadelesi arasındaki bağa dikkat çekmeyi ya da bir dünya savaşı çıkarsa proletaryanın ne yapması gerektiğini belirtmeyi başaramadı. Bir eylem planının benimsenmesi, 9 Ağustos 1914'te Paris'te toplanacak olan olağan uluslararası sosyalist kongresine kadar ertelendi. Kongrenin gündem taslağı, savaş ve proletarya üzerine bir maddeyi de içeriyordu. Ama o kongre hiç olmadı.

18 G. Haupt, *a.g.y.*, s. 265.

Ağustos'un başında, savaş Avrupa'nın neredeyse her yanına yayıldı. İkinci Enternasyonal liderlerinin çoğu "kendi" emperyalistlerinin yanında yer aldı. Konu, planlanan kongrenin ya da USB oturumunun gündemden düşmesiyle sınırlı değildi. Gerçek, İkinci Enternasyonal'in çökmüş olduğuydu. Lenin'in vurguladığı üzere, savaş halinde, bir bütün olarak işçi sınıfı savaşa yönelik tutumunu serbestçe ifade edemezken, Sosyal Demokrat liderler, özellikle de bu fırsata sahip olan parlamento üyeleri bu fırsatı çoğunlukla kendi ülkelerindeki emperyalistleri desteklemek için kullandılar. "Kitleler," diye yazıyordu Lenin, "sıkıyönetim nedeniyle şaşkına dönmüş, paniğe kapılmış, dağılmış ve ezilmişti. Serbest oy *yalnızca* liderlerin ayrıcalığıydı, onlar ise bunu burjuvazi *için* ve proletaryaya karşı kullandılar!"[19]

O zamana kadar İkinci Enternasyonal şubelerinin çoğunun lider kadrosunda mevzilenmiş olan sağcı Sosyal Demokratlar ve merkezciler, kritik an geldiğinde açıkça işçi sınıfının çıkarlarına ihanet ettiler. Oportünistler, kapitalizmi yıkmak için mücadele etmek yerine burjuvazinin kuyruğuna takıldı ve ülkelerinin verdiği emperyalist yağma savaşının "halkçı", "savunma amaçlı" olduğunu, "uygarlığı kurtarmaya dönük", hatta "işçi sınıfının kazanımlarını güvenceye alan bir savaş" olduğunu ilan ettiler. Savaşın zafere kadar sürdürülmesini vaaz ettiler ve kitleleri "ulusal birliğe" ve "ülkelerini savunmaya" çağırdılar.

Bazı İkinci Enternasyonal eylemcilerinin emperyalist savaş hükümetlerine girmesi ve sosyalist partiler ile sendikaların liderlerince reklam edilip uygulanan "iç barış" politikası, oportünist ihaneti açıkça gözler önüne serdi. O politika, işçi sınıfının savaş karşıtı faaliyetlerinin savaşan ülkelerin hükümetlerince felç edilmesini kolaylaştırdı. İşçi sınıfı örgütleri burjuvaziye hizmet etti. Burjuvazinin, emperyalist savaşı tüm ulusun yurtseverlik davasıymış gibi göstermesine yardım etti. Sosyal Demokrat parlamento üyelerinin çoğu savaş ödeneklerini onayladı.

Alman Sosyal Demokrat parlamento grubu, 4 Ağustos 1914'te burjuva partileriyle birlikte emperyalist katliamın finansmanı lehine oy vererek bu yolun başını çekenler arasında yer aldı. Sağ kanat, hiç muhalefetle karşılaşmadan SPD'ye egemen oldu ve rejime bağlılığını kolayca gösterdi. Merkezciler, bazen isteksizce ve çekinceler öne sürerek olsa bile, her ne pahasına olursa olsun birliği sürdürme çabasıyla sağ kanadı destekliediler. Gerçi grubun ilk oturumlarında 14 Sosyal Demokrat parlamento üyesi savaş ödeneklerine karşı çıktı. Ama partinin yönetiminden ve grup çoğunluğundan kopmayı göze alamayarak lehte oy kullandı. Daha sonra, Karl Liebknecht, yanlış yorumlanan parti disiplini prangasını kırıp atmayı başararak Aralık 1914'te yeni savaş ödenekleri lehine oy vermeyi reddetti ve Alman emperyalizminin politikasını, yağma savaşını kararlılıkla kınadı.

Reichstag'daki SPD grubu, savaş ödenekleri lehine oy vermesini açıklamak için, Rus çarlığı gibi gerici bir rejimin saldırısına karşı ülke savunmasını güç-

19 V. İ. Lenin, "Oportünizm ve İkinci Enternasyonal'in Çöküşü", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 443.

lendirmek ve Alman işçi sınıfının kazanımlarını korumak gerektiğini öne sürdü.[20] SPD, işçilerin verdikleri siyasal ve ekonomik mücadeleyi savaş sırasında durdurmaları çağrısı yaptı. Serbest sendikalar, işçilerin ekonomik ve toplumsal haklarını korumayı "ulusal çıkarlar" adına bir yana bıraktı.

Savaş patlayınca SFIO liderleri de aynı anlayışı sergilediler: "Barışçıl ve cumhuriyetçi Fransa'nın toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının savunulması"[21] için çağrı yaptılar. Parlamentodaki Sosyalist grup, savaş ödeneklerini oybirliğiyle destekledi. Çok geçmeden Jules Guesde ve Marcel Sembat, sonra da Albert Thomas emperyalist hükümette görev aldı. Hervé, ulusal-şovenist bir duruş benimsedi.

Belçika İşçi Partisi lideri ve USB Başkanı Emile Vandervelde de bakan oldu ve parlamentoda şöyle dedi: "Hükümetin ülkeyi savunmak için talep ettiği tüm kredilere olumlu oy vereceğiz."[22]

Çarlık Rusya'sında, hükümetin emperyalist politikası Menşeviklerce desteklendi. Georgi Plehanov, sosyal şovenizmin ideoloğu olup çıktı. "Almanya ve Avusturya tarafından saldırıya uğrayan tüm ülkelerin proleterlerinin silaha sarılarak, Avustro-Alman emperyalistlerin sömürücü emellerine karşı koyuyor olması gerçeğinin ta kendisi," diye yazıyordu, "onların uluslararası bir sınıf mücadelesi veriyor oldukları anlamına gelir."[23] Plehanov ve bağlaşıkları, savaş süresince sınıfsal işbirliği yapılması, hükümetin desteklenmesi ve her türlü devrimci eylemin bırakılması çağrısında bulundular.

Gerçi Menşevikler, savaş ödenekleriyle ilgili tasarının Dumada oylanacağı gün, Bolşeviklerin savaş aleyhtarı bildirisini desteklemek zorunda kaldılar. Menşevikler, bildirinin etkisini azaltan birkaç değişiklik yapmalarına karşın, savaşı ve suçlularını açıkça protesto ettiği için bu bildiri oldukça önemliydi. Ama bu ortak eylem, Menşevikleri, enternasyonalist duruşlarını terk etmekten alıkoymadı. "Cheidze grubu, kendini parlamenter faaliyetle sınırladı," diye yazıyordu Lenin. "Savaş kredileri için oy vermedi çünkü verseydi işçiler arasında öfke patlamasına yol açardı ... sosyal şovenizme karşı herhangi bir protesto da ortaya koymadı. Partimizin siyasal çizgisini yansıtan RSDİP Duma grubu ise tamamen farklı hareket etti. Savaş karşıtı protestoyu işçi sınıfının tam ortasına taşıdı ve Rus proleter kitleleri arasında antiemperyalist propaganda yürüttü."[24]

Britanya'da, İşçi Partisi'nin ve çatısı altındaki sendikaların liderleri, açıktan açığa egemen çevrelerle işbirliği yapmaya başladılar. Partinin Yürütme Komitesi, 1914 Ağustos'unun sonunda, iktidardaki Liberal Parti'yle anlaşmaya vararak

20 *Verhandlungen des Reichstags. XIII. Legislaturperiode. II. Session*, C. 306, Verlag der Norddeutschen Buchdruckerei und Verlagsanstalt, Berlin, 1916, s. 2, 5-7, 8-9.

21 *L'Humanité*, 3 Ağustos 1914.

22 *Enternasyonal ve Dünya Savaşı*. K. Grünberg'in Bir Seçkisi, Petrograd, 1919, s. 206 (Rusça).

23 G. V. Plehanov, *Savaş Üzerine*, Petrograd, 1917, s. 69 (Rusça).

24 V. İ. Lenin, "Sosyalizm ve Savaş", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 321.

ortak bir kararla, parlamento seçimlerinde yarışmaktan vazgeçti, gerçekteyse siyasal mücadeleyi tamamen terk etti. İşçi Partisi Sekreteri Arthur Henderson hükümette görev aldı, sonradan birkaç İşçi Partisi temsilcisi daha onu izledi. Sendika liderleri, savaş süresince doğabilecek iş anlaşmazlıklarında greve gitmeyi yasaklayan bir "sanayi barışı" ilan ettiler.

Avusturyalı ve Macar Sosyal Demokratların üst düzey temsilcileri de Avusturya-Macaristan emperyalistleriyle yan yana durdular. Avusturyalı Sosyal Demokratlar, elbette savaş ödenekleri için oy vermek zorunda değillerdi çünkü Reichsrat çalışmıyordu. Ama *Arbeiter-Zeitung*, Alman Sosyal Demokratların Reichstag'da oy verişini şen şakrak bir dille anlattı: "Alman Anayurdu tehlikeye düşünce ... Sosyal Demokrasi, ülke savunması için koşar.... Hiçbir siyasal parti, Alman Sosyal Demokrasisinin bugün yaptığı kadar yüce bir davranışı asla sergilememiştir."[25] Macaristan Sosyal Demokrat Partisi'nin sağcı liderleri, Habsburg saldırganlığını kınamayı reddettiler ve "iç barış" salık verdiler.[26]

Merkezciler, örneğin Almanya'da Kautsky ve Haase, Fransa'da Jean Longuet, Britanya'da Macdonald, İtalya'da Turati ve Claudio Treves, Rusya'da Troçki ve Cheidze vb. tartışmasız biçimde sosyal şovenist olan politikayı teorik olarak haklı çıkarmaya çalıştılar ve uygulamada savunur duruma düştüler. Merkezcilik, türdeş bir ideolojik ve siyasal akım değildi. Hem gerçek görüşlerini ve sempatilerini taktik nedenlerden dolayı reklam etmek istemeyen kaşarlanmış oportünistleri hem de sosyal şovenist görüşleri paylaşmayan ama işçi örgütlerini zayıflatma korkusuyla onları kınamayı ya da onlardan kopmayı göze alamayan kişileri kapsıyordu. Bazı merkezciler, eskiden işçi sınıfı hareketi eylemcileri olarak etkileyici bir geçmişe sahipti ve proleter eylem içinde yer almışlardı. Bu faktör, birçok Sosyal Demokratın, merkezcilikten doğan siyasal tehlikeyi kavramasına engel oldu. Bu akımın tipik bir özelliği, Marksist terminolojiyi ve Marx ile Engels'ten alıntıları kullanarak hokkabazlık etmesi, ama aslında onların devrimci öğretisinin sahici özünü kökten çarpıtmasıydı. Devrimci laf ebeliğinin ardına saklanan merkezciler (en başta da bu akımın baş teorisyeni Kautsky), savaşın gerçek mahiyetini ve siyasal süreçlerin, özgül gelişmelerin anlamını ve önemini çarpıttılar. Sınıf mücadelesini, savaş bitinceye kadar ertelediler. Böylelikle, tescilli sosyal şovenistlerin taktiklerine destek verdiler ve onların politikalarını işçi kitlelerine dayatmalarına yardım ettiler.

Sosyalizm ve Savaş adlı yapıtında Lenin, "İkinci Enternasyonal'in önde gelen otoritesi Kautsky," diye yazıyordu, "Marksizmi sözde tanımanın, pratikte bu öğretiyi nasıl da 'Struve'cilik'e ya da 'Brentano'culuk'a dönüştürdüğünü gösteren son derecede tipik ve çarpıcı bir örnektir. Bir diğer örnek ise Plehanov'dur. Apaçık bilgiçlik yoluyla, Marksizm, canlı devrimci ruhundan arındırılır; Marksizmdeki

25 *Arbeiter-Zeitung*, 5 Ağustos 1914.

26 Bkz. Dezsö Nemes, *A Magyar munkásmozgalom történetéhez*, C. 1, Kossuth könyvkiadó, Budapeşte, 1974.

her şey tanınır da *bir tek* devrimci mücadele yöntemleri, o yöntemlerin propagandası ve hazırlanması, kitlelerin bu doğrultuda eğitilmesi tanınmaz. Kautsky, şovenizmin temel düşüncesini, yani bu savaşta anayurt savunmasının kabul edilmesini, göz boyamak için Sol'a verilen diplomatik bir tavizle (savaş kredileri oylamasında çekimser kalmasıyla, muhalif olduğu yönündeki sözlü ifadeleriyle vb.) ilkesiz bir şekilde 'uzlaştırır'.... Kautsky'cilik bir rastlantı değildir; İkinci Enternasyonal içindeki çelişkilerin toplumsal meyvesidir, sözde Marksizme bağlılık ile eylemde oportünizme teslimiyetin bir karışımıdır."[27]

Oportünist eğilimler, tarafsız ülkelerdeki Sosyal Demokrat hareketi de pençesine aldı. Örneğin İsveç'te, İsviçre'de, Hollanda'da Sosyal Demokrat parti liderlerinin çoğu, egemen emperyalist çevrelerin yanında yer aldı ve tarafsızlığı koruma bahanesiyle sınıf mücadelesinden vazgeçti. Birleşik Devletler Sosyalist Partisi, barışçı-reformcu bir tutum benimsedi, liderlerinin birçoğu, Enternasyonal kongrelerinin kararlarını göz ardı etti ve emperyalist güçler arasında anlaşmaya varılarak barışın yeniden kurulmasını salık verdi.

Dolayısıyla, Sosyal Demokrat partilerin çoğu kendini iki rakip kamp arasında bölünmüş durumda buldu. Uluslararası dayanışma ve bağlar koptu. Sosyalist hareketin uluslararası organları işlemez hale geldi. Hollanda'ya taşındıktan sonra USB Sekretaryasının başına, tüm ülkelerin sosyal şovenistlerini birleştirmeye kalkışarak proletaryanın kafasını karıştıran Pieter Troelstra geçti.

Oportünistlerin ulusal-şovenist, emperyalizm yanlısı politikası, İkinci Enternasyonal'i çöküşe ve uluslararası işçi sınıfı hareketini bölünmeye götürdü. Enternasyonal'e mensup partiler, eğilimler ve gruplar içinde, proletaryanın çıkarlarına, Marksizme, devrimci enternasyonalist politikaya bağlı kalanlar ile proleter davasına ihanet eden merkezciler ve sosyal şovenistler arasında aşılmaz bir uçurum oluştu.

Lenin'in belirttiği gibi, Enternasyonal'in ideolojik, siyasal ve örgütsel çöküşü, en başta, uluslararası bağları sürdürmekte karşılaşılan teknik güçlüklerden ya da iddia edildiği gibi, Enternasyonal'in savaş ortamında işlev görmeye uygun olmamasından kaynaklanmadı. Bunlar uydurma tezlerdi; gerçek çöküş nedeni, yozlaşıp sosyal şovenizme dönüşen oportünizme teslim olunmasıydı.

İkinci Enternasyonal'de oportünist eğilimin yükselişi, işçi seçkinlerin, işçi aristokrasinin ve bürokrasinin ihanetinden, Sosyal Demokrat partilerde küçük burjuva unsurların artmasından, burjuvazinin proletarya üzerindeki etkisinden kaynaklandı. Söz konusu eğilim, proleter mücadelesinde tek yanlı şekilde parlamentarizm, yasal kitle örgütleri, işçi basını vb. gibi önemli araçlara güvenilmesiyle, gizli ve parlamento dışı mücadele biçimlerinin düpedüz reddedilmesiyle, son olarak da proleter devriminin yadsınmasıyla doğrudan doğruya bağlantılıydı. On yıllardan beri büyümekte olan bu eğilim, savaş patlak verince, Sosyal

27 V. İ. Lenin, "Sosyalizm ve Savaş", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 311-12.

Demokrat partilerin ezici bir kısmında apaçık sosyal şovenizm olarak ortaya çıktı. "Sosyal şovenizm, oportünizmin tamamına ermiş halidir," diye yazıyordu Lenin. "Buna hiç kuşku yoktur. Burjuvaziyle ittifak öteden beri ideolojik ve gizliydi. Artık alenidir ve sırıtmaktadır."[28]

Lenin'in vurguladığına göre, işçi sınıfının çıkarlarına açıkça ihanet edilmesi, verili her ülkede burjuvaziyle ittifak yapılması, devrimci ülküler ile proleter enternasyonalizminin terk edilmesi ve proletaryanın bölünmesi, İkinci Enternasyonal'in çöküşünün özüydü.

LENİN'İN EMPERYALİST SAVAŞTAN DEVRİMCİ ÇEKİLME MÜCADELESİNİN BAŞINA GEÇİŞİ

Dünya emperyalist savaşı, Sosyal Demokrat partilerin çoğunun emekçi halkın çıkarlarına ihaneti ve İkinci Enternasyonal'in çöküşü, uluslararası proletaryayı çok zor bir duruma soktu. Örgütlü emeğin büyük bölümü, hâlâ Enternasyonal adının ardına saklanan, birlik ve dayanışma çağrıları yaparak emekçi kitleleri burjuva siyasetinin ana akımı içinde tutmaya çalışan sağcıların ve merkezcilerin etkisi altında kaldı.

Oportünistler, karşılarında devrimci Sosyal Demokratları buldular. Devrimci Sosyal Demokratlar çoğu ülkenin işçi sınıfı hareketinde azınlıktalardı ama hem işçi sınıfının hem de nüfusun ezici çoğunluğunun temel çıkarlarını dile getirdiler. Onların emperyalizme ve oportünizme karşı verdikleri kahramanca mücadele, sosyalist hareketin geleceğini güvenceye aldı. Tüm ülkelerde devrimci Sosyal Demokratların öncelikli görevi, proletaryanın sınıf mücadelesi sürecini yeni duruma uyacak şekilde geliştirmek ve uygulamaktı. Bu uğraşta Bolşeviklerin öncü rol üstlendikleri, en başından besbelliydi.

Lenin, savaş çıktığında, Galiçya'daki Poronin'deydi. Gelişmeleri, özellikle de İkinci Enternasyonal üyesi en büyük partilerin tutumlarını yakından izledi.

Lenin, savaşın ilk günlerinden birinde yapılan bir Bolşevik toplantısında, savaşın tüm ülkelerde kaçınılmaz olarak kapitalist çelişkileri ve sınıf mücadelesini şiddetlendireceğine, genel bir siyasal kriz üretip derinleştireceğine, dolayısıyla da Rusya'da yeni bir devrimi yakınlaştıracağına inandığını dile getirdi. Savaş dönemi parti çalışması için yeni biçimler ve yöntemler bulmak gerektiğinden söz etti.

Lenin 8 Ağustos 1914'te Avusturya polisince tutuklandı. Nowy Targ'da hapse atıldı. Rus birlikleri o bölgede ilerlediği için durum özellikle tehlikeliydi ve daha sonra ortaya çıktığı üzere, Rus Polis Müdürlüğü, Bolşevik liderin tutuklanarak Petrograd valiliğine teslim edilmesini cephe komutanından istemişti. Polonyalı Sosyal Demokratlar Jakub Hanecki ve Adolf Warski, Polonya Sosyalist Partisi (PSP) sol grubu üyeleri Maria Koszutska ve Feliks Kon, Lenin'in salıverilmesi

28 V. İ. Lenin, "Oportünizm ve İkinci Enternasyonal'in Çöküşü", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 443.

için ivedi adımlar attılar. Önde gelen ilerici Polonyalılar, özellikle seçkin radikal yazar Wladyslaw Orkan, tanınmış şair Jan Kasprowicz ve Sosyal Demokrat parlamento üyesi Zygmunt Marek, Lenin'in tutuklanmasına karşı çıktılar. Avusturyalı Sosyal Demokrat lider Victor Adler, Lenin'in salıverilmesine yardım etti. Lenin, tarafsız İsviçre'ye gitmek üzere oradan ayrıldı.

Lenin, oraya vardıktan hemen sonra, yerel Bolşevik gruplarca düzenlenen bir konferansta, *Avrupa Savaşında Devrimci Sosyal Demokrasinin Görevleri* başlıklı tezlerini ortaya koydu. "Bir grup Sosyal Demokrat" tarafından bir karar olarak benimsenen bu tezler, çok geçmeden, yurt dışında ve Rusya'da RSDİP Merkez Komitesince onaylandı. Lenin, daha sonra bunları, "Savaş ve Rus Sosyal Demokrasisi" manifestosu olarak yeniden kaleme aldı. 1 Kasım 1914'te Cenevre'de *Sotzial-Demokrat* gazetesinde yayınlanan bu olağanüstü belge, kısa sürede geniş kesimlerin dikkatini çekti.

Manifesto, emperyalist bir savaş olarak betimlenen "bugünkü savaşın somut içeriğini, önemini ve anlamını" gözler önüne serdi.[29] Bu bağlamda, taşıdıkları anarkosendikalist eğilim dâhil, sosyal şovenistlerin politikasını ve merkezcilerin tehlikeli çizgisini teşhir ederek, İkinci Enternasyonal'in çöküşünün özünü ve nedenlerini açığa çıkardı. Manifesto, "bu çöküşün açıksözlülükle tanınması ve nedenlerinin anlaşılması gerektiği"ni, sosyalist hareketin görevlerini başarmak için, "tüm ülkelerden işçilerin yeni ve daha kalıcı bir sosyalist birliğini", oportünizmden arınmış yeni bir proleter Enternasyonal'ini "inşa edebilmek için"[30] oportünizmden kararlılıkla kopmaya ihtiyaç olduğunu vurguladı.

Lenin, kapitalizmin genel krizinin işaretlerini gördü. Lenin'in vardığı sonuca göre, "Savaş, tüm ileri ülkelerde sosyalist devrim sloganını, yani savaşın yükü proletaryanın omuzlarına giderek artan bir ağırlıkla bindikçe ve büyük ölçekli kapitalizmin muazzam teknolojik ilerleme kaydettiği koşullarda bugünkü 'yurtsever' barbarlığın yarattığı dehşetlerden sonra Avrupa'nın yeniden inşasında proletaryanın gelecekte daha etkin rol üstlenmesi gerektikçe, daha da ivedilik kazanan bir sloganı gündeme getirmiştir."[31] Lenin, gelişim düzeyleri farklı olan ve farklı siyasal sistemlerle yönetilen ülkelerin özgül görevlerle karşı karşıya olduklarını savundu: Rusya'da bir demokratik devrim, geri monarşilerde devrim yoluyla cumhuriyetlerin kurulması vb.

Paris Komünü'nün ve 1905-1907 devriminin deneyimlerinden, "emperyalist bir savaşın tüm koşullarından" hareket eden ve İkinci Enternasyonal'in 1912'deki Basel Kongresinin benimsediği manifestodaki fikirleri geliştiren Lenin'in manifestosu, sosyal şovenist "iç barış" ve "ülke savunması" çağrılarına karşı, muazzam uluslararası önem taşıyan sloganlar önerdi: emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesi ve "kendi" hükümetinin yenilgiye uğratılması. Bu sloganlarda

29 V. İ. Lenin, "Savaş ve Rus Sosyal Demokrasisi", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 27.

30 *A.y.*, s. 31.

31 *A.y.*, s. 33.

ifade edilen siyasal çizgi, "sosyalizm mücadelesinin yasadışı biçimlerini yaratmak için işçi sınıfının örgütsel deneyimini ve bağlarını" kullanmaktı; kitleleri, sistemli, ısrarlı ve azimli çalışmalarla devrimci durumdan yararlanmaya hazırlamaktı; etkin kitlesel mücadeleyle savaştan devrimci bir geri çekilmeyi yakınlaştırmak ve "şu ya da bu biçimde, az ya da çok hızlı şekilde, ulusların sahici özgürlüğüne ve sosyalizme doğru kararlı adımlar atmak"tı.[32]

Lenin'in savaş, barış ve devrim programı, adım adım, Marksizme ve proleter enternasyonalizmine bağlılığını sürdüren tüm güçlerin birleştirilmesi için bir platform haline geldi. Yalnızca güncel savaşı sona erdirme sorununu değil, savaşların asıl nedenini, yani kapitalist sistemi ortadan kaldırma sorununu da pratik bir mesele olarak gündeme koydu.

Özgül olarak, Lenin'in emperyalist savaşı iç savaşa dönüştürme programı şunları içeriyordu: "kendi" hükümetiyle herhangi bir şekilde işbirliğinin kesin olarak reddi; güncel savaşta "kendi" hükümetinin yenilgiye uğratılmasıyla ilgili sloganın propagandası; burjuva ve sosyal şovenist partilerin izledikleri "iç barış" politikasından tamamen kopma; hükümetlerce sıkıyönetim ilan edilen her yerde gizli örgütlerin kurulması; devrimci Sosyal Demokrat sloganların propagandası için o örgütlerden yararlanma; o propagandayı, savaşçı birlikler dâhil askerler arasında yayma; düşman askerleriyle dostluk kurmanın savunulması; mevcut hükümetlere ve savaşa karşı her devrimci eylemin desteklenmesi.[33] Lenin'in gözünde, tüm savaş aleyhtarı çalışmalar devrimci içerikle yüklenmeliydi.

Emperyalist savaştan devrimci çekilme, işçi sınıfı hareketini enternasyonalist ruhla birleştirme yönünde Lenin'in önerdiği programın hayata geçirilmesi, Marksist teoride ve politikada yapılan oportünist çarpıtmaya karşı, her türden sosyal şovenizme ve onunla uzlaşmaya karşı kararlı bir mücadeleye kopmaz şekilde bağlıydı. 1914 Ekim'inin ortasında Lenin şöyle yazıyordu: "Şimdi görevimiz, uluslararası oportünizme ve bunu perdeleyenlere (Kautsky) karşı koşulsuz ve açık mücadeledir... Bu, uluslararası bir görevdir. Bu da bize düşüyor, başka kimse yok."[34]

Lenin, 19. yüzyılda Marx'ın ve Engels'in, daha ileri bir toplum ve devlet sistemini yabancı zalimlere karşı savunmak için bir ulusal kurtuluş savaşına girişen burjuvaziye destek olunması gerektiğini salık vermelerine sahtekârca atıfta bulunarak, "anayurt savunması"nı vurgulayan burjuva sloganına "Marksist" bir temel bulmaya yönelik oportünist girişimleri teşhir etti. Lenin, anayurt meselesine yaklaşılırken, çağın belli başlı eğilimleri saptanarak ve belirli bir dönemde "*her türlü* savaşın, ilgili güçlerce (ve bu ülkeler içindeki *çeşitli sınıflar*ca) izlenen siyasetin *devamı* olduğu" hesaba katılarak, özgül tarihsel durumun hakkıyla dikkate alınmasını istedi. Güncel savaşın emperyalist niteliğine ilişkin yap-

32 *A.y.*, s. 34.

33 Bkz. V. İ. Lenin, *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 18, 161, 313-15.

34 "V. İ. Lenin'den A. G. Şlyapnikov'a, 17 Ekim 1914", *Toplu Yapıtlar*, C. 35, 1976, s. 162.

tığı tahlil, Lenin'i şu yargıya götürdü: "Savaşan tarafların ikisinin de 'anayurt savunması'na ilişkin tüm sözleri, halkın burjuvazi tarafından kandırılmasıdır... Böyle bir politika izleyen Sosyalistler gerçekte şovenisttir, sosyal şovenisttir."[35] Lenin, ayrıca, emperyalizmin yalnızca haksız, gerici, ilhakçı savaşlara yol açmadığını, aynı zamanda da haklı, ilerici kurtuluş savaşlarına, demokratik savaşlara, ezilen halkların kendilerini ezenlerden kurtuluş ayaklanmalarına, proletaryanın sosyalizm için burjuvaziye karşı verdiği iç savaşlara ve muzaffer sosyalizmin diğer burjuva ya da gerici ülkelere karşı verdiği savunma savaşlarına yol açtığını vurguladı. O koşullar altında, "ülke savunması" sloganı tamamen yerinde bir slogandı. "Bize, sınıf bilinçli Büyük Rus proleterlere ulusal gurur duygusu yabancı mıdır? Kesinlikle hayır!"[36] Lenin, ülke savunmasıyla, yurtseverlikle ilgili sloganların ezilen sınıfların çıkarlarıyla ve devrimci ruhuyla, proleter enternasyonalizm ilkeleriyle olan organik bağlantısının, bu sloganlara proleter sınıfsal bir yaklaşımın en önemli yönü olduğunu vurguladı.

Lenin'in açıkladığına göre, işte bu yüzden Sosyalistler, emperyalist bir savaşta silahsızlanma sloganının savunuculuğuna soyunamazlardı: Böyle bir tavır, kapitalist gelişimin nesnel seyrini görmezden gelmekle, sınıf mücadelesi teorisini, proleter devrimini terk etmekle aynı kapıya çıkardı. Nasıl ki proletarya, kapitalist tekellere karşı savaşırken tekel öncesi kapitalizme geri dönülmesini değil tröstlerden sosyalizme ilerlemeyi savunacaksa, militarizme karşı savaşırken de silahlı mücadeleyi reddederek değil, savaş nedeniyle halkın topyekûn askerileşmesini, var olan gidişata karşı kullanarak bunu yapmalıydı.

Lenin, silahsızlanmanın sosyalist bir ülkü olduğunu vurguladı. Ama emperyalist militarizm koşullarında "silahsızlanma"nın, çirkin gerçekliğe karşı mücadele etmeyip, ondan kaçmak olacağını sözlerine ekledi.[37]

Emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesine yönelik Bolşevik slogan, yurtseverliğin proleter yorumu, yalnızca "ulusal savaş"la, "ülke savunması"yla vb. ilgili resmî ve sosyal şovenist sloganlara karşı çıkmakla kalmıyordu. Farklı ve sıklıkla taban tabana zıt sınıfsal çıkarların özdeş ya da benzer sloganlarla ifade edildiği, gitgide güçlenen barışçılık ideolojisinden kararlılıkla kopma görevi de en az bunun kadar zorluydu.

Öte yandan, halk kitleleri giderek barıştan yana tavır alıyordu. Bu durum, "anayurt savunması" sloganının yarattığı düş kırıklığını, savaşa karşı güçlenen protestoyu ve belli belirsiz devrimci duyguyu yansıtıyordu. Ama aynı zamanda da "barış arzusunun çok belirsiz olduğu"[38] anlamına geliyordu. Lenin, bu tür

35 V. İ. Lenin, "İkinci Enternasyonal'in Çöküşü"; "Sol Sosyal Demokratların Birinci Uluslararası Sosyalist Konferansına Sundukları Karar Tasarısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 219, 346.

36 V. İ. Lenin, "Büyük Rus Ulusal Gururu Üzerine", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 103.

37 V. İ. Lenin, "Proleter Devriminin Askerî Programı"; "'Silahsızlanma' Sloganı", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, Progress Publishers, Moskova, 1964, s. 81, 89, 97.

38 V. İ. Lenin, "Burjuva İnsanseverler ve Devrimci Sosyal Demokrasi", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 193.

eğilimlere olabildiğince en yakın ilginin gösterilmesini istedi; kitlelerin deneyimini dikkate almanın, onları sistemli olarak eğitmenin ve kitlesel devrimci eylemin gerekliliğini onlara açıklamanın, "barıştan bekledikleri yararların, bir dizi devrim olmadıkça elde edilemeyeceği"ni[39] açıklamanın son derecede önemli olduğunu düşünüyordu.

Öte yandan, 1915 yılına girildiğinde, daha uzak görüşlü kapitalistler, savaşın "devrimci kaosla sonuçlanacağı"ndan[40] korkarak savaşa son verilmesi çağrısı yapmaya başladılar. Ocak 1917'de, egemen seçkinlerin savaştan olabilecek en az kayıpla çıkmayı, ganimeti paylaşarak milyonlarca proleteri sessiz sedasız silahsızlandırmayı arzu etmeleri üzerine "dünya siyasetinde bir dönüm noktası" belirdi.[41] Birçok oportünist de "savaşın sona erdirilmesi", "adil" ve "demokratik" bir barış yapılması vb. gibi barışçı fikirler ortaya attı. Kautsky, "sosyalist barışçılık"ın en tipik temsilcisi olup çıktı, Troçki de benzer bir tutum aldı. Buna uygun olarak, merkezciler, "kendi" hükümetini yenilgiye uğratma yönündeki Lenin'in çizgisini reddettiler. Emperyalist savaşın gerçeklerini görmezden gelen ve esasında sosyal şovenizmi destekleyen "ne zafer ne yenilgi" sloganıyla bu çizgiye karşı çıkmaya çalıştılar.

Merkezciler, savaştan duyulan derin kitlesel hoşnutsuzluğu ve kızgınlığı, bu katliamın sorumlusu olan egemen sınıflara karşı devrimci mücadeleye yöneltmeyi amaç edinmediler. Mevcut hükümetler aklın sesine kulak verirse barışı sağlamanın mümkün olduğu iddiasına dayanan temelsiz umutların kitlelere pompalanması, merkezcilerin barış çağrılarına eşlik etti. Burjuva barışçılığından öteye gitmeyen bu tutum, iç siyasal çelişkilerin gitgide keskinleştiği bir ortamda bir bakıma kapitalist sistemin savunulmasından başka bir şey değildi. "Barışa dair soylu dileklerden oluşan iyi niyetli bir programı savunmak," diye yazıyordu Lenin, "aynı zamanda ve öncelikle, proletaryanın burjuvaziye karşı yasadışı örgütlenmesini ve iç savaşını da önerip savunmazsak, bir yarar getirmez."[42]

"*Somut gerçeklerin* ve *eğilimlerin* özelliklerine ilişkin doğru bir niteleme"ye[43] ağırlık vererek uluslararası durumu eksiksiz şekilde tahlil etmek, Lenin'in işçi sınıfının savaş karşıtı mücadelesi için önerdiği devrimci programın vazgeçilmez bir öğesiydi. Devrimin geliş sürecini tüm karmaşıklığıyla dikkate alan Lenin, 1916 sonunda, devrimci hareketin "aşırı yavaş ve güçlükle"[44] büyüdüğü gözlemini dile getirdi. *İkinci Enternasyonal'in Çöküşü*'nde, devrimci durum ile devrimin kendisi arasındaki genel ilişkiyi açığa çıkardı ve savaş öncesi başladığı teorik incelemeleri sürdürerek, "devrimci durum" kavramının ayrıntılı bir tanı-

39 V. İ. Lenin, "Barış Sorunu", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 292.

40 *The Economist*, 27 Mart 1915, s. 615.

41 Bkz. V. İ. Lenin, "Dünya Siyasetinde Bir Dönüm Noktası", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 262-71.

42 "V. İ. Lenin'den Aleksandra Kollontay'a, 16 Aralık 1914", *Toplu Yapıtlar*, C. 35, 1976, s. 177.

43 V. İ. Lenin, "İkinci Enternasyonal'in Çöküşü", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 213.

44 "V. İ. Lenin'den Inessa Armand'a, 25 Aralık 1916", *Toplu Yapıtlar*, C. 35, s. 266.

mını sundu. Lenin, devrimci bir durumun üç önemli belirtisine şöyle işaret etti: "(1) Egemen sınıfların hiçbir değişiklik yapmadan hâkimiyetlerini sürdürmeleri imkânsız hale geldiği zaman; 'yukarı sınıflar' arasında şu ya da bu biçimde bir kriz çıktığı, ezilen sınıfların hoşnutsuzluğunun ve öfkesinin dışarıya fışkıracağı bir çatlağa yol açacak şekilde egemen sınıfın politikasında bir kriz olduğu zaman. Bir devrimin meydana gelmesi için, 'aşağı sınıfların' eskiden olduğu gibi yaşamayı 'istememesi' genellikle yeterli değildir; 'yukarı sınıfların' eskiden olduğu gibi yaşama 'olanağı bulamaması' da gereklidir; (2) ezilen sınıfların acıları ve yoksunlukları artıp alışılandan daha keskin bir hal aldığı zaman; (3) 'barış zamanı'nda soyulmayı hiç yakınmadan sineye çeken ama çalkantılı zamanlarda hem krizin tüm koşullarınca *hem de bizatihi 'yukarı sınıflar'ca* bağımsız tarihsel eylem içine çekilen kitlelerin faaliyetlerinde, yukarıdaki nedenlerin sonucu olarak hatırı sayılır bir artış olduğu zaman."[45] Devrimler, diyordu Lenin, grupların, partilerin ya da sınıfların iradesinden bağımsız olan tüm bu nesnel değişiklikler ile öznel bir değişiklik, yani "devrimci *sınıfın*, eğer 'devrilmez' ise asla, hatta kriz döneminde bile 'düşmeyen' eski hükümeti yıkacak (yerinden edecek) kadar *güçlü* bir devrimci kitle eylemine girişme yeteneği"[46] birleştiği zaman meydana gelir.

Oportünistlerce engellenen de tam olarak proletaryanın devrimci kitle eylemine hazırlanmasıydı, o eyleme yönelik propagandanın ta kendisiydi. Lenin, devrimci propagandanın "zamansız" olduğu yolundaki iddiaları reddetti ve devrim başlamadan çok önce kitleleri devrime hazırlamanın zorunlu olduğunu kanıtladı. Bunu başarmanın yolu, uygulanacak teknikleri en pratik şekilde açıklayarak ve gerekli örgütleri kurarak kitleleri bunun gerekliliğine inandırmaktı.

Lenin'in savaş karşıtı programının uygulanması zordu. Sosyal şovenistlerin desteklediği egemen çevreler, kitlesel hoşnutsuzluğun büyümesini önlemeye çalıştı; savaş karşıtı eylemleri bastırdı ve hareketin liderlerine karşı misillemelere girişti. Bu arada, Lenin'in Bolşevikleri donattığı açık seçik, bütünsel ve tutarlı çizgiyi henüz başka ülkelerdeki Sosyal Demokratlar bilmiyorlardı. Bunların bazıları, ilk başlarda oportünizmin gücünü gözünde büyüttü, bir devrimin ve yeni bir Enternasyonal'in olabilirliğinden habersizdi, toplumsal barışçılığın içerdiği tehlikeyi göremedi. Bazen de örgütsel çalışmayı bütün bütüne hafife aldı. Yine de her yerde devrimci Sosyal Demokratlar, ağır baskılara rağmen, savaş aleyhtarı propagandayı yaymaya başladılar, savaş aleyhtarı kitlesel eylem hazırlığı yaptılar, devrimci hareketin hedeflerine ve ufuklarına ilişkin Lenin'in anlayışına adım adım yaklaştılar, etki alanlarını genişlettiler.

Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Franz Mehring, Clara Zetkin, Julian Marchlewski, Julian Borchardt, Hermann Duncker, Wilhelm Pieck ile diğerlerinin önderlik ettiği Almanya devrimci Sosyal Demokratları, savaşa ve sosyal

45 V. İ. Lenin, "İkinci Enternasyonal'in Çöküşü", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 213-14.

46 *A.y.*, s. 214.

şovenizme karşı güçlü bir kampanya yürütmek için ellerine geçen her fırsatı kullandılar. Berlin'de, Bremen'de, Chemnitz'de, Dresden'de, Frankfurt-am-Main'da, Gotha'da, Hamburg'da, Stuttgart'ta ve Aşağı Ren bölgesinde sol Sosyal Demokrat gruplar ortaya çıktı. Bunlar, 1914 sonbaharından beri emperyalist savaşa karşı sistemli bir mücadeleye girişmişlerdi. Devrimci Sosyal Demokrat liderler, savaşa, Lenin'in tutumuna benzer bir tutumla yaklaştılar.[47]

Liebknecht'in savaş ödeneklerine karşı yaptığı konuşma (2 Aralık 1914) geniş yankı uyandırdı.[48] Konuşma yalnızca emperyalist savaşı kınamakla kalmadı, SPD liderliğinin sosyal şovenist çizgisini de reddetti; Almanya'daki ve başka ülkelerdeki emekçi kitlelere seslenen bir derlenip toplanma çağrısıydı. "Savaşı sona erdirmek için her halk hareketini desteklemek, yaygınlaştırmak ve yoğunlaştırmak sosyalistlerin ödevidir," diye yazıyordu Lenin. "Ama bu ödevi gerçekten yerine getirenler, Liebknecht gibi parlamento konuşmalarında askerleri silahlarını bırakmaya çağıran, devrimi savunan ve emperyalist savaşın sosyalizm için iç savaşa dönüştürülmesini salık veren sosyalistlerdir."[49] Liebknecht, Mart 1915'te Reichstag'da yeniden savaş ödeneklerine karşı konuşma yaptı. Sosyal Demokrat grup üyelerinden Otto Rühle de onunla birlikte savaşa karşı oy kullandı.

Liebknecht, Rosa Luxemburg, Mehring ve Clara Zetkin, Aralık 1914'te bir İngiliz sosyalist gazetesinde yayınladıkları mektuplarda, Alman Sosyal Demokrat liderlerin ihanetini teşhir ettiler ve İkinci Enternasyonal'in çöktüğünü açıkladılar. Proleter enternasyonalizmi ilkelerini ve oportünistlerce yıkılan Enternasyonal'in o ilkeler temelinde yeniden kurulması gerektiğini savundular.[50] Sol kanat liderleri, Enternasyonal'in sadece yenilenmesini isterlerken, onlar, yeni Enternasyonal'in eskisinden tamamen farklı bir ruh taşıması gerektiğini savundular. Lenin, *The Labour Leader*'da bu mektupları okuduktan sonra, bunların yalnızca Alman Sosyal Demokrasisi ile bazı başka sosyalist partilerin liderlerinin ihanetini ve Kautsky'nin bunu aklama çabalarını teşhir etmekle kalmadığını, sınıf mücadelesi ve uluslararası kardeşlik ilkelerini kendi ülkelerinde savunmaları için tüm Sosyalistlere çağrı da yaptığını onaylayarak belirtti.[51]

Julian Borchardt önderliğindeki bir sol grup, Kautsky'nin izleyicilerince desteklenen SPD liderlerinin sosyal şovenizmine ve savaşa şiddetle karşı çıktı. Lenin, Borchardt'ın "4 Ağustos 1914'ten Önce ve Sonra" başlıklı broşürünü öv-

47 *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, C. 2, s. 234-36, 254.

48 Bkz. K. Liebknecht, *Ausgewählte Reden...*, s. 281-83; H. Wohlgemuth, *Karl Liebknecht. Eine Biographie*, Dietz Verlag, Berlin, 1973, s. 254-66.

49 V. İ. Lenin, "RSDİP Merkez Komitesince İkinci Sosyalist Konferansına Sunulan Öneriler", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, 1977, s. 176.

50 *Dokumente und Materialen zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung* (bundan böyle DMGDA), Dizi II, C. 1, Dietz Verlag, Berlin, 1958, s. 77-84.

51 Merkezî Parti Arşivleri, IML, Moskova, f. 2, op. 1, d. 3484, s. 1.

dü.[52] Grubun süreli yayını *Lichtstrahlen*, savaş aleyhtarı devrimci mücadelenin içerdiği görevleri ortaya koyarken her zaman tutarlı olmamasına karşın, savaşı savunanlardan ve onlara destek verenlerden kesin olarak kopma yanlısıydı. Stuttgart'taki ve Bremen'deki (*Bremer Bürger-Zeitung*'un desteklediği) sol gruplar da etkindi.

Sol faaliyetlerin kökünü kazımaya girişen Alman yetkililer, Liebknecht'i askere aldılar ve Rosa Luxemburg'u hapse attılar ama devrimci güçlerin daha da birleşip sağlamlaşmasını önleyemediler. Alman devrimci Sosyal Demokratların büyük bölümü Mart 1915'te *Internationale* grubunu oluşturdu. Grup, Nisan 1915'te, *Die Internationale* dergisini çıkarmaya başladı. Lenin, "oportünistlerin gerçek rolünü teşhir etmeye *başladığı*", "'Merkez'i, yani Kautsky'ciliği eleştirdiği" için bunu önemli sayıyordu; *Lichtstrahlen* ve *Die Internationale*, diye belirtiyordu, oportünistlerden öyle bir koptu ki, oportünistlerin her çeşidinden "canhıraş bir feryat" yükseldi, demek ki vurulan darbeler hedefini buldu.[53]

Rosa Luxemburg, hapisteyken de devrimci faaliyetlerini sürdürdü ve Junius takma adını kullanarak "Sosyal Demokrasinin Bunalımı" başlıklı broşürü kaleme aldı. Gizli basım için yazıldığından, broşür ancak 1916'da çıktı. Eylül 1914-Mart 1915 arası yayınlanan Bolşevik belgeleriyle ve bunlara ilişkin yorumlarla karşılaştırılınca, broşürde ileri sürülen savlar yeterli değildi ve bazı hatalar içeriyordu. Yine de Lenin, broşürün genel olarak güzel bir Marksist çalışma olduğunu söyledi: "Çok canlı bir üslupla yazılmış olan Junius broşürü, burjuvaziye ve Junker'lere sığınan sabık Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne karşı mücadelede hiç kuşkusuz önemli bir rol oynamıştır, oynamayı da sürdürecektir ve yazarına yürekten selamlarımızı sunuyoruz."[54]

Liebknecht, *Internationale* grubunun çizgisini, Mayıs 1915'te "Asıl Düşman İçtedir" başlıklı broşürde ortaya koydu. Grup çok geçmeden bu sloganın gereğini yaparak, belirleyici antiemperyalist mücadele için geniş çaplı hazırlıklara girişti.[55]

Savaşın ilk günlerinde Partilerarası Çalışma Konseyi kuran Polonya işçi partileri, 22 Ağustos 1914'te bir bildiri yayınlayarak hem beklenen proleter devrim sloganını hem de halk cumhuriyeti talebini dile getirdi. Bu, devrimci Sosyal Demokratların "Almanya'da, Polonya'da, Rusya'da ve başka ülkelerde cumhuriyet kurulması"[56] sloganını savunmaları gerektiğini söyleyen Lenin'in yaklaşımıyla uyumluydu.

---

52 V. İ. Lenin, "Polis ve Gericiler Alman Sosyal Demokrasisinin Birliğini Nasıl Koruyor?", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 130.

53 V. İ. Lenin, "Junius Broşürü", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 306; "Platonik Enternasyonalizmin Çöküşü", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 195.

54 V. İ. Lenin, "Junius Broşürü", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 305.

55 *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, C. 2, s. 254-56.

56 V. İ. Lenin, "Avrupa Savaşında Devrimci Sosyal Demokrasinin Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 18.

Varşova'ya gönderilen savaş üzerine tezlerde Lenin'in ortaya koyduğu duruş, PKLSDP'de ve PSP-Lewiça'da enine boyuna ele alınıp görüşüldü. Bu partilerin Dabrowka bölgesinde yayınlanan ortak organı *Glos Robotniczy*, Ekim 1914'te, "Savaşa Karşı Rus Sosyal Demokrasisi" başlıklı bir makale yayınladı. Bu makalede, Leninist görüşler tanıtılıyor, Bolşeviklerin Dumada savaş ödeneklerine karşı oy vermekte ve çarlığa destek olmayı kararlılıkla reddetmekte tamamen haklı oldukları belirtiliyordu. Aynı sayıda, sosyal şovenizm de şiddetle lanetleniyor, proleter dayanışmasının yakında zafer kazanacağı ve Enternasyonal'in yeniden doğacağı umudu dile getiriliyordu. PKLSDP'nin Zürih'te yayınladığı *Gazeta Robotnicza* da aynı duruşu benimsedi. Gazetede çıkan "İkinci Enternasyonal'in Yıkılışı" başlıklı makale, oportünizmi mahkûm ediyor, enternasyonalizmi savunuyor, "Savaşa Karşı Savaş" ve "Sosyalizm İçin" sloganları altında kitlesel devrimci muharebelere hazırlık yapılmasını istiyordu.

Haziran 1915'te PKLSDP, savaştan çekilmede işçi sınıfının belirleyici rol oynadığı düşüncesini bir kez daha doğrulamakla kalmayıp, izlenmesi gereken tek etkili yolun bir işçi devrimi, kapitalizmin yıkılması ve siyasal iktidarın ele geçirilmesi olacağı gözlemini de ifade eden birkaç bildiri yayınladı. Polonyalı devrimci Sosyal Demokratlar, yalnızca barış için mücadeleyi değil, sosyalist bir sistem kurmayı da amaç edinen savaş aleyhtarı kitlesel bir devrimci kampanya örgütlemeyi kendilerine görev bildiler. Ne var ki, PKLSDP'nin tutumu basite indirgenmişti ve esnek değildi; parti, Bolşeviklerin dile getirdiği "'kendi' hükümetini yenilgiye uğrat" sloganını hafife aldı. Polonyalı Marksistleri en has devrimci ve enternasyonalist güçler arasında sayan Lenin onları tutarsızlıkları ve yanlışları nedeniyle eleştirdi.

Lenin'in taslağını hazırladığı "Savaş ve Rus Sosyal Demokrasisi" başlıklı RSDİP Merkez Komitesi manifestosunun belli başlı maddeleri, Bulgar Tesnyak'ların gazetesinde de yayınlandı. Savaş çıktığında zaten Bulgaristan'a girmeye başlamış olan Bolşevik yayınları, bu ülkede önemli bir rol oynadı. BSDİP(T) liderleri, Lenin'le doğrudan temaslarını da sürdürdüler. Blagoev, Kirkov, Kolarov, Kabakchiev ve Dimitrov önderliğindeki Tesnyak'lar, savaşı hiç tereddütsüz ilhakçı ve emperyalist olarak tanımladılar, Bulgaristan'ın savaşa girmesine karşı var güçleriyle mücadele verdiler ve sosyal şovenistleri teşhir ettiler. Parti, Bulgaristan'da olağanüstü hal ilanına karşı gelişen harekete önderlik etti ve emperyalist saldırıya karşı Balkan halklarının ortak savunması için öneriler getirdi. Bulgaristan'ın savaşa girmesine karşı gösterdikleri direniş (Ekim 1915), savaş ödeneklerine karşı yürüttükleri propaganda ve verdikleri ret oyları, devrimci Sosyal Demokratlar arasında derin bir saygı görmelerini sağladı. Lenin, Tesnyak'ları (İtalyan Sosyalistleri de) "sonuna kadar devrimci kalmak, en çetin koşullar altında bile birer sosyalist ve enternasyonalist olarak ödevlerini yerine getirmek için parlamentarizmden yararlanan"[57] devrimci Marksistler diye niteledi. Güncel uluslararası durumun

57 V. İ. Lenin, "Sosyalizm ve Savaş", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 323.

devrime gebe olduğu gerçeğinin farkında olan Tesnyak'lar, başka ülkelerde sosyalist devrime yardım etmeye yönelik enternasyonalist çizgiyi tutarlılıkla izlediler. Sosyalist devrimin büyük kapitalist ülkelerde meydana geleceği kanısını taşıdıkları için, kendi ülkelerinde sosyalist devrimi hedefleyen bir politikanın hemen belirlenmesi ile barış mücadelesi arasında bağ kurmadılar. Emperyalist savaşı iç savaşa dönüştürme sloganını da ortaya atmadılar ya da geniş çaplı gizli parti faaliyetlerine girişmeyi amaçlamadılar.[58]

Tesnyak'lar, Balkan ülkelerinde devrimci Sosyal Demokratları birleştirmek için çok çaba gösterdiler. Şubat 1915'te Sofya'da, tüm Balkanları kapsayan bir toplantı düzenlendi. Blagoev, Balkan devrimci Sosyal Demokrat güçleri arasında işbirliğiyle ilgili bazı önemli hususlarda RSDP'yle Mayıs'ta Bükreş'te anlaşmaya vardı. Temmuz'da Bükreş'te İkinci Balkan Sosyal Demokrat Konferansı düzenlendi. Sosyal şovenizm ve sınıflar arası barış politikası mahkûm edildi; Enternasyonal'in ancak devrimci sosyalizm ve proleter enternasyonalizmi temelinde yeniden kurulabileceği duyuruldu. Konferansta, Bulgaristan, Sırbistan, Romanya ve Yunanistan Sosyal Demokrat partileri ile sendikalarından oluşan Balkan Sosyal Demokrat İşçi Federasyonu (BSDİF) kuruldu; federasyonun ilkeler bildirgesi onaylandı; federasyonun Enternasyonal'e yönelik tutumuyla, barış ve bir Balkan Federasyonu kurma mücadelesiyle ilgili bir karar kabul edildi. BSDİF'nin yürütme organı olarak Balkanlararası Büro kuruldu. Ortak bir süreli yayın çıkarılmasına ve uluslararası eylemlere ortaklaşa katılınmasına da karar verildi. Lenin, Tesnyak'ların konferanstaki duruşunu onaylayan sözler etti.[59] Sırp Sosyal Demokratlar, Tesnyak'larla haberleşerek hareket ettiler. Savaş seferberliği ve Dimiter Tutzowicz'in ölümü nedeniyle zayıf düşen Sırp Sosyal Demokratların partisi, savaş, barış ve devrim meselelerine her zaman tutarlılıkla yaklaşmadı ama ülke işgal edilinceye kadar ve hâlâ yasal olanaklar varken, savaş aleyhtarı enternasyonalist propagandayı yaymak için bu fırsatlardan yararlanmaya çalıştı (Dučan Popovič bununla görevliydi) ve parlamentoda savaş ödeneklerine hayır oyu verdi. Lenin, Sırp Sosyal Demokratların savaş döneminde sosyalist görevlerini yerine getirme tarzından övgüyle söz etti.[60]

Britanya'da Theodor Rothstein, John Askew, Inkpin kardeşler, Joe Fineberg ve Edwin Fairchild, İngiliz Sosyalist Parti (İSP) liderliğinin şovenist politikasına karşı çıktılar. Enternasyonal'in öldüğünü ve yeni Enternasyonal'de oportünistlere yer verilmemesi gerektiğini ilan eden Arthur MacManus ve Thomas Bell, Sosyalist İşçi Partisi'nde (SİP) muhalefetin önderliğini yaptılar. Savaşın emperyalist mahiyetini teşhir eden John Maclean önderliğinde bir grup İSP ve SİP üye-

58 *Bulgaristan Komünist Partisi Tarihi*, s. 166, 167, 170, 177-78.

59 "V. İ. Lenin'den David Wijnkoop'a, 15 Ağustos 1915'ten sonra", *Toplu Yapıtlar*, C. 43, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 479; dipnot 390, s. 700.

60 Bkz. V. İ. Lenin, "G. V. Plehanov'un 'Sosyalistlerin Savaşa Yönelik Tutumu' Konulu Konferansında Konuşma, 28 Eylül (11 Ekim) 1914", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, 1971, s. 295.

si, Clyde'da devrimci faaliyetlere giriştiler. 1915 ortasında Lenin, İSP üyelerinin yaklaşık yedide üçünü enternasyonalistler oluşturduğu halde, toplam olarak İşçi Partisi'nde, Fabianlar arasında ve BİP'de bunların oranının yedide birden az olduğunu belirtti.[61]

Alman askerlerinin işgali nedeniyle yurtseverlik duygusunun özellikle kabardığı Fransa'da ve Belçika'da, sosyal şovenistler bunu kullanarak "anayurt savunması"nı vaaz ettiler, enternasyonalistlerin mevzileri ise aşırı zayıfladı. Yine de oralarda bile savaşa karşı sesler yükseltildi. Pierre Monatte, CGT liderliğinden istifa etti ve Fransa'nın verdiği savaşın Almanya'ya özgürlük getirebileceği yönündeki umutların hiçbir temele dayanmadığını söyledi. Sendikal eylemciler Arthur Merrheim ve Albert Bourderon da savaşa karşıydı ve savaşın ilhakçı niteliğini teşhir etti.

Hollanda'da, *De Tribune*'cüler (Lenin'e göre, "uluslararası Sosyal Demokrasi içindeki en iyi devrimci ve enternasyonalist unsurlar arasında yer alan"[62] grup) savaş aleyhtarı bir hareket başlattı. Ekim 1914'te Anton Pannekoek, "yeterince yüksek sesle ve bazen pek de ustalıkla olmasa bile, işçilere doğruları anlattığı"[63] "Enternasyonal'in Çöküşü" başlıklı bir makale yazdı. Aralık 1914'te Herman Gorter, *Emperyalizm, Dünya Savaşı ve Sosyal Demokrasi* adlı kitabında, sosyal şovenistlere ve Kautsky'nin izleyicilerine yüklendi. *De Tribune*, RSDİP Merkez Komitesinin "Savaş ve Rus Sosyal Demokrasisi" başlıklı manifestosunun biraz kısaltılmış bir sürümünü yayınladı. *De Tribune*'cülerin seferberliğe son verilmesi sloganını ortaya atmaları gerçeği, emperyalist bir savaşta "anayurt savunması" kavramını ödünsüz biçimde reddettiklerini gösteriyordu. Bununla birlikte, kitle grevi eylemini savunmaktan öteye gitmediler.

İtalya'da, Giacinto Serrati'nin çıkardığı *Avanti!* gazetesi, her zaman tutarlı olmamasına karşın, ülkenin savaş bataklığına sürüklenmesinde payı bulunan tescilli sosyal şovenistlerin politikasına ve merkezcilerin muğlak tutumuna karşı mücadele etti. İsviçre'de Fritz Flatten ve Wilhelm Münzenberg, enternasyonalist Sosyal Demokrat gençlik hareketine önderlik ettiler. İsveç'te Carl Hoeglund önderliğindeki solcular ve Norveç'te enternasyonalistler, Bolşevik çizgisine destek verdiklerini açıkladılar. Avusturya-Macaristan'da Leopold Winarsky, Gyula Alpári, K. Krejbich, Bohumir Šmeral ve başkaları, askerî-şovenist histeriye ve milliyetçiliğe karşı çıktılar. RSDP'de Alexandru Constantinescu, Ecaterina Arbore, Dimitrie Marinescu, Ion C. Frimu, Mihai Gh. Bujor vb. önderliğindeki sol kanat, "toplumsal barış"la mücadele yolları arıyordu.

Birleşik Devletler'de Eugene Debs, daha 1914'te, "Kahrolsun Savaş, Kahrolsun Egemen Sınıf!" sloganını dile getirdi. Daha sonra, bir proleter devrimci olarak, devrim savaşı dışındaki her türlü savaşa karşı olduğunu vurguladı. Lenin,

61 Bkz. V. İ. Lenin, "İkinci Enternasyonal'in Çöküşü", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 244-45.

62 V. İ. Leni , "Kendi Kaderini Tayin Hakkı Tartışmasının Özeti", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 347.

63 "V. İ. Lenin'den A. G. Şlyapnikov'a, 27 Ekim 1914", *Toplu Yapıtlar*, C. 35, s. 168.

Debs'in konuşmalarını yakından takip etti, savaş aleyhtarı makalelerini kesip dosyaladı ve sıklıkla bunlardan alıntı yaptı.[64] Charles Ruthenberg ve başka sol kanat Sosyalistler de enternasyonalist bir duruş benimsediler.

Sol, devrimci Sosyal Demokrat örgütler, gruplar ve eğilimler, Marksizme, İkinci Enternasyonal'in devrimci geleneklerine ve savaştan kaynaklanan krizin, devrim yoluyla toplumu dönüştürmek için kullanılmasına ilişkin kararlarına bağlılıkta birleşti. Gerçi savaştan ve İkinci Enternasyonal liderlerinin çoğunun ihanetinden kaynaklanan yeni tarihsel durumda devrimci bir politikayı doğru olarak belirleme ve tutarlılıkla uygulama aşamasına hemen ulaşamadılar. Yine de sol, "yalnızca genel olarak kapitalizmden değil, *kendi* hükümetinden ve burjuvazisinden de nefret"[65] duygularını kitleler arasında uyandırıp geliştirmek için çok uğraştı. Savaş karşıtı hareketin örgütlenmesine de büyük katkı yaptı.

Lenin, enternasyonalist güçlerin faaliyetlerini yakından izledi ve onlarla temas kurdu. Her yerde iki partinin şekillenmekte olduğuna, Almanya'da "fiilen *yeni* bir partinin, gerçek bir işçi partisinin, sahiden devrimci bir Sosyal Demokrat Parti'nin doğup büyüdüğüne, güç kazanıp örgütlendiğine"[66] Nisan 1915'te işaret etti. Aynı zamanda, Almanya'da tüm devrimci Marksizmin en büyük eksiğinin, "kendi çizgisini sistemli bir biçimde izleyecek ve kitleleri yeni görevlere uygun bir ruhla eğitecek", "devrimci sloganlar tasarlayıp sonuç aşamasına kadar planlama ve kitleleri o anlayışla eğitme alışkanlığı" edinecek "sıkı bir yasadışı örgütlenmeden yoksunluk" olduğu gözlemini dile getirdi.[67] Enternasyonalistleri birleştirmeye yönelik çabalarında Lenin, Bolşeviklerin, yabancı yoldaşlarının iç işlerine karışma niyetinde olmadıklarını vurguladı: "Zaman ve yer koşullarına göre oportünistlerle mücadele ederken uygulayacakları yöntemleri belirlemede yalnızca onların en yetkin olduklarını anlıyoruz. Yalnızca işlerin gidişiyle ilgili dürüst kanaatimizi ifade etmenin hakkımız ve ödevimiz olduğunu düşünüyoruz."[68] Devrimci Sosyal Demokratların eksikleri ve yanlışları konusunda Lenin'in yönelttiği ilkeli eleştiri, onların ideolojik, siyasal ve örgütsel olarak birleşmelerine, kitlesel devrimci hareketin gerçek liderleri haline gelmelerine vesile oldu.

LENİN'İN EMPERYALİZMİ TAHLİL ETMESİ VE SOSYALİST DEVRİM TEORİSİNİ GELİŞTİRMESİ

Emperyalizm konusu, Birinci Dünya Savaşı sırasında uluslararası sosyalist hareket için özellikle keskin bir sorunsal olarak ortaya çıktı. Bu konu, savaşa, siyasete ve işçi sınıfının mücadelesine ilişkin önemli sorunları bir arada içeri-

64 V. M. Bykov, *Eugene Debs: Amerikan Proletaryasının Önderi*, Mysl, Moskova, 1971, s. 78-80 (Rusça).

65 V. İ. Lenin, "1 Mayıs ve Savaş", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, s. 327.

66 V. İ. Lenin, "İkinci Enternasyonal'in Çöküşü", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 248.

67 V. İ. Lenin, "Junius Broşürü", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 307, 319.

68 V. İ. Lenin, "Sosyalizm ve Savaş", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 326.

yordu. Gerçekten, güncel savaşın emperyalist mahiyetinin kabulü bile, emperyalizme ve emekçi halk mücadelesinin ufuklarına çok farklı yorumların getirilmesini bazen önlemiyordu. İşte bu yüzden, Lenin'in savaştan devrimci çekilmeye yönelik bir çizgi geliştirmek için Birinci Dünya Savaşı sırasında yaptığı çalışma, emperyalizmin daha ileri bir tahliliyle organik olarak bağlantılıydı.

Lenin'in emperyalizm tahlili, 20. yüzyıl başında kapitalizmin yeni aşamasını anlamak için bilimcilerce, en başta da Marksistlerce yapılan teorik çalışmaların doruk noktasıydı. Burjuva toplumsal reformcu ve barışçı bir iktisatçı olan John Hobson, daha 1902'de, emperyalist ülkelerin mali, ticari ve sömürgeci yayılması üzerine odaklanan *Emperyalizm* başlıklı bir yapıt yayınladı. Bu kitabı Rusçaya çeviren Lenin, kitabın, "emperyalizmin belli başlı özgül ekonomik ve siyasal özelliklerine ilişkin çok iyi ve kapsamlı bir betimleme" içerdiğini söyledi.[69] *Finans Kapital*'in (1910) yazarı Rudolf Hilferding, kapitalizmdeki yeni ekonomik gelişmelere bilimsel bir açıklama getirmeye girişti. Hilferding'in çıkardığı sonuca göre, "bir yandan karteller ve tröstler kurularak 'serbest rekabetin yok edilmesi'nde, öte yandan ise banka sermayesiyle sanayi sermayesi arasında gitgide sıkılaşan karşılıklı bağlantıda su yüzüne çıkan merkezileşme süreçleri, 'modern' kapitalizmin ayırt edici bir özelliğini temsil ediyor"du.[70] Kitapta, kapitalizmin en son aşamasının temel belirtileri olarak sermaye ihracına ve "ekonomik bölgeler" için verilen mücadeleye özel bir bölüm ayrılmıştı. Ekonomik değişimlerin temel özünü en başta mübadele ve kredi alanında gören Hilferding'in düştüğü yanlışlara işaret eden, onun oportünizmle uzlaşmaya ve emperyalizmin asalaklık, çürüme yönündeki eğilimlerini hafife almaya belirli bir yatkınlık gösterdiğini (Hilferding'in, bu bakımdan, Hobson'ın hitabına kıyasla geri adım attığını) belirten Lenin, *Finans Kapital*'i genel olarak betimlerken, kitabın, "'kapitalist gelişmenin en son evresi'nin çok değerli bir teorik tahlili olduğu"nu[71] söyledi.

Julian Marchlewski'nin *Emperyalizm mi, Sosyalizm mi?* başlığını taşıyan 1912 tarihli çalışmasının konusu, "kapitalist üretimin ve mülkiyet ilişkilerinin iç yapısında oluşan çok güçlü değişikliklerle, sermayenin yeni, çok daha yoğun bir genişlemesiyle belirlenen yeni bir dönem"[72] olarak emperyalizmin tahliliydi. Hilferding'in aksine, Marchlewski, dolaşımda değil üretimde meydana gelmekte olan değişikliklerin nedenini araştırdı. Kapitalizmin gelişmesinde koruyucu gümrük tarifelerinin rolünü açıkça abartmasına ve bazen emperyalizmi, "kapitalist devletin, tüm diğer devletler pahasına bir dünya devletine, bir impara-

69 V. İ. Lenin, "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 195.

70 Rudolf Hilferding, *Das Finanzkapital. Eine Studie über die jüngste Entwicklung des Kapitalismus*, Dietz Verlag, Berlin, 1955, s. 1.

71 V. İ. Lenin, "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 195.

72 Julian Marchlewski-Karski, *Imperialismus oder Sozialismus? Arbeiten über die Entwicklung des Imperialismus und den antimonopolistischen Kampf der Arbeiterklasse 1895 bis 1919*, Verlag Marxistische Blätter, Frankfurt am Main, 1978, s. 168.

torluğa dönüşmesi"[73] olarak yorumlamasına rağmen, "kapitalizmin en yüksek aşamasına ulaştığı emperyalizm dönemi"ni ayırt etti ve "bu kapitalist evreye ancak proletaryanın siyasal iktidarı elde etmesiyle son verilebileceği"ni[74] vurguladı. Kitabın içerdiği birtakım kusurlara rağmen, Marchlewski'nin çıkardığı sonuçlar, kapitalist gelişmenin tekelci aşamasıyla ilgili olarak daha sonra Lenin'in geliştirdiği teze yaklaşıyordu.

Rosa Luxemburg, kapitalist iktisattaki ve siyasetteki yeni süreçleri yıllarca inceledi. Devletler arasındaki çelişkilerin şiddetlenmesi ve işçi sınıfı hareketinin uluslararası, savaş karşıtı görevleri, Luxemburg'un dikkatini özellikle "büyük güçlerin emperyalizmi"ne, pazarlar için, hammadde kaynakları için ve dünyayı yeniden paylaşmak için verdikleri mücadeleye yöneltti. Rosa Luxemburg, emperyalist yayılmacı politikayı, sömürge ve bağımlı ülkelerin yağmalanmasını, *Sermaye Birikimi* adlı kitabında çarpıcı bir dille teşhir etti. "Emperyalizmin ekonomik açıklaması"nı yaparken, sosyalist devrimi zorunlu kılan kapitalizmin "nesnel tarihsel sınırlar"ını saptamayı amaçladı. Bununla birlikte, emperyalizmi kapitalizmin en yüksek aşaması olarak görmedi ve kapitalist ülkelerde birikim sorununu tahlil ederken, Marx'ın toplam toplumsal ürünün dağılımına ilişkin kavramlarını "tamamlama" çabasına girişerek birikimi, yanlışlıkla, zorunlu şekilde kapitalist olmayan bir çevrenin varlığına bağladı.[75]

Çeşitli yeni kapitalist gelişmeler, başka birçok Marksist çalışmada da tahlil edildi. Bebel, Lafargue, Liebknecht ve başkaları, tekelleri inceledi. Bebel, Mehring ve Rothstein, büyük güçlerin saldırgan dış politikasını eleştirdi; aralarındaki çelişkilerin mahiyetini ve tekelci sermayenin yayılmasını irdeledi. Liebknecht ve Mehring, militarizmin güçlenmesini ve tekelci sermayeyle olan bağlarını tahlil etti.[76] Savaş öncesinde tekelci sermayeyi inceleyenler arasında Vorovski, Skvortsov-Stepanov, Olminski, Buharin ve başkaları da vardı (Lenin, Buharin'in bazı yanlışlarını eleştirdi).

Lenin'den önce ve onun döneminde emperyalizmi inceleyen çeşitli ülkelerden Marksistlerin teorik çabalarını saygıyla anarken, "modern, hayli gelişmiş, olgun ve çürümeye yüz tutmuş kapitalizmin ekonomik ilişkiler sistemi olarak emperyalizmin temel özelliklerini ve eğilimlerini"[77] tahlil edemediklerini de belirtmek gerekir. Emperyalizm, ekonomide, siyasette ve ideolojide tipik şekilde karmaşık, diyalektik anlamda çelişkili süreçleriyle, kapitalizmin farklı bir aşaması olarak tahlil edilmedi. Emperyalizmin tarihteki yeri de tanımlanmadan

73 *A.y.*, s. 173.

74 *A.y.*, s. 185, 186.

75 *Die Akkumulation des Kapitals oder Was die Epigonen aus der Marxschen Theorie gemacht haben. Eine Antikritik von Rosa Luxemburg*, Frankes Verlag, G.m.b.H., Leipzig, 1921, s. 115-18.

76 Ayrıntılar için bkz. *August Bebel. Eine Biographie*, Dietz Verlag, Berlin, 1963; J. Schleifstein, *Franz Mehring. Sein marxistisches Schaffen. 1891-1919*, Rütten und Loening, Berlin, 1959; H. Wohlgemuth, *a.g.y.*

77 V. İ. Leni , "N. Buharin'in 'Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi' Broşürüne Önsöz", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 103.

kaldı; işçi sınıfı hareketindeki iki büyük eğilimle, yani devrimci ve oportünist eğilimlerle emperyalizmin ilişkisini açığa çıkarmak için hiçbir şey yapılmadı.

Tüm bunlar, Lenin'in *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* adlı yapıtının konusu oldu; Lenin esasen savaş öncesi dönemde bunun hazırlıklarını yapmıştı ve savaş yıllarında yaptığı muazzam boyuttaki çalışma, *Emperyalizm Üzerine Defterler*'ine yansıdı. Ne var ki Lenin, Rus sansürünün koyduğu engelleri aşmaya uğraşırken, emperyalizmi irdelediği kitabında ekonomik süreçler üzerinde yoğunlaşarak, siyasete yalnızca ima yollu değinmek zorunda kaldı. Ama "Yanlış Bir Bayrak Altında", "İkinci Enternasyonal'in Çöküşü", "Sosyalizm ve Savaş", "Avrupa Birleşik Devletleri Sloganı Üzerine", "Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı" gibi gizlice basılan yazılarında da emperyalizme ilişkin sorunları ele aldı. Lenin'in emperyalizm tahlilinin temellerini yoğun şekilde özetleyen ve çarlık sansüründen dolayı kitapta öne çıkarılamayan konulara çok ayrıntılı açıklamalar getiren "Sosyalizmdeki Bölünme ve Emperyalizm" başlıklı çalışması, bu bakımdan özellikle tipikti.

Lenin'in emperyalizm teorisini geliştirmesi, serbest rekabetin üretimde merkezileşmeye yol açtığını, bu merkezileşmenin ise belirli bir aşamada tekelleri doğurduğunu ve devlet müdahalesini gerektirdiğini göstermiş olan Marx'ın kapitalizm tahlilinin mantıksal ve tarihsel devamıydı. 19. yüzyıl sonunda tekellerin ortaya çıkışına tanıklık eden Engels de bu eğilime parmak basmıştı.[78] Lenin, bu süreçleri daha da olgunlaştıkları bir zamanda tahlil etti, o dönemdeki bilimin ve istatistiğin sağladığı verilerden geniş şekilde yararlandı, burjuva bilginlerin çalışmalarını Marksist yöntembilim temelinde yeniden değerlendirdi.

Lenin, emperyalizm ve onun ayırıcı özellikleri üzerine tüm verileri topyekûn ele aldı, bunları bütünlüğü içinde, katı birliği ve mantıksal bağımlılığı içinde görerek, kapitalist toplumun temelinde ve üstyapısında ilerlemekte olan süreçleri organik şekilde ilişkilendirdi. Bu yaklaşım, Lenin'in bilimsel bir emperyalizm teorisi yaratmasına olanak verdi. Lenin, kapitalizmin evriminde kökten yeni, ayırt edici bir aşamaya yol açmış olan kapitalist eğilimleri inceledi; emperyalizme özgü ekonomik ilişkiler sistemini, emperyalizmin tipik çatışmalarını ve uzlaşmaz çelişkilerini, tekelci kapitalizmin kaçınılmaz olarak devrimle sosyalizme dönüşmesinin nesnel ve öznel koşullarını ve eğilimlerini açığa çıkardı. Emperyalizmi hoş gösteren burjuva tezlerini, onu "ıslah etme"ye yönelik burjuva reformcu tasarıları ve tekel öncesi kapitalizme dönmeye duyulan küçük burjuva özlemlerini reddederek, oportünizmin nasıl da bu burjuva ve küçük burjuva ideolojiyle karışıp kaynaştığını gösterdi. Emperyalizm karşısındaki tutumla ilgili ana sorunun, "doğurduğu uzlaşmaz çelişkilerin iyice şiddetlenmesi ve derinleş-

78 Karl Marx, *Kapital*, C. III, Progress Publishers, Moskova, 1974, s. 438-39; Friedrich Engels, "Ütopyacı Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm", K. Marx ve F. Engels, *Seçme Yapıtlar*, üç cilt, C. III, Progress Publishers, Moskova, 1976, s. 151; Friedrich Engels, "1891 Sosyal Demokrat Program Taslağının Eleştirisi", K. Marx ve F. Engels, *Seçme Yapıtlar*, üç cilt, C. III, s. 431-32; V. İ. Lenin, "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 200-01.

mesi için daha ileriye gitmek mi, yoksa geriye giderek, bu uzlaşmaz çelişkileri hafifletmeye çalışmak mı"[79] olduğunu belirtti.

Marx'ın yöntemini kullanan ve "toplumsal üretim ilişkilerinin değişimi"ni açığa çıkaran Lenin'in gözünde, emperyalizm, "genel anlamda kapitalizmin temel ayırıcı özelliklerinin gelişmesi ve doğrudan devamı"ydı, "belirli temel özellikler değişerek karşıtına dönüşmeye başladığı" zaman, "kapitalizmden daha yüksek bir toplumsal ve ekonomik sisteme geçiş devrinin özellikleri şekillendiği ve kendini tüm alanlarda açığa vurduğu zaman"[80] gözlenen bir gelişmeydi. Lenin'in kapitalizmin en yüksek aşamasına ilişkin betimlemesindeki en önemli öğe, tekelci tahakkümü, yani farklı kapitalist ülkelerin ekonomisinde, siyasetinde ve devlet sisteminde var olan kendine özgü unsurlara bakılmaksızın, toplumsal gelişmenin tüm alanlarına derinlemesine işleyen emperyalizmin ekonomik özünü keşfetmiş olmasıydı.

Lenin, emperyalizmin tekelci özünü açığa çıkarırken, emperyalizmin en önemli ekonomik özelliklerini, "*emperyalizmin başlıca ekonomik (sınai) özellikleri*"ni[81] tüm sistemiyle ve karşılıklı ilişkileri içinde tahlil etti. Tanımlar bir olgunun gelişim süreci boyunca tüm özelliklerini kapsayamayacağı için, tüm tanımların göreli olduğuna işaret eden Lenin, emperyalizmin en önemli beş ekonomik özelliğini şöyle tanımladı: "(1) Üretimin ve sermayenin yoğunlaşması öyle yüksek bir aşamaya ulaşmıştır ki, ekonomik yaşamda belirleyici bir rol oynayan tekelleri yaratmıştır; (2) banka sermayesi ile sanayi sermayesi birleşmiş ve bu 'mali sermaye' temelinde bir mali oligarşi yaratılmıştır; (3) meta ihracından farklı olarak, sermaye ihracı olağanüstü önem kazanmıştır; (4) dünyayı kendi arasında paylaşan uluslararası tekelci kapitalist birlikler kurulmuştur; (5) dünya topraklarının en büyük kapitalist güçler arasında bölüşülmesi tamamlanmıştır."[82] Lenin, dünya savaşının verdiği ivmeyle "tekelci kapitalizmin devlet kapitalizmine doğru ilerleme" süreçlerine ve tekelci devlet kapitalizminin ortaya çıkışına da işaret etti. Kitabı üzerinde çalışırken, emperyalizmin başka bir önemli özelliğini, yani "bankacılık (finans) sermayesi ile devlet aygıtı arasında ittifak (bağlantı, *birleşme*)"[83] kurmasını eklemeyi de düşündü.

Lenin, emperyalizmin en derin ekonomik temeli olan tekellerin gelişimini, en son kapitalizm türünün çürüme ve asalaklık gibi ayırt edici özelliklerinin ana

79 V. İ. Lenin, "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 287.

80 *A.y.*, s. 265.

81 V. İ. Leni , "Emperyalizm Üzerine Defterler", *Toplu Yapıtlar*, C. 39, Progress Publishers, Moskova, 1968, s. 236.

82 V. İ. Lenin, "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 266.

83 V. İ. Lenin, "Emperyalizm Üzerine Defterler", *Toplu Yapıtlar*, C. 39, s. 117; V. İ. Lenin, "'Savaştan Çıkan Dersler' Konulu Bir Makalenin Planı", *Toplu Yapıtlar*, C. 41, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 393; ayrıca bkz. V. İ. Lenin, "Uluslararası Sosyalist Komiteye ve Tüm Sosyalist Partilere Yönelik Bir Çağrı İçin Tezler", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 212; V. İ. Lenin, "Savaşa Karşı ve Hükümetlerinin Yanında Yer Alan Sosyalistlere Karşı Mücadeleyi Destekleyen İşçilere", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 230; V. İ. Leni "Dünya Siyasetinde Bir Dönüm Noktası", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 267.

nedeni olarak gördü. Tekellerin sultası, kapitalizmin baş çelişkisini iyiden iyiye şiddetlendirdi. Üretim öylesine yüksek derecede toplumsal bir karakter kazandı ki, "özel ekonomik ilişkiler ve özel mülkiyet ilişkileri artık içeriğine uymayan bir kabuk, yani çıkarılıp atılması yapay olarak geciktirilirse çürümesi kaçınılmaz olan bir kabuk oluşturuyor..."du.[84]

Bu genel koşullar altında, zaman zaman çeşitli sanayilerde ve ülkelerde öne çıkan ve bir süre devam eden durgunluk eğilimi, üretici güçlerin gelişiminde gerileme eğilimi kesinlikle kapitalist tekelciliğe özgüdür. Lenin'in vurguladığına göre, her şeye gücü yeten ekonomik tekeller, kaçınılmaz olarak tipik emperyalist tahakküm ilişkilerine ve sonuç olarak şiddete, her yere yayılan siyasal gericiliğe ve devasa boyutlarda yolsuzluklara neden oldu. Lenin'in gösterdiği gibi, tekelci tahakküm, sermaye sahipliği ile sermayenin üretime yatırılması arasındaki ayrışmayı şiddetlendirdi, rantiye kategorisinin büyümesine yol açtı ve dünya halklarının ezici çoğunluğunun en zengin ya da en güçlü bir avuç ülkeye tabi kılınmasını sağlayan mali ve sömürgeci sömürüyü artırdı. Lenin, ayrıcalıklı bir proletarya zümresinin ortaya çıkmasının ve oportünizmin güçlenmesinin altında yatan ekonomik bir koşul olarak, olağanüstü yüksek tekel kârlarına, tekelci tahakkümün gerçekleşmesine işaret etti. Lenin, tüm bunları, emperyalizm altında kapitalizmin asalaklığını ve çürümesini ifade eden öğeler olarak tanımladı.[85]

Lenin, bununla birlikte, durgunluk eğiliminin hızlı kapitalist büyümeyi dışlamadığını, iki eğilimin çelişkili bir bileşim oluşturduğunu, birbirini farklı kuvvet dereceleriyle ifade ettiğini ve genel olarak, kapitalizmin önceki evreyle kıyaslanamayacak kadar hızlı büyümekte olduğunu açıkladı.[86]

Lenin, tekelci kapitalizmin tipik özelliği olan tahakküm dürtüsünün her yerde eşit olarak ve mutlak biçimde kendini dışavurduğuna inanmanın yanlış olduğu kanısındaydı. "En zengin ulusun, bağımlı uluslar üzerinde tahakkümünü *sürdürürken*, içeride tam demokrasi yaşamasının *mümkün olduğu*"na[87] işaret etti. Dahası, emperyalist uluslararası ilişkiler alanında da "*tek tek* küçük uluslara, siyasal bağımsızlığa kadar varan, olabildiğince geniş demokratik özgürlük tanımanın yalnızca 'başarılabilir' değil, tröstler için, *onların* emperyalist politikası için, *onların* emperyalist savaşı için *bazen kârlı* bile olabildiği"ni[88] belirtti. Emperyalizm, işçi sınıfı hareketi üzerinde de çelişkili bir etki yapar: Ana eğilimlerin ikisini de (hem devrimci hem de oportünist eğilimleri) güçlendirir ve "oportünizm ile işçi sınıfı hareketinin genel ve yaşamsal çıkarları arasındaki uzlaşmazlığı"[89] şiddetlendirir.

84 V. İ. Lenin, "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 303.

85 Bkz. V. İ. Lenin, "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 207, 238-39, 276-77, 300-01; V. İ. Lenin, "Sosyalizmdeki Bölünme ve Emperyalizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 106-07.

86 Bkz. V. İ. Lenin, "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 300.

87 V. İ. Leni , "Maksimalizm Üzerine Bir Makalenin Düşündürdükleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 41, s. 385.

88 V. İ. Leni "Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 51.

89 V. İ. Lenin, "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 284.

Lenin, emperyalizmin tekelci özüne ilişkin tahlili temelinde, emperyalizmin ölüm döşeğindeki kapitalizm olduğu, sosyalist devrimin arifesi olduğu sonucuna da ulaştı. "Kapitalizmden *doğup* gelişen tekelin, *zaten* can çekişen kapitalizm olduğunu, sosyalizme geçişinin başlangıcı olduğunu"[90] yazdı. Lenin, tekellerin gelişmesini ve "tek bir merkezden" gelen yönergeler üzerine, "yığınsal verilerin kesin hesaplanması temelinde" kaynak sağlama, ürün imal etme, bu ürünleri "tek bir plana uygun olarak on milyonlarca, yüz milyonlarca tüketici arasında" dağıtma yeteneğini kazanmasını, üretimin toplumsallaşmasında devasa bir ilerleme olarak gördü.[91] Ama tekelci kapitalizmin ya da tekelci devlet kapitalizminin artık kapitalizm olmadığı, "devlet sosyalizmi" olarak tanımlanabileceği vb. şeklindeki burjuva-reformcu tezi kararlılıkla reddetti. Lenin, o kapitalizmin sosyalizme yakınlığını, yaklaşan sosyalist devrimin bir göstergesi olarak gördü, "böyle bir devrimin reddini ve kapitalizmi daha çekici gösterme çabalarını, yani tüm reformcuların yapmaya çalıştıklarını hoş görmek için bir gerekçe olarak"[92] değil.

Tekelci devlet kapitalizminin ilk biçimlerinin daha Birinci Dünya Savaşı sırasında belirmesi, yeni toplumsal sistemin maddi koşullarının emperyalizm altında şekillenmesiyle ilgili Lenin'in çıkardığı sonucu doğruladı. Lenin'in asalaklık ve çürüme hakkındaki düşünceleri ise "ölüm döşeğindeki kapitalizm" sonucuna götürdü. Lenin, kapitalizmin en zor teknolojik sorunları çözmesine rağmen, aynı zamanda da insanlığın yüz yüze olduğu hayati bilimsel ve teknolojik sorunların çözümüne engel olduğunu henüz savaş başlamadan belirtmişti. Lenin, yıkımın gemi azıya aldığı Birinci Dünya Savaşı sırasında, "tükenmiş ve ömrünü tamamlamış olan, çürümeye doğru giden en gerici mali sermaye"nin mücadelesi hakkında, "yükselen ve ilerici bir sınıf olmaktan çıkıp gerileyen, yozlaşan ve gerici bir sınıfa dönüşmüş"[93] burjuvazi hakkında öfkeli yazılar yazdı.

Kapitalist sistemi yıkıma sürükleyen çelişkilerin geliştiği, karmaşıklaştığı ve şiddetlendiği sistemi saptayıp tanımlamak, Lenin'in emperyalizm üzerine tüm incelemelerinin merkezinde yer alıyordu. Yaptığı tahlilin tüm aşamaları, üretimin son derecede toplumsal karakteri ve inatla varlığını sürdüren özel mülkiyet, özel ekonomik yönetim, özel rekabet çerçevesi arasındaki, tekelci tahakkümden kaynaklanan planlı üretime yönelik eğilim ve kapitalizmin kendine özgü kaotik mahiyeti arasındaki uzlaşmaz çelişkiyi açığa çıkardı. Lenin hem serbest rekabetin yerini tekellerin almasından (tekeller içindeki ve arasındaki mücadeleden, dünyayı paylaşmış süper tekeller arasındaki, emperyalist ülkeler ve bloklar arasındaki, tekelci sermaye ile tekelci olmayan sermaye arasındaki çekişmelerden vb.) hem de "bir sürü çok keskin, yoğun zıtlıklara, sürtüşmelere ve çatışmalara"[94]

90 V. İ. Lenin, "Sosyalizmdeki Bölünme ve Emperyalizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 107.

91 V. İ. Lenin, "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 205, 302, 303.

92 V. İ. Leni "Devlet ve Devrim", *Toplu Yapıtlar*, C. 25, 1977, s. 448.

93 V. İ. Lenin, "Yanlış Bir Bayrak Altında", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 149.

94 V. İ. Lenin, "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 266.

neden olan bu kapitalist ekonomi türlerinin bir arada yaşamasından kaynaklanan çelişkileri ve çatışmaları ortaya çıkardı. Lenin, tekelci ülkeler ile devasa sömürgeci emperyalizm sistemi arasındaki çelişkiler yumağını tüm çıplaklığıyla gözler önüne serdi. Bu kitap ve ilgili makaleler, emperyalizmin kilit sınıfsal çelişkisinin, yani emek ile sermaye arasındaki çelişkinin ve tekeller ile proletarya arasında, tekeller ile halk kitlesi arasında büyüyen zıtlıkların evrimini ayrıntılarıyla ortaya koydu.

Verili bir toplumsal sistemin büyük itici gücü olarak o sistemdeki kilit gelişme eğilimlerinin ve baş çelişkilerin irdelenmesini gerektiren gerçekten tarihsel yaklaşımı sayesinde Lenin, proleter devrimleri sürecinde beliren yeni bir toplumsal sistemin arifesi olarak emperyalizmin tarihsel yerini açık, kesin ve doğru şekilde saptama olanağı buldu. Lenin'in geliştirdiği şu emperyalizm tanımı, tam da o yaklaşımı yansıtıyor: "Emperyalizm, kapitalizmin özgül bir tarihsel aşamasıdır. Özgül karakterinin üç boyutu vardır: Emperyalizm, (1) tekelci kapitalizmdir; (2) asalak ya da çürüyen kapitalizmdir; (3) can çekişen kapitalizmdir."[95] Tekelci kapitalizm altında, yeni bir toplumsal sisteme, yani sosyalizme geçişin nesnel, maddi koşulları, üretim sisteminde tüm gücüne kavuşuyordu; kapitalizmin devrimle sosyalizme dönüşümünde tüm emekçi halka önderlik edecek asıl güç, işçi sınıfı, giderek gelişiyor, güçleniyor ve birleşiyordu. Emperyalizm, proletaryayı toplumsal devrimine götüren tüm çelişkileri büyük ölçüde şiddetlendirdi. İşçi sınıfı partileri, o devrime hazırlanmak için tam olarak silahlanmalı, mücadele yolunu açıkça görmeli, kitlelere önderlik edebilecek ve İkinci Enternasyonal'in çöküşüyle doğan sonuçların üstesinden gelebilecek bir örgüte sahip olmalıydı. Oportünistlerin sosyalizmde yol açtığı bölünme ve emperyalizm, Lenin'in tahlilinde organik olarak iç içe örülen iki konuydu. Emperyalizm hakkındaki irdeleme, "can çekişen kapitalizm"le ilgili, emperyalizmin proleter toplumsal devriminin arifesi olduğu gerçeğiyle ilgili sonuca götürürken, işçi sınıfı hareketinin durumu hakkındaki inceleme şu sonucu ortaya çıkardı: "Emperyalizme karşı mücadele, oportünizme karşı mücadeleyle kopmaz şekilde bağlantılı olmadıkça, bir aldatmacadan ve ikiyüzlülükten ibarettir."[96]

Bu, özgül bir umut olarak kapitalizmin yerine yeni, sosyalist bir sistem getirme olasılığını ana sorun haline getirdi. Tescilli oportünistler, emperyalizmin gelişmesini "sosyalizmin zorunlu bir ön aşaması"[97] olarak gördükleri için, emperyalizme yardım etmenin Sosyalistlerin "hayati hedef"i olduğunu ilan ettiler. Kautsky de sosyalizmi, belki ultra emperyalizm dediği şeyden sonra gelebilecek belirsiz bir gelecek döneme erteledi.[98] "Ultra emperyalizm" teorisini

95 V. İ. Lenin, "Sosyalizmdeki Bölünme ve Emperyalizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 105.

96 V. İ. Lenin, "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 302.

97 Bkz. *Lenin ve Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi*, s. 217.

98 *Die Neue Zeit*, 1915, C. 2, Sayı 5, s. 144-45.

eleştiren ve bilimsel açıdan temelsiz, siyasal açıdan ise gerici olduğunu teşhir eden Lenin, Kautsky'nin formüle ettiği şekliyle "ultra emperyalizm"e yol açan tüm eğilimler içinde yalnızca birinin, yani mali sermaye klikleri arasında giderek artan karşılıklı bağlantının konuyla ilintili olduğunu, "son birkaç yıllık süre ve iki ülkede değil, kapitalist dünyanın tamamında"[99] gerçekten evrensel ve tartışma götürmez bir eğilim olduğunu gösterdi. Bununla birlikte, o eğilimin varlığı, "emperyalistler arası" çeşitli ittifaklar kurulması olasılığı, ancak kapitalizmin ekonomik ve siyasal çelişkilerinin sürekli şiddetlendiği göz ardı edilirse, uluslararası çapta birleşmiş bir tek sermaye hakkında "ultra emperyalist" yargılara götürebilirdi. Kautsky'nin "ultra emperyalizm" teorisini eleştiren Lenin, "Gelişme eğiliminin, hiç istisnasız tüm girişimleri ve hiç istisnasız tüm devletleri yutan tek bir dünya tröstü yönünde olduğuna kuşku yoktur," diye yazıyordu. "Ama bu gelişme öyle koşullarda, öyle bir tempoda, öyle çelişkiler, çatışmalar ve kalkışmalar (yalnızca ekonomik değil, siyasal, ulusal vb. olanlar) yoluyla ilerler ki, tek dünya tröstü maddi varlık kazanmadan *çok önce*, mali sermayelerin 'ultra emperyalist', dünya çapında birleşmesi meydana gelmeden önce, kaçınılmaz olarak emperyalizm patlayacak, kapitalizm de karşıtına dönüşecektir."[100]

Var olan eğilimlerin derinlemesine tahliline dayalı kestirimler yapmaksızın proletaryanın siyasal mücadelesini yönlendirmek olanaksızdır. Kautsky'nin "ultra emperyalizm" teorisi, somut süreçlerden yalıtılmış bir kestirim olgusuydu. Birkaç ülkede, hatta tek bir ülkede sosyalizmin ilk zafere ulaşması olasılığı hakkında Lenin'in çıkardığı sonuç (emperyalizmde ekonomik ve siyasal süreçlerin yakın karşılıklı bağlantılarını dikkate alarak vardığı sonuç), gerçeklerle doğrulanan bilimsel kestirimin bir örneğiydi.

Kapitalizmin eşit evriminin olanaksız olduğu yolundaki Marksist fikirden hareket eden ve en yüksek aşamasındaki yeni gelişmeleri irdeleyip özetleyen Lenin, emperyalizm altında kapitalizmin eşitsiz ekonomik ve siyasal gelişim yasasını buldu; kapitalizmin doğasının değişmiş olduğunu gösterdi: Kapitalizmin görece sessiz ve aşamalı biçimde evrildiği ve genişlediği dönemin yerini, "görece çok daha şiddetli, sarsıntılı, felaketli ve çatışmalı bir dönem"[101] almıştı. Bu sarsıntılı ve çatışmalı nitelik, tek tek ülkeler içinde, bunların çeşitli toplumsal gelişmelerinde de görülüyordu. Toplumsal devrimin ekonomik ve sosyopolitik, nesnel ve öznel ön gereklilikleri, ülkeden ülkeye değişiyordu, yani devrimci bir durumun gelişmesi farklılık gösteriyordu. Dolayısıyla, dünya ölçeğindeki emperyalist sistemin bir bütün olarak zayıflaması, sistemin en zayıf halkalarından birinde ya da diğerinde zinciri kırmaya elverişli fırsatlar yarattı.

---

99 V. İ. Leni , "İkinci Enternasyonal'in Çöküşü", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 226.

100 V. İ. Leni , "N. Buharin'in 'Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi' Broşürüne Giriş", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 107.

101 *A.y.*, s. 104.

Lenin, "Avrupa Birleşik Devletleri Sloganı Üzerine" başlıklı makalesinde, "ilk önce birkaç, hatta bir tek kapitalist ülkede sosyalizmin zaferi mümkündür"[102] şeklindeki kilit sonucu çıkarırken işte buradan hareket etti. Lenin, "Proleter Devriminin Askerî Programı" başlıklı makalesinde bu noktayı geliştirirken, daha da kesin bir önerme ortaya attı: "Sosyalizm *tüm* ülkelerde eş zamanlı olarak zafere ulaşamaz. İlk önce bir ya da birkaç ülkede zafere ulaşacaktır, diğerleri ise bir süre daha burjuva ya da burjuva öncesi nitelikte kalacaktır."[103] Lenin, kapitalist ülkelerin çoğunda sosyalizmin eş zamanlı zaferine ilişkin önceki Marksist temel ilkeyi, kökten yeni bir yargıyla değiştirdi. Çok geçmeden somut gerçeğin, yani Rusya'da sosyalist devrimin zaferinin kanıtlayacağı o sonuç, Marksist bilimin yeni bir buluşuydu. Her bir ülkenin proletaryasını, savaşa ve emperyalist politikaya karşı güçlü şekilde direnmeye, verili bir ülkede gerekli koşullar olgunlaşır olgunlaşmaz girişilecek belirleyici devrimci eyleme yöneltti. Bir yandan, sosyalist devrimi başaracak ilk devlete komşu ülkelerde "sınıfsal dayanışma hareketi" ve öte yandan, büyük güçlerin, "en sabırlı halkların bile sabrını neredeyse tüketmiş" olan "yıpratma savaşı"na katılması: İşte, kapitalist devletlerin "muazzam üstün gücü"nün, bir kez başlayınca sosyalist devrimi bastıramayacağı ve girişecekleri müdahalenin, daha çok, başka ülkelerde devrime zemin hazırlayacağı yolundaki tezin dayanağı buydu.[104] Lenin, ayrıca, "sosyalist devletin muzaffer proletaryasını ezmek için başka ülkelerin burjuvazisinden gelecek" girişimlere karşı silahlı direnişin gerekliliği hakkında da yazdı. "Öyle durumlarda bizim savaşımız, meşru ve haklı bir savaş olur"du.[105]

Lenin emperyalist zincirin ekonomik açıdan en zayıf, en az gelişmiş kapitalist ülkelerde kırılabileceği yolundaki hatalı tezlere karşı çıktı; dünya devrim sürecinin en az ilerlemiş ekonomik sistemlerle başlayacağı ve devrimin yakında gerçekleşme olasılığının, kapitalist ilişkilerin olgunlaşma derecesiyle ters orantılı olduğu şeklindeki anlayışı reddetti. Ama yüksek düzeyde gelişmiş üretici güçlerin varlığı, kapitalizmin yıkılıp yerine sosyalizmin kurulması için olgun bir tekelci altyapının ya da tekelci devlet altyapısının varlığı da yeterli değildi. Hiç değilse orta düzeyde kapitalist gelişmeye ulaşmış belirli bir ülkede sosyalist devrimin meydana gelmesi için belirleyici önem taşıyan şey, o ülkede özellikle keskin ve uzlaşmaz emperyalist çelişkilerin yoğunlaşması, ek olarak da bir proleter devriminin akışı içinde o zıtlıkları çözebilecek yeteneğe sahip güçlerin varlığıydı. Başarının garantisi ise oportünist çizginin üstesinden gelebilecek ve devrimi yönetebilecek yeteneğe sahip Marksist bir partinin yol gösterdiği proletaryanın liderlik etmesiydi.

---

102 V. İ. Leni "Birleşik Avrupa Devletleri Sloganı Üzerine", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 342.

103 V. İ. Leni , "Proleter Devriminin Askerî Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 79.

104 V. İ. Leni "Savaş Sorununun İçerdiği İlkeler", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 158.

105 V. İ. Leni , "Proleter Devrimi in Askerî Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 79.

Lenin'in defalarca vurguladığına göre, "Kolay talan fırsatlarına sahip olan ve işçilerinin üst zümresine rüşvet verebilen sömürücü ülkeler dışındaki ülkelerde hareketin başlaması daha kolaydır."[106] Orta düzeyde kapitalist gelişmeyi başarmış ülkelerdeki işçi sınıfının bir sosyalist devrim başlatması, yüksek düzeyde gelişmiş ülkelerdeki proletaryanın böyle bir devrim başlatmasından daha kolay olur, ama birinci grup, devrimden sonra sosyalizme ilerlerken daha fazla aşamadan geçmek zorunda kalır. "Geri bir ülke," diye uyarıyordu Lenin, "kolaylıkla başlayabilir, çünkü düşmanı çürümüştür, burjuvazisi örgütsüzdür, ama o ülkenin devam edebilmesi için, yüz bin kat daha tedbirli, ihtiyatlı ve dayanıklı olması gerekir."[107]

Emperyalizm altında sosyalist devrimin gerçekleşeceği ve gelişeceği koşullarla ilgili Lenin'in yaptığı tahlil, açıkça tümelin, tikelin ve bireyselin diyalektiğini temel alıyordu. Lenin, öncelikle, emperyalizm aşamasında dünya kapitalist sisteminin sosyalist devrim için olgunlaştığı gerçeğinden hareket etti. Aynı zamanda, geniş kapsamlı devrimci hareketlerin gerçekleşme koşulları bakımından birbirinden farklı olan geniş bölgeleri saptadı. Son olarak da emperyalist zincirdeki en zayıf halkalar olan ülkeleri saptadı.

Lenin'in yaklaşımı hem soyut bir "ultra emperyalizm" dönemi gelinceye kadar sosyalist devrimi erteleyen Kautsky'nin ve izleyicilerinin sığ bilgiçliğine hem de bir ülkede devrimin başarıya ulaşmasını komşu ülkelerdeki proletaryanın eş zamanlı eyleme geçmesine bağlayan ve soyut şekilde hayal ettiği bir dünya devrimi olmadan böyle bir devrimin başarılı olabileceğini yadsıyan Troçki'nin görüşlerine karşıydı. Lenin'in yaratıcı, tarihsel açıdan özgül tahlili, emperyalist eğilimlerin tüm çeşitliliğinden yola çıkıyordu. Lenin, dünya devrimci hareketinde uluslararası ile ulusalın yeni ilişkisini tanımladı ve bir dünya devriminin ancak birkaç devrimin tek bir devrimci akım yaratacak şekilde birleşmesiyle meydana gelebileceğini gösterdi. O akım, çeşitli hareketleri (yalnızca proletaryanın değil, müttefiklerinin, yani köylülerin, ezilen ulusların vb. hareketlerini de) içerirdi. Dolayısıyla, Lenin, "yeni sistemin zaferi için gerekli koşullara ilişkin eski anlayışı kökten değiştirerek, Rus ve uluslararası proletaryaya berrak bir mücadele ufku açtı".[108]

Lenin, emperyalizme ve sosyalist devrimin ufuklarına ilişkin tahliliyle bağlantılı olarak, devlet sorunu üzerinde de çalıştı. Oportünistler Marx ile Engels'in fikirlerini çarpıttıkları ya da göz ardı ettikleri ve devrimci Sosyal Demokratların bazıları bile bu sorunu yeterli açıklıkla anlamadıkları için bu özellikle önemliydi. Ne var ki bu sorun, salt Marx ve Engels'in geliştirdiği devlet öğretisini

106 V. İ. Lenin, "İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetlerinin Üçüncü Tüm Rusya Kongresi", *Toplu Yapıtlar*, C. 26, Progress Publishers, Moskova, 1972, s. 471-72.

107 V. İ. Lenin, "Tüm Rusya MYK Toplantısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 27, Progress Publishers, Moskova, 1965, s. 291.

108 *V. İ. Lenin'in Doğumunun 100. Yılı Üzerine.* Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesini Tezleri, Novosti Press Agency Publishing House, Moskova, 1970, s. 14.

yeniden yerli yerine koymakla ilgili değil, aynı zamanda, burjuva devletinin evrimini izleyip, proletarya diktatörlüğünü kurmaya yönelik ilk girişimden Birinci Dünya Savaşı bitince başlayacak yeni muharebelere kadar irdelemekle ilgiliydi. "1871'den beri olan değişiklikler mi?" diye yazıyordu Lenin. "Bunların tümü ya da genel karakteri, genel toplamı öyledir ki, bürokrasi *her yerde* (hem bizatihi parlamentarizmde, yerel yönetimde hem de anonim şirketlerde, tröstlerde vb.) çılgın bir düzeye yükselmiştir. Birincisi budur. Ve ikincisi: *Aynı türden* bürokrasi, işçi 'sosyalist' partilerinin ¾'ünü yutmuştur. Sonuç olarak, toplumsal yurtseverler ile enternasyonalistler arasındaki, reformcular ile devrimciler arasındaki bölünme daha da derin bir anlam ve önem kazanmıştır: Reformcular ve toplumsal yurtseverler, bürokratik devlet mekanizmasını *'ıslah etmeye'* çalışırken ... devrimcilerin onu *'ezmeleri'*, o 'askerî-bürokratik devlet mekanizması'nı ezerek, yerine bir 'komün', yeni bir *'yarı devlet'* kurmaları gerekir."[109]

Lenin, devleti "lağvetme", "havaya uçurma" konusundaki anarşist ve benzer görüşleri de kararlılıkla reddetti. "[Sosyal Demokrasinin] ilke olarak devlete düşman olduğunun vurgulanması" çağrısını yapan Buharin'in aksine, Lenin, burjuva devletine yönelik devrimci Marksist yaklaşıma bağlı kalarak, proleter devletinin, yani proletarya diktatörlüğünün burjuvaziye karşı kullanılması gerektiğini savundu.[110]

Lenin, 1916'da ve 1917 başında yazdığı yapıtlarında proleter devriminin devletle ilişkisine özel bir dikkatle eğildi. Bu sorunu kavramak için, Marx'ın ve Engels'in yapıtlarını ayrıntılı olarak inceledi, Kautsky, Pannekoek ve Bernstein tarafından yazılan kitapları ve makaleleri yeniden okudu. Mavi kapaklı bir deftere *Marksizmin Devlete Bakışı* başlığıyla tuttuğu notlar, daha sonra yazdığı *Devlet ve Devrim* adlı yapıtının temelini oluşturdu.

Emperyalist dünya savaşı sırasında, demokrasi uğraşı ile sosyalizm mücadelesi arasındaki özgül ilişki, öncekinden daha belirgin bir nitelik kazandı. Bu ilişki, tekelci tahakküm sisteminin birleştirdiği farklı ülkelerde (hem ezilen hem ezen, hem ileri hem de geri kapitalist gelişme düzeyindeki, hem burjuva demokratik dönüşümlerin genel olarak gerçekleştirildiği hem de bu dönüşümlerin henüz meydana gelmediği ülkelerde) devrimci dönüşümlerin olabilirlik ufuklarını etkiledi. Devrimci durum adım adım ilerledikçe, genel demokratik sloganların önemi, savaşan en büyük ülkelerin bazılarında azalmıyor, artıyordu.

Demokrasi ve sosyalizm mücadelesine yönelik yeni bir yaklaşım gitgide ivedilik kazanıyordu, çünkü bir yandan oportünistler, "saf demokrasi"den yana tavır alıyor, demokratik amaçlar için mücadele ile devrimci hedefleri karşı karşıya koyuyorlardı; öte yandan ise dünya işçi sınıfı hareketindeki enternasyonalistlerin bazıları yanlış, ilkel düşünceler taşıyorlardı. Bu düşünceler, emperya-

109 V. İ. Lenin, *Bütün Yapıtlar*, C. 33, s. 229, 231 (Rusça).

110 V. İ. Lenin, "Gençlik Enternasyonali", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 165-66; V. İ. Lenin, "Birleşik Avrupa Devletleri Sloganı Üzerine", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 342-43.

lizmin kazanmış olduğu gerçeğinden hareket ederek, siyasal demokrasi sorunlarını görmezden gelen "emperyalist ekonomizm"in temsilcilerince (Pyatakov, Buharin) savunulan görüşlerde çarpıcı şekilde anlatımını buldu. Anılan kişiler, bu yönden, Rusya'da kapitalizm kazanmış olduğu için siyasal sorunların önemini yadsıyan 19. yüzyıl sonu ila 20. yüzyıl başındaki Ekonomistlere benziyorlardı.[111] Kapitalizm altında demokrasinin kesinlikle olanaksız olduğunu öne süren "emperyalist ekonomizm" teorisyenleri, demokratik haklar ya da cumhuriyetçi bir yönetimin avantajları için mücadele etmenin hiçbir anlam taşımadığını, parlamenter mücadelenin artık işe yaramaz olduğunu ve "yalnızca sosyalizm"in emperyalist savaşa karşı koyabileceğini savundular. Lenin, Heinrich Laufenberg'in ve Fritz Wolffheim'in yazdığı *Demokratie und Organisation*[112] adlı kitabı okuyunca, "tekelci dönemde burjuva demokrasisi" kurulmasına güvenmenin yanılgı olduğu yolunda Alman sol kanat Sosyal Demokratlarca dile getirilen benzer savlara işaret etti.

Demokrasi için ve sosyalizm için yürütülen mücadelenin diyalektiği, Lenin'in savaş döneminde yazdığı makalelerde ve mektuplarda bir ana izlek olarak belirdi. Egemen sınıfların gericiliğe yöneldiğini gözlemleyen Lenin, "kapitalizmin aynı zamanda kitlelerde demokratik özlemler uyandırdığını, demokratik kurumlar yarattığını, emperyalizmin demokrasiyi reddi ile kitlelerin demokrasi mücadelesi arasındaki zıtlığı şiddetlendirdiğini"[113] belirtti. Burjuva demokratik dönüşümlerin esasen gerçekleştirilmiş olduğu ülkelerde bile, emperyalizme karşı sosyalist bir ayaklanma çıkmasının, savaş sırasında en gerici özünü açığa vuran emperyalizme yönelik öfkenin ve demokratik direnişin yükselmesine kopmaz biçimde bağlı olduğunu gösterdi. Lenin, aynı zamanda, feodal ve yarı feodal ilişkileri ve kurumları hedef alan hareketlerin bile emperyalizm altında antiemperyalist bir karakter kazandığını, çünkü kapitalizmin, eski felaketleri "yeni bir kisveyle" yeniden yarattığını "ve onların eski biçimlerini 'modern' bir temelde geri getirdiği"ni[114] belirtti. Bu durum, iki devrimci hareketin, yani sosyalist hareket ile genel demokratik hareketin ortak bir düşmana, yani emperyalizme karşı mücadelede yakınlaşmasına olanak veriyordu.

Lenin, demokrasi mücadelesi ile sosyalizm mücadelesi arasındaki tarihsel açıdan özgül ilişkiyi (emperyalizm ve dünya savaşı koşullarında) tahlil ederken, gelecekteki sosyalist devrimin başarısını, kapitalist toplumda demokratik hareketin büyümesiyle ilişkilendirdi ve demokrasi için kapsamlı bir devrimci müca-

111 Bkz. V. İ. Lenin, "Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 29; V. İ. Lenin, "N. Buharin'in 'Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi' Broşürüne Önsöz", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 105-06.

112 H. Laufenberg, F. Wolffheim, *Demokratie und Organisation*, Druck und Verlag von H. Laufenberg, Hamburg, 1919, s. 30-31; CPA, IML, f. 2, op. 1. d. 3562, l. 17.

113 V. İ. Lenin, "P. Kievski'ye (Y. Pyatakov'a) Yanıt", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 24-25.

114 V. İ. Lenin, "Tarımda Kapitalizmin Gelişmesini Yöneten Yasalara İlişkin Yeni Veriler", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 95.

dele olmadan, sosyalizm mücadelesinin ve zaferinin mümkün olmadığını gösterdi. Lenin, 1915'te, "Proletaryanın zafere ulaşmasının demokrasiden başka bir yolu, yani demokrasiyi tam olarak yürürlüğe sokmaktan ve en kararlı ifadelerle dile getirilen demokratik talepleri mücadelesinin her adımıyla ilişkilendirmekten başka bir yolu yoktur,"[115] diye yazıyordu. Proletarya, demokrasi mücadelesinde siyasal eğitim kazandı ve halk kitlelerinin gereksinimleri için kavga verirken, devrimci demokrasinin savunucusu, özgürlük hareketinin önder gücü olarak gelişti. Proletaryanın, "daha özgür, daha geniş ve daha açık bir sınıfsal baskı ve sınıf mücadelesi *biçimi*"[116] olarak demokrasi koşullarında gelişmesi, olağanüstü önem taşır. Tüm bunlar, işçi sınıfını sosyalizm mücadelesine hazırlar, demokratik güçleri derleyip toplamasına yardımcı olur ve gitgide nüfusun yeni kesimlerini sosyalist mücadeleye çeker. Lenin, ayrıca, "asıl şey için verilen mücadelenin, kısmi bir şey için mücadeleyle başlamış olsa bile alevlenebileceği"ni[117] sözlerine ekledi. Kitlesel bir demokratik hareketin desteği olmadan, halk karşıtı engellerin prangasından kurtulmuş halk kitlelerinin devrimci yaratıcı çabası olmadan, sosyalist devrim olanaksızdır. Devrim bu sayede muzaffer ve yenilmez olur. Lenin şöyle yazıyordu: "Demokrasi olmadan sosyalizm olanaksızdır, çünkü: 1) proletarya, demokrasi mücadelesi vererek sosyalist devrime hazırlanmadıkça o devrimi gerçekleştiremez; 2) muzaffer sosyalizm, tam demokrasi uygulamaksızın, zaferini sağlamlaştıramaz ve insanlığı, devletin sönümlendiği aşamaya taşıyamaz."[118]

Lenin, aynı zamanda, emperyalizmin yine demokrasi altında sermayenin mutlak gücünü dolaylı yoldan genişleterek sultasını daha da pekiştirdiğini, reformlar yoluyla devrimlere engel olacağını, "mali sermayenin ve genel olarak sermayenin tahakkümünün siyasal demokrasi alanındaki *herhangi bir* reformla ortadan kaldırılamayacağı"nı[119] da vurguladı.

Lenin, proletaryanın sosyalist ereklerinin, genel demokratik hareketin gerisine itilmesine, sosyalist programın ivedi demokratik taleplerden oluşan bir programa indirgenmesine karşı uyarıda bulundu. "*Gerek* asgari programın belirli talepleri ... *gerekse* asgari program taleplerinin *genel toplamı* yoluyla 'temelden farklı bir toplumsal sisteme geçiş' *hiçbir zaman* başarılamaz. Böyle düşünmek, ilke olarak reformculuğu benimseyerek sosyalist devrimin bakış açısını terk etmektir,"[120] diye vurguladı. Lenin, 1916 Aralık'ında şunu belirtti: "Demokrasi mücadelesi ile sosyalist devrim mücadelesinin nasıl *birleştirileceğini*, birincinin

115 V. İ. Lenin, "Devrimci Proletarya ve Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 408.

116 V. İ. Leni , "Sosyalist Devrim ve ve Ulusların Kendi Kaderleri i Tayin Hakkı", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 145.

117 "V. İ. Lenin'den Inessa Armand'a, 25 Aralık 1916", *Toplu Yapıtlar*, C. 35, s. 268.

118 V. İ. Leni , "Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 74.

119 V. İ. Lenin, "Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 145.

120 V. İ. Lenin, "Maksimalizme İlişkin Bir Makale Üzerinde Düşünceler", *Toplu Yapıtlar*, C. 41, s. 384-85.

ikinciye nasıl *tabi kılınacağını* bilmek gerekir. Tüm zorluk burada yatar; tüm öz buradadır."[121] Lenin, burjuva demokrasisini (burjuva reformcuların ve oportünistlerin düşündükleri gibi) toplumsal siyasetin doruğu olarak değil, gelecek sosyalist devrim için ("geçmişe, barışçıl kapitalizme doğru" değil, "geleceğe, toplumsal devrime doğru")[122] daha geniş ve daha özgür bir mücadele alanı olarak gördü. Sosyalizmi ise demokrasinin muazzam boyutta genişlemesi olarak, bütünüyle farklı bir düzeyi olarak, nüfusun çoğunluğu için, emekçi kitleler için sahici demokrasi haline gelişi olarak gördü. Demokrasi uğraşı ile sosyalizm mücadelesi arasındaki diyalektik ilişkiyi ortaya çıkaran Lenin, Bolşevikleri demokratik dönüşümlerin düşmanı olarak gösterme girişimlerini kararlılıkla çürüttü. Şunu belirtti: "Demokratik taleplerden *yanayız*, bu talepler için *yalnızca* biz *içtenlikle* kavga veriyoruz, çünkü bunlar, nesnel tarihsel durumdan dolayı, ancak sosyalist devrimle bağlantılı olarak ileri sürülebilir, başka bir yol yoktur."[123]

Lenin, ulusal kurtuluş hareketleriyle ilgili sorunları, sosyalizm mücadelesiyle bağlantılı demokrasi uğraşının ayrılmaz bir parçası olarak gördü. Emperyalist savaş, proleter devrimine götüren uzlaşmazlıkları şiddetlendirdiği, ulusal sürtüşmeleri körüklediği ve birçok ulusu boyundurukla tehdit ettiği için, bu sorunlar özellikle günceldi. Bu arada, enternasyonalist Sosyal Demokratlar, emperyalizm altında ulusal kurtuluş savaşlarının ve hareketlerinin başarı umutlarıyla ilgili görüşlerinde sıklıkla yanıldılar. Proletaryanın devrimci mücadelesi ile kendi kaderini tayin mücadelesini karşı karşıya getirdiler (Karl Radek), kendi kaderini tayin talebini zararlı, yanıltıcı bir ütopya olarak yorumladılar ve işçi sınıfı ulusal sorunların çözülmesine katılırsa, bunun saptırıcı ve son derecede zararlı bir şey olacağını savundular (Pyatakov, Bosh, Buharin). Rosa Luxemburg'un yapıtlarında tipik bir özellik olarak kapitalizmde ulusal savaşları yadsıyan anlayış, *Internationale* grubunun tezlerinde şöyle ortaya konuldu: "Bu dizginlenmemiş emperyalizm çağında, ulusal savaşlar artık olanaklı değildir. Ulusal çıkarlar yalnızca halk kitlelerini aldatarak onları can düşmanları olan emperyalizmin hizmetine sokar."[124]

Ulusal kurtuluş hareketlerine yönelik bu yaklaşım, olumsuz sonuçlara, devrimci güçlerin hafife alınmasına, antiemperyalist cephenin yapay şekilde daraltılmasına yol açabilirdi. Bu tür yanlışların üstesinden gelme çabasına giren Lenin, proleter devrimine hazırlık sürecinde ortaya çıktığı şekliyle ulusal soruna adanmış bir dizi çalışma ("Devrimci Proletarya ve Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı", "Junius Broşürü", "Kendi Kaderini Tayin Hakkıyla İlgili Tartışmanın Özeti" vb.) yayınladı; bunlar daha sonra Üçüncü Enternasyonal platformunun bütünsel bir parçası haline gelecek olan çalışmalardı. Lenin, "Marksistler için

121 "V. İ. Lenin'den Inessa Armand'a, 25 Aralık 1916", *Toplu Yapıtlar*, C. 35, s. 267.

122 V. İ. Lenin, "Yeni Beliren Emperyalist Ekonomizm Eğilimi", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 18.

123 V. İ. Leni "Barış Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 164.

124 Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, C. 4, Dietz Verlag, Berlin, 1974, s. 44.

son derecede gerekli olan özeleştiri uğruna ve Üçüncü Enternasyonal'e ideolojik temel oluşturması gereken görüşleri enikonu bir sınavdan geçirmek için bunun yapıldığını kuvvetle vurgulamalıyız,"[125] diye yazıyordu.

Lenin, emperyalizm altında ulusal kurtuluş hareketlerinin "kadük" olduğuna ilişkin hatalı düşüncelerin, sıklıkla, sözgelişi Polonyalı ve Hollandalı Sosyal Demokratların kendilerine özgü ulusal koşullarda (*yüzlerce yıllık* geleneklere sahip ve *Büyük Güç statüsü* iddiasındaki küçük uluslar olarak)[126] milliyetçi burjuvazinin halkı aldatmasına karşı yürüttükleri uzun mücadeleden doğduğunu gösterdi. Ayrıca, ulusların kendi kaderlerini tayin etmesinin bazı ülkelerde Sosyal Demokratlarca reddinin ardında yatan güdülerden biri, burjuvazinin emperyalist savaşa katılmak için gerekçe olarak bu talebi kullanma çabasına girmesiydi. Ne var ki, bir ülkede gelişen ayrıksı koşulların zorunlu kıldığı bu tamamen meşru ve anlaşılabilir tutum, mutlaklaştırılarak ele alınınca, genel bir teori konumuna yükseltilince ya da başka ülkelerin Sosyal Demokratlarınca hiç eleştirilmeden olduğu gibi benimsenince, yanlış bir anlayış üretti.[127] Ayrıca, Lenin'in açıkladığına göre, bu yanlışlar soyut, tarihsel olmayan bir emperyalizm anlayışını yansıtıyor, emperyalizm bünyesinde karışıp kaynaşan ve örtüşen ekonomik, toplumsal ve siyasal süreçlerin çeşitliliğinin hiç anlaşılmadığını gösteriyordu. Lenin, Rosa Luxemburg'un mantık çizgisine şöyle itiraz ediyordu: "Emperyalist güçlere *karşı* ulusal savaşlar, yalnızca olası ve olanaklı değil, kaçınılmaz, *ilerici* ve başarılı olması halinde *devrimci*dir; ya ezilen ülkelerde muazzam sayıda (Hindistan ve Çin örneğimizde yüz milyonlarca) insanın elbirliğiyle çaba göstermesini, ya uluslararası koşullarda *özellikle* elverişli bir konjonktürü (örneğin, emperyalist güçlerin bitip tükenmeleri nedeniyle, savaş nedeniyle, aralarındaki düşmanlık nedeniyle vb. felç olarak müdahale edememesini) ya da büyük güçlerden birinde proletaryanın burjuvaziye karşı *eş zamanlı* ayaklanmasını gerektirir (bu sonuncu durum, proletaryanın zaferi için en arzu edilen ve en elverişli olandır)."[128]

Bazıları ezilen, bazılarıysa ezen kategorisinde bulunan ulusların nesnel konumundaki farklılıklar, Lenin'in açıkladığına göre, proleter partilerince izlenen farklı taktiklerde yansımasını bulur: Ezen ülkelerdeki Sosyal Demokratların, uluslara ayrılma özgürlüğü tanınmasını istemeleri ve ezilen ülkelerdeki Sosyal Demokratların, ulusların gönüllü olarak birliğe katılma hakkını savunmaları böyledir. Enternasyonalizmin başka bir yolu olamaz.[129]

Lenin'in ulusal soruna yaklaşımı, yeni ve yaşamsal önemde bir ilkeden yola çıkıyordu: Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı talebi, yalnızca burjuva demokratik bir devrim için değil, sosyalist bir devrim için de geçerliydi.

---

125 V. İ. Lenin, "Junius Broşürü", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 306.

126 V. İ. Lenin, "Yeni Beliren Emperyalist Ekonomizm Eğilimi", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 21.

127 V. İ. Lenin, "Kendi Kaderini Tayin Hakkıyla İlgili Tartışmanın Özeti", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 347-49.

128 V. İ. Lenin, "Junius Broşürü", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 312.

129 Bkz. V. İ. Lenin, "Kendi Kaderini Tayin Hakkıyla İlgili Tartışmanın Özeti", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 346-47.

Lenin, emperyalizme karşı mücadelede proletaryanın, sosyalist devrimin yolunu açan, "onu yakınlaştıran, tabanını genişleten ve küçük burjuvazi ile yarı proleter kitlelerin yeni kesimlerini sosyalist mücadeleye çeken"[130] ulusal kurtuluş hareketlerinin desteğine dayanma olasılığına ve bunun gerekliliğine ilişkin çıkarımlarını geliştirdi ve ayrıntılı olarak betimledi. Ulusal kurtuluş hareketlerinin gelişiminde yeni bir aşamanın başladığına işaret etti: "Emperyalizm, ulusların *yeni* bir tarihsel temelde ezildiği çağdır."[131] Kapitalizmin tekelci aşamasının sonuçlarından biri, emperyalizmin, "en geri kalmış ülkelerde kapitalist gelişmeyi hızlandırması ve böylelikle ulusal baskıya karşı mücadeleyi genişletip şiddetlendirmesi"ydi.[132] Dünyanın toprak olarak paylaşılması, ulusal baskının ve sömürgeci talanın şiddetlenmesi, hammadde kaynakları için, pazarlar ve yeni nüfuz alanları için yürütülen mücadele, son olarak da zaten paylaşılmış olan dünyanın yeniden paylaşımı için girilen emperyalist savaşlar: Tüm bunlar, kaçınılmaz olarak, Avrupa burjuvazisinin yükseliş dönemindeki eski hareketlerden tümüyle farklı olan "yeni", Lenin'in deyişiyle, "burjuva demokratik ulusal hareketler"in[133] ortaya çıkmasına yol açtı. Bu bağlamda Lenin, artık emperyalizmi, yani kapitalist ülkelerdeki emekçi kitlelerin ve sömürgeler ile bağımlı ülkelerdeki ezilen kitlelerin ortak düşmanını hedef alan ulusal kurtuluş hareketinin, devrimci işçi sınıfı hareketinin müttefiki olduğunu savundu.

1916 başında Lenin, proleter devrimi öncesi dönemde ulusal sorunu açık seçik tanımlayıp belirlediği "Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı" konulu tezlerini kaleme aldı. Bu çalışma, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının ancak muzaffer bir sosyalist devrimin sonucunda tutarlı olarak uygulanabileceğini belirten temel öneme sahip ilkeye dayanıyordu. Ulusal kurtuluş mücadelesi ile proleter devrimi arasındaki organik bağlantıyı gösteren Lenin'in vurguladığına göre, emperyalizm altında artan ulusal baskı, Sosyal Demokrasinin, "bu alanda ortaya çıkan çatışmalardan *da* kitlesel eylem için ve burjuvaziye karşı devrimci saldırılar için dayanak olarak daha fazla yararlanması gerektiği"[134] anlamına geliyordu.

"Ülkelerin çoğunun ve dünya nüfusunun büyük bölümünün kapitalist gelişme aşamasına bile ulaşmadığını ya da ancak ulaştığını"[135] savunan Lenin, emperyalizmi ve emperyalizmin ayakta tuttuğu köhne sosyoekonomik yapılar ile gerici rejimleri hedef alan çeşitli ilerici toplumsal hareketlerin ve devrimlerin ortaya çıkmasının çok mantıklı olduğu kanısındaydı. Lenin, emperyalizm altında gelişen büyük kurtuluş hareketlerini incelemenin bilimsel temelini kurdu;

130 V. İ. Lenin, "Avrupa Birleşik Devletleri Sloganı Üzerine", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 339.

131 V. İ. Lenin, "Çeşitli Notlar, 1912-16", *Toplu Yapıtlar*, C. 39, s. 739.

132 V. İ. Leni , "Proleter Devriminin Askeri Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 78.

133 V. İ. Lenin, "Çeşitli Notlar, 1912-16", *Toplu Yapıtlar*, C. 39, s. 739.

134 V. İ. Lenin, "Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 146.

135 V. İ. Lenin, "Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 58-59.

proletaryanın devrimci mücadelesinin bunda oynadığı öncü role işaret etti ve genel antiemperyalist harekette farklı kesimlerin nasıl birleştiğini gösterdi. Bu bağlamda, "toplumsal devrimin, ancak, ileri ülkelerde proletaryanın burjuvaziye karşı giriştiği iç savaş ile azgelişmiş, geri kalmış ve ezilen ülkelerde ulusal kurtuluş hareketi dâhil *bütün bir dizi* demokratik ve devrimci hareketin birleştiği bir çağ biçiminde gerçekleşebileceği"[136] sonucuna ulaştı.

Lenin'in savaş sırasında sosyalist devrim teorisine yaptığı bir başka önemli katkı, "demokrasi *biçimlerinin* ve sosyalizme geçiş *biçimlerinin* çeşitliliği" kavramıydı. Lenin'in emperyalizmin farklı ülkelerdeki ortak ve ayırıcı özelliklerine, o ülkelerin tröstleri ve bankaları arasındaki farklılıklara, çoğunlukla birörnek olan siyasal yapılara ilişkin yaptığı tahlil, bu kavramın temeliydi. Lenin, "İnsanlığın bugünkü emperyalizmden yarınki sosyalist devrime geçerken izleyeceği yolda da aynı çeşitlilik kendini gösterecektir," diye yazıyordu. "Tüm uluslar sosyalizme ulaşacaktır, bu kaçınılmazdır, ama hepsi bunu tıpatıp aynı şekilde yapmayacaktır, her biri şu ya da bu demokrasi biçimine, şu ya da bu proletarya diktatörlüğü çeşidine, toplumsal yaşamın farklı yönlerinde değişik hızlarla gerçekleşen sosyalist dönüşümlere kendinden bir şey katacaktır. Geleceğin *bu* yönünü 'tarihsel maddecilik' adına monoton kurşuni bir renge boyamak kadar, teori açısından daha ilkel ya da pratik açısından daha gülünç bir şey yoktur. Böyle bir şeyi ancak acemi boyacılar yapar."[137]

Lenin, çeşitlilikte birliği saptayabildi ve ikincisi uğruna birinciyi feda etmedi. "Emperyalizm döneminde toplumsal devrim" kavramına somut anlam kazandırdı. Yaklaşan devrimi, salt proletarya ile burjuvazi arasında bir hesaplaşma olarak değil, burjuvazi ile bir bütün olarak antiemperyalist (proleter, yarı proleter, küçük burjuva, ulusal kurtuluşçu vb.) hareketler arasında bir hesaplaşma olarak, anlık bir olay olarak değil, dünyanın gerçekten yenilendiği uzun ve çok karmaşık bir süreç olarak gördü. "Toplumsal devrim," diye yazıyordu 1915'te, "tek bir meydan savaşı değil, ekonomik ve demokratik reformlara ilişkin her türden sorunlar üzerinde süren ve ancak burjuvazinin mülksüzleştirilmesiyle tamamına erecek bir dizi meydan savaşını kapsayan bir dönemdir."[138]

Lenin'in emperyalizmi tahlil etmesi ve sosyalist devrim teorisini geliştirmesi, dünya devrimci hareketinin büyümesi açısından, kuvvetlerini uluslararası bir ölçekte derleyip toplaması ve başta Rusya olmak üzere farklı ülkelerde başarıya ulaşması açısından büyük ideolojik, teorik ve siyasal öneme sahipti. Lenin, böylelikle, Üçüncü Enternasyonal'in ve bugünkü uluslararası komünist hareketin ideolojik ve teorik temelini kurdu.

---

136 *A.y.*, s. 60.

137 *A.y.*, s. 69-70.

138 V. İ. Leni "Devrimci Proletarya ve Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 408.

DEVRİMCİ ENTERNASYONALİST GÜÇLERİN ÖRGÜTSEL VE SİYASAL OLARAK GÜÇLENDİRİLMESİ

Emperyalist savaştan devrimci çekilme hareketi, tüm ülkelerin enternasyonalistlerinin birlik olmasını gerektiriyordu. Emperyalist hükümetlerin yanında yer alan oportünistler, uluslararası sosyalist birlik fikrine oynamayı sürdürdükleri için, bu gereklilik iyiden iyiye arttı. Bazı Sosyalistler, İkinci Enternasyonal'in ideolojik ve siyasal çöküşünü görmezden geldiler; fiili olarak da, düşman ülkelerin sosyal şovenistlerini uzlaştırarak bile olsa bu örgütü sosyal milliyetçi bir temelde yeniden kurma çabasına girdiler. Bolşevikler, savaş karşıtı hareketin devrimci kuvvetlerini pekiştirmekte belirleyici bir rol oynadılar. Emeğin gerçek uluslararası birliğini sağlamayı, en başta devrimci öncüyü güçlendirmeyi, Üçüncü Enternasyonal'in unsurlarını birleştirmeyi amaçladılar.

Lenin, ilke olarak oportünistlerden tamamen kopmakta ısrar ederken, yeni, bağımsız Marksist partiler oluşturmak bir yana, o çizgiyi uygulamanın bile içerdiği büyük güçlüklerin ayırdındaydı. Farklı ülkelerde işçi sınıfı hareketinin eşitsiz gelişimini, her bir ülkedeki farklı durumu, her birinin özgül deneyimini ve farklı partilerin bakış açısını hesaba katmak gerekliydi. Lenin, uluslararası düzeyde alınan kararların, "*tek tek* ülkelerde sosyal şovenizme karşı mücadelenin gerek hızı, gerekse somut koşulları" ile ilgili sorunları çözemeyeceğini; "bu bakımdan, çeşitli partilerin özerkliğinin tartışmasız olduğu"nu[139] vurguladı. Serinkanlı ve uzak görüşlü bir siyasetçi olarak Lenin, yeni, bağımsız Marksist partiler kurmaya en uygun zamanın belki de henüz gelmediği kanısındaydı. Temmuz 1915'te şöyle yazıyordu: "Yeni ve Marksist bir Enternasyonal oluşturmak için koşulların olgun olup olmadığını yakın gelecek gösterecektir. Eğer koşullar olgunsa, Partimiz, oportünizmden ve şovenizmden temizlenmiş bir Üçüncü Enternasyonal'e seve seve katılacaktır. Eğer olgun değilse, demek ki bu temizliği gerçekleştirmek için az ya da çok uzun bir evrim dönemi gerekli olacaktır. O zaman Partimiz, çeşitli ülkelerdeki koşulların devrimci Marksizmi temel alan uluslararası bir işçi birliği kurulmasına olanak vereceği zamanı beklerken eski Enternasyonal çatısı altında en uç muhalefeti yürütecektir."[140] Bu duruşu alan Lenin, Eylül 1915'te ilk Uluslararası Sosyalist Konferansın toplandığı, Bern yakınında İsviçre Alplerindeki Zimmerwald köyünden adını alan Zimmerwald Hareketinde devrimci Sosyal Demokratları sağlam bir birlikte toplamak için çalıştı.

Söz konusu konferansı düzenleme fikri, İtalyan Sosyalist Partisi'nden çıktı. Mayıs 1915'te parti, Enternasyonal'in ilkelerine ve kararlarına bağlılığını sürdüren, "iç barış" politikasına karşı, proleter sınıf mücadelesi temelinde derhâl barış için hiç gecikmeden harekete geçmeye hazır olan partilerin ve işçi örgüt-

139 V. İ. Lenin, "Sosyal Şovenizme Karşı Mücadele Üzerine", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 203.

140 V. İ. Lenin, "Sosyalizm ve Savaş", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 330.

lerinin (ya da bileşenlerinin) katılacağı bir konferans düzenlemeye karar verdi. Kısa süre sonra, bu girişimin sponsorluğu merkezcilikten yana olanlara geçti; başlarında, İsviçre Sosyal Demokrat Partisi Sekreteri ve *Berner Tagwacht* gazetesi yayıncısı Robert Grimm bulunuyordu.

Görünüşte tüm muhalif grupları birleştirmeye uğraşan sponsorların aslında çoğunlukla merkezcileri davet etmeyi planladıkları, konferans için yapılan hazırlık toplantısında ortaya çıktı. Sponsorlar, Fransa, Hollanda ve İsveç sosyalist partilerinin lider takımlarındaki sosyal şovenistleri davet etmekten bile söz ettiler. Öte yandan, Hollandalı Marksistlerin, Bulgar Tesnyak'ların, İskandinavyalı solcuların, Almanya'daki tüm sol grubun ve Letonyalı Sosyal Demokratların temsilcilerini hazırlık toplantısına katılmaya çağırma konusunda RSDİP Merkez Komitesi adına sunulan bir öneriyi reddettiler.[141] Konferans, barış için proletaryanın ortak eyleme geçmesi çağrısı yapacak ve bu amaçla bir merkez oluşturacaktı ama yeni bir Enternasyonal kurmayacaktı.

Tüm bunlar, uluslararası bağları yeniden kurmaya yönelik yakın tarihli beyhude girişimleri andırıyordu. Tüm uluslararası konferanslar (İtalyan ve İsviçreli sosyalistlerce Eylül 1914'te Lugano'da, yansız ülkelerden sosyalistlerce Ocak 1915'te Kopenhag'da düzenlenen konferanslar, Mart 1915'te yapılan sosyalist kadın konferansı ve Nisan 1915'te yapılan sosyalist gençlik konferansı), bu etkinliklere katılanların İkinci Enternasyonal'in çöktüğünü ve sosyal şovenizmle mücadele etmek gerektiğini görmezden geldiklerini ortaya koydu. Bu nedenle, böyle konferanslar en halis niyetlerle düzenlenmiş olsa bile, "en iyimser deyişle, *yerinde saymaktan* başka bir şey değildi".[142]

Bolşeviklerin katıldığı kadın ve gençlik konferansları bile, barışçı kararlardan öteye geçmedi. Sol kanattan bazıları dâhil, delegelerin çoğu, temelde doğru görünen, savaşı emperyalist olarak tanımlayan, "anayurt savunması" sloganını mahkûm eden, işçileri kitlesel eyleme çağıran ama mevcut Sosyal Demokrat partilerin ve liderlerinin izledikleri çizgiyi değiştirebilecekleri umuduna bel bağlayan kararlardan yana oy kullandı. Sol kanatta yer alanların birçoğu, bunun, sosyal şovenistlere ve destekçilerine karşı aralıksız mücadele gerektirdiğini anlayamadı. RSDİP Merkez Komitesi delegasyonu, kadın konferansında benimsenen karar lehine oy kullanmayı işte bu yüzden reddetti. Gençlik konferansında, Bolşevik delegasyonu, görüşlerini tam olarak dile getirme olanağından yoksun bırakıldı ve bunu kınamak için konferansı terk etti. Ancak o zaman, uzlaşma sağlamak için, Bolşevik karar taslağı açıklandı.

Ama çeşitli renklerden merkezcilerin konferansa geniş katılımı solun birleşip bütünleşmesini ne denli zorlaştırırsa zorlaştırsın, merkezci liderlerin girişimleri ne olursa olsun, bu, Lenin'in savunduğuna göre, yeni, devrimci bir Enternasyonal

141 *Die Zimmerwalder Bewegung. Protokolle und Korrespondenz*, C. 1, Hrsg. von H. Lademacher, Mouton, Lahey-Paris, 1967, s. 37-40.

142 V. İ. Lenin, "Sosyalizm ve Savaş", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 325.

fikrinden caymak için bir gerekçe olamazdı. Gündemdeki kilit sorunu çözmek için, "başlangıçta sayıca ne denli az olursa olsun bu Marksist unsurları bir araya getirmek; ... tüm topraklardan işçilere ... onlar adına çağrı yaparak, şovenistlerle bağlarını koparmalarını ve Marksizmin eski bayrağı çevresinde toplanmalarını istemek ..."[143] için bu fırsattan yararlanmak çok önemliydi.

Kitlelerin savaşa karşı kendiliğinden gelişen duyguları çoğu kez barışçılık kokuyor ve devrimci faaliyet yerine barış sloganları öğütleyen merkezci vaazlarla birleşiyordu. İçtenlikle savaş karşıtı olan sosyalistlerin birçoğu, gerçek niyetleri ne olursa olsun, bu yolu tutmaya sürüklendi.

Lenin, devrimci Sosyal Demokratların "(1) sosyal şovenistleri ve oportünistleri tartışma götürmez şekilde mahkûm eden, (2) devrimci bir eylem programı sunan..., (3) 'anayurt savunması' şiarına vb. karşı çıkan ortak bir *ilke* bildirisi"[144] ile kendilerini göstermelerini işte bu yüzden özellikle gerekli görüyordu.

Lenin, partili yoldaşlarıyla bu meseleleri görüşürken, hiç zaman yitirmeden, ortak bir bildiri hazırlamak için başka ülkelerdeki devrimcilerle gerekli temasları kurmaya çalıştı. Bu, onların ideolojik ve dolayısıyla örgütsel bağdaşıklığına katkıda bulunabilirdi. Bu uluslararası bildiri için ortak bir temel bulma kaygısı içinde Lenin, kabul edilebilir bazı formüllerin, ayrıntılara ilişkin bazı ödünlerin olabilirliğine özellikle işaret etti. Lenin, kişisel yazışmaları ve ilişkileri yoluyla, Karl Radek, Aleksandra Kollontay ve David Wijnkoop aracılığıyla, uluslararası işçi sınıfı hareketindeki tüm sol unsurları ortak bir metin hazırlamak üzere seferber ediyordu. *Communist* adlı Bolşevik dergisinin konferans tarihinde yayın hayatına girmesi önemli bir katkıydı. Derginin ilk sayısında, Lenin'in kaleme aldığı "İkinci Enternasyonal'in Çöküşü" dâhil üç makale ile savaş, devrim ve Enternasyonal üzerine Bolşevik kararlarını açıklayan "Sosyalizm ve Savaş" broşürü çıktı.[145]

Solu birleştirip güçlendirme ve geniş temsilini sağlama uğraşı, konferansı düzenleyenlerin engelleriyle karşılaştı. Üstelik, sol kanadın bazı temsilcilerinin teorik ve siyasal duruşu yeterince net değildi; konferans arifesinde bildiri taslağını hazırladıkları sırada bu da ortaya çıktı. Lenin, sosyal şovenizmle mücadele sorununun açık seçik bir formülasyonunu arıyordu. Bolşeviklerin temel politikasını diğer devrimci Sosyal Demokratlara en uygun gelecek şekilde savunan bir sol kanat karar tasarısı hazırladı.[146]

Lenin'in girişimiyle, devrimci enternasyonalistler, konferans başlamadan önce ayrı bir toplantıda bir araya geldiler. Bolşeviklerden ve Polonyalı Sosyal

143 *A.y.*, s. 328.

144 "V. İ. Lenin'den Aleksandra Kollontay'a, 11 Temmuz 1915 sonrası", *Toplu Yapıtlar*, C. 35, s. 193-94.

145 V. İ. Lenin, "İkinci Enternasyonal'in Çöküşü", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 205-59; "Sosyalizm ve Savaş", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 295-338.

146 Bkz. V. İ. Lenin, "Sol Sosyal Demokratlarca Birinci Uluslararası Sosyalist Konferansına Önerilen Karar Tasarısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 345-48; "Zimmerwald'daki Birinci Uluslararası Sosyalist Konferansı", *Toplu Yapıtlar*, C. 41, s. 349-51.

Demokratlardan başka, bazı kaynaklara göre Letonyalı Sosyal Demokratlar, Almanya'nın, İsviçre'nin, İsveç'in ve Norveç'in sol kanat enternasyonalistleri, Fransız sendikal hareketin merkezci muhalefeti ve Troçki de bu toplantıya katıldı. Rus ve Polonyalı delegelerin önceden üzerinde anlaştıkları gibi, toplantıda, Radek'in hazırladığı ve Lenin'in bazı değişiklikler yaptığı bir karar tasarısının konferansa sunulması kararlaştırıldı. Lenin, dünya savaşının niteliğine ve uluslararası Sosyal Demokrasinin taktiklerine ilişkin bir rapor sundu. Devrimci Sosyal Demokratların bazı değişikliklerle ve genişletilerek benimsenen "Dünya Savaşı ve Sosyal Demokrasinin Görevleri" başlıklı karar tasarısı, genel olarak Bolşevik görüşünü yansıtıyordu.[147]

Zimmerwald Konferansı 5-8 Eylül 1915'te yapıldı. Katılımcıların bileşimi, Lenin'in çizmiş olduğu yol haritasının onaylanmasına elverişli değildi. On bir ülkeden katılan 38 delegenin çoğu bocalama içinde ve neredeyse Kautsky'nin izindeydi. Almanya'dan Ledebour'un başını çektiği bu grup, konferansın sağ kanadını oluşturdu. En başta Grimm'in, Troçki'nin ve Roland-Holst'un temsil ettiği, Zimmerwald Merkezi denilen grup, bu sağ kanada destek verdi. Lenin'in önderliğindeki sol kanattaki sekiz enternasyonalistten oluşan grup ise Rus, Letonya, Polonya, Almanya, İsviçre, İsveç ve Norveç Sosyal Demokratlarını temsil ediyordu. Bu grubun müttefiki Hollandalı *De Tribune*'cüler konferansta hazır bulunmadı ama Bolşeviklerin ideolojik duruşunu destekledi. Liebknecht de konferansa gönderdiği mektupta devrimci enternasyonalistleri desteklediğini duyurdu.[148]

Konferansta tutarlı bir çizgi izlemenin güç olmasının başka bir nedeni, merkezciliğe değişik derecede eğilim gösteren sağ kanadın, hatalı eylemlerin ve sloganların verdiği zararı düpedüz anlamayan ya da bildikleri ülkedeki işçi sınıfı hareketinin özgül yönlerini mutlakmış gibi ele alan birçok dürüst Sosyal Demokratı da kapsıyor olmasıydı. Lenin, ortak noktalar bulma çabasıyla, bunların akıl yürütme tarzını ve sol kanadın karar tasarısına yaptıkları itirazları irdeledi. Konferansın kararını benimsemede bir miktar ödün verilebileceği kanısındaydı.[149]

Lenin, kapitalizmin yıkılmasıyla ilgili sorunların ancak savaştan sonra gündeme geleceğini öne süren merkezcilerin bu tezlerinin iç yüzünü görebilme yeteneğine tüm delegelerin sahip olmadığı gerçeğini hesaba katmak zorundaydı. Bu tezlerin, hemen propagandaya başlamayı, devrimci eyleme hazırlanmayı ve eylemin kendisini reddetmek anlamına geleceğini delegelerin tümü anlayamadı. Lenin, bu yüzden, devrimci durum ile devrim ve getirdiği görevler arasında-

147 Bkz. V. İ. Leni , "Dünya Savaşı ve Sosyal Demokrasinin Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 27, s. 487-88 (Rusça).

148 Karl Liebknecht, *Ausgewählte Reden...*, s. 315-17.

149 Bkz. V. İ. Lenin, "Uluslararası Sosyalist Konferansında Devrimci Marksistler, 5-8 Eylül 1915", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 391; "Zimmerwald'daki Birinci Uluslararası Sosyalist Konferansı", *Toplu Yapıtlar*, C. 41, s. 355; *Die Zimmerwalder Bewegung...*, C. 1, s. 153-54.

ki bağı sabırla açıkladı. Konferans delegelerine dağıtılan "Sosyalizm ve Savaş" başlıklı broşüründe, savaşın son derecede şiddetli bir krize yol açtığını ve devrimci duygular uyandırdığını anımsatarak, o duyguların yayılmasına ve doğru yönde gelişmesine yardım etmek gerektiğini yazıyordu. "Büyük Güçlerin birinci ya da ikinci emperyalist savaşı sırasında ya da sonrasında, o savaşla bağlantılı olarak güçlü bir devrimci hareketin alevlenip alevlenmeyeceğini önceden kestirmek olanaksızdır; durum ne olursa olsun, sistemli olarak ve hiç yalpalamadan o doğrultuda çalışmak bizim kaçınılmaz ödevimizdir,"[150] diye vurguluyordu. Proletaryanın ne zaman devrimci eyleme yöneleceği ve bu yönelişin hangi biçimlere bürüneceği, hangi yolları tutacağı sorusuna henüz kesin olarak yanıt verilemeyeceğini, çünkü olayların ve kitle hareketinin gelişme tarzının henüz gerekli koşulları üretmediğini düşünüyordu. Görev, genel olarak doğru bir siyasal çizgi belirleyerek, ulusal, yerel, mesleki ve başka özgül yönlere gereken dikkati göstererek bu çizgiyi kitlelere mal etmekti.

Konferansın başarısına halel getirmeksizin, sağa eğilim göstermesini önleyecek ve aşırı sağ kanattan bile belirli ödünler koparacak eylem biçimleri seçilmesi gerekliydi.

Zimmerwald Konferansındaki güçler dengesi, devrimci Sosyal Demokratların hazırladıkları ve hararetli tartışmalar sırasında Lenin'in enine boyuna gerekçelendirdiği karar tasarısını ve manifestoyu kabul ettirmelerini olanaksız kıldı.[151] Konferansın genel belge taslağını hazırlamakla görevli olan ve Lenin'in Zimmerwald sol kanadını tek başına temsil ettiği komisyonda olsun, genel kurulda olsun, Lenin, manifestonun sağ kanada uygun bir anlayışla hazırlanması için sağcılarca yapılan ısrarlı girişimlere karşı savaşmak zorunda kaldı. Sonuç olarak, "devrimci Marksizmin temel görüşlerinin birçoğu benimsendi".[152]

Manifestonun metnini tahlil eden Lenin, pratikte bu metnin, tutarlı ve yeterince açıksözlü olmamasına karşın, "oportünizmden ve sosyal şovenizmden ideolojik ve pratik olarak kopma yönünde atılmış bir adımı ifade ettiği"ni belirtti.[153] Örneğin, manifesto, sol kanadın Zimmerwald karar tasarısında emperyalist savaşla ilgili değinilen en önemli noktaları kapsamakla birlikte, nesnel koşulların sosyalizm için olgunlaştığı gerçeğini belirtmeden geçti. "Anayurt savunması"yla ilgili burjuva düşüncesini eleştirdiği halde, sosyalist hareketin önde gelen liderlerinin ve basın organlarının nasıl şevkle bunun reklamını yaptıkları konusunda tek söz etmedi. Sol kanadın karar tasarısına uygun olarak, manifesto, sosyalist örgütlerin ve işçi örgütlerinin, bütçe ödenekleri lehine oy

150 V. İ. Lenin, "Sosyalizm ve Savaş", *Toplu Yapıtlar,* C. 21, s. 313.

151 Bkz. V. İ. Lenin, "Zimmerwald'daki Birinci Uluslararası Sosyalist Konferansı", *Toplu Yapıtlar,* C. 41, s. 353-55; "Uluslararası Sosyalist Konferansında Devrimci Marksistler, 5-8 Eylül 1915", *Toplu Yapıtlar,* C. 21, s. 389-93.

152 V. İ. Lenin, "İlk Adım", *Toplu Yapıtlar,* C. 21, s. 384.

153 Bkz. *a.y.*, s. 384-85; *Die Zimmerwalder Bewegung...*, C. 1, s. 166-69.

vermekle, bakanlık görevini kabul etmekle ve "iç barış" tezini tanımakla, İkinci Enternasyonal kongrelerinin kararlarından doğan ödevlerini ihmal ettiklerini, USB'nin görevini yerine getiremediğini belirtti. Ne var ki, bu noktayla ilgili hiçbir açıklama yapılmadı ve İkinci Enternasyonal'in oportünistler yüzünden çökmesiyle ilgili hiçbir şey söylenmedi. Manifestoda ve konferansın kabul ettiği kararda, hapse atılan ve zulüm gören siyasal eylemcilerle dayanışma duyguları dile getirilerek, barış mücadelesinin özgürlük mücadelesi olduğu, uluslararası kardeşlik ve sosyalizm mücadelesi olduğu söylendi, "ortak dava" için, "sosyalizmin kutsal ülküleri için" mücadelede fedakârlıkların gerekli olduğu vurgulandı. Devrim savaşçıları, örnek alınacak kişiler olarak alkışlanıyor ve "devrimci ruhu uyandırmak" gerektiği belirtiliyordu. Ama manifesto, barış mücadelesinin sosyalizm uğruna devrimci mücadele anlamına geldiğini belirterek karar tasarısını tekrarlamasına karşın, devrimci mücadele araçları hakkında doğrudan herhangi bir şey söyleyemedi.

Zimmerwald solu, bu manifestoyu, "Enternasyonal'in diğer unsurlarıyla el ele" katılmaya hazır olduğu mücadeleye bir çağrı olarak görüp imzaladı. Aynı zamanda da manifestodaki eksikliklere işaret eden ve "emperyalizm çağında proletaryanın karşı karşıya kaldığı görevlerle ilgili Marksist tavrı kararlılıkla savunma" niyetinde olduğunu duyuran özel bir demeç yayınladı.[154]

Lenin, tutarsızlığı vurgulamak ve daha fazlasını başarmak için tam özgürlük ve fırsat sağlayan bir durum hâlâ varken, o adımı atmayı reddetmenin sekterlik olacağını söyledi: "Sosyal şovenizme karşı yükselen uluslararası protesto hareketine bağlı kalmayı, sırf bu hareket yavaş olduğu için, 'yalnızca' bir tek ileri adım attığı için, yarın geri adım atmaya hazır ve teşne olduğu için reddetmek, kötü bir savaş taktiği olurdu."[155]

Zimmerwald Konferansı, uluslararası bir devrimci Sosyal Demokrat grubunun, yani Zimmerwald solunun sağlamlaşmasına olanak sağladı ve bu grubun, "Kautsky'cilerle, Sol Menşeviklerle ve Sosyalist Devrimcilerin bir kesimiyle belirli uzlaşmaları" kabul ettiği bir bütünleşmenin yolunu açtı.[156] Katılımcıları arasından tutarsızlık gösterenlere, bocalayanlara, hatta bazen devrime karşı çıkanlara karşı ideolojik ve siyasal mücadeleyi içeren bu uzlaşma, son tahlilde, taslağını Lenin'in hazırladığı ve Bolşeviklerin ısrarla savunduğu RSDİP Merkez Komitesinin (1914) "Savaş ve Rus Sosyal Demokrasisi" başlıklı manifestosunda çizilen yol haritasına uygun olarak sosyal şovenizmden ve oportünizmden kopma yönünde bir ilerlemeyi ifade ediyordu. Konferansın başka bir başarısı ise yarı merkezcilerin liderliğinde olmakla birlikte, eski USB'nin itirazlarına aldırmayan ve benimsediği taktikleri kınayan bir manifesto temelinde Uluslararası Sosyalist Komisyonun (USK) kurulmasıydı. Lenin'in yazdığına göre, konferansın önemi,

154 Bkz. V. İ. Lenin, *Tüm Yapıtlar*, C. 27, s. 492, 493 (Rusça).

155 V. İ. Lenin, "İlk Adım", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 387.

156 V. İ. Lenin, "'Sol' Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı", *Toplu Yapıtlar*, C. 31, s. 72.

"III. Enternasyonal'in ilk adımı; gönülsüz ve tutarsız olsa bile oportünizmden *ayrılma yönünde* atılmış bir adım..."[157] olmasıydı.

Zimmerwald hareketinin sonraki gelişimi, bu betimlemeyi tümüyle doğruladı. Belirli bir dönem, "Zimmerwald" sözcüğü, savaş karşıtı mücadele güçlerini derleyip toplayan bir slogan haline geldi; sosyalist ve kitlesel işçi sınıfı hareketinin gelişmesini tüm dünyada etkiledi. Zimmerwald kararlarını kınayan ve bunların yayılmasını engellemek için ellerinden geleni yapan bazı Sosyal Demokrat parti liderlerinin çabalarına rağmen bu kararlar öne çıktı. Birçok Sosyal Demokrat örgüt ve başka işçi örgütleri ile muhalefet grupları Zimmerwald Birliği'ne katılma isteği gösterdi. Birliğin etkisi, ülkeler ve kıtalar boyunca emekçi kitleler arasında yayılmayı sürdürdü.[158]

Aynı zamanda, Zimmerwald Birliği'nin sağ kanadının merkezci yönelimi de tıpkı sosyal şovenizmden kopmakta gösterdiği isteksizlik ve savaş karşıtı mücadeleye getirdiği barışçı yorum gibi, kendini hissettirdi. Sağ kanat, birliğin Kautsky'yle bağlarını güçlendirmesi için sürekli baskı yaptı. Kautsky ve Haase ise Zimmerwald Konferansı kararlarını desteklediklerini söylediler. Almanya'da büyüyen kitlesel savaş karşıtı hareketin ve hoşnutsuzluğun, bir yandan, Reichstag'da Haase, Bernstein ve Ledebour önderliğindeki Sosyal Demokrat merkezcileri 21 Aralık 1915'te savaş ödeneklerine karşı oy kullanmaya yöneltmesi, ama öte yandan, aynı merkezcilerin, Alman Sosyal Demokrasisinin devrimci unsurlarını birleştirmeyi ve Üçüncü Enternasyonal'i kurmayı amaçlayan devrimci *Internationale* grubunun çizgisine karşı mücadele etmeleri, bu bakımdan tipik bir durumdu. Birinci olguda, merkezcilerin "isyan"ı, savaşın sürdürülmesine karşı çıkmanın ötesine geçmedi; Almanya'nın sınırları ve bağımsızlığı artık tehlikede olmadığı için, merkezci çizginin, başka şeyler yanında, Zimmerwald Konferansı kararlarına da dayandığını öne sürdüler. Zimmerwald sağı, eş zamanlı olarak da, *Internationale* grubunca izlenen çizginin Zimmerwald manifestosuna aykırı olduğunu savunmaya çalıştı.

Bu arada, Zimmerwald solu, sosyal şovenizmden kopma yönündeki çizgisini sürdürdü. Zimmerwald manifestosunu yalnızca bir başlama noktası olarak gördü ve içerdiği hükümleri, gerçek devrimci güçleri sağlamlaştırarak daha da geliştirmeye çalıştı. Kasım 1915'te Lenin şöyle yazıyordu: "Zimmerwald Manifestosu kendi başına *yetersiz*dir; Kautsky ve Şürekâsı, 'tek bir ileri adım' atılmaması *koşuluyla*, bunu sineye çekmeye hazırdır. Biz bunu kabul *etmeyiz*, çünkü bu *katıksız ikiyüzlülük*tür."[159] Zimmerwald solu, konferans için hazırlamış olduğu belgeleri yaydı. *International Leaflets* ve teorik dergi *Der Vorbote* yayınlanmaya başladı. Rusya'daki ve yurt dışındaki Bolşevik örgütleri, Zimmerwald solu çizgisinin mücadelesine muazzam katkıda bulundu. Lenin'in ve uluslararası sosyalist

157 "V. İ. Lenin'den G. Y. Zinovyev'e, 8 Eylül 1915 sonrası", *Toplu Yapıtlar*, C. 43, s. 489.

158 Bkz. Arnold Reisberg, *Lenin und die Zimmerwalder Bewegung*, Dietz Verlag, Berlin, 1966, s. 186-92.

159 "V. İ. Lenin'den Aleksandra Kollontay'a, 9 Kasım 1915", *Toplu Yapıtlar*, C. 35, s. 211.

hareketteki yoldaşlarının gösterdikleri tüm o çabalar, kitlesel devrimci faaliyetin geliştirilmesini temel alıyordu. Zimmerwald hareketinin sol kanadı, onların etkisiyle güç kazanıyordu. Ne var ki, Grimm'in liderlik ettiği USK, Zimmerwald kararlarını merkez sağ bir anlayışla yorumlamaya çalıştı.

Lenin bu tasarılara karşı çıktı ve Zimmerwald Konferansında oybirliğiyle onaylanan ilkeleri daha da özgülleştirip geliştirmeye yönelik çabaların o ilkeleri çarpıtmaması gerektiği konusunda diretti. Zimmerwald belgelerinin, barış mücadelesiyle sosyalizm mücadelesi arasındaki bağdan, proletaryanın devrimci sınıf mücadelesinden söz ettiğini ve konferansın, "uluslararası proletarya kitlelerinde devrimci ruhun uyandırılması"na "resmen söz verdiği"ni, bir mektubunda USK'ye anımsattı. Lenin, barış mücadelesi ile kitlesel devrimci eylem arasındaki bağa, toplumsal yurtseverlik ile oportünizm arasındaki bağa ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkına dair sorunların USK oturumlarında ve sonra da enternasyonalistlerin yeni bir konferansında görüşülüp tartışılmasını önerdi, "çünkü uluslararası bir ölçekte *birleşik eylemi* hayata geçirmek için hem temel ideolojik görüşlerde netlik hem de tüm pratik eylem yöntemlerinde mutlak kesinlik gerekir"di. Lenin, "bugünkü uluslararası sosyalizm bünyesinde yer alan *temel akımların ve eğilimlerin*" hemen birleştirilmesini beklemiyordu. Bununla birlikte, ayrışan tutumları hiç değilse saptamanın ve dahası, bunları işçilere açıklamanın önemli olduğu düşüncesindeydi. Bu, Zimmerwald hareketi içindeki çeşitli eğilimlerin, kitlelerce özellikle kendi pratik eylemleriyle ilişkili olarak anlaşılmasına yardımcı olurdu.[160] Lenin, USK'nin Şubat 1916'da düzenlediği genişletilmiş bir konferansta ve Zimmerwald Birliği'nin ikinci konferansına hazırlık çalışmaları sürecinde de aynı çizgiyi izledi. "RSDİP Merkez Komitesinin İkinci Sosyalist Konferansına Sunduğu Öneriler" başlıklı yazısı, görüşülüp tartışılmak üzere, Fransa'da, Almanya'da, Britanya'da, İsviçre'de, İtalya'da, Hollanda'da, Norveç'te, İsveç'te ve başka ülkelerde bulunan tüm sol Sosyal Demokratlara ve Bolşevik örgütlerine gönderildi.[161]

Savaş karşıtı hareketlerin o zamana kadar gösterdiği büyüme nedeniyle, merkezciler ve bazı sağcı sosyalistler, savaş karşıtı propagandalarına hız vermek zorunda kaldılar; ne var ki, sırf demokratik bir barış istemekle yetindiler ve devrimci mücadele sloganlarından sakındılar. Merkezciler ile sosyal şovenistlerin barışçı platformda kurdukları ittifak, Zimmerwald hareketinin yalnızca gelişmesi açısından değil, ayakta kalması açısından da çok gerçek bir tehdit oluşturdu. Bu nedenle, Lenin ve başka ülkelerden enternasyonalistler, Zimmerwald Birliği'nin ikinci konferansından yararlanarak, sosyal şovenistleri daha çok teşhir etmeye, toplumsal barışçıları eleştirmeye, savaştan devrimci çekilmeyi kamuoyuna benimsetmeye ve bu amaç yönünde mücadele edebilecek herkesin desteğini kazanmaya karar verdiler.

160 Bkz. V. İ. Lenin, "Uluslararası Sosyalist Komite'ye (USK)", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 372, 373.

161 Bkz. V. İ. Lenin, *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 373, dipnot 65.

Zimmerwald'cıların ikinci konferansı, 24-30 Nisan 1916 arasında Bern yakınındaki Kienthal dağ köyünde düzenlendi. Zimmerwald solu artık konumunu güçlendirmişti. Aralarından bazıları (İsveç, Hollanda, Norveç, Letonya temsilcileri ve Bohrhardt grubu üyeleri) konferansa katılma olanağı bulamamasına rağmen, sol, Zimmerwald'dakinden daha kalabalıktı; sol kanat, temel meselelerde Alman *Internationale* grubundan ve çeşitli başka meselelerde birçok başka delegeden destek gördü. Konferansta sol kanadın gücü, delegelerin aldıkları tutumlara bağlı olarak, 10 ile 13 arasındaydı; belirli meselelerde 19 delegenin oyunu, yani konferanstaki tüm oyların yaklaşık yarısını aldı.[162]

Dolayısıyla, Zimmerwald sağının konumu zayıfladı, Zimmerwald merkezi genişledi ama giderek sola eğilim gösterdi; genel olarak, Zimmerwald sağı, politikasını izlemek için yeterli çoğunluğa sahip değildi.

Konferansta, Bolşevikler yine Zimmerwald solunun çekirdeğini oluşturdular. Lenin, solcu delegelerle birkaç toplantı düzenledi ve "RSDİP Merkez Komitesinin Önerileri"ni görüştü. Lenin'in önerileri esas alınarak, "Barış Sorunu ve Sosyal Demokrasi" başlıklı bir karar tasarısı hazırlandı. Lenin, farklı ülkelerden delegelerle günlük temaslarını sürdürürken, işçiler arasındaki yaygın ruh haline ilişkin bilgi edindi ve Zimmerwald solunun tutumunu açıkladı. Sonuç olarak, konferansta bazı değişiklikler yapılarak onaylanan Grimm'in tezleri, barışçılıkla ilgili bazı eleştirel ifadeler içeriyor ve Zimmerwald solunun görüşlerini yansıtıyordu. Lenin, sosyal şovenistleri kapsayacak şekilde eski Enternasyonal'i diriltmek için USB'yi toplama bahanesiyle yapılan girişimlere karşı mücadelenin de başını çekti.

Zimmerwald solunun güçlenmesi ve savaş karşıtı kitlesel hareketin yükselmesi nedeniyle, Zimmerwald sağı bazı ödünler vermek zorunda kaldı. USB'nin çok sert şekilde kınanması lehine oy kullandı ve sosyalizm uğruna kitlesel devrimci mücadeleden soyutlanmış sahte "sosyalist" barış umutları konusunda işçileri uyaran, toplumsal barışçılık karşıtı bir kararı destekledi. Ne var ki, bu düşünceler, tüm yönlerden yeterli kararlılıkla ifade edilmedi ve USB'yi hedef alan eleştiri, sosyalizmi terk etmiş olan döneklerden kopma ya da Üçüncü Enternasyonal'i kurma gerekliliği konusunda bir sonuç doğurmadı. "Talana ve Yıkıma Uğratılan Halklara" başlıklı konferans manifestosu, sosyal şovenistleri kesin bir dille kınasa bile, özellikle zayıf kalan bir belgeydi.

Özetle, Lenin bu konferansı, "küçük bir ileri adım; aslında, yerinde saymak" olarak betimledi. Barışçılığı eleştiren ve USB'yi sert bir dille kınayan kararların ve manifestonun kabul edilmesini olumlu adımlar olarak değerlendirdi. Bir yandan Kienthal kararlarının toplumsal yurtseverlerden kopmaya yönelik bir eğilimi yansıttığını ama öte yandan ortanın solunun, oportünistlerden kopmaya karar vermek şöyle dursun, oportünizme karşı mücadeleyi dobra dobra tartış-

162 Bkz. "V. İ. Lenin'den A. G. Şlyapnikov'a, 6-13 Mayıs 1916 arası", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, s. 390; C. 22, s. 373, dipnot 65.

maktan bile kaçınma yönünde gösterdiği arzunun tüm konferans sürecine ve kararlarına yansıdığına işaret etti.[163] Kienthal'dan sonra, Zimmerwald hareketinin, sosyal şovenistleri kapsamayan ve onlara karşı olan (aksi halde Zimmerwald ve Kienthal hiçbir anlam taşımazdı) yeni bir Enternasyonal'in kurulması yönünde bir adım ya da bir Üçüncü Enternasyonal'in başlangıcı olup olmayacağı hâlâ açık değildi. Her şey, uzlaşmacı eğilime karşı devrimci eğilimin ne denli başarılı olacağına bağlıydı.

Zimmerwald solunun ortaya çıkışı ve etkisini yaygınlaştırma uğraşı, Bolşeviklerin Kienthal Konferansına katılarak bir devrimci çizgiyi savunması, devrimci Sosyal Demokratların doğru bir savaş karşıtı program geliştirmelerine yardımcı oldu. Bolşeviklerin örgütsel ve siyasal çabaları, proletaryanın yeni bir uluslararası devrimci merkezi, yani Üçüncü Enternasyonal için gerekli koşulları yarattı.

• • •

Konuyla ilgili ek kaynaklar: *Bulgar Komünist Partisi Tarihi*, Moskova, 1971; *Modern Çağda Alman İşçi Hareketi*, Moskova, 1962 (ikisi de Rusça); *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, C. 2, Berlin, 1966; G. Haupt, *Socialism and the Great War. The Collapse of the Second International*, Oxford, 1972; L. J. Malvy, *Mon crime*, Paris, 1921; M. M. Karliner, *Birinci Dünya Savaşı'nda Britanya'da İşçi Hareketi (1914-1918)*, Moskova, 1961; İ. M. Krivoguz, *İkinci Enternasyonal, 1889-1914*, Moskova, 1964 (ikisi de Rusça); J. Kancewicz, "SDKPiL wobec zagadnien wojny, revolucji i niepodleglosci polski w latach 1914-1918", *Ruch robotniczy i ludowy w Polsce (1914-1923)*, Varşova, 1961; N. Ye. Korolyov, *Lenin ve Uluslararası İşçi Hareketi, 1914-1918*, Moskova, 1968; Yu. Bernov ve A. Manuseviç, *Lenin Krakow'da*, Moskova, 1972; M. A. Birman, *1914-1915'te Balkanlar'da Sol Sosyal Demokratların Emperyalist Savaşa Karşı Mücadelesi ve Balkan Sosyal Demokrat İşçi Federasyonu'nun Kurulması*, Moskova, 1966; V. V. Oreşkin, *Bolşeviklerin Çalışmalarında Emperyalizm Sorunları. Ekim 1917 Öncesi Dönem*, Moskova, 1968; N. Ye. Ovçarenko, *August Bebel'in Yaşamına ve Çalışmalarına Dair Eleştirel Bir İnceleme*, Moskova, 1963; *Emperyalizm ve İşçi Sınıfının Mücadelesi. Th. Rothstein'in Anısına Makaleler Seçkisi*, Moskova, 1960 (hepsi Rusça); *August Bebel. Eine Biographie*, Berlin, 1963; J. Schleifstein, *Franz Mehring. Sein Marxistisches Schaffen, 1891-1919*, Berlin, 1959; *Die Zimmerwalder Bewegung. Protokolle und Korrespondenz*, Lahey-Paris, 1967; A. Reisberg, *Lenin und die Zimmerwalder Bewegung*, Berlin, 1966; Ya. G. Tyomkin, B. M. Tupolev, *İkinci Enternasyonal'den Üçüncü Enternasyonal'e*, Moskova, 1978 (Rusça).

163 Bkz. V. İ. Lenin, "Proleter Devriminin Askeri Programı", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 83.

BÖLÜM 11

Birinci Dünya Savaşı Sırasında Kitlesel Proleter Hareket

İşçi örgütlerinin çoğunda sosyal şovenizmin geçici zaferine rağmen, İkinci Enternasyonal'in çöküşüne rağmen, emekçi halkın düştüğü kafa karışıklığına ve dağınıklığa rağmen, işçi sınıfı çok geçmeden emperyalist savaşa ve egemen çevrelerin halk düşmanı politikalarına karşı ilk protestolarını dile getirdi. 1915'te başlayan ve bazı ülkelerde kurulu sisteme karşı devrimci mücadeleye evrilen savaş karşıtı kitlesel hareketin ön saflarında, beklendiği gibi, proletarya vardı.

EMEKÇİ HALK ÜZERİNDE SAVAŞIN ETKİLERİ

Birinci Dünya Savaşı, kapsamı ve sonuçları bakımından daha önce eşi benzeri görülmemiş bir olaydı. Doğrudan askerî harcamaları 208 milyar ABD dolarına ulaşan 34 ülke bu savaşa katıldı. Yetmiş milyonu aşkın insan bu savaşta çarpışmak üzere seferber edildi; bunların neredeyse 10 milyonu öldü, 20 milyondan fazlası ise yaralandı ve sakat kaldı. Emperyalist katliam için ulusların ödedikleri bedel işte böylesine ağırdı.

Savaş, birçok ülkenin ekonomisini yerle bir etti. Muazzam değerde mülkü yok etti ve geleneksel ekonomik bağları kopardı; sanayi ve taşımacılık faaliyetleri aksadı, tarımsal üretim çarpıcı derecede düştü. Dünyanın çok önemli kaynakları (madenler, yakıtlar, elektrik enerjisi, pamuk vb.) üretken olmayan askerî amaçlar için, karşılıklı imha için kullanıldı.

Emperyalist savaşın en ağır yükü emekçilerin omuzlarına yıkıldı. Dört yılı aşkın süreyle milyonlarca işçi ve köylü, askerî üniforma giydi, kendilerine yabancı olan egemen sınıfların bencil çıkarları uğruna birbirini öldürdü ve sakatladı. Evde bırakılanlar ise amansız sömürüye, bedensel ve ruhsal işkenceye, açlığa, yoksulluğa ve zulme katlanmak zorunda kaldı.

Egemen çevreler, demokratik özgürlükleri boğmak ve emekçilerin toplumsal kazanımlarını yok etmek, işçi sınıfı hareketine, özellikle de onun devrimci öncüsüne darbe vurmak için savaşı fırsat bildi.

Egemen sınıflar için savaş, uzun zamandan beri, eşi benzeri görülmemiş bir kâr kaynağı olup çıkmıştı. Lenin şöyle yazıyordu: "Savaş 'korkunç' bir şey mi? Evet. Ama korkunç *kârlı* bir şey."[1]

Savaş sırasında ekonominin askerileşmesi, işletmelerin büyümesine, sermayenin yoğunlaşmasına ve tekellerin daha da güçlenmesine yardımcı oldu; tekelci sermayenin dönüşerek tekelci devlet aşamasına geçişini hızlandırdı. "Savaş," diye vurguluyordu Lenin, "yirmi beş yılda yapılandan fazlasını yapmıştır. Sanayi üzerinde devlet denetimi, Almanya'da olduğu kadar Britanya'da da ilerleme kaydetmiştir. Genel olarak tekel, devlet tekeline evrilmiştir. Nesnel gidişat, savaşın kapitalist gelişmeyi hızlandırdığını, kapitalizmden emperyalizme, tekelden devlet denetimine geçişin meydana geldiğini göstermiştir."[2] Emperyalist savaş sırasında burjuva devlet gücü ile mali oligarşinin gücünün birleşmesi, askerî devlet kapitalizmine yol açtı. Bir kural olarak, başında büyük burjuvazinin bulunduğu, özel olarak kurulmuş askerî-ekonomik devlet organları, ekonominin yeniden yapılandırılmasını ve askerileştirilmesini yönetti; tüm üretimin, enerjinin, hammaddelerin ve insan gücünün kullanımını, savaş çabasına katılan en büyük tekel topluluklarının çıkarlarına uygun şekilde kanalize etti. Emek ile sermaye arasındaki ilişkileri de denetim altına aldı ve böylece, işçilere uygulanan ekonomik zor, doğrudan şiddet uygulanarak pekiştirildi.

Tekellerin dev gücünü devlet erkiyle birleştiren tekelci devlet kapitalizmi, elde edilebilecek en yüksek kârları güvence altına aldı, işçi sınıfının ve ezilen ulusların eylemlerini boğdu. Lenin, "her şeye kadir kapitalist birliklerle giderek daha çok birleşen ... devletin, emekçi halka uyguladığı" günden güne ağırlaşan "canavarca baskı" hakkında yazdı. "İleri ülkeler (demek istediğimiz, bunların iç bölgeleri) işçiler için askerî hükümlü hapishaneleri haline geliyor,"[3] dedi.

Emekçi halkın durumunun, önceki barış dönemiyle karşılaştırılınca savaş sırasında akılalmaz bir hızla kötüleşmesi, çeşitli faktörlerin etkileşiminden ileri geldi. Milyonlarca emekçi cepheye gönderildi, öldürüldü ve sakatlandı; aileleri ise evi geçindirenlerden ya kalıcı ya da geçici olarak yoksun kaldı. Rusya'da 15,8 milyon; Almanya'da 13,2 milyon; Avusturya-Macaristan'da 9 (11,9) milyon; Fransa'da 7,9 milyon; Britanya'da 5,7 milyon insan seferber edildi. Savaşta, bunlardan, sırasıyla 1,8 milyon, 2 milyondan fazla, 1,1 milyon, 1,3 milyon ve 715.000 insan öldü.[4] Seferberlik, insan gücünün 18 ile 50 yaş arası en verimli kesimini ekonomiden kopardı ve sanayi, taşımacılık, tarım üzerinde yıkıcı etkiler yaparak halkın çoğunun zaten içinde bulunduğu felaket durumu daha da kötü-

1 V. İ. Lenin, "1 Mayıs ve Savaş", *Toplu Yapıtlar*, C. 36, Progress Publishers, Moskova, 1971, s. 325.

2 "RSDİP(B'nin) Yedinci (Nisan) Tüm Rusya Konferansı, 24-29 Nisan 1917", V. İ. Lenin, *Toplu Yapıtlar*, C. 24, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 240.

3 V. İ. Lenin, "Devlet ve Devrim", *Toplu Yapıtlar*, C. 25, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 387.

4 B. Urlanis, *Savaşlar ve Avrupa Nüfusu. 17. ila 20. Yüzyıllardaki Savaşlarda Avrupa'nın Verdiği Kayıplar (Tarihsel Bir İstatistik İncelemesi)*, Sotsekgiz, Moskova, 1960, s. 391-92 (Rusça).

leştirdi. Ekonomik altüst oluş, muharebelerin yaşandığı ya da düşmanın işgal ettiği bölgelerde özellikle korkunçtu. Yüz binlerce insan evlerinden sürüldü ve sığınmacı konumuna düştü. En temel geçim araçlarına çoğunlukla devletçe el konuldu, zorunlu çalıştırma yaygınlaştı. Alman ordusu, Fransa'da, Belçika'da, Romanya'da, Polonya'da, Baltık ülkelerinde ve başka yerlerde ele geçirdiği topraklarda acımasız bir işgal rejimi kurdu.

Çatışmaların seyri içinde üretici güçlerin tahrip edilmesi, önemli sanayilerin savaş ihtiyaçlarını karşılamaya yöneltilmesi ve üretimin düşmesi, en başta gıda olmak üzere temel mallarda keskin bir yetersizliğe yol açtı. Savaşan ülkeler, 1915'ten itibaren, adım adım çok çeşitli gıda maddelerini ve sanayi mallarını karneyle dağıtmaya başladı. Tüketim kotaları, en iyimser deyişle, ancak yarı aç kalmaya yetecek kadardı. Aynı anda fiyatlar da yükseliyordu. Çalışan nüfus içinde kötü beslenme daha 1915'te yaygınlaştı ve savaşan ülkelerin birçoğunda 1916'da kıtlık başladı. Seçkinler ise farklı yaşıyorlardı: Savaş vurgunculuğu sayesinde, karaborsa fiyatlarıyla gıda satın alabiliyorlardı. Seçkinlerin oburluğu, nüfusun çoğunluğunun çektiği yarı açlıkla ve tam açlıkla çarpıcı bir karşıtlık içindeydi.

Savaş, özellikle Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya, Sırbistan ve diğer Balkan ülkelerinin proletaryasına büyük zorluklar getirdi.

Almanya'da kişi başına günlük beslenmenin kalori içeriği, savaş öncesi düzeyle karşılaştırılınca 1916 sonbaharında %40 düşmüştü; bu durum savaşın sonunda daha da kötüleşti. Kişi başına günlük ortalama ekmek tüketimi 250 gram, bazen de epeyce daha düşüktü; et tüketimi haftada 250 gram, yağ tüketimi ise haftada 60 ila 90 gramdı. Piyasada çeşitli ikame gıdalar vardı.[5]

Avusturya-Macaristan'da gıda maddelerine 1915'ten itibaren sıkı karne uygulaması getirildi. Toplu tüketim gıdalarının fiyatları savaşın ilk yılından sonra %60 yükseldi. Habsburg monarşisinde emekçilerin kötü durumu, bazı işçi kategorilerinin ücretleri çok büyük oranda düşürüldüğü için daha da kötüleşti. Savaşı sürdürebilmek için, milis kuvvetlerine katılmak üzere seferber edilen bazıları zorla çalıştırıldı ve bunların ücretleri kesildi.[6]

İtalya'da emekçi halkın durumu, en başta işsizliğin hızla artması nedeniyle, ülkenin savaşa girmesinden önce zaten kötüleşmeye başlamıştı. Ocak 1915'te en az 1,5 milyon insan işsizdi. İtalya'nın savaşa girmesinden sonra yaşam standartları daha hızlı bozulmaya başladı ve seferberliğe rağmen işsizlik sürdü. İşverenler, işçilerin kazanılmış haklarına karşı geniş çaplı saldırıya geçtiler: Toplu pazarlık sözleşmeleri her yerde iptal edildi, ücretler düşürüldü, çalışma koşulları kötüleşti, hoşnutsuzluğunu dile getirenler işten kovuldu. Yalnızca bazı kentlerde karne uy-

5 *Die Ursachen des Deutschen Zusammenbruchs im Jahre 1918*, C. 5, 2. Bl., Berlin, 1928, s. 137; A. Dix, *Wirtschaftskrieg und Kriegswirtschaft. Zur Geschichtedes deutschen Zusammenbruchs*, Berlin, 1920, s. 293.

6 Robert Danneberg, *Politik und Volkswirtschaft im dritten Kriegsjahre*, Verlag der Wiener Volksbuchhandlung Ignaz Brand und Co., Viyana, 1917, s. 33.

gulaması getirildi: Hükümet, karneye bağlanmış şeyleri bile tedarik edebileceğine inanmıyordu. Karne karşılığında bile haftalarca, hatta aylarca gıda dağıtılamadı. İstifçilik ve vurgunculuk artıyordu. Savaş yılları boyunca, hayat pahalılığı (resmî rakamlara göre bile) %200 ila %300 oranında arttı. Konut ve yakıt krizi giderek şiddetlendi.

Savaşan büyük ülkeler arasında Rusya, savaşın getirdiği en büyük zorluklara maruz kaldı; en çok da proletarya ile diğer kentsel ve kırsal emekçiler etkilendi. Çiftlikler, çalıştırdığı işgücünün büyükçe bir kısmından ve koşum hayvanlarının çoğundan yoksun kaldı. 1917 ortasına gelindiğinde, çiftliklerdeki yük beygiri sayısı 5 milyon azaldı. Tahıl ve yem bitkileri yetiştirilen ekim alanları büyük ölçüde daraldı. Yaygın gıda istifçiliği, nüfusun kötü durumunu hepten kötüleştirdi. Enflasyon nedeniyle kâğıt paranın değeri hızla düştü. 1917'ye gelindiğinde, ekmek fiyatları neredeyse iki katına çıkmış, et fiyatları üç kattan fazla artmış ve tuz fiyatlarında neredeyse altı kat artış olmuştu; artış oranları, pamuklu dokumalarda neredeyse beş kat, kibritte yedi kat, ayakkabıda dokuz kattı. Hayat pahalılığı için yapılan ayarlamalar, artan fiyatların çok gerisinde kaldı: 1917 başında ortalama gerçek ücretler, savaş öncesi düzeyin yalnızca yaklaşık %50 üzerindeydi. Savaştan önce zaten çok yetersiz olan Rus işçi sınıfının 1916'daki tüketim miktarı, 1913'teki düzeyin yaklaşık %57'si kadardı; 1916-1917'de bu rakam daha da düşerek %47'ye indi. Sürekli kötü beslenme ve açlık, Rusya nüfusunun büyük bir bölümüne musallat oldu.

Sırbistan'ın emekçi halkı, özellikle Belgrad'da, gıda yetersizlikleri nedeniyle kıvranıyordu. 1915'in başında bile ekmek fiyatları beş kat arttı. Kronik zayıflama nedeniyle insanlar çeşitli bulaşıcı hastalıklara kolayca yakalanır oldular. 1915 yazı geldiğinde, Sırbistan'da 130.000 kişi salgınların pençesindeydi.

Dünya savaşı, Romanya'nın geleneksel ekonomik irtibatlarını kopardı. Hammadde tedarikinde sıkıntı vardı. Şubat 1915'te, Bükreş'teki metal işleme fabrikalarında çalışan işçi sayısı, savaş öncesine kıyasla %65 azaldı. Talebin azalması ve dış ticaretin hızla daralması, kereste sanayisinde ve liman işçileri arasında kitlesel işsizliğe neden oldu. Daha Ekim 1914'te ekmek tedariki istikrarsız bir hal aldı, başka gıda maddeleri bulunamaz oldu ya da giderek aşırı pahalılandı. Romanya savaşa girdikten sonra, gıda maddesi yetersizlikleri hepten kötüleşti. Ocak 1917'de Yaş kentinde ekmek isyanları çıktı. Salgın hastalıklar kol geziyordu.

Bulgaristan emekçi halkı da daha iyi durumda değildi. 1915'ten 1917'ye kadar ortalama pazar fiyatları %200 ila %400 arttı ve belirli maddelerde 10 kat, hatta 12 kat artış oldu. 1917'ye gelindiğinde, ücretler kâğıt üstünde biraz yükselse bile gerçek ücretler çarpıcı derecede düşmüştü. Emekçi halkın en yoksul kesimleri daha 1916'da açlık çekmeye başladı.

Britanya'da ve Fransa'da emekçi halkın durumu savaş döneminde o kadar kötüleşmedi. İngiliz ve Fransız egemen çevreleri, sömürgelerinin gıda ve hammad-

delerini acımasızca yağmaladıkları için, gıda krizini belirli ölçüde hafifletmeyi, savaştaki diğer Avrupa ülkelerini kasıp kavuran düzeyde bir kıtlığa dönüşmesini önlemeyi başardı.

Ama Britanya ve Fransa daha iyi durumda olsa bile, oralardaki emekçi kitlelerin koşulları da savaş sırasında hissedilir ölçüde kötüleşti. Britanya'ya bakılacak olursa, perakende gıda fiyatları Temmuz 1914'e kıyasla 1915 sonunda %45 ve 1917 yazında %102 yükselmişti. Ekmek ve et fiyatları çok daha hızlı yükseldi. 1916'da gerçek ücretler, Temmuz 1914'e kıyasla neredeyse %20 düştü. Fransa'da da emekçi halkın durumu birçok bakımdan buna benziyordu. 1914'ten 1917'ye kadar ortalama ücretler para olarak %30 artarken, hayat pahalılığı yaklaşık %75 arttı.[7]

Birleşik Devletler'e gelince, 1914-1915'te işçi sınıfının durumunda meydana gelen kötüleşmenin başlıca nedeni işsizliğin artmasıydı; Avrupa ülkeleriyle ticaretin düşmesi, Ocak 1915'te 6,5 milyon kişinin işsiz kalmasıyla sonuçlandı.[8] İşsiz kalanlar arasında özellikle vasıfsız göçmen işçiler, siyahlar ve yaşlı işçiler çok sayıdaydı. Birleşik Devletler'in harıl harıl savaşa girmeye hazırlandığı 1917 başında istihdam keskin bir yükselme gösterdi.

İskandinav ülkeleri 1917'de kısmen karne uygulamasına başladı. Aynı anda da karaborsa artıyordu. Norveç'te 1917'de hayat pahalılığı savaş öncesine göre %125 artarken, ücretler yalnızca %77 arttı. İsveç'te Şubat 1917'de kişi başına günlük 200 gram ekmek verilmeye başlandı. Bir tarım ülkesi olan Danimarka'da bile ekmek ve un 1917 başında, tereyağı ve yağ ise aynı yılın sonunda karneye bağlandı. Gıda dükkânlarının önünde uzayan kuyruklar, İskandinav kentlerinde sıradan görüntüler haline geldi.[9]

Savaş, proletaryanın bileşiminde büyük değişikliklere neden oldu ve sömürülmesini hızlandırdı. Seferberliğe katılan işçilerin yerini proleter olmayan unsurlar, kadınlar ve gençler aldı. Bazı ülkelerde madencilik, mühendislik, kimya ve başka sanayi dallarında istihdam edilen kadın ve çocuk sayısı 4 ila 8 kat arttı.[10] Düşmanın işgal ettiği topraklardan gelen sığınmacılar, yabancı işçiler, savaş tutsakları ve askerler de yaygın olarak çalıştırıldı. Hepsine de çok az ücret ödendi.

1917'ye gelindiğinde, Rusya'da sanayi proletaryasının büyüklüğü 4,3 ila 4,5 milyondan 4,6 ila 4,8 milyona çıkmıştı. Ama sanayi işçilerinin yaklaşık %20'si seferberliğe katıldığı için, onların yerini yarı proleter ve küçük burjuva kentsel ve kırsal unsurlar ile kadınlar ve çocuklar aldı. Sanayi işçileri arasında kadınların payı 1913'te %39'dan 1916'da %44'e yükseldi. 1916'da tüm erkek işgücünün %11'ini

7 Lucien March, *Mouvement des prix et des salaires pendant la guerre* [Savaş Sırasında Fiyat ve Ücret Hareketleri], Les presses universitaires de France, Paris, 1925, s. 297, 301.

8 *WASTE IN INDUSTRY*. By the Committee on Elimination of Waste in Industry of the Federated American Engineering Societies, Washington, 1921, s. 274.

9 A. Kan, *İskandinav Ülkeleri (Danimarka, Norveç, İsveç) Tarihi*, Visshaya Shkola, Moskova, 1971, s. 185 (Rusça).

10 *Rakamlarla Birinci Dünya Savaşı*, Gospolitizdat, Moskova-Leningrad, 1934, s. 76, 79-80 (Rusça).

küçük yaştaki gençler oluşturuyordu (bu oran 1913'tekinden %25 fazlaydı).[11] Yeni yasal düzenlemeler, çalışma saatlerine katı sınırlama getirmeden, kadınların ve çocukların gece vardiyasında ve yeraltında çalıştırılmasına izin verdi. Kadınlar, yetişkin erkek işçi ücretinin yalnızca dört üçünü, gençler yarısını, çocuklar ise üçte birini alıyorlardı.

Bazı başka ülkeler gibi Rusya da savaş tutsaklarının emeğinden geniş şekilde yararlandı. 1916'da Rusya'da, ağır işe rağmen açlık sınırının altında ücret verilen 1.636.000 savaş tutsağı çalıştırılıyordu.[12] Çin'den, Kore'den, İran'dan gelen yabancı işçilerin durumu da buna benzerdi; ülkedeki ulusal azınlıklara mensup Rus olmayan işçiler için de aynısı geçerliydi. Yetkililer, askere alınan sığınmacıların emeğini de serbestçe kullandılar. Ne var ki, insan gücü eksikliği çekilmesine rağmen, 1917'ye gelindiğinde, küçük girişimlerin batması nedeniyle 500.000'den fazla insan işini kaybetti.

Savaş döneminde, öncelikle ağır sanayi olmak üzere savunma girişimlerinde çalışan işçi sayısı %60 oranında arttı. Ülkenin Avrupa kesimindeki büyük girişimler, toplam işçi sayısının yaklaşık %72'sini istihdam ediyordu.

İngiliz işçi sınıfının yapısında önemli değişiklikler meydana geldi. Yüksek vasıflı işçilerin oranı, mühendislik ve gemi yapımı sanayilerinde bile azalırken, vasıfsız işçilerin oranı %50 arttı.[13] Çelik ve maden sanayileri dâhil, işgücüne yaklaşık 1,5 milyon kadın katıldı. 1917 sonbaharı geldiğinde, sadece Silah ve Mühimmat Bakanlığı'nın denetimindeki girişimlerde, 12-16 arası yaşlarda 250 bin genç çalışıyordu. Günde 12 ila 16 saat, hatta bazen 18 ila 20 saat çalışan kadınlar, erkeklerce alınan ücretlerin yarısını, hatta üçte birini alıyordu; çocuklara ise kadınların yarısı kadar para ödeniyordu. 1915 yazında, sömürgelerden getirilen 250 binden fazla işçi, İngiliz maden sanayisinde gülünç ücretlerle çalıştırılıyordu.

Başka ülkelerde de benzer bir durum vardı. Fransız savunma sanayisinde istihdam edilen kadınların sayısı 3 ila 4 kat arttı ve bunlar sıklıkla tehlikeli işlerde çalıştırıldı.[14] Özel bir rejim ve disiplin altında çalıştırılmak üzere Çin'den, Kore'den ve Çinhindi'nden 140.000 kadar işçi getirildi. Almanya'da, 1916 sonbaharında, yeraltı işleri dâhil sanayide 4,3 milyon kadın istihdam ediliyordu.[15] Sıklıkla işgücünün %40-50'sini kadınların oluşturduğu Avusturya-Macaristan'da, kadınlar maden işletmelerinde ve demir dökümhanelerinde de çalıştırılıyordu. Almanya'da ve Avusturya-Macaristan'da savaş tutsakları yaygın olarak çalıştırılıyordu; ücretleri çok azdı ama çalışma saatleri ve koşulları keyfî olarak belirleniyordu. Romanya'da

11 "1913-1918'de Fabrika Sanayisi", *Merkezî İstatistik Kurumu İşlemleri*, C. 26, Politizdat, Moskova, 1926, s. 50, 100 (Rusça).

12 A. Sidorov, *Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'nın Ekonomik Durumu*, Nauka, Moskova, 1973, s. 418 (Rusça).

13 J. B. Jefferys, *The Story of the Engineers. 1800-1945*, Lawrence and Wishart Ltd., Londra, 1945, s. 134-35.

14 Arthur Fontaine, *French Industry During the War*, New Haven, Yale University Press, 1926, s. 53-54.

15 Karl Heinz Roth, *Die "andere" Arbeiterbewegung*, C. Trikont Verlag, Münih, 1976, s. 40.

atölyeler ve fabrikalar, on, sekiz, hatta yedi yaşında çocuklarla doluydu; kadınlar ve çocuklar sıklıkla aylarca tek bir Pazar tatili bile verilmeden çalıştırılıyordu.

Savaşa katılan tüm ülkelerde çalışma koşulları büyük ölçüde kötüleşti. "Vatansever" sloganların ardına saklanan işverenler, iş gününü uzattılar ve yoğunlaştırdılar. Geceleri, Pazar günleri ve kutsal günler dâhil, 12 saat ve daha uzun iş günleri yaygındı. Avusturya-Macaristan'da iş günü 12 ila 14 saat, bazen de 16 ila 18 saatti; Bulgaristan'da ortalama iş günü 10 ila 12 saatti ama bazen 15-16 saati buluyordu; Rusya'da, zorunlu fazla çalışma dâhil, iş günü 16 saatti; İngiliz savunma sanayisi girişimlerinde iş haftası sıklıkla 100 saati buluyordu. Fransa'da ve başka birçok ülkede de benzer bir durum vardı.

Sürekli yetersiz beslenme, hatta düpedüz açlık yetmiyormuş gibi bir de sıkı ve uzun süreli çalışma, üretimde kadınların, çocukların, sığınmacıların ve savaş tutsaklarının çalıştırılması, iş kazalarının sayısını büyük ölçüde (%50'nin üzerinde) artırdı ve işçilerin sağlığını son derecede olumsuz etkileyerek, hastalık oranını çok yükseltti. Acımasız sömürü, aşırı kötüleşen çalışma ve yaşam koşulları işçileri yiyip bitirdi. RSDİP(B) Merkez Komitesi'nin 1 Kasım 1915'te "Savaş ve Yükselen Fiyatlar" başlığıyla yayınladığı ulusa sesleniş, "Bu yavaş ölüm pek göze batmıyor," diyordu. "Patlayan silahlar yok, gösterişli ölümler yok; yetersiz beslenme, kötü konutlar, soğuk ve korkunç sağlıksız koşullar, nemli bodrumlarda ve tavan aralarında barınan işçileri, iyi beslenen kalabalığın gözlerinden uzakta, yavaş yavaş ve fark ettirmeden öldürüyor."[16]

1917'ye gelindiğinde emekçi kitleler felaket bir durumdaydı. Yaşam standardının hiç görülmemiş ölçüde düşmesi, on yıllarca mücadele edilerek kazanılmış hakların ve özgürlüklerin ayaklar altına alınıp çiğnenmesi, milyonlarca insanın ölmesi, toplumsal karşıtlıkları öylesine şiddetlendirdi ki, birçok ülkede emekçi halk, yalnızca savaşın kendisine karşı değil, savaşı üretmiş olan sisteme karşı da kararlılıkla ayağa kalktı. Ocak 1917'de Lenin, "Avrupa devrime gebe," diye yazıyordu. "Emperyalist savaşın tüyler ürperten dehşetleri, her yerde hayat pahalılığının yol açtığı acılar, devrimci bir duygu durumu yaratıyor; egemen sınıflar, burjuvazi ve uşakları, hükümetler, muazzam karışıklıklar çıkmadan kendilerini asla kurtaramayacakları bir çıkmaza giderek daha çok giriyorlar."[17]

KİTLESEL İŞÇİ SINIFI HAREKETİNİN GELİŞMESİ

Son derece olumsuz koşullar dünya savaşı sırasında işçi sınıfı hareketinin gelişimini ciddi şekilde baltaladı; işçi sınıfı içinde ortaya çıkan süreçler karmaşık ve çelişikti. İfade ve toplantı özgürlüğü yok edildi. Grevlere, mitinglere ve gösterilere katılanlar, savaş karşıtı yazılar kaleme alan, yayınlayan ve dağıtanlar ağır şekilde cezalandırıldı, cepheye gönderildi ya da zindana atıldı. İşçi basını,

16 Alındığı kaynak: *Savaş Sırasında İşçi Sınıfı Hareketi*, Moskova, 1925, s. 8 (Rusça).

17 V. İ. Lenin, "1905 Devrimi Üzerine Konferans", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, Progress Publishers, Moskova, 1964, s. 253.

savaş döneminin korkunç sansürüyle boğuşmak zoruna kaldı ya da düpedüz yasaklandı. Tüm bunlar yalnızca antidemokratik rejimlerin olduğu (Rusya gibi) ülkeler için değil, burjuva demokratik geleneklere sahip (Britanya gibi) ülkeler için de geçerliydi. Proletarya ile burjuvazi arasında "iç barış" politikası, yani yetkililerce dayatılan ve sosyal şovenistlerce desteklenen bir politika, biçimleri, yöntemleri ve şiddeti bakımından farklılık göstermesine karşın, tüm ülkelerde esas olarak aynı hedefi güttü: savaşı zaferle sonuçlandırıncaya kadar işçi sınıfını seferber etmek.

İşçi aristokrasisi ve özellikle işçi bürokrasisi, bu politikanın aracısıydı. Bunlar, işçi örgütlerinin görevlileri ve parlamentolardaki, şehir meclislerindeki, çeşitli askerî-sınai komitelerdeki temsilcileriydi; kitlelerin çıkarlarını savsaklayan kişilerdi. Birçok işçi liderinin açıkça "kendi" burjuvazisinin safında yer alması ve sosyalist ülkülere ihanet etmesi gerçeği, bir yandan proletarya içinde kafa karışıklığına, dağınıklığa ve bocalamaya katkıda bulundu; öte yandan ise siyasal farkındalığı daha yüksek olan işçi kesiminin, uzlaşmacılığın neye yol açtığını görmesine; kutuplaşmanın artmasına ve harekette devrimci güçlerin sosyal şovenizme karşı mücadelesinin şiddetlenmesine yardımcı oldu.

İşçi sınıfının bileşiminde oluşan ciddi yapısal değişiklikler, savaş yıllarında işçi hareketinin ve sosyalist hareketin gelişmesini de çelişkili bir şekilde etkiledi. Birçok proleterin askere alınması, küçük burjuva unsurların, kadınların ve gençlerin kitlesel olarak sanayiye ve taşımacılığa akması, ilk başta kaçınılmaz olarak proletaryanın siyasal farkındalık düzeyini düşürdü ve hareketini yavaşlattı. Ama zorlu savaş dönemi koşulları, çok geçmeden, yeni proleter tabakalarda yoğun hoşnutsuzluk ve kızgınlık yarattı, böylelikle de savaş ve kapitalizm aleyhtarı eylemlerin kitle tabanını genişletti.

İşçi sınıfının orduya akması ise başta Rusya olmak üzere birçok ülkede askere alınmış devrimci işçilerin faal olarak yürüttükleri savaş ve kapitalizm aleyhtarı propagandaya ordunun daha duyarlı olmasını sağladı. Savaşın yol açtığı ölümler arttıkça ve asker kitlelerinin çektiği acılar şiddetlendikçe, ordu uyanıyor, militarizmin güvenilir bir aleti olmaktan çıkıp, bir hoşnutsuzluk ve muhalefet odağı haline geliyor, bazı ülkelerde ise silahlarını egemen sınıflara doğrultabilecek bir güce dönüşüyordu.

İşçiler, daha 1914 sonu ila 1915 başında şovence coşkudan adım adım sıyrılmaya başladılar. Açık sosyal şovenistlerin kitleler üzerindeki etkisi gitgide kayboldu. Ama sınıfsal farkındalığın yükselmesi, savaşın gerçek nedenlerinin ve niteliğinin, savaştan devrimci çekilme yolunun kavranması çok daha karmaşık, yavaş ve eşit yürümeyen bir süreçti.

1915-1916'daki gelişmelerin gösterdiği gibi, kitlelerin kendi deneyimlerini biriktirmeleri ve sosyal şovenizme karşı, merkezciliğe karşı mücadelenin hız kazanması bunda belirleyici rol oynadı. Sosyal Demokrat partilerde kutuplaşma sürüyordu; bazı sağcı ve merkezci Sosyal Demokratlar tutum değiştirmek

zorunda kaldılar. Almanya'da bu süreç SPD'nin bölünmesine kadar gitti. Başka ülkelerde (Fransa'da, İtalya'da, Britanya'da) sosyal şovenizmin krizi, sağcı liderlerin ahlaki ve siyasal prestij kaybına uğramalarında, sosyalist bakanların hükümetten istifa etmesine yönelik taleplerde, solun güçlenmesinde ve işçi örgütleri içindeki muhalefetin büyümesinde ifadesini buldu.

Proleter kitlelerinin savaş karşıtı duygularında ve eylemlerinde kendiliğinden gelişen yükselmeye koşut olarak, devrimci Sosyal Demokratların siyasal etkisi de büyüdü. Hem savaşan hem de yansız ülkelerde, bu etki, işçi sınıfı hareketinin devrimci düşünceye ve devrimci eyleme geçişini hızlandırdı. Lenin, 1915 yılını, kitle eylemlerinin başladığı yıl olarak tanımladı. Bu eylemler ilk önce savaşan ülkelerde, sonra da birçok yansız ülkede başladı.

Rusya'da proletaryanın mücadelesi yükseliştedi. Savaşın çıkmasından hemen sonra, kitlesel seferberlik ve baskılar nedeniyle işçi sınıfı hareketi geçici olarak aksadı.

Yasal proleter örgütlerinin birçoğu yasaklandı, varlığını koruyabilen sendikalar ise "özel gözetim" altına alındı. Savaşın ilk beş ayında yalnızca 70 grev meydana geldi ve grevcilerin sayısı 40 binden azdı. Bununla birlikte, Lenin'in işaret ettiği gibi, büyük bölümüyle Rus işçi sınıfı, şovenizme bağışık olduğunu kanıtladı.[18] İşçi sınıfı hareketi, Şubat ve Mart 1915 gibi erken bir zamanda açıkça canlanma belirtileri gösteriyordu; çarlığın misillemelerine (idam mangalarının Kostroma'da ve İvanovo-Voznesensk'te işçilere ateş açmasına) rağmen, ilkbahar ve yaz aylarında işçi hareketi hızla büyüdü.

Savaşın başlamasından sonra, Bolşevikler, Rusya proletaryasını çok güçlü şekilde etkilemeyi sürdürdüler; *Pravda*'nın sürekli okuru olan siyasal bilinçli işçilerin desteği bunda önemli rol oynadı. Lenin Mart 1915'te şöyle yazıyordu: "*Pravda*'da çıkan yazılar ve 'Muranov tipi' çalışmalar, Rusya'nın sınıf bilinçli işçilerinin beşte dördünün birleşmesini sağlamıştır. [Dumada parlamentarizmi devrimci anlayışla kullanan, Merkez Komitenin Rusya Bürosu olarak gizli propaganda ve örgütsel çalışma yürüten (M. K. Muranov'un da mensubu olduğu) Bolşevik grubuna atıf yapılıyor.] *Pravda*'yı yaklaşık 40 bin işçi satın almaktadır; okuyanların sayısı daha çoktur. Savaş, hapishane, Sibirya ve ağır çalışma, bunların beş, hatta on katını yok etse bile, işçilerin bu kesiminin kökü *kazınamaz*. Capcanlıdır. Devrimci ruhla yoğrulmuştur, antişovenisttir. Kitleler içinde derin kökler salmış olan *bir tek* bu kesim, emekçilerin, sömürülenlerin ve ezilenlerin enternasyonalizminin savunucusu olarak kitlelerin ortasında dimdik duruyor. *Bir tek* o, genel *bozgunda* mevzisini korumuştur. Bir tek o, yarı proleter unsurları, Kadetlerin, Trudoviklerin, Plehanov'un ve *Naşa Zarya*'nın sosyal şovenizminden *uzaklaştırarak* sosyalizme *yöneltmeye* önderlik ediyor."[19]

18 V. İ. Lenin, "Sosyalizm ve Savaş", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, Progress Publishers, Moskova, 1974, s. 319.

19 V. İ. Lenin, "Dumadaki Rus Sosyal Demokrat İşçi Grubunun Yargılanmasının Açığa Çıkardıkları", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 176.

1915'in bahar ve yaz ayları geldiğinde, Bolşevik örgütlerin çoğu yeniden kurulmuştu. Lenin önderliğindeki Merkez Komite, onların çalışmasını yurt dışından yönetti. 1915'in sonbaharında, Merkez Komite Rusya Bürosu yeniden göreve başladı. Petrograd'da ve Moskova'da bulunan en büyük parti komiteleri ve bölgesel örgütler önemli rol üstlendi. Basın da faaldi: Merkez yayın organı *Sotsial-Demokrat* yurt dışında yayınlanıyordu; Rusya'da gizli gazeteler ve Bolşeviklerle resmî bağı olmayan yasal yayınlar vardı. Artan zorluklara rağmen, Rusya ile yurt dışındaki Bolşevik merkezler arasındaki sürekli temaslar (karşılıklı kuryeler, literatür alışverişi ve yazışmalar) savaşın patlak vermesinden sonraki iki ay içinde yeniden kuruldu. Rusya'daki Bolşevik liderlik, enternasyonalist taktikleri ana hatlarıyla ortaya koyan Lenin'in belgelerini o zaman da alıyordu. Emperyalist savaşı bir iç savaşa çevirme sloganı, bu belgelerin ana fikriydi.

Gizli broşürlerin dağıtılması, özellikle korkunç savaş dönemi sansürünün uygulandığı koşullarda, emekçi kitleleri uyandırmak ve verdikleri mücadeleyi yönlendirmek açısından apayrı bir önem taşıyordu. Bolşevikler, tüm önemli güncel gelişmeleri yorumlamak, devrimci yıldönümlerini anmak, savaşla ilgili doğruları işçilere, askerlere, köylülere anlatmak ve devrimci partinin sloganlarını açıklamak için bu broşürleri kullandılar. Şubat 1917'den önce Bolşevik örgütleri, toplam nüsha sayısı yaklaşık 2 milyonu bulan 580'den fazla farklı broşür yayınlamış ve dağıtmışlardı.[20]

Petrograd Bolşevikleri, Lenin'in taktiklerini benimseyen kendi parti örgütünü yeniden kurmakta en hızlı ve en etkili hareket edenlerdi. 1915'in yaz mevsiminde, pek çok tutuklamaya rağmen (Temmuz 1914'ten 31 Aralık 1915'e kadar 411 Bolşevik tutuklandı), Petrograd parti örgütünün üye sayısı 500'e ulaştı; sonbaharda ise bu sayı 1.200'e yükseldi. Bu örgüt, başkentteki Menşevik ve Sosyalist Devrimci örgütlerinden daha büyüktü.[21] Tutuklamalardan sonra gücünü yeniden kazanmakta olan Moskova'daki işçi sınıfı hareketinde de Bolşevik örgütleri ağır basıyordu; 1915 sonbaharında üye sayıları 550'ye ulaştı. Bolşevikler, baskıları atlatıp ayakta kalan sendikalara, sigorta acentelerine, hastane fonlarına, yasal süreli yayınlara ve eğitim kurumlarına dayanan bir çalışma yürüttüler. Aynı zamanda da proletaryayı, askerî-sınai komitelere (ASK'lere) bağlı "işçi grupları" için yapılan temsilci seçimlerini boykot etmeye çağırdılar.

Burjuvazi, çarlığı desteklemek ve sanayinin savaşa desteğini artırmak için bu komiteleri Mayıs 1915'te faaliyete geçirdi; Temmuz'da, bu kurullara işçi temsilcilerinin dâhil edilmesine karar verildi. RSDİP Merkez Komitesinin Ağustos ayındaki genel kurulunda, bu planı destekleyen Menşeviklere ve Sosyalist Devrimcilere karşı çıkılması ve seçim kampanyasından (Petrograd'daki işyerle-

20 İ. Dajina, "Birinci Dünya Savaşı'nda Gizli Bolşevik Basını Üzerine", *Voprosy istorii KPSS* (SBKP Tarihine İlişkin Sorunlar), Sayı 2, 1961, s. 116-18, 123.

21 *Sotsial-Demokrat*, Sayı 47, 13 Ekim (30 Eylül) 1915, s. 1; İ. Leiberov, "Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'da Devrimci Durumun Oluşması Üzerine", *Istoriya SSSR* (SSCB Tarihi), Sayı 6, 1964, s. 41.

rinde hükümetin izin verdiği kitlesel toplantılardan) yararlanılarak savaş aleyhtarı yasal propaganda yürütülmesi, savaşa karşı Bolşevik tutumunun ve savaştan devrimci çekilme yolunun açıklanması, sonra da seçimlerin boykot edilmesi kararlaştırıldı.

Bolşevikler, seçim kampanyası sürecinde, ülkenin büyük merkezlerindeki sanayi işçilerini etkilemek için, Sosyalist Devrimcilerle ittifak kuran Menşeviklere karşı yarıştılar. Petrograd'da, Merkezî ASK'deki işçi grubuna delege seçmek üzere temsilcilerin Eylül ayında yaptıkları toplantıda, RSDİP'nin St. Petersburg Komitesince sunulan ve "proletarya temsilcilerinin her ne şekilde olursa olsun bugünkü savaşı teşvik eden örgütlerde görev yapmasının ilke olarak kabul edilemez"[22] olduğunu belirten bir karar kabul edildi. Menşevikler ancak yasadışı olarak yapılan ikinci bir toplantıda, Merkezî ASK işçi grubuna delege seçmeyi başardılar. Ama bunlar, Petrograd proletaryasının azınlığını temsil ediyordu. Moskova'da da durum aynıydı. Diğer sanayi merkezlerinin ezici çoğunluğunda işçiler, Bolşeviklerin çağrısına kulak vererek seçimleri boykot ettiler; 244 askerî-sınai komitenin yalnızca 58'inde işçi grupları kuruldu.

Lenin, işçi gruplarına temsilci seçimlerini boykot kampanyasına büyük değer verdi: "Savaş sırasında ilk kez bu seçimler, proleter *kitlelerini* bugünkü siyasetin temel sorunlarını tartışma ve çözme zeminine çekmiştir; bir kitle partisi olarak Sosyal Demokrasi içindeki *gidişatın* gerçek manzarasını ortaya çıkarmıştır."[23]

Bolşevikler, orduda ve donanmada da faaliyet gösterdiler. Dönemin tipik özelliği olan kitlesel protestolar, seferberlik sırasında yedekler arasında çıkan huzursuzluklar, emirleri uygulamama, askere gitmekten kaçma vb. gibi olaylar, Bolşeviklerin etkisiyle, güçlü ortak eylemlere dönüştü: Grevdeki savunma sanayisi işçilerine askerlerin de katılması, düşman askerleriyle dostluk kurma, askerî yetkililere açıkça karşı gelme eylemleri. Bolşevik Partili grupların etkin olduğu Baltık Filosu'na ait *Gangut* savaş gemisinde Ekim 1915'te isyan çıktı. Donanma yetkilileri, isyanı hemen bastırmayı başardılar. St. Petersburg Bolşevik Komitesi, tutuklanan denizcilerden öç alınmasının önüne geçmek için, ordunun devrimci proletaryayla ve tüm halkla birlik olması çağrısında bulundu. Petrograd işçi sınıfı, uzun süreli bir protesto grevine giderek bu çağrıya yanıt verdi. Sonuç olarak, askerî mahkeme, denizcilere ölüm cezası vermeyi göze alamadı.

Bolşevikler, örgütlü grevleri ilerletmek için çalıştılar. Savaşın ikinci 6 aylık döneminde (1915'in Şubat-Temmuz ayları arasında) Rusya'da 241.000 işçinin katıldığı 574 grev kaydedildi. Üçüncü 6 aylık dönemde, yani Ocak 1916'ya kadar,

22 "Emperyalist Savaş Sırasında Petrograd Proletaryası ve Bolşevik Örgütlenmesi. 1914-1917. Belgeler ve Başka Malzeme Seçkisi", *Voprosy Truda*, Leningrad, 1939, s. 88 (Rusça).

23 V. İ. Lenin, "Enternasyonalist Sözlerin Ardına Gizlenen Sosyal Şovenist Politika", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 429.

grev sayısı 606'ya, grevci sayısı ise 432.000'e ulaştı. O dönemdeki grevlerin %36'sı siyasaldı ve bunlara katılanlar, tüm grevcilerin %45'ini oluşturuyordu.[24]

Sanayi proletaryasının çekirdeği olan metal işçileri adım adım en faal grevciler haline geldiler. Bu, 1915 sonbaharından itibaren gitgide daha da açıklık kazandı. 1916'da metal işçileri, tüm diğer işçilerin toplamından daha çok greve imza attılar.[25] Başta Petrograd'dakiler ve Moskova'dakiler olmak üzere, en büyük girişimlerin işçileri, hızla büyüyen grev hareketinin ön safında yer aldılar.

1915'in bahar, yaz ve güz aylarında grev dalgasının yükselmesi, ülke çapında siyasal ses getirdi. Ağır askerî yenilgilerle, hele hele tarımda giderek büyüyen ekonomik altüst oluşlarla örtüşen bu yükselme, askerlerin ve köylü kitlelerin çarlığa ve savaşa karşı mücadeleye çekilmesine yardımcı oldu. Köylülerin şehirlerle birçok bağı vardı ve işçi eylemleri hakkında çoğunlukla onlar da bilgi ediniyorlardı. Bolşevik broşürleri, savaşın niteliğini açığa çıkarıyor, sorumlularını teşhir ediyor, köylülerin topraksız olmasının nedenlerini açıklıyor ve onları işçilere destek olmaya çağırıyordu. 1915 sonbaharı geldiğinde, huzursuzluk kırsal bölgelere yayılmıştı.[26] Tüm bunlar tepede kriz çıkmasına yol açtı. Lenin, Kasım 1915'te, "Bugün yine bir devrime doğru ilerliyoruz,"[27] diye yazıyordu.

Rusya'nın yine bir devrime yaklaşmakta olduğunun açık seçik görüldüğü 1915 sonbaharında, Bolşevik Partisi birçok karmaşık sorunla ve önemli görevlerle karşı karşıyaydı. Durum, tırmanan devrimci krize ve devrimin ufuklarına ilişkin derin bir Marksist tahlil yapılmasını, özellikle burjuva ve küçük burjuva partilerinin manevraları karşısında siyasal bir yol haritası çizilip taktikler belirlenmesini gerektiriyordu. Lenin'in emperyalist savaştan devrimci çekilmeye yönelik stratejisi ve taktikleri, bu sorunlara Bolşevik yaklaşımın eksenini oluşturuyordu.

Burjuva demokratik devrimi giderek yaklaşırken, Lenin, "üç temel direk" (demokratik cumhuriyet, büyük toprak mülklerine el konulması, sekiz saatlik iş günü) sloganını atmanın ve "savaşa karşı, sosyalizm için, savaşan hükümetlerin devrimle alaşağı edilmesi için mücadelede işçilere uluslararası dayanışma çağrısı"[28] yapmanın en uygun çizgi olduğunu düşünüyordu. Proletarya ile köylülerin, daha önce olduğu gibi, Rusya'da yaklaşan devrimin itici güçleri olduğu ilkesinden hareket eden Lenin, bir Rus burjuva devrimine proletaryanın önderlik etmesinin mümkün olup olmadığı sorusuna olumlu yanıt verdi. Bu olanak, "küçük burjuvazinin belirleyici anda sola yönelmesi" gerçeğinden ve Lenin'in işaret ettiği gibi, bir dizi nesnel faktörün ve Bolşevik propagan-

24 *Savaş Sırasında İşçi Sınıfı Hareketi*, s. 6-7.

25 *A.y.*, s. 95-96; *Labour Statistics*, Sayı 8, Moskova, 1920, s. 64-65 (Rusça).

26 *Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'da Köylü Hareketi. Temmuz 1914-Şubat 1917. Belgeler Seçkisi*, Sotsekgiz, Moskova-Leningrad, 1965, s. 487-97 (Rusça).

27 V. İ. Lenin, "Devrimin İki Çizgisi Üzerine", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 418.

28 V. İ. Lenin, "Bazı Tezler", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 401.

dasının küçük burjuvaziyi sola itiyor olmasından ileri geliyordu. "Rusya'da yaklaşan devrimin toplumsal içeriğini," diye yazıyordu Lenin, "yalnızca proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü oluşturabilir." Bu diktatörlük, burjuva demokratik devriminin tamamlanmasını ve sosyalist bir devrime geçmesini sağlayacaktı. Lenin, bu nedenle, Sosyal Demokratların demokratik küçük burjuvaziyle birlikte geçici bir devrim hükümetine katılmasını destekledi ama Almanya'yı yenilgiye uğratıp başka ulusları yağmalamak için çarlığı devirmek isteyen "devrimci şovenistler"le birlikte hükümette yer almaya karşı çıktı.

Lenin, grev hareketinin gelişmesini, "proletarya arasında Sosyal Demokrat çalışmanın güçlendirilip yaygınlaştırılmasını ve kırsal proletaryayı, kırsal yoksulları ve orduyu kapsayacak şekilde genişletilmesini"[29] devrimci Sosyal Demokrasi için öncelikli önem taşıyan bir görev olarak gördü. Anayasal Demokratların ve Oktyabristlerin (Ekimcilerin) savunduğu, Menşeviklerin ise işçi sınıfı hareketinde izlediği liberal burjuva çizgisinin karşısına, Bolşeviklerin ifade ettiği proleter bir çizgiyle kararlı şekilde çıkılmalıydı.[30] Rus proletaryasının daha ileri mücadelesine partinin önderlik etmesinde, Lenin'in koyduğu yol gösterici ilkeler belirleyici oldu.

Grev hareketinin 1915 sonu ila 1916 başında gösterdiği yükselişi, 1916 ilkbaharında ve yazında daha da güçlü bir dalga izledi. Bu dalga hem emperyalist savaşa ve yüksek fiyatlara karşı hem de Putilov fabrikasının grevdeki işçilerini desteklemek için Şubat'ın ikinci yarısında Petrograd'da başladı. Bolşeviklerin yol gösterdiği bu eylem, 1916 Mart'ının başında, ekonominin askerileştirilmesine karşı bir mücadeleye dönüştü. Petrograd proletaryasının kararlı eylemi, askerileştirme yoluyla işçileri köleleştirmeye bel bağlayan burjuvazinin ve hükümetin planlarını altüst etti. Fabrikaların askerileştirilmesi konusunda Bakanlar Kurulunca hazırlanıp Dumaya sunulan yasa tasarısının görüşülmesi ertelendi. 1916'nın ikinci yarısı, aynı ölçüde şiddetli proleter grevlerine tanıklık etti. Sanayi İzleme Kurulunun rakamlarına göre, 1916'da 1.086.000 işçinin katıldığı 1.410 grev meydana geldi; 776.000 grevcinin katıldığı 1.167 ekonomik grev ve 310.000 grevcinin katıldığı 243 siyasal grev bu sayıya dâhildi. Her yıl grevler, özellikle de siyasal grevler, gitgide daha çok işçiyi kapsayacak şekilde yayılıyor ve gitgide uzuyordu.[31]

Proletaryanın mücadelesi, Rusya'nın kırsal bölgelerini uyandırdı ve özellikle ordunun ruh halini etkiledi. Cephede alınan yenilgiler, korkunç can kayıpları, hızla yükselen fiyatlar, açlık ve yurt içindeki başka yokluklar, tohumluk tahıl ve yem bitkisi temininde çekilen büyük sıkıntı, kırsal yoksulların çoğunun koşum hayvanlarından yoksun oluşu, pek çoğunun topraksız ve ekmeksiz oluşu, tüm

29 *A.y.*, s. 402, 403.

30 Bkz. V. İ. Lenin, "Devrimin İki Çizgisi Üzerine", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, s. 416-18.

31 *Savaş Sırasında İşçi Sınıfı Hareketi*, s. 5.

bunlar, köylülerin ve askerlerin hoşnutsuzluklarını şiddetlendirdi, siyasetle ve işçilerin devrimci mücadelesiyle etkin olarak ilgilenmelerini sağladı. 1915'te geniş çaplı 117 köylü eylemi meydana geldi; 1916'da ise bu sayı 294'e çıktı. 1916'daki patlamaların üçte ikisinden çoğu Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında meydana geldi,[32] Haziran'da yükselen işçi grevleri ile köylü huzursuzlukları örtüştü. Askerlerin hoşnutsuzlukları ve evlerine yolladıkları mektuplar, köylülerin toprak sorununu giderek daha yüksek sesle dile getirmelerine yol açtı; birçok bölgede köyler, toprak sahibine kira ve diğer borçlarını ödemeyi ya da çeşitli ödevlerini yerine getirmeyi bütün olarak reddetti. Bazen malikâneler ateşe verildi vb. 1916 güzünde gizli polis büyük telaşa kapılarak, "Köyler, 1905-1907'de meydana gelene benzeyen devrimci bir galeyan içinde," diye rapor verdi. "Her yerde siyasal sorunlar tartışılıyor, toprak sahiplerini ve tüccarları hedef alan kararlar alınıyor, çeşitli örgütlerin şubeleri kuruluyor... Dolayısıyla köylülerin, yeni ve kaçınılmaz bir harekete etkin olarak katılacaklarına kuşku yoktur."[33]

Gizli polis, orduda hızla devrimcileşen durum karşısında daha da büyük bir telaş içindeydi. Kısa süreliğine olsa bile şu ya da bu nedenle evine dönen askerler, komşularıyla sohbet ederken, hatta açık açık köy toplantılarında, ağır cezalara çarptırılmayı göze alarak, "suç teşkil eden ajitasyon" yapıyorlardı. "Başkentte işçiler ile askerler arasındaki yakın temaslar gösteriyor ki ... ordudaki ruh hali, devrimci değilse bile aşırı huzursuz bir nitelik kazanmıştır."[34]

Rus proletaryasının devrimci mücadelesi, imparatorluktaki ezilen ulusal azınlıkların emekçi halkı üzerinde büyük etki yarattı. Otokratik yönetime karşı eylemler, 1916 ortasında başlayarak Rusya'nın uzak bölgelerinde keskin bir artış gösterdi. "İmparatorluğun Rus olmayan nüfusu"nun savaş için seferber edilmesi hakkında çarın yayınladığı ferman, Kuzey ve Güney Kafkasya'da, Kazakistan'da ve Orta Asya'da büyük öfke yarattı. Temmuz başında Kazakistan'da ve Orta Asya'da yoksul halk ayağa kalktı; ayın ortasında tüm Türkistan'da sıkıyönetim ilan edildi. Orta Asya'daki büyük ama yetersiz silahlanmış ve dağınık asi gruplar, 1916 sonbaharında silah zoruyla bastırıldı. Bununla birlikte, çarlık yetkilileri Turgay bölgesindeki ayaklanmayı bastıramadı. Amangeldi İmanov ve Bolşevik Alibi Janghildin önderliğindeki ayaklanma yayıldı ve güçlendi. Ayaklanmaya karşı kesin başarı getirmeyen operasyonlar Şubat 1917 devrimine, hatta sonrasına kadar devam etti.

Proletaryanın grevlerinin kapsamı, direngenliği ve giderek siyasallaşması, köylü hareketinin yükselişi, askere alınan emekçilerin artan hoşnutsuzluğu, 1916 yazında ve güzünde özellikle şiddetlenen ulusal kurtuluş hareketi: Tüm bunlar, 1916'da başlayarak Rusya'da yeniden devrimci bir durumun şekillenmekte olduğunu gösteriyordu.

32 *Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'da Köylü Hareketi...*, s. 514, 501-08.

33 *Kızıl Arşivler*, 1926, C. 4 (17), s. 20 (Rusça).

34 *A.y.*, s. 12.

Proletarya, bu sürecin lokomotifiydi. Petrograd, mücadelenin merkezi haline geldi; orada Bolşevikler, Ekim 1916'da üç kez güçlü siyasal grev dalgası yaratmayı başardılar. Birinci dalga, gıda krizini, füze gibi yükselen fiyatları ve istifçiliği hedef aldı. Hareket büyüyerek 67.000 kadar insanı kapsar duruma geldi. Polisle çıkan çatışmalarda askerler, işçilerin safında yer aldı. İkinci dalga, hükümetin, donanmadaki Bolşevik örgütünün üyelerini idam ettirme girişimine tepki olarak gelişti. Grevin üçüncü gününde, yaklaşık 120.000 işçinin çalıştığı 50 fabrika, daha küçük birçok işletme, liseler ve üniversiteler bu dalgaya katıldı. Bu hareket, denizcileri ölüm cezasından kurtardı. Eş zamanlı olarak da hükümetin ve burjuvazinin toplu lokavt girişimlerine karşı eylem başladı. Eyleme 180.000'i aşkın işçi katıldı ve lokavt gerçekleşmedi. Petrograd'da Ekim 1916'da yapılan grevlere toplam 250.000 işçi katıldı. Siyasal kitle mücadelesinin kapsamı savaş sırasında daha önce hiç bu kadar büyük olmamıştı. Hareket iyi örgütlendi ve Bolşevik komitelerince yürütüldü; burjuvazinin ve uzlaştırma için araya giren grupların bu hareketi durdurma ya da "açık seçik belirlenmiş sınırlar"a hapsetme ve "arzu edilen yöne" kanalize etme girişimleri başarısız oldu. Ekim grevi, Rusya'da burjuva demokratik devriminin ilk perdesiydi.

Savaşın başlaması, diğer ülkelerin çoğunda olduğu gibi *Almanya*'da da proletaryanın sınıfsal faaliyetlerini keskin şekilde yavaşlattı. Kendi ülkelerinin yenilgisini kolaylaştıracak hiçbir şey yapılmaması için "iç barış"ın gözetilmesini isteyen açık sosyal şovenistlerin ve merkezcilerin güttükleri amaç da buydu.

İşçi liderlerinin sosyal şovenist politikası, Alman proletaryasında ciddi zihin karışıklığına neden oldu. Kentli orta tabakaların ve köylülerin çoğuyla birlikte birçok işçi de ilk başlarda ortalığı kaplayan sahte yurtseverlik havasına kapılarak şovenistlerin peşine takıldı.

Zihin karışıklığının yerini yavaş yavaş kendi sınıfsal çıkarları için dövüşme kararlılığı aldı. Bazı işçiler, hatta bazı sendikalar, egemen çevrelerce yok edilen ekonomik ve siyasal haklarının geri verilmesi için harekete geçti ve savaş aleyhtarı mücadeleye katıldı. Bazı Sosyal Demokrat örgütler, "4 Ağustos politikası"nı eleştiren kararlar aldı, bazıları da sınıf mücadelesine bağlılığını bildirdi ve gelirini partinin sosyal şovenist liderliğine aktarmayı reddederek savaş karşıtı broşürler yayınlamak için harcadı. Sosyal şovenizme karşı protesto zaman zaman SPD'den istifalarda anlatımını buldu. Daha Ağustos ve Eylül 1914'te, çoğu Silezya'da olmak üzere Almanya'nın çeşitli yerlerinde grevler meydana geldi. Aralık 1914'te, Berlin'deki çelik sanayisinde ciddi bir anlaşmazlık baş gösterdi. Yine de 1914'ün ikinci yarısında, hatta 1915'te grev hareketi düşük düzeyde kaldı. 1915'te, 2.000 kişinin az üzerinde katılımla yalnızca 66 grev meydana geldi.

Savaşın ilk aylarındaki "yurtseverlik" histerisinin ve işçi hareketindeki keskin düşüşün getirdiği zor koşullarda, Almanya'nın devrimci Sosyal Demokratları, Lenin'in işaret ettiği gibi, Avrupa'nın büyük Sosyal Demokrat partilerindeki enternasyonalistler arasında gür bir sesle protesto yükseltmekte ilk sıra-

yı aldılar. Çeşitli gazeteleri (*Schwäbische Tagwacht, Hamburger Echo, Bremer Bürger-Zeitung, Braunschweiger Volksfreund* vb.) savaş karşıtı propagandanın temel dayanakları olarak kullandılar. Berlin, devrimci faaliyetlerin merkeziydi. Berlin'de, Bremen'de, Stuttgart'ta, Chemnitz'de, Leipzig'de, Hamburg'da ve başka şehirlerde devrimci Sosyal Demokrat gruplar 1914 sonuna gelindiğinde birbirleriyle temas kurmuşlardı ve bu, savaş karşıtı mücadelenin yükselmesine katkıda bulundu.

Liebknecht'in 2 Aralık 1914'te Reichstag'da yeni savaş ödeneklerine karşı yaptığı konuşma, Alman Sosyal Demokratlar arasında enternasyonalist eğilimlerin güçlenmesine ve savaş karşıtı hareketin gelişmesine önemli katkı yaptı. Berlin'de, Dresden'de, Braunschweig'da, Gotha'da, Frankfurt-am-Main'da ve başka şehirlerde birçok Sosyal Demokrat örgüt bu konuşmayı onayladı. Liebknecht, Luxemburg, Zetkin, Mehring, Marchlewski ve Pieck, savaşa karşı sınıf mücadelesi öngören bir politikayla emperyalist savaş politikasına karşı çıkmak gerektiğini Alman proleter kitlelerine kavratmak için var gücüyle çalışan devrimci Sosyal Demokratlardan kurulu bir çekirdeği adım adım çevrelerinde topladılar. 1915'te, savaşı lanetleyen ve işçileri devrimci yollarla bu savaşa son vermeye çağıran bir milyon nüshadan fazla broşür dağıtıldı.

Devrimci Sosyal Demokratların kurduğu *Internationale* grubu, Almanya'da savaş karşıtı ilk kitlesel eylemi 1915 baharında örgütledi. Magdeburg'da, Hessen-Nassau'da ve Berlin'de savaşı protesto etmek için kitlesel mitingler düzenlendi. Mart'ta kadınlar, barış için ve yükselen fiyatlara karşı Reichstag binası yakınında ilk gösteriyi düzenlediler. Mayıs 1915'te, çoğu kadın işçi olan yaklaşık 1.500 kişi savaşa karşı Reichstag yakınında bir gösteri yaptı. Wilhelm Pieck bu gösterinin düzenlenmesinde etkin görev aldı. Kadın işçiler Dresden'de de gösteriler yaptılar.

Yine aynı zaman diliminde, Liebknecht, sağcı liderlerin sosyal şovenist çizgisine karşı devrimci güçlerin ve merkezcilerin ortak eylemini başlattı. Haziran 1915'te, yaklaşık bin görevli, SPD Yönetim Kuruluna ve partinin Reichstag grubu liderlerine bir mektup yazarak, "iç barış" politikasından vazgeçmelerini, partinin program ilkeleri ve kararları uyarınca, savaşa karşı uluslararası bir proleter mücadelesi başlatmalarını istedi.

Metal işçileri sendikası başta olmak üzere, Özgür Sendikalar Genel Komisyonunun izlediği burjuvaziyle sınıfsal işbirliği politikasına karşı protestolar arttı ve yaygınlaştı. Berlin'de ve bazı başka kentlerde, sendika liderliğine karşı açık muhalefet grupları oluşturuldu. Büyük girişimlerden seçilmiş temsilciler bu gruplara önderlik ediyordu. Tanınmış sendika eylemcisi Richard Müller, muhalefet lideri oldu.

1915 sonbaharında Almanya, savaş karşıtı eylemlerde yeni bir yükselişe tanıklık etti. On bin kişi 30 Kasım'da Reichstag önünde buluşarak, "Ekmek ve Özgürlük İstiyoruz!", "Kahrolsun Savaş!" sloganları attı. Atlı polis yalınkılıç kalabalığa saldırdı. Tutuklamalara ve dayaklara rağmen, gösteri birkaç saat sürdü

ve ertesi gün yeniden başladı. Gösteriye askerler de katıldı. Birçok kentte, yüksek fiyatlara karşı ayaklanmalar alevlendi, savaşa karşı kitlesel mitingler ve gösteriler de bunlara eşlik etti. Chemnitz'de işler, polisle birkaç gün süren çatışmalara kadar vardı. Ren eyaletinde maden işçileri, Hamburg'da liman ve tekstil işçileri arasında ciddi huzursuzluk patlak verdi.

Sol kanat Sosyal Demokratlar, korkunç zorluklara göğüs gererek orduda ve donanmada devrimci propaganda yürüttüler. 1915 başında, donanmaya ait bazı gemilerde savaş karşıtı küçük gizli gruplar oluştu. Bunlar, Kiel'deki ve Wilhelmshaven'deki limanlarda ve tersanelerde çalışan muhalif düşünceli işçilerle temas kurdular.[35]

İşçi sınıfını ve Alman halkının barış isteyen tüm güçlerini ülke içindeki asıl düşmana karşı kararlı bir mücadeleye yönelten *Internationale* grubunun Ocak 1916'daki konferansında devrimci Sosyal Demokratların güçlerini iyice pekiştirmesi, savaş karşıtı mücadelenin daha da yükselmesini büyük ölçüde kolaylaştırdı. Grubun "Spartaküs" imzasıyla yayınladığı "Siyasal Mektuplar", daha sonra grubun ismi haline geldi.

1916'da, Almanya'nın birkaç ağır askerî yenilgiye uğraması ve diplomatik manevraların beklenen sonuçları vermemesi üzerine, ne pahasına olursa olsun zafer kazanmayı savunan Hindenburg ve Ludendorff emrindeki askerî kliğin eli güçlendi. Tüm çabaların askerî hedefler üzerinde yoğunlaştırılmasını gerektiren "Hindenburg Programı", ulusun zaten kötü olan durumunu daha da kötüleştirdi. Yetkililer, kitlelerin büyüyen hoşnutsuzluğunu bastırmaya uğraşırken polis muhbirlerini yaygın olarak kullandı; savaş karşıtı hareketin eylemcileri tutuklanıp hapse atıldı. Savaş karşıtı ve devrimci eylemcilerin cepheye gönderilmesi, en yaygın siyasal misilleme biçimi haline geldi. Anayurt Yardımcı Hizmet Yasası denilen ve 1916 sonunda yürürlüğe konulan düzenleme, 17-60 yaş arası tüm sağlam erkekleri kapsayan bir kışla rejimi getirdi, işçileri iş seçme özgürlüğünden yoksun bıraktı ve neredeyse tamamen işverenlere bağımlı hale getirdi.

Ne var ki, yetkililer, savaş karşıtı kitle hareketinin gelişmesini durdurmayı başaramadılar. Gitgide artan sayıda emekçi bu mücadeleye katıldı, kadınlar ve gençler de bu mücadelede etkin yer aldılar. Nisan 1916'da Liebknecht, devrimci gençlik gruplarının katılımıyla Jena yakınında bir konferans düzenlenmesine önayak oldu ve kendisi de hazır bulundu. Konferansta benimsenen karar, "sınıfsal barış yalanı"nı reddediyor, öncelikli görevin "uluslararası dayanışma ve sınıf mücadelesi" olduğunu vurguluyor, "savaşa karşı mücadele için tüm güçlerin ve tüm olanakların seferber edilmesi, savaşın neden olduğu durumun, kapitalist toplumun çöküşünü hızlandırmak için kullanılması"[36] çağrısı yapıyordu.

35 *Die Ursachen des Deutschen Zusammenbruchs im Jahre 1918*, C. 9, Seri II, Berlin, 1928, s. 243.

36 *Jugend-Internationale*, Sayı 5, 1916, s. 11-12.

Spartaküs üyeleri, emperyalist katliama karşı 1 Mayıs 1916'da uluslararası bir dayanışma ve protesto gösterisi yapmaya hazırlandılar. Takviye edilen polis kordonlarına ve atlı polis devriyelerine rağmen, 1 Mayıs günü yaklaşık 10.000 insan Berlin'de sokaklara çıktı. Liebknecht, "Kahrolsun Savaş!", "Kahrolsun Hükümet!" diye seslendiğinde, Potsdam Meydanı'nı dolduran kalabalık bu sloganları hep birlikte haykırdı. Polis, Liebknecht'i gözaltına aldı ama binlerce insan, "Kahrolsun Savaş!", "Yaşasın Enternasyonal!", "Yaşasın Liebknecht!" diye haykırmayı sürdürdü. O gün Almanya'nın birkaç başka kentinde de savaş karşıtı gösteriler düzenlendi.[37] Bunlar, sekiz hafta süren yeni bir savaş karşıtı eylem dalgasını başlattı. O dönemde açlık isyanları belirgin ölçüde sıklaştı. Bazı kentlerde yetkililer sıkıyönetim ilan etmek zorunda kaldı. Spartaküs üyelerine karşı yeni misillemelere girişildi. Liebknecht'in 1 Mayıs gösterisinde gözaltına alınmasından sonra evinde yapılan aramada, dağıtılmaya hazır bildiriler bulundu. Liebknecht yargılandı ve bir ayı hücrede olmak üzere dört yıl hapis cezasına çarptırıldı. Çok geçmeden Luxemburg, Marchlewski, Mehring ve Ernst Meyer de tutuklandı; Pieck ve Hugo Eberlein askere alındı.

Ama kitlesel mücadele tırmanmayı sürdürdü. O yaz, Liebknecht'in yargılanmasını ve savaşı protesto etmek için 28-30 Haziran 1916'da Berlin'de 55.000 işçinin katıldığı ve savaş döneminde ilk kez yapılan bir siyasal grevle, savaş karşıtı eylemler doruk noktasına ulaştı. Spartaküs grubunca bertildiği gibi, bu eyleme katılanlar, "artık, emeklerinin emperyalist amaçlar uğruna sömürülmesine izin veren iradesiz köleler olmayacaklarını hükümete gösterdiler".[38] Spartaküs, o grevi, işçi sınıfı hareketinde bir dönüm noktası ve emekçi kitleler arasında sosyalist bilincin uyanışı olarak değerlendirdi. Eş zamanlı olarak Braunschweig'da bir siyasal grev yapıldı ve binlerce insan Berlin'de, Bremen'de, Stuttgart'ta gösteriler düzenledi.

SPD Yönetim Kurulunda ve özgür sendikaların liderliğinde bulunan sosyal şovenistler telaşa kapıldılar. 1916 Temmuz'unun sonunda, grevlere katılmamaları ve "liderler"inden şüphe duymamaları için işçileri uyaran bir demeç yayınladılar. Gelişen kitle mücadelesinin böyle küstahça küçümsenmesini merkezciler bile kınadılar. Yeni duruma uyum sağladılar ve izledikleri çizgiyi biraz değiştirdiler. Mart 1916'da Reichstag'da Hugo Haase'nin başını çektiği merkezci vekil grubu, en sonunda, çekinceler koyarak da olsa savaş ödeneklerine karşı oy kullandı ve Sosyal Demokrat İşçi Topluluğu denilen bir muhalefet grubu kurdu. Merkezciler, "Proletaryanın gelecekteki şiddetli savaşlar için güç toplamasını sağlayacak şekilde çalışmanın zamanıdır,"[39] diye açıklama yaptılar. Bazen şove-

37 *Spartakusbriefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1958, s. 165-68; H. Wohlgemuth, *Karl Liebknecht. Eine Biographie*, Berlin, 1973, s. 328-31.

38 *Spartakusbriefe*, s. 196.

39 *Dokumente und Materialen zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung* (DMGDA), Seri II, C. I, s. 327, 423-28.

nist çizgiye ters düşen bu tür demeçler ve eylemler, kitleleri belirli ölçüde etkiledi. Ama merkezciler aynı zamanda da devrimci Sosyal Demokratlara muhalefet ettiler ve onların artan popülerliğini kırmaya çalıştılar. Özgül bir örnek olarak, Spartaküs'ün, sosyalist grup üyeleriyle ortaklaşa devrimci sloganlarla düzenlemeyi önerdiği 1916'daki 1 Mayıs gösterisine katılmayı Sosyal Demokrat İşçi Topluluğu liderliğinin reddetmesi bunun kanıtıydı.

1916 yaz aylarının sonunda ve güz aylarında, savaş karşıtı gösterilerin, grevlerin ve emekçiler ile yetkililer arasında şiddetli çatışmaların meydana geldiği yeni bir dalga Almanya'yı sardı. Ağustos'ta Hamburg'da, "Yaşasın Liebknecht!", "Kahrolsun Savaş!", "Kahrolsun Hükümet!" ve "Ekmek İstiyoruz!" sloganlarıyla kitlesel bir miting yapıldı. Gösterilere binlerce insan katıldı ve Essen'de, Halle'de, Duisburg'da, Chemnitz'de kısa süreli grevler oldu. Karl Kautsky, 7 Ağustos 1916'da Victor Adler'e, "Bugün Liebknecht, cephedeki askerlerce en çok sevilen kişi," diye yazıyordu. "Oradan dönenlerin tümü bunu doğruluyor. Hoşnutsuz kitleler, onun özel siyasetinden hiçbir şey anlamıyor ama onda, savaşın bitmesini savunan bir adam görüyor ve şimdi onları ilgilendiren tek şey de bu."[40]

Dresden'de 2 Kasım'da 7-8 bin işçinin katıldığı kitlesel bir gösteri düzenlendi. Göstericiler, valilik binasının önünde toplanarak, gıda temininin iyileştirilmesini istediler. Sol, gösteriyi, Liebknecht'i savunmak için savaş karşıtı bir eyleme döndürmek istedi ama sağcılar ve merkezciler bunu önlediler.

1916 Kasım'ının başında, Berlin'de bazı savaş fabrikalarının işçileri siyasal bir greve gittiler. Savaşa karşı sınıf dayanışmasının bir göstergesi ve Spartaküs grubuna desteğin bir ifadesi olan greve, makine ve mühimmat fabrikalarından, AEG havacılık tesislerinden ve bazı başka girişimlerden toplam 6 bini aşkın işçi katıldı. 1916'da toplam 124.000 grevcinin yer aldığı 240 grev meydana geldi. Örgütlü emeğin ezici çoğunluğu ya kitlesel hareketin yayılmasına köstek olan ya da işçi sınıfının dikkatini devrimci görevlerden başka yöne saptıran sağcıları veya merkezcileri izlemesine rağmen, Almanya'da sınıf mücadelesi 1916'da, özellikle de 1917'de fark edilir ölçüde keskinleşti. Devrimci Sosyal Demokratların nüfuzu ve Spartaküs grubunun saygınlığı büyüyordu. Sol, sağlam bir gizli örgütlenmeden yoksun olmasına karşın, "tüm zayıflıklarına karşın, günden güne yeni emekçi kitleler kazanmaya devam etti".[41] Siyasal grevler ve savaşa, açlığa, yüksek fiyatlara karşı başka kitlesel eylem türleri, "kılıç diktatörlüğü"ne ve amansız sömürüye karşı geniş halk kesimlerinin artan hoşnutsuzluğu, "iç barış"ın yerini, aşırı toplumsal gerginliklerin ve geniş çaplı sınıf savaşlarının olduğu bir dönemin almak üzere olduğunu gösterdi.

40 V. Adler, *Briefwechsel mit August Bebel und Karl Kautsky,* Viyana, 1954, s. 630.

41 Wilhelm Pieck, *Zur Geschichte der Kommunistischen Partei Deutschlands, 30 Jahre Kampf,* Dietz Verlag, Berlin, 1949, s. 8.

Savaş, çokuluslu *Avusturya-Macaristan İmparatorluğu*'nun derin toplumsal ve ulusal çelişkilerini, kaçınılmaz dağılışını, tüm çıplaklığıyla ortaya serdi. Uzun bir savaşı sürdürmek için kaynakların aşırı yetersizliği, daha güçlü bir müttefike, yani Avusturya-Macaristan'ın kaynaklarını kendisine aitmiş gibi kullanan Alman emperyalistlere bağımlılık, farklı bölgelerde eşitsiz ekonomik gelişmenin giderek belirginleşmesi ve dolayısıyla, bölgeler arası siyasal çelişkilerin şiddetlenmesi, son olarak da askerî yenilgiler ve korkunç can kayıpları: Tüm bunlar birleşince, zaten artan kitlesel hoşnutsuzluğu körükledi ve imparatorluğun çöküşünü daha da yaklaştırdı. Bununla birlikte, tüm bu süreçler uzun süre açığa çıkmadı. "İç barış" propagandası, etnik sürtüşme ve askerî-bürokratik zor sistemi, Avusturya-Macaristan işçi sınıfının elini kolunu bağladı.

Devrimci bir proletarya örgütünün olmayışı, proletaryanın ulusal aidiyet temelinde bölünüp parçalanması, işçi sınıfı hareketine sağcıların ve merkezcilerin hâkim olması da hükümet karşıtı açık eylemlere engel oldu; burjuvazi, emekçi halk arasında şovenizmi körüklemek için sağcıları ve merkezcileri kullandı.

Avusturyalı Sosyal Demokratların sağcı liderleri (Renner de onlardan biriydi), "yabancı emperyalizm tarafından köleleştirilmekten kaçınmak için" işçileri savaşa destek olmaya çağırdılar. Merkezciler, ne pahasına olursa olsun partinin birliğini korumaya çalıştılar ve böylece, savaş karşıtı hareketin gelişmesini köstekleydiler. "Çarın zaferinden duyulan korkunun, Almanya-Avusturya halkının tüm sınıflarını bir araya getirdiği gibi, Alman-Avusturyalı proleter kitlelerini de bir araya getirdiğini"[42] öne sürdüler. Macaristan'da ise sağcı Sosyal Demokratlar, "Avrupa uygarlığı"nı çarlığa karşı, "Rus barbarlığına karşı, Rus mutlakıyetine ve Rus zulmüne karşı" savunmak, "daha iyi ücretler, daha kısa iş günü ve siyasal haklar kazanmak"[43] için kanlarını döktüklerine halkı inandırmaya uğraştılar.

Kitlesel eylemin gelişmesini köstekleyen başka bir engel, sendika liderlerinin tutumuydu. Gerçi Almanya'daki ve bazı başka ülkelerdeki işçi liderlerinin aksine, bunlar, işverenlerle resmî bir "iç barış" sözleşmesi imzalamadılar. Ama pratikte sendika liderleri, emekçilerin hakları için dövüşmelerini engellemeye, emperyalist savaş uğruna burjuvaziyle sınıf işbirliğini güçlendirmeye çalıştılar.

Yine de savaşın ilk aşamasında bile Avusturya'nın bazı kısımlarında küçük çaplı grevler, mitingler ve gösteriler yapıldı. 1914 sonu ila 1915 başında, Çekya ve Avusturya maden işletmelerinde, Çek tekstil sanayisinde, Viyana'daki metal tesislerinde düşük ücretlere, uzatılan çalışma saatlerine ve yükselen fiyatlara karşı grevler yapıldı. Bu grevlerle eş zamanlı olarak, sıklıkla, gıda temininin iyileştirilmesi ve askerî yetkililerin keyfî yönetimine son verilmesi talebiyle açlık isyanları ve gösteriler yapıldı. Ama mücadele küçük boyutluydu: 1915'te Avusturya'da yalnızca 10.000'den az grevcinin katıldığı 39 grev meydana geldi.

---

42 Otto Bauer, *Die österreichische Revolution*, Wiener Volksbuchhandlung, Viyana, 1923, s. 53, 55.

43 *A Magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai* (MMTVD), 4/B Kossuth könyvkiadó, Budapeşte, 1969, s. 31-32.

1916 baharından itibaren grevler gitgide sıklaştı, büyüdü (grevci sayısı 1915'e kıyasla iki katına çıktı) ve daha başarılı oldu: İşçilerin taleplerini kısmen ya da tamamen kabul ettirmeyi başardıkları grevlerin oranı fark edilir ölçüde arttı. 1916'da Ostrava'daki madenlerde, Teplitz'de, Plzen'deki Škoda fabrikalarında, Viyana'daki metal işleme tesislerinde ve Avusturya'nın başka bazı bölgelerinde büyük çaplı grevler meydana geldi. Kladno'da, Witkowitz'de, Plzen'de, Donawitz'te (Steiermark), Lvov'da ve Yukarı Avusturya'da açlık gösterileri yapıldı. Plzen'li işçilerin 1 Mayıs gösterisine yaklaşık 15.000 kişi katıldı. Çok kez polislerle ve askerlerle çatışmaların çıktığı bu tür eylemler, gösterilerde atılan sloganların kanıtladığı gibi, açıkça savaşı hedef alıyordu: "Kahrolsun Savaş!", "Barış İstiyoruz!", "Babalarımızı ve Kocalarımızı Geri Verin!" vb.

Macaristan'da grev hareketi ve yükselen fiyatlarla mücadele, 1915 baharı gibi erken bir zamanda gözle görülür ölçüde canlandı. Grevleri başlatanlar savunma sanayisi işçileriydi, yani insan gücü yoğunluğunun yüksek olduğu en büyük girişimlerde, örneğin Csepel'deki ve Peşte'deki silah ve mühimmat fabrikalarında çalışan işçilerdi. Sınıf savaşları, proletaryanın örgütlenmesini geliştirdi. Sendika sayısının 1914-1916 arası azaldığı Avusturya'nın aksine, Macaristan'da sendika üye sayısının savaşın başlaması nedeniyle gösterdiği gerileme, 1915 gibi erken bir zamanda durdu ve 1916 sonuna gelindiğinde yaklaşık %20 oranında arttı.

Macaristan'da işçi sınıfı hareketinin yükselmesi sayesinde, hükümet, Sosyal Demokrat Parti liderliğince ve sendikalarca ortaya atılan bir öneriyi kabul etmek zorunda kaldı; buna göre, işle ilgili anlaşmazlıkları çözmek için işyeri yönetimi, sendika ve Savunma Bakanlığı temsilcilerinden oluşan hakem heyetleri kuruldu.[44] Bu heyetler, işçilerin yakınmaları hakkında uzlaştırıcı kararlar alarak, emek ile sermaye arasındaki çatışmaların greve dönüşmesini önledi; proletaryanın sınıf mücadelesinin daha ileri gelişimini kösteklemek için her yola başvurdu. Ne var ki, işçileri işverenlerden ayıran çelişkiler, böyle gönülsüz önlemlerin bu sınıflar arasındaki mücadeleyi ortadan kaldıramayacağı kadar büyük ve uzlaşmazdı.

Macaristan Krallığı'nda grev hareketi, 1916 ilkbaharında artan bir güçle patlak verdi. Budapeşte'de başlayan grev hareketi, daha önce nispeten sakin olan illere yayıldı. Mayıs'ta, Diósgyör'deki (kuzeyde) silah ve mühimmat fabrikasının işçileri iş bıraktı, Haziran'da Petroşani (Transilvanya) madencileri onları izledi; Mayıs'ta ve Haziran'da, Transilvanya'daki Jihl Nehri boyunca kurulu madencilik tesislerinde grev meydana geldi; buna 10 binden fazla Macar, Romen ve Alman işçi katıldı. Yılın ikinci yarısında Csepel'de neredeyse hiç aralıksız küçüklü büyüklü grev mücadeleleri verildi. 1916 yazında, hasat döneminde, tarım proletaryası arasında grev hareketi yeniden başladı.

Dolayısıyla, Avusturya-Macaristan'da savaşın üçüncü yılına, toplumsal zıtlıkların şiddetlenmesi ve savaş karşıtı duyguların yükselmesi damga vurdu.

44 MMTVD, 4/B, s. 153-56.

Sosyalist harekette, sol meşruiyetçiler denilen ve Avusturya Sosyal Demokrat Partisi liderliğinin politikasını eleştiren bir grup kuruldu. Gruba, partinin Yönetim Kurulu Sekreteri ve teorik dergisi *Der Kampf*'ın editörü olan Friedrich Adler önderlik ediyordu. Daha 1914 sonbaharında Robert Danneberg, Julius Deutsch, Therese Schlesinger ve başkaları dâhil, barışçılardan oluşan küçük bir grup Adler'in çevresinde toplandı. Bu grup, farklı kaynaklara göre üye sayısı 120 ila 200 olan Karl Marx-Verein muhalefet derneğinin çekirdeğini oluşturdu. F. Adler'in 1916 sonbaharında tutuklanmasından sonra, Sosyalist Gençlik Enternasyonali Sekreteri Dannenberg derneğin başına geçti. Dernek resmî makamlarca kapatılınca, Leopold Winarsky'yle birlikte Dannenberg, *Volkstribüne* gazetesini, partinin resmî liderliğinin milliyetçi ve militarizm yanlısı çizgisini sert bir dille eleştiren muhalefetin sözcüsü yapmayı başardı. Savaşın sürdürülmesini savunan ve açıkça "genel ulusal çıkarları" proletaryanın sınıfsal çıkarlarından üstün tutan Renner'in bir demecine tepki olarak, Friedrich ve Victor Adler, daha 1915 başında bir dizi makale yayınlayarak, parti çizgisinin değiştirilmesini, uluslararası dayanışmanın yeniden kurulmasını, emperyalizme, savaşa, şovenizme ve milliyetçiliğe karşı mücadele yararına eşgüdümlü eylemler düzenlenmesini istediler.

Muhalefet, savaş karşıtı propagandasına Zimmerwald Konferansından sonra hız verdi. Aralık 1915'te, taslağını Friedrich Adler'in kaleme aldığı ve "Zimmerwald Konferansını enternasyonalist ilkenin bir ifadesi olarak selamlayan" ve parti liderliğini "açıkça askerî yetkililerin aleti"[45] haline gelmekle suçlayarak kınayan bir manifesto yayınlandı. Ama bütün olarak bakılınca, bu sol grubun politikası muğlak ve tutarsızdı. Sağ Sosyal Demokratları sosyal şovenizmle suçlamasına karşın, grup, savaş karşıtı mücadele konusunda gözle görülür bir program ortaya koyamadı. Savaş karşıtı gizli faaliyet örgütlenmesini reddetti. Ulusal soruna ilişkin tutumu, sağcı reformcuların "ulusal-kültürel özerklik" programından pek az farklıydı. F. Adler önderliğindeki sol, parti içinde esasen merkezci bir tutum aldı.

Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nin Mart 1916'daki ikinci konferansı, resmî liderlik ile muhalefet arasında şiddetli bir çatışmaya sahne oldu. Muhalefetin sol kanadını, Sol Radikaller denilen bir grup (Eylül 1915'te bir Eylem Komitesi oluşturan devrimci Sosyalistler) temsil etti. Grubu temsil eden Franz Koritschoner, Leo Rothziegel, Karl Steinhardt ve başkaları, Karl Marx-Verein'a mensuptu. Çok geçmeden kendini bağımsız bir siyasal eğilim olarak yapılandıran Sol Radikal grup, Viyana Genç İşçiler Birliği'ne mensup devrimci Sosyal Demokratları, Sosyal Demokrat işçilerin belirli bir kısmını ve bazı aydınları da kapsıyordu. Bunlar, bazı kentlerde, Zimmerwald solunun tutumuna uygun etkin savaş karşıtı propaganda yürüten gizli gruplar ve dernekler kurdular, broşürler

45 F. Adler, *Vor dem Ausnahmegericht, Thüringer Verlagsanstalt und Druckerei*, Jena, 1923, s. 27, 33.

dağıttılar ve başka gizli yazılar bastılar. Teorik açıdan Zimmerwald soluyla bağlaşık olan Sol Radikaller, F. Adler'in barışçı-merkezci görüşlerini eleştirmelerine karşın, onun ideolojik etkisini üzerlerinden atamadılar.

Muhalefette yeni güçleri uyandıran Kienthal Konferansı, Avusturyalı Sosyal Demokratlar arasında kutuplaşmanın daha keskin şekilde belirginleşmesine katkıda bulundu. F. Adler, Camille Huysmans'a açık bir mektup yazarak, "anayurt savunması" ve "küçük halkların çıkarları" sloganını, emperyalist savaşın milliyetçi bir bahanesi sayarak kararlılıkla kınadı. 21 Ekim 1916'da, "Kahrolsun mutlakıyet, barış istiyoruz!" diye bağırarak Başbakan Karl von Stürgkh'ü vurup öldürdü. Bu eylem, binlerce insanın yok yere öldürülmesine karşı bir öfke ve protesto ifadesiydi; ama aynı zamanda da militarizme ve şovenizme karşı işe yarar mücadele yolları bulunamadığını kanıtlıyordu. Parti liderliği, bu suikastı, bir delinin eylemi olarak niteledi. Lenin, bu nitelemeyi reddetti ama Avusturyalı Sol Radikallerin bunu Avusturyalı işçilere şöyle açıklamalarını salık verdi: "Uşak gibi davranan oportünist partiye *karşı*, emperyalistlere *karşı*, kendi hükümetlerine *karşı*, savaşa *karşı* devrimci propagandada ve ajitasyonda, gösterilerde vs. vs. terörizm değil, sistemli, uzun soluklu, özverili faaliyet: Gerek duyulan budur."[46]

Adler'in attığı kurşun ve sonrasında yapılan yargılama, halk kitleleri üzerinde devrimci bir etki yarattı. Sol Radikallerin emperyalist savaşa karşı mücadelesi, orduda çalışma örgütleme çabaları, Avusturya-Macaristan'ın farklı bölgelerindeki ve ülke dışındaki devrimci güçlerle, Sırbistan'daki ve İtalya'daki enternasyonalistlerle artan temasları, bu eğilimin ideolojik ve siyasal açıdan ilerlemesine, halk kitlelerinin sevgisini kazanmasına yardımcı oldu.

Avusturya-Macaristan ordularının uğradığı yenilgilerden sonra, askerî-şovenist histeri yatışınca, Macar Sosyal Demokrat Partisi liderleri, Ocak 1915'te, "zafer kazananın olmadığı" bir barıştan dem vurmaya başladılar. 1915 yazının sonunda, karşılıklı anlayış yolları aramaları için Fransa ve Almanya sosyalist partilerine çağrı yapan, ülkenin toplumsal sisteminin demokratikleştirilmesini, toprak reformu yapılmasını, vergi politikasının yoksul sınıflar lehine değiştirilmesini vb. isteyen bir Barış Manifestosu yayınladılar.[47] Zimmerwald Konferansını "uluslararası proleter siyasetinde önemli ve sevindirici bir olay" olarak selamlayan *Népszava*, bu konferansın, işçi sınıfının barış özlemini ve "sosyalizmin temel ilkelerine, sınıf mücadelesi fikrine bağlılığı"[48] ifade ettiğini vurguladı.

Ne var ki, gerek Macar Sosyal Demokrat Partisi liderlerinin Eylül 1915'teki bir konferansında, barış düşüncesini halka mal etmek için güçlü adımlar atılması yönünde alınan karar, gerekse Zimmerwald Konferansına gösterilen olumlu yaklaşım, partinin savaş karşıtı devrimci bir çizgi benimsediği anlamına gelmi-

46 "V. İ. Lenin'den Franz Koritschoner'e, 25 Ekim 1916", *Toplu Yapıtlar*, C. 35, Progress Publishers, Moskova, 1976, s. 238-39.

47 MMTVD, 4/B, s. 128-37.

48 *A.y.*, 4/B, s. 139-40.

yordu; öncelik verilen şey, emperyalist hükümetler arasında uzlaşmaya dayalı bir barışı savunan barışçı bir politikaydı. Emperyalizme ve militarizme karşı kararlı mücadele değil, genel oy hakkı ön plana çıkarıldı. Parti liderleri, Ocak 1917'de temel slogan olarak genel oy hakkı sloganını ortaya attılar.[49] Kitlesel endişe yaratan sorunlara, en başta da öncelikli sorun olan savaşa nasıl son verileceği sorusuna yanıt getirmeyi başaramadılar. Uluslararası emperyalist katliama son vermeye, toplumsal özgürlüğü ve ulusal kurtuluşu gerçekleştirmeye yönelik bağımsız bir işçi sınıfı politikası için yalnızca partideki sol muhalefet mücadele etti. Sol, işte bu ruhla kitleler arasında propagandasını yürüterek, tabanla bağlarını güçlendirdi.

Savaş, yalnızca egemen sınıflar ile sömürülen emekçi kitleler arasındaki uçurumu değil, imparatorluğun egemen ve ezilen halkları arasındaki uçurumu da genişletti. Rus askerlerince alınan Avusturyalı-Macar savaş tutsağı sayısı, Alman savaş tutsağı sayısının on katıydı. (Daha Eylül 1914'te Rus askerleri, 100.000 subayı ve monarşi mensubunu savaş tutsağı olarak aldı; Ocak 1916'da bunların sayısı 1 milyonu aşmıştı.)[50] Dolaylı olarak bu, Avusturya-Macaristan'daki ulusal çelişkilerin ne denli keskin olduğunu gösteriyordu. Rusya gibi, bu ülke de devrimci ayaklanmalar için koşulların özellikle hızla olgunlaştığı bir emperyalist güçtü. Askere gitmekten kaçınma, gönüllü olarak düşmana teslim olma, koca koca grupların ve birliklerin subaylarıyla birlikte örgütlü olarak düşman saflarına geçmesi, cepheye sevk emirlerine uymama vb. Bunlar, ezilen milliyetlere mensup olanların sıklıkla başvurdukları protesto biçimleriydi (1915'ten sonra bu olaylar giderek daha endişe verici boyutlara ulaştı); Habsburg silahlı kuvvetlerinin %50'sinden çoğu ezilen milliyetlere mensuptu.

1915'te ve 1916'da İtalya ve Romanya cephelerine gönderilen Avusturya-Macaristan ordusundaki İtalyan ve Romen askerlerin kendi soydaşlarıyla savaşmak istememeleri gibi, Güney Slavları da Sırbistan'la ve Karadağ'la savaşmak istemiyor ve açıkça o uluslara sempati besliyorlardı. Macar alayları bile gönülsüz çarpışıyor, bir fırsat çıkar çıkmaz silahlarını bırakarak teslim oluyordu. Çekler, kendi kanları pahasına Avusturya sancağına şeref kazandırmaya hiç mi hiç hevesli değillerdi. Çek birlikleri Eylül ve Ekim 1914'te Bulgar cephesinde düşmanla ilk temas sağladıklarında bu gerçek açıkça ortaya çıktı. Düşman orduların askerleri arasında dostluk kurulmasının ilk örnekleri burada gözlendi.[51] Prag'da Eylül 1914'te düzenlenen savaş karşıtı gösteriler sırasında, "Ruslara ateş etme, teslim ol" çağrıları yapıldı. Ekim 1914'te ise iki Çek alayının tamamı ve bir üçüncüsünün bazı birlikleri San Nehri'ni aşarak Rus tarafına geçti.

---

49 *A.y.*, s. 234.

50 *Enternasyonalistler*, Moskova, 1967, s. 14 (Rusça).

51 Karel Pichlik, "Deutsche und tschechische Soldaten in der österreichisch-ungarischen Armee im Kampf gegen den Krieg und die Monarchie, 1914 bis 1918", *Beiträge zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, No. 1, 1961, s. 82.

Ezilen milliyetlere mensup askerlerin düşman askerleriyle dostluk kurup kaynaşması, 1915'ten sonra özellikle Doğu cephesinde olağanlaştı; hem Katoliklerin hem de Ortodoksların kutsal günleri, Noel, Paskalya vb. işe yarar bahaneler olarak kullanıldı. 1915 baharında, bazı Çek ve Slovak alaylarınca çıkarılan isyanı bastırmak için Avusturyalı-Alman ve Macar birlikleri silahlı güç kullandı. 1915 yazından sonra, Avusturya-Macaristan komuta merkezi, ezilen milliyetlere mensup askerlerin toplam kuvvetlerin %50'sinden fazlasını oluşturduğu ulusal askerî birlikler kurma fikrinden vazgeçmek zorunda kaldı.

Çek ve Slovak askerî birliklerindeki isyanlar ve örgütlü firarlar, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmak üzere olduğunu gösteren ürkütücü işaretlerdi. Bazı İtilaf ülkelerinde taraf değiştiren askerler ve savaş tutsakları arasından koskoca alayların, tugayların ve tümenlerin oluşturulması, Yugoslavları, Çekleri ve Slovakları kapsayan ulusal göçmen komitelerinin kurulması, ezilen halkların ulusal hareketine yön veren burjuva liderlerin Habsburg monarşisine olan eski bağlılıklarını terk ettiklerini gösteriyordu.

Savaşın getirdiği yokluklara ve sıkıntılara, Avusturya ile Macaristan arasındaki çelişkilerin şiddetlenmesi eşlik etti. Macaristan parlamentosunda muhalefetin sesi giderek daha açık ve gür çıkıyordu. İki devleti birbirine bağlayan ikili bağların gevşetilmesi ve sonra da Almanya'yla ittifaka, yani hem Macaristan'ı hem de tüm monarşiyi tehlikeye atan ittifaka son verilmesi isteniyordu. 1916 sonuna gelindiğinde, ağır askerî yenilgiler, giderek büyüyen ekonomik ve siyasal kriz, burjuvazinin uzlaşmaya dayalı bir barıştan yana eğilimini büyük ölçüde güçlendirdi. Macaristan'ın egemen çevrelerinde keskin çelişkiler gitgide su yüzüne çıktı; Kont Tiso'nun diktatörlük rejimine ve savaşa karşı muhalefet büyüdü. Avusturya-Macaristan'ın ezilen sınıfları ve milliyetleri, yürüttükleri savaşın kendi çıkarlarına aykırı olduğunu giderek daha çok kavradı. Habsburg monarşisinin ayaklarının altındaki zemin açıkça sarsılıyor ve Avusturya-Macaristan'ın dağılması tarihsel bir gereklilik haline geliyordu.

Fransa'da, hem burjuvazinin hem de sosyalist basının olanca gücüyle körüklediği çığırtkan şovenizm dev bir dalga olup savaşın ilk günlerinde halk kitlelerini beraberinde sürükledi. Jean Jaurès'in trajik ölümünden sonra, Pierre Renaudel, *L'Humanité*'nin başyazarlığını üstlendi ve SFIO'nun merkez organını, partideki sosyal şovenistlerin borazanına dönüştürdü. Burjuvazi, Almanya'nın Ağustos ve Eylül 1914'te Fransız topraklarını işgal etmesini, ülkenin büyük bir parçasını ele geçirmesini ve Paris'i tehdit etmesini, "ulusal savunma" fikrini halka mal etmek için ustalıkla kullandı. SFIO liderleri (Guesde, Sembat ve Thomas), "ulusal savunma" hükümetine girdikten sonra, "kutsal birlik" ve "sınıfsal barış" politikasının ateşli savunucuları olup çıkarak, emekçilerin kendi yaşamsal çıkarlarını savunmaya yönelik her türlü eylemine karşı koydular. SFIO ve CGT liderleri, işçi örgütlerinin işlevlerini, yaralılara, savaş tutsaklarına, sığınmacılara yardım etmek vb. gibi toplumsal faaliyetlere indirgediler.

Yaşam standartları önemli ölçüde kötüleşmesine karşın, Fransız emekçi halkın 1914'ün ikinci yarısında ya da 1915'te yürüttüğü ekonomik mücadele önemli bir boyuta ulaşmadı. Sendikalar, seferberlik nedeniyle üyelerinin yarısından çoğunu kaybetti; küçük sendikalardan bazıları hepten dağıldı. 1915 sonunda CGT'nin üye sayısı, öncekinin ancak yedide biri kadardı. 1914 yılının Ağustos-Aralık ayları arasında yalnızca 1.000 kişinin katıldığı küçük çaplı 18 grev meydana geldi; 1915'te grev sayısı 98, grevci sayısı ise 9.300 oldu. Ağustos 1914'te Parisli kazıcılar daha yüksek ücret talebiyle greve çıktılar. Vienne'de (Isère ili) orduya kumaş üreten dört dinkleme fabrikasındaki yaklaşık 1.500 işçinin %50'sinden fazlası Ağustos 1915'te iki hafta süreyle grev yaptı ve ücret artışı elde etti. Lagors tekstil işçilerinin grevi de başarılı oldu.[52]

Savaş, emekçi halka daha büyük yokluklar ve sıkıntılar getirdikçe, şovenist zehirlenme yavaş yavaş etkisini yitirdi. Daha Aralık 1914'te, cephenin bazı bölümlerinde Fransız ve Alman askerler arasında dostluklar kuruldu; askerler kendiliklerinden günlerce ateş kestiler. Bu, Champagne'da, Quarancy'de (Pas de Calais) ve başka yerlerde gerçekleşti. Savaş karşıtı hareket 1915-1916'da güçlenip yaygınlaştı.

Sendikalardaki sol muhalefet Fransa'da savaş karşıtı hareketin ilerlemesinde önemli bir rol oynadı. Hareketin çekirdeğini, *La Vie Ouvrière* gazetesi çevresinde toplanmış sendikalistler oluşturuyordu. Fransa'da ilk kez onlar, emperyalist katliamı protesto ettiler. Francis Million'un başını çektiği Lyon'lu sendikalistler, şovenist politikayı eleştiren Pierre Monatte'ın savaş karşıtı tutumuna destek verdiler. Mayıs 1915'te, Metal İşçileri Federasyonu Sekreteri Arthur Merrheim, açıksözlülükle, "Bu savaş, bizim savaşımız değil," diye demeç verdi. Federasyon yönetimi, Alman devrimci Sosyal Demokratlar Liebknecht, Zetkin ve Luxemburg tarafından yapılan savaş karşıtı çağrının memnuniyetle karşılandığı bir kararı kabul etti. Metal işçileri ile inşaat işçileri ve kazıcılar, 1 Mayıs 1915'te Paris'te bir miting düzenleyerek, ilhak ya da savaş tazminatı olmaksızın barış için mücadele ve uluslararası dayanışma çağrısı yapmak üzere el ele verdiler. Fıçıcılar sendikası da yeniden sınıfsal eyleme geçilmesini istedi.[53] Muhalif sendikalistler, 1915 sonunda, bazı sosyalistleri ve anarşistleri de kapsayan bir Uluslararası Eylem Komitesi kurdular.

SFIO içinde şovenizme karşı muhalefet, CGT'dekinden daha geç şekillenmeye başladı. Amédeé Dunois ve Charles Rappoport, antişovenist bir duruş alan ilk parti üyeleri arasındaydı. Mayıs 1915'te Yukarı Vienne Federasyonu barış için öne çıktı ve SFIO liderliğinin sosyal şovenist politikasını eleştirdi. Rhône, Isère ve Paris federasyonlarına mensup Sosyalistler (Jean Longuet'nin izleyicileri) buna farklı derecelerde destek verdiler. Yeni beliren azınlık *(minoritaires)* hare-

52 Arthur Fontaine, *French Industry During the War*, s. 53-54.

53 *Cahiers du communisme*, 1957, Sayı 10, s. 1464; A. Rosmer, *Le mouvement ouvrier pendant la première guerre mondiale* [Birinci Dünya Savaşı Sırasında İşçi Hareketi], C. 1, Paris, 1936, s. 238-39.

keti, kendini barışa ve Enternasyonal'in yeniden kurulmasına adadığını ilan ederek barışçı, merkezci görüşler savundu.[54] SFIO'nun Aralık 1915'teki kongresinde, Zimmerwald Hareketi yanlılarınca desteklenen merkezci azınlık, şovenist liderliğe karşı çıkarak onu burjuva hükümetine katıldığı için eleştirdi. Sendikalist Uluslararası Eylem Komitesi, SFIO'nun Aralık 1915'teki kongresinden sona kurulan Sosyalist Azınlık Komitesiyle Ocak 1916'da birleşerek, Uluslararası Bağları Yeniden Kurma Komitesi (CRRI) adıyla ortak bir örgüt oluşturdu ve bu örgüt, Fransa'daki devrimci güçleri toparlayıp pekiştirmeye koyuldu.

1916 baharında örgütlenen Sendikalist Savunma Komitesi (CDS), CGT liderliğinin izlediği ve sınıf mücadelesi ilkelerine dayalı "sendikalist ülküye zarar veren" uzlaşmacı "kutsal birlik" politikasına karşı mücadele edeceğini duyurdu.[55] CDS, sendikal eylemi güçlendirmeye çalıştı ve liderliğin eylemcilere kulak vermesini sağlamak için bir kongre toplanmasını savundu. CDS'nin üye sayısı arttı: Paris, Seine, Le Havre, Saint-Etienne, Lyon, Grenoble, Marsilya, Vienne ve başka yerlerde muhalif sendikalar, CDS'yle ittifaka girdi. CDS, CGT'nin resmî "sınıfsal barış" duruşuna karşı kitlesel proleter mücadelesini savunduğunu ilan etti; CDS üyeleri grev hareketinde etkin yer aldılar.

Bu hareket 1916'da önemli ölçüde büyüdü. Önceki yılla karşılaştırılınca, grev sayısı (315) üç kattan fazla, grevci sayısı (41.000) dört kattan fazla, iş günü kaybı ise (236.000) beş kattan fazla arttı.[56] Grev hareketinin direngenliği giderek büyüdü. Örneğin, Tyzy'deki (Rhône ili) 14 fabrikada çalışan 2.000 tekstil işçisi Ocak 1916'da birkaç hafta grev yaptı ve Vienne'deki 51 fabrikada çalışan yaklaşık 2.000 tekstil işçisi Mayıs'ta iş bıraktı. Nakliye, metal, kimya, tramvay ve savunma sanayisi işçileri de mücadeleye katıldılar. 1916 yazında, Puteaux'daki (Paris yakını) silah ve mühimmat fabrikasında iki hafta süren başarılı bir grev yapıldı; burada çoğunluğu oluşturan kadın işçiler, ücret artışı elde ettiler ve greve katıldığı için işten atılanların geri alınmasını sağladılar.

1916 sonuna gelindiğinde grev hareketi yükseldi, hatta bazı grevler genel greve dönüştü. Tekstil, taşımacılık, metal ve kimya işçileri, hareketin başını çekti. 1916'daki en büyük grevlerden biri, Aralık'ta Paris'teki silah ve cephane fabrikasının metal işçilerince gerçekleştirildi; 6.000 kişilik işgücünün yarısı greve gitti ve ücret artışı kazandı. Grevciler yalnızca ücretlerin artırılmasını ve kapitalist kârların sınırlanmasını istemekle kalmayıp, başta Sosyalist bakanlar olmak üzere hükümeti de eleştirdiler. Savaş karşıtı ve enternasyonalist duygular, işçi sınıfının bazı kesimleri (makine işçileri, metal işçileri, kazıcılar, liman işçileri) ve bazı

54 Jean Fréville, *La nuit finit à Tours* [Gece Tours'da Bitiyor], Editions Sociales, Paris, 1951, s. 48-49; Jacques Duclos, *Octobre 17 vu de France* [Fransa'dan Görüldüğü Haliyle 17 Ekim], Editions Sociales, Paris, 1967, s. 35.

55 *Demain*, Sayı 9, Eylül 1916, s. 171.

56 *République Française. Ministère du travail. Statistique des grèves survenues pendant les années 1915-1918* [Fransa Cumhuriyeti. Çalışma Bakanlığı. 1915-1918 Yıllarında Meydana Gelen Grevler İstatistiği], Imprimerie Nationale, Paris, 1921, s. 290-91, 299.

aydınlar (örneğin öğretmenler) arasında gitgide belirgin olarak su yüzüne çıktı, orduya da sızdı.

Savaş karşıtı hareket 1916'da yayılmayı ve güçlenmeyi sürdürdü. Fransız enternasyonalistlerin dağıttıkları broşürler, ülkede ve özellikle orduda kitlesel hoşnutsuzluğun artmasına katkıda bulundu. Ekim 1915'te, Zimmerwald Konferansı belgelerini içeren bir kitapçık 10.000 nüsha basılarak tüm Sosyalist şubelere ve sendikal örgütlere gönderildi. Kitapçığın önsözü, sosyal şovenist politikanın eleştirisini içeriyordu. Kienthal Konferansından (Nisan 1916) çok kısa süre sonra Fransız Zimmerwald Hareketi'nin çıkarmaya başladığı haftalık *La Vague* gazetesi, askerlerin gözdesi oldu. Gazete, savaşa karşı güçlü propaganda yürüttü. Hükümet, hoşnutsuzluğun özellikle kara askerleri arasında artmasını panik içinde gözlemledi. Başka şeyler yanında, askerlerin 1916'da *L'Humanité* ve diğer sosyalist gazetelere yağdırdıkları protesto mektupları bunu doğruluyordu.[57] Askerler, enternasyonalist Sosyalistlere şöyle diyorlardı: "Sizinleyiz", "Kienthal'e gidenler daha cesur hareket etsinler, cephedeki askerler sizi selamlıyor." Kienthal Konferansına katılan Fransız heyetinin raporu, parlamentoda, köylü bölgelerinin ve cephedeki askerlerin desteklediği 30-40 Sosyalist vekilden oluşan oldukça güçlü bir muhalefetin doğduğunu belirtiyordu.[58] Bu vekiller, Başkan Poincaré'ın zafere kadar savaş hakkında yaptığı ultra emperyalist bir konuşmaya tepki göstererek, barış için, Fransa için, sosyalizm için savaş kredilerine karşı oy vereceklerini belirttiler. Henri Barbusse'in siperlerde kaleme aldığı ve savaş suçlularına karşı nefret uyandıran kan donduracak ölçüde gerçekçi kitabı *Le Feu* [*Ateş*], orduda giderek büyüyen savaş karşıtı ve devrimci duyguları yansıyordu. Barbusse, Raymond Lefebvre ve Paul Vaillant-Couturier gibi ilerici Fransız aydınlar, yaygın savaş karşıtı harekete etkin olarak katıldılar.

Nitekim savaştan ve Fransız burjuvazisinin emperyalist politikasından duyulan hoşnutsuzluk daha 1916'da tüm ülkeyi kapsayan boyutlara ulaştı; giderek büyüyen savaş karşıtı protesto, işçi sınıfının, köylülerin ve askerlerin kitlesel eylemlerini doğurdu.

Büyük Britanya'da İşçi Partisi (LP) ve sendika liderlerinin çoğu, tıpkı Kıta Avrupası'ndaki mevkidaşları gibi, savaşı zafere ulaştırmak için ulusal birlik ve sınıfsal işbirliği politikasını canla başla savundular. İngiliz Sendikalar Kongresi (TUC), 24 Ağustos 1914'te işverenlerle çalışma barışı anlaşması imzaladı; bunun anlamı, sendikaların savaş süresince grev yapmaktan vazgeçmeleriydi. İşçi Partisi Yürütme Komitesi, 29 Ağustos'ta burjuva partileriyle savaş süresince geçerli olacak bir seçim barışı anlaşması yaptı ve orduya asker kazandırma kampanyasına katılmayı kabul etti. İşçi Partisi'nin bu liderleri, İkinci Enternasyonal'in savaş karşıtı kararlarına uymayı reddetmelerine bahane olarak, "Alman emper-

57 *L'Humanité*, 22 Şubat 1916.

58 N. E. Korolev, *Lenin ve Uluslararası İşçi Hareketi, 1914-1918*, Politizdat, Moskova, 1968, s. 174 (Rusça).

yalizminin zafer kazanması halinde Avrupa'da demokrasinin ve özgürlüğün yenilgiye uğrayacağını ve yıkılacağını"[59] öne sürdüler. Mart 1915'te İngiliz sendika liderleri, iş anlaşmazlıklarını çözmenin birinci yolu olarak hükümetin hakemlik etmesini, kadınların ve gençlerin işe alınmasını düzenleyen sendikal hakların iyice budanmasını, fazla çalışmayla, gece çalışmasıyla ve tatillerde çalışmayla ilgili kısıtlamaların kaldırılmasını kabul ettiler.

Britanya'nın egemen çevreleri, İşçi Partisi'nin ve sendika liderlerinin bu uysallığını hakkıyla takdir ettiler. İşçi Partisi Genel Sekreteri Arthur Henderson, koalisyon hükümetinde bakan olarak görev aldı; LP liderlerinden ikisi daha hükümette sorumlu mevkilere getirildi. Sosyal şovenistler, bunun karşılığında, işçi sınıfını savaşa hizmet etme yoluna itmekte büyük mesafe kaydettiler. İşçi Partisi Yürütme Komitesi ve TUC'nin Parlamento Komitesi, Britanya'da askerlik hizmetini Cromwell'den bu yana ilk kez herkes için zorunlu kılan 1916 tarihli Askerlik Hizmeti Yasasını onayladı.

Ne var ki, sınıfsal işbirliği politikası çok geçmeden emekçi halkın gitgide büyüyen direnişiyle karşılaştı. 1915 başında grev hareketi hızla yükselmeye başladı. İskoç işçiler bu konuda başı çekerek, Şubat ve Mart 1915'te Clyde vadisinde savaş döneminin ilk büyük grevini gerçekleştirdiler.

Büyük girişimlerde toplanmış olan İskoçya'nın görece genç işçi sınıfı, sakat bir zihniyet olan meslek sendikacılığı ve sınıfsal işbirliği zihniyetinden daha az etkilenmişti; devrimci fikirlere daha açıktı. İskoçya'da bu fikirlerin propagandası, en başta John Maclean olmak üzere, daha kararlı sol eylemcilerce yürütüldü. Clyde grevini, Clyde İşçi Komitesinde görev yapmak üzere seçilen devrimci işyeri temsilcileri, Britanya Sosyalist Partisi (BSP) ve Sosyalist İşçi Partisi (SLP) üyeleri, William Gallacher, Arthur MacManus, Jack Murphy ve diğerleri yönetti. Çok geçmeden mühendislik sanayisi merkezlerinde, kısa süre sonra da başka birçok sanayide benzer komiteler ortaya çıktı. İşyeri temsilcileri ve işçi komiteleri, 1916 sonu ila 1917 başında ülke çapında bir örgüt oluşturdu: Ulusal İşyeri Temsilcisi ve İşçi Komitesi Hareketi. Örgütün tüzüğünde, hareketin amacı, "işçilerin zaferi elde edilinceye kadar işçi sınıfının çıkarlarını koruyup kollamak için, işyeri koşulları üzerinde, işçilerin çalıştırılmasıyla ilgili hükümlerin düzenlenmesinde, işçilerin sınıfsal bir temelde örgütlenmesinde gitgide daha çok denetim elde etmek"[60] olarak belirtiliyordu. Devrimci görüşleri yansıtan işyeri temsilcilerinin faaliyetleri, sendikal hareketin genişletilmesine hizmet etti: 1915-1916'da sendika üye sayısı %12 arttı ve 1916 sonunda 4.640.000'e ulaştı.[61]

---

59 Francis Williams, *Fifty Years' March. The Rise of the Labour Party*, Odhams Press Limited, Londra, 1951, s. 226.

60 W. Hannington, *Industrial History in Wartime. Including a Record of the Shop Stewards' Movement*, Londra, Lawrence and Wishart Ltd., 1941, Ek (I).

61 *The Labour Year Book, 1919*, Joint Labour Publications Dept., Londra, s. 315; *The Labour Year Book, 1924*, s. 43; ayrıca bkz. James Hinton, *The First Shop Stewards' Movement*, George Allen and Unwin Ltd., Londra, 1973.

İngiltere'de grev hareketi 1915'te etkileyici boyutlara ulaştı. 1914'ün ikinci yarısında 25 bin işçinin katıldığı ve 147 bin gün iş kaybının olduğu 151 grev meydana gelirken, 1915'te ilgili rakamlar sırasıyla 448.000, 2.953.000 ve 627 oldu. Grevlerin birçoğu işçilerin zaferiyle sonuçlandı. 1915'in Şubat ve Haziran ayları arasında verilen inatçı mücadele yaklaşık 2.200.000 işçinin ücretlerinde bir miktar artış sağladı.

1916'da mücadele biraz söndü ama yine de sürdü: Yıl boyunca 532 grev meydana geldi ve 276 bin işçinin katıldığı bu grevlerde 2.446.000 gün iş kaybı oldu. Savaş sanayilerinde de büyük ölçekli grevler patlak verdi. Örneğin, Sheffield'daki Vickers'ta 12.000 işçi ve aynı şirketin Barrow-in-Furness tesisinde 8.000 işçi Kasım 1916'da grev yaptı; Aralık'ta Liverpool'da ve Birkenhead'de 8.000 gemi yapım işçisi greve gitti.

1915-1916'daki grevlerin ezici çoğunluğu kendiliğinden patlayan, yani sendika liderliğince izin verilmemiş grevlerdi. Hükümet, buna tepki olarak, işçi düşmanı bazı sert önlemler aldı. Temmuz 1915'te yürürlüğe giren ve Ocak 1916'da takviye edilen Savaş Gereçleri Yasası uyarınca, iş anlaşmazlıklarında hakemlik zorunlu kılındı. Yasa, sendikal hakları ciddi ölçüde kısıtladı ve grevleri fiilen yasakladı. Bu, ilk başta yalnızca mühendislik ve gemi inşa kollarında geçerliydi ama daha sonra genişletilerek, savaş için gerekli olan tüm sanayiler bu kapsama alındı. 1915'te 1.500.000 kişiye yasak getirildi; savaş sona erdiğinde bu yasaklar, tüm işçilerin %80'i için geçerliydi. Dahası, bu yasa, silah ve mühimmat fabrikalarında çalışan işçilerin, fabrika sahibinden imzalı istifa izni almadan iş değişikliği yapmalarını yasakladı.[62]

Bu yasayı uygulamak için, yerel olarak Savaş Gereçleri Mahkemeleri kuruldu; savaş malzemesi ve ilgili sanayilerdeki tüm işçiler, bunların yetki alanına giriyordu. Bir işçi greve katılırsa, çalışmayı reddettiği her gün için 5 sterlin para cezası kesiliyordu; para cezasını ödeyemeyenler hapse atılıyordu. Yalnızca 12 aylık dönemde (Temmuz 1915 ile Haziran 1916 arası), Savaş Gereçleri Mahkemeleri, grev yaptığı için 1.612 kişiye ve başka yönetmelikleri çiğnediği için 15.000 kişiye ceza verdi.[63] Yaygın kullanılan başka bir yöntem de fazla dikbaşlı işçileri işten çıkarıp cepheye göndermekti.

Yine de ne LP ve sendika liderlerinin uzlaşmacı politikaları ne hükümetin giriştiği misillemeler, işçi sınıfı hareketini ve demokratik hareketi zapturapt altına alabildi. İlk kitlesel savaş karşıtı eylem dalgası, daha 1915'in baharında ve yazında ülkeyi sardı. Londra'da, Glasgow'da, Bristol'da, Birmingham'da, Leeds'de ve bazı başka kentlerde Mayıs'ta yapılan kitlesel mitinglerde, savaşı ilhakçı ve emperyalist olarak mahkûm eden kararlar benimsendi.

Savaş karşıtı eylemler, zorunlu askerliğe karşı ülke çapında kitlesel bir kampanyanın başlatıldığı 1915 kışında ve 1916 baharında daha da büyüdü. Savaş dö-

62 A. X. Morton ve G. Tate, *The British Labour Movement*, s. 262.

63 *The Labour Year Book, 1919*, s. 106-07.

nemi koşullarında emekçi halkın mücadelesi apaçık siyasal bir nitelik kazandı. Birçok sanayi merkezinde (Londra, Cardiff, Birmingham, Liverpool, Manchester, Glasgow, Belfast kentlerinde ve başka kentlerde) zorunlu askerliğe karşı komiteler oluşturuldu. Bu komiteler, Ocak 1916 başında parlamentoya sunulan zorunlu askerlikle ilgili yasa tasarısına karşı kitlesel hareketi örgütledi ve koordine etti. Birçok sendikal örgüt bu harekete katıldı. 1916'nın Ocak ayı ortasında, Zorunlu Askerliğe Hayır Derneği kuruldu. Ne var ki, harekete işyeri temsilcilerinin ve Britanya Sosyalist Partisi üyelerinin önderlik ettiği Glasgow ve Leeds hariç, diğer yerlerde hareketin önderliğini İşçi Partisi liderleri ele geçirerek, bu hareketi salt gönüllü orduyu savunan bir konuma indirgemeye çalıştılar. Zorunlu askerliğe karşı hareket, Şubat 1916'da Askerî Hizmet Yasası kabul edildikten sonra da sürdü. Ülke çapında mitingler ve gösteriler düzenlendi. İskoçya Sendika Konferansı genel grev tehdidinde bulundu. Sendikalardan, Bağımsız İşçi Partisi'nden ve bazı başka örgütlerden delegelerle 13 Mayıs'ta toplanan bir ulusal konferansta hükümet kınandı. Ama hareket, hükümeti genel zorunlu askerlikten vazgeçmeye zorlayacak bir boyuta ulaşamadı.

Sosyalist İşçi Partisi (SLP) ve Britanya Sosyalist Partisi (BSP), Birinci Dünya Savaşı'nda Britanyalı işçilerin mücadelesine hız kazandırmakta önemli rol oynadı. BSP, 1914'te yaklaşık 14.000'e varan üye sayısıyla ülkedeki en büyük sol siyasal örgüttü. Hyndman'ın aksine, parti üyelerinin çoğu en başından emperyalist savaşa karşıydı. Nisan 1916'daki bir konferansta, Hyndman ve sosyal şovenist izleyicileri, kendilerini azınlıkta buldular ve BSP'den istifa etmek zoruna kaldılar.[64] John Maclean, Theodore Rothstein, Albert Inkpin ve diğer Marksistler sayesinde, devrimci eğilim, BSP'de zafere ulaştı. Ama bunun bedeli de ağır oldu: Önceki üyelerinin yalnızca %50'sinden az fazlası 1916'da partide kaldı.

Sosyalist İşçi Partisi'nde şovenistlerin nüfuzu, BSP'deki kadar belirgin değildi. SLP'nin Nisan 1915'teki konferansında, partinin emperyalist katliama karşı "elinden gelen her yolla" mücadele edeceği vurgulandı.[65] Sendikalist etkiden kaynaklanan ciddi sekter yanlışlara ve üye sayısının azlığına rağmen, SLP, savaş dönemindeki sınıf mücadelesinde, özellikle İskoçya'da, BSP'yle birlikte çok etkin çaba gösterdi.

İrlanda halkının ulusal kurtuluş mücadelesi, Britanya proletaryasının savaş karşıtı hareketiyle yakından bağlantılıydı. Britanya hükümeti, İrlanda'ya özyönetim getirmeyi, yani ulusal kurtuluş hareketinin güçlü baskısıyla İrlanda'ya sınırlı özerklik verilmesi için 1912'de kabul edilen yasayı yürürlüğe sokmayı, savaş ortamını bahane ederek ertelediği ve Britanya ordusuna İrlandalı asker alma kampanyası başlatmaları için İrlandalı özyönetim yanlılarını ikna ettiği

64 L. J. Macfarlane, *The British Communist Party. Its Origin and Development until 1929*, Macgibbon and Kee, Londra, 1966, s. 19-20.

65 Walter Kendall, *The Revolutionary Movement in Britain. 1900-21. The Origins of British Communism*, Weidenfeld and Nicolson, Londra, 1969, s. 111.

zaman, bu mücadele iyiden iyiye tırmandı. İrlanda'nın ilerici güçleri ve nüfusunun büyük bir bölümü, kararlı protestolarla tepki gösterdi. İrlanda proletaryasının önderi James Connolly, dünya savaşının, Britanya emperyalizminden silahlı ayaklanmayla kurtuluş için elverişli koşullar yarattığına inanıyordu. Son amaç olarak sosyalizmi hedefleyen ülke çapında bir ayaklanma başlatmayı umuyordu. Özyönetim yanlılarını ulusa ihanet ettikleri için daha önce saflarından kovmuş devrimci demokratik bir örgüt olan İrlanda Gönüllüleri ile İrlanda Yurttaş Ordusu'na mensup ilerici işçiler arasında, 1916 baharı geldiğinde militan bir birlik doğmuş bulunuyordu. 24 Nisan 1916'da Dublin'de silahlı bir ayaklanma patladı; Lenin, bu olayı, Avrupa'da yaklaşan toplumsal devrimin bütünsel bir parçası olarak niteledi.[66] Ayaklananlar, Başkan F. H. Pearse ve Başkan Yardımcısı Connolly önderliğinde bir cumhuriyet yönetimi kurdular; Geçici Hükümet, İrlanda halkına yayınladığı çağrıda, İrlanda cumhuriyetinin bağımsız bir egemen devlet olduğunu ve halkın kendi ulusal yazgısını özgürce seçme hakkının bulunduğunu ilan etti; tüm İrlanda yurttaşlarının din özgürlüğü, yurttaşlık hakları ve fırsat eşitliği güvence altına alındı.

Eşitsiz mücadele, cezalandırma amacıyla gönderilmiş 12.000 Britanya askerine 1.200 asinin engel olduğu altı gün boyunca sürdü. Ne var ki, savunma mevzileri son derecede zayıftı ve çok geçmeden çöktü. Cumhuriyet savaşçıları 29 Nisan'da silah bıraktılar. Ayaklanmanın 15 lideri kurşuna dizildi. Ölümcül yaralı olan James Connolly, ayakta duramadığı için katlanır bir sandalye üzerinde otururak idam mangasını karşıladı. Yaklaşık 3.500 İrlandalı tutuklandı.[67]

Ne var ki, Britanya emperyalizmi artık İrlanda ulusal kurtuluş hareketini tam olarak bastıramıyordu. Dublin ayaklanması yenilgiye uğradıktan bir yıl sonra, İrlanda'da yaklaşık 300.000 ulusal kurtuluş savaşçısının üye olduğu 2.000 devrimci kulüp faaliyetteydi. Lenin, "ezilen bir ulusa mensup belirli sınıfların en hareketli ve aydın kesiminin bu kahramanca isyan"ını[68] çok takdir ediyordu.

İtalya'da emekçi halkın eylem patlaması, Ağustos 1914 ile ülkenin savaşa girdiği Mayıs 1915 arasında neredeyse hiç hız kesmeden sürdü. Ağustos 1914'te işsizliğe, yüksek fiyatlara ve düşük ücretlere karşı bir protesto dalgası İtalya'yı kapladı. Torino'da otomotiv işçileri ve Catanzaro'da tramvay işçileri greve gittiler. 1914 sonbaharında Torino, Venedik, Pisa, Milano, Floransa kentleri ile başka kentlerde "Savaşa Hayır", "Ekmek ve İş İstiyoruz" sloganlarıyla kitlesel mitingler ve gösteriler düzenlendi. İtalyan sendikalarınca Eylül 1914'te düzenlenen bir kongrede, tüm savaşan ve tarafsız ülkelerdeki emekçilerin, savaşın neden olduğu krizi, burjuva ve monarşist rejimleri devirmek için kullanmaları çağrısı yapıldı.

66 V. İ. Lenin, "Kendi Kaderini Tayin Hakkıyla İlgili Tartışmanın Özeti", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 355-56.

67 A. Kolpakov, *İrlanda, Asi Bir Ada*, Nauka, Moskova, 1965, s. 28-29. Aynı yazar, *Devrim Yolunda İrlanda, 1900-1918*, Moskova University Press, Moskova, 1976, s. 218-27 (ikisi de Rusça).

68 V. İ. Lenin, "Kendi Kaderini Tayin Hakkıyla İlgili Tartışmanın Özeti", *Toplu Yapıtlar*, C. 22, s. 358.

Hükümet, savaş karşıtı eylemlere göz açtırmamak için tüm gücünü kullandı. 1915 başında, İtalya'nın savaşa girme planını protesto etmek için Reggio Emilia'da düzenlenen bir gösteriye polis saldırdı. Göstericiler inatçı bir direniş sergilediler. İki taraftan da ölenler ve yaralananlar oldu. Hükümet bunu bahane ederek polis şeflerinin, toplantıları ve gösterileri "kamu düzenini tehdit ettiği" gerekçesiyle yasaklamasına izin veren bir kararname çıkardı. Böylelikle işçilerin demokratik hakları, polisin keyfî takdirine tabi kılındı. Yerel polis şefleri, yalnızca savaş karşıtı toplantıları değil, dernek, sendika ve başka toplantıları da yasaklamak için bu kararnameyi kullandı. Dolayısıyla, İtalya'nın savaşa girmesinden önce bile, egemen çevreler, asker ve polis yönetimini kurmaya başladılar.

İtalyan Sosyalist Partisi (İSP), Genel İşçi Konfederasyonu (CGdL) ve İtalyan Sendika Birliği yönetim organları 4 Ağustos 1914'te ortak bir konferans düzenledi. Konferansa katılanlar, İtalya'nın savaşa girmesine karşı konuşmalar yaparak, ülkenin kesinlikle tarafsız kalması gerektiğini söylediler. Proletaryaya çağrı yaparak, tarafsızlık çiğnenirse, her yola başvurarak derhâl eyleme geçmesini istediler. Genel olarak bakılınca, bu karar, Sosyal Demokrat partilerin çoğunun aldığı sosyal şovenist kararlardan daha iyiydi.

Bununla birlikte, İtalya 1915 yazında fiilen savaşa girince, Turati'nin başını çektiği sosyal reformcular ve sağcı CGdL liderleri, savaşın önlenmesiyle ilgili önceki kararların hükümsüz kalmasını sağlamak için ellerinden geleni yaptılar; diğer Batı Avrupa ülkelerinin sosyal şovenistleri gibi, onlar da tutkuyla "iç barış" politikasını izlediler. İtalya'nın savaşa girmesinin özellikle güncel bir sorun olduğu Mayıs 1915'te, protesto amaçlı bir genel grev başlamak üzereydi ve Torino'da gerçekten de grev yapıldı. Ama İSP liderliği bunu durdurdu. Büyük potansiyel kullanılmadan öylece kaldı. Turati daha sonra İtalya'nın İtilaf Devletleri safında savaşmasını destekledi, CGdL liderleri de yetkililerle ve işverenlerle hemen işbirliği yaparak sanayi komitelerinde görev aldılar. İtalyan maksimalist merkezciler ise savaşla ilgili oldukça muğlak bir slogan ortaya attılar: "Ne Katılım Ne Baltalama". Maksimalistler arasından çıkan ve Giacinto Menotti Serrati'nin başını çektiği enternasyonalist bir grup, savaşı protesto etti ama sosyal şovenistleri kınaması ve örgütsel olarak onlardan kopması yönünde Lenin'in yaptığı öneriyi kabul etmedi.

İtalya'nın savaşa girişinden kısa süre sonra, hükümet, savunma bakanlığıyla sözleşme imzalamış işletmelerde ücretli ve maaşlı çalışanları seferberlik kapsamında sayan "sanayi seferberliği" kararnameleri yayınladı. Bu emekçiler, grev, işten ayrılma ya da başka bir işletmede iş arama hakkını yitirdiler; bu düzenlemenin herhangi bir şekilde ihlali ise savaş dönemi yasalarının çiğnenmesi gibi işlem gördü. Bu emekçilere tanınan askerlik tecilini, işyeri yönetimi istediği anda iptal edebiliyordu. İtalyan silah ve cephane fabrikalarında uygulanan rejim her geçen ay daha bir katılaştı. Bu askerileştirilmiş koşullarda, işçiler en ufak bir kabahat nedeniyle para cezasına çarptırılıyor, tutuklanıyor ve hapse atılıyordu.

On beş yaşındakiler bile, çalışmaya gelmedikleri için askerî mahkemelerde firari olarak yargılandı.[69]

Ama tüm bu önlemler, kitlesel hareketin adım adım yükselişini durduramadı. İSP'den ve CGdL'den sosyal reformcuların "kendi" burjuvazileriyle saf tutması ve işçi sınıfının yaşam standardına işverenlerce yöneltilen saldırı, yeni işçi örgütlerinin (savaş sırasında ortaya çıkan fabrika komitelerinin) kararlı direnişiyle karşılaştı. Doğrudan doğruya işçilerin seçtiği bu komiteler, en büyük ve en faal organlardı; yürüttükleri faaliyetler ise işçi sınıfı hareketinde güçlenen devrimci eğilimi yansıtıyordu. 1915'in ikinci yarısında Venedik'te, Milano'da, Sicilya'da ve başka bölgelerde askerî kredilere karşı kendiliğinden olaylı gösteriler ve mitingler yapıldı. Grevler çoğaldı; Haziran ve Temmuz 1915'te hemen hemen tüm işkollarına yayıldı. 1915'te ülke çapında 132.000 grevcinin katıldığı ve 637.000 iş günü kaybının olduğu 539 grev meydana geldi. 1916'da grev ve grevci sayısının biraz düşmesine karşın, iş günü kaybı 737.000'e yükseldi. Şiddetli sıkıntıların ve yoklukların, artan işsizliğin, gıda maddelerinde ortaya çıkan karaborsanın ve emek yoğunlaşmasının çaresizliğe ittiği İtalyan işçiler hiç de "sınıflar arası anlaşma"ya uyacak havada değillerdi. Kırsalda da huzursuzluk vardı. İşsiz emekçiler, Ekim 1915'te Bari eyaletinde büyük toprak mülklerine el koymaya başladılar. Askerlere, emirleri dinlememelerini isteyen bildiriler dağıtıldı; firar ve askerliğe gitmeme olayları gitgide sıklaştı. Bazı yerlerde asker isyanları çıktı.

Proletaryanın militan bir öncüsü adım adım şekilleniyordu. 1914-1916'da ilerici işçiler, aydınlar ve İSP'li gençler, oportünistlerden kopmak isteyen devrimci gruplar oluşturmaya başladılar. Antonio Gramsci ve Palmiro Togliatti, devrimci enternasyonalistler arasındaydı. Solcu sosyalist propaganda, özellikle *Avanti!* gazetesinin yürüttüğü propaganda, savaş karşıtı duygu durumunun yayılmasında önemli rol oynadı.

Zimmerwald Konferansı İtalya'da geniş yankı buldu. Yaklaşık 300.000 CGdL üyesi Zimmerwald Hareketi'ne katıldı. Torino'da yayınlanan haftalık sosyalist gazete *Ordine nuovo*'nun o zamanki editörü Antonio Gramsci, Zimmerwald solunun görüşlerini öğrendikten sonra Bolşeviklerle yakın bağlar kurmaya çalıştı. Togliatti'nin anımsadığına göre, Lenin'in yapıtları ve Bolşevik belgeleri, fabrikalarda elde ele dağıtılıyordu. Gramsci, işçi davasının ruhuydu.[70]

Savaş, Balkan ülkelerini de adım adım girdabının içine çekti. Savaşan tarafların ikisi de Bulgaristan'a, Romanya'ya ve Yunanistan'a diğer ülkeler pahasına bol keseden avantajlar teklif ederek onları kendi safına çekmeye uğraştı. Bu arada, söz konusu ülkelerin burjuvazisi de savaşa girmek için harıl harıl hazırlık yapıyor, en uygun anın gelmesini bekliyordu. Demek ki, Avusturya-Macaristan'ın

69 *Avanti!*, 3 Ocak 1916; *La Stampa*, 15 Şubat 1916.

70 Palmiro Togliatti, *Gramsci*, Editori Riuniti, Roma, 1972, s. 20.

saldırganlığına kurban giden Sırbistan ve Karadağ hariç, Balkan ülkelerindeki emekçi halkın ilk görevi, emperyalist savaşa girilmesini önlemekti. Ne var ki, bu amaca ulaşılamadı. Sağ Sosyal Demokratların ve merkezcilerin oportünist politikası, bu başarısızlığı belirli bir ölçüde kolaylaştırdı.

Bulgaristan'da Geniş Sosyalistler, tarafsızlığı destekliyor gibi görünürken, gerçekte, Almanya ve Avusturya-Macaristan safında savaşa girmekten yana olan egemen çevrelerin saldırgan milliyetçi politikasını desteklediler. Savaş karşıtı duruştan yalnızca Blagoev önderliğindeki Tesnyak'lar sapmadılar. BSDİP(T)'nin Ağustos 1915'te toplanan 21. kongresi, Bulgar halkının herhangi bir gücün safında herhangi bir şekilde savaşa katılmasını kesinlikle reddetti. Sırp Sosyal Demokratlarla birlikte, Tesnyak'lar, askerî çatışma borazanlığı yapan Bulgaristan ve Sırbistan egemen çevrelerine karşı çıktılar. Eylül 1915'te Bulgar hükümeti seferberlik başlatma kararı alınca, parlamentodaki Tesnyak grubu, Bulgar halkına özel bir çağrıyla şöyle seslendi: "Sınırlar boyunca kardeş Sırbistan, Romanya, Yunanistan, Türkiye işçilerine ellerimizi uzatıyor ve tüm Balkan proletaryasıyla birlikte, 'Kahrolsun Savaş', 'Yaşasın Barış', 'Yaşasın İşçilerin Uluslararası Dayanışması', 'Yaşasın Balkan Federal Cumhuriyeti', 'Yaşasın Devrimci Sosyalizm ve Getirdiği Özgürlük' diye sesleniyoruz."[71]

Bulgaristan savaşa girdikten sonra, Tesnyak'lar, düşmanlıklara son verilmesi talebiyle birçok şehirde kitlesel mitingler ve gösteriler başlatıp bunlara önderlik ettiler. 1915 sonu geldiğinde, savaştan duyulan hoşnutsuzluk, askerî birliklere yayıldı ve askerler arasında savaş emirlerine karşı itaatsizlik olayları meydana geldi. Savaş karşıtı hareket 1916'da daha da yükseldi.

Romanya'da, Ağustos 1916'da ülkenin savaşa girmesinden önce, kitlesel savaş karşıtı duygular mitinglerde, toplantılarda, gösterilerde, askerlikten kaçma olgularında ve grevlerde somutlaştı. Grev hareketi 1916 yazında özellikle güçlendi. Bükreş'i, Ploieşti'yi ve bazı başka sanayi merkezlerini sardı. Özellikle Galati'deki grev olaylı geçti: "Fabrikaları Açın", "Daha Ucuza Geçinmek İstiyoruz", "İş Günü Sekiz Saat Olsun", "Kahrolsun Savaş" sloganlarıyla düzenlenen gösteriye polis saldırarak göstericileri katletti. Kurbanların cenaze törenleri kitlesel gösterilere dönüştü.

Romanya'nın savaşa girmesinden sonra koşullar aşırı kötüleşmesine rağmen, proletaryanın mücadelesi sürdü. Zayıf ve pek iyi örgütlenmemiş olsa bile, işyerlerinde grevler parladı. Bazı sol sosyalist gruplar, burjuva sisteminin devrimle alaşağı edilmesi çağrısı yapan broşürler yayınladı.

Romanya'da savaş karşıtı harekete, merkezcilerin hayli etkili oldukları Sosyal Demokrat Parti önderlik etti. Alecu Constantinescu, Dimitrie Marinescu, Ecaterina Arbore, Ion Constantin Frimu vb. gibi sol kanat Sosyal Demokratlar bile özgül bir devrimci mücadele programı hazırlayıp ortaya koyamadılar.

71 Alındığı kaynak: *Bulgaristan Komünist Partisi Tarihi*, Politizdat, Moskova, 1971, s. 197 (Rusça).

Emperyalist savaşı bir iç savaşa dönüştürme sloganını ancak adım adım, o da Bolşeviklerin etkisiyle, destekleme noktasına geldiler.

Sırbistan'da, savaştan duyulan hoşnutsuzluk daha 1915'te büyümekteydi. Askerler, ülkeleri için savaşmaktan çok, emperyalist İtilaf Devletleri'nin çıkarları için savaştıklarını giderek daha iyi anladılar. Savaş karşıtı duygular hem cephede hem de ülke içinde güçleniyordu. Grevler giderek sıklaşıyordu. Sırp Sosyal Demokratlar, ekonomik sorunlarla ilgili işçi eylemleri bağlamında siyasal talepler de ortaya attılar, en başta emperyalist savaşa son verilmesini istediler. Ağustos 1915'te, parlamentonun Sosyal Demokrat üyeleri, Bulgaristan'la barışın korunması gerektiğine ilişkin bir bildiri yayınladılar. Sırbistan ordusunun 1915 sonunda yenilgiye uğramasından sonra, Avusturya-Macaristan ordusunun işgal ettiği Sırbistan ve Karadağ topraklarında istilacılara karşı bir ulusal kurtuluş mücadelesi başladı.

Savaşa katılmış olmasından yararlanarak Çin topraklarını ilhak eden *Japonya*'da sanayi yükselişteydi. Bununla birlikte, emekçi halkın durumu kötüleşti. Savaş koşullarında belirgin olan yüksek fiyatlar, ilk başta ve en çok emekçiler olmak üzere halka ağır bir darbe vurdu. Grev hareketi adım adım yükseliyordu. 1914'te 50, 1915'te 64 ve 1916'da 108 grev yapıldı. Kural olarak, bunlar, kendiliğinden ortaya çıkmış küçük çaplı grevlerdi, çünkü kitlesel sendika örgütleri ve bir işçi sınıfı partisi yoktu. Grevler ancak savaşın sonuna doğru siyasallaşmaya başladı.

1915 sonu geldiğinde, Avrupa'nın yansız ülkelerinde (İsveç'te, İsviçre'de, Norveç'te, Danimarka'da, Hollanda'da, İspanya'da ve Portekiz'de) de çeşitli biçimlerde savaş karşıtı eylemler yükselişteydi. *İsveç*'te, savaşın dışında kalma görevi işçi sınıfı için özellikle ivediydi, çünkü orada gerici güçler ve askeriye, Finlandiya'yı ilhak etmek için ülkenin Almanya safında yer almasını istiyorlardı. Ama halk kitlelerinin inatçı direnişiyle karşılaştılar. İsveç'te sadece 1915'te yaklaşık 1.000 kez savaş karşıtı eylem meydana geldi ve bunlara 100.000'i aşkın insan katıldı. İsveç'in sosyalist gençlik örgütleri, bu harekete büyük katkı yaptı.

Norveç'te sol güçler, yüksek fiyatlara ve iş anlaşmazlıklarını çözmek için özel hakemlik mahkemeleri kurulması girişimine karşı hareket ile savaş karşıtı eylem arasında yakın bağ kurmaya çalıştılar. Baskının gitgide artmasından ve ekonomik durumun bozulmasından kaynaklanan hoşnutsuzluk, 1916'da 200.000'i aşkın insanın katıldığı dev bir genel grev biçimine büründü.[72]

Tarafsız ülkelerde işçi sınıfınca yapılan ekonomik eylemlerin ve savaş karşıtı hareketin büyümesi, Danimarka'da Thorwald Stauning, İsveç'te Karl Hjalmar Branting vb. gibi sağcı Sosyal Demokratların özel bir hırsla izledikleri "iç barış" politikasını baltaladı. Emekçilerin büyük bir bölümü onların etkisi altındaydı. Bu etki ve ayrıca, tarafsız ülkelerdeki işçilerin, savaşan ülkelerdeki yoldaşları ka-

72 *"Sotsial-Demokrat" Seçkisi*, Sayı 2, 1916, s. 40-41; *İkinci Enternasyonal'in Tarihi*, C. 2, s. 464 (ikisi de Rusça).

dar yokluk ve sıkıntı yaşamamaları gerçeği, devrimci mücadele vermeksizin demokratik bir barışa ulaşılabileceği şeklinde barışçı yanılsamalar doğurdu. Lenin, bazı yansız ülkelerde savaş karşıtı hareketin gelişmesi açısından bunun önemli bir eksiklik olduğunu defalarca belirtti. Bu ülkelerdeki, özellikle İsveç'teki[73] sol kanadı, sloganlarının sınırlı niteliğinden ve burjuva barışçılığına verilen ödünlerden dolayı eleştirerek, onların gerçekten devrimci bir siyasal çizgi belirlemelerine ve devrimci taktikler geliştirmelerine yardımcı oldu. Zimmerwald Konferansında İsveç-Norveç heyeti, emperyalist savaşın bir iç savaşa dönüştürülmesiyle ilgili Bolşevik ilkeyi destekledi. Norveçli enternasyonalistler, ülkelerine dönünce, Zimmerwald Konferansı kararlarını eksiksiz olarak açıklayan bir çalışma yayınladılar.

1916 sonbaharında İskandinav ülkelerinde, özellikle Britanya'nın ekonomik ablukasından ve Almanya'nın yürüttüğü denizaltı savaşının şiddetlenmesinden dolayı yükselen fiyatlar ve azalan stoklar, Norveç'teki bazı girişimlerde grevlerin fitilini ateşledi. Buna tepki olarak bir lokavt dalgası başladı. İsveç'te, yiyeceklerin karneye bağlanmasıyla ilgili keskin bir sorun ortaya çıktı.

Bu koşullar altında, sağcı Sosyal Demokrat liderler, savaşan ülkelerin emperyalist hükümetleri arasında barış sağlanmasına daha etkin şekilde destek vermeye başladılar. Böyle bir anlaşmanın olabileceğine ilişkin umutlar, ikiyüzlülükle, ülkeler arasında kalıcı barış gibi yutturulmaya çalışıldı. Bununla birlikte, yansız ülkelerdeki sol Sosyal Demokratlar, verili durumda barışın ancak toplumsal dönüşümün sonucu olarak gerçekleşebileceğine giderek daha kuvvetle inanmaya başladılar.

Dünya savaşı, *Birleşik Devletler*'de çoğunlukla barışçı nitelik taşıyan savaş karşıtı duyguları güçlendirdi; sıklıkla bunun kaynağı, savaşı mahkûm eden dinsel inançlar ve benzer duygulardı. Dünya savaşının cehennem ateşine fırlatılıp atılmış ülkelerin proleterleriyle dayanışma duygusu, ABD işçi sınıfı hareketinde savaş karşıtı havanın yayılmasında gerçekten büyük rol oynadı. Ne var ki, savaşa ve Birleşik Devletler'in buna katılmasına karşı protesto, kapitalizmle mücadele etme gerekliliğiyle ilişkili değildi.

İlk başlarda, Birleşik Devletler'in tarafsız olduğu koşullarda ABD işçi sınıfının yaygın olarak sergilediği savaş karşıtı duygular, Amerikan İşçi Federasyonu'nun (AFL) politikasını oldukça fark edilir derecede etkiledi. AFL, barışçı bir duruş aldı. Ne var ki, Birleşik Devletler'in savaşa girme hazırlıkları başlayınca, AFL liderliği de yavaş yavaş çizgisini değiştirmeye, ılımlı burjuva barışçılığını terk edip, ülkenin askerî potansiyelini güçlendirmekte burjuvaziyle fiili işbirliğine yönelmeye başladı. Burjuvaziye yardım elini uzatan Gompers ve diğer AFL liderleri, bunun karşılığında, işçilere maddi ödünler (daha iyi çalışma koşulları ve daha yüksek ücretler) verilmesini istediler. Kendi çıkarlarını da unutmayarak, devlet

73 "V. İ. Lenin'den Aleksandra Kollontay'a", *Toplu Yapıtlar*, C. 35, s. 189; "V. İ. Lenin'den David Wijnkoop'a", *a.y.*, s. 195.

aygıtında vb. makam kapma yarışına girdiler.[74] Barışçılıktan sosyal şovenizme kayma, yerel AFL örgütlerinde fark edilir ölçüde direnişe yol açtı. Bununla birlikte, federasyonun 1915'teki kongresi, egemen çevrelerin başlattığı militarist kampanyayı AFL liderlerinin çoğunun baskısıyla onayladı. Aynı zamanda da kongre, büyük bir delege grubunun ısrarıyla, sürekli askerî hizmet getirilmesine ve okullarda askerî öğretim verilmesine karşı çıkan bir kararı benimsedi.[75]

Bu arada, Amerikan Sosyalist Partisi (ASP) liderleri, hükümetlerin barış sağlama çabalarına umut bağladılar ve adım adım sosyal şovenist tutumlara kaydılar. ABD Sosyalist İşçi Partisi (SLP) militarizmi mahkûm etti, savaşa karşı genel grev çağrısı yaptı ve savaş aleyhtarı propaganda yürüttü ama savaş karşıtı hareket ile sosyalizm mücadelesi arasında bağ kuramadı.

Eugene Debs ile Charles Ruthenberg'in başını çektiği ASP'nin sol kanadı, Dünya Sanayi İşçileri (DSİ) ve Bolşeviklerle sürekli temas halindeki Amerika Sosyalist Propaganda Ligi, ABD'deki savaş karşıtı hareketin başını çekti. Bu gruplar ve örgütler, Birleşik Devletler'in savaşa girmesine karşı ve egemen çevrelerce teşvik edilen savaşa "ulus olarak hazırlanma" çabasına karşı güçlü bir propaganda kampanyası başlattı; kitlesel mitingler ve gösteriler düzenledi, askerî sözleşmelere dayalı çalışmaları baltalamaları için işçilere çağrı yaptı.[76] DSİ'nin 1915-1916'da yayınladığı savaş karşıtı ve antimilitarist gazeteler ile kitapçıklar ve aldığı kararlar, Zimmerwald Konferansında Lenin'in ileri sürdüğü görüşlerin bazılarını yansıtıyordu. Ne var ki, DSİ'nin sınıf mücadelesinin ekonomik araçlarını abartması ve siyasal yönlerini hafife alması, önüne koyduğu devrimci hedeflere ulaşmasına engel oldu.[77]

DSİ eylemcileri ile grev hareketinin ve savaş karşıtı hareketin diğer liderleri, yetkililerce sert şekilde kovuşturulup cezalandırıldı. 1915'te binlerce DSİ üyesi tutuklandı; birçoğu uzun hapis cezalarına çarptırıldı. ABD işçi sınıfı hareketinin en sevilen kişilerinden biri, yılmaz bir mücadeleci ve yorulmaz bir propagandacı olan Joe Hill (Joseph Hillstrom), düzmece bir cinayet suçlamasıyla idam edildi. Big Bill Haywood'a yazdığı veda mektubunda şöyle diyordu: "Hoşça kal, Bill. Sonuna kadar asi olarak öleceğim. Yas tutmakla hiç zaman yitirmeyin. Örgütlenin."[78] Bu zulüm sonraki yıllarda da sürdü.

Birleşik Devletler, savaş ve buna bağlı ekonomik hızlı büyüme sırasında da hatırı sayılır bir grev hareketine tanık oldu. Üretim artışı, işçilerin daha iyi ko-

74 Philip Taft, *Organized Labor in American History*, Harper and Row, New York, Evanston ve Londra, 1964, s. 309-11.

75 *The American Labor Year Book. 1917-1918*, The Rand School of Social Science, New York, 1918, s. 42-43.

76 James Weinstein, *The Decline of Socialism in America, 1912-1925*, Monthly Review Press, New York-Londra, 1967, s. 46-47.

77 *The I. W. W. Its First Fifty Years (1905-1955)*, haz. Industrial Workers of the World, Şikago, 1955, s. 109-10; William Z. Foster, *History of the Communist Party of the United States*, International Publishers, New York, 1952, s. 136.

78 Vern Smith, *The Frame-Up System*, International Publishers, New York, 1930, s. 13.

şullar için mücadele etmelerini olumlu etkiledi. 1915'te Birleşik Devletler'de 504.000 işçinin katıldığı 1.420 grev meydana geldi. 1916'da bu rakamlar, sırasıyla, 1.600.000'e ve 3.157'ye yükseldi. New York, New Jersey, Pensilvanya, Massachusetts ve Connecticut eyaletleri, grev hareketinin merkezleri haline geldi.[79] İşçilerin atağı sayesinde, burjuvazi, çalışma saatlerini azaltmak, ücretleri yükseltmek ve başka ödünler vermek zorunda kaldı.

Grev hareketine koşut olarak, savaş karşıtı gösteriler yapıldı, "hazırlık gövde gösterileri"ne katılanlar ile işçiler arasında çatışmalar çıktı, işçiler gönüllü olarak askere gitmeyi reddettiler, genel zorunlu askerlik getirilmesine karşı direniş sergilendi. Grev hareketi ve antimilitarist eylemler, ABD'nin savaş hazırlıklarını yavaşlattı ve ülkenin savaşa hazırlanma takvimini aksattı.

• • •

1916'da askerî harekât alanlarının çoğunda durum öyle bir hal aldı ki, on milyonlarca insan savaşa sürülmüş olmasına karşın, savaşan tarafların hiçbiri, çabuk ve kesin bir zaferden emin olamıyordu. Ne Somme boylarında ve Verdun'da girilen yıkıcı savaşlar, ne de Doğu ve Kafkasya cephelerindeki geniş çaplı çarpışmalar, taraflardan birine gözle görülür bir üstünlük sağladı. Denizaltı savaşı da gidişatı tersine çeviremedi.

Çatışmalar ilerledikçe, tekelci amaçlar ile halk kitlelerinin çıkarları arasındaki çelişki artarak belirginleşti. Cephede ve ülke içinde milyonlarca ölü, kötü beslenme ve açlık, fırlayan fiyatlar, dayanılmaz çalışma koşulları, askerî yetkililerin ve polisin şiddetlenerek artan misillemeleri, işçi sınıfı, asker ve köylüler arasında bir öfke dalgasını tetikledi. Bu öfke gitgide açıkça hükümet karşıtı biçimlere büründü. Savaşan uluslarda sınıf mücadelesi 1916'da önemli ölçüde şiddetlendi. Grev hareketi, en başta Rusya olmak üzere her yerde büyüyordu. Rusya'da, Fransa'da, Britanya'da ve başka ülkelerde silah ve mühimmat fabrikalarında sıklıkla birkaç hafta süren uzun grevler meydana geldi. Grevler bazen yayılarak genelleşti. Gösteriler, mitingler ve başka protesto biçimleri de yaygındı. 1917 başına gelindiğinde, savaşan ulusların neredeyse hepsinde savaş karşıtı kitlesel hareket ortaya çıktı; Rusya'da Bolşevikler ve başka ülkelerde devrimci Sosyal Demokratlar, bu hareketin yükselmesine ve emperyalist savaştan devrimci geri çekilme mücadelesine dönüşmesine katkıda bulundular.

Bir yandan tırmanan toplumsal gerilimler, öte yandan ise savaşanların kaynaklarının gözle görülür şekilde kuruması nedeniyle, egemen çevreler, kurulu sistemin ta temellerini tehdit eden devrimci kalkışmaları önlemek için savaşı emperyalist bir barışla sonlandırma çabasına girmek zorunda kaldılar. Yine de tepede büyüyen bir krizin apaçık işaretlerine rağmen, katliam artarak sürdü.

79 *Monthly Labor Review*, C. IV, 1917, Sayı 4, s. 600-06.

Devrimci güçler, egemen çevrelerin canice politikasına karşı mücadele sürecinde büyüdü ve sağlamlaştı; sınıf mücadelesi her yerde şiddetlendi. Ve devrimci hareket eşitsiz olarak, bazen de çelişkiler ortasında gelişse de, kurulu düzeni sarstı ve emperyalist tahakkümün temellerini zayıflattı. Lenin, tüm bunlara bakarak, Ocak 1917'de şöyle diyordu: "Avrupa'da devrimci durum somut bir gerçektir. Kitlelerin aşırı hoşnutsuzluğu, huzursuzluğu ve öfkesi somut gerçeklerdir. Devrimci Sosyal Demokratlar tüm çabalarını *bu* fırtınayı güçlendirmeye odaklamalıdır."[80]

Toplumun savaş ve barış sorunları ekseninde kutuplaşması şiddetlendi, genel demokratik ve devrimci eğilim, özellikle Rusya'da, Almanya'da ve Avusturya-Macaristan'da güçleniyordu.

Ekonominin, besin ve insan kaynaklarının gitgide tükenmesi, Almanya'da ve Avusturya-Macaristan'da açlık çekilen bir kışın başlaması, Hohenzollern ve Habsburg rejimlerindeki çatlaklar, antimilitarist ve ulusal kurtuluşçu hareketlerin ilerlemesi: Tüm bunlar birleşerek, söz konusu ülkelerde devrimci bir krizin olgunlaşması için nesnel bir temel oluşturdu.

Büyüyen ekonomik, siyasal ve askerî kriz, Rusya'da doruğa ulaştı. Burada Bolşevik Partisi önderliğindeki proletarya, kurtuluş mücadelesi veren müttefiklerinin desteğiyle kararlı bir taarruz başlattı. 1916'nın Mart'ında başlayıp Haziran'dan Ekim'e uzanan süreçte grev hareketi, yalnızca 1905-1907 devrimiyle karşılaştırılabilecek bir düzeye yükseldi. 1916'nın ikinci yarısında, ordudaki ve kırsal alanlardaki devrimci çalkantıya, imparatorluğun Rus olmayan bölgelerindeki huzursuzluk ve ayaklanmalar eşlik etti. 1917'ye girildiğinde, devrimci mücadele alevleri tüm ülkeye yayıldı. Devrimci bir durum apaçıktı.

• • •

Konuyla ilgili ek kaynaklar: Ye. İ. Rubinştayn, *Avusturya-Macaristan Monarşisinin Yıkılması,* Moskova, 1963; K. E. Kirova, *İtalya'da Devrimci Hareket, 1914-1917,* Moskova, 1962; A. M. Anfimov, *Birinci Dünya Savaşı'nda Rus Köyü (1914-Şubat 1917),* Moskova, 1962; *Yugoslavya Tarihi,* C. 1, Moskova, 1963; V. N. Vinogradov, *Birinci Dünya Savaşı'nda Romanya,* Moskova, 1969; M. M. Karliner, *Birinci Dünya Savaşı'nda Britanya'da İşçi Hareketi (1914-1918),* Moskova, *1961;* A. L. Sidorov, *Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'da Ekonomik Durum,* Moskova, 1973; B. M. Freidlin, *1917'de Rusya'da İşçi Hareketi Tarihi Üzerine Denemeler,* Moskova, 1967; *Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'da Köylü Hareketi, Temmuz 1914-Şubat 1917. Belgeler Seçkisi,* Moskova-Leningrad, 1965 (hepsi Rusça); H. Wohlgemuth, *Die Entstehung der KPD,* Berlin, 1968; *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung,* C. 2, Berlin, 1966; İ. M. Krivoguz, *"Spartaküs" ve Almanya'da Komünist Parti'nin Kurulması,* Moskova, 1962 (Rusça); E. Lakenbacher, *Die ös-*

80 V. İ. Lenin, "Ya Sonrası?", *Toplu Yapıtlar,* C. 23, Progress Publishers, Moskova, 1964, s. 270.

terreichische Angestelltengewerkschaften, Viyana, 1967; F. Klenner, *Die österreichische Gewerkschaftsbewegung,* Viyana-Brüksel, 1955; J. Jemnitz, *A nemzetközi munkásmozgalom az elsö világháboru éveiben 1914-1917,* Budapeşte, 1975; H. Hautmann, *Die Anfänge der linksradikalen Bewegung und der Kommunistischen Partei Deutschösterreichs 1916-1919,* Viyana, 1970; *Macar Devrimci İşçi Hareketi Tarihi,* C. 1, Moskova, 1970; *Çekoslovakya Tarihi,* C. II, Moskova, 1959 (ikisi de Rusça); A. Jozsa, *Háboru, hadifogság, forradalom,* Budapeşte, 1970; A. Fontaine, *French Industry during the War,* Paris, 1925; V. İ. Artuhina-Moskovçenko, *Fransa Tarihi, 1870-1918,* Moskova, 1963; V. M. Dalin, *İnsanlar ve Fikirler,* Moskova, 1970 (ikisi de Rusça); Jean Fréville, *La nuit finit à Tours,* Paris, 1951; Jacques Duclos, *Octobre 17 vu de France,* Paris, 1967; G. D. H. Cole, *A History of the Labour Party from 1914,* Londra, 1948; W. Gallacher, *Revolt on the Clyde. An Autobiography,* Londra, 1949, A. D. Kolpakov, *Devrim Yolunda İrlanda, 1900-1918,* Moskova, 1976 (Rusça); L. Valiani, *Il partido socialista Italiano nel periodo della neutralita, 1914-1915,* Milano, 1963; P. Togliatti, *Gramsci,* Roma, 1972; *Romanya Tarihi, 1848-1917,* Moskova, 1971; Yu. A. Pisarev, *Birinci Dünya Savaşı'nda Sırbistan ve Karadağ,* Moskova, 1968; Ye. M. Jukov, *Japonya Tarihi,* Moskova, 1939 (tümü Rusça); M. Grass, *Friednsaktivität und Neutralität,* Bonn-Bad Godesberg, 1975; Ph. Taft, *Organized Labor in American History,* New York, Evanston ve Londra, 1964; J. Weinstein, *The Decline of Socialism in America, 1912-1925,* New York-Londra, 1967; F. Thompson, *The IWW. Its First Fifty Years (1905-1955),* Şikago, 1955; William Z. Foster, *History of the Communist Party of the United States,* New York, 1952.

BÖLÜM 12

Rusya'da Şubat Burjuva Demokratik Devrimi ve Uluslararası Devrimci Hareketin Yükselişi

DEVRİM ARİFESİNDE RUSYA

1917'ye girildiğinde Rusya, ikinci bir burjuva demokratik devriminin arifesindeydi. Bunun için gereken genel sosyoekonomik koşullar daha 1900'lerin başında şekillenmişti. Dünya savaşı, "emekçi halkın ya yürekli, gözükara ve korkusuz bir adım atma ya da mahvolma, açlıktan ölme seçeneğiyle sert ve kaçınılmaz şekilde karşı karşıya kalmasına yol açtığı"[1] zaman, bu koşullar, Rusya'yı yeni bir devrimci yükselişe yöneltti.

Savaşa taraf ülkeler arasında Çarlık Rusya'sı, ülke genelinde ekonomik altüst oluşla ve açlıkla ilk karşılaşan ülke oldu. Metal, kömür ve petrol üretimi dibe vurdu, yakıt ve elektrik kısıntıları nedeniyle fabrikalar faaliyetlerini durdurdu ya da üretimi azaltmak zorunda kaldı, demiryolu taşımacılığı keşmekeş içindeydi, kentlere gıda maddesi temini aşırı kötüleşti, Petrograd'da sonu görünmeyen ekmek kuyrukları oluştu.

Çarlığın askerî ve sivil yetkililerinin kifayetsizliği ve bulaştıkları yolsuzluklar, bakanlık koltuklarının boyuna el değiştirmesi ve hiç işitilmemiş boyutlara ulaşan yolsuzluklar, bu sistemin bütünüyle çöküşünü yansıtıyordu. Sahtekârlardan ve karanlık tiplerden oluşan çetesiyle Grigori Rasputin sarayda cirit atıyordu. Otokrasi ile burjuva muhalefet arasında bir çatışmanın eli kulağındaydı. Çarlık bürokratları ile "kamuoyu" (yani burjuvazi) temsilcilerinden oluşan ve savaşı başarıyla yürütüp zafere ulaştırma yeteneği bulunan bir "kamusal güven" bakanlığı kurulması için burjuva muhalefetin ilettiği talepleri, çar defalarca geri çevirdi. Otokrasi, burjuva muhalefeti bastırmak ve Dördüncü Dumayı dağıtmak niyetindeydi; bu arada, bazı burjuva liderleri, iktidardan kendilerine pay verecek ve "ülkeye düzen getirme"yi mümkün kılacak bir saray darbesine gitgide daha

1 V. İ. Lenin, "Kurucu Meclisin Dağıtılması Üzerine Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesinde Konuşma, 6 Ocak (1918)", *Toplu Yapıtlar*, C. 26, Progress Publishers, Moskova, 1972, s. 438.

sıcak bakar oldular. Ne var ki, iki tarafın da en büyük korkusu, yaklaşan devrimci patlamaydı.

Ülkenin kurtuluşu için sahiden savaşan, çarlığa karşı halk kitlelerini bir araya toplayan güç, Rusya'nın proletaryasıydı. 1917'de tüm ülkedeki toplam ücretli işçi sayısı yaklaşık 18.500.000'e ulaştı ve bunların yaklaşık 3.500.000'i büyük sanayi girişimlerinde istihdam ediliyordu. Genele bakılınca, proletarya, ülke nüfusunun yaklaşık %20'sini oluşturuyordu. Savaş sırasında birçokları askere alınmış ve saflarına küçük burjuva unsurlar akın etmiş olmasına karşın, siyasal açıdan ileri proletarya, çekirdeğini olduğu gibi koruyordu. Bu çekirdek, devrimci gelenekleri savaş döneminde de sürdürmeyi başardı. Sayısı 400.000'i bulan Petrograd proletaryası, devrimci mücadelenin öncüsüydü; giriştiği eylem, ikinci burjuva demokratik devriminin ülke çapında zafer kazanmasında belirleyici oldu. "Rusya'nın tamamı, Petrograd'daki yaşamın peşinden gidiyor," diye yazıyordu Lenin 1917'de. "Petrograd'ın attığı her adım, Rusya'nın tamamı için bir kılavuz."[2]

Sanayi İzleme Kuruluna göre, Rusya'da Ocak ve Şubat 1917'de toplam grevci sayısı 676.286'ya (yani 1916'nın aynı aylarındaki sayının neredeyse dört katına) ulaştı. Grevler sürekliydi; Moskova, Donets havzası, Harkov, Bakü, Tula kentleri ile başka kentlerin işçileri de Petrograd proletaryasına katıldı. Siyasal grevler, tüm grevcilerin %85'inden fazlasını kapsıyordu.[3] "Bir genel grev fikri, 1905'teki gibi günden güne yeni destekçiler buluyor ve giderek popülerlik kazanıyor...," diye bildiriyordu gizli polis. "Çalışan kitleler, bir genel grevin ve sonrasında bir devrimin gerekli ve gerçekleştirilebilir olduğu sonucuna varmışlar"dı.[4] O dönemde grev hareketi, başka hiçbir ülkede, Rusya'da olduğu kadar yaygın ve güçlü değildi.

Proleterlerin hareketi hem savaşın dehşetlerine karşı askerlerin protestosuyla hem de kırsal alanda ve Rus olmayan bölgelerde giderek büyüyen kitlesel devrimci yükselişle birleşip bütünleşti.

Böylelikle, ülkedeki devrimci durum doruğuna ulaştı. Çarlık rejimi tamamen tecrit oldu. RSDİP Rusya Bürosu, 11 (24) Şubat 1917'de RSDİP Merkez Komitesine şöyle yazıyordu: "Siyasal mücadele günden güne keskinleşiyor. Hoşnutsuzluk tüm ülkeyi sarmış durumda. Her an devrimci bir fırtına patlayabilir..."[5]

Devrimci durumun gelişmesinde ve devrime evrilmesinde baş etmen olan işçi sınıfı hareketinin hızlı ve güçlü yükselişi, hem nesnel nedenlerden hem de Bolşevik Partisi'nin çabalarından kaynaklandı. Kitlesel misillemelere, burjuva-

2 V. İ. Lenin, "RSDİP (Bolşevik) Petrograd Komitesinin Toplantısı", *Toplu Yapıtlar*, C. 24, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 543.

3 *İşçilerle İlgili İstatistik Verileri*, Sayı 8, Çalışma Halk Komiserliği, Moskova, 1920, s. 6, 14 (Rusça).

4 Alındığı kaynak: E. N. Burdjalov, *İkinci Rus Devrimi. Petrograd'da Ayaklanma*, Nauka, Moskova, 1967, s. 88 (Rusça).

5 Alındığı kaynak: *SBKP Tarihi Sorunları*, Sayı 9, *Pravda* Yayınevi, Moskova, 1965, s. 81 (Rusça).

zinin devrim düşmanı duruşuna ve ülkedeki proleter hareketini bölüp parçalamaya uğraşan sosyal şovenistlerin manevralarına rağmen, Bolşevikler, işyerlerindeki derin köklerini korudular, dağıtılmış olan örgütleri canlandırdılar ve işçi sınıfı hareketine kararlılıkla önderlik ettiler.

RSDİP Merkez Komitesi Yurt Dışı Bürosunun aldığı önlemler sayesinde, savaş döneminde Merkez Komitesinin üçüncü Rusya Bürosu (A. G. Şlyapnikov, P. A. Zalutski ve V. M. Molotov) Kasım 1916'da faaliyete geçti. 1917'ye girildiğinde, Bolşevik Partisi'nin üye sayısı 24.000'e ulaştı; parti genişliyor, güçleniyor ve işçiler arasında nüfuzunu artırıyordu. Petrograd Bolşevik örgütü, üye sayısını 2.000'e çıkardı; tam doğru sayılamayacak verilere göre, Moskova örgütünün 600 üyesi vardı. Bolşevik Partisi'nin Urallar'da 500 kadar, Yekaterinoslav'da yaklaşık 400, Nijni Novgorod'da 300'den fazla, Kiev'de ve Harkov'da ise 200'er üyesi vardı. Diğer sayılar şöyleydi: Makiivka'da 180 ila 200, İvanovo-Voznesensk'te 150 ila 200, Tver'de 120 ila 150, Rostov'da ve Nahçıvan'da 170 vb.[6] Partiyi destekleyen siyasal bilinçli işçi zümresi de hesaba katılınca, 1917'ye gelindiğinde Bolşevikler, ülke çapında örgütlenmiş etkileyici bir güçtü. 11 (24) Şubat 1917'de, Rusya Bürosunun RSDİP Merkez Komitesine raporu şöyleydi: "Örgütsel çalışmalarımız iyi durumda.... Şimdi Güney'de, Volga boylarında ve Urallar'da başarılı bir şekilde örgütleniyoruz.... Kafkaslar'dan haber bekliyoruz.... Diğerlerinin [Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin] durumuyla karşılaştırılınca, mükemmel durumdayız. Denilebilir ki, şu anda yalnızca biz, ülke çapında örgüte sahibiz."[7]

Lenin'in açık seçik programıyla ve politikasıyla silahlanan Bolşevik Partisi, işçi mücadelesinin liderliğini üstlenebilecek ve diğer emekçileri de yanına alarak bu mücadeleyi milyonların hareketine dönüştürebilecek yetenekteydi; gerçi burjuva demokratik devriminin seyri içinde bu akışı bütün olarak kararlı bir proleter doğrultuya kanalize edemedi. Devrimci yükseliş tırmanırken, Merkez Komitesi Rusya Bürosu, 1916 sonunda St. Petersburg Komitesine ve Moskova Bölge Bolşevik Bürosuna bir öneri götürerek, çarlığa ve savaşa karşı genel grev ve sokak gösterileri örgütlenmesi, asker kitlelerinin devrimci harekete katılması ve silahlı ayaklanma için koşulların hazırlanması konularının görüşülmesini istedi.

Kanlı Pazar'ın 12. yıldönümü, proleter kitle eylemleriyle anıldı. Petrograd'da, 300.000 kadar işçinin katılımıyla, savaş döneminin en büyük siyasal grevi gerçekleştirildi; başkentte kitlesel gösteriler ve mitingler düzenlendi. Harekete Bolşevikler önderlik etti. Gizli polis Aralık ayında ve Ocak ayı başında Bolşevik kadrolarını oldukça zayıflatmasına karşın, tutuklamalar, başkentteki Bolşevik çalışmalarına sekte vuramadı. Petrograd'daki eylem, Moskova'da ve başka bir-

6 Bkz. *Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi*, C. 2, Politizdat, Moskova, 1966, s. 652-53 (Rusça).

7 Alındığı kaynak: *SBKP Tarihi Sorunları*, Sayı 9, 1965, s. 81.

çok sanayi merkezinde güçlü şekilde desteklendi. Siyasal grevler, Kanlı Pazar'ın yıldönümünden sonra da devam etti.

Uzlaştırmacılığa soyunan Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler, ön alarak Bolşevikleri etkisizleştirme, proleter eyleminin kapsamını daraltma ve Dumadaki Kadet-Oktyabrist çoğunluğu desteklemeye yöneltme çabasına giriştiler. Ama başaramadılar.

Şubat'ın ortasında, Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü (eski takvime göre 23 Şubat) için kutlama hazırlıkları başladı. Bolşevik Komitesi, "Tüm Emekçi Kadınlara ve Petrograd'lı Kadınlara" başlıklı broşüründe, çarlık rejiminin devrilmesi, geçici bir devrim hükümeti ve demokratik bir cumhuriyet kurulması, 8 saatlik iş gününün getirilmesi ve tüm büyük toprak mülklerinin köylülere devredilmesi çağrısı yaptı.[8]

Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü'nün arifesinde Putilov fabrikaları, Petrograd'da kitlesel hareketin merkezi haline geldi. Başkentteki çoğu girişimin işçileri ve Petrograd'ın proleter semtlerinin halkı, zulmü, yüksek fiyatları ve açlığı lanetleyen grevlerle, mitinglerle ve gösterilerle Putilov işçilerine katıldı. Bu eylemler Emekçi Kadınlar Günü'nde birleşip bütünleşti ve devrimci durumu bir devrime dönüştürdü.

Devrimin ilk günlerinde Bolşevik Partisi, siyasal mücadelenin merkezi olan Petrograd'daki harekete önderlik etmeyi başardı. Hemen hemen bütün büyük girişimlerde faaliyet gösteren fabrika şubeleri, kentteki parti örgütünün güçlü bir dayanağıydı. Tabandaki 115 şubeden 84'ü, girişimlerde faaliyet gösteriyordu. Üye sayısı 500'erden fazla olan Vıborg ve Narva şubeleri, toplam üye sayısı 2.000 olan 10 bölge örgütü arasında en faal olanlardı.[9] Bolşevik Partisi örgütleri, *Pravda*'nın çizgisini destekleyen siyasal açıdan ileri işçilerin önemli bir kesiminin buluşma noktasıydı. Aralarında, yıllarca çetin mücadele içinde çelikleşmiş birçok deneyimli devrimci vardı. Dokuz bin üyesi olan sendikalarda Bolşeviklerin etkisi ağır basıyordu. Bolşevikler, 176.132 işçiyi (başkentteki proletaryanın neredeyse yarısını) kapsayan hastane kredi birlikleri başta olmak üzere, sigorta fonlarında ağırlıktaydı.[10] Birçok seçkin Bolşevik bu kurumlarda çalışıyordu: A. A. Andreyev, M. İ. Kalinin, V. V. Kuybışev, V. İ. Nevski, N. İ. Podvoyski, N. M. Şvernik ve başkaları.

Bolşevikler, ellerine geçen tüm fırsatları ustalıkla kullandılar ve yeni başlayan harekete başarıyla önderlik ettiler. Lenin bu bağlamda şöyle yazıyordu: "Daha 1914'te Dumadaki vekillerimiz tutuklanıp Sibirya'ya sürülmesine *rağmen*, St. Petersburg Komitemizin savaş sırasında savaşa *karşı* ve çarlığa karşı ye-

8 *St. Petersburg Bolşeviklerinin Broşürleri, 1902-1917,* C. 2, Gospolitizdat, Moskova, Leningrad, 1939, s. 247-49 (Rusça).

9 *RSDİP(B) Yedinci (Nisan) Tüm Rusya Konferansı Protokolleri, Nisan 1917,* Gospolitizdat, Moskova, 1958, s. 201 (Rusça).

10 *Petrograd'da 1912-1917 Arası İşçi Sınıfı Hareketi,* Belgeler ve Materyaller, Lenizdat, Leningrad, 1958, s. 425, 426 (Rusça).

raltı faaliyetlerinden dolayı uğratıldığı amansız kovuşturmalara ve tutuklamalara rağmen, Partimizin kitlelerle birlikte, devrimci proletaryayla birlikte olduğu görüldü."[11] Ne var ki, Lenin'in hâlâ sürgünde olması, Merkez Komite üyelerinden çoğunun hapiste, sürgünde ya da cephede olması, dolayısıyla da proletaryanın en iyi savaşçılarından birçoğunun Petrograd'dan uzakta olması gerçeği de etkisini hissettirdi. Binlerce asker ve küçük burjuva kentli unsur büyük bir hızla mücadeleye katılırken, Bolşevikler, çarçabuk genişleyip ülke düzeyine yayılan devrimci akıma önderlik edecek kadar güçlü değillerdi.

OTOKRASİNİN DEVRİLMESİ

Grev, 23 Şubat (8 Mart) 1917 sabahı Putilov fabrikalarından başkentteki başka girişimlere yayıldı. "İş bırakma" taktiğini kullanan grevci eylemciler, yeni yeni işçi gruplarını greve dâhil ettiler. Ağır sanayide çalışmanın, sonu gelmez ekmek ve gazyağı kuyruklarının bitirip tükettiği kadınlar, çok enerjik bir güçtü. Sokakları, caddeleri dolduran göstericiler kent merkezinde buluştular. Bolşevik nüfuzunun güçlü olduğu Vıborg yakası, hareketin başını çekiyordu.

Olayların çarlıkla kesin bir hesaplaşma aşamasına ulaşıp ulaşmayacağını hiç kimse söyleyemezdi ama Bolşevik liderler bu olasılığı da öngördüler. RSDİP Merkez Komitesi Rusya Bürosu, St. Petersburg Komitesi, Vıborg ve Petrograd bölge komiteleri ile Vıborg yakasının büyük girişimlerindeki Bolşevik örgütlerinin temsilcileri, 23 Şubat gecesi geç saatlerde bir toplantı yaptılar. Yeni durumun değerlendirildiği toplantıda, Petrograd proletaryasınca yürütülen grev hareketinin ve kitlesel siyasal gösterilerin geliştirilmesi, askerleri devrim safına çekmeye yönelik propagandaya ve çabalara hız verilmesi, işçi birliklerine silah sağlanması kararlaştırıldı.[12] Bu çizgi, Petrograd proletaryasının siyasal bir genel grevini amaç ediniyor ve silahlı mücadele olasılığını hesaba katıyordu.

Grev hareketi 24 Şubat (9 Mart) günü Petrograd'ın tüm semtlerini kapladı; grevler ve gösteriler ansızın tırmandı. Petrograd işçilerinin yarısından fazlası, yani 200.000'i aşkın kişi iş bıraktı. Vıborg bölgesi, tüm hareketin merkezi olarak kaldı. Fabrikalarda sabahleyin başlayan kitlesel mitingler, birer siyasal gösteriye dönüştü. Binlerce göstericinin oluşturduğu yürüyüş kolları, Bolşeviklerin çağrısına yanıt vererek kent merkezine, yani Nevski Prospekt'e doğru yola koyuldu. Bolşevik sloganları ağırlıktaydı: "Kahrolsun Otokrasi", "Kahrolsun Savaş", "Kahrolsun Çarlık Rejimi", "Yaşasın Cumhuriyet"

Hükümet ve Petrograd'daki askerî yetkililer, ilk başta 23-24 Şubat olaylarını, sırf bir kadın güruhunun düzenlediği bir açlık isyanı olarak gördüler. Duma da esasen aynı görüşteydi. Burjuva liderleri, gıda idaresinin belediye organlarına, yani burjuva örgütlerine devredilmesi önerisi üzerinde duruyordu. Menşevikler,

11 V. İ. Lenin, "Uzaktan Mektuplar", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, Progress Publishers, Moskova, 1964, s. 312.

12 N. Sveşnikov, "Anılardan Parçalar", *Petrogradskaya Pravda*, 14 Mart 1923 (Rusça).

bir devrimin başladığını artık yavaş yavaş kavradılar ama Menşevik liderlerinden N. Suhanov'un daha sonra yazdığı gibi, "yakında çarlığın yerini alacak gücün kaçınılmaz olarak burjuva iktidarı olacağı"na ve Dumadaki "ilerici blok"un iktidarını sağlamaya yönelik bir politika izlemeleri gerektiğine inanıyorlardı.[13] Bu yaklaşım, uzlaşmacı partilerin edilgin gözlemci rolü üstlenmelerini, liberal burjuvazinin gönüllü aleti olmalarını peşinen belirledi. Rusya'daki tüm siyasal partiler içinde sadece Bolşevikler, gelişmelerin tam merkezindeydi ve başkentteki siyasal bilinçli işçilerin desteğiyle bu olayları yönetti.

Petrograd yetkilileri, "huzursuzluklar"ı bastırmak için önceden hazırlanmış olan planı 23 Şubat'ta yürürlüğe koydu. Bununla birlikte, amirlerin çabalarına rağmen, ne polis ne de ordu birlikleri bu planı uygulama isteği sergiledi. Askerlerin birçoğunun gönlü göstericilerle birlikteydi. Bolşevikler, orduyu halkın tarafına çekmek için şehir çapında bir uğraşa giriştiler. Petrograd tramvay vatmanlarınca başlatılan grev, devrimci gelişmelerde önemli bir dönüm noktası oldu; yetkililerin devrimci eylemi bastırmak için askerî birlik sevk etmelerine ve güç yığmalarına engel oldu.

RSDİP Merkez Komitesi Rusya Bürosu, 24 Şubat'ta, hareketi "azami ölçüde" genişletmeye, Petrograd'daki siyasal genel grevi "Kahrolsun Otokrasi" sloganıyla yaygınlaştırmaya ve askerlerin devrime daha da fazla katılımını sağlamaya karar verdi. Komşu kentlerle ve Moskova'yla irtibat kurmak için önlemler alındı.

Merkez Komitesi Rusya Bürosu, St. Petersburg Komitesi, Vıborg Bölge Komitesi ve başka birkaç Bolşevik bölge örgütü temsilcilerinin 24 Şubat'taki bir toplantısında bu karar tümüyle desteklendi; o günü kitleler arasında geçirmiş olan toplantı katılımcıları, devrimin başladığının farkındaydılar. Petrograd'daki fabrikaların parti örgütlerine 25 Şubat sabahı erkenden bu karar hakkında bilgi verildi.

Siyasal grev 25 Şubat'ta neredeyse genelleşti. Petrograd'daki 385.000 ila 390.000 işçinin 300.000'inden fazlası grevdeydi. Her yerde siyasal mitingler ve gösteriler düzenleniyordu. İşçiler, Vıborg ve Narva bölgelerinde durumu denetim altına altılar. Bolşevik örgütleri, kitleler arasındaki çalışmalarına hız verdi, hareketi devrimci gösterilere yönlendirdi ve işçiler ile askerler arasında dostluk kurulmasını özendirdi. Askerlerle temaslar kuruldu. St. Petersburg Bolşevik Komitesi, 25 Şubat'ta özellikle askerlere seslenen bir broşürde şöyle diyordu: "Unutmayın, asker yoldaşlar, ancak işçi sınıfı ile devrimci ordu arasında kurulan dostça birlik, ezilen halka özgürlük getirecek ve kardeşin kardeşi boğazladığı bu anlamsız savaşa son verecektir. Kahrolsun çarın tek kişi yönetimi! Yaşasın devrimci ordu ile halkın birliği!"[14] Bu broşür hemen başkentteki ve varoşlardaki askerler arasında dağıtıldı.

13 N. Suhanov, *Devrim Üzerine Notlar*, I. Kitap, Z. I. Grzhebin Publishing House, Petrograd, Moskova, 1922, s. 21 (Rusça).

14 *St. Petersburg Bolşeviklerinin Broşürleri, 1902-1917*, C. 2, s. 251.

Aynı zamanda da eyaletlerle olan bağlar güçleniyordu. Moskova'ya, Nijni Novgorod'a, Helsingfors'a, Vıborg'a, Kronstadt'a, Riga'ya ve Dvinsk'e Merkez Komitesi Rusya Bürosu ve St. Petersburg Komitesi temsilcileri gönderildi. Rusya çapında bir genel grev sloganı ortaya atıldı ve yayınlanan bir broşürde şöyle deniyordu: "Belirli bir yerdeki bir patlama büyüyüp, ülke çapında bir devrime dönüşebilir, bu da başka ülkelerde devrimi tetikleyebilir. Mücadele bizi bekliyor ama kesin olan zaferimiz de öyle. Herkes devrimin kızıl bayrağı altında toplansın! Kahrolsun çarın tek kişi yönetimi! Yaşasın sekiz saatlik iş günü! Tüm büyük toprak mülkleri halka! Kahrolsun savaş! Yaşasın tüm dünya işçilerinin kardeşliği! Yaşasın Sosyalist Enternasyonal!"[15] St. Petersburg Komitesi, devrimi yaymak için kapsamlı bir eylem planı hazırladı ve eğer hükümet hızla büyüyen hareketi bastırmak için sert önlemler alırsa barikatların kurulmasına karar verdi.[16]

Yetkililer, gidişatın ciddileştiğini kavramaya başladı. Kent çapında tutuklamalar yapıldı. Petrograd'da "kanunu ve düzeni yeniden tesis etmek" için sevk edilen polis ve asker birliklerinin, göstericilere karşı silah kullanmaları emredildi. Güvenlik kordonları takviye edildi ve göstericileri şehir merkezinden uzak tutmak için köprüler kapatıldı. Ama giderek büyüyen kitlesel devrimci mücadele, göstericilerin askerlere ve Kazaklara yönelik çağrıları, Bolşeviklerin ve diğer proleter destekçilerinin Petrograd garnizonu askerleri arasında yaptıkları çalışmalar, giderek orduyu etkiledi.

Merkez Komitesi Rusya Bürosunun 25 Şubat günü geç saatlerde yaptığı bir toplantıda, hareketi devrimci yolda ilerletmeye ve tereddütlü askerlerin desteğini kazanma çabalarını hızlandırmaya uğraşan parti örgütlerine destek verildi.

Bu arada, proletaryanın silahlandırılması ve silahlı birliklerin kurulması ile ilgili olarak Bolşevik liderleri arasında hararetli bir tartışma çıktı. Bazıları, savaş ve toplu seferberlik koşullarında, işçileri silahlandırmak için zaman harcamak yerine, ordunun desteğini garantileme üzerinde yoğunlaşmak gerektiğini savundular. Ne var ki, çoğunluk bu yaklaşımı reddetti ve her iki yönde de harekete geçilmesinde ısrar etti.

Mücadele, 26 Şubat (11 Mart) günü daha da yükseldi. Önceki gece yapılan toplu tutuklamalar, Petrograd Bolşeviklerini liderlikten yoksun bırakmayı başaramadı. Merkez Komitesi Rusya Bürosu faaliyetteydi, Vıborg Bölge Komitesi geçici olarak St. Petersburg Komitesinin yetkilerini üstlendi; kent komitesi üyelerinin çoğu tutuklanmaktan kurtuldu ve Vıborg Bölge Komitesinin yanı sıra başka bölge komiteleri de çalışıyordu; fabrika şubelerinin üyeleri sürekli olarak işçilerin arasındaydı. Grevciler, işçi sınıfı varoşlarının tam denetimini ele geçirdiler ve polis oralarda görünmeye bile cesaret edemiyordu. Bolşeviklerin çağrısına yanıt veren işçiler, öğle vakti varoşlardan kent merkezine doğru harekete

15 *A.y.*, s. 250.

16 Bkz. *Arşiv Tekniklerine İlişkin Sorunlar*, Sayı 1, 1962, s. 112 (Rusça).

geçtiler. Ordu devriyeleri ateş açtı ve atlı askerler işçilere saldırdı. Göstericiler arasında bulunan silahlı gruplar ateşle karşılık verdiler; grevler ve gösteriler gitgide askerlerle açık çarpışmalara dönüştü. Sokaklarda kan aktı.

Hükümet ve askerî yetkililer, devrimi bastırmak için 27 Şubat (12 Mart) günü ek önlemleri devreye sokmak üzere plan yaptı. Hatta 26 Şubat'ta askerlerin kullanılmasıyla "mükemmel sonuçlar" alındığı ve "düzen"in yakında yeniden sağlanacağı kanısını dile getirdi. Çar II. Nikolay ve maiyeti, konumundan öyle emindi ki, burjuva "muhalefet"i (hem çarın hem de "tüm ülke"nin güvendiği bir kişinin yönetiminde bir "kamusal güven" bakanlığı kurulduğunu bildiren bir emperyal manifesto yayınlanmasının, "düzen"i yeniden sağlamanın tek yolu olduğunu ısrarla belirten liberal burjuva İlerici Blok liderlerini) de susturmaya karar verdi. Hükümet, öyle bir manifesto yerine, epey önceden hazırlanmış olan ve Dumayı Nisan 1917'ye kadar askıya alan bir kararname yayınladı.

Petrograd'daki Menşevik ve SR liderleri, açıkça devrimci halkın gücüne güvenmiyorlardı. Liberal burjuva politikasının dümen suyunda giderek siyasal grevi durdurmaya ve tüm hareketi zapturapt altına almaya çalıştılar.[17]

Ama devrim hiç de geri çekilecek bir havada değildi. 26 Şubat'ta açılan ateş yalnızca kitlelerin mücadele azmini ve otokrasiye son verme arzusunu kamçılamaya yaradı. Ordu içindeki devrimci çalışma da bir dönüm noktasına yaklaşıyordu. Bolşevik ajitatörler kışlalara sızdılar, askerlerle konuştular, toplantılar yaptılar ve St. Petersburg Komitesinin mesajını askerlere ilettiler. Emekçi erkekler ve kadınlar sokaklarda askerlerle arkadaşlık kurdular, halka katılmalarını istediler. Daha 26 Şubat'ta, Pavlovski Alayı'ndan bin kişilik bir kuvvet devrimcilerin safına geçti. O günün gecesinde, kışlaların birçoğunda halka karşı savaşmama kararları alındı.

Hareketin yükselmesi, Bolşeviklerin silahlı bir ayaklanma konusunu gündeme getirmelerine olanak sağladı. Vıborg Bölge Komitesi, 26 Şubat'ın geç saatlerinde Merkez Komitesi Rusya Bürosundan, St. Petersburg Komitesinden, Vasilyevski adası ve Petrograd yakası bölge komitelerinden temsilcilerin katıldığı bir toplantı düzenledi. Toplantıda, genel grevin ayaklanmaya dönüştürülmesine, askerlerle kaynaşmanın olabildiğince artırılmasına, askerleri proleter hareketinin yanına çekme çabalarına devam edilmesine, polis karakollarına yönelik baskınların ve polis silahlarına el koymaların sürdürülmesine, cephaneliklerin ele geçirilmesine, işçilerin silahlandırılmasına ve hapisteki Bolşeviklerin kurtarılmasına oybirliğiyle karar verildi. Toplantıda, derhâl RSDİP Merkez Komitesi adına bir manifestonun ve ayaklanma çağrısı yapan bildirilerin yayınlanması benimsendi.[18] Fabrika temsilcileri, Bolşevik kadronun aldığı karardan haberdar edildi.

17 Bkz. *Red Annals*, Sayı 7, Lenoblizdat, 1923, s. 66; *Red Annals*, Sayı 2 (23), 1927, s. 52 (Rusça).

18 Bkz. *Petrogradskaya Pravda*, 14 Mart 1923; *SBKP Tarihi*, C. 2, s. 668-69.

Grev, 27 Şubat (12 Mart) günü bir ayaklanmaya dönüştü ve Petrograd proletaryasının topluca silahlandırılması başladı. Binlerce proleter sokakları, caddeleri doldurarak merkeze doğru hareket etti. Cadde köşelerinde ve meydanlarda toplantılar yapılıyordu; Bolşevikler ve militan işçiler, derme çatma platformlara çıkıp konuşarak, otokrasi kesin olarak devrilinceye kadar dövüşmeleri ve askerlerle dostluk kurmaları için insanlara çağrı yapıyorlardı. Her yerde karakollar basılıyor ve polislerin silahları alınıyordu. Özel müfrezeler, silah satan dükkânlara el koydu ve muhafızların yardımıyla, Lesnoy bölgesindeki bir cephaneliği ele geçirdi. Asiler, bir mühimmat fabrikasını ele geçirdikten sonra bol cephaneye kavuştular.[19] Petrograd gizli polisinin binası basılarak ateşe verildi. Polisler panik içinde çil yavrusu gibi kaçıştılar.

Ordu içindeki devrimci çalışmalar 27 Şubat'ta gözle görülür meyvelerini verdi. Sabahın erken saatlerinde Volınski Alayı isyan etti. Litovski ve Preobrajenski alaylarından askerler onlara katıldı. Çok geçmeden Moskovski Alayı da devrimcilerin safına geçti. O sabah 10.200 asker ayaklanmış durumdaydı; bu sayı öğleden sonra 25.700'e, akşamleyin ise 66.700'e yükseldi.[20] Devrim kendini silahlandırıyordu. Moskovski Alayı'nın cephaneliği hem askerlere hem de Vıborg yakası işçilerine silah temin etti. İşçiler ve askerler ana cephaneliği basarak yaklaşık 40.000 tüfeğe ve 30.000 tabancaya el koydular. Petro ve Pavel Kalesi de cephaneliğiyle birlikte ele geçirildi. Siyasal tutuklular salıverildi ve özgür kalan Bolşevikler hemen devrimci mücadeleye katıldılar. Bolşevik Partisi yeraltından çıktı. Olaylara katılanlardan birinin daha sonra anımsadığı üzere, "27 Şubat'ta öğle sularında Petrograd, kuşatılmış bir kent görünümündeydi. Her yerde mermi sesleri ve makineli tüfek takırtıları işitiliyor, bağırış çağırışlar birleşip tek bir gümbürtü halini alıyordu. Yanan temyiz mahkemesi binasından ve karakollardan yoğun bir duman yükseliyordu."[21]

Ayaklananlar, kentteki köprüleri, demiryolu terminallerini, telefon-telgraf idaresini ve başka kilit yerleri ele geçirdiler. Günün akışı içinde neredeyse tüm kenti denetim altına aldılar. Çarlığı destekleyenlerin son direniş noktaları yok ediliyor ve buraları savunanlar arkalarına bile bakmadan kaçıyorlardı. Petrograd garnizonunun geriye kalanı ve kent çevresinde konuşlandırılmış birlikler de devrimcilere katıldı. Ayaklanan asker sayısı 28 Şubat (13 Mart) sabahı 72.700'e, öğleden sonra 112.000'e, akşamleyin 127.000'e, 1 (14) Mart sabahı 144.700'e ve öğleden sonra yaklaşık 170.000'e ulaştı.[22] Bakanlar Kurulu başkanı, Savaş Bakanı, Petrograd valisi ve diğer yetkililer gözaltına alındı. Çar II. Nikolay 28 Şubat sabahı Tsarskoye Selo'ya gitmek üzere Genel Karargâhı terk etti ama

19 Bkz. *Pravda*, 10 (23) Mart 1917.

20 Bkz. *Proleter Devrimi*, Sayı 1 (13), Partizdat, SBKP(B) MK, Moskova, 1923, s. 167; *1917'de Petrograd Garnizonunun Bolşevikleşmesi, Belgeler ve Başka Malzeme Seçkisi*, Lenoblizdat, Leningrad, 1932, s. VI (ikisi de Rusça).

21 Bkz. *Proleter Devrimi*, Sayı 1 (13), 1923, s. 167, 168.

22 *Büyük Ekim Sosyalist Devrimi. Olayların Dökümü*, C. 1, Moskova, 1957, s. 23 (Rusça).

yol kesilmişti ve çar, Pskov'daki Kuzey Cephesi Karargâhına gitmek zorunda kaldı. Orada 2 (15) Mart 1917 günü tahttan çekildi. Petrograd'a karşı planladığı cezalandırma harekâtı gerçekleşmedi.

Demokratik devrimin siyasal ordusu çarlık yönetimini devirdi. En sonunda bu ordu, devrimci proletarya ile devrimci askerlerin, yani işçiler ile asker üniforması giymiş köylülerin birliği olarak sınıf mücadelelerinin alevlerinden doğmuştu. Proletarya, Bolşeviklerin komuta ettiği o orduda önderlik rolünü üstlendi. Somut olguların apaçık doğruladığı gibi, Bolşevikler, devrimin başladığı günden Petrograd'da utkulu silahlı ayaklanmanın olduğu güne kadar hızla büyüyen kitlesel mücadeleyi yönettiler ve hareketin merkezinde yer aldılar. Bolşevikler, çalkantılı devrimci akışı tümüyle etkileyecek kadar güçlü olmamalarına karşın, mücadelenin hedeflerini isabetle belirten Bolşevik sloganları, devrimci halk tarafından benimsendi. Bolşevik Partisi'nin önderlik ettiği işçi sınıfı, devrimin gerçek itici gücüydü.

PETROGRAD'DA İŞÇİ VE ASKER VEKİLLERİ SOVYETİNİN OLUŞTURULMASI. İKİLİ İKTİDARIN ORTAYA ÇIKMASI

Daha birinci Rus burjuva demokratik devriminde (1905-1907), devrimci kitlesel hareket, İşçi Vekilleri Sovyetlerini yaratmıştı. Proletarya, 1917'deki şiddetli sınıf savaşları sırasında o deneyimi asla unutmadı. Lenin daha sonra o olayları anımsayarak şöyle diyordu: "Şubat 1917'de kitleler, henüz herhangi bir parti bu sloganı ortaya atmayı başarmadan önce bile Sovyetleri yaratmıştı. Proleter iktidarının bu biçimini doğuran şey, 1905'in acı deneyiminden geçmiş ve çıkardığı dersle bilinçlenmiş olan halkın büyük yaratıcı ruhuydu."[23] Şubat Devrimi'nin daha ikinci gününde Petrograd fabrikalarında Sovyetlerden söz ediliyordu; üstelik o gün, 24 Şubat (9 Mart) günü, bazı girişimlerde Sovyet seçimleri başladı. Vıborg Bölge Bolşevik Komitesi, 27 Şubat tarihli broşüründe, işçilere açıkça Sovyetler oluşturmaları çağrısı yaptı: "Her şeyden önce vekiller seçin, birbirleriyle temasa geçmelerini sağlayın. Ordunun koruması altında bir Vekiller Sovyeti ortaya çıksın."[24] O aynı gün, RSDİP Merkez Komitesi Rusya Bürosu ve Bölge Komitesi, RSDİP Merkez Komitesi adına, "Tüm Rusya Yurttaşlarına" başlıklı bir manifesto yayınladı.

Ayaklanmacıların, devrimci ordu birliklerinin desteğiyle çarlık rejimini yıktıklarını ve başkentin denetimini ele aldıklarını belirten manifesto, çarlığın yol açtığı felaketten ülkeyi kurtarmak için proletaryaya ve orduya çağrı yapıyordu.

---

23 V. İ. Lenin, "RKP(B)'nin Olağanüstü Yedinci Kongresi, 6-8 Mart 1918", *Toplu Yapıtlar*, C. 27, Progress Publishers, Moskova, 1965, s. 90.

24 *Rusya'da Otokrasinin Devrilmesinden Sonra Devrimci Hareket, Belgeler ve Başka Malzeme*, SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Moskova, 1957, s. 5 (Rusça).

Manifesto, geçici bir devrim hükümetinin ve kentlerde, köylerde, orduda devrimci işçiler, askerler ile köylüler tarafından seçilecek hükümet organlarının temsil ettiği yeni bir iktidarın yaratılması görevini ortaya koydu. Manifestoda şöyle deniyordu: "Rusya'nın her yanında, kentlerde ve köylerde, devrimci halkın yönetimini kurun."[25] Manifesto, özgül olarak Sovyetlerden söz etmemesine karşın, esasen her yerde Sovyet iktidar organlarının yaratılmasını istiyordu.

Manifesto, devrimci hükümetin eylem programının en önemli yönlerini şöyle belirledi: 1) Halkın tüm haklarını ve özgürlüklerini koruyan geçici yasal düzenlemeler yapılması; kiliselere, soylulara, kabineye ve tahta ait topraklara el konularak buraların halka devredilmesi; iş gününün 8 saat olarak uygulanması; "oylamanın gizli olduğu genel, tek dereceli ve eşit oy hakkına dayalı bir Kurucu Meclis toplanması"; 2) halka ve orduya gıda tedarik eden sistemin hemen yeni yönetime devredilmesi, çarlık hükümetinin ve belediye yetkililerinin depoladığı tüm gıda stoklarına el konması; 3) tüm karşıdevrimci eylemlerin ve planların bastırılması; 4) "tüm ülkelerin halklarının kendilerini ezenlere karşı, monarşist hükümetlere ve kapitalist kliklere karşı, ezilen halklara uygulanan kanlı kıyıma hemen son vermek üzere devrimci mücadele vermeleri için" savaştaki ulusların proletaryasına derhâl çağrı yapılması.

Manifesto, emekçilerin, çarlığa ve destekçilerine karşı açık siyasal mücadele için her yerde ayağa kalkması, "devrimin kızıl bayrağı" altında toplanması çağrısında bulunuyordu.[26]

Lenin, manifestonun, "gerçekten sosyalist, gerçekten devrimci biricik taktikleri" cisimleştirdiği gözlemini dile getirdi.[27]

Şubat'ta Bolşeviklerin, Petrograd'daki utkulu silahlı ayaklanmanın daha ilk gününde geçici bir devrim hükümeti için bir eylem programı ortaya koyan türden bir siyasal parti olarak öne çıkması kaçınılmazdı. Ne burjuva partileri ne de uzlaşmacı partiler devrim için hazırlanmıştı; devrim onları gafil avladı. Yalnızca burjuva parti liderleri değil, Menşevikler ve SR'ler de ilk başta devrimi ciddiye almamışlardı. Uzlaşmacılar, liberal burjuvaziye endeksli bir politika izlediler ve önceden hiçbir eylem programı hazırlamadılar.

27 Şubat (12 Mart) 1917 olayları ve başkentteki utkulu ayaklanma, Menşevik ve SR liderlerini tutumlarını değiştirmek zorunda bıraktı. Uzlaşmacı liderler, Dumanın toplandığı Taurida Sarayı'nın yolunu tuttular; orada, Menşevik ve Trudovik gruplarınca temsil edilen dayanak noktaları vardı.

Silahlı ayaklanmanın başarısı üzerine, siyasette tamamen acemi olan kişilerin, özellikle küçük burjuva unsurların katılmasıyla hareketin safları artık sürekli genişlediği için, durum, Menşevik ve SR liderlerinin lehine döndü. İşçi

25 Bkz. *Pravda*, 5 (18) Mart 1917.

26 *A.y.*

27 V. İ. Lenin, "Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Rus Devrimindeki Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 357.

sınıfının yeni başlattığı Sovyetler kurma sürecinin denetimini Bolşeviklerden almak için ellerine bir fırsat geçti.

Menşevik ve SR liderleri, halk iktidarı organlarını, yani Sovyetleri yaratmaya başlayan devrimin kazanımlarını tanımakla birlikte, izledikleri politikayı değiştirmeye niyetli değillerdi. Hâlâ burjuvazinin iktidarını sağlama çabası içindeydiler ve o amaçla, burjuva siyasal partilerinin yanında yer aldılar. Taurida Sarayı'nda toplanan küçük burjuva liderleri (örneğin Cheidze, Gvozdev, Skobelev, Kerenski ve başkaları) çok iyi tanınan kişilerdi ama sokaklardaki devrimci mücadeleyle bir bağlantıları olmamıştı. 27 Şubat (12 Mart) günü, kendilerini, İşçi Vekilleri Sovyeti Geçici Yürütme Komitesi olarak ilan ettiler. Amaç, yalnızca Sovyeti toplayacak düzenleme komitesi olarak hareket etmek değil, aynı zamanda, orada kilit mevkileri de ele geçirmek ve söz konusu organ için yapılacak seçimlerde kendi koşullarını dayatmaktı.

Komite adına bir duyuru yayınlanarak, Petrograd işçi, asker ve halk temsilcilerinin ilk oturumunun 27 Şubat akşamı saat 7'de Duma binasında yapılacağı bildirildi. Halkın yanında yer almış olan tüm ordu birliklerinin, her bölük için hemen bir temsilci seçmeleri istendi. Fabrikalar her 1.000 işçi için bir temsilci, işçi sayısı 1.000'den az olanlar da birer temsilci seçecekti.[28] Sonuç olarak, küçük girişimlerde çalışan işçiler ve Petrograd garnizonundan askerler Sovyette ağırlıktaydı.

Oturum, 27 Şubat (12 Mart) günü akşam 9'da Taurida Sarayı'nda açıldı. Petrograd fabrikalarını temsil eden ve oy hakkı olan yaklaşık 40-45 vekil o anda hazır durumdaydı. Ne var ki, RSDİP Merkez Komitesi Rusya Bürosu üyeleri, Sovyet toplantısının açılışına çok sayıda destekçi çağıramamışlardı. Toplam olarak, vekillerden ve çoğunluğu uzlaşmacıları destekleyen konuklardan oluşan 250 kadar insan salonu doldurmuştu.[29]

Petrograd İşçi Vekilleri Sovyetinin ilk oturumundaki karmaşık durum işte böyleydi. Menşevikler, Başkanlığa N. S. Cheidze'yi ve Başkan Yardımcılığına M. İ. Skobelev'i aday gösterdiler; SR'ler ise Başkan Yardımcılığı için A. F. Kerenski'yi önerdiler. Üçü de seçildi. Oturumda daha sonra Sovyet Yürütme Komitesi seçildi; RSDİP Merkez Komitesi Rusya Bürosunun iki üyesi (A. G. Şlyapnikov ve P. A. Zalutski) de komitede yer aldı.

Sovyette, burjuvaziye ve partilerine yönelik yaklaşımla ilgili olarak Bolşevik grubu ile Menşevik-SR grubu arasında hemen anlaşmazlık çıktı. Menşevik-SR grubunun liderleri, devrimci gelişmelerin baskısıyla 27 Şubat'ta taktiklerini değiştirmeye başladılar.

O gün, İlerici Blok liderleri hâlâ çarlıkla pazarlık yapma politikasını sürdürme çabası içindeydiler. Çarın Dumayı dağıtmaya karar verdiğini 26 Şubat ge-

28 Bkz. *Izvestlya revolyutsionnoi nedeli*, 27 Şubat (12 Mart) 1917.

29 Ayrıntılar için bkz. Yu. S. Tokarev, *Mart ve Nisan 1917'de Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti*, Nauka (Leningrad Bölümü), Leningrad, 1976, s. 32-34 (Rusça).

cesi öğrenince, Duma üyeleriyle özel bir oturum yaparak, çarın kararnamesine uymaya, ama olağanüstü durum nedeniyle Taurida Sarayı'nı terk etmemeye karar verdiler. 27 Şubat öğleyin binlerce askerden oluşan ilk kol Taurida Sarayı'na ulaştığı zaman, burjuva liderlerinin ilk iş olarak, göstericilere, başkentte düzeni ve sükûnu mutlaka yeniden sağlamak gerektiğini söylemeleri dikkat çekici bir olguydu.[30] Devrimi destekliyormuş gibi görünmelerine karşın, bunların öncelikli hedefi, devrimci dalgayı olabildiğince kısa sürede yatıştırıp güvenliği sağlayacak şekilde kanalize etmek ve otokrasiyle avantajlı bir pazarlığa girişmek için kitlesel mücadeleyi kullanmaktı. Bu hedefleri güden Duma üyeleri, 27 Şubat öğle sonrası, "Düzeni Sağlamak, Bireylerle ve Kurumlarla Temaslarda Bulunmak İçin Duma Üyeleri Geçici Komitesi" adıyla bir heyet kurdular. Kadet liderlerinden N. Milyukov'un daha sonra anımsadığı üzere, rejimin devrimi bastırması halinde, Duma üyelerinin ayaklanmaya katılmakla suçlanmasını ve hukuken sorumlu tutulmasını önlemek için bu ad bilinçli olarak seçilmişti.[31] Duma Başkanı Ekimci (Oktyabrist) M. V. Rodzyanko'nun başında bulunduğu bu komitede, İlerici Blok (Ekimciler, İlerlemeciler, Kadetler ve Milliyetçiler) liderlerinden 10'uyla birlikte, Menşevik N. S. Cheidze ve Trudovik A. F. Kerenski yer alıyordu. Rodzyanko ve kliği, çarlık rejiminin elinden alınmış olan devlet erkini gasp etmeyi, hâlâ var olan hanedanla paylaşmayı ve ülkede durumu sağlamlaştırarak savaşı sürdürmeyi planlıyordu.

Duma Geçici Komitesi, kurulur kurulmaz, ordunun ve ahalinin desteğine güvendiğini duyurdu. Hemen ardından, Petrograd garnizonunu denetimi altına almaya ve "huzursuzluğu" bastırmak için kullanmaya çalıştı. Ordu birliklerinin ve birey olarak askerlerin kışlalarına dönmeleri emredildi; subaylara, birliklerinin başına geçerek onları denetim altına almaları emredildi; yüksek rütbeli komutanların Dumaya rapor verecekleri ve ondan emir alacakları belirtildi.

Ne var ki bunların hepsi boş çıktı. Duma Komitesinin yayınladığı emirler dikkate alınmadı. Gerçek iktidar, Petrograd'daki silahlı işçilerin ve askerlerin, dolayısıyla da onların seçtikleri İşçi Vekilleri Sovyetinin elindeydi. Ama Sovyetteki uzlaşmacılar iktidarı tamamen üstlenmeyi reddettiler. 27 Şubat'ın geç saatlerinde yapılan ilk Sovyet oturumunda, Bolşeviklerin ve birçok fabrika delegesinin itirazlarına rağmen, Duma Komitesiyle işbirliği ve Sovyette görev yapan Cheidze ile Kerenski hakkında bir karar kabul edildi. Aşağı yukarı gece yarısı, görüşmeler yapmak üzere alelacele Duma Komitesine giden Cheidze ve Kerenski, burjuva liderlerinin hoşuna giden haberlerle döndüler.

Bu arada, daha ilk günden itibaren Sovyet, yeni bir hükümet olarak hareket etti. Durum, ivedi ve belirleyici adımların atılmasını gerektiriyordu. Başkentteki eski devlet ve yönetim aygıtı tamamen dağılmıştı. Petrograd'ı teh-

30 Bkz. *Izvestiya revolyutsionnoi nedeli*, 27 Şubat (12 Mart), 1917.

31 Bkz. P. Milyukov, *Reminiscences*, C. II, New York, 1953, s. 293 (Rusça).

dit eden açlık tehlikesini savuşturmak, devrimin yanında yer alan ordu alaylarını doyurmak için ivedi önlemlerin alınması gerekliydi. Askerî birliklerin ve daha sonra devrimci ordunun başka bölüklerinin, Duma liderlerinin ne planladıklarını öğrenmek için Taurida Sarayı'nın önünde toplanmaları da belirli ölçüde baskı oluşturdu.

Sovyet, gıda sorunu üzerine görüşmeler yaparken, "tüm gıda kaynaklarına – levazım depolarına, kamusal (*zemstvo*'lar ile Kentler Birliği'ne ait) ve özel stoklara" el koyma kararı aldı. Başkentte gıda teminiyle ilgili tüm faaliyetler, özel bir gıda komisyonunun sorumluluğuna verildi. Yeni yönetimin yararına alınan başka bir karar, Petrograd Sovyetinin yayın organı olan *Izvestia Soveta rabochikh deputatov* (İşçi Vekilleri Sovyeti Bülteni) adlı gazetenin çıkarılmasıyla ilgiliydi; "bu amaçla kentteki en iyi matbaa"nın kullanılmasına karar verildi. İlk sayı 28 Şubat (13 Mart) günü çıktı. Sovyet aynı zamanda da yerel olarak yönetimi örgütlemeye çalışıyordu. Sovyetin vekilleri, "işçileri örgütlemek ve yerel yönetim organlarını kurmak üzere tam yetkili temsilcilerini tüm bölgelere göndermesi için Yürütme Komitesine görev verdi" Yürütme Komitesi, bu amaçla, tüm bölgelere komiserlerini gönderdi. Sovyet, ordu içinde devrimci çalışma yürütmek üzere bir askerî komisyon oluşturdu. Yürütme Komitesi, işçileri silahlandırma sorununu çözmekle görevlendirildi. Buna göre, kentteki tüm girişimler, her 1.000 işçi için 100 işçi olmak üzere milis üyelerini seçti; bunlar, Sovyetin talimatlarını almak üzere, birlik halinde bölge merkezlerine rapor verecekti.

Sovyet, devrimci düzeni koruyup sürdürmek için işçi milislerini kurmakla, aslında zaten silahlı ayaklanma sürecinde ortaya çıkmış olan durumu resmileştiriyordu. Devrim, eski rejimi, cezalandırma araçlarından yoksun bıraktı: Ordu, halkın yanında yer almış, jandarma ve polis bertaraf edilmişti.

Petrograd Sovyeti, 28 Şubat'ta, mali konularla ilgili bir karar verdi. Böylece, devletin mali kaynaklarının denetimini eski rejimin elinden aldı, harcama yetkisini üstlendi, Merkez Bankası'nı, darphaneyi, ulusal ve yerel hazineleri, asilerce ele geçirilen diğer mali kurumları koruma görevini silahlı birliklere verdi.

Petrograd İşçi Vekilleri Sovyeti, Rodzyanko'nun II. Nikolay'la buluşmasını engelledi, böylece burjuvazi ile çarlık rejimi arasında anlaşma sağlama çabalarını boşa çıkardı.

Petrograd garnizonu birliklerinin topluca devrim safına geçmesi, Sovyette askerlerin temsili sorununu gündeme getirdi. Petrograd işçilerinin askerler üzerindeki etkisinin artmasından, ordunun siyasete ve devrime daha da güçlü şekilde katılmasından korkan Menşevik ve SR liderleri, ortak bir İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetinin kurulması fikrine karşı çıktılar. Bolşevikler ise devrimi daha da geliştirmenin aracı olarak ortak bir Sovyetin kurulmasını savundular. Bizzat askerlerden gelen baskıyla Bolşevik önerisi kabul edildi ve İşçi Vekilleri Sovyeti bünyesinde bir asker bölümünün kurulması gerektiğine karar verildi. Ama önceden belirlenen temsil oranı, Menşeviklerin ısrarıyla olduğu gibi bı-

rakıldı. Sonuç olarak, Sovyette Petrograd garnizonu temsilcilerinin sayısı, işçi delegelerini önemli ölçüde aştı.

Petrograd Sovyetinin her iki bölümünün (hem işçi hem de asker bölümlerinin) ilk genel oturumu 1 (14) Mart günü yapıldı. Görüşmelerin merkezinde asker sorunu vardı. Ordu temsilcileri, Duma Geçici Komitesinin askerleri kışlalarına geri gönderme ve birliklerinin başına dönen subayların emri altına sokma girişimlerine kızgındılar. Asker vekilleri, erlerin hak yoksunluğuna ve subaylarca aşağılanmasına derhâl son verilmesini istediler. Görev başında değilken, tüm Rus yurttaşlarıyla eşit haklara sahip olmayı talep ettiler.

Petrograd Sovyetinin ilk genel oturumu, uzlaşmacı partilerin liderleri yokken toplandı: O gün o liderler, Duma Komitesiyle görüşmelerini sonuçlandırma ve iktidarı burjuvaziye teslim etmenin koşullarını kesinleştirme işiyle meşguldüler; Menşevik Suhanov, o gün Sovyet oturumunda hazır bulunmamalarını, "oldukça ciddi sonuçlar doğuran bir ihmal" olarak niteledi.[32]

Bolşeviklerin ve garnizon temsilcilerinin gündeme getirdikleri sorunlar üzerine hararetli bir tartışmadan sonra, "Petrograd Askerî Bölge Garnizonuna 1 No'lu Emir" olarak bilinen ünlü belgenin temelini oluşturan hükümler belirlenip kararlaştırıldı. Taslağın son şeklini, askerlerin kendileri özel bir komisyona dikte ettiler; sonra bu metin Sovyet vekillerine okundu ve alkışlarla onaylandı.

Aynı genel oturumda, Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesine 10 asker temsilcisi seçildi. Aralarında iki Bolşevik (A. N. Paderin ve A. D. Sadovski) vardı.

1 No'lu Emir, tüm birliklerin, "asker hareketini yönlendirmek" ve tüm ordu birliklerinin Sovyette temsilini sağlamak "üzere ... derhâl askerler arasından komiteler seçmeleri" talimatını veriyordu.

Emirde, tüm ordu birliklerinin siyasal eylemlerinde "İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetine ve kendi komitelerine itaat edeceği"ni, Duma askerî komisyonunca verilen emirlere ancak Sovyetin kararlarıyla çelişmemesi koşuluyla uyacağını hükme bağlayan paragraflar olağanüstü önem taşıyordu. Silahların, asker komitelerinin tasarrufu ve denetimi altında olacağı "ve talep edilse bile, asla subaylara verilmeyeceği" de hükme bağlandı. Emir, askerî ödevlerini yerine getirirken "askerlerin katı askerî disiplin"e uyacaklarını ve görev başında değilken, "siyasal, kamusal ve özel yaşamlarında" ülkenin diğer tüm yurttaşlarıyla aynı haklardan yararlanacaklarını ilan etti.[33]

Petrograd'da asker kitlelerinin elde ettiği en önemli devrimci kazanımları resmileştiren 1 No'lu Emir, burjuvaziyi ve ordu komutanlığını paniğe sevk etti. Uzlaşmacılar da dehşet içindeydiler. Ne var ki, burjuva ve uzlaşmacı liderlerin, dilekçeler, emirler ve çeşitli "değişiklik önergeleri" vererek o belgenin içeriğini değiştirmek, önemini azaltmak ya da uygulama alanını daraltmak için yaptıkla-

32 N. Suhanov, *a.g.y.*, s. 252.

33 *Izvestiya Petrogradskogo Soveta rabochtkh i soldatskikh deputatov*, 2 (15) Mart 1917.

rı tüm girişimler sonuçsuz kaldı. Orduyu devrimci ruhla dolduran 1 No'lu Emir, İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetinin gücünü ortaya koydu.

Sovyet, ülke ekonomisinin ve kamusal yaşamının en önemli alanlarında güçlü faaliyet göstermeye başlayan önder devrimci kurum haline geliyordu; yalnızca kararnameler çıkarmakla kalmayıp, bunların hayata geçirilmesini de düzenledi. Yürütme Komitesinin genel oturumları yanında, komisyonlar da faaliyetteydi: Gıda komisyonu, maliye, demiryolu, posta ve telgraf komisyonları, yayın ve basım, propaganda, bilgilendirme vb. komisyonları. Petrograd Sovyeti devrimci halkın güvenini kazandı ve gerçek otorite uyguladı. Burjuva çevrelerin desteğiyle hükümeti temsil etme iddiasında bulunan Duma Geçici Komitesine gelince, gerçekte hiçbir otoriteye sahip değildi. Yine de Menşevik ve SR liderleri, Sovyetin, devlet erkini temsil eden biricik kurum olduğunu ilan etmediler.

Üstelik Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesinin Menşevik ve SR liderleri, daha 28 Şubat'ta, ulusal bir hükümet kurulması konusunda Dumanın burjuva liderleriyle özel görüşmeler başlattılar. Duma Geçici Komitesinin, geçici bir hükümet kurma görevini üstlenme niyetini destekledikleri.

Yürütme Komitesinin 1 (14) Mart'taki oturumunda, Bolşevikler, kuruldaki Menşevik ve SR liderlerinin çizgisine kararlılıkla karşı çıktılar. Petrograd Sovyetini, üyeleri arasından geçici bir devrimci hükümet kuracak olan devrimci demokrasinin bir aracı olarak gördüler. İktidarın Dumadaki seçkinlere devredilmesini, burjuvaziye teslimiyet olarak gördüler. Ne var ki, çoğunlukta olan Menşevikler ve SR'ler kazandı. Yürütme Komitesinin sağ kanadı, burjuva hükümetine Sovyet temsilcilerinin dâhil edilmesini önerirken, merkezciler (Cheidze ve destekçileri), kendi konumlarının zayıflayacağından korkarak buna karşı çıktılar. En sonunda, yalnızca "hükümete belirli talepler sunarak o taleplerin uygulanmasını izlemeye ve hükümete katılmayı reddederek, sadece istenmeyen bakanların atanmasına karşı veto hakkını kullanmaya"[34] karar verildi. Genel kurul bu kararı onayladı.

1-2 Mart 1917 gecesi, Geçici Hükümetin bazı adayları ve Sovyet Yürütme Komitesi temsilcileri (Menşevikler N. S. Cheidze, N. D. Sokolov, N. Suhanov, Yu. M. Steklov ve SR V. N. Filippovski) ile Duma Komitesi ortak bir oturum düzenledi. Duma Geçici Komitesine, kendi takdiriyle geçici hükümeti oluşturma yetkisi veren bir anlaşmaya varıldı. Oturumda, iktidarın yeni hükümete devredilmesiyle ilgili koşullar belirlendi (siyasal ve dinsel tutuklulara af, ifade, basın ve toplantı özgürlüğü, malikânelere tanınan ayrıcalıkların kaldırılması vb.).

Savaş, barış, büyük toprak mülklerine el konulması, sekiz saatlik iş günü ya da demokratik cumhuriyet konularına, yani devrimin temel meselelerine bu koşullarda hiç değinilmiyordu. (Hatta Duma liderleri, çarın yerine küçük oğlunu tahta geçirerek, çarın erkek kardeşini de naip tayin ederek monarşiyi korumayı

34 *Büyük Ekim Sosyalist Devrimi. Olayların Dökümü*, C. I, SSCB Bilimler Akademisi Basımevi, Moskova, 1957, s. 22 (Rusça).

bile umuyorlardı.) Menşevik Suhanov'un kabul ettiği gibi, Petrograd Sovyetinin Menşevik ve SR liderlerinden oluşan delegasyonu, "pazarlığı bozmamak için ellerinden geleni yaptılar. Bu nedenle, asgari programla sınırlı kaldılar", gerekçe olarak ise "Sovyetin öncelikli 'teknik' görevi"nin "anarşiyle mücadele etmek" yani hızla gelişen devrime karşı koymak olduğunu öne sürdüler.[35]

Burjuva sözcüleri, Duma Komitesince oluşturulan hükümetin, "İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetiyle anlaşmaya varılarak" kurulduğunu "ve bu nedenle, halk kitlelerince meşru kabul edildiğini" bildiren bir paragrafın hazırlanması ve Petrograd Sovyetinde onaylanması konusunda uzlaşmacı liderleri bağlayıcı bir karar üzerinde de ısrar ettiler.[36]

Oturumdan sonra, Duma Komitesi, Prens G. Y. Lvov başkanlığında Geçici Hükümetin kuruluşunu tamamladı ve bileşimini 2 Mart'ta kamuoyuna açıkladı. Kilit bakanlık koltukları, burjuva Ekimci ve Kadet partilerinin liderleri ile yakın arkadaşlarına verildi. Kerenski, Adalet Bakanı oldu.

Aynı gün toplanan Petrograd Sovyetinin genel kurulu, Geçici Hükümetin kurulması konusunda Duma Komitesiyle yapılan görüşmelerin sonuçlarına ve Yürütme Komitesinin buna yönelik benimseyeceği tutuma ilişkin Menşevik-SR raporunu görüştü.

Hararetli geçen tartışmalarda Bolşevikler, belirlenen görevleri uygulama yolunu izlemesi "koşuluyla" Geçici Hükümete destek sözü veren Menşevik-SR karar tasarısını eleştirdiler.[37] Menşevik ve SR liderlerinin, Sovyetin atması gerektiğini belirttikleri adımın tehlikesine işaret ettiler; anlaşma maddelerinin, en önemli devrimci demokratik taleplere hiç değinmediğini de vurguladılar.

Ne var ki, uzlaşmacıların yaptıkları sayısız konuşma (taviz vermenin zorunlu ve kaçınılmaz olduğunu; Sovyet, Geçici Hükümetin faaliyetlerini denetlemeye niyetli olduğu için ve yalnızca "koşullu olarak" destek verdiği için, tavizlerin tehlikeli olmadığını savundukları konuşmalar), siyasette oldukça yeni ve deneyimsiz olan vekillerin büyük kısmını uyuttu ve kafa karışıklığına sürükledi. Üstelik, henüz kazanılan zaferin ve yeni özgürlüğün coşkusu içindeydiler.

Genel kurula katılanlardan birinin anımsadığı üzere, Yürütme Komitesi liderleri, "bütün kaynaklarını seferber ettiler ve kulağa (bir an için) fütursuz devrimci gibi gelen ateşli, coşkulu konuşmalarla Sovyeti gerçekten bombardımana tuttular.... Bu tutku, insanları kendinden geçirdi. Henüz saf olanları, akıcı ve etkileyici konuşma tekniğini kullanmamış, dolayısıyla da bundan etkilenmeye açık olanları, sözcüğün tam anlamıyla büyüledi."[38]

İşte bu yüzden, Yürütme Komitesinin uzlaşmacı üyelerince getirilen öneriler (Geçici Hükümetin desteklenmesi ama hükümette yer alınmaması önerileri)

35 N. Suhanov, *a.g.y.*, s. 231, 274.

36 *Büyük Ekim Sosyalist Devrimi. Olayların Dökümü*, C. I, s. 22-23.

37 *Izvestiya Petrogradskogo Soveta rabochikh i soldatskikh deputatov*, Mart 3 (16) Mart 1917.

38 S. Mstislavski, *Beş Gün*, Z. I. Grzhebin Publishing House, Moskova, 1922, s. 35 (Rusça).

ve "Duma Komitesiyle herhangi bir temas olasılığını reddederek, İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetince bir Geçici Hükümet kurulması"nı[39] isteyen Bolşevik önerisi oya sunulduğu zaman, Yürütme Komitesinin karar tasarısı kabul edildi. Bunun anlamı, iktidarın gönüllü olarak burjuvaziye teslim edilmesi ve Sovyetin sırf burjuva Geçici Hükümetinin faaliyetlerini izleyen bir komite olmasıydı.

Rusya'da ikili iktidar (devlet erkini paylaşan iki diktatörlüğün eş zamanlı varlığı ve iç içe geçmesi) işte böyle ortaya çıktı: Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetinin temsil ettiği proletarya ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü ile Geçici Hükümetin temsil ettiği burjuvazinin diktatörlüğü. İkili iktidarın dikkat çekici bir özelliği, kitlelerin devrimci yaratıcı çabasından doğan, devrimci halk (proletarya ve devrimci ordu) tarafından desteklenen, bu nedenle de büyük ve gerçek bir güce komuta eden Petrograd Sovyetinin gönüllü olarak iktidarı burjuvaziye ve onun Geçici Hükümetine teslim etmesiydi. Gelişmeler ülkenin her yanında benzer bir seyir izledi.

DEVRİMİN TÜM ÜLKEDE ZAFER KAZANMASI

Rusya'nın siyasal merkezi olan Petrograd'daki devrimci gelişmeler, çarlık rejimine karşı ülke çapında bir silahlı ayaklanmanın işaretiydi.

Moskova'da, Petrograd ayaklanmasını desteklemek için Bolşeviklerin önderliğiyle 27 Şubat (12 Mart) günü genel siyasal grev başladı ve ertesi gün yayıldı. Çok geçmeden bir ayaklanmaya dönüşen grev, devrimin coğrafyasını öylesine genişletti ki, çarlık yüksek komutasının asileri Petrograd'a sıkıştırıp yok etmeye yönelik tüm planları bir anda suya düştü.

Kent yetkilileri, hızla yükselen hareketi bastırmaya çalıştılar. Önceden hazırlanan bir plan uyarınca, garnizon birlikleri stratejik noktaları tuttu, hükümete ait, idari ve bazı başka binaları koruyan güvenlik kuvvetleri takviye edildi, caddelerde atlı devriyeler dolaşmaya başladı.

Bununla birlikte, Moskova'da 28 Şubat öğleden sonra işçilerle askerler arasında dostluklar kurulmaya başlamıştı bile; askerler, devrimin safına geçtiler. Göstericiler birçok yerde polisin silahlarını elinden aldılar.

Devrimin daha ilk günü, Moskova'daki işyerlerinde İşçi Vekilleri Sovyeti için seçimler başladı; 1 Mart'ta kitlesel bir kampanyaya dönüştü. Menşeviklerin kurduğu Geçici Devrim Komitesi denilen organın yerini Sovyet aldı; söz konusu komitenin ömrü yalnızca iki gün sürdü.

Devrimci hareket hızla yükselirken, R. S. Zemlyaçka, M. S. Olminski, İ. İ. Skvortsov-Stepanov, P. G. Smidoviç vb. önderliğindeki Moskova Bolşevikleri, 28 Şubat'ta açık faaliyet göstermeye başladılar ve silahlı ayaklanmanın liderliğini üstlendiler. RSDİP Moskova Bölge Bürosunun ve Moskova Komitesinin 1 Mart'ta yayınladığı bir bildiri, işçilerin silahlanmaları ve hükümet binalarına,

39 *Izvestiya Petrogradskogo Soveta rabochikh i soldatskikh deputatov*, 3 (16) Mart 1917.

hazineye, demiryollarına, postaneye, telgraf ve telefon idaresine el koymaları çağrısı yaptı. Moskova garnizonundaki askerlerin çoğunun devrimin safında olduğunu bildirdi. Bolşevikler Moskovalı işçilere çağrı yaparak Petrograd'daki devrimi var güçleriyle desteklemelerini ve oraya karşı cezalandırma kuvveti sevk edilmesini önlemelerini istediler.[40]

Kentte sıkıyönetim ilan eden Moskova Askerî Bölge komutanının emriyle, özel görevlendirilmiş garnizon birlikleri ve polis devriyeleri 1 Mart günü erken saatte göstericilerin yolunu keserek kent merkezine girişi engellediler. Ne var ki, öğleden itibaren büyük işçi kolları, nöbetçi noktalarını yıkıp geçti ve asker kitlelerini de saflarına katarak Moskova'nın merkezine ilerledi. Askerlerin ezici bir çoğunluğu, subayların emirlerini dinlemeyerek göstericilere ateş açmadı; dahası, gösteriler çok kolaylıkla askerlerin desteğini kazandı. Asiler, 1 Mart günü kentteki tüm hayati noktaları (postaneleri ve telgrafhaneleri, telefon santralini, Kremlin'i, demiryolu istasyonlarını, köprüleri vb.) işgal ettiler. Devrimci kuvvetler geceleyin Butırskaya hapishanesini basarak, F. E. Dzerjinski'nin ve Ya. E. Rudzutak'ın da aralarında bulunduğu 350 siyasal tutukluyu salıverdi; onlar da hemen mücadeleye katıldılar.[41]

Devrimci halkın Moskova merkezini işgal ettiği 1 Mart öğle sonrası, Kent Meclisi binasında İşçi Vekilleri Sovyetinin örgütlenme oturumu düzenlendi. Bu oturuma 52 girişimden, sendikalardan ve başka örgütlerden temsilciler katıldı (oturumda hazır bulunan vekillerin kesin sayısı bilinmiyor). Otuz üyeden oluşan Yürütme Komitesi seçildi.[42] Başkanlığa, Menşevik A. M. Nikitin getirildi; yerini 5 Mart'ta yine bir Menşevik olan L. M. Hinçuk aldı. Yürütme Komitesi Başkanlık Heyetinde Bolşevik Başkan Yardımcısı V. P. Nogin ve Bolşevik P. G. Smidoviç de vardı.

Bolşeviklerin ve onları destekleyen işçilerin baskısıyla, Sovyet derhâl, "Moskova'da iktidara halkın el koyması"nı günün öncelikli görevi olarak belirleyen bir organ haline geldi. Sovyet, bu amaçla 44 kişilik bir komite seçti. Bu komitede 16 Bolşevik (en büyük grup), 9 Menşevik, 7 SR, 3 Bund üyesi ve sendikalardan, hastane fonlarından, kooperatif derneklerinden 9 temsilci yer alıyordu.[43] Önce genel siyasal greve, sonra da silahlı ayaklanmaya önderlik eden Bolşevikler, Sovyetin komitesinde de liderliği korudular.

Devrimci işçiler ile askerlerin gücünü arkasına alan muzaffer silahlı ayaklanma dalgasında ve Yürütme Komitesindeki en büyük grup olan güçlü Bolşevik grubunun varlığıyla, Moskova Sovyeti gerçek yeni otorite olarak hareket etti. En acil sorunları çözmek için, Yürütme Komitesine bağlı bir gıda komisyonu ve bir askerî komisyon kurdu; bir yandan genel grevi sürdürürken bir yandan da

40 Bkz. *Proleter Devrimi*, Sayı 1 (13), 1923, s. 287-88.

41 *Büyük Ekim Sosyalist Devrimi. Olayların Dökümü*, C. I, s. 28.

42 *A.y.*

43 Bkz. *Rusya'da Otokrasinin Devrilmesinden Sonra Devrimci Hareket*, s. 192.

halkın gıda ve başka ihtiyaç maddelerinin teminiyle ilgili girişimlerde yeniden işbaşı yapılmasına karar verdi; Sovyetle irtibat halinde çalışmak üzere kentin semtlerinde işçi komiteleri kuruldu; orduyla temasları pekiştirmek için oturumlara askerler çağrıldı.[44]

Devrimci iktidarın organı olan İşçi Vekilleri Sovyetine paralel olarak, Moskova'nın büyük finans, sanayi ve ticaret burjuvazisi de kendi iktidarının organı olarak tasarladığı Kamu Örgütleri Komitesini kurdu. Bu komite, halka sakin olma çağrısı yaparak işe başladı; burjuva liderleri hâlâ devrimi saptırmayı umuyorlardı.

Yine de devrim ilerlemeyi sürdürdü. 1 Mart gecesi olduğunda, garnizon tümüyle ayaklanmanın safına geçmişti. Sonuç olarak, Moskova'nın devrimci ordusu, %75'ini işçilerin ve kalan %25'ini askerlerin oluşturduğu 400.000 kişilik bir güce ulaştı. Kentte buna karşı durabilecek bir kuvvet yoktu. Bölge askerî komutanı ve vali tutuklandı. Silahlı ayaklanma zafere ulaştı.

Petrograd'daki devrimin Moskova işçilerince tam zamanında desteklenmesi, otokrasiye karşı ülke çapındaki mücadelenin başarısında belirleyici oldu. Bolşevik liderlik altında, Rus proletaryasının en güçlü ve siyasal açıdan en bilinçli iki grubu, yani Petrograd ve Moskova işçileri, Şubat burjuva demokratik devriminin yolunu güvenli bir şekilde açtılar; siyasal merkezlerin ortaya koyduğu örnek, tüm ülkede devrimci güçlerce izlendi.

Bolşeviklerin önderliğindeki işçiler ve onları izleyen askerler, kentlerdeki ve Petrograd bölgesi demiryolu kavşaklarındaki (Sestroretsk, Kronstadt, Luga ile Narva'daki) devrimci mücadeleye hemen katıldılar. Çarlık rejimine karşı isyanlar başlattılar; İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri için seçimler düzenlediler.

Devrim, Moskova çevresinde ve Orta Sanayi Bölgesi'nde (Podolsk, İvanovo-Voznesensk, Tula, Tver, Kostroma, Yaroslavl, Kineşma, Kimrı, Şuya, Serpuhov kentlerinde) de aynı başarıyla gelişti.

Volga bölgesinde, 1 ve 2 (14 ve 15) Mart'ta İşçi Vekilleri Sovyetlerinin ortaya çıktığı Nijni Novgorod, Samara ve Saratov proletaryası devrime önderlik etti. Urallar'da, Perm, Yekaterinburg, Ufa proleterleri ile Lısva, Nevyansk, Çusovoy, Motoviliha vb. kentlerdeki büyük fabrikaların proleterleri çarlık rejimine karşı mücadelenin başını çektiler. Mart başında her yerde İşçi Vekilleri Sovyetleri kuruldu, sonra da sıklıkla İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri olarak yeniden örgütlendi. Sibirya'da, Omsk, Krasnoyarsk, İrkutsk ve Çita proleterleri, çarlık yönetimine karşı utkulu mücadeleye girişmekte başı çektiler. Buralarda da daha Mart'ın başında İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri oluşturuldu. Çarlığın yıkıldığına ilişkin haberler, Pasifik bölgesine 2 ila 5 (15 ila 18) Mart arasında ulaştı. Kentlerde gösteriler, toplantılar ve mitingler başladı. Vladivostok'ta 4 Mart'ta İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti kuruldu.

44 Bkz. *Büyük Ekim Sosyalist Devrimi. Olayların Dökümü*, C. I, s. 28-29.

Rus olmayan bölgelerin proletaryası da kararlılıkla mücadeleye katıldı. Harkov metal işçileri, Ukrayna'da devrimci hareketi başlattılar. Harkov'da ve bir diğer büyük sanayi merkezi olan Yekaterinoslav'da Mart 1917'nin başında İşçi Vekilleri Sovyetleri kuruldu. Harkov ve Yekaterinoslav işçilerinin mücadelesini, Donets havzası ve Krivoy Rog madencileri sevinçle karşıladılar ve doğrudan desteklediler. Sözcüğün tam anlamıyla birkaç günde Donets havzasının her yerinde İşçi Vekilleri Sovyetleri ortaya çıktı.

Devrim ve Sovyet hareketi, Baltık bölgesinde de hızla ilerledi. Petrograd'da ve Moskova'da kazanılan zafere ilişkin haberler, Mart başında Güney Kafkasya'ya ulaştı. Tiflis ve Bakü proletaryası kendi mücadelesini başlattı ve Sovyetleri kurmaya girişti. Bakü Sovyetinin ilk oturumunda, Bakü Bolşeviklerinin lideri Şahumyan, Sovyet Başkanlığına seçildi.

Demiryolu onarım atölyelerinde çalışan işçilerin harekete önderlik ettiği Taşkent'teki gelişmeler, Türkistan için belirleyici oldu. Taşkent İşçi Vekilleri Sovyetinin ilk oturumu, işçi ve asker temsilcilerinin katılımıyla, 4 (17) Mart'ta yapıldı. Orta Asya'nın başka şehirlerinde de Taşkent örnek alınarak Sovyetler kuruldu. Hive ve Buhara gibi en geri kalmış yerlerde bile halk komiteleri ve Sovyetler oluşturuldu.

Devrim, uçsuz bucaksız ülkenin en ücra köşelerine bile Mart 1917'nin neredeyse ilk on gününde ulaştı. O süre içinde, 30 kentteki ortak İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri dâhil 130'dan fazla Sovyet kuruldu.[45] Bolşevik örgütlerinin kılavuzluğundaki proletarya her yerde harekete önderlik etti. "Devrimi proletarya yaptı," diye vurguluyordu Lenin. "Kahramanlık sergiledi; kanını döktü; en geniş emekçi ve yoksul kitlelerini beraberinde sürükledi."[46]

Sanayi merkezlerinde başlayan devrim, Mart 1917'nin ortası ila ikinci yarısında ülke geneline yayılarak kırsal alanları da sardı. Mart sonu geldiğinde, iktidar eski yetkililerin elinden alınmış; yalnızca tüm il (guberniya) ve bölge merkezlerinde değil, kuş uçmaz kervan geçmez köyler ve Rus olmayan en geri yerler dışındaki kırsal alanlarda da polisin yerini milisler almıştı. Köylü Vekilleri Sovyetleri ile çeşitli köylü örgütlerinin ve komitelerinin sayısı çoğaldı. Daha yoksul köylüler (1917'de toplam köylü nüfusunun yaklaşık üçte ikisi) özellikle etkindi.

Garnizonların askerlerince desteklenen Petrograd ve Moskova işçilerinin mücadelesi, cephede de devrimci hareketi kamçıladı.

Cephedeki durum karışıktı, devrimci gelişmelere dair bilgiler bölük pörçüktü, farklı büyük, hatta küçük ordu birimlerindeki askerler arasında temaslar zayıftı. Yine de cephede devrim başarıyla gelişti. Bu gelişme, Petrograd'a ve Moskova'ya en yakın olan Kuzey ve Batı cephelerinde özellikle hızlı oldu. Çeşitli engellere rağmen, cephe hattındaki birliklere ulaşan ve devrimle ilgili doğruları onlara ileten işçi heyetleri, orduyu devrimin yanına çekmek için çok şey yaptı.

45 Ayrıntılar için bkz. E. N. Burdjalov, *İkinci Rus Devrimi: Moskova, Cephe, Taşra*, Moskova, 1971 (Rusça).

46 V. İ. Lenin, "Uzaktan Mektuplar", *Toplu Yapıtlar*, C. 29, Progress Publishers, Moskova, 1980, s. 310.

RSDİP Merkez Komitesi Rusya Bürosu, orduda çalışma yapan Bolşevikleri, öncelikle 1 No'lu Emir temelinde ordunun demokratikleştirilmesine yöneltti. Bolşevik propagandacılar ve işçi heyetleri, bu emrin nüshalarının Kuzey ve Batı cephelerinde çabucak dağıtılmasına yardımcı oldu. Mart'ın daha ilk on gününde buralardaki askerlere ulaşan emir, devrimci bir coşku dalgası yarattı.

Devrimci ruh, Kuzey cephesindeki tüm ordu birliklerine derinlemesine işliyordu. Dvinsk'te kitlesel bir gösteri yapan işçiler ve askerler, siyasal tutukluların salıverilmesini istediler; bu istek geri çevrilince, tutukluları zor kullanarak salıverdiler. Pskov'da, Dvinsk'te ve başka yerlerde askerler ve işçiler, generalleri ve subayları tutukladılar. Vıborg'da askerler, kale komutanı generali tutukladılar ve garnizonun denetimini asker delegeler ele aldı. Arensburg'da, Moonsund istihkâmlarının denizcileri ve askerleri ayaklandı; Abo'da gemi mürettebatı ve kara kuvvetlerinin askerleri bir gösteri düzenlediler ve subaylarını tutukladılar.[47] Finlandiya'da konuşlu başka birlikler de ayaklandı. Asiler, subayları silahsızlandırıp tutukladılar, yeni komutanlar seçtiler, tabur ve bölük komiteleri kurdular, Asker Vekilleri Sovyetleri oluşturdular.

Kronstadt isyanı, Baltık Filosu'nun devrim safına geçiş sürecini başlattı. Helsingfors garnizonunun askerleri ve tüm donanma gemileri 3 (16) Mart'ta isyan etti. Orada 4 Mart'ta bir İşçi, Asker ve Denizci Vekilleri Sovyeti kuruldu. Aynı gün, Sveaborg Kalesi'nde bir Bolşevik askerî örgütünün önderlik ettiği ayaklanma da başarıya ulaştı.

Batı cephesinde hareketin merkezini işçiler ve Minsk garnizonu askerleri oluşturdu. Minsk Askerî Bölge birliklerinin 3 (16) Mart'ta başlayan ayaklanması zafere ulaştıktan sonra, Bölge Komutanı ve diğer subaylar tutuklandı.[48] Batı Cephesi Komutanı, yeni emri kabul ettiğini ilan etmek zorunda kaldı.

Minsk'te 4 (17) Mart 1917'deki ayaklanma sırasında, kentin Bolşevikleri, Batı cephesinin üçüncü ve onuncu ordularıyla ortaklaşa ilk açık toplantıyı düzenlediler. Toplantıda, M. V. Frunze'nin "Güncel Durum ve Proletaryanın Görevleri Üzerine" başlıklı raporu okunduktan sonra, Petrograd'ın devrimci proletaryasını her yolla desteklemeye ve Minsk'te derhâl bir İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti kurmaya ilişkin kararlar benimsendi.

Genel olarak, Kuzey ve Batı cephelerinde devrim, 1917 Mart'ının neredeyse ilk on günü içinde zafere ulaştı.

Güneybatı cephesinde ilerleme daha yavaş oldu. Özellikle, ülkenin devrimci merkezlerinden uzak olan Romanya ve Kafkasya cepheleri ile Karadeniz Filosu'nda işler gecikti. Ama oralarda da yavaş yavaş asker komiteleri ve Sovyetleri ortaya çıktı. 1917 Mart'ının sonuna gelindiğinde, yeni kitle örgütleri (asker komiteleri ve Sovyetleri) her yerde generallerin ve subayların karşısına dikildi.

47 Bkz. *Büyük Ekim Sosyalist Devrimi. Olayların Dökümü*, C. I, s. 88.

48 Bkz. *a.y.*, s. 61.

1917 Mart'ında, Rusya'nın her yanındaki 393 kentte ve başka yerlerde 513 İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti kurulmuş bulunuyordu.[49] Bunlar, her yerde yeni halk iktidarının, yani devrimci demokratik proletarya ve köylü diktatörlüğünün organları olarak ortaya çıktı.

Bazı proleter bölgelerinde, Bolşeviklerin önderliğindeki Sovyetler fiilen tek yetkili organlardı. Örneğin, Urallar'da (Yekaterinburg, Kıştım, Lısva, Minyar, Motoviliha, Nevyansk, Sima kentleri ile başka birçok büyük sanayi kentinde); Orta Sanayi Bölgesi'nin İvanovo-Voznesensk, Kovrov, Orehovo-Zuyevo ve Podolsk gibi birçok kentinde; Donets havzasının bazı alanlarında ve Petrograd'a yakın kentlerde durum böyleydi. Yine de bunlar, önemli olmakla birlikte, münferit yerlerdi.

Her yerde Sovyetlere karşı burjuva-toprak beyi organları kuruluyordu. Geçici Hükümet, daha 4 (17) Mart'ta her yerde valilerin ve vali yardımcılarının yerine, il *zemstvo* kurullarının başkanlarını ve başkan yardımcılarını görevlendirmeye karar verdi. Bu görevliler, Geçici Hükümetin il komiserleri olarak atandı; bununla birlikte, "mevcut idari mekanizmayı mümkün olduğunca bütünüyle koruma"nın arzu edilen bir şey olduğu belirtildi.[50] Devrimin akışı içinde burjuvazi, tüm yönetimin kontrolünü ele almaya çalışan kendi yerel organlarını (kamu örgütleri komitelerini, kamu güvenliği komitelerini, kamu düzenini koruma komitelerini vb.) oluşturdu.

Böylece, 1917 Mart'ında eyaletlerde iki diktatörlüğün birbirine karşıt organları kuruldu.

İkili iktidarın sınıfsal kökenine ve sınıfsal anlamına ilişkin daha sonra yaptığı bir tahlilde Lenin'in belirttiğine göre, Şubat Devrimi, öncelikle proletaryanın liderliğinden ve halk hareketinin gücünden dolayı, alışılmış bir burjuva devriminin hemen ötesine geçti. "Yalnızca çarlık monarşisini tümden silip süpürmekle kalmadı, yalnızca tüm iktidarı burjuvaziye devretmekle kalmadı, *aynı zamanda* proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğüne *yaklaştı*."[51] Bununla birlikte, devrim, o diktatörlüğün rakipsiz otoritesini sağlayamadı.

Lenin, ikili iktidarın nedenlerini tahlil ederken, ilkin ve öncelikle şu tartışmasız gerçeğin altını çizdi: Proletaryanın otokrasiye karşı kahramanca ve özverili kavgası, çok geçmeden, geniş bir küçük burjuva kitlesini mücadelenin içine çekti. O "devasa küçük burjuva dalgası her şeyi silip süpürdü ve yalnızca sayı olarak değil, ideolojik olarak da sınıf bilinçli proletaryaya üstünlük kurdu; yani çok geniş işçi çevrelerine küçük burjuva siyasal bakış açısını aşıladı ve özümsetti".[52] Devrim güvenle zafere ulaştıktan sonra, o dalga, uzlaşmacı Menşevik ve SR par-

49 Bkz. İ. İ. Mints, *Ekim Devrimi Tarihi*, C. 1, Nauka, Moskova, 1977, s. 702 (Rusça).

50 *Büyük Ekim Sosyalist Devrimi. Olayların Dökümü*, C. I, s. 71-72.

51 V. İ. Lenin, "Devrimimizde Proletaryanın Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 24, s. 60.

52 *A.y.*, s. 62.

tilerini zirveye taşıdı. Bunlar, Sovyet hareketi üzerindeki denetimi Bolşeviklerin elinden almayı ilk aşamada başardılar.

Lenin'in işaret ettiğine göre, Avrupa'da küçük burjuva niteliği en belirgin olan ülkenin sosyoekonomik zemini, kitlelerin safça burjuvaziye ve hükümetine inanan tutumunu doğurdu. Menşevikler ve SR'ler o tutumu kullanıp beslediler. Geçici Hükümet ile İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti arasında bir anlaşma şekline bürünen bu iktidardan vazgeçişin sınıfsal temeli böyleydi. Bununla birlikte, ikili iktidarın yukarıda değinilen nedenleri, madalyonun yalnızca bir yüzüydü. "Diğer yüzde ise," diye yazıyordu Lenin, "Rusya'da proletaryanın sayısal gücünün azlığını ve sınıf bilinci düzeyinin, örgütlenme düzeyinin yetersizliğini görürüz."[53]

Son olarak, Lenin'in gözlemlediği üzere, tüm bunun kökeninde yatan gerçek, burjuvazinin kendisinin ve tamamen burjuvalaşarak uzun zamandan beri ülkeye ekonomik açıdan egemen olan toprak sahiplerinin, savaş koşullarında hızla siyasal örgütlenmeyi başararak, yerel yönetim organlarının ve *zemstvo*'lar, kent birlikleri, askerî-sınai komiteler vb. gibi ülke çapındaki örgütlerin denetimini ele geçirmeleriydi. Ekimciler, Kadetler, İlerlemeciler ve bazı başka gruplar, İlerici Blok'ta birleştiler. Sonuç olarak, yeni kapitalist sınıf, "1917'ye gelindiğinde zaten 'neredeyse tam olarak' *iktidarda*ydı ve bu nedenle, ihtiyaç duyduğu tek şey, çarlığı yere serecek ve burjuvazinin yolunu temizleyecek ilk darbelerin vurulmasıydı".[54]

Şubat 1917'deki Rus devriminin en ilginç meyvesi olan ikili iktidarın başlıca nedenleri bunlardı. İkili iktidarın ortaya çıkması ve varlık göstermesi, devrimin bir geçiş döneminden geçmekte olduğu anlamına geliyordu, çünkü "böyle bir 'kenetlenme'nin uzun *süremeyeceği*nden en ufak bir kuşku bile duyulamaz. Bir devlette iki iktidar *olamaz*"dı.[55]

Kadetler ve Ekimciler, kendileriyle giderek daha fazla birleşip bütünleşen Menşeviklerin ve SR'lerin uzlaşmacı tutumunu kullanarak burjuvazinin tekil otoritesini kurmaya çalıştılar. Bolşeviklerin devrimci proleter partisi ise İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetlerinin tekil otoritesini sağlama mücadelesine önderlik etti. İki diktatörlük arasındaki baş çelişkiyi ancak devrimde daha ileri bir sınıfsal rekabet çözebilirdi.

DEVRİMİ DAHA FAZLA İLERLETMEKLE İLGİLİ SORUNLAR

Rusya'da başarıya ulaşan Şubat 1917 Devrimi, Lenin'in tanımına göre, dünya emperyalist savaşının ürettiği ilk devrimdi ve Bolşevik belgelerinde öngörüldüğü üzere, emperyalist savaştan bir iç savaşa geçişin başlangıcıydı.[56] Lenin'in

53 *A.y.*

54 V. İ. Lenin, "Uzaktan Mektuplar", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 303.

55 V. İ. Lenin, "Devrimimizde Proletaryanın Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 24, s. 61.

56 V. İ. Lenin, "Uzaktan Mektuplar", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 297.

bu tanımı, her şeyden önce, devrimin küresel yönlerini vurguluyor ve yalnızca devrimin ilk dolaysız sonuçlarını değil, açtığı ufukları da hesaba katıyordu.

Bu arada, söz konusu ufukları Mart 1917'de seçip ayırt etmek son derecede zordu. Ülkedeki durum karmaşık ve istikrarsızdı; önceden kestirilmeyen birçok koşul ortaya çıktı. Lenin, Rusya'da Şubat sonrası durumu betimlerken şu gözlemde bulundu: "... Bolşevik sloganlarını ve fikirlerini, tarih *bütün olarak* doğrulamıştır ama *somut olarak* işler *farklı şekilde* sonuçlanmıştır; herhangi birinin bekleyebileceğinden daha özgün, daha alışılmadık, daha çeşitli."[57]

Şubat Devrimi'nin akışı içinde, çeşitli sınıflar ve partiler kendi politikalarını öne çıkarmak için kavga verdi ama aralarındaki rekabet, devrimi yapan kitlelerce her zaman açıkça sezilebilir nitelikte değildi, hele hele anlaşılabilir hiç değildi. Siyasal yaşama uyanan ama siyasal açıdan deneyimsiz olan kitlelerin gözünde Şubat, evrensel "kardeşlik"in, "demokrasi"nin ve "özgürlük"ün doğuşuydu. Burjuva ve özellikle Menşevik-SR propagandası da bu tür sınıfsal barış yanılsamalarını üretti ve sürdürdü. Üstelik devrim, toplumsal yaşamın farklı alanlarında farklı tempoyla ilerledi. Devrim, bir yandan, varlığını sürdürmesi için gerekli olan sorunlardan birine, yani tarım sorununa henüz dokunmamıştı; öte yandan, yalnızca otokrasiyi devirip iktidarı burjuvaziye devretmekte kalmayıp, çok daha ileriye de giderek, Sovyetlerin temsil ettiği devrimci demokratik proletarya ve köylü diktatörlüğünün organlarını da yaratarak, baş sorununu, yani siyasal iktidar sorununu kökten çözüme kavuşturmuştu. Ülkenin geleceği için başka bir kritik faktör, burjuva liderlerinin ve uzlaşmacıların artık "devrimi savunma" savaşıymış gibi sundukları dünya emperyalist savaşına katılımını sürdürmesiydi. Halk kitleleri ilk başta bu yemi yuttular ve "devrimci savunmacılık" (gerçekte, devrim sürecini daha da ileriye taşımanın önündeki büyük engellerden biri) ortaya çıktı.

Merkez Komitesi Rusya Bürosu, bu koşullarda bazı taktik kararlar aldı; bunların başta geleni ise Geçici Hükümete ve savaşa yönelik tutumunu belirlemekti. Devrim zafere eriştikten sonra, sürgünden dönen Merkez Komitesi üyeleri ile hapishanelerden salıverilen Merkez Komitesi Rusya Bürosu üyeleri büroya katıldılar. Mart ortasında üye sayısı yaklaşık 20'ydi. Beş kişilik bir başkanlık heyeti seçildi (M. K. Muranov, A. G. Şlyapnikov, J. V. Stalin, Ye. D. Stasova ve P. A. Zalutski). Geçici Hükümeti, burjuvazi ile toprak beylerinin hükümeti olarak gören Bolşevikler, Menşeviklerin ve SR'lerin aksine, bu hükümete herhangi bir şekilde destek vermeyi mutlak şekilde imkânsız sayıyorlardı. Burjuva ve uzlaşmacı partilerin reklamını yaptığı "devrimci savunmacılık"a karşı çıkan Rusya Bürosu, savaşın emperyalist olduğu düşüncesindeydi; belirlediği öncelikli görev, burjuva Geçici Hükümetin başa gelmesiyle savaşın niteliğinin değişmediğini kitlelere açıklamaktı. Sovyetlerin yeni beliren bir devrimci hükümet biçimi ol-

57 V. İ. Lenin, "Taktikler Üzerine Mektuplar", *Toplu Yapıtlar*, C. 24, s. 44.

duğu kabulünden hareket eden Rusya Bürosu, kentsel alanların her yerinde İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetlerinin, kırsal alanların her yerinde ise Köylü Vekilleri Sovyetlerinin kurulması yönünde önemli bir karar aldı.

Devrimin en başından beri, Merkez Komitesi Rusya Bürosu ile Petrograd ve diğer yerel komiteler, yeraltından çıkan parti örgütlerini daha da geliştirip güçlendirmeye, sendikalar, fabrika komiteleri ve başka yasal işçi örgütleri kurmaya, ülkede azami devrimci dönüşümler yönünde ilerlemeye çalıştı. Bolşevikler, Sovyetlerin rolünü artırmak, onları Bolşevikleştirmek ve iş gününün sekiz saat olmasını sağlamak için mücadele ettiler; işçi milislerinin liderliğini üstlendiler ve Kızıl Muhafız gücünü kurmaya başladılar. Büyük toprak mülklerinin köylülere devredilmesiyle ilgili talepleri ortaya atıp desteklediler, proleter ve köylü kitlelerinin devrimci atılımını geliştirdiler, yurt içinde ve cephede ordunun demokratikleşmesine yardımcı oldular.

Ne var ki, bu çabalar ve kararlar bütünsel bir platform oluşturmaktan henüz uzaktı. Üstelik Rusya Bürosu, ikili iktidar durumunu anlayamadı ve bazı başka Bolşevik liderler gibi, devrimden doğan Sovyetlerin zaten devrimci demokratik proletarya ve köylü diktatörlüğünün fiili biçimi olduğunu, başlangıçta kavrayamadı. Büro üyeleri, yanlış olarak, diktatörlüğün zamanla devrim ilerletilerek kurulacağını savundular. Devrimin barışçıl gelişmesi için ikili iktidar döneminde doğan fırsatı göremediler ve "Tüm İktidar Sovyetlere" sloganını ortaya atmadılar.

Ayrıca, Mart ortasında *Pravda*, L. B. Kamenev'in kişisel görüşlerini ifade eden ve Merkez Komitesi Bürosunun Geçici Hükümete ve savaşa yönelik tutumla ilgili önceki kararlarına ters düşen kökten hatalı makalelerini yayınladı. Makaleler, Geçici Hükümete ve "devrimci savunmacılık"a koşulsuz destek verilmesi yönündeki Menşevik-SR görüşlerini savunuyordu. Merkez Komitesi Rusya Bürosu bu görüşleri hemen reddetti; tartışmasız olarak "Merkez Komitesi Bürosunun ve Petrograd Komitesinin kararlarına uyulması"nı istedi.[58] Stalin de emperyalist savaşı durdurması için Geçici Hükümete "baskı" yapılması çağrısında bulunduğu yanlış ve kitlelerin devrimci eğitimini zedeleyici bir görüşünü *Pravda*'da dile getirdi. Söz konusu görüşü, Merkez Komitesi Bürosunun "Savaş ve Barış Üzerine" kararı da esas olarak içeriyordu.[59] Genel olarak bakılınca, RSDİP Merkez Komitesi Rusya Bürosu, Lenin'in Petrograd'a gelişinden önce parti için taktik platformu hazırlamakta yeterli ilerleme kaydedemedi.

Lenin, Şubat zaferinden sonra sınıfsal güçlerin yeni saflaşmasını ve devrimin hem iç hem dış koşullarının tüm çeşitliliğini yansıtacak böyle bir platform hazırlama göreviyle cebelleşmek zorundaydı. Bu, devrimin ilk, burjuva demokratik aşamasından sosyalist aşamaya geçişi en önemli görev olarak koyan ve bu geçişin özgül yollarını ve yöntemlerini gözler önüne seren bir platform olacaktı.

58 *SBKP Tarihi Sorunları*, No. 3, 1962, s. 148.

59 J. V. Stalin, *Yapıtlar*, C. 3, Foreign Languages Publishing House, Moskova, 1953, s. 4-9.

Zürih'te bulunan Lenin'e 2 (15) Mart 1917'de ulaşan Şubat Devrimi'nin zaferiyle ilgili ilk haberler onu şaşırtmadı. Lenin o gün şöyle yazıyordu: "Rusya'nın son birkaç gündür devrim *arifesinde* olduğu her türlü kuşkunun ötesindedir."[60]

Lenin, devrim haberini aldıktan sonra olabildiğince çabuk yurda dönmeye hazırlanırken, teorik çalışmalarına da hız verdi. Tarihin bu dönüm noktasında, burjuva basınının yayınladığı üstünkörü ve yanlı haberlere bakarak Rusya'daki gelişmelerin resmini yeniden çizen Lenin, Şubat Devrimi'nin hem uluslararası hem ulusal koşullarını ve Rusya'daki durumun belirleyici yönlerini derinlemesine tahlil etti. Proletaryanın devrimde bundan sonra izleyeceği politikayı çizdi. Özgül olarak, Lenin, 7 (20) Mart ila 12 (25) 1917 arasında ünlü "Uzaktan Mektuplar"ını ("Birinci Devrimin Birinci Aşaması", "Yeni Yönetim ve Proletarya", "Proleter Milislerine Dair" ve "Barışa Ulaşmanın Yolu") kaleme alarak Rusya'ya gönderdi. "Devrimci Proleter Devletinin İnşasıyla İlgili Görevler" başlıklı beşinci mektuba 26 Mart (8 Nisan) günü başladı ama bitirmeden bıraktı.

Lenin, Şubat Devrimi'nin çabuk zafere ulaşmasının nedenini "dünya çapında tarihî öneme sahip birçok faktörün bir araya gelmesinde" gördü. Bu hızlı zafer, kısa bir an için ve son derecede benzersiz bir tarihsel durumda "*mutlak benzeşmez akımların, mutlak heterojen* sınıfsal çıkarların, *mutlak karşıt* siyasal ve toplumsal uğraşların *birleşmesi*"[61] gerçeğinden kaynaklandı. Ne var ki, Lenin'in gözlemine göre, bu gidişat uzun süremezdi. Devrimin ilerleyişi, geçici olarak birleşmiş olan bu akımların, heterojen sınıfsal güçlerin farklılığını, kutuplaşmasını ve rekabetini çok geçmeden öne çıkarırdı. İşte bu, tam da Lenin'in yapıtlarında, partinin hazırlıklı olması gerektiğini belirttiği olayların dönüm noktasıydı. Rusya'ya gitmek üzere İsveç'ten ayrılan Bolşeviklere daha 6 (19) Mart 1917'de gönderdiği telgraf şöyle diyordu: "Taktiklerimiz: Yeni hükümete güven ve destek yok; Kerenski özellikle kuşkulu; biricik güvence proletaryanın silahlandırılması; Petrograd Kent Meclisi için derhâl seçim; başka partilerle yakınlaşma yok."[62]

Devrimin kazanımları ve ilerleme derecesi hakkında Lenin'in yaptığı değerlendirme, sınıfsal güçlerin saf tutmasına ve devrimden doğan siyasal erkin özüne ilişkin tahliliyle organik olarak bağlantılıydı. Lenin, yalnızca "*sınıfların ilişkisi*"ni değil, "bu ilişkiyi *uygulayan somut siyasal kurumu*"[63] da hesaba katmak gerektiğine işaret etti.

Bu açıdan bakılınca, Rusya'da Mart başında sınıfsal mahiyeti farklı olan iki tür otorite, iki hükümet ortaya çıktı: toprak beylerine ve kapitalistlere ait Geçici Hükümet ile işçilerin ve köylülerin hükümeti olan Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti. Gerçi Lenin, Şubat Devrimi'ne ilişkin ilk yapıtlarında "ikili

60 "V. İ. Lenin'den Inessa Armand'a, 15 Mart 1917", *Toplu Yapıtlar*, C. 35, Progress Publishers, Moskova, 1976, s. 294.

61 V. İ. Leni "Uzaktan Mektuplar", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 302.

62 V. İ. Lenin, *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 292.

63 V. İ. Lenin, "Taktikler Üzerine Mektuplar", *Toplu Yapıtlar*, C. 24, s. 44.

iktidar" terimini kullanmadı ama bu son derecede önemli faktörü, Rusya'ya dönüşünden önce esas olarak zaten belirtmiş, değerlendirmiş ve kapsamlı şekilde tahlil etmişti.[64] Lenin, henüz "uzakta"yken bile, "iki hükümet"in her birinin genel seyrini ve siyasal özünü açık seçik ortaya çıkarmıştı.

Burjuva hükümetine gelince, Lenin'in belirttiğine göre, bu hükümet, devrim sayesinde ortaya çıktığı ve silahlı kitlelerin baskısı altında bulunduğu için, çeşitli sözler verme yolunu tutmuştu ve bol bol vaatte bulunup nutuklar atarken mümkün olduğunca az şey vermek için elinden geleni yaptı. Sınıfsal karakterinden, monarşist güçlerle ve uluslararası emperyalist gruplarla olan bağlarından dolayı, bu hükümet, halkın temel taleplerinden, yani barış, ekmek, toprak ve özgürlük taleplerinden herhangi birini karşılayamazdı. Aslına bakılırsa, sadece devrik monarşiyle bir anlaşmaya varmanın yollarını arıyor, eski baskı aygıtını ihya etmeye ve savaşı sürdürmeye çalışıyordu.

Lenin, diğer hükümetin, Sovyet hükümetinin hareket tarzını değerlendirirken henüz temkinli davranıyordu: Yabancı basından o hükümete ilişkin edindiği bilgiler bölük pörçüktü ve kapsamlı bir resim sunamıyordu. Yine de en başından (daha 1917 Mart'ından) beri Lenin, Sovyetlerde var olan uzlaşmacı, küçük burjuva eğilime işaret etti. Petrograd İşçi Vekilleri Sovyetinin, Geçici Hükümete destek verilmesi için yaptığı çağrıyı, küçük burjuva siyasetçilerin proletarya üzerindeki başat etkisini yansıtan bir çağrı olarak gördü. "Kerenski'nin ve Cheidze'nin burjuvazi ile proletarya *arasında* gidip geldiği gerçeği"ne[65] işaret etti. Onların davranışını en kötü türden "Louis Blanc siyaseti" olarak tanımlayıp, "Rus Sosyal Demokrat İşçi Partimizin Merkez Komitesince temsil edilen ikinci eğilim"le karşı karşıya koydu.[66] Menşevik-SR uzlaşmacıların burjuva iktidarının desteklenmesiyle ilgili önerdikleri temel tez konusunda onlarla tartışan Lenin, "Uzaktan Mektuplar"ının daha ilkinde, devrimin daha ileriye taşınmasının biricik gerçek güvencesi olarak, proletaryanın liderliği altında halkın örgütlenmesi ve silahlanması sloganını ortaya attı. Devrimin birinci aşamasından ikinci aşamasına geçişle ilgili son derecede önemli bir ilkeyi daha ilk mektupta dile getirdi: "... *Şimdi* 'günün görevi' şu olmalıdır: *İşçiler, çarlığa karşı iç savaşta ... proleter kahramanlığının mucizelerini gösterdiniz. Devrimin ikinci aşamasında zaferinizin yolunu döşemek için örgütlenme alanında, proletaryanın ve tüm halkın örgütlenmesi alanında mucizeler göstermelisiniz.*"[67]

İkinci aşamanın uzunluğunu, özgül dönemeçlerini, çatışmaları ya da ara alt aşamaları önceden belirlemek olanaksızdı. Ama Lenin, Şubat ve Mart aylarındaki gelişmelerin en başından beri, bunun burjuvazinin devrilmesiyle sonuç-

64 V. İ. Leni , "Rusya'da Devrim ve Tüm Ülkelerin İşçilerinin Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 351-52.

65 V. İ. Lenin, "Uzaktan Mektuplar", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 312.

66 V. İ. Lenin, "Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisinin Rus Devrimindeki Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 357.

67 V. İ. Lenin, "Uzaktan Mektuplar", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 306-07.

lanacağına emindi. "Uzaktan Mektuplar"ının beşincisi, bu bağlamda özellikle önemliydi: "Rus ve dünya devriminde sınıfsal güçlere ilişkin bir değerlendirmenin yanı sıra, 1871 ve 1905 deneyimlerini de temel alan"[68] programı toparlayıp özetliyordu.

Lenin, ikinci aşamasında devrimin, devlet erkini toprak beylerinin ve kapitalistlerin hükümetinden alıp, işçilerin ve yoksul köylülerin hükümetine devretmesi gerektiğini yazıyordu. İşçi ve Köylü Vekilleri Sovyetleri doğrultusunda örgütlenen o hükümet, tüm burjuva ülkelerine özgü olan ve devrimle zaten temelinden sarsılan eski devlet aygıtını, eski orduyu, polisi ve bürokrasiyi saf dışı edecek, tamamen ortadan kaldıracak ve onların yerine "silahlı halkın evrensel örgütü"nü ikame edecekti. Ana görevin, yani gerçekten kalıcı olan ve emperyalist değil, demokratik barışı gerçekleştirme görevinin üstesinden ancak o hükümet gelebilirdi. Rusya'da proletaryanın zaferi ancak tüm büyük toprak mülklerine el konulması ve tüm toprakların millileştirilmesi için mücadele eden köylülerin geniş çoğunluğu işçileri desteklerse; yoksul köylülerle ittifak içindeki proletarya, en önemli malların üretimi ve dağıtımı üzerinde denetimi ele geçirmeyi, bu amaçla da bir "evrensel emek seferberliği" örgütlemeyi hedeflerse mümkün olurdu. Savaş döneminin ve savaş sonrası koşulların dayattığı böyle adımlar, aynı zamanda, "Rusya'da doğrudan doğruya, bir çırpıda, geçiş önlemleri alınmadan başarılması mümkün olmayan, ama böyle geçiş önlemleri sonucunda oldukça kolay başarılabilecek ve acilen gerekli olan *sosyalizme geçiş* için belirleyici"[69] olurdu. Lenin, kırsal proletaryanın örgütlenmesi ve tüm diğer Köylü Vekilleri Sovyetlerinden ayrı olarak Ücretli Tarım Emekçileri Sovyetlerinin kurulması görevini de ortaya koydu.

Lenin, beşinci "Uzaktan Mektup" için bazı çok önemli notlar tuttu. Bu notlarda, partinin programını değiştirme sorununu gündeme getirerek, yapılacak değişikliklere ve genişletmelere temel oluşturacak ilkeleri ortaya koydu. Bunlar arasında, "kapitalizmin son aşaması olarak emperyalizm", "emperyalist savaş, emperyalist savaşlar ve 'anayurt savunması'", "sosyal şovenistlerle mücadele ve onlarla bağların koparılması", "gereksinim duyduğumuz *devlet* ve devletin *sönümlenmesi*", "sosyalist devrimin uluslararası karakteri (*ayrıntılı olarak*)" üzerine tezler vardı. Lenin, ayrıca, asgari programda da bazı başka değişikliklerin yapılması gerektiğine işaret etti, özellikle tarım programının gözden geçirilmesini vurguladı ve partinin adının değiştirilmesi konusunu gündeme getirdi. Lenin'in notları, savaş sırasında gerçekleştirdiği en önemli teorik başarılarını (emperyalizm üzerine incelemesini ve dünya emperyalist savaşından devrimci geri çekilme düşüncesini, Enternasyonal'i yenilemek için verdiği mücadeleyi, emperyalizm altında demokrasi uğraşı ile sosyalizm mücadelesi arasındaki yakın ilişkiye dair düşüncelerini) yansıtıyordu.

68 *A.y.*, s. 341.

69 *A.y.*

Şubat Devrimi'ni izleyen bir ay içinde Lenin, devrimin ikinci, sosyalist aşamasında Bolşevik çizgisini ortaya koyan bir program hazırlayarak, 3 (16) Nisan 1917'de Rusya'ya döndükten hemen sonra bunu açıkladı. Bu program, Lenin'in daha önce Rus devriminin yeni yurt içi ve uluslararası koşullarını değerlendirmek için yaptığı teorik çalışmaları, Marx'ın ve Engels'in mirası üzerine, özellikle de devlet ve devrim sorunu üzerine yaptığı derin incelemeleri temel alıyordu. Lenin, yurt dışındayken, birçok önemli taktik faktörü doğal olarak hesaba katamadı. İkili iktidara son vermek, tüm iktidarı Sovyetlere devretmek, Sovyetlerin tutarlı bir proleter politikası izlemesini sağlamak için özgül bir mücadele planı, kitlesel bir olgu olan "devrimci savunmacılık"a karşı bir mücadele planı, o olgunun kapsamlı bir tanımı, devrimin barışçıl gelişmesinin pratik yönleri: Tüm bunlar, Lenin'in Nisan'da kaleme alacağı yapıtlarda ortaya koyulacaktı. Ama açıktır ki Lenin, yurda döndükten sonra "devrimimizde proletaryanın görevleri"ni net ifadelerle belirlediği belgelerdeki temel önermeleri, henüz yurt dışındayken geliştirdi.

Lenin, bu siyasi göçmenlik döneminde, Şubat Devrimi'nin uluslararası ufuklarını da enine boyuna tahlil etmişti. Rusya'ya gitmek üzere ayrılan Bolşeviklerin bir toplantısında kabul edilen "İsviçreli İşçilere Veda Mektubu"nda Lenin, sosyalizm mücadelesi veren proletaryanın uluslararası devrimci eylemi sayesinde emperyalist savaştan çekilmenin bir yolunu, gerçekten demokratik ve adil bir barış sağlamaya giden bir yolu, Şubat Devrimi'nin açmakta olduğunu belirtti. Ama bu görevin "devasa" olduğunu, "ancak proletarya ile burjuvazi arasındaki uzun ve aralıksız sınıf kavgaları sürecinde yerine getirilebileceği"ni unutmamak gerekirdi. Tarih, Rusya proletaryasını, "tüm dünya devrimci proletaryasının öncüsü" yapmıştı. Ve Lenin'in dediği üzere, Rus proletaryası, küresel ve tarihî misyonunu doğru dürüst yerine getirmeliydi.

Bu mektupta Lenin, "dünya proleter devrimi"ne katılmakta Rusya'nın ardından ilk adımı atabilecek gibi görünen ülkenin adını da verdi. "Almanya'da," diye yazıyordu, "1871-1914 arası 'sakin geçen' uzun on yıllar boyunca azimli, boyun eğmez, aralıksız örgütlenme çalışmalarıyla insanlığa ve sosyalizme çok şeyler katmış olan proleter kitleleri zaten *fokur fokur kaynayan* bir huzursuzluk sergiliyor. Alman sosyalizminin geleceğini, hainler, Scheidemann'lar, Legiens'ler, David'ler ve Şürekası temsil etmiyor; 'barış' dönemindeki tekdüzeliğin miskinleştirdiği, ikircikli ve omurgasız politikacılar, Haase, Kautsky ve soydaşları da temsil etmiyor. Gelecek, bize Karl Liebknecht'i kazandırmış, Spartaküs grubunu yaratmış, Bremen *Arbeiterpolitik*'te propagandasını yürütmüş olan eğilime aittir. Emperyalist savaşın nesnel koşulları, devrimin Rus devriminin *ilk* aşamasıyla sınırlı kalmayacağını, devrimin Rusya'yla sınırlı *olmayacağını* kesin olarak gösteriyor."[70]

70 V. İ. Lenin, *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 372-73.

ULUSLARARASI DEVRİMCİ HAREKETTEKİ YÜKSELİŞ

Rusya'da burjuva demokratik devrim, tüm dünyada halk kitlelerinin durumunun keskin şekilde kötüleştiği ve savaş karşıtı, devrimci hareketin yükseldiği bir ortamda meydana geldi. Çarlık karşısında kazanılan zafer, dünya ölçeğinde emekçi halkın ve ezilen ulusların kurtuluş mücadelesine ivme kattı. Emperyalist ülkelerin egemenleri kendilerini tehlikeli bir durumda buldular. Savaşı olabildiğince kısa sürede "zaferle sonuçlandırma" ve böylece konumlarını güçlendirme çabasına girmelerinin başka bir nedeni de buydu.

Rus monarşisinin yıkılması, dünya çapında sınıfsal güçlerin kutuplaşmasını hızlandırdı, uluslararası işçi sınıfı hareketinde devrimci eğilimi güçlendirdi, devrimciler ile oportünistler arasındaki ayrışmaya ve tüm militan proleter güçlerinin uluslararası düzeyde daha da sağlamlaşmasına yardımcı oldu. Ne var ki, sosyal şovenistlerin sultası hâlâ devam ederken, bu süreçler karmaşık ve çelişkili bir yol izledi. Devrimci Sosyal Demokratlar, Rusya'daki Şubat olaylarının önemini ve kaçınılmaz uluslararası etkisini doğru değerlendirdiler. Devrimi derinleştirmeyi hedefleyen Bolşevik çizgisini gitgide benimsediler ve ülkelerinin emekçilerine, Rus proletaryasını örnek alarak onun izinden gitmeleri çağrısı yaptılar. Bolşeviklerle dayanışma ve daha sıkı bağlar kurmaları, dünya devrimci hareketinde Bolşeviklerin öncü rolünü takdir etmeleri ve kendi deneyimlerini eleştirel bir değerlendirmeden geçirmeleri, devrimci Sosyal Demokratların kendi görüşlerini Lenin'in görüşleriyle özdeşleştirmelerine yardımcı oldu.

Sosyal şovenistler de Şubat Devrimi'ni sevinçle karşıladılar ama bu devrimi ya Almanya ile müttefiklerinin Rusya'ya karşı "özgürlük" savaşından ileri gelen bir sonuç gibi ya da "ilerici ve demokratik" İtilaf ülkelerince Rusya'ya verilen desteğin bir sonucu gibi göstererek, devrimin nedenlerini ve önemini çarpıttılar. Bu arada hep bir ağızdan, ülkelerindeki emekçilere, savaşı düşmanın sürdürdüğünü, "kendi" hükümetlerinin ise bitirmeye çalıştığını anlatıp durdular; mevcut rejimler altında demokratik bir barışın olabileceği yönünde umut pompaladılar. Sosyal şovenistler, savaştan devrimci geri çekilmenin gerekliliğini ve olabilirliğini reddetmeyi sürdürdüler.

Merkezciler, savaş sırasında devrim olamayacağı şeklindeki görüşlerini savunurken daha ihtiyatlı olmayı gerekli gördüler. Kitlelerin giderek büyüyen ve sosyal şovenist politikayı da hedef alan hoşnutsuzluğu, merkezcileri sola iterek parti liderliğine muhalefete yöneltti. Yine de merkezciler, örgütlü kitlesel eylemle değil, en başta parlamenter yöntemlerle barışa ve demokratik amaçlara ulaşmayı savunmaya devam ettiler. Sahte barışçı, sosyal şovenist beyanları desteklediler, böylelikle kitleler üzerindeki şovenist etkinin sürmesine katkı yaptılar. Bununla birlikte, ne resmî yetkililerin misillemeleri ne de oportünist yatıştırma çabaları artık devrimci süreçleri durdurabilirdi.

Bu süreçler *Almanya*'da özellikle belirgindi. Bir Spartaküs broşürü, "Almanya gerçek bir hapishane," diyordu.[71] Egemen çevrelerin iç politikasını "savaş sosyalizmi" uygulanması olarak betimleyen sosyal şovenistler ne kadar nutuk atarlarsa atsınlar, bu gerçek artık gizlenemezdi.

Allanıp pullanarak sunulan "iç barış" politikasının cilası gitgide daha derin çatlayıp dökülüyordu. Aç nüfusun huzursuzluğu neredeyse her yerde alevlendi; insanlar gıda temininin iyileştirilmesi ve karaborsa vurgunculuğuna son verilmesi talebiyle sokaklara döküldü. İşçiler, yasaklara ve misillemelere rağmen, savaşı ve askerî diktatörlüğü hedef alan grevler yaptılar. 1917'nin Ocak ila Mart ayları arasında Ruhr'daki maden ve çelik sanayilerinde, Essen, Berlin, Hamburg, Bremen, Kiel ve Nürnberg kentlerindeki silah-mühimmat üreten ve başka fabrikalarda büyük çaplı grevler gerçekleştirildi.[72] Grevler bazen kendiliğinden gelişti, bazen de Spartaküs üyelerince ya da başka sol Sosyal Demokratlarca örgütlendi. Bazı yerlerde (Berlin'de, Chemnitz'de, Braunschweig'da, Bremen'de ve Münih'te) işçilerin büyük bir kısmı da onların izinden gitti.

SPD'nin sol kanadı, özellikle de Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Clara Zetkin, Leon Jogiches, Franz Mehring, Julian Marchlewski ve Wilhelm Pieck önderliğindeki Spartaküs grubu, sosyalist hareketi devrimci mücadele yoluna döndürmeye çalıştı. Alman işçilerin büyük coşkuyla karşıladıkları Rusya'daki Şubat Devrimi, gözlerinin açılmasına katkıda bulundu. Spartaküs grubu şöyle yazıyordu: "Rus Devrimi, İtilaf Devletleri burjuvazisinin suratına taktığı 'demokrasi' maskesini ve Alman militarizminin suratına taktığı çarlık despotizminden kurtarıcı maskesini yırtıp atmıştır."[73] Hem egemen çevreler hem de sosyal şovenistler, yeni, devrimci Rusya'ya karşı savaşı sürdürmeyi istemenin gitgide zorlaştığını gördüler. İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetlerinin oluşturulması, cephedeki Rus ve Alman askerler arasında kurulan dostlukların giderek sıklaştığına ilişkin haberlerin yayınlanması, Almanya'nın emekçi kitlelerini derinden etkiledi. Alman işçiler ve askerler, Liebknecht'in "Asıl Düşman Kendi Ülkemizde" sloganını gitgide daha çok benimsediler. Spartaküs grubu, Rusya'daki Şubat Devrimi'ni enternasyonalist bir bakışla değerlendirdi, yeni devrimlerin ilk perdesi olarak gördü ve Alman proletaryasının kendi ülkesinde kararlı eyleme geçmesi çağrısı yaptı. "Utkulu Alman devrimiyle ittifak halindeki utkulu Rus devrimini kimse yenemez," diyordu Spartaküs grubu.[74] Devrimci propaganda, savaşın neden olduğu can kayıplarından ve şiddetli yokluklardan, kapitalistlere ve toprak sahip-

71 *Spartakus im Kriege. Die illegalen Flugblätter des Spartakusbundes im Kriege*, Gesammelt und eingeleitet von Ernst Meyer, Vereinigung Internationaler Verlagsanstalten G.m.b.H., Berlin, 1927, s. 153.

72 *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, C. 2, Berlin, 1966, s. 303-04; *Die Auswirkungen der Grossen Sozialistischen Oktoberrevolution auf Deutschland*, Hrsg. von Leo Stern, Bd. 4/1 1, Rütten und Loening, Berlin, 1959, s. 369-72 vd.

73 *Spartakusbriefe*, s. 326.

74 *Spartakus im Kriege...*, s. 178-79.

lerine akılalmaz kârlar akıtan acımasız sömürüden, manevi ve siyasal baskıdan muzdarip kitlelerin bilincine giderek daha derinlemesine işledi.

Savaş karşıtı ve devrimci unsurların işçi sınıfı hareketi içinde ve askerler arasında artan faaliyetleri, ülke genelinde büyüyen hoşnutsuzluk ve cephede kötüleşen durum nedeniyle, egemen çevrelerin nüfuzlu tekelci burjuvaziyle bağlantılı liberal-monarşist kanadı, halk kitlelerinin "Rusya örneğini izleyerek" devrimci eyleme geçmelerini önlemek için belirli siyasal reformları savunmak zorunda kaldı. Egemen seçkin zümresinin bu mensupları, Almanya'nın askerî konumunda (özellikle Birleşik Devletler'in Nisan 1917'de savaşa katılmasından sonra) meydana gelen kötüleşmeyi daha serinkanlı değerlendirdiler ve uzlaşmaya dayalı bir barış, yani Alman emperyalizmini tam hezimetten kurtaracak bir barış arayışına girilmesini istediler. Her türlü reformu reddeden, askerî diktatörlüğü ve "Alman zaferine kadar" savaşı sürdürmeyi destekleyen aşırı gerici kanat, liberal-monarşist eğilimin karşısına dikildi; bu kanat, toprak sahibi Prusya soylularının, müzmin militaristlerin ve Kayzer önderliğindeki saray kliğinin desteğine güveniyordu. Egemen sınıfların farklı grupları arasındaki çelişkiler ve çekişmeler şiddetlendi, bu ise zirvede bir krizin, yani devrimci durumun önemli bir öğesinin doğmasına yol açtı.

SPD liderlerinin çoğu, egemen çevrelerin burjuva-liberal unsurlarını destekledi. Ama bu politika, kitleler arasında güçlenen devrimci duygudan gitgide uzaklaştı. Sol Sosyal Demokratlar, bu politikanın halk düşmanı mahiyetini teşhir ettiler, merkezcilerin de bu konuda yakınmaları vardı. SPD liderliğinin başlattığı disiplin kovuşturmaları, arzu edilen sonucu doğurmadı.

Bu durumda merkezciler, resmî liderlikten daha kesin şekilde kopmaya ve Kayzer hükümetinin herhangi bir desteğiyle lekelenmemiş yeni bir parti kurmaya karar verdiler. Sağ merkezci liderler de kitlelerde giderek güçlenen solcu duyguyu hesaba kattılar ama kitlelerin devrimci bir duruş almasını önlemeye çalıştılar. Almanya Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi (USPD), Nisan 1917'deki Gotha Kongresinde kuruldu.[75]

Bir yıl içinde 100.000 kadar Sosyal Demokrat, yani SPD üyelerinin üçte biri, USPD saflarına katıldı. Yeni parti siyasal açıdan türdeş değildi. Üyelerinin çoğu, sağcı SPD liderlerinin politikasından kopmaya karar vermiş siyasal bilinçli Sosyal Demokrat işçiler ve parti eylemcileriydi. Bununla birlikte, USPD'ye katılan Sosyal Demokratların birçoğu, savaşı bitirme ve demokratik barışa ulaşma yönünde mücadele kararlılığı ile parlamenter yanılsamaları ve reformcu yanlışları birleştiren bir anlayıştaydı.[76] Yeni partinin lider takımı, farklı siyasetler güden kişilerden oluşuyordu (sol kanada mensup Georg Ledebour'dan Eduard Bernstein'a kadar uzanıyor, hatta Karl Kautsky, Hugo Haase vb. gibi tanınmış

75 DMGDA, S. II, C. I, s. 594-97.

76 *Geschichte der deutschen Arbetierbewegung*, C. 2, s. 308.

merkezcileri de kapsıyordu). Çoğunluğu sağ merkezci olan USPD liderleri, sol eğilimli kitlelere yön vermeyi, Rusya'daki 1905 ve Şubat 1917 örneğini Almanya'da izleme yeteneğine sahip gerçekten devrimci bir partinin kurulmasını önlemeyi istiyorlardı. Şubat Devrimi'ni sevinçle karşılasalar bile, USPD liderleri, bu deneyimin Almanya'da uygulanamayacağını düşünüyorlardı,[77] devrimcileştirici bir örnek oluşturan Rus proleter mücadelesinin Alman işçileri etkilemesine engel olmaya çalıştılar.

O zamanlar Spartaküs liderleri, merkezcilerden tamamen kopmak ve (Bolşeviklerin yaptığı gibi) bağımsız bir devrimci Marksist parti kurmak gerektiğini henüz kavramamışlardı; gerçi devrimci Sosyal Demokratların bazı yerel örgütleri, bunun zamanının gelmiş olduğu kanısındaydı. USPD'yi içeriden kendi yanlarına çekmeyi ve "partiyi ileriye itme"yi planlayan Spartaküs üyeleri, ideolojik, siyasal ve örgütsel ayrık statülerini koruyarak, USPD'ye katıldılar. Emekçilerin 1917'deki militan eylemlerine çoğu kez Spartaküs üyeleri ve partideki diğer sol unsurlar önderlik etti.

Karneyle verilen ekmek miktarının Nisan 1917'de yeniden azaltılması, savaşın başlangıcından beri yapılmış ülke çapındaki en büyük kitlesel grevi tetikledi. Berlin, Leipzig, Halle, Braunschweig, Magdeburg, Danzig, Kiel, Chemnitz ile başka kentlerde 500.000'i aşkın işçi greve çıktı. Silah ve mühimmat fabrikalarının birçoğu durdu. Meseleyi gıda temini sorunlarıyla sınırlamak için sağcı sendika liderlerince gösterilen çabalara rağmen, Spartaküs grubundan ve işçilerin seçtiği bir grup devrimci işyeri temsilcisi dâhil diğer bağımsız soldan etkilenen grevci işçiler, önemli siyasal taleplerde de bulundular: İlhak ya da savaş tazminatı olmaksızın derhâl barış yapılması, sıkıyönetimin, sansürün, zorunlu çalışmanın, toplantı ve örgütlenme hakkına getirilen kısıtlamaların kaldırılması, Liebknecht'in ve tüm diğer siyasal tutukluların salıverilmesi, siyasal davalara son verilmesi, yurttaş özgürlüklerinin eksiksiz tanınması, gizli oyla genel, eşit ve tek dereceli seçim yapılması.[78] Bazı mitinglerde "Kahrolsun Hükümet" sloganları atıldı ve demokratik bir hükümet çağrısı yapıldı. Berlin'deki ve Leipzig'deki grev özellikle olaylı geçti. Orada, Spartaküs grubunun önayak olmasıyla ve liderliğiyle, Almanya'nın ilk işçi konseyleri kuruldu. Ve bunlar gerçek birer iktidar organı haline gelmese de, Rus Sovyetlerine benzer konseyler kurma fikri, işçi kitleleri arasında daha çok destek görmeye başladı.

Hükümet yetkililerinden yardım alan ve sağcı Sosyal Demokratlardan destek gören işverenler, göz korkutmayla, misillemelerle, tavizlerle ve vaatlerle, grevcilere işbaşı yaptırmayı başardılar. Yine de Nisan grevi, kitlelerin savaş aleyhtarı ve toplumsal-siyasal eyleme gitgide daha kararlı şekilde yönelmekte olduklarını gösterdi. Huzursuzluklar, mitingler, gösteriler ve grevler gündelik

77 *Mitteilungs-Blatt des Verbandes der sozialdemokratischen Wahlvereine Berlins und Umgegend*, 2. Sayı, Berlin, 8 Nisan 1917, s. 2.

78 Bkz. *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, C. 2, s. 313-15, 494-98.

olaylar haline geldi. 1916'da 124.600 işçinin katıldığı 240 grev yapıldığı halde, 1917'de bu rakamlar sırasıyla 651.600 ve 561 oldu.[79] Hareket, yeni bölgeleri, yeni işçi kesimlerini ve proleter olmayan emekçileri kapsayacak şekilde genişledi. Sosyal Demokrat parti ve sendika görevlilerinin karşı çıkmalarına rağmen, 1917'de 1 Mayıs gösterileri, "Kahrolsun Savaş" sloganıyla gerçekleştirildi. Ülke grevlerle, gösterilerle ve mitinglerle, "ekmek, özgürlük ve barış" talepleriyle sarsılmaya devam etti.

Orduda ve donanmada devrimci eylem, ülke siyasetinde yeni bir unsurdu. 1 Mayıs'ta yalnızca Rus mevzileri üzerinde değil, cephenin bazı bölümlerindeki Alman mevzileri üzerinde de kızıl bayraklar dalgalanıyordu. Yaz aylarında, Kiel ve Wilhelmshaven limanlarındaki donanma gemilerinde huzursuzluk baş gösterdi. Donanma mensupları arasında USPD'yle irtibatını sürdüren eski işçiler de vardı. Spartaküs grubunun ve diğer sol Sosyal Demokratların etkisi özellikle önemli boyuttaydı. Donanma gemilerinde savaş aleyhtarı ve devrimci broşürler dağıtıldı, gizli toplantılar yapıldı ve denizci liderlerine göre "Rusya'dakilere benzer denizci konseyleri kurulması yönünde ilk adım" olan "kamara komisyonları" seçildi.[80]

Üye sayısı 5.000 (başka kaynaklara göre 10.000) olan donanma örgütünün gizli merkezi, amiral gemisi *Friedrich der Grosse*'de oluşturuldu. Sağlıksız gıdaları yemeyi topluca reddetme, kitlesel toplantılar, emirleri dinlememe, gemi donanımına ve silahlarına sabotaj vb. eylemleri giderek sıklaştı. Hükümeti barış anlaşmasına zorlamak için donanmada bir genel grev yapma planları olgunlaşıyordu. *Prinz-regent Luitpold* gemisinden 400 denizcinin yer aldığı örgütlü bir grup, 2 Ağustos'ta karaya çıkarak siyasal bir toplantı düzenledi. Bunu, kitlesel tutuklamalar ve acımasız cezalandırmalar izledi. Denizci örgütünün iki önderi, Albin Köbis ve Max Reichpietsch kurşuna dizildi, 50 eylemci ise toplam 400 yıl hapis cezasına çarptırıldı ya da ceza sömürgelerine sürüldü; birçoğu da ceza taburlarına nakledildi.[81]

Spartaküs grubu olaylar üzerine bir bildiri yayınlayarak, Alman militarizmine içeriden darbe indiren donanmadaki devrimcilerin sergiledikleri kahramanlığın örnek alınmasını istedi.[82] Sağ Sosyal Demokratların ve USPD üyelerinin aksine, Spartaküs grubu, Nisan grevinden beri taleplerini seçimsel ve başka kısmi reformlarla sınırlamayıp, Almanya'da devrimci durumu geliştirmeye ve derinleştirmeye çalıştı. Birleşik bir demokratik Alman cumhuriyeti isteyen dev-

79 Herbert Warnke, *Überblick über die Geschichte der deutschen Gewerkschaftsbewegung*, "Tribüne", Verlag und Druckereien des F.D.G.B., Berlin, 1954, s. 70, 71.

80 Albert Schreiner, *Zur Geschichte der deutschen Aussenpolitik 1871-1945*, C. I, Dietz Verlag, Berlin, 1955, s. 402.

81 *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. Chronik*, Bl. I, Dietz Verlag, Berlin, 1965, s. 336-38; DMGDA, Dizi II, C. I, s. 666-667; Hans Beckers, *Wie ich zum Tode verurteilt wurde*, Ernst Oldenburg Verlag, Leipzig, 1928, s. 33-34, 44-46, 50-55.

82 DMGDA, Dizi II, C. I, s. 677.

rimci sloganlar ile savaş karşıtı propaganda arasında sürekli bağ kurdu. Grubun yazdığı gibi, "Rusya'daki gelişmelerden sonra bunun gereği kendini açıkça gösteriyor"du.[83]

Durum patlama noktasına yaklaşırken, egemen çevreler bir çıkış yolu bulmak için manevralarına hız verdiler. Hükümet yetkilileri değiştirildi. Temmuz 1917'de Reichstag "anlaşmalı barış"a ilişkin bir kararı kabul etti ve savaştan sonra Prusya'da eşit oy hakkının tanınmasına ilişkin bir kararname yayınlandı. Ama tüm bu vaatler, savaşa ve hükümete karşı yükselen protestoların hızını kesemedi.

Barış, ekmek ve demokrasi için kitlesel mücadelenin 1917'de yükselmesi, Alman işçi sınıfı hareketinde yeni bir aşamayı, yani 1918 Kasım Devrimi'nde doruğa çıkacak olan devrimci durumun şiddetlendiği aşamayı başlattı.

1917 yazına gelindiğinde, çokuluslu *Avusturya-Macaristan*, yalnızca Doğu cephesinde ölü, yaralı, savaş tutsağı ya da yitik olarak 4.000.000'u aşkın insanını feda etmişti.[84] Ağır bir ekonomik buhran başladı, emekçi halkın durumu iyice kötüleşti, siyasal baskı tırmandı, etnik çelişkiler şiddetlendi. Avusturya-Macaristan'da askerî ve ekonomik durumun kritik bir hal aldığı 1917'nin ilk aylarında, "Barış, Ekmek ve Özgürlük İstiyoruz" sloganıyla yaygın bir hareket güç kazanmaya başladı; ezilen halklar ulusal bağımsızlık istiyordu. Birçok bölgede açlık ve çaresizlik içindeki halk arasında huzursuzluk arttı. Savaşa son verilmesi için gitgide daha ısrarlı dile getirilen talepler, savaşan ülkelerin proleterlerinin savaşa bizzat son vermelerini isteyen çağrılarla birleşti.

Grev hareketi de güçlendi. Rusya'daki Şubat Devrimi, tüm Avusturya-Macaristan'da kitlesel eylemlerin güçlü bir ivme kazanmasına yol açtı. Devrimle ilgili haberler, Viyana, Prag, Brno, Krakow, Lvov, Trieste ile başka sanayi merkezlerindeki işçiler arasına büyük coşku uyandırdı. Üstelik emekçi halk, Rus devriminin gelişmesinin savaşı bitireceğini umuyordu.[85] Macar sendika liderleri, 1917 baharında "Rusya'daki devrimci hareketin işçi sınıfını gerçekten yeni bir yaşama uyandırdığı"na[86] işaret ettiler. İmparatorluğun Güney Slav bölgelerinin emekçi halkı da Rus devrimini coşkuyla karşıladı.

Grevler tüm ülkeye yayıldı. Özellikle Çek bölgelerinde bunlar büyük çaplı ve dirençliydi. Nisan'da on binlerce metal, tekstil, ayakkabı vb. işçisi Prag'da greve gitti. Grevciler, Rus devrimini coşkuyla selamladılar, siyasal tutukluların özgür bırakılmasını, sansürün kaldırılmasını, işçiler ve genel olarak Çek halkı üzerindeki baskıya son verilmesini ve gıda temininin iyileştirilmesini istediler.

---

83 DMGDA, Dizi II, C. I, s. 622-38.

84 *Österreich-Ungarns letzter Krieg. 1914-1918*, C. VII, Viyana, 1918, s. 47.

85 Rudolf Neck, *Arbeiterschaft und Staat im Ersten Weltkrieg, 1914-1918 (A. Quellen)*, C. I, Bl. 1, Europa-Verlag, Viyana, 1964, s. 240-43, 273-74.

86 *Büyük Ekim Devrimi'nin Dünya Komünist Hareketi Üzerindeki Etkisi*, Politizdat, Moskova, 1977, s. 80 (Rusça).

Çek kasabası Prostějov'da grevcilerin 25 Nisan 1917'deki barışçıl bir gösterisine askerlerin ateş açmasıyla 24 kişinin öldüğü ve yaklaşık 70 kişinin yaralandığı trajedi, tüm Avusturya-Macaristan'ı sarstı.[87]

Bu olaylar, Avusturya-Macaristan'da savaşın başında beri yapılan ilk kitlesel 1 Mayıs eyleminin habercisiydi. Sosyal Demokrat liderlerin korkakça uyarılarına kimse kulak asmadı ve uluslararası proleter dayanışması günü, birçok Çek, Avusturya, Macar, Slovak ve Güney Slav kentinde grevlerle, mitinglerle ve gösterilerle kutlandı. Her yerde Rus devrimiyle dayanışma ifade edildi ve derhâl demokratik bir barışa yönelik talepler dile getirildi. Çek ve Slovak bölgelerinde bağımsız bir Çekoslovak devletinin kurulması açık bir dille istendi. 1 Mayıs'tan Ocak 1918'deki siyasal genel greve kadar, imparatorluğun her yanında savaşı hedef alan, ulusal kurtuluş ve başka amaçlar güden büyük çaplı grevler ve kitlesel siyasal eylemler parladı. Sulandırılmış resmî istatistiklere göre, 1917'de sadece Avusturya'da 131 grev (önceki iki yıldaki 80 greve karşılık) meydana geldi, grevlerin vurduğu işletme sayısı üçe katlandı ve grevci sayısı yedi kattan fazla arttı. Macaristan'da da grev hareketi, savaş döneminin önceki yıllarını kat kat aşan bir boyuta ulaştı.

İşçilerin mücadelesi, ücretli çalışanların, demokratik aydın zümresinin ve küçük burjuva kentli unsurların eyleme geçmesine yol açtı; kırsal bölgeler, kentleri izledi. 1917 yazında Galiçya'da, Çekya'da, Bukovina'da ve bazı başka bölgelerde yaygın köylü eylemleri meydana geldi. Avusturya-Macaristan askerleri cephede Ruslarla gitgide daha çok dostluk kurdular; savaşmaya devam etmek istemeyen binlerce asker gönüllü olarak Rus birliklerine teslim oldu. Hırvatistan, Dalmaçya, Bosna, Hersek, Moravya, Galiçya ve Aşağı Avusturya ormanlarında ve dağlarında "yeşil kadrolar" oluşturuldu; bu birimler, ordudan firar edenleri ve sefer görev emrinden kaçan gençleri kapsıyordu. Bazı köyler bunların kontrolündeydi.[88]

Kendiliğinden gelişen devrimci yükseliş, zamanla, kitlelerin taleplerini dile getirmelerine yardım eden, işverenlere ve yetkililere karşı onlara destek veren, yeni grevler ve gösteriler vb. hazırlayan liderlik merkezlerinin oluşmasını sağladı. 1917 baharında, Sosyal Demokrat ve sendikal liderlerin uzlaşmacı politikasına karşı koymak için Prag fabrikalarında gizli bir İşçi Temsilcileri Komitesi kuruldu. Rus İşçi Vekilleri Sovyetleriyle ilgili haberlerden etkilenen komite, Temmuz'da gizli bir Merkezî İşçi Konseyi seçti. Plzen'de, yerel mühimmat fabrikalarındaki Çek, Alman, Macar, Polonyalı, Hırvat ve Sırp işçilerin ortak eylemini yöneten bir Eylem Komitesi doğdu. Bazı yerlerde işçi eylem komiteleri, sendikaların canlanmasına ve güçlenmesine yardımcı oldu.

87 Zdeněk Šolle, *Dělinické hnutí v ceskych zemích za imperyalistické světové války,* Nakladatelství Rovrost, Prag, 1952, s. 32.

88 Richard Georg Plaschka, Horst Haselsteiner, Arnold Suppan, *Innere Front,* İkinci Cilt, E. Oldenbourg Verlag, Münih, 1974, s. 76-89.

Macaristan Sosyal Demokrat Partisi'nin olağanüstü kongresinde, ülkenin toplumsal yapısının demokratikleştirilmesi, ezilen halkların özgür ulusal gelişiminin güvence altına alınması, ilhakların ve gizli antlaşmaları reddedilmesi, Enternasyonal'in yeniden faaliyete geçirilmesi ve Uluslararası Sosyalist Büro'nun toplanması talep edildi. Kongre, çarlığın yıkılmasını coşkuyla karşıladı ve Macar birliklerinin o rejimi geri getirmekte kullanılmasına karşı uyarıda bulundu.[89]

Ne var ki, Avusturya, Çek, Macar ve Slovak Sosyal Demokrasisinin oportünist liderleri, devrimci hareketin ilerlemesini köstekleldiler; yalnızca "meşru" anayasal değişiklikler için çaba gösterilmesine, bunun da ancak "adil bir barış" yapıldıktan sonra istenmesine yönelik çağrılarla ve vaatlerle emekçilerin zihnini bulandırdılar. Sağcı parti ve sendika liderleri, askerî bir yenilgiyi ve bir devrimi önlemeye uğraşan hükümetin manevralarını desteklediler.

Kendilerine solcu diyen merkezciler (Otto Bauer 1917'de bunların lideri oldu), parti liderliğini eleştirdiler ve yaklaşan devrimden söz ettiler, ama oportünistlerden kopmayı, gerçekten devrimci bir parti yaratmayı ya da işçi sınıfının devrimci mücadelesine pratikte yardım etmeyi düşünmekten bile kaçındılar. Hem sağ kanadın hem de merkezin ana kaygısı, Avusturya-Macaristan devletinin bütünlüğünün nasıl korunacağıydı. Sonuç olarak, Avusturya Sosyal Demokrat Partisi, ulusların kendi kaderini tayin etmesine fiilen direndi.[90]

Partide, bazı büyük fabrikaların işçileriyle, gençlik, öğrenci ve asker gruplarıyla irtibatı bulunan "sol radikal Sosyal Demokratlar"dan kurulu bir grup da vardı. 1917 baharında Lenin, "eylemleriyle enternasyonalist olanlar"a değinirken şöyle yazıyordu: " Avusturya'da, kısmen Viyana'daki Karl Marx Kulübü aracılığıyla faaliyet gösteren Friedrich Adler'in genç solcu arkadaşları...."[91] Koritschoner, Hornik ve Strömer, sol radikaller arasında öne çıkan isimlerdi. Bu eğilim yalnızca parti liderliğinin politikasına karşı değil, Bauer destekçilerinin merkezciliğine karşı da mücadele etti. Radikaller, askerlerle ve subaylarla, Kladno'daki ve Liberec'deki işçi örgütleriyle, Budapeşte'deki devrimci gruplarla irtibat kurdular.[92] Ne var ki, örgütsel ve ideolojik açıdan zayıf olan bu grup, sağ oportünistlerden ve merkezcilerden de kopmadı. Sağ Sosyal Demokrat liderler, kendi konumlarını korumak için, devrimci unsurların zayıflığını ve yaltakçı merkezci çizgiyi kullandılar.

Savaş karşıtı, sınıfsal ve ulusal kurtuluş hareketinin gücü ve boyutu yine de büyüyordu. Mayıs 1917'de, Avusturya-Macaristan'ın çeşitli ezilen milliyetleri-

89 MMTVD, 4/B, 251 eski.

90 Helmut Konrad, *Nationalismus und Internationalismus. Die österreichische Arbeiterbewegung vor dem Ersten Weltkrieg*, Europa-Verlag, Viyana, 1976, s. 51.

91 V. İ. Lenin, "Devrimimizde Proletaryanın Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 24, s. 79.

92 Leopold Hornik, "Die Zimmerwalder Linke und die Linksradikalen in Österreich", *Weg und Ziel*, Sayı 9, Eylül 1955, s. 659-60.

ne mensup acemi erlerden oluşan ordu birliklerinde huzursuzluklar baş gösterdi. Kitlesel mücadelede sol radikallerin etkisi giderek daha çok hissediliyordu; sağ Sosyal Demokrat liderler hemen onları "Bolşevik kışkırtıcılar" olarak damgaladılar.

Devrimden ve cephede tam bir bozguna uğramaktan korkan egemen seçkinler, dış politikada ayrı bir barış için yollar aramak ve yurt içinde kısmi tavizler vererek egemenliklerini perçinlemeye çalışmak zorunda kaldılar.

1917 Mayıs'ının sonuna doğru, Reichsrat (Avusturya parlamentosu), savaş döneminde ilk kez toplandı. Çek ve Güney Slav ulusal burjuvazisinin sözcüleri, imparatorluğun bir "özgür ulusal devletler birliği"ne dönüştürülmesini ve "Habsburg saltanatı altında" kalmasını talep ettiler.[93] Ama bu oldukça ılımlı talepler bile gericileri ve şovenistleri küplere bindirdi. Burjuvazinin farklı ulusal gruplarını birbirinden ayıran çatlaklar genişleyip derinleşti. İşçilerin ağzına bir parmak bal çalmak için, özel bir toplumsal sorunlar bakanlığı kuruldu; kadınların ve gençlerin çalışma saatlerinin kısaltılacağına söz verildi. Parlamento, sansürü hafifletmeye ve sivil mahkemeleri yeniden yetkili kılmaya karar verdi. Aynı zamanda, askerî mahkemelerde hüküm giymiş olanlara af getirildi. Yine hemen hemen aynı zamanda, hükümete olağanüstü yetkiler tanıyan yasalar çıkarıldı.

İç siyasal kriz, Macaristan'da da patlama noktasına geliyordu. İsmi "zafere kadar savaş" ifadesiyle özdeşleşen Macar Başbakanı Tiso, baş sloganı "Kahrolsun Savaş ve Tiso" olan muhalefetin ve kitlelerin baskısıyla Mayıs'ta istifa etmek zorunda kaldı. Macaristan Sosyal Demokrat Partisi ile sol burjuva grupları, M. Károlyi'nin başbakanlığında bir koalisyon hükümeti kurdu. Hükümet, gerekirse Almanya'nın, hatta Avusturya'nın katılımı olmaksızın barıştan yanaydı ve tek kaygısı, krallığın bütünlüğünün korunmasıydı.

Rusya'daki Şubat Devrimi, *Bulgaristan*'da egemen burjuva-şovenist kliği de zor durumda bıraktı. Ülke o sırada hızla kötüleşen askerî, siyasal ve ekonomik bir krizle boğuşuyordu. Bulgaristan'da devrimci bir patlamadan korkan egemen klik, ta 1914'te vaat edilen emeği koruyucu yasal düzenlemeyi 1917 ilkbaharında alelacele çıkardı. Ne var ki bu hamle, Bulgar proletaryasının siyasal faaliyetini yavaşlatamadı. Rusya'daki Şubat Devrimi'nden kendisi için sonuçlar çıkaran ve Bolşevik Partisi'nin deneyimlerini giderek daha çok benimseyen Tesnyak partisi, bu harekete güvenle önderlik etti.

Vasil Kolarov, Nisan 1917'de, partinin parlamento grubunun bir bildirisini Ulusal Mecliste okudu. Bildiri şöyle diyordu: "Rus devrimi, tükenmiş ve ezilmiş halk kitlelerinin şiddete dayalı tahtları devirmesinin ve kölelik zincirlerini kırıp özgürlüğünü kazanarak barışı kurmasının yolunu gösteren parlak bir örnektir. Cephedeki ve yurt içindeki Bulgar işçiler, siperlerden öğretmenlerine

93 *Reichsrat. Session XXII*, C. 1, Viyana, 1917, s. 34.

dostça selamlarını gönderiyorlar. Rusya'daki devrimci işçilerin davası, onların da davasıdır." BSDİP(T) Merkez Komitesi, Tesnyak yanlısı sendikalar ve partinin parlamento grubu adına Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetine gönderilen bir kutlama mesajında, Dimitar Blagoev, Avrupa proletaryasının, devrimci Rus proletaryasının izinden gideceği yönündeki umudunu dile getirdi.

Tesnyak yayın organı *Rabotniçeski vestnik*, Rusya'daki devrimin gelişimine ilişkin düzenli haberler yayınladı ve genel olarak Bolşevikleri destekledi. 1917 yazında, Georgi Kirkov ve o sıralar Stockholm'de bulunan Vasil Kolarov, Zimmerwald solunun bazı üyeleriyle ortak bir bildiriye imza atarak, "işçi sınıfının çıkarlarına uygun bir barışı, ilhakların ve savaş tazminatlarının olmadığı bir barışı, kapitalizmin boyunduruğundan ve tüm ulusal baskılardan kurtulmuş halklar için bir barışı" ancak bir proleter devriminin sağlayacağını belirttiler. Rusya'daki devrimci gelişmelerin etkisiyle, Bulgaristan'da savaş ve hükümet karşıtı hareket genişleyip güçlendi ve daha geniş halk kitlelerini kucaklayacak şekilde yayıldı. 1917 baharında kentlerde başlayan grevler ve kitlesel gösteriler, yılın ikinci yarısında tırmandı; huzursuzluk kırsal bölgelere yayıldı. Bir devrimci kriz yaklaşıyordu.[94]

1917 yılı, Rusya'nın yanı sıra, diğer İtilaf ülkelerinde de kitlesel işçi sınıfı hareketinde ve demokratik harekette hızlı bir yükselişe tanıklık etti. En başta da grev hareketi önemli ölçüde büyüdü. *Fransa*'da, 1917'nin resmî istatistikleri, yaklaşık 294.000 işçinin katıldığı 696 grev ve neredeyse 1.500.000 kişi-saat iş kaybı kaydetti.[95] Durum özellikle Paris'te çok hareketliydi. Mayıs ve Haziran aylarında 71 girişimde 100.000 işçi greve gitti.[96] İki hafta boyunca 40.000 çelik işçisi grev yaptı. İşçilerin yükselen etkinliği ve sınıf bilinci, sendikaların hızla büyümesine yol açtı. Özgül olarak, 1914'te 592.000 iken 1915'te 82.000'e düşmüş olan CGT üye sayısı 1917'de yeniden 493.000'e tırmandı.[97]

Fransa'da, grev sayısının artmasıyla eş zamanlı olarak, Fransız savaş karşıtı hareket de Rusya'daki burjuva demokratik devriminin de büyük etkisiyle yükseldi. Pek çok kitlesel mitingde Fransız emekçiler, çarlığın devrilmesini ve Sovyetlerin oluşturulmasını coşkuyla alkışladılar ve savaşa son verilmesini istediler. Rusya'nın devrimci güçleriyle en büyük dayanışma mitingi, 10.000'i aşkın insanın katılımıyla 1 Mayıs'ta Paris'te yapıldı. Mitingi düzenleyenlerce yayınlanan bildiri şöyleydi: "Her yerde ayaklanan insanlar, egemen sınıfları temsil eden hükümetleri başlarından atmalı; onların yerine, işçilerin ve halkla aynı safta yer

94 *Archiv für die Geschichte der Sozialismus und der Arbeiterbewegung*, Zwölfter Jahrgang, Verlag von C. L. Hirschfeld, Leipzig, 1926, s. 387.

95 *Statistique des grèves survenues pendant les années 1915-1918*, Paris, 1929, s. 294-95.

96 L. P. Kojevnikova, *Fransa'da İşçi Sınıfı Hareketi ve Sosyalist Hareket, 1917-1920*, Sotsekgiz, Moskova, 1959, s. 36 (Rusça).

97 S. Sorbonski, *a.g.y.*, s. 52.

alan askerlerin temsilcilerini iktidara getirmeli. Rus devrimi, dünya çapında bir devrimin habercisidir."[98]

Savaştan devrimci geri çekilme ve devrimci iktidarın kurulması sloganı, Fransa'da ilk kez ortaya atıldığında yankı ve destek buldu. Örneğin, Oranj Sosyalist Şubesi (Vaucluse Federasyonu), yaptığı bir toplantıda, tüm ülkelerin işçilerini savaşa ve kapitalizme karşı birleşmeye, küresel bir devrim başarmaya çağıran bir karar aldı.[99] Marcel Cachin, Rusya'yı ziyaret ettikten sonra, *L'Humanité*'de, "Rus devrimine canıgönülden katılma"[100] çağrısı yaptı. Rus halkının devrimci duyguları ve savaşın dehşetleri hakkında anlattıkları, hem SFIO'da hem de tüm Fransa'da barış için mücadele azminin güçlenmesine yardımcı oldu.

Savaş karşıtı hareketin toplumsal tabanı her geçen ayla birlikte genişledi. Köylülerin ve aydınların birçoğu, savaşa şiddetle karşı çıkmaya başladı. Raymond Lefebvre, Henri Barbusse ve Paul Vaillant-Couturier önderliğinde Cumhuriyetçi Savaş Emektarları Cemiyeti kuruldu. Bu dernek, "Savaşa Karşı Savaş" sloganını ortaya attı.

1917 baharında, Fransız ordusunda da ciddi huzursuzluk baş gösterdi. Ordunun Reims ve Soissons arasında giriştiği başarısız Nisan taarruzunda verdiği ağır kayıplar, bunun nedenleri arasındaydı. Askerler arasında savaşa karşı protesto büyüyordu. Açık itaatsizlik olayları gitgide sıklaşıyordu. Bazı alaylarda, asker delegelerinden oluşan gizli konseyler kuruldu; savaş karşıtı bildiriler yaygındı.

Cephedeki askerler arasında ağızdan ağıza yayılan "Fransız Askere On Emir", Rusya'daki Şubat Devrimi'nin etkisini yansıtıyordu. Bu emirler, askerlere ve subaylara eşit haklar tanınması, bundan böyle idam cezası verilmemesi, ilhaksız barış yapılması vb. gibi talepleri kapsıyordu. Ordudaki huzursuzluk, 1917 Mayıs'ının ikinci yarısında ve Haziran ayında daha da arttı. Birçok birlik bir bütün olarak cepheye gönderilmeyi reddetti ve savaşa hemen son verilmesini istedi. Bir asker mektubundaki şu sözler, durumu açıklayıcı bir örnek olabilir: "Her yerde isyan rüzgârı esiyor.... Tüm askerler alışılmadık ölçüde heyecanlı.... Birçok tabur bir bütün olarak artık siperlere dönmemeye oybirliğiyle karar verdi."[101] Firar olayları katlanarak çoğaldı. 1917'de 21.000'i aşkın asker izin almadan cepheyi terk etti ve bu sayı, 1915'teki firar sayısının on katıydı.[102] "Başka ordulardan daha uzun süre ve daha büyük azimle moralini koruyan Fransız ordusu," diyordu Lenin, "benzer şekilde, moral bozulmasına karşı bağışık olmadığını gösteriyor."[103] Her yerde isyanlar patlak verdi. 1917 yılı boyunca 75 piyade

98 *Cahiers du communtsme,* Sayı 10, 1957, s. 1467.

99 *Populaire,* 14-20 Mayıs 1917.

100 *L'Humanité,* 1 Haziran 1917.

101 Annie Kriegel, *Aux origines du communisme français* [Fransız Komünizminin Kökeninde] *(1914-1920),* C. I, Mouton and Co., Paris, 1964, s. 157.

102 *Cahiers du communisme*, Sayı 10, 1957, s. 1466.

103 V. İ. Lenin, "Politeknik Müzesindeki Konuşma, 23 Ağustos 1918", *Toplu Yapıtlar*, C. 28, Progress Publishers, Moskova, 1965, s. 81-82.

alayında, 23 ayrı tüfek taburunda ve 12 topçu alayında huzursuzluklar çıktı.[104] Yetkililer, hükümet karşıtı kitlesel eyleme evrilme tehlikesi içeren ordudaki huzursuzluğu bastırmayı güç bela başardı.

Ülkede kabaran devrimci duygu ve ordudaki çalkantı, Sosyalist Parti'deki çelişkileri şiddetlendirdi ve bünyesindeki sol eğilimleri güçlendirdi. Çoğunlukla sosyal şovenist olan SFIO liderliği, apaçık bir "ulusal birlik" politikası izlemekten vazgeçmek zorunda kaldı. Örneğin, 1917 güzünde yeni bir hükümet kurulunca, sağ Sosyalistler, kendilerine önerilen bakanlık koltuklarını geri çevirdiler.

Rusya'daki devrimci gelişmeler, SFIO sol kanadının elini de güçlendirdi. Mart ve Nisan 1917'de sol kanat Sosyalistler, Uluslararası İlişkileri İhya Komitesinin (CRRI) liderliğini üstlendiler. Komitenin sekreterliğine Fernand Loriot seçildi; lider takımında ise Charles Rappoport, Louise Saumoneau ve başkaları vardı. CRRI, Şubat Devrimi'ne ayırdığı ilk bildirisinde şöyle yazıyordu: "Rus devriminin yalnızca Rusya halklarını özgürlüğe kavuşturmakla kalmayacağına ... uluslararası proletaryayı da tam kurtuluşu için mücadeleye yönelteceğine içtenlikle eminiz."[105]

O dönemde CRRI tümüyle yeniden örgütlendi. Bir gazete çıkarma hazırlıklarına başlandı. Mart sonuna doğru, CRRI'nin Sosyalist Bölümü için örgütsel ilkeler ve bir eylem programı kabul edildi. Program, yeni bir Üçüncü Enternasyonal kurmaya değil, hâlâ İkinci Enternasyonal'i canlandırmaya yönelik olmasına karşın, yine de Zimmerwald'cıların hedeflerine ulaşmak için parti içinde ayrı gruplar oluşturmaları gerektiğini, çünkü işçi sınıfının çıkarlarına ihanet etmiş olan sosyal şovenistleri hoşnut etmeye yönelik merkezci çabaların sürdüğünü vurguluyordu.[106] CRRI Sosyalist Bölümünün daha radikal üyeleri ise daha ileri giderek, bir Üçüncü Enternasyonal kurulmasını istediler.

Savaşın getirdiği tükenmişlik, fiyatların yükselmesi, yaşam düzeyinin düşmesi, emekçi halkın siyasal haklarının elinden alınması, cephede uğranılan ağır kayıplar ve gerilemeler: Tüm bunlar bileşerek, sınıf mücadelesinin *Britanya*'da da daha bir şiddetlenmesine elverişli koşulları doğurdu. Üstelik, Rusya'daki Şubat Devrimi, Britanya işçi sınıfı hareketinde sol, militan duyguların ve eğilimlerin güçlenmesine dikkate değer bir ivme kazandırdı. Bu ise hareketi yeni, esasen daha yüksek bir düzeye yükseltti. Savaş karşıtı hareket, 1917 baharında ve yazında etkinliğini fark edilir ölçüde artırdı.

Britanya proletaryası, Rus halkının otokrasi karşısında kazandığı zaferi tüm kalbiyle alkışladı. Rusya'daki devrimle dayanışma sergilemek için Mart ve Nisan 1917'de Britanya'da düzinelerce kitlesel miting ve gösteri düzenlendi.

---

104 *1917'de Fransız Ordusunda Devrimci Hareket*, Sotsekgiz, Moskova-Leningrad, 1934, s. 258 (Rusça).

105 S. Bantke, *Fransız Komünist Partisi'nin Kuruluş Mücadelesi*, Kısım I, Moskova, 1936, s. 131 (Rusça).

106 *Comité pour la reprise des relations Internationales* [CRRI] *(Section Socialiste). Organisation et action de la section*, Paris, 1917.

Rusya'daki gelişmelerin etkisiyle, Britanyalı emekçiler arasında, hatta bazı İngiliz askerî birliklerini de kapsayacak şekilde konseyler oluşturma düşüncesi yaygınlaştı. Mayıs 1917'de, Britanya Sosyalist Partisi'nin gazetesi *The Call*, "Ordu, Petrograd'daki İşçi ve Asker Delegeleri Konseyi'ni yakından izliyor... ve ülkede buna yakın değişikliklerin arzu edildiğini serbestçe ifade ediyor,"[107] diye yazıyordu.

Britanya'da Sovyet benzeri konseyler oluşturma hareketi, Britanya Sosyalist Partisi'nin ve Bağımsız İşçi Partisi'nin girişimiyle 3 Haziran 1917'de Leeds'de toplanan bir işçi konferansında doruğa ulaştı. 5.000.000'u aşkın emekçiyi temsil eden 1.150 delege, Rusya işçilerinin ve askerlerinin kahramanca mücadelesini yürekten kutlamakla kalmayıp, "işçi sınıfının faaliyetini başlatmak ve koordine etmek için, kentsel ve kırsal bölgelerdeki her kasabada İşçi ve Asker Delegeleri Konseyleri" kurmaya da karar verdi.[108]

Gerçi konferanstaki tartışmalar, böyle konseyler kurma sloganını, bir yanda sağ kanat ve merkez Sosyalistlerin, öte yanda ise sol kanat Sosyalistlerin tamamen farklı yorumladıklarını gösterdi. İlk gruptakiler, anayasal çerçeve içinde "makul değişiklik" öğütlediler, ikinci gruptakiler ise devrimci hedefleri savundular. Taşıma işçilerinin lideri Robert Williams, konferans delegelerine şöyle seslendi: "Britanya anayasası için duyduğunuz kaygı, övmekte olduğunuz Rusların Romanof hanedanı için duyduğu kaygı kadar az olsun.... Bu ülkede geniş kapsamlı, devrimci değişikliklere olan gereksinim, Rusya'da olduğu kadar büyüktür."[109] Konferansın her yerde konseyler kurma kararı, gerekli nesnel koşullar olmadığı için gerçekleşmeden kaldı ama Britanya emekçi halkının duygu durumunda oluşan önemli değişikliklerin kanıtıydı.

Emekçilerin savaş karşıtı duyguları, 1 Mayıs 1917 kutlamasında ifadesini buldu. BSP'nin çağrısına yanıt veren 30.000'i aşkın Londralı işçi, Finsbury Parkı'nda bir miting gerçekleştirerek, barış yapılmasını ve siyasal haklarının geri verilmesini talep etti. "Bu miting, yetkililer yakın zamanda savaşa son vermezlerse, işçilerin, tıpkı Rusya'daki yoldaşlarımız gibi, meseleyi bizzat ele alacaklarını yetkililere açıkça gösterdi."[110] Aynı gün Glasgow, Newcastle, Hull, Edinburgh, Southampton kentleri ile başka birçok kentte kitlesel mitingler ve gösteriler yapıldı. Savaş karşıtı hava orduda gitgide yaygınlaşıyordu. 1917'de itaatsizlik nedeniyle 221 asker hüküm giydi, oysaki 1916'da bu rakam 60'tı.[111] 1917'de firar olayları 8.600'e, izinsiz terkler ise 18.000'e ulaştı.

---

107 *The Call*, 24 Mayıs 1917.

108 *What Happened at Leeds: Report Published by the Council of Workers' and Soldiers' Delegates*, Londra, 1917, s. 13.

109 *A.y.*, s. 16, 17.

110 *The Call*, 10 Mayıs 1917.

111 Tom Bell, *The British Communist Party. A Short History*, Lawrence & Wishart, Londra, 1937, s. 37.

1917 yılı, grev sayısında keskin bir artışa da tanıklık etti. Bu dalga, grevler nedeniyle 202.000 kişi-gün (Şubat 1917 rakamının neredeyse beş katı) iş kaybının olduğu Mart'ta başladı. Mart grevlerinin doruk noktası, savaş gereçleri üreten en büyük girişimlerde (Vickers, Armstrong-Whitworth vb.) 20.000 işçinin yaptığı eylemdi. Mayıs 1917'de ise Britanya'da savaş döneminin en büyük grevi patlak verdi. Güney Lancashire'daki imalat mühendisliği fabrikalarında 29-30 Nisan'da başlayan grev kısa sürede ülke geneline yayıldı. Grevci sayısı, 30.000'den 200.000'in üzerinde çıktı. İnatçı mücadele yaklaşık 4 hafta sürdü, bazı grevciler ancak Haziran başında işlerine döndüler.

Britanya'nın savaş gereci fabrikalarının çoğunu felç eden imalat mühendisliği işçilerinin grevi, Britanya işçi sınıfı hareketindeki konumunu 1917'de kayda değer ölçüde güçlendiren işyeri temsil komitelerinin önderliğinde gerçekleştirildi. Ağustos 1917'de bunlar, 23 işyeri temsilci komitesinden delegelerin katıldığı ulusal bir temsilciler konferansı düzenlemeyi başardı. Konferansta, İşyeri Temsilci ve İşçi Komiteleri Hareketinin faaliyetlerini koordine etmek üzere bir Ulusal Yönetim Konseyi seçildi. Britanya işçi sınıfı hareketindeki sol sosyalist kanadın en seçkin eylemcileri konseyde görev aldılar; sonraları Britanya Komünist Partisi'nin kuruluşuna katılacak olan William Gallacher, Arthur MacManus ve Jack Murphy de aralarındaydı. Konferansta, İşyeri Temsilci ve İşçi Komiteleri Hareketinin, her şeyden önce, "işçiler kesin zafere ulaşıncaya kadar işçi sınıfının çıkarlarını koruyup kollamak için işçileri sınıfsal bir temelde örgütleme"yi[112] amaçladığı vurgulandı. Yaygın sendikalist görüşlerden kaynaklanan bazı kusurlarına ve zaaflarına rağmen, işyeri temsilci komiteleri, işçi sınıfı hareketinin daha radikalleşmesinde, gücünün daha çok ayırdına varmasında ve daha mücadeleci olmasında önemli bir faktördü.

İtalya'da, yaklaşan bir devrimci krizin ilk işaretleri 1916 sonu ila 1917 başında apaçık ortaya çıktı. Rusya'daki Şubat Devrimi bu sürece büyük ivme kazandırdı. İtalyan işçi sınıfı hareketinin seçkin bir eylemcisi olan Umberto Terracini şunları anımsıyordu: "Bezginlik ve kötümserlik yavaş yavaş insanların yüreklerine yerleşti, savaşa karşı kitleleri saran nefret giderek büyüyordu. İşte, tam o anda, Şubat 1917'de Petrograd'da meydana gelen ayaklanmaya ilişkin haberler, ışık hızıyla dünyaya yayıldı; ardından, devrimin, köhne ve yarı feodal Rus İmparatorluğu'nu alaşağı ettiğine ilişkin haberler geldi.... Bu müthiş olay, İtalya'da ... neredeyse tüm halkı (elbette saray, soylular ve büyük toprak sahipleri hariç) kucaklayan bir coşku dalgası uyandırdı.... Ve İtalya'da herkes, Rusya'daki devrimin zaferinin, başka halklar için yeni bir geleceğin yolunu gösterdiğini biraz muğlak de olsa anladı."[113]

112 L. J. Macfarlane, *a.g.y.*, s. 39; işyeri temsilci ve işçi komitelerine ilişkin ayrıntılar için bkz. James Hinton, *The First Shop Stewards' Movement*, George Allen and Unwin, Londra, 1973, s. 240-43.

113 Umberto Terracini, "Büyük Ekim Sosyalist Devrimi ve İtalya", *Voprosy istorii*, Sayı 11, 1967, s. 82.

İtalya'nın sanayi başkenti Torino'da doğan "Ruslar Gibi Yapalım" sloganı, İtalyan kitlelerin en tuttuğu sloganlardan biri haline geldi. İş anlaşmazlıklarının sayısı hızla arttı. Grevciler, ekonomik taleplerin yanı sıra, gitgide artan sıklıkla siyasal talepler de öne sürdüler. Sayıları Mart 1917'de 100'ü, Nisan 1917'nin ilk yarısında ise 40'ı aşan, sırasıyla 15.000 ve 12.000 insanın katıldığı pek çok mitingde, işçiler savaşı protesto ettiler ve barış istediler.[114]

Savaş karşıtı duyguların yükselişini ve Şubat Devrimi'nin emekçi kitleler üzerindeki devrimcileştirici etkisini kırmaya yönelik girişimlerde bulunan İtalyan burjuva basını, Rusya'daki olayları, "savaş ve özgürlük adına" bir devrim olarak yorumlayarak, Rusya'nın müttefikleriyle tam uyum içinde savaşı zafere kadar sürdürmeye niyetli olduğuna okurlarını inandırmaya uğraştı.

İtalyan Sosyalistlerin organı olan ve Şubat Devrimi'nin zaferini coşkuyla alkışlayan *Avanti!* gazetesi, Rus otokrasisinin güya savaş uğruna devrilmiş olduğu şeklindeki burjuva basınında çıkan yalanları kararlılıkla teşhir etti. *Avanti!*'nin 30 Mart 1917 tarihli nüshasında çıkan bir başyazı, Rus devriminin, toprakları halka ve fabrikaları işçilere devretmeyi hedeflediğini vurguladı.

İtalyan sosyalist hareketinin sol kanadı, Şubat Devrimi'ni, sosyalizme doğru daha ileri adımların izleyeceği "birinci perde"den ibaret olarak gördü. Başka birçokları gibi, genç Antonio Gramsci de bu görüşü savundu. *Il Grido del Popolo*'da çıkan yazısında, Rusya'daki devrimin kaçınılmaz olarak sosyalist bir sistemin kuruluşuna götüreceğini belirtti.[115]

İtalya'da sol kanat Sosyalistler, Rus devriminin proleter ve sosyalist bir devrime geçişini Bolşeviklerle, Lenin'le ilişkilendirdiler. Giacinto Menotti Serrati, bu görüşü *Avanti!*'de defalarca dile getirdi. *II Grido del Popolo* da şöyle yazıyordu: "Her proleterin kalbi, Lenin için ve Lenin'in önderlik edip ete kemiğe büründürdüğü yeni bir Rusya için çarpıyor."[116]

İtalya'da 1 Mayıs 1917'de dağıtılan bildiriler, devrimci Rusya'nın örnek alınması için çağrı yapıyordu. O bildirilerden biri, "Rusya, proleter iktidarının dikkate değer bir örneğini bize gösteriyor.... Eğer herkes o örneği izlemiş olsaydı, savaş zaten sona ermiş olurdu.... Yoldaşlar, onların verdiği örneği izleyelim!" diyordu. Başka biri de şöyle sesleniyordu: "Proleter askerler! Rus yoldaşlarınızı örnek alıp onların yolundan gidin, kardeş katliamına katılmayın...."[117]

Halk hareketi özellikle Mayıs başında Milano'da büyük bir boyuta ulaştı; kadınların, emekçilerin ve çevre köylülerin katıldığı bir gösteride 20.000 kişi, "Barış ve Ekmek İstiyoruz" posterleri taşıyarak kentte yürüyüş yaptı. Birkaç günden beri grevde olan Milanolu işçiler de onlara katıldı.

114 K. E. Kirova, *Rus Devrimi ve İtalya,* Nauka, Moskova, 1968, s. 43, 45-46 (Rusça).

115 Antonio Gramsci, *Scritti giovanili. 1914-1918,* Giulio Einaudi Editors, Torino, 1958, s. 105-08.

116 *II Grido del Popolo,* 12 Mayıs 1917.

117 Paolo Spriano, *Torino operaia nella grande guerra (1914-1918),* Giulio Einaudi Editors, Torino, 1960, s. 218.

İtalya'da, ekonomik altüst oluş nedeniyle ülkenin çöküşün eşiğine geldiği ve savaştan bezmiş halkın artan yokluklara giderek güçlenen bir kuvvetle tepki gösterdiği 1917 yazının sonuna doğru gerginlikler daha da büyüdü. Ağustos sonunda, Torino proletaryası savaş karşıtı bir ayaklanma gerçekleştirdi; buna on binlerce insan katıldı ve şehir barikatlarla kuşatıldı. Ayaklanma bir plandan, örgütlenmeden ve başka kentlerle temastan yoksun olduğu için, birkaç gün içinde hükümetçe bastırıldı. Ama egemen çevreler, halktaki derin hoşnutsuzluğun nedenlerini ortadan kaldıramadılar. İçinde bulundukları konum gitgide sallantılı bir hal alıyordu; açık askerî diktatörlüğü savunanlar ile reformlar yaparak devrimin önüne geçmeyi umanlar arasındaki çekişme şiddetlendi. İtalya'da devrimci kriz tırmanmayı sürdürdü.

Ağustos 1916'da İtilaf Devletleri safında savaşa girmiş olan *Romanya*, birçok yenilgi aldı ve yıl sonuna kadar topraklarının üçte ikisini kaybetti, Bükreş düştü, ordunun asker sayısı, savaşa girdiği zaman sahip olduğunun onda birine indi. Rusya'daki Şubat Devrimi, ordudan artakalanların yılgınlığa kapılmasını ve halkın yaygın hoşnutsuzluğunun büyümesini hızlandırdı. Orduda teslim olma, firar ve itaatsizlik olayları sıklaştı, kentlerde proletarya ve kırsalda köylüler etkinliklerini artırdı; bazı bölgelerde gizli sosyalist gruplar propaganda çalışmalarına hız verdi. Devrimcileşen Rus ordusunun etkisi, tüm bunlara büyük katkıda bulundu. Galaţi'de, Bârlad'da, Tecuci'de ve Bacău'da Romen işçiler, oralarda konuşlanmış Rus askerlerle birlikte 1 Mayıs 1917'de gösteriler yaptılar. En büyük gösteri, o zamanlar kralın ikametgâhı ve hükümetin merkezi olan Yaş'ta düzenlendi. Sayıları 15.000'i bulan göstericiler, kızıl bayrakların yanı sıra, Romence ve Rusça olarak "İlhaksız ve Tazminatsız Barış", "Yaşasın Enternasyonal", "Yaşasın Ulusların Kardeşliği" yazan posterler taşıdılar. İzleyen günlerde, Romen sosyalistler, Yaş gösterisiyle bağlantılı olarak hazırladıkları, "ülkenin başına çöreklenen ve kanını emen aşağılık ve aylak sülüklerin alaşağı edilmesi"ni[118] isteyen bir bildiri dağıttılar.

Romanya Sosyal Demokrat Partisi'nin 1 Mayıs gösterileri sürecinde özgürlüğe kavuşan bazı liderleri, 25.000 kadar Romen işçinin, denizcinin ve askerin yaşadığı Odessa'da çalışmaya başladılar. Orada savaş karşıtı ve devrimci propaganda yürütmek üzere Haziran 1917'de bir Romen Sosyal Demokrat Eylem Komitesi oluşturdular. Komite hem ideolojik hem de siyasal olarak reformculukla bağını kopardı ve devrimci bir duruş aldı. Odessa Bolşevikleriyle işbirliği için bir çalışma programı hazırlandı ve Bolşeviklerin bir temsilcisine komitede görev verildi.[119]

Kral, askerlere savaştan sonra toprak ve oy hakkı vereceğini vaat etti. Parlamento alelacele anayasayı gözden geçirmeye koyuldu; özgül olarak, genel

118 Bkz. V. N. Vinogradov, *Birinci Dünya Savaşı'nda Romanya*, Moskova, 1969, s. 206 (Rusça).

119 *Romanya Tarihi, 1848-1917*, Nauka, Moskova, 1971, s. 218-19 (Rusça).

oy hakkı getirilmesine, tahtın ve devletin toprak mülkiyetlerinin lağvedilmesine, büyük toprak sahiplerine ait 2 milyon hektar kadar arazinin geri alınmasına ve buraların kırsal nüfusa satılmasına yönelik tasarılar vardı. Burjuva partileri arasındaki, sertlik yanlıları ile reform destekçileri arasındaki anlaşmazlıklar büyüdü. Bununla birlikte, egemen çevrelerin toplumsal ve siyasal gerginlikleri yatıştırmak, sınıf mücadelesinin daha da şiddetlenmesini önlemek için giriştikleri tüm çabalar sonuçsuz kaldı. Ülke, yeni sınıf savaşlarına yaklaşıyordu.

Düşman işgalindeki topraklarda kurulan terörist rejime karşı Romen işçilerin ve köylülerin giriştikleri hareket, Şubat Devrimi'nin etkisiyle ivme kazandı. Bu hareket çeşitli biçimlere büründü: gösteriler, çalışmayı reddetme, Romen askerleri ve subayları barındırma, "körükleyici" haberler yayma, gıda tedarikini boykot etme vb. Apaçık sabotaj olayları meydana geldi: Düşmanın ülkeden gasp ettiği mülkler ateşe verildi, telgraf ve telefon hatları kesildi, düşman askerlerine saldırılar düzenlendi. Düşman yetkililerinin ve onlarla işbirliği yapan Romanya polisinin giriştiği sert cezalandırma harekâtlarına rağmen, kurtuluş mücadelesi adım adım yükseldi.

Birleşik Devletler'de savaş karşıtı hareket, 1916 sonu ila 1917 başında fark edilir ölçüde etkinleşti. ABD işçi sınıfı ve demokratik hareket üzerinde derin bir etki yaratan Rusya'daki Şubat Devrimi'nin sonucu olarak yeni ve güçlü bir ivme kazandı. Rusya'ya özgü sloganlar (ilhaksız ve tazminatsız barış, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı), ABD demokratik kamuoyunda en tutulan sloganlar haline geldi.[120] Bununla birlikte, gerici ve militarist güçler, 6 Nisan'da Amerika Birleşik Devletleri'ni İtilaf Devletleri safında savaşa itti.

Ülkenin ilerici demokratik güçleri, emperyalist savaşı şiddetle kınadı. Zorunlu askerî hizmete ilişkin yasal düzenleme büyük bir protesto dalgası başlattı; 330.000'i aşkın insan askere gitmeyi reddetti. Birçok kentte savaşa ve askere almaya karşı protesto gösterileri ve mitingler yapıldı; savaş karşıtı bildiriler dağıtıldı.

Pek çok barışçı örgüt, ülkenin savaşa girmemesini istedi. Bu örgütler, bileşim olarak son derecede karmaydı (işçiler, çiftçiler, aydınlar vb. vardı) ve emperyalist savaşların gerçek nedenlerini ya da bunlara son vermenin yollarını anlamaktan uzaktı. Ama kitlesel savaş karşıtı duygulara tercüman olan sloganlar ortaya attılar. İşte bu nedenden dolayı bazı sol kanat sosyalistler barışçı harekette yer aldılar; savaşa karşı her türlü halk hareketini desteklemeyi ödev bildiler.

Birleşik Devletler savaşa girdikten sonra, Amerika Sosyalist Partisi içinde ödünsüz bir savaş karşıtı duruş alan sol kanat sosyalistler ile egemen çevrelerin saldırgan politikasını destekleyen sosyal şovenistler arasındaki çelişkiler doruğa çıktı. SP'nin 7 Nisan 1917'de topladığı olağanüstü kongre, ezici bir oy çoğunluğuyla (31'e karşı 140 oyla), emperyalist savaşı ve hükümetin militarist

120 John Steuben, *Labor in Wartime*, International Publishers, New York, 1940, s. 107.

propagandasını kınayan bir karar aldı. Bu kararda parti, "enternasyonalizm ve dünya çapında işçi sınıfı dayanışması ilkesine bağlılığı"nı bir kez daha doğruladı ve işçilerin daha iyi koşullar için mücadeleyi savaş döneminde askıya almaları yönündeki öneriyi "üstüne basa basa" reddetti. "Tam aksine," diyordu karar, "savaşın doğurduğu vahim durum, sınıf mücadelesinin daha da güçlü şekilde yürütülmesini gerektirir...."[121] Partinin Haziran 1917'de yaptığı bir referandumda, üyelerin ezici çoğunluğu bu kararı destekledi.

SP'nin sağ kanat liderleri, kongrede karar aleyhine oy kullandılar. Kısa süre sonra, aralarından bazıları Gompers'la işbirliğine giderek, hükümetin savaş politikasını destekleyen Amerikan İşçi, Demokrasi ve Barış Şartları İttifakı'nı kurdu. Uygulamada bu ittifak, emperyalist savaş uğruna insani ve maddi kaynakları seferber etmek için hükümetin yardımcı organı haline geldi.[122] Morris Hillquit'in başını çektiği merkezci liderler, kongrede ağır basan havayı dikkate alarak, savaş karşıtı kararı desteklemek zorunda kaldılar. Ama aslına bakılırsa, savaşa karşı mücadele için kitleleri seferber etmeye pek az çaba gösterdiler.

Yalnızca sol kanat Sosyalistler (Eugene Debs, Charles Ruthenberg, Charles Baker vb.) olağanüstü kongrenin kararına uygun olarak var güçleriyle kampanya yürüttüler. Savaşı ve ABD yönetiminin emperyalist politikasını protesto etmek için gösteriler ve mitingler örgütlediler; savaş aleyhtarı etkin propaganda yürüttüler. Sol kanat Sosyalistler, 1 Haziran 1917'de Boston'da 40.000 kişinin katıldığı savaş karşıtı bir gösteriye önderlik ettiler.

Savaş karşıtlarının temsilcilerince 30-31 Mayıs'ta New York'ta yapılan bir konferans, Birleşik Devletler'de yüksek düzeye ulaşan savaş karşıtı hareketi ve Rusya'daki devrimci gelişmelerin buna yaptığı olumlu etkiyi doğruladı. Konferans, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının tanınması temelinde, ilhaksız ya da tazminatsız olarak ivedi bir demokratik barış için dile getirilen talepleri destekledi ve şöyle bir karar aldı: "Rus demokratları desteklediğimizi ve tüm dünyada otokrasi tasfiye edilinceye kadar onlarla birlikte dövüşmeye hazır olduğumuzu göstermek istedik."[123] Konferans, devrimci Rusya'yı örnek alarak, Demokrasi ve Barış Koşulları İçin Halk Konseyi kurmaya karar verdi.[124] Konferansa katılanlar, Başkan Wilson'ın "uzlaştırıcı" konuşmalarından kaynaklanan birçok yanılsamayı paylaşmalarına karşın, Birleşik Devletler'de savaş karşıtı hareketin genişlemesine önemli katkıda bulundular. Ulusal konferanstan sonra, Şikago, Philadelphia, San Francisco ve Los Angeles dâhil birçok kentte yerel savaş karşıtı konferanslar düzenlendi. Yüzlerce yerel halk konseyi kuruldu;

121 *Revolutionary Radicalism. Its History, Purpose and Tactics*, Kısım I, *Revolutionary and Subversive Movements Abroad and at Home*, C. I, J. B. Lyon Company, Printers, Albany, 1920, s. 613, 617.

122 Simeon Larson, *Labor and Foreign Policy. Gompers, the AFL, and the First World War, 1914-1918*, Associated University Presses, Londra, 1975, s. 142-43.

123 *Report of the First American Conference for Democracy and Terms of Peace. May 1917*, New York, 1917, s. 3.

124 Simeon Larson, *a.g.y.*, s. 137-39.

böylece ülke çapında bir örgüt kurma olanağı doğdu. Bu örgüt, 1917 Eylül'ünün başında oluşturuldu ve ülkedeki toplumsal-siyasal gelişmelerde önemli bir rol oynadı. Yaklaşık 2 milyon ABD yurttaşının desteğini kazandı.[125]

IWW üyeleri, Birleşik Devletler'in savaşa girmesinden sonra savaş karşıtı faaliyetlerini artırdı. Kendi basın organları yüreklilikle sesini yükseltti; AFL liderlerinin ve sağ kanat Sosyalistlerin ihanetini kınadı.[126] IWW, emekçilerin grev ve savaş karşıtı eylem örgütleme çabalarına katıldı. Yetkililer, birçok IWW eylemcisini ağır şekilde cezalandırdılar: 1917 ortasında yaklaşık 250 IWW üyesi uzun hapis cezalarına çarptırıldı. Bu ağır darbeye rağmen, örgüt, ABD işçi sınıfı hareketinde önemli bir rol oynamayı sürdürdü.

Savaş döneminin çetin koşullarına rağmen, ABD grev hareketi 1917'de yüksek düzeyini korudu; 1.194.000 işçinin katıldığı toplam 4.233 grev yapıldı.[127] IWW üyelerinin önderliğiyle 50.000 kereste işçisinin Ohio, Montana ve Washington eyaletlerinde giriştiği bahar eylemi, 1917'nin en büyük greviydi. Yetkililer, grevcilere karşı askerî birlikler sevk ettiler, yüzlerce işçi hapsedildi; sonuç olarak, birkaç ay süren kahramanca mücadeleden sonra, grevciler işe dönmek zorunda kaldılar. Haziran 1917'de, Montana'nın Butte kasabasında maden işçileri greve gittiler; çok geçmeden, Arizona'da 24.000 işçi onlara katıldı. Bu grev de silah zoruyla bastırıldı. Kural olarak, grevcilerin talepleri, daha yüksek ücret, sekiz saatlik iş günü ve sendikaların tanınmasıydı.[128]

ABD egemen çevreleri, işçi sınıfı hareketine ve demokratik harekete katılanlara acımasız baskılar uyguladı. Gompers'ın başını çektiği azgın şovenist AFL liderleri onlara bu yolda yardım etti.[129] Ne var ki, sol kanat Sosyalistlerin ve IWW üyeleri ile bazı başka sendika üyelerinin emperyalist savaşa karşı yürüttükleri azimli mücadele somut sonuçlar verdi. Birleşik Devletler'de 1917'de savaşın bitirilmesi ve demokratik bir barışın sağlanması yönündeki hareket açıkça güç kazanıyordu; bu hareket, emperyalist savaştan devrimci geri çekilme için Rusya'da Bolşeviklerin verdikleri mücadeleden önemli ölçüde etkilendi.[130]

1917'de, işçi sınıfı ve sosyalist hareket, savaşa girmeyen ülkelerde de fark edilir ölçüde ilerledi. Rusya'daki Şubat olayları bu süreçleri hızlandırdı; sol, mevzilerini güçlendirdi. Nisan 1917'de Lenin, yansız ülkelerdeki enternasyonalistler

125 John Steuben, *a.g.y.*, s. 107-11.

126 *Bill Haywood's Book. The Autobiography of William D. Haywood,* International Publishers, New York, 1929, s. 294-95.

127 Alexander M. Bing, *War-Time Strikes and Their Adjustment,* E. P. Dutton and Company, New York, 1921, s. 293.

128 Bkz. L. İ. Zubok, *a.g.y.*, s. 510-11.

129 *The American Labor Year Book, 1917-1918,* New York, 1918, s. 43-47; William Z. Foster, *History of the Communist Party of the United States,* International Publishers, New York, 1952, s. 132-33; Lewis L. Lorwin, *The American Federation of Labor. History, Policies, and Prospects,* The Brookings Institution, Washington, 1933, s. 139-40.

130 Bkz. L. İ. Zubok, *a.g.y.*, s. 545.

arasından, İsveç'te, Danimarka'da ve İsviçre'de sosyal şovenistlere ve merkezcilere karşı kampanya yürüterek, daha Şubat'ta "savaşa karşı tutarlı devrimci bir kararlılık"[131] gösteren sol grupları saptadı.

Mayıs 1917'de İsveç'te sol kanat bir Sosyal Demokrat parti ortaya çıktı; bu parti hem İsveç'te hem de genel olarak İskandinavya'da işçi sınıfı hareketinin gelişmesi açısından çok önemliydi. İsviçre Sosyal Demokrat Partisi'nin Haziran 1917'deki kongresinde, sol kanadın sunduğu ve emperyalist savaşta "anayurt savunması"nı mahkûm eden bir karar kabul edildi.

Yansız ülkelerdeki sol Sosyalistler, savaşan uluslardaki sol gruplarla Bolşevikler arasında temasların kurulmasında önemli rol üstlendiler. Özgül olarak Lenin, Rusya'daki devrimci gelişmelerin anlamına ilişkin açıklamalarını başka ülkelerdeki işçilere de İsviçreli işçiler aracılığıyla iletti.[132]

• • •

Uluslararası durum, 1917 baharında ve yazında keskin bir değişim gösterdi. Rusya'daki ikinci burjuva demokratik devrimi, tüm uluslararası işçi sınıfı hareketi üzerinde büyük ve olumlu bir etki yarattı. Sol kanat, devrimci eğilimlerin ve içerdiği örgütlerin güçlenmesine yardımcı oldu; kitlesel savaş karşıtı eylemin yükselmesine katkıda bulundu, emekçi halkın ekonomik ve siyasal hakları için mücadelesine yardım etti. Rus devriminin etkisiyle, uluslararası sosyalist haretketteki kutuplaşma hız kazandı, devrimci eğilimler, gruplar ve örgütler ideolojik açıdan olgunlaştı ve sağlamlaştı.

Şubat Devrimi'ni, emperyalist savaşın iç savaşa dönüşmesinin başlangıcı olarak, insanlığın savaşlardan, yoksulluktan ve baskıdan kurtuluşu için vazgeçilmez bir faktör olarak gören Lenin, "devrimci bir Enternasyonal, sosyal şovenistlere karşı ve 'Merkez'e karşı"[133] bir Enternasyonal yaratma görevini, RSDİP'nin ve diğer devrimci Sosyal Demokratların doğrudan doğruya yüz yüze oldukları bir görev olarak belirledi. Bir Komünist Enternasyonal kurma hazırlıklarına başlayan Bolşevik Partisi ve başka ülkelerdeki devrimci Sosyal Demokratlar, savaş aleyhtarı hareketin hızla kabuk değiştirerek, kapitalizmi yıkmaya yönelik devrimci mücadeleye dönüştüğünü kavradılar. Rusya'nın devrimci proletaryası, bu mücadelenin ön safındaydı.

• • •

Konuyla ilgili ek kaynaklar: I. Yu. Pisarev, *SSCB'de Nüfus ve İstihdam*, Moskova, 1966; *Otokrasinin Yıkılması*, Makaleler Seçkisi, Moskova, 1970; *Büyük Ekim Sosyalist Devrimi. Olayların Dökümü*, C. 1, Moskova, 1957; *Şubat*

131 V. İ. Lenin, "Devrimimizde Proletaryanın Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 24, s. 79.

132 Ayrıntılar için bkz. Ya. G. Temkin, *Lenin ve Uluslararası Sosyal Demokrasi, 1914-1917*, Nauka, Moskova, 1968, s. 558-60 (Rusça).

133 V. İ. Leni , "Bugünkü Devrimde Proletaryanın Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 24, s. 24.

1917 Devriminde Bolşevik Partisi, Moskova, 1971; Yu. S. Tokarev, *Mart ve Nisan 1917'de Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti*, Leningrad, 1976; A. Ya. Grunt, *Moskova. 1917. Devrim ve Karşıdevrim*, Moskova, 1976; E. N. Burdjalov, *İkinci Rus Devrimi: Moskova, Cephe, Taşra*, Moskova, 1971; İ. İ. Mints, *Büyük Ekim Devrimi Tarihi*, C. 1, Moskova, 1977 (hepsi Rusça); *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, C. 2, Berlin, 1966; *Die Auswirkungen der Grossen Sozialistischen Oktoberrevolution auf Deutschland*, C. 4/11, Berlin, 1959; F. F. Golovaçov, *Almanya'da Birinci Dünya Savaşı'nda İşçi Hareketi ve Sosyal Demokrasi (Ağustos 1914-Ekim 1918)*, Moskova, 1960 (Rusça); K. Mammach, *Der Einfluss der russischen Februarrevolution und der Grossen Sozialistischen Oktoberrevolution auf die deutsche Arbeiterklasse*, Berlin, 1955; H. Warnke, *Überblick über die Geschichte der deutschen Gewerkschaftsbewegung*, Berlin, 1954; Çekoslovakya Tarihi, C. 2, Moskova, 1959 (Rusça); R. Neck, *Arbeiterschaft und Staat im Ersten Weltkrieg 1914-1918 (A. Quellen)*, C. I, Bl. I, Viyana, 1964; Yugoslavya Tarihi, C. 1, Moskova, 1963 (Rusça); R. G. Plaschka, H. Haselsteiner, A. Suppan, *Innere Front*, C. II, Viyana, 1974; H. Konrad, *Nationalisms und Internationalismus*, Viyana, 1976; M. A. Birman, *1918-1919'da Bulgaristan'da Devrimci Durum*, Moskova, 1957; L. P. Kojevnikova, *1917-1920'de Fransa'da İşçi Sınıfı Hareketi ve Sosyalist Hareket*, Moskova, 1959; *Fransa'da İşçi Hareketi Üzerine Denemeler (1917-1967)*, Moskova, 1971; *Fransa Tarihi*, C. 2, Moskova, 1973; E. V. Çernuha, *Fransız Komünist Partisi'nin Kuruluşu*, Moskova, 1976; M. M. Karliner, *Britanya'da Birinci Dünya Savaşı'nda İşçi Hareketi*, Moskova, 1961; *İtalya Tarihi*, C. 2, Moskova, 1970; V. N. Vinogradov, *Birinci Dünya Savaşı'nda Romanya*, Moskova, 1969; *Romanya Tarihi, 1848-1917*, Moskova, 1971 (hepsi Rusça); J. Weinstein, *The Decline of Socialism in America, 1912-1925*, New York, Londra, 1967; Ch. Chatfield, *For Peace and Justice. Pacifism in America*, Knoxville, 1971; L. İ. Zubok, *ABD'de İşçi Hareket Tarihi Üzerinde Denemeler. 1865-1918*, Moskova, 1965 (Rusça); S. Larson, *Labor and Foreign Policy. Gompers, the AFL and the First World War, 1914-1918*, Londra, 1975; Ph. Taft, *Organized Labor in American History*, New York, Evanston, Londra, 1964; *Bill Haywood's Book. The Autobiography of William D. Haywood*, New York, 1929; *İsveç Tarihi*, Moskova, 1974; Ya. G. Temkin, *Lenin ve Uluslararası Sosyal Demokrasi, 1914-1917*, Moskova, 1968 (ikisi de Rusça).

BÖLÜM 13 (SONUÇ)

Sosyalist Devrimin Arifesi

1905-1917 arasındaki görece kısa dönem hem genelde dünya tarihi için hem de uluslararası işçi sınıfı hareketi için son derecede önemli gelişmelerle doluydu. Kapitalizmin genel bir buhranının yaklaştığını gösteren apaçık işaretler ortaya çıktı ve belirginleşti. Dünyanın geleceğini, köhne toplumsal biçimlerin savunucusu burjuvazi ile yeni biçimlerin yaratıcısı proletarya arasındaki mücadele belirledi. Bu çekişmenin akıbeti, yalnızca iki tarafın ne denli güçlü ve örgütlü olduğuna bağlı olmakla kalmayıp, "ara" sınıfları ve tabakaları (hem kentsel hem de kırsal devasa küçük burjuva kitleleri ve milyonlarca nüfusuyla uyanarak toplumsal faaliyetlere girişen ezilen ulusları) kendi yanına çekmede ne denli yetenekli olduğuna da bağlıydı.

Burjuvazi ile proletarya arasındaki karşılaşma 20. yüzyıl başında yeni bir aşamaya girdi. Bir yandan, burjuvazinin gerici ve halk karşıtı doğası gitgide belirginleşti; tarihsel ilerlemeye düşman olduğu tüm yönleriyle (hem ülke içi hem de uluslararası sahnede) giderek açıklık kazandı. Birinci Dünya Savaşı tüm bunları acımasız bir açıklıkla ortaya serdi. Öte yandan, devrimci proletarya, toplumsal yaşamın neredeyse her alanında gerici burjuvazinin karşısına dikildi. Elbette, devrimci proletarya üzerine düşen görevleri her zaman ve her yerde yerine getirebilecek güçte değildi, çünkü hem henüz tam olgunlaşmamıştı hem de burjuva reformculuğunun ve oportünizminin yozlaştırıcı etkisi altındaydı. Bununla birlikte, tekellerin tırmanan baskısına ve keyfî sultasına kararlılıkla karşı çıkan, tüm feodalizm kalıntılarının kökünü kazımak ve demokratik siyasal biçimlerin her yerde hayata geçirilmesini sağlamak için mücadele eden, proletaryaydı. Küçük ulusları savunmak ve emperyalist sömürgeci yayılmaya karşı koymak için ayağa kalkan, militarizme ve savaşa karşı sesini gitgide yükselterek "hayır" diyen, proletaryaydı.

Toplumsal gelişmenin temel meselelerinde, burjuvazinin çıkarları ile halk kitlelerinin çıkarları uzlaşmaz şekilde çatışıyordu. Buna karşılık, proletaryanın temel çıkarları en geniş halk kitlelerinin, tüm insanlığın çıkarlarıyla son tahlilde örtüşüyordu.

İşçi sınıfının farklı ulusal kesimlerini bekleyen görevlerin gitgide daha açık seçik biçimde benzerlik gösterdiği gerçeği, bu sınıfın, dünya çapında tarihî öneme sahip kurtuluş görevini kavramasına yardımcı oldu. Antiemperyalizm, antimilitarizm ve demokrasi mücadelesi, tüm uluslararası proleter hareketinin esasen ortak sloganlarıydı. Ama koşullar, gelenekler vb. açısından farklı ülkeler arasında oldukça büyük ayrılıkların olması ve proleter örgütlerinin çelişkili bir gelişme seyri izlemesi nedeniyle güçlükler de ortaya çıktı. Yıldan yıla yalnızca proletaryanın burjuvaziye karşı direngen mücadelesi keskinleşmekle kalmadı, aynı zamanda uluslararası Sosyal Demokrat, sendikal, kooperatif, gençlik ve kadın işçi sınıfı hareketinde devrimci ve oportünist eğilimler arasındaki çekişme de keskinleşti. Devrimci ve oportünist kanatlar arasındaki en kesin kopma, hayli çetin mücadele koşullarına rağmen, saflarını oportünistlerden temizlemiş yeni tür bir parti olan Bolşevik Partisi'nin ortaya çıkıp güçlendiği Rusya'da meydana geldi. Ne var ki, başka ülkelerdeki proletarya bu partinin deneyimini henüz dikkate almamıştı.

Emperyalizmde kapitalizmin eşitsiz ekonomik ve siyasal gelişmesi nedeniyle, sosyalizme devrimci geçiş tüm ülkelerde aynı anda gerçekleşemezdi. Bu geçiş ilkin bir ülkede (devrimci hareketin merkezi haline gelen ve 1900'lerin başında tüm emperyalist sisteme özgü uzlaşmaz çelişkilerin yoğunlaşarak son derecede belirginleştiği Rusya'da) başladı. Rusya'da, otokrasiye karşı mücadele dönemi ve özellikle otokrasinin devrilmesinden sonraki dönem, iktidar iddiasında bulunan iki belirleyici gücün, yani burjuvazi ile proletaryanın çekişmesini ön plana çıkardı. Mücadelenin akıbeti, hangi tarafın daha örgütlü, daha birleşik ve daha yetenekli olduğunu kanıtlayacağına bağlıydı; bocalama içindeki küçük burjuvaziye, en başta da köylülere ve sayısı milyonları bulan ordunun asker kitlelerine kimin önderlik edebileceğine bağlıydı.

1848 ve 1871 devrimlerinde köylü kitleleri, proletaryanın mücadelesine destek vermemişti. 1905-1907'deki birinci Rus devriminde proletaryayı destekledi, ama bu destek, olabileceği kadar güçlü değildi. Paris'te Haziran 1848 ayaklanmasının, 1871 Paris Komünü'nün ve Rusya'da 20. yüzyılın ilk burjuva demokratik devriminin yenilgisinde, bu faktör hiç de azımsanmayacak bir rol oynadı. Şubat 1917'den sonra durum değişti. Proletarya, burjuvaziye karşı proleterler ile küçük burjuvaların, en başta da köylü kitlelerinin geniş bir ittifakını kurmak için ve dünya mücadelesinde dalgayı kendi lehine çevirmek için tarihte ilk kez gerçek bir fırsat yakaladı. Lenin, 1871 proleter devriminin deneyimleri ile yaklaşan 1917 proleter devriminin ufuklarını Ekim Devrimi'nin arifesinde karşılaştırarak şöyle diyordu:

"Burjuvazi, Rusya'daki bir Komün'ün kaçınılmaz yenilgisi için, yani iktidarı ele geçirirse proletaryanın uğrayacağı yenilgi için hayıflanıyor.

"Bunlar yanlış, bencil sınıfsal hayıflanmalardır.

"Eğer proletarya iktidarı kazanırsa, onu elinde tutmak ve Batı'da muzaffer bir devrim oluncaya kadar Rusya'yı yönetmek için *her* şansa sahip olacaktır.

"Birinci olarak, Komün'den beri çok şey öğrendik ve onun ölümcül yanlışlarını tekrarlamayız....

"İkinci olarak, muzaffer proletarya Rusya'ya barış getirir ve üç yılı aşkın süreden beri insanların katledildiği tüm o dehşetlerden sonra, bir *barış* hükümetini, dürüst, içten, adil bir barış hükümetini yeryüzündeki hiçbir güç deviremez.

"Üçüncü olarak, muzaffer proletarya, köylülere derhâl ve bedelsiz toprak verir. Köylülüğün muazzam bir çoğunluğu ... muzaffer proletaryayı mutlaka, hiç çekincesiz, elindeki tüm olanaklarla destekler."[1]

Gerçi proletaryanın olanaklı zaferi henüz kazanılmamıştı; zafere giden yol engebeli ve çetindi. Sömürücü sınıflar, savaşmadan teslim olma niyetinde değildi; arkalarında hükümetin, örgütlenmenin, servetin ve bilginin gücü vardı. Ama Lenin önderliğindeki Bolşevik Partisi'nin yönettiği işçi sınıfı, belirleyici önemdeki Şubat günlerinde bile, çarpıcı yeteneğini, coşkusunu ve enerjisini sergiledi.

1917 yılı, dünyanın toplumsal gelişme sorunlarını Rusya'da yoğunlaştırdı; uluslararası eğilimler, ülkenin ulusal bünyesinde kesin hatlı ve açık bir yansımasını buldu; bu ise Rus devriminin, proletaryasının ve partisinin sahip olduğu deneyimin uluslararası önemini belirledi. Rus "model"i, hem 1914-1918 savaşında açıkça gözlendiği üzere uluslararası burjuvazinin tarihsel ilerlemeye amansız düşmanlığını hem de proletaryanın bu açmazdan çıkış yolunu kitlelere gösterme kararlılığını ve yeteneğini özellikle çarpıcı şekilde açığa çıkardı.

Uzlaştırmacıların 1917'de iktidarı teslim etmek istedikleri burjuvazi, sınıfsal konumundan dolayı, dünya tarihinin bir dönüm noktasında ülkenin karşı karşıya bulunduğu ivedi görevlerin hiçbirini yerine getiremezdi. Burjuvazi, tükenmiş halka barış getiremezdi, çünkü tüm politikasıyla, tüm geçmişiyle ve bugünüyle, dünya çapındaki emperyalist sömürü sistemine dâhil olmuştu, binbir türlü yolla uluslararası sermayeye bağlanmıştı ve girdiği gizli antlaşmalar yüzünden prangaya vurulmuştu. Gerçekten demokratik bir barışın yolu ancak burjuvazi devrilerek, yalnızca sosyalizm kurularak açılırdı. Burjuvazi, devasa ekonomik yıkımdan ülkeyi çekip çıkaramazdı, çünkü tüm ekonomi üzerinde gerçek kamu denetimi olmaksızın ve dolayısıyla, inanılmaz fahiş kârlardan vazgeçilmeksizin, askerî ve başka sözleşmelerle tamtakır edilen hazinenin kan kaybına son verilmeksizin, son tahlilde, tüm ekonomi yeni, sosyalist ilkelere göre yeniden yapılandırılmaksızın, böyle bir şey olanaksızdı. Burjuvazi, mülksüzleştirilmiş köylülere toprak veremezdi, çünkü toprak sahibi soyluların tasarruf hakkını hedef alan bir girişim, kapitalist mülkiyet dâhil olmak üzere tüm özel mülkiyetin egemenliğine darbe indirirdi. Buna karşılık, sosyalist devrim tüm

1 V. İ. Lenin, "Rus Devrimi ve İç Savaş", *Toplu Yapıtlar*, C. 26, Progress Publishers, Moskova, 1972, s. 40-41.

sömürücü mülkiyet biçimlerini kesinlikle ortadan kaldırmayı amaçlıyordu. Burjuvazi, Çarlık Rusya'sında ezilen uluslara ve etnik gruplara özgürlük sağlayamazdı, çünkü onları kendi nüfuz alanı içinde, her zaman ezilen ve soyulan konumunda tutmakta çıkarı vardı. Ezilen ulusların kuruluşuna giden yol ancak burjuvazi devrilerek açılırdı.

Ülkenin karşı karşıya olduğu ivedi görevleri yalnızca halka önderlik eden Rusya proletaryası yerine getirebilirdi, üstelik bunu kararlılıkla ve kapsamlı olarak yapardı. Uluslar arasında demokratik bir barış, proletarya açısından hayati önemdeydi. Proletarya, sanayiyi denetlemekte ve sonra sosyalist doğrultuda yeniden yapılandırmakta liderliği üstlenebilir, böylece ülkeyi yaklaşan felaketten kurtarabilirdi. Proletarya, topraksız köylülerin toprakla buluşarak sömürüden kurtulmasına ve ezilen ulusal azınlıkların gerçek özgürlük kazanmasına yardımcı olabilirdi. Rusya işçi sınıfına önderlik eden Bolşevikler, devrimi daha ileriye taşımak için Lenin'in hazırladığı programa dayandılar. Gerçek barış, yani sermaye egemenliğine son verilmeden düşünülmesi mümkün olmayan bir barış sloganını halk mücadelesinin merkez noktası olarak saptayan Bolşevik programı, gerçekte Rusya'nın ulusal kurtuluş programıydı, tüm ilerici, zeki ve dürüst unsurları bir araya getirme programıydı. Lenin'in "bugünün kritik sorunu" dediği barış sorununa gönderme yapan Menşevik gazetesi *Novaya jizn*, proletaryanın "diğer sınıflardan soyutlanmış" olduğunu iddia etti. Lenin buna karşı çıkarak şöyle yazıyordu: "Bu sorunda proletarya, gerçekten *tüm* ulusu, *tüm* sınıflardaki tüm hayat dolu ve dürüst insanları, küçük burjuvazinin büyük çoğunluğunu temsil ediyor; çünkü yalnızca proletarya, iktidara geldiğinde, tüm o savaşan uluslara *derhâl* adil bir barış önerecektir, çünkü yalnızca proletarya, mümkün olan en hızlı ve en adil barışı gerçekleştirmek için ... gerçekten *devrimci* önlemler alma cesaretini gösterecektir."[2]

Tarih, ülkenin toplumsal gelişmesiyle ilgili kilit sorunları çözme görevini, yani Rusya burjuvazisini çok aşan ağırlıkta bir görevi, Rusya proletaryasına yükledi. Yalnızca proletarya bunun altından kalkabilirdi. Lenin, devrimin ilk, burjuva demokratik aşamasından ikinci, sosyalist aşamasına geçiş programını, yani bir proletarya diktatörlüğü kurmaya götüren açık seçik çizgisini ayrıntılı olarak geliştirirken, demokratik ve sosyalist dönüşümler arasındaki diyalektik bağlantıdan, sosyalizm yönünde ilerlemenin gerekliliğinden ve kaçınılmazlığından hareket etti. "Genel olarak tarihte, özel olarak da savaş döneminde öylece hareketsiz durmak olanaksızdır. Ya ileri gitmeli ya da geri çekilmeliyiz. Devrim yoluyla bir cumhuriyet ve demokrasi kazanmış olan 20. yüzyıl Rusya'sında, sosyalizme doğru *ilerlemeksizin*, o yönde *adımlar* (teknoloji ve kültür düzeyinin koşullandırdığı ve belirlediği adımlar) atmaksızın ileriye gitmek *olanaksızdır*."[3]

2 V. İ. Lenin, "Bolşevikler İktidarı Ellerinde Tutabilirler mi?", *Toplu Yapıtlar*, C. 26, s. 99.

3 V. İ. Lenin, "Yaklaşan Felaket ve Bununla Savaşma Yolları", *Toplu Yapıtlar*, C. 25, Progress Publishers, Moskova, 1964, s. 362-63.

Rusya proletaryası, iktidarı kendi ellerine aldığı ve başlıca üretim araçlarını sosyalleştirmeye başladığı Ekim 1917'de o kararlı adımları attı, aynı zamanda da mücadelenin bu proleter aşamasında ülkenin demokratik dönüşüm sorunlarını (demokratik bir barışla, köylülere toprak dağıtılmasıyla, ezilen uluslara özgürlük verilmesiyle ilgili sorunları) çözüme kavuşturdu.

Ama Lenin'in programı, yalnızca Rusya'nın ulusal kurtuluşuna eğilmekle kalmadı. Esasen tüm insanlığın kurtuluşuna, savaşlardan ve sömürüden acı çeken tüm halkların özgürlüğüne giden yolu gösterdi. Rus proletaryası, başka ülkelerdeki proleter, demokratik güçlere ilham veren bir örnek sundu.

Rus devriminin ilk, burjuva demokratik aşamadan ikinci, sosyalist aşamaya geçişi için Lenin'in Mart ve Nisan 1917'de geliştirdiği özgül plan, yeni toplumsal biçimler yaratmak üzere uyanıp ayağa kalkmış olan halkın devrimci potansiyelini, güçlerini ve yeteneklerini en iyi şekilde kullanmanın ve olabildiği ölçüde geliştirmenin mümkün ve gerekli olduğu önermesinden yola çıktı.

Lenin'in "Uzaktan Mektuplar"da yazdığı üzere, "Devrimci anlarda mümkün olanın sınırları bin kat genişler."[4] Şubat 1917 sonrası Rusya'da, "mümkün olanın sınırları"ndaki o genişleme, muazzam kitlesel devrimci yükselişten ve yaratıcı çabadan doğdu. Halkın hayati önem taşıyan, temel ve ivedi taleplerini mümkün olan en iyi şekilde karşılamayı tüm çabalarında amaç edinen tutarlı devrimci proleter Bolşevik Partisi'nin topyekûn faaliyeti bunu garantiledi.

Kısa sayılabilecek tarihinde Bolşeviklik, 1905-1907 ve Şubat 1917 devrimlerinde kitlelere yönelik iki katmanlı bir yaklaşım geliştirmeyi ve pratikte sınamayı başardı; proletaryanın devrimci partisi, mücadelenin yeni aşamasında artık bu yaklaşımları geliştirip hayata geçirecekti.

Bir yandan, burjuvazinin ölesiye korktuğu, hizaya getirmeye çalıştığı ve küçük burjuva uzlaştırmacıları çaresiz bırakan kitlelerin atılımını ve kendiliğinden eylemini, Bolşevik Partisi her yolla destekledi. Çarlık rejimi, halk iradesini ifade eden her eylemi onlarca yıldan beri bastırmış ve boğmuştu; Lenin'in deyişiyle, halkın bağımsız ve özgür "bir araya geliş"ini yavaşlatmak için elinden gelen her şeyi yapmıştı. Çarlık rejimi yıkıldıktan sonra, ülkede tam anlamıyla halk atılımları seli yaşandı: Her yerde kendiliğinden çeşitli örgütler (Sovyetler, işçi milisleri, asker ve köylü komiteleri, sendikalar, fabrika komiteleri, tedarik komiteleri, gıda komiteleri, konferanslar vb.) kuruldu. Bunlar, "yukarıdan" direktife ihtiyaç duymaksızın, pratikte ülke yaşamının tüm yönlerini kaplayarak, eski iktidar organlarını ortadan kaldırıp yenilerini yarattı, üretimin denetimini ele aldı ve büyük toprak mülklerine el koydu. Burjuvazi, "anarşi"yi önleme çabasıyla derhâl buna tepki göstermesine ve uzlaştırmacılar, halkın kendiliğinden eylemlerini, burjuvazi için tehlike doğurmayacak "ılımlı", "meşru" kanallara yönlendirmeye girişmelerine karşılık, Bolşevik Partisi, halkın atılımını ve kendiliğinden eylemini

4 V. İ. Leni "Uzaktan Mektuplar", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, Progress Publishers, Moskova, 1964, s. 323.

kapsamlı olarak ve korkusuzca geliştirmeyi amaç edindi. Lenin, Nisan 1917'de şöyle diyordu: "Bizim için önemli olan şey devrimci atılımdır ve yasa, bunun sonucu olmalıdır. *Eğer yasa yazılıncaya kadar beklerseniz ve kendiniz devrimci atılım geliştirmezseniz, ne yasanız olur ne de toprağınız.*"[5] Lenin, yaşamın tüm alanlarında devrimci güçlerin kendiliğinden eylemini, devrimin başarısının, daha da yükselişinin geçerli garantisi olarak gördü.

Öte yandan, Bolşevik Partisi, halkın atılımını derhâl ve her yerde örgütleyici proleter ruhla kaynaştırdı; o ruh ki, kendiliğinden eylemi, eşgüdümlü, amaçlı bir harekete dönüştürmeyi, hareketin ayrı unsurlarını tek bir güçlü devrimci akım içinde birleştirmeyi olanaklı kıldı. Lenin, Mart 1917'de yazdığı "Uzaktan Mektuplar"ında, "tüm kentsel ve kırsal yoksulları, yarı proletaryayı, küçük mülk sahiplerini kapsayan devasa kitleye önderlik etmesi gereken muhteşem *proletarya örgütü*"[6] olmaksızın, sosyalist devrimin iktidarı elinde tutmasının mümkün olmayacağı uyarısında bulundu. Devrimci güçlerin olabilecek en iyi şekilde örgütlenmesini sağlama çabaları, onların kendiliğinden eylemini ve atılımını kısıtlayan tüm sınırları kaldırmayla organik olarak bağlantılıydı; o güçler, en başta, Leninist Merkez Komitesince yönetilen Bolşevik Partisi'nin önderlik ettiği işçi sınıfının çevresinde derlenip toplanacaktı. Lenin'in ve yoldaşlarının uzun yıllardan beri devrimci güçlerin öncüsünü, yeni tür partiyi sağlamlaştırmak amacıyla yürüttükleri bilinçli çaba, artık meyvelerini veriyordu.

Uzlaştırmacı partilerin aksine, Bolşevikler, kitlelerden öğrenme ve sürekli olarak onlara öğretme, halkla bir bütün olma yeteneklerini sergilediler. Bolşevik Partisi, gelişme ufuklarını geniş kapsamlı bir dikkatle irdeleyen ve emekçi halkın barış, toprak, kapitalistlerin ve toprak beylerinin sömürüsünden kurtuluş özlemlerini derinlemesine yansıtan Lenin'in programıyla silahlandı; parti, halkın arasına derinlemesine girip çalışarak onları mücadele için bir araya getirdi, örgütledi ve birleştirdi. Bolşevikler, sadece 6-7 ay içinde, Sovyet üyelerinin çoğunu yanlarına çektiler, Rusya nüfusunun en faal ve siyasal açıdan en etkili kesimine önderlik ettiler.

Buna karşılık, küçük burjuva dalgası nedeniyle ilk başta Sovyetlerde başat bir konum elde eden SR'ler ve Menşevikler hızla kontrolü elden kaçırıyordu. Bunun en başta gelen nedeni, nice zamandır acı çeken Rusya'yı savaştan çekip çıkaramamaları, köylülerin kadim düşü olan toprak özlemini gerçekleştirememeleri ve ulusal kurtuluşla ilgili talepleri karşılayamamalarıydı; onlar, karşıdevrimci bir politika izleyen burjuvazinin yanında yer aldılar. Uzlaştırmacı partiler, bol keseden vaatte bulunmalarına karşın, Rusya'yı tehdit eden ülke çapındaki felaketi önlemek için uygulanabilir bir seçenek sunamadılar.

5 V. İ. Lenin, "RSDİP(B) Yedinci (Nisan) Tüm Rusya Konferans", *Toplu Yapıtlar*, C. 24, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 285.

6 V. İ. Lenin, "Uzaktan Mektuplar", *Toplu Yapıtlar*, C. 23, s. 323.

Menşeviklerin ve SR'lerin fiilen Şubat Devrimi sırasında burjuva Kadet Partisi'yle kurdukları o kötü şöhretli koalisyon, Şubat ile Ekim arasındaki kritik dönemde çeşitli biçimlere ve bileşimlere büründü ama özünde aynı kaldı: halkın çıkarlarına ihanet eden bir koalisyon. Bunun gerçek yüzünü kitlelerin görmesi altı aydan biraz uzun sürdü. Savaş devam edip ekonomik ve siyasal kriz kötüleşirken, yaşamın kendisi, eşi benzeri görülmemiş bir hızla, alışılmadık derinlikte dersler vererek kitleleri eğitti. Şubat 1917'de başlayan "devrimci eğitim" süreci, esas olarak Ekim'de mezuniyet aşamasına ulaştı.

Yine gelişmelerin gösterdiği üzere, kitleler, çeşitli uzlaştırmacı yanılgılara kapılma tarzlarıyla liderlerinden ayrıldılar ve Lenin'in deyişiyle, "kendilerini *farklı şekilde*, farklı bir gelişim süreciyle, farklı yollardan kurtardılar".[7] Küçük burjuva liderlerin teorik dogmacılığı, donup katılaşmaya eğilimlidir; bunu kırmak zordur, ancak seyrek olarak, tarihin dönüm noktalarında kırılır. Küçük burjuva kitlelerin kapıldığı yanlış inançlar başka bir konudur. Bu kitleler, geçmiş ya da güncel siyaset hakkında en temel bilgilere bile sahip olmadan siyasal yaşama gözlerini açar; onların aldanmaları, pratik deneyimlerinin kıt olmasından, burjuva ve küçük burjuva politikacılara güvenmeye eğilimli olmalarından kaynaklanır.

Devrim sürecinde kazanılan muazzam zenginlikteki pratik deneyimler, kitlelerin kendilerini yanılsamalardan ve yanlış inançlardan görece daha çabuk kurtarmalarına (elbette derhal ya da tam olmasa bile) olanak sağladı. Tüm bunlar, Bolşeviklerin esneklik sergilemelerini, devrimci hareketi yükseğe taşımak için uzlaşmayı kabul etmelerini ve kitlelerin kendi pratik deneyimlerinden ders çıkarmalarına olanak tanımalarını gerektirdi. Bolşevikler, tarım sorununa işte tam da böyle yaklaştılar. 1917'de Petrograd'da yapılan Birinci Tüm Rusya Köylü Vekilleri Kongresine yerel vekillerce sunulan 242 yetki belgesi temel alınarak, geçici bir program hazırlandı. Ağustos 1917'de yayınlanan bu program hemen Lenin'in dikkatini çekti. Lenin, Ekim Devrimi'nin arifesinde şöyle yazıyordu: "Köylüler, küçük çiftliklerini ellerinde tutmak, herkes için eşit standartlar koymak ve eşitlikçi bir temelde zaman zaman uyarlamalar yapmak istiyorlar. Güzel. Hiçbir mantıklı sosyalist, bu konuda yoksul köylüden farklı düşünmeyecektir....

"Meselenin can alıcı noktası, siyasal iktidarın proletaryanın eline geçmesinde yatıyor. Bu gerçekleştiği zaman, 242 yetki belgesiyle hazırlanan programdaki temel, esas, asli olan her şey *uygulanabilir olacaktır.* Program uygulanırken hangi değişikliklere uğrayacağını hayat gösterecektir. Bu, ikincil önemde bir meseledir. Biz doktriner değiliz. Teorimiz bir dogma değil, bir eylem kılavuzudur."

Ve Lenin, o formülü açıklayarak şöyle diyordu: "Sosyalizme giden yolu Marx'ın ya da Marksistlerin en ince ayrıntısına kadar bildiğini iddia edeme-

7 V. İ. Lenin, "Devrimimizde Proletaryanın Görevleri", *Toplu Yapıtlar*, C. 24, s. 64.

yiz. Böyle bir iddiada bulunmak çok saçma olurdu. Bildiğimiz şey, bu yolun yönüdür ve bunu izleyen sınıfsal güçlerdir; özgül, pratik ayrıntılar ancak işleri kendi ellerine alan *milyonların* bu süreçte kazandığı *deneyim* aracılığıyla gün ışığına çıkacaktır."[8]

Kitlelerin yanılsamalarından arındıkları benzer bir süreç de barış sorunuyla, yani Rus devrimi sürecinde rakip güçlerin çatışmasına konu olan merkezî sorunla ilgiliydi. Bu sorunu çözmenin kalıcı onurunu, Rusya'da proleter devrimi, Bolşevikler ve Lenin kazandı; bu hem o zaman hem de şimdi "Rus örneği"nin kilit bir öğesiydi. Belirtmek gerekir ki, devrimci savunmacılık denilen anlayışın (burjuvazinin ve uzlaştırmacıların, kitlelere, Şubat'tan sonra "halkçı", "devrimci" çıkarlar için dövüşüyor oldukları yönünde benimsetmeye çalıştıkları inancın) ürettiği yanılsamalar, barış sorununun çözülmesini ve devrimin proleter aşamaya ilerlemesini tıkadı. Aynı zamanda, "milyonların deneyimi"nde oluşan büyüme, tam da "devrimci savunmacı" yanılsamaların alt edilmesinde özellikle güçlü bir şekilde açığa çıktı. Kitleler, yaşamın kendisinden yeni deneyimler edinip biriktirdiler ve Bolşevikler, yaşamın verdiği dersleri temel alarak, kilit sorunlar olan savaş ve devrim sorunlarını kitlelerin kavramasına yardımcı oldular.

Bu koşullarda, parti karargâhının, Lenin önderliğindeki Merkez Komitesinin, hızla değişen durumu anında dikkate alması ve mücadelenin aldığı dönemeçlere uygun devrim sloganlarına yansıtması, son derecede önemliydi. Bolşevikler de bu göreve layık olduklarını kanıtladılar. Lenin bu bağlamda şöyle yazıyordu: "Somutun yerine soyutun geçirilmesi, bir devrimde en büyük ve en tehlikeli kusurlardan biridir." Daha özgül olarak, şöyle açıklıyordu: "Tarih keskin bir dönemece girdiğinde, ilerici partilerin bile bir süre yeni duruma uyum sağlayamamaları ve eskiden doğru olan ama artık tüm anlamını yitiren (tarihteki keskin dönemeç ne denli 'ani' ise o denli 'ani olarak' yitiren) sloganları tekrarlamaları haddinden sık meydana gelen bir olgudur."[9] Tam da Bolşevik Partisi, tarihin tüm keskin dönemeçlerinde kitlelerle birlikte olduğu için, taktiklerini esnek şekilde değiştirebildiği için, kitlelerden öğrenebildiği ve onlara öğretebildiği için, önceki devrimlerin başaramadığı şeyi başararak, tarihin kitleler lehine dönmesini sağladı.

Bolşeviklerin rehberliğindeki proletarya, ülkenin en canlı, dürüst ve özverili güçlerini, en geniş halk kitlelerini bir araya getirmeyi ve yönlendirmeyi başardı. Proletarya, "devrimci demokrasi" kavramına yeniden saflık ve gerçek anlam kazandırdı. "Devrimci demokrasi" hakkında afra tafrayla nutuk atan uzlaşmacılar, çarın devrilmesinden sonra devrimin yarı yolda durmasını istediler. Lenin buna şöyle karşı çıktı: "Hepsi aynı kapıya çıkar: Burjuvazinin ege-

8 V. İ. Lenin, "Bir Siyaset Yazarının Güncesinden", *Toplu Yapıtlar*, C. 25, s. 285.

9 V. İ. Lenin, "Sloganlar Üzeri ", *Toplu Yapıtlar*, C. 25, s. 191, 185.

menliği, sahiden devrimci gerçek demokrasiyle *bağdaştırılamaz. Eğer* sosyalizme ilerlemekten *korkuyorsak*, 20. yüzyılda ve kapitalist bir ülkede devrimci demokrat olamayız."[10] Dünya tarihinde sonradan yaşanan gelişmeler, Lenin'in bu sözlerini doğruladı.

Şubat burjuva demokratik devrimiyle başlayan ve Ekim sosyalist devrimiyle sona eren 1917 yılı, Rusya'nın ve tüm dünyanın tarihinde bir dönüm noktası oldu. Ülkelere sosyalizm yolunu açan Rus proleter devrimi, gerçekten de "dünya proleter devrimi"nin ilk perdesiydi. Yeni gelişen ve durmaksızın güçlenen sosyalizm ile köhnemiş, çürüyen kapitalizm arasındaki çekişme, o zamandan beri dünya tarihinin merkezî içeriği olagelmiştir. 1917'de yeni bir aşamaya giren bu çekişmenin akıbeti, başka ülkelerdeki proleter öncüsünün, Rusya'daki utkulu proleter devriminden çıkan dersleri dikkate alma ve kendi pratik çabalarında bunlardan yararlanma yeteneğine büyük ölçüde bağlıdır. "Dünya tarihindeki hiçbir olay, insanlık üzerinde Büyük Ekim Sosyalist Devrimi kadar derin ve kalıcı bir etki bırakmamıştır. Ekim Devrimi'nin çakan şimşekleri, birçok ülke halkının geleceğine giden yolu aydınlattı. Tarih, sözcüğün tam anlamıyla uçarcasına ilerlemeye başladı."[11]

Hiç kuşku yoktur ki, devrimci hareketin özgül tarihsel deneyimi, geçici ya da özgül unsurlar içerir. Bununla birlikte, tarih yasalarını yansıtan ve benzersiz tarihsel olaylarda yinelenen şeyleri önceden belirleyen ortak bir faktörü de kapsar. Tikel olgulardaki bu ortak faktörlerin saptanması ve incelenmesi, genel Marksist teorinin gelişimine temel oluşturur ve proleter enternasyonalizmi ilkelerine bağlı ulusal işçi sınıfı kesimlerinin deneyim alışverişi yapmalarına, birbirlerinden öğrenmelerine ve birbirlerini etkilemelerine olanak sağlar. Lenin'in vurguladığı gibi, "Ezilen sınıfın, tarihteki en devrimci sınıfın kurtuluş için giriştiği dünyanın en büyük kurtuluş hareketi, devrimci bir teori olmadan mümkün değildir. O teori tasarlanarak bulunamaz. Dünyanın tüm ülkelerindeki devrimci deneyimin ve devrimci düşüncenin genel toplamından *doğup gelişir.*"[12]

Çeşitli ülkelerin devrimci deneyimine ilişkin bilimsel bir teorik genelleme, başka şeyler yanında, bunun uluslararası alana uygulanması için olanaklı sınırları ve koşulları (elbette belirli bir yaklaşıklıkla) saptamak anlamına gelir. Buna karşılık, verili bir ülkedeki devrimci bir hareketin özgül deneyimini mutlak bir şeymiş gibi gören dogmatik bir yaklaşım, kaçınılmaz olarak ulusal dar kafalılığa götürerek milliyetçiliğin yolunu açar. Bu nedenle Lenin, her zaman, belirgin koşulları ve özü dikkate alınarak devrimci bir sürecin özgül biçimlerinin tamamen

10 V. İ. Lenin, "Yaklaşan Felaket ve Bununla Savaşma Yolları", *Toplu Yapıtlar*, C. 25, s. 360.

11 L. İ. Brejnev, *Yolumuz: Barış ve Sosyalizm*, Novosti Press Agency Publishing House, Moskova, 1978, s. 178.

12 V. İ. Lenin, "Dürüst Bir Fransız Sosyalistin Sesi", *Toplu Yapıtlar*, C. 21, Progress Publishers, Moskova, 1974, s. 354.

ayırt edilmesini istedi ve bu anlamda, verili bir ülkenin az çok tipik, "klasik" örnekler oluşturabildiğini savundu.

19. yüzyıldaki proleter devrimci hareketin bu tür "klasik" örnekleri ilkin Fransa'da ve sonra Almanya'da ortaya çıktı; 20. yüzyıl başında ise sıra Rusya'ya geldi. Rusya'nın kısa bir tarihsel dönemde geçirdiği ülke çapındaki üç devrim, kitlesel siyasal mücadelenin aldığı zengin biçimler ve yöntemler, son olarak da Rusya'nın "uygar" kapitalist dünya ile "yarı uygar", yarı feodal, feodal, bağımlı, sömürge ülkeler arasında yer alan konumu, ek olarak da Rusya'daki proleter hareketin ileri biçimleri, güçlü köylü ve ulusal kurtuluş hareketi, "sırf" Rusya'ya özgü sorunlar ile emperyalizm dönemindeki uluslararası sorunlar arasındaki organik bağ: Tüm bunlar, Rus devrimci deneyiminin uluslararası önemini ve anlamını belirledi. Göründüğü kadarıyla, üç Rus devrimi uluslararası işçi sınıfı hareketinin devrimci enerji yoğunluğunu biriktirdi; dünyadaki kurtuluş sürecinin birçok genel özelliğini, en başta da proletaryanın tüm demokratik güçlerin lideri haline gelmesi gerçeğini öne çıkardı. Özellikle belirtilmesi gerekir ki, Ekim 1917 devriminden sonra Rusya, kapitalist ilişkiler sistemiyle bağını koparan yalnızca ilk değil, tek ülkeydi, yani sosyalizme giden yolu ışıl ışıl aydınlatan ülkeydi.

Lenin, Rusya'da devrimin gelişimini kuşatan hem iç hem de dış özgül tarihsel koşulları ve uluslararası işçi sınıfı hareketindeki genel yükselişi derinlemesine ve kapsamlı olarak inceledi. Bunu yaparken, dünya tarihindeki o belirli dönemin yasalarının ve özgüllüklerinin oluşturduğu arka planı esas aldı. Lenin'in yeni bir doruğa yükselttiği proleter devrimi öğretisi, 20. yüzyılın sonraki gelişmelerini anlamak açısından, çeşitli ülkelerdeki komünist ve işçi partilerinin faaliyetleri açısından ölümsüz önemini kazanmıştır ve halen korumaktadır.

• • •

Çağdaş dönemin arifesi olan 1905-1917 arasında uluslararası işçi sınıfı hareketinin tarihsel deneyimi ve sorunları, her zaman keskin bir ideolojik ve siyasal mücadeleye konu olmuştur. Tarih yazıcılığındaki Marksist-Leninist eğilimin karşısına burjuva, sosyal reformcu ve solcu eğilimler çıkmıştır. Söz konusu dönemde uluslararası işçi sınıfı hareketinin içeriği, rolü ve karakteri, 1905-1907 ile Şubat 1917 Rus devrimlerinin seyri ve dünya tarihindeki yeri, proleter hareketteki farklı eğilimleri temsil edenlerin, özellikle Lenin'in, Bolşeviklerin ve başka ülkelerdeki devrimci Sosyal Demokratların faaliyetleri, Leninizmin gelişmesi: Bu sorunlar, ideolojik ve teorik mücadelenin merkezinde yer almaktadır.

Burjuva ve sosyal reformcu yazarların kaleme aldıkları birtakım çalışmalar, 1905-1917 arasında uluslararası işçi sınıfı hareketinin önemli sorunları konusunda pek çok bilgi içerir. Bununla birlikte, bu kitaplar bile tahlil edilirken,

"olgusal ve uzmanca sorgulamalar alanında çok değerli katkılar"[13] yapabilecek burjuva bilginlerin ileri sürdükleri teorik ilkelere eleştirel bir gözle bakmak gerektiği yönünde Lenin'in dile getirdiği tavsiyenin ne denli doğru olduğu açıkça görülür.

Burjuva tarih yazıcılığı, 1905-1917 arası işçi sınıfı hareketini incelerken, belirli ülkelerde proletaryanın mücadelesinde daha 1910'ların başında ortaya çıkmış olan yeni ortak özellikleri ve işçi sınıfı hareketindeki yükselişin uluslararası mahiyetini çoğunlukla göz ardı eder. Çeşitli ülkelerdeki emekçilerin mücadelesini hayli özgül bir şey gibi yorumlar. Rusya'daki kitlesel devrimci eylem ile "daha uygar" ülkelerdeki (Batı Avrupa'daki ve Birleşik Devletler'deki) devrimci hareket arasındaki farkı açıkça abartır.[14] Burjuva tarih yazıcılığı, işçi sınıfı hareketinin ve kitle eyleminin gösterdiği büyümenin ardında yatan derin sosyoekonomik, ideolojik ve siyasal nedenleri hafife alır, küçültür, hatta tümüyle görmezden gelir. İşçilerin mücadelesinin hedeflerini, onların siyasal farkındalık düzeyini kasten ve yapay olarak en düşük düzeye, yani emekçi halkın siyasal açıdan en bilinçsiz kesiminin düzeyine indirir. İşçi sınıfının toplumsal-siyasal rolüne ilişkin değerlendirme yaparken, onun devrimci potansiyelini ve öncüsünün çabalarını hiç dikkate almaz, onun tarihsel faaliyetlerinin anlamını ve önemini hiç takdir etmez. Sonuç olarak, bazı burjuva tarihçileri, işçi sınıfı hareketini, hatta çağdaş dönemden önceki hareketi bile, liberalizmin zaferinde bilinçsiz bir araç gibi görürler ve kitlesel işçi örgütlerinin, burjuva partilerine "organik şekilde" tabi olmaları gerektiğini öne sürerler.[15] Bazıları da işçi sınıfı hareketinin doğası gereği sosyalist fikirlere yabancı olduğunu iddia eder.[16] Proletarya ile burjuvazi arasındaki çatışmanın keskinliği yumuşatılır; emekçi halkın kitlesel eylemi, son tahlilde olumsuz değerlendirilir. Belirli burjuva tarihçileri, eylemi, özellikle de grevleri sert bir dille kınar; bazıları, geçmişe dönüp, arzulanan sınıfsal işbirliği, evrensel "barış ve ilerleme örnekleri saptamak" için işçi sınıfı hareketinin tarihini tahrif etmeye çalışır.[17] Burjuva tarih yazıcılığındaki Commons-Wisconsin eğilimi, işçi sınıfının (yani yalnızca vasıflı işçilerin) çıkarları ile burjuvazinin çıkarlarının aynı olduğunu kanıtlamak için her yola başvurur.[18]

Burjuva tarih yazıcılığı, emperyalist sistemin varoşlarında proletaryanın doğuşu ve işçi sınıfı hareketinin büyümesi konusunda açıkça çarpıtılmış bir tablo

13 V. İ. Lenin, "Materyalizm ve Ampiryo-Kritisizm", *Toplu Yapıtlar*, C. 14, Progress Publishers, Moskova, 1962, s. 342.

14 Örneğin, bkz. *Revolutionary Russia*, haz. Richard Pipes, Harvard University Press, Cambridge (Mass.), 1968.

15 Örneğin, bkz. G. Mann, *The History of Germany since 1789*, New York-Washington, 1968.

16 Örneğin, bkz. E. P. Thompson, *The Making of the English Working Class*, Londra, 1963; J. Weinstein, *The Decline of Socialism in America, 1912-1925*, New York-Londra, 1967.

17 Örneğin, bkz. Graham Adams, *Age of Industrial Violence. 1910-1913*, New York-Londra, 1966.

18 Bkz. John R. Commons ve bşk., *a.g.y.*; Ph. Taft, *a.g.y.*

çizer. Bazı burjuva emek tarihçileri, Latin Amerika proletaryasını bir tür ayrıcalıklı grup gibi sunar, ayırt edici özelliklerini şişirir, doğası gereği Marksizme yabancı ilan eder, "apolitik" ve pragmatist felsefesiyle Gompers'çı sendikacılığın Latin Amerikalı işçiler üzerindeki etkisini göklere çıkarır. Latin Amerika işçi sınıfı hareketinde solcu eğilimlerin önemini sıklıkla olabildiğince abartır. Burjuva tarih yazıcılığı, Asya halklarının 1905-1917 arası verdikleri mücadeleyi anlatırken, işçileri, genel emekçi halk kitlesinden ayrı bir sınıf olarak göstermemeye sıklıkla özen gösterir. Büyük çaplı proleter eylemlerini genel tablodan, bütünlüğünden soyutlar; aslında, işçi sınıfı hareketinin bizatihi varlığını görmezden gelir. Üstelik çoğunlukla bu eylemler, ulusal kurtuluş hareketiyle bağlantılı değilmiş gibi görüldüğü için, Asya halklarının kurtuluş mücadelesinde proletaryanın oynadığı rol küçültülür ya da gizlenir. Burjuva tarih yazıcılığı, Afrika'da yeni gelişen işçi hareketine hak ettiği dikkati göstermez.

Kullandığı kavramların tüm çeşitliliğine rağmen, genellikle sosyal reformcu tarih yazıcılığı, işçi sınıfının toplumsal-siyasal rolünün 1905-1917 arası artmasının ve kurtuluşçu bir hareket niteliği kazanmasının doğal ve mantıklı olduğu gerçeğinden yola çıkar. Bununla birlikte, sosyal reformcular, proletaryanın çıkarlarının tüm ülkelerde belirli ortak özellikler taşıdığını kabul etmelerine karşın, yine de dünya işçi sınıfı hareketini, farklı ulusal emekçi gruplarınca yürütülen mücadelenin salt genel bir toplamı olarak görürler. Farklı ülkelerde, örneğin Britanya'da ve Kıta Avrupası'nda, Batı ve Doğu Avrupa'da, Rusya'da ve başka ülkelerde işçilerin deneyimini ve ayırt edici doğasını karşı karşıya koymak hem burjuva hem de toplumsal reformcu tarih yazıcılığının tipik yaklaşımıdır. Tüm dünyada emekçilerin temel çıkarlarının özdeşliği açıkça önemsizleştirilir ve proletaryanın mücadelesinin gelişimindeki kilit ortak özellikler yuvarlak sözlerle geçiştirilir.

Sosyal reformcuların birçoğu, işçi partilerinin faaliyetlerini incelerken, emekçilerin kitlesel hareketini ya da içinde bulundukları sosyoekonomik durumu hakkıyla dikkate almadıkları için, siyasal mücadelede proletaryanın gücünü yalnızca temsilî organlar için yapılan seçimlerdeki başarıyla, bu organlarda işçi temsilcilerinin olumlu eylemleriyle ve "yukarıdan" yürütülen reformlarla ölçer. Sosyal reformcu yapıtlarda, parlamentoyu devrimci amaçlarla kullanma olasılığına inançsızlık, hatta bu amaçların reddi göze batar. Örneğin, Avusturyalı Sosyalist Christian Broda bir tür "toplumsal yasa" bile geliştirmiştir; buna göre, "ilk başta devrimci olan herhangi bir hareketle, toplumun devrimci dönüşümü gerçekleştirme yeteneği, o hareketin siyasal gücünün artmasıyla doğru orantılı olarak azalır".[19]

Sosyal reformcular, kitlelerin ilk örgütlenmesini, aldıkları siyasal eğitimin ilk aşamalarını, parlamenter mücadeleyi ve reformları, 1905-1914 arası döne-

19 Christian Broda, "Wie lernt man aus der Geschichte?", *Die Zukunft*, Sayı 23/24, 1968, s. 34.

min en yüksek başarısı olarak, burjuva hukukunu çiğneyen kitlesel eylemi ise bir anomali olarak, yetkililerin "ödünsüzlüğü"yle, "acımasızlığı"yla ve kitlelerin "sorumsuzluğu"yla açıklanabilecek ama mazur gösterilemeyecek şekilde doğal rotadan bir sapma olarak görürler. Ayrıca, reformlar için siyasal mücadele ve ekonomik eylemler çoğunlukla paralel, neredeyse birbirinden ayrı çizgiler olarak yorumlanır. Sosyal Demokrasinin ideolojik ve teorik gelişmesi, yeni fikirlerin ve kavramların ortaya çıkması, sosyalist düşünce içindeki farklı eğilimlerin çekişmeleri, kitlesel mücadeleden, hatta işçi partilerinin siyasal faaliyetlerinden soyutlanarak, ne izi sürülüp herhangi bir nedene dayandırılabilen ne de pratikte doğrulanabilen liderlerin yaratıcı hayal gücünün oyunu olarak tahlil edilir ve değerlendirilir. İdeolojinin göreli bağımsızlığı, mutlakmış gibi sunulur; aynı zamanda da proletaryanın pratik sınıf mücadelesine ve bundan gelen geribildirime olan bağımlılığı hafife alınır ya da görmezden gelinir.

Sonuç olarak, sosyal reformcu tarih yazıcılığı, 1905-1917 arası oluşan devrimci yükselişin gücünü küçümser ve içeriğini çarpıtır. 1905-1914 arası mücadelenin nesnel koşullarında meydana gelen önemli değişiklikleri ve o dönemde emekçilerin yüz yüze oldukları görevleri hiç dikkate almadan, 1905-1914 dönemini, barışçıl denilen önceki dönemin devamı olarak görür. İşçi sınıfının rolündeki büyümeyi, kapitalist çerçeve içinde reformlar ve daha iyi koşullar için daha güçlü bir çabaya girişmesine indirger; işçi sınıfı hareketini sosyal reformcu gibi resmeder; devrimci eğilimlerin doğal güçlenmesini yadsır; bunları, yalnızca münferit ülkeler ya da bölgeler için önem taşıyan yerel olgular gibi gösterir.

Buna karşılık, aşırı solcular ve işçi sınıfını da etkileyen küçük burjuva devrimci anlayışın çeşitli savunucuları ise yalnızca proletarya ile egemen sınıfların daha keskin çatışmalarına dikkat ederler; bunların birçoğu, emekçi halkın gündelik mücadelesini, güçlenen örgütlenmesini ve siyasal bilincini hafife alır ya da görmezden gelir. İşçi sınıfı ile diğer tüm emekçi halk katmanlarını ve devrimci eylemin ön safındakiler ile diğer işçileri karşı karşıya koymak, ultra solcu yazarların tipik tutumudur. Bu, emekçi kitlelerin tarihte üstlendikleri rolü hafife almanın, onların devrimci potansiyeline inanmamanın bir işaretidir.

Ne burjuva ne sosyal reformcu ne de ultra solcu eğilim, uluslararası proletaryanın 1905-1917 arası mücadelesinin niteliğini, gelişimini ya da amaçlarını doğru belirleyebilir. Söz konusu dönemdeki işçi sınıfı hareketine yönelik yaklaşımları ve değerlendirmeleri farklı olmasına karşın, bunların hiçbiri gerek işçi sınıfının sahici toplumsal-siyasal rolünü gerekse Rusya'da emperyalizm zincirinin kırılmasına ve çağdaş dönemin açılmasına zemin hazırlayan tarihsel mücadelesinin anlamını ve önemini saptayamaz.

Leninizmin gelişmesine ve Rusya'da Lenin ile Bolşeviklerin, başka ülkelerde ise devrimci Sosyal Demokratların faaliyetlerine ilişkin değerlendirmelerdeki

çarpıtmalar özellikle belirgindir. Çok az istisna sayılmazsa, burjuva tarih yazıcılığı, Leninizmin ve Bolşeviklerin faaliyetlerinin uluslararası önemini inkâr eder; devrimci Sosyal Demokratların İkinci Enternasyonal'in tarihinde oynadıkları rolü genellikle kötüler. Uluslararası işçi sınıfı hareketindeki devrimci eğilimin 1905-1917 arası gösterdiği büyümenin derin köklerini ve kaçınılmazlığını göz ardı eder. Devrimci örgütlerin (yalnızca Bolşevik olanların değil, Birleşik Devletler'deki IWW gibi diğerlerinin de) tarihine zehir zemberek saldırılar yöneltir.[20] Burjuva tarihçilerin önemli sayılabilecek yapıtları bile, çağdaş döneme girilirken işçi sınıfı hareketinde yaşanan ideolojik ve siyasal mücadeleyi çarpıtarak, ya merkezciler ile devrimci Sosyal Demokratların birleşmesine ya da devrimci Sosyal Demokratlar ile anarkosendikalistlerin kavuşmasına indirger. Bilimsel bir eleştiriyi hak etmeyecek pespaye antikomünist literatür, burjuva tarih yazıcılığının 1905-1917 arası işçi sınıfı hareketine yönelik bu bakışını sıklıkla kopya eder.

Sosyal reformcular, Leninizmi Rus Marksizminin basit bir sürümü olarak görürler, tıpkı Menşevizme uyguladıkları muameleye tabi tutarlar ve Lenin'in fikirlerinin hem uluslararası köklerini hem de uluslararası önemini inkâr ederler. Leninizme layık gördükleri biricik ayırt edici özellik, güya "ultra solcu" olduğu ya da Marksizm ile Blankiciliğin ve Rus Narodnik hareketinin gözle görünür bir iç içe geçmişliğini temsil ettiğidir. Bu yolla, Lenin'in fikirleri ile Marx'ın ve Engels'in fikirleri çarpıştırılır; Leninizm, Marx'ın ve Engels'in öğretisinin daha ileri gelişmiş biçimi olarak değil, ondan bir sapma olarak yorumlanır. Sosyal reformcuların kanısına göre, Leninizmin böyle popüler olmasını sağlayan, Rusya'nın geri kalmışlığı, yoksulluğu, hak yoksunluğu ve Rus emekçi kitlelerin umutsuz durumudur. Böyle iddialar, "daha uygar" ülkelerin proleter hareketi için Leninizmin kabul edilemez olduğunu kanıtlamak amacıyla kullanılır. Ayrıca, Lenin'in çizgisinin o zamanki Rus devrimci hareketinin bile olanaklarına ve gereksinimlerine uygun olmadığını öne sürme bahanesi olarak, 1905-1907 devriminin yenilgisi de kullanılır.

Tüm bunlar, Lenin'in ve Bolşeviklerin faaliyetlerinin taşıdığı uluslararası anlam ve önemin göz ardı edilmesi anlamına gelir; bunu pekiştirmek için de Lenin'in ve Bolşeviklerin İkinci Enternasyonal'de ve Uluslararası Sosyalist Büro'da üstlendikleri gerçek rol sıklıkla hoyratça çarpıtılır.[21]

Uluslararası işçi sınıfı hareketini Bolşevik Partisi'nin deneyiminden dışlayan sosyal reformcular, İkinci Enternasyonal'in Stuttgart, Kopenhag ve Basel kongrelerinin kararları üzerinde bu partinin açık ve hatırı sayılır etkisini "görmezden gelir" ya da yuvarlak sözlerle geçiştirirler. Birinci Dünya Savaşı'nın çetin yıllarında Lenin'in önderliğiyle izlenen Bolşevik faaliyetlerinin uluslararası öne-

20 Örneğin bkz. *Science and Society*, Sayı 3, 1964, s. 257-74.

21 Örneğin bkz. R. Schlesinger, "Uluslararası Sosyalist Büro'nun Bir Üyesi Olarak Lenin", *Soviet Studies*, C. XVI, Sayı 4, Nisan 1965.

mini inkâr edemezler. Ama o zaman bile, Bolşeviklerin önderliğindeki devrimci eğilime hak ettiği değeri vermezler; gerçeklere aykırı olarak, uluslararası işçi sınıfı hareketindeki bölünmenin "suç"unu devrimci eğilime yüklerler. Sosyal reformcular, devrimci Sosyal Demokratların proletaryanın çıkarlarını en tam ve en tutarlı şekilde dile getirdikleri gerçeğini örtbas ederler. Sosyal Demokrasideki devrimci eğilimin kökenini ve kitle tabanını görmezden gelirler;[22] çoğu kez de bu eğilimin faaliyetlerini, kitlesel mücadeleyle, Sosyal Demokrat partilerin çalışmalarıyla hiçbir bağlantısı olmayan salt teorik bir faaliyet gibi görürler. Devrimci Sosyal Demokrasinin tarihi, sıklıkla, aşırı solcuların faaliyetlerine çok yakınmış ya da özdeşmiş gibi ele alınır; ultra solculuğun Marksist sürümü ya da solcu Marksizm olarak betimlenir. Aynı zamanda da o dönemin "Marksizm"indeki merkezci ve sağcı revizyonist eğilim, ana akımmış gibi sunulur. Yeri gelmişken, bu ve başka meselelere ilişkin olarak burjuva ve sosyal reformcu literatür arasında genellikle açık seçik bir ayrım bulunmadığı söylenmelidir; bunlar arasındaki kavram alışverişi pek verimlidir.

Sosyal reformcu tarih yazıcılığı (bu akımın bazı temsilcileri, revizyonistler dâhil sağcı Sosyal Demokratlara, diğerleri ise merkezci çizgiye daha yakın bir tutum içindedir), 1905-1914 arası proleter partilerinin teorisinde ve pratiğinde Marksizmden hiçbir sapmanın, emekçi halkın çıkarlarını kararlılıkla ve ısrarla savunmaktan hiçbir sapmanın olmadığını öne sürer. Sosyal reformcular, Marksizm ile oportünizm arasında, işçi sınıfının çıkarları ile Sosyal Demokrat partilerin seçkinlerince gitgide daha açıkça izlenen oportünist çizgi arasında giderek büyüyen farklılıkları görmezden gelir ya da yuvarlak sözlerle geçiştirirler.

Bernstein ile izleyicilerinin revizyonist, Kautsky ile izleyicilerinin ise merkezci oldukları şeklindeki görüşü terk etme yönünde açıkça güçlenen bir eğilim vardır. Tüm bu çabalar, Marksizm ile oportünizm arasındaki farklılıkları geriye dönük olarak törpülemeye yardımcı olur; oportünizmi Marksizme dâhil etmek için, Marksizmin "çeşitliliği" gerekçe olarak kullanılır.

Sosyal Demokrat hareket içindeki derin ve keskin farklılıkları yuvarlak sözlerle geçiştiren, devrimci Sosyal Demokratların sağcılara ve merkezcilere karşı verdikleri mücadelenin dayandığı ilkenin temelini yadsıyan sosyal reformcu tarih yazıcılığı, aynı zamanda da o dönemde devrimci eğilimin önayak olmasıyla kitlelerin kazandıkları en önemli başarıların onurunu sağcılara ve merkezcilere vermeye çalışır. Bazı yazarlar, revizyonistlerin ve diğer sağcı Sosyal Demokratların mirasını, bugünkü "demokratik sosyalizm"in doğrulayıcısı olarak görürler; bazıları ise tüm eğilimleri "bütünleştirme"de, birleştirmede sergiledikleri yetenekten dolayı merkezcileri yücelterek, o türden "birlik" ile devrimci ilkeliliği karşı karşıya koyarlar. İşçi sınıfı hareketinin tarihini tahrif ederek

22 Örneğin bkz. G. Lefranc, *Le mouvement socialise sous la Troisième République* [Üçüncü Cumhuriyet'te Sosyalist Hareket] *(1875-1940)*, Payot, Paris, 1963; J. Weinstein, *a.g.y.*

kendi ideolojik ve siyasal tutumlarını modernleştirmek ve güçlendirmek için sosyal reformcularca girişilen çabalar açıkça giderek sıklaşıyor.

Solcu tarih yazıcılığı, anarşizme ve anarkosendikalizme özel bir dikkatle eğilerek, 1905-1917 arası uluslararası işçi sınıfı hareketinde bu akımların rolünü ve önemini abartır. Bazı yazarlar, anarşizmin ve anarkosendikalizmin Leninizmden çok daha devrimci olduğunu öne sürerler. Bolşevikleri ve diğer devrimci Sosyal Demokratları, Sosyal Demokrat hareketteki değişik, oportünist eğilimlerle aynı kefeye koyarak, hiç ayrım gözetmeden eleştirirler. Başka bazı yazarlar ise Leninizmi, Bolşevikleri ve diğer devrimci Sosyal Demokratları, bir tür aşırı solculuğun temsilcileri ilan edip, anarşizme ya da anarkosendikalizme yakın bir noktaya iterler.

1905-1917 arası uluslararası işçi sınıfı hareketini inceleyen tarih yazıcılığında, 1905-1907'deki Rus halk devrimiyle, militarizme ve savaşlara karşı mücadelede uluslararası işçi sınıfı dayanışmasıyla, İkinci Enternasyonal'in çöküşüyle, Birinci Dünya Savaşı sırasında devrimci hareketin büyümesiyle ve Rusya'daki Şubat 1917 burjuva demokratik devrimiyle ilgili değerlendirme üzerindeki tartışma devam ediyor.

Burjuva tarih yazıcılığı, Rusya'daki iki burjuva demokratik devrimine yönelik yaklaşımında belirli ortak özellikler sergiler; emperyalizmden, sınıfsal güçlerin saflaşmasındaki değişimden ve proletaryanın önder rolünden kaynaklanan temelde yeni niteliği gerektiği gibi dikkate almaksızın, bu iki devrimi açıkça geçmişteki burjuva devrimlerinin ölçülerine vurarak değerlendirir. 1905-1907 devrimi söz konusu olunca, bazı burjuva tarihçileri, böyle bir devrimin meydana geldiğini bile sorgular. O dönemdeki gelişmeleri, "yukarıdan" belirli dönüşümlerin yapıldığı ve kitlesel huzursuzluğun şiddetlendirdiği bir süreç olarak yorumlarlar. Bu Rus devrimlerinde işçi sınıfının oynadığı rolü tamamen kötüleme ve burjuvazi ile aydın zümresinin rolünü abartma çabası içindeki bazı burjuva tarihçileri, bu ikinci kategoridekileri "sınıflar üstü bir güç" olarak ilan ederler. Proletaryanın sergilediği siyasal bilinç ve örgütlülük düzeyini, özellikle de gösterdiği siyasal eylemliliğin önemini küçümserler. İşçilerin çıkarlarını ve faaliyetlerini yalnızca ekonomik mücadeleye indirgerler. Köylüleri, örgütlenmesi mümkün olmayan, bütünüyle tutucu, siyasal açıdan kayıtsız bir kitle olarak resmederler. Emekçilerin Aralık 1905'teki silahlı eylemlerini, sonraki ayaklanmaları ve halkın Şubat 1917'deki patlayan hoşnutsuzluğunu, kendiliğinden gelişen ve genellikle üzücü "anomaliler" olarak gösterirler. Burjuva yazarları, 1905-1907 devriminin ve 1917 başındaki devrimin itici güçlerine ilişkin bu tür değerlendirmelerden yola çıkarak, devrimci partilerin hiçbir tabanının, kitlelerle hiçbir bağının olmadığı, kitlesel hareketin gelişmesi üzerinde hiçbir etkilerinin bulunmadığı yargısına varırlar. Bolşeviklerin hem 1905-1907'de hem de Şubat 1917'de üstlendikleri rolü özellikle kaba şekilde kötüler ve çarpıtırlar. Çoğunlukla bu tür çalışmaların amacı, Rus özgürlük hareketinin 1905-1907'deki "kostümlü

prova"dan Ekim 1917'deki zafere giden ana yönünü saptamak değil, Rusya'daki bir burjuva demokratik devrimini yapay olarak diğerinin karşısına ve özellikle de her ikisini Ekim Devrimi'nin karşısına koymaktır. Yaklaşımları ve değerlendirmeleri arasındaki tüm farklılıklara karşın, burjuva tarihçilerinin çoğu, Rus devrimlerinin mantıksal mahiyetini sorgular, "tesadüfi" olduklarını öne sürer, örgütsüz, "kendiliğinden" yanlarını abartıp, uluslararası önemini lekeler ya da inkâr eder, Rusya'daki ve diğer ülkelerdeki devrimci güçler arasında kurulan uluslararası güç birliğini ve dayanışmayı örtbas eder.

Burjuva tarih yazıcılığı hem emekçi halkın militarizme ve savaşlara karşı 1905-1917 arasında yürüttüğü mücadeledeki uluslararası dayanışmayı hem de o mücadelenin anlamını ve önemini göz ardı eder. O dönemdeki uluslararası ilişkiler üzerinde kitlelerin yarattığı etkiyi ve Birinci Dünya Savaşı sırasında yükselen kitlesel savaş karşıtı eylemin uluslararası devrimci mahiyetini "görmezden gelir" Yine de bazı burjuva tarihçileri, İkinci Enternasyonal'in çöküşünün altında yatan nedenlere ilişkin Marksist değerlendirmeyi doğrular (R. Fester, L. Lorwin).

Sosyal reformcu tarih yazıcılığı, Rusya'daki ilk iki devrimin tarihsel gerekliliğini kabul etmesiyle burjuva tarih yazıcılığından ayrılır. Rusya halklarının çarlık yönetiminden kurtulmak için verdikleri mücadeleye sıcak bakar. Bununla birlikte, sosyal reformcular da 1905-1907 ve Şubat 1917 devrimlerini yeni türden burjuva demokratik devrimler olarak görmeyi başaramazlar. Bu devrimlerin itici güçleri konusunda sosyal reformcularca yapılan değerlendirmeler, burjuva tarihçilerinin görüşleriyle çoğu kez örtüşür: Proletaryanın hegemonyası reddedilir, siyasal rolü, bilinci ve örgütü kötülenir, işçi sınıfı ile köylüler arasında birlik kurulması olanakları çarpıtılır ve bunun devrimci potansiyeli küçümsenir. Burjuvazinin rolünü ve yeteneklerini abartmaya, o sınıfı destekleyen Menşevik çizgisini haklı göstermeye yönelik bir eğilim vardır. Sosyal reformcu tarih yazıcılığı, Menşeviklerin özellikle Sovyetlerde ve diğer emekçi halk örgütlerinde üstlendikleri rolü yüceltir. Aynı zamanda, Bolşevik faaliyetlerinin önemini çarpıtarak yansıtır. Sosyal reformcuların kitlelerin silahlı eylemine karşı benimsedikleri olumsuz tutum, başka şeyler yanında, bu eylemin getirdiği ölümlerden dolayı hem çarlık rejimini hem de Bolşevikleri suçlamalarında yansımasını bulur.

Sosyal reformcular, 1905-1907 ve Şubat 1917 devrimlerinin kazandırdığı deneyimin ve verdiği derslerin Batı Avrupa ve Birleşik Devletler işçi sınıfı hareketi açısından taşıdığı önemi kabul etmeye yanaşmazlar. Hatta bazıları, o dönemdeki uluslararası işçi sınıfı hareketinin tarihinden bu Rus devrimlerini bütünüyle dışlarlar. Aynı zamanda da başka ülkelerdeki emekçi halkın Rusya'daki devrimci hareketle uluslararası dayanışmasının siyasal mahiyetini fiilen göz ardı ederler.

Sosyal reformcu tarih yazıcılığı, 1905-1917 arasında işçi sınıfının militarizme ve savaşlara karşı verdiği mücadeledeki barışçı eğilimleri vurgular ve abartır. Sosyal reformcular, Birinci Dünya Savaşı'nda izlenen oportünist politikayı

aklamaya çalışırlar, İkinci Enternasyonal'in çökmesinin önemini inkâr eder ya da küçümserler, bunun sorumluluğunu emekçi kitlelere yükler ve uluslararası işçi sınıfı hareketindeki bölünmeden dolayı Bolşevikler ile diğer devrimci Sosyal Demokratları suçlarlar. Gerçeklere aykırı olarak, Birinci Dünya Savaşı başlarken Sosyal Demokrat partilerden çoğunun liderlerinin farklı şekilde hareket edemeyeceğini, çünkü işçi örgütlerini yıkımdan kurtarmanın güya başka bir yolunun olmadığını iddia ederler. İşçi sınıfı hareketindeki yükselişe rağmen ve emekçi halkın savaşa karşı savaşmaya hazır olduğunu eylemleriyle kanıtlamasına rağmen, sosyal reformcuların birçoğu, milliyetçilik dalgasının kitlelerin iliklerine kadar işlediğini, öyle ki onları savaş çığırtkanlarına karşı çıkmaya ikna etmenin kesinlikle imkânsız olduğunu öne sürer. Üstelik bazıları, Sosyal Demokratların savaş ödenekleri lehine oy vermelerinin ve Sosyal Demokrat liderlerin emperyalist hükümetlerde bakanlık görevi kabul etmelerinin doğru, hatta kahramanca adımlar olduğunu bile iddia ederler.

Oportünizm ile emperyalizm arasındaki ittifakı aklayan sosyal reformcu tarih yazıcılığı, devrimci Sosyal Demokratların, Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra kendi parti liderlerinin sosyal şovenist çizgisini izlemeyi reddetmelerini kınar. Dönemin en büyük işçi partilerinin liderlerinden çoğunun açıkça emperyalistlerin safına geçmesini değil, devrimci Sosyal Demokratların o dönemde zorunlu bir adım olarak oportünistlerden kopma politikası izlemelerini, proletaryanın temel çıkarlarını savunmak için bağımsız devrimci işçi sınıfı örgütleri kurmalarını, işçi sınıfı hareketindeki tarihsel bölünmenin asıl nedeni olarak gösterir.[23] Çoğu kez, sağ ile solu birleştirip işçi sınıfı hareketinin bütünlüğünü sağlama yönündeki (gerçekte ise sağın sol üzerinde tahakküm kurmasını amaçlayan) ısrarlı merkezci çabalara yapılan atıfların arkasına gizlenilerek neden ile sonucun böyle tersine çevrilmesi, çağdaş dönemin arifesinde uluslararası işçi sınıfı hareketi tarihinin tahrif edildiği kaba ve tehlikeli bir çarpıtma örneğidir. Bu hilenin güttüğü siyasal amaç, yalnızca bugünkü sosyal reformculuğun atalarını temize çıkarmak değil, aynı zamanda, işbirliğine ilişkin olarak defalarca yapılan komünist tekliflerin çağdaş Sosyal Demokrasinin birçok liderince reddini, böyle bir işbirliği için ileri sürülen kabul edilemez sosyal reformcu koşulları ve uluslararası işçi sınıfı hareketindeki, birçok ülkenin de işçi sınıfı hareketindeki bölünmeyi devam ettirmeye yönelik çabaları onaylamaktır.

Uluslararası işçi sınıfı hareketi hakkında yazan sosyal reformcu yazarlar, Leninizmin tarihine ve teorisine ilişkin kendi yanlış yorumlarını sunarlar; Lenin'in sözlerini çarpıtmaya çalışırlar ve onun öğretisini yalnızca 20. yüzyılın ilk yirmi yılıyla, yalnızca Rusya'yla ya da geri kalmış ülkelerle sınırlı tutarlar. Çarpıttıkları Lenin'in fikirleri ile bugünkü uluslararası komünist hareketin fikirlerini karşı karşıya getirmeye kalkışırlar.

23 Örneğin bkz. G. D. H. Cole, *Communism and Social Democracy. 1914-1931*, Macmillan, Londra, 1958; J. Braunthal, *a.g.y.*, C. I-II.

Ultra solcu tarih yazıcılığı, genellikle inandırıcı olmayan ve pişkin bir yaklaşımla tarihi yalnızca geçmişin siyaseti gibi göstermeye çalışarak alacalı görüşler içeren bir tablo sunar. 1905-1907 ve Şubat 1917 Rus devrimlerini yalnızca silahlı mücadele, gerilla eylemi vb. gibi resmederek, bu devrimlerin sicilini çarpıtır. Solcular hem emekçi halkın 1905-1914 arası uluslararası dayanışmasını hem de savaş karşıtı kitlesel eylemi ve antimilitarist Sosyal Demokrat çabaları küçümserler. İkinci Enternasyonal'in çöküşünü, işçi sınıfı hareketi içindeki tüm eğilimlerin dağılması olarak sunarlar ki bu hiç doğru değildir. Enternasyonal'in çöküşünde oportünistlerin sorumluluğunu hafifletirler ve işçi sınıfı hareketinin 1914 öncesi elde ettiği her türlü kazanımı yadsımak için bizatihi bu çöküşü bir gerekçe olarak kullanırlar. Solcular, 1905-1917 arası devrimci hareketi yalnızca anarkosendikalist isyan ruhunun başlangıcı olarak ya da Troçkist "dünya devrimi"nin tohumu olarak görürler. Aynı zamanda da oportünizmin etkisini büyük gösterirler. Çok zaman işçi sınıfının devrimci doğasına inancın kaybolmasına yol açan bu yaklaşım ise, bugünkü solcularca, Marksizm-Leninizme ve komünist harekete karşı verdikleri mücadelede kullanılır.

Marksist-Leninist tarihçilik, 1905-1917 uluslararası işçi sınıfı hareketine ilişkin burjuva, sosyal reformcu ve ultra solcu literatüre karşı çıkar.

Lenin, Ekim 1917 Sosyalist Devrimi'nin hemen öncesinde uluslararası işçi sınıfı hareketinin gelişmesine Marksist yaklaşımın sağlam bir temelini attı. Lenin'le ve yoldaşlarıyla eş zamanlı olarak, birçok ülkenin seçkin devrimci Sosyal Demokratları da (Karl Liebknecht, Paul Lafargue, Rosa Luxemburg, Franz Mehring, Julian Marchlewski, Anton Pannekoek, Herman Gorter, Theodore Rothstein vb.) bu Marksist anlayışı geliştirdiler.

Lenin'in katkısı özellikle büyüktü. Lenin'in o dönemdeki uluslararası işçi sınıfı hareketine ilişkin Marksist anlayışı geliştirme çabası en tutarlı, en kapsamlı ve en derin çabaydı. Lenin'in uluslararası işçi sınıfı hareketi tarihine ilişkin anlayışının öne çıkan özellikleri, söz konusu dönemi ele alan Marksist-Leninist tarih yazıcılığında daha da geliştirildi.

Sovyet ve yabancı Marksist uzmanlar, işçi sınıfının artan rolünü, bu sınıfın çıkarları ile burjuvazinin çıkarları arasında derinleşen zıtlığı, emperyalizm altında sınıf mücadelesinin iyice şiddetlenmesini, eşit olmayan ve her zaman düz bir çizgi izlemeyen ilerleme sürecine rağmen proletaryanın faaliyet, bilinç ve örgütlenme düzeyindeki yükselmenin ve tüm uluslararası işçi sınıfı hareketinde gözlenen aralıksız büyümenin mantıksal niteliğini kanıtlamışlardır. Ayrıca, öznel faktörün (1917'de çağdaş dünya devrimci sürecini harekete geçiren devrimci güçlerin) olgunlaşması da adım adım izlenmiştir. Dünya devrimci hareketinin merkezinin Rusya'ya kaymasına yol açan Rus proletaryasının devrimci eylemine, Ekim sosyalist devriminin ilk perdesi olarak gerçekleşen iki Rus burjuva de-

mokratik devrimine ve bu örnekle, işçi sınıfının dünya çapında özgürlük misyonuna ışık tutulmasına özel bir dikkat gösterilmiştir.

Tarih, sınıf mücadelesinin gitgide yatıştığını, uzlaşmaz sınıfların işbirliğine girdiğini ve kapitalizmin giderek sosyalizme dönüştüğünü öne süren sosyal reformcu kavramları çürütüyor. Proletaryanın sınıf mücadelesine, dünyanın devrimci dönüşümünde işçi sınıfının belirleyici rolüne, yeni türden devrimci işçi sınıfı partileri kurmak ve bunları güçlendirmek gerektiğine, demokratik devrimlerin sosyalist devrimlere evrilmesinin kaçınılmaz olduğuna, proletaryanın gerçek siyasal iktidarını kurmak gerektiğine ilişkin Marksist-Leninist öğretiyi doğruluyor. 1905-1917 arası yaşanan gelişmeler, o dönemdeki uluslararası işçi sınıfı hareketi, yalnızca Ekim Devrimi'ni öncelemekle kalmadı, tarihsel açıdan onun zeminini de hazırladı. Bunların tarihteki yerini ve günümüz dünyasındaki önemini belirleyen işte budur.

Marksist-Leninist tarih yazıcılığının gösterdiği gibi, işçi sınıfı partileri ve diğer proleter örgütleri, tüm İkinci Enternasyonal, 1905-1914 arası kazandıkları başlıca başarıları, Marksizmi geliştiren, proletaryanın yeni görevlerine Marksist bir çözüm bulan, yeni mücadele yollarına işaret eden ve devrimci bir çizgi geliştiren devrimci eğilime borçludur. Emperyalist direnişe ve oportünist sabotajlara rağmen işçilerin başarıdan başarıya koşmalarına ve genelde proleter hareketini genişletmelerine olanak sağlayan işte buydu. Sağlam devrimci Sosyal Demokratların sayısının az olmasına karşın, işçilerin temel çıkarlarını savunan devrimci eğilim 20. yüzyıl başındaki uluslararası işçi sınıfı hareketinin önder yaratıcı gücüydü. Marksist araştırmacıların kanıtladıkları gibi, Leninizmin gelişmesi ve Rusya'da yeni türden devrimci işçi sınıfı partisinin kurulması, 1905-1917 arası uluslararası işçi sınıfı hareketinin en yüksek başarısıydı.

Yalnızca İkinci Enternasyonal'in çöküşünden değil, uluslararası işçi sınıfı hareketinin bölünmesinden de, proletaryanın yaklaşan devrimlere hazırlanmasını köstekleyen, açıkça emperyalizmin safında yer alan, Marksizme, Enternasyonal'e ve işçi sınıfının temel çıkarlarına ihanet eden oportünistlerin, revizyonistlerin ve merkezcilerin tamamen sorumlu olduğunu Marksist-Leninistler ortaya koymuşlardır. Hareketin tarihsel geçmişinin Marksist-Leninist tarih yazıcılığınca doğru yorumlanması, tüm devrimci güçlerin birliğini sağlamaya, insanlığın karşı karşıya olduğu kilit sorunlara çözüm getirmeye yönelik ideolojik ve siyasal mücadelede önemli rol oynar.

Toplum donmuş değildir, yaşamın yürüyüşü her on yılla birlikte daha da hızlanıyor; gelişmelerin içeriği, biçimi ve ardışıklığı gitgide karmaşıklaşıyor. Rusya'da fiilen 1917'de başlayan toplumsal yenilenme o zamandan beri birçok ülkeye yayılmıştır. Sonuç olarak, 1917'den bu yana geçen altmış küsur yılda dünyadaki durum öylesine köklü değişim geçirmiştir ki, proleter devrimciler artık yeni bir tarihsel gerçeklikle uğraşıyorlar. İnsanlığın tüm kazanımlarını

özümseyen ve Komünistlerce yaratıcı bir ruhla geliştirilmekte olan Marksizm-Leninizm, eylemlerinde onlara kılavuzluk etmektedir.

• • •

Kaynaklar. 1905'ten 1917'ye uluslararası işçi hareketinin belli başlı yönleri şu yapıtlarda geniş olarak ele alınmıştır:

—Burjuva yazarlara ait yapıtlar: J. Commons ve başkaları, *History of Labor in the United States*, C. 1-4, New York, 1918-1935; E. Morel, *The Black Man's Burden*, Manchester, Londra, 1920; E. Rikli, *Der Revisionismus*, Zürih, 1936; L. Lorwin, *The International Labor Movement*, New York, 1953; L. Reichhold, *Europäische Arbeiterbewegung*, C. I, Frankfurt a/M., 1953; J. Joll, *The Second International. 1889-1914*, New York, 1956; J. Maitron, *Syndicalisme révolutionaire et communisme*, Paris, 1968; H. Simons ve R. Simons, *Class and Colour in South Africa. 1850-1950*, Harmondsworth, 1969; M. Derber, *The American Idea of Industrial Democracy. 1865-1965*, New York, 1970; J. H. M. Laslett, *Labor and the Left. A Study of Socialist and Radical Influences in the American Labor Movement. 1881-1924*, New York-Londra, 1970; S. B. Choudhary, *Peasant and Workers' Movement in India (1905-1929)*, Yeni Delhi, 1971.

—Sosyal reformcu yazarlara ait yapıtlar: Sidney ve Beatrice Webb, *The History of Trade Unionism*, Londra, 1902; M. Dommanget, *Histoire du Premier Mai*, Paris, 1953; G. D. H. Cole, *A History of Socialist Thought*, C. III, *The Second International. 1889-1914*, Kısım 1-2, Londra, 1956; P. van der Esch, *La Deuxième Internationale. 1889-1923*, Paris, 1957; G. Arfè, *Storia del socialismo Italiano (1892-1926)*, Torino, 1977; J. Braunthal, *Geschichte der Internationale*, C. I-II, Hannover, 1961-1963; K.-L. Günsche ve K. Lantermann, *Kleine Geschichte der Sozialistischen Internationale*, Bonn-Bad Godesberg, 1977.

İşçi hareketini sosyalist fikirlere yabancı gören yapıtlar; "sınıfsal işbirliği": E. P. Thompson, *The Making of the English Working Class*, Londra, 1963; J. Weinstein, *The Decline of Socialism in America. 1912-1925*, New York-Londra, 1967; G. Adams, *Age of Industrial Violence. 1910-1915*, New York-Londra, 1966.

Latin Amerika işçi hareketinde ultra sol eğilimler: L. Zea, *Dos etapas del pensamiento en Hispanoamerica*, México, 1949; R. Alexander, *Organised Labor in Latin America*, New York, 1965; V. Alba, *Politics and the Labor Movement in Latin America*, Stanford, 1968; aynı yazardan, *Nationalists without Nations*, New York-Londra, 1968.

Asya'daki ulusal kurtuluş mücadelesinde proletaryanın rolü: V. V. Giri, *Labour Problem in India*, Bombay, 1952; G. K. Sharma, *Labour Movement in India. Its Past and Present*, Yeni Delhi, 1971; B. G. de Montgomery, *British and Continental Labour Policy*, Londra, 1923; H. Wilson, *The Relevance of British Socialism*, Londra, 1964; H. W. Laidler, *History of Socialism*, New York, 1968; *The International. A Documentary History*, New York, 1970.

Seçimler ve seçilmiş işçi temsilcilerinin faaliyetleri: C. A. Landauer, *European Socialism. A History of Ideas and Movements from the Industrial Revolution to the First World War and Its Aftermath,* C. 1-2, Berkeley ve Los Angeles, 1959; *Die Sozialdemokratie. Geschichtsabriss und Standortbestimmung,* Hamburg, 1972.

İşçi sınıfı hareketini sosyal reformcu nitelikte gören yapıtlar: H. Pelling, *A Short History of the Labour Party,* Londra, 1961; E. H. Brown, *The Growth of British Industrial Relations. A Study from the Standpoint of 1906-1914,* Londra-New York, 1959; G. Gunnarsson, *Socialdemokratisk idé. Utopism, Marxism, Socialism,* Malmö, 1971; K. Czernetz, *Die Sozialistische Internationale. Idee und Wirklichkeit,* Viyana, 1972.

Emekçi halkın günlük mücadelesine ilişkin aşırı solcu tutumlar: J.-P. Sartre, *Critique de la raison dialectique,* C. I, Paris, 1960; A. Gorz, *Stratégie ouvrière et néocapitalisme,* Paris, 1964; W. Kendall, *The Revolutionary Movement in Britain. 1900-1921,* Londra, 1969; P. N. Stearns, *Revolutionary Syndicalism and French Labour: A Cause without Rebels,* New Brunswick, 1971; H. Marcuse, A. Schmidt, *Existentialistische Marx-interpretation,* Frankfurt a/M., 1972.

Leninizmin ve Bolşevik politikalarının uluslararası önemi üzerine değerlendirmeler: R. Fester, *Die Internationale,* Halle a/S., 1919; O. H. Gankin ve H. H. Fischer, *The Bolsheviks and the World War,* Stanford-Londra, 1940; St. Possony, *Lenin. The Compulsive Revolutionary,* Şikago, 1964; J. Joll, *The Anarchists,* Londra, 1966; L. Schapiro, *The Communist Party of the Soviet Union,* Londra, 1970; L. Derfler, *Socialism since Marx,* Londra, 1973.

Devrimci Sosyal Demokratlar karşısında merkezciler ve anarkosendikalistler karşısında devrimci Sosyal Demokratlar: H. Rothfels, *Marxismus und auswärtige Politik,* Münih ve Berlin, 1922; W. Conze ve D. Groh, *Die Arbeiterbewegung in der nationalen Bewegung,* Stuttgart, 1966; H. B. Davis, *Nationalism and Socialism,* New York, 1967; E. Halévy, *Histoire du socialisme européen,* Paris, 1948.

Leninizm ve Marx-Engels'in öğretisi: *Maxism, Communism and Western Society,* C. 7, New York, 1973; K. Radjavi, *La dictature du prolétariat et le dépérissement de l'Etat de Marx à Lénine,* Paris, 1975; W. Leonhard, *Was ist Kommunism? Wandlungen einer Ideologie,* Viyana, 1976; G. D. H. Cole, *Communism and Social Democracy, 1914-1931,* Londra, 1958; J. Braunthal, *a.g.y.,* C. I; N. Leser, *Zwischen Reformismus und Bolschevismus. Der Austromarxismus als Theorie und Praxis,* Viyana, 1968; *Die Sozialdemokratie. Geschichtsabriss und Standortbestimmung,* Hamburg, 1972; *The Mensheviks in the Russian Revolution,* Londra, 1976.

1905-1914 arası proleter partileri ve emekçi halkın çıkarlarının savunulması: R. Schlesinger, "Uluslararası Sosyalist Büro'nun Bir Üyesi Olarak Lenin", *Soviet Studies,* C. XVI, Sayı 4, 1965; J. Braunthal, *a.g.y.,* C. III, Hannover, 1971;

G. Lefranc, *Le mouvement socialiste sous la Troisième République (1875-1940)*, Paris, 1963; J. Price, *The International Labour Movement*, Londra, 1945; *Ein Leben fur Sozialismus*, Bremen, 1954; D. Ligou, *Histoire du socialisme en France (1871-1961)*, Paris, 1962; W. Eichler, *100 Jahre Socialdemokratie*, Bonn, 1962; L. Valiani, *Questioni di storia del socialismo*, Torino, 1975; F. Manzotti, *Il socialismo reformista in Italia*, Floransa, 1965; H.-Ch. Schröder, *Sozialismus und Imperialismus*, C. I, Hannover, 1968; H. G. Lehmann, *Die Agrarfrage in der Theorie und Praxis der deutschen und internationalen Sozialdemokratie*, Tübingen, 1971.

Sağ ile merkez karşısında devrimci Sosyal Demokratlar ve kitlesel hareketin başarılarında oynadıkları rol: C. E. Schorscke, *German Social Democracy 1905-1917. The Development of the Great Schism*, Cambridge, (Mass.), 1955; A. Kriegel, *Histoire du mouvement ouvrier français 1914-1920*, C. I-II, Paris, 1964; H.-J. Steinberg, *Sozialismus und deutsche Sozialdemokratie*, Hannover, 1969; W. Theimer, *Von Bebel zu Ollenhauer*, Bern, 1957; N. Mackenzie, *Socialism. A Short History*, Londra, 1966; I. Deutschkron ve F. Heine, *The International*, Hannover, 1966; O. Leichter, *Otto Bauer. Tragödie oder Triumph*, Viyana, 1970; A. Ascher, *Pavel Axelrod and the Development of Menshevism*, Cambridge, 1972.

Sağcı Sosyal Demokratların mirası ve bugünkü "demokratik sosyalizm": K. Anders, *Die ersten Hundert Jahre*, Hannover, 1963; J. Droz, *Le socialisme démocratique. 1864-1960*, Paris, 1966; C. Coepske, *Socialismus in Deutschland*, Münih-Viyana, 1970.

Devrimci Sosyal Demokratları aşırı solculuğun bir türü olarak görenler: S. Bernstein, *Lénine et la révolution russe*, Paris, 1971; R. Dutschke, *Versuch Lenin auf die Füsse zu stellen*, Batı Berlin, 1974.

1905-1907 ve Şubat 1917 Rus devrimlerine getirilen burjuva yorumları: Th. H. von Laue, *Why Lenin? Why Stalin? Reappraisal of the Russian Revolution. 1900-1930*, Philadelphia-New York, 1963; S. Harcave, *First Blood. The Russian Revolution of 1905*, New York-Londra, 1964; L. Kochan, *Russia in Revolution 1890-1918*, New York, 1966; M. Wren, *The Western Impact upon Tsarist Russia*, Şikago, 1971; A. Ulam, *Expansion and Coexistence*, New York-Washington, 1974; H. Seton-Watson, *The Decline of Imperial Russia*, Londra, 1952; R. Charques, *The Twilight of Imperial Russia*, Londra, 1958; G. Fischer, *Russian Liberalism. From Gentry to Intelligentsia*, Cambridge, (Mass.), 1958; J. D. Clarkson, *A History of Russia*, New York, 1961; J. Walkin, *The Rise of Democracy in Pre-Revolutionary Russia*, Londra, 1963; G. Katkov, *Russia, 1917. The February Revolution*, New York, 1967; *Revolutionary Russia*, Cambridge, (Mass.), 1968; E. Carr, *1917: Before and After*, Londra, 1969; S. M. Schwarz, *The Russian Revolution of 1905*, Şikago-Londra, 1969; Sh. Galai, *The Liberation Movement in Russia. 1900-1905*, Cambridge, 1973; F. Kaplan, *The Bolshevik Ideology and the Ethics of Soviet Labor*, New York, 1968; R. Laird ve B. Laird,

Soviet Communism and Agrarian Revolution, Harmondsworth, 1970; R. Suny, *The Bacu Commune. Class and Nationality in the Russian Revolution*, Princeton, 1972. Bir eleştiri: P. N. Ziryanov ve V. V. Şelohayev, *Amerikan ve İngiliz Burjuva Tarih Yazıcılığında Birinci Rus Devrimi*, Moskova, 1976; B. İ. Maruşkin, G. Z. Ioffe ve N. V. Romanovski, *Rusya'daki Üç Devrim ve Burjuva Tarih Yazıcılığı*, Moskova, 1977 (ikisi de Rusça).

1905-1907 ve Şubat 1917 Rus devrimlerine getirilen sosyal reformcu yorumlar: E. Carr, *The Bolshevik Revolution. 1917-1923*, C. I, Londra, 1954; J. L. Keep, *The Rise of Social Democracy in Russia*, Oxford, 1963; *The Mensheviks in the Russian Revolution*, Londra, 1976; P. Axelrod, *Die Russische Revolution und die sozialistische Internationale*, Jena, 1932.

İşçilerin 1905-1917 arası savaş karşıtı tutumlarına getirilen sosyal reformcu yorumlar: M.-A. Pierson, *Histoire du socialisme en Belgique*, Brüksel, 1953; P. Ch. Witt, *Friedrich Ebert —Parteiführer, Reichskanzler, Volksbeauftragte, Reichspräsident*, Bonn-Bad Godesberg, 1971.

Dönemin Marksist-Leninist tarih yazıcılığındaki temel öğeler: *V. İ. Lenin ve Tarih Sorunları*, Leningrad, 1970; *Yabancı Ülkelerde İşçi Hareketine ve Sosyalist Devrimlere İlişkin Tarih Yazıcılığı*, Leningrad, 1973; V. A. Dunayevski, *Batı Ülkelerinin Modern Tarihi Üzerine Sovyet Tarih Yazıcılığı*, Moskova, 1974; *Emperyalizm Çağında İlk Halk Devrimi ve Uluslararası Proletaryanın Sınıf Kavgaları*, Moskova, 1978; *1906-1914 Arasında Sınıf Mücadelesine ve Proletaryanın Uluslararası Birliğine İlişkin Sorunlar*, Moskova, 1978; *Birinci Dünya Savaşı'nda Uluslararası İşçi Hareketi. Rusya'daki Şubat 1917 Burjuva Demokratik Devriminin Tarihsel Önemi*, Moskova, 1978 (hepsi Rusça).

İsim Dizini

Abdülhamid, II. 373
Adams, G. 611, 621
Adler, Friedrich 262, 324, 344, 465, 530, 587
Adler, Victor 85, 125, 261, 262, 324, 326, 327, 344, 422, 431, 437, 441, 447, 448, 464, 465, 471, 527, 530
Afanasyev, F. A. 80
Ageron, C. R. 400
Alba, V. 363, 621
Alexander, R. J. 598, 621
Ali, M. 372
Aliyev, G. Z. 377, 385, 397, 418
Allan, W. 414, 418
Alpári, G. 122, 198, 199, 329, 451, 480
Amu, H. 393, 395
Anders, K. 623
Andreyev, A. A. 553
Antun, F. 397
Arbore, E. 480, 543
Arfè, G. 318, 320, 323, 343, 621
Arismendi, R. 70
Ascher, A. 623
Ashworth, W. 267
Askew, J. 251, 479
Atkinson, W. 299
Atsamba, F. M. 400
Austerlitz, F. 327
Avramoff, G. 442
Axelrod, P. B. 149, 465, 623, 624
Aymard, C. 401, 418
Azizbekov, M. A. 79, 393
Azm, el 373

Baars, A. 398
Babuşkin, İ. V. 80
Bäckström, K. 87, 128, 207, 223, 251
Badayev, A. Ye. 59, 280
Baer, G. 400
Baker, C. 597
Bakunin, M. A. 214, 399
Balabanoff, A. 252
Balfour, A. J. 111
Baliño, C. 348, 354
Bambatha, M. 412
Bantke, S. 591
Barbusse, H. 536, 590
Bartel, W. 285, 342
Basly, E. 206
Bastos, T. 355
Bauer, O. 157, 158, 166, 262, 421, 528, 587, 623
Bauman, N. E. 79, 250
Bazarov, V. A. 169
Bebel, A. 106, 120, 123-125, 141, 194, 231, 240, 257, 288, 324, 343, 420, 434-437, 441, 442, 483, 508, 527, 623
Beckers, H. 584
Beer, H. 429
Bell, T. 479, 592
Belloula, T. 400

Berdyayev, N. A. 168
Berger, V. 421
Bernard, A. 400, 401, 418
Bernstein, E. 115, 121, 126, 159, 174, 189, 190, 256, 260, 261, 421, 492, 505, 582, 615
Bertolt, O. 262
Bertrand, L. 421
Bethmann-Hollweg, T. 463
Bielecki, M. 248
Bismarck, O. 154
Bissolati, L. 197, 224, 318, 320, 421
Blagoev, D. 87, 137, 167, 177, 195, 196, 249, 333, 335, 420, 423, 478, 479, 543, 589
Blanc, L. 399, 577
Blyden, E. W. 416
Bogdanov, A. A. 31, 169, 174
Bonomi, I. 197, 261, 421
Borchardt, J. 475, 476
Bortnowski, W. 52, 82
Bosh, E. B. 495
Bourderon, A. 480
Bowman, G. 302
Brandt, F. B. 273
Branting, K. H. 87, 544
Braun, A. 423
Braunthal, J. 324, 344, 618, 621, 622
Brejnev, L. İ. 21, 609
Brentano, L. 143, 468
Briand, A. 139, 224
Brito Figueroa 347
Broda, C. 612
Brouckère, L. 85, 197, 252, 423, 429, 442
Brown, E. H. 622
Bruhat, J. 314
Brügel, L. 324, 327
Bubnov, A. S. 79
Buell, R. L. 414, 415
Buharin, N. İ. 483, 489, 492, 493, 495
Bujor, M. Gh. 480
Burdjalov, E. N. 551, 570, 600
Burenin, N. Ye. 60
Burns, J. 300
Bykov, V. M. 481

Caballero, L. 351
Cachin, M. 117, 254, 590
Caferzade, E. 396
Caicedo, E. 356, 418
Calwer, R. 257
Carleson, K. N. 87
Carr, E. 623, 624
Catalano, F. 343
Chapelier, E. 212
Chatfield, Ch. 600
Chattopadhaya, V. 394
Cheidze, W. S. 467, 468, 561, 562, 565, 577
Christiansen, E. 262
Churchill, W. 297
Cisneros, B. 361, 367
Clarkson, J. D. 623
Clynes, J. R. 299
Codovilla, V. 353, 368
Coepske, C. 623
Cohen, M. I. 400
Cole, G. D. H. 549, 618, 621, 622
Commons, J. R. 297, 611, 621
Connolly, J. 294, 540
Constantinescu, A. 480, 543
Conze, W. 622
Corona, J. 355
Cortesi, L. 197, 200
Cromwell, O. 537
Cunha, E. 350, 355, 361
Czernetz, K. 622
Çing (hanedan) 374, 375
Çubar, V. Ya. 79

Dagut, J. 405, 411
Dalin, V. M. 207, 223, 254, 312, 549
Danneberg, R. 108, 452, 511, 530
Danton, G. J. 399
Dario, R. 361
Darwin, C. 306
David, E. 124, 150, 151,
Davidson, A. B. 409, 412
Davies, I. 410
Davis, H. B. 622
Dazhao, L. 399
Debs, E. V. 86, 100, 199, 205, 213, 253, 265, 308, 309, 411, 480, 481, 546, 597
De Leon, D. 100, 353, 411
Delesalle, P. 214, 223
Derber, M. 621
Derfler, L. 622
Deutsch, J. 530
Dick, W. M. 309
Dimitrov, G. 116, 331, 335, 449, 462, 478
Dix, A. 511
Dobrogeanu-Gherea, C. 462
Dommanget, M. 621
Dornemann, L. 285, 343, 452, 455
Droz, J. 623
Dubofsky, M. 305, 343
Dubrovinski, İ. F. 62, 63
Duclos, J. 535, 549
Dunayev, Ye. A. 59
Dunayevski, V. A. 624
Dunois, A. 534
Dutschke, R. 623
Dühring, E. 175
Dzerjinski, F. E. 79, 122, 137, 177, 184, 248, 568

Eberlein, H. 526
Ebert, F. 257, 624
Eichler, W. 623
Ellenbogen, W. 327, 421, 428
Elm, A. 430
Engels, F. 15, 19, 20, 33, 38, 39, 44, 45, 146, 155, 159, 169, 175, 225, 232, 234, 267, 306, 399, 404, 411, 419, 454, 468, 472, 484, 491, 492, 579, 614, 622
Erényi, T. 126, 262, 265, 327

Fairchild, E. 479
Farid, M. 404
Fester, R. 617, 622
Feuerbach, L. 168
Filipović, F. 335
Filippovski, V. N. 565
Fineberg, Joe 479
Fischer, H. H. 269, 622, 623
Flexner, J. A. 304
Flynn, E. G. 307, 343
Foner, P. S. 305, 306, 307, 343
Fontaine, A. 514, 534, 549
Foster, W. Z. 208, 221, 222, 308, 546, 549, 598
Fourier, C. 399
Franco, J. L. 350
Frankel, S. H. 414
Fréville, J. 535, 549
Fricke, D. 97, 103, 190, 202
Fried, A. 308
Friedman, L. A. 400
Frimu, I. C. 480, 543
Frugoni, E. 354
Frunze, M. V. 63, 79, 571
Fuchs, J. 346

Galai, Sh. 623
Gallacher, W. 251, 537, 549, 593
Gandi, M. K. 371, 413, 414

Gankin, O. H. 622
Gann, L. H. 415
Gaona, R. F. 360
Gapon, G. 48, 49
Garami, E. 96, 129, 262, 421
García, J. 253, 262, 344
García Quejido, A. 253
George, D. L. 13, 233, 297, 298, 343
Gheorghiu, S. 335
Ghesquière, H. 254
Ghioldi, R. 352, 353, 368
Giolitti, G. 13, 251, 316, 318, 319, 321
Giri, V. V. 621
Gollan, R. 112
Gompers, S. 208, 213, 222, 309, 545, 597, 598, 600, 612
Gonin, M. 310
González, V. 253
Gorki, M. 58, 82, 89, 90, 159, 167
Gorz, A. 622
Goustine, C. 216, 217, 219, 223
Gramsci, A. 252, 542, 549, 594
Grass, M. 549
Grayson, A. V. 251
Griffin, J. I. 102, 340
Griffuelhess, V. 214, 216-218
Grimm, R. 440, 500, 502, 506, 507
Groh, D. 622
Grünberg, K. 467
Guesde, J. 107, 112, 116, 117, 122, 198, 254, 255, 310, 314, 420, 422, 423, 430, 434, 435, 464, 465, 467, 533
Gunnarsson, G. 622
Gusev, S. I. 31, 60, 79, 209
Guttridge, L. F. 306, 343
Günsche, K. L. 621
Gvozdev, K. A. 561
Haase, H. 465, 468, 505, 526, 579, 582
Habsburg (hanedan) 325, 464, 465, 468, 511, 532, 533, 548, 588
Hahn, L. 400
Halévy, E. 622
Hall, L. 85, 88, 89, 251, 298, 301, 303
Hanecki, J. 248, 470
Hannak, J. 262, 265
Hannington, W. 537
Hansen, P. 262
Harcave, S. 623
Hardie, J. K. 92, 119, 437, 465
Harris, J. 337, 344
Haupt, G. 353, 403, 464, 465, 508
Hautmann, H. 549
Haywood, W. 100, 199, 205, 215, 253, 265, 306, 309, 343, 546, 598, 600
Heckert, F. 211
Hegel, G. W. F. 167, 168, 170
Heine, F. 623
Henderson, A. 468, 537
Hervé, G. 160, 166, 310, 434, 435, 467
Hilferding, R. 482
Hill, J. (Hillstrom, J.) 336, 350, 546
Hillquit, M. 262, 422, 597
Hilmi, H. 397
Hinçuk, L. M. 568
Hindenburg, P. 525
Hinton, J. 537, 593
Hobsbawm, E. J. 300
Hobson, J. 482
Hoeglund, Z. K. 250, 251, 480
Hofstadter, R. 307
Holst, H. R. 85, 122, 196, 436, 451, 502
Hornik, L. 587
Horrell, M. 408, 410, 418
Horst, S. 137, 405, 406, 408, 418, 586
Houghton, D. H. 306, 405, 411
Huerta, V. 365
Hutt, A. 201, 203, 208, 223

Huysmans, C. 90, 235, 421, 442, 455, 465, 531
Hyndman, H. M. 108, 224, 251, 300-302, 421, 441, 539

Iglesias, S. 351, 358, 423, 441
Inkpin, A. 479, 539
Ioffe, G. Z. 624
Iscaro, R. 356, 358, 418
İgnatyev, A. M. 60
İmanov, A. 522
İvanov, N. A. 384, 395, 396, 400, 418

Jackson, J. 343
Janghildin, A. 522
Japaridze, P. A. 59, 79
Jaurès, J. 84, 92, 107, 112, 118, 126, 198, 259, 260, 261, 310, 314, 422, 429, 430, 434-437, 441, 448, 464, 465, 533
Jayawardena, V. K. 387, 390, 418
Jefferys, J. B. 514
Jemnitz, J. 549
Jogiches, L. (Tyszka, J.) 122, 581
Johnson, O. C. 199, 200, 253, 265
Joll, J. 621, 622
Jones, I. D. 410
Joseph, F 96, 324, 329
Jouhaux, L. 314, 316
Jukov, E. 254, 549
Julliard, J. 314, 343
Justo, J. B. 352-354, 363

Kabakchiev, Kh. 335, 423, 478
Kahan, Z. 251, 426
Kalinin, M. İ. 59, 80, 553
Kama, B. K.-P. 394, 433
Kamenev, L. B. 259, 575
Kamo (Ter-Petrosyan, S. A.) 79
Kan, A. S. 513
Kancewicz, J. 508
Kanghu, J. 398
Kant, I. 167, 168, 174
Kaplan, F. 623
Karliner, M. M. 508, 548, 600
Károlyi, M. 588
Karpeles, B. 430
Kasprowicz, J. 471
Katayama, S. 87, 254
Katz, E. 409
Kautsky, K. 114-117, 120, 122, 124, 128, 134, 138, 139, 149, 151, 158, 190, 191, 257-259, 263, 265, 288, 324, 343, 394, 421, 433, 441, 445, 450, 465, 468, 469, 472, 474, 476, 477, 480, 488, 489, 491, 492, 502, 504, 505, 527, 579, 582, 615
Keep, J. Z. 624
Kendall, W. 298, 343, 539, 622
Kerenski, A. F. 561, 562, 566, 576, 577
Kevakibi, el 373
Kiewiet, C. W. 406
Kirkov, G. 331, 423, 478, 589
Kirova, K. E. 548, 594
Klenner, F. 549
Knapp, W. 404, 418
Kochan, L. 623
Kolarov, V. 249, 423, 427, 478, 588, 589
Kollontay, A. 474, 501, 505, 545
Komar, Yu. I. 415
Komarov, S. N. 375, 392
Konrad, H. 587, 600
Koritschoner, F. 530, 531, 587
Korolyov, Yu. N. 418, 508
Kosior, S. V. 79
Koszutska, M. 462, 470
Kotoku, D. 219, 254
Köbis, A. 584
Krasin, L. B. 29, 60, 79, 138

Krejbich, K. 327, 480
Kriegel, A. 590, 623
Krimov, A. G. 370, 399
Krivoguz, İ. M. 129, 423, 424, 442, 508, 548
Kropotkin, P. A. 214, 355
Krupskaya, N. K. 38
Kuczynski, J. 268, 269, 270-272, 283, 342
Kuusinen, O. 253
Kuybışev, V. V. 553
Kuznets, S. 269, 342
Kühn, A. 368

Labriola, A. 191, 319
Lademacher, H. 500
Ladoff, I. 87
Lafargue, P. 116, 254, 420, 442, 483, 619
Lagardelle, H. 191, 214
Laidler, H. W. 621
Lakenbacher, E. 548
Landauer, C. A. 622
Lansbury, G. 251, 300
Lantermann, K. 621
Larkin, J. 294
Larson, S. 597, 600
Laschitza, A. 116, 137, 177, 247, 285, 288, 343
Laslett, J. H. M. 308, 343, 621
Lassalle, F. 399
Lászlo, J. 198
Laue, Th. H. 623
Laufenberg, H. 493
Lazzari, C. 252, 320
Ledebour, G 433, 442, 450, 502, 505, 582
Lefebvre, R. 536, 590
Lefranc, G. 615, 623
Legien, C. 124, 222
Lehmann, H. G. 178, 623
Leibnitz, G. W. 170
Leichter, O. 623
Lenin, V. İ 11-14, 16, 17, 19-21, 25-47, 49, 50, 52-68, 70-81, 89, 90, 92, 109, 110, 114-120, 122-124, 127, 128, 133-189, 191-193, 195, 197-199, 209, 210, 215, 217-219, 225-245, 247, 249, 250, 255, 256, 259, 261, 264-271, 273-275, 277, 278, 280-284, 291, 293, 298-300, 302, 304, 308-310, 314, 315, 323, 327, 333, 334, 336-338, 341, 342, 344, 345, 348, 352, 363, 368, 369, 374, 377, 384-387, 392-395, 399, 419, 420, 422-431, 434-436, 438, 439, 441-445, 448, 450, 454, 455, 459, 460, 465-467, 469-510, 515, 517-521, 524, 531, 536, 540-542, 545, 546, 548, 550-552, 554, 559, 560, 570, 572-574, 576-580, 587, 590, 591, 594, 599, 601, 603-611, 614, 615, 619, 622-624
Leonhard, W. 622
Lerda, G. 252, 320
Leser, N. 622
Leuthner, K. 262, 327
Levenstein, A. 284
Liebknecht, K. 85, 91, 105, 106, 107, 110, 111, 115, 121-123, 129, 137, 178, 194, 245-247, 285, 290, 329, 338, 343, 367, 420, 436, 451, 455, 466, 475-477, 483, 502, 524-527, 534, 579, 581, 583, 619
Ligou, O. 623
Lipton, C. 337, 344
Litvinov, M. M. 60, 441, 442, 465
Litvin-Sedoi, Z. Ya. 63
Lockmiller, D. A. 350
London, J. 86, 306
Longuet, J. 468, 534
Loriot, F. 591

Lorwin, L. L. 304, 598, 617, 621
Lotti, L. 322, 323, 343
Louis, P. 85, 100, 108, 112, 129, 197, 216, 252, 399, 421, 464, 577
Ludendorff, E. 525
Lunaçarski, A. V 79, 169, 215, 429
Lutskaya, N. S. 400
Luxemburg, R. 84, 110, 111, 114-117, 119-124, 127, 129, 137, 159, 177, 189, 193, 194, 211, 212, 245-248, 252, 258, 285-288, 290, 338, 343, 420, 423, 434, 435, 441, 442, 448, 463, 465, 475-477, 483, 495, 496, 524, 526, 534, 581, 619
Lvov, G. E. 86, 95, 325, 529, 566, 585

MacDonald, J. R. 299
Macfarlane, L. J. 539, 593
Mackenzie, N. 623
Maclean, J. 479, 537, 539
MacManus, A. 479, 537, 593
Madero, F. I. 365
Mador, Yu. P. 292, 296, 343
Magón, R. F. 366
Maitron, J. 108, 129, 621
Malvy, L. J. 464, 508
Mammarella, G. 251, 261
Man, H. 197, 252, 621
Manacorda, G. 86, 115, 116, 128
Manfred, A. Z. 86, 92, 98, 117, 122, 129
Mann, T. 300, 302
Mansuri, M. 403, 404
Manzotti, F. 623
Marat, J. P. 399
March, L. 513, 537
Marchlewski, J. (Karcki) 122, 137, 158, 178, 245, 247, 248, 285, 286, 423, 433, 434, 475, 482, 483, 524, 526, 581, 619
Marcuse, H. 622
Marek, Z. 259, 471
Marinescu, D. 480, 543
Martí, J. 361
Martov, L. 135, 149, 445
Maruşkin, B. İ. 624
Marx, K. 15, 19, 20, 33, 38, 39, 41, 44-47, 64, 134, 138-141, 143, 145, 146, 150, 152, 155, 159, 165, 169, 171, 176, 177, 193, 225, 226, 232, 234, 251, 266, 300, 306, 348, 352, 353, 355, 399, 411, 419, 468, 472, 483, 484, 485, 491, 492, 530, 579, 587, 607, 614, 622
Maslov, P. P. 135
Massart, C. 212
Matyuşenko, A. 53
McGovern, G. S. 306, 343
Mehring, F. 85, 111, 116, 119, 121, 137, 167, 178, 193, 194, 245, 247, 285, 286, 475, 476, 483, 508, 524, 526, 581, 619
Mendelson, L. A. 272
Meyer, E. 526, 581
Mill, J. S. 352
Miller, A. F. 370
Millerand, A. 224, 421
Million, F. 534
Milyukov, P. N. 562
Miziano, K. F. 86, 91, 125, 128
Molkenbuhr, H. 106, 288, 432, 450
Molotov, V. M. 552
Monatte, P. 480, 534
Montagnana, R.; Montagnana, M. 319
Montgomery, B. G. 621
Morel, E. 254, 621
Morgan, J. P. 309
Morgan, K. O. 298, 343
Morris, W. 262, 411, 597
Morton, A. L. 111, 205, 538
Mos'yu, A. K. 384

Moşanu, A. K. 102, 129, 270, 332, 333, 335, 340
Moyer, C. 100
Mroczka, L. 52, 82
Muñoz, J. C. 203, 223, 336
Muranov, M. K. 517, 574
Murphy, J. 537, 593
Musa, S. 403
Mussolini, B. 197
Müller, R. 524
Münzenberg, W. 113, 480
Mwase, G. S. 415

Narimanov, N. 393
Natham, M. 418
Naumann, F. 283
Neck, R. 585, 600
Nemec, A. 421, 429
Nemes, D. 468
Nevski, V. İ. 263, 553, 554
Niel, L. 216
Nikitin, A. M. 568
Nikolay, II. 49, 373, 557, 558, 563
Nogin, V. P. 568
Noske, G. 106
Noviçev, A. D. 389, 390, 397

Oberti, A. 319
Oliver, L. 406
Olminski, M. S. 483, 567
Olsen, E. 337, 344
Onselen, Ch. 416
Orjonikidze, G. K. 80, 393, 396
Orkan, W. 471
Ortega Arenas 367
Osborne 298
Owen, R. 399

Paderin, A. N. 564
Palacio, E. 351
Pannekoek, A. 137, 159, 245, 246, 258, 480, 492, 619
Parel, J. 310
Parodi, G. 319
Paso, L. 353
Pearse, F. H. 540
Pelling, H. 298, 299, 343, 622
Peña, E. 367
Pepe, A. 203, 223, 318, 322
Perezagua, F. 253
Peterson, F. 343
Petrisor, V. 102
Petrovski, G. İ. 80, 279
Pieck, W. 245, 285, 290, 475, 524, 526, 527, 581
Pierson, M. A. 624
Pintos, F. R. 357, 418
Piolot, M. 314
Pipes, R. 611
Plaschka, R. G. 586, 600
Plehanov, G. V. 43, 44, 64, 169, 182, 259, 263, 264, 327, 394, 411, 423, 435, 467, 468, 479, 517
Podvoyski, N. İ. 553
Poincaré, R. 282, 311, 536
Ponomarev, B. N. 11
Popov, İ. F. 441, 465
Popovič, D. 479
Popp, A. 431
Possony, St. 622
Potresov, A. N. 135
Pouget, E. 214, 216, 218, 219, 223
Práda, G. 354
Prado, J. 347
Price, J. 623
Proudhon, P. J. 399
Pyatakov, G. L. 493, 495

Quelch, Harry 167, 301, 433, 441

Radczun, G. 137, 285, 343
Radek, K. 235, 495, 501, 502
Radjavi, K. 622
Ramos, A. J. 363, 418
Rappoport, C. 254, 314, 423, 426, 534, 591
Rasputin, G. 550
Ravestejn, W. 423
Recabárren, L. E. 353-355, 359, 362, 367, 368, 418
Reed, J. 306
Reichhold, L. 621
Reichpietsch, M. 584
Reisberg, A. 137, 177, 505, 508
Renard, C. 252, 336
Renaudel, P. 533
Renner, K. 157, 262, 265, 528, 530
Revueltas, J. 367
Reyes, I. 399
Rikli, E. 621
Riosa, A. 320, 322
Rockefeller, J. D. 304, 307, 309
Rodo, J. E. 337, 361
Rodzyanko, M. V. 562, 563
Rojkov, N. A. 63
Romanof (hanedan) 592
Romanovski, N. V. 624
Romero, S. 355
Roosevelt, T. 13, 100, 303, 304, 309, 361
Roth, K. H. 514
Rothfels, H. 622
Rothstein, T. 89, 137, 251, 297, 479, 483, 508, 539, 619
Rothziegel, L. 530
Rudas, L. 330
Rudzutak, Ya. E. 568
Ruthenberg, C. 199, 200, 253, 265, 309, 481, 546, 597
Rühle, O. 476
Ryazanov, D. B. 423

Sabunji, L. 373
Sachs, E. S. 406
Sadovski, A. D. 564
Saint-Simon, C. H. R. 399
Santos, L. C. 399
Sarkar, S. 375, 418
Sartre, J.-P. 622
Saul, K. 283, 342
Saumoneau, L. 591
Schapiro, L. 622
Scheidemann, P. 257, 421, 579
Schevenels, W. 222
Schippel, M. 190
Schleifstein, J. 137, 177, 483, 508
Schlesinger, T. 530, 614, 622
Schmidt, P. P. 62, 370
Schmit, N. P. 63
Scholl, S. H. 220
Schorscke, C. E. 623
Schumacher, H. 137, 177
Schwarz, S. M. 623
Seidov, R. A. 371
Sembat, M. 92, 467, 533
Sergeyev, F. A. (Artem) 62
Serrati, G. M. 252, 320, 480, 541, 594
Seton-Watson, H. 623
Sharma, G. K. 621
Sherman, J. 201
Shikai, Y. 375
Sieger, W. 285
Simon, B. 269, 301, 399
Simonova, M. C. 76
Sims, C. 303, 343
Singer, P. 120, 158, 197, 258, 441
Skobelev, M. İ. 561
Stepanov, J. J. S. 80, 241, 483, 567

Šmeral, B. 327, 480
Smidoviç, P. G. 80, 567, 568
Sneevliet, H. 397, 398
Sokolov, A. 63
Sokolov, N. D. 63, 565
Sombart, W. 143
Sorel, G. 191, 214, 216
Spandaryan, S. S. 80
Spencer, H. 306, 352
Spriano, P. 321, 343, 594
Stalin, J. V. 80, 159, 574, 575, 623
Stasova, Y. D. 574
Stauning, T. 544
Stearns, P. N. 622
Stegerwald, A. 223
Steinberg, H. J. 623
Steiner, H. 326, 344
Steinfeld, M. 271
Steinhardt, K. 530
Steklov, Yu. M. 565
Stenkewitz, K. 283, 290, 342
Stephenson, J. J. 299
Stern, L. 91, 581
Steuben, J. 596, 598
Stewart, C. F. 400
Stolipin, P. A. 13, 179, 181, 210, 228, 230, 275
Strasser, J. 159
Struve, P. B. 168, 241, 468
Stürgkh, K. 531
Suhanov, N. 555, 564, 565, 566
Suny, R. 624
Suphi, M. 394, 396
Suppan, A. 586, 600
Sverdlov, Ya. M. 80
Syrola, Y. 253
Szabó, E. 198
Şahumyan, S. G. 80, 570
Şantser, V. L. (Marat) 63
Şelohayev, V. V. 624
Şestakov, A. V. 63
Şevelev, K. V. 399
Şlyapnikov, A. G. 472, 480, 507, 552, 561, 574
Şumayyil, Ş. 397
Şvernik, N. M. 59, 553

Taft, P. 546, 549, 600, 611
Tanner, V. A. 253
Terracini, U. 593
Thälmann, E. 211
Theimer, W. 623
Thomas, A. 310, 430, 467, 533
Thomas, A. D. 296
Thompson, E. P. 611, 621
Thorne, W. 300
Tilak, B. G. 371, 375, 376, 386, 418
Tillett, B. 296
Tiso, J. 328, 330, 533, 588
Toçisski, P. V. 59
Togliatti, P. 542, 549
Tolstoy, L. 78, 275, 413
Trepov, D. F. 350
Treves, C. 468
Trevisani, G. 320, 321
Troçki, L. 45, 46, 151, 182, 183, 196, 240, 263, 422, 435, 468, 474, 491, 502
Troelstra, P. 465, 469
Truhanovski, V. G. 297
Turati, F. 261, 318, 421, 468, 541
Tutzowicz, D. 253, 331, 333, 335, 479
Tyszka, C. 122, 269

Ugarte, M. 361-363, 365, 418
Uhtomski, A. V. 63
Ulam, A. 623
Urlanis, B. 510

Vaillant, E. 92, 314, 429, 434, 435, 437, 441, 442, 447, 448, 464, 465, 536, 590
Vaillant-Couturier, P. 536, 590
Valiani, L. 549, 623
Vandervelde, E. 117, 421, 435, 442, 445, 465, 467
Van Kol, H. 433, 450
Varenne, A. 421
Varona, E. J. 361
Vasilyev-Yujin, M. İ. 63
Véloz, A. M. 364
Vidal, J. 104
Villa, F. 365, 366
Vinogradov, V. N. 104, 129, 297, 548, 595, 600
Viviani, R. R. 224
Vollmar G. 159, 166, 190, 435
Voltaire (François Marie Arouet) 306
Voroshilov, K. Ye. 80
Vorovski, V. V. 80, 483
Vulfson, B. L. 216, 311, 316, 343

Wadia, P. A. 381
Waldenberg, M. 259, 265
Walecki, H. 248
Walker, E. A. 410
Walkin, J. 623
Wallace, M. 307
Walpas, E. 253
Walshe, P. 407, 412
Warnke, H. 584, 600
Warski (Warszawski, A.) 248, 470
Webb, B.; Webb, S. 298, 343, 621
Weinstein, , J. 546, 549, 600, 611, 615, 621
Wijnkoop, D. 137, 250, 423, 479, 501, 545
Wilhelm, II. 13, 245, 285, 290, 327, 421, 428, 475, 480, 524, 527, 581
Williams, R. 592
Wilson, W. 13, 304, 307, 597
Wilson, F. 407, 410
Winarsky, L. 327, 480, 530
Witney, F. 303, 343
Witt, P. Ch. 624
Wohlgemuth, H. 107, 129, 137, 178, 285, 290, 338, 343, 476, 483, 526, 548
Wolffheim, F. 493
Woytinsky, E. S. 268
Woytinsky, W. S. 268
Wren, M. 623
Wurm, E. 423

Yajborovskaya, İ. S. 84, 117, 177, 178
Yaroslavski, Ye. M. 80
Yash, A. 400
Yat-sen, S. 155, 370, 374, 375, 385, 394, 395, 418
Yemelyanov, N. A. 59, 60
Yevzerov 84, 117, 137, 177
Yusuf, M. 398

Zagorski, V. M. 63
Zalutski, P. A. 552, 561, 574
Zapata, E. 365, 366
Zea, L. 621
Zemlyaçka, R. S. 63, 567
Zetkin, C. 115, 116, 120, 122-124, 127, 137, 245, 246, 285, 343, 431, 437, 452-455, 463, 475, 476, 524, 534, 581
Zibordi, G. 261, 265
Ziryanov, P. N. 624
Zubok, L. İ. 100, 103, 129, 267, 304, 305, 308, 598, 600

SSCB Bilimler Akademisi'ne bağlı Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi Enstitüsü'nün bir araya getirdiği geniş bir akademisyen topluluğu tarafından hazırlanan *Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi Tarihi,* dünya tarihini sınıfsal bir bakış açısıyla yorumlamak isteyenlerin önüne yüzyılların mücadele birikimini seriyor.

Proletaryanın doğuşundan ve bir sınıf olarak gelişiminden 1917 Ekim Devrimi'ne uzanan süreci üç cilt boyunca işçi sınıfı hareketi izleğinde takip eden *Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi Tarihi,* geniş bir bakış açısıyla ele aldığı dönemlerin toplumsal hareketlerini, mücadele uğraklarını, önderlerini, ideolojik tartışmalarını, büyük grevlerini, devrimlerini ve toplumsal altüst oluşlarını tarihsel bağlamlarıyla inceliyor.

"Yirminci Yüzyıl Başında Devrimci Savaşlar" alt başlığını taşıyan üçüncü cilt, 1917 Ekim Devrimi'nin hemen öncesindeki dönemi kapsıyor. İşçi sınıfı hareketinin tarihsel gelişimini ve önemli sorunlarını ele alan bu cilt, olumlu ve olumsuz deneyimleri, uluslararası ölçekte emek mücadelesinin ortak özelliklerini ve farklılıklarını inceliyor. V. İ. Lenin ile Bolşevik yoldaşlarının ve uluslararası emek hareketindeki diğer devrimci güçlerin teorik ve pratik çalışmalarına ilişkin bir tahlil sunan kitap, Ekim Devrimi'ni zafere ulaştıran yolun döşendiği 1905-1907 ve Şubat 1917 Rus devrimlerine özel bir dikkatle eğiliyor.

Çok sayıda ülkeden derlenen geniş bir belgeler, istatistikler, yazılar, kitaplar ve anlatılar bütününden yararlanılarak titizlikle oluşturulan bu dizi, işçi sınıfının tarihine merak duyan herkes için hem bir giriş niteliği taşıyor hem de derinlemesine bir okuma için vazgeçilmez bir kaynak sunuyor.

₺ 110.00

100 TL, KDV'den muaftır

ISBN 978-605-172-518-5

Yordam Kitap
YordamKitap YordamKitap YordamKitap